

CINO

Locus

ms
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 13
Estante A
Plúteo

48,1

LOCORVM
THEOLOGICORVM LIBRI
DVODECIM.

In quibus non modò vera refellendi vniuersos Christiane Religionis hostes, confirmandi que sacra dogmata ratio, ac vsus exactè ostenditur, verum etiam omnia ferè, quæ hodiè in controuersiam habentur, luculentissimè examinantur.

AUTHORE

Reuerendiss. D.D. MELCHIORE CANO, Episcopo Canariensi, ordinis Prædicatorum, Primariæ Cathedræ in Academia Salmanticensi olim Præsente.

Cum duplici Indice, quorum vnus sententias, alter verò autoritates sacrae Scripturæ in opere passim expõsitæ, complectitur.

COLONIAE AGRIPPINAE,

Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.

ANNO M. D. LXXIII.

Cum Gratia & Præuilegio Cæsareæ Maiestatis.

COLLEGIUM
DOMINICANUM

CENSURA
FRATRIS RODERICI
VADILAEI BENEDICTINI S. C.
MAIESTATIS A SACRIS CONGREGATIONIBUS, in lib. De Locis Theologicis admodum R. Patris Fratris Melchioris Canani, Sancti Dominici monachi, Episcopi Canariensis.

DE MANDATO Regij scriptus opus, cui titulus est, De locis Theologicis admodum R. magistris fratris Melchioris Canani, ordinis sancti Dominici Monachi, olim Canariensis Episcopi, inspiciendum ac excutiendum accepi: laborem sane viribus ingenui mei longè disparem sentiens, non sum aversatus: tum ob tanti Senatus dignitatem, cuius obfiteri imperio citra gratissimam criminis notam, haud licebat, tum ob eiusdem operis magnam toti ecclesie utilitatem futuram: adde quod eiusdem authoris elucubrations, hanc praesertim, perlegendam magno tenebat desiderio. Itaque legi, evolui, perlegi praesens opus. Sed quid potissimum in tanto quidem opere laudem, vix dicere queo. Nam si dictionis castitatem, elegantiam quaeras, eam certe reperies, quae cum Ciceroniana conferri possit. Si verò rerum gestarum historiam, rationemque tractanda historia requiras, Sallustio historico satis laudato, si non superiorem, inferiorem

fiorem profectò non inuenies. Si autem Philosophia
subtilem accuratamque rationem percipias, hic compe-
dit omnem Platonica, Aristotelicamque disciplinam ratio-
nem cumulatissime contemplari licebit. Si verò Theolo-
gia scholastica capiari argumento, post diu Thomam
(quem semper excipendum duxi) nullo ex multis, qui
de hac familia doctè ac disertè scripserunt, inferiorem
indicare licebit, ita vt verè illius non satù laudati Magi-
stri fratris Francisci à Victoria discipulum eximium
agnoscere possis: cui omnes suos is author (qua non eius
prudentiæ, eruditionis prodestia, ac humilitati laus mi-
nimè existimanda est) progressus in re Theologicæ referret
acceptor. Porro si iuris Pontificij (cui author non contè-
nendam dedit operam) affectes peritiam, ex huius Mo-
nachi laboribus compendiarium tractandi eiusdem iu-
ris rationem petere licebit. tam verò si sacrarum profun-
da literarum mysteria persentire, ac peruestigare cures,
nullo post illos magnos sanctæ Ecclesiæ doctores magistro
plenius ac clarius disces. Quid dicam de eo, quo aduer-
sus omnes hæreticos zelo accendebatur? quos sanè cen-
venaticus procul odorabatur canis, persequebaturque,
magni illius Athanasij incorruptos ac catholicos referes
mores, ac forè labores: quos omnes pro catholica veri-
tatis amore instar magni patriarchæ Iacobi facile per-
petiebatur. Ceterum tanti authoris vilitatem, doctri-
nam, omniumque disciplinarum tractandarum ratio-
nem, Christiane lector, illustrissimo, ac Reuerendissimo
Archiepiscopo Hispalensi Ferdinando Valdesio, supre-
morum fidei cognitori (quem huius præclari operis
heredem reliquit) acceptam referio, qui summo cura-
uit studio, vt præsens opus in lucem omnium vilitati
profutu-

profuturum eaderetur. Nec minor, studiosè lector, illu-
strissimo ac Reuerendissimo Domino Casparo de Cuni-
ga, Archiepiscopo Compostellano, summo S. C. M. Ca-
pellano gratia debetur, qui pro ea necessitudine, qua au-
thori deuincitum erat, summo opere studuit, vt quàm breui-
tam insignè opus in lucem eaderetur. Quapropter opus
tam elegans, eruditum, omniumque disciplinarum ge-
nere refertissimum (vt prætermittam valde catholicum,
hucque calamitosis temporibus apprime utile, immò di-
cam necessarium) excudendum, non solum magna cum
laude totius sanctissimi patris Dominici ordinis,
sed etiam totius Hispaniæ, immò Eccle-
siæ catholiciæ oppido duximus. Ma-
dridi 15. die mensis Au-
gusti, Anni dominici
M. D. LXII.

Rodericus
Vadilam.

FRATRIS
MELCHIORIS CANI
ORDINIS PRAEDICATORVM,
ET SACRAE THEOLOGIAE
PROFESSORIS,

EPISCOPIQUE CANARIENSIS
AC PRIMARIAE CATHEDRAE
IN ACADEMIA SALMAN-
ticensi olim Praefecti,

DE LOCIS THEOLOGICIS
LIBRI DVODECIM.

In libros de locis Theologicis Praemium.

SAEPE mecum cogitavi,
Lector optime, bonine
plus attulerit homini-
bus, qui multarum rerum
copiam in disciplinas in-
uexit, an qui rationem pa-
rauit & viam, qua disci-
plinae ipsae facilius & co-
modius ordine traderentur. Nam & rerum inuen-
toribus nos debere multum, negare non possu-
mus: & debemus certe ipsis multum, quod ratione atque
arte res inuentas ad commune usum accommoda-
darunt. Equidem cum veterum e ruditionem
confi-

PRO OEMIUM.

considero, & variam in eis doctrinae suppel-
lectilem animo colligo, non minimam video
per eos inuentam esse partem commodorum.
Cum autem iunioris scholae operam & cu-
ram repetere instituo, plurimas utilitates in-
telligo nouae huius artis subsidio & diligen-
tia comparatas. Ac me sane diu cogitan-
tem ratio ipsa in hac potissimum sententiam du-
cit, ut existimem utrosque de bonis artibus
iuxta esse bene meritos. Quoniam etsi pri-
sci doctrinarum auctores doctissimis qui-
busque, ac diligentissimis magnam diuitia-
rum copiam suppeditauerunt: ac recentiorum
inopia docendi facilitate pensatur: qua in-
rudium & inertium animos artificiosius in-
fluunt, & quae fusa olim disputabantur ac li-
bere, ea nunc articulatim pressaeque dicen-
tes, lucem non paruum inuentis priscorum
obscurioribus afferant. Atque hac una in re,
quantum animi mei coniectura colligere pos-
sum, iuniores vel pares antiquis, vel etiam supe-
riores, reperiuntur ceteris omnibus longe infe-
riores. Certum post priores illos, in rerum inuen-
tione tribuere sibi posteriores vix quicquam possunt.
Ordine vero, dispositionem, perspicuitatem,
sibi si assumunt, videntur ea iure suo quo-
dammodo vendicare. Quapropter utris-
que legendis efficiet Theologus scholasti-

Tit. 1

PROOEMIUM.

cam disputationem sine dubio pleniorē. Nam ex illis quasi materiam, ex his tanquam formā differendi mutuatus, potens nimirum erit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Quod est (vt Apostolus PAVLVS ad Titum ait) Christiani doctoris præcipuum institutum. Curus explicandi desiderium omninò me mouit, vt de Locis Theologicis disputationem instituerem, viris doctis (nisi me opinio fallit) non prorsus ineptam, indoctis verò magnoperè necessariam. Id autem eò libentius feci, quòd nemo Theologorū adhuc, quòd equidem sciam, genus hoc argumenti tractandum sumpsit: eùm præter communem illam artem differendi, quam à Dialecticis accepimus, aliam Theologus habeat necesse sit, aliosque item ad disputandum locos, vnde argumenta non quasi communia & aliena, sed tanquam propria ducat, & suis dogmatis confirmandis, & aduersariorum sententijs refellendis. Hæc verò opus, arduum quidē illud, statim exordior, si prius animo demisso atque humili ad opem IESV CHRISTI supplex abiectusque confugio. Non enim ego illud aut ingenio, aut eruditione mea fretus aggredior, sed spiritus sancti auxilio atque fauore. Quem si pater
& filius

PROOEMIUM.

& filius mihi ad hunc librum conficiendum impertierint, operæ pretium haud mediocre, vt spero, Theologis facturus sum: in quorum gratiam vel maximè opusculum editur.

QVOD EA FIDES, SEV
EA SCRIPTVRARVM INTER-
pretatio sola vera sit, quæ à Patri-
bus nostris tradita est.

BASILIVS IN EPIST. AD ANTIO-
chenam Ecclesiam.

Πίστι δὲ ἡμεῖς οὕτω παρ' ἄλλων γραφομένην ἡμῖν νεότε-
ραι παραδεχόμεθα, οὕτω αὐτοὶ τὰ ἡμετέρας διανοίας
γενήματα παραδίδουσι τολμῶμεν, ἵνα μὴ ἀνθρώπι-
να λογίζωνται τὰ ἡμῶν βεβαίως ῥήματα. ἀλλ' ὡς πα-
ρὰ τῶν ἁγίων πατρῶν δαδιδάγματα, τὰυτα τοῖς ἰσ-
τῶσιν ἡμῶν διαγγέλλομεν.

Hoc est:

Videm verò nos neque ab alijs scriptam nobis recen-
tiorē suscipimus, neq; ipsi mentū nostræ germina trade-
re ademus, ne humana cōmentā existimetur esse ver-
ba religionis. Sed quæ à sanctis Patribus edocti sumus, ea
interrogantibus nos annunciamus.

DE LOCIS
THEOLOGICIS
LIBER PRIMVS.

CAPVT. I.

De totius operis partitione.

DE locis ego Theologicis perpetuam orationem habiturus, totam mox in quatuordecim libris partiri constitui. Quorum primus breuiter enumeret locos, & quibus idonea possit argumenta depromere, siue conclusiones suas Theologus probare cupit, seu refutare contrarias. Decem reliqui erunt, qui fufius & accuratius doceant, quam vim vnusquisque locorum coatinet, hoc est, vnde argumenta certa, vnde verò probabilia solum eruantur. In duodecimo & tertio decimo differetur, quem usum eiusmodi loci habeat, tum in scholastica pugna, tum in sacrarum literarum expositione. Nam in concione populari quis erit vtilis, haud tam difficile dictu est, sed praeterendum tamen, ne ab scholae instituto aliena videatur oratio. Postremus denique liber, quoniam non omnes loci omnibus disputationi conueniunt, sigillatim ostendet, quibusnam argumentis proprie aduersum haereticos, quibus peculiariter aduersum & Iudaeos & Saracenos, quibus verò tandem aduersum Paganos transigenda Theologo disputatio sit, si quando sit cum his pro fide catholica decertandum. Quae scilicet cum, fauente Deo, plenius absoluero, vndeque apta atque perfecta erit de locis Theologiae disputatio mea, expletaque omnibus suis numeris & partibus.

CAPVT II.

De duobus generibus argumentorum, quibus omnis disputatio transigitur.

Primus autem, quam locos Theologicos numero, quod pars huius disputationis prima pollicetur, illud nobis constituendum est, argumentum, vel à ratione, vel ab aucto-

LIBER PRIMVS

ab auctoritate duci. His enim duobus modis cuiusque rei, quae in controuersiam venit, assensionem facimus. Cum vero in reliquis disciplinis omnibus primum locum ratio teneat, postremum auctoritas, at Theologia tamen vna est, in qua non tam rationis in disputando, quam auctoritatis momenta quaerenda sunt. Et enim locum ab auctoritate ad se sibi proprium vendicauit, ut rationes vel tanquam hospites & peregrinas excipiat, vel in suum etiam obsequium adsciscat, quasi longè repetitas. Quippe fides potissimum innitur: quae nisi ab auctoritate proficiscatur, non modo fides esse, sed ne intelligi quidem potest. Est namque fides, ut Apostolus tradit argumentum rerum non apparentium, quas si certas certa velis ratione facere, cum ratione profectò inanes. Principem itaque locum, sicut apud fideles, ita apud Theologos auctoritas habet. Ratio deinde veluti pedisequa sequitur. Id quod Apostolus videtur significare, cum ait, Oportere ecclesiam doctrinam amplecti eum, qui secundam doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Primum enim stringat fidei sermonem necesse est, quicumque Christianae scholae magister esse volet: sed nisi mox doctrinae rationem adhibeat, fidelis quidem esse poterit, sed fidelium doctor esse non poterit. Nam & homines quamlibet experientes, quod ex Aristotele rectè colligit diuus Thomas, disputare cum aduersariis non queunt, nisi experimento ratio artis accesserit. Vtraque igitur Theologo necessaria est, & auctoritas, & ratio. Sed ita tamen, ut auctoritas primas in Theologia partes obtineat, ratio verò habeat postremas. Quod ergo primae partis fundamentum erat, praecclare illud iactum est. Nam traditi sunt quidem, & quibus argumenta ducuntur, duplices loci, vni ex auctoritate, alteri ex ratione, sed omnia ferme argumenta Theologica à priori illo fonte deriuantur. Quam rem, sicut & locorum numerum atque ordinem, index qui sequitur, ostendet.

CA.

DE LOCIS THEOLOGICIS.
CAPVT PRIMVM.

De locorum Theologicorum numero atque ordine.

Quod à Platone prius & Aristotele traditū præcipit Cicero, omnem institutionē, quæ de re quæcūque suscipitur, debere à definitione perfici, ut intelligatur, quid sit id, de quo dicitur, hoc mihi in disputatione, quæ de locis Theologicis futura est, nō erat certè negligendū, ut quid esset locus Theologicus, ante omnia explicaretur, nisi ex ijs, quæ diximus, ita esset in promptu, ut res explicatione non egeret. Non enim in hoc opere de locis communibus, quæ de vniuersa re tractari solent, seu de capitibus rerum illustrium, quæ nunc etiam communes appellantur loci, ut de iustificatione, de gratia, de peccato, de fide, de re alijs huius generis, nos disputaturos pollicebamur, id quod è nobis fecere plurimi, à Lutheranis non modò Philippus, sed Calvinus etiam fecit, homines non parū eloquentes, in ipi tamen, ut Lutheri discipulos possis agnoscere. Sed quemadmodum Aristoteles in Topicis proposuit communes locos, quasi argumentorum sedes & notas, ex quibus omnis argumentatio ad omnem disputationem inueniretur, sic nos peculiariter quosdam Theologiæ locos proponimus, tanquam domicilia omnium argumentorum Theologicorum, ex quibus Theologi omnes suas argumentationes, siue ad confirmandum, siue ad refellendum inueniant. Quare cū definitio loci Theologici ante oculos ex ijs esset, quæ in proœmio dicta sunt, non erat hic nobis accuratius explicanda, sed quod obscurum erat, id statim aggrediendum, & locorum huiusmodi certus definitusq; numerus indicandus. Locorum ergo Theologicorum elenchum denario nos quidem numero complectimur, non ignarum tūros aliquos, qui eosdem hos locos in minorem numerum redigant, alios, qui velint etiam esse maiore. Sed de enumerationis figura nihil morandum est, modò nulus omninō locus vel superfluous numeretur, vel prætermittatur necessarius.

Primus igitur locus est auctoritas sacræ Scripturæ, quæ libris Canonice continetur.

Secun-

LIBER PRIMVS.

Secundus est auctoritas Traditionum Christi & Apostolorum, quæ quoniam scriptæ non sunt, sed de aure in aurem ad nos peruenierunt, vniq; vocis oracula rectissime dixeris.

Tertius est auctoritas Ecclesiæ Catholicæ.

Quartus, auctoritas Conciliorum, præsertim generalium, in quibus Ecclesiæ catholice auctoritas residet.

Quintus, auctoritas Ecclesiæ Romanæ, quæ diuino privilegio & est, & vocatur Apostolica.

Sextus, est auctoritas sanctorum veterum.

Septimus, est auctoritas Theologorum scholasticorum, quibus adiungimus etiam juris pontificij peritos. Nam iurishuius doctrinā, quasi ex altera parte scholasticæ Theologiæ respondet.

Octauus, ratio naturalis est, quæ per omnes scientias naturali lumine inuentas iustissime patet.

Nonus, est auctoritas Philosophorum, qui naturā decem sequuntur, in quibus sine dubio sunt Cæsares iuriconsulti, qui veram & ipsi (ut iureconsultus ait) Philosophiam profitentur.

Postremus deniq; est humanæ auctoritas Historiæ, siue per auctores fide dignos scriptæ, siue de gente in gentē traditæ, non superstitiosè atque aniliter, sed graui constantique ratione.

Sunt itaque hi loci decem, in quibus argumenta omnia Theologica delitescunt, eo scilicet discrimine in lucem eruenda, ut quæ ex septem prioribus locis eliciantur, propria serè sint ea huius facultatis: quæ verò ex tribus posterioribus, adscriptis sunt, ac velut ex alieno emendicata. Nam cū fiat, ut supra dixi, duo genera argumentandi, vnum per auctoritatem, alterum per rationē, cum quilibet propriū sit Theologi, hoc Philosophi, consurgendū Theologo est ad posterius, si vici non licet superiori. Quamquam licet aliquando vtrūq; simul argumentandi genus adhibere, ut suo postea loco demonstraturi sumus. De prima igitur operis parte, quoniam, ut à principio diximus, longa oratione non egebat, hæcenus dictum sit.

Libri primi finis.

DE LOCIS
THEOLOGICIS
LIBER SECVNDVS.

In librum secundum de locis Theologicis,

PROOEMIUM.

Quoniam plures in illa esse sententia video, qui orationis splendore illustrare cogitationes suas nesciat, eum si scribat, impudenter abuti & scientia & literis: ego tamen, si Theologus non asserat eloquentiam, tantum abest ut asperner, ut ne flagitem quidem. Nam de rebus obscuris atque ad intelligendum difficilibus dilucide dicere, nec sententijs solum argute, sed verbis etiam ornate, adeo est operosum & arduum, ut iniquus futurus sit, qui voluerit esflagitate. Atque id equidem paucis adhuc video contigisse, ut eide utroque genere laboraret, simulque in Theologiae controversijs sequerentur, & elegans illud dicendi, & hoc argutum disputandi genus. Nos autem quantum in utroque profecerimus, aliorum sit iudicium, utrunque certe sequuti sumus. Flumen enim nobis inanium verborum displicet, quibus sententia deest, nec sententiarum subtilitate capimur, si orationis est siccitas. Ac de sermonis cultu nostra legens suo quisque iudicio liberè utatur, nihil enim impedit: in rerum autem earum tractatione, quas his li-
bris

PROOEMIUM.

bris multas & graues, & utiles, accuratè copioseque disputaturi sumus, magnè, ut videmus, afferem ad iumentum Theologis nostris, ut non modò rudes, sed etiam docti aliquantùm fortasse adepturi sint, & ad differendum, & ad iudicandum. Nec verò hoc arroganter dictum existimari velim, nam eloquentiæ scientiam concedens multis, quod est scholæ proprium, strictim pressèque differere, et quasi ad viuum omnia refecare, quoniam in eo studio ætatem consumpsi, non sum (ni fallor) arrogans, si id iure quodam meo vendicarem. Nec usque adeo ineptus ego sum, ut non verear me in rebus quoque ipsis sæpè etiam hallucinatum. Sed aliud est, nunquam fallum sentire, quod mihi non tribui; aliud, res tam grauissimas, tum difficilimas via & ratione premere, quod utique assumpsi iure, ut mihi videor, at falli possum, condonetur iniuria. Etenim quæ dixi, eò pertinent omnia, non ut rerum mihi scientiam arrogem, quid enim à viro modesto alienius esse potest? sed ut nemo politionis literaturæ candidat in scholastica disputatione orationem à me tersam postulet, nedum rhetorum phalaris adornatam. Scholam enim ego placare volo, scholæ propria verba, peculiareque loquendi formas submouere non audeo. Nam et si disputare cupio ornatiùs, quam solent nostri, at non debeo tamen labores duos afferre Theologis, vnum in rerum, alterum in verborum intelligentia. Breuiter lectoribus, ego meæ mè-
tis

PROOEMIUM.

is fateor arcanum, qui per me formam in Theologia differendi habiturus est, nolo ut mea scripta difficulter intelligat, & ad Theologum cognoscendum, Grammaticum querat interpretem. Sed de his satis. Iam enim tempus est, ut ea persequamur, quæ sunt deinceps explicanda. Quæ quidem ut magnum negotium nobis, ita quoque prolixam disputationem exhibebunt. Sed prolixitas utilitate pensabitur. Nihil autem utilius scholæ Theologorum tradi potest, quam ut discant, quæ hanc locum argumenta firma, & quis contrà infirma subministret.

Quæ re vel maximè Theologiæ
nerui atque artus pressi
solidique con-
sistunt.

CAP.

LIBER SECVNDVS

9

CAP. I.

*De sacrarum literarum solidissimo firmamento, & quatuor me-
chanis quibus illud impeditur.*

Aprimus quidem locus sine controuer-
sia firmus est diuina, eademq; grauissi-
ma auctoritate. Nam libros sacros &
Canonicos appellamus, quos spiritu
sancto dictante sacri auctores exceperunt.
Quos igitur tales esse confiterit,
eos dubio penul certissimos ac verissimos esse credemus.
Quemadmodum Augustinus li. de Ciuitate Dei. ii. ca. 3. &
lib. confess. cap. 15. & epist. 7. ad Marcellinum, & epist. 19. ad
Hieronymum, & lib. 1. de doct. Chri. cap. 37. & lib. 2. de bap-
tist. cont. Donat. cap. 7. & in prooemio 1. libr. de Trinita-
do, et, resumit, inculcat. Ac rectè ille quidem. Nisi enim
fundamentum hoc fideliter ieceris, quicquid in Theo-
logia superstruxeris, corruet. Corruetque adeo ciuitas il-
la Dei, cuius fundamenta in montibus sanctis, & in scri-
pturis principum, qui fuerunt in ea. Quarum scriptura-
rum auctor est nō homo, sed Deus. Dominus enim nar. *Psalm. 86.*
rabit in scripturis populorū, & principium horum, qui
fuerunt in ea. Dominus itaque huius loci auctoritatem *Cant. 4.*
tuetur, tuentur & principes. Turris quippe David est, &
mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Quæ
omniō rem, quoniam in tertio decimo libro sumus la-
tius explicaturi, satis hic fuerit breuiter attigisse. Verū
enimuerō turris hæc tā alioqui munita, ariet. b. quatuor
concurrit. Primo, quod homines à Deo aliquando
deceptos sacra ipsa litera prodidere: fieri igitur potest,
ut auctores sacri ab spiritu sancto fallantur, ita quodcum-
que ex huiusmodi auctoribus argumentum sumas, in-
certum erit. Altero, quod nondum videtur exploratum,
quinam libri sint in canonem sanctarum scripturarum
referendi: cum ex veteri testamento septem, ex nouo to-
tidem à viris & doctis, & catholicis reijciantur. Quocir-
ca si argumentum in de Theologus promat, imbecillum
erit, carebitque diuina auctoritate. Tertio, quod ut cer-
to constaret, quinam essent huiusmodi sacri libri, non

B

tamca

DE LOCIS THEOLOGICIS

tamē adhuc cōstat, an Latini codices Græcis Hebraicis... que cōcordent, quæ propter argumētatio ex Latino ex-... plari ducta, infirma erit, cū solus interpretis sensu in-... telligentiæq; nitatur. Quarto, quod ut perspicuum esset, quodnā exēplar potissimū sequendum sit: tamen an A-... postoli, vel Prophetæ in testimonijs, quæ videlicet ex ipsis afferuntur, de Spiritu Dei, an de suo loquatur, non perinde certū est: cūm auctores sacri nonnulla humano more citra diuinā reuelationē scribere videantur. Non itaq; omnia malorū canonicorū testimonia Dei au-... thoritate habent, ut certā fidem facere possint. Nec verō in his argumētis explicandis eā copiam, quam possu-... mus, persequemur: ne hoc vno in loco tota assumatur oratio. Sed quatuor hos ardetes, quibus nostræ religiōis moenia nonnulla quatere & diruere conantur, quanta maxima breuitate licebit, repellere curabimus. Nō enim materiam huc & farraginem multarū rerum conamur inuehere: sed formam Theologo discernendi præscribe- re. Quæ namque quod breuior, cō prætabilior erit.

CAP. II.

Vbi argumenta referuntur, suadere volentium, quod Deus fallere aliquando potest.

Prima cō- trouersia.

VT autē ab illa cōtrouersia ordiamur, quæ licet faci- llima, tamen caput est ceterarū, prima veniat in mediū iuniorū opinio, quæ pleriq; notissima est, non omnium quidē, sed paucorum, assententiā aliquādo Deū humano angelicōcū ministerio homines sefellisse. Nā quod spiritus veritatis ipse per se quæpiā fallat, ne impietatis inuidiā subeant, in dubium vocare nō au- dent. Quod verō per alium decipere Deo possit, id per- suadere se posse arbitrātur. Primum, quod Abraham pueris mentitus est, inquit: Expectate hic, ego de puer post- quā a dorauerimus, reuertemur ad vos. Et tamē illa erat propheta diuinæ reuelationis: ut docet Amb. lib. 1. de Abraham, ca. 8. in hæc verba: Prophetavit quod ignora- bat ipse solus disponebat redire immolato filio, sed do- minus per os eius locutus est. Captiosē autē loquebatur cum seruulis, ne cōgnitio negotio aut impediret aliquis,

Primi ar- gumen- Gen. 22. Hæc Amb. testimoniū Gen. 22. q. 2. §. A- braham. mendaciæ culpa libe- rat. Patri- uisiam.

LIBER SECVNDVS.

aut gemitu obstreperet, aut fletu. Hominis ergo ministe. Gen. 27. rio, homines Deus fallit. Alterum quoque eiusdē rei ar. 2. Argu- gumentum proferunt, quod iacob patrem suum Isaac mē- dacio tuā de industria cōfictio decepit, dicens: Ego sum primogenitus tuus Esau, feci sicut præcepisti mihi, surge, & comede de venatione mea. Et paulō post, cū Isaac in- terrogasset, Tu es filius meus Esau? respondit iacob, Ego sum. Mentitus est ergo iacob, id quod agnouit pater, in- quiens, Venit germanus tuus fraudulēter, &c. At ea om- nia iacob & fecit, & dixit ex diuina reuelatione, ut Inno- centius tradit. Deus igitur per alium decipere potest. Ad 3. Argu- hæc Esaias Ezechie: Cras, inquit, morieris, & nō uiues. Esa. 28. Esaias autē sine dubio suis ipse verbis assentiebatur, nec verō nisi lumine prophetico agnoscebat enim reuelatio nem illā esse diuinā. Lumen ergo prophetiæ causa quan- doq; prophetæ est, ut decipiatur. Non enim tunc tempo- ris mortuus est Ezechias, sed cōsaluit. Præterea cū do- minus aliquando interrogasset, Quis decipiet Achab? gressus spiritus, Ego, inquit, decipiam illum. Cui dominus, In quo? Tū ille: Ero spiritus mēdax in ore omnium pro- phetarū eius. Et dixit dominus, Decipies, & præualebis: egredere, & fac ita. Subdit verō Michæas: Num igitur ecce dedit dominus spiritū mēdaciæ in ore omnium pro- phetarum, qui hic sunt. & dominus locutus est cōtra te malum. Deus itaque per eadē dæmonem ministrū de- cipit. Id quod Aug. lib. 83. Quæ constat. Quemadmo- Quæst. 55. dum enim iudex damnatum percutere, sua persona in- dignū & nefarium iudicat, eius tamē iussu hoc facit car- nifex: ita quem Deus per se nō falleret, cum fallit Deo iubente eadē dæmon. Libet nanq; similitudine eadē cis- demq; penē verbis, quibus August. vitur, huius rei argu- mentum facere. Item Iudæi domino præcipiente Aegy- 5. Argu- ptios decipere. Fecerunt enim filij Israel, sicut præcepe- rat dominus Moysi, & petierunt ab Aegyptijs vasa argē- 5. Argu- te & aurea. Dominus autem dedit gratiam populo suo coram Aegyptijs, ut commodarent eis, & spoliauerunt Aegyptios. Deo igitur auctore homo hominem fallit. Nec mirum si hostem decipi dignum, decipere Deus iu- bet, quoniam hoc pertinet ad iustitiam & veritatē, ut di- gnus di-

De diuo, c. Gaudemus.

3. Argu- Esa. 28.

1. Re. 22. 4. Argu.

Quæst. 55.

5. Argu- Exo. 12.

6. Argu.

Iob. 12.

Ezer. 14.

Esa. 63.

Rom. 7.

2. Th. 2.

De 1. 4. C.

U. 1. 4.

Cap. 21.

7. Argu.

Amos. 7.

Esa. 45.

Ecd. 11.

8. Argu.

Act. 17.

9. Argu.

Gen. 24.

Mich. 2.

DE LOCIS THEOLOGICIS.

gnis digna distribuuntur: quemadmodum idē Augustinus loco nunc citato argumentatur. Atque hæc testimonia non peninde videntur, illa difficiliora sunt, quæ quoniam variis modis sunt ferre, simul commemorabitur. Primum est illud: Qui immutat cor principū, & decipit eos: & errare eos facit quasi ebrios. Secundum illud: Homo, qui posuerit immunditias in corde suo, & venerit ad prophetā interrogans per eum me: Ego Dominus respondebo ei in multitudinē immunditiarum suarū: & propheta cum errauerit, & locutus fuerit verbū, ego Dominus decepi prophetā illum. Tertium illud: Quare errare nos fecisti Domine de vijs tuis? Quartum est Apostoli dicentis: Sicut nō probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobū sensum. Quintum est etiā eiusdē Apostoli: Eō, quod charitatē veritatis nō receperunt, ideo mittet illis Deus operationē erroris. Quibus testimonijs Augustinus manifestē doceri existimat Deum in cordibus hominum operari ad inclinandas eorum voluntates in malum, nedum mētes in falsum. Nec ab his ratio aliena est, cum enim error pœna sit, nihil obstat, quominus Deus, qui pœnatū omniū auctor esse à prophetis dicitur, errorē ipse efficiat in eo presertim, qui antecessoribus culpis cōmeruit, ut à iusto iudice in errorem inducatur. Vita & mors, inquit, paupertas & honestas, à Deo sunt: sapientia & disciplina apud eum: error & tenebræ peccatoribus concretae sunt. Cōfirmat autē illud vel maximē, quod cuiusque motio a Deo est causa: n. n. movemur & sumus. Errorē itaque, qui hominis erratis motio est, Deus efficere in hominē potest, poteritque proinde decipere. Cuius etiā rei argumētum aliud est, quod mendacium nō est suapte natura malum. Potest ergo Deus cuiquā præcipere, ut mentiar. Illud verò primum ex eo ostenditur, quod Ioseph mendacium etiā iuramento cōfirmavit: Per salutē (inquit) Pharaōn exploratores estis. Non est autē credendum, quod mendaciū iuramento firmatum ut nullus diceret, nisi diuinā haberet revelationē, per quā à mortali peccato excusaretur. Deinde illud etiā probatur ex eo, quod Michas ait: Vtinā vir essem non habens spiritum, & mendacium potius loquerer. Nō ergo est

LIBER SECVNDVS.

11

go est intrinsecus malum, quod Propheta Deo infligente desiderat. Adde huc, quod Aristo. 4. Ethico. li. Mendacium in iactantiā & ironiā partitur, quæ est diuisio propria mendacij, auctore D. Thoma, secundum secundam quæstionem. art. 2. At vsus eius, quæ dissimulatio Latine dici potest, Græcè enim ἀπαρτία dicitur, frequens in sacris literis est: ut ibi: Ecce Adā quasi vnus ex nobis factus est. Et alio loco: iam saturati estis, iā diuites facti estis, sine nobis regnatis. Et 3. Re. 22. Ascende (ait Michas) & va de prospere. &c. Si igitur ironia mendacium est, Deus verò per sacros auctores ironicè interdū loquitur, nō est, ut videtur, cur negemus, Deū posse per alios mentiri. His testimonijs atque rationibus, opinatiōe suam suadere poterant Theologi noni, & in sacris literis parū exercitati. Nam quibus ipsi argumētis vtuntur, ego data opera sileo: nē, qui hunc librum legerint, scholasticis illis auctoribus inuidiā consent-vulgæ: & impertinē insensitā academijs præferat, cum ea audierint, quæ nonnunquā dissertur à nostris. Sed de his hætenus. Iā quæstione ipsam explicemus: diuinamque veritatē (quod erit facile) ab eiusmodi aduersarijs vindicemus. Deū namque deceptorem credere, nefarium & impium esse, quis nō facillimè intelligat?

CAP. III.

Ostendit Deum, nec per se, nec per alium fallere
viquam posse.

EA igitur explicata quæstione, quoniam brevis esse cupio, illud statim ponendum est, diuinæ potentie descriptionē esse duplicē. Nā & generalē quandam intelligimus, quæ, quoniam lege nulla etiā naturali cōstringitur, à Theologis absoluta vocatur. Et aliam huic subiectā, quæ spectat in rerum ordinē præfinitum, ideo, quæ potentia appellatur ordinatā. Atque illa superior definiti soler circa eas res, quas esse nō repugnat, quæcūque implicat contradictionem, sic enim loquuntur. Quæ autem potentia ordinaria subiecta illi priori quasi generi est, eam definiunt circa ea, quæ esse possunt salua lege, statim isque diuinis. Illud etiā ponere debemus, mentiri nihil aliud esse, quàm asserere falsum animo fallēdi.

B 3 Sic

DE LOCIS THEOLOGICIS.

Lib. 1. de
men. ca. 7.
4. lib.
Item de
men. c. 12.
21. q. 2. ca.
Deum.
Math. 17.

Sap. 14.

Rom. 7.
1. Tim. 2.
Num. 23.

Exodi. 3.
Ecl. Hier.

2. 3. 4. 5.
Luc. 1. Ad
He. 1. Vid.
Hilarium
in Psal. 112.
in illum
versiculo.

Declaratio
sermonum
tuorum illu-
minat. &c.

Sic enim Aug. ac Gelasius definiunt. Ex duobus itaq; mendaciū constat, si falsum dicitur, & si eo animo dicitur, ut fallantur audientes. Sed & quis proprie dicitur fallere, explicandum est antè breviter, quò facilius id, quod docere volumus, intelligi possit. Non enim qui verum dicit, is proprie fallax existimandus est, licet ille, qui audit, ex prava intelligentia veritatis in maximis incurrat errores, Improprè autem, res à Deo creata dicitur esse fallaces, dicitur itè esse menseipulæ, sed pedibus insipientium. Equis igitur alium proprie fallit? Nèpè, qui falsum asserendo causa alij est, ut fallatur. Alioqui si ex alieno errore & ignorantia fallacem quempiam definimus, ipsa quoque veritas erit nobis falsissima. His positus sit prima conclusio. Hæreticum esse asserere, quòd Deus de potentia ordinata mentiri possit. Est enim Deus verax, omnis autè homo mendax. Et rursus, Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum nò potest. Et alio loco tandè, Non est Deus quasi homo ut mētiatur. Atque hæc quidem conclusio adeò est apud omnes certa, ut eà testimonijs etiam apertis confirmasse, superuacaneum fuisse videatur. Quare illa breuiter posita pergamus ad reliquas. Secunda conclusio est. Qui existimat Deum ex ordinaria potentia per administrum posse vel mentiri, vel fallere, erat ille in fide tuq; illimè. Nā hæreticos notā huic iniurere, ad ecclesie auctoritatē pertinebit. Atq; hæc quidè conclusio primū ex eo colligitur, q̄ eiusdè est præcipere malū, & facere malum: quisq; enim eius rei causa est, quæ eo imperante fit. At iuxta fidè catholicā Deus auctor peccati esse non potest, ergo ne mendacij quidè, q̄ iuxta potentia ordinariam peccatum est. Non itaque Deo auctore, vel angelus, vel homo quempiam fallit. Deinde, cum dominus per administratos, vel angelos, vel homines nobis loquitur, ipse se loqui testatur: ut multis locis sacrarum literarum constat. Ita si Dei administri mentirentur, Deum quoque mentiri necesse esset. Quod quàm absurdum sit, quis non videt?

Præterea, sic opinantibus non cōstaret, an Deus nos per Apostolos & Prophetas sefellere. Et cū in sacris literis Deus ipse per se quidem rarò fuerit locutus, per angelos

LIBER SECVNDVS

gelos autem & per homines frequentissimè: si his admittis falli à Deo possumus, certè sacrarum literarum firmitas corruet. Atque hæc quidem ratio tam magnum apud me momentum habet, ut non dubitem, ab ecclesia catholica errorem hunc hæresis nota damnatū iri, si in consultatione referatur. Quippe qui aut prorsus euertere nostre fidei fundamenta, aut certè nò paritur firma cōstare. Porro sacris auctoribus fidè habere nò tenebimur, si semel eam opinationem induimus, quòd Deus per alios decipere possit. Nec vlla Dei sollicitatio firma erit, nisi quam Deus per se ipse præstiterit. Id quod aperte cū Apostolo pugnat. Nam cū in epistola ad Hebræos in eam promissionem incidisset, quæ Abraham, per angeli haud dubiè ministerium, facta est, volens, inquit, Deus ostendere sollicitationis hæredibus immobilitatē cōsiliij sui, interposuit iniuriam: ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimū solatiura haberemus, qui cōsugimus ad tenendam propositā spē: quam sicut anebora habemus animæ tutam ac firmā. Non esset aut tuta & firma, si huic opinationi credimus. Efficitur itaq; Deum nullo modo posse fallere. Nec mihi dicas scriptores sacros iustos sanctosq; fuisse, spiritu enim sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines. Et rursus, Sicut locutus est per os sanctorum, &c. per huiusmodi autè viros Deū nec velle fallere, nec verò posse: sed per improborum ministerium posse. Primum enim si spiritu Dei inspiratus loquitur etiam impius, Deo verba illa tribuuntur, atq; adeo Dei auctoritatem habent. Deinde si Dei vel cōsilio vel præcepto mentitur impius, certè eodem cōsilio præceptoq; mētiri poterit. Non igitur Deus potest per alium fallere, id quod secunda conclusio dicitur. Tertia conclusio, Deus etiam ex absoluta potentia nec per se, nec per alium mentiri potest. Cū sit (inquit Aug.) omnipotēs, mori non potest, falli nò potest, mentiri non potest. Et rursus idem, Dū de omnipotentia Dei (ait) tam multa dixerimus, si voluit inuenire quòd omnipotens non potest, habent prorsus. Ego dicam, mentiri non potest. Dominus autem id mihi manifestè videtur confirmare, cum ait: Cælum & terram

Heb. 6.

2. Pet. 14
Luc. 12

Ioan. 11.
Num. 23.

Lib. 1. de
Sym. c. 1.
Lib. 20. de
ci. Dei sap.

DE LOCIS THEOLOGICIS

transibunt, verba autem mea non transibunt. Vel: Con- cidat ergo omne caelum, omnisque natura, diuina tamē veritas consistat necesse est. Præterea & illud Apосто- li testimonium, quod antè citatum est, idipsum ostendit. Est, inquit, Deus verax: omnis autem homo mendax. Quo loco Paulus non significat quidem omnes homines mentiri, sed eo esse ingenio, vt mentiri possint. De natura quippe agit, non de more. Nam reperire liceat viros aliquando, qui vel rationē rectam ducē seqūtes, vel Euangelij gratia legeque adiutiac moniti à mē- daceo abhorrent, virtutem amplectantur. Sed quoniam humanitatis ea est imbecillitas, vt veritatē, quam tenet, desitue: interdum possit, idcirco scriptura omnem hominem dixit esse mendacem. Ex quo intelligitur, in eo sensū Deum appellari veracem, quòd cum diuina natura mendacium pugnet. Id, quod nō modo probabili argumētatione, sed etiam necessaria Theologorum ratio- ne concluditur. Nam quæ contrarias est mali & boni, eadem est veri & falsi. Sed primæ bonitati repugnat face- re malum, ergo & primæ veritati dicere falsum. Hinc enim illa sunt: Fidelis Dominus in omnib. verbis suis, & sanctus in omnib. operibus suis. Et: Fidelis Deus, & abs- que vlla iniquitate. Tā alienus itaq; Deus est à falsitate, quam ab iniquitate: & sicut nec per se, nec per alium ini- quitate facere, ita nec fallere quempiam potest. Quòd si quispiā Deo auctore falleretur, iam à fonte vt veritatis mendaciū emanaret. At non solum Euāgelista testante, sed natura etiam ducē cognouimus, omne mendacium non esse ex veritate. At reuera (vt cō, vnde egressa est, re- ferat se oratio) vtrūque, & malum facere & falsum dice- re, cum natura stabili immobiliq; pugnat. Inde enim cū scriptura dixisset, Non est Deus vt homo, vt mētietur, e- uestigio subdidit, Nec vt filius hominis, vt mutetur. Mē- daciū quippe mobilis nature nota est. Adde huc, quod si per alium Deus decipere homines potest, & per se quo- que idem poterit efficere. Cætera siquidē mala, quæ pec- nam habent à culpa diuinam, Deus dare & per mini- stros, & sine ministris per se ipse potest. Atq; vt semel si- niā, si Deus mentiri posset, meritò etiam nos formidare potē-

P/a. 144. Deut. 32.

1. 102.

Nam. 17.

LIBER SECVNDVS.

poterimus, an fuerit aliquis de mētiris. At nullus est, in- quies, formidandi locus, cum ex potentia ordinaria cō- flet, Deū non posse mētiri. Bellè id quidem: sed cum hoc nisi per reuelationē constare nequeat, qui scire possum, an illa ipsa reuelatione Deus potentia sua absoluta fuerit abusus? Vt enim apud Augustinum est, quomodo creden- dum est ei, qui puter quandoque esse mentendum? Nam Mend. c. & fortè tunc mentitur, cum præcipit, vt ei credamus. Pe. 4. & 11. tit ergo, ne ita sit, sacram literarum certitudo. Præter quàm quod apud Philosophos tam euidens est. Deū non mentiri, quàm esse tum optimum, tum sapientissimū, ac proinde nec fallere, nec falli posse. Nihil autem interesse, an per se ipse id efficiat, an per ministros suos. Etenim nec purissima veritas est, cui quodāmodo est vel falsitas, vel fallacia permixta, nec summa intelligitur, qua maio rem aliam cogitamus. Veracior autē is esset, qui nec per se, nec per alium, quàm qui per alium fallere posset. Ita diuina veritate firmiter posita, ac rationum, ac testimo- niorum certitudine corroborata, non aliud superest, nisi vt aduersariorum argumenta diluamus.

CAPVT IIII.

Vbi argumenta cap. secundi diluuntur.

Ad primum igitur argumentū non est Theologo- Gabr 7. rū vna & simplex responsio. Sūt enim, qui pie gra- d. 38. Je- niterq; contendunt, Abraham nō esse mentitum. Non enim, vt aiunt, contra id, quod mente gerebat, locu- tus est. Quin filium credidit protinus suscitandum: quē admodum Apostolus videtur in hæc verba tradere: Et Isaac de obtulit Abraham Isaac eūm tentaretur, & vni gen- tum offerebat, in quo susceperat repromissiones: arbi- trans quia & à mortuis suscitare potēs est Deus. Sunt alij cōtrā, quibus ergo vehementer assentior, qui admit- tunt quidē Abraham ea ratione fuisse mentitum, quòd contra mentem dissimulandi causa locutus est: propheta- talle autē, quia dixit verū, quod tunc scilicet ignorabat. Id nanque Ambrosij verba præ se ferunt. De primo igitur argumento satis dictum est. Deinceps, vt erat pro- positum & de reliquis dicamus. Ad secundum Theologi- quidem

DE LOCIS THEOLOGICIS

quidem non ignobiles respondent utiq; Iacob mentem fuisse, sed matre consulente, non Deo revelante. At nos, quibus in animo est sanctorum sensa pro nostra quidem viri tueri, multo aliter respondere debemus. Augustinus siquidem in questionibus super Genesim, Iacob à mendacio excusat. Adducitque in hoc, quod de illo scriptura dixit, virum simplicem fuisse, hoc est, non fictum & sine dolo: ut 70. Interpretes converterunt. Sine dolo igitur erat, qui dolam fecisse videtur. Quapropter in eo loco, ut ait, spirituale mysterium cogimus intelligere. Et 16. li. de Civitate Dei, Quis est (inquit) dolus simplicis, quæ fides non mentientis, nisi profundum mysterium veritatis? Chrysostomus etiam hom. 6. in epist. ad Colo. & homil. 33 in Gen. sicut Abraham & Phinees ab homicidio, ita & Iacob (quoniam Deum illi cooperatum esse credit) à mendacio excusat. Excusant etiam Ambrosius lib. 2. de Iacob & vita beata, c. 2. & 3. Innocentius de divior. ca. gaudeamus. Magist. sen. 3. d. 38. Gratianus 21. q. 2. c. queritur Alexander. Alen. 2. part. q. 139. mem. 6. D. Tho. 2. 2. q. 110. art. 3. ad 3. Nec vero audiendi sunt, qui putabunt Iacob per revelationem quidem excusari, non ne mentis sit, sed ne peccaverit mentiendo. Quod mendacium, ut aiunt, rectè non nunquam dici potest ex familiari consilio Spiritus S. Quos ego auctores non modò redarguerem, verum etiam quam plurimis argumentis graviter errasse monstrarem, nisi D. Augustinus in eadem causa adversum Priscilianistas accurate elaborasset, atque ita multa deseruisset, ut si labor idè rursum à nobis susciperetur, nihil aliud, quam actor ageremus, quod veteratur veteri proverbio. Hos itaq; cum sua ista Theologia relinquamus, cum doctores sancti non modo negent peccasse Iacob, sed astruant etià & verè dixisse, & verbis illis prophetasse. Quia in re illud equidè animaduerto, maiores nostros, quod perspicuè & exploratum erat, id latere non potuisse: nempe verba illa Iacob in sensu proprio esse mendacium. Nec esse tamen absurdum, si homo quamlibet iustus, semel aut iterum mentiat.

Quamobrem cum constanter astruerint Iacob non fuisse mentitum, existimandi sunt peculiare, eademq; graves causas

ca. 17.

Gal. 3. d. 38. q. viii. ad. 2. Pet. Alia. 1. sen. q. 12. Nec Iacob ab hoc sen. abhorre videtur. In lib. de men. & in lico. men. Aug. com. men. c. 10.

LIBER SECVNDVS.

14

excusas habuisse, quibus in hac sententiam induceretur. Porro quemadmodum per legitimas allegoriz rationes iustus figura iustorum, iniquus iniquorum est, ita & falsum absurdè in typum veritatis assumitur. Scio quæ contra hoc dici possunt, legi enim D. Gregorij Commentaria, in quibus huic regulæ non allegat expositionem suam. Legi & Hieronymi Abacuc. cum spiritum malum per tropologiam converterisset in bonum, Tropologia, inquit, libera est, & hic tantum legibus, circumscripta, ut pietatem sequatur intelligentiæ. Sed hæc longior pugna est, nec huius temporis patitur angustias. Equidem abuti hac libertate nollem, sed mysticos sensus quibusdam potius terminis lineisq; præscribere. Nec enim consentaneum est, nisi à rebus vicinis & similibus, ut metaphoram, ita & figuram imaginemq; rerum trahi. Quippe cum rem, quæ aliter figura est, eius similitudinem gerere necesse sit. Nec Salomon in peccatis Christi typus erat, sed in peccatis nec Iepthe in impietate adversus filiam typus erat Dei, sed in zelo. D. Thomas 2. secus. quest. 88. artic. 2. ad 2. repugnat: videtur profectò. Verum iam dixi, hic me non agere de liberis allegoriz, sed de his, quæ certa via & ratione premantur. Quo sensu nec Hieronymus, nec Thomas locuti sunt. Quæ enim conventio lucis ad tenebras? quod Christo cum Belial, ut per mysticum sensum lucem quidem tenebrarum, Christum verò Belial figuram faciamus? Sed de his plura alio loco opportuniùs. Nunc, ut ad propositum revertamur, nobis ad certam regulam divinæ scripturæ tractandæ sunt, nec iniquum in eo, quo iniquus est: nec mendacium in eo, quo mendax, aut iustus aut veracis typum faciemus. Quia ergo constat, Iacob tum etiam, cum præcipuit fratri benedictionem, gentium fidem prænorasse, cõloquens sit, ex peculiari Dei procuracione ea omnia & dicta & facta futuræ veritatis imaginem habuisse, ac proinde non fuisse mendacia. Quid ergo verumne illud est, Ego sum primogenitus tuus Esau? Nempe verum est. Est enim primogenitus secundæ carnis, & primogenitus secundum ius: Nam & Apostolus duo filiorum genera exprimit, inquit: Non omnes, qui ex Israel sunt, ij sunt Israelitæ: nec qui sem en sunt

Abrahæ,

DE LOCIS THEOLOGICIS

Abrahę omnes filij: sed qui filij sunt promissionis, estimatur in semine. Et statim: Nō solum ait illa, sed & Rebecca ex vno conubitu, &c. & quia maior feruierit minori, &c. Paulus itaq; semen Abrahę vocat populum gentium, eundemque fratrem appellat minorem, cui maior erat seruiturus. Vt igitur sine mendacio gentium hic populus in fidem iam & hereditatē Iudęorum susceptus directe poterat: Ego sum semē Abrahę, ita & Iacob, quoniā ius habebat ad primogeniturā, in quā Deo auctō reuerat substitutus, verē utiq; dixit, Ego sum primogenitus tuus Esau. Quid, cū Ioannes Baptistā Elias à Domino vocatus sit, nō naturā quidē, sed præcursoris officio: nō & non ad eundē quoq; modum Iacob, qui hereditario iure fratri successit, se esse Esau sine falsitate potuit asserere? Sed ais: Vnde ius hoc Iacob intellexit ad se pertinere? Certē vel Deo reuelatē, vel matre influente, quā Dei familiare consilium habuisse Gen. 25. e. traditur. Atque in 2. argumenti cōsulationem satis multa diximus.

Tertium autē, quod ex Esau testimonio nobis opponitur, D. Tho. 2. 2. q. 171. artic. 6. ad 2. confutat. Quę quidem cōsulatione quoniam prolata est, nos verō breuitati studemus, non est hic adscribēda. Nam & aliter responderi breuitus potest, eiusmodi prophetas cōminatorias esse, sic enim se holofaci vocant. Id quoniā prophete intelligebant (nam intelligētia opus est in prophetia) minime fallebantur. Quō potius fide quidem bona suo ministerio sancti, existimabant tamen cōminationes mutatis posse moribus cōmutari. Ob eam enim causam Ionas volebat Ninive subuersionem prænunciare, quōd diuinam precabatur misericordiā Ninuitis penitentibus esse flectendam. Quę circa in simplicibus eiusmodi denūciationibus natura rerum vniq; communis eō nos ducit, vt conditionem tacitam subaudiāmus. Cuius rei in signe exemplum legitur Gen. c. 20. vbi Abimelech regē corripit Dominus his verbis vitur. Et morieris propter mulierem, quam tulisti. Postquam autem illo excusauit, in hunc modum Dominus locutus est. Nunc redde viro suo vxorem, & orabit pro te, & viues. Si autem nolueris reddere, scito quōd morte morieris. Vides, vt primo e-

dito

LIBER SECVNDVS.

15

dito vehementius animum eius concutiat, quō satisfactiōni reddat intentum: secundo autem voluntatem liquidō suam explicet, quā penam denuntiando nihil aliud significat, quā eos se mouere, quibus vult parere: nisi quod syllabatum non exprimit, quod intelligere tamen promptum est. Ad tertium itaque argumentum sic responsum est. Ad quātū autem facile respōdetur, Verbum imperandi non semper aut præceptum, aut consilium secum, sed aliquando etiam permissionem ferre, vt apud Ioannem: Quod facis, fac citius, & alio loco Ioan. 3. Dominus ad Balaam, Si vocare, inquit, venerint homines tibi, surge, & vade cum eis. Cui tamen postea angelus dixit: Ego veni vt aduersaret tibi, quia peruersa est via tua. D. Thom. de Malo. q. 3. artic. 1. ad 17. Sic igitur dictum est, egredere, & fac: si que omnino, Deum dedisse spiritum mandatij in ore omnium Prophetarum, concedendo scilicet, non inbēdo. In quem sensum illud etiam intelligitur, Et ne nos inducas in tentationem, & illud forsitan: Tu rex regum es, & Deus cęli regnū & imperium dedit tibi, &c. & illud: Non haberes potestatem in me vlam, nisi tibi datum esset desuper, atque illud demum: Quod pater dicitur filium in manus impiorum tradidisse. Quia verō permissionem ipsam diuinam (recedendum est enim ad propositum) qua homo vel in errore, vel in culpam inducitur, non ministri boni, sed mali exequatur, ideo Augustinus assernit, per ministros malos Deum aliquando decipere. Ac quarto argumento refutando hæc dicta sunt modo: nam posterius illud aptiore fortasse via & ratione refutabim. Argumentationi quoq; , quę quarto loco posita est, ita respondeo: Deum non iussisse quidem filijs Israhel, vt circumuenirent Aegyptios, sed vt vasa argentea & aurea peterent commo-datō. Precipit verō postea, ne accepta vasa redderentur. Id quod facere legitime potuit, tum propter alia, tum his præcipue causis. Vna, quod Aegyptij operarum mercedem Iudæis nō reddiderant. Presterant siquidem eos operibus duris luti & lateris, omni que lamulatu, vt Exodi 1. cap. legitur, itaque vel in pace mercedem ab iniuris rapere potuerunt, quando res alloqui debitas nulla alia erat

DE LOCIS THEOLOGICIS

erat via repetendi. Altera autem erat causa, quoniam in bello iusto res hostium victoria iure auferre poterant. Quomodo & Epiphanius in libro Ancoratus explicuit, & docuit ante Clemens Alexandrinus lib. 1. Strom. Certè utranque causam è Sapientia cap. 10. colligere licet. Priorem ibi, Er reddidit iustus mercedem laborum suorum. Posteriolem autè ibi, Ideo iusti tulerunt spolia impiorum. Magist. verò sent. in 3. dist. 37. Iuda os affirmat viros optimos nullo modo peccasse in firmis autem, qui cupiditate quadam Aegyptios sefellere, magis esse illud ut faceret permissum, quam iustum. Quod enim Augustinus dixit, Israelitas iustos esse hostem decipere, id ipse eodem prolixo loco ad questionem correxit, inquit: Factum est, ut iuberet Deus, vel potius, pro illorum cupiditate permitteret. Pertinet verò ad iustitiam & veritatem, ut is, qui meretur decipi, decipiatur à Deo quidem concedente, ab homine autem vel angelo malo efficiente. Quos iustitiae suae administratos licet Deus seuerè sanè ad vindicandum proferat, non continuò tamen pravi eorum operis causa est. Non enim mox, si quis ab usurario pecunias petit, hominisque peruersi culpa vitur, idem ipse usurarum est auctor. Nec verò difficile vis debetur, eadem opera ad Deum, Sathanamque referri: si in vno eodemque motu actionem & passionem res plane diuersas inspicimus. Hæc namque res duæ faciunt, ut in talibus longe alia sit ratio diuinæ, diabolicaeque actionis. In calamitate porro sua Iob non solum demonis, sed Dei etiam opus recognoscit: quem ea dicit abstulisse, quæ instigante impellenteque Sathana per Chaldaeos fuerant erepta. Etenim, quia passio bona iusta erat, consilium quoque Dei optimum finisque sanctissimus: in proprio viro Dei fuit, ibi in culpata Dei operationem agnoscere, ubi hominum Sathanæque nequitia cum prava sua operatione se prodidit. Hoc video, dum breuiter voluerim dicere, dictum à me esse paulò obscurius: sed experiar, & dicà, si potero, planius. In opere illo malo & culpa erat & poena, actioque prava recta iusta passioni, Deus igitur illic non erat orisus: sed eius erat omnino auctor, quod in illo opere erat bonum: ab eo au-

1611

LIBER SECVNDVS.

16

tem alienus, quod in illo erat malum. Ita Deus viro sancto camelos abdidit quidem, at non iuste solum, sed benignè. Abstulit & Sathan: at crudeliter, uedum impiè: Chaldaei quoque abstulerunt, at tum auarè, tum etiam iniquè. Nihil ergo est absurdum, si opus idem, quatenus poena est, ad Deum: quatenus est culpa, ad Sathanam auctorem referamus: ut Sathan & in culpa agat, & in poena: Deus in poena agat quidem, at in culpa non agat, sed permittat. Atque hæc eadem responsione sextum quoque argumentum refellit. Non enim decipit Deus deceptionem ipsam faciendo, sed permittendo ut fiat. Quæ etiam ratione corda & excæcare dicitur & indurare. Ut Gregori. 13. mo. lib. cap. 16. & Thom. 3. aduersus Gentes, cap. 162. docuere. Et Clemens Alexandrinus, libro Strom. 1. explicans illud Matthæi decimotertio: Ideo in parabola loquor eis, &c. Non dominus præbet ignorantiam, inquit, hoc enim sentire est nefarium, sed ipsam, quæ inerat, prophetice arguit. Sic etiam homines tradit Deus in reprobum sensum, & in passiones ignorantia. Dimisit eos, ait, secundum desideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus suis. Atque hoc item sensu reliqua testimonia interpretanda sunt. Nam Augustini verba ipse idem Augustinus in lib. de præd. & grat. cap. 4. docuit, quomodo accipere debeamus. Non operatur, inquit, Deus in homine ipsam duritiam cordis, sed indurare eum dicitur, quæ mollire noluerit. Sic etiam excæcare, quæ illuminare noluerit: & repellere eum, quem noluerit vocare. Hæc tamen ille. Et in libro de articulis sibi falso per Pelagianos impositis, artic. 10. eorum opinionem detestatur, qui Deum prauæ eiusque aut voluntatis, aut actionis erediunt auctorem, siue excitatorem, siue suadentem, siue impellentem peccantium cupiditates. Deus quippe neminem tentat. Et rursum: Non dicas, ille me implanauit. Et iterum, Perditio tua Israel, tantum modo in me auxilium tuum. Et alio loco, Diligis omnia quæ sunt: & nihil odisti eorum quæ fecisti. At odio debet Deus cæcitatem cordis, errorem, obliuionem: cum odio sint Deo impietas, & impietas eius: Deus igitur nihil eiusmodi in homine proprie facit: sed tantum iudicio

1. Iob. 1.
Eccl. 15.
Osee 13.
Sap. 14.
Sap. 14.

DE LOCIS THEOLOGICIS

iudicio permittit. Nam obliuio, error animi, ac cecitas, peccata sunt: quæ scilicet in hominibus si proprietatem verbi sequi volumus, Deus nullo modo operatur. Nisi Melanthonis stultitia placeat, qui æquè proprium Dei opus iudæ prodicionem, ac uocationem Pauli esse ait. Verùm hic error nõ solum scripturæ testimonijs, sed nature quoque rationibus manifeste refellitur. Primum enim illa Augustini ratio expedita est: nullo sapiente auctore aliquem deteriozem fieri. Tanta enim culpa est, quæ in sapientem quantum hominem cadere nequeat. Multo igitur minus Deo auctore fieri homo deterior, cum sit Deus quouis homine sapiente præstantior. Illa item eiusmodi Augusti causa non est leuis: Quod, quæ auctore, aut imperante scri necesse est. Nullum autem Dei iustum rectumque de culpis iudicium futurum esset, si homines Dei voluntate, suavis, consilio, præceptoq; peccarent. Plato insuper in secundo de Rep. lib. modis omnibus pugnandum esse ait, ne Deus, qui bonus est, dicatur esse malorum causa: Aliqui secum Deum pugnaturum, qui suis legibus contraria fieri mandauerit. Ita eos ciuitate extrudi iubet, qui uerba illa nefaria dixerint: nobis utiq; pernicioza, ut inq; sibiq; ipsis malè cõsona. Sed alterius & loci & temporis est, hanc siue amentiam, siue insaniam refutare: Nunc reliqua prosequamur. Nam & eis refellendis huius sexti argumenti testimonia, apertius explicabuntur.

Ad septimum.

Cum itaque septimo loco obieitur: Deum esse omnium peccatorum causam, nos certè id negamus: sed earum uerè ac propriè causa est, quæ soli in peccatis sunt, non culpa. Est autem interdum, ut ad Romanos & Thessalonicenses tradit Apostolus, una culpa auctoris peccati. Quo casu in peccatum occurrit impius Deo desiciente, non efficiente. At uerò Caietanus illud, Ecce ego suscito super te malum de domo tua. est sermo, inquit, non de malo culpa, sed de malo peccati. Deus enim non est auctor peccati, ut sic, sed quatenus peccata sunt peccantis, vel alterius. Hactenus ille. Et in illud, Dominus præcepit ei, ut malediceret Dauidi, agnoscat, ait, maledictionem illam quatenus peccatalem sibi procedere à Deo. Efficit siquidem

Deus per

LIBER SECVNDVS.

17

per Semel maledictionem illam, non quatenus erat peccatum, sed quatenus erat peccata ipsius Dauidis. Quem admodum superius etiam per os Nathan dixerat, Suscitabo malum de domo tua, non quatenus erat malum culpa, sed peccati. Hactenus etiam ille. Ac posterior hæc sententia quidem faciliore ratione defendi potest, si ea distinctio reperatur, quæ quinto argumento diluendo posita est, in opere uno eodemque & actionem considerari & passionem. Cum autem res temporaria, salus quoque & uita auferuntur, passio non modo ex parte Dei iusta est, uerum etiam ex parte patientis est bona. Non uilem patiendi dico, nam hoc quis dubitet? sed honestam ac meritoria, si æquo animo patienterque feratur. Quia uerò quo passio est, eo peccata est: ut, n. fallor, dici potest Deus auctor esse operis mali, non quia est malum culpa, sed quia est malum peccati. Cum enim Aristoteli actio & passio idem motus sint, illud perinde est, ac si Deum auctorem dicamus esse non malæ actionis, sed bonæ passionis. Ceterum, quando unum peccatum alterius est peccati, res non ita facile expediri potest. Tunc enim nec actio, nec passio honesta est: nec is, qui peccatur, & agendo & patiendo peccat. Ut cum gentes, uerbi causa, contumelijs affecerunt corpora sua in semetipsis, & relicto naturali usu, turpitudinem naturæ inimicè operati sunt, mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes, nihil omnino illis distinguere possumus, cuius Deum causam afferamus. Siue enim agentes, siue patientes, & quia agebant, & quia patiebantur, utrinque omnino peccabant. Quamobrem Deus nec actionum eiusmodi auctor erat ullo modo, nec passionum, illud igitur, quod priore loco Caietanus ait, diluuius uideatur esse, quàm ut consistere in uera Theologia possit, quæ an argurias ad eò formales recipiat, ignoro. Si enim Deus auctor peccati est, quatenus est peccata peccatis, omnium peccatorum absolute causa erit, tam etiam, cum peccantis culpa posterior culpa prioris peccati est. Ita erit causa indignationis, cecitatis, erroris, earumque passionum, quas ne nominare quidem per uerecundiam licet. Et cum causa moralis, de qua in præsentis sermo est, non

C agar

DE LOCIS THEOLOGICIS

agat nisi per voluntatem mouens: Deo certe volente, atque adeo vel iubente, vel iudicente, vel infligente, ea peccata proueniunt, quae in peiorum poenam accidunt. Quae nimirum omnia & per se sunt salta perspicue, & inter se vehementer repugnantia. Intellego autem Diuum Augustinum libro contra Iulianum quinto, longa oratione contendere, non permissionis tantum aut patientiae diuinae esse peccata, sed etiam potestatis: quum priora videlicet per posteriora puniuntur. Adducit vero in hoc non tam modo testimonia, quae nos in argumentis attulimus: verum illa etiam: Misit Dominus spiritum vertiginis in medio eius, & errare fecerunt Aegyptum, sicut errat ebrius. Et Domini sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, & non mererentur illam clementiam, sicut praeeperat Dominus Moysi. Et, Non acquieuit rex populo, quoniam auersatus fuerat cum Dominus, ut suscitaret verbum suum, &c. loco autem eius, quod nostra translatio habet, quoniam auersatus fuerat cum Dominus, 70. translulerunt, ὅτι πρὸς Κορινοὺς ἔβη πρὸς ἄστρον. Quae verba Augustinus ita reddidit. Quonia a Domino erat conuersio. Ac recte ille quidem, nam πρὸς ἄστρον, proprie, conuersio, est. Huic vero illud etiam simile est, Conuertit cor eorum, ut odirent populum eius, se dolam faceret in seruos eius. Adde denique Augustinus & illud, quo vno causam videretur obinere, in hoc ipsum excitauit te, ut ostenda in te virtutem meam ac protinus, Quis vult indurat. Volens ergo indurat Deus. Et posterius, Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, &c. Potestatis igitur diuinae sunt eiusmodi peccata, quare Deus in his agit etiam, nedum permittit. Confirmat autem hoc, vel maxime, quod cum David increparet Abisai, qui caput Semel cuperet amputare, Dimitte, inquit, eum: Dominus enim praecipit ei, ut malediceret David. Et paulo post, Dimitte eum, ait, ut maledicat iuxta praecipium Domini. In eam quaestionem, quam velis equisq; ut dicitur, fugere conabar, volens nolens incurri. Ita enim coniuncta est huic, quae praesenti loco versatur, ut illam ab hac

Esai. 19.

Isa. n.

2. Reg. 12.

Psal. 104.

2. Reg. 16.

LIBER SECVNDVS.

ab hac non poterim separare, quamuis in ea te diu multumq; elaborauerim. Cum enim considero, quid ferat instituti operis ratio, occurrentes, consequentesq; etiam controuersias pro mea certe virili declino: manibus a Deo eas, quas dignas esse video, ut & tractentur subtilius, & explicentur accuratius. Hinc quippe volumen mihi grande displicet: inde autem moleste fero, res quam grauissimas minus accurata diligentia expendi, quam in earum amplitudo requirat: id quod in ea, quae est nunc in manibus, accidat necesse est. Nam etsi multa dicuntur, multa tamen praetereunda sunt: quae huic argumento plene absolvendo erant valde necessaria. Atque veteres patres, ne fenestra impijs aperirent, duritiam, excitatem, erroremque suos, & peccata in Deum referendi, in id genus locutionibus, quae actionem Dei sonare videntur, solam permissionem agnoscent. Quam sobrietatem ut ex oculis videat, ita minime periculosum iudico, si permissioni non nihil addamus: quod nec actio proprie Dei sit, nec sola permissio. Ita enim, ut teor, scripturae sacrae intelligentiam, germanam, solidam, expressamque tenebimus. Principio autem illud intelligendum est, vim scripturae & energiam in illius modi locis non satis per negationem explicari. Etenim, si eum Deus excecet, quem non illuminat: eumque indurat, quem non emolliat: omnes profecto, quicumque in peccato sunt mortui, excecati a Deo sunt & indurati. Quod nec scriptura, nec ratio recipit. Quosdam siquidem peculiariter excecatos a Deo & induratos legimus: in quibus iram, insipientiam ac potentiam suam insigni singularique vindicta Dominus ostenderit. Deinde id quoque certum nobis expeditumque sit, Deum proprie nec excecari, nec indurari, nec decipere, nec hominum corda in odium conuertere, nec ea demum facere, quae in litera superficie facere aasseritur. Illa enim, quemadmodum ante constitimus, a natura Dei abhorrent omnia, itaque Deo improprie & figurate tribuuntur: triplici, ut ego sentio, ratione. Primum enim, cum sublato eius lumine nihil aliud, quam caligo & caecitas superest: cum ablato suauitatis eius spiritu corda nostra in lapides obdurescant: cum cessant

Vide De- mofte. lib. 4. ca. 14. ubi ait, more esse diuinae scripturae, permissionem Dei, actionem eius vocare.

DE LOCIS THEOLOGICIS

te eius directione in obliquitatem contorqueantur, cecicare eos, indurare, errare facere dicitur, quibus facultatem videndi, liquecendi, ad veritatem rectam ingredi adimit. Nam & qui lucem hanc oculis nostris auferrent, & qui columnam, qua firmatur & consistit edificium, tollerent, si vere ac iure & obtenebrare oculos, & direre a discipulis dicerentur. Cum autem dicimus, Deam facultatem videndi auferre, ceteraque similia: id non ita accipiendum est, quasi homo arbitrj facultate priuatus, nec videre, nec mollescere, nec recta ingredi ipse possit. Sed ita demum intelligere oportet, vt quia sine lumine videti homo non valet, nec sine spiritu sancto oleo emolliiri, nec sine Dei directione recta ingredi: idcirco quia iusto hominibus iudicio adimit, hic facultatem quoque ea exequendi quodammodo dicitur adimere. Altera est ratio, qua propius ad verborum proprietatem videtur accedere, quod ad exequenda iudicia sua Satana ministro virtus: ob idque ea dicitur efficere, qua minister illius auctoritate roboratus efficit. Quemadmodum qua iudicis administrator, dum iustam eius sententiam exequitur, facit: ea suo modo à iudice quoque fieri sanè intelligimus. Tertiam rationem Hieronymus ad Hedibiam reddidit. Sicut enim vnus est solis calor, & secundam essentias subiacentes alia liquefacit, alia indurat: alia solum, alia astringit, liquatur enim cera, & induratur lutum: & tamen caloris non est diuersa natura: Sic Deus eodem omni lumine male affectum excicare dicitur, bene institutum illuminare: eodemque prorsus beneficio indurare illum, hunc molliere. Videlicet miraculis eiusdem editis emolliuit Israel, obdurauit Pharaon: eadem doctrinae luce Apostoli videntur, Pharisaei caeci facti sunt. Quoniam diuina lux tamen si per se quidem ad videndum editur, sed per occasionem tamen in eo caecitatem efficit, qui prauè affectos habet oculos: in eo duritiem, qui prauo affectus est animo. Atque huic illud simile est, quod hi seducere decipereque dicuntur, qui oratione dubia, vel obscura tenebras alicui offundunt. Hac enim ratione Dominus in parabolis turbas alloquutus, eas excacasse dicitur,

Quo. 10.

LIBER SECVNDVS.

19

citur, ac Hieremias, seduxisti (ait) me Domine, & seductus sum, quia enim in principio illud audierat, Prophetam in gentibus dedi te. & iterum: Ecce consilium te super gentes & regna: arbitratus est nihil se contra populum Iudaeorum, sed contra diuersas in circuitu nationes esse dicendum: vnde & Prophetam libenter assumpsit. Cum vidisset autem aliter sibi, ac exstimauerat, accidisse, queritur à Domino se esse deceptum: non falsitate autem deceptus est, sed ambiguitate. Nihil autem refert, an (quod Hieronymus ait) inde Hieremias fuerit seductus, an ex illis ponis verbis: Ne timeas à facie eorum, quia tecum ego sum, vt eruam te, &c.

His igitur tribus rationibus non illa solum explicantur, quae retro citata sunt, sed & illud simul intelligitur, quod DEVS ministros irae suae nunc sibi loquacitatem seminatur, nunc eos instar nouaculae sibi fore ad radendum caput, & barbam vniuersam, nunc lagenam & rete ad irretiendos improbos, nunc malleum ad feriendos, virgam denique, securim, seram, quam eleuet, in qua laeet, quam trahat. Nam quod 2. Reg. 16. legitur, Domini praecepto Semei Dauidi regi maledixisse, id per figuratam dictionem vsurparum esse, vel illud satis abundè magno argumento est, quod Ecclesiasti. 13. scribitur, Nemini mandauit impiè agere. Et re vera cum recta ratione pugnat, in eo peccare hominè, quod Deo praecipiente agit. At Semei sine dubio maledicendo peccauit. Praeceptum igitur in libris factis pro lege & ordinatione quandoque accipitur, siue sit lex obligans ex imperio, siue permissio, siue poena praescripta, seu ordo etiam naturae praefixus. Sic enim quod Matth. 19. dicitur: Ad duritiam cordis vestri permittit vobis, &c. Marc. cap. 10. dictum est: Scripsit vobis praeceptum istud. Sic etiam Threnor. 3. Quis est iste, qui dixit, vt fieret Domino non iubente? Quem locum alij ita vertunt: Quis hoc dixerit aliquid fieri, quod Dominus non praecipiat. Et iterum: Statuit ea in aeternum & in seculum seculi, praeceptum posuit, &c. Quod ergo ordine diuinae iustitiae fit, id diuino praecepto fieri dicitur. Iam illud fueram oblitus, quod Paulus ait: Quem vult, indu-

Esai. 5.
Ez. 7.
Ezech. 12.
Hier. 50.
Esai. 30.

DE LOCIS THEOLOGICIS

rat. Sed primum, voluntas etiam permissionis à Theolo-
gis ponitur. Vnde August. in Enchir. c. 93. Non sit quic-
quam, ait, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo vt fiat,
vel ipse faciendo. Deinde, volente aliquo ea fieri dicuntur,
quæ illo non invito fiunt. Sic enim pater volens di-
citur filium gignere. Ac de 7. argumento nimis multa
dicta sunt.

Octauum aut breuissimè refutabitur. Intelligendū est
enim causarum duo esse genera: naturale & morale. Vt
qui imperat, qui consilium, qui suadet, qui impellit, is eius
rei, quæ imperio, consilio, suasionem, impulsu eius sit, cau-
sa moralis dicitur. Est autem Deus causa naturalis qui-
dem omnium motionum. Nam generali naturali que
concurrit cum omnibus causis agentibus operatur. At
causa moralis non est nec erroris, nec prauæ cuiusque ac-
tionis. Actus igitur ille, qui peccatum est, si in genere
rerum naturalium consideratur, ad causas tantum natu-
rales referendus est. Si consideratur in rerum mora-
lium ordine, ad causas naturaliter agentis ineptè quidē
& absurdè reuocabitur. Stultus quippe erit is, qui in cæ-
lorum motrices intelligit inias culpas, vel proprias, vel
alienas retorsit. Quocirca, tametsi res atque actiones vi-
niuerse, quatenus effecta nature sunt, Deum auctorem
habent: sed cum de peccatis agitur, quoniam mox in pec-
cati nomine liber & moralis actus intelligitur, ineptissi-
mi proletho erimus quæcumque in Deum errores peccataque
nostra regeremus. Ille enim, quem admodū diximus, in
moralis causa modum nec ad errorem mouet, nec ad pra-
uam illam quamlibet actionem: hoc est, nec mentitur om-
nino, nec suadet, aut imperat malum. Quibus modis,
ac similibus & deciperet proprie, & causa peccatorum
haberet. Sed hec causæ partitio in relectione de Sacra-
mentis in genere vberius explicata est. Nunc ad 8. argu-
menti explicationem diximus satis. At postremum facile
refellitur. Nego enim id, quod primo loco antecedit, cui
felice suadendo tota illa argumentatio incumbit. Men-
daciū namque ita malum natura est, vt nulla ratione quis
quæ nulle mentiri possit, quod & Arist. 4. Ethic. tradit, &
August. in lib. de mendacio demonstrat. Ad primam verò
rationem,

LIBER SECVNDVS.

20

rationem, quæ huius contrariū suaderet, sunt qui respō-
deant Ioseph fuisse reuera mentitum sed ioco tamen. Et
si obijcias, perjurium omne esse mortale peccatum, ar-
guit respondent, Ioseph non iurasse absolute, eos esse ex-
ploratores sed ex conditione. Ait enim, Mittite ex vobis
vnum, & adducat eum, donec probentur ea, quæ dixi-
stis, vera an falsa sint: alioqui per salutem Pharaonis ex-
ploratores estis vos. At D. August. in quest. super Gene-
totam assertionem à mendacio liberat: & verbum illud,
Eistis, accipit pro verbo, habebimini. Quæ verbi vsurpa-
tio non est insolens. Nam Reg. 18. Eius ait, Qui exau-
dierit per ignem, ipse sit Deus: hoc est, habeatur. In quâ
sententiam D. quoque Bonaventura iure adiecit quæ Iose-
phi illa verba tentando, & quasi inquirendo (quod iudices
solent) sine mendacio dixisse. In iudiciis autem, et
cunctationes loco interrogationum vsurpantur. Inter-
rogantes autem non mentuntur. Nihil enim censetur
asserere, sed vt veritatem eliciant, per tentare. Quæ ille d. 22. q. 1. c.
la interrogatio fuit. An ignoratis, quod non est similis quod
mei inscientia augurandū? Gratianus tamen docet ioco
id esse dictum, quare non habendum pro mendacio: vt
quod non aucto fallendi dicitur sit.

Ad secundam verò rationem respondeo, sermonem
Propheta esse figuratum, vel ad exprimendam vel ma-
ximam certitudinem, vel ad desiderium vehementer ex-
plicandū, vt si fieri posset, ea mala non acciderent: Quod
vulgò apud Hispanos inculpare dicitur, plega à Dios q̄
yo menta. At tertiæ rationi hoc habeatur responsum. I-
roniā ab Aristotele ibi accipi pro cauillatione quadā tur-
pi ac dissimulata, astuteque parata ad decipiendū. Verbum
enim Græcū, *ἰρωνία*, interdū idem est, atque cauilla-
toriē decipere. Atqui Socrates in omni oratione simula-
tor, quæ *ἰγέρω* Græci nominant, non solum absq̄ vicio, offic.
sed etiam eā hude fuit. Nam & ironia, illusio seu irrisio,
est figura apud Latinos vsurpata, vbi nullū mendacium
inest. Argumenta igitur omnia, quæ à principio huius cō-
trouersiæ posuimus, hoc quidem pacto fuerint resutata.
Occurri autem nobis potest, & quidē à doctis & erudi-
tis querentibus, scilicet prudenter agere videamus,
C 4 qui

DE LOCIS THEOLOGICIS

qui cum in huius operis initio Dei veritatem, cui fides innitur, primum Theologiae principium esse docuerimus, nunc tamen longe aliter doctrinam videmur institueri. Quonia diuinam veritatem in questionē reuocamus, & rationibus etiā philosophiæ confirmare nitimur. Absurdū est autem, vt Aristot. docet, de cuiusq; discipline principijs velle cum quouis homine differere: & Basilus in Plal. 13. In quolibet studio, inquit, quod ordine in finem procedit, impossibile est, primorum subiectorum demonstrationes inquirere. Sed necesse est omnium artium q̄ probatione nituntur, principijs sine vestigatione aut ratione positis, reliqua, quę deinceps sequuntur, cum ratione ostendere. sic & Theologię mysterium ex fide minime rationibus probata & diffiditū querit. Hactenus Basilus. Atque Hilarius in lib. ad Cōstantium Augustum, Fides, ait, non in questione philosophię est, sed in Euangelij doctrina. Cum ergo & Theologia & fides eo rangam summo principio admitatur, quod omnia in scripturis à Deo reuelata vera sint, stultū videretur esse, id aut in dubium vertere, aut philosophię argumentis velle finire. Quasi fides in questione philosophię sit, & nō magis oporteat, cum in alijs doctrinis, tum in hac maximē discipulum addiscentem credere. Ac reuera quę ad modum prima philosophię principia quibusq; non omnino rationis expertibus animo antecępta sunt, nec nisi absurdissimē in questionem vocarentur. sic omnes Christiani istam sine anticipationem, sine prænotionē nullo argumento intercedente habent animo quasi insculptā, Deum esse naturā veracem, neminemq; proinde ab eo posse falli. Quamobrem imprudentie nomine, vt dictū est, accusati à viris etiam eruditissimis, qui de re, quę controuersia esse nō debet, controuersiam fecimus, & primum fidei ac Theologię fundamentum non testimonio solum, sed etiam ratione constitutum. Quibus vellem satis cognita esset nostra sententia. Non enim sumus ij, quorū vagetur animus errore, nec habeat vquam quid sequatur. Quę enim illa esset Theologia, vel quę disciplina potius, principiorum ratione sublatā? Quę proliis tollitur, si perinde atque conclusio, principium

LIBER SECVNDVS.

21

plum quoque in controuersiam veniat. Quoniam autē mihi interdum videtur differere nō cum perfectis Theologis, pleneq; sapientibus, sed cum ijs, quibuscumq; preclare agitur, si in sunt simulacra Theologię, nonnulli lapides ego moueo, quos scilicet non mouerem, nisi quorundam imprudentiam veritus, qui, dum iuniores passim Theologos sine iudicio legunt, in eas opiniones incutunt, quas refellere, vt videtur necesse est, vt Theologię fundamenta & doctis & indoctis pariter iaciamus. Itaque concedendum nobis est, si imperitorum causā quędam præter differendi artem differimus. Nec prudentiam nostram ibi desiderare oportet, vbi doctor sūtū prudentior est, quanto sese magis in doctorum ingenijs & imperitię ac commodat. Porro autem, vt viris doctis non nihil etiam respondeamus, disciplinarum principia non eandem rationem vainerla subeunt. Quędam enim sunt tam nota atq; perspicua, vt qui ea in questionem vocent, hi non sint verbis, argumentis, & disputatione philosophorum, sed verberibus, vinculis, & carcere fatigandi. vt, Quodlibet esse vel non esse: omne totum esse maius sua parte. Alia verō sunt eiusmodi, vt et negari ex ignorantia quandoque possint, & rationibus etiam illa strioribus comprobari. Sic enim Aristoteles tradidit Dialecticę ac Metaphysicę eos coarguere, qui aliarum disciplinarum principia insiciantur. Atque ipse idem, sepe ex effectis manifestis causas rerum minus manifestas persuadet, quibus causis tamē philosophię principia continentur. Sed & duas esse cuiusque disciplinę partes explorarum est. Vnam, in qua principia ipsa tanquam fundamenta ponimus, statimus, firmamus: Alteram, in qua principia positis, ad ea, quę sunt in de cōsequentiā, proficiscimur. Atque in hac quidem posteriore, si quis principia negarit, quę nimirum in scientia supponitur, non est cum eo contentiosa disputatione certandum. Si enim Theologo suas conclusiones ex principijs colligere volenti neget quisquam Deū esse, stultus erit, si aduersum eiusmodi disputationem Theologicam velit institueri. In illa verō, quam priorem esse diximus, licebit utique non solum obscura perspicuis illustrare, sed etiā minus

DE LOCIS THEOLOGICIS

nata principia, ex his, que sunt nobis notiora, ostende- re. Per se autem fit, ut causa rerum, que sunt suapte natu- ra manifeste, sint nobis obscurae. Quemadmodum oculo Nil y coracis radij sola res tenebrae sunt: Ita si viro sa- pientia garetur Deus esse, licet primum sit Theologiae principia, daret tamen ille operam, ut via aliqua & ratio ne Deum esse construeret. Non igitur mirum esse cui- piam debet, si hoc sane libro, ubi de principiorum Theo- logicorum similitudine agimus, ipsa nos principia non modo explicemus, verum etiam construamus. Aliter au- tem ut bium fundamenta inimicus concutit, qui cona- tar euertere: aliter artifex, qui nititur non solo iacere, sed etiam confirmare, sed iam ista omittamus, & ad ea, que proprius ac valdius vrgent, suslinemus. Nam prima il- la quidem machina, non erat adeo instructa, ut ad eam deturbandam aut longior aut acrior futura esset oratio. In illam vero alteram, ut quam aduersarij maiori arte & viribus infuserint, maiori quoque nos studio & actio- ni disputationis videremus incumbere.

CAPVT V.

Vel quatuordecim libri sacre Biblij numerantur, quos qui- dam vel antiqui esse omnino, vel certe a caso- re sequunt.

2. centro- uerj

IN dubium itaque & olim & nostra hac tempestate vo- catum est, an septem illi libri veteris testamenti, Baruch, Thobias, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus, duosque Ma- chabaeorum, sint habendi canonici. Ex nouo quoque te- stamento, quae sit feruere eadem existit de Epistola Pauli ad Hebraeos, de epistola Iacobi, de secunda Petri, dua- busque posterioribus Ioannis, de epistola Iudae, & libro Apocalypsis. Sunt enim Theologi & fuerunt, atque in his quidem & nobiles veteres, longeque principes, & quida- iuniores docti & graues, qui multis magnisque rationib. adducti negarint eos libros oportere in canonicis copu- rari. Alij vero auctores, ipsi quoque praestantissimi, con- tra asseuerant hos omnes esse canonicos. Atque ad eam rem confirmandam plurimis etiam maximisque argumē- tis vtuntur. Ita ad dubitare cogit doctissimorum homi- num

LIBER SECVNDVS.

num de maxima et tanta dissensio. Ego autem quod co- trouerfiam hanc manifestius explicem, diuidam omni- no rotam istam de libris canonicis questionem, in qua- tuor partes. Primum illud ostendam, ad cuiusmodi auctori- tatem spectet definitio, quis liber sit canonicus. Deinde eos libros, qui nunc in dubium veniunt, sacros esse de- monstrabo. Tum adducam argumenta, quae verifimili- tudine homines alioqui & doctos & pios fallere potue- rint. Postremo eadem argumenta diluam. Haec enim om- nia ad hanc questionem referenda sunt.

CAPVT VI.

Continet argumenta eorum, qui suadere conantur, scripturas Ioannis non egere ecclesiae approbatione.

ET quidem quod ad primam partem attinet, Luthe- rani aliquando asseruerunt, scripturam non egere ec- clesiae, aut alterius cuiusque approbatione, sed iudi- cium de scriptura ex ipsis scripturis esse faciendum: scilicet potius per ipsas scripturas cetera omnia iudicanda, eas vero per se quidem cuique habenti Spiritus sancti, & fidei lu- men, esse manifestas. Quod si ab illis roges, equis nobis fide facit haec a Deo prodijisset, quis salua & intacta ad nostram usque aetate peruenisse certiores reddat? Equis per- suadeat libris huius reuerenter excipiendum, illi vero nu- mero expurgendum? Anunt, perinde esse ac si quis roget, unde discernimus lumen discernere a tenebris, album a ni- gro, suauem ab amaro, non enim obscuriorē veritatis suae sensum scripturae praeseferre, quam coloris sui res albas ac nigras, saporis suaves & amaras. Sicut etiam apud phi- losophos per communes animi conceptiones (sic enim vo- cant) reliqua omnia probantur, cum ipse probatione non egeant. Ita existimant Lutherani, diuini verbi cogitatio- nem, quae est doctrinae catholicae commune principium, usque adeo in praesens esse, ut nulla hominum approbatio sit ne- cessaria. Atque hic idem perniciosissimus error olim apud Vitelesitas inualuit, ut Thomas Vaudensis auctor est, lib. 2. doctr. fid. Anti. c. 19. ne quisquam existimet a Luthero hanc primam heresim prodijisse. Suadent autem in principio, ex eo, quod Dominus apud Ioan. dicit, Ego non ab homi-

DE LOCIS THEOLOGICIS

ne testimonium accipio. At siue sumus Pontifex, siue
consiliarius, seu etiam ecclesia tota homines sunt: non igitur
ab his Christi Euangelium, aut relique scripture partes ac
cipiunt testimonium. Idem rursus ex illo confirmant, qd
Ioannes Apostolus ait: Non necesse habetis, vt aliquis
doceat vos: sed sicut vactio eius docet vos de omnibus,
& verum est. Tertio loco arguuntur ex eo verbo Do-
mini: Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat
ex doctrina vtrum ex Deo sit. Cui simile est illud. Oves
meae vocem meam audiunt, alienum autem non sequuntur.
Quo testimonio Lutherus quasi re confecta gloriatur,
& nondum collata manu tanquam ferax victor in sul-
tat. Aperiē enim (vt ait) Euangelium resatur, ipsas per se
oues habere idoneam discernendi scripturas facultatem.
Quarto illud Ioannis asserunt. Si testimonium homi-
num accipitis, testimonium Dei maius est: qui credit in
filium Dei, habet testimonium Dei in se. In omnibus igitur
quae ad fidem pertinent, non ad externa hominum te-
stimonia recurrere debemus, sed ad id, quod Deus intra
nos testimonium praebet. Addunt etiam huc illud ex
Deuter. Qui verba Prophetae, quae loquerentur in nomi-
ne meo, audire noluerit, ego visor existam. Propheta au-
tem, qui voluerit loqui in nomine meo, quae ego non pra-
cepi illi vt diceret, interficietur. Quod si tanta cogita-
tione responderis, Quomodo possum intelligere verbum,
quod Dominus non est locutus: hoc habebis signum,
&c. Quod si in nomine Domini propheta ille pedexerit,
& non euenerit, hoc Dominus non est locutus, &c. Ec-
ce quemadmodum discernendis verbis Dei a verbis ho-
minum non remittitur fidelis populus ad Pontificem
aut sacerdotem, non ad hominum concilium, sed ex ip-
sa rerum euidencia, vt disceratur, instituitur.
Eodem quoque pertinet illud Ioannis, Charissimi, no-
lite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo
sint: quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mun-
dum. In hoc cognoscitur spiritus Dei, &c.
Confirmant praeterea idem ex illo Apostoli testimo-
nio: Animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus
Dei, spiritualis autem iudicat omnia. Rursus ex eo. Pro-
phetæ

LIBER SECVNDVS.

23

phetæ duo aut tres loquantur, ceteri dijudicent: & pau-
lo post. Si quis videtur esse spiritualis, cognoscat quae scri-
bo vobis, quod Domini sunt mandata. Quicunque igitur,
in quo est spiritus Dei, cognoscere verba Domini, eaque
discernere iure suo potest. Prosequantur etiam alia testimo-
nia, quae quoniam eodem spectant, eodemque modo re-
selluntur, non est necesse ea hoc loco proferre: sed ratio-
nes illas addere, quibus etiam vtuntur in sui erroris con-
firmationem.

Si Ecclesia, inquit, de diuinis scripturis iudicium
ferret, tum inferior in superioris legē auctoritatem v-
surparet. Id quod absurdum plane est. Nam, vt Augusti-
nus inquit, non licet iudici de legibus iudicare, sed secun-
dum ipsas dist. 4. cap. illis.

Praeterea, quae securitas (aiunt) nobis erit aeternae vi-
tae, si, quae cumque de ea in sacris litteris extant promissio-
nes, solo hominum iudicio sultae consilliantur? Rursus, si-
des nostra quantum apud homines in suspicionem voca-
bitur, si credantur hominum beneficio non secus, ac pre-
cariam habere auctoritatem? Et cum Apostolus asserat,
fundamentum ecclesiae esse catholicam & Apostolicam do-
ctrinam, suam huius certitudinem ante constare oportet,
quam illa extare incipiat. Nam si Christiana ecclesia Pro-
phetarum scriptis & Apostolorum praedicatione funda-
ta fuit, vbicumque reperitur ea doctrina, ecclesiam cer-
te praecessit eius approbatio, sine qua nunquam ecclesia
ipsa extitisset. Vanillimum ergo commentum est (1. cap.
instituit. Caluinus ait) scripturae iudicandae potestatem esse
penes ecclesiam, quasi ab huius nutu illius certitudo
pendeat.

Praeterea, si scripturae sacrae veritas ab hominum testimo-
nio penderet, ex eius comprobaretur, tunc vltima fidei
resolutio in ecclesiae auctoritate fieret. Credimus enim
Christum fuisse filium David: Quoniam Deus Prophetis
& Apostolis reuelauit. Quod si Deum reuelasse ex eccle-
siae auctoritate teneremus, iam fides nostra non in Deum
tandem, sed in homines reuocaretur. Quocirca ratio fi-
dei formalis non diuina, sed humana veritas esset.

Postremo, vt Aristoteles docuit. 1. lib. Post. cap. 2. Pro-
pter

DE LOCIS THEOLOGICIS

pter quod vnumquodque tale, & illud magis. Si igitur scriptura canonica ecclesiam auctoritate comprobaret, plus hominibus, quam Deo crederemus. Cōstat vero nullam auctoritatem maiorem esse diuina: qua vide licet sacre literæ pollent. Non ergo scriptura sacra per ecclesiam confirmabitur, & ab illius approbatione pēdebit. His, atque alijs argumentis errorem suum Hæretici suadere possunt, persuadere non possunt. Errant enim vehementer, cum in asserendis scripturis ecclesiam auctoritatem habere conantur. Quæ de re nunc breuiter, & ad hanc solum de locis canonicis causam disputabimus. Propterea quod & à plerisque viris catholicis cōtra hæreticos de ecclesie auctoritate accuratissime disputatum est. Et hanc nos quoque in vniuersum posita asserere & confirmare debemus.

CAPVT. VIII.

Docet ad cuius auctoritatem spectat de libris canonicis iudicare.

Sic igitur, quoad præsentem locum attinet, prima propositio. Iudicium de scripturis per scripturas ipsas, nullo pacto idoneum esse potest. Nam, ut de pluribus alijs taceamus, quorum similis omnino causa est, ceteri libros Ruth, Ester, Iud, esse canonicos, nullo modo ex ipsis scripturis comprobabitur. Ergo si res hæc in controuersiam ventar, aliundè, quam ex sacris literis petenda probatio est. Deinde, quoniam hoc idem amplius virgere volumus, si in controuersia sit, an ambo Testamenti auctoritatem hæc disceptatio componi potest. Quia enim ratione de toto volumine dubitabitur, eadem quoque de qualibet particula voluminis ambigetur. Necesse igitur est, huius questionis aliquem præter sacras literas iudicem constituere. Præterea Basilides Prophetas nescio quos produxit, Barchabam Barchob, aliosque id genus, qui re vera prioribus seculis nunquam extiterint, ut auctor est Eusebius lib. 4. Eccl. histo. cap. 8. At huiusmodi prophetarum libri per scripturas ipsas refelli non possunt. Diceret namque Basilides præter quatuor maiores, & quatuordecim minores, alios itē Prophe.

LIBER SECVNDVS.

24

Prophetas in veteri Testamento fuisse, idē, eiusdem testamenti testimonijs confirmaret. Nec his rationibus alia exempla desunt. Nam quidam Hæretici reiecerunt Euāgelia, quod Christus Dominus nec scripserit aliquid, nec scribendum præceperit: ut Augustinus 2. retra. c. 16. refert. Alij omnes Epistolas Pauli respuerunt, apud Iulianum lib. 3. hist. Eccl. ca. 27. Irenæ. lib. 1. cap. 26. & Origen. in 82. Psal. referente. eodem Euseb. lib. 6. cap. 28. vide Irenæ. c. illo 26. & 29. Alij vniuersam Moysi legē atq; ad eō instrumenti veteris scripturas abnegarunt, ut Augustinus alius sæpè, tum in lib. contra Faustū, & Euseb. 5. li. ca. vitimo auctores sunt. Nos vero hos libros in vniuersum recepimus. Itē, quæ Nicodemi & Bartholomæi nomine ab Hæreticis proferuntur, euāgelica cōtēnunt. Ma rei euāgelistū veneramus. Ac nos quidē harū rerum causam reddimus: illi vero eius, quod vniuersa tenet, tenuitque semper ecclesia, rationē reddere nullo pacto quecū. tum vniū iudicij auctoritate sublata, nihil illis superest, nisi ut totum sacrorū Bibliorū codicem de medio tollant. Adde quod scriptura iudex est mortuus, qui nec litigantium vtrinq; rationes audire, nec sententiā ipse eloqui valet. Accedit, quod si in humana aliqua repub. talis iudiciorū esset forma præscripta, ut nulli essent iudices viui, sed solis exaratis literis controuersia quæcūq; de illius resp. scripturis exorta finiretur: præterq; quod forma iudicandi multissima esset, nullus etiam esset litigandi finis. Et enim, qui neget instrumentum, nulla vis inferri queat, si viui iudices nulli habeatur. Ita Deut. 17. nō ad scripturam dissidentes hominēs referuntur, sed ad vniū examē iudiciumq;. Et Malach. 2. c. 7. Labia, inquit, sacerdotis custodit scientiā, & legē requirēt de ore eius. De ore eius, ait, nō de lege ipsa. Et Acto. 13. non ad scripturā appellauerūt, Antiocheni, ut intelligerēt, an verba Pauli diuina essent: sed ad Apostolos & seniores, quæ erāt Hierosolimis. Nec Apostoli & seniores scripturam iudicem, sed semet ipsos & Spiritum sanctū poluerunt. Visum est, inquit, nō scripturæ, sed Spiritui sancto, & nobis. Sanctus quippe spiritus nō habitat in litera, sed in spiritu: nō in syllabis, sed in cordib;. Quod si, q; Paulo aduersabatur, scrip-

re in

DE LOCIS THEOLOGICIS

re in causa illa iudicium peterent, questio hodie maneret ambigua. Secunda propositio. Iudicium de scripturis canonicis ad priuatos cap. Christiane ciues non pertinet. Primo, quia in humana repub. eiusmodi iudicia non permitterentur priuatis hominibus, nisi legistores desipissent. Vterque enim eorum, qui dissidium habent, hanc sibi iudicandi paritatem vendicaret auctoritatem, sicque nullus esset dissidiorum finis. Priuatus ergo cuiusque vel reuelationes, vel opinationes uelle sequi, idque in questione f. 2. u. necessaria, stultum erit.

Pro sua etenim factione quisque desinet, & quae ipse existimauerit, ea sibi asseret a Deo reuelata. Quid? quod nullus homo priuatus certam habet in ecclesia auctoritatem, nullus apud reliquos fideles exploratam & solidam ueritatem? ita iudicium quocumque ab eiusmodi priuato ciue profectum infirmum erit: & scripturarum proinde fides incerto & imbecillo fadamēto nitetur. Quid? quod Deuteron. 17. quaestiones graues non ad priuatos iubentur deferri, sed ad eos, qui habent publicam in ecclesia potestatem? Quid? Nū Antiocheni priuati homines iudicium sibi assumpsere in illa controuersia, qua dubium erat, Pauli ne uerba Dei essent, an non? Minime uero. Sed miserunt ad Apostolos & sentores, qui erant in Hierusalem. Act. 15. Adde huc, quod cum quidam uiri doctissimi negant epistolam ad Hebraeos esse canonicam, alij auctores quoque ipsi non ignobiles Apocalypsim Ioannis excluserint: & nō possent ex cuiusque priuati hominis sensu ea doctissimi uirorum uirorum controuersia componi. Vide Originē, homil. 7. in Ezech. Gregor. Nazianzenum in Apologe. Hieron. in Ezechie. cap. 13. & in Hiero. cap. 23. ut intelligas, quam parum sic deferendum in huiusmodi rebus priuatorum hominum perit iudicij. Sed de his multa posterius. Nunc reliqua persequamur.

Tertia propositio. Ab Ecclesia est determinandum, quisnam liber sit canonicus, & illius auctoritas certa regula est, ad libros uel in sacrorum numerum recipiendos, uel etiam ex eo numero rejiciendos. Hanc tenuit Irenaeus, lib. 3. aduersus Haereses. ca. 2. 3. & 4. & Aug. 11. contra Faustum 13. c. 4. & lib. 28. cap. 2. & 4. & secundo libro de docti.

LIBER SECVNDVS.

24

de doctrina Christiana, cap. 8. Denique in libro contra epistolam Manichaei, cap. 5. ubi illa est omnium sermone trita sententia. Euangelio non crederem, nisi in ecclesia moueret auctoritas.

Hae eadem desinitur a Concilio Tolerao primo, in hac uerba: Si quis dixerit, uel crediderit alias scripturas esse canonicas, praeter eas, quas ecclesia catholica recipit, anathema sit. Ecclesiam igitur catholicae auctoritas certum argumentum exhibet ad libros sacros, uel recipiendos, uel rejiciendos, id quod multis magnisque rationibus comprobatur.

Primum enim, si huiusmodi res in contentionem ueniat, cum nec ex scripturis ipsis, nec ex priuata cuiusuis opinatione sit censura ferenda, ex aliquo hanc loco petere necesse est. Non est autem uide commodius atque constancius eiusmodi iudicium censuramque petere debemus, quam ab Ecclesia, quae est columna & firmamentum ueritatis. Ad Ecclesiam igitur tribunal est haec questio referenda: & eius decretum Lydius lapis erit ad explorandum, qui liber canonicus sit.

Itē, ut D. Augustinus contra Faustum Manichaeum argumentatur, in libris Ethnicorum nō alia ratione magis ueros auctores exploramus, quam ex cōmuni cōsensu & testimonio eorum, qui fuerunt ante nos. Unde enim Platonis, Aristoteli, Ciceronis libros nouimus, nisi ex corū, qui nos aetate antecesserunt cōtinuis testimonijs? Si ergo in ceteris omnibus haec uia turissima, & certissima est ad cognoscendum cuiusque libri auctorem, cur haec eadem non erit certa & explorata uero catholico ad intelligendum hunc librum esse Martini, illum nō esse Thomae, hanc epistolam esse scriptam a Paulo, illam a Paulo scriptam non fuisse? Ecclesia itaque testificatione libri fieri sunt admittendi. Quod uideatur Ioannes Euangelista significasse, cum ait: Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his: & scimus quia uerum est testimonium eius. Ioannes ergo testimonium perhibet euangelij, & Ecclesia probat, in quibus, Et scimus, &c. Alioqui, quorsum illa numeri tam subita & inopinata mutatio? Apostolus quoque Paulus id manifeste docet in episto-

Lib. 23. c. 6.

Ioan. 14.

D istola

DE LOCIS THEOLOGICIS

stola ad Gala. ca. 2. Nam cum accepisset Evangelium per revelationem Iesu Christi, & mansisset cum Petro & Iacobo diebus quindecim, ascendit rursus Hierosolimam secundum revelationem: & conculit cum Apostolis & fidelibus Evangelio, quod predicabat in gentibus. Iosum autem Ihs, qui videbatur aliquid esse: ne forte in vanum curretur aut ecurrisset. Quod si ecclesiae probatio non esset necessaria, certe non fuisset sollicitus Paulus, ut ascenderet ad conferendum Evangelium, ne forte, &c. Atque (ut Augustinus contra Faustum ait) si Apostolus Paulus non inueniret in carne Apostolos, cum quibus conferret Evangelium, ecclesia illi omnino non crederet. Et Hieronymus in epistola ad Augustinum, haec Apostoli verba pertrahens ex his (inquit) ostendit se non habuisse securitatem Evangelii predicandi, nisi Petri, & qui cum eo erant, fuisset sententia reprobatorum. Est autem haec epistola etiam in tomo operum Augustini secundo, nu. 10. Et Tertullianus lib. aduersus Marcionem, propterea, inquit, Paulus Hierosolimam ascendit ad Apostolos consulendos, ne forte in vanum ecurrisset. Non enim sufficeret ad fidem singularitas instrumenti deslituta patrocinio antecessorum. Denique ut cum auctoribus conculit, & conuenit de regula fidei, dexteris miscuere. Igitur si ipse illuminator Lucae auctoritatem antecessorum & fidei, & praedicationis suae optauit, quanto magis cum Evangelio Lucae exoptulem, quae Evangelio magistri eius fuit necessaria? Haec tenus ille.

Idem quoque habetur Actorum 15. Cum enim apud Antiochiam dubitaretur, an Paulus & Barnabas verè sentirent & docerent de cessatione legalium, statuerunt fideles, ut ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ad Apostolos & presbyteros in Hierusalem. Non ergo vnusquisque per se cognoscat, an doctrina ex Deo sit nec ne, aut ipsa statim doctrina, cuius sese esse diuinam manifestat, sed ecclesiae opus est approbatione. Quod Lutherani tandem in conuictis Augustanis confessi sunt, habere scilicet ecclesiam auctoritatem ad discernendum verba Dei à verbis hominum. Atque Lutherus in lib. de captiuitate Babylon. vbi de ordinis sacramento agit, cō-

fitetur

LIBER SECYNDVS.

26

fitetur quidem ecclesiam habere potestatem discernendi verbum Dei à verbis hominum, sed non proinde tamen iudicem esse verbi Dei. Quomodo Augustinus ait, quod veritate ipsa sic capitur anima, ut per eam de omnibus certissime iudicare possit, sed veritatem iudicare non possit, dicere autem cogatur infallibili certitudine hanc esse veritatem iudicata magis, quam iudicans. Ita & in ecclesia talis, inquit, est sensus, illustrante spiritu: in iudicandis & approbandis doctrinis, quem demonstrare non potest, & tamen certissimum habet. Sicut enim apud Philosophos de communibus conceptionibus nemo iudicat, sed omnes per eas iudicantur: ita apud nos de sensu spiritus, qui iudicat omnes, & à nemine iudicatur. Sed nos hoc sancto loco de verbis certare nolumus.

Tantum definimus, id quod iam Lutherani, vel inuiti concedunt, ex ecclesiae auctoritate certum argumentum sumi, vel ad libros sacros admittendos, vel ad eos repellendos, qui sacri non sunt.

At verò non parua quaestio se offert, an nomine ecclesiae significemus hoc loco ecclesiam, quae fuit tempore Apostolorum, an fidelium congregationem, qui modo sunt, an potius vniuersam collectionem Christianorum, à baptismo Christi per Apostolos & ceteros successores eorum, vsq; ad haec tempora propagatam. Durandus enim in 3. Sententiarum, distinctione vigesima-quarta, quaestione prima, & Gerson de vita spirituali animae, lectione 2. corollario 7. huiusmodi auctoritatem sacros libros approbandi, vel etiam non sacros reprobandi ad ecclesiam referunt fidelium, qui cum Apostolis extiterunt. At Ioannes Driedonis libro primo de ecclesiasticis scripturis & dogmati. capitulo 1. & Thomas Vualdensis libro 2. doctrinal. fide. antiquae capitulo 19. & 20. hanc auctoritatem existimant referendam ad sententiam patrum omnium, & fidelium ab Apostolis succedentium. Quae eadem profecto videtur fuisse sententia Irenaei lib. 3. cap. 3. & lib. 4. capitulo 63. aduersus haereses, & Tertulliani libro 4. aduersus Marcionem; & Augustini, libro 33. contra Faustum Manichaeum, & in lib.

D 2

2. capi-

DE LOCIS THEOLOGICIS

2. capitulo 6. cōtra Iulianum Pelagianum, & libro 2. de doctrina Christi, capitulo 2. Epistola 63. Sed & alij tamē hanc auctoritatem huius etiam temporis ecclesie tribuunt, quæ videlicet eadem est cum antiqua, habetque eundem veritatis spiritum assistentem.

Ego verò primū sentio ad Apostolos pertinuisse libros sacros probare, non sacros rejicere. Nec enim alios libros canonicos habemus siue veteres, siue novi testamenti, quam quos Apostoli probauerunt, atque Ecclesie tradiderunt.

Existimo deinde huiusmodi traditionem Apostolicam non alia ratione melius innotescere, quam per patres & doctores Ecclesie post Apostolos succedentes. Quemadmodū non alia via certior atque expeditior est, ad Christi & Apostolorum reliquas traditiones cognoscendas, quod suo postea loco demonstrabimus. Atque horum quidem neutrum opus est, exquisitis rationibus cōfirmare, tantūm satis est admonere.

Illud verò demonstrandum est, Ecclesiam fidelium nunc viuentium, non quidem scribere canonicū librum posse, sed definire, an liber, de quo disputatio est, canonicus sit an non. Quia definitio dubiorum, quæ circa fidem modò exoritur, ad præsentem ecclesiam pertinet. Oportet enim iudicem viuū in ecclesia esse, qui fidei controversias decidere possit. (Siquidem Deus in necessarijs Ecclesie sue non desuit.) At librum esse canonicum nec ne, fidem maximè tangit. Ad ecclesiam igitur huius temporis huius rei iudicium pertinebit. Nam si errores, qui sanæ doctrinæ aduersantur, ecclesia, quæ nunc est, condemnare nequit, profecto iudicibus de medio sublatis, huius seculi hæretici impunè viuere, atque ad deū regnare possunt.

Rursum, tempore Hieronymi dubitare catholico licuit, an Apocalypsis Ioannis sacra & canonica esset. Nunc autem, ut suo loco ostendemus, id non licet in dubium vertere. Ergo post tempora Hieronymi ecclesia auctoritatem habuit illam questionem profligandi.

Quamobrem cum nostro tēpore quidam in dubium vocent, An Baruch & Machabæorum libri, ac veteri, de quibus

LIBER SECVNDVS.

27

quibus questio in manibus est, canonici sint, nec ne, hæc certe ambiguitatem præsentis Ecclesie iudicium explanare poterit.

Præterea, Ecclesia quæ nunc est, in fide errare nō potest. Ergo si crediderit aliquem librum esse canonicum, ex eius testimonio idoneum firmumque sumetur à Theologis argumentum. Nam & Ecclesia præsens docere eos, qui fidem susceperint, suo iure potest, quæcumque fidei sunt, & sacros libros, quos per traditionem veterū accepit, posteris suis ipsa tradere. Qui quidem posteris fidem proximè habeant ecclesie præsentis necesse est: ut præsentem credidimus proximè antecessentibus, & illi superioribus, serie quadam & ordine vsque ad Apostolos. Quibus fideles tunc vni proximè crediderunt.

Sicut enim in disciplinis duo principiorum genera cernimus, vnum remotum, alterum proximum: hoc postremum, illud primū, nec cōclusiones ad prima initia, nisi per postrema referuntur: sic nec fides succedentiū ad eos, qui nos ætate antecesserunt, nisi per nos referri potest, donec ad Apostolos, & inde ad Christum peruenitur, ubi tanquam in primo fundamento catholica fides consistit. Quemadmodum etiam vtraque disciplinarū principia firma sunt, vtraque itē cōclusiones certo probant, licet altera mediata, altera immediata sint: ita & ecclesia, quæ nunc est, certum argumentum dogmatis Christiani exhibet, quæuis ipsius ætatem fides ad Christi & Apostolorum sit doctrinam referenda.

Quæ in re videtur mihi falsus Thomas Vualdēsis. Etenim, ut paulo antè iudicauimus, aliud est querere, quid ecclesia præsens definire possit, & quousque habeat cōtrouersias decernendi auctoritatem, aliud verò inuestigare, quænam via & ratione ad rectā & firmā harum rerū definitionē valeat perueniri. Ac nos quidem ingenue fatemur, nō esse nunc nouas reuelationes expectandas siue à summo Pontifice, siue à Concilio, siue etiam ab ecclesia tota: sed inquirenda potius maiorum documenta, ac sanctorum scripta, Apostolicas rursus traditiones, sacras etiam literas consulendas, atque per huiusmodi conquista media questionem de fide propositam de-

DE LOCIS THEOLOGICIS

cernendam: Nam & Apostoli & seniores congregati in Concilium Hierosolymitanum, magna facta conquisitione, tum ex rebus antea dictis, tum ex scripturis prophetarum, sententiam de re proposita atque in questionem vocata, tulerunt.

Fallitur & in alia re, nisi fallor ego, Thomas Vualdensis, cum asserit testimonium laicorum fidelium etiam huic pertinere. Sed ideo ad eos non esse opus recurrere, quia nescimus, inquit, fidem suam congruis vocabulis atque ab omni intricacione liberis succellione propinare memorijs. Na quae ad fidem spectant, sunt in duplici differentia. Altera, quae omnes fideles explicitè credunt, ut filium Dei humanam naturam suscepisse. Altera vero sunt, quae videlicet soli maiores credere tenentur explicitè, populus autem implicitè in maiorum fide, ut patrem & filium esse unum principium Spiritus sancti. A populo igitur iudicium rebus fidei, quae sub priori genere continentur, iure forsitan testimonium postulaueris: quòd earum fides aequè ad maiores ac minores pertinet. At in his, quae altum genus spectant, si qua questio exoritur, ineptissimum erit, ut imperitum vulgus, delirus senex, garrulus anus, sutor indoctus, consulatur: idque maximè, si non ad ecclesiam praesentem, sed ad eam, quae superiorum fuit temporum, huiusmodi questiones sine referenda. Quod fieri oportere Thomas ipse Vualdensis asseruit. Cum igitur si les de numero canonicorum librorum explicita, non popularium sit, sed maiorum, ad quos utique spectat, qui nam sint sacri libri cognoscere, faciamus necesse est, in huiusmodi quaestione, quàm modo verisamus, testimonium à plebe non esse requirendum, sed à doctoribus ecclesiae, quibus & plebs iudicis debet credere ad quosque similitum rerum iudicium pertinere, ut iustum, ita quoque certum est. Quo sit, ut si omnes sancti & doctores ecclesiae asseruerint aliquem librum esse canonicum, id pro certo habendum sit, perinde ac si tota ecclesia asseruisset. Quod uberiùs alio loco explicandum est, de tertia igitur propositione satis est dictum.

Quarta propositio. Ad concilium vniuersale precipue pertinet definire, qui liber sit canonicus. Quam quidem propo-

LIBER SECVNDVS.

propositionem a quo animo pateret ab hereticis non ad mitti, sed illud tamen doleo vehementer, quod eam non nulli fideles inficiantur, in quibus Thomas Vualdensis esse videtur, lib. 2 doctrinalia fidei antiquae, cap. 19.

Probatum tamè illa manifestè, quia proponere fidelibus ea, quae sunt diuinitus reuelata, ad ecclesiae pastores maxime spectat, tum quia tota ecclesia huiusmodi reuelata proponere & docere non valeret quoniàm ut posset, non deceret tamen, ut tota ecclesia docendi officium assumeret: tum quia pascere oues in scientia & doctrina, proprium munus pastorum est, ut Hieremias 3. dicitur. Tu quoniam aliquando inter ipsos catholicos coereatio est, an hic, aut ille liber canonicus sit. Ad dirimendum igitur huiusmodi disceptationem, oportet in ecclesia iudices esse, quorum sententia fideles debeant sequi. Iudices autem in doctrinae fidei non alios convenientius accipimus, atque episcopos & doctores, quibus fidelium instructio deman data est, quosque si de medio tollas, ecclesiae vniuersalis iudicia protinus auertent: cum tota ipsa ecclesia, hoc est, fideles omnes, conuenire ad iudicandum de proposita quaestione nec debeant, nec vero possint.

Praeterea, concilium est certa regula in his, quae fidei sunt, ut postea ostendemus. Cùm igitur haec quaestio de libris sacris atque canonicis ad fidem attineat, concilij testimonio, abundè poterit definiri. Id quod Antiochenos intellexisse constat. Non enim quaestionem de legalibus ad fidelium plebem, sed ad Apostolorum & seniorum synodum referre. Nec post concilij sententiam vllus relictus est dubitandi locus, Acto. 15.

Quinta propositio. Ad summum Pontificem pertinet definire, qui nam liber sit canonicus. Primo, quia maiores ecclesiae, antè ad summum pontificem referendae sunt, ut Innocentius probat, de baptismo ca. maiores: nosque idem etiam sumus demonstraturi. At haec de libris canonicis causa maxima est, ad summum itaque Pontificem est referenda. Deinde quia contigit esse dissidium inter patres in concilio congregatos. Quod si non esset iudex in ecclesia, qui hanc contentionem licetque dirimeret, certe non esset ecclesia à Deo, quia in rebus necessarijs,

DE LOCIS THEOLOGICIS

Præterea, quia Summus Pontifex quoties de fide pronunciat, et tunc nequit, quod suo postea loco etiam comonstrandum est. Ipsi ergo Pontificis testimonio tanquam certo iudice probare poterimus, quia liber sit canonicus, quis contra non sit.

*C. si Roma
novi, 17.
dist.*

Postremo, id ostenditur argumento Nicolai Pape. Nam quod verè sedes Apostolica probavit, hodie tenetur acceptum: & quod illa repulit, hæcenus inefficax prorsus habetur: ita opuscula doctorum, quæ approbavit, ecclesia probat: quæ contra reprobat, ecclesia reprobat. Summum ergo Pontificem de hisce rebus testimonium, ipso etiam perpetuo rerum experimèto firmum ac certum habere cõpellimur. Nam & Evangelium, quod Paulus prædicabat in gentibus, ut antè ex Tertulliano, Hieronymo, & Augustino monstraumus, non fuisse ab ecclesia receptum, nisi Petri auctoritate fuisse roboratum. & ut idem Hier. in lib. de viris illustribus ex Clemète in 6. *brotoniæ* scribit Marci Evangelium, cum Petrus audisset, probavit: & ecclesie legendum sua auctoritate edidit. Idem verò Eusebius libro 2. ecclesiasticæ historiz, c. 15. non solum Clementis, sed ex Papiæ testimonio confirmat. Constat autem quæ Petro succedit, hunc eandem potestatem habere in illis sanè, quæ sunt ecclesie necessaria. Ad summum ergo Pontificem huiusmodi de libris canonicis iudicium pertinet. Nam & si qua similis quaestio in veteri lege exõstretur, ad Pontificem eius definitio pertinet, ut Deut. 17. legimus. Hæcenus quæta fieri potuit brevitate à nobis ea dicta sunt, quæ præfenti loco satis erant, ut pius lector intelligeret, quibus authorib. in libris canonicis cõstituendis fide habere oporteret. Nam si quæ horum maiori vi & argumentis indigeret, ut in vniuersum probentur omnibus, ea suis postea locis cõfirmabuntur. Nunc verò illud agendum esse puto, ut argumentationes horum veræ religionis, quam brevissimè etiam possumus, recellamus.

In Marc.

CAPVT VIII.

ubi cõsulantur argumenta capituli sexti.

Ad

LIBER SECVNDVS.

29

AD primum igitur argumentum sic respondeo, Si Christus ab homine testimonium nõ accipit, ubi nõ illud est. Fuit homo missus à Deo, ut testimonium perhiberet de lumine. Vbi rursus illud, Vos testimonium perhibetis de me, quia ab initio mecum estis: Vbi denotat illud (ne omnia repetamus) Eritis mihi testes in Hierusalèl &c. Sensus igitur est. Ego hominis testimonium nõ ego quidem sed assero tamè testimonium Ioannis propter vos. ideoque subiungit, Sed hæc edico, ut vos salui sitis. Quod autem ipse humanum testimonium non querat, quò videlicet ipse minime egere credendus est, probat subiungens, Ego habeo testimonium maius Ioannis, &c. Et reuera conuincit, ut qui diuinum testimonium habet, ipse quidem propter se non accipiat ab homine testimonium: sed oblatum tamen propter aliorum utilitatem non repudiet. In eundem quoque sensum deinde subiungit, Claritatè ab hominibus non accipio, cum tamen Petrus dictus sit sua morte Deum glorificasse. Ac de primo quidem argumento satis.

Ad secundum vero facile respondetur, Apostolum ibi non cum imperitis, sed cum doctis habere sermonem. Ait enim, Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatè, sed quasi scientibus eam. Sapièntibus ergo ecclesie magistris vniuerso interior sufficit ad ea, quæ fidei aduersantur, resutanda: ut ignorantibus opus est etiam externa doctrina, eorum maxime, quos Deus constituit in ecclesia pastores & doctores. Intelligendum est etiam doctrinam fidei singulis hominibus, necessariam, vnicuique per se fortè innoscere, si spiritum manentem in se habet. At verò quæ sunt in fide, non singulis quidem necessaria, sed ad ecclesie communem utilitatem permanentia, nõ ea statim à bonis viris cognoscuntur, quamlibet spiritum Dei & vniuersum habentibus. Si enim simplici mulierculæ ponatur, an accidens in Sacramento altaris sine subiecto sit, quamuis sancta sit & iusta, nõ est opus ea de re ab vniuerso doceatur. Sed si illud ab ea inquiras, num Christus pro peccatis nostris sanguinem fuderit, id profecto ab vniuerso docebitur, quoniam præstanti quod in se est, Deus ad salutem necessariam non negat.

D 5

Porro

DE LOCIS THEOLOGICIS

Porro autem cum quæsitio hæc de numero librorum Canonice non spectet ad singulos, sed ad doctos in ecclesia viros referenda sit, sit consequens, ut ad cognoscendum an hic liber, an ille sit Canonicus, non sit satis vntio nem habere. Non enim vntio quemcumq; simpliciter docet de omnibus, sed quemq; de his, quæ sunt ei propria & necessaria. Atque hæc satis abunde erant, ut secundum argumentum eluderetur. Sed ut ipsi morem geramus, qui alia præterea quæquam in illius testimonij explanatione desiderant, tertia adhuc responsio adijcienda est. Non si quidem in Ecclesia primitiua tales habuere & in vntio & in doctrina progressus, ut nullo doctore externo indigerent, quippe qui spiritu docente nosset omnia, idcirco gratia illam spiritus sancti nos & ad omnes, & ad hoc etiam tempus referemus. Alioqui si quis aut linguarum donum, aut alia multa, quæ spiritus a principio fidelibus impertiebatur, modo non habeat, non se ahibetur spiritum accepisse, nec vntium sese existimet, nisi cum Antonio Moaacho Aegyptio sine vntia literarum diuinas scripturas intellexerit. Quod si etiam vntio docet sine æterno doctore de omnibus,

Vide Augustinum in præfatione ad libro de doctrina Christiana.
non doceant parentes paruulos suos doctrinam Christi, sed ne ad ipsam quidem euangelium audiendum atque discendum est populus in ecclesiis, quin etiam codices nullos legat, nec legentem explicarent, quoniam hominem audiat, expellet vero rapit se usque ad tertium caelum, & ibi omnia Christianæ doctrinæ mysteria percipere. Caucamus, Augustinus ait, tales tentationes superbissimas, magisq; cogitamus de ipsum Apostolum Paulum, licet diuinis & voce & spiritu instructum, ad hominem tamen missum esse, ut ab eo disceret, quid se oporteret facere. Acto. 9. Et Cornelium cogitamus, quantum & exauditas orationes eius, elemosinasq; respectas ei angelus nunciatur, Petro tamen traditum imbuendum, à quo quid credendum, quid sperandum, quid diligendum, audiret. Acto. 10. Ac de secundo argumento hætenus.

Tertium verò eludi primū poterat eo rerum discrimine reperito, quod in superioris argumenti consultatione posuimus, Concedimus enim liberaliter, doctrinam cui-

que

LIBER SECVNDVS.

59

que in sua vita & statu necessariam illi fore perspectam & cognitam, qui fecerit voluntatem Dei. Sicut enim gustus bene affectus differentias saporum facile discernit, sic animi optima affectio facit, ut homo doctrinam Dei ad salutem necessariam discernat ab errore contrario, qui ex Deo non est. Quæ verò ecclesie sunt communia, nec ad iudicium & fidem spectant singulorum, ea non à quouis discerni & iudicari possunt, quantum ad id, si Dei facta voluntatem, huiusmodi autem sunt, quæ versantur in hac controversia de librorum diuinarum numero. Nec illarum etiam rerum iudicium ad eum perspicuum est cuius, ut statim ac sine doctore in promptu sit. Erant enim quidam verbum Pauli cum auditate suscipientes, & quotidie tamen scrutabantur scripturas, si hæc ita se haberet, Acto. 17. Et cum quidam docuissent sine circuncisione neminem posse saluari, non prius cuiuslibet exploratum fuit, num ea vox ac doctrina ex Deo esset, an non: sed relata est potius ad Apostolos & seniores quæstio, & adhibito concilio, magnaque prius facta disquisitione, finita, Acto. 15. Quod, si quis in huius argumenti refutatione dista sunt, cuiusdam adhuc non esse illa satis videantur habeat & hoc respōdit, Christum non dixisse quidem, Qui fecerit voluntatem Dei, hunc per se & sine magistro veram omnem prophetarum, euangelistarum, Apostolorumq; doctrinam posse à falsa discernere, aut eius sine doctore externo vocem Christi internoscere, contrariumq; alieni refutare. Sed id docuit, cum ad eum fidei magister idoneus, qui rem credendam apertis locis & temporibus solido pondere, ac certa auctoritate proponat, tunc auctorem, si bonus est, Dei doctrinam accepturum, sua ipsa, repudiatum. De se quippe Christus suaq; doctrina peculiare loquebatur, quem quoniam pater signauerat Deus, ducem ac præceptorem mundo dederat, omnique testimoniorum genera comprobaret: ei tot, tantisque argumentis Euangelium annuncianti, ei, vite, doctrinæ, miraculorum gloria prestanti, ei humana atq; ad eum diuina auctoritate pollenti fide non habere nemo sine peccato poterat. Abeat nunc Lutherus, & quasi ecclesie fidem validissimus arietibus cœciderit, vanissima exultatione

hac-

DE LOCIS THEOLOGICIS

baec herur. Nos verò intelligamus potius illum, quem diximus esse verborum Christi sensum eum ex alijs Euāgelij testimonijs, tum verò præcipue ex ipso eodem, q̄ ex cap. 10. Lutherus aduersus nos citat, Opera, inquit Dominus, quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonia perhibent de me. Sed vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Et statim, Oves meæ vocem meam audiunt. Nam certè si nō audirent, eę oues Christi non essent, vt que ad vocem proprij pastoris tam exploratam & certā, clausis auribus obtunderent. Quæ ex reparat, quā in inep̄tē à Luthero, illa Domini testimonija in hac causa, de qua nunc differimus, referantur. De tertio igitur argumento tantum.

Quanto prius quā respondēo, operæ precium mihi facturus videor, si hinc quædam attingero, quò facilius non hoc solum argumentum diluatur, verum etiam ea, quæ deinceps differenda sunt, explicari queant.

Primum ergo id statuo, iuxta communem legē, aliqua exteriora & humana incitamenta necessaria esse, quib. ad Euāgelij fidem inducamur. Quomodo enim credēt ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient si ne prædicantē item, si non venissem, & locutus eis fuisset, peccatum non haberent, & si opera nō fecissem, q̄ nemo alius fecit, excusationem haberēt de peccato suo. Non igitur solum necessarium est, vt credituro ea, quæ sunt fidei, simpliciter ab homine proponantur, quasi prima principia discipulorum, verum etiam opus est exteriorē aliquam persuasionem, & humanum incitamentū adhiberi, quomodo principia Geometriæ nonnulla à magistro & explicantur, & suadentur. Hinc illud est, quod cū dixisset Moyses Domino, Non credunt mihi, Dominus ei dedit potestatem signa faciendi. Hinc rursum illud, Prædicauerant vbiq̄, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Hæc illa pertinent, hic venit in testimonium, &c. vt omnes crederēt per illum. Et Sergius Paulus vir prudens eum vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini, Acto. 13. Et Centurio videns quod fuerat, glorificauit Deum dicens: Verè filius Dei erat iste, Lucæ 23. Et cognouit pater, quod illa

Ad Rom. 10.
Ioan. 5.

Exo. 4.

Marc. 16.

Ioan. 1.

Ioan. 4.

LIBER SECVNDVS.

51

illa hora esset, in qua dixit ei Iesus, Filius tuus viuit. & credidit ipse & domus eius tota. & paulò antè: Ex ciuitate autē illa multi crediderunt in eum Samaritanorū propter verbū mulieris testimoniū phibitis. Quia dixit mihi omnia, quæcūq̄ feci, & multi venerūt ad Iesum, & dicebant: Quia Ioannes quidem signū fecit nulli. Omnia autem, quæcūque dixit Ioannes de hoc, vera erāt. & Ioan. 20. Introiuit ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum: & vidit, & credidit. Nondum enim sciebat scripturā, q̄ oportuit eū à mortuis resurgere. Philippus deniq̄ & Petrus non vtrūq̄, sed Ioancho, Cornelioq̄, p̄posuit resed & causas etiā adhibuerūt, &c.

Deinde id quoque statuendum est, auctoritatem humanam & incitamenta omnia illa prædicta, siue alia quæcūque adhibita ab eo, qui proponit fidem, nō esse sufficientes causas ad credendum, vt credere teneatur: sed præterea opus esse interiori causā efficiente: id est, Dei speciali auxilio mouentis ad credendum. Docent id D. Thomas, ad Rom. 19. lectio. 2. ad D. August. lib. 1. contra I. c. 21. & alij sæpe. Quia sacrae literæ id quoque docent: Quam speciosi, inquit, pedes euāgelizantium pacem, euāgelizantium bonā: sed non omnes obediunt Euāgelio. Elias enim dicit, Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est: Item, nisi pater, qui misit me, miserit eum. Est scriptū in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me. Et in feruis, quibusdam discipulis dicentibus, Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Propterea (inquit Dominus) dixi vobis, quod nemo potest venire ad me, nisi iuerit ei datum à patre meo. Et alio loco, Cū autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum: vt sermo Esaiæ impleatur, Domine, quis credidit auditui nostro? & brachiū Domini cui reuelatū est: & c. Externa igitur omnes & humanae persuasiones non sunt satis ad credendum, quantumcūque ab hominibus competenter ea, quæ sunt fidei, proponantur. Sed necessaria est in super causa interior, hoc est, diuinum quoddam lumen incitans

Ioan. 10.

Acto. 8.

Acto. 10.

Ad Rom. 10.

Ioan. 6.

Ioan. 12.

ad

DE LOCIS THEOLOGICIS

ad credendum, & oculi quidam interni Dei beneficio ad videndum dati. Viderunt inquit Moyses oculi sui signa illa portentaq; ingentia, & non dedit tuis Dominus cor ad intelligendum, & aures ad audiendum, nec oculos ad videndum. Hoc quomodo sua voce dilucide confirmavit Christus Petrus inquit, Beatus ex simo Bariona, quia caro & sanguis non revelavit tibi sed pater meus, qui in caelis est. Certe Petrus audierat Ioannis Baptistae testimonium, quo aperta voce clamaverat, Christum esse filium Dei. Multa insuper Christi miracula viderat, & tandem post haec omnia non aut testimonio, aut auctoritate Ioannis, non miraculis visis, fidei confessione Christus assignat, sed divina revelatione. Et ad Thesalonicenser. Gratias agimus Deo, quoniam cum accepissetis a nobis verbum auditus fidei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed sicut est verum, verbum Dei, qui operatur in vobis, & credidistis. Sunt & alia pluraq; sacrarum literarum testimonia in huius rei confirmationem. Ut ad Corin. Nemo potest dicere, Dominus lesus nisi in spiritu sancto, & cetera quae sequuntur. Et rursum inter spiritus charismata Paulus enumerat fidem, & alibi: Non sumus sufficientes, &c. Et apud Lucam: Quaedam mulier colens Deum, audivit Paulum sequens. Dominus aperuit eam intendere his quae dicebantur a Paulo. Et illud, Erigit manum, mande erigit mihi aurem. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ut audiam quasi magister. Dies me deficiet, si oia velim commemorare, quibus secundo hoc fundamentum stabilitur.

Cui & tertium subiiciendum est ratione formalis nostrae fidei non esse ecclesiae auctoritatem, hoc est, fidei ultimam resolutionem non fieri in ecclesiae testimonium. Ipse scholasticus res formas dicendi scholasticas rapunt, & quae vocabula scholarum consuetudo diuturna trivit, ea Latini nobis condonare debent. Nec enim tam sermonis ornatum, quam disputationis lucem sequimur. Sed ad rem. Eorum hic errore dissimulare non possum, quae assentur, fidem nostram esse, tanquam in ultima credendi causa, reducendum esse, ut credamus ecclesiam esse veracem, cui prius (inquirunt) assentimur per fidem acquiritam, quam per infusam. Quod si verum esset, prima ratio formalis infusae fidei, non esset veritas inercata, sed

Ioan. 1.

1. Thes. 2.

2. ad Corin.

2. Cor. 13.

2. Cor. 3.

Allo. 16.

Isa. 50.

Vide Ita.

3. d. 23.

9. vii. 6.

Dei. 2. d.

2. q. 1. ar.

3. d. 119.

g. 2. et 64.

br. d.

LIBER SECUNDVS.

creata. Quare fides nostra non inniteretur tanquam suo fundamento divinae veritati, sed humanae. Deinde cum assensus conclusionis non sit certior principiorum assensu, ut Aristoteles 1. 2. lib. 1. demonstrat. Si fides infusa si de acquisita neceretur, tunc Deum esse tantum, cui assensum timet per infusam fidem, non esset nobis aut firmitus, aut certius, quam ecclesiam esse veracem, cui iuxta hominum sensum assentimur per fidem acquiritam, et per humanarum causarum incrementa.

Præterea, namque hunc quem quis per fidem acquiritam exultimam esse veracem, quin formidamus, cum posse, vel falli, vel fallere. Quia propter si assensus catholice fidei ex acquisita fide pederet, firmus omnino esse non posset.

Ad haec, si omnes hi, qui me docuerunt, imò deo angelorum mihi assentire oppositum eius, quod fidei tenent, non ex eo fides mea labefactaretur. Iuxta Pauli Apostoli praecipuum illud, Licet nos aut Angelus de caelo euangelizet nobis, &c. Nonne igitur fidei assensio humanis causis, & incrementis non imittitur, quae scilicet fides acquisita sectatur. Quare ne mens nostra vacillet, altius petenda, quam ab hominis vel ratione, vel auctoritate, scripturae divinae auctoritas est.

Præterea, Apostoli, & Prophetæ resolvebant ultimam fidem suam in divinam & auctoritatem & veritatem. Ergo nostra humanae ecclesiae auctoritate fidei nostram non resolvimus. Eadem enim fides est, idemque prout habet obiectum, rationemque formalem.

Confirmat autem hoc, vel maxime, quod ea, quae per accidentem contingit obiecto alicuius habitus, non variat illius obiecti formalem rationem, sed articulos credendos proponi per hos, aut illos homines, per accidentem omnino contingit. Cum ergo Prophetæ & Apostoli assentiret articulis fidei, quia Deus revelavit, eandem quoque nos credendi rationem habemus. Nisi forte fides nostra non est virtus Theologica, cuius videlicet prima & formalis ratio, si hic credimus, non divina, sed humana veritas est.

Nec desunt sacrarum testimonium literarum in huius rei confirmationem, ut illud, Crediderunt Domino, & Moysi. Et iterum. Non dixit, Moysi & Domino, sed, Domino & Moysi.

3. q. 2. ar. 1. 2. qui videtur esse in hoc errore.

Gal. 2.

Exod. 14.

Moysi.

DE LOCIS THEOLOGICIS

Moyſi. Item, Qui credit in me, nō credit in me, ſed in e-
um qui miſit me, & cetera quæ ſequuntur. & ad Theſſal.
Gratias agimus Deo, quoniam eūm ad epifcōtis à nobis
verbum auditis fidei, accepiſtis illud non ut verbū ho-
minum, ſed ſicut eſt verum verbum Dei.

His verò tribus certis ſtabilibusque ſententijs illa et-
iam coniuncta eſt, vltimam fidei noſtræ reſolutionem
ſeruat cauſam interuenientem efficientem, hoc eſt, in Deum
mouentem ad credendum. Verbi gratia, hinc articulo,
Deus eſt iſtus, & hinc, Eccleſia non poteſt errare, & cæ-
teris vniuerſis doctrinæ Chriſtianæ principijs aſſentio
per inuoluntariam fidem. Non quod Ioannes dixerit, aut quis alius
homo, ſed quod Deus reuelauerit. huic autē, Deus reuelauit,
immediate credo à Deo motus per inſinuatōem ſpecialē. Itaque
ex parte obiecti ratio formalis mouens eſt, diuina veritas
reuelans, ſed illa tamen non ſufficit ad mouendū, niſi ad-
ſit cauſa interior, hoc eſt, Deus etiam mouens per gra-
tuitum ſpecialemque cōcurſum. D. Thomas 2. 2. quæſt.
2. art. 9. ad 3. Auguſtin 11. confeſſ. cap. 3. Et licet fundamē-
to in hoc ſecundò laminaſto firmiter hæreat, ſubſiſtit ta-
men eo etiam teſtimonio, quod in argumento refertur.
Hunc enim ſenſum habet, quod Ioannes Apoſtoloſ dicit,
ſi teſtimonium hominis accipimus, teſtimoniū Dei
maius eſt. Atqui, vnde credemus, Apoſtoloſ, id eſſe Dei
teſtimonium? Qui credit, inquit, in filiū Dei, habet teſti-
monium Dei in ſe. Quod ſi rem hanc à capite accē-
ſere, & vnde omnia manant, videre volumus, illud tan-
dem intelligamus oportet, habitum fidei in ordine ad
Theologiæ diſciplinam ſe habere, vt habitus intellectus
ſe habet ad humanas ſcientias & facultates. Quemad-
modum itaque intellectus noſter in diſcurſu diſcipli-
narum naturalium, primò cum principijs congeſcitur,
deinde ad reliqua cognoscenda proficiſcitur, quæ vide-
licet à principijs poſitis deriuantur, ſic in cognitione ſu-
pernaturalium eorum quædam ſunt principia ſuperna-
turalia, et quorum fidelis animus ad cetera inueſtiganda
procedit. Accedentem inquit ad Deum oportet cre-
dere quia eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator ſit,
& iterum: Cum deberetis magiſtri eſſe propter tempus,
rut.

Ad Heb.

11.

Ad Heb.

5.

LIBER SECVNDVS.

33

turſum indigeris, vt doceamini, quæ ſint elementa ex-
ordij ſermonum Dei. Et ſtatim docet, quænam ſint cuius-
modi elementa, inquit, Intermittentes inchoationis
Chriſti ſermonem ad perfectionem ſeramur: Non rursus
iacientes fundamentum poenitentie, fidei ad Deum,
baptiſmatarum doctrinæ, impositionis quoque manuum,
reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Quibus re-
bus expoſitis, facileſ vt opinor, intelligi poteſt, vera eſſe,
quæ paulò antè ſunt dicta. Hoc eſt, oportere humana
quædã & exteriora adminicula interuenire ad creden-
dum: nec tamen ea eſſe idonea per ſe, nec fidei noſtræ re-
ſolutionem in cuiusmodi fieri, ſed in interiorem cauſam
diuinam, quæ excitet, & moueat, vt credamus. In aſſen-
ſum ſiquidem principiorum Geometriæ, vel Arithmeti-
cæ multa veniunt quaſi præambula & antecedentia, vt
cognitio ſenſitiua, explicatio & ſuauis præceptoris, qui
eadem principia non vtrouque proponit, ſed explicat
etiam vel per exempla ſenſibus manifeſta, vel per effecta
noſſima. At ratio aſſentendi formulis nō eſt quicquã
illorum, ſed ſunt illa quaſi determinationes, & vcluti
conditiones, ſine quibus cuiusmodi principia à diſcipu-
lo nō intelligerentur. Ratio autem formalis, lumen na-
turale eſt exiſtens, quod videlicet euidenter ille aſſenſus ef-
ficatur, vt lumen hoc exterius ratio formalis eſt, quæ co-
lores efficit euidentes. In hunc ergo modum, proponere
credenda, ſuadere, miracula facere, determinant qui-
dè intellectum vt credat, quaſi conditiones, ſine quib. viſ-
ua quam intellectus determinatur. At ratio formalis aſ-
ſentendi, lumen fidei eſt: quod Deus inſan- dit credenti.

ſi hæc, quæ diximus, ſacris literis accōmodaueris,
inuenies proleſſo, ea eſſe vt que ad eō cōſentanea, vt ob-
tinere à quouis aduerſario debeam. Hæc enim pertinet
illud Ioannis 4. Iam non propter tuam loquelam credi-
mus ipli enim audiuiſmus, & ſcimus, quia hic eſt verè ſal-
uator mundi. Vt illa alia prætereamus, quæ retro ſunt no-
bis cōmemorata. Nam quarto argumento reſeſſe do ſa-
tis ſuperque diſtinctum eſt. Vnde tamen tria poſtrema argu-
menta facilimè diluantur, quamuis enim reſpectu vni-
us aut alterius hominis, ſacras videlicet literas reſiſcientis,
E prior

Ad Heb.
6.

DE LOCIS THEOLOGICIS

prior sit Ecclesie auctoritas, quoniam iure probamus illi hanc esse epistolam Pauli, illam Iacobi, per ecclesie auctoritatem: non tamen inde colligitur, quod absolute Ecclesie auctoritas sit ratio credendi formalis. Quomodo si neganti principi Philosophiae naturalis ex effectibus notissimis nitamur ea suadere: non querimus causam, a qua principia philosophiae pendant, sed argumentum aliquod vel indicium certum eius rei, quae in controuersiam venit. Ac sicut in omnibus disciplinis contingit, ut aduersus ignorantem causam utamur effectibus: & aduersus negantem effectum utamur causa, propter utriusque mutuam connexionem. Atque id quidem copiose varijs multarum disciplinarum exemplis monstrare possem, sed quae perspicua sunt, longa esse non debent. Adhibebimus ergo exemplum vnicum, generis eius, quod & facile intelledu sit, & positum in vna re transferri per multas possit. Terram interijci inter Solem & Lunam, ex Lunae defectu suadet Astrologus, nec asserit tamen genus argumentationis ineptum. Praeclare enim est hoc usurpatum a doctissimis, quorum auctoritate non uteretur, si mihi apud aliquot agricolles habenda esset oratio. Cum vero ad eos scribam, quibus haec inaudita non sunt, cur ego similem, me si quid in his studijs operam posuerim perdidisse? Usurpatum est igitur ab eruditissimis viris, quoddam argumentandi genus, quod a posteriori iuniores vocant. Aristoteles iuxta veterem interpretem demonstratione quia est, nos ab effectibus vocamus. Quae quoniam suis saepe causis notiora sunt, ad eas commonstrandas identidem inferuntur. Nec illico tamen effecta haec causarum suarum formales rationes erunt. Non enim, ut in eodem versetur, si terram interijci ex Lunae defectu suademus, idcirco defectus ipse, ratio est interiectionis formalis. Quia e contrario, si rerum natura spectetur, ipsa terrae interiectione, ratio est formalis, cur Luna defectum patiatur. Quod igitur in ceteris artibus, idem quoque in Theologia contingit, ut rerum ordo interdum humani ingenij causa peruertatur. Ita fit, ut contra negantes novum testamentum aptissime argumentemur ex veteri, atque eduerso contra negantes veteris ex nouo. Etenim

ab his

LIBER SECVNDVS.

34

ab his, quae notiora sunt nobis, ad ea, quae minus nota sunt, quosdam quasi naturae ductu homines ferri non solum Philosophus auctor est, sed nullo etiam philosopho auctore experimur. Quamobrem Iudeo, cui verus testamentum certius est, novum ex veteri suademus. Habemus, inquit, firmiter propheticae sermonis: cui beatus Petrus, nescitis, attendentes quasi lucerna lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Et Actor. 17. si, qui cum aviditate verbum Pauli susceperant, scrutabantur quotidie scripturas, an haec ita se haberent. Contra vero oportet, ut aduersus eum, qui nouum Testamentum recipit, ac rejicit vetus, ex nouo veteris auctoritatem colligamus. Ad eundem quoque modum auctoritas ecclesiae cum sacrarum literarum auctoritate connexa est, & per legem connexorum vtriusque in alterius probationem sumimus. At si generaliter queratur, unde fidei constet ea, quae fidei tenet esse a Deo reuelata, non potest Ecclesiae auctoritatem inducere, quia vnum de reuelatis est, ecclesiam errare non posse, ut i. ad Tim. 3. cap. habetur. Nec verus catholicus, quod nonnulli fingunt, assentiri huic, Ecclesia est verax, solum per coniecturas humanas, quibus acquisita fides inuitur. Ad quod modum & Saraceni suis praecceptoribus, & Iudaei suis Rabbis, & Gentes suis Philosophis, & omnes denique suis maioribus inhærent. Non sic (inquam) Christiani: sed per interius lumen infusum a Spiritu sancto: quo firmissime atque certissime mouentur ad credendum, ecclesiam Christianam errare non posse. Saracenorum, Iudeorum, Paganorum, errare posse. Deinde responderi potest, quod etiam si in vniuersum opus esset, ecclesia ea, quae sunt credenda, proponeret: non tamen proinde colligeretur, vltimam fidei resolutionem in ecclesiae auctoritatem fieri. Non est enim ecclesiae auctoritas ratio per se mouens ad credendum, sed causa, sine qua non crederemus. Quippe ut nos credamus iuxta praescriptam a Paulo legem, oportet, ut illa, quae credere debemus, nobis per hominem proponatur. Prouidit autem Deus, ut ecclesia esset, quae certo ac firmo iudicio ea, quae vere nobis sunt credenda, proponeret. Proponit enim ecclesia,

et

ut rem

DE LOCIS THEOLOGICIS

ut rem exempli causa illustremus, Euangelium Matthei esse à Deo reuelatum: nec mihi opponere nisi verū potest: Ego igitur non credo Euangelium dicere verum, quia ecclesia eum dicat verum dicere, sed quia Deus reuelauit. Et tamen ecclesia proponens est causa, sine qua ego nō admitterem illud Euangelium esse Matthei. Spiritum itaque S. ecclesiam afflatam certè credo, non veritatem auctoritatemue libris canonicis tribuat, sed ut doceat illos, non alios esse canonicos. Nec si nobis aditum præbet ad huiusmodi sacros libros cognoscendos, profusus ibi acquisitendus est: sed ultra oportet progredi, & solida Dei veritate nitri. Quæ ex te intelligitur, quid sibi voluerit Augustinus, cum ait, Euangelio non credere, nisi me moueret ecclesie auctoritas. Et rursum: Per catholicos Euangelio credideram. Videlicet negotium Augusti erat cum Manichæis, qui absq. controuersia sua eundam Euangelio credi volebant, & Manichæorum fidem asserere. Rogat igitur August. ecquid facturi sint, si non hominæ incidant, qui ne Euangelio quidem credat: quoque genere persuasione sint eum in suam sententiam adducturi. Certè se affirmat, non aliter potuisse adduci, ut Euangelium amplecteretur, quàm ecclesie auctoritate videtur. Non itaq. docet fundatam esse Euangelij fidem in ecclesie auctoritate, verum simpliciter nullam esse certam viam, qua siue infideles, siue in fide nouitij, ad sacros libros ingrediantur, nisi ecclesie catholice vnam eandemque consensum, id quod eiusdem epistolæ c. 4. & in libro de vit. cred. ad Honorat. satis ipse explicauit. Certum itaque argumentum in controuersia de vnoquoque libro sacro ex ecclesie auctoritate sumitur, idq. Augustinus tradit, sed non ad hanc, sed ad diuinam auctoritatem fides librorum diuinorum referenda est.

Nec post hæc in postremis illis tribus argumentis euidens lectio amplius morari volumus, sed ad ea, quæ in medio relictæ sunt, explicanda properare. Testimonij igitur ex Deuter. illud, quo dei uerba aduersarij vtuntur, pro eis nihil omnino facit. Quemadmodam enim, cum Dominus fideles monuit, ut à lupis arcerent, eosque cœn arbores non ex folijs, sed ex fructibus intel-

LIBER SECVNDVS.

55

noscerent: nō statim excluditur, nec canum fide custodia, & ad discernendum lupos natura mira sagacitas, nec pastorum vigilans cura, & diligens omnium providentia: nam si hæc defunt, ipse per se oves sibi cauere non possunt, quamlibet signum à Christo habeant, unde lupi inter noscantur. Sic Moyses discernendis propheticis falsis per verum quidem euenta populum instituit, sed nō prouide tamen sacerdotum in his iudicium negligit, ad quos scilicet causas omnes dubias esse idem paulo antè referri iusserat. Sæpè autem vñ venire poterat, ut difficile esset & ambiguum de propheta quoquam iudicium, & variè, vt sit, discrepantesque sententiæ. Testimonium verò, quod afferitur ex Ioanne, quoniam simile est, simili quoque ratione conuelliatur. Aliud verò ex prima ad Corinthios epist. non ita facile refelli potest, sed id constat, verba Pauli mirifice à Lutheranis torqueri. Nam si spiritalis homo, id est, in quo est spiritus Dei, sic enim illi interpretantur, iudicat in vniuersum omnia: quomodo Elias, anima, inquit, eius in amaritudine est, & Dominus calauit à me? Reg. 4. Quomodo Iob, cum multa se ignorare argumentis certis cognouisset, ignorantiam suam fatetur, inquit: Insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excedunt scientiam meam? Iob 38. 39. 40. 41. 42. Quomodo Apostoli non intelligebant, quæ dicebantur Luc. 18. Quomodo Petrus & Ioannes nondum sciebant scripturam: Ioan. 20. Quomodo aperuit scripturas discipulis suis Christus, quæ illis antea erant clausæ? Luc. 24. Quomodo Petrus non iudicauit simulationem suam esse Euangelio contrariam? Quomodo rursus idem, absit Domine, inquit, quia nunquam manducaui omne commune & immundum? Hæc tamen enim intra se, quidnam esset visio, quæ vidisset. Act. 10. Expediant mihi, si possunt, Lutheranis: cur Euenus, in quo sine dubio spiritus Dei erat, locum Esau sine externo doctore expedire non poterat. Act. 13. Explicent & id quoque, quam obrem fideles, qui erant in circuncisione, dicebant aduersus Petrum, quod ad Cornelium accessisset, si omnia viri iusti iudicare possunt. Exponat itè id, quod paulo antè in hac causa retulimus, quidnā Antiochenis

DE LOCIS THEOLOGICIS

impedimento fuit, ut non discernent doctrinā Pauli veram esse, aliorum vero falsam: sed in senatum Hierosolymitanum retulerunt, ut senatorum Apostolorumq; consilio illa questio d iudicaretur. Adderem e sacris libris huiuscemodī non pauca, nisi in promptu essent. Et ea etiā, quæ posuimus, satis sunt ad euincendā causam. Paulus itaq; non vult quēuis hominem iustum posse de omnib; iudicare. Erant enim inter Corinthios ipsos parui quidam & imperfecti, quibus etsi spiritus ad iustitiam non decrat, decrat tamē ad ea discernēda mysteria, quæ Apostolus perfectis cōmunicabat: Nō potui, inq; vobis loqui quasi spiritualib;. Tanquā paruulis is Christus lac potum vobis dedi, &c. Per viros igitur spirituales, perfectos intelligit, inter quos sapientiam ipse loquebatur, qui similes Paulo spiritum Apostolicum acceperāt, ut scirent, quæ ipsis donata essent, quæ & loquebantur non indoctis humanæ sapientia verbis, qui breuiter scilicet Christi peculiaris spiritus dono possidebant. Sed ne ij quidem simpliciter omnia dijudicabant, nisi velimus eos per spiritū, & Geometras, & Physicos, & Astrologos fuisse. Atq; nec spiritualia vniuersa cognoscebant. Nam quædā sibi spiritus reseruauit: quædam priuatiuam, alia abij reuelauit. Est ergo distributio accommodata, ut ibi, Ille docebit vos omnem veritatem: Se sibi etiam: Vnctio docet vos de omnibus Spirituales igitur & Apostolici viri omnia discernūt, hoc est, supernaturalia, & naturalia, spiritualia & corporalia, non singula, sed ea omnia, quæ ad salutē fuerint necessaria. Quibus rebus intellectus nihil est opus respondere ad alterū eiusdē epistolæ testimonium. At verō prima ratio hoc modo eliditur. Nō decet veros gratulose Theologos verborum ambiguitate ludere. Nō itaque hoc loco iudicium usurpamus pro eius sententiā, qui se ipsa, quam iudicat, superior est. Alioqui si ea semper esset vocis huius significatio, cum iuxta Paulum propheta duo aut tres loquantur, & ceteri dijudicant: oportere hos, qui iudicium ferunt, & Prophetis, & prophetia esse superiores. Afferimus ergo ecclesiā de scripturis earumq; sensu iudicare, id est, discernere humanam a diuina, verum a falso. Atq; ecclesiā

sine

LIBER SECVNDVS.

75

sine usurpata auctoritate, quæ admodū antè constitimus, hanc habet à Christo facultatem, Spiritus, inquit meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, nō recedent de ore seminis tui vsq; in sempiternū. De qua re quoniam alio loco sumus fusè disputaturi, nihil est nunc præterea dicendum. Rationes autem, quæ sequuntur, omnes iam sunt in quarti argumētū responsione cōfutaræ. Pergamus itaque ad reliquas controuersias, & institutum ordinem persequamur.

CAPV F. LX.

Ostendit illos libros, de quibus erat controuersia, habendos esse sine dubio pro canonicis.

IN secunda huius controuersie parte polliciti sumus nos quidem ostensuros, quatuordecim illos libros, qui in dubium sunt vocati, canonicos esse. id ut fiat quam breuissimè, sit prima conclusio.

Baruch à canone sanctarum scripturarum eximere, non solum temerarium, sed etiam erroneum est. Erroneum verò hic appello quoniam varia & ambigua est huius nominis significatio, id, quod heresi proximum, hæresim non audeo vocare.

Hæc primum patet ex concilio Florentino sub Eugenio 4. in Decreto super vnione iacobinorum & Armeniorum, Vbi Baruch inter Prophetas & sacros auctores annumeratur.

Deinde synodus Tridēna sub Paulo 3. aperit librum Baruch in canonicis censet. Erroneum igitur est, illam à canonicis excludere, Nam & Eusebius libro de demō. Euangel. cap. 19. Prophetiam Baruch diuinam esse non dubitat affirmare. Affirmat quoq; idem Clemens Alexand. lib. 2. pedag. cap. 3.

Deniq; in vigilia Pentecodes nomine prophetæ toti populo Christiano per omnes ecclesias legitur. Quæ in te si ecclesiæ Christi fallerentur, perniciosissimè fallerentur. Quid ita? Nempè simul atq; populus intelligeret se in re eiusmodi a sacerdotib; iudicari, nullam deinceps certam fidem haberet, aut prophetas, aut etiam euāgelia proponentibus: ut qui in simili causa atq; negotio

E 4

oc essent

DE LOCIS THEOLOGICIS.

& essent falsi, & sefellissent. Quod si hic plebis Christiana fides vacillare claudicat recte ego non video, quo alio in loco possit firma consistere. Eorum autem, qui volunt plebem rudem non a sacerdotum auctoritate pendere, sed per se ipsam exquirere, an liber, qui legitur, canonicus sit, tampridem explosa sententia est.

Fateamur ergo, ne in ecclesie doctrina grauer erroris librum Baruch, quem illa nomine prophetae à multis annorum centurijs legit, inter canonicos esse censendum. Nec enim viro cuius pio persuaderi potest. Deum passurum fuisse, ut populus Christianus tot seculis in te adeo graui deluderetur.

Secunda conclusio. Thobiam, Iudith, sapientiam, Ecclesiasticum, duosque Machabeorum libros à canone rejicere, multo magis erroneum est, ne dicam hæreticum. Augustinus in primis hos etiã sex inter alios canonicos enumerat, lib. 2. de doctri. Christian. capitulo 5, ubi diuinarum scripturarum catalogum intexuit, ex communi ecclesie proculdubio sententia.

Isidorus quoque 6. etymolog. capit. 1. de his libris loquens ita, quod licet eos Hebræi intra suum canonem non recipiant, sed ecclesia Christiana inter diuinos honorat & prædicat libros.

Hanc præterea conclusionem definit Innocentius primus in epistola ad Exuperium Tolosanum episcopum capite ultimo, quo loco sanctarum scripturarum libros inseruit.

Gelasius etiam Papa cum concilio 70. Episcoporum id decreuit, asseruitque hos quoque libros sanctam & catholicam Romanam ecclesiam in ordine veteris testamenti suscipere ac venerari.

Hanc eandem conclusionem docet conciliū tertium Carthaginense. Quod tamen si provinciale fuit, confirmatum est tamen & à Leone quarto, 20. distin. cap. de libellis, & à synodo in Trullo celebrata. Nec mouere nos debet, & quod Trullana illa synodus conciliū Carthaginense probasse legitur, non concilia. Quoniã apud Græcos Carthaginense vnicum est, quod Græcum vocatur, in cuius 24. c. hæc habetur sacrarum librorum annumeratio.

LIBER SECVNDVS.

17

tio. Tametsi patres Trullanæ synodi non conciliū Carthaginense probent numero singulari, ut Gratianus accepit, sed canones editos noua Carthagine.

Postremò. Hanc eandem conclusionem habes apud duo concilia iam citata, & Florentinum sub Eugenio 4. & Tridentinum sub Paulo 3.

Tertia conclusio. Hæretici est, epistolam ad Hebræos inter canonicas non reponere. Primò, quoniam aduersatur definitioni omnium Pontificum & conciliorum sacros libros annuerantium, ut Innocentij primi, atque Gelasij, concilij tertij Carthaginensis, Florentini in super ac Tridentini, denique Laodicensis. Quod utique conciliū manifestè confirmatum est à synodo Trullana.

Deinde probatur hæc conclusio, quoniam epistola ad Hebræos recepta est in concilio Niceno: ut auctor est D. Tho. in commentarijs super eadem. Rem verò adeo grauem vir S. non assereret, nisi compertum habuisset.

Præterea manifestè id ostenditur ex concilio Ephesino, cuius verba sunt: Pontificem & apostolum confessionis nostræ factum esse Christum diuina scriptura commemorat: si quis ergo Pontificem & apostolum nostrum negat esse factum ipsum Dei verbum, anathema sit. Hactenus concilium, id autem non alio loco, nisi in epistola ad Hebræos Apostolus dixit. Diuina igitur scriptura est: ex cuius etiam solius auctoritate efficax argumentum trahitur ad hæresim reuincendam.

Quod si post tam præclara & summorū Pontificum & conciliorū testimonia sanctos auctores in huius sententiæ confirmationem citare voluero, vereor mihi illud obijciatur, quod asseram in re non dubia testes minimè necessarios. Atqui, non est leue argumentum, quod ex communi omnium sanctorum consensione ducitur. Atq; ut Græcos scriptores præteream, quorum omnium (ut Hieronymus ad Dardanum ait) manet ad vñ firma consensio: utque Latinos omitam reliquos, præter vnum Hieronymum (de quo, quid sentiam, postea disseremus) D. Augustinus constantissimè ubique tenet, hanc epistolam esse canonicam. Nam in lib. 2. de doctrina Christiana in canonem sanctarum scripturarum refert, & tertio de Tri-

DE LOCIS THEOLOGICIS

nit, ita solidam credit huius epistolae auctoritatē, ut ab ea (sicut ne ab alijs quidem diuinis scripturis) aberrare non liceat. Cumq; post Augustini tempora omnes sancti, omnes Theologi, omnes catholici, pro canonica eā epistolā habuerint, quid est, quōd iuniores isti in meridiana lucem tenebras inferre conantur? Nisi volunt vniuersam Ecclesiam ab hinc mille annos in summo errore, inque magna huius questionis ignoratione versā, tametsi videlicet vsu eundem nomine Apostoli hae epistola legitur.

Quarta conclusio. Hereticam est epistolam Iacobi in canonicas non referre. Primo, quoniam Hieronymus in lib. de viris illustribus asserit hanc (licet aliquādo fuerit dubitatum) paulatim tamen procedente tempore meruisse auctoritatem. Iam ergo vel D. Hieronymi aetate hanc epistolam ecclesia receperat.

Item quoniam Innocentius & Gelasius, conciliaque omnia, Carthaginense, Laodicense, Florentinum, Tridentinum, eam inter sacras reposerunt. His adde sanctos antiquos, quos nominatim etiam postea commemorabimus, omnesq; iuniores, cum veteribus Theologis scholasticis, breuiter omnes catholicos. Vsu quippe ecclesiae legitur ubiq; gentis pro sacra & apostolica. Ab ea igitur Lutherus, & reliquis grauissimis testimonijs, sibi soli fidem habeat, testi scilicet integro atq; incorrupto. Nos autem solido fundamento innoxiamus illam esse canonicam.

Atque si super hoc ecclesiae fundamentum sanè edificare volumus, secundam epistolam Petri, duas posteriores Iacobi, & illam aliā Iude in canonicas numeremus, huiusq; contrarium dogma haereticè ceuseamus. Cause enim omnia subsunt eadem, quas dixi paulò ante.

Prima. Quōd huius sententiae sit Hieronymus in epistola ad Paulinum: Augustinus 2. de doct. Christi. c. 8. Iudorus 6. lib. Erymologiarum c. 1. Damascenus 4. lib. cap. 1. ne omnes commemorem antiquos. E quibus nullus ex his epistolis tanquam diuinis testimonia non refert.

Altera. Quōd Innocentius, Gelasius, Concilium Laodicenum, Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, il-

LIBER SECVNDVS.

31

las communi consensu in canonicas supputant. Id quoniam constat inter omnes, fatemur opus est, has esse canonicas.

Postrema. Quōd diuersis anni temporibus has ecclesiae vniuersalis nomine Apostolorū pponit & legit. Quae in re (vt eundem locum frequentius vigeam) si populus à sacerdotibus iustificaretur, nulla postea ratione posset adduci, vt sua pastoribus etiam in eandem sententiam concurrentibus fidem indubitatam haberet. Quo malo non aliud grauius in ecclesiam posset inuadere.

Quinta conclusio. Librum Apocalypsis à canonicis excipere, haereticum est. Patet in primis, quoniam D. Hieronymo auctore in lib. de viris illustribus, & in epistola ad Dardanum, & in epistola ad Paulinum, & alijs quoque locis, D. quoque Augustino referente, de doct. Christi. ecclesia librum Apocalypsis pro canonico habet.

Item Epiphanius haereti. 51. quae sunt Alogorum, tanquam haereticas eos refellit, qui Ioannis sine euāgelij, sine Apocalypsim scripturam sacram esse negāt. Et Clemens Alexandrinus lib. 2. paedago. c. 12. inter scripturas Apocalypsim censet. Et Dionysius libro Ecclesi. Hierar. cap. 5. euāgeliste Ioannes esse comprobat. & Orig. apud Eusebium 6. lib. Eccl. libro. cap. 17. Ipse quoque idem Eusebius Chronico. Ac Diony. Alex. per Dei spiritum sine dubio Apocalypsim esse scriptam affirmat, Eusebio auctore 7. lib. Eccl. libro. cap. 23. Et Iustinus martyr apud Euseb. lib. 4. Eccl. h. isto. c. 18. extat locus in dialog. cum Trypho. Et Irenaeus lib. 4. aduersum haereses. Et Chrysost. diuida referente. Et Damas. 4. lib. ca. 18. Nam recentiores praetereo, qui hunc etiam librum suis commentarijs illustrarunt, Bedam, Cassiodo. Rabanum, Rupertū, Richar. a sancto Victore, &c.

Quamobrem verissimè Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem astruit, ordinem episcoporum ab Apostolis succedentium, hunc eundem librum Ioanni euāgelistae tribuere. Scriptura igitur sacra est, si ordini episcoporum ab apostolis succedentium credimus.

Praeterea, Innocentius, Gelasius, Concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, inter libros canonicos

cos

DE LOCIS THEOLOGICIS

cos habendam esse Apocalypsim definiunt.

Præterea, concilium Toleranum quartum, Apocalypsim, inquit, multorum concilio tum auctoritas, & presulum Romanorum synodica decreta, inter divinos libros recipendam esse constituerunt: & quia plerumque sunt, qui eius auctoritatem non recipiunt, si quis deinceps non receperit, excommunicationis sententiam habebit. Hæc est concilium.

Tandem, cum vsu Ecclesiastico nomine Ioannis Evangelicæ, hoc est, tanquam sacra populo legenda proponatur: dubitare non licet, quin sit canonica. Quibus rebus & apertissime expositis, & firmissime corroboratis, satis doctissime videor id, quod secunda quæstionis huius parte promiseram, Quatuordecim illos libros veteris ac noui testamenti honoro diuino cum sacris reliquis afficiendos, habendosque post hæc citra controuersiam pro canonicis.

CAPVT X.

Continet argumentationes aduersariorum contra nos, que ex parte superioris definitæ sunt.

Nunc tertia pars argumenta subiiciet, quibus perimori esse videtur, qui aduersa dogmata tenent & in conspectu tenuerunt. Nam quod Lutherus argumentatur, nulli libri veteris Testamenti à Christiano recipiendum, quia si accipimus Moysen in vno mandato, oportet Moysen totum accipere, circumcidi, & Sabbathum obseruare, nihil est cui solliciti debeamus: cum & Tertullianus libris quinque aduersus Marcionem, & Augustinus triginta tribus libris contra Faustum Manichæum, non hoc solum Lutheri argumentum, sed & multa alia copiose docteq; relutauerint. Præterquam quod multas multorum obiectiones, dedita etiam opera in hoc libro dissimulamus, partim quod friuola sint & nugatoria. Docuit autem prudenter, Aristoteles, quod libet stulto proferente contraria, non decere sollicitum esse sapientem, Partim, quod sint aut curiose aut inuiles, nec in opere, quod ego & grauissimum & vtilissimum fore cupio, expectandum est, dum de remota in flexo & de collo colubæ respondeam.

Primum

LIBER SECVNDVS.

24

Primum itaque argumentum, primam conclusionem præfixam labefactare conatur. Quod Baruch libellum illum nec Augustinus, nec Damasceus, nec Innocentius, nec Gelasius, nec concilium Laodicenum, nec Carthaginense in numero librorum canonicorum supputauerunt. Imò Augustinus, cum totum canonem scripturam diuinam texere se profiteretur, libellum Baruch in numeratione prætermisit. Et Innocentius, cæteris præter hunc vnum supputatis, reliquos asseruit esse damnandos.

Confirmat autem huius argumenti vim proemio. lum in hunc librum. Vbi quoniam in Hebræo canone non habetur, propter notitiam solum legentium ascribitur. Est autem desumptum ex proemio D. Hieronymi in commentaria Hieremie. Ob quam etiam causam, cum Hieronymus reliquos omnes Prophetas suis commentarijs illustrasset, in hunc nihil protulit commentatus est.

Secundum vero argumentum, secundam conclusionem infirmare nititur. Quod D. Hieronymus in prologo Galeato, qui præmittitur libris Regum, & in epistola ad Chromatium & Heliodorum, quæ prouerbiorum proemium est, sex illos libros veteris testamenti excipit à canone. Quos autem libros rejicit Hieronymus, Ecclesia rejicit vt ca. sancta Romana, dicit. Gelasius tradit. Non igitur sunt canonici.

Confirmatur quoque idem alia argumentatione non leui. Nam Cyprianus in expositione symboli eosdem sex libros patrum auctoritate, à quibus se accepisset, à numero sacrorum eximit. Quod idem fecit Melito. Qui quidem ad Orientem huius rei suscitandæ causâ peruenit, ubi scilicet prædicationis nostræ cepit exordium. Cumque diligenter de omnibus explorauerit, omni inuestigatione cõperit, hos libros esse à veteris instrumenti canone rejiciendos, vt auctor est Eusebius, 4. Ecclesiasticæ historie libro, cap. 26. Originus etiam in Psalmum primum hos sex libros cum Hebræis à canone rejicit, quod Eusebius refert lib. 6. cap. 13. Sed & idem Eusebius lib. 6. cap. 11, hos libros à sacris videtur eximere. Nec ab hæc senten-

DE LOCIS THEOLOGICIS

part. 9. 9
77. 2. ad 2.
sententia alienus est Damascenus 4. lib. ca. 13. nec D. Tho-
mas de Ecclesiastico certus est, sed ne D. quidem Augu-
stinus in libro de cura pro mortuis gerenda. Epiphani-
quoque in libello de ponderibus & mensuris libros Sa-
pientiae & Ecclesiastici à canone rejicit. eadem autem est
ratio de alijs quinque. Non est igitur tam explorata ista
conclusio, quam volumus.

Confirmatur deinde huius argumenti robus. Quo-
niam in concilio Laodicensi ex veteri testamento ij so-
lùm enumerantur, quos Hieronymus numerat. Nec ul-
la profus mentio de sex illis habetur.

Confirmatur praeterea idem, Quoniam à Trullana syn-
odo probantur octogintaquinque, capite, canonum
Apostolorum: At capite 8. non numerantur inter cano-
nicos nec Thobias, nec Iudith, nec Ecclesiasticus. Nō er-
go sunt canonici. Nā huiusmodi libros Apostoli Eccle-
siae tradiderunt: nec alios sacros habemus, quā quos ab
ipsis accepimus.

Confirmat autē id postremò, quòd Synagoga in fide
errare non poterat. Erat siquidem eadē tunc ecclesia, q̄
in gētes deinceps propagata est. Quocirca, eodē diuino
spiritu continebatur, eandēq; Deum assistentem &
gubernatorem habebat, sed Hebraei omnes sex illos li-
bros à canone relecerunt. Vt constantissimè non Hiero-
nymus modo & Iosephus, verum etiam Origenes in pri-
mum psalmum, & auctores reliqui pethibent. Non igitur
illi sex libri canonici.

Tertium autem argumentum contra ambas conclu-
siones insitit, si enim esset erroneam libros illos veteris
instrumenti à canone rejicere, professio vni p̄ij iuxta ac
docti post Pontificii conciliorum, & definitiones la da-
natum errore nequiquam incidissent. Nec enim verissi-
mile est, eiusmodi vnos latuisse, quid de hac re Summi
Pontifices & concilia praescripserint. Constat autem,
plurimos eos eiq; doctissimos in contraria sententiā esse:
qui tamē semp in ecclesia catholici sūt habiti. Nā glossa
in proœmium Hieronymi super oēs diuinae scripturae li-
bros, Iohannes item Driedonis primo lib. de Ecclesiasticis
dogmatibus, negant Baruch esse canonicum. At Nico-
laus Lira-

Iosephus l.
1. aduersus
Apocryphos.
Vbi quae vo-
luntaria a-
pud Hebraeos
in auctoritate ha-
beantur, se-
cundum tra-
ditionē do-
cti. 71. 21.
Ibidem est Eu-
sebius. Hist.
Evang. c.
9. 10.

LIBER SECVNDVS.

laus Liranus super Esdrā, cap. 1. & super Thobiam, Abu-
lenfis super Mattheum cap. 1. D. Antoninus 3. par. tit. 18,
Caietanus cum alijs locis, tum maxime in hae commē-
tationum super libros historicos veteris testamenti, a
his etiā sex sacros esse insciuntur. Quos oēs si darem ut
à fidei definitione exorbissem, non in ipsos modò, verū
in reliquos etiā fideles essemus contumeliosi: vt in qui-
bus zelus Christi ita obdormierit, vt nullus contra præ-
scriptos auctores proclamauerit. Quod cerè, vt nullum
esset aliud, satis magnum argumentū est, cui eos libros
non esse canonicos confiteamur.

Porro quartū argumentū peculiare est, vt Machabeo-
rum libri è numero canonicorum expungantur. Nā Gela-
sius Papa reiecit secundum librum, vbi supra commemo-
rauimus, D. autem Greg. lib. moia. 19. reijeta ab eis, reij-
cit Eusebius in lib. de Temporibus, & Ricardus huc ex-
ceptionū, c. 9. & Ochā 3. parte dialogorū tractatu primo
li. 3. c. 16. Ac D. August. contra secundam Gaudentij epi-
stolam, c. 23. docet ab ecclesia quidem esse receptos, sed
non certa fide.

Nec deest hoc loco copia rationū, q̄ ad eū suaderi possit.

Prima est, quod priori libro dicitur Antiochus illu-
stris regnasse anno centesimo trigésimo septimo regni
Gregoriorum. Quem tamen anno centesimo quinquagesi-
mo tertio regnum tenuisse comperitum est, tū ex anna-
libus Gregoriorum, tum ex Eusebio in sua Chronographia.
Item eodem libro & capite abominatorem desolatio-
nis, que praedicta est à Daniele, ad totum Antiochi de-
tosit auctor libri eius. Qua in re falsus est, vt Caietanus
in cap. Matthei 24 ostendit.

Secunda ratio est, quod in 2. li. auctor culpam à se dō C. vii.
ribus deprecatur: quòd alienum est à diuina auctoritate.
Certe qui scripta sua indigere venia fatetur, is sicut
sancti oracula non esse clamat, vt etiam Calvinus, c. 9.
institutionis argumentatur.

Tertia ratio est, quod eodem libro statim à principio
in epistola, que priori loco ponitur, fit mentio de altera,
que euelligit subditur: dicitur autem scripta anno cen-
tesimo sexagesimo nono: cum tamen scripta fuerit anno
centesi-

Cap. 17.

Cap. 1.

Cap. 2.

centesi-

DE LOCIS THEOLOGICIS

centesimo octogesimo octavo, quemadmodum in eiusdem epistola initio videre licet.

Quarta ratio. Quod in ea, quae secundo loco ponitur, cuius videlicet in superiori commemoratio fit, Iudas refertur esse viuus. Qui tamen non solum anno centesimo octogesimo octavo, verumetiam anno centesimo sexagesimo nono iam erat vita functus: ut primo Machabaeorum libro, cerare est.

Quinta ratio. Quod eodem libro secundo dicitur Antiochus membratum dimittis: At postea mors eius longè diuersa describitur.

Sexta ratio. Quod eodem libro secundo quaedam apocrypha referuntur de arcadomini, probanturque ea ex descriptionibus Hieremiae, quae tamen ne per somnium quidem Hieremias adumbravit. Quin etiam contraria scripturae videtur cap. 3. sae Prophetae, inquit, Non dicent ultra arcum Domini, &c.

Postrema ratio. Quod utroque libro referuntur Machabaei duces fuisse super Iudam, & Hierusalem. Quos tamen de Tribu Iuda non fuisse, sed de Tribu Leuiticus est, quam ut à me sit in praesentia confirmandum. Philo siquidem libro 2. de temporibus, ob eam causam, inquit, inimicitias & similitates ortas id temporis fuisse, quod Machabaei ducati à domo David strupuerint, id autem manifestè pugnat cum illa Iacob Propheta, Nō auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. Quae singulae rationes si nō mouēt, at simul omnes mouere possunt, nō solum indoctos, sed etiā doctos, ut libros Machabaeorum non esse arbitrentur in canone. Atque hae rationes vniuersè quare argumenti appendices sunt, ut secunda conclusio labefacteretur.

Nam quoniam praecipuum argumentum cum conclusionibus quidem non pugnat rationem tamen eam, quae à nobis afferitur, non satis firmam esse contendit. Nam concilium Carthaginense & Innocentius numerant quinque libros Salomonis, Proverbia, Ecclesiasten, Cantica, Sapientiam, Ecclesiasticum. At hos duos posteriores non esse Salomonis inter doctissimos quoque fere con-

An Philo-
nus liber
hic sit in
certum est.
Hae. certè
lib. Eccl.
lib. 2. c. 17.
tamen in dicit
librorum
Philonis
diligentis-
sime scri-
psit, hu-
ius libelli
non men-
sit, ita a
plerisque
reijtur.

LIBER SECVNDVS.

41

conuenit: ut Augustinus etiam tradit de ciui. Dei 17. lib. ca. 20. Errauit igitur Innocentius, errauit quoque concilium. Quocirca nolebant quicquam de fide pronunciare, sed ex opinione loquebantur. Ita nullum aut ex Pontificibus, aut concilijs certum argumentum sumitur ad id, quod volumus, confirmandum.

Sextum etiam argumentum inuehitur in eas rationes, quae duabus istis conclusionibus confirmandis constitutae sunt. Nā canonicus liber, Latine dicitur regularis. Id verò bifariam esse potest. Vel enim regularis intelligitur ad firmandam fidem, vel ad instruendos mores. Ergo licet illi libri à Pontificibus & concilijs definiantur esse canonici, non cogimur protinus credere canonicos esse ad fidei dogmata confirmanda: sed sat est, si canonicos posteriori significatione fateamur. Sancti quoque auctores eadem religione testimonia ex quarto libro Esdrae referunt, quae ex his septem, qui à nobis approbantur, ut patet apud Ambrosium, lib. de bono mortis, c. 10. & super Lucam, c. 1. At quantum Esdrae librum, certum est nō esse canonicum. Non igitur ex eo, quod sancti ex huiusmodi libris testimonia tanquam sacra referant, satis ostendatur eos esse diuinos.

Septimum argumentum contra tertiam conclusionem est. Quod D. Hieronymus ambigit, an epistola illa ad Hebraeos sit canonica: imò asserit Latinos eam non recipere, ut patet ex lib. de viris illust. in Caio: & ex commentarijs super Esaiam: Eusebius item, libro 6. cap. 16. C. 6. & h. Caius, inquit, vir disertissimus Pauli Apostoli tredecim esse epistolas asserit, eam, quae ad Hebraeos scripta est non commemorans, quae & nunc apud Latinos putatur non esse Pauli Apostoli. Nō igitur certum est eam esse canonicam. Dubitat etiam idem Hieronymus de auctoritate huius epistolae in libr. de viris illustribus in Paulo: & in epistola ad Paulinum: & in commentarijs Cap. 31. Hieremiae.

Ac ne omnia ad D. Hieronymi auctoritatē reuocentur, ratio hoc idem ipsa suadet. Prima Lutheri est, in prologo dicentis: Ad Hebraeos epistola, nec Pauli est, nec uulgius Apostoli. Nam durum habet nodum, quod in 6. &

DE LOCIS THEOLOGICIS

In 10. capite simpliciter denegat poenitentiam peccatoribus post baptismum: & duodecimo capite ait, Eliau non inuenisse poenitentiae locum, quamquam cum lachrymis inquisierit eam. Quod est contra omnia Euangelia & epistolas Pauli. Haec Lutherus.

Alteram quoque rationem adieciunt viri quidam haud mediocriter in ecclesia catholica celebres: Quod si Pauli haec epistola fuisset, procul dubio, ad Hebraeos ab Hebraeo, sermone fuisset Hebraico descripta: At non esse, multis argumentis suadent. Tum quoniam auctor huius epistolae, Melchisedech, inquit, interpretatur rex iustitiae. Quod si Hebraica lingua dicere, absurdum esset non aliter ac si dixisset, Melchisedech interpretatur Melchisedech. Tum quoniam idem auctor Hebraica testimonia citat, non iuxta veritatem Hebraicam, sed iuxta translationem septuaginta. Non erat igitur Hebraeus Hebraea lingua scribens ad Hebraeos. Tum quoniam epistola Hebraica nequam gentium reperitur. Non est autem probabile, ex omnibus epistolis Apostolicis hanc unam perisisse. Nam reliquae in idiomate, quo ab Apostolo sunt scriptae, apud nos seruantur.

Tertia in super ratione suadent auctorem huius epistolae non fuisse Paulum. Quoniam ad probandum Hebraeis Christum esse filium Dei, illo testimonio utitur. Ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem. Quod tamen in germano literae sensu de Salomone intelligitur. Ut patet in 1. lib. Reg. & in 1. lib. Paralipomenon. De decet autem tantum Apostolum in tanta re, ut in principio epistolae, Hebraeis pertinacibus loquentem, argumento imbecillo uti.

Quartam ad huc ratione addunt: Quoniam auctor huius epistolae a se, se in doctrina Evangelica ab his, qui dominum audire, confirmatum. At Paulus ad Galatas clamat, se non didicisse Evangelium ab homine, sed sine homine per revelationem Iesu Christi.

Quintam tandem apponit, quod huius epistolae auctor loquens proprie de testamento, qua ratione a patre distinguitur: probat vetus quoque Testamentum morte ac sanguine confirmatum: probatque Exodi testimonio,

vbi

Cap. 8. 9.
8. 10.

Cap. 1.

Cap. 7.
Cap. 22.

Cap. 2.

Cap. 1.

Cap. 9.

Cap. 24.

LIBER SECVNDVS.

42

vbi tamen Moyses non de testamento proprio, sed de patre loquebatur. Non est igitur ille Paulus, ut qui minus apte referat sacerdotum testimonia literarum.

Postrema ratio est, quoniam eiusdem epistolae auctor alludit in arca fuisse unam mannae, virgam Aaron, & tabularum tamen tertio libro Reg. expressè dicatur in *Cap. 9.* arca non nisi tabulas fuisse. Nec igitur Pauli est, nec *Cap. 12.* epistola canonica, utpote, quae cum libro canonico evidentiissime pugnet. Ecce quibus rationibus Erasmus Rotodanus, & hanc secutus Caietanus tertiam conclusionem moliantur evertere.

Quartam vero conclusionem infirmare conantur argumentis eiusmodi.

Salvatio epistolae, quae Iacobi inscribitur, nihil Dei, *8. argu.* nihil Iesu Christi, nihil gratiae pacisque sonat: sed profano more salutem dicit. Non ergo sapit Apostolicum usum & auctoritatem. Quare non videtur Iacobus auctor eius epistolae, atque adeo ne alius quidem Apostolus. Curus rei alia consuetudo est apud Euseb. li. 2. hist. Eccle. c. 21. de hac epistola discrepantem his verbis. Sciendum tamen est, quod à nonnullis non recipiatur, nec facile quis antiquorum opinemur eius. Nam quod Lutherus pingui Minerua argumentatur, hanc epistolam nullius Apostoli esse, quia contra Paulum tribuit operibus iustificatione, & à viris doctis prorsus contemnendum est, & à nobis dissimulandum, ne de fide & operibus *1. argu.* differamus.

Nonum argumentum, aduersus eandem conclusionem intenditur. Quod stylus epistolae secundae, quae Petro tribuitur, longe alius sit ab stylo primae, ac proinde non sint ab eodem auctore descriptae. Certum est autem, auctorem primae fuisse Petrum Apostolum. Non igitur secunda à Petro Apostolo scripta fuit. Ob hoc enim argumentum, de illa secunda epistola in epistola ad Cyprianum Hieronymus dubitat. Atque Euseb. libro tertio, capit. tertio, de secunda Petri multis, inquit, incertum est, &c. *cap. 25.*

Decimum argumentum in eandem conclusionem est. Quod Euseb. 3. lib. Eccle. hist. eorum sententiae subscribit, qui asserunt duas posteriores Iohannis episto-

F 2 las non

Cap. 25.

DE LOCIS THEOLOGICIS

las non esse Euangelicæ, sed cuiusdam Ioannis cognomento presbyteri. Vnde & salutatior hardi epistolarum huiusmodi est: senior Casio, Senior electæ. Est autem idē senior, qui presbyter. Sed etiam Hieronymum in hanc Eusebii opinionem liquet descendisse in libro de vitis illustribus, cum & Ioannis Euangelicæ & Papiæ vitam operaque texeret.

Vndecimum, eandem item conclusionem labefactare contendit. Quod epistola Iudæ testimonium refert ex libro Enoch apocrypho. Quamobrem multi eam merito reiecerunt. Nam plerique reiecit Hieronymus auctor est Eusebii item 3 Ecclesiast. hist. lib.

Cap. 25.

Postremum argumentum contra quintam conclusionem multis coniecturis nititur, quas omnes congessit Erasmus in annotationibus in Apocalypsim. Igitur quantum complector animo, nouem causas repetit, cur Apocalypsis non esse Ioannis Apostoli & Euangelicæ videatur. Vnam, quod Eusebius libro 3. hist. Eccles. asserit, Apocalypsim non esse Ioannis Euangelicæ. Alteram, quod Dionysius Alexandrinus, grauis imprimis auctor, & qui candidissime de hoc libro iudicauit, suspicatur ops ab alio quopiam Ioanne conscriptum. Tertiã, quod Dorotheus Tyri episcopus ac martyr prodidit Ioannē Euangelium suum scripsisse in insula Pathmo: de Apocalypsi autem nullam omnino facit mentionem. Quartam, quod Caius, vir sanè orthodoxus aperte negat, Apocalypsim esse Ioannis Euangelicæ, apud Eusebium libro 7. cap. 21. Quintam, quod Anastasius in suo catalogo, ubi sine controuersia de huiusmodi rebus accuratissime disputauit, non audeat affirmare, hoc opus esse Ioannis Euangelicæ. Sextam, quod Ioannes Euangelista nomen suum per modestiam in Euangelio tacet, auctor verò Apocalypseos suum contra nomen frequenter inculcat. Septimam, quod Græci huic librum non receperunt, ut auctor est Hieronymus ad Dardanum. imò multi euiditissimi viri totum librum eum fictum insectari sicut, quasi nihil haberet Apostolicæ grauitatis, nec in sententijs quicquam esset, quod Apostolica maiestate dignum videretur. Octauam, quod stylus Euangelij & huius libri ma-

Vide etiã eundē li. 34. 25.

LIBER SECVNDVS.

43

bri magnoperè discrepant. Nonam, quòd in Græcis codicibus non erat titulus Ioannis Euangelicæ, sed Ioannis Theologi, qui aliàs Presbyter cognominatus est. His coniecturis Erasmus vitur, ut hunc librum Ioanni Euangelicæ adamat. At Lutherus nec Apostolicam, nec propheticam exillimat, quòd beator dicat eos, qui seruant, quæ in ea scripta sunt, eum tamen nemo sciat, an felix sit, an non sit: & propterea cum humana intelligentia scripturam illam penitus non assequatur, tantumdem (inquit, est, ac si eam non haberemus. Quippe diuini libri, quoniam ad populi vtilitatem accommodantur, ab humana intelligentia non sunt prorsus remoti. En argumenta, quibus si dei veritas impugnari quidē ab hominibus potest, vinci certè, aut superari nō potest. Quod parte huius questionis vltima palam fiet. Vbi eorum argumentorum, quantum quodque valeat, quantumque idoneum sit, vnumquodque videbimus.

CAP. XI.

Vbi confutatur argumenta cepite nunc proximo posita.

NOn ego catholica dogmata crassis istorum circumtunderem tenebris, nisi lumen possem accedere, quo quasi sole exoriente sugarentur. Alioquin hæreticorum argumentationibus recitandis digitos ad fontes solum intendere, ne videlicet lutulentæ illorum aquæ in nostra scripta deriuentur: Concilium amicorum quidem, sed nisi me fallit amor, timentium vbi non est timor. Exillimarant namque imperiti argumenta esse maiora, quàm vrà nobis reselli possent, si aut summam & breuiter perstringeremus, aut certè omnino dissimularem. Mucronem itaque aduersarij ipsi, qui acimus, retundemus.

Nam ad primum argumentum tamen respondere possumus, non omnes libros canonicos esse simul ab vniuersa ecclesia receptos, quo fieri potuisse, ut quæ priora concilia minime recepissent, cum posteriora confirmarent: Respondemus tamen (idque verius) Baruch prophetiam tanquam partē quandam Hieremiæ fuisse

F 3

à veto.

Cap. 7.
Baruch.

DE LOCIS THEOLOGICIS

à veteribus computatam. Quod (ne nostrum videatur esse commercium) testimonijs antiquitatis roborandum est. Augustinus in primis tradit hoc 18. de Ciuita. Dei lib. hæc in verba. Prophetans autem de Christo Hieremias. hic Deus meus (inquit) & non æstimabitur alter ad eum. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Atque cuestigio Augustinus hoc testimonium (ait) quidam non Hieremias, sed Baruch scribæ eius attribunt: sed Hieremias celebratius habetur. Et auctor lib. q. ve. & no. Test. q. 102. Sic Augustinus, siue quisque tandem alius is fuerit, Cassio, etiam in Psalm. 81. Chrysost. quoque idem testimonium nomine Hieremias citat, in homil. quadam de Trinitate. Sexta etiã Synodus seil. 3. refert ex eiusdem Chryso. altera homilia, cuius initium est. Profundam sectionem, nomine Hieremias illud idem testimonium. Clemens item Alex. lib. 1. Pedag. c. 10. illud, Audi Israel mandata vitæ, &c. quod Baruch 3. nos habemus, Hieremias assignauit, & li. 2. cap. 3. refert illud, Vbi sunt, &c. diuinam scripturam vocat. Et Basilius 4. lib. contra Eunomium super illud, Ut cognoscant te solum verum Deum. Ambrosius item lib. 1. de penitentia, c. 8. & lib. 3. Exameron c. 14. & lib. 1. de fide, c. 2. ex eodem libr. sub nomine Hieremias testimonia referunt. His adde Sixtum Papam in epistola sua prima ad omnes Christi fideles. Felicem in epistola ad Petrum episcopum Antiochenum in 4. Synodo condemnatum. Pelagium denique in epistola ad Vigilium. Ecce, qui libellus Baruch nomine nunc legitur, eum olim antiqui Hieremias tribuebant. Essetque difficile credere, nisi testes huius rei certissimos haberemus, quorum auctoritate primum illud argumentum, difficulter quidem, sed abundè tamen elidimus.

Ad confirmationem autem facilius responderi potest. Fa-teor enim tempore D. Hieronymi, quod nunc tenemus, id non fuisse adeo certum. Sed quemadmodum ante tempora Hieronymi, licet quidam assererint epistolam Iacobi ab alio sub nomine eius editam, tamen paulatim (vt idem ait) procedente tempore, obtinuit auctoritatem, & epistola Iudæ, quam à plerisque Hieronymus asseruit fuisse scie-
tam,

LIBER SECVNDVS.

44

tam, auctoritatē vsu meruit: ita & lib. iste Baruch, quam olim à quibusdam non fuerit receptus, modo tamen dignus est habitus, qui ab ecclesia & concilijs vniuersalibus reciperetur.

Secundū quoque argumentum facile diluitur. Nec enim verum est, in libris canonicis decernendis ecclesie regulam esse Hieron. quod Caietanus peperam, ne dicam perniciosè existimauit. Hic, quippe (vt Ioannes Cocleus verè dixit in enumeratione canonicorum librorum veteris Testamenti, Ioseph hū securus est: qui in 1. lib. aduersus Apionem ex maiorum suorum traditione, vt inquit 22. lib. enumerat. Auctor est Euseb. li. 3. c. 9. & 19. At August. non Iudæos, sed Christianos in ea re sequitur, & rectè hic quidem. Nam ecclesia gentium columna est & firmamentum veritatis. Probarur verò à Gelasio scaturia Hieronymi non in canone sanctorum scripturarum constituen-do, sed in his auctoribus condēnandis, quos Hieronymus zelo Dei & fidei religione reprehendit. Atque ad secundum argumentum hæc satis dicta sunt.

Nam ad primū eius confirmationem respondeo (id quod doctiores serè credunt) lib. illum non esse Cypriani, sed Ruffini. Certè D. Cyprianus in epistola ad Rogatianum Ecclesiasticū, & in libro de habitu virginum, Sapientiã, vt diuinos libros citat. Quod verò Ruffinus asserit, ex patrum traditione eos libros à canone reiiciendos (pace lectoris dictum sit) patrum traditiones ignorauit. Tertium namque Carthaginensē concilium, quod hos inter canonicos numerauit, dicit se à patribus accepisse. & August. lib. 1. de prædest. sanctorum, proximos apostolorum asseruit librum Sapientiæ tanquā diuinum enauisse. Atque Dionysius ex eode libro magno præfationis honore testimonium allegat inquit, in primis scripturarū institutionibus quendam de diuina sapientiã dixisse cōperies, Amator factus sum formæ illius. Quid omnes cōmemorem Hieronymus in primū caput Hieremias vt librum prophete citat: Ambrosius autem 1. lib. de fide, Grego. 18. moralium, & concil. Sardicēse in epistola ad omnes episcopos, vt diuinum librum Sapientiæ referunt. Concilium demum Tolctanum vndecimum in confessione
F + fidei

In principi-
pio Epist.
ad Heb. 9.
in respon.
ad 16. art.
Parisij ad
vicos art.
4. in prolo-
go Galea-
ro. Dist. ex-
celsi.

Cap. 14.

4. cap. de
diuini ve-
stin.

Cap. 4.

Cap. 1.

DE LOCIS THEOLOGICIS

fidei sanctam esse scripturam asseuerat.

Cap. 4.

Quid Ecclesiasticum? Vt diuinum citat Clemens Alexan. 7. lib. Strom. Ambros. ferm. 31. & lib. 4. de fide. Euaristus papa in epistola prima ad Episcopos Africana: Sixtus secundus in epistola ad Gratianum episcopum. Vtrumq; aut lib. diuinam scripturam esse tanquam rem certam in fide tradit Epiphanius hæresi. 76. Anomeorū. Non igitur patrum traditione eos libros Rufinus, sed suo potius sensu referauit. At eo tempore, quo res nondum erat definita. Quæ etiã ratione & reliquos excusamus. Nam quod D. Tho. in eam sententiam aduocatur, id ferendum nullo modo est. Vt ex 1. parte, q. 1. art. 3. colligere licet, & ex comentarijs in quartum caput de diuinis nominibus. Sed in illa quæsti. 89. nihil de suo dixit: quin ad verbum retulit Augustinum. Qui tamē quam haberet constantē firmamq; sententiã, lib. 2. de doctr. Christiana, cap. 4. & lib. 17. de Ciuitate Dei, c. 8. & ad Horosium contra Priscilianistas, cap. 11. imò eo ipso libro de cura pro mortuis gerenda, cap. 17. manifestè declarauit.

Secunda aut confirmatio, quæ ab auctoritate concilij Laodiceni sumitur, imbecilla est. Non enim conciliū negat esse canonicos: licet inter canonicos noluerit annumerare: quod nondum ea res facta erat explorata. Vide licet (quod sæpè iam diximus) non omnes simul libri canonici ab Ecclesia sunt communi consensu recepti.

Ad tertiam verò confirmationem (quoniam nihil in præsentia de auctoritate canonum, qui dicuntur Apostolorum, disputare volumus, nam hæc quæstio ab ea, quæ nunc in manibus est, separatur) dupliciter respondemus. Prius, ne quis eiusmodi argumento nos velit irgere, intelligat eodem cap. 84. tres Machabeorū libros inter canonicos supputari. Quod si Apostolorum hos octoginta quinque canones recipere cogimur, respondeat hic ipsi nobis, qui Machabeorū lib. e. reiciunt: si autē (ne contumescantur hos esse canonicos) testimoniū huius capituli contemnunt, iam profectò nõ est, cur pondere illius nos velint obruere. Sed hanc disputationem (vt diximus) in aliud tempus reseruantes, quod ad præsentem locum satis est, alteram responsionem subiicimus: Clementem, qui

LIBER SECVNDVS.

43

qui eos canones dispersos in vnum volumen cõgregasse dicitur, non omnes libros canonicos collegisse, quos Apostoli verbo tenus Ecclesiæ tradiderunt. Non enim aliunde, vel concilia, vel patres Apostolorum proximi, hos esse sacros, quàm ab Apostolis didicerunt. At tamē Irenæ lib. 3. c. 3. referturq; ab Euseb. lib. 4. ca. 6. Clementem, quoniam cum Apollolis vitam semper egerit, atq; ab Apostolis institutus fuerit, recentem gessisse traditionis eorum memoriam, & eorum formam semper in oculis habuisse. Ita si hæc responsio non placet, detur alia, non omnes illos canones à Clemente editos, sed nonnullos à Grecis adiectos esse.

Ad postremam deniq; confirmationem, huiusmodi habeto responsum. Vt cum ijs liberaliter agamus, donec nisiq; eis Synagogam in fide errare non posse (quod tamen nõ perinde, vt de Ecclesia catholica certum est) negamus hos libros à Synagoga esse reiectos. Aliud est enim non recipere, aliud verò reijcere. Iudei ergo intra suum canonem hos quidem libros publica auctoritate minime receperunt: tamen nonnulli etiam ex eis diuinis, & sacros esse crediderunt. Quæ de re vide Cocleum in libello de canonicæ scripturæ & catholice ecclesiæ auctoritate. De secundo igitur argumento hastenus. Cap. 11.

Ad tertium autem præcipuum argumentum respondetur ante id temporis nec rem fuisse tam expeditã, nec conciliorum lectionem tam assiduam, nec hæreticorum impudentiam tam procacem in libris canonicis vel infirmandis, vel etiam reijciendis. Quocirca, non fuerunt perinde solliciti fideles de huiusmodi quæstione: cuius definitionem sine iactura pietatis poterant ignorare. Quod si argumentum idem contorqueat in aduersarios volumus, nihil est, quod facilius efficere possimus. Nam (vt ex concilio primo Toletano didicimus) si quis dixerit, vel crediderit alias scripturas præter eas, quas ecclesia catholica recipit, in auctoritate habendas esse, vel venerandas, anathema est. Cum ergo plerique (quod retrò offendimus) hos libros tanquam diuinos venerentur, certè si ecclesia non reciperet, in anathema concilij Toletani patiter omnes incurrerent. Ne igitur hos audacia & temeris

DE LOCIS THEOLOGICIS

meritaris eodem nemus, illos potius ignoratia laborasse concedamus. Imò cum perniciosius ecclesie si libros recipere pro factis, qui reuera non sunt, quam librum rejicere, qui alias vere facti essent. *vr D. Tho. prima parte, quest. 68, artic. 1. & de potentia quest. 4, artic. 1, latius explicat scilicet concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, Innocentius, Gelasius ac fere sancti hos libros tanquam sacros Ecclesie tradiderunt, profecto si ij non essent, perniciosissime falleremur. De tertio igitur argumento satis dictum est.*

Ad quartum verò argumentum primò dicitur, quòd Gelasius forsitan vnius libri nomine ambos complectitur, quòd etiam in Esdra non ipse modò fecit, sed & Isidorus & Hieronymus, qui Esdrā interpretatus, vnicum edidit, sequens Hebræorum consuetudinem, qua Esdræ primus & secundus liber in vno est, vt Origen. in primū Psalmum docet, & Eusebius lib. 6. capitulo 14. Hanc autem mentem fuisse Gelasij, vel illud ab eundē magnum argumentum est, quòd idem ipse probat lectionem scripturarum, quæ per anni circulum distribuuntur, librum autem Machabæorum pro dominicis Octobris: in quibus ambos ecclesia legit. Deinde respondetur, Gelasium de secundo libro ambigam fortè sententiam tenuisse: eòq; concilio in enumeratione eò librum prætermisisse. At Augustinus 18. de ciuitate Dei, & Isidorus 6. Etymologiarum, vtrūque Machabæorum ab ecclesia recipi assueuerant. Quòd dein proœmio horum librorum asseritur. Nec id modò in dubium vocare licet, quòd D. Gregorio, Eusebio atq; reliquis licuit aliquando dubitare.

Iam ad primam rationem, quæ in huius quarti argumenti confirmationem asseritur. Ioannes Annius in cōmentarijs super secundum librum Philonis de temporibus tradit, libros Machabæorum, qui absq; temporibus scripti erant. Iosephum adiectione temporum apocryphos reddidisse. Ostendit verò id argumentum, quo nos vsusumus: quo eodem Ioannes quoque Lucidus pernotus est 4. suæ chronographiæ libro. Vnde autem Annius nosser accepit aut sine temporibus Machabæorum olim libros haberi, aut Iosephum adiectione tempora (ingenuè factos)

6. Etymo.
log. c. 1

Cap. 16.
Cap. 1.

Annius
hos libros
Philoni
tribuit, ac
dedit ne-
gan.

LIBER SECVNDVS.

46

fateor) me præterit. Sed si id verum est, quemadmodum mendum, quod in numeris facillimum est, non auctori- bus, sed libricijs imputatur: ita menda, quæ Iosephi per incuriam inducta sunt, non auctori lib Machabæorum, sed Iosepho tribuimus. Nec ob id libros hos apocryphos existimabimus. Tamen si Iosephum germanam veramq; catholicorum lectionem vniuersis viris ecclesiasticis omnibus dissimulantibus, atq; ad eò committentibus, mihi quidem non sit verisimile. Nisi volumus mille quingentos annos, & eo amplius, ecclesia in vtramq; autem dormitanti, inimicum hominem zozania superseminasse. Quamobrem, multò melius Euseb. Caesariensis licet hos libros nō crediderit in factorum numerum referendos, asserit tamen auctorem illorum nō supputare Græcorum regnū ab Alexandro, sed a Seleuco Nicanore, qui regnauit in Syria, anno à morte Alexandri exacto vndecimo. Cui numero si addas quinque annos, quibus Alexander tanquam Monarcha imperauit Græcis, cōficietur numerus ænorum exactus sexdecim. Quibus minor erat supputatio Monarchiæ Græcorum iuxta rationem Hebræicam. Nam Græci ab Alexandro supputabant. Igitur quòd iuxta annalia Græca Antiochus regnasse dicitur anno ceterlesimo quinquagesimo tertio, & iuxta primū Machabæorum anno centesimo trigésimo septimo, verhorum, nō rerū dissensio est. Quippè, si centesimo trigésimo septimo sexdecim adicias, numerus centesimus quinquagesimus tertius cōficietur. Ioannes verò Lucidus in eo discrepat ab Eusebio, quòd scribit Alexandrum post adeptam Monarchiam annos septem regnasse. Seleucum verò anno octauo post mortem Alexandri iam exacto. Sed quòd ad presentem attinet questionem, non admodum refert, vtrum ex his verum sit, eò supputatio præcipua, de qua hic agimus, minimè varietur.

In huius verò confirmatione argumenti Ambrosius Catharinus Caietanum affirmat tot peccata admisisse, quot verba penè effudit. Sic enim ille loquitur: Nec aduertit homo ad carpendum prædptulus, se quoq; in reprehendendo Caietano se pè ac multum errasse. Hoc certe

Quinque
annos tota
Græci nam
regnauit
Præterea et
aliquos mē-
sa

Li. 4. c. 30

DE LOCIS THEOLOGICIS

certe loco ter erravit. Sed istius errores coarguere nec meum est, nec huius temporis. Quid ergo? Nonne hic peccavit Caletanus? Peccavit sane. Primum in eo, quod temere & inconsiderate, ne superbe dicam & arroganter, auctorem libri Machabæorum ait intelligentia Danielis esse deceptum: quem constat Spiritus sancti assillatu eum librum scripsisse. Deinde falso existimat Caletanus, si auctor libri Machabæorum verba Danielis usurpat, ideo Danieli interpretari. Quasi non licuerit Bernardo verbis scripturarum passim uti: quas si quis arguat ab ipso male intelligi, quod verba non in eum affert sensum, qui scripturam erat germanus & proprius, is stultus esse videatur. Certe Poete recentiores veterum versus etiam integros usurparunt elegantissime: nec tamen priorum illi versus à posterioribus in eandem sententiam capiuntur. Fallitur præterea Caletanus in eo, quod putat, Danielis prophetiam non potuisse ad Idolum Antiochi referri: quia Dominus ad futura tempora referendam declaravit. Eadem quippe scriptura & ad Luciferum pertinet & ad Nabuchodonosor, & ad Antiochum istum. Vanissimum ergo fuit auctorem libri Machabæorum reprehendere, quod in idolo, abominatione, & desolatione Antiochi ad verba Danielis illuserit, vel ea certe in simili causa usurparit. Nam etsi in illam sensum Danieli adduxisset, id fecisset egregie, quod & Paulus, & Apostoli ceteri sepe fecerunt.

At secunda ratio duobus modis refellitur. Prius enim nihil impedit, ut Spiritus S. scriptori assistat, qui in quibusdam tamen humano more ex modestia loquitur. Sic enim Paulus ait, Etsi imperitus sermone, non tamen scientia. Et rursum, Ut minus sapiens dico, plus ego. Et iterum, Donate mihi hanc iniuriam.

Posterius, aliud est loqui de ipsius historie veritate, aliud de interpretatione in aliam linguam. Interpret ergo veniam petit, non falsitatis, quæ nulla erat, sed elocutionis, quæ ab homine erat. Secunda igitur illa ratio hæc duplici responsione connellitur.

Sed & tertia bis quoque confutari potest: & quia non est opus confiteri, epistolam, cuius in priori sit mentio,

causa

LIBER SECVNDVS.

47

Eam esse, quæ cuestigio subditur: & quod si esse quis contendat, habet in promptu quid dicat: puncta librariorum incuria esse male distincta. Illa enim verba, Anno centesimo octogesimo octavo, non sunt initium epistolæ sequentis, sed finis antecedentis. Ut subsequens epistola hoc principium habeat, Populus qui est Hierosolymis. Cuius rei illud est argumentum, quod diem, anamve, quo scribitur epistola, non ab initio latini, sed à fine ponere solemus: salutationem vero statim à principio. Tamen utrumque Constantinus & in epist. ad Donum papam, & in epistola ad Georgium Constantin. Patriarcham, conlinxerit. Quæ igitur secundo loco ponitur, hæc scripta est anno centesimo sexagesimo nono, ut in priori epistola dicitur. Quæ verò ordine quidem scripturæ antecedit, sed re ipsa tamen posterius missa est, ea scripta fuit anno centesimo octogesimo octavo.

Ita ad quartam rationem facile dici poterat (quod antè monuimus) illam Epistolam non esse cuius prior meminimus. Quæ nec necesse est fateri, eam esse scriptam anno centesimo sexagesimo nono. Quin compilator illius secundi libri, siue is fuerit Iosephus, ut Annio placet, siue quisque alius, quascunq; epistolas inuenire potuit à Iudæis scriptas, nullo seruato ordine, in initio libri forsitan collocavit.

Quod si secundam illam esse admittimus, quam commemorat prima, dicere oportet, numerum non secundum Hebraicam computationem haberi, sed secundum Grecam. Potuit enim (nec id incommode) fieri, ut qui eas literas dederint, ij Grecam monarchæ supputationem fecerint secuti: quam tamen is, qui librum illum dicitur in compendium redigisse, noluit immutare: sed exscribere numerum, ut scriptum reperit. In alijs verò secutus est semper supputationem Hebraicam. Iudas itaque mortuus est iuxta Hebræorum rationem, anno centesimo quinquagesimo secundo expleto: hoc est, anno centesimo quinquagesimo tertio. Quibus si apponas sedecim annos Græcæ supputationis, constat numerum centesimum sexagesimum nonum: qui idem est cum priori. Nam quo anno Iudas mortuus est, scripsit epistolam. Ita non est

DE LOCIS THEOLOGICIS

Libro de
Iust. ver.
6, 25.

est necesse cū Ruperto, libro de victoria verbi, alii à Machabæo Iudam dimittere, qui eam epistolam dederit. Ad quintam, non desunt, qui existunt nō Antiochi membratim dimittere, sed ducem ab eo missum: sic enim videtur 1. cap. signifi. ad illum verò fuga elapsam morbo peccanti interisse, ut cap. 9. dicitur. Sicut etiam, cui contendunt in capallo, particulam, Et, adiectam esse librariorum vitio: lesionem autem veram hanc esse, Percusserunt ducem, & eos, qui cum ipso erant, dixerunt membratim, &c. Scio autem verbum, Percutere, interdum significare id, quod occidere. Ut eo loco: Percussit Philistæam, &c. Sed non cogimur hic vocabali propria significatione deserta ad dictionem confugere figuratā, præsertim cū Daniels 11. c. de Antiocho scriptum sit, Et venient super eam Romani, & percutietur. Quo loco Hieronymus, Percussus, ait, dicitur esse, non quod intenerit, &c. Et 2. Reg. 2. Sem David percussit de Beniamin 360, qui & mortui sunt. Sed ne illud quidem huic expositioni repugnat, quod Lyran⁹ obiecit Antiochum (ut hic dicitur) cecidisse. Non enim semper eo verbo mors significatur: sed qui visus est, cecidisse verè asseritur. Ceciderunt, inquit, per prona fugientes. Sed ne illud quidem obstat, quod ibi legitur, Cum ingressus esset intra ambitum fanis, clauserunt templum: Cum autem intrasset Antiochus, &c. Vbi videtur designari Antiocho concluso, nullam fuisse locum fugiendi reliquum. Non enim intelligendum est templum clausum post ingressum ducis: sed cū milites essent intra fanis ambitum, ut si exempli causa dicamus, in atrijs sacerdotes clauserunt iannas templi. At contra, cū milites Antiochi aditum templi occultum aperuissent, ut cognita res est, lapidibus sancta Iudæis obrati. Potuit ergo dux ipse percussus si ducis nomine Antiochus intelligitur, quo aditu aperto intrauerat, exire atque fugere. Ob quam fugam c. 9. dicitur, in honestè ac turpiter, de Perse rediisse. Sed ne rimulas querere ad elabendum videamur, illa responsio & planior & verior est, cui historicorum gravium consentit auctoritas, non eundem esse Antiochum, de quo primo capite, & de quo capite nono perhibetur. Sed ibi

Isue 7.

LIBER SECVNDVS.

43

ibi Antiochi magni mortem scribi, hic verò Antiochi Epiphaniis. Cuius etiam finis primi libri capite sexto cetero. Nam illum Strabo libro 16. ait templum Beli exoliare conatum finitimos Barbaros intereuisse.

Ad sextam, licet Rupertus omnia ea figuratè velit intelligi de arca noui testamenti, id est, humanitate Iesu Christi ad litteram tamen miraculo illud vel iam factum est, cum expulsis gentibus à Iudæa Hebræi ex diuersis locis, ubi erant dispersi, conuenerunt, vel fortè etiam in conuersione Iudæorum ante diem iudicij futura fiet.

Nec nostris coniecturis diuina promissio debilitanda est. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax.

Postrema de arca ratione soluenda variè conueniunt auctores. Alij namque fingunt, Machabæos per matrem à tribu Iuda originem ducere: ac ratione defendunt, sceptrum de Iuda non esse translatum. Alij sequentes traditiones Thalmud. asserunt, Machabæis quoque existentibus ducibus, fuisse iudices quosdam ex tribu Iuda, penes quos summa decernendi atque imperandi potestas resideret. Qui Hebræicè *Zædîm*, Latine senatus, ut apud Romanos appellabatur. Vnde illud est, Populus qui est Hierosolymis, senatusque & Iudas, &c. Hos itaque cū Herodes, qui primus ex alienigenarum genere ortus, regnum Iudæicæ gentis obtinuit, in odium Davidici regni, de medio sustulit, tunc verè sceptrum de tribu Iuda dicitur abstrulisse. Alij hunc nodum soluant: affirmantes illam Iacob Propheticam, promissionem fuisse ad legem comminationum intelligendam: quæ scilicet mutatis moribus commutetur, et quemadmodum sententia aduersus Natiuitas post penitentiam translata est, ita quoque hæc diuina promissio, filijs Iudæ peccantibus fuerit commutata. Quam quidem normam in expli-
candis tam comminationibus, tum promissionibus ex
Ezechiele desumant: apud quem Dei & comminatio & 7. 3.
pollicitatio pro cõcurtis, aut auertis hominum moribus
transferuntur. Nos verò, quibus consilium est, alienas
expositiones non inimicè, aut insectari, aut repellere, faci-

DE LOCIS THEOLOGICIS

Danidi fe- re, facilius hunc locum expediemus, si ex primo Macha- baeorum libro intelligimus populum Iudaeorum ducatum Machabaeis tradidisse, non tanquam proprium & hereditarium, sed ad legem depositi conseruandum: ut videlicet Israeliticam plebem interea tuerentur, donec surgeret Propheta fidelis, vel qui eos instrueret, vel quem de tribu Iuda venturum expectabant. Quae ex re scriptum de tribu Iuda non auferrebat: sed presertim, quod ipsa quoque tribus in hoc populi conditum sententiam, quae a principio saltem creditur consensisse. Quorum ergo argumentum cum suis confirmationibus hoc modo fuerit confutatum. Nam quod argumentum Caicatanus in Matthaei 24. cap. ponit auctorem libri Machabaeorum errasse in interpretatione Prophetiae Danielis, quam ad Antiochum ille refert: eum Lucas ad exercitum Romanorum perspicue retulerit, id nullius momenti est. Eadem quippe littera, & ad Nabuchodonosorem & ad Antichristum spectare potest. Sic eadem & ad Antiochum, & ad Idolum Romanorum, & ad Antichristum pertinet. Quae omnino res, quoniam nihil obscura est, nostra explicacione non eget.

At quintum argumentum refellimus. Non modò concilium Carthaginense, & Innocentius, sed plerique alij Sapientiam & Ecclesiasticam Salomoni assignauerunt. Nam, librum quidem Sapientiae nomine Salomonis citat Tertullianus de praescriptionibus haereticorum. Origenes super epistolam ad Romanos lib. octauo: Cyprianus sermone quarto de immortalitate: Basilius lib. 3. contra Eunomium: Ambrosius sermone octauo in psalmum, Beati immaculati, & lib. 3. Exameron, ca. 13. & 4. li. de fid. c. 6. Eusebius lib. 11. lib. praeparationis Euangelicae, ca. 5. Quin Eusebius ipse lib. 4. Eccl. hist. c. 22. asserit, Egesippum, Irenaeum, & omnes antiquos librum Sapientiae Salomoni tribuisse. Tribuerunt etiam Euaristius in epistola ad episcopos Aethiopicos, Felix primus ad omnes episcopos Galliae, Felix secundus ad Athanasium & ceteros episcopos Aegypti, Epiphanius haer. 76. Anomaeum. Damascenus quarto saec. Theologiae libro, ubi locus Clichtonaeus multis argumentis contendit, librum istam non fuisse

Hilar. in Psal. 128. Cassio. in Psal. 83. et 89. et 9. Et c. lib. 6. Eccl. ca. 2. Cap. 13.

LIBER SECVNDVS. 49

fuisse Philonis, sed Salomonis. In quibus illud maximè est, quod verba, quae auctor ca. 9. eiusdem libri de se dicit, non alij, quam Salomoni congruere possunt.

Ecclesiasticum quoque auctores nobilissimi Salomonis nomine retulerunt: Clemens Alexand. lib. 7. Stromat. Gregorius Nazæzenus oratione octaua. Basilus quarto libr. contra Eunomium, Chrysostomus, siue quis alius fuerit, homil. tertia imperfecti operis in Mattheum, Ambros. super 7. caput prioris ad Corinth. Hieronymus in cap. 10. Ecclesiastes, Cyprianus ad Rogatianum, & tertio libro ad Quirinum, & primo sermone de elemosina. Callisto. in Psal. 35. & 66. & 93. Gregorius 10. libr. Moralium, & 1. quæst. cap. non est putanda. Sixtus primus in epist. ad omnes fratres, Marcellinus ad Salomonem episcopum, Fabianus in epistola ad omnes Orientales Episcopos, Sixtus secundus ad Gratianum, Damasius ad episcopos Italiae, Ioannes papa ad Valerium episcopum. Quod si post hoc tamque graues auctores libros illos Salomonis esse asseruerimus, nihil erit profecto, cur timere debeamus.

Deinde librum esse huius aut illius scriptoris non admodum inter est catholicae fidei, dum modo Spiritus sanctus auctor esse credatur. Quod Gregorius in proemio super Iob capite primo eruditè & tradit, & explicat. Nec enim refert, qua penna rex epistolam scripserit, si verè scripta. Vnde nihil obstat, ut in ea re, quae ad fidem non pertinet, Innocentius, & concilium Carthaginense communem antiquorum opinionem sequerentur. Nec proinde tamen in libris canonicis enumerandis errare potuerit, quippe quod ad fidem attinere certum sit.

Denique, ut has duas responsiones pretermitteremus, habemus aliam multò potiore: quam ex Eusebio, lib. 11. praeparationis Euangelicae, Ioannes Driedonis expressit. Cum enim Salomon iuxta scripturam, locutus fuerit tiam illis parabolarum, & caeteris in quibus millia, quae non sunt in vnum aliquod volumè à Salomone coacta: fuerunt alij atque alij, qui sententias Salomonis sparsas collegerunt, ut patet Proverbia cap. 25. Ita Augustinus in romen. Bugubinus secutus Rabbi Moysen & Thalmudistas, cre-

Cap. 19.

Cap. 14.

Vide et, que in continuatione 6. argu. et Hiero. referuntur.

Cap. 5.

1. Reg. 4.

In romen. super Gen.

Cap. 10.

DE LOCIS THEOLOGICIS

didit Esaiam libros Salomonis scripsisse. Quod equidem iacetum habeo: illud vero exploratum, sententias librorum, qui Sapientiales vulgo nuncupantur, à Salomone quidem fuisse primis exceptis, sed non ab eodem auctore collectas. Vnde & Iesus Syrach in Ecclesiastico, non ait se promulisse, sed renouasse sapientiam de corde suo. Huius ergo rei innocetius & concilium Carthaginense non ignari, optima ratione hos omnes libros Salomoni dederunt. Ac de quinto argumento hæc dixerimus.

Sextum vero argumentum Caletani est, in fine commentariorum super libros historici veteris Testamenti. Pudet alicuiusmodi ingeniosum & doctum, virum piuum, ac nostræ familie columen, vano distinctionis nomine commento argumentum firmissimum eludere voluit fecerat, ut lentorem plagam repelleret, grauiorem accepisse. Cum enim nomen libri canonici apud scriptores omnes, vno excepto Caletano, pro sacro atque diuino sumatur, non modo comprehendi animo, sed ne suspitione quidem potest attingi, Pontifices & Concilia omnia aliter vocabulum usurpasse, quam erat in vbi vniuersorum. Deinde, concilium Carthaginense, ne quis aliter inueneret, quod nomine scripturarum canonicarum intelligeret, declinat, inquit: Præter scripturas canonicas, nihil in ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonice scripturæ, &c. Et Innocentius, hi libri sunt, recipiuntur in canonem sanctorum scripturarum. Et in concilio Florentino eodem spiritu inspirante illi omnes libri, quos suscipit, & veneratur ecclesia, & de quibus præfens disputatio instituitur, scripti à sacris auctoribus offeruntur. Præterea, cum sub eodem obiectu omnes illi libri nullo facto discrimine designantur esse canonici, ridiculum est, ut partim in vna significatione, partim in alia, libros canonicos habeamus. Ac si hanc semel distinctionem admittimus, auctoritate conciliorum atque pontificum nullus liber sacris consistere poterit. Nam, pari causatione, si id quidem librum esse hæretici dicerent, vnumquemque liber de ceteris non esse canonicum ad firmandam fidem, sed ad instituendos mores. Id quoniam absurdum omnino est, reuocet.

Cap. 11.

LIBER SECVNDVS.

refineatus potius eam rationem oportet, quæ Caletanus voluit euertere: vbi (ut sæpè iam dixi) eum primis eruditus & pius: sed qui in libris sacris constituendis Erasmi nouitates ingenium suæ fecutus, cum alienis vestigijs voluit insistere, propriam gloriam maculauit. Ac de sexto argumento hæc dixerimus.

Ad confirmationem autem facilius responderi potest. *Arius non Ambrosium modo, sed & Cyprianum ad Pompeianum, & Augustinum 18. de Ciu. Dei, referre ex 3. & 4. libro Eusebii testimonia: sed non tanquam ex spiritu diuino esse Pauli edita, quibus scilicet neas sit refragari.*

In septimo principali argumento molestè sero, non a liberos modo, verum etiam nostrates, bona verba legerunt in tam nonam, ne dicam leuam sententiam incidisse, ut epistolam ad Hebræos Apostoli Pauli esse negauerint. Sed id multo molestius, ut si Pauli non sit, proinus non sit canonica. Nam, auctore incerto potest epistola certè esse canonica. Sive enim Lucas, seu Barnabas (quod quidam sunt opinari) eam epistolam scripserint, canonica erit. Nam, & per Lucam & Barnabam Spiritus sanctus loquebatur. Sed ad rem. Cum hæreticum sit, hanc epistolam sacris scripturis excludere, certè temerarium est (ne quid amplius dicam) de huius epistolæ auctore dubitare. Quem Paulum fuisse certissimis testimonijs confirmatur. Origenes in primis libro primo commentariorum super Mattheum, & refertur ad Eusebium lib. 6. ecclesiasticæ historie, Ego dico (ait) quod ipsa manifestissimi me est Pauli Apostoli, & semper omnes antiqui maiores nostri eam, ut Pauli Apostoli susceperunt: & opinio vsque ad nos peruenit, quod sermo eius est Græco sermone copiosus, vel per Clementem Romanæ urbis episcopum, vel per Lucam.

Clementem autem Alexandriam apud Eusebium 6. Ecclesiasticæ historie libro. Manifestè inquit est Pauli, scripta quidem Hebræo sermone tanquam Hebræis: sed à Luca in Græcum interpretata.

Eusebius quoque in eadem sententiâ iuit, 2. lib. historie ecclesiasticæ. Vbi eum dicitur Clementem Romanum Episcopum in epistola ad Corinthios nomine Pauli

DE LOCIS THEOLOGICIS

testimonij huius epistolae vsu, continuo subiicit. Vnde constat, quod Apostolus hanc epistolam tanquam Hebraeis mittendam patrio eam sermone conscripserit: & (vt quidam tradunt) Lucam Euangelistam, alij aut Clementem interpretatum esse: quod & magis verum est. Quia & stylus ipse Epistolae Clementis eum hac concordat, & sensus nimirum vtriusque scripturae plurimam similitudinem ferunt. Haecenus Eusebius. Et c. 3. eiusdem libri, Pauli manifeste 14. sunt epistolae. Dies me deficiet, si velim enumerare auctores Graecos, qui hanc epistolam Paulo tribuerunt. Nec minus si commemorarem etiam Latinos. Quid enim ceferam Athanasium in epistola ad episcopos Aphricanos, & libro vndecimo de fide Trinitatis? Quid Cyrillum duodecimo libro Theauri? Quid Chrysostomum in infinitis prope locis? Quid Ignatium? Quid Irenaeum? Quid Damascenum? Quid Anacletum eum Apostolum in epistola de ordinatione Episcoporum? Quid Higili testimonium in epistola ad omnes Christi fideles? Quid concilium Laodicenum? Quid tandem concilium Ephesinum? Cum omnes Graeci scriptores (vt auctor est Hieronymus ad Dardanum) hanc epistolam Apostoli Pauli esse vna voce fateantur. Theophylactus certe miratur eorum impudentiam, qui hanc epistolam Pauli esse inficiantur. Affirmatque eos non secus peccare, quam si a Paulo abesse Christum negarent. Quid Latini? Neipse fatentur etiam. Fatetur Ambrosius super Psalmum, Beati immaculati: & libro de his, qui mysterijs inuariant, cap. 8. Augustinus insuper 2. lib. de doctr. Christiana, cap. 1. & saepe alias. Item Gregor quinto libro Moralium cap. 1. Gelasius eum concilio septuaginta episcoporum: Innocentius papa concilio Carthaginense, Florentinum, Tridentinum. Quid moror: mille quingentos ab hinc annos ecclesia legit hanc nomine Pauli Apostoli: & audemus nos in dubium vertere, quod omnes catholici tot retro saeculis sine ambiguitate tenuerunt? Omitto quod Petrus, nisi me valde opinio fallit, testatur Paulum Hebraeis epistolam scripsisse. Na primam Petri Hebraeis scriptam esse, salutaris ipsa adeo aperte docet, vt ne Caietanus ipse quidem negare potuerit. At secunda

Cap. 9.
Concilium
Ephesinum
expressio de
cet Aposto-
li testimo-
nio proba-
ri, quod
Christus est
falsus pan-
tifer, & A-
postolus co-
fessionis
nostra.
Concil. E-
phesinum
dixi, quia
illa epist. li-
cet Cyril-
lit, praeside-
bat tamen
Synodo, &
est a Syno-
do appro-
bata, Cal-
sio. in Psal-
m. 109.
Adru. in

Petri

LIBER SECVNDVS.

Petri eisdem quoque scripta est. At enim: Ecce iam vobis hanc secundam scribo epistolam. In huius vero sine sic Petrus inquit: Sicut & charissimus frater noster Paulus scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis, &c. Vobis scilicet Hebraeis, ad quos scribebat Petrus. Vnde facta distinctione subiungit, sicut & in omnibus epistolis: vt non obscure intelligeres, quod Paulus Hebraeis de longanimitate & salute Christi, idem & in alijs epistolis scripsisse. Non est ergo, cur de auctore huius epistolae ququam dubitet.

episto. ad
Const. &
Irenaeum

At Hieronymus dubitat. Certè, vt dubitasset, non proinde nostram hanc certam in dubitatumque fidem, ambiguum efficere potuisset. Sed negamus Hieronymum accipitem hoc loco (quod illi falsissimè impingitur) habere sententiam. Nam, vt in pumeralo loco silentio praetereamus, quibus refert Hieronymus ex hac epistola nomine Pauli testimonia, vt illud etiam dissimulemus, quod de viris illustribus in Paulo, eum quorundam contrarium expressisset, eorum argumenta refellit: ille profecto locus Hieronymianae sententiae clarissimus testis est, qui habetur in epistola ad Dardanum de terra promissionis, in haec verba: Vas electionis loquitur ad Hebraeos fide, qui vocatur Abraham, &c. Nec me fugit, quod perfidia Iudaeorum haec testimonia non suscepit. Illud nostris dicendum est, hanc epistolam, quae inscribitur ad Hebraeos, non solum ab ecclesijs Orientis, sed ab omnibus retro Graeci sermonis scriptoribus, quasi Pauli Apostoli, suscipi: & nihil interesse cuius sit, cum Ecclesiastici viri sit, & quotidie ecclesiarum lectione celebretur. Quod si eam Latinorum consuetudo non recipit inter scripturas canonicas, nec Graecorum ecclesiae Apocalypsum Ioannis eadem libertate suscipiunt: & tamen nos vtraque suscipimus, nequaquam huius temporis consuetudinem, sed veterum scriptorum auctoritatem sequentes, qui virisque testimonijs vtuntur, non vt interdum de apocryphis facere solent, sed quasi canonicis & ecclesiasticis. Haecenus Hieronymus. Et in epistolam ad Titum, Lege (inquit) ad Hebraeos epistolam Pauli Apostoli, siue cuiuscunque alterius eam esse

Cap. 11

putas,

DE LOCIS THEOLOGICIS

putas, quia iam inter ecclesiasticas est recepta.

Ad primam igitur rationem, quoniam in relectione de poenitentia accurate sanene diligenter illa Apostoli loca explicata sunt, non est necesse modo respondere.

Ad secundam respondere necesse est, & quidem eo ordine, quo aduersum constitutam veritatem obiectis singula particulae fuerit proposita. Nam, quod prima particula obijebatur, facile diluitur: cum contingere possent, ut interpres reliquerit quidem in textu verba Hebraica, sed in margine (quod fieri solet) addita fuerit interpretatio, qua librarius textui deinceps interuenit. Quod etiam idem in Marco vsu Iohanne venit in verbis illis, Eli Eli, &c. Quod autem, quae expositio Iohanne quipiam in margine appotuerit, ea scriptura vno textu nunquam inferantur, Nicolaus Liranus scilicet 2. Reg. 8. animaduertit. Illa enim verba, de quo fecit Salomon omnia vasa aurea in templo, & mare coeli, & columnas, & altare, in hunc modum & adiecta, & inserta esse constat.

Potuit & alia ex causa proficisci: ut Apollolus vel Evangelista Hebraice scribens, quorundam vocabulorum interpretatione adiecerit, quod apud Indeos erant verba quaedam, vel Chaldaica, vel Syriaca, quae potuerunt commodè in linguam Hebraicam verti: ut Golgotha, & epheta.

Ecce duas causas, quibus interim argumentum illud Caietani posset eludi. Quo ne librum quidem Genesios Hebraico sermone scriptum sibi Caietanus suaderet. Nam ibi legitur, Rachel vocasse filij sui nomen Benoni, id est, filium dexterae meae nomen vero eius a patre inditum Beniamin, id est, filium dexterae: & in Exodo, Est enim phas, id est, etranus Domini. Respondeant nobis isti, qui simili arguta negotium nobis exhibere volunt: & si non voluerint, tertiam causam nos reddemus. Videlicet, sunt nomina composita ex multis simplicibus, quae nunquam integra in compositione maneat, interdum corrupta, ea si alijs verbis eadem etiam lingua explicare voluerit, nihil absurdum, orietur, ut si verbi causa dicam Deicola, interpretatur, Dei cultor: pater familias, hoc est, domus gubernator & parens. Quod idem in nominibus

Cap. 27.

*Item. 19. videtur a-
struere vo-
ce Hebrae
esse. Sed
quia vocat
Chaldae
erant He-
braei qua
si propria,
sicut hanc
gelis in di-
xio Hebra
tè autem
Golgotha,*

LIBER SECVNDVS.

nibus Benoni & Melchisedech, euenire potuit.

Sed ne ad haec tanquam in aram confugiamus, illa causa & praestantissima & verissima est, Interpretem id iure suo facere potuisse: cum videlicet necessum fuit Hebraica verba manere. Si enim interpret translulisset, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me, non fuisset a Latinis perceptum, quoniam assantes dixerunt, Heli am vocat ille. Quare verba Hebraica retinere coactus, eorum interpretationem apposuit, quod facere equè poterat verbis Hebraicis non terentis. Certe Genesios 25. & Exod. 12. in Hebraeo nominum interpretatio non habetur, sed interpres adiecit de suo.

Quod si ab ista illam particulam non esse sacram scripturam, si hoc verum est: ut quae ab officina interpretis prodierit. Primum conceditur concluditur: nec ego video cur perhorrescere debeamus. Deinde, negatur illa collectio. Si ab interprete proficiscitur, extra sacras literas est. Nam, particula quae ad seruandam, vel congruitatem vel intelligentiam in literarum literarum interpretatione additur, non censetur a sacris literis aliena. Vnde Hieronymus in commentarijs epistolae ad Galatas, hanc concludit ad hunc, inquit, in pluribus locis scriptura conseruat, ut Hebraicum verbum cum interpretatione sua ponat: Bartheolus filius Timei, Aler, diuitiae, Tabita, Dorcas, & Melch, vernaculus. Ecce scripturam Hieronymus vocat etiam eam particulam, quam interpretem addidisse compertum est. Atque id in epistola ad Hebraeos vel maxime locum habet: cuius interpres fuit, vel Lucas, vel Clemens: quod Apostolo & viuente & vidente factum esse, ad veritatis similitudinem videtur esse propensius. Verum esse asserat, nulla eadem temperamentum in causa coniecturali placeret. Nihil ergo prima illa causa mouere nos debet, ut credamus hanc epistolam Hebraice scriptam non fuisse, sed ne secunda quidem causa mouet, eadem enim in Apostolorum torqueretur, qui in Actuum lib. Iudaeis loquens citat scripturam veterem iuxta translationem septuaginta. Itaque interpres aut Lucas, aut Clemens, licet Hebraeos Hebraice Paulus sicut ait allocutus, versionem tamen septuaginta interpretum

*quemad-
modum si e-
go dicas,
Hispiane
aut Ianae.
Quod vocat
Caietanus esse
eccliam est,
propterea ab
Hispianis
vsurpauit.
Cap. 33
Exod. 12.*

*Cap. 4. in
Iudaeis, Abba,
pater.*

Acto. 13.

DE LOCIS THEOLOGICIS

Cap. 1.

magis reddere voluit, ne Graeci litere nouitate turba-
rentur. Quam etiam ob rem Apostolus Romanis scri-
bens abutitur testimonio Abacuch iuxta translationem
septuaginta: ne Romanis auribus infaetam orationem
afferret: vt Hieronymus auctor est in commentarijs su-
per Abacuch.

Cap. 2.

Ante pas-
cas annos
Sebastian.
Mussterus
deu Eul-
gelii Mat-
thaei Hebr.
e eius in
Latinam
lingua ver-
sionem.

Iam vero, tertia illa causa, quae in postrema huius
rationis parte nobis opponitur, nulla est. Audiui equi-
dem ab Hebraeo, cui Hebraei Carpentorates primas
ex suis hominibus deferbant, epistolam hanc Hebrai-
cam hodie etiam, Matthaeique Euangelium extare. Sed
vt Iudaeus ille nos irridere voluerit, aut etiam ex ali-
cuius Hebraei versione illi habeat nunc Hebraicam e-
pistolam Pauli, Euangeliumque Matthaei, perierit vero
legitimum Matthaei ad Hebraeos Euangelium, & epi-
stola Pauli ad Hebraeos, Iudaeorum cura id verisimili-
mum est accidisse.

1. par. q. 1.
ar. 10.
3. de doc.
Christi.
27. q. 2.
conf. c.
26. q. 2.
1.
Cap. 1.

Ad tertiam rationem, qua etiam id agitur, vt Paulus
auctor huius epistolae non credatur, prius responderetur,
testimonium illud in sensu literali ad Christum referri.
Nec obstat, sensum etiam literalem ad Salomonem etiam
pertinere: cum eadem litera plura simul literalis
sensa contineat: vt D. Thom. & ante hunc D. Angu-
stinus tradidere. Quomodo igitur nomine David
Christus interdum ad literam significatur, vt Ezech. 34.
Suscitabo super ea pastorem unum, seruum meum Da-
uid & Hieremie 30. Seruient Domino Deo suo, & David
regi suo, &c. Sic & per nomen Salomonis Christum Do-
minum eo loco scriptura signauit. Id ne nos praeteriret,
adiecit, Stabiliam thronum eius vsque in sempiternum.
Quod apud Lucam Angelum ad Christum retulisse, no-
tius est, quam vt explicandum sit Filius, inquit, altissimi
vocatur, & super domum David sedebit. Augustinus
porro auctor est, Psal. 71. licet in Salomonem inscribatur
Iudaeorum tamen de Christo esse prophetiam inuicissimè
defendere, quia nonnulla ibi ira dista sunt, vt in Salo-
monem contingere non possint. Quae eadem profecto
causa, vt de Psalmo quadagesimo quarto idem sentia-
mus, cogit.

De unit.
sect. c. 8.

Poste-

LIBER SECVNDVS.

Posterius, vt in sensu allegorico hoc testimonio Pau-
lus abuteretur, nihil à suo more faceret alienum: qui cum
sepe alias, tum maxime in priori ad Corinth. epistola, ex
sensu allegorico argumentatur. Aliud est enim ex sensu
spirituali certum & efficax argumentum trahi, quod Au-
gustinus, Dionysius, Hieronymusque negarunt, aliud
vero argumentum inde probabile duci, id quod nemo
sanè doctus negare potest. Quod enim Rhetores argu-
mèta vero similia ecclis & exploratis adiungunt, id Apo-
stolus quoque facit. Potuit autem hoc loco multò & co-
modius de vehementius facere, vbi Hebraei intelligebat
ea, quae David in Salomone Deus promiserat, in Christo
esse complenda, intelligebant autem, eisdem sacris lite-
ris saepius admoniti, vt Michae. 4. Dani. 7. patet.

Cap. 9.

Aug. ad
Vincent.
Donatist.
epist. 48.
Dionys. in
epi. ad Ti-
tum hier.
in 13. Mat.

Ad quartam rationem non oportere respondere, si
oratio Pauli solo & cōmate apud distinguatur. Itaq;
lectio in hunc modum habere debet: Quae cum initium
accepisset enarra: i per Dominum ab eis qui audierunt, in
nos confirmata est, vt illa verba, Ab eis qui audierunt,
nō ad participium sequens, sed ad infinitiuum antecede-
ns referatur. Sed cui haec displicent, is tale habeat re-
sponsum: Quod Paulus ait, in nos confirmata est, nō ad
sepeculiariter refert, sed ad Iudaeos generaliter, vt Glossa
interliniatis admonuit. Preterquam quod Paulus non
ait se accepisse doctrinam ab eis qui audierunt, sed salu-
tis confirmationem: accepit enim & Sacramenta ab illis
& doctrinae confirmationem, tum quia Ananias dixit
illi, quid oporteret eum facere: tum quia ascendit ad au-
tecessores apostolos, ne forte in vanum eurreret, &c.

Ad quintam vero respondere oportet in hunc modū,
nomen Testamenti apud Latinos interdum significare pa-
stum, & promissionem, vt Hier. in Hier. 31. ca. & in Ma-
la. 2. ca. scripsit, & Innocentius in capite, Cum Matthaeus
de celebratione missae, eruditè postea docuit. In quam si-
gnificationem illud tradidit accipiendum, quod in ca-
none dicitur. Hic est calix noui & aeterni Testamenti, id
est, nouae aeternae promissionis, & illud etiam ad He-
braeos, Noui Testamenti mediator est, vt repromissionem
accipiant qui vocati sunt, hereditatis aeternae, illud etiam

Cap. 9.

G 3 explora-

DE LOCIS THEOLOGICIS

exploratum est, apud Græcos nomen, *berith*, interdū proprie testamentum, nonnāquam pactum, fœdus, & pollicitationē significare, vrex Actorum Apostolicorū capite tertio Badaus in commentarijs probat. In quæ etiam posteriori significatione & Genesios nono, & Psalmo 51, & 118, & 103, nomine *berith* legitur.

Berith.

Vocabulum quoque Hebræorum *Berith*, quod Exodi 24, & Hieremig. 31, habetur, licet frequenter pactum sœdusq; significet, quandoq; tamen ad testamenti significationem spectat. Nam, & Hieronymus Zacharia nono, & Psalmorum interpret. Psalmo 44, nomē Berith in testamentum, vertit. Imō licet Aquila nomē illud semper pactum interpretetur, ac 70, tamen sœdē testamentum, vt Hiero in 2. cap. Mala, testatur. In nomine igitur Hebræo Paulus ludere potuit Rhetorū more, & vocē à proprio ad improprium significatum flectere: quod idem, si aut Græce, aut Latine loqueretur, facere potuisset. Idq; eo magis, quod instrumentum à sanis oblitum, testamentum dicitur: quamuis eodē illo posset, vel mutetur aliqua, & aliqua inducatur, vel etiam totum omnino, qd testamento semel caurum erat, antiquetur. Quod si, & verus illud legatum, testamentum quidem erat signatū à vivo: sed à pertam moriente Christo, vt velum sensum ostendit: ac per euāgelicam legem velut per codicillum abolicum. Id quod Lactantius de vera sapientia videtur mihi intellexisse. Nihil igitur obstat, quo minus Exodum loquentem de veteri fœdere loquens etiā proprie de testamento Paulus adducat. Quinimo coniectura neum argumentum est, vt perfectum testamentum, scilicet nouum, sanguine confirmatum sit & morte restatoris. Quandoquidē imperfectum illud vetus non sine sanguine firmatū est: vt figura figurato cōgrueret. atq; hæc quidem responsio argumento Caietani satis leuit: etiam si nomen Hebræum non testamentum proprio, sed fœdus solum significet. Quod & Hiero. in 31. caput Hiero. & Hebræi docti concedunt.

Cap. 10.

Ad postremam verō rationē is ipse, qui posuit, respondet: illa etiā quidē in arca fuisse omnia, vt Paulus dicit: sed vnam & virgam foris pendētes à latere: tabulas verō

LIBER SECVNDVS.

in intus vt 3 lib. Regum habetur. Rursum etiā fortē post illa Salomonis tempora, sacerdotes capientes virgam etiam in sacerdoti interiori esse custodia, intra arcam cōtabala posuerunt. Quis rei Paulus nō erat inscius: nos sumus, qui Hebræorum traditiones ignoramus. Theoph. in epist. ad Hebræos, ca. 9. asserit Paulū optime institutum in rebus iudaicis, à Gamalielē ex traditione hoc habuisse: hodieq; Pharisæorū sectam asseritē semitate habere. Admonerat. sœdē idem prior Chrysothom. De septimo itaq; argumento, & hinc ad iunctis rationibus factū est dictum. Nam quod ex illis verbis, Ceterius autem video vos, Caietanus argumentatur, alienum à ratione videri, vt postquam appellauerit Ceterum, respondeat sē Paulus daturum iudæis: adeo leue est, vt referre pigeat, neq; tam referre.

Cap. 1.

In octauo verō principali argumento, quo quarta conclusio conarguitur, Caietanus quidē non negat epist. Iacobi esse canonica: sed auctorē asserit incertū esse. Et si mus addit eam non sapre apostolicā auctoritatem. At cum Hier. de vitiis illi. Urbanus papa in epistola de cōmuni vita, Alexan. quiatus à Petro in epistola ad omnes episcopos, Anacletus in epistola de oppellione episcopo rum, Marcellus papa ad episcopos Antiochenæ provincie, Gelasius cū concilio septuaginta, Innocentius primus, cōciliū Milenitanum cap. 7, conciliū Laodicenum, Carthaginense, Florentinum, Tridentinū, hanc epistolā Iacobi apostoli, Iacobi, inquam, apostoli esse affirmauerint, idq; ecclesiæ vniuersalis vū cōfirmante: temerariū est, ne dicā erroneum, huius epistolę certitudinem velle aut ex incerto auctore, aut ex stylo saluationis infirmate: idq; argumento leuiori, quā cui respondere debeam.

Or. 1. h. in

De

Ad nouum argumentum sic respondeo. Erroneum est, ne dicam hæreticum, secundam illam epistolam Petri apostoli esse, negare. Ad uersatur eam in primis omnib. sanctis: Deinde Innocentio & Gelasio. Præterea, cōcilijs Laodicensi, Carthaginensi, Florentino, Tridentino. Deniq; vni catholice Ecclesiæ, que legit eam in sexto tral. figuratiōis nomine Petri apostoli.

Cōtineret etiam aliquid falsi, si Petrus apostolus eius auctor

DE LOCIS THEOLOGICIS

auctor non fuisset. Nam, licet argumentum ex salutatione ipsius epistolae forsitan eluderetur, quod a fallario quopiam esset adiecta: at, quod capite primo illius epistolae legitur illud nulla ratione potest. Hanc vocem (ait) nos audivimus de caelo allatam, cum essemus in monte sancto cum ipso. Quod si Petrus non scripsit epistolam, Iohanni autem Iacobove tribuere, stultitiae manifestat est, fallam epistola continet. Quod est Hereticum. Argumentum vero illud, quod Erasmus mouer, imò plerisque olim ante Hieronymum, ut refert idem de viris illustribus in Petro Iohanninum esse eundem auctorem sepe contingat, non aliam modò, verum eandem quoque sententiam stylo scribere differenti. Quod (ut reliquos praetercamus) in D. Gregorio videre licet. Cuius epistolas si cum alijs eiusdem operibus conferas, iudiciumque feras ex diuerso direndi tractatu factere, ab alio auctore scriptas esse iudicaueris. Hieronimus Petri in Nymustam ad Hedibiam, q. 11. aliter respondet, inquit, terpretens. Duas epistolae, quae feruntur Petri, stylo inter se & caractere discrepant, structuraque verborum: ex quo intelligimus Petrum pro necessitate rerum diuersis fuisse usum interpretibus. En Hieronymus ex dissimili stylo non diuersos auctores colligit, sed interpretes differentes. Apostoli enim in aliena lingua malebant per interpretem scribere, quam dono linguarum abuti: quod non ad elegantiam & luxum, sed ad vsum necessarios acceperant. Nec me fugit, quod Erasmus hanc locum Hieronymi derouquet: sed more suo facit, ut pro sua libidine interturbet omnia.

Propter decimum argumentum Erasmus & Caietanus duas illas posteriores epistolae negant esse Iohannis Evangelistae. Quam ego sententiam non temerariam modo, sed etiam erroneam esse crediderim. Quonia si Iohannis, cognomento Senioris, asseruntur, non sunt profecto canonice. Nec enim quisquam Iohannem presbyterum auctorem sacrum existimauit. Sunt autem sine dubio, ut ante a nobis demonstratum est, epistolae canonice: non ergo sunt Iohannis presbyteri, sed Evangelistae. Quod Origenes in 1. Psal. apud Eusebium 6. lib. Ecclesiasticae hist. cap. 18. Clemens lib. 2. libro. Damascenus 4. lib. Isidorus sexto etymolog. August. 2. de doctrina Christiana. Hieronymus ad

Clemens
lexan. 7
lib. 2. no.
Ciancium
tradit
se Petri in
terpretens.
super epi.
stola ad
C. y
trium pro
necessitate
rerum diuersis
fuisse usum
interpretibus.
En Hieronymus
ex dissimili
stylo non
diuersos
auctores
colligit, sed
interpretes
differentes.
Apostoli enim
in aliena
lingua malebant
per interpretem
scribere, quam
dono linguarum
abuti: quod non
ad elegantiam
& luxum,
sed ad vsum
necessarios
acceperant.
Nec me fugit,
quod Erasmus
hanc locum
Hieronymi
derouquet: sed
more suo facit,
ut pro sua
libidine
interturbet
omnia.

cap. 8.
cap. 1.

LIBER SECVNDVS.

ad Euarium, Innocentius primus, Gelasius, concilium Cap. 8. Laodicenum, Carthaginense, Florentinum, Tridenti. 91. dif. cap. nunquam restantur. Sed & tempore paschali syniuerfalis legimus. ecclesia duas has epistolas nomine Iohannis Apostoli populo leg. t. Ecclesiae autem, concilijs, & sanctis antiquis tutius nos commitemus, quam nouitijs istis auctoribus. Quorum argumentum cum imbecillum sit, alia confirmatione non eget.

Vadecimum vero argumentum indignum esse, quod in aliorum numero censeretur, nisi ob illud Caietanus asseruisset, hanc epistolam minoris esse auctoritatis, quam alias, quae sunt certò scripturae sacrae. Nam huius epistolae auctoritatem expressè negare non audeat, ne quid inuidia subeat, aut criminis. Cum autem Hieronymus asserat, auctoritatem iam vetustate & usu meruisse, & inter canonicas computari: miror equidem, cur Caietanus aliorum opinionem sub Hieronymi censuram non redegerit: quem pro certa regula sacrorum librorum habendum existimauit. Caietani igitur assertio hoc loco periculosa est, si vis comparatus teneatur. Minoris (inquit) auctoritatis est ista, quae sunt certò scripturae sacrae. Non est igitur certò scriptura sacra: quod est erroneum. At quidam ante Hieronymum hanc epistolam non probarunt. Fateor, sed fuerunt nonnulla ante Hieronymum in controuersia, quae modò in dubium vertere, haereticum est. At, citat libram apocryphum, forsità apocryphus apud Hebraeos non erat. Quod si esset, ut & Hieronymo, & plerisque alijs placet, nihil mirum, si ab Apostolo Iuda referatur: eum testimonia referat Paulus ex Arato, Menandro, Epimenide, ethnicis profanisque poetis. Vide Hieronymum in epist. ad Eph. ca. 5. & ad Titum 1. At conuenit hoc responsum Caieta. Non abs re, inquit, haec epistola à multis reuerata est. Quonia etsi citare apocrypha multò magis licet, quam poetas: auctoritati tamen sacrae scripturae derogat, ut apocrypha Prophetia, ut sim pliciter & absolute Prophetia inducatur. Haec ille. Verum aliud est, totum librum apocryphum esse, quod Hieronymus ait: quia scilicet quaedam in eo libro continerentur, quae essent ambigua, Aliud, periculum illam, quam Iudas exci-

Act. 17.
1. ad Cor.
15. ad Tit.

DE LOCIS THEOLOGICIS

tauit apocrypha esse, quod nec Hieronymus, nec alius ex catholicis dixit. Nam licet ex alio loco non habemus eam esse Prophetiam...

Ad postremum argumentum, ubi Basilii Lutherique coniectura ponuntur, ut Apocalypsicis auctoritas infirmetur...

CAP. XVII.

ubi eorum argumenta ponuntur, qui iudicare volunt, in sacrarum intelligentia scripturarum ad fontes Hebraicum & Græc.

IN tertia verò questione magna dissensio est, eaq; nisi diiudicetur, in summo errore necesse est nos atq; in maximarum rerum ignoracione versari.

Postrema rationi. e. p. ystola.

Prior autè huius controuersie pars fundetur ante omnia D. Hieronymi testimonio, qui in libro aduersus Heluidium huius assertionis primus auctor esse creditur...

LIBER SECVNDVS.

Vnda purissimi ceteros riuulos bibat, & diligentia, qua aulis sylvas, & concharum greges norat, in scripturis legendis abijciant...

Tom.

Cap. 8.

Dist. 9. ca.

vi veteri.

Præterea, Damascus coegit Hieronymum, ut nouum testamentum ad Græcam reduceret veritatem...

Hieronymus quoque ipse in commentarijs veterem interpretem sæpè vellicat, ut qui interpretando frequenter errant. Non igitur veteri editioni Latine fidem habere necessum est nisi...

vi nullo

DE LOCIS THEOLOGICIS

vt nullus vir foemina ducat, nisi de tribu & familia sua; nec vlla foemina viro nubat alterius tribus & familiae. Id autem tantum abest a scripturae fide, vt nihil illi magis possit esse contrarium. Moyses quippe primus hoc neglexit: nec vsq; de sua ille tribu duxit uxorem. Aaron uxorem accepit Elisabeth de tribu Iuda. Exo. 6. Soror regis Iudae nupsit Ioiada pontifici. 2. Para. 22. & 4. Reg. 11. Elisabeth, cum esset de filiabus Aa. ð, cognata erat Beate Mariae, quae sine dubio erat a tribu Iuda. Dauid Michol duxit filiam Saulis de tribu Benjamin. Undecim tribus non legem, sed iuramentum praetexunt, quo minus filias suas Beniaminitis collocent, cum interim tamen eos, qui non iurauerant, nulla lege prohiberi apertissime praeseferant. Iudi. 21. Subditum ergo est, adulterinum, & falsum, quod interpretis solus auctoritate redditum est. Deinde Michol. Latina vetus editio hunc in modum habet: Et tu Bertheem Ephrata parvulus es in millibus Iudae, ex te mihi egredierur, &c. At Matthaeus contrario penitus sensu verba eadem allegavit, inquit, Et tu Bertheem nequaquam minima es. Praeterea psalm. 7. vers. 12. nostra editio habet, Nunquid irascitur per singulos dies? vbi Hebraica veritas contrarium sensum habet, cui Hieronymus omnino consentit. Contendit etiam Caluinus locum illum, Ecclesiastes 9. Nemo scit, Vtrum odio vel amore dignus sit, mendose esse ab interprete redditum, falsamque esse sententiam interpretis, cum plerique sciant se odio dignos esse, & nonnulli sciant se fuisse amore dignos. At sunt, qui credant interpretem Matth. 24. falsam reddidisse lectionem, dñi pro Fulgore, reddidit Fulgur. Quod vtrique non pertingit ad hominem in occidendum, sed solis fulgoris est qui pertingit. Atque illud quomodo vrgent, quod longè veritatis interpretis Dominum hederam preparasse, vt esset vmbra supra caput Iona, &c. cum ipso quoque Hieronymo auctore kikaion, nec hederam sit, nec cucurbita, sed quoddam genus fructus, Latinis & Graecis incognitum, quod Syris familiare est. Nō ergo Dominus hederam preparauit, nec Iona sub vmbra hederae requieuit, quod interpretes falso transulit.

Dani. 17.
Dani. 14.
In praefatio
nibus su-
per Dan, et
Abacuch.

Ad huc;

LIBER SECVNDVS.

Ad haec, si veteris latini interpretis editioni additi esse debemus, compellemur ad eam historiam Susannaec. capere: atque etiam Bel, draconis narrationem qua quoniam Hebraica veritas non habet. Hieronymus fabulam vocat, non eam sacris libris additurus, nisi apud imperitos (vt ipse ait) videretur magnam partem voluminis detrahae. Item cogemus etiam Marci postremum capitulum accipere, quod Hiero. ad Heb. q. non credit esse necessarium, cum in raris feratur Euangelij, & omnibus penè Graecis libris hoc capitulum non habeatur. Necessarium quoque erit historiam adulterae mulieris venari, quae Ioannis 8. c. nunc habetur. Cum eam tamen nec Eusebius cognoscat, nisi in Euangelio secundum Hebraeos, nec Hieronymus eam prius agnoscat: sed ne Chrysostomus quidem eam interpretatione sua dignatus est, quamvis illius aliam fecerit mentionem. Atq; Euthymius licet eandem enaret, paulo tamen superius ait in exactioribus exemplaribus non haberi, eo, quod illegitima videntur.

Rursum, si Latini interpretis sequenda esset editio, fateri oporteret, omnes esse resurrecturos, ac proinde morituros, iuxta id, quod in prioribus ad Corinthios epistola dicitur: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. At, huic sententiae stare non cogimur, vt D. etiam Tho. in commentarijs super eundem locum astruit. Quin probabilissima opinio est, homines, qui reperiuntur in die iudicij vivi, nulla interueniente morte viuos esse iudicandos. Quod Apostolus certe videtur asserere in prioribus ad Thessaliam epistola. Adde huc, quod interpretis non erat Propheta, auctore sacer: sed humano spiritu, & intelligentia, sacras literas ex aliena lingua in propriam transferebat. Errare igitur falli q. interpretando potuit. Quamobrem interpretis sensum non tenemus amplecti: sed ipsum textum, quemadmodum ab auctore sacro, vel Hebraice, vel Graece traditus est. Aliud quippe fuerit (vt Hieronymus ait) vatem esse, aliud interpretis: ibi enim spiritus ventura praedicit, hic eruditio & verborum copia, quae intelligit, transfert.

Praeterea, si non licet ab interpretis Latini translatione discere.

Cap. 13

Cap. 14

In praefatione super pentateuch.

H ac disce.

DE LOCIS THEOLOGICIS

hic discedere, damnamus inuicem omnium in vertendis sacris literis diligentiam, linguarumque peritiam, tanquam videlicet otiosam ad sacras literas intelligendas. Nimirum, etiamsi aliam sensum habeant verba vel Hebraica, vel Graeca, hisse licet contemnendus est ille verò omni ratione tenendus, quia Latina vetus litera preferat. Nec his argumentis satis fieri ea responsione potest, quod Hieronymus, huius editionis auctor, multo fuerit linguarum peritor, quam alius quilibet ac proinde illius auctoritas, ingenium & eruditio, maiora sua quam cuiusquam alterius interpretis iunioris. Hæc inquam responsio non facit satis. Primum, quoniam prestat oculis tuis videre, quam alienis. Satis igitur erit, ut quæque linguas ipsas calleat, & videat ipse potius, quam credat interpreti. Deinde etiam, quoniam cum septuaginta interpretes, vni doctissimi, atque Hebraicæ Græcæque linguæ peritissimi interdum lapsi interpretando fuerint: non est, cur existimemus, vnum Hieronymum nusquam à veterum interpretum errore errasse. Ut illud prætereamus, quod in huius editione hæc vetus an Hieronymi sit, an alterius, summi virorum doctissimorum dissensione certatur. Nouum certe testamentum (ut de veteri taceam) aut Hieronymus non vertit: aut si vertit, eius versio non extat. Quid si erraret, manet semper integrum argumentum, quod modo posuimus: Hieronymum utique sensum, ut qui sacer auctor non fuerit, non oportere semper amplecti.

Præterea, in Clementina prima, titulo de magistris, Viennense concilium statuit, in vniuersitatibus Booniensi, Parisiensi, Salmaticensi, parandos esse trium linguarum doctores, qui eorum peritiam studiosa institutione in alios transfundant. Id quod nisi esset ad sacras literas intelligendas magno opere necessarium, nulla ratione synodus statuisset.

Insuper non videretur hoc diuinae scripturae negandum, quod humanis scripturis omnibus cedere necesse est: ut cum de aliqua scriptura se necesse ambigitur, ad archetypum, unde translata est, recurratur.

Hæc argumentis, & ipsi quidem non leuibus, sed (ut plerique iudicant) sane firmis, nouarum rerum studio sibi primam

*Hieronymus
vult in e-
pist. ad Ro-
m. c. iiii.
vult. cuius
vult. k. Tres
finit. &
de vris il-
lustribus,
in sine em-
dationem
agnoscat,
non inter-
pretatione.*

LIBER SECVNDVS.

Primum persuaserunt, ad veritatem noui ac veteris testamenti cognoscendam, duarum linguarum Græcæ & Hebraicæ peritiam esse necessariam. Inde rursus in ea opinionem descendunt, ut non se existiment sacras literas exponere, si interpretationem Latinam vulgare sequantur. Id enim (inquiunt) est, non auctore scripture sacrae (sed eius interpretem explicare. Denique & eo progressi sunt, ut asserant non oportere Latinam interpretis auctoritatem amplecti: sed ipsius textus Hebraici in veteri testamento, Græci autem in nouo. Quo fieri, ut Latina editio nostra per exemplaria Hebraica & Græca sit omnino laudanda ac corrigenda.

Hanc verò persuasionem, Lector optime, si forsitan induisti, exae rogo tantisper, dum tibi, quæ sunt vetera certioraque proponimus. Nos siquidem hanc sententiam à plerisque receptam refellere tentabimus. Resellemus aut (ut spero) illo ferente opere, cuius tuæ causam cupimus, aduersum impugnatores veritatis. Ego enim si aut ostentatione aliquis ad ductus, aut studio certandi ad hæc potissimum disputationem me applicui, non modo stultitiam meam: sed etiam mores & ingenium condemnandum puto. Nam si in minimis rebus pertinacia reprehenditur, calumnia coercetur. Ego ne, de maximis, & quæ ad ecclesie unitatem continentiam magno opere pertinent, aut certare cum alijs pugnaciter, aut frustra cum alijs, tum etiam me ipsum velim? Causa igitur veri reperiri disputare cupientes, conuenerunt hanc quatuor conclusionibus breuissimè definiemus.

CAP. XIII.

In quo veteris vulgatae editionis auctoritas demonstratur, & quod non est nunc ad Hebræos Græcæque recurrendum.

Prima conclusio, quæ maximè rem, causamque con- tract, nam ceteræ sunt quasi confessoria, editio- nem hanc veterem atque vulgatam, quam post tempora D. Hieronymi Latina ecclesia usurpauit, fidelibus esse retinendam in his omnibus, quæ ad fidem & mores spectabunt.

H 1 Secunda.

DE LOCIS THEOLOGICIS

Secunda. Si qua morum & fidei quæstio inter catholicos exoriatur, eam defini oportere per Latinam hæc veterem editionem: cuius videlicet si aliquod testimoniū alterā quæstionis partē confirmauerit, ea sit catholicis amplectenda: sin contra reprobauerit, rejicienda.

Tertia. In fidei ac morum disputatione non esse nunc temporis ad Hebræicæ Græcæque exemplaria prouocandum, nec ex ipsa certam controuersiarum fidem esse faciendam.

Quarta. In his, quæ ad fidem & mores pertinent, non esse Latina exemplaria per Hebræica, vel Græca corrigenda.

Primum, siue axioma, siue pronuntiarum, seu propositionem scholastico more vocare velle. Concilium Tridentinum sessione 4. in hæc verba definit: Sacra synodus considerans non parum utilitatis accedere posse ecclesiæ Dei, si ex multis Latinis editionibus, quæ circumferuntur sacrorum librorum, quædam pro authentica habenda sit, innotescat, statuit & decreuit, vt hæc ipsa vetus & vulgata editio, qua longo tot seculorum vsu in ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, aut expositionibus, pro authentica habeatur, & quod ea nemo rejicere quouis prætextu audeat, vel præsumat. Hæc tenet Concilium.

Ne aut Concilij solū auctoritate aduersarios obruamus, causas, cur id definerit, subiiciemus: nec enim synodo rationes deesse potuerunt, quibus ita iudicauerit.

Primum enim, vel in hæc scriptura Latina aliquod falsum continetur, quod ad fidem & moresq; pertineat: vel econtrario verum est, quod nobis vbiq; tradit. Si verum est, id confirmare nitimur: sin falsum, iam ecclesia Romana atq; Latina, in qua vel sola nunc temporis fides catholica perseverat, circa ea, quæ fidei sunt, grauiter aberraret. Falsam enim aliquam scripturam tanquam ab spiritu sancto reuelatam nomine vel propheta, vel Apostoli, vel Euangelistæ proponeret. Quæ vna re auctoritatem sibi adimeret in reliquis proponendis. Quo nihil aut absurdius, aut in commodius posset accidere.

Deinde, vt exempli causa ponatur aliquid, quod la-

tuus

LIBER SECVNDVS.

59

tius pateat, si forte modo vocetur in dubium, An historia mulieris adulteræ vera sit, neget autem quispiam veram esse, tunc aut hic error satis exploditur ex codicum Latinorū vnanimi consensione, & id profectò est, quod quærimus: aut non satis exploditur, impuneque licet eam historiam contemnere, quæ Latinorum omnium consensu celebratur, quæq; noie Ioan. Euangelistæ quorundam in ecclesia legitur, & in Romana, Latineq; ac catholice ecclesiæ fides & auctoritas insingitur, violatur, enervatur: dum errare in cæteris posse simili ratione existimabitur. Quod, quoniam absurdum: penitus erat, iure idem Concilium Tridentinum eadem sessione decernit, vt si quis libros ipsos canonicos integros, cum omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habetur, pro sacris non susceperit, anathema sit. Consequitur itaq; editionem Latinam tot annorum centenarijs vsu ecclesiæ comprobata in his, quæ ad fidem & mores attinent, esse inconculsè tenendam.

Præterea, cum scholastici auctores abhinc fere quadringentos annos in dogmatis theologice confirmandis, aut etiã in hæresibus refellendis, solam Latinam editionem tenuerint: id peto, An quicquã in suis disputationibus cõfecerint, necne? Quod si nihil certi confectum est, o misci os homines, qui ter centum annos, atq; eò amplius, & oleũ & operã perdididerunt. Quippe lingue Græcæ atque Hebræicæ nõ habuerunt peritiã: sed solo interprete Latino cõtenti, scholæ quidẽ dogmata confirmabant: rejiciebant aut vniuersa, quæ illis aduersariẽtur, Romana atq; ad eò Latina ecclesia tacente, vident, probante. Sin verò confectum est à Theologis scholasticis quippiam, credendum est certè, suis stabiliendis conclusionibus tuos sese Latinæ editioni commisisse. Ea igitur editio est a fidelibus retinenda.

Postremo, Hæreticæ prauitatis inquisitores in resutandis hæreticis atq; puniendis, rogo, an hanc editionem Latinã sedulo tenere debeãt, an potius necesse est illis, ad Græcã & Hebræicam, quam minimè nouerunt, recurrere veritatẽ? Quod si indignũ est, à re prius incognita

H i

grauissi-

DE LOCIS THEOLOGICIS

Eusebium de perita linguarum superbia, et, mox vereres Theologos aduocare. Quod si quis non vult, eorum contradicere, praeter debent statim lectio- nem Graecam, vel Hebraicam, & continuis in Graecis, & Hebraicis literis ignaros plenis conuictorum plaustris inuehantur, Cochleus au- ctor est.

grauissimi tribunalis pendere iudicium, si absurdam, à nostris ad alienos, id est, Hebraeos & Graecos appellare: si impium, ad iudaeorum & scismaticorum sententiam referre catholicae fidei consultationem, haud equidem intelligo, quos iam Theologos huic eritoni consentiat, vt non existimet, editioni Latinae certam fidem habendam. Intelligo aut nostram hanc dilectam versutos homines & impudentes cum plausu etiã elusuros. Nam de irridend. scholae vniuersos auctores, & totum negotium cognitionis fidei euellantur. Sed nos his argumentis sane nolumus haereticos perulantes tanquam aduersarios conuicere, sed Theologis modestis veritatem seruare.

Enimvero, qui hanc nostram editionem infirmare cupiunt, videntur mihi nihil aliud moliri, nisi quoddam occurrunt hereticorum patrocinium. Nepe, inquisitores despicit, qui scripturam Latinam tanquam certam regulam teneant, cum veritatis Graecae atq; Hebraicae ignorantia teneantur. Scholasticos auctores despiciunt, qui vulgari Latino interpreti fidem suam alligant, cuius tamen (vt alunt) intelligentiam sequi non cogimur. Despiciunt sanctos etiam scriptos, qui Hebraicae linguae peritia canuere. Nam, ex Graecis Dorotheum, Origenem & Eusebium Hebraicas literas legimus calluisse, ex Latinis aut, praeter Clementem & Hieronymum, vix alius quisquam Hebraicas literas nouit. Quocirca, serè sanctos in veteri testamento hallucinari necesse erat, imò adeo eiusdem instrumenti sacramenta omnia caecis oculis atrectare. Ea si Christianae aures merito perhorrescunt, contentiamus prorsus Latinoam vulgaram editionem à fidelibus esse tenendam. Sane (quod frater Franciscus Tirelmannus, vir literis & eruditione praecipuus, moribus & pietate insignis, praeclearissime dixit) eum prouidam Dei dispensatione aduersimus, facile videmus, quemadmodum cum fidei restit adine conexa semper fuerit scripturae veritas, & eum illa soluta fuerit emigrare. Donec enim apud Iudeos solos firmitas persistit recte fidei, apud eos quoque solos scripturarum soliditate cognoscimus latuisse. Postea vero quia veritas à Iudeis repulsa, à gentibus suscepta est, digna ecclesia gentium est habita, quae proprio suo idiomate, id est,

LIBER SECVNDVS.

60

id est, Graeco, quod & vulgatissimum erat inter eos, qui ex gentibus crediderant, & latissime cognitum, scriptura non testamenti acciperet, in stabilitum fidei futuris. Porro autem, cum ad Latinos deuoluam fidei veritas exiit, Graecis maxima ex parte vel ob innatam leuitatem, vel ob contentionis studium ab ecclesiae corpore disiunctis, recte dignam aliquam, diuino munere, scripturae stabilitatem Latinos accepisse consequens fuit. Nec quoque pacto illud fieri verisimile potest, Latinam ecclesiam, apud quam iam inde à multis annis Christiãne fidei veritas fuit, nullam adhuc scripturam Latinam habuisse: cui suis stabilendis cognatis iure inuicem, suaeque fidei aduersarios eodignua posse auctoritate renuicere.

Aliud quoque, grauissimum incommodum in ecclesiam mihi videntur inferre, qui Latina editione postposita, aliunde censent puram firmamque veritatem hauriendam: Quod Latini fideles Graecos videlicet Hebraicasque literas ignorantes, cum scripturam sacram in suo idiomate Latino legerint, semper ancipiti sententia pendebunt. Siquidem nesciunt, num, quae Latine legunt, sic an aliter apud Graecos & Hebraeos habeantur. Vacillabit itaque omni loco legentium fides, nec poterit alicubi firma consistere. Quo quid perniciosius esse potest? Latinam igitur vulgaram editionem tutam esse legentium fidelium anchoram, sine dubio teneamus: eisdemque argumentis etiam secundum conclusionem: quae (vt ante diximus) huius primae quam modò confirmamus, corollaria est.

Tertiam verò primam ostendimus, ex eo, quod plures scripturae particulae nobis subtrahuntur, quae scilicet in Graecis aut Hebraicis huius temporis exemplaribus non leguntur: vt Historia puerorum & Sulanae apud Danielem: & historia mulieris adulterae apud Ioannem: Imò & illud egregium de Trinitate testimonium: Tres sunt qui testimonium dant in caelo, Pater, verbum, & Spiritus sanctus, &c. ex Gregorum mendis ante aliquot annos nobis Danie. 7. fuerat detractum: vt & Marci extremam coronidem, atque 16. c. 8. alia item multa ex Latino exemplari noui istius interpretes expunxerunt. Noa igitur in Graeca, vel Hebraica exemplaria libro, ad

DE LOCIS THEOLOGICIS

Hebraicis plaria fidei cōtrouersia resoluenda est: alioqui, eas scri-
pturę partes reijeramus oportet, quas conciliū Triden-
tinum, atque adeo ecclesia vna voce & consensu recipit.
Deinde tertia illa cōclusio hoc etiam argumento mō-
stratur, quod si cū ad Græca exemplaria veritas expend-
da, in Psalm. 12. octo versus nos habemus, quos Hebrai-
cus textus minime habet. Itaque merito à nobis expungē-
tur: cū eorū auctoritate Apostoli nos habeamus.
Hic verò argumento nec Origenem, nec Hierony-
num recisse satis, ecclesia demonstrauit, quæ usque ad
hoc temporis octo illos versus in Psalm. 12. seruandos
credidit non seruatura, si (quod illi asserunt) errore ig-
norantem fuisse, ut infertur.
Item Hebræorum doctores, nostri videlicet inimici,
multo studio contendunt textū Hebræum corrūpe-
re, ut vetus testamentū nostris exemplaribus facerēt esse
contrariū, ut Euseb. li. 4. eccle. hist. c. 18. refert. Græci quoq;
eadē contentione multis locis, ut scripturā ad Iunim sen-
sum traherent, nō ut testamētum violatū: ut Tertul-
ianus aduersus Marcionē testatur, & Euseb. li. 3. eccle. hist. cō-
tra Eunomium, D. quōq; Ambrosius in cōmen super e-
piistolam ad Romanos, & in proemio primi li. super Lucam &
Hiero. in proemio super epistolam ad Philemonium, &
Origenes in cōmentarijs super epistolam ad Romanos.
Nam in plerisque Græcis exemplaribus deest tota illa
clausula, Et autem qui potius est, &c. Quam ne Theophy-
lactus quidem habuit. Nec in sacris literis solum, sed in
sanctorum codicibus fecere idem. Nam & in sexto Cō-
cilio Constantinopolitano Macharius, eiusque discipul-
orum testimonia aut truncharint, aut deprauarint, &
in 7. Syno. Act. 4. ostēditur, Iconomachos ex testimonio
Beati Nili deprauata nonnullis imposuisse, & Act. 5. o-
stēdit sunt synodo libri quidam ab Hæreticis deprauati.
Quia sub nomine Vigilijs Romani Pōtifis duos libel-
los p̄ductos, & epistolam nomine Menæ ad eundem Vi-
giliū scriptam, titulos emētitos & supposititios ha-
buisse, eodē concilio palam factum est. Et Leo in episto-

LIBER SECVNDVS.

61

laquadā ad Palestinos queritur epistolam, q̄ ad Fla-
uianū scripserat, à Græcis deprauatam. Atq; hunc Greg.
corinth. oreu fuisse, Nicolaus in epistola ad Micha. im-
peratorem testatur, ex illa q̄ Gregorius epistola decima
quarta lib. Chalcedonensem Synodum, sicut & Ephe-
sianam, esse à Græcis deprauatā. Vnde monet Naslum,
ut non nouis codicibus passim credat. Romanos autem
codices veriores esse affirmat, quā Græcos. Dionysius
quoq; Corinthien. episcopus apud Euseb. lib. 4. cap. 23.
Quid autē mirum, inquit, si dominica verba sanctę scri-
pturę fallere conati sunt, qui vilia hæc, quæ nos scri-
plimus, coruperunt: Hec Dionys. cū quereretur suas e-
pistolę esse ab hæreticis adulterinis detractionib. addi-
tionibusque corruptas. Estat epistola Cyrilli ad Succes-
sūm Diocæsantem episcopum, vbi refert se sciscitatam à
Budo, Emesene ciuitatis episcopo, an cōsentiret epistolę
Athanasij ad episcopū Corinthiorum episcopū, respō-
disse. Si hæc apud vos scripta nō sunt adultera, nam plu-
ra ex his ab hostibus eccle. depræhenduntur esse depraua-
ta. Et cū contulissent epistolam cum antiquis exempla-
ribus, deprauatū inuenērūt. Quo loco admonendi sunt
omnes boni, ut à Caluini, Philippi, ac ceterorum similiū
fraude cauendū intelligant, quoniam sanctorū veterum
sententijs ad causam suam accommodabunt. Id verò tū ma-
gis, cū nec librum, nec locū annotauerint, ibi enim corū
fides in veterum sententijs proferēdis suspectior est. Pro-
ferrem aut multa huiusmodi loca, nisi esset lectori mo-
lestum, nec nunc alias res nos ageremus. Non igitur ad
Hebraica & Græca exemplaria, ut que deprauata sint, est
recurrendum. At Hier. in Esa. 6. ca. non credit esse vero
simile, ut Hebræi scripturam suam deprauarint. Quid
Hierony. arate fuerint, ego non disputo: quamuis Iusti-
nius Triphtonem euenit, quod à Iudæis multa Prophe-
tiarū loca detruccata fuissent. Illudque inter cætera re-
fert. Dicit in nationibus, quia Dominus regnabit à li-
gno. E quo versu illa verba. A ligno, detracta fuisse con-
tendit. Post ea certè tempora à Iudæis scripturas conta-
minatas Hieronymus, si viveret, non negaret. Præterea,
quæ Hebraicis exemplarib. adhaerescunt, necesse est eos
sequi

DE LOCIS THEOLOGICIS

sequi Rabbiorum expositiones, & non catholicorum. Nam catholici vel septuaginta interpretum, vel Latinam editionem exposuere. Indignum autem est, ut nunc demum ab Hebraeis nostrae fidei oracula petantur. Christiana quippe veritas ab ecclesiae viris quaerenda est, non à Rabbini Synagoga.

Ad haec, ut ex multis vatum aut alterum exemplum in medium proferatur, Genesis octavo capite, nostra editio Latina habet, quod coram à Noe dimissus egrediebatur, & non reuehebatur. Sic Hieronymus habet in dialogo contra Luciferianos, & in epistola ad Oceanum. Sic Cyprianus in epistola ad Nouatianum haereticum, quod lapsus non est spes ventis deueganda: sic Ambrosius de Noe & Arca, cap. 17. sic Augustinus tractatu sexto in Ioanem: sic Isidorus & Chrysostomus in commentarijs super Genesis: sic Euseb. in Chron. sic breuiter omnes doctores catholici tam Graeci, quam Latini, tum vetustissimi iuniores ex 70. interpretibus habuere: contra nunc Iudaei legunt, Coram egredi & reueri. Quis sequuntur non interpretes Lutherani Felicianus & Munsterus. Quibus ergo putas potius credendum esse? Num iudeis hostibus Christi? Num haereticis inimicis ecclesiae? Nonne magis septuaginta interpretibus? Nonne magis Hieronymus? Nonne magis sanctis antiquis, vix ecclesiasticis? Quae omnes inter se concinentes eadem asserere nullo modo possent, nisi vno diuino spiritu continerentur. Symmachi, Theodotionis, Aquilae translationes, quod vel Iudaismo infecti, vel haereseos nota essent infantes, partum auctoritatis habere Hier. non semel testatur. Irenaeus etiam apud Euseb. lib. 3. Eccl. hist. cap. 8. argumento Theodotionis & Aquilae translationem infirmat, & Iudaei essent ambo & Profelyti, eosque Hübionitae sequerentur. Et nos Iudaeos atque haereticos Iudaeorum interpretes, & in errore socios admittimus? ita ne omnia exemplaria nostra tam Graeca, quam Latina, tam antiqua quam noua in librarijs corrupta sunt, sicque mille annis permanserunt? minime verò gentium. Quod si recetiores alius sentiant, quam veteres Hebraei, quis non malit veterum sententiae subscribere, quam horum magis ad-

Interpretatione super lib. 2. in prologo Esdrae.

haere-

LIBER SECVNDVS.

62

haerere, praesertim cum tot exilijs agitati, tantaque caecitate sint percussi, ut a nulla sua lingua & omnium bonarum disciplinarum cognitione, nullam in Deum fidem, quoque in hominum verò vix communem sensum obtineant. Quo deos nouos loco mirari satis non possum, Augustinum Eugubinum, sequantem virum alioqui egregie doctum & piū, maluisse Iudaeis est. & haereticis, quam catholicis consentire. Nam Caietanus eisdem semper vestigijs inherendo, per omnia in veteri testamento Hebraeos, in 70. Graecis codicibus prorsus amplectitur: vix vlla Latini interpretis habita ratione. Non est autem vel à seipso admonitus, qui cū in Luc. 3. cap. scriberet, consentaneum rationi esse dixit, ut potius non textus Hebraei manere & corrupti sint, quam ut 70. interpretes, viri boni & inliges, studuerint commento & mendacio fingendo. Hec nimirum apud viros doctos vehemens idonea ratio est. Nam quas illi rariunculas addunt ad oburgandam incredibilem nouitatem, non est quidem dici locique huius refutare. Satis enim modò est aduersa nos sui, quoque argumentis refellere. Quoniam his de gradu deiectionis ab origine sententiae nostrae veritas comprobatur. Vt igitur eo, unde digressa est, reuertatur oratio, si vocetur in quaestionem, an coram reuersus fuerit ad Arcam, rogo an impune liberetque à catholico negari possit, etiam si in Hebraeis omnibus exemplaribus (quod isti dicunt) contrarium habeatur. Si negari potest, profecto eucimus Hebraica exemplaria nec firma, nec apta esse ad catholicas controuersias sumenda. Si non potest, iam dicito, si ita liber, nec Hieron. nec Ambros. nec Cypria nec Aug. nec Chryf. nec reliquos huius ordinis viros catholicos esse, nos verò haereticos etiam dicito, coram namque ad Arcam reuersum, iudicauerunt. Hoc dicere quoniam inuoluntate vesanitae est, illud dicamus, potius Hebraeorum noua ista exemplaria in Theologia quae rationibus nihil vim habere ad faciendam fidem.

Praeterea, magna est dissensio septennero Graecorum codicum, qui nunc habentur in manibus. Vnde, & qui nostris temporibus ad Graeca dicunt se expendere Latina, haud raro inter se dissident, non in verbis modò, sed in sententijs quoque. Quid, quòd interim eadem exemplaria

DE LOCIS THEOLOGICIS

plaria noui ista interpretes non eodē sensu interpretā-
tur: Nam uersum quartum Psalmi 109. aliter Lutherus,
aliter Pomeranus, aliter Pelicanus, aliter Bucerus, aliter
Mullerus, aliter Zuinglius, aliter Felix, aliter Pagninus,
traduxerunt, ut iam mihi uideatur Theodotionis, Sym-
machi, Aquilae, quinta, item sexta & septima editio, ac
uulgata quoq; septuaginta numero paucissimae, si ad ho-
rum innumeras conseruamus. Quid, quod Erasmo cum
seipso non conuenit? Estat enim quinta, extaret & sexta
editio, nisi uel inconstātia notam sibi inferendam me-
tuisset, uel morte fuisset interceptus. Ac certe haec varie-
tas uersionū, semper fuit haereticis quasi gentilib; & pro-
pria. Id enim Aste monitis olim à uiris ecclesiasticis ob-
iectū est, quod ne ipsa quidem exemplaria sibi ipsis con-
cordarent, si priora cum posterioribus conferrent: Sē-
per, inquit, emendant, quibus semper displicet quod e-
mendant, & noua quaeq; perquirunt, cum eis, quae in usu
sunt, uidebuntur aduersa. Et Lutherus primū in quidem,
nouū Testamenti ueterē editionem, Germanica sua uer-
sione mutauit, quo persuaderet populo scilicet maiores
nostros usque ad id temporis uerū Euangelij textum
non habuisse. ipse tamen idem non post multos annos
sua editionem ita correxit, ut ex solo Matthaei euange-
lio annotauerit uiri docti triginta & eo amplius locos
immutatos. Itaque homines leues non tam ex fontibus
sacras literas uertunt, quam circa fontes ipsi uertuntur:
doctrinaeque uarij & peregrinis adducti, paruuli fluctu-
ant, & circumferuntur omni uento doctrinae. Et re uera,
cum nouitas quaelibet quasi nouus uentus euenit, statim
cernitur frumētiorum granitas & leuitas palearū, tunc
sine magno molimine id excutitur ab area: quod nullo
pondere intra aream tenebatur. Quorsum haec (inquit)
tam longo repetita principio? Nēpe, ut intelligant, noui-
tios istos interpretes uel exemplariū, uel interpretatio-
nū discrepantia, uarietatem in ecclesia inducere magno-
perē suspectam, & pijs omninō mentibus formidandam.
Ac nouitas ipsa quidem primū timenda est, quae sine
Reip. perturbatione esse non potest, ob eam enim cau-
sam Hebraeis regem precantibus, si Gregorio credimus,
Domi-

In Job. l. 5.
Eccle. l. vii.
cap. xlii.

LIBER SECVNDVS.

63

Dominus successit: quod omnem in Republ. nouita-
tem habeat exosam. Metuenda quoque rerum mutatio
est, nam & parua momenta tantum ualent ad com-
nem statum cuius perturbandū, ut mutatis, quod Pla-
to ait, musicz modis, & Reip. morumq; necesse sit muta-
tionem fieri. Quamobrem, qui grauis nos legis diuinae
modos, nouis alijs, acutis illis fortasse quidem, sed leui-
bus tamen cōmutare pergunt, uideant illi, aum religio-
nis caeremonias, sacramenta, sacerdotium, uersionum
praetere simul inueniāt. Ad eodē haec enim inter se cōnexa
copulataq; sunt, ut ex his nullū à ceteris nec diuelli nec
distrahi possit. Ita qui unum horum quodlibet uersarit,
religiosa etiam uerset oportet. Id quod Lutheranorum
exēplo didicimus, qui nouis inuentis unicuique illa parti-
ter mutauerunt. Porro autem uarietatem, ut antē dixi, ac
multo etiam magis respicere ac formidare debemus, quae
nimirum constantia atq; unitatis inimica est. Quas ec-
clesia uirtutes habere nequit, si scripturae non est unitas
eadem & consensus. Quae in parte feliciora nostra secu-
la sunt, quam antiqua. Nam, olim tot penē uulgabantur
exemplaria, quot codices. At uerò nunc sancti Spiritus
sine dubio peculiari prouidentia, Damasi sollicitudine,
Hieronymi summis laboribus, ecclesia sancta concordē
scripturam unitatem accepit, omnisque sublata de me-
dio uarietas est, unica Latina editio omnium consen-
sione recepta. Quapropter qui ad Graeca exemplaria
nos reuocant, tandem uarietatem inferre uolunt, à qua
olim Hieronymus libros nostros asseruit uim eandē fal-
sitate, à qua ille codices nostros expurgauit. Nā uarie-
tas codicum, facilis deprauationis occasio esse solet. At-
que ut nulla deprauatio sit, ipsa tamen uarietas noxia
est. Nec enim potest unquam uerum afferi, quod diuer-
sum est: ut Hieron. ad Dominionem, & Rogatianum scri-
psit, & ad Damasum: Verum, inquit, non esse quod uar-
riat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si e-
nim Latinis, ait, exemplaribus fides est adhibenda, re-
spondeant ij, quibus tot sunt exemplaria penē, quot co-
dices. Varietas igitur exemplarium Latinorum, quae tūc
erat, fidem eiusmodi exemplaribus derogabat. Atque
huius

Cicero 2.
de legibus.

cap. II.

DE LOCIS THEOLOGICIS

huius quidem argumenti tanta vis & efficacia fuit, ut vel refractariam illam Lutheri procacitatem retuderit. Is siquidem (referente Cochleio in libro de Canonice scripturae auctoritate) sic ait: Si diuini steterit mundus, iterum erit necessarium, ut propter diuersas scripturae interpretationes, quae nunc sunt, ad conseruandam fidei unitatem concilij decreta recipiamus. Providentissime igitur à sacra synodo Tridentina constitutum est, ut ex multis Latinis editionibus sacrorum librorum, una vetus & vulgata editio, longo tot seculorum vtu recepta, in publicis disputationibus pro authentica habeatur. Non est itaque nunc temporis in fidei ac morum disceptatione ad Hebraica Graecaeve exemplaria prouocandum. Quippe eum fidei dogmata per discrepantes aut Hebraeorum, aut Graecorum codices male confirmari possint, aut ecclesiae unitas contineri. Atque isdem fere argumentis quarta illa postremaque conclusio periuadendi potest. Nec enim sunt Hebraeorum aut Graecorum codices modo emendatioris, quam Latini, imò periculisque aliter habent, quam ratio ipsa & veritas postulant, quemadmodum frater Franciscus Titeimannus & in collationibus super epistolam ad Romanos, & in Apologia pro veteri interprete, doctissimi copiosissimeque disseruit. Vnde duo solum ex innumeris loca desumere placuit, ut in his Theologi discant, quam parum nouis illis interpretibus sit huiusmodi.

Vnus locus est ad Roman. 12. Vbi enim nostra editio habet, Domino seruientes, noui fere interpretes reddunt, Tempori seruientes, & tamen nostra litera praefenda est. Quam & olim Graeci emendati codices habuerunt. Chrysostomus siquidem, & Theophylactus non legunt *το κεινον δδαιοντες, sed το κεινον*. Quam etiã lectione habuit Origenes: Atque adeo Hieronymus in epistola ad Marcellam, cuius initium est, Post priorem epistolam, cum lectionem aliam reprehendisset, asseruit, secundum Graecam veritatem legendum esse, Domino seruientes.

Alter habetur prioris ad Corinthios septimo. Nam, vbinos legimus, Qui cum vxore est, sollicitus est quae sunt mundi

LIBER SECVNDVS.

44

mudi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Ipsi ex Greco (vt aiunt) fonte, sic vertunt: Qui cum vxore est, cogitat quae sunt mundi, quomodo placeat vxori, diuisa est vxor & virgo. Quam posteriore lectionem D. Hieronymus in priori aduersus Iovinianum libro, docet non esse Apostolicæ veritatis. Quodque fatetur se aliquando illum locum in eum sensum disseruisse, & sic agitur quaedam exemplaria, tum Hebraica, tum Graeca, olim Hieronymus nactus est, multo emendatiora quam ea, quibus in maiores interpretes & expostores fidem suam alligauerunt. Cumque nobis opponunt codices quosdam ante annos sexcentos aureis literis descriptos, hos enim fontes appellant, Hieronymus pro nobis illis responderi, inquit, Habeat qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos, vel in calceis (vt vulgo aiunt) literis, ouera magis exarata, quam in codicibus: dummodo in hi mensque permittant pauperes habere scedulas, & non tam pulchros codices, quam tunc datus. Quomobrem hominibus his, qui nouandis rebus student, illud saepe accidit, ut dum codicum, vel Hebraeorum, vel Graecorum, quos penes se habent, exempla sequuntur, nihil aliud agant, quam ex non correctis emendata corrigere.

Quo quidem in loco Isidorus Clarius ferendus non est, cuius emendatio nihil est aliud, quam interpretis veteris reprehensio. Pollicem enim in operis fronte veterem editionem correctam, polleam vero quam pollicitatione hac depellit inuidiam nouitatis, multa inierit, adiecit quaedam, nonnulla mutat: ut lector non aliud possit in locis mutatis intelligere, quam aut veteris interpretis errorem, aut veterum codicum deprauationem. Quam bellum, erat potius nouam editionem confiteri, quam veterem, emendatam: ne lectores simplices verba ambiguis deciperentur. Nota sunt eiusmodi plurima loca apud Isidorum Clarium & in veteri & in nouo Testamento: proferremq; illa, nisi ad alia properaret oratio. Illud tantum admoneo, huiusmodi vel mutationes, vel subtractiones, vel additiones, quae curiosos homines saepe delectat, parentibus nostris, si nunc viverent, futuris esse

Cap. 10.

DE LOCIS THEOLOGICIS

esse molestissimas. Id quod ex primo libro historię, quã vocant Tripartitam, colligere licet. Cũ enim (et ibi dicitur) multi Episcopi conuenissent, & quidam eorum rogatus esset, ut faceret sermonem populo, vir scilicet eloquio & sapientia præditus, ille locus venit in medium, Tolle lectum tuum, & ambula: ubi pro lecto, Cubile dixit. Tũc Spiridon Cyprium episcopus vit sanctissimus indignatus in eum, & exiens de cathedra sacerdotali, Tu melior es (inquit) eo, qui, lectum, dixit, quia eius verbis vit confunderis: Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum, qui eloqui supercilio prætamebat. Erat enim idoneus ad pudorem incurtendum, cum esset venerandus, & openbus gloriosus, simulque presbyter æno atque sacerdotis officio. Quid hic faceret, si Isidori Clarj, quid si Erasmi, quid si Caietani, quid si reliquorum tam varias & multas versiones & inuersiones audiret? Quo putis animo ferret, cum in alijs libris, tam maxime in Davidicis Psalmis, Casierani lectionem & textum vsque ad eã nostram discrepantem, ut vix possis agnoscere, an idem liber faceret, an alius sit? Quid Hieronymus? Psalmosne ad verbum translatos pateretur? Qui in libro de ratione interpretandi Horatianum præceptum illud, Nec verbum verbo curabit reddere fidus interpretis, etiam in sacris literis interpretandis magnopere commendat: Et in epistola ad Augustinum asserit, Hieronymum sensum potius veritatem, quam verborum se ordinem conseruasse. Et ad Suniam & Fretellam boni interpretis regulam ponit, ut non verba verbis quasi paria & de mentis respondeant, sed sensus sensui. Quid, quod Cicero in lib. 3. de finibus ait, verbũ de verbo exprimere indiligentes interpretes solere? Fallitur ergo præ cæteris Casieranus, qui huius præcepti immemor, Psalmorum versionem dum fidam voluit reddere, reddidit ad Ecclesie quidem vsum prorsus inuilem.

CAP. XIII.

In quo argumenta capituli duodecimi refutantur.

Aprimum quidem, cum Hieronymi auctoritas nobis obijcitur, haud difficile erit respondere. Dux
bus

LIBER SECVNDVS.

65

bus enim ex causis tunc erat ad fontes recurrendum, Vna, quod non tam turbidi fontes erant, nec primarię scripturarum scaturigines conturbate. Altera, quod tunc varietas Latinorum codicum & dissonantia magna erat. Nec tolli commode poterat, nisi ad exemplaria Græca atque Hebraica Latina referrentur. Has vero causas fuisse Hieronymo, ut in eam sententiã induceretur, manifeste patet ex proemio super quatuor euangelia ad Damasum, & ex epistola ad Suniam & Fretellã. At modo cum exemplarium Latinorum vna apud omnes concordia sit, potius Græca variantia per nostram Latinam editionem sunt limanda, atque in pristinam vnitatem reducenda. Saniorisque consilij est, limpidam aquam de lacunulis defæcatis, quam ex turbato fonte liquore obstruentium bibere. Porro, ut ab scholastica disputatione interitum excurrere annuente ledere liceat, nos, qui Abraham secundum promissionem sibi sumus, puteos hodie in aliena Palæstina regionem. At verò Palæstina aliene felicitati inuidentes, puteos inuentos conatur obstruere. Quos tamen Isaac multa diligentia refouit, ac repurgauit: donec aqua vna reperta est. Ibi pastores Geraræ cum pastoribus iurgantur Isaac, dicentes, Nostra est aqua. Quamobrem nomen putei Isaac, ex eo, quod acciderat, vocauit Calumniam. Profectus inde fodit alium puteum: pro quo non contenderunt: itaque vocauit nomen eius latitudo. Fodit in hunc omnino modum ecclesia Romana atque Latina puteos aquarum videntium: hoc est, sacrarum literarum: inuenit autem aquam sapientię salutaris: venas vitę (inquam) inuenit: sed in aliena veluti regione Iudeorum & Græcorum. At, illi puteos oblimare, obstruereque nituntur. Quin etiam iurgantur contra nos, & inquit, Nostra est aqua: solus noster est. Qui Hebraicus Græcusque nõ fuerit, in alieno solo fodere non debet, Nostrum idioma, a iure, locutus est Christus, locuti Prophetę, Apostoli, & euangelistę. Vos Latini hospites estis: & hæc literas a nobis emendicare debetis: nostra opera, nostra que calligantione restituerendi sunt in genuinam veritatem vestri cordes. Sic puteos nostros Iudæi, hæretici, curiosi nouarũ

Gen. 26.

DE LOCIS THEOLOGICIS

serum amatores humo opplere contendunt, certantque non solum sed inera calumnia est. Qui enim sunt alieni à corpore, quo patris illustrabant ipsum? Qui sensum Christi non habent, quomodo sensa Christi interpretantur? Qui aduersum nos pugnant, nostri arma nostra sunt instructi? nequaquam. Fodiarum igitur alium patrem, quem latitudinem occupemus, ecclesiam scilicet longe lateque dispersam, pro quo nullis controuersis excutetur. Est enim ecclesia columna & firmamentum veritatis, est Curia Dei, quam summi imperus laetitiae. Neque potant filios suos posse ab hinc ante huius summi aqua. Hanc nos aquam & probare & tenere debemus, nec alios fontes veritatis exquirere. Sed prima argumenta vidimus, iam reliqua videamus. Nam, quod Augustini ac Damasci auctoritas obijcitur, post ea, quae dicta sunt, nihil ponderis habet. Siue enim Augustinum, seu Damascum nobis opponas, de suo tempore ambo loquantur. Innocent. vero 20, dist. cap. de quibus, quae nonnulli etiam nobis aduersum esse volunt, quid sibi velint, equidem non intelligo, nisi locus deprauatus sit. Existimo enim non Graeca, sed Canonica esse legendum. De qua re alio libro fortasse latius. Nam illud quidem, quod Erasmus grauisse vigere existimauit, leuissimum est. Multa siquidem, quae Hieronymus primum & in noui testamenti editione veteri, & translatione 70. errore esse crediderat, ea post maiori diligentia perpendens, aut etiam vel à amicis, vel certe ab inimicis admonitus, corripuit, non esse corrigenda, id quod Franciscus Titelmannus in Apologia declarauit. Certè Hieronymus in Hebraicis quaestionibus 70. interpretes notat, quod contra Hebraicam veritatem, pro Amico, Opilionem vertunt. Et ipse ramentum postea 70. secutus est. Nec me praeterit Augustini Eugubinae sententia, sed eam esse commentitiam parer. Quid enim ineptius dici potest, quam 70. interpretum errorem, vitio librorum in Hieronymi editionem inepsisse? Quid rursus improbabilius, quam 70. interpretes viros clarissimos in re aperissimos, quae vulgo facilis erat, fuisse haducinos? Iam vero quam indignè à Laurentio, Fabio, Erasmo, veteri editio

lib. 1.
fol. 45.

lib. 5. c. 5.
63.

LIBER SECVNDVS.

64

editio passim reprehendatur, in vna epistola ad Romanos Franciscus Titelmannus liquè ostendit. Ex qua re satis intelligitur, quantum fidei Aristarchis illis sit habendum.

At illud primum, quo falsitatis nostra vetus editio insinulatur, Osander est in Harmonia Euang. argumentum. Atque eandem ante notauit veteri interpreti insulerat Nicolaus Iyranus, Iudicum 10. & Burgen. Num. 36. Sed Hieronymus secutus est 70. Quibus consentiant Damasc. lib. 4. cap. 15. Euseb. lib. 1. eccle. histor. cap. 6. B. Piphian. Hæres. 78. Ambro. libro 3. comment. in Lucam. Niceph. lib. 1. cap. 11. Beda lib. 1. in Lucam cap. 10. Quorum libentius ego æmulor negligens iam, quam istorum obliuiscam diligentiam. Igitur, cum in lege ratio finis habeatur, lex intelligenda est de feminis illis, quae ex defuncti matulorum patris hæreditatem sortiuntur. Quae causa fuit D. Thomæ, 1. 2. quest. 102. art. 2. ad secundum, & 4. Sent. dist. 30. quest. 2. art. 1. quest. 3. ad quartum, & filibus Aaron, liberum matrimonium concederet: in quibus scilicet ratio huius legis decet. Et Leuit. 21. i. berat pontifex ducere uxorem virginem de populo suo: non de familia aut tribu sua. Et Iudicum 10. constat, Tholaa & Abimelech consanguineos fuisse, quorum alter fuit ex tribu Isachar, alter ex tribu Manasses. Et vit Leuites de sorte Ephraim, uxorem duxit de tribu Iuda, Iud. 19. Iosephus libro quinto, 21, cap. 6. Non ergo falsa est editio nostra, sed est tamen litera sanè interpretanda. Quid ergo (nam hoc dicit aliquis) pertinet ad Dominum generationis ordo deductus vtique ad Iosephum? Certè pertinet mulierum. Nam quando Euangelista scribebat, Iudæis erat exploratum, Ioseph ex eadem tribu esse, ideo enim ambo in Bethleem censentur, vt de vna videlicet stirpe generati. Ac beatam Virginem nullos fratres habuisse, historie omnes consentiunt. Itaque viro contribuli nupterat. Quod ergo populo tunc Iudæico notum erat, non erat opus, vt Euangelista scriberet, id docuit, Ioseph à David deinceps disse. Quae vna re & seruauit consuetudinem scripturaram, quae mulierum in generationibus ordo non textitur: & verè docuit id, de

DE LOCIS THEOLOGICIS

quo poterat esse cōtrouersia. Nam, quòd Maria ex eadē familia esset, vt quod eo tempore plebi notissimū erat, non putauit Euangelista admonendum.

Argumentum etiam alterum eiusdem Osiandri est in Harmon. Euang. vbi tradit Hebræos in dictionum inlectionibus neutrum genus non habere. Ex quo efficit, vt voce masculina vel fœminina pro neutra aburantur. Vt vbi nos dicimus, Nō est bonum hominē esse solum, imperitus interpretes redderet, Non est bonus esse Adam solus. Ad eundem quoq; modum, loco eius, quod Hieronymus vertit, Parulus es, perspicue & verē conuertendum est. Parum esse, vt sis inter Chiliarchos, seu principes Iudæ. Cuius nominis causa apertissimē redditur. Exte enim, &c. Quæ ratio ineptissima est, si ad præcedens pronunciatum iuxta Hieronymi versionem accommodetur. Quòd autem posterius mēbrum prioris ratio sit sermonis natura prōdit, sensus cōmunis iudicat, & Spiritus S. per os Euangelistæ testatur. Hactenus Osiandri verba retulimus. Sed miranda est hæretici insolentis impudentia. Chaldea paraphrasis, recētiore Iudæi omnes, 70. interpretes cum Hieronymo consentiunt, & hic vnus sibi solus sapit. Sed cum Hebræicus textus coniunctionem non habeat, potest quidem sic tota oratio accipi, vt secundum membrum causa sit primi. Quem solum pontifices & scribæ habuerunt, quorum verba fides qua oportuit, Mattheus retulit. Potest autem sic etiā accipi, vt posterior pars quasi aduertatiuē intelligatur, quo sensu accepit Hieronymus, vt patet ex commentarijs in Michæam. Ac si rem ipsam diligētius animaduertas, parum certē interest, vtro modo accipiatur oratio. Quæntia ridiculus est Osiander, qui in re nihili tantæ tragœdiæ excitet.

Illud est facile, quòd tertio loco additur. Nā Codices 70. interpretum interrogandi notam habuere: ita conuerterunt, Nunquid irascetur per singulos dies? Et Augustinus quidem, licet sine interrogacione legerit, non iram tamen sentiam expressit, in quibus Longanimitas & non iram adducens per singulos dies. Itaque 70. interpretes optimē sensum illius versiculi videntur expressisse, si

LIBER SECVNDVS.

67

si sic, si antecedentia consequentibus hæere debeant. Quod vero Calvinus cap. 3. inslitit, obiecit, frigidum id languidumque est. Tum quoniam, vt quibusdam placet, de amore & odio prædestinationis & reprobationis loquitur Salomon adque iudari putant ex eo, quod subiungitur, sed omnia in futurum seruantur incerta. Tum, quoniam secundum communem legem loquitur, atq; ad cōmuniem etiam loquēdi formam orationem accommodat, qua cūm ignorat homo an morte dignus sit, verē dicit. Nescit homo, vtrū odio vel amore dignus sit. Tum, quoniam, vt alijs in eo libro sapē, argumentantis locum assumit, atque personam, non delineatis. Itaque eo capite argumentatur à principio statim, multa mala conseq̄ui ex eo, quòd omnia æquē euentant iustus & impijs in hoc mundo. Vnum autē ex absurdis, que proponit, est, quòd sint in domo Domini serui discentes, alij boni, alij prauī, & tamen Dominus nō declarat, quem amat, quem odio prosequatur: sed ita benignē se erga impium, vt erga piam gerere videatur; nec minus gravis & seuerus sit erga bonos seruos, quam erga improbos. Omnia enim bona malaque huius vtriusq; sunt communia. Nihil ergo falsi nostra editio continet, siue primum, siue secundum, siue tertium hunc sensum amplectamur.

Nam quòd suspicantur quidam Marthæi 24. interpretem falso pro Fulgore, Fulgur reddidisse, idē quòd non fulgur exit ab oriente, & protenditur vsque in occidentē, sed fulgor per idiculum argumentum est. Primū enim, si quis hoc in loco error inest, hunc non interpretis, sed librariorum fuisse, ad veritatis similitudinem videbatur esse propētius. Voces quippe illæ, Fulgur, & Fulgor, vsque adeo similes sunt, vt prociue sit vnā pro altera substituere. Quare parum æquē ea in interpretem culpa rejicitur, quam librarijs assignare equius erat. Deinde interpretis peccatum hic nullum omnino esse potuit: vbi Græca omnia exemplaria & vetera & noua cōsentiant, nec alium, quam *ἄραρον* legūt: que viiq; vox *Origenes* non fulgorem, sed fulgur sonat. Sed ne de fulgore qui *ἄραρον* *re, de quo* dem accidi potest, etiam si Græca vox vtrunq; sonaret.

DE LOGIS THEOLOGICIS

primū locū Sol namq; paulatim oritur, eiusq; aduentus diu præsen-
tius est, ad-
tūtur, antequam appareat. Illius itaq; fulgor nō in expe-
ctatus aduenit. Dominus autem sine dubio significat,
deinde la-
aduentum suum subitum & inopinatum fore. Id quod
bitur. At
fulguris similitudine aperitissima exprimitur, quod pri-
uee Græc-
usquā expectes, in emicuit & abiit. Et quamquam fulgur
uante idē
non pertingit ab oriente usq; in occidentem, si ad Philo-
viramque
sophiæ rationem expendas, sed ad exprimendum subitū
significat,
& inexpectatum quidem, sed conspicuum omnium
uee vocet,
oculis aduentum Christi, satis est ac com modare id, quod
qua Græ-
oculis nostris apparet. Alioqui arguatur D. Thom. quasi
cu fulgur
perspectiuæ facultatis in odotus, qui explicaturus, quæ-
fulgorēque
admodum res diuine in humanis elucereant, exemplum
de signant,
ponit speculi, in quo, ut ait, rei imago cōstituitur. Quod
similes co-
licet re vera ita non sit, nobis tamen ita videtur. Quæ
gnatio que
etiam arguatur Moyses tanquam Aëtionix imperi-
unt, sed
tus, qui duo luminaria magna posuit, eū: sine alia iu-
vidē di-
uio maiora. Sed sensui nostro illa duo maxime apparent.
uise.
Negalieuus est a sacris scripturæ auctoribus sese popu-
lo rudi attemperare, loqui que ut vulgus loquit. Hisce ve-
ro rebus exempla plura ego adiungerem, nisi de hoc ar-
gumento satis superque esset dictum. Hæc certe iuxta
hanc rationem illud dixit, Ab interioribus egredietur
tempestas, & ab ardore frigus: Job trigésimo septimo.
Ad eundem modum Propheta ait: Qui laudauit ter-
ram super aquas: quasi aquæ inferiores sint, cum tam-
men emineant, ut decimo tertio libro ostendimus. Simi-
li quoque lege tres angeli, qui Patriarchæ apparue-
runt, comedisse dicuntur, non quod re vera comede-
runt, sed quod comedere visi sunt. Quamquam Iusti-
nus figuratè accipit, perinde ut ignis deuorare & ex-
dere dicitur, quia consumit. Est autem locus in dialo-
cum Tryphone. Iam verò illa non longam orationem
desiderant, quamobrem existimant interpretes, non
oportere semper easdē omnino res, quæ in Hebræo sunt
significare sermone, in Græcum, Latinumque transfer-
ri, sed satis esse quandoque, si proxime atque similiter
ponerentur. Illud enim in sacris etiam literis conuer-
tendis præ se tulerunt, quod de lege interpretandi est a

Cicerone

LIBER SECVNDVS.

61

Cicerone dictum, verba non numeranda esse, sed pōde-
tanda: sensumque sensui ita reddendum, ut quoad fieri
posset & liceret, verborum quoque interdum neglecta
cura lecloris intelligentia iunaretur. Id vero tum vel ma-
ximè licere sibi arbitrati sunt, cum Hebræi auctores si-
militudine inæqualiter, aut animalis, aut arboris, aut
fructus, aut herbe, aut rei deniq; alius vli essent, quæ es-
set Græcis ac Latinis incognita. Vt Esai. i. vbi Latina edi-
tio habet, Cū fueritis velut quercus defluentibus folijs,
Hebræicè habetur, Ela, quæ vox si 70. interpretis, ac Hie-
ronymo etiam ipsi in cōmentarijs credimus, Therebin-
thum, magis quam Quercum sonat. At quia Therebin-
thus arbor est peregrina & incognita, solique apud La-
tinos nomine celebrata, non incongrue Therebinthi lo-
co Quercus posita est, arbor omnibus & linguis & genti-
bus manifesta. Palma item scilicet pro Felice in Hebræo
habetur *Lika*, pro Nictycorace autem *Kakom*. Illud alij
Monedulam, alij Onocrotalum, alij Pelicanum: hoc, par-
tim Hebionem, partim Cuculum, partim Noctuum red-
diderunt. At 70. interpretes quidem vocem *elēbram*,
quam Hieronymus in Onocrotalum perpetuo vertit,
nunc in Pelicanum, nunc in Aucem, nunc etiam in Leo-
nem translulerunt. Nec verò ita id factum est ab illis
quod sors essent multiplices & ambiguæ: quod cū
apud Hebræos animantium præsertim plantarumque
vocabulary penitus ignorata sint: nihil reterre existima-
runt, vnamquam libet ex rebus similibus poni, si idem o-
mnino sensus remaneret. Solitudo enim ibi queritur,
in qua res omnes illæ conueniunt, non alia quæuis pro-
pria specialisque natura. Quemadmodum etiam cū
apud Latinos proverbialiter dicitur, Ia præseprio canis:
si Hispanè quispiam venteret, El perro del ortelano, holi-
toris canis, optimè profectio interpretaretur. Quoniam
sub re & voce diuersa vnus idemque sensus esset lecto-
ri insinuat. Quamobrem illa Cæterani religio nimia
fuit, qui Es. i. vocem *Ela*, solis in Latino exemplari mu-
tari: quasi periculum esset, si aut Quercum, aut There-
binthū, aut aliam quæuis similem arborem legeremus.

14

62

DE LOCIS THEOLOGICIS

Ex eadem quoque illo error coarguitur, qui quoniam ubi Hieronymus Onocrotalum reddidit, ibi tere septuaginta reddunt Pelicanum, eandem esse auctem existimant. In quo errore auctor etiam commentariorum fuit, quae Hieronymi titulo in Psalms circumferuntur. Et verò Dico Hieronymo tribuere, manifestissime ignorantie esse velex hoc vno aperit eductur. Aut enim hic auctor Pelicanus, Latine dicit Onocrotalum. Ecqua autem ignorantio maior esse potest, quam vocetur Onocrotali Latine existimare! Sed de his haecenus. Nunc illud etiam atque etiam asserimus, in huiusmodi cōparationibus transferendis, nihil omnino interesse, an res eade in eadem, an in similes & proximas conuertantur: si sentus non dicitur, sed idem est.

Quid quod eam Latinis res ipsa Hebræa & nomen telatura deest si interpretes ex re agnata & vicina, rem nobis alia incognita nominavit nihil profius ab suis discedit. Quin rem retavit interpretibus vniuersis aut ex auctoritate, aut ex vicinitate concessam: ut aut nomen Latinum ad significandum imponeret, aut certe ad rem similem vel proximam insinuandam transferet. Cū itaq; lonx e. 4. d. i. Cucurbita, alij Hedera conuerterūt, vbi sunt illi quid iure suo, nec verborum religione astricti debuerūt committere, ut illo in loco nulla omnino rem nec Graeci intellexeret, nec Latini. Non est autē huic illud dissimile, qd Danielis prophetae obiecit Porphyrius: conficiam esse scilicet, nec haberi apud Hebræos, sed Graeci sermonis esse commentum: quia in Susannæ historia contineatur. *ἀπὸ τῆς ἑβραϊκῆς καὶ ἀπὸ τῆς ὀρθογραφίας.* Quam etymologiam Graeco magis sermoni cōuenire, quam Hebræo, qui quoniam id quod Euseb. Appollinaris, atque Hier. responderant, ab ecclesia reprobatum est, multo nos verius respondemus, hoc interpreti Graeci facere potuisse, ac iure potuisse quidē, quod Latini interpretis reformidauit. Nō enim necesse erat, eandem arbores eo loco reddi, quas lingua haberet Hebræa, quoniam si eadem redderentur, non solum etymologia seruari non poterat, sed nec prophetae festiuitas, nec ratio sententiae. Alias ergo vel similes, vel proximas vertit, in quibus

LIBER SECVNDVS.

69

bus iudicij prophetici & acumen seruaretur & causa. Præterquā, quod arbores illæ a propheta Chaldeo sunt nominata: sermo: nec opus est, sollicitos nos esse, si Hebræo nec illæ, nec similes habeantur.

Argumentis igitur, quibus editionis nostræ veritas impugari solet, abunde, nō fallor, responsam est. Quamquam nōnulla de industria pretermissi, quæ scilicet facilliora visa sunt, quā quibus recedendis deberent aut oleum, aut operam sumere. Quale illud est, quod Faber Stapulensis ait, Ecclesiam interpretis errorē veritatē impietate pro Deo angelos legere. Nam lectonem illam impiam frodit, Minuisti eam paulo minus ab Angelis. Quia in re quā in dōctē & in uoluntate, quā temere & insipienter errant: non esset difficile ostendere, nisi ante nos Erasmus magna argumentorum vi eandem causam euicisset.

Certe interpretes epistolæ ad Hebræos, vel Clemens, vel Lucas fuit, quemadmodum auctores grauissimi prodidit. Horum utrumlibet impietatis insimulare, piculū est. Ecclesiam quoq; accusare, quæ eam probauit epistola, in qua error impius est, an sine impietate fieri possit, ignoro. Sed de his satis. Et reliqua persequamur. Enimvero cū historiam Susannæ post ea tēpora ecclesiasticus vltus approbaret, & Danielis prophetae nomine populo legerit, cuiusque Tridentinum Concilium sua quoque id definitione firmauerit, ea certe historia nōc a fidelibus recipienda est. Aphricanus quidē Origeni obiecit, quod historia Susannæ ficta videatur, & aliena a scripturæ prophetica, ut Euseb. testis est lib. 6. cap. 23. At illi tamen, ut idem Euseb. ait, Origenes manifestissime referens attulit, nequaquam iudiciorum commentis & fraudibus auscultandū, sed hoc solum pro vero habendum in scripturis diuinis, quod 70. interpretes transulisset. Nā id est solum, quod auctoritate Apostolica confirmatū sit. Hæc Euseb. idem verò refer: Hierony. in catalog. de Iulio hoc Aphricano loquens, & Hieron. ipse lib. 1. Apolo. aduersus Rufinū, quæ in præfationibus dixerat, ea purgat, inquit: Quod autē refero, quid aduersus Susannæ historiam, & hymnum trium puerorum, & Belis draconis fabular,

DE LOCIS THEOLOGICIS.

hulas, que in volumine Hebraico non habentur. Hebræi
soleant dicere, Qui me eruditur dulcior, sic sycophan-
tam probat, non enim quid ipse sentire n. sed quid illi
contra nos dicerent, explicat, hæc loquitur Hieronymus.

Ad hæc ergo argumentum, quoniam volumus esse lo-
gi in singulis explicandis, breuiter responderetur, enim lo-
cum ex prioribus epistolis ad Corinthios h. s. ariam apud Gre-
cos legitur, ut vulgata habet editio, in hæc modum: Om-
nes quidem non dormiemus, sed omnes immutabimur.
Cuius rei auctor est Didymus, & Hieronymus in epi-
stola ad Manerium & Alexandrum. Neutra autem lectio
à viris ecclesiæ reprobata est. Quia admonere semper
lectionem dubia & variam esse nec alterutram ex his ut
certam & exploratam amplexi sunt. Neutram igitur le-
ctionem recipere cogimur, quia neutram partem docto-
res ecclesiæ tanquam exploratam & catholicam asseru-
re. Quod iocum in alia particula qualibet Latine editio-
nis heret, in eadem penitus contigit. At ubi doctores
catholici vnam & eandem lectionem sine varietate con-
nuent, nec ancipitem assertionis libere sentiant,
nobis non licet Latinam editionem in questionem ver-
tere, sed ne in hoc quidem loco, Erasmus Fabri, & Caiera
ni sententia probat, potest qui in re, ubi nihil incertum
vires modo diceretur, eam lectionem deligere maluerit,
quæ nouitatis ratio redderet plausibilem. Id quod
genetichus est, qui curiosi sectar. volunt magis, quam so-
lida. Nos autem Origenem, Didymum, Athanasium, Au-
gustinum, Cyprianum, Tertullianum, eorumque Lati-
norum consensum sequi malamus. Nam & Acrius Ce-
saræ ciuitatis episcopus apud Hieronymum in pluribus
Grecis exemplaribus lectionem nostram haberi dicit, aliam
vero in paucioribus. Nec me tamē illud præterit, quod
Chrysostomus & Theophilactus in commentariis, Hie-
ronymus quoque in epistola quadam ad Marcellam scri-
psit. Sed, quod ante dixi, me male habet, in rebus, que in
vtramque partem controuertantur, noua delectare Theo-
logos, magis, quam vetera, eoque vsu parentum nostro-
rum comprobata. Ac de 3. argu. satis.

*Lib. 10. de
stat. Di.
e. 20. Ad
Minc. et
Ale. in illi
epist. est,
Magis
nos propo-
siti laudat
eius. p. 184
gore de scri-
pturis ait,
quod non
conuenit*

Ad id verò, quod sequitur, hoc habet responsum. Ma-
gnum

LIBER SECVNDVS.

gnus error: corū est, qui sine spiritus sancti peculiari do-
no scripturam sacræ eximiam se posse vel intelligere,
vel interpretari. Quod vique donum, quanto magis sa-
cris literis intelligendis atque interpretandis opus est, tan-
to rari & difficilius, edungit. Nam eruditionem, verbo-
rum copiam, multarum linguarum peritiam, hominū di-
ligentia pergit. At si spiritus quidam peculiaris, non tam
obfusius, qui percipit, quā ob ecclesiæ utilitatem, gratuita
Dei misericordie donatus, sacrorum librorum interpreti
desit, seipsum erant & frigida omnia, quamlibet elabora-
ta, & diu ante excogitata & inuenta fuerint, imo falsa e-
runt in interpretatione plerumque humano sensu intelligē-
tiā, tradita. Nam interpretationem scripturæ prophē-
tiæ, & inspirationem Dei et cetera Clemens Alex. lib. 1. stro-
ma. & Apostolus in prioribus ad Corinthios epistola, inter
reliqua Spiritus sancti dona commemorat: nec philoto-
phiam, sed prophetiam, vocat. Videlicet, quod sacris li-
teris explicandis eodem spiritu opus sit, quo ipse sunt co-
ditæ, diuino utique atque prophetico. Id quod Petrus postero
ri sua epistola confirmat inueniens. Habemus huiusmodi
prophetiam sermonem: cui benefactis, attenderes tā-
quam lucernæ lucenti in caliginoso loco: hoc primum
intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ propria
interpretatione non sit. Non enim voluntate humana
allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspi-
rati, locuti sunt sancti Dei homines. Hoc autem, quem
admodum ante nos viri clarissimi intellexerunt, eum
habet sensum: illenē quidem sacris prophetis attenden-
tes: sed id primum intelligit & diuinas prophetias huma-
na & propria interpretatione non intelligi. Spiritu
enim sancto locuti sunt sancti Dei homines, & animalis
homo non recipit ea, que sunt spiritus Dei. Quis enim
cognouit sensum Domini? Atque id ipsum scias signi-
ficant inueniens, Dominus dedit mihi linguam eruditā,
ut sciam sustinere eam, qui lapsus est, verbo. Erigit ma-
nē, magis erigit mihi aurē, ut audiam quasi magistrum.
Et apud Lucam, aperuit Dominus discipulis sensum, ut
intelligerent scripturas. Quo testimonio probat Hilarius
in Psal. 119. scripturarum intelligentiam donū Dei esse.
Quod

*tradita
fuerit, non
vult quopid
Dei in-
terpretante
intelligi pos-
se. Itaque
inueniendū
est Deum
a discipulis,
cū theoriam
accitū e-
grat.*

Cap. 1.

Esa. 58.

Luc. 24.

DE LOCIS THEOLOGICIS

Quod si scripturarum intelligentia donū Dei est, scripturae autē interpretari, nemo, nisi qui intelligit, potest: conficitur utique sacrarum literarum in aliam linguam versionem sine Dei peculiari gratia, nemini posse contingere. Alioquin si D. Hierony. sufficere existimat verborum copiam, eloquentiam, seculare, trium linguarum praeiū, rerum multitudine cognitionem, ea his omnib. abunde se non erit instructum, cur in epistola ad Desideriū deprecatur alienarum orationum adiutorū, vi eodem spiritu, quo scripti sunt libri in Latinum eos possit trāsferre sermonem? Cur item in epistola ad Paulinum scripturas sanctas interpretatur, Reuēla, inquit, oculos meos, & cōsiderabo mirabilia de lege tua? Lex enim spiritalis est, & reuelatione opus est, ut intelligatur, & ritum: Quam, inquit, hodie putant se nosse literas, & teneant figurā librum, nec aperire possunt, nisi ille referat, qui habet clauē David. Et in illud ad Galatas. Sunt aliqui, qui vos edocentant, & volant conuētere euangelii Christi: Omnis, ait, qui euangelii alio interpretatur spiritu, quā scriptum est, credēs turbat, & conuertit euangelium Christi: vidē, quod in facie est, post tergum faciat, & ea quae post tergum sunt, veritatē in facie. Si quis tantum literam sequitur, posteriora ponit in faciem: Si quis iudiciorum interpretationibus acquiescit, post tergum mittit ea, quae ex natura sua in faciem constituta sunt, & posteriora eodem quoque cap. in illud. Notū vobis facio Euangelium, quia non est secundum hominem, & cetera. Marcion & Basilides, ait, & cetera. Hereticorum pestes, non habent Dei Euangelium, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo, humanum sit Euangelium quod docetur. Nec puremus in verbis scripturam esse euangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla, nō in sermonum folijs, sed in radice rationis. Haecenus Hiero. Qui si vera dicit, cogit nos profecto credere, aut veterem interpretem Spiritus sancti peculiari dono sacras literas cōuertisse, aut ecclesiam Latinam multis retro seculis non Dei habuisse euangelium, sed homini. Cui igitur obicit, interpretem non fuisse prophetam: Sanē verō propheta nō fuit, habuit

191.
Marcion.

LIBER SECVNDVS.

71

habuit tamen (vi Titelmānus rectē asserat) spiritum quendam Propheticum vicinum & proximum: quāle necessarium esse ostendimus sacris literis interpretanda. Imo qualis erat necessarius, ut ecclesia Latina editionē sacrarum librorum habet, quā tunc in fide & moribus sequeretur.

Iam ad postremum argumentum facile respondemus. Quod si Latinorū ad Graeco Hebraicaque collatio a nobis negligetur, exemplo D. Ambrosij tueri nos utrumque possemus. Qui cum Graeco sciret, & commentarios in sacras literas ederet, saepe tamē non est dignatus Graeco consulere, etiam vbi diuersitatem aliquam lectionis esse constabat. Videre hoc est in commentarijs super caput duodecimum epistolae ad Romanos. Quod si interpretum etiam magis varietate turbamur, quā inuicem, Sophronij nos excolat exemplum, qui id de se apud Hieronymum fatebatur. Nos verō nec versiones nouorum interpretum, nec linguarum peritiam, nec ad Graeco & Hebraico exemplaria, Latinorū collationem damnae volumus: quin potius magno opere commendamus. Nam si Augustinus de doctrinis Christi lib. 2. cap. 11. vulgariam etiam & parum doctorum interpretū versiones plus adiungere, inquit, intelligentiam, quā impedire, ego varias doctissimorum hominum editiones iure reprobare nec possum, nec debeo. Atq; ut inuidiam eorum detreces, qui nos aut miseros & barbaros, doctorumque literarum expertes, aut etiam laborum alienorum inuidos reprehensores calumniari possunt. Ego in linguarum cognitione plura etiam commoda ad sacras literas intelligendas esse fateor, & id quidem peringens, tantum abest, ut linguarum peritiam iniecer.

CAP. XV.

De linguarum Hebraicae & Graecae utilitate.

Principio enim sunt linguae volissimae, vbi differunt cum infidelibus, vel etiam vbi fideles alienae linguae ad fidem instruantur. Quae causa, vel sola redditur in illa Clementina 1. de Magistris, propter quam linguae sunt in academijs perdiscendae. Alioquin, quorsum attinebat

In praefatione super Laurentij annotationibus.

DE LOCIS THEOLOGICIS

artinebat Arabica lingua, quae sibi doceri precepit. Quae de re, leuiter motus videtur Erasmus, ut Clemens huius argumeto assereret, ad sacras literas intelligendas, Hebraica, Graecamque lingua esse necessarias. Altera linguarum commoditas est, in his diffusionibus explicandis, quae magnam emphasim habent, aut aliquam innaam proprietatem apud Hebraeos & Graecos, quam Latinus sermo exprimere non valet. Huiusmodi dictiones multas cum in Hebraicis quaestioibus, tum in commentarijs sanctorum Hieronymus. Nos vnam aut alteram exempli causa ponemus. Vt Mar. 6. interpres reddidit, Et cum dimississet eos, ubi verbum tam Graecum ἀπερὶσσομαι non significat simpliciter, dimittere, sed dimittere benigne & gratiosè, quemadmodum amicis celebrato conuiuio beneuolè vale dicimus. Quae in re Euangelista Graecè scribens, Iesu Christi etiam erga Iudicos summam comitate & gratiam commendauit. Id quod Latina voce exprimi vix potest. Et in Epist. ad Ephesios, pro eo, quod nostra editio habet, A constitutione mundi, Graecè habetur καταβολῆς. Cuius vocis emphasim Hieronymus in commentarijs explicare volens, Non id ipsum (inquit) καταβολῆς, quod constitutio sonat: vnde & nos propter paupertatem linguae & rerum nouitatem, & (sicut quidam ait) quod sit Graecorum sermolarior, & lingua felicior, cohabitante non tam verbum transferre e verbo (quod impossibile est) quam vim verbi quodam explicare circuitu. καταβολῆς, proprie dicitur, cum quid deorsum iactitur, vel eum aliqua res sumit exordium. Vnde & hi, qui ad iam futurarum iaciunt fundamenta, καταβολῆς. & sic dicuntur: volens itaque Paulus ostendere, quod Deus vniversa sit machinatus ex nihilo, non conditionem, non creaturam atque facturam, sed καταβολῆς, id est, in ista fundamenta ad eum reuult. Haec tenus Hieron. Et libe. aduersus Iouian. tractans illum locum 1. Cor. 7. Non ut laqueum vobis iaciam, sed & proprietatem, ait, Graecam Latinus sermo non explicat. Quibus enim verbis, quis possit dicere, &c. vnde & in Latinis codicibus ob translationis difficultatem hoc penitus non inuenitur.

LIBER SECVNDVS. 72

venitur. Cuiusmodi sunt & alia exempla plurima, quae nos causa breuitatis omittimus. Legat multa qui volent apud Hilarium in expositione psalmorum, pluribus in locis asserentem, Latinum sermonem plenam Graecè literae intelligentiam non reddere. Ambrosius quoque in explanatione psalmus. Latinos, ait, non posse in omnibus vim Graeci sermonis exprimere. Quod in Graeco plethoras verborum maior sit vis & copia sermonis. Quae in re plurimum Theologos iurare possent, Erasmus in nouum testam. tum annotationes in ista eorum multis erroribus aspersit. Est alia quoque vitia, ad accipiendos plures sensus catholicos ex eadem scriptura, praesertim cum apud Graecos & Hebraeos est equiuoca. Sic enim dictiones polysyllabae & ambiguas diuersimodè nostri vocare solent. Nihil interpres vnam solum vocabuli significationem reddere potuit. Vt Eccl. 2. ubi nostra editio habet, Cogitauit abstergere à vino carnem meam, alij vident, Trahere in vino carnem meam, alij Abstergere in vino carnem meam. Cuius quidem contrariè omnino versionis contrarius verbi Hebraici significatus causa fuit. Quod & Hieronymus ipse in commentarijs admonuit. Atq; 1. lib. Apologiae aduersus Rufinum, tractans illud 2. Psalm. Apprehendite disciplinam: pro quo ipse interpretatus est, Adorate filium, vel etiam, Adorate pure, Nihil (inquit) & prolixum esset & redoleret gloriam, iam nunc tibi ostenderem, quid utilitatis habeat magistrorum limina terere, & arte ab artificibus discere: & videres quanta tyria sita apud Hebraeos ambiguous nominum atq; verborum, quae res diuersè interpretationi materiam praebuit, dum vniquisq; inter dubia quod sibi consequentius videtur, hoc transferret. Haec tenus Hieronymus. Ambrosium item vide, in psalmum secundum de verbo, haesit. Ambiguitas etiam in aliena lingua festinum quaedamq; vocis vim lusumque praebet, qui in nostra non solum conseruari nequit, sed nec sensus quidem germanus sine magna licentia reddi. Vt Hieronimus primo, pro eo, quod nos habemus, Vigilans, in Hebraeo est vocabulum, soced, quod ambiguum est, nuncque & vigilans significat. Vt Hieronymus ibidem & in Ecclesiastes c. viii. differit. Cum itaque Prophetae in

DE LOCIS THEOLOGICIS

visione virga nucæ seu amygdalina fuisse ostensa, rogatus à Domino quid videret, Hebræa lingua virgam Soced se videre respondit. Tunc ergo Dominus sermonis occasione ludens, Bene inquit, vidisti: quia vigilabo ego, &c. Ita quæquam Hieremias in vna significatione nomen accepit, at Dominus ad alteram flexens, fecit ex sermonis ambiguitate concentum sententiæ elegantissimum. vt si sydus quoddam cælestis videns, Canem se videre diceret, scitè illi diceretur, bene vidisti, Canis enim lacerabit te &c. iam verò si interpretes Latini Soced in nucem translulisset, quod eo fecerant, absurdè sanè subiungeretur, Bene vidisti, quia vigilabo, &c. vnde coactus fuit noua insolitaq; interpretandi licentia, virgâ vigilantem Latinis auribus reddere. Quæ ego asserere non auderem, nisi auctor grauissimus Hieronymus astruxisset.

In 12. cap. Eccl. & in 12. cap. Hioc. Gene. 19. Luc. 10. Hispan. No. scas eydo nini. f. i. nulla moram facias. Alma totus ledan. cet. al pobre un loque tiene le quit au. Cap. 77. H. l. l. c. d. vas. y co. ge. p. edra. conlor pier

Quarta utilitas in linguarû eruditione est ad cognoscenda idiomata, phrales & proverbia linguæ alienæ: sunt illa, Ne respicias post tergum &c. Neminem salutaueris in via: Quibus maxima quædam itineris celeritas quali proverbialiter & figuratè significatur. Illud etiam per proverbialem figuram apud Hebræos atq; Hispanos dicitur, Omni habenti dabitur, ab eo autem, qui non habet, & quod habet, auferetur ab eo. Sic apud Ecclesiasticum de consiliario infido & traditore dicitur, A consiliario serua animam tuam, ne fortè mittat iudem in terra, & dicat tibi, Bona est via tua. sic Hebræa phrasî, filij excussorû robusti & expediti dicitur. Quæ de re Hieronymum lege in epistola ad Marcellam, cuius initium, beatus Pamphilus, Sic filie carminis, Ecclesiastes 12. aures intelliguntur. Sic Saul filius vnius anni dicitur, cum regnare coepisset, id est, innocens. Nisi, quod Eucherio vnum est, ita intelligas: Saulem electum à Samuele vno anno, domi tacuisse, & expleto anno coepisse regnare. Sed de hoc exemplo alias. Nam vitio scribearum fortè per 21. anni vnius anni indiget. Sic Nemor robustus venator corâ Domino, id est, sub celo, quasi robustissimus omnium hominum, qui sub celo erant, scio quædam ita interpretari, vt venator coram Domino dicitur

LIBER SECVNDVS. 75

si, quasi Dei venator: quo significaretur ciuilem vnius monarchiæ potestatem vindictam esse à Deo approbatam, vt quæ Dei administra sit. Sed id, quod prius dixi, Hebræorum doctissimis placet. Vel certè venator coram Deo vocatur, id est, sub dio. Homines enim ferarum motepalantes in agris ad ciuilem societatem coegit.

Sic pluisse Dominum à Domino Hebraismum esse quidam existimant, id est, desuper, sed filium à patre intelligunt, Euseb. lib. 1. Ecclesiast. histo. cap. 1. Hieronym. Ofæ 1. Irenæus lib. 3. cap. 6. Basilus lib. 5. contra Eunomi. Marcellinus ad Salomonem episcopum, Conci. Syriacæ. cano. 13. Ac certè, vt alios libros veteris Testamenti prætermittamus, Salomonis Prouerbia, nisi habita ratione Hebræicæ cõsuetudinis & sermonis, vix vilo pacto explicari queunt. Nam quod apud Hebræos proverbiali figura dicitur, id apud Latinos nullum quandoq; proverbium est, quod plerique ignorantes in prouerbiorû expositione, aut ad allegorias cõfugiunt, aut vana etiam deliramenta consingunt: multoq; melius fuerat, simpliciter inscitiam confiteri, quàm imperitiæ suæ alios hæredes facere. Horum ego Latinorum errata facilè commemorarem, nisi aliud huius temporis ratio postularet, & nos aut reuerentiæ, aut benevolentis causa neminem hic certo nomine volumus lacerare. Illud constat, Parabolas aliud in medulla, aliud in superficie polliceri, neque hoc sonare, quod scriptum est. Ex quo, vt Hieron. Ecclesiast. ca. vltimu ait, manifestum sit, Prouerbiorum librum non, vt simplices arbitrantur, potentia habere precepta: sed quasi in terra aurum, in nucæ nucleus, in hirsutis castanearum operculis absconditus fructus inquiratur, ita in eis diuinum sensum altius perscrutandum. Id quod sine Hebrææ linguæ peritiâ difficulter, ne quid amplius dicam, faciemus. Iuaret aut Hieronymus vehemèter Latinam intelligentiam, si cõmentarios in libros Prouerbiorum edidisset. Nam, qui circumferuntur, quæquam Hieronymo in Decretali, tit. de consi. tribuuntur, Hieronymi tamen non esse, quiddò deprehenditur.

Quinta commoditas est ad menda ea corrigenda, quæ ex ia-

DE LOCIS THEOLOGICIS

ex incuria videlicet typographorum, aut eorum, qui ex-
 scripsere, imperitia obrepserunt. Vt Iosue n. c. Non fuit
 ciuitas, quae se non traderet tibi secunda negatio super-
 fluit, vt ex consequentibus manifeste colligitur. Sed quia
 fortasse 70. interpretes negationem illam in exemplari
 habuerunt, coacti sunt, verbu, Tradidit, ad suppositu aliud
 referre, & pronomē, se, vel expungere, vel omittere. Itē
 Pla. 20. Vt videā voluntatē Domini: pro, Voluptatē, Græ-
 cē τῆς ἐπιτότης. Et in titulo Psal. 62. Idumēe pro, Iudæe,
 vt Græca omnia Hebræaq; exemplaria demonstrant. Et
 Pla. 65. Et exultauit sub lingua mea. pro, Exaltaui, id quod
 tam ex Græcis, quam ex Hebræis manifestum est. Sūt qui
 putēt, etiā subesse mendam Psal. 19. Ipsi obligati sunt, &
 ceciderunt: pro, Obliquati sunt: sic enim Hieronymus
 vertit, Incuriati sunt, & consentiunt ceteri interpretes.
 Ac Psal. rursus 124. Declinantes autem in obligationes
 pro, Obligationes. Hieronymus reddidit, prauitates,
 Felix, peruerſa; alij, Iniquitates. Consentit hic Titelman-
 nus. Verū hæc duō loca incorrupta sunt. In priore siqui-
 dē Græcē habetur ἀνεπαίδευσαν. ζυμποδίζα autē est,
 obligo, nexu impedio & implico. In posteriore verō Græ-
 cē legimus στραγγαλιὰς, quæ vox Latine est, obligatio,
 nodus, & nexus implicatus. Quemadmodū & Nazan-
 zenus in orat. vsu paui. Ac Hieronymus in Isaie caput
 58. obligationes nobiscum legit. Vnde & nodus gutturis,
 & locus strangulationis, στραγγαλι, Græcis dicitur: &
 στραγγαλιὰς, strangulo, suffoco. Illud sanē corruptum est
 in Psal. 106. Effusa est contentio super principes: pro,
 Contemptio. Græcē, ἄπειθισσις. Quam eandem vo-
 cem, Psal. 122. In despectionem vertit interpres. Rufi-
 nus autem libro 7. histo. eccle. cap. 1. illud ita conuertit,
 Effusa est contumelia super principes. & 106. 19. Vel certe
 sculpatur in silice: pro, Certe, & Luca 10. Suspicies: pro,
 Suscipiens, ὑπολαβών, tamen auctor libelli de vera &
 falsa penitentiā, qui nomine Augustini circumfertur,
 communem errorem secutus est. Et Lucæ decimo quin-
 to, Euerit: pro, Euerit, σαροί. & primæ ad Corinthios 2.
 Spiri-

Pl. 106. 12.

LIBER SECVNDVS.

Spiritualiter examinatur: pro, Examinatur, ἐκτακτικῶς,
 & capitulo 10. Oēs, qui de vno pane, pro, Omnes quidē
 & ca. 13. Quotidie morior propter gloriam vestram: pro,
 Per gloriam iurat quippe ibidem Apostolus, & particula
 ἢ, aduerbium iurantis est apud Græcos. Et ad Hebræos
 cap. 5. Interpretabilis sermo, pro, Ininterpretabilis, hoc
 est, ineffabilis, explicatūq; difficillimū, quemadmodū ex
 Hieronymo in epist. ad Euagriū liquet. Atq; idē Hie-
 ronymus in questio. Hebra. Genes. 3. legendum ait, Ipse
 conteret caput tuum, non Ipsa. Cū enim apud Hebræ-
 os neutro genere ad semen referatur, interpres rem sig-
 nificatam perpendens, in masculino genere tranſiit,
 Ipse. Quod imperiti non intelligentes, vitiumq; scripto-
 ris exallimantes, substituerunt, Ipsa. Vt illa prætereamus,
 quæ Augustinus Eugubinus cōmemorat, Sicut certus
 desiderat umbrā: pro, Serus, & Solis ardore: pro, Salis, &
 Situit anima mea ad Deū fontem: pro, Fortē. Et, Inter-
 secta est terra a sanguinibus: pro, Infecta. Nū & Psal. 10.
 pro eo, quod nos habemus, Qui diligit iniquitatē, odit
 animā suam, D. Hieronymus legēdū credit, Anima sua,
 hoc est, ipsius: refertur enim, anima sua, ad Deū, non ad
 peccatorē. Sensus autē mirificē cōuenit, vt Deus scilicet
 intelligatur, vtrūq; quidē interrogare, & iustum & im-
 piū: sed impiū tamē reprobare, odiū enim Dei reprobatio
 est. Nos autē Græca 70. interpretū exemplaria, quæ nūc qui-
 dē extāt, sequi possumus. Nō enim illa habet, τῆς ψυχῆς,
 sed, τῆς ζωῆς. Atque fortassis hinc illud apud Tobiam Cap. 12.
 acceptum est, Qui autem faciunt iniquitatē, hostes sunt
 anime sue. Similiter & in epistola ad Suniam & Fretellā,
 pro eo, quod in Psal. 5. legitur, Dirige in conspectu tuo
 viam meam, legendum contendit, Dirige in conspectu
 meo vitam tuam. Sic enim ipse vertit, Dirige ante faciē
 meam, viam tuam. At in hoc etiam nos Græcorum ex-
 emplariorum sequimur: & vulgatam lectionē, cum fieri sanē
 potest, approbamus. Simile illud est ad Philippen. 3. Qui
 spiritu Deo seruimus, vbi, spiritui, legendum esse credit
 Ambrosius lib. 2. de Spiritu sancto, cap. 6. Nec solum in
 Latina lingua huiusmodi errores accidunt: sed eos etiā
 K 2 ia

DE LOCIS THEOLOGICIS

In Hebraica & Græca depræhendimus. Depræhendit Caietan, ac verè ille, meo iudicio quidem, 2. Regum 21. vocem Michol, falsò ab Hebræis pro, Merob, fuisse substitutam: vt patet 1. Regum 12. Depræhendit quoq; Hieronymus in p̄sa. 131. septuaginta interpretes non $\chi\eta\epsilon\alpha\gamma$, id est, viduam, sed $\delta\eta\epsilon\alpha\gamma$, id est, venationem transsulisse, sed propter vocum similitudinem pro, $\delta\eta\epsilon\alpha$, id est, venatione, $\chi\eta\epsilon\alpha\gamma$, id est, viduam, esse suppositam, maxime, quia in sequenti versiculo, Pauperes, sequebantur. Nisi fortè Latinus interpres Victum, aut Venationem, reddidit, & error obtinuit, vt, Vidua, legeretur. Nam vox Hebraica nullo modo viduam, sed venationem, victum, viaticumque significat. Huiusmodi menda graui ratione, prudentique consilio corrigi possunt. Nam illos quis ferat, qui, sicut est apud Quintilianum, dum librariorū insectantur in scitiam, produunt suam? Et dum libros sacros mendis (vt aiunt) sciantes purgare volunt, contaminant. Fateor siquidem proeliue tuisse & facile indotto, & negligenti librario, præsertim in verborum & rectorum nonnulla similitudine, quæ recta erant, explodere, & quæ erant deprauata, substituere. Fateor etiam tantam fuisse olim in sacras literas reuerentiam, vt quæ menda quilibet dilucida semel irrepserant, religio fuerit attingere. Sed video quoq; huius temporis improbam temeritatem, quæ ad eò nihil non audet sacris codicibus corrigendis, vt Manichæi olim parum in hac re immoderati fuisse videantur, quos August. ad Hieronymum scribit, multa diuinarum scripturarum loca vitata esse eò. tendere solitos, nò ab scribentibus Apostolis, sed à quibusdã, nescio quos, codicum deprauatoribus. Verù hæc hæc hactenus. Illud tamen nò est prætereundũ, quod D. Hieronymus in 40. c. Ezechielis scribit, omnia propè verba Hebraica & nomina, quæ in Latina translatione sunt posita, nimia esse vetustate corrupta, scriptorumque vitio deprauata: Vt igitur hæc emendenter, Hebræicæ linguæ cognitio necessaria est. Nam cū nomina adhuc integra & illibata manerēt omnia, sed ipsæ tamē nominū interpretationes, quibus multa scripturæ sacræ mysteria

August. 2.
de doct.
Christi. 13.

Vide Aug.
lib. de bo.
no peric.
ca. 21.

ape-

LIBER SECVNDVS.

71

aperiuntur, sine huius linguæ peritia non habentur. Vt Augusti 2. de doct. Christi. ca. 16. auctor est. Quo etiam loco illud agnoscit, non parum beneficij eos Latinis hominibus contulisse, qui Hebraica nomina separatim interpretati sunt.

Sexta vitilitas fuit ad intelligēda quædam loca, scilicet quæ vel apertius ab interprete reddi poterant, vel etiam quæ sine linguarum cognitione nequeunt explicari, vt apud Ioannē: Erat quidã regulus: pro quo Græci, $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\upsilon\varsigma$, hoc est, de aula regia, seu Palatinus, vt Hieronymus in Esaiam annotauit. Videtur interpres Græcè legisse, $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\upsilon\varsigma$. Græca verò exēplaria habēt omnia $\beta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\upsilon\varsigma$, id est, regalis, seu regius. Quæ ex re coniectura fit, interpretem, Regalē, vertisse, sed à sciolo, Regulum, esse suppositum. Et Ioannis primo: Qui post me venturus est, ante me factus est: quod euidentius verteretur, Mihi præpositus, seu, ante latus est, vt August. super Numeros, q. 31. & super Ioannē homil. 3. subiugauit, & Act. 27. Cū nò esset iura nauigatio, eò, quod ieiunium iam præterisset: pro eo, Quod ultra tempus iustitissent ieiunia, & ad Ro. 12. Nò vosmetipsos defendentes: pro, Vl-ciscentes. Nā numerus bestie, qui Apoc. c. 13. scribitur, sine alphabeti Græci secundum ordinē arithmeticum intelligentia, aut vix, aut certè nullo modo exponere possumus. De qua re in libro fufius disseremus.

Septima vitilitas, ad euitandum errorē ex Latini sermonis amphibologia. Vt, filius hominis in Euāgelio dicitur Christus. Vbi cū genitiuus apud Latinos cōmunis generis sit, apud Græcos articulo masculino definitur: nò, filius virginis, sed, filius Adam intelligatur. Filius siquidē hominis iuxta Hebræicā phrasim dicitur, vt filius terre, homo obscenus & cōtemptibilis, quæ vtiq; nomenclatura Dei filius identidem in Euāgelio gloriatur. Tanta fuit verbi incarnati modestia. Quanquā, vt Augusti, ait, cōmendat Christus frequenter nobis, quid milericorditer dignatus sit esse, p̄ nobis. Huiusmodi etiam exēplum est ad Romanos vitimo: Salutat vos Caius hospes meus, & vniuersæ ecclesiæ. Vbi, Vniuersæ ecclesiæ,

K 3 casus

DE LOCIS THEOLOGICIS

casus gignendi est, non nominandi, ut Casus intelligatur, non Paulum modo, verum etiam totam Ecclesiam hospicio excipere. Et Lucae 11. Quod superest, dare elemosynam. Vbi Latinus sermo anceps est. Potest enim intelligi, Quod superest, pro eo, quod vni illud vobis restat, seu reliquum est: vel, Quod superest, id est, superfluum est, Quoniam utranque intelligentiam Latinus quidem sermo recipit: Graecus tamen excludit. Habetur enim, *καὶ ἄλλο*, id est, quae insunt, seu quae habetis, ut & Theophrastus, & Cyrillus lib. 2. in Leuiticum, & Aug. super Psal. 125. & Chrysostomus homil. 33. ad populum, & super epistola ad Hebraeos hom. 9. exponunt. Nam hunc postremum sensum Graeca lectio habet, primum & secundum non videtur habere: nam et si secundus ille D. Thomae placuerit: qui quidem in ea re & Bedam sequitur super Lucam, & Gregorium in epistola ad Augustinum Anglorum episcopum: referuntque, 12. q. 1. cap. Quia tua.

Alia denique utilitas est, ad quaedam vocabula, vel Hebraica, vel Graeca percipienda, quae in editione Latina remanserunt, vel propter sanctiorem antiquitatis seruitutem auctoritatem, vel quia in linguam alienam transferri commode non potuerunt, quod Augustinus lib. 18. de civitate Dei, ca. 11. tradit, ut Matthaei 11. Pauperes euangelizantur: id est, bonum accipiunt nuucium. Cui enim in humano principatu regum mysteria secreta ad pauperes per diuites deriuentur, in Christi regno econtrario nunciata caelestia ad diuites per pauperes sunt delata. & 1. ad Corinth. vlti. *ἄνθημα, ἄρωμα ἄβα*. Quorum illud prius Graecum, hoc posterior non tam Hebraicum, quam Syriacum est. Quae de se Hieronymus disserit in epistola quadam ad Marcellam, cuius titulum est, Nuper: & in epistola ad Damasum de verbo Ofanna, in qua Hilarium vocat, quod ob linguae Hebraicae imperitiam, verbum illud male fuerit interpretatus. Sunt & aliae forsitan in peritia linguarum utilitates. Nec enim ego omnes enumerare potui: sed quae satis erant, ne huius rei inuidia labefactaretur disputatio mea. Isthaec autem melius ab alijs copiosiusque tradentur, qui linguarum patrocinium forte susceperint. Quae in causa quae volent, omnia poterunt dico.

LIBER SECVNDVS.

76

dicere, ac nos quidem libere audiemus, si iatra prescriptos modo religionis modestique terminos se contineant: nec aut veras linguarum utilitates fallaci vanitate, aut etiam veterem Latini interpretis editionem nouis alijs quasi elegantioribus melioribusque permutet. Sunt enim nonnulli, quibus, quoniam noui testamenti antiqua versio parum elegans & culta est, placeret maxime, ut illa summo, in illius locum Latiniior illa succederet. Scilicet artibus coloribus Dei volunt sapientiam pingere, & quasi puella rhetorum flosculis exornare. At illa modesta cum sit, non ambit ornatum: cum sit grauis, suum ignorat: cum sit virilis, mundo muliebri non capitur. Sine phaleris est, ait quidam, omne quod dicitur affectio. Amor itaque phaleras nescit. Dicendi ornata, alius inquit, non sunt negotij, sed otij: nec militig sunt puella verae, sed quietis. Igitur quae bellicum canit, quae exultat quasi tuba vocem suam, quae iruentes hostes, mortem praesentem intonat, ea horridum nescio quid & barbaricum sonat, non tam lyra ciuili: aut eorum musici suauis dulcisque sono canit. Quid Theopompo accidit scriptura sacra rhetorum more ludenti, memoriae proditum est. Sed dimittamus externa, ad nostra veniamus. Non in persuasibilibus, ait, humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis. Et rursum: O Thimothee, deuita, inquit, profanas vocum nouitates. Si ergo viranda est vocum est nouitas, tenenda est antiquitas: & si profana nouitas est, veritas sacra est: quemadmodum Vincent. Lirinensis dicit. Item floquitia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum. Scilicet ab spiritu puro & simplici, pura simplexque oratio expectanda erat. Nec foemina grauis, honestam, lenior est, decet bar, nisi cuius ornatus. Vide Aug. lib. de doct. Christi, ca. 6. Quamobrem, in genue dicam, ne illos quidem probare vnquam potui, qui paraphrases quilibet Latinas & elegantes in sacras literas ediderant. Cum enim personam Christi Pauline loquentes assumunt, quod elegantius nitidiusque eloquuntur, eo minus illorum spiritum & maiestatem seruant, atque adeo rei quodammodo sunt lesi spiritus, & maiestatis. Ceterum, quod olim puer magno assensu virosum sapientium dixi, Si aut Christus, aut Paulus

DE LOCIS THEOLOGICIS

Paulus istorū mihi lingua loquerentur, nec Christus mihi, nec Paulus essent. Nō est nitidulus Christus, mihi crede, nō est comptulus, non elaboratē ornatus, Paulus verō non scientia illa quidē, sed sermone imperitus est tamen. Permite Christo igitur linguā suam, linguam suā permitte Paulo: vtroque enim calamus est scribē velociter scribentis, nō ad singula verba & apices elaborātis. Nōni ergo testamenti vetus editio, id nanque agebamus, quamvis simplex & inculta sit, nō est propter hoc minus faciēda. De terra igitur questione latis dictum est.

CAPVT XVI.

Vbi ponuntur argumenta eorum, qui sunt opinati, sacros auctores in libris Canoniciis, non semper alio spiritu fuisse locutos.

Controuersia 4.

1. Argu.

Quarta consequens sit, An auctores sacri in libris Canoniciis spiritu interdum humano sine diuina & supernaturali reuelatione loquantur. Fuerunt enim viri Ecclesiastici nōnulli (vt Hieronymus in proemio super epistolam ad Philemonem testatus est) qui crederent, non semper auctores sacros spiritum in se loquentem habuisse. Quia nec humana imbecillitas vnum tenorem sancti Spiritus tam longo orationis decursu serare potuisset: Nec dignum est, inquit, vt ad huius corpuleali naturales & euidentes necessitates, Spiritus sancti maiestatem sine causa deducamus. Adhibent verō huius rei exempla ex epistola ad Timotheū 2. Benulam, quā reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecū. Et illud, Lucas est mecum solus: & Trophimum reliqui infirmū, & alia huiusmodi, quæ passim in epistolis Pauli humanitatis scripta inueniuntur, Non igitur scriptores sacri spiritū sanctum semper manentem & in ipsis loquentem habuere. Nā, & hoc Christo Domino peculiare fuit, vt Ioannis 1. ca. dicitur: Super quem videris (inquit) spiritum descendentem, & manentem super eum, & car. Confirmatur autem idem hoc argumento, maxime quod sicut Deus non deficit in necessarijs, ita non redundat in superfluis, quemadmodum Aristoteles demonstrauit. Ad ea verō, quæ naturali lumine nota erant,

nor

LIBER SECVNDVS.

non erat supernaturalis reuelatio necessaria. Quæ igitur scriptores sacri viderant, & manibus attraxerant, nō diuino lumine infuso, sed humano locuti sunt.

Deinde, Apostolus in prioria ad Corinthios epistola quædam ponit, de quibus asserit, quod domini sunt mō. 1. Argu. data. Præcipio (inquit) non ego, sed Dominus. Mox verō subdit, Ceteris ego dico, nō Dominus. Quod si Paulus ex interna reuelatione Spiritus sancti omnia scriberet, profectō non diceret, Ego dico, non dominus. Quoniam eiusmodi consilia, quæ Deo reuelante dantur, Domini sunt: Quemadmodum quæ à prophetis per reuelationē dicebantur, Dei verba erant. Non enim Propheta asseruisset, Hoc ego dico, non Dominus.

Hanc verō argumentationem non leuiter, sed haud scio an grauissimè Basilus confirmat lib. 5. contra Eunomium capite penultimo, in hæc verba: quæcunque spiritus loquitur, Dei verba sunt: & propterea omnis scriptura diuinitus inspirata, & veris est, quam locutus est spiritus. Nam verè id monstrat, spiritū non esse creaturam: Quoniam omnis rationalis creatura est, quando ea, quæ Dei sunt, loquitur: vt cum dicit Paulus, De virginibus autem præceptum non habeo: consilium autem do tanquam misericordiam consecutus: hic autem, qui matrimonio coniuncti sunt, præcipio, nō ego, sed dominus. Et propheta, O domine, iudicia, loquar ad te. Quid, quoniam impij prosperantur? Et rursus, Heu me mater, vt quid me peperisti? Nonnunquam autem dicit, Hæc dicit dominus, Et nonnunquam Moses, Ego sum tenuis voce, & tardæ linguæ. Aliquando verō is ipse, Hæc dicit Dominus, emittas populum meum, vt mihi sacrificet. Spiritus autem non sic. Non enim aliquando quæ Dei sunt, loquitur: id nan. *Nihil in O. que creaturæ est: verum omnia spiritus verba, Dei verba sunt. Hactenus Basilus. Sed & Origenes humilia 16. Di. testi- super Numeros, Sermo (ait) qui apud Ionā scriptus est, monit: & non est factus, à Iona potius, quam à Deo prolatus esse. Quod si in videtur, Non enim semper ea, quæ per prophetam di. nomine de- cūtur: quasi à Deo dicta suscipiantur oportet. Nam *intuitu pro- pheta.**

K 5

tamen

DE LOCIS THEOLOGICIS

quocumque tamen & Moyses propria auctoritate mandavit. Quod Dominus in Evangelijs evidentissima distinctione fecerit, cum dicit de repudio mulieris, interrogatus, Ad duritiã cordis vestri permisit vobis. Moyses dimittere uxores vestras ab initio autem non fuit sic, &c. ostendit hoc & Paulus in litera suis, cum dicit de quibusdam Dominus dicit, & non ego, & de alijs, Hec autem ego dico, nõ Dominus. Et iterum in alijs, Preceptũ Dominus non habeo, consilium autem do. Et iterum, Quæ loquor, nõ loquor secundum Deum. Unde similiter etiam in ceteris Prophetis aliqua quidem Dominus locutus est, & non Prophetæ, alia vero Prophetæ, & non Dominus. Hactenus Origenes. Qui eandem quoque sententiã in proœmio commentariorum in Ioannem amplexus est. Et Ambrosius lib. 8. in Lucam, c. 16. explicans illud, Ad duritiã cordis vestri, &c. Ostedit, ait, locutus hic, quæ propter fragilitatẽ humanam scripta sunt, non à Deo scripta. Unde & Apostolus: Denuntio, inquit, non ego, sed Dominus, uxorẽ à viro non discedere. Et infra: Ceteris, inquit, ego dico, non Dominus: Si quis, &c. Hic Apostolus negavit legis esse divinæ, ut contra, iam quaecumque solvantur. Tantum Ambrosius. Cum igitur Basilus, Ambrosius & Origenes viri clarissimi, nõ in ea modõ sententia fuerint, verum etiam scripturæ sacræ testimonia confirmant, nihil erit absurdum, si nos etiam asseramus, non omnia, quæ sacri auctores scripsere, Spiritus sancti auctoritate scripta fuisse. Adde quod Apostolus, in posteriore ad Corin. epistola, affectum se penitentia dicit, quod illos prioris epistolæ reprehensione vexarit. Rei autem semel scriptæ, non alium penitere potest, nisi eum, qui scribendo crediderit se errasse. Non igitur Paulus, quæcumque ad Corinthios scripsit, divino ea spiritu se scripsisse existimavit. Adde rursum, quod in hac etiam epistola postenore. In quo quis audeat, inquit, in insipientia dico, audeo & ego. Ministri Christi sunt (ut minus sapiens dico) pius ego. Ac blasphemum est, verba Spiritus sancti in insipientia dicta affirmare, Spiritus igitur hominis Paulus ibidẽ locutus est. Adde etiam quod in eadem epistola, cum dixisset Apostolus, se plus omnib. laborasse, correctione mox adhi-

1. Argum. Cap. 7.

Cap. 11.

LIBER SECVNDVS.

adhibita, docet parum se cautẽ fuisse locutũ. Non autem ego, inquit, sed gratia Dei mecum. Præter eã, si quæcumque Apostoli præscriperunt, ex divina auctoritate ac revelatione existunt omnia, certe illud Pauli præceptum, quo iubet, ut episcopus sic unus uxoris vir, divinum esset, non humanũ, ita fieret, ut summus p̄fex in ea dispensare nõ posset. Nam, ut Aug. ad Iuan. ait, quæ Christus præscripsisset, ea nemo audeat variare. At, ut qui bigamus fuisset, is fieret episcopus, summus pontifex orbem etiam probante aliquando fecit: Non ergo Apostoli decreta omnia Spiritu sancto auctore præscripta sunt, Mattheus insuper memoria lapsus est, nam p̄ Zacharia Hie remiã posuit, & Marcus item, cum in Esaiã scriptum asseruit, quod in Malachia scriptum est, Et cum rursum hora tertia naves Dominum crucifixũ, qui hora fere sexta à Pilato iudicatus est, ut Ioan. ca. 19. dicitur. Quæ ex re sit, ut nõ semper in omnibus Evangelijs scribeti Spiritus sanctus affuerit. Præterea, Lucas capite Evangelij tertio, dicit Cainam filium fuisse Arphaxad, Salec autem filium Cainam. Constat verõ Genes. cap. 11. Salec non Arphaxad nepotem fuisse, sed filium, nullãq; inter hos mediam generationem intercessisse, Superflua igitur est in genealogia, Christi vna generatio, atq; adeo non est in finctu sancti Spiritus apposita. Lucas deniq; idẽ ad 7. 7. multa refert, quæ ip̄itu affluente referri nõ poterãt. Vt est illud primum, quod Ioseph accersivit omnem cognationem suam in animabus 75. At benẽ 46. & Exod. i. septuaginta solli anime enumerantur. Nec verõ dici potest, Stephanũ Iosephi eos etiã filios suppurare, qui nati sunt postea. Et per anticipationẽ aut prolepsim hos eũ illis simul 75. dicere, eos enim Iosephus accersire nõ potuit. Dicit autem Lucas, Ioseph 75. animas accersisse. Illud grauius est, quod deinde subiicitur, Iacob & Patriarchas translatos fuisse in Sichem, eũ Iosephus 2. anti. lib. c. 8. fratres Ioseph affirmavit cõditos esse in Hebrõ, qua in re non aliud scribere credendus est, quã quod à maioribus per manus traditum vulgo etiam tenebatur. Præterquam quod Lucas hic aperte dicit, Patriarchas sepultos esse in sepulchro, quod emittit Abraham. Atqui certum est.

Argu.

Epist. 115

5. Argu.

Matt. 27.

Mat.

6. Argu.

7. Argu.

DE LOCIS THEOLOGICIS

est, Abraham in Hebron emisse sepulchrum Genes. 23. testiu verò multo difficilius est, quod rursus addit, Abraham sepulchru emisse à filij. Emor, filijs Siche. Iacob siquidem à filijs Emor partem agri emit, vt Gen. cap. 33. scribitur. Abraham aut non à filijs Emor, sed ab Ephron filio Sohar, speluacam emit duplicem, quod Gene. cap. 23. non obscure traditum est. Quid? quod Emor Iacob dicit filium fuisse Sicheu, cum Gen. 35. contra dicatur Emor patrem Sicheu fuisse, non filium. Frustra ergo, vt videtur, asserimus nihil in sacris esse libris, quod non idē spiritus afflatu scriptum sit. Verum à contraria parte illud facit, qd si in libris Canonice aliqua humano more & spiritu, vel scripta, vel commemorata fuissent, nihil ostendere videretur, quo minus in ijs aliquod mendacium esset. iam si errorem aliquem in scripturis sacris agnoscimus, eorum auctorem Spiritum S. esse quis crederet?

CAPVT XVII.

Vbi ostenditur, singulas particulas librorum canonicorum Spiritu S. afflatas scriptas fuisse.

In anno. in op. 2. Matt. 27. 1. Mar. Et rurs. in 4. 27. Matt. Epist. 3. & 19. ad Hieron. Dist. 9. Si ad scripturas & ca. Ego solu

In hac questione & controuersia non defuisse, qui prior illam partē amplecteretur, auctor est Diuus Hieronymus non in eo solū loco, quem paulo antē retulimus, sed in Commentarijs etiam super quintum Michæ caput. Cuius erroris notam Erasmo quoque, vt alios dissimulem, inuisa est. Is autem error quāuis impius, illo primū argumento demonstrat: quod sacrarum scripturarum magna ex parte labelatur auctoritas, si hæc opinio vera est. Nam vt Augustinus ait, si in sacro quouis libro vnaqualibet falsitas reperitur, totius libri ecritudo interit. Quā vno argumento Augustinus de consen. Euangel. lib. 2. cap. 12. satis ostensum ac patefactum esse credit, Prophetarum & Apostolorum scripta nullam omnino habere falsitatem, non solū eā, quæ mentiēdo promitur, sed ne eam quidem, quæ obliuiscendo. Leuibus, inquit, in rebus & nihil ad salutem nostram pertinentibus, auctores sacri & fallunt, & fallunt. Ea igitur in dubium vocare possumus, quæ maxima & grauissima sunt. Nō eadem, aiunt, causa est: Quo.

LIBER SECVNDVS.

Quoniam si ecclesiam, cuius erudiendæ gratia spiritum sacri auctores habuere, spiritus ipse in partibus desinit, nō desinit in magnis. Consentunt enim Theologi grauissimi, ecclesiā errare in minima posse, in maximis nō posse. Quid igitur obstat, inquit, cur nō ad eundē asseramus. Apostolos & Euangelistas in rebus parui momenti interdum lapsos, cum in rebus necessarijs lapsi nō fuerint? Nam, si superis placet, huiusmodi errores in apostolis maximè & Euangelijs agnoscunt. Quod si dicimus, spiritus suggessit Apostolis & Euangelistis omnia. Atur, non omnia simpliciter: sed quæcūq; Christus dixisset illis. Hæc autem erant maxima. Si addimus, docuit spiritus eos omnem veritatem. Respondent, non absolutè omnem quidem, sed quæ esset ad salutem necessaria. Sic elabi conantur isti. Sed frustra conatur tamen. Principio enim ecquid rogo isti facturi sunt, si cum homine differant, qui multa Euangeliorum miracula commentitia esse, Euangelistasq; Herodoti, Xenophonis, ac Platonis exemplo, coniectis narrationibus abusus dicat, aut Christi illustrandi gratia, aut fidelium in Christum affectus excitandi: Nempe hoc facere, vt homines, sine Dei spiritu potuere.

Deinde quāuam facillè erit cuique res vel graues, vel leues pro suo arbitratu ingenioque æstimare? Iam hic dicet tibi, tres vnius substantiæ prædicari personas leuiculum esse, nec ad salutem nostram pertinere. Iam contentet alius, duas in Christo & operationes & voluntates e rebus esse non grauibus. Nā & spiritus à patre & filio procedentis vnicum esse principium, tanquam rem leuem quidam contemendam arbitrat. Quis, quod tertia die an quarta Christus resurrexerit, cum non valde ad salutem attineat, pro nihilo quispiam habebit. In his itaq; Euangelistas, Apostolos, Prophetas, errare, labi, hallucinari potuisse. Porro, vt reliquas scripturæ partes prætereamus, in sacris historijs distingui discernique nō posset, quid ex Deo, quid ex homine sit: quid author ex reuelatione diuina, quid contra ex spiritu humano & ingenio proferat. Quocirca fluctuaret passim & legendum & audientium fides, dum ignorarunt, quoniam spiritu,

DE LOCIS THEOLOGICIS

ritu, hominis an Dei vnaqueque chroniconum sanctorum particula fuisset scripta. Quæ est autem tam perfectæ frontis, ut pro Evangelistis non nihil humano more loquamur, ut si quid in publicum scribere velit de rebus quarum memoria sit recentissima, quasque lectores sensibus non auribus audierint, sed conspexerint oculis: ea sponte inferat, quæ cum ad rem nihil faciant, tum narrationem totam falsam & incertam efficiant? Adeo ut stulti erant Evangelistæ, ut ea, quæ omittre sine periculo poterant, aut assugetent, aut etiam pro certis assererent cum manifesto discrimine cause, quam per sua danda acceperant? Quod si tales fuissent, certe iudæi, quibus tanto erat opere inuisi, omni vi & arte cõrenderet, atque adeo efficeret, ut huiusmodi vel signæta vel errata deprehenderetur. Sed humana loquimur. Nã si in subitis edictis, Spiritus S. Apostolorum linguas arreperabat, quid in scriptis, quæ futura erant æterna? Et si noui testamenti idonei administri Apostoli & Evangelistæ facti sunt, illorum profecto sufficientia non ex illis, sed ex Deo est illorum proinde error Dei est, nõ illorum. Nos enim ab Apostolis, Christi testamentum accepimus: & cum illos audimus, Christum audimus: cum eorum Euangelium legimus, Christum legimus Euangelium. Ac cum lex Moysis, quod est ministerium mortis, tam exacta diligentia scripta sit, ut iota unum aut unus apex ex ea preteriri non possit, multo certe magis Euangelium Christi, quod est ministerium spiritus ac vitæ, scriptum erit tanta cura & Dei assistentia assistit, ut non modo verbum, sed ne apex quidem vllus sit, quod nõ sit ab Spiritu diuino suppeditatus. Quid? quod Apostolus officiorum mediatio, quodque ad Dei laudem maxime pertinere videretur, penitus hortet, inquitens. Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicationis nostra: inanis est & fides vestra. Inuenimus autem & falsi testes Dei, quonia testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum, quæ non suscitauerit, si mortui non resurgunt. Quod si falsitas hæc, quæ cum Dei potentiam commendaret, tum populum in officio contineret, à sacris auctoribus excluditur, certe quæcumque alia ac multo etiam magis rejicietur. Nulla enim in

falsis

LIBER SECVNDVS.

10

facris litteris leuis, sed grauis esset, per quam scripturæ auctoritas eleuaretur. iam si in huius rei confirmatione arcanarum litterarum nos testimonia referre velimus, verendum sanè est, ne, qui oppositum errorem tuercupiant, illa se ratione tueantur, quod auctor scripturæ factæ eo etiam loco, qui à nobis asseretur, non de spiritu diuino, sed de suo fuerit locutus. Ita fieret, ut vix vllum è sacris litteris testimonium aduersum hæreticos fictum esset. Quamobrem hos quidem ab hoc sermone remoueamus, qui erronea sententia omnem scripturæ & vim minuunt, & eleuant auctoritatem, ipsi verò fateamur, singula quæque siue magna, seu parua à sacris auctoribus Spiritu sancto dictante esse edita. id à patribus accepimus, id fidelium animis inditum & quasi insculptum est, id itaque ad nos ecclesia præsertim ipsa magistra & duce retinere debemus.

CAP. XVIII.

Pluræ reseruantur argumenta capituli sexti decimi.

Confirmanda atque tuenda veritate ea rationum ac testimonium præsidia satis sint, quæ capite superiore sunt posita. Nunc verò argumenta confirmanda sunt, quibus aduersarij contra pugnarunt. Atque à primo quidem argumento, quo veritas impugnabatur, facilis est & expedita defensio. Fateor enim, non singulas scripturæ particulas, vel sacris auctoribus scriberentur, propria & expressa reuelatione indiguisse, sed singulas tamen scriptas ex peculiari Spiritus sancti instanti assensu: verè & iure contendit ille, Christus ait, vos docet omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixerit vobis. Alias etiam oblita suggeret, alias etiam vestris auribus audita suggeret, quæ alias natura sponteque sua in mentem venire poterant, ea quoque suggeret, non supernaturalia modo sed & naturalia suggeret, & quæ alias humano more scriberentur. Omnia, inquit, quæcumque dixi vobis atque Apostolus, Nos, ait, non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis: quæ & loquimur, nõ in doctis humanis sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus, ritualibus

DE LOCIS THEOLOGICIS

ritualia comparantes. Spirituales enim iudicat omnia, sicut scriptum est, Quis cognouit sensum Domini? Nos autem sensum Christi habemus. Ecce Apostoli, in quorum nomine Paulus loquitur, ad doctrinam Spiritus eundem Spiritum accepere, per quem in Christi sensu omnia iudicabant. Nimirum animalia illa oculis vndique plena ad expressionem quatuor Euangelistarum posita per scriptores omnes sacros transferre merito & optimo iure possumus. Nihil ergo auctores sacri eorum oculis scribebant sed scribentium calamus Spiritus ipse attemperabat, ne scribendo laborarentur. Inde enim, cum in secunda ad Corinth. epistola quaedam dixisset Apostolus, que humano more ab ecclesie preesulto dici possent, subiicit protinus, an experimentum eius quaeritis, qui in me loquitur Christus? Spiritu igitur sancto inspirati, quasi scripturae partes scripsere sancti Dei homines. Nolite, inquit, cogitare, quomodo, aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Quod idem profecto sacris auctoribus praecipuum erat, ut non cogitaret scilicet, quomodo, aut quid scriberet: dabatur enim illis, illa hora quid scriberent. Hoc vero Spiritus sancti donum toto vitae decursu non habebant: sed tantisper dum lingua eorum calamus erat scribere velociter scriberetis. At Christus nullum unquam verbum locutus est, quod non idem ab Spiritu S. exiret. Erat enim, ut scholae verbis utar, Christi Iesu sacratissima lingua perpetuum diuinitatis instrumentum. Et hinc apparet eius argumenti certa ratio, quo deinde contraria parte confirmabatur. Non enim asserimus, per immediatam Spiritus sancti reuelationem, quae quidem proprie reuelatio dicenda sit, quamlibet scripturae sacrae partem fuisse editam. Quin Lucas, quae ab Apostolis accepit, ea scripto ipse mandauit, ut in Euangelij sui proemio testatur. Et Marci, quae a Petro didicerat, rogatum a discipulis scripsisse: auctores sunt Clemens in 6. dispositionum libro, apud Eusebium li. 2. eccl. hist. c. 15. & Papias apud eundem eod. lib. & c. & li. 3. c. vlt. & Origenes lib. comment. in Matth. eodem Eusebio referente li. 6. c. 18. & Eusebius quoque ipse lib. cap. 4. & Hieronymus de viris illustrib. in Marco, & It.

Capit. 13.

Matth. 10.

LIBER SECVNDVS.

& Ireneus, li. 3. aduersum haereses, c. 1. Siue ergo Mathaeus & Iohannes, siue Marcus & Lucas, quauis ille visa, hi audita referrent, non egebant quidem noua Spiritus sancti reuelatione, egebant tamen peculiari Spiritus sancti directione. Primae igitur argumentationi hoc modo satis fecerimus.

Secundae vero sic responsum est. Paulum Domini seu praecipuum, seu consilium eo sancto loco vocare, quod Christus Dominus ore proprio, vel praecipit in Euangelio, vel consultit. Nam, quod consilium suum Paulus Spiritus sancti consilium existimaret, satis ipse indicat, dicens, Beatior erit, si sic permanserit secundum meum consilium: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam. Huius vero argumenti confirmatio ex ijs maxime eliditur, quae primae sunt argumentationi responsa. Etenim, quae sacri auctores scripsere, haec in duplici sunt differentia. Quaedam, quae supernaturali solum reuelatione cognoscebant: & ea Basilium tradit a Spiritu sancto esse. Alia vero naturali cognitione tenebant, quae scilicet, aut oculis viderant, aut manibus etiam attrectauerant. Atque haec quidem, ut paulo ante diximus supernaturali lumine & expressa reuelatione, ut scriberentur, non egebant, sed egebant tamen Spiritus sancti praesentia & auxilio peculiari, ut licet humana essent, & naturae ratione cognita, diuinitus tamen sine vilo errore scriberentur. Haec vero illa sunt, quae iuxta Basilium Paulus & Prophetae de suo loquebantur. Solent etiam nonnulli veterum, Origenis non sententias modo, sed verba referre, non aliter certe accipienda, quam Origenes ipse acceperit. At Origenes eam rem significauit potius, quam asseruit. Nec enim in ea sententia periclitatur. Sed & Ambrosius in priorem epistolam ad Corinthios, ubi locus proprius erat, nobiscum apertissime sentit.

Ad illud vero, quod tertio loco obiectum est, breuis & non difficilis est responsio. Non enim ibi poenitere, respicere est, sed, tristari. Tristari autem pater, cum filios dolentes videt, sed letatur, cum dolorem ad salutem fuisse intellexit. Nam quod additur, id facillimum etiam est. Quo enim modo Paulus sit intelligendus, Paulus ip-

DE LOCIS THEOLOGICIS

se explicat, inquit: Quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia. Et paulo ante, iterum dico, ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me. Et capite eisdem epistole duodecimo, Si voluero gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicam. Et paulo post, factus sum insipiens, vos me cogistis. Quid ergo, insipiens & insipiens? Nempe sapiens re vera, sed quasi insipiens: qui tanquam insipientis personam assumere, & seipsum iactare videretur. Laudare quippe se insipientis hominis nota est. Verum haec, quae stultitia esse videbatur, Dei erat sapientia, ut Apostolus non sponte, sed coactus non ex vanitate, sed ex charitate gloriabatur. Ab Spiritu igitur sancto erat huiusmodi quasi stulti gloriatio. Sed ne illud quidem est difficile, quod deinde subiicitur. Non enim, quod ait quidam, incaute Paulus fuerat locutus. Sed ne quis in ea laude aut arrogantiam aut vanitatem aliquid subesse interpretaretur, docet se non in se, sed in Domino gloriari. Non ego, inquit, sed gratia Dei mecum. Simile ferè illud est, quod cum Dominus doctrinam Evangelij suam appellasset, subiicit protinus, Mea doctrina non est mea, sed eius, qui misit me patris. Hunc igitur in modum cum Paulus verè dixisset, se plus omnibus laborasse, addit, & vere etià addit, se non plus omnibus laborasse, &c.

Ad quartum verò argumentum sunt qui respondeant, ecclesiae auctoritatem tantam esse, ut quaedam etiam de scripturis sacris immutavit. Huius generis exempla ponunt, Sabbatum, esum suffocari, & sanguinis Baptisma in nomine Iesu, & quod Christus cenam dedit Eucharistiam, ecclesia tenuit: Christus sub ambobus speciebus, ecclesia laicis sub una, quod Paulus denique permisit dispariter in fide coniuges, ecclesia improbat. Ita quamvis lex scripturae sit, ut is non ordinetur episcopus, qui duas habuerit uxores: ecclesia tamen eam legem potest vel ex parte solvere, vel etiam omnino abrogare. Hoc autem responsum hanc quidem habet viam, quae deducit ad convenientiam conservationemque ecclesiasticae auctoritatis, quam si sequemur, nunquam aberabimus, sequemurque & id, quod certum & tutum est, & id, quod ad fide-

LIBER SECVNDVS.

fidelium consociatione accommodatū, & quod vehementer atque forte. Sed cauendum sane est, ne si in argumentorum consuetudine ad ecclesiam tanquam in aram confugimus, nulli potius, quam theologo esse videamur. Mihi itaque aliud responsum multo doctius videtur, & verius, quod duplici partitione subiaciū est. Vna est huiusmodi scripturae precepta quaedam temporaria erant, id est, ad tempus, ex loci, temporis, personarum, aliarumque rerum & causarum ratione seruanda. Atque huiusmodi ipsa ex se in praesentio tempore antiquabantur, nulla etià ecclesiae interueniente auctoritate. Quod enim pro necessitate temporis statutum est, cessante necessitate, debet cessare pariter quod urgebat, inquit. Quod pro necessitate eius generis fuit Sabbatum, & reliqua omnia, quae proprie ad legem veterem pertinebant. Talis etiam lex illa fuit de immolatis, sanguine & suffocato. Talis quoque vix Apostolica de baptismo in nomine Iesu. Alia verò precepta aeterna sunt, quorum seruandorum ratio non breuis & temporalis, sed perpetua & sempiterna est. Sempiternum autem scripturae more voco, quod semper erit, non quod semper fuit. In hoc genere sunt omnia naturae precepta, quae tam in veteri, quam in nouo Testamento continentur. In hoc etiam lex illa, Nisi quis renatus fuerit, &c. & altera similis de ponente sacramento. Praecepta rursum Apostolorum, quae in sacris literis scripta sunt, quaedam à Christo ipsi acceperunt gentibus extulanda, iuxta illud, Baptizate omnes gentes, docentes eos seruare omnia, quaecumque mandauit vobis. Altera verò non fuerunt quidem à Christo Apostolis iniuncta, sed ipsi post Christum in caelos assumpta ea populis tradiderunt. Quae tamen Christi Deique precepta dicuntur, non ob eam modò causam, quod per acceptam à Domino potestatem lata sunt: verum etiam quia Dei Spiritu peculiariter suggerente edita fuerunt. Vltimum est, inquit, Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere, &c. Quae verba Iasi, e libro contra Eunomium referens, Spiritus, ait, vltimum est quidem, à quo ut Dominus ecclesiae leges daretur: Apostolis verò tanquam ministris, per quos decreta sua edita. Quod autem precepta haec Christi quoque

Mat. 19

Mat. 28

DE LOCIS THEOLOGICIS

dici possint, Christus ipse docet, inquit, Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Inter hec autem scriptura mandata non leue discrimen est, quod priora illa à Domino Apostolis tradita, ut propria sunt legis noua precepta, ita ea ecclesia nec soluere, nec remittere vli potest, sicut ne legem naturæ quidē. Cuius rei causam nos in relectione de penitentia dedimus, quod legis auctor Euangelicæ Christus Dominus non alia precepta per se ipse edidit, quam quæ essent summopere ad salutem necessaria. At posteriora mandata propriè quidem humana & ecclesiastica fuere: quæ videlicet ab Apostolis ecclesiam gubernantibus edita sunt, non aliter atque alia fuere, postea à præfatis ecclesie subsequentibus, dispari tamen auctoritate. Nam Apostolorum nemo in preceptis suis errare poterat: sed ab Spiritu sancto peculiarissimè eorum quisque dirigebatur in ferendis ecclesie legibus. Posteriores verò antistites hanc peculiarem Spiritus sancti præsentiam non habent, nisi cum in nomine Christi & ecclesie congregantur. Quod vtrique fit in concilijs generalibus. Qua de re libro postea quinto susius disseremus. His autem preceptis, licet Apostolica fuerint, & in sacris etiam literis scripta, Summus Pontifex tuberos suos liberare, vel ex parte, vel omninò potest. Quæ etiam ratione, ut alia non esset lex illa Apostolica de abstinendo à sanguine & suffocato, per ecclesie potestatem abrogari potuit. Quanquam, ut diximus, ea lege admonita sunt gentes, ne sua libertate in fratrum offensionem abuterentur. Præscribunt autem Apostoli quatenus pro tempore expediebat, quibus illæ rebus in fratrum offensionem possint incurrere. Quia igitur lex à sine suo eliminanda est, tunc hæc intelligitur abrogata, cum ab illis offensionibus ac dissidijs, quibus occurrere voluerunt Apostoli, nihil amplius periculi fuit. Quibus positis, facile, ut opinor, quantum illud argumentum refelletur. Nam Pauli preceptum de non ordinando episcopo, qui bigamus fuerit, secundi generis est, id est, humanum & ecclesiasticum: cuius proinde vinculum soluere ecclesia iure suo potest. Sed id tamen, nisi semel aut iterum, & graui etiam virgæ causa non fecit. Nec id

LIBER SECVNDVS.

Id nisi summo Pontifici permissum in ecclesia est, nam De Biga, episcopis contra Apostoli dispensare cum bigamis non nõ ordi. ca. licet ut Lucius & Innocentius tradunt. Diuus vero Au super. et c. gusti. de legibus primi generis loquebatur, quas si Christi a nobis, illis ipse tulerit, ut quæ verè & propriè diuinæ & euangelicæ sunt, nemo aut possit, aut aulit immutare. Quæ igitur argumento diluendo satis dixisse mihi videor. At quintum sic refellitur. Primum sunt qui velint, aut impiorum malitia, aut librorum errore pro Zacharia Hieremiam scriptum esse. Cuius sententiæ sunt Euseb. li. 10. demon. euan. demonst. 4. Id quod nec Origeni displicuit, & Caietanus vero simile existimauit. Nec Hieronymus certe ab hac opinione alienus est. Quia in Psal. 77. errore scriptoris dicit pro Zacharia Hieremiam esse suppositum. Sunt alij, qui opinantur, eandem sententiam & apud Hieremiam olim scriptam reperiri: sed non omnia Hieremie varietia nunc extare. Opinatur quoque August. lib. de con. euange. 3. ca. 7. quoniam eodem spiritu Hieremias & Zacharias scripsere, nihil referre, si vtrius sententiæ alteri tribuas: imò peculiari Spiritus sancti consilio id factum esse, ut ab eodem auctore scriptili bri omnes sacri credantur.

Illud verò, quod Marco Euangelistæ obiectum est, si uolum his videri solet, qui Latinâ editionem. passim ad Græca exemplaria expendunt. In quibus quoniam non legitur, sicut scriptum est in Esaia, sed sicut scriptum est in Prophetis: argumentum esse firmum, arum, ut quod librorum deprauatiõe nititur. Huic verò sententiæ Theophylactum subscripsisse, facile profectò suaderi potest. Non enim in Esaia, sed in Prophetis legit. Atque Hieronymus in comment. super 3. Matthæi caput, huic quoque opinioni subscribit inquit: Nos nomē Esaie putamus additum scriptorum vitio, quod & in alijs locis probare possumus, aut certè de diuersis testimonijs scripturarum vnum corpus effectum. Existimat ergo Hieronymus, siue hoc, siue aliud accipias, locum esse deprauatū. Id quod & de Psalm. 13. credidit. At Erasmus, tamen si fatetur Græca exemplaria omnia, quæ videre quidem ipse potuit, ἡ προφητῶν habere: lectionem nostram pro-

DE LOCIS THEOLOGICIS

bat tamen, Graecamq; asseritã Græcis fuisse immutatã. Hieronymus etiam ipse in epist. ad Pammach. de ep. ge. int. solam hanc, quam habemus lectionẽ, probata testatũr aut eo loco ne meminit quidẽ. Et Porphyrius 14. li. Marcum Euangelistam eo nomine accusat, quod homo imperitus & rudis, vel suas literas nesciat, idq; quasi a vno eodemq; propheta scriptum referat, quod non ab vno, sed a duobus scriptum est. Cui calumnie Chrysostronus

In hom. de respondens nõ castatur, aut codices mendosos esse, aut *in iij. enã,* certe ab impio locum deprauatum, sed plane consentit, *secundum* eo prorsus modo lectam sit, quo Porphyrius in obediẽtione *Marc.* legi. Qua ex reperiscopium sit, ante Chrysostroni & Hieronymi tempora in editionem nostram ois & Græcor & Latinos codices consensisse. Vbi non possum nouitros istos interpretes non ridere, qui rãta facilitate & confidentia e prauis Græcis Latina emendat nõ praua. Nimirum enim patientur hic, si de ipsis ludamus: quib; in vsu est ludere de nobis, imò patientur potius, vt quod hoc loco eorum antesignanus Erasmus summo iure magna que ratione facit: scem. nos alijs quoq; locis faciamus, & Græcis exemplaribus posthabitis, Latina editionem veneremur. Sed vt eo reuocetur, vnde huc declinauit oratio, cum argumentum illud non sit tam facile, quam illis est vitium: maiore omnino vi & arte refellendum est. Illa igitur verba, sicut scriptum est in Esaiã, non referuntur ad omnia ea, quæ sequuntur, sed ad id tantũ. Vox clamantis in deserto, &c. illa verò, Ecce ego mitto angelum meũ, &c. tanquam de suo Euangelista addidit, quod facere iure potuit, quamuis eadem in alio propheta reperiantur. Nõ enim, si Aristotelem refero, opus est sequentia verba omnia Aristotelem refero, opus est nonnulla de meo adijcere, præsertim si ad explicandẽ Aristotelis conducunt maxime. Sic quoniam Euangelistã illa verba, Ecce ego mitto Angelum meum, &c. verborum Esaiã erant expositio quedã: nihil Marci derogat fidei, si Esaiã testimonium verbis eiusmodi adiectis & exposuit, & ornauit. Nisi infidelis seruus est, qui apposto verborũ ornatu heri sui munus amplificat. Hoc respondet Chrysostronus. Hieronymus autem Euangelistã

De opt. ge. vner.

LIBER SECVNDVS.

has fuisse ait nõ de verbis, sed de sensu sollicitus: omnia vero illa, quæ in Marco sequuntur, ab Esaiã scripta, nõ secundam verba quidem, sed secundum sensum esse. Qui enim vocem clamantẽ, &c. aperitẽ dixit, is angelum eundem esse sensit, qui viam Domino præpararet. Atq; hæc responsio à Beda vel maxime probatur in comment. super Marcum, tam, quodã fallitatis etiã Marcus arguitur, qui Christum scripserit hora tertia crucifixum: de hac re quatuor video sententias ferri, quarum nulla est, in qua non maior adhuc probabilitas desideretur. Prima eorũ est, qui animaduertunt, Ioannem non scribere, sicutum hora tertia diei sexta pro tribunali sedisse: scilicet parascœues hora tertia. Alibi de vero diem, aliunde parascœuẽ initium sumere. Nam Iudæos ante diem principium, hoc est, ante solis ortum, præparationi paschali operam dare solitos, rationi consentaneum est. Si enim Christiani huiusmodi festorum vigilijs multo ante diluculum incipiunt, quædam necessaria præparare, Iudæi ac multo etiam magis idẽ fecisse crededi sunt, qui non modò azyrna in multos dies, verum complura quoq; alia erant paratori, non solum ad festum diem, sed ad vesperam etiã paschæ. Sunt & alij, qui Augustinum secuti, putant, Marcum non de crucifixione militum locutum esse, sed de crucifixione Iudæorum. Hi enim vel maxime Christum crucifixerunt: quem admodum A. Ro. cap. 4. illis Petrus edixit. Vt ergo ostenderet Euangelista Dominum Iesum nõ tam à militibus, qui simplex ministerium prædici præbuit, quam à Iudæis crucifixum: postea quam militum ministerium expressit: inquit, Et crucifigentes eum diuiserunt, &c. tum verò ad vocem, quæ sanguinem iussu petijt, audtoresque flagitij cruce Domini reuocant in hæc verba. Erat autẽ hora tertia, & crucifixerunt eũ. Horam quippe crucifixionis militum, vt quæ vulgo nota erat, non credidit exprimendam. Alij credunt huic se absurditati satis occurrere, si dicant, Christum intra horã tertiam & sextã crucifixum: & ab utroq; extremo, quomodum media solent, horã mortis Christi esse nominatam: ab vno videlicet tertiam, ab altero sextam. Sed hæc responsio patentem habet supradictum. Quod enim hora

DE LOCIS THEOLOGICIS

quinta fiat, hoc si quis vel quarta, vel sexta fieri ab utroque extremo dicat, quibus improprie id quiddam dicat, sed ferri tamen utrunque potest. At quod in quinta hora fieri, hoc in tertia vel secunda fieri, nec vltus profectio, nec ratio fert. Ponit igitur alij hoc, quod quoadmodum nox in quatuor vigiliis, ita dies in quatuor stationes & partes diuisus à lucida est. Quarum prima incipiebat à diluculo, & durabat vsque ad horam diei tertiam, vocabaturque prima, eo quod ab hora prima initium sumeret. Secunda autem incipiebat ab hora tertia, & durabat vsque ad horam sextam: vocabaturque hora tertia, quod ab hora tertia, principium haberet. Tertia verò diei pars incipiebat ab hora sexta, & durabat vsque ad horam nonam appellabaturque, similiter ab hora, unde principium acceperat, hora sexta. Quarta demum statio, parsque diei incipiebat ab hora nona, & durabat vsque ad occasum solis, vocabaturque, vel hora nona, vel vespera. Quae si vera sunt, iam pulchre consentient Evangelistae. Nam in secunda statione, quae hora tertia dicebatur, circa finem Christus crucifixus est, hora scilicet illa nondum elapsa. Aliquanto vero prius, in eadem hora tamen stationeque diei Pilatus pro tribunali sedet: nempe hora quasi sexta. Verè si quiddam tertia erat, sed erat proxima sexta. Quae nimirum opinio longe erit probabilissima, si probeatur ad eum modum diem à ludæis diuisi solium. Atque in historia passionis quidem nominatim diluculi, tertiae, sextae, & nonae horarum mentio sit: de reliquis autem interfluxibus omnino taceatur. Ac parabola de patrefamilia operarios in vineam suam conducente, quam isti etiam asserunt in huius rei confirmationem, non solum nihil iurat, sed etiam officit. Quoniam ibi Dominus non tantum primae, tertiae, sextae, & nonae, sed undecimae meminit. Id quod absurdum esset, si quarta diei pars, hoc est, hora nona reliquam omne eiusdem diei tempus complecteretur, ac re vera, vt breuiter simpliciterque dicatur, qui undecimae hora, quae inter nonam & duodecimam interfluxit, expressam mentionem fecit, eum certo certius constat diem non ad eum modum in stationes & horas quatuor, sed, vt moris est nostri, in partes & horas duodecim diuisisse. Verum vt hec

CUR-

LIBER SECVNDVS.

cuique habeant, huic nos responsioni libentissimè subscribemus, si illa diei in stationes quatuor partito, illaeque rursum ab initijs denominationes quatuor, aut idoneo testimonio, aut probabilitate constent. Nec enim desunt, qui existiment haec à recentioribus ludæis esse conficta omnia. Nam secunda diei statio, cum tres solum horas complecteretur quartam, quintam, & sextam, non hora tertia, à fine scilicet stationis proximè elapsa, sed hora quarta ab initio stationis eiusdem nominanda erat. Et quis autem ferre possit stationem, quae à decima vsque ad duodecimam finem protenditur, nonam horam appellari? Certè sicut prima hora, si verum est, quod isti dicunt, à principio suo nomen accipit, sic & stationes caeterae à suis proprijs principijs nominarentur. Mihi simplicissima ratio huius loci explicandi esse apparet, si cum Theophylacto & Caeterano dixerimus, Marcum ita scripsisse, *in die sexta*, id est, erat autem hora sexta. Sed indoctos oscitantive librariorum notam illam senarij *in y*, quae est nota ternarij, mutasse. Quod & hoc loco ob nonnullam literarum similitudinem factu procliuè fuit, & in his auctoribus, quorum libri huiusmodi numeros & notas habent, saepe fieri notius est, quam vt indicandum sit. Nec Theophylactus solum & Caeteran auctoritas, sed ratio quoque me, vt ita tenerem, impulit. Nam sexta hora Dominum verè ac proprie crucifixum, vt omittam quod & vulgo Christianorum persuasum est, & passim in crucis officio ac precibus celebratur, certè ex Ioannis Evangelio colligitur. Tradit enim Pilatum hora sextam sextam pro tribunali sedisse. Erat igitur propemodum elapsa quinta. Alioquin falso hora ferè sexta diceretur. Incredibile autem est id, quod reliquum erat horae quinquae, cum esset breue & perexiguum in sententia ferenda, in suscipiendo Iesu & educendo, in cruce vsque ad Caluariae locum haurienda, non esse infamprum: Etenim nec locorum intercapedo parua erat, nec tantum fuit celeritatis in via, vt non potuerit interea & Simon angariari Cyrenensis, & à Christo oratio haud momèntanea ad mulieres haberi. Itaque sine dubio si verè & proprie Marcus loqui voluit, cur autè noluerit, nulla est causa, non scripsit hora tertia, sed sexta Dominum crucifixum. Id quod Hieronimus

L. 3

1007.

DE LOCIS THEOLOGICIS

ronymus, si is tamē horum cōmentariorum est auctor. in Psal. 77. aperte docet. Sed quisquis illum Psalmum expotuit, si non fuit Hieronymus, certe eruditus fuit. Atque Erasmus in annotationibus super hunc Marci locum nomine Hieronymi hoc commentarium refert. Accidit quod non alia fere scribit Marcus, quam Mattheus, idē maxime in historia passionis Christi. Itaque dum confidero, Marcum in historia passionis non solum eadem eodem ordine cum Mattheo, sed eisdem etiam penē verbis scripsisse facile aduocor, ut sentiam ipsum non notam temerari, sed sentari, ut est apud Mattheum, potuisse. Quod autem huic sententię obijcit auctor cōmentariorum in Marcum, quę Hieronymi titulo circumferuntur, hoc facile refellitur. Si sexta, inquit, hora Dominus fuit crucifixus, cur a sexta usque ad nonam tenebre suffuderint terram, non potuissent prętereuntes in eam monere captiua, quem per tenebras omnino nō cernerent. Cui ego respondo breuissimē, Christum in sextę hore principio crucifixum. Hora autē eadem labente, conuicta in eum ista sunt. Sed circa eiusdem hore finem, tenebre orbe circumfuderunt. Quod Marcus appositissimē significare videtur his verbis, Et facta hora sexta. Quid enim expeditius est, quam factam intelligere, non incipientem, sed expletam? Id quippe factū, & vulgo, & Philoſophis verē dicitur, non quod inchoatum, sed quod consummatum est. Quę extra, velis nolite Osiander, satis planē intelligitur, omnia Euangelistę dicta coherere: si legamus, Et autem hora sexta, & crucifixus est eum. Quę hora intelligente quoniam ea gesta sunt, quę Euangelista subiicit, idcirco ait tandem. Et facta hora sexta tenebre, &c. ut expleta ista hora, nisi valdē essemus tardi, tenebras factas acciperemus. Ac de quinta obiectione satis abundanter, ut arbitror, disputatum est. Eam verō obiectionem, quę sexto loco posita est, qua via Caietanus noster repellere tentauerit, inuitus quidem facio, ut dicam, sed dicam tamen, ne euangelij veritate tuenda nostris videar pepercisse. Significat certē ille primū, nam deinde in ea opinione non peritat, Lucam euangelistam 70. interpretum errorem in hac parte, sine proprio tamen errore secutum.

LIBER SECVNDVS.

Id quod ego non solum intelligere, sed ne cogitatione quidem informare possum. Si enim euangelista imprudens 70. interpretes errantes in historia Euangelij sequitur, licet imprudens, sed errat tamen. Sin autem videns prudens scī, ut dicitur, factam a 70. narrationem suo euangelio inserit, errat quoque, & rō magis, quō dedit opera euangelij sinceritatem fabula commentitia contaminat. Breuiter, si Cainam non fuit filius Arphaxad, nec Satec filius Cainam, falsa est professio euangelicę historię, in qua nō obscure dicitur, Cainā filium Arphaxad fuisse, Satec verō filium Cainam. Quod autem Lucas auctore habuerit grauissimos, quos in errore sequeretur, ad euangelicā culpā liberare fortasse poterit, euangelistā certē errare non poterit. Quō magis Eugubinū reprehendendam censeo, qui aperte, cōstanter, & sine vilo aut modo desistat, aut reuerentię tēperamento asserit, errasse 70. eosq; Luc. in errore secutum. Iam, quod Hiero. aduersus Heluidiū ait, Euangelistas opinionē vulgi quandoq; exprimere, quę, ut inquit, verā historię lex est, id rectē dicitur, si ad voces spectes. Nō solum enim historici, sed omnes omniā sapientes, ut Aristot. monuit, licet aliter ac vulgus sentiant, cum vulgo sepe loquantur: nec loquantur falso tamen. Si scriptura eos fratres appellat, qui iuxta Philoſophię regulas propriē & verē fratres nō sunt, sed qui vulgo, ac sine falsitate id quiddē, fratres vocantur. Sic etiam Euangelistę Ioseph patrem domini vocauerunt, nec re tamen ipsa falsam opinionē vulgi secuti sunt, quamuis sint locuti cum vulgo. Pater namque Christi Ioseph sine mēdacio dicebatur, & quia nutritus erat, & quia vir matris Christi erat, utriusque enim patres vocari solent. Quid, ergo facturi sumus, qui, ut in proverbio est, lupum utraque aure teamus? Si enim veteris instrumenti versionem, quę ecclesia vitur, asserere & vindicare nitimur, arguimus nos solum 70. interpretes cōmenti frigidissimi, sed apertissimi etiam erroris Euangelistam. Sic Lucam defendere tuerique volumus, versionem scripturę sacrę ecclesię vli decretoque probatam improbamus. Incidit in scyllam cupiens vitare caribdam.

DE LOCIS THEOLOGICIS

Nobis autem illud in primis vitandū est, ne Lucā euangeli-
stam, atq; ad eū Christi euangeliū sua, hoc est, diuina
auctoritate fraudemus. Tucamur itaq; illam in genealo-
gia Christi generationem, quam Lucas ex 70. interpretū
ditione posuit. Etiam hac quoque editionem eccle-
sia suo vltro probauit. Græci certe scriptores omnes hanc
generationem cum 70. interpretibus agnoscunt. Et Au-
gust. 16. de ciuit. Dei cap. 10. nec quoniam pacto sit vero
simile 70. interpretes viros probos, vanè frigidèq; gene-
rationem illam vnā confluxisse. Quid? quod vt Orige-
nēs ait, hoc pro vero habendum in scripturis diuinis est,
quod 70. interpretes translulerunt. Nā id esse, quod au-
thoritate Apostolica confirmatum sit. Nostri igitur testa-
menti veteris editio imminuta est, exemplaria verò, quæ
Hieron. natus, non fuerunt integra. Itaque sine culpa
& errore potuit vnā generationem omittere. Nam &
Euangelista Matthæus plures omisit, & sine errore omi-
sit, quam Christi genealogiā texeret. Alioqui nostra eos
editionem à falsitate quidem omni, sed nō ab omni im-
perfectione vindicamus. Nec me illud later, quod ab
Hertmanno, Ioanne, Nauclero, & Lucido dictū est, Lucā
euangelium esse deprauatum, ac pro verbo, Fait, particu-
lam, Er, substituendam hoc modo. Qui fuit Sale, qui &
Cainā. Vt Sale binominus intelligatur. Sed hi non vidē-
tur editionem 70. legisse: vnde Cainam nomen ab Euan-
gelista acceptum est. In editione quippè 70. interpretum
eundem fuisse Sale & Cainam ne fingi quidem potest.
Sed & aliter, ac fortasse melius hac controuersia disti-
mitur, si dicamus, exemplaria Hebraica vera & emenda-
ta nō habere quidē generationem illam Cainam: sed à
septuaginta interpretibus falsè adiectam. Nec adiecta
est falso tamen, quin vel ex maiorum traditione, vel ex
historij si dediguis habitum est. Arphaxad genuisse Cai-
nam, Cainā verò genuisse Sale. Septuaginta igitur inter-
pretes non verè solum, sed fortè etiam prudenter illam
vnā generationem posuere: id videlicet inuenientes, ne
certè literas falsitatis arguerent: si in his legerent, Ar-
phaxad genuisse Sale: ex illis acciperent, non Arphaxad,
sed

Lucā. lib.
6. eccl. hist.
22.

Id vero si-
milium est
credu. Ca-
tina. 183.
Luc. C.
Aique hic
ron. in ca-
mē. ad Ga-
la. 2. nō est
fieri esse ab
suetū, si di-
catur au-
libros He-
braicos a-
liter ante
passionem
Christi ha-
buisse, aut
Hebraeos
post passio-
nē aliqua
vel detra-

LIBER SECVNDVS.

sed Cainam Sale genuisse, spiritus autem Dei occulta no-
bis ratione Moysis mentem manumque permouit, vt addidisset
in ea patrum serie vnā illam generationem preteriret.
Quemadmodum diuino consilio Matthæus plures etiā
in Christi genealogia pretermisit. Eandem verò cau-
sam Moysi Matthæo que fuisse, non absurdè hac conse-
ctura assequemur. Matthæus vbi primū Christi maio-
res recensuit, Omnes, inquit, generationes ab Abraham
vsque ad Dauid, &c. vt ne quis suspicaretur, aliquem ex
maioribus memoria lapsū, & non potius de industria
fuisse silentio preteritū. Et quantum multas rei huius
fortasse causas Euangeliā possēt reddere: eam magis ta-
men in epologo videtur præ se ferre, quæ tessera decadis
commendationem habet. Ob id quippe tres generatio-
num ordines numero æquales esse voluit, vt numerus
14. ter etiam in domini slemate consecratus. Quid Moy-
ses vt fecerit, subest omnino causa eadem. Ab Adā enim
ad Noe decem generationes atrexit. A Noe autē ad A-
brahā decem item alteras, vt in denario numero, in
quem maiorum vtramque seriem redegerat, mysterium
aliquo d subesse intelligerem. Cur aut numerus quartus
decimus ad legē euangeliā, decimus verò ad naturę legē
referatur, nō est huius diei loci, disserere. Vbi id tantū
dicim, nec sine causa septuaginta interpretes Cainā ge-
nerationē addidisse, nec sine mysterio eādē Moysen pter-
misisse. Vtrumq; verè, vtrumq; prudenter factū esse. Alterū
& verè & prudenter Lucam esse secutum. Nec verò quis
tragædias nobis excitare debet, quod editionem nostrā
imperfectā esse in quibusdam locis dixerimus. Possunt
enim verba Hebraica nonnulla in medium adduci, quæ
Hieronymus ipse in commentarijs fatetur significātus
& melius potuisse transferri. Quæ etiam in hanc caput
19. in eo, inquit, quod nos translalimus, incuruam tem
& resrenan: em: possumus dicere, incuruam & lasciujen-
tem. Nos autem verbum Hebraicum, Akam, dum celeti-
ter que scripta sunt, vertimus, ambiguitate decepti, Re-
frenan: tem diximus. Quod significantius Aquila tran-
sulserit & πεδλωρα, id est, qui nihil rectè agit: sed omne
peruersum. Hæc Hieronymus. Qui & cap. 9. eiusdem
Pro.

In Zacha-
rie 1. cap.
pro phete
Hier. ait,
atque silo-
re. statua-
rium olim
interpreta-
tus in ver-
be ambigui-
tate copul-
sus. cū me-
sus certè si-
gulam tra-
sulserit,
quemadmo-
dum apud
Pro.

DE LOCIS THEOLOGICIS

Interpres
vere con-
scribit.
Matth. 27. Prophetę vocabulū idem in deprauantem verteret. Ac certe nec sensus, nec verba Hebraica patiuntur, vt. Re-

de sexto argumento dictū est satis, vt arbitror, diligenter multa quidem & varia sunt virorum doctissimorum responsa, sed ad eū tamen improbabilia, vt nec doctis, nec pijs faciant satis. Nam primam obiectionis particulam Augustinus Eugubinus ita repellit, vt in editione 70. interpretum, & Genes. 48. & Exod. 1. librorum vitio dicat pro 70. animabus, scriptum esse 75. Eandem quoque corruptelam Librarij Acto. 7. accidisse. Vel etiam Lucā vt qui Hebraicę nescierit, locum, vt se haberet ea tempestate, corruptum citasse, aut certe si 70. interpretes conuerterint, Euangeliā eorum editionem, quę vbi que erat receptissima, fuisse secutum. At Hieronymus in quæstionibus Hebraicis librorum negligentia nihil imputat: sed docet reclamare quidem Hebręam veritatem: 70. autem interpretes per Prolepsim, 75. animas posuisse. Lucam verò non debere contrarium aliquid scribere aduersus eam scripturam, quam fuerat gentibus diuulgata. Maioris enim opinionis illo duntaxat tempore 70. interpretum habebatur auctoritas, quam Lucę, qui ignotus, & vilis, & non magnę fidei in notionibus ducebatur: licet plerique, inquit, tradant Lucā Euangeliā, vt profelythū, Hebręas literas ignorasse. Tamen Hieronymus. Principio autem, vt à capite exordiamur, oīa exēplaria, tū noua, tum vetera, Gręcaq; & Latina trib. simul locis fuisse corrupta, vix credibile est. Nul- lum verò auctorem ante Eugubinum, quū & in ea loca, & in hanc quæstionem incurrisset plurimi, rem apertissimam animaduertere potuisse, mihi quidem non sit verò simile. Atque si huiusmodi soluedis nodis librorum iactura pro libidine abutimur, vtendum sanē illud est, ne dum alienam prodere conamur in sentiam, prodamus nostrā. Alioq; si ita placet, omnes ambiguas quæstiones, & que in scriptura facta videntur esse pugnantia, ad istū modū explicemus. Id quod passim Eugubinus facit. Nam & postrema obiectionis parte pellenda affinitas, scriba-

LIBER SECVNDVS.

33

scribentis vitio pro, iacob, positum esse, Abraham, & Patris, positū esse, p. Salij. Certe si D. Hieronymus, qui ipsi 70. interpretum obijciatur auctoritas, hęc se defensione tuari posset, ea libentissime abuteretur. Sed quum videret exemplaria vniuersa misericorditer conuenire, expositoresq; omnes vniuersimodō non arēno mendosos, co-dices causatus est, sed confessus est plantę 70. interpretes ita vertisse, quos Lucas Euangeliā sequeret. At enim Lucam Euangeliā locum ex veteri testamento, vt ea erat etate, deprauatum citasse, multo absurdius inueni- cum ad veritatem cepti reuocare rationem. Aut enim i- gnorantem facimus Euangeliā, si eū latebat depraua- tio, aut timidū facimus, si diuina auctoritate pollens nō est ausus deprauata restituere, quod sine vlla auctoritate Eugubinus est ausus. Impiū est autem, quod Spiritus san- cti consilio scripsit Lucas, id Hebraicā tū literarū ignora- tioni tribuere. Cū ergo singulas scripturę particulas diuina inspiratione & afflatu scriptas esse causis neces- sarijs addiderimus, nulla earū protectio potest à lingua- rum ignorantia proficisci: nisi Spiritus sanctus, qui Eua- gelistā regebat & mentem & manum, Hebręas literas ignorarit. Dicamus igitur, id quod presenti loco laici est, 70. interpretes, 75. animas Gen. 36. & Exo. 1. posuisse. Id quod ex contextu manifeste colligitur. Cū enim Genes. 46. filios Manasses & Ephraim, hoc est, Machir, Galaad, Sitalam, Taam, Edem, interpretes 70. annu- merauerint, necesse fuerit, vt numerus 75. constaretur. An verò Hebraica exēplaria, quę 70. interpretes conuerterūt, ac potes illos Ioseph in illa genealogia supputarint, an potius ipsi 70. interpretes per anticipationem addide- rint, incertū est. Illud certam quę detraxerint, bona fide hec, & prudenti fort. asse consilio detraxisse, quę adiece- rint, ea sine dolo adiecisse. Cōstat enim, eos nōnullis locis magis paraphrasim, q̄ interpretationē edere, Lucas verò ac ceteri Apostoli & Euang. 70. interpretū editione vsi sunt, quonia eotempore illa erat pressissima. Nec al- lenū sequitur errorē, quod nōnulli imprudētē affir- mant, sed in eo, quo illi verē locuti sunt, eorū testimonijs vtuntur. Nec me illud terret, quod quidam obijciunt, kiste.

DE LOCIS THEOLOGICIS

historia huius veritatem non nisi per figuratam distinctionem defendi posse. Nam & editio nostra eadem defensione eget. Quum enim 70. animæ ingressæ in Aegyptum dicuntur, necesse est quoque Ephraim & Manasse ad explendum numerum supputari, qui tamen ipsi in Aegyptum non sunt ingressi. Nec mirum est, si in 70. interpretum editione anticipatio sit. Cum etiã nostra admittamus postpositionem. Geneleos siquidẽ ca. 12. post mortem Thare præceptum Domini scribitur, quo iubet Abraham exire de terra & cognatione sua. At Acto. 7. Stephanus non obscure docet, præceptum illud datũ esse in Chaldaea prius, quã Thare. moreretur, & veniret in Charran. id quod & D. Augustinus acutè vidit. 16. li. de ciuit. Dei. Et ratio quoque ipsa demonstrat. Cũ enim iubeatur Abrahã exire de terra & cognatione sua Chaldaeam cogimur intelligere. Quæ propria erat terra Abraham, vbi etiam habebat cognationem suam. Si autem de Charran iuberetur exire, certè, nec de terra sua exiret, nec de cognatione. Nã licet Charran pars Mesopotamiae esset, non erat tamen Chaldaea pars, quod quidam parum doctè asseruerunt. Nec clam me est, Hieronymum in Ezech. 30. ca. scripsisse, in libris historicis præpositam narrationem nullam reperiri, sed in psalmis & Prophetis. Quod mirari magis equidem, quã refellere debeo, cũ in euangelij cõster anticipaciones vsurpari. Quæ de re alio loco diligentius. Sed ne illud quidẽ mouet, quod Ioseph dicitur 73. animas accessisse, eadem enim difficultas esset, si 70. solũ animas posuisset. Cum Ephraim & Manasse nusquam omnino accesserint. Nõ igitur, vt Hieronymus ad Pamma. de opr. ge. interpretẽ dixit, in scripturis verba non sunt consideranda, sed sensus. De prima ergo 6. argumenti particula hætenus.

Iam secunda, licet difficultior esse videatur, facilius tamen refellitur. Nam 12. Patriarchas sepultos esse non in Hebron, sed in Syche, non solũ ex Stephani narratione, sed etiam ex Hieronymi testimonio cognoscimus. In epitaphio namq; Paulæ ad Eustochiam, quum Paulæ peregrinationem scriberet, sic ait: Transiit Syche, & circa putem Iacob exuuiam intrauit ecclesiam. Atque inde di-

Ep. 17.

Math. 10.

LIBER SECVNDVS.

29

de diuertens, vidit 12. Patriarcharũ sepulchra. Ad Pamma. aut de op. ge. int. 12. ingt. Patriarche nõ sunt sepulti in Arboch, sed in Syche. Quã eandẽ sententiam Beda sequitur, alijq; viri ecclesiastici. Quantũ verò sicut Ioseph sit in historia habendum, n. postea loco demonstrabimus. Atq; de 2. arg. 6. parte tantum dictum sit.

Tertia verò, eademq; postrema, indissolubile videtur habere questionẽ. Nã quod August. Eugubinus & hunc secutus Aloysius Lippomanus dicunt, locum esse deprauatum, & pro, Abrahã, legendum esse Iacob, pro, Filij, esse substituendũ, Patris cõsistere hoc nullo modo potest. Tũ quoniã omnia exemplaria Græca atq; Latina iã inde ab Apostolorum etate fuisse corrupta, non verosimile quidẽ est, Tũ quoniã non est probabile, Hieronymum, Rahanũ, Bedam, aliosq; item ecclesie auctores, qui in hunc locum & questionẽ incidere, huiusmodi defensionis præsidium neglecturos, si vel tantillum probabilitatis in ea inesse existimassent. Nec viri prudentes & graues difficillimam questionẽ esse dixissent, que maximo quidẽ negotio, vt iuniorib. istis visum est, explicaretur. Quid, quod in vocibus adeo dissimilibus nulla deprauationis occasio eret? Si enim librarij pro, Euerit, scribant, Euerit: pro, Fortem, Fontem, vocum scilicet magna similitudine fallerent. At pro Iacob, Abrahã: p. Patris, scribere Filij: in tanta nimirum nominũ discrepantia nullæ deprauationis cause fingi possunt, nisi libratorum aut ebrietas, aut amentia. Quid, quod in exemplari Græco nec Filij, nec Patris expressam est, sed post vocẽ, Emor, solus genitiuus τὸν ζώντα scriptus legitur? Vbi Latinus interpres, quoniã propensius id erat, filium subintellexit, non patrem. Ad quẽ omninõ modum Sanctus quoq; Pagninus interpretatur. Nec me fugit, in epistola ad Pamma. de op. ge. int. Patris legi, nõ Filij. Sed Erasmi fortasse lectio illa est, nõ Hieronymi. Verũ de vocẽ patris nihil moror. Nam si Græca phrasim permittit, quod permittit certè, vt vel filij, vel patris nomen subintelligatur, Stephanus, qui Græcè locutus est, nihil patietur in hac parte calumnie. At in vocẽ Abraham locum nõ habet Eugubini responsum, pro qua si Lucas Iacob scripsisse dicitur, nihilõ secius accu-

Hic de opa
ge. int. pro-
ponit, et nõ
sinit.

DE LOCIS THEOLOGICIS

fabitur, iacob enim non pretio argenti sepulchrum emisit, sed centum nouellis ouibus: ut Iosue c. vii. scriptum est. Scio autem, quae nouit interpretes hoc loco disteant, sed scriptura, quae ecclesia probat, editio quoque 70. Centum nouellas oues habent, non Numos argenteos centum. Manent igitur exemplaria non esse corrupta. Et quoniam eadem facilitate reliquae aliorum responsiones coargui possunt, nihil video esse caue, cuius res refellendis immoremur. Sed ne libenter quidem aliorum sententias reprehendimus. Hoc igitur loco mihi Bede opinio placet, cui & Rabanus assensus est. Verba illius in hunc modum habent: Beatus Stephanus, vulgo loquens, vulgi magis in dicendo sequitur opinionem. Duae enim partes narrationes coniunguntur, non tamen ordine circumstantis historiae, quae causam, de qua agebatur, intendit, & c. Eade sententia Rabanus. Quibus verbis verecunde quidem ac modeste significatur, Stephanum id quod vulgo ferre solet, accidisse: ut in longa videlicet narratione, eademque praesertim subita, confuderit nonnulla & miscuerit, in quibusdam etiam memoria lapsus fuerit, in his dumtaxat, quae ad rem parum, aut nihil omnino attinerent. Nam causa, de qua potissimum agebatur, erat intentus. Lucas vero historiae veritate retinere volens, ne iota quidem immutauit, sed res, ut a Stephano narrata erat, exposuit. Nos autem non Stephanum ab omni lapsu, sed Euangelistam iudicare debemus. Solis quippe Apostolis, prophetis, & euangelistis hunc honorem deferre catholica fide docete didicimus, ut nullum eorum, vel memoria lapsu esse credamus, nisi in magnis, nec in paruis errasse. At Stephanus plenus erat Spiritu sancto, fateor. At Spiritus loquebatur in eo. Et id equidem fateor. Sed aliter in Christo Spiritus loquitur, aliter in prophetis & Apostolis, aliter in Stephano & Ambrosio. Ac certe per hos oes loquebatur. Per conciliis generale Deus ecclesiae loquitur, per ecclesiae pastores, De ecclesiae loquitur, per veteres sanctos, Deus ecclesiae loquitur. Et hi omnes tamen in paruis lapsu possunt, memoria praesertim, ubi lapsus facilius est. Scripserunt ergo sacrorum hoc privilegium est, ut eorum nullus in scribendo erraret. Apostolorum privilegium est, ut nullus eorum in docendo erraret. Stephanus non privilegium hoc nec ratio concedit, nec auctoritas. Nec vero

LIBER SECVNDVS.

90

verò ab sacris auctoribus alienum est, errantium quoque verba referre. Sic enim Iosephus Iudaei, trecentos annos post Iulianum praeterit, cum tenera trecenti non fuissent. Et factum est, quod Iosephus trecentos retulit. Sic etiam Mat. si Iosephus non credo, prophetiam Michae non ut à Michae scripsit, sed ut à scribis erat enucleata retulit. Scribere autem quae vanis & fraulis argumentis hanc Hieronymi sententiam Erasmus reprehenderit, non est huius aut loci, sed reiporis. Illud dicendum est, Hieronymi & Augustini verba, in eam torquere sensum, ut credantur asserere, Euangelistas esse aliquando lapsos, nisi parum prudenter fieri non possit. Cum enim Hieronimus in epistola illa de opere, inter quaedam loca à sacris auctoribus retulisset, quae lapsi memoriam assignari possent, subdit: Haec replico, non ut Euangelistas arguam falsitatis. Hoc quippe in prioribus est. Celsus, Porphyrius, Iulianus. Id tamen ita Erasmus accipit, ut falsitatis crimen abominetur in Euangelistis Hieronymus memoriam lapsu non esse. Quasi falsum non sit, nisi commendatio de industria educto scriptum est. Certe siue memoria, seu ignorantia lapsi Euangelistae à veritate discesserint iure falsitatis arguentur. Cumque etiam Augustinus lib. de consensu Evangelistarum, non lapsi memoriam, non errori tribuerit, quod Euangelista Mat. 27. nomine id Hieronimus, citauerit, quod apud Zachariam reperitur: sed tribuit Spiritus sancti consilio, directioni, constitutioni, praecipio, quamobrem contendit illud sine falsitate esse factum. At Erasmus erroris & lapsi Euangelistae, ex Augustini sententia interpretatur. Ea quae falso veritas sanctissimis impingantur, facillime iudicari poterit, cum ex his ipsis locis diligenter euolutis, tam ex aliis eorumdem auctorum testimoniis, quae nos capite superiore citauimus. Nam quare controuersiam iam tempus est, ut finis faciamus. Hic autem primus locus etiam concludetur, non paucis ille quidem (nam id fieri non poterat, quamplurimum esset, & iusti voluminis copiosam materiam suppeditaret, sed quam paucissimis fieri licuit, ut loci sitissimi auctoritas confirmata esset, quem neque humani ingenii temeritas, neque Hereticorum labela faceret iniuria.

Secundus Liber finit.

M. 2

DE TRA-

DE TRADITIONIBVS APOSTOLICIS, QVAL SECVNDO LOCO POSITA SUNT, Liber Tertius.

CAPVT. I.

Vbi eorum argumenta referuntur, qui Apostolicas traditiones suspicant.

BENE habet, Scripturae diuinae auctoritatem primo iam loco constitimus. Ad secundum deinceps aggrediamur: Apostolicarumque traditionum quantitas sit & vis, & auctoritas, via & ratio explicemus. Et quidem hunc locum Lutherani imbecilliores esse credunt, quam ut ductis inde argumentis dogmata fidei confirmetur. Nam, quod Ecclesiae traditiones à Christo & Apostolis descendunt, existimant nullo modo posse probari. Nec enim adeo sunt stupidi, ut verba Christi, quod modo Christi esse constaret, infirmare pergant, quod non fuerint ab Euangelistis scripta. Sed quoniam quid Christus, quidque Apostoli fuerint locuti, eos solum nosse putant, qui Christum & Apostolos audire colligunt, apud nos nunc ne unum quidem dogma posse traditione probari. Quin oportere omnes fidei & religionis controuersias sacrarum literarum testimonijs componere: finire vero nihil, nisi quod sacris literis sit expressum. Erasmus etiam cum saepe alius, tum in epistola nuncupatoria operum Hilarij, hoc demum asserit: eruditionis verae Theologorum esse, nihil ultra, quam sacris liberis proditum est, delinere: cetera omnia esse problemata in illud reuertenda tempus, quum sub iato speculo videbimus Deum de facie. Nec hi tamen aut primi, aut soli pellem huic loco asserere tentauerunt. Tentauerat idem prior Vicleffus, ut Thomas Vualden, scribit, lib. doct. h. ant. 2. c. 19. Tentauerat

LIBER TERTIVS.

nat hoc alijs ante seculis haeretici quidam, quos Bernardus homil. 66. in canticis commemorat. Sed & Arius hanc haeresim tribuit Augustinus in conspectu contra Maximinum, Thom. Vualden referente libro de Sacramental. doct. 2. Ariani certe, qui in synodum Seleucianam conuenerunt, non obscure testari sune, se in fidei questione praeter diuinas scripturas nihil omnino recepturos, ut auctor est Epiphanius haeresi 73. Qui & ipse Arius huc errorem assignat, haeresi 75. Basilus Eunomium dicit in eodem errore versatum. Tertullianus lib. de praescrip. haere. & Irenaeus 3. lib. aduersus haereses, cap. 2. his adiungunt Valentianum ac Marcionem. Basilus vero quidam Anciranus episcopus in confessione, quam exhibuit 7. Synodo Anathematismo 7. non solum iconomachorum, sed Arij, Nestorij, Eurychis, Dioscori, sententiam hanc communem fuisse confiteatur. Quamquam autem error hic communis fuit haeticis pene omnibus, Lutherani tamen quasi proprium usurparunt, quantaque maxima potuerunt vi astruere nisi sunt, nihil praeter scripturas sacras apostolicam habere auctoritatem. Infidelis, inquit, est & incerta illa per manus traditio, quod is, qui accipit, vel non satis accurate ascultat, vel morbo, aut alijs, naturaque iniuria nonnunquam obliuiscitur, vel certe interitum motitur, antequam tradat accepta. Ea etiam, quae de aure in aurem transeunt, aut in dies nota sunt, aut non eadem profecto perseverant, sed in mutis auribus permurantur. Quis etiam percontetur, nisi ea licetatum monumenta conseruent Pythagorae quam pauca exant? Diodororum ecquid est reliquum? Nempe traditionibus illi consili, nihil ad memoriam a termitatem literis prodiderunt. Quamobrem, quae Christus dominus ad salutem fidelium vidit esse necessaria, & quae in ecclesia certa esse volueratque perpetua, ea illi teris consecrari vel iussit, vel suggestit. Augustinus item testis est, multa quidem Dominum & fecisse, & dixisse, quae scripta non sunt: electa vero esse, quae scriberentur, quae credentium saluti sufficerent. Augustinus etiam idem docuit, quod ubi de re obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarum scripturarum certis claris

In lo. trac. 19. lib. 2. de praescrip. mer. atre. ca. 16. Idem in epi. ad Opian. de orig. anim.

DE TRADI. APOSTOLICIS

risque documentis, cohibere se debet humana presumptio, nihil faciens in alteram partem declinando. Et mox illud credo, inquit, quod divinatorum eloquiorum etiam hinc clarissima auctoritas esset, si homo illud sine dispendio promissæ salutis ignorare non posset. Nihil ergo credita necessarium extra sacras literas est.

1. Tim. 3.

Paulus quoque scripturam idoneam esse docet, ut per eam perfectius sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Si igitur quæ erant satis, ut fideles essent ad omne opus bonum instructi, ea scripta sunt omnia.

Deut. 17.

quorum illæ non scriptæ traditiones moribus formandis necessariae finguntur? Quis quod non inebemur credere quæcumque nos docuerint sacerdotes, sed quæ docuerint iuxta legem Domini? Si ergo quicquam illi præter legem doceat, fidem eis habere non est necesse.

Hom. 49. in Mat.

Cum enim ex ipsiis veris ecclesijs frequenter exeant seductores, quod Auctor imperfecti argute dixit, ne doctoribus quidem credendum est ecclesiarum traditionem quolibet præferentibus, nisi ea dicant, quæ scripturam congruant veritati. Nam & Papias illos suos post resurrectionem futuros annos tanquam Apostolis tradentibus inserens, Irenæum, aliosque multos ecclesie viros non tam veritate disputationis, quàm Apostolicæ traditionis auctoritate commouit. Et Irenæus quoque ipse Ioannis Evangelistæ, aliorumque Apostolorum traditione docet Christum Dominum, quo die mortuus est, annos 40. fuisse natum. Quod tantum abest a veritate, ut nihil veritati magis possit esse contrarium. Ita Theophilus Alexan. scripsit, demoniaci spiritus esse, aliquid extra scripturarum auctoritatem putare divinum. Et Hieronymus dogmata condemnauit, quæ absque auctoritate & testimonijs scripturarum ex traditione apostolica præferuntur. Et iustum sine auctoritate, aut scripturam garulitas non habet fidem. Et iterum: Eorum sententiam, qui traditione veteris historie tenuerunt, Zacharia dicit, si illum, qui occisus fuit in reo templi & altare, parrem esse iussit Ioannis Baptiste, ea sola ratione reprobatur, quod Irenæus Christi de scripturis non habet auctoritatem. Unde eadem facti sunt de veritate cõtemni, qua probatur. Atque Origenes, Necesse est

Lit. c. 39. et 40.

Lit. c. 41. et 42.

Lit. c. 43. et 44.

Lit. c. 45. et 46.

Lit. c. 47. et 48.

Lit. c. 49. et 50.

LIBER TERTIVS.

est, inquit, nobis scripturas sanctas in testimonium vocate. Sensus quippe nostri & narrationes sine his testib. non habent fidem. Cõfirmat autem hoc maxime oratio illa, qua in Nicæna synodo vltim fuisse Constantiam, refert Theodoricius. In disputationibus, inquit, rerum diuinatum habetur sancti spiritus doctrina præscripta. Euan. gelij enim & Apostolici libri, cum prophetarum antiquorum oraculis, plene vobis ostendunt sensum numquam. Prorsus famamus ex dictis diuini spiritus explanationes questionum. Cui orationi Caluinus ait. Nemo tunc fuit, qui resagaretur. Quod silentium perfida non carebat, si verum est, præter scripturas factas euangelistarum, Apostolorum, & prophetarum traditiones esse tenendas, in fidei ambiguis questionibus. Cum igitur Theodoricius scidar, episcopos libenter amplexos esse id, quod dixit imperator: constat nouum esse traditionem Cypr. ii. 2. dogma illius, scilicet omnino in eo cognitum. Traditiones igitur ille sententiarum valeat ad dogmata fidei cõpro. epist. dist. bar. 2. Quia cum humane sint, non diuina, non sunt nobis magis auctoritate, ne quod phariseis, idem nobis obijciatur, sine cuius celesti me, doctores doctrinas & mandata hominum.

Quis quid hæreticis semper gentile fuit, mysterijs & traditionibus. Itos discipulos in hunc est id quod a Christi doctrina alienum est, qui palam locutus est mundo, & in occulto locutus est nihil. Ac si quid in tenebris dixit, profecto iussit Apostoli, ut dicerent ipsi in lumine, & in aurem audierunt, ut prædicarent super terra. Non ergo habemus Christiani occultas mysteriorum traditiones. Quod si veterum traditionibus fidem & religionem non aram asserimus, id pagani, id iudei, id saraceni faciunt: eosque præsertim nomine sectas suas retineant, quod quem admodum nos, ita ipsi quoque maiorum institutis in herent, eaque longissimum temporis possessione tuerentur, istoque pro illis bellum suscipiunt. Non est autem disciplina nostra Pythagorica, ut traditionibus quasi vestigijs insulamur, literis est Christi doctrina producta, illas in omni fidei & religionis questione amplecti debemus. Hæc Lutherani argumentantur.

DE TRADI. APOSTOLICIS
CAPVT II.

*Supernazariani uiderunt Lutherani non de hoc solum
loco, sed de quibusque alijs disputationem.*

EGO uero cum Lutheranis quocumque me cōpare
ad differendū, repente me auertitur oratio mea,
& omnis statim mihi disputandi ratio tollitur. Quod
namq; consilio aduersum hos disputare aut debeam, aut
possim, qui cū omnia Theologiae principia collunt, una
uix fere sola asseuerandi audacia utuntur, quae illis per-
petua est proloqui Dialecticis Theologicisque omnibus.
Quid ego contra hos scribam, qui nullam in ecclesia le-
gem esse uolant, per quā scripturae sensus sanātur? Sed suo
cuique ingenio esse utendū, nec id sentire oportere, quod
alij sentiant, sed quod ratio propria praescripserit. Quid
autem stultius, quam cum eo disputare, qui nihil admit-
tit nisi scripturae uerba, sed huius inter retationem sibi
uix referuas, reliquos omnes existimat uicis modis hal-
lucinari? Machinatus ne, si res esset uia & ratione ex-
plorata, in malè suscepta causa cedere cogere, om-
nem disputationis aditu lege sua edita preclusit. Et Lu-
therus differendi principia suis uicēsa tollens, si dispu-
tationem instituat, nec aditū, nec exitum poterit repe-
rire. Perinde enim est, scripturas solas sine lege & pro-
uisque interpretatas arbitrio accipere: ac si nullum fi-
xum certumq; differendi principium acceperis. Quapro-
pter miseri Lutherani, haud secus atq; Saraceni, nec suas,
nec magistri possunt ineprias deprehendere: nec nos cū
ijs differendo aliud possumus, quam tempus & operam
ludere. Qui tamen haberent ius suum disputandi, si prin-
cipiorum aliquem delectam reliquissent, ut ad ueritatis
inventionem aditus esset. Nunc autem nulla principia
relinquunt. Vana igitur cum eis erit & stultis disputatio.
Omnino enim meminisse debemus, id quod ab scholasti-
cis sepius uisum, iam quasi in prouerbij consue-
tudinem uenit, Contra negentem principia, quoniam
frustra id fiat, non esse disputandum.

Accedit eodem, quod paradoxa cum communi sensu
pugnantis afferunt, quae si uis argumentando refelleret

LIBER TERTIVS.

res minimè dubias argumentando dubias facis. Cū
enim illa, quae in syllogismo antecedunt, ut fidem aliquā
faciant, certiora notioraque esse oporteat his, quae ex an-
tecedentibus consequuntur, uerendum sanè est, quan-
do Lutheranorum placida coarguimus, ne res maximè
absurdas minore euidētia refellentes, peccatum hoc
ratiocinationis uitiōse ineptaeque peccemus.

Nec uero huius rei explicanda gratia longè exempla
petenda sunt, cū habeamus in manib. Etenim, ut hāc,
quam modò dixi, opinionationem Lutherani tueantur, po-
tunt primò sacras literas nō habere plures sensus. Falso
autem illud ponunt, sed demus hoc eis liberaliter. Assu-
munt deinde, in scripturis sensum illū unum certissimè
familiarissimèque doceri. Nec esse eas, uelut ceruū qua-
dam natam, in sensum omne flexibiles: sed potius esse
per se expositas, & in promptu cuique sine magistro &
doceate patere. Quibus egregie sciteque positus, iam fa-
cile conficiunt, sacris libris intelligendis, nec ueterum
traditionem, nec ecclesiae iudicium expectandum. Quae
omnia cū & y se sint falsa perspicue, & scripturis ipsi
vehementer repugnantia, si contendam ego ex aduerso
refellere, aqua mihi, ut dicitur, haerebit. Qui scilicet in-
telligam, quam se ridiculum confutare uelle uanas cō-
mentitiasque sententias, porrenta non differentium
Theologorum, sed hominum somniantium, quam stul-
tum cui libet opponenti contraria respondere, quam in-
utile facis in meridianam solis lucem inferre, quam de-
tinue oculos in re manifesta periclitari. Petrus ait, in
Paulinis epistolis esse quaedam difficilia intellectu, quae
indocti homines & instabiles deprauant ad suam ipsorū
perditionem. Hi uero contra aiunt, omnes Pauli episto-
las esse intellectu facillimas. Paulus perfectis sapientiam
loquitur in mysterio absconditam, paruulis autem lac-
torum dat, quoniam ferre aliud non possunt. Isti sine
discrimine omnes, ac si Deo placeret, inter pocula uumer-
sa scripturae sacramēta deuorant, & solidum etiam cibū
stultitiam more concoquunt. Sapientibus & prouida-
tibus quaedam patet abscondit, istis omnia reuelauit. Fi-
lius discipulis suis aliquando in parabolis est locutus, his
palam

DE TRADIT. APOSTOLICIS

palam semper loquitur, & proverbium nullu dicit. Liber in Apocalypsi septem sigillis signatus ostenditur, quem cum dederis homini scienti literas ut legat: respondet tibi, Nō possum; signatus est enim. Et his lib. agnus aperuit, aperuit item oculos, ut videant, quae nos miseris & caeci videre non possumus. Imo quae Origenes, Basilias,

Vide Hier. Gregorius, Chrysolomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Hilarius non viderant. Eunuchus ille auctoritatem Apostolicorum tam religiosus, ut relicta aula regia de extremis mundi finibus veniret ad templū, tam diuinae legis amator, ut etiam in vehiculo sacras literas legeret non poterat Esaiam intelligere, nisi aliquis eum doceret & ab illis prophetae omnes sine magistro & interprete intelliguntur. Breuiter, ut Hieron. ait, nulla ars, sine preceptore percipi potest, sola scripturarum scientia est, quā hi passim sibi omnes vendicant, praesumant, docent, antequam discant. Sunt in libris sacris loca plurima, in quibus tanta difficultas & obcuritas inest, ut post veterum omnium interpretum vigilas, studia, operas, ad huc vixā doctissimis & optimis quibusque intelligi posse videantur. Et multitudine impertita, qua nec ratio inellexit iudicium, vniuersos scripturae locos facile expedit atque interpretabitur? Itane facile est expedire, ut reliqua taceant, Hebraei sermonis ambiguitatem, tropos, vel veritate obscurissimos, phrasas alienas ab huius linguis, quibus assueuimus, in ostis inaudita, puerbis, parabolas peregrinas, translationes interdum etiam longissimae peritias? Expone mihi facile, si potes, puerbia Salomonis & Cantica Eszechielis, Danielis, & Isae. Hic enim prophetae Dauidicos Psalmos exponere: & si exposueris, tum vero libri sacri, nec sunt difficiles, neque obscuri. Quis sapiens, ait Oseas, & intelliget istar intelligēs, & sciet haec? Et Salomon: Quis talis, ut sapiens est? Et quis cognouit solutionem verbi? Atque sapientes sunt omnes illi, &

Terul. de resu. car. Hareses, quae non queunt, quomodo hareses omnes ex parua intelligentia scripturarū ortae sunt? At hoc solū tradentibus Hilario 2. lib. de Trinit. Hieron. ad Galatā. Irenxo lib.

LIBER TERTIVS.

Ab aduer. Chrysol. ca. Augustino in Ioannem, tractat. 18. Vincentio Linnen. cōtra proph. nona. septima synodo. c. 6. sed manifesto etiam experimento cognouimus. Vnde verò inter ipsos quosq; Lutheranos de rebus maximis, controuersis, si scripturae in varios sensus nō struantur? Nam illa verba, Hoc est enim corpus meū, alij proprie, alij per tropum accipiunt. Quae cum ita sint, alia ratione, atq; illi dicit, scripturae diuinae inuelliganda tenendaq; intelligentia est. Si enim ad priuatā hęc regulā dirigatur, vnde enuncetur Heluidius de perpetua Maritae Virginitate? Vnde Arius de vera Dei in Christo natura? Vnde verò vnde constabit, hūm ne, an illius intelligentia vera sit, si scripturas cuiq; liceat proprio ingenio interpretari? Cū enim varientur, ut sit, de eodem scripturaru loco sententia, quae certa sit, eā nemo praestabit. Si enim omnes, qui inter se dissentient, pari ratione suam quisq; sensum tuebūtur, Hoc enim morbi ferē innatū est hominum ingenij, ut cedere nesciant, simul atq; res in cōtentionem vocata est. Quae postquā incaluit, hoc cuiq; videtur verissimū, quod temere etiam tuendum suscepit. Aut igitur sensum quisq; suum certum habet, & redibit infama veterum, quā Arist. 4. Metaphy. lib. manifestis argumentis expolit: Aut nullius sententia certa erit, & praeterquā quod dissidiorum nullus erit finis, nullū habebimus certum fidei Christianae iudicium, sed ex sua opinione quisq; suam fidē sibi affinget. Ita fides catholica nulla erit. Ac re vera ridiculi Lutherani sunt, qui postuler, ut ipsis sacras literas interpretantibus, ac nouo quidem mirabiliq; more interpretantibus, certa fides habeatur. Non est creditum Apostolis, ut false ridet Erasmus, donec multa magnaq; miracula fidem adstruxissent doctrinae, & nunc quilibet sibi postulat et edi, quod affirmet se habere spiritum intelligētie, cū nullus eorum tamē ne equum quidem claudum sanare potuerit. Multa praeterea sunt, ne quid habeat inuēditatis oratio: & tamen multa dicuntur, quae apertē horum insanā refutēt, Sanē nisi Cochleus in epistolis ad Germaniae principes & ad Bernenses auertisset, exemplis positis, periculū facerem, & in illis variē in vtranque partem luderem, ut

si non & perperam scriptura intelligi possent.

DE TRADIT. APOSTOLICIS

vel hoc ipso periculo compertum esset omnibus, quam non sic difficile vniuersum liber thema est sacris literis aut probari, aut improbari, si pro suo esset quilibet ingenio interpretetur. Quin quatuor, sicut, nonnulla sunt scripturae loca, quae in alium atque alium sensum trahi, nec a contentiofis quidem possunt. Quis enim illud torquet, quod Paulus ad Corinthios scribit, alij per spiritum dari sermonem sapientiae, alij sermonem scientiae, alij interpretationem sermonum. At isti omnia ecclesiastica corporis munia confusa sunt, his eorum corpus est occlusum. Omnes siquidem spiritu doctore intelligunt scripturae vniuersa mysteria. Sed bene habet, quod vel Lutherus ipse quaedam in Philippi loca se non fatelligere confitetur. Bene habet quod doctores in ecclesia Christus dedit, non omnes, sed quosdam, ad confirmationem sanctorum in operibus ministerij. Verum de his & multa in secundo libro miserunt, & plura adhuc in septimo differunt. Non quod aduersam Lutheranos pugnam inire velimas, qui claudis, ut dicitur, oculis moerent Andabaratam pugnant. Sed quod videant catholici, eam omnes locos ratione animoq; lufragerint, nullum esse certiore, nullum stabiliore, nullum denique sacris literis exponendis magis necessarium, quam in quo ecclesiae traditio continetur. Quod est detestabilior Lutheranos impudentia, qui hunc locum labefactare, ne funditus deleantur. Sed ut hac omnis questio semel hic, ubi propius est locus, constituitur, aliquid fundamenta facienda sunt, quae Theologiae fideique simul nervos, ac vires continent.

CAPVT III.

In quo quatuor fundamenta ponuntur, ad traditiones Christi & apostolorum constanandas.

Primum fundamentum.

Ioseph. c. 4. li. 1. anti. tradit Seth & posteros suos colentes eum disse, vii.

Ecclesiam esse antiquiorem scriptura, fideiq; pinde a religionem sine scriptura consistere. Nam vetustissimi illi primorum saeculorum patres, qui in lege naturae ante Moysen viri Dei cultores sunt habiti, sacrorum ritum, veramq; de rebus diuinis sententiam non sci-

LIBER TERTIVS.

scriptis legibus, sed etiam se & instituto maiori seruare te. Circumcisione quoq; a Deo primam accepta, Abraham deinceps familiae prodidit. Proles vero illa hominum Hebraeorum, eiusmodi sacramentum non aut tabulis, aut tabulis inscriptum, sed in animis consuetudine imbutis quasi impressum conseruauit: multosque annos in Aegypto circa vilam scriptam legem, vnius Dei veram fidem & religionem tenuit. Christus etiam Dominus librum nullum scripsit, imo, quantum legimus, ne praecepit quidem, ut scriberetur. Euntes, non aut scribite, sed predicate euangelium omni creaturae. Mar. vi. Et per Hierem. c. 30. Dabo, inquit, legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Et Apostolus 2. Cor. 3. Epistola, ait, estis Christi, administrata a nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Lex ergo euangelica, quae lex spiritus est, non litera, non est a principio litteris exarata, sed in animis fidelium insculpta. Nam & ceteri Apostoli prius viua voce euangelium docuerunt, deinde mandarunt literis, ut testes satis graues & idonei sunt Irenaeus 3. aduersus Valentinum libro. Euseb. cum alijs locis non obscure, tum luculentius in 3. histor. Eccl. lib. cap. 24. Chrysol. hom. 1. in Matthaeum, Theophylactus in initio comment. in Matth. Hieronymus in catalogo scri. eccl. in Matth. & in Ioan. breuiter, ne omnes sigillatim enumerem, vniuersi ecclesiastici auctores. Nolo enim in aperis rebus multus lectori videri ed maxime, quod Lucas euangelista huius rei certissimum testimonium praebet, inquit: Quoniam multi conati sunt ordinare narrationem, quae in nobis completae sunt, rerum sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis: visum est mihi adsecuro omnia, a principio diligenter ex ordine tibi scribere, optime Theophile, ut cognoscas eorum verborum, de quibus creditus es veritatem. Constat igitur doctrinae fidei iam vulgatae scripturam euangelicam accessisse. Accessisse, inquam, non praecessisse. Constat christianam ecclesiam & religionem non literis primam sed traditione subsistisse. Constat rursus fidei doctrinam

litterarum, ut teram lapideam, in quibus diuisum rationem calens, ut insculptum, ut quae ab ipso in scriptura erat, deuenit. Sed de inuentis loquitur, non de hi, quae a natura sunt accepta, ut in ueris percipiunt. Has fides vocat litteras, ut huius an signis Mercurij columnas, quae Platonem quondam & Pythagoram rati omnes loquuntur, ut huius an signis Mercurij columnas, quae Platonem quondam & Pythagoram rati omnes loquuntur.

DE TRADIT. APOSTOLICIS.

In Ecclesia primitiva non ab scripturis habuisse auctoritatem, sed contra scripturas à traditione. Sicut tradiderunt, ait, nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministraverunt sermonis. Constat denique aliquando in ecclesia Christi fuisse catholica dogmata, quae sacris nullis literis continerentur. Quare per motorum Irenaeus ait, Quaedam estis Apostoli nullas nobis scripturas reliquissent, tamen & oportebat nos sequi ordinem traditionis ecclesiae, quae fideles scilicet ante scriptum Evangelium sequebantur.

Secundum fundamentum.

Non omnia, quae ad doctrinam Christianam pertinent, esse etiam in sacris literis expressa. Nam perpetua beatae Mariae virginitatem, descensum Christi ad inferos, Baptismum parvulorum, consessionem panis & vini in corpus & sanguinem Christi, processionem Spiritus sancti ex filio, etiam personarum in una substantia equalitatem, eandemque per relativas proprietates distinctionem, non ita expressa in libris canonicis invenies, sed ad ea tamen certa in fide sunt, ut contrariorum dogmatum auctores ecclesia haereticos indicavit. Quaedam igitur articulus resurrectionis continebatur in illo, Ego sum Deus Abraham & Isaac, quod postea Christus Dominus minus intelligentibus exposuit: ita nonnulla per spiritum veritatis explicuit ecclesia, quae in sacris literis habeatur obscura.

Tertium fundamentum.

Multa pertinere ad Christianorum doctrinam & fidem, quae nec aperte, nec obscure in sacris literis continentur. Id primum Innocentius probat de celebra. missae, & cum Marthe. Verba enim quibus in calicis consecratione utimur, quibusque Christum dominum vsum esse profitemur, scilicet, Mysterium fidei, & aeterni testamenti, in Evangelistis non habentur. Aeneas quidem, Levatis oculis ad Deum patrem suum, Sententiam quae illam, Beatius est multo dare, quam accipere, Christum dixisse nesciremus, nisi Paulus in Aetis docuisset. Quaedam igitur ergo non omnia gesta Iesu Evangelica scriptura complexa est, ita ne omnia verba quidem, sed quaedam per

Cap. 10.
Joan. vi.

LIBER TERTIVS.

98

per traditionem accepta sunt. Rursum, sanctorum Martyrum auxilium precibus implorandum, eorumque memorias celebrandas, imagines venerandas esse, in sacrificio Eucharistiae simul cum corpore sanguinem sacerdotibus esse & consecrandum & sumendum, sacramenta confirmationis & ordinis non iteranda, sacra litera nunquam forte tradiderunt. At, eiusmodi atque alia praeterea id genus, ita firmiter ecclesia catholica retinet, ut si sacris codicibus fuissent inscripta. Quatuor demum Evangelia, quae nunc ecclesia recipit, quatuordecim epistolae Pauli, brevitè, ut in summa dicam, utriusque & veteris & novae testamentum, firmissimè retinemus: nec tamen ea tenere possumus scripturae auctoritate. Multa igitur sunt fidei catholicae dogmata, quae sacris literis non habentur.

Quartum fundamentum.

Apostolos maximè de causis alia quidem literis, alia autem viva voce prodidisse. Sed quae illae causae sint, repetendum alius videtur. Morem porro hunc tradendi quaedam discipulis non scripto, sed verbo, olim quoque fecimus à Philosophis observatum. Pythagoram certe hunc in modum discipulos instituisse, posteriorum omnium scripta testantur. Qui & ipse, ut i. Hieron. Clemens Alexan. refert, circumcisus fuit, ut adyta ingrediens Aegyptiorum mysticam disceret philosophiam. Galenus libro 2. de anatomi. admini. veteres Physicos, ait, artes à maioribus quasi per manus traditas conservasse. Cicero libro 1. de legibus, ferendos in Republica mores existimat, nec scriptis omnia sancienda. Et eodem rursus libro, sacra putat melius in Republica conservari, si à patribus accepta deinceps familijs prodantur. Caesar de bello Gallico libro 6. Druidas scribit disciplinae praecipua nefas existimasse, ut literis mandarentur. Scribunt item non modo celebres Hebraeorum doctores, sed ex nostris Hilarius & Origenes Moysen non legem solam, sed secretiorem legis enarrationem in monte divinitus accepisse: praecipuum autem ei à DEO, ut legem quidem populo scriberet, legis autem oeculta mysteria ipse ministro suo Josue, hic deinceps succedentibus

illa. in
pra. i. psal.
orig. in 5.
in Num.

sa.

DE TRADI. APOSTOLICIS

facerdotum primoribus, magna silentij religione reu-
larer. Anatolius quoque apud Euse. lib. 7. eccl. histo. c.
28. 70. Interpretes refert Ptolomæo regi percontanti
multa ex Moyſis traditionibus respondiſſe. Atque illud
etiam auctor 4. libri Eſdræ, ca. 14. non obſcurè teſtatur.
Enarram, inquit, Moyſi mirabilia multa, & præcepi
dicens, Hæc in palam facies verba, & hæc abſcondes.
Quod idem præceptum Dominus Eſdræ legem ſtaurã-
da dedit, in quiens, Quædam palam facies, quædam ſap-
ientibus abſconſe trades. Ad huiusmodi vero traditio-
nes Prophetæ videtur ſpectaſſe, cum ait: Deus, auribus
noſtris audiuitis, patres noſtri annunciauerunt nobis.
Et ruruſum, Quæta mandauit patribus noſtris, non ea
facere filijs ſuis. Ad ſimiles quoq; veterum traditiones
Moyſes ipſe reuocat, ubi dicit, Interroga patres tuos, &
dicent tibi: maiores tuos, & annunciant tibi. Quæ dõ
igitur non ſcripto, ſed verbo tradere, non philoſopho-
modo, verõm Moyſis, imõ Dei etiam conſilium fuit.
Huius ergo optimi conſilij rationem Ieſus Chriſtus v-
te magiſter habuit, habuerunt Apoſtoli. Multa enim ð
domino illis tradita ſcribere noluerunt. Quibus vero
rebus adducti idipſum fecerint, breuiter explicandum
eſt. Cæſar de bello Gal. lib. 6. duabus de cauſis Diuidas
inſiſtiſſe dicit, ne diſciplinæ præcepta literis proderet-
tur: quòd neque in vulgum diſciplinam efferri velint,
neque eos, qui diſcunt, literis conſilos minus memorã-
ſtudere. Quod ſerè pleniſque accidit, vt literarum præſi-
dio diligentiam in perſeucendo ac memoriam remittã-
Nimirum, vt Ioanni Pico in Apologia placet, prior illa
cauſa Pythagoræ ac Platoni præcipua fuit, vt myſteria
quædam oculta verborum traditione diſcipulis com-
mendarent. Nec enim aliter exiſtimarunt Philoſophi
dignitatẽ ſe poſſe tueri. Aegyptios, Clemens Alexan-
dro, refert, non quibuſlibet myſteria commiſiſſe, nec re-
rum diuinarum cognitionem ad prophanos deſerre ſo-
litos, ſed ad eos ſolos, qui erant ad regnum penitentiarũ
& ex ſacerdotibus ijs, qui iudicati fuerint probatiſſimi
& educatione & doctrina & genere. Extat Lyſidis Py-
thagorei epiſtola, in qua Hipparchũ reprehendit, quòd
publi-

Pſal. 43.

Pſal. 77.

Deut. 32.

LIBER TERTIUS.

publicè, contra ac magiſter inſtituit, philoſopharetur.
Nec enim fas eſt, ea omnibus porrigere, quæ paucis &
ijs quidem diſertis & laborantibus communicada ſunt.
Qui autem Pythagoræ præcepta paſſim vulgo traderet,
æquẽ eos impios haberi, vt qui prophanis hominibus
Eleuſinarum dearum arcana patefaceret. Eis etiam ef-
ſe ſimiles, qui in præaltum puteum coeno plenum a-
quam puram atque nitentem eſuſderint. Quos nihil a-
liud, quàm coenum turbare & aquam amittere. Nec ſo-
lum à Lyſide Hipparchus reprehenuſ eſt, ſed accuſatus
à diſcipulis alijs, & expulſus è ſcola, & propter ipſum tã-
quam propter mortuum facta columna eſt: quem admo-
dum Clemens Alex. 5. Strom. ſcripſit. Non licet, inquit,
quoq; Pindarus, apud omnes veterẽ aperire oratiõem,
Præterquam fideliffimis ſilentij vijs, Amat enim natura
celari, vt Porphyrius ſcripſit, nec diuina myſteria Deus
patitur in aures vulgi introire pollutas. Aurum & gem-
mas in altiffimas terræ latebras natura condidit. Ita ma-
gno habetur in pretio, vileſceret, ſi eſſent expoſita. Baſi-
li. in li. de ſpiri. ſanct. c. 29. & Origenes homi. 5. in Numer.
ob id aſſerunt Moyſen non eſſe paſſum, vt omnia, quæ e-
rant in templo, omnibus eſſent perua, quòd ſcires res
vſu tritas expoſitas eſſe contemptui: quòd verò ſepoſi-
tum eſt, & rarum, huic coniunctam eſſe ſummam ad-
mirationem & reuerentiam.

Plato ſcribẽs Dionyſio de quibuſdam ſacris myſterijs
monet, vt epiſtolam cuſtigio conceperat, ne in manus
indigni vulgi perueniat: Tante ſunt olim, vel ethnicis cu-
reg. diſciplinæ myſteria, & à contemptu, & à prophã-
no abuſu defendere. Id verò maximè, ſi ad res ſacras my-
ſterium pertineret. Tarquinius rex Marcum Tulliu duũ
virum, quòd librum ſecrèta ſacrorum continentẽ huius
ſocii cuſtodireque commiſſum, Petronio Sabinõ ſcriben-
dum dediſſet, culeo inſutum in mare abieci iuſſit. Quod
in poliſij genus multò pòtè patrie diſis irrogatum eſt: Ac
inſiſtiſſime id quidem, vt Valerius ait, quia pari vindicta
parentum, ac Dei violatio expianda eſt. Quæ videlicet
cauſa Apoſtoliſ fuit, vt ſecreto quædam ex animo in a-
nimum ſolo intercedente verbo transfunderent. Con-
ſenta-

Li. 7. biſt.

ca.

Val. Max.
de ſeru. ve-
lig. li. 1.

DE TRADIT. APOSTOLICIS

2 ad Th. 2. 1. 6. 2.

sentaneum enim erat, mysteria quaedam presertim sacra-
clam populo rudi habere, perfectis & maiorib. scorsum
comunicanda. Non iudicavi, inquit, me scire aliquid in-
ter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, Sapien-
tiam autem loquimur inter perfectos. Et rursus, Forasius
ait, habe sanctorum verborum, quae a me audisti. Bonum
depositum custodi, & quae a me audisti per multos re-
stes, haec commenda fidei tuis hominibus, qui idonei
erunt & alios docere. Quod si Apostoli, quibus formae sa-
cramenta essent constituenda, quibusque ritibus admini-
stranda, aliaque ad genus religionis secreta, passim vulgo
tradidissent, quid esset aliud, quam aduersus Christi legem
sanctum dare canibus, & inter porcos spargere margaritas?
Imo verum quid esset aliud, quam omnia mysteria Christi-
anae religionis aboleret? Nec enim mysterium est, quod
ad populares aures effertur. Hec itaque prima ratio est, cur
Apostoli quaedam sine scripto traderent. Nempè ne aut
ab ethnicis sacra nostra iriderentur, aut vulgo etiam fi-
delium veniant in contemptum. Secunda est, quoniam
habet ne scio quid lateatis energiae viva vox, & in aures
discipuli de auctoris ore transfusa fortius sonat, quem
ad modum Hieronymus ad Paulinum ait. Indignum er-
go erat, ut rora Evangelij doctrina, quae lex est spiritus &
vitae, mortuis ubique literis committeretur, nec vlla ex
parte committeretur cordibus, cum de ea peculiariter
scriptum esset: Dabo legem meam in visceribus eorum,
& in corde eorum scribam eam. Seruorum & rudium
est, omnia ex prescripto agere. Iudaeorum ergo sit scripta
haec lex, qua vniuersa etiam minima praescribantur. At
Ilij perfecti iam viri & in libertatem gratia vocati, ha-
beant legem insculptam in cordibus. Quamobrem, qui
Euangelium omni ex parte in characteribus & membra-
nis includunt, nihil illius verbo, nihil cordibus relin-
quentes: hi Euangelio multum adimunt & dignitatis:
& verum. Papias apud Euseb. Si quando, ait, aduenisset
aliquis ex ijs, qui secuti sunt Apostolos, ab ipsis sedulo
expitebar, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid au-
tem Philippus, vel Thomas, quid verò Iacobus, Ioan-
nes, Matthaeus. Nec enim tantum mihi librorum lectio-

Vide Hier.
ad Gal. 4.
in illud:
Vult apud
vos modò
esse, et mi-
zare voce
meam.

3. li. eccle.
list. c. 39.

LIBER TERTIVS.

nes prod esse credebam, quantum viuae vocis praesentis-
que magisterium. Haecenus Papias. Vbi vero gentium
est verbum, quod tantoperè Lutherani fastidire solent?
Nam scriptum verbum, si verè ac proprie loqui volumus,
non est verbum. Apud nos autem, qui Christi & Aposto-
lorum oracula voceque tuemur, verbum Domini verè
& proprie manet in aeternum. Verbum, inquam, viuum,
quod ex doctorum ore in discipulorum transfusum au-
res fortius resonat. Verba, inquit, mea, quae posui in ore
tuo, num recedent de ore seminis tuamodò & vsq; in
sempiternum. Adde, quod ad confutandos hereticos ma-
ior vis in traditione, quam in scriptura est: Egesippus a-
pud Eusebium refert, virginem mundam & immacula-
tam ecclesiam permansisse, donec discipuli Domini ex-
isterant, corruptoribus veritatis, si qui sortè fuerunt, in-
occulis torrens hiatibus delitescens. Vt verbò omnis il-
la aetas, quae a Domino susceperat vitae vocis auditum,
de hac luce discessit, tum hereticos nudato, vt aunt, ca-
pice Apostolicam veritatem oppugnasse. Et Ignatius apud
eundem ea maximè ratione docet, hereticorum vitati-
contagia, si diligentius ac tenacius Apostolorum tradi-
tionibus inhareatur. Tertullianus quoque adhuc aperte
monet, vt aduersus hereticos magis traditionibus, quam
scripturis differamus. Scripturae enim in varios sensus sa-
cile trahuntur, traditiones non item. Nemo hereticorū
est, vt Hilarius ad Constantinum Augustum tradit qui
se non secundum scripturas predicare ea, quibus blas-
phemar, mentiar. Omnes scripturas sine sensu loquun-
tur. Et Irenaeus lib. 1. c. Heretici, inquit, scripturis nituntur
sua dogmata confirmare, ne sine teste esse videantur. Sed
deformant eloquia Dei, atque ex figura hominis, vulpis,
aut velli, figuram reddunt. Haecenus ille. Faciunt porro he-
retici, quod patrem suum fecisse vident, vt Vincentius
Lirinensis eleganter ait, & auctoris sui callida machina-
menta sectantur. Nam quid ille non faceret misellis ho-
minibus, qui ipsum Dominum maiestatis scripturarum
testimonij appetiunt? Si filius, inquit, Dei es, mitte
te deorsum. Scriptum est enim, & c. Ita, quodcumque do-
gma hereticus proferat, statim ait, Scriptum est enim: &

3. li. eccle.
list. c. 39.

Mōian pri-
mus tradi-
tōis trad-
tio noua. 7-
da iugisif
se dicitur
list. eccl. li.
c. 16. 3. li.
eccl. list. c.

DE TRADIT. APOSTOLICIS

non vnum, sed mille testimonia: mille exempla parat de Lege, de Psalmis, de Apollolis, de Prophetis, quibus no. no more interpretatis, sententiam suam approbare conatur. Quorsum haec tam longo sermone repetita? Nempe, vt intelligas non modò aduersum haereticos plus habere traditionem, quam scripturam vniuersam, sed etiam omnem sermò cum haereticis disputationem ad traditiones a maioribus acceptas esse referendam. Nam cum virique & catholici, & haeretici pro sua sententia quoscumque factas literas referant, in sensu & interpretatione discrimen est. Quis autem verus ac legitimus scripturae sensus habendus sit, nisi ecclesiae traditione cognoscatur, certo non potest. Quemadmodum & paulo ante docuimus, & 7. libro superius multis magnisque argumentis demonstratum. Atque hinc patet causa grauissima, cur traditiones Apostolicas facere necessarias. Sensus enim scripturarum Apostolicarum, non erat ab Apostolis scripturis alijs explicandus, nisi ipsi in opera sua eaderent commentarios, quod a viris grauissimis semper alienum fuit. Intelligentiam ergo scripturae sacrae discipulis suis viua voce tradiderunt: vt illud Deus omni tempore in suis ecclesijs impleat, Dabo legem meam in visceribus eorum, Lex siquidem Euangelica, vt Hierony. in commen. ad Gal. scripsit elegantissime, non in scripturis est, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla: non in verborum folijs, sed in radice rationis. Ex quo magis emergit, per huiusmodi traditiones, ecclesiasticos ordines suo quaeque loco diuinitus continendum & maiores, qui regni caelorum clauces habent, sacrosancta scripturae sacrae mysteria, quibus quoque & tempore & loco dignum visum fuerit, aperire & minores ab ecclesiae magistris libri clausi sacramenta percipiunt. Alioquin nulli essent ecclesiae doctores, sed cuius, quamlibet plebeius & rudis, earum per se rerum sine praecceptore quaereret intelligentiam, quas Apostolorum in interpretatione & literis obuias expositasque haberet. Nunc autem traditiones Apostolicas non quibuslibet commendatae sunt, sed iuxta Paulum sapientibus & prudentibus, fidelibus quoque ac religiosis depositi sacramenti custodibus, qui etiam idonei sunt

C. 3. conclus. 5. & 6.
Ad Gal. 1.
1. quae 1.
Marion.
2. Tim. 2.
C. 2.

LIBER TERTIUS.

... & alios docere. Quae de re Dionysius Timotheum diligentius admonet, ne sancta sanctorum efferat, ea partim rudibus exponens, sed sanctis solum sacrarum scriptarum intelligentias secretius pandat. Ob hanc enim causam primos illos nostros duces necessario summa & supersubstantialia partim scriptis, partim non scriptis, institutionibus, iuxta quod sacrae definitur leges, tradidisse. Quod quod, vt Cic. ait, suauis mores in re, traditione seruantur. Ne si scripto se neciantur omnia, & molestia illa fiant, de legum ac doctrinae codex sua mole & magnitudine terreat. Quid quod haec via, vel maxime ecclesiae commendatur auctoritas: quam vt ipse charitissime, Christus tantopere commendauit. Cum enim scripti sui non veris modo, sed sensum etiam in corde seruauit: verè, quod Apollonius dixit, columna est & firmamentum veritatis. Et equum erat, vt aliquis quasi lydius lapis in manu ecclesiae relinquere, quo falsas veritates doctrinas exploraret, verumque item scripturae sensum a falso discerneret. Sed de sensu haecenus. Nunc fundamentum illud confirmandum est, ostendendum, quae Apostolos euangelij doctrinam partim scripto, partim etiam verbo tradidisse. Cuius rei primum testes sunt Dionys. lib. de eccle. Hierar. c. 1. Clemens Alex. in lib. de pascha. apud Euseb. lib. 6. eccle. hist. c. 11. Et in libris Ieron. & 3. Origenes hom. 5. in Num. Papias apud Euseb. lib. 3. eccle. hist. ca. 39. Egesipp. eod. Euseb. auctore li. 4. eccle. hist. c. 8. Ignatius eodem Euseb. referente, li. 3. c. 26. Ireneus. li. 3. c. 2. & 4. Quam etiam Euseb. etulit lib. 4. eccle. hist. c. 14. & lib. 5. ca. 6. & 20. Tertullianus in li. de corona militis, Cyprianus de ablutione pedum, Epiphanius de haeresibus cum alias saepe, tum ibi maxime, vbi Ariano rum & Apostolorum dogmata coarguit, Hieronymus aduersum Luciferianos, Augustinus lib. de Baptif. contra Donatist. cap. 7. & lib. 4. cap. 24. & lib. 5. cap. 25. & 26. Damascenus li. 4. c. 13. & 17. Basil. in de Spir. san. c. 27. & 29. Refert autem ex his vnum & item alterum Gratia. in dist. 5. ecclesiasticarum, & 12. dist. c. illa autem. Potest igitur quaequã verè esse, quod sit huiusmodi virorum choro contra praesens sed si tanta nubes testiu haereticorum corda non mouet,

De eccle. Hierar. c. 1.
In Ieron. in lib. 3. c. 26.
Hic 79.
C. 4.
N 3 uer,

DE TRADIT. APOSTOLICIS

uct, vel diuinis testimonijs moueantur. Quamquam, quod vno eodemque consensu totantique viri testati sunt, id non humanum, sed diuinum est. At suppetunt etiam scriptura diuinæ præclara testimonia. Scate, inquit Paulus, & tenere traditiones, quas accepistis siue per epistolas, siue per sermonem. Et rursus, Laudo autem vos fratres, quod, sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Et eodem cap. postea, Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Et paulò post, Cætera, cum venero, disponam. Atque ad Timotheum, Formam habe sanorum verborum, ait, quæ à me audisti, bonum depositum custodi. Et deinceps: Quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Ac Ioannes in epistola 2. Plura, inquit, habens vobis scribere, nolui per chartam & atramentum: spero enim me futuram apud vos, & ore ad os loqui. Quid multa? Duas Petri epistolas habemus, & credimus mutum an nis 7. Antiochie sedisse, e linguam Romæ annis 25. Num nihil aliud verbo docuit, quam quod epistolis duabus scriptum reliquit? Quid? Andreas, Thomas, Bartholomæus, Philippus, nonne sine scriptura solo inter artem verbo ecclesias sibi destinatas & fundarunt in fide, & in religione continuerunt? Consentiamus igitur, quod negari non potest, fidei doctrinam non scripto totam, sed ex parte verbo ab Apostolis esse traditam.

CAPVT. IIII.

Vbi seruantur viæ ad traditiones Christi & Apostolorum inuestigandas.

Hic igitur cognitis, restat illud explicandum, vbi totius orationis cardo versatur, quoniam modo Theologo constare possit, hoc aut illud dogma ab Apostolis esse traditum. Verbi causa ponamus aliqua, quæ pateant latius. Si in questionem veniat, Nû minores ordines, Ieiunium quadragesimæ, Baptisma paruulorum, Imaginum veneratiõem, Symbolum fidei, ex traditione Apostolorum habeamus: id nunc explicandum

LIBER TERTIVS.

100

dam esse dicimus, si ne sit via aliqua plana & expedita, quas ad certam earum rerum intelligentiam valeat perueniri. Nõ enim sumus ij, qui Pharisæorum instar traditiones nostras velimus quasi diuinas & Apostolicas vendicare, sed vbiq; gentium copiamus, vt vera à falsis, ita à humanis diuina secerneret. Eo verò in loco maxime, vbi de dogmatis fidei catholice agitur. Quo in loco quidem reuera illustrandi permixta confusio perniciosissima est. Sunt igitur viæ quatuor aperte, quas si sequemur, traditionibus Apostolorum vestigandis minime aberrabimus.

Prima via ab Augustino aperitur cum alijs locis, tum lib. 4. cont. Donatist. in hæc verba: Quod vniuersa tenet ecclesia, nec concilij instituti, sed semper retentum est: non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur. Est autem ratio huius in promptu. Si enim consuetudinis cuiusquam diu in tota ecclesia obseruatae originem & principium, nec ad Summos Pontifices, nec ad concilia episcoporum referre possumus: sed ea consuetudo ad Apostolorum vsque tempora retro trahitur, conficitur plane illam ab Apostolis esse profectam. Vt si in dubium vocetur, An minores ordines, subdiaconatus, lecturatus, & ceteri, ex Apostolorum traditione in ecclesia sint, hunc in modum peruestigabitur. Si horum ordinum initium, vel à Damaso sit, vel à Symmacho, vel ab illo alio seu Pontifice, seu concilio, certe Apostolorum traditio non fuit: Sin ante quemcumque Pontificem, ante quodcumque etiam concilium, mentio huius rei apud priores habetur, donec ad Apostolorum tempora peruenitur est: tunc demum intelligimus, minores ordines ex apostolica traditione fuisse, vt & re vera fuerunt. Quoniã non posteriora modò, sed Ignatius epistola 8. ad Antiochenos, Dionysius 3. cap. Ecclesi. hierar. Clemens in epistola ad vnicuersos, Anacletus in decretis suis, eius rei tanquam in ecclesia iam acceptæ meminerunt. Eadẽ quoque ratione docebis, Ieiunij legem traditionis Apostolicæ fuisse. Cuius videlicet mentionẽ fecisse constat August. ad Cæsarianum epist. 80. & ad Ianuarium epist. 119. Hieron. ad Lactam de institutione filij, & lib. 2. aduers. Iovinian. & in Esaiam, ca. 38. Ambros. sermone 25. & 38. Chryl. ad

Cap. 24.

DE TRADIT. APOSTOLICIS

ad pop. Ant. homi. 3. & 16. Basilium cum in alijs concio-
nibus, tum in eius initio, quam in edictos habuit, & in
postiore de ieiunio, Concil. Nicen. refertur cap. 18. dicit
cap. Habeatur, Cōcil. Laodic. multis capitibus, Sezome
num hist. trip. lib. 1. c. 10. Origenem hom. 30. in Leuit. Itē
nā apud Euf. ecd. hist. lib. 3. c. 24. Telephorum in epi-
ad vniuersos, qui ieiunij nostri auctor falso à quibusdā
existimatur. Quoniam in epi. 4 ad Philipp. eius rei prot.
meminit: atque habemus etiam Canonem Apsto. 68.
probarum etiam à Trullan. Synod. Canone 9. & Cano-
ne 20. Quimobrem verè ac iure Theophilus Alex. libro
Paschali primo & tertio, non solum legē ieiunij à maie-
sticam traditionem. Et Epiphanius hæres. 80. vbi do-
Arinam ecclesiæ docet & fidem, quæ traditione eccle-
siastica seruat, cui meminit ieiunij quadragesimæ, tū
dixit aperte Apostolos tradidisse ieiunia 4. & 6. feru-
Atque Leo Papa in concione de Pentec. cuius initium
Plenissime, ieiunium quatuor temporum Trinitatis ab
Apostolis, dicit esse institutum. Hiero. autem ad Marcel-
lam aduersus Montanum non obscure tradit, quā dra-
gesimam nos secundum traditionem Apostolorum iei-
nare. Quod verò in hoc exemplo fecimus, id facere per
multa possumus: & hac eadem ratione parvulorum bap-
tisma, cōsecrationem virginum, Monasticam professio-
nem, lucernas in templis, ceterosq; luculentas, imaginum
venerationē, & alia id genus, ab Apostolis tradita cōpro-
bare. Sanè quod in morib. diximus, idem in fidei dogma-
ta seruandū est, si vnumquodlibet nouū esse hæretici ca-
lumniantur. Cuius rei illustre exemplū habes apud Euf.
lib. ecd. hist. 3. ca. vlt. Sed nos pergamus ad reliqua.

Secunda itaq; via huic proxima, & ea quidē expedi-
tior, est: Si quod fidei dogma patres ab initio secundum
suorum temporum successione[m] concordissimè tenuer-
unt, huiusq; contrarium vt hæreticum resutarunt. P-
tamen è sacris literis non habetur, id nimirum per apo-
stolicam traditionem habet ecclesiā. Exempla sunt, Per-
petua beate Mariæ virginitas, Descensus Christi ad infer-
ros, vt animam Adq; & reliquorum patrum, qui ibi tene-
bantur,

Vide Euf.
de tempo-
ribus
Fortè aut e
hæc tempo-
ra. retenti
more ab A
psto. ac
cepto ser-
uatum est.
à Telepho-
ro aut pri-
mus legē
prescrip-
tū præceptū
est.

LIBER TERTIVS.

ntur, crueret, Certus euangeliorum numerus, & cæ-
tera id genus, quæ, ne longum faciam, non sunt annu-
meranda. Omnia siquidem fidei dogmata ab apostolis
accepit ecclesiā, vel scripto, vel verbo. Quoniam ij mini-
sra fuere sermonis, nec vllas in fide nouas reuelationes
ecclesiā habet: sed eas seruat, quas Apostoli per Spiritū
sanctum fidei populo reliquerunt, quæadmodum po-
tēta sumus demonstraturi.

Tertia via, si quicquam est nunc in ecclesiā commu-
ni fidelium confessione probatum, quod tamen huma-
na potestas efficere non potuit, id ex Apostolorum tra-
ditione necessariò derivatum est. Vt vora dissolue-
& remittere iuramenta, non erat humane potestatis: tū
quæ iure nature vora nūcupata Deo reddere, & iuramē-
ta seruare tenemur: humana verò facultas ea, quæ iure
nature debita & cōsilitura sunt, condonare ac tollere nō
potest: vt Gratia. 1. distinctio. statim à principio do-
cet: tum etiam, quia in his, quæ superiori ex conuen-
tione debentur, inferioris potestas nulla est. Eademque
est ratio de matrimonij rati dūptione per monasticum
solenne votum. Cū enim matrimonium etiam non con-
summatum iure Eūgelicam legem iure esset nature in-
dissolubile, nec esset in Rept. humana facultas vlla eius-
modi matrimonij dirimendi, consequens fit, hunc eccle-
siæ morem ex Christi & Apostolorum instituto descen-
dise. Nec enim credi potest, ecclesiā Dei aliquam sibi
potestatem generaliter vsu passē in his, quæ ad ius natu-
re pertinerent, nisi quam Christo & Apostolis tradi-
tione accepisset. Iam enim hic error esset grauis in mori-
bus, in quibus ecclesiā errare non posse, suo loco o-
stendimus. Nec me etiam est, quod Alexand. 3. aliter in
postremo illo exemplo docere videatur. Cū enim illi
esset obiectum, non posse per solenne religionis vo-
tum matrimonij dirimi, quoniam scriptum esset, Quod
Deus coniūxit, homo nō separet respondit, hoc scriptu-
re testimonium de matrimonio consummato esse in-
terpretandū. Quo videlicet responso significauit, matri-
monium ratum, si consummatū non esset, licere huma-
nitus separari. Veram vt omittam, quod verba illa Adq;

De con.
cō. ca en
publica.

DE TRADIT. APOSTOLICIS

Hoc nunc nos ex ollibus meis, & caro de carne mea, &c. equibus dominus colligit, quod cōiunxisset Deus, id hominem separare nec debere, nec verò posse: eo tempore fuisse in paradiso delata, quo nondum erat matrimonii consummatū: utq; illud etiam præteream, quod matrimonij ipse contractus adeo natura sua firmus ac perpetuus est, ut ne voluntate quidem contrahentium dissolui possit; quæ tamen hominum conventionibus dirimendis, valere solet plurimum: Certè Theologis grauis simis semper absurdum visum est, matrimonium vllū per ho-

*De transla-
tione. ca.
quarto.*

minem separari. Quanto grauis Innocentius tertius alio sum quidem, sed ad hunc etiā locum apposite dixit, non hominē, sed Deum id soluere, quod Summus Pontifex non humana, sed diuina auctoritate dissolueret. Nimirum quod Dominus Petro dixit, Quodcumq; solueris super terram, &c. quousq; & quatenus, vel amplificandum esset, vel etiam cōstringendum, id ab Apostolis ecclesiam accepisse consentaneum est. Qui eiusmodi res ad ecclesie gubernationē necessarias sine dubio tradidit. Atque tradunt nonnulli, Ioannem Euāgelistam iubente Christo ab sponsa sua Euāgelij gratia fuisse se iunctum. Hieronymus certe, aduersus Iovinian. lib. Ioannem affirmat & virginem fuisse, & maritum. Teclam quoq; Epiphanius hære. 78. tradit à Paulo nuptijs exsolutam, cum sponsum haberet primarium visibis formosissimum: & virginem sanctam contempsisse terrenā, ut celestium potens efficeretur. Sed contra Alexandrum dicitur. Nam hoc forte dicit aliquis. Minime vero gentium. Nec enim statim Pontifici contrarius est, qui argumento, quo catholici vrgentur, aliam responsionē parat. De tertia igitur via dictum est satis.

Quarta via, eademq; & mollior, & tritior, est huiusmodi: Si vni ecclesiastici aliquod dogma, vel vnam quālibet consuetudinem vno ore tellentur nos ab Apostolis accepisse, sine dubio certum argumentum est, vti esse credamus. Vt imagines ab Apostolis esse traditas, patet in 7. Synodo generali, actione 6. dixerunt. Et symbolam fidei, quo vulgus fidem suam profiteretur, ecclesiā Apostolis tradentibus habuisse, auctores sunt Rufinus

*proxi-
mum
in tom. 8.
euāgelij,
quod Hiero-
nymo
molliori
baunt.*

LIBER TERTIVS.

102

in expositione symboli. Hieronymus ad Pammachium de erroribus Ioan. Hieroso. Ambrosius in sermone 38. de ieiunijs & quadragesima, Cassianus libro sexto ad Leonem imperatorem, Isidorus lib. 6. etymolo. cap. 18. Leo papa in epistola octaua & tertidecima ad Augustā, Clemens in epistola prima ad Iacobum, si Clemens tamen illius epistolæ auctor est. Sed de his hæstenus. Nam plura exempla ponere longum esset, nec ad rem. quam institimus, necessarium. Satis autem fuerit, quatuor vias demonstasse, quibus traditionem aliquam esse Apostolicam inuestigetur.

CAPVT V.

De varijs generibus traditionum Apostolicarum.

AT vero, priusquam huius loci auctoritatem cōfirmo, illud animaduertendum censeo, præcepta & instituta Apostolorum esse in duplici differentia. Quædam enim temporaria fuerit, quorum ratio breuis & ad tempus fuit: Alia fuerit perpetua, vtpotē quæ causam habuere sempiternam, vt in ecclesia seruarientur. Illius generis exempla sunt, de baptismo in nomine Iesu, de abinentia à sanguine & suffocato: huius autem posterioris exemplum est, de aqua permiscenda calici. Atque etiam alia diuisio est Apostolicæ traditionis. Nam alteras Apostoli à Christo domino acceperunt, vt matrimonium, cōfirmationem, extremam vnctionem, esse sacramenta nouæ legis, quæ ipse quidē instituit Christus, suorum sacramentorum primus idemq; solus auctor, sed Apostolis tradidit, Christiano populo administranda. Alteras verò traditiones Apostoli ipsi, Spiritu sancto suggerente ad Ecclesie vtilitatem ediderunt. Quas tamen Christus dominus, dum in terra degeret, nusquā edidit. Vt quadragesimæ ieiunium, quod licet Hieronymus in secundum Ionæ cap. Ambros. concilio 36. Chryl. hom. 1. in Gene. ad Christum auctorem referre videatur, ac re vera, vt equidem sentio, Apostolicum institutum fuit. Quod Christo tamen assignatur, vel quia ad Christi ieiunantis exemplum ab Apostolis institutum est, vel quia Apostolica edicta Christi esse censentur: qui per

Apo

DE TRADIT. APOSTOLICIS

1. Cor. 7.
2. Cor. 11.
Cap. 18. in
respon. ad
4. ar.

Apostolos ecclesie loquebatur, atque ad eum per Spiritum sanctum Apostolis iuxta illud, quod Ioannis 16. ca. scriptum est, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venisset ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim loquetur a semetipso, sed quaecumque audierit, loquetur, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Et Apostolus cum quoddam de suo consilium dedisset, Puto autem, ait, quod & ego Spiritum Dei habeam. Et rursus, An experimentam eius quaeritis, qui in me loquitur. Christus in his autem traditionum generibus illa eadem consideranda sunt quidem, quae in superiore libro de scripturae et in legibus admonuit: sed discrimen illud maxime, quod de scripturarum praecipis ibi positum, transferri huc ad traditiones debet. Ex traditionum quippe vocabulo, quae a Christo acceptas Apostoli fidelibus servandas reliquerunt, ecclesia fideles eximere non potest, nec illas arbitraria aliqua consuetudine abolere. Si enim, exempli causa, materiam & formas sacramentorum confirmationis, ordinis, extremae unctionis, a Christo Apostoli, non ab Apostolis accepimus: si ad eundem quoque modum matrimonium non consummata, per solennem castitatis professionem dimitti, consummata vero per conversionem ad fidem conjugum infidelium discedente, Christus Dominus Apostolis, illi nobis edixerunt, in his tanquam in divinis institutis ecclesia nihil habet potestatis. In qua sensum explicanda sunt duo illa capita, Sunt quidam, & Contra statuta. 29. q. 1. Nec huiusmodi traditiones possunt per contrariam consuetudinem antiquari: sed tali adversae consuetudini iure obijciuntur, cap. Veritate, & cap. Si consuetudinem, & cap. Frustra, & distinctione. In alijs vero, quae videlicet Apostoli constituerunt tanquam ecclesiae pastores, poterit quidem summus pontifex, ut in ceteris ecclesiae legibus dispensare, sic enim schola loquitur, poteritque item contrarius populi mos influentia huius generis abrogare. Ut trina immersio, quam ex Apostolica traditione in baptismi sacramento ecclesiam habuisse, Canon Apostolorum 49. ostendit, per contrariam consuetudinem abolita est. Eiusdem quoque ordi-

De cu. d. 4.
cap. Si quis
presbyter.

LIBER TERTIVS.

191

nis est quadragesimae ieiunium, ac poenae rursus ab Apostolis pro criminibus praefinita, quae scilicet distinctione, capit. Presbyter, ex Concilio Gangrensi referuntur. Ad hoc genus illud refertur, quod ex Anacleti prima epistola haeretici virgere solent, Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere limitibus, sic enim Apostoli statuerunt. Quamquam de ministris, qui Episcopo sacrificanti in diebus solennioribus inseruiebant, Anacletus loquitur. Quare inde colligi non potest, omnes eos, qui missae intererant, oportere etiam tunc communionem Eucharistiae sumere, in his praesertim diebus, qui solenniores non essent. Sed ut antiquo more Apostolorumque instituto, communitio totius etiam populi a principio statim nascentis ecclesiae exigeretur, era te tamen Chrysostomi praecipuum relaxatum esse constat, & communionem altantium voluntati permissam, ad quam eos diaconus alta voce invitabat, non cogebat. Haec enim, & alia huiusmodi, tamen si ab Apostolis tradita sunt, non sua tamen ita fixa, ut mutari non queant. Cum Christi ipsius praecipua & instituta, quemadmodum diximus, ad ea stabilia rataque sint, ut conuelli nullius hominis auctoritate liceat. Cuius ratio loco superiore reddita, frustra hic a nobis resumetur. Atque illud de institutis ad gubernationem populi pertinentibus intelligi volo. Nam dogmata fidei siue Christus ipse per se Apostolis reuelarit, seu Spiritus sanctus post Christi ascensionem in caelum, mutari non possunt: sed firma haec in veritate manent perinde atque illa, quae Christi sunt ore prodita.

CAP. VI.

De firmitate & certitudine traditionum Apostolicarum.

Quibus rebus expositis, non erit difficile ostendere, id quod in hac parte maxime quaeritur ex Christi & Apostolorum traditionibus certissima posse argumenta elici, & ad ecclesiae consuetudines, & ad fidei dogmata comprobanda. Si enim Apostolus Paulus ecclesiae consuetudinem Corinthijs contentiosus opponit, cui nos itidem ecclesiae morem ab Apostolis utque receptum, totque seculorum vsu ac gentium consensio-

1. Cor. 11.

ne pro-

101 DE TRADIT. APOSTOLICIS

enim scripturas ipsas ecclesie auctoritate recipimus nec certiore argumento Euangelium Martini nomine inscriptum ipsius verè esse probemus, quam quòd sic patribus accepimus, simili profectò ratione ex reliquis institutis, quæ videlicet ab Apostolis retinemus, firma argumenta derivabimus. Quòd si quis novum librum sacrum ingerat, quem patres nostri minime receperunt, ut Basilides, qui prophetas sibi nun cupavit atq; constituit, is non alio certiore argumento refelli potest, quam traditione maiorum: ut secundo iam libro latius explicatum est. Sic quippe apud Euseb. lib. 6. cap. 10, Euangelium nomine Petri ab hæreticis prolatum, Serapion gravissime exclusit. Arque, ut Basilius idem argumentatur, etiam in reip. iudicijs, ubi scripturæ deest instrumentum, testibus habetur fides. Et sicut in rebus humanis ocalatos testes, ita in fide auritos accipimus, quia fides ex auditu est. Estet autem ridicula respublica, quæ in iudicijs scripto omnia, nihil sine scripto probaret. Scripturas enim propter litigiosos facimus. Alioquin boni viri solo verbo in veritate & officio continentur. Præterea, multa ad Christianos mores & doctrinam pertinentia quæ è sacris literis non habentur, ut antè nobis constitutum est, stultam ergo fuerit in omnibus scripturam postulare. Traditione itaq; opus aliquando est ad fidei dogmata comprobanda. Rufus, cum traditiones non scriptas, Polycarpus, Tertullianus, Irenæus, Marcionis ac Valentini: Epiphanius Melchisedechianis, Apostolicis, Arianis: Hieronymus Vigilantio, Augustinus Donatistis: denique (ut in summa dicam) omnes sancti aduersarijs Catholicæ fidei fidenter obiecerint, earumque vitæ perinde ac si fuissent scriptæ, hæreses sui quisque temporis deturbauerint: certè non minori efficacia per huiusmodi traditiones nos hæreticorum, qui aut nunc sunt, aut eriam sunt futuri, quæcunque dogmata referre ac deturbare poterimus. Absurdissimò quippe fuerit, ut Hieronymus aduersus Vigilantium colligit, vult Lutherum aut Oecolampadium in ecclesie angulo obloquentem audire, vniuersos autem maiores nostros vsque ab Apostolis contemnere. Quorum traditiones si ne-

Euseb. 4.
lib. eccle.
lib. 6. c. 10.
Cap. 7.

LIBER TERTIVS.

105

si negligamus, difficile dictu est, quantum religio detrimenti ut latura, quemadmodum distin. 11. cap. Ecclesiasticum, dicitur. Qualis enim resum omnium facies erit, qualis præsertim erga Deum pietas, cultus, exornatio, non in ecclesia dico, cuius & mysteria, & sacramenta maxima ex parte constant, sed in vna qualibet republica, vel mediocriter instituta, si mores illi, qui à principio statim cum rep. adoleuerunt, contemnantur, labefactentur, enervantur. Longiores hoc loco sumus, quam necesse est. Quis enim est, cui non perspicua sint illa, quæ pluribus verbis à quibusdam commemorantur? Commemoratur ab his Augustinus in epistola ad Ianuarium, & in altera quoque ad Casulanum, in quibus scripsit insolentissimæ insanie esse disputare, an eiusmodi consuetudines seruandæ sint: nec minus esse eos coelegendos, qui has contempserint, quamvis humanæ aliq; illarum sint, quam si diuinas leges præuaricarentur. Commemorate & alios auctores possumus, sed vtetur in re nõ dubia testibus non necessarijs. Paulus enim vnus abundè rei huius facit fidem in 2. ad Thess. epistola, c. 2. in quibus: Tenete traditiones, quas accepistis siue per epistolam, siue per sermonem. Patem ergo vim habent Apostolica dogmata, pariterque retinenda sunt, siue scripto, seu verbo ad ecclesiam peruenerint, ut D. Basilius in lib. de Spirit. sancto cap. 29. ex hoc ipso apostoli testimonio argumentatur. Quia Apostolus ipse ad Hebræos, & ex scripturis, & ex traditione argumentatus est, quemadmodum Chryso. homil. 18. in epist. ad Hebræos admonuit. Ex quibus omnibus multisq; alijs perspicuum est, quæ traditiones contempserint, eos tanquam hæreticos iure ac merito ab ecclesia fuisse semper explosos. Ita enim hæretici illi sunt habiti, qui solennia quadragesimæ ieiunia ab Apostolis accepta pro nihilo habuere, ut apud Augustinum de hare. c. 55. & apud Concil. Gangren. in epist. ad episcopos Armeniæ viderelicet. Ita qui distinctionem episcopi & presbyteri negarunt, etiam hi hæreticos sunt damnati: ut apud Augustin. eodem lib. & cap. & apud Epiphani. lib. 3. cap. 75. & apud concil. Constantiense repeties. Ita breuiter, siue Vniclesiasticas, siue Lutheranos,

Dist. 11. c. 10.
lib. rebus.

DE TRADIT. APOSTOLICIS.

fanos, siue alias quascunque antiquiores pestes non mi- nus exhorruit ecclesia in eo, quod huiusmodi traditio- nes inficiari sunt, quam in eo, quod scripta dogmata re- iecerunt. Inde adeo venit, vt septima Synodus genera- lis actu. 7. doctrinam nostrae orationi maxime consentaneam ediderit in haec verba: Fatemur nos ecclesiasticas traditiones, siue scripto siue consuetudine valentes reti- nere velle, quarum de numero est imaginum effigura- tio. Catholicae igitur ecclesiae traditionem obseruan- tes, definiemus sanctas imagines venerandas. Qui ergo apsi fuerint aliud sentire, aut more impiorum haereti- corum ecclesiasticas traditiones contaminare, si episco- pi fuerint, deponantur: si laici, communionem priuantur. Et in fine eiusdem sessi. Si quis, aiunt patres, traditio- nes ecclesiae siue scripto, seu consuetudine valentes non curauerit anathema. Et concil. Trident. sessio. 4. idem definit his verbis: Sacrosancta Trident. Synodus prospi- ciens veritatem Euangelij salutarem, & morum doctri- nam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditi- onibus ipsius Christi, quae ab Apostolis accepit, aut ad ip- sis Apostolis Spiritu sancto dictante quasi per manus tradita, ad nos vsque perueniunt: traditiones ipsas ad fidem, tam ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus a Christo, vel ab Spiritu sancto dictatas, & continua successione in ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia cum libris sacris, suscipit ac ve- neratur. Et postea: Si quis autem traditiones praedi- ctas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Ne- plura. Refert enim decet ad ea, quae capite 3. posui san- dametra, ex quibus, vt nihil aliud adijceremus, id ipsum, quod hoc nunc capite persequimur, satis exploratum esset. Verum vt singula persequi, est operis infiniti: ita, quaedam explicare iussit, est necessarium. Nec tamen quae huc loco explicando dedimus, nimis multa videri de- bent. Quo enim huc loco vis ab haereticis maior infer- tur, eo nobis magis elaborandum erat, vt is, quam dili- gentissime & explicaretur & munitur. Atque quoniam modum supra diximus, ex decem partibus, in quas loci Theologici naturam vniuersum diuisimus: secunda haec

99

LIBER TERTIUS.

quae in traditione consistit, maxime Theologiam & fi- dem attingit. Et res tanta paucis absolueda non erat. Sed iam argumenta ea tandem diluamus, quae capite pri- mo aduersum traditiones opposuimus.

CAEPT POSTREMVM.

In qua referuntur argumenta Cap. primi.

ILLVD verò argumentum, quod est à principio po- situm, non est difficile refutare. Ridelum est e- nim credere, Apostolicas traditiones non eadem fi- de ac diligentia posse in fidelium cordibus asseruari, ac si in papyro serberentur. Nam nec scriptura Spiritus Dei vni facilius quam atramenti deletur, & sunt ple- raeque traditiones, quas more & vsu facillime videas retineri. Quòd si Christi providentia ecclesiae Christi- nae deest, tum verò nec traditiones asseruatas ego de- fendo, nec certam scripturae auctoritatem. Veraque e- nim iuxta res sine Dei procuratore non constar. Quam si tollas, neque traditio, nec scriptura vindicatur. Sed si Christo curae ecclesia sua est, iam non erit ambiguum, quin quemadmodum Euangelium illa in seculo potius quam in litera custodit, ita & ceteras custodiat tradi- tiones, quas ei Apostoli tantoperè commendauerunt. O Timothee, inquit Paulus, depositum custodi, deu- tans prophanas vocum & nouitates, & oppositiones fal- si nominis scientiae. Quem locum miror à Caietano de grege commissi deposito, non de commissa doctrina es- se intellectum: praesertim cum alterum simillimum in legi, vt au- posteriore ad Timotheum epistola non de grege, sed de florè The- doctina interpretetur. Debuerat autem Caietanus ad- mouere Paulum de verbo Dei fuisse locutum: ex ijs, illud, Pro- phana autem quae euelligit subdidit. Deuitas prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiae. Vtra- que enim harum traditioni Apostolicè aduersa est, & vo- cano quippe vetustate commendatur: & si quid eudicis in ecclesia nouum verò id scias esse, vt antiquitati, na- quo.

Ad primu

ad Th. 6.

νευροπο

vice, mo-

per legit in

terpeti, quò

admodu et

amb. 6.

Chryl. legit

se videtur.

Certe Lat

na ecclesia,

Nouitates

legu. nò in

antates.

He etiam

Bah. vltiq;

le intelledum:

praesertim cum

alterum simillimum

in legi, vt au-

posteriore ad

Timotheum epistola

non de grege,

sed de florè The-

doctina interprete-

retur. Debuerat

autem Caietanus

ad- mouere Paulum

de verbo Dei

fuisse locutum:

ex ijs, illud,

Prophana au-

tem quae euelligit

subdidit. Deuitas

DE TRADIT. APOSTOLICIS

quoque Apostolicæ fidei contrarium. Cum autem legimus, voces esse vitandas, non tibi vocum sonus veniat in mentem, sed vocum significatus. Dogmata enim sententiaque, nouitias vitare iubet Apostolus, non verborum sonitus inanes aut nouos. Tamen si nouitia quoque verba, quoad licebit, vitare in fidei morumque disciplina debemus. Scientiam verò falsi nominis, vel Sophisticæ, vel artem Cabalisticam intellige. Nam traditionibus Apostolicis occultæ illæ Cabalistarum traditiones non aliter opponuntur, ac fabulosa veris, sacris supersticiosa. Quamquam aduersus Gnosticos Apostolus differens, ut vere Theophylactus affirmat, falsam illorum scientiam traducit, quam tamen illi rudi plebi magno pretio vendebant. Quod si nihil est tam contra tradita ab Apostolis antiqua dogmata, quam opiniones in ecclesia tum nouæ tum prophanae, vetera enim eademque sacra mysteria fides Apostolica probat, aspernaturque contraria: nihilque tam est secundum Apostolos, quam non recedere ab his, quæ olim accepimus, nimirum de verbi, non de gregis deposito Apostolus loquitur. Itemque si falsi nominis scientia, vel Sophisticè intelligitur, ut quibusdam placet, vel Cabalistica, ut etiam Caietano est visum, vel illa Gnosticorum, ut Theophylactus, mihi que etiam probatâ est, necesse est, cum veræ falsæ scientia aduersetur, contrarium eundem esse sermonem. Quæ quamquam ita sunt in promptu, ut res confirmatione non egeat, sunt tamen nobis Vincentij Lirinensis viri grauissimi auctoritate confirmanda. Depositorum, inquit, id est, quod tibi creditum est, non quod à te inuentum, quod accepisti, non quod ex cogitatione non ingenij, sed doctrine, non priuati usurpationis, sed traditionis publicæ: rem ad te perductam, non à te prelatam: in qua non auctor esse debes, sed custos: non institutor, sed sectator: non ducens, sed sequens. Aurum accepisti, aurum redde: nolo mihi pro alijs alia subijcias. Custodi propere inimicos, propter fures. Custodi etiam diligenter, sedulo, fideliter, ut suo tempore, cum oportuerit, quibusque oportuerit, reddas. Deuitans prophanas vocum nouitates, id est, sententiarum, dogmatum, rerum, quæ sunt vetustati contrariæ. Nulla quippe hæc-

LIBER TERTIVS.

107

hæresis nisi sub certo nomine, certo loco, certo tempore remersit. Nec quisquam hæresim instituit, nisi qui se prius ab ecclesiæ catholica & antiquitatis consensione disceuerit. Hoc ergo apud omnes hæreses legitimum fuit acque solenne, ut prophanas nouitates gaudeant, antiquitati scita fastidiant. Contra verò, Catholicorum hoc proprium, deposita sanctorum Patrum & commissa seruare, damnareque prophanas nouitates. Ita enim in concilio Ephesino omnium patrum vna fuit vox, ut, quod erat antiquius traditum, teneretur: quod ad inuentum nuper, exploderetur. Hactenus Vincentius. Huius verò Apostoli testimonij tanta vis aduersum Hæreticos fuit, ut Clemens Alexan. 2. libro scribat, Hæreticos, quoniam in eo testimonio eum cecebantur, epistolâ Pauli ad Timotheum, explosisse. Ut eo igitur, vade digressa est, se referat oratio, non fuerunt maiores nostri in rem necessariam negligentes, sed quod Apostolus Timotheo, & in illo magna cura commisit omnibus: sed magna etiam illi cura seruauit. Itaque in primo illo argumento Lutherani hand secus ratiocinantur, ac si non diuinitus res ecclesiastica gereretur. Quod si ita pergunt, pari ratione suadebunt, nec canonicos libros quidem eosdem manusos semper, sed, si placet, etiam perituros. Nam quot libri teneas pascunt ablati: quot auctorum monumenta hominum incuria intereiderunt? Nimirum enim Pythagoras quoque ipse, ut Lysias Pythagoricus ad Hipparchum scribit, commentariolos quosdam Damæ filii testamento reliquit: qui tamen, ac multo etiam magis, quæ traditiones, interire. Quæ cum ita sint, verendum non est, ne Apostolorum instituta, quæ digno Dei non in tabulis lapideis, sed in ecclesiæ visceribus scripta sunt, humana oblivione deleantur. Ac de primo quidem argumento satis multa diximus, vercor etiam ne nimis multa.

At secundò ita respondeo. Non vult Augustinus, dicta factaque Iesu ab Evangelistis scripta, ad salutem fidelium & doctrinam esse satis. Alioqui epistolæ apostolicæ, apostolorum acta, liber Apocalypsis, totum etiam legis veteris institutum, superuacua esse, non necessaria viderentur.

DE TRADIT. APOSTOLICIS

rentur. Sed hoc vult, non fuisse opus ad fidelium salutem, ut ex dictis factisque Iesu alia scriberentur, quam quae scripta sunt. Haec enim scribere satis fuisse, reliqua ab Evangelistis sine culpa praetermissa. Nam quod rursus nobis Augustinus obiicitur, factus est & prompta defensio. Quae enim vtu & more ecclesiae tenemus, ea non modo non sunt obscura, sed adeo sunt aperta, ut de ijs disputare in eo entillimae insania esse idem Augustinus existimavit. Cum ergo, ait, ubi de re obscurissima disputatur, &c. satis indicat, se de his loqui nullo modo, quae ecclesiae instituto & traditione constant. Alioquin illud nobis adversarij expediant velim, quod Augustinus ad h. con. Caelco. l. ca. 25. dicitur tradit in haec verba: Quamvis huius rei certè descripturis canonicis non profertur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re a nobis teneretur veritas, cum hoc facimus, quod uniuersae iam placuit ecclesiae, quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas. Ut quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli meruit, eandem ecclesiam consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

Ad tertium. iam verò Apostoli testimonium peruersè nobis opponitur. Nam hominem Dei, ecclesiae doctorem hic Paulus appellat, qui per literas sacras ad omne ministerij sui opus instruitur. Quatuor quippè sunt res, quas verbi faceri administrat praestare debet: nempe docere, arguere, corripere, erudire. Quae vniueque omnia doctoribus Euangelij scriptura diuina suppeditat. Quid si quisquam contendit, generaliter hunc locum intelligendum, hinc non maximo eoque opere repugnauerim: concedat mihi modo, scriptura non singularitè & in specie semper de rebus vniuersis praecipere. Si enim specialiter scripta sunt omnia, quid illud est, Cartera cum venero, disponam? Quid illud rursus, Plura habes vobis scribere, nolui per charitatem & aramentum: spero enim me futurum apud vos, & ore ad os loqui? Scriptura itaque diuina non de ijs solum instruit, quae scripta sunt: sed de ijs etiam, quae non sunt scripta. Tenece, inquit Paulus, traditiones quas accepistis, siue per epistolas, siue per sermones.

1. Cor. 11.
Ioh. in 1.
epist.
2. Ioh. 2.

LIBER TERTIVS.

Et in hoc ipso tertio capite posterioris ad Timothei epistolae, cuius nos testimonio impetimur, cum dixisset Apostolus, Tu autem assecutus es meam doctrinam & institutionem, quibus verbis vtrumque genus disciplinae complexus est, & quod scripto, & quod in instituto continetur, mox subiungit: Tu verò permanc in his, quae didicisti, & credita sunt tibi. Didicerat enim sacras literas Timotheus, ut ibidem tradit Apostolus, & praeterea mysteria euangelicae doctrinae concredita acceperat, ut eadem dictum erat, & cap. 6. prioris ad eundem epistolae. Non ergo eo loco traditiones excludit Apostolus, sed potius commendat.

Sane verò quod argumentum ex Deut. 17. cap. Lutherus addit, hoc nullius propemodum est momenti. Legem enim nos non in chartis solum papyraeis scriptam accepimus, sed eam magis, quae in visceribus inscripta est. Nec adeo rudes sumus, ut apud nos lex verbo tenus tradita legis nomen minus habeat, quam ea, quae literis editur. Fatemur ergo sacerdotes non esse audientes, nisi docerint iuxta legem domini. Sed qui instituta Apostolica ecclesiae tradunt, ij vel maxime docet nos iuxta legem domini. Qui verò contra ecclesiasticas traditiones pugnant, hos cum lege domini pugnare contendimus. Quae ex te Calumi calumia facile odteritur. Accusat enim ecclesiam, quasi traditiones contra sacras literas inuexerit. Dicitur enim Deut. 12. ne requiramus alias in colendo Deo caeremonias praeter eas, quae lege praecipita sunt, nec his quicquam vel addeamus, vel minuiamus, et Salomō: Ne addeas, inquit, quicquam verbis Dei, & arguaris inueniatis quae mēdax. At verò quauis traditiones ecclesiae quaedam essent scripturae sacrae additamenta, non tamē sunt illae verbo Dei additae. Quia potius diuina verba sunt, non aliter, ac illa, quae sacris libris scripta sunt. Non enim in praesenti de traditionibus differimus, quae a posterioris ecclesiae praefectis prodierunt: quas alterius loci & temporis est defendere. Sed de Christi & Apostolorum traditionibus disputatio est, quas hic nos, ut diuina oracula, iure verèque tuemur. Nec traditiones etiam huiusmodi diuinarum scripturarum sunt additamenta.

Ad 4.

Pr. 30.

DE TRADIT. APOSTOLICIS

sed complementata sunt potius, & earum quasi commentaria. Alioqui recusentur prophetae, quos legi Moysis quidpiam adiecerint. Accusentur Apostoli, qui epistolae addiderint Evangelij, asinaeque & pulli simplicitatem suis appositis vestimentis ornarint. Accusa item, si placet eosdem, qui decretum de idolothytis sanguine & suffocato sanxerint, ac canones quoque aliquos ediderint, qui in sacris libris scripti non sunt. At non sunt ista, ut diximus, scripturae additiones, sed interpretationes. Quae admodum aduersus Graecos in conc. Florentino sess. 4. 5. 6. & 7. latius explicata est. Quae etiam ratione ecclesiastica & doctrinam & leges, institutaque salutaria defendimus. Non enim ecclesia his edendis aut noua fundamenta iacit, aut nouas fabricas addit: sed superaedificat super fundamentum Apostolorum & prophetarum aurum, argentum, & lapides preciosos: regnique caelorum semina reddit non alia, sed eadem aethera, ut 2. ul. 3. h. ecel. hist. cap. 37. dixit. Atque nos in idem hanc eandem doctrinam lib. 7. capite postremo, si vita superest, locupletabimus. Nunc de 4. argumento dicendum est satis. Ad quintum respondeamus. Chrysostomus porro, siue quis alius est auctor, non ait, scripturarum veritati, quod haeretici citare solent, sed nisi ea dixerint, quae conuenientia sunt veritati. Quaequam, qui traditiones Apostolicas docent, si reuera ea dicunt, quae congruunt scripturarum etiam veritati. Quod vero de Papae traditione nobis opponitur, id ab Eusebio refellitur tertio libro Ecel. hist. cap. vlti. Vbi ait Papiam, ut qui exigui sensus vir & minus capax esset, spirituales & mysticas Apostolorum traditiones corporaliter & secundum litteram suscepisse. Non ergo si vnus aut item alter traditionum Apostolicarum praeceit auctoritatem, fidem nos statim habere debemus. Nam & nonnulli sacras literas praeserunt, quos iure ac merito explodimus, quoniam sacrarum litterarum testimonija abutuntur. Eodem quoque modo inuenitur porrit a Papia, & alijs disciplinis Ioannis decipi, & a rate Domini saluatoris: credidit enim, nec discusse an vera dicentibus crediderit. Sed de hac re disseremus postea diligentius.

Theo-

LIBER TERTIVS.

109

Theophili autem, Hieronymi, Origenisq; testimonij non est, cur pluribus respondeamus. Nam aduersum eos loquuntur, qui vel humana commenta sacris etiam literis aduersa, vel historias quasdam apocryphas, tanquam res diuinas & certas posteris venditabant. Alioqui si Hieronymus (huius enim testimonium vrgentius premunt) non existimabat quicquam esse credendum, nisi quod sacris literis esset proditum, qua fronte aduersus Luciferianos, Vigilantium, Heluidium, traditionum auctoritate argumentatur?

Caluum porro confirmatio quam frivola sit, & plane ridicula, faciam ut nullo negotio intelligantur, qui mecum paululum expendere volent. Equidem cum quoque hortarer, ut huc animum sensu aduerteret, si quid docendo proficere me apud illum posse considerem. Sed quando Lutheranis, omnia veritatis ratione, hoc vnum propositum est, quaecumque possunt via rem suam agere, pauca tantum dicam, quibus sese bonae veri Theologi ab eorum captiombus expedire queant. Primum autem Ioachimus Camerarius, non plane, sed plane, habuit in hunc modum: Evangelia enim, &c. plane instruit nos de sensu numinis. Deinde, ut quem in modum Calvinus citat, nos quoque legeremus: nihil affertur tamen. Nam cum scripturae ipsae & ecclesiae magisterium, & traditionum auctoritatem non obscure commendent, profecto de sensu numinis plene nos instruant. Docent enim sensum numinis siue scripto, seu verbo traditum iuxta esse tenendum. Quid quod conatae & inrudite concionis esset, statim in proemio verba dicetis retundere, eius praesertim, qui bona fide loqueretur? An mox cieri turbas equum esset, & id impudenter anteuertere, quod erat in concilio magna vi & contentione transigendum? Illud enim Ariani praescripserant, ut capite primo ostensum est, sese in fidei quaestione praeter scripturas nihil omnino recepturos. Consecuerunt autem synodi patres, quae obiter ab vnoquoque dicuntur, qui non sit fidem facturus concilio, ea prudentissime dissimulare: quod res, de qua potissimum agendum est, suo de loco & tempore commo-
dius agatur: quemadmodum nobis libro postea quinto
O 5 expli.

DE TRADIT. APOSTOLICIS

explicandum est. Nec Niceni patres omnia ea, quae Constantinianis dixerat, amplexi sunt: sed eum monuissent, ut hostili posita discordia quaestiones explicarentur, & omnes cuperet confiteri Apostolicorum dogmarum unitatem. His, inquit Theodoretus, assensus maximae patris accessit, interque se concordiam & unitatem dogmatum constituerunt. Pauci tamen, &c. Ex Constantinianis igitur testimonio, synodique silentio nihil omnino confiteri. Praeterquam quod et si literis sacris disputatio esset instituenda, sensum earum tamen non ex ipsi literis mortuis, sed ex viue vocis traditione oporteret accipere: ita traditionis semper usu & auctoritate indigeremus. Desi- gatur argumento haecenus.

Traditiones autem Apostolorum, de quibus agimus, humanae non sunt, sed diuinae. Itaque qui eas docet, hi non docent doctrinas hominum. Quae omnino doctrinae, vel Dei praeceptis contrariae intelliguntur, iuxta illud, quod Dominus Mar. 13. dixit, Quare vos transgredimini mandata Dei propter traditiones vestras. vel otiose quaedam & vanae traditiones: qualis erat illa de manibus a prae- dio ablucendis, quae ad manuum quidem purificationem vtilis esse fortasse poterat, ad Dei certè cultum non poterat. Quam ob causam rectè per hanc domum dixerat, Sine cauta autem colitur me. At Cyprianus in ea epistola eos reprehendit, qui morem nouum Christi instituto repugnantem in serere conabantur.

Decimum vero argumentum instantius equidè pres- si, ut in hac responsione explicaretur, inter haeticorum & catholicorum traditiones maximum esse discrimen. Haetici enim mysteria sua mulierculis, & idiocis homi- culis produnt. At catholici mystica & sacra ecclesiae traditiones muliercularum hominonamque vulgo pro- dere, piaculi loco habent. Cuius rei causae, quoniam ca- pit, tertio sunt reddite, illinc lector assumer, quae ad huc locum pertinebunt. Haetici visum secretarum illas tradi- tiones suas à viris doctis, praesertim ijs, qui ecclesiae ca- tholicis praesunt, abscondere solent. Catholici eò contra, iuxta quod Apostolis praecipit, Christianae disciplinae mysteria ijs solum committunt, qui idonei sunt & alios docere. Quare

LIBER TERTIUS.

110

Quare doctrinae depositum publicum est, viderè quod Resp. magistratibus commendatur. O Timothee, inquit, 1. Tim. 6. Episcopo, qui ecclesiae & praefectus & doctor es, depo- situm custodi. Et rursum, Quae audisti à me, haec comen- 2. Tim. 1. da fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Atque illud in inaduertedum est diligentius, quod non clam in angulo, & priuatum hoc depositum Timotheo commissum est, sed coram multis rebus, ut res non pri- uatae suspensionis, non clandestinae furtiueque doctri- nae: sed publicae traditionis, disciplinae manifestae, sine qua dolo intelligeretur. Quod qui parum perspicunt, hi non satis expeditunt, quemnam sensum locus ille ha- beat, ego in oculo locutus sum nihil. Doctrina quippe Christi, in qua nihil fucatum, nihil fictum, nihil frau- dulentum est, sed omnia sincera, vera, simplicia, nihil ha- bet omnino reatum, penetrabile, tenebrososum. Hoc quo- niam haetici habent, eorum doctrinae occulta rectè dici- tur. Quae admodum cuius quisque tum quicquam recipi, occulte dicens est, quom, quae magistratibus reuelan- da sunt, ea non illis plane, sed priuatis hominibus furtim prodit. Nam qui, quae populo vulganda sunt, ea populo inuulgat, quae contra solis reipub. magistratibus expedit aperiri, solis quidem magistratibus, sed aperte tamen manifestat, hic nihil profus occultè gerit. Non itaque nos haeticorum more mysteria occultamus, sed Aposto- lorum instruto ea vulgo exiamus, maioribus aperimus: quae maiores scire decet, vulgus scire non decet. Quid igitur sibi vult, inquit, Quae in aure auditis, praedicate su- per recta? Quod enim super recta praedicator, id in vul- gas effertur. Eum uero quo tempore Dominus hoc dis- cipulis praecipit edidit, nondum eis aperuerat sensum, ut intelligerent scripturas modum per dies quadragin- ta locutus illis fuerat de regno Dei, id est, de reipublica. Christianae administratione nondum spiritum miserat, qui doceret ea, quae viuente Christo postare non pote- rant eam partem Euangelicæ disciplinae tradiderat, quae ad omnes fideles pertineret: eas leges, quae vulgo etiam notas esse expeditet. Huiusmodi igitur praecipit do- minicum est, Quod audistis in mysterio, apertius praedi- cate.

DE ECCLESIAE CATHOLICAE
AUCTORITATE, QVAE TERTIO
LOCO CONTINETUR, LIBER
QUARTVS.

CAP. I.

Quibus argumentis Ecclesiae auctoritas impugnetur.

Iertia huius operis pars perfecta est, quae Theologis cupio esse notissima. In qua non solum libri auctoritatem Ecclesiae explicare ac tueri debemus: de qua ita scriptum est a viris Ecclesiasticis dispersa esse, ut una hac de re magna etiam volumina ediderint. Quorum consilium quale fuerit, nihil sane ad hoc tempus. Illud autem est huius institutae scripturae ac temporis, de ecclesiae auctoritate in fidei iudicio discutere, atque adeo id docere breuiter, an ex fidelium communi sensu firma duci argumenta possint ad dogmata Theologiae comprobanda. Ac Montanus quidem disputis suis primus suauit, ut nihil reuertentis de ferret ecclesiae, quae per orbem terrae est, quemadmodum Apollinaris, Eusebiusque restati sunt. Nestorius deinde tota ecclesiam errare affirmavit, quae ignaros, sic enim aiebat, et tuncosque doctores sequeretur, ut Vincentius Lirinensis retulit. Et Leonomachus post asserere, ecclesiam adorandis imaginibus diu ac multum in errore veritatem, quod synodus septima in actione scripta tradidit. Nam & Donatistas, & Rogatianos ecclesiae catholicae auctoritatem, non voce illos quidem, sed re ipsa tamen contempserit, Augustinus scripsit eum ad septem, tum in epistolis, 48. ad Vincentium, 30. ad Bonificium, 161. ad Honoratum. Et ne omnes commemoremus, Lutherus demum summum VVicleiff secutus est, ecclesiamque cum in alijs, cum in eo errare dixit, quod sub vna specie, contra Christi legem communionem tribuit laicis.

2 lib. ad-
uers. Cat.
phr. 5. lib.
eccle. histo.
1. 16. tu li.
de proph.
vna.

LIBER QUARTVS.

Quin astruit aliquando, si vera Coelitus perhibet, errasse illa mox ab initio, ut si Paulo repugnante senserit, legem & opera esse necessaria ad salutem. Breuiter, haec vicia omnibus hoc gentile est, simulatque sese ecclesiae auctoritate urgeri vident, aut illam spernere, aut ecclesiam ad se nomenque transferre, & tam in illis esse negare, in quibus reuera est. Vtrunq; horum, quoniam ambo in vnum idemque recidunt, plurimis argumentis haec tici persuadere conantur.

Primum est huiusmodi, Aaron summus ipse sacerdos, alijque ex plebe, siue maiores, siue minores, vitulum conflatilem adorauerunt, eiq; obtulerunt hostias pacificas & holocausta: ecclesia ergo Christi ad eundem modum poterit sculptile & imagines adorare. id si faciat, ut facit, errabit sine dubio in fide ac religione turpissime.

Rursum, ecclesia Israhel, Hieremiasque temporibus in vniuersi veri Dei cultu lapsa est, quid igitur prohibet, quod minus & nunc in Deo vno verocius colendo, erroris eadem quippe ecclesia est, nec in hac re vllū reperietur populi noui veterisq; discrimen. Quod verò est huius argumentationis antecedens, id eorūdem prophetarū clarissimis testimonijs existimant se ostendere. Cognouit bos, prior ille inq; possessorem suum, & asinus praesepe Domini sui, Israhel autem me non cognouit, &c. à planta pedis vsq; ad verticem capitis nō est in eo sanitas. Et posterior, Cōsuli sunt, ait, domus Israhel ipsi & reges eorū, principes & sacerdotes & Prophetae, dicentes ligno Pater meus es tu, & lapidi, Tu me genuisti. Et paulo post, Quid vultis mecum iudicio contendere? Quis dereliquisti me, dicit Dominus, Itē, Circumite vias Hierusalem, & querite, an inueniatis virū faciētem iudicium, & querentē fidē: & propitius ero ei. Ego autem dixi, forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudiciū Dei sui. Ibo igitur ad optimates, ipsi enim cognouerunt viam Domini. Et ecce magis hi cōstregunt iugum, &c. Tota igitur ecclesia eo tempore errabat.

Præterea ecclesiam non oportet digito demonstrari: quin nulla apparente forma consistere in occulto potest. Frustra autem eius iudiciū expectes, quum, quae sit, penitus ignores. Illud suadet, quoniam in populo iudeo-

1. Argu.
2. Argu.
3. Argu.

1. Argu.
2. Argu.

1. Argu.

Esa. 44.

Hier. 2.

Hier. 5.

1. Argu.

DE ECCLĒ. CATHO. AVCT.

1. Reg. 19. rum sic sæpè ecclesia deformata est, vt nulla eius species extaret. Quam enim putamus formam eminuissè, cum Helias solùm se relictum deploraret? Quam cum populus ille apud Babylonios, Persas, Aegyptiosque dispersus sine sacerdotio, sine templo, sceptro, gentibus ac dijs alienis in terra aliena serueret? A Christi ergo aduentu deformis etiam latere ecclesia poterit: bellisque, seditionibus, & haeresibus ita opprimi, vt nulla parte resurgat.
4. Argu. Et sane suo iam seculo Hilarius latentem ecclesiã potius credebat, quàm cernebat. Adeo Ariana factio omnia misceuerat. Male, inquit, vos parietum amor cepit: male ecclesiã Dei in tectis ædificijs que veneramus: male sub his pacis nomen ingeritis. Annè ambiguum est: in ijs Antichristum esse fessurum? Montes mihi, & syluis, & lacus, & carceres, & voragine sunt tutiores: in his enim Prophetae aut manentes, aut demersi Prophetae sũt. Quibus ille, verbis modè ac verecundè significat, ecclesiam Christi non in episcopis, non in sacerdotibus, nõ in templis, nõ in populi frequentia, sed in pijs esse querendum: qui interdum Prophetarum more, vel in agro locisque desertis erant, vel in syluis abstracti sunt, in speluncis & in cauernis terræ.
3. Argu. Quid, quod sub diuersis Pontificibus diu scismate perdurante nulla interim ecclesie facies apparuit? Manifestam porro ecclesiam, si eius seculi fideles requisissent, nec aliam crederent, quàm que oculis cerneretur humanis, nullam profecto inuenissent. An verò tunc nulla fuit, quoniam occulta fuit.
6. Argu. Atque vt antehac ecclesia dilucidè clarescere speranda uisset, quò scimus tamen an posthac veram semper genitricemq; formam sit habitura? Nimirum enim, si peccatis seculi, ita Dominus populi sui facinora vindicatur, vt cum & absurdissimis mædæijs ludi, & altissimis tenebris offandi passus sit: cur non timeamus, ecclesiam Christi etiamnum cæca nocte, crassa que caligine adeo occultari & circumfundi posse, vt nulla eius vera facies effulgeat? Quasi verò iam nulla sint Domini iudicia, vt eodè peccatæ genere nuadum hodie puniat, quo populi veteris ingratitude aliquando vitus est. Nempe, vt

LIBER QVARTVS.

113

vt pastores atq; oues stupore ac cæcitate percutiat, ecclesieque suæ exteriorem notitiam ab hominum aspectu auferat. Hic videlicet hæretici quare consecra insultant, nosque in his modis irrident, qui gloriemur in verbis illis, Templum Domini, templum Domini est. Translata, inquit, Samaria est: & cum Hierusalem externis laruis in hærens: templum, ceremonias, sacerdotium, sacramenta, scripturalique iactaret: & ipsa quoque translata est. Ita, quod de orientali ecclesia accidit, idem occidentali poterit: vt forma eius, vel in fumos abeat, vel certe omnino delirescat. Equis autem fidem fecit, aut peccata nostra, quàm illorum, esse leuiora, aut Deum in nos, quem admodum in illos, non esse animaduersum? Præsertim cum non obscure vaticinetur Apostolus, venturam in ecclesia deflectionem: quæ utique venire non potest, dum vera ecclesie forma & facies extiterit. Qualis autem hæc illo erit tempore, de quo Dominus ait: Venit autem filius hominis veniens, putas, inueniet fidem in terra? Qualis, inquam, erit, cum deficient hostia & sacrificium? Qualis demum, cum, vt Ioannes scribit, putei sumus solem & aerem obscurabit? Quæ ex te nihil sanè aliud intelligitur, quàm ecclesiam vique adeo nostra hæc ætate obscurandam: vt nisi in tenebris inueniri non queat. Quid autem externam ecclesie faciem fulgoremque defendimus, cum omnis gloria filie reges ab intrus? Quod si inuisa & occulta ecclesia est, in exploratum quoque & incertum erit, quod sumetur ex eius auctoritate argumentum.

7. Argu. Præterea, ecclesia ex solo prædestinatorum numero constituitur, soli autem Deo notus est numerus electorum in superna felicitate locandus: ecclesia igitur nobis abscissa omnino & incognita est. Prior illa propositio, in qua difficultas tota inest, suadet in primis Augustini testimonio, discretis verbis asserentis, ex numero solum prædestinatorum, qui in occulto sunt intus, consistere hortum conclusum, fontem signatum, puteum aquæ viuæ, paradysum est pomorū fructibus. Nemo verò fidelium dubitat, ecclesie Christi hæc proprie esse attributa omnia. Ceterum ne ambigi quidem potest, quâuis non ita Augustinus

Hier. 72

2. Thes. 2

Luc. 11

Dane. 9

2. Thes. 2

Psal. 44

7. Argu.

Li. 5. contra

Dona. c. 17.

Canti. 4.

DE ECCLĒ. CATHO. AVCT.

nus exponeret, in horto concluso & fonte signato non alios intelligi, atque eos, de quibus scriptum est, Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, Non t Dominus qui sunt sui. Probat quoque eandem rem Augustinus ex eo, quod Petrus arcam ecclesie typum esse dicit, in qua octo anime saluæ factæ sunt per aquam. Non ergo nisi ij, qui seruantur, intra arcam esse existimandi sunt. Nam Christus non est aliter ecclesie caput, nisi eius, cuius saluator est, & quam sibi exhibet gloriam, ut ad Ephesios docet Apostolus. Ij ergo, qui nec saluæ, nec gloriosi futuri sunt, non sunt eius ecclesie partes, cuius Christus caput est. Deinde, à filijs Dei ecclesia constituitur, ut ipse eum non aliorum sic ecclesia mater accorum, quorum Deus pater est. Hos autem vere filios Dei esse liquet, qui paternam hereditatem percipiunt. Si filij, inquit, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes aut Christi. Qui item Christi, non nisi ex Christi omnibus constituitur: at ones Christi ille modo sunt, de quibus ipse ait, Oves meæ vocem meam audiant, & ego vitam eternam do eis & non peribunt in æternum. Ioannes denique Euangelista de quibusdam, qui ab ecclesia exisse videbantur, cum re vera nunquam fuissent in ecclesia, Ex nobis, ait, prodierunt: sed non erant ex nobis. Quid ita? Quis si fuissent, inquit, ex nobis, permansissent vni, nobiscum. Non igitur ex ecclesia sunt, nisi qui in suscepta gratia permanent. Atque hunc locum, quoniam in promptu erat, Augustinus in libro ad Cor. & gra. c. 9, & de bono perse, cap. 8. de prædicationis intelligit, scilicet Hieronymum secutus in dialogo aduersum Luciferianos.

Ad hæc, veram Christi ecclesiam perfectam esse & immaculatam oportet. Tota enim pulchra est, & macula non est in ea, et rursus, Vna, ait, est colūba mea, perfecta mea. Et Apostolus quoque ipse sine macula eam ac ruga describit. Et Iudas, Non adijcet, inquit, ut petranseat per te circumcisus & immundus. Ecclesiam vero immaculatam censere, cuius membra non nihil impunitatis habeant omnino, quæ maneat fabulosum est? Nulla igitur etiam modo nunc temporis extat ecclesia. Illo solum tempore extitit se ri-

2. Tim. 2.
Lig. 6. 18.
1. Pet. 3.
Eph. 5.
Rom. 8.
1. Cor. 10.
1. Cor. 12.
De pavi. d.
1. Cor. 12.
8. argum.
Cant. 4.
Cant. 6.
Eph. 5.
1. Jo. 5.

LIBER QVARTVS.

se videtur, cum verè à Ioanne scriptum est: Omnis, qui peccat, non cognouit eum. Et, Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit. & Non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filij diaboli. Quod si vnicersos, qui ecclesiasticæ societatis participes sunt, nec esse sine peccato & macula existere: aut nulli profecto sunt, aut occulti nobis & incogniti sunt. Quod Apostolus videtur affirmare, cum ecclesiam Christi à Synagoga discernens, non eam sensibilem & tractatam, sed spiritualem intratamque describit, nempe ex solis perfectis prædicatoribus constantem. Non accessibilibus, ait, ad tractabilem montem & accessibilem ignem, sed ad Sion montem & ciuitatem Dei viuentis, Hierusalem celestem, & ecclesiam primiuorum, qui conscripti sunt in cælis, spiritus iustorum perfectorum.

Adde, quod ecclesiam non quamlibet, sed sanctam fideles tenentur credere. At in sancta congregatione non nisi sancti intelliguntur. Filij sapientie, inquit, ecclesia iustorum. Quod si homines aliquot demonstras, quorum vel vnus iniquus sit, falso dixeris hos esse æquos. Quemadmodum si ex decem viris vnus sedeat, ceteris licet currentibus, decem currere falsum est. Est quoque altera causa eiusdem rei vehementissima, quod si mali membra ecclesie sunt, membra etiam Christi erunt. Sunt autem haud dubie membra diaboli. Quare & ijdem ciues Hierusalem ac Babylonie simul erunt, & membra quoque simul Christi & diaboli. Quo quid absurdius aut dici, aut excogitari potest? Nisi forte societas est luci ad tenebras, conuentio Christi ad Belial. Membra certe corporis eiusdem sibi vicissim contraria esse non queunt, at contra bonum, malum est, contra vitam mors, & contra virtutem nullum peccator, ut Sapiens ait: non ergo iustus & peccator ecclesiastici sunt corporis membra. Docet nempe Aristoteles auctor sententiæ grauissimæ, cui etiam Thomas Aquinas assentit, membra mortua non aliter esse membra, atque ea, quæ præta & figurata sunt: peccator ergo, cum mortuus sit, membrum ecclesie, & pars verè ac propria non est, sed equiuocè ac figuratè. Præterea vnus panis

1. Ioh. 3.
1. Cor. 12.
Hebr. 12.
9. Argu.
Eccl. 1.
2. Cor. 6.
Eccle. 3.
2. de anti. c. 9.

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

Epi. 6. li. & vnum corpus multi sumus, quemadmodum in priorē ad Corinthios epistola Apostolus tradidit: constat autē vt acutē Cyprianus ad Magnum argumentatur, panem ex multorum granorum adunatione congestam: peccatores ergo, qui palea sunt, sicut nec in panis, ita nec in corporis ecclesie compositionem veniunt. Id quod Augustinus nō obscure testatur, atque ita multis in locis, vt de iudicio eius dubitari non possit, quin hanc habuerit firmam perpetuamque sententiam. Libro enim contra Petilianum secundo: Nec putandi sunt mali, ait, in Christi corpore esse, quod est ecclesia, quamuis sacramentū eius corporaliter participes fiant. Item libro contra Cresconium secundo: Qui mente, inquit, peruersa videtur intus esse, cum foris sit, ab ipso Christo iam iudicatus est. Et posterior. Etiam nesciente ecclesia propter malam pollutamque conscientiam damnata à Christo iam in corpore Christi non sunt, quod est ecclesia, quoniam non potest habere Christus membra damnata. Proinde & ipsi extra ecclesiam baptizant. Omnia quippe ista mōstra absit omnino, vt in membris columbae illius vnicae computentur. Loquitur autem dubio procul de fidelibus peccatoribus, vt ex antecedentibus & consequentibus liquido apparet. Item libro de veritate ecclesie affirmat, malos in ecclesia minimē deputari. Item libro quarto de baptismo contra Donatum, & libro sexto disertē etiam affirmat, qui contra Christi mandata faciunt, eos ad illam ecclesiam non pertinere, quam Christus mundat lauacro aque, & de qua scriptum est: Vna est columba mea. Et libro septimo ait, malos non pertinere ad compagem domus, quae est ecclesia, atque haud secus in domo esse, quam palea dicitur esse in frumento. Sed & in eodem libro Cyprianum refert in epistola ad Magnum, huius sententiae non solum auctorem, sed etiam confirmatorem. Confirmat autem eam illo prophético testimonio: Qui habitare facit vna in domo. Quibus igitur nec vna anima, nec vnum cor in domino est, hi in ecclesia, quae domus Dei est, nullo modo habitant. Et Hieronymus. Ecclesia, ait, Christi non habet maculam, nec rugam. Qui ergo peccator est, & al-

LIBER QVARTVS.

qua sordē macularus, de ecclesia Christi nō potest appellari. Possibile est autem, vt peccator currat ad medicum, & curentur vulnera ipsius: & fiat de ecclesia, quae corpus est Christi. Quod si ecclesiam, cuius auctoritati deserimus, sanctam esse necesse est, atque adeo ex pijs solum iustisque constare: nusquam porro faciet certam in Theologia fidem, quousque certo iudicio demonstrer se sanctam esse. Id quod nullo modo potest, siquidem solus Deus nouit corda filiorum hominum.

Querunt etiam à nobis, cur in censenda ecclesia insistantus, cum eam minimē dubio simbolo designari Christus? Ego, inquit, sum pastor ille bonus: & cognosco oues meas, & cognoscunt me meae: Oues meae meam vocem audiunt, & ego cognosco eas: & sequuntur me. Qui ergo vocem Christi non audit, is ad Christi ouile non pertinet: & proinde ne pars quidem ecclesiae Christi est.

Præterea si ecclesiam boni simul ac mali constituerent, qua ratione propter multos paucos sancta dicitur, eadem ac multo etiam maiore propter iniquos plurimos iniqua ecclesia diceretur. Quamobrem idem omnino certus & Christi esset ecclesia & synagoga sathanae. Non igitur nisi boni Christi ecclesiam consciunt. Quocirca inuisa hominibus illa est, atque adeo minus cognita, quam vt eius testimonium certam & exploratam faciat fidem.

Dux insuper ecclesiae sunt Graeca & Latina, quarum vtri credendum sit, non satis, vt aiunt, expeditum est. Respondenti solet, Graecos esse schismaticos: idcirco apud eos ecclesiam perijisse. Quo iure? Quia à Romano Pontifice defecendo privilegium ecclesiastici nominis amiserunt. Quid verò iam non multo magis amittunt, qui à Christo vero ecclesiae capite deficiunt? Atque ante Christi natiuitatem vna priorū omnium ecclesia fuit, nec in ea tamen fuit vnus pastor aut rector. Non ergo ex vno Pontifice ecclesiae nomen ac veritas pendet. Ecclesia igitur Graeca erit, quamuis episcopo Romano non pareat. Quod videlicet mortuo, nihilo secius vna ecclesia est, ea-

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

demq; & columna, & firmamentu veritatis. Nō ergo ex hoc capite ecclesie veritas vnitasq; existit. Sed si vnum Dominum habet, vnam Christi fidē, vnum baptisma, vna filium agnoscit, vnum spiritum colit, vnu Deum & patrem omnium suscipit, vna Christi ecclesia erit. His enim rebus vnam Christi ecclesiam definit Apostolus. Nil itaq; cause est, cur Græci, in quibus ea omnia insunt, in quibusq; multi etiam boni sunt viri, ecclesiam Christi non faciant. Arroganter igitur ecclesia Latina in fidei iudicio ecclesie catholice sibi nomen usurpat. Qua propter nisi idem eum Græca sentiat, ecclesie vniuersalis auctoritate caret: non tenebiturq; perinde eius iudicia reuereri, ac si catholica verē esset.

Ephē 4.

13. Arg.

Cap. 7.

Perit.

lib. 2. cont.

Cretico. lib.

3. de vnita.

eic. li. vno

epi 43. 50.

et 61.

Præterea catholica ecclesia ideo vocatur, quia per omnes gentes, perque totum orbem diffusa est. Vt Augustinus lib. 2. con. Petilia. patefecit. hæc verō sola est, que nos iudicia ligat & alligat, quoniam hæc & non alia quamlibet facit nobis litera commendat. quemadmodum plurimis in locis idem Augustinus ostendit: nō ergo ecclesia, que modo est, si qua demum est, certam auctoritatem habet, vt que catholica, id est, vniuersalis esse desierit.

14. Arg.

Præterea ex vniuersalis ecclesie sententia nullum omnino argumentum sumi potest. Quomodo enim fidelium omnium sensum in fidei quaestione requiremus? Vanum est igitur ab ecclesia catholica velle argumentum ducere. Forsitan quispiam dixerit, Pastores ecclesiam representant, atque adeo ipsissima ecclesia sunt. Eorum itaque sensum querere satis esse, quippe cum idē omnino sensus ecclesie sit. At erat hæc temporibus ecclesia Hierosolymis: de pastoribus verō sic loquitur, Speculatores eius cæci omnes, nesciunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amâtes somnia. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiâ. Omnes in viam suam declinauerunt à summo vsq; ad nouissimū. Dabat quoque ecclesia ad tempus Hieremie: audiamus quid de pastoribus dicat, Quomodo dicitis, sapientes nos sumus, & lex domini nobiscum est? Verē mendacium operatus est stylus mendax scribarum. Confusi sunt sapientia-

Isa 56.

Hiere. 3.

LIBER QVARTVS.

ientes, verbum enim domini proiecerunt, sapientia nulla est in eis. A minimo vsq; ad maximum omnes auctoritatem sequuntur: à propheta vsque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. Cur autem secundū hanc rationem ecclesiam non referent 400. prophete illi, qui a clauis mentiebantur omnes? At ecclesia Dei vera, id est, quecunq; in populo erant pii, à partibus Michea stabat. Certè, si res ad eum modum habet, ecclesie imaginē præ se ferrent prophete & sacerdotes, cum aduersus Hieremiam omnes ad vnum fidenter sane iactarent, nō posse fieri, vt periret lex à sacerdote, consiliū à sapiente, verbum à propheta. Aduersum omnes tamen vnus Hieremias mittitur, qui à Domino desiciet forte, vt lex periret à sacerdote, consiliū à sapiente, verbum à propheta. Quod si sacerdotes & pastores ecclesie Dei constituunt, cuius reuereri testimonium oporteat, sequitur, ab ecclesia Dei alienos fuisse, cumq; illa etiâ pugnasse. In Israel quidē Heliam, Michæam & similes in Iuda autem Iosiam, Hieremiam, & reliquos eius nota, quos sui seculi sacerdotes, pastores, & prophete nō à se modo abalienauerunt, sed etiam execrati sunt. Illud, si absurdū & impium existimandū est, vt ne dicam etiam stultum: maneat sacerdotes & pastores ecclesie Dei nō fuisse: sed impiam aduersus Deum cōspirationem, eorūq; hominum pessimorum, à quorum necesse fuit confessione desicere. Cum itaque pastores etiam tum similes veterum esse possint, nec Christi ecclesiam profecto referunt, nec eorum iudicio dogmata fidei probantur. Atque si ex pastoribus & episcopis Dei ecclesia constat, vbinam gentium ecclesia residet, ex quo Basiliense concilium Eugenium pontificem deiecit, subrogato in eius locum Alexandro? Concilium siquidem, quantum ad extremos ritus attinet, legitimum fuit: nec ab vno solum pontifice, sed à duobus indictum. Damnatus est illic Eugenius schismatis, rebellionis, pertinacis, cum toto cardinalium & episcoporum grege, qui concilio refragebantur. Ex illorum schismatocorū, rebellium, pertinacium gremio prodijt, quicquid postea Paparū, cardinalium, episcoporū, abbatum, presbyterorum fuit. Vtram igitur in parte ecclesie

3. Re. 22.

Hiere. 3.

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

ecclie nomen conferretur? Negabimus ne generalem synodum eam fuisse, quæ præfidente Romanæ sedis legato consecrata est? An fatebimur schismaticum Euangelium cum tota sua cohorte, à qua omnes succedentes episcopi sanctificati sunt? Aut ergo pastores in concilium etiã generale coacti ecclesiã Dei minime representã, aut quotquot sunt, ad hereticis & schismaticis ordinati sunt. His potissimum in argumẽtis Lutherani abutuntur. Nã, quod Calvinus addit, duo esse ecclesiæ symbola, verbi sincere prædicationem, & sacramentorum administrationem rectam: in catholicorum verò cœru pro verbi ministerio mēda eius constata regnare doctrinam, in locum cœnæ Domini sacrilicium subijisse, publicos in templa conuentus idololatricæ & impietatis scholas esse: quamobrem veram, apud nos & germaniam Christi ecclesiam non esse, sed Sarhanæ exitialem & sacrilegam conuersionem, id quoniam imprudenter, turpiter, & male dicitè obijcitur, non est in præsentia referendum.

CAPVT II.

Quid Ecclesia vocet significatur.

Go verò pergam, & id faciam, quod in principio fieri, cum in omnibus disputationibus, tu in hac materia oportere censeo: ut quid illud sit, de quo disputatio sit, explanetur: ne vagari & errare cogatur oratio, si ij, qui inter se dissenserint, non idem esse illud, de quo agitur, intelligēt. Ecclesia ergo Græcum nomen est, & si verbū verbo reddas, Latine cōuocatio dicitur: siue quod omnes ad se vocet, vt Julio & Rabano visum est, siue quod quicumq; in eam conueniant, hi non meritis & iusticia sua, sed Dei gratia & vocatone conueniant. Nam & hanc nominis etymologiam spero lectoribus placituram. Ecclesie quippè Romanæ scribēs Paulus, Omnibus ait, qui sunt Romæ, vocatis sanctis, &c. Atque in priore ad Corinthios epistola: Ecclesia Dei, inquit, quæ est per quem vocati estis in societatem filij eius Iesu Christi: Quæ sine dubio societas cum Christi ecclesia sit, qui titulum sibi illi arrogat, hi videant, an hæreticorum more

Iulia in Dec. c. 9. a pud Bar. li. 3. ca. 1. Rab. de infide. c. 1. Rom. 1. 1. Cor. 1.

LIBER QVARTVS.

te penes se ecclesiam existere mentiantur. Verùm de nominis ratione nihil moror, ecclesia certè cōcio est: vnde Ecclesiastes, cōcionator. Et licet generaliter vox illa quæ dicitur, vturpata sit pro quacunq; concione, siue impiorum, siue piorum, infidelium atq; fidelium, sed in nouo testamento, quantum memoria repetere possum, nusquã infidelium concio ecclesia vocata est. Qui quidem vsus adeo in Christianis inualuit, vt in nulla nunc multitudinẽ ecclesie nomen agnoscat, nisi Christi fide & vocatione gaudeat. Est autè ecclesia, & locus ipse, quo multitudo confluit, & ipsi propriè multitudo. Cuius vtrinq; rei exempla sunt in sacris literis plurima: illud verò discriminẽ inter Synagogam & Ecclesiam scriptores sancti obseruã. Den. 27. Iudi. 6. Synagoga nã caparis est, at Christianam plebem nec scriptura sacra, nec vllus vnquam probatus auctor Synagogam appellauit, id porò aut discernendæ vtriusque rei causa factum est: vt quod inter congregationem, quod Synagoga notat, & conuocationem, quod sonat ecclesia, nonnihil intersit. Congregate enim pecora solent: vnde & greges dicimus, non hominum proprie sed pecudum aut bestiarum, at conuocari nisi homines non solent: Tãtum Christi ecclesia Synagogam excellit. Ex quamnis societas angelorum & hominum interdum vocetur ecclesia, nonnunquam verò regnum celorum, quod ex hominibus comprehensioribus viatoribusque conficitur, vobis tamen in præsentia non est animus differendi nisi de ecclesia militante, hoc est, cœtu fidelium viatorum. Nec necesse est, hos vocis significatus exemplis adhibitis, cum ea passim & in literis sacris, & in sanctorum hominum libris occurrãt. Sanè verò, quemadmodum infideles nondum baptizatos in ecclesiæ Christi voce intelligere, non cum veritate solùm, sed cum sensu etiã communi pugnant: ita hæreticos partes ecclesiæ non esse, constituendum est. Id quod commune est quidem omnium Theologorum, non eorum modo, qui nuper scripserunt, sed eorum etiã, qui vultate ipsa habentur nobilissimi. Testantur hoc Cyprianus, Augustinus, Gregorius, duoque concilia Lateranense

In Psal. ecclia sanctorum, &c. ecclesia prima ligantia.

Den. 27.

Iudi. 6.

1. Cor. 11.

Rom. 10.

Galat. 1.

Eph. 1.

Ang. in

Psal. 77.

Dei. in 96

c. pro 1. si.

d. lib. 67.

cap. 2.

Eph. 1.

Eph. 5.

Eph. 3.

Eph. 5. 1. R.

ad Cor.

DE ECCL. CATHO. AVCTO.

ut. 6. nense & Florentinum. Rectè igitur Nicolaus Papa defini-
ad magis nit, ecclesiã esse catholicorum collectionem. Certè nec
De here. nosius qui ecclesiam finiunt, illi non dubitant eam fide-
lium tantum numero constari: qui autem remissius,
hi tamen non audent, quos catholicos esse non vident,
eos ecclesiæ homines appellare. Absurdum est enim, qui
catholicæ ecclesiæ partes non sint, hos ecclesiæ Christi
partes asserere.

Transi-
me. 12. Mo
74. 14. de
sum. 171.
Erantier
de con. d. 1.
Ecclia.
Obiectio 2.
2. 11. 2. Li.
3. de bap.
c. postremo.
Li. 4. de
bap. 1. 2.
Ad Anto-
nia. li. 4. c.
pist. 2. Re-
spons.

Erantier At Papa etiam hereticus, donec ab ecclesia depona-
de con. d. 1. tur, cum suam retineat semper auctoritatè, caput ad huc
Ecclia. ecclesiæ erit. heretici itaque in ecclesiæ partibus numerab-
Obiectio 2. untur. Apostolus quoque, cum dixisset Hymenæum & Phi-
2. 11. 2. Li. letum à veritate excidisse & subvertisse quorundam fide-
3. de bap. subiuñxit, in magna domo non solum esse vasa aurea & ar-
c. postremo. gentea, sed & lignea & fictilia: quædam quidem in hono-
Li. 4. de rem, alia vero in contumeliã. Quibus verbis, ut Augusti-
bap. 1. 2. ait, eos etiam, qui à fide aberrarunt, in magna domo esse
Ad Anto- significat, scilicet non ut vasa in honorem, sed ut vasa in
nia. li. 4. c. contumeliã. Quam omnino sententiã Cypriani quo-
pist. 2. Re- que testimonio confirmat. Sed enim ad ea, que pronun-
spons. tiamus, exoluenda properantibus, non est consilium ser-
pulos omnes, qui in via obijciuntur, excutere. Quid enim
illud hoc loco expendamus, an Papa hereticus esse possit:
Quid illud rursus, an simulatque in hæresim lapsus est,
ecclesiæ caput esse desinet? At horum utrumque tamè priore
argumento diluendo, necesse erat explere, quod nec brevitatis
nostræ est, nec ad opus institutum pertinet. Et si quid de
hiscè rebus dicendum erit, alio loco opportunius dicetur.
Atque illam quæstionem quidem in libro sexto nos explicaturi
sumus, de hac autem in libro octavo, Pap. & Con. Caeteranus
noscer longe lateque differuit. Ne autem argumèti huius
difficultate deterriti dare terga videamur, intelligendum est
duplèter ecclesiam posse dici. Primum eam, quam fidelium
omnium ab initio mundi usque in finem congregatio con-
stitit, quomodo D. Thomas de ecclesia loquitur, 3. parte
q. 7. art. 3. illique omnes, qui esse nunc eandem ecclesiam
dicunt, quæ sunt & in populo ludæorum sub lege Moysi,
& in hominibus pijs sub lege olim naturalis. In quem
sensum

LIBER QVARTVS.

113

sen sum Catechumeni sunt membra ecclesiæ verissima.
Non enim hæc baptismi sacramento secernitur, sed fide,
quæ omni tempore populum Dei ab infidelium coetibus
seccernauit. Deinde & ea ecclesia dicitur, quæ in
Christi nomine per baptismum cogitur, qui & fidei sa-
cramentum est, & propriè ecclesiæ membra partesque
sunt, & Christi ecclesiam à Synagoga distinguit. Huius
ecclesiæ nec Catechumeni partes sunt, & illi omnes sunt
partes, qui à baptismo Christi characterem habent, nisi
post hæresim exteriorem publico ecclesiæ iudicio fuerint
excisi. Quamdiu enim aliquis reipublici minister
est, cuiusque auctoritate & potestate fungitur, tamdiu il-
lius pars dici & potest, & debet. In hoc igitur sensu quæ-
admodum ecclesiæ, hoc est, Respub. Christiana, non in-
teriori solum fide constituitur, sed baptismi etiam exte-
riori sacramento: sic eius partes non interior modo
infidelitas, sed schisma, externique iudicij diuisio sepa-
rat. Itaque si in illa Nicolai finitione ecclesiæ hoc secun-
do modo accipiatur, fideles dicantur oportet non à Chri-
sti fide, sed à fidei sacramento. Verum de hoc in cap.
huius libri postremo plura. Argumento vero postero-
rica respondeo. Apostolus si ad Hymenæum & Phila-
tum verba illa retulit, non ad id tempus spectauit, quo
iam de domo fidelium communi per sectam priuatam
exierant. Sed illud potius, quo per susceptam fidem ac
baptismum in magna domo continebantur. Quæ sen-
tentia est Augustini his ipsis, quos attulimus, locis.
Quænam propter Cyprianum, cuius se dicit aucto-
ritate videri, fateatur etiam hereticos in magna domo
quodammodo esse, propter eadem sacramenta, quibus
ministrandis cum ecclesia conueniunt. Verum id Augustinus,
ut dixi, inuitus addidit: nam illud prius libenter
sequitur. Ego vero, ut quemadmodum sentio, loquar,
non intelligo, quid causæ Augustino fuerit, ut verba
Cypriani in eum sensum acceperit, qui mihi sanè tam
apparet à Cypriani mente alienus, quam cælum à terræ
natura alienum est. Nam, ut omitam, quod in locis paulò
antè à me citatis, Cyprianus ipse hereticos non obscure
ab ecclesia excludit, certè in epistola ad
Anto.

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

Antonianum, cuius Augustinus testimonio abutitur, non solum non ab ea sententia discedit, sed eandem apertius confirmat, inquit: Quod verò ad Novatianum personam pertinet, scias nos curiosos esse non debere, cum foris doceat. Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi ecclesia non est, & c. Nec alia Cypriano causa fuit, hæreticorum baptisma negandi, nisi quia eos extra ecclesiam & esse, & baptizare, perpetua illi fuit firmaque sententia. In verbis autem, quas Augustinus refert, nihil aliud Cyprianus significat, quam Novatianorum arrogantiam & tumorem, qui putarent se posse facere id, quod ne Apostolus quidem concessum est, ut zizania à frumento discernere, paleas separarent à tritico, vasisque ligneis & fictilibus electis aurea argenteaque seligerent. Vbi per vasa lignea & fictilia non eos Cyprianus accepit, quorum sermo ut cancer serpsisset, sed eosdem proliis, quos & zizania, & paleas vocauerat, hoc est, fragiles & imbecillos, qui firmis perfectisque erant, suntque semper in ecclesia permixti. Quos Novatianus, quoniam ferre non poterant, humilitatis ac lenitatis oblitus, ab ecclesia ante tempus eiecere conabantur. Quanquam, vasa lignea fictiliaque ad solos improbos referre, quod Cyprianus facit, non Augustino solum, sed mihi etiam parum probatum est. Sensus igitur Apostoli planus est. Cum enim dixisset, quosdam à veritate excidisse, & c. ne omnes fragiles existimarentur, ac proinde ecclesie fidei timeremus, subijcit, sed firmum fundamentum Dei stat, & c. Quia verò quaereret fortasse quispiam, cur Deus in ecclesia sua alios firmos, alios infirmos haberet: hos stare, illos excidere pateretur: huic respondet Apostolus, in magna domo non solum esse vasa aurea & argentea, sed lignea & testacea, & c. Est & altera huius Apostolici testimonij intelligentia, ex qua Manichæorum, Pelagianorum, Catharorum, Donatistarum, Begardorum, & Beguanorum pariter eluuntur errores, in quos Hymenius forte & Philetus incurrerant. Non enim verosimile fit, in eam hos amentiam incidisse, ut alluerent corporum resurrectionem esse iam factam

Clem. ad
rostrum de
hære.

LIBER QUARTVS:

119

dam. Sed quoniam falsa absolutæ sanctimonie persuasione inbuti, vitam in carne mortali asseriebant similem ei, quam iusti cum angelis post resurrectionem immortales habituri sunt, ab omni scilicet fragilitate & imperfectione alienam: ideo vas electionis Apostolus eos asseruisse ait, resurrectionem esse iam factam. Hos igitur vanam fulemque sententiam paucis refutat Paulus inquit, Sed firmum fundamentum Dei stat, & c. Quæ verba, ni fallor ego, hunc sensum habent: Electio fidelium ex parte Dei quidem certa atque immutabilis est. Hanc enim vocat ille fundamentum, quoniam primum est humanæ salutis initium. Nam quos prædestinauit, hos & vocauit & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & glorificauit. Firmum igitur fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc. Nouit Dominus qui sunt sui. Electio quippe nostra nobis ipsis obscura & incognita, solum Dei notitia quasi signaculo quodam obsignata clauditur, ut hinc & apud nos incerta & occulta sit, & apud Deum stata & fixa. Sed quia salus nostra è nostro, quoque arbitrio pender, nemo ex electione Dei certam sibi stabilemque iustitiam polliceri debet, nemo sensu inflatus carnis suæ angelorum religionem in carne mortali prædicare, nemo impeccantiam & virtutem omnibus numeris absolutam sibi assumere, nemo reliquorum fidelium aspernari confortium, in quibus humanum adhuc aliquid subesse certat. Hoc est autem, quod subiungit, Discedat ab iniquitate, & c. Satagat, inquit, in primis per bona ipse opera fidelium certam facere vocationem suam, nec tantum mundi tæ sue fidat, ne timeat iniquitate se posse contaminari & pollui. intelligat deinde, in magna domo non solum esse vasa aurea & argentea, sed lignea & fictilia. Ac quædam quidem in honorem, alia autem in contumeliam. Ita si vasa aliqua frangi cognouerit, reformet ea pro sua viri & consolidet, considerans seipsum, ne forte & ipse frangatur. Atque si vas in honorem sibi videretur esse, ferat patienter vasa in contumeliam: nec horum abominatio à magna domo discedat. Nam & vasa ista in honorata & in gloria, quemadmodum libero arbitrio ver-

Roma. 8.

1. Pet. 2.

1. Cor. 10.

cap. 1.

la sunt

DE ECCLIE. CATHO. AVCT.

sa sunt in contumeliam, sic verti eadem libertate poterunt in honorem. Quibus ex rebus non modò argumentum illud eliditur, verùm etiam id constat, quod in hac fuitione vel maxime quaeritur, ecclesiam omniam fidei-
lium, & fortium & imbecillium, & iustorum & iniquorum collectione consistit. Id quod si planè ac breviter confecerimus, nec nos industria nostra, nec sui lectorum laborum poterit.

CAP. III.

Quinam sint fideles illi & quibus verè & propriè Ecclesia consistat.

Aug. lib. 3. con. Par. me. cap. 2.

Sessio. 15.

Con. Mil. 6. 7. 8. i. ioh. 1. Matt. 6.

Ioh. 3. Act. 5.

E Nimvero in partibus ecclesie censendis tres errores fuisse, animadvertimus. Primus eorum fuit, qui non putavit illic ecclesiam habere partem, ubi non est solida vita puritas & integritas. Quales olim fuere Cathari, & qui ad horum vesaniam accedebat, Donatiste. Hodie sunt ex Lutheranis Anabaptiste, qui cum Pelagianis perfectam omnino in hac etiam mortali vita fidelis esse iustitiam voluit, cum Catharis & Donatistis nullam in ecclesia infirmitatem serunt. Fuere alij, qui solis predestinatis ad gloriam locum in ecclesia concesserunt. Cuius erroris auctores precipui reperiuntur, Ioannes Vrieland & Ioannes Hus, damnati in concilio Constan. Postquam solos probos ad ecclesia pertinere arbitrati sunt, improbos autem nullo modo. Id quod post veteres quosdam modò asserunt Lutherani non omnes, sed qui in eis habentur nobilissimi. Verum non est animus, que aduersum hos errores à catholicis disputata sunt, ea hic exquirere resumere. Summatim ergo argumenta referemus, quibus linguli constentur.

Primus itaque error ante omnia refellitur eisdem omnino testimonijs, quibus Pelagiani olim & Donatiste refutati sunt. Si dixerimus, quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Itè, Dicitur nobis debita nostra, quam orationem Christus Apostolos suos docuit, qui ecclesie nimirum partes erant. Item, In multis offendimus omnes. Item, Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, ut offerat sacrificia pro peccatis. Qui condolere pos-

sit ijs.

LIBER QUARTVS

sa ijs, qui erant, quoniam & ipse circumdatus est in firmitate: & propterea debet quemadmodam pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis Item, Non iures in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis vivens. Item, Non est homo, qui non peccet. Item, Quis potest dicere, mundum est cor meum, mundus sum à peccato etc. Nò est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet, ceteraq; similia, quæ ex Job & Daniele referri solent. Si igitur ecclesiam in singulis etiam membris, omni proflus labe & culpa vacare oporteret, nulla profectò in terris esset ecclesia: quoniam nemo vquam mortaliu est, ut prædicta testimonia comprobant, qui omni ex parte perfectus & immaculatus sit. Præterea, Cephas, ecclesie sine dubio pars erat, qui ecclesie columna erat, at ei tamen in faciem Apostoli restitit, quia reprehensibilis erat, nec rectè ambulabat ad veritatem Euangelij. Nò ergo opus est ecclesie membra à deo pura esse, ut nulla in eis macula, nullus neuis restideat. Ad hæc, in Thessalonicensibus ecclesiam agnoscebat Apostolus: in his vero iisdem quosdam etiam notabat ambulantes inquietè, & curiosè agentes, quos docet non quàm alienos & inimicos existimandos, sed corripiendos ut fratres Christi: igitur cõsuetudo & societas aliquos habet fratres & socios imperfectos. Quid plura? Nòne Apostolus paruulos quosdã & imbecilles in ecclesia esse affirmat? Tanquàm paruulis in Christo, ait, lac potum dedi, nò escam. Et rursum, Infirmu in fide alim. Quid illud? Quosdã quidè dedit Apostolos, quosdam autè Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores, ad cõsummationem sanctoru in reificatione corporis Christi, donec occurramus omnes in viam perfectu, ut iam non simus paruuli & fluctuantes. Et statim, Crescamus, inquit, in illo, ex quo totum corpus compactu & conexum, augmentum corporis facit in aensurã uniuscuiusq; membri. Non igitur omnia ecclesie membra vndiq; consummata sunt, expletaq; suis omnibus numeris & partibus. Sed otiosum erit amplius in erroris huius cõsultatione versari, præsertim cum Augustinus & Hieronymus in hac sententiæ causa illi gentissime Cæsippi-

19. 142.

3. Reg. 3.

Prov. 20.

Eccl. 7.

Job. 9. &

14.

Dan. 9.

Galat. 2.

1. Thess. 21

2. Thess. 3.

1. Cor.

Rom. 14.

Ephes. 4.

In lib. de

perfecti.

instit. 6.

1. 2. cor.

Ioh. 13.

epist. ad

Cæsippi.

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

lib. 1. & 2. gentissimè elaborauerint. Pergamus itaque ad reliqua
in lacium Secunda porò hæresis à nostris maioribus primò
Pelagian. explosa est, quoniam nexu necessario illi cohereret alia
Conc. Con- pestilentissimæ in eodem concilio damnatae. Si papa
stau. Sess. fuerit præcitus, non habet potestatem super fideles, nisi
 forte à Cæsare. Itè, nullus sine reuelatione potest rati-
 onabiliter de se asserere, quòd sit caput particularis eccle-
 siæ, itè, præsens iustitia, & gratia nò facit aliquè esse
 aut Christi membrum, aut ecclesiæ. Item, prædestinati
 etiam infideles semper sunt Christi ecclesiæq; membra.
 Quare nec Paulus vnquam fuit membrum diaboli, nec
 Iudas Christi. Quæ omnia & per se sunt falsa per spiritum
 & catholicæ fidei vehementer repugnantis. Res certe
 Christi publica fuisse insipientissimè constituta, si magi-
 stratum in ea potestas tantis esset tenebris circumfusa,
 vt nulli prorsus fideliàm eluceret. Cùm enim vniuersi
 fideles dubitent, an Summus Pontifex, episcopi, sacer-
 dotes, ac ceteri ecclesiæ ministri prædestinati sint nec ne,
 dubitent etiam oportet, num decretis iudicij scq;
 eorum astringantur. Ita fiet, vt ecclesiæ ac consilio-
 rum dogmata ambigua sint omnia, & leges cuncte
 imbecilles, sineque vi ad coercendum idonea. Quid
 autem stultius dici potest, quàm ciuem ciuitatis sue ma-
 gistratus cognoscere, qui sint, omnino non possit? Qui
 igitur ita sentiunt, ij cum stultum Christianæ Reipub. au-
 thorem faciunt: tam omnia scita, præcepta, sanctiones
 euertunt, omnemque funditus ecclesiæ potestatem. Quæ
 apud eos sine vailet & cadat necesse est, quibus occul-
 ta, incerta, atque infirma est. Nec argumentis à ratione
 ductis opus est rationalem, non opinionem dicam, sed
 insaniam coarquare eum ad eam resellendam, manife-
 stissima sint scripturæ testimonia. Vos, inquit, estis lux mundi.
 Non potest ciuitas abscondi supra montem posita,
 nec accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, &c.
 Item: Si nò audierit eos, dic ecclesiæ: si autem ecclesiæ
 non audierit, &c. Ecclesiæ igitur manifestam & cogni-
 tam fidelibus esse necessum est. Item, ad regnum cælo-
 rum familiamque suam Christus cum quoque seruam
 pertinere docuit, quoniam conserui sui non est mi-
 sericus,

Matth. 5.

Matth. 18.

Matth. 18.

LIBER TERTIVS.

ferus, tortoribus traditus est. Non ergo in Christi fami-
 lia, quæ ecclesia est, soli serui prædestinati continentur.
 Item, simile factum est regnum cælorum homini regi,
 qui fecit nuptias filio suo, in quas intravit etiam ille, qui
 missus est in tenebras exteriores. Item, Simile est re-
 gnum cælorum decem virginibus, quarum quinque e-
 rant fatuæ, & quinque prudentes. Non ait quinque si-
 mile esse, sed decem. Et tamen quinque ex illis clausæ est
 ianua. Item, ecclesiam esse ex prædestinatis præcisisque
 permixtam, illa Christi parabola demonstrat, in qua reti
 comparatur, quo pisces omne genus colliguntur, nec se-
 liguntur, donec in littore sint expositi, vbi angeli sepa-
 rabunt de medio iustorum malos, & mittent eos in ca-
 minum ignis.

Matth. 22.

Matth. 25.

Matth. 30.

illa quoq; idem ostendit, in qua agri dicitur similis,
 qui bona siuge coltus, & zizanij inimici fraude inficitur,
 quibus non expurgatur, donec in aream adiecta fuerit
 metis, cum colligenda zizania sunt, & alliganda in fas-
 ciculos ad comburendum. Et quoniam omnia persequi-
 mur, ecclesiæ area illa est, in qua sic collectum est triticum,
 vt sub palea delitescat, donec vanno & cribro repurga-
 rum in horreum tandem reconditur: palea autem cobu-
 rantur igni inextinguibili. Præterea non ex præcipientia,
 sed ex præcipientia iustitia Dei populum, ciuitatem, familiam
 nominari, illud demonstrat: Qui aliquando nò populus
 Dei, nunc aut populus Dei. Illud item, Eratis illo in tem-
 pore alienati à conuersatione Israel, & hospites testa-
 mentorum. iam autem nò estis hospites & aduenæ: sed
 estis ciues sanctorum & domestici Dei, &c. Quod, nisi
 ita sit, beatus & iustus est omnis ille, qui est prædestinat^{us}
 ad gloriam, tum etiam cum miser & impius est. Nò igitur
 a præcipientia, sed a præcipientia iustitia proprie deno-
 minamur. Dedit eis potestatem, ait, filios Dei fieri. Qui-
 bus? Num ijs, quos præcipient esse credituros? Non, sed
 his, qui credunt in nomine eius. Item, Eratis aliquando
 tenebræ, nunc aut lux in Domino: vt si i lucis ambulate.
 Itè, An nescitis, quia corpora vestra membra sunt Chri-
 sti? Tollens ergo membra Christi, faciam membra me-
 a tris: Item, Qui facit iustitiam, iustus est: qui facit pec-
 catum,

Aug. cont.

Parue pa-

trabolâ hæc

insigniter

explicat.

Matth. 30.

1. Pet. 2.

Eph. 2.

Joan. 1.

Eph. 5.

1. Cor. 5.

2. Cor. 1.

DE ECCLIE. CATHO. AVCT.

Vide Orig. eorum, ex diabolo est. In hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli. Item, Multi vnum corpus sumus in Christo...

Id quod in primis eadem omnino Evangelij parabola conficiunt, quibus ante vsi sumus. Equibus hoc idem Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, argumentatur. In agro quippe dominico inter vitæ cultura, lappegue & tribuli & steriles dominantur avenæ. In area paleæ frummentæ operiunt. In reti pisces & homi cõcluditur & ma...

LIBER QVARTVS.

Uent in presentes ecclesias, quid quæso Galatis, Corinthi que deceissent, tantum non Evangelij desertoribus? Habet igitur ecclesia carnales suos, quos non esse ab spiritualibus deserendos monet A postolus. Habet suos & profanos & infirmos, quibus parata à Christo sacramentorum remedia medici administrant. Ijs quippe, qui inuas sunt, poenitentia sacramentum paratum est. Quod frustra esset in ecclesia, si nulli esset in ea peccatores. Atque Lutherani, quoniam eludere ecclesie iudicia voluit, ne tate cogantur, improbos habere ecclesiasticam potestatem, hos ecclesie partes esse negant: sibi que proinde ecclesiam fingunt, quam nullus hominum videre potest, ut que tenebras habitat inaccessibiles. Ecclesiam certe, quam ego non intelligo. Videret me dicere non intelligere, si ipsi intelligerent, qui defendunt. At inuolere illi & obfuscare id volunt, quod in clara luce à Christo positum est, ne à catholice ecclesie unitate recessisse videantur. Nulla est autem, ut Augustinus ait, securitas vitæ nisi apud ecclesiam, que supra montem polita abscondi non potest: & ideo necesse est, ut omnibus terrarum partibus nota sit. Recte etiam est ab Augustino dictum, vbi ecclesia manifesta nõ est, ibi ne Christum quidem manifestum esse posse: qui per ecclesiam non solum hominibus, sed principibus & potestatibus in caelis innotescit. Nobis itaque ecclesia lucerna est. super caudelabrum polita, quam videant omnes, qui in domo sunt. Qualis nimirum Antiochenis fuit, cum disceptationis causa finienda Hierosolymam ascenderunt. Qualem prescripsit Dominus, vbi ait, Dic ecclesie, & c. Alio qui, quibus ecclesia occulta est, quid habent illi facere, cum in graues incidunt de lege ac religione controuersias? Num animi pendere vsque & nullo firmo loco consistere, incerta nempe erunt omnia, si apud solos pios, ecclesia est. In quocunque enim ecclesie iudicio excipiet, contra quem sententia dicitur, quod iudices non sunt ipsi. Quam obrem, qui ecclesiam iustorum solum numero definiunt, ij cum à malis ecclesie pastoribus omnem potestatem auferunt, in iudiciorum ecclesiasticorum vires infirmas, nec vlla habere possunt ecclesie firma dogmata.

Co. Parme. li. 3. c. 4. Math. Ad viul. c. 4.

Ephes. Math. 52 Ad 25.

Matth.

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

Marb. 13: Ac nisi Christus intelligeret, malos ecclesie sue non par-
tes quassibet, sed primas etiã aliquando futuros, nusquam
illud profecto adm oneret, super cathedram Moysi seden-
tibus scribã & pharisais: quicunq; dixerint vobis facite,
secundum autem opera eorum nolite facere. Quid ve-
ro Paulus? Hic iam queritur, ait, inter dispensatores, et
fidelis quis inueniatur. Mihi autem pro minimo est, vt a
vobis iudicer, & c. Quod si necessarij essent boni more,
vt quis ecclesie pars & administer esse posset: non vtiq;
pro minimo haberet Apostolus ab hominibus iudicari,
quippe eiusmodi iudiciũ cum apostolice potestatis rati-
ona ce nebat esse coniunctum. Nunc autem videns ad dis-
pensatoris potestatem illud non esse necessarium, quod
Corinthij nonnulli requirebant, Mihi, ait, pro minimo
est, & c. Iam quor, quamq; vehementes serupuli, quanta
confusio atq; perplexitas ipsis etiã dispensatorum ani-
mis iniicerentur, si ex peccato ab ecclesia fierent protin-
nus alieni, omnemq; adeo ecclesie potestatem amitte-
rent? Bene igitur suadet Apostolus, Sed nec me ipsum iu-
dico, & c. Humanorum autem iudiciorum quanta tem-
derent? Ea propter adiunxit, Itaque nolite ante tempus
iudicare, & c. Quãtum verò schismatum quoeidie in ec-
clesia videremus, dum vnus alteri diceret, Tu non es de
ecclesia, quia malus es: ego de ecclesia sum, quia sum bon-
nus? Dumq; etiã quem hic damnaret, eum ille defende-
deret: quantam putas fore litium, iurgiorumque mate-
riam? Præclare itaque concludit Apostolus, Hæc autem
transfigurauit in me & Apollo, ne vnus aduersus alterum
inisteret pro alio, & c. Maneat igitur, ecclesie nomen fide-
les vniuersos probos improbosque completi. Quod in
hoc capite suscepimus explicandum.

CAPVT II.

Quoniam sit ecclesia catholica in fidei dogmate auctoritas.

D E ecclesie nominæ ea dicta sunt, quæ cum neces-
saria viderentur, præteritiã nobis nec poterant,
nec debebant. Nunc ad rem ipsam, quæ est in ma-
nibus, aggrediamur: offendamurq; ecclesie auctori-
tem

LIBER QVARTVS.

tem tantum habere ad faciendam fidem virium, vt fir-
missima etiã theologis argumenta suppeditet. Hoc
præusquam facio, admonere oportet: pretium est, ecclesiam
non ipsam modo catholicorum concionẽ esse, quæ per
optimum Christo & nomen dedit, & peculiaris noua-
que respub. consecrata est, verã etiã principes ac præ-
lectores ipsos ecclesiasticos, in quibus scilicet reipu. huius
auctoritas potissimum residet. Nec id nos aut recentio-
pino ne confugimus, aut sine scripturæ testimonijs affe-
rimus. Præclarum est Aristotelis illud: Cuius rei id ma-
cipes ac gubernatores ciuitatis faciunt & sentiunt, ea ci-
uitas facere sentireq; dicitur. Cuius rei in sacris illud ex. 3. Reg. 8:
capitulum est. Congregati sunt omnes maiores natu Israel
cum principibus tribuum, & duces familiarum in Hiera-
salem. Et in seruis, Conuertitq; rex faciem suam, & be-
nedit omni ecclesie Israel: omnis enim ecclesia Israel
stabat. Illud etiã simile huius, Venit Moyses, & conuo-
cans maiores natu populi, exposuit omnes sermones
quos mandauerat dominus. Responditq; omnis populus
simul, Cuncta, quæ locutus est Dominus, faciemus. Nõ
est igitur, cur in hac significatione ecclesie vocabulum
fideles perthortescant: quod hæretici facere solent in o-
ditum ecclesiasticæ potestatis: quam Christus non penes
populares, sed penes ecclesie sacerdotes ac pastores esse
volum: vt alio & loco & tempore, si facultas erit, explica-
bitur. Nunc scholæ more rem totam, quæ huius libri ca-
pit est, quatuor conclusionibus absoluemus. Sit ergo pri-
ma conclusio.

Eibi. 9. 1. 9

Exo. 19.

1. Conclu. Ofc. 2.

Ecclesie fides deficere nõ potest. Est enim spõsa Chri-
sti per fidem, sicut scriptum est: Desponsabo te mihi in
fide. Quod si ecclesie fides desset, iam sponsi sponsieq;
matrimonium dirimeretur: quorum tamen est indisso-
lubilis perpetuaque coniunctio. Sponsabo, ait, te mihi in
sempiternum. Et sponsa, Tenui, inquit, eum, nec dimi-
tam. Et ille rursus, Ecce ego vobiscum sum, ait, omni-
bus diebus, vsque ad consummationem seculi. Quo te. Matt. 28.
simonio ad id probandum videtur Leo ad Augustinũ & Epist. 14.
Theodorum. Probat etiam Iulius in decretis suis illo 679.

Q 3 Psalmi

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

Psal. 47. psalmi testimonio, Circūdate Sion & completimini eam quoniam hic est Deus noster in seculum: ipse reges in secula. Quod de ecclesia Christi intelligi oportere, quicunque psalmum leget, etiam me non demonstrabit intellecturus est. idem quoque ostenditur ex eo, Regnabit domo iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Si ergo in gremio ecclesie Christi manu sustineretur, Christi presidio armatur, Christi virtute fulcitur, Christi sapientia regitur, fides profecto in ea permanebit, sine qua regnum Christi in terris nullū est. Confirmat autem hoc clarissima illa Nazæ variatio, Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus qui est in te, & verba mea que posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore feminis tui, amodò & vsque in sempiternum. Hæc & illa similis est, Dispositi testamentum electis meis, intraui Dauid seruo meo, vsq; in æternum præparabo semen tuum, item elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculum seculi. Illa verò Hieremias est longè simillima, Ecce dies veniunt dicit Dominus, & cetera. Præterea vir sapiens describitur à Domino is, qui ædificauit domum suam super petram: Christus igitur domum suam super petram fundauit. Quare nec pluuia, nec flumina, nec venti obruere illam possunt. At fide stamus, vt ait Paulus, ecclesia igitur fides semper habebit. Nam aliàs non stabit, sed ruet. Quod ipse aperitis verbis hanc fidei firmitatem ecclesie suæ Dominus pollicetur, inquam, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: ecclesie igitur fidem non poterit vel infernus adimere.

2. Conclus. Conclusio secunda. Ecclesia in credendo errare non potest. Nonnulli enim ecclesie perpetuam fidem sic interpretantur, vt intelligant, Deum ecclesie esse præsentem vsque ad seculi consummationem: ne vnquam vera illi fides & charitas desint. Sed posse tamè probabiliter ignorare rem vnquam liber, qua scilicet ignorata, non proinde ecclesia fidem amitteret. Faciamus enim dispensationis gratia, non esse à Deo reuelatum, Diuam Virginitatem

LIBER QVARTVS.

nam ab originali peccato immanem extitisse. Nihil enim prohibet rem fictam exempli loco ponere, quò facilius res intelligatur, quanquam exemplum verum est, vt posteriùs ostendemus.

Atque ergo, quòd quamuis ecclesia crederet, sanctam Virginitatem fuisse sine peccato conceptam, idemque defineret ab omnibus esse credendum: non tamen in eo fidei salutem facere existimaretur. Nam licet falleretur, at error probabilis & inculpatus fidem ecclesie non excluderet. Cuius sententia, si de facie consideres, videtur esse glossa interliniatis, sic enim vocat, in illud: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & D. Tho. in 4. d. 6. q. 1. art. 3. q. ad 3. & Cardinalis Turretre. lib. sum. in ecclesie, 2. c. 91. Et Alphonsus à Castro Zamoren. de ista hære. puni. lib. 1. cap. 5.

At re vera id nos superiore propositione constitutum, nempe ecclesiam semper fidem habituram. Verū est hoc, quis negat? Sed præterea ecclesia in fide errare non posse, sic à fidelibus accipiendum est, vt quicquid ecclesia tantquam fidei dogma tenet, verum sit: nec quicquid falsum, quòd illa aut credit, aut docet esse credendum. Cui enim corpus Christi sit, vt ad ephes. docet Apóstolus, à suo ceritè capite mouetur ac regitur, ecclesie igitur error ad Christi in auctorem referretur. Nullo itaque pacto errare in fide potest. Nā spiritus veritatis est huius corporis anima. Vnus, inquit, spiritus, & vnū corpus. Quòd si spiritus veritatis ecclesia agitur, ad nullū errorem ne in se ipsis quidem, moueri poterit. Præterea: à deinde promissionem habet ecclesia, quòd nunquam sit à Christo deferenda, quia eius spiritu in omnē ducatur veritatem. Ego rogabo patrem, ait, & alius paraclētus dabo vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem vos cognoscetis, quia apud vos manebit. Et postea, Paraclētus autem spiritus sanctus ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixerō vobis. Item, cū autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnē veritatem. Nec me fugit, quòd hæretici argumentum hoc duobus modis eludere conantur. Primum enim, eiusmodi verba, aiunt, de solis apostolis intelligenda, neq; ad posteros

Eph. 5.

Eph. 4.

Ioan. 14.

Ioan. 16.

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

in ecclesia pertinere, mox affirmant, Christum non tantum numero duodenario conuictum, sed apostolis quoque seorsum singulis spiritum veritatis promississe. Imo ab his similiter discipulis, vel quos iam assumpserat, vel qui postea accessuri erant. Nam si eiusmodi promissiones sic interpretemur, quasi nemini Christianorum datae sint, sed vniuersis simul ecclesiae, nihil nos aliud quam Christianis omnibus consolationem collere, quae inde ad ipsos redire eximia debuerat. Sed utraq; iuxta in re iustitiae, in docteq; nugantur. Principio enim, verba illa non modo ad apostolos, sed ad successores etiam referri oportere, ex eo ante omnia patet, Qui maueat vobiscum in aeternum. Quod illi simile est, ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem saeculi, Rursus ex eo quoq; patet, Sanctifica eos in veritate: sermo enim veritas est. Pro eis ego sanctificabo me ipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantum, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum me. Atq; promissionis huius istas mihi videtur illud esse non vates modo, sed interpres: Spiritus meus, ait, qui est in te, non recedet de ore tuo & de ore seminis tui a modo & vsque in sempiternum. Quem igitur spiritum veritatis Christus promissit Apostolis, ecclesiae item post eos future promissit: nisi velimus ecclesiam defunctis Apostolis fuisse à Domino deservitam: Imo verò ad eam nec concilia, nec precepta euangelij pertinere. Siquidem quod dominus apostolis loquebatur, haec ad illos duntaxat, non ad futuros in ecclesia post eos spectare dicuntur. Quod quid stultius dici potest?

Ioan. 14.
Ioan. 16.
Ioan. 17.
Ier. 39.

Iam secunda illa tergiversatio quae vana etiam & ridicula est: Si enim hoc ita communiter fidelibus dictum esse volunt, vt seorsum quadret in singulos sequitur, cui cum spiritum veritatis sempiternum adesse, qui eum doceat omnem veritatem, suggeratq; ei omnia quaecumq; dicta in euangelio sunt. Sed est, spiritu sapientie, intelligere lucis, veritatis, omnes polleant: num istas ite possumus, quicquid particulatim membrorum vnicuique tribuitur, ad penitus & ad plenam corpori conuenire: Quid ad hoc respondeat Calvinus, audiamus: Hoc, ait, tamen habet

LIBER QUARTVS.

habet nonnullam veri speciem, veruntamen esse negotium hominem & repugnantem manifestae veritati. An ignorat, quae spiritus sancti dona singulis membris distribuuntur, in communi conferri omnia? An videt oculos, & non magis homo videt? An non lucerna corporis est oculus? Quid verò absurdius, quam membrum posse quicquam, quod corpus nequeat, efficere, partem habere, quod non habet totum? Vnicuique, ait, nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, &c. ad confirmationem sanctorum in opus ministerij, in aedificationem corporis Christi. Et posterius, Crescimus in illo, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum & cohaerens secundum operationem, in mensuram vniuscuiusque membri argumentum corporis facit in aedificationem sui in charitate. Membrum igitur, quoniam id, quod est, totius corporis est, nihil sibi vendicat proprium: sed ita in corpus omnia confert, vt magis corporis, quam membrum actiones perfectionesq; esse videantur. Quocirca illud absurdum est, quod si scilicet, quibus cum nunc distentur, eam curam, quam debent capere, non capiunt: capiunt, qua debent carere. Non enim probant, verba Christi minime ad ecclesiam attinere, probant attinere ad singulos: quod contra oportebat, si propositum illis erat argumenti vires infirmare. Nos sunt, quemadmodum seminis animam actum & perfectionem esse maxime quidem corporis Physici organici, secundo autem loco membrorum etiam singularum: in quibus varias licet edat functiones, sed omnes illae & corporis propriae sunt, & propter corpus ipsum membris à natura tributae. Ita spiritum veritatis ad corpus primum ecclesiae referimus, deinde propter ecclesiam ad singulas etiam ecclesiae partes, non ex aequo, sed analogia & proportionem quadam iuxta mensuram vniuscuiusque membri. Vnum corpus, inquit, & vnus spiritus. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Quenam verò haec mensura Christi est? Secundum operationem, ait, in mensuram vniuscuiusque membri. Spiritus ergo tuo quidem modo singulis promissus est: vt

Eph. 4.

Eph. 4.

Q. 5. magnos

DE ECCL. CATHO. AVCTO.

I. Cor. 2. magnos doceat, doceat & parvulos. Ac parvulis fac potum dat: maioribus solidum cibum. Illis Christum loquitur, & hunc crucifixum: his loquitur sapientiam in mysterio absconditam. Verum singulis membris sic spiritus veritatis adest, ut non solum corpore vniuerso non desit, sed corpori quàm membris prius potiusq; intelligatur adest. Quia etiam si veritas omnium membrorum donum est, tunc nimirum illa erit & firmior & certior, cum in eam omnia simul membra concurrerint. Quamobrem, si quid falsi haberet Ecclesia tanquam fidei catholice dogma, nec spiritus Christi æternum cum fidelibus permaneret, nec eos omnem doceret veritatem. Que nisi Christi pollicitationes vanas & irritas facimus, vera rataque esse non possunt. Ac si dogma falsum ecclesia crederet, credendumue proponeret, quilibet ex ignorantia id faceret, quomodo columna & firmamentum esset veritatis? Certè si veritas in ecclesia humeris innixa est, deesse illi omnino non potest, nisi & ecclesie sue Christus, & Christo ipsa veritas desit. In summa, si ecclesia posset in fidei questione falli, librum quoque ut diuinum recipere posset, qui tamen à Deo non fuisset. Cui sit eadem ratio de vno libro, ac de vnoquoque dogmate. Quare non valeret argumentum. Ecclesia habet euangelium Matthæi pro canonico, ergo canonicum est. Quod, quoniam impiissimè & absurdissimè diceretur, illud non dicamus potius, rectè fideles ecclesiam catholicam credere, non solum in eo sensu, ut ecclesie catholice fides deficiat nunquam: sed in eo etiam, ut nihil ipsa credere aut docere possit, quod sit veræ fidei contrarium. Subdole autem atque versute mentem nostram Caluinus, Bucerusq; interpretantur. Quasi in eam sensum ecclesiam negemus errare posse, quod spiritus fauor e ac presentia frera, quocumque volet pergere, tunc etiã sine verbo incedat. Proinde, si quid præter Dei verbum crediderit, si ruerit, finierit, id habendum esse non alio loco, quàm certum Dei oraculum. In hoc igitur discrimen esse animo, quod nos ecclesie auctoritatem extra verbum Dei colloamus: ipsi verbo annexam voluit, nec pariuntur ab eo separari. Laborat autem Caluinus vehementer in ijs locis

LIBER QVARTVS.

116

colligendis, in quibus Propheta, Apostoli, atque ad eum Christus in se nihil ex scattulisse, sed de ore Domini locuti fuisse memorantur. Cõfite multo æquius esse, ecclesiam Christi discipulam ab eius ore assidue pendere: nec ex se sapere & cogitare quicquam, sed statuer sapientie sue terminum, vbi loquendi finem ille fecerit. sanctissime enim Chrysostomus: Multi, inquit, Spiritum sanctum iactant, sed qui propria loquuntur, falso illum sanctum prætendunt. Vt Christus non à seipso loqui se testatur: ita si quid præter Euangelium sub titulo spiritus sancti obrudatur, ne credamus. Sanè Christus nihil plus de suo spiritu denunciat expectandum, quàm ut mentes illuminet ad percipiendam doctrine sue veritatem. Spiritus, ait, ducet vos in omnem veritatem, sed quomodo? Quia suggeret omnia, quæcumque dixero vobis. Hæc omnia Caluinus. Nam Bucerus dixit multo etiam indolentius, tunc esse ecclesie credendum, cum pronunciat secundum scripturas rectè intellectas. Sed hoc cum dicit, omnia facit ambigua, quæ sunt ab ecclesia definita. Si enim aliter potest pronunciat, quàm scriptura sanè intellecta exigit: excipimus semper, ecclesiam in eo falli, quod falso scripturam intelligit. Ecquis verò index erit, an ecclesiam scripturam ritè an secus interpretatur? Nihil igitur asserunt, qui ecclesie auctoritatem non absolute, sed ex conditione ponunt. Si namq; ad eum modum res habet, & mihi quoque fides habenda est, quando pronunciauero secundum scripturas rectè intellectas. id enim est non mihi, sed scripturæ credere. At, absolute, non ex conditione populus Domino credidit, & Moyse seruo eius. Absolute etiam Prophetis & Apostolis populi crediderunt. Quale verò esset Prophetis Apostolisque loquentibus fidem ea exceptione detrahere, quod perperam Dei verba intellexerint? Quæ item esset, si illa quoque exceptio adderetur: Mendacium tu loqueris, non misit te Dominus Deus noster? Ac valde minus est, tam nihil esse frontis istis nebulonibus. Quid enim tandem auctoritatis in ecclesia erit, si in omni dogmate, lege, definitione, dupliciter eludi potest, quod aut sermonem ipsa suum atherat, aut, si sermo Domini sit, non sanè intellectum? Sed

DE ECCLĒ. CATHO. AVCT.

Matth. 18.

redeo ad Calvinum, qui cum sibi vulgatum illud Domini testimonium obieisset, Si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, fateatur deum ecclesiam audiendam esse, ut quæ nunquam nisi in veritate Dei consentiat, nihil nisi ex verbo Domini pronunciet. In hoc se insistere, non licere ecclesie novam doctrinam condere, & plus pro oraculo tradere, quàm quod Dominus verbo suo revelavit.

Verum enimvero inter suos hic mirifice garrir, & vel stultè ignorat, vel malitiose mentitur, cum dicit, nos id pro oraculo fidei habere, quod homines sine Dei revelatione censuerint. Nos sane fidem nostram individuò nexu cum verbo Dei coniunctam esse volumus, nec vllum ecclesie assensum fidere: firmoque sustinemus, nisi quem à Deo extitisse habemus cognitum, & firmo conceptum animo. Sed illud quoque certo nobis persuasum est, Dominum ecclesie suæ perpetuò ac continenter adesse, & eam spiritu suo regere, ne quicquam pro fidei doctrina tradat, quod non idem fuerit Apostolis à Deo traditum. Ita omnes prophanas novationes execramur, omnesque illud in fidei iudicio respicimus, quod non Apostoli ecclesie tradiderint. Non ergo in hoc, sed in eo potissimum cardine quaestio versatur, quòd Lutherani negant ecclesiam quicquam sine scripto ab Apostolis accepisse: nos contra plura esse accepta asseveramus. Quæ de re & multa alias sæpè diximus, & dicemus multa posthinc. Quamquam in superiore lib. ad eò plenè ac copiose quaestio hæc explanata est, ut nihil præterea desiderandum esse videatur. Ipsa mihi veritas manū iniecit, & paulisper cōsistere & commorari cogitandum priores conclusiones explico. Celerius proinde in posteriores incurrendum.

Libro 7.

Tertia conclusio.

Sit igitur tertia cōclusio, Non solum ecclesia antiqua in fide errare non potuit, sed ne ecclesia quidem, quæ nunc est, quæque futura est usque ad consummationem sæculi, errare in fide aut potest, aut poterit. Hæc conclusio partim ostensa est in libri secundi capite seprimò: partim ex his, quæ dudum diximus, comprobatur. Nam pollicitationes Christi de præsentia sua, de spiritu veritatis,

LIBER QVARTVS:

127

Veritatis, de regno ipsius sempiterno, de corpore cuius ipse erat futurus caput, nō ad ecclesiam modo, quæ fuit tempore Apostolorum, verum etiam ad Ecclesiam catholicam, quæ futura erat in sæculi finem, pertinere necessarium est. Id quoniam ex argumentis, quæ prioribus conclusionibus confirmandis posita sunt, manifestè colligitur: vanum profectò erit, aut acta agere, si eadè argumenta repetimus, aut si nova ponimus, ut in re non dubia, rationibus minimè necessarijs. Certè qui ecclesie præsentis spiritum veritatis negare prætenderit, is negabit eidem potestatem ligandi atque solvendi, negabit sacramenta & sacerdotium, omniaque adeò Spiritus sancti charismata. Ita nunc ecclesia Christi ad nudum nomen contrahetur, eritque sine re vocabulum cōmentitium. Verum de tertia conclusione hæctenus.

Quarta conclusio. Non solum ecclesia uniuersalis, id est, collectio omnium fidelium hunc veritatis spiritum sempiternum habet: sed eundem habent etiam ecclesie principes ac pastores. Diximus enim ecclesie vocem, & pro populo fideli, & pro ecclesie pastoribus usurari. Priores itaque conclusiones illud adhibebant, quicquid ecclesia, hoc est, omni fidelium concio teneret, id verum esse. Hæc autem illud affirmat, pastores ecclesie & doctores in fide errare non posse: sed quicquid fidelem populum docet, quod ad Christi fidem attinet, esse verissimum. Hanc conclusionem mox ostendam, si prius admonero, pastores vnus & alterius, item errorem pastorum omnium, fidei non derogare. Sicut ne paucorum quidem fidelium error fidei derogat populi Christiani. Pastores igitur ac doctores omnes à fide nunquam posse aberrare contendimus. Sic est sanè.

Id primum, mea sententia quidem, manifestè demonstrat illud Apostoli testimonium, Et ipse dedit quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum: ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento

Eph. 4.

DE ECCLĒ. CATHO. AVCT.

vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Sane si pastores ac doctores huc atque illuc errarent, a rectoq; fidei tramite discederent, oves profecto ipsæ etiam errarent, nec aliter, quam sine pastore dispersæ vagarentur. Cû pastor enim per abrupta graditur, necesse est, quod Gregorius ait, ut precipitium grex sequatur. Nec fieri potest, nisi ve membra reliqua eò deferantur, quo & oculi tuam vim atque vicem intenderint, & caput sese inclinauerit atq; deflexerit. Bene ergo Paulus, ne populus varijs doctrinæ ventis circumferatur, diuinæ procurationis esse astruit, doctores & pastores ecclesiæ dare; quorum videlicet auctoritate, plebs sua natura concitata atque mutabilis in fide constantia superno munere contineatur. Quod si nullâ ecclesiæ suæ pastore daret Christus, iam sine dubio ovile suum pastor bonus ille desereret. Atqui multo melius ecclesiæ est nullos habere, quam errantes habere. Signatur pastores ad vnum omnes à veritate discederet, oves suas Christus vel maxime delituisset. Præterea, si pastores omnes in errore aliquo versarentur, ijdem omnino populum aut de statu suo, & sede mouerent, aut certe nutare facerent, vacillare, fluctuare. Ita domus Christi non esset columna & firmamentum veritatis. Faciamus insuper omnes simul episcopos in eandem sententiam conuenire, hancq; populo rudi credendam proponere: tunc rogo, an populus has sequi debeat, an non? Si debet, cum errantibus ergo sacerdotibus & episcopis plebs quoque erret necesse est. Quare sacerdotum omnium error, totius erit error ecclesiæ. Sin autem populo omnium pastorum doctrinam leuem existimare licet, vide quæso, an hac sententia absurdior alia dici, aut existimari possit. Si enim hinc pastores, inde oves in contrarias partes separentur: corporis compacti ac per omnem unitatem coanexi dissolutione omnem ecclesiæ distrahet unitatem, & non solum inter optimates & populum cõstruatam à Christo societatem euertet, sed cõmunem etiam inter se fidelium consociationem dirimet, cuius consociationis arctissimum vinculum fidei est, conspiratio eadem & consensus partium non diuulsus. Diuulsus au-

tem

LIBER. QVARTVS.

125

tem omnium erit, si populorum membra à suis capitibus diuellantur. Atque ubi semel plebs rudis à doctore inforti cõmuni sententia declinauerit, quorû doctrinam postea secuta est? Si salem abieceris, quo salitur? Si à lucis mentis aciem abduxerit, quid nisi tenebras intuebitur? In oculis est malus, nonne & corpus tenebrosum erit? Vbi verò illud, Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei, quodcûque dixerint vobis, facite? Anne meliore statu & conditione Scribæ & Pharisei erunt, quam ecclesiæ Christi pastores ac doctores? Certè, si prælatibus solum, & non item futuris Dominus loqueretur, ut auctor imperfesti argumentatur, dicta illa fuissent, non scripta. Dicta sunt autem propter illos, scripta propter istos. Adhæc, veritas fidei in catholicorum controversis, quemadmodum in secundo libro cõstruimus, libellus, que etiam quinto & septimo confirmandum est, non est à populo querenda. Tum quoniam id esset operis infiniti, vrad questionem vnamquamlibet decernendam, omnium sententia fidelium rogaretur (tum etiam, quoniam, ut fieri id com modissime posset, non deceret tamen, aut cerdonum, aut muliercularum singulatum inquirere & expectare iudicium. Sine enim vnum, quæque seorsum interrogas de quæstione, quæ in dubium venit, seu vniuersos velis in concilium cogere, ratiõnabile sanè futura sit huius generis inquisitio. Ita per ecclesiæ auctoritatem nulla penitus controversia haureretur, si ad eam sentendam totius consensus plebis requirere deberemus. Addendum eodem est, quod præterea diximus, quædam ad doctrinam fidemq; ecclesiæ pertinere, quæ populares prorsus ignorant. Vt, Patrem & Filium esse vnum principium Spiritus sancti, Animam intellectualem esse formam substantialem humani corporis, Librum Esther esse canonicum aliaque similia. In quibus sententiâ populi requirere tam est absurdum, ut nõ in sapientium modo animos, sed ne in stultorum casurum sit. Nec enim placere cuiquam potest, tantas res imperiti vulgi calculis iudicari. Præterea in epistola Ephesini concilij ad Nestorium, id à Nestorio, si sacer sacris ecclesiæ velit, exigatur, ut iurcirado fateatur, sentire se & docere, quæ

Math. 7.

Luc. 11.

Mat. 23.

Hom. 421.

in Mat.

DE ECCLIE. CATHO. AVCT.

quæ vniuersi per orientem & occidentem episcopi præ-
sidesque populorum crederet ac docerent. Quæ eadem
epistola comprobata etiam est à sexta synodo, actio. 11.
In concilio item Triden. sessio. 3. definitum est, ecclesiã
esse iudicare de vero sensu & interpretatione scriptura-
rum. At totam fidelium congregationem de re eiusmodi
velle iudicium ferre, insanam esset. Pastores igitur ec-
clesiæ ac doctores illi sunt, ad quos id genus iudicia per-
tinent. Atque Egheppii diligentissima fidei inquisitio Fel-
sebij Cesarien. litteris celebrata est, qui cum Romanum
pergeret, non popularium sententiam de fide requisivit,
sed sibi fecisse ad fidei suæ confirmationem vitum
est, si episcopis per loca singula in sermone congregatis
omnes eiusdem fidei prædicatores doctoresque reper-
ret. Irenæus rursus cum ecclesiæ auctoritatem hæreticis
obijcit, episcoporum tantum sententiam obijcit, se-
cundum seriem ab apostolis succedentium, horumque
sensum & fidem, ecclesiæ sensum & fidem existimat. &
illis, qui refragerent, eum ecclesiæ refragari. Cyprianus
item in libro de simpli. præla. An esse sibi, inquit, cum
Christo videretur, qui aduersus sacerdotes Christi faceret
qui se à cleri societate fecerunt? Atque ille contra ecclesiã
portat, contra Dei dispositionem repugnat, &c. qui epi-
scopis episcopis, & Dei sacerdotibus. derelictis audet, &c. Et
in epistola ad Papiam, Christus dicit ad Apostolos, ut
ac per hoc ad ocs ppositos, q. Apostolis vicaria ordinatio
ne succedit, Qui vos audit: me audit & q. vos reijcit, me
reijcit. Et posterior adserit, ecclesiã non esse multitudi-
nem contumacium, sed plebem sacerdoti adunatam, &
gregem suo pastori adherentem. Vnde qui cum episco-
pis non sint, eos in ecclesia non esse frustra que sibi eos
blandiri, qui pacem cum sacerdotibus non habuerint.
Cum ecclesia, quæ catholica vna est, scilla non sit, sed
connexa, & coherentium sibi inuicem sacerdotum
glutino copulata, &c. Augustinus demum, quoniam lon-
gum est omnes commemorare, cum aduersum hæreticos
ecclesiæ auctoritate nititur, episcopos apostolis ad
sua vsque tempora succedentes planè intelligit.

CAP.

Inse. lib.
4. ecclief.
hist. c. 22.

Lib. 2. c. 3.
Li. 4. c. 45.
c. 67.

Donat. 4.
lib.

7. q. 1. Scire
debes.

Li. 2. con.
Faustum.
ca. 2. c. 11.
33. cap. 6.

LIBER QUARTVS.

129

CAPVT V.

Aduersus hanc postremam conclusionem obiectiones quædam.

Atque in harum conclusionum & explanationem
& confirmationem ab us de hæc dicta sufficerent,
nisi huic postremæ illud à quibusdam Theologis
obijceretur, quod tempore dominicæ passionis aposto-
li omnes Christi fidem amiserunt, quod fieri, vt & episco-
pi omnes apostolis succedentes possint Christi fidem a-
mittere. Nam quod eo temporis in sola beata Virgine
fides permanferit, candela, inquit, illa significat: quæ
in officij eorum dierum sola non extinguitur, vnde di-
scipuli lumen, quod amiserant, receperunt. Quoniam au-
tem ratio hæc in summa illis etiam videbatur, eandem
namino rem & sanctorum veterum, & scripture sacre te-
stimonijs confirmant.

Primum ergo argumentum ex illo trahitur, quod per
Matthæum Dominus dicit, Omnes vos scandalum pati-
mini in me in illa nocte scriptum est enim, Percu-
tiam pastorem, & dispergentur oves gregis, id est, ab
vniuersitate fidei soluentur. Sic enim Glossa intellexit ex-
ponit.

Secundum, ex eo, quod apud Lucam legitur, verba mu-
lierum nunciantium in Christi resurrectionem visa aposto-
lis esse quasi deliramenta.

Tertium, ex eo, quod Marcus tradit, Christum expro-
basse omnibus apostolis incredulitatem & duritiam
cordis.

Quartum ex Augu. in illud psalmi, Defecerunt oculi
mei, Omnes, inquit, discipuli desperauerunt, quod ipse
esset Christus. A latrone Apostoli vici sunt, qui tunc
credidit, quando ipsi defecerunt. Refert etiam Cardina-
lis Turrecremata in hoc idem Ambrasiū, Hierony-
mum, Gregorium, Isidorum. Verum difficile est, de eo-
rum facilitate, perinde vt causa postulat, dicere: qui hu-
iusmodi argumentis permoti, apostolos in vniuersum
omnes fidem perdidisse aiunt. Id quod non cum ratio de
solam, sed etiam cum sacris literis pugnat. Nam, vt de
Petra tacemus, cuius fidem non defecisse, posterior de
mon.

Cap. 16.

Cap. 14.

Cap. 16.

psal. 68.

Li. 3. sum-
me. 61.

Li. 6. c. 10.

R

mon.

DE ECCLIE. CATHO. AVCT.

Mat. vii.

monstrari sumus, adhuc opinio illa de ceteris apo-
stolis non modo non certa, sed ne probabilis quidem est.
Discipuli, inquit, abierunt in Galiliam: in montem, ubi
restituerat illis Iesus: & videntes eum adorauerunt, quorundam
autem dubitauerunt. Quidam, ait, non omnes. Vnde
deo autem hanc dubitationem a nonnullis non ad apo-
stolos, sed ad alios, nescio quos discipulos refert: sed
hi semper Theophylacti magis ac Remigii sententia pre-
cunt, qui aliam docent ad tempus, quo Christus ante dis-
cipulis apparuerat, referendam, id quod Marcus, ut opi-
nor, intellexit, domum in crepuit incredulitatem & do-
ritiam cordis, quia Ihs, qui viderant eum resurrexisse, non
crediderat. Sane enim apparitio haec, quam Marcus scribit,
in die Ascensionis fuerit, ut multis placet, siue autem
quemadmodum nonnullis etiam videtur, dubitan-
tium non est, quin eas increpationes hic Marcus recapitula-
do perstrinxerit, quas sparsim alij Evangelistae con-
scripserunt. Quia Ihs, inquit, qui viderant eum resurrexisse,
non crediderant. Constat autem ex alijs euangelistis in-
credulitatem & duritiam cordis, ex ea scilicet causa, quod
his, qui viderant Christum resurrexisse, non est creditum, nisi
ad omnes apostolos pertinere. Petrus namque & iohannes
audito nuntio cucurrerunt ad monumentum, rati
cognosce iuxta Hebraeorum euangelium ab hora, qua be-
berat Dominus calicem, irauit se non comessurum panem,
donec Christum videret resurgentem: ut auctor
est Hieronymus in catalogo scriptorum ecclesiasticorum.
Non igitur omnes apostoli fidei iacturam fecisse cre-
dendi sunt: nisi, quod absurdum est, omnes infideles aut
se crediderit. Non enim fides semel a Christiano suscep-
ta, nisi per infidelitatem tollitur. Illud absurdum, he-
reticos notam Apostolis vniuersis inuicere. Quod qui
faciunt, idque sine idoneis & argutibus causis: hi non
solum illis, sed Christo etiam & ecclesiae iniurij sunt.
Iam argumenta illa infirma esse quis non videt, quae
auctores illius opinionis subiecerunt? Quae quidem pati-
tur a nobis ante confutata sunt, partim vno autem ver-
bo confutabuntur. Si enim quisquam probant, id so-
lum probant: apostolos in fidei confessione defectisse:
aut

Apostolos
de fuisse
huiusmodi.
Tunc vero cu-
cedit 3. lib.
sum. c. 6.

LIBER QUARTVS:

etiam in fide vicia, quae per dilectionem operatur,
haec vero refert potest consuetudo illa ecclesiastica
extinguendi omnes ceteros, praeter vnum. Quamquam
Lupetus libr. de diuin. offic. 3. assertit, extinctos ce-
teros priores significare prophetas a Iudeis interem-
ptos: ac ceterum illum, qui ad breue tempus absconditur,
significare Christum. Sane vero etiam si apostoli nunc
temporis fide caruissent, nihil tamen contra conclusio-
nem habere. Nam, ut Augustinus admonuit, tunc a-
postoli defecerunt, cum nondum erant duces ecclesiae:
nec illud impletum fuerat, Ego confirmavi columnas
eius. Vnus ergo tunc erat pastor Iesus Christus. At Pe-
trus ac reliqui apostoli posteaquam a Christo pastores
constituti sunt, sine controuersa fidem semper catholi-
cam tenuere. Ceterum, quod haeretici calumniantur, pa-
stres ecclesiae homines esse, saltereque proinde, ac falsi
posseta gumentum exiguum sane atque mendicium est.
Aliud quippe fuerit de humanae naturae imbecillitate
disputare, aliud de diuina gratia & providentia, qua ho-
mines in veritate fidei continentur. Tota namque simul
fidelium concio homines sunt: propheta item, aposto-
li, & euangelistae homines erant: sed quoniam spiritum
veritatis accepere, in falsam fidei doctrinam venire non
poterant. Sic ergo & ecclesiae doctores vniuersi homi-
nes quidem sunt, sed quoniam diuino spiritu guber-
nantur & aguntur in vera dogmata, nequeunt in falsa
declinare.

In psal. 114.

Illud autem, quod ineptum, & frivolum, & ridiculum: quod
quidam interpretantur, ideo nos in ecclesiam non cre-
dere, quia homines sunt: omnis vero d. homo mendax. Non
est haec illa profectio causa, quae grauissimos viros addu-
xerit, ut in ecclesia credendum esse negaret. Sed antiquior
& pulchrior & ab auctoribus ipsis profecta alia causa est.
Augustinus quippe, Credimus, ait, Petro, credimus Pau-
lo, in Paulum aut Petrum non credimus: credere enim
in eum, est credendo amare, credendo in eum ire. Ha-
sternus Augustinus. Et Rusticus, Non dicitur, inquit, Deo
in sanctam ecclesiam, sed sanctam ecclesiam, credendum
esse, non ut Deum, sed ut ecclesiam Deo congregatam
miser.

In psal. 77.
et trait 29

In Ioan.
De hoc dist.

2. g. Ex p. 1.

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

Hac itaque præpositionis syllaba creator à creaturis fecernitur. Hæc ille. Obiæ igitur auctores hi non admittunt, vt in ecclesiam credamus: quia ecclesia fidei nostræ finis non est.

Existit autem hoc etiam loco quedam questio subdificilis. Cum enim à Hieronymo dupliciter ecclesia dicatur: & ea, quæ non habeat maculam aut rugam, & verè corpus Christi. sic: & ea, quæ in Christi nomine, abque plebis virtutibus, amò cum vitijs quibusdam admixtus, congregetur: vnde nobis constare poterit, vtrò nam modo nomen ecclesie capiatur: cum dicitur columna & firmamentum veritatis? Hæretici siquidem quicquid in scripturis proditum est, quod ad ecclesiam, vel auctoritatem spectet, vel veritatem: id totum non in posteriori sensu, sed in priore accipiendum cauillantur. Concedunt itaque spiritum veritatis ecclesie sanctorum: ecclesie, quæ malos habeat permixtos, non concedunt. Nec ea se solum ratione tuerunt, quod in voce ambigua librum est vtralibet significationem eligere: sed argumentis alijs in id etiam incumbunt, vt hoc loco & quæstione, ecclesie nomen non aliter vsurpandum esse perindeant. Illud primum est, quod Hieronymus sentit, ecclesiam in secundo significatiuè abusiue dici: vt fortis, inquit, prudens, castus, iustus & temperans, interdum plebs pro his, qui sunt incipientes, accipiuntur. Si ergo prior significatio propria est, posterior impropria: communiùs sine dubio ecclesie vocem in illa priore, hoc est, pro iustorum concione vsurpabimus. Rursum eum Apostolus illa dicit, Ecclesia subiecta est Christo: & Christus dilexit ecclesiam, & car. & Christus caput est ecclesie, ipse saluator corporis eius: vox illa pro sanctorum congregatione capitur, vt Hieronymus, Augustinus, que interpretati sunt, quid igitur cause erit, cur aliter accipiamus: cum ecclesiam scribit Apostolus columnam esse & firmamentum veritatis? Præterea, encomio illo nobilitatur Paulus non ecclesiam quamlibet, sed eam, quæ est: domus Dei. At domus Dei soli iusti esse creditur, vt etiam Augustinus ait, non ergo columna veritas

Li. 7. de Do. ma. 2. 2. q. 1. an. ubi. de li. 1. c. 1.

LIBER QVARTVS.

est, nisi ecclesia sanctorum. Præterea, Augustinus di. Li. 2. de Do. ser. docet, domum ecclesiamque Dei, quæ in bonis so. c. 1. de li. 5. lion fidelibus est, & sanctis Dei seruis, eam esse, quæ c. 20. et 21. dicitur: edificata est supra petram, quæ etiam clauces accepit ac c. 1. 6. c. 21. potestatem soluendi & ligandi. Eadem ergo domus Dei q. 1. remissio. de c. 1. 4. est, quæ est columna & firmamentum veritatis. Quam con. d. 4. dicitur, si pastores, qui ecclesie sibi nomen vendicant, Quomodo mali sunt: non ad eos hæc & alia familia pertinent. Quod ex audit. de Augustinus idem multis alijs locis confirmat. Quæ si vera sunt, non solum conclusio illa postrema, quæ nunc expenditur, sed reliquæ omnes funditus euertuntur: & quicquid omnino hoc nobis loco constitutum est. Ac verò, quanquam in eam sententiam hæc & alia plura ab hæreticis disputantur, nos tamen ecclesiam sequi oportet, & ab omni, quod abhorret ab ipsius approbatione, fugere. Primum autem hoc intelligendum puto, quæ nanc ab illius defensionis ratio via querentatur, eam non modo nostras rationes euertere: sed ad id etiam deducere, quod fidei catholicæ rerumque omnium publicarum nature dissonum atque inimicum sit. Si enim spiritus veritatis solum bonis à Christo est in euangelio promissus: ceteræ quoque promissiones ad ecclesiam, quæ ex solis iustis constituitur, pertinebant. Quocirca, dicendum est enim sapius, nec legam serendarum auctoritas, nec clauis potestatis, nec peccatorum remissio, nec doctrinæ vis, nec sacerdotij religio, nec vlla omnino publica euangelij facultas, nisi in ecclesia omni ex parte bona inuenietur. Cum verò in ecclesia catholica, quæ inde ab apostolis facta, semper fuerint mali bonique permixti: non ea nimirum nulla fuisset firma fides, nulla certè veritas, nulla expressa potestas, nulla solida auctoritas. Ita omnia, quæ vel pontificum, vel conciliorum, vel totius etiam ecclesie consensione decreta ac definita sunt, nullas omnino haberent vires. Siue enim excipias, eos non esse iustos, siue, vt iusti sint, esse tamen nobis incognitos: vtralibet via & modo illorum dogmata, scita, leges eludes. Exitque, quemadmodum supra diximus, res Christi publica omnium, quæ fingi possunt, stultissimè atque absurdissimè constituta.

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

Itaque sit verum illud, quod initio dixi, spiritum veritatis, fidei catholice fuleimentum, ceterique spiritus sancti charismata ei ecclesie esse & promissa & data, quam apostoli sua doctrina miraculisque fundarunt, ad quam isdem suas conscripsere epistolas, quam in rebus semper habuit Carissus, quam sacrae literae aperte prouidenterque describunt ex donis ac malis piscibus, ex frumento & zizanijs, extimico & palea, ex faris sapientiusque virginibus, a seruis probis improbiisque constantem. Hæretici ergo ecclesie nomen sibi habeant & inuidiosam & obscuram, eamque ecclesiam interpretentur, quam adhuc nemo est mortalium intrusus: nos autem ecclesiam ex consuetudine tum diuini sermonis, tum etiam vite nostrae interpretemur. Nec metamur eam, ut superbi & arrogantes, verborum magnificientia: sed ecclesiam eam, quæ habetur, existimemus, illam autem omittamus, quæ omnino nusquam reperitur. Homines enim sumus, remque proinde publicam, quæ est in hominum usu, vitæque communi, non eam, quæ fingitur, sperare debemus. Quæ omnia sic à me dicta existimatis: velim, non ut nulla in terra sit coram Deo bonorum multitudo atque collectio, quæ & ecclesia, & sponsa, & amica Dei in sacris literis nuncupetur: sed ut eos nos à malis in domo & ecclesia Dei minimè separemus, ubi vasa aurea & argentea sunt, lignea quoque & fictilia: non in honorem omnia, sed quedam vel in contumeliam. Verùm hæc explanata sunt antè satis, ut arbitror, diligenter. iam argumentis illis respondeamus, quæ modo suggestimus: nam ista, quæ à principio libri huius sunt posita, capite sequenti, eodemque postremo respondebimus.

In voce, inquit, ambigua licet è multis vnam quodlibet significatum accipere. Minime, inquam, gentium. Sed antecedentia primè & consequentia spectanda sunt: deinde considerandum, quæ natura rerum sit, quid coherent, quid repugnet, multaque omnino alia, quæ nos in tertio decimo libro accuratè & exquisitiùs persequemur. Quod si, ubi dona ecclesie Christus pollicetur, continentis in officio ac veritate fideiibus necessariis, ea nos

LIBER QUARTVS.

non ad latentia solù & inuisa membra referimus: inania profectò essent dona illa, parumque ad communem vilitatem accomodata. Quis, ut supra offensum est, noxia essent, ac perniciose valde, quippe quæ perditissimis quibusque civibus, & dissidiis præberent perpetuas causas, & in omnibus omnino flagitijs impunitatem ac licentiam sempiternam. Iam vero si ratione duce ac magistra eum iniuriam principi bono & sapienti censemus, qui illius privilegia sic interpretatur, ut non solum frustra, sed in perniciem concessa esse videantur: quando magis ille erit Christi iniquus, prauus, & malitiosus interpretes, qui gratias & fauores, quos reipublice suæ promittit Christus, in eum sensum acceperit, qui non modò vilitatem præ se ferat vel exitium? De ecclesia igitur, quæ bonos simul malosque complectitur, locus ille sancti, ceterique similes intelligendi sunt. At talis coniectura ac cœcus abusus ecclesie dicitur. Id primum nego. Nec enim de forti, prudenti, iusto ac temperanti causa est causa. Fateor siquidem cum Hieronymo, eiusmodi vitium vocabula ad incipientes atque imperfectos, non nisi per abusum traduci posse. Quoniam veritas virtutis definitio non illas inchoantes, & ut dicam, intermixtas dispositiones, sed habitus planè absolutos atque perfectos exprimit: quem ad modum Aristoteles, Diuus Thomas, ac reliqui viri Philosophi tradiderunt. At ecclesie vox nihil tale indicat, quale illi fingunt, unde malos ab eo cœca excludamus, qui ecclesie sibi nomen propriè vendicat. Quò obrem nulla est improprietas, nullus abusus, si ecclesia etiam ea nuncupetur, quæ in vno baptismo, vna fide, vna religione, improbos habet probis admixtos.

Quamquam aliter deum respondere possumus, Hieronymum de ecclesia Christi in eum sensum serè loqui, in quo populum Dei, domum Dei, seruos Christi prope modum viurpamus. Fitem enim nescio quomodo, ut casus signendi additus, ad bonos potissimum vocum illarum intelligentiam deducatur: ita si ad ecclesiam vitio depra- *Dupliciter homo Del* uat im referantur, abusus forte se non nullus est: qui magis *nam dicitur, &* *& po.* ter magis concipi, quam verbis significari potest.

DE ECCL. CATHO. AVCT.

Tho. 1. p.
948. v.
4. ad 1.

& populus Dei ille in sacris litteris dicitur frequentissimè, qui Deo peculiariter dicatus est, in quo scilicet Dei fides viget ac culcus: quatinus in eo sint alioqui peccatores. Sed ad Hieronymi testimonium satis.

Ad id verò, quod subiunctum est, capite sequenti respondendum, ubi explicabitur, quoniam sensu ad Episcopos s. Apostolus ecclesiam nominavit. Quod autem deus Dei etiam illa sit domus magna, in qua sunt vasa aurea & argentea, lignea quoque & fictilia: non est necesse demonstrare. Id tamen, etsi perspicuum est, ad futurum tempus reservamus, cum primi capituli argumenta radilucetur. Iam, quod postremo loco ex verbis Augustini obijecit, id caute & legendum & audiendum est, quemadmodum ante nos viri ecclesiastici admonuerunt. Possunt enim verba illa duplici sensu ingerere. Vbi vbi soli iusti intelligantur Christi & ecclesie administrari esse, soli remittere peccata, soli ecclesiasticam habere & auctoritatem & potestatem. Quam sententiam constat non rationi solum, sed ecclesie fidei sacrisque etiam litteris repugnare. Sed de hac re non est huius aut loci, aut instituti disserere. Alter ergo sine dubio Augustini sensus est: soli iusti dicantur claves regni caelorum, potestatem ligandi ac solvendi, spirituum veritatis, & reliquas spirituales gratias accepisse: quod universa dona hæc non propter malos, sed propter bonos ecclesie & promissa & collata sine. Sic enim quæ œconomis ac dispensatoribus paternam illas tribuit in familiarum commoda dirites distribuenda, non œconomis hæc, sed familiarum ipsi tributa esse intelliguntur.

Sic quæ episcopis & clericis populus dedit in pauperum expedienda usus, ea non episcopis & clericis, sed pauperibus dicitur contulisse. Sic etiã, si princeps homini ignoro quicquam ob amici sui preces meritumq; donatum id iure ac verè dicit se non homini ignoro, sed amico donasse. Ad quam omnino legem illa quoque explicanda sunt, quæ ex Augustino contra Petri & successorum eius auctoritatem afferuntur. Claves non vnus homo Petrus, sed vnitas accepit ecclesie. Item potestatem ligandi ac solvendi Petrus est omnibus tanquam personam gerens ipsius

In serm. 4.
post Petri
& Pauli
Rom. 9.

LIBER QVARTVS.

133

ipsum vnitas accepit. Item ecclesie claves datæ sunt, et in loqui. Petro datæ sunt: & eñ ei dicitur, ad omnes dicitur, Pasce oues meas. Quæ omnia, vt opinor, nihil aliud significat. Quam Petrum ac ceteros ecclesie ministros, nec sibi, nec ob sua merita, sed ecclesie, obq; ecclesie causam, claves reliquaque Euangeliij publica munera accepisse. Quamquã priora illa seio aliter ab alijs interpretari. Sunt enim qui ea referant ad vsum potestatis: quem mali, qui legitimam habere non possunt, dicuntur non habere. Alij referunt omnino ad gratiam, non illam sacramentalem, quæ etiam per malos ministros dari solet, sed quæ precibus ministris respondet, vt de con. d. 4. Quomodo Augustinus videtur significare. Alij tandem exilluminant Augustini de publicis raptoribus, usurarijs, concubinarijs, facilegis, loqui. A quibus olim, perinde vt si essent ab ecclesia præcisi, non habebat sacramenta percipere. Ideoque illiusmodi ministri gratiam sacramentorum non dabant. Verùm hoc disputare, vt sepe iam diximus, non est huius diei ac temporis. Et Valdensium insania iam pridem explosa est: nec in eo negotio nos nunc oportet elaborare. Itaque de his dictum est satis. Nunc argumenta, quæ à principio contra ecclesie auctoritatem posita sunt, quam breuissimè possumus, resellamus.

Con. Do. li.
5. ca. 22.

CAPVT POSTREMVM.

In quo arguuntur primis capituli consulantur.

Primum verò argumenti promptissimum est refellere: nec vno tantum, sed multis etiam modis. Tū, quod nec Moyses, nec Iosue, in quorū gubernatione tempus illud erat positum: in populi timorem & insipientiam inciderunt. Tum, quod nec certum est quidem, eos, qui in castris remanserunt, in flagitium omnes consensisse. Quin verò simillimum est, nonnullos etiam repugnasse. Nam vbi primum Moyses illam vocem edidit, si quis est Dominus, iungatur mihi: congregati sunt ad eum omnes filij Leui, consecraveruntque manus suas Domino vnusquisque in filio & in fratre suo. Ex quo intelligitur, quid vnã Moyli vocem se illi coniunxerint, qui à

R 3

Domino

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

Levit. 8.

Dominus steterint, quos Dominus iustitia sua admini-
stratos in ultione fecerit, hos in eo scelere ceterorum ho-
mies & confortes non fuisse. Quid quod Aaron nan-
dum sacerdotio fuerat initiatus, nec adhuc e fuerat su-
per humerale impositum, rationalisq; adstrictum & aptu-
rum, in quo erat doctrina & veritas. Nihil ergo miru-
rum, si Aaron, filijq; eius nec pastores populi constituti,
nec sacerdotes consecrati in fide ac religione errarunt.
Quamquam Aaron, quod & Petro & Marcellino postea
accidit, metu peccavit, non infidelitate. Nihil ergo con-
tra nos assertur, qui asserimus, sacerdotes pasto. ex iam
ecclesie à Christo institutos errare omnes in fide ac reli-
gione non posse. De argumento itaque primo tantum.

Secundum
argumentum
refutatur.

Secundam autem videtur esse gratiam, quo nō Calui-
nus modo, sed Donatista etiam aduersum catholicos
si sunt: quemadmodum libro de unit. Ecclesie, cap. 12.
Augustinus tradit. Sed non est necesse noua nunc re-
sponsa meditari: quando huic argumento egregie ab Au-
gustino responsam est. Plerunq; ait, sermo diuinus im-
pias turbas ecclesie sic redarguit, tanquam omnes tales
sint, & nullus omnino remanserit. Inde quippe admo-
nuit in suo quodam numero eos dici omnes, id est, om-
nes filios gentium. Illi ergo vel imperitè, vel fallaciter a-
gentes colligunt de scripturis talia, quæ vel in malos ho-
nis vsque in finem permixtos, vel de vastatione prout
populi Iudæorum dicta reperitur: & volunt ea detor-
quere in ecclesiam Dei, vt tanquam defecisse ac perisse
de toto orbe videntur. Hæc enim Augustinus. Huiusmo-
di ergo Prophetarum oracula hunc in primis sensum ha-
beat, vt quoniam in comparatione malorū adeo pauci
boni sunt, vt nulli esse videntur: scriptura tantum vna
comprehensione populum reprehendat, quamuis in eo
nonnulli sunt boni. Deinde, predicationes propinqua
illa erant, non reprehensiones. Describitur enim popu-
lus ille non qualis tūc erat, sed qualis post Messie adven-
tum futurus erat. Vterque sensus, ne hæretici nostrū esse
causentur, exemplis scripturæ manifestis comprobā-
dus est. Ezechiel eodem, quo & Hieremias, tempore vari-
cinatus est, Quid dicat ei Dominus, audiamus. Dominus
Israel

LIBER QVARTVS.

131

Mis el nolunt audire te, quia nolunt audire me. Omnis
quippe domus israel attrita frōte est, & duro corde. An
pactas in terra hac deprauata domo partem aliquā super-
esse, cui generalis illa sententia non conueniat? Audi
quid etiam dicat Dominus: Signa Thau super frontes vi-
torum gementium & dolentium super cunctis abomi-
nacionibus, quæ sunt in medio eius. Non ergo omnes
in populi flagitiū consenserant: non omnes attrita fron-
te & duro erant corde. Esto aliud exemplum. Saluum
inquit, me fac, quoniam deficit sanctus. Vana locuti
sunt vnusquisque ad proximum suum. En vnus totius
generis humani culpas voce magna & querubunda de-
plorat, perinde ac si relictus sit solus. Sed quid dicit illi
diminuat respōsum? Propter miseriam inopū, & gemitu
pauperum nunc exurgam. Intelligens ergo iam tunc que
timonia se plures habere cōsortes: Tu Domine, inquit,
terabis nos à generatione hac in æternum. In libro au-
tem contra Donatistas post collationem, cap. vicefimo,
idem quoque Augustinus, Ne forte, ait, arbitrentur Pro-
phetarum tantummodò moris fuisse, & non ad nouum
Testamentum, sed ad veteris consummationem pertine-
re, sic arguere repræhensibiles, quasi omnes in eo populo
arguantur, & sic alloqui laudabiles, quasi omnes ibi lau-
dentur. ecce sic ad Corinthi. Apostolus loquitur: Paulus
ecclesie, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu,
vocatis, sanctis, cum omnibus, qui inuocant nomē Do-
mini, gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino
Iesu Christo. Gratias ago Deo meo semper pro vobis
in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo: quia in o-
mnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in om-
ni scientia, &c. Quis hæc audiens credat in ecclesia Co-
rinthiorum esse aliquos reprobos, quandoquidem ver-
ba illa sic sonāt, velut ad omnes directā sit illa laudatio?
Et tamen paulò post dicit: Obsecro autem fratres, vt non
siet in vobis schismata, &c. Et in hoc horrendo vitio
tanquam omnes increpans dicit: Diuisus est Christus?
Nanquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine
Pauli baptizati estis, &c. Hæc enim ille. Poterat & ea
commemorare, quæ in eadē epistola subiecta sunt: Tan-
quam

DE ECCLE. CATHO. AVCTO.

1. Cor. 3. quam paruulis in Christo lacorum vobis dedi, non es-
camiondum enim poteratis. Sed nec nunc quidem po-
1. Cor. 5. telis, adhuc enim carnales estis. Cū enim sit inter vos
zelus & contentio, &c. Item & vos inflati estis, & non
Galat. 3. magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestro, qui
hoc opus fecit. Item ex epistola ad Galatas: O infantes
Galat. 6. Galatæ, quis vos lasemauit non obedire veritati, &c. Et
postea tamen ait: Fratres, si præoccupatus fuerit homo
in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, huiuscemodi
infringite spiritu lenitatis, &c. Item ad Philippenses: Om-
nes quæ sua sunt querant, & non quæ sunt Iesu Christi
&c. Quæ res in ea disputatione & multis aliis simili-
bus à summo Theologo præteritis arbitror, quod essent fa-
ciles: sunt certe ad præsens institutum vitales, easque se-
rè in epistola ad Vincentium attigit. Iam quod pleraque
eiusmodi Prophetarum testimonia ad populi Iudæi sta-
tum & mores post Messiam referenda sunt, & sequenti li-
bro multa exempla cognoscentur, & nunc satis in vobis
exemplo demonstrabitur. Aggeus Zorobabelem, ac Ie-
sum sacerdotem magnum, totumque omnino populum,
ut domum Dei edificaret, his verbis admonuit, Et nunc
confortare Zorobabel, dicit Dominus, & confortare Ie-
su sacerdos magne, & confortare omnis populus terræ,
& facite quoniam ego vobiscum sum, & spiritus meus
erit in medio vestrum, nolite timere. At eodem postea
capite subiungit Aggeus, Si tetigerit pollutus in animo,
ex omnibus huius, nuaquid contaminabitur? Et respon-
dente Sacerdotes, contaminabitur. Et respondit Aggeus,
Sic populus iste ante faciem meam dicit Dominus, &
sic omne opus manuum eorum, & omnia, quæ obtulerunt i-
bi, contaminata erunt. Quæ omnino locum convenien-
tias de populi statu post Testamenti veteris consuetu-
dinem intelligimus, tamen si Augustinus ad formam
quoque superiorum hoc exemplum interpretatus est.
Sed, ut dixi, & ad populi conditionem post Messiam ad-
uentum aptius hoc congruentiusque refertur, & plura
alia præsertim apud Ista in huius proposito inseruire, li-
bro proximo ostensuri sumus. Itaque de Ista Hieremique
testimonijs dictum est satis.

Lib. rom.
Dicit post
1. Cor. 5. 10.

Illud

LIBER QVARTVS.

135

Illud verò, quod tercio loco subijcitur, ecclesiam oc-
cultam esse, Donatistæ etiam olim posuere. Quibus ta-
men Augustinus occurrit in hæc verba: Non est ecclesia
nobis operata, quia non est sub modio, sed super candel-
abrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. Et de illa di-
ctum est: Non potest tunicas abscondi super motem po-
stita. Donatistæ operata est, &c. Tantum Augustinus.

Primum autem illud falsum est, veterem populum
aliquando nullam ecclesiam speciem habuisse. Nam cum
se solum relictum quereretur Helias, septem milia vi-
rum scriptura commemorat genua sua non curuissis
ante Baal: quibus sane illud perspectum & exploratum
erat, non fidem & unitatem, sed regnum esse diuinitus:
extares, proinde in Hierusalem templum Dei, tumorum
sacerdotem, veram de lege ac religione doctrinam. Eni-
modo Tobias erat, qui cum tribuibus reliqui irent ad vi-
tilos aureos, quos fecerat Hieroboam, ipse pergebat ad
templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum
Israël, decimas fideliter offerens, & cætera his similia se-
cundum legem Dei puerulus etiam obseruans.

Deinde non sequitur, si populus ille ita vacillauit, ut
præce cecidisse videatur, si ita dispersus est, ut propem-
dum formam & speciem amiserit, Christi quoque eccle-
siam usque a deo obscurari posse: ut nulla eius species
effulgeat. Plebs enim illa vetus, ut quæ casta esset, mi-
nam sæpè mirabatur. Et quoniam futuram erat, ut illi
republicæ tanquam sempiterna nox esset offusa: nihil
mirum, si sensum obscurata est, & euauit. Quid autem,
si quandoque etiam vis apparuit, cui tum parua lux re-
nuis que noctis splendor affulsit, nempe lucei na lucens
in caliginoso loco. Sed hæc explicabuntur in sequenti.
libro diligentius. Nā Hilarij auctoritatem, qua nos Cal-
vinus vergendos existimat, Vincentius Augustino quon-
dam opposuit, sed hic loca omnia, quæ ille ex Hila-
rio collegerat, tanquam meras calumnias contudit, &
obtrinit ter in hæc verba: Ecclesia aliquando obscura
tut quidem multitudine scandalorum, sed etiam tunc in
suis firmis simis eminet. Aliquando tentationum flusti-
bas operitur atque turbatur: & tale tunc erat tempus, de
quo

Tertio ar-
gum. respo-
deur.
De unit.
ecc. 1. 14

Tab. 1.

Per. 3.

In epist.

ad Vinc.

num. 43.

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

quo scripsit Hilarius, unde putasti insidandum contra testimonia tot diuinar. &c. Potes hoc modo dicere nec ecclesias Galatiae tunc fuisse, quando dicebat Apostolus: O stulti Galatae, quis vos fascinauit? Sic enim calumnias docto vito, qui tardior des & timidos grauius increpabat. Quis enim nescit, illo tempore obscuris verbis multos parui sensus fuisse delusos, ut putarent hoc credi ab Ariano, quod etiam ipsi credebant: alios autem timore cessisse, & simulacrum consensisse. Quamquam & illi qui tunc firmitissimi fuerunt, & verba haereticorum & diuina intelligere potuerunt, pauci quidem erant in eorum paratione ceterorum, sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exulabant, quidam toto orbe laetabant. Hilarius ergo decem prouinciarum Asianarum aut Asiae non triticum arguebat, aut ipsum etiam triticum, quod defectu quodam periclitabatur, quando uehementius, tanto uilius arguendum parabat. Habent enim etiam scripturae canonicae hunc arguendi morem, ut tanquam omnibus dicatur, & ad quoddam uerbum perueniat. Haec enim Augustinus.

Aduersus Lucifera.

Ac Hieronymus, inuenit totus orbis, inquit, & Arianum se esse miratus est. Periclitabatur nauicula apostolorum, urgebant venti, fluctibus latera tuodebant, nihil in super erat spei. Dominus excitatur, imperat tempestati, bestia moritur, tranquillitas rediit. Manifestus dicam, omnes episcopi, qui de proprijs sedibus fuerant exterminati, ad ecclesias redeunt. Tunc triumphatorem suum Athanasium Aegyptus excipit, tunc Hilarium de praesidio reuertentem Galliarum ecclesia complexa est, tunc ad reditum Eusebii lugubres uestes Italia mirauit. Haec Hieronymus, multaque alia, quae breuiter studio protereo. Sed haec satis sunt, ut omnes intelligant, nauem ecclesiae in alto haereticum, seditionum, discordiarumque procellis fluitantem, fuisse actam quidem ac pene operam fluitantem: sed non fuisse tamen in tanta etiam tempestate demersam. Quia in suis licet paucis fortissimis eminat, qui quo magis in remigando laborant, eo aspedabiliore clariorisque fuerant. Nec hoc loco opus est ecclesiae Romanae fidei lucemque proferre, quae nunquam

Matt. 8.

LIBER QUARTVS.

quae omnino ipsa laeuit, sed toti semper orbi manifesta fuit. Ite admodum sexto postea libro accuratius ostendetur. Nec uero sub diuersis pontificibus si des ecclesiae assolebant, aut occultatur. Quin eo etiam tempore ecclesia catholicae fidei suae manifestum argumentum edidit. Iudicia tunc pastorum periclitantur, quae sine certo ecclesiae capite infirma atque incerta erunt. De qua re alio libro disseremus.

Quotum respiciat

Iam, in sexto argumento Caluinus & multum opere ac uerborum sumit, & uano se labore frangit. Poterat breuius ac facilius dicere, quoniam synagoga extincta nunquam & delata est, ecclesiam quoque Christi funditus esse delendam. At discitio, quam praedixit Apostolus, uenire non potest, dum uera ecclesia facies extiterit. Id Caluinus discitio non probat. Itaque falsum est. Quin postea quae Germania non solum a Romano pontifice, sed a Romano eodem suo imperatore maiore ex parte defecit, illa fortassis Pauli praedictio impleta est, iustantque proinde Antichristi infelicissima tempora. At filius hominis ueniens fidem non inueniet in terra, sed huic argumento respondet Hieronymus, illam hic fidem nominari, de qua Dominus aiebat, Fides tua te saluam fecit. Et alibi de Centurione, Non inueni tantam fidem in Israel. Et rursam ad Apostolos, Quid timidi estis modicae fidei? Nec non & in alio loco, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, &c. Nec enim Centurio, aut illa muliercula in Trinitatis sacramenta crediderant, sed simpliciter mentis & deuota Deo suo anima commodata est. Haec est fides, quam ratio inueniam Deum pronunciauit. Haec est fides, quae etiam apud eos, qui bene credunt, difficile perfecta inuenitur. Eodem quoque modo Augustinus respondet, Dominum de perfecta fide loqui, quae ita difficilis est in hominibus, ut in ipsis admirabilibus sanctis inueniatur aliquid, ubi trepidauerint. Adhuc rursam, propter iniquorum abundantiam & praecitatem honorum, quae illa potissimum uirtute erit, Dominum ita loquentem. Propter eam enim non dixit, Filius hominis ueniens non inueniet fidem in terra, sed quae dubitans, Parafae, ait, inueniet fidem. Non quod ille cuncta sciens de aliqua re dubitaret, sed uisus dubi-

Sexto hie fa

In dialogo aduersus Lucifera

De uis. ead. eoz.

ratione

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

tatione figuratæ nostram: quia propter multa scandala circa finem seculi pullulantia, hoc erat infirmitas humana dicitur. Illorum autem error eripiendus est, qui vana- nissimis argumentis adducti sunt, ut putarent fidem in solo vno manere posse. Cum. n. eccle. sic nomē collectum sit, si vnus tantum crederet, non crederet ecclesia. Adde quod Dominus per Matthgū dicit, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Vobiscum, ait. Et per Ioannem, cum pollicetur spiritus veritatis fidelibus sempiternum, pluribus illum pollicetur, non tantum vni. Adde etiam quod corpus non est vnum membrū, sed multa, vt Apollolus ad Corinthios docet. Sed corpus Christi, quod est ecclesia, vt idem ad Ephesios ostendit, vsque in finem permanebit. Non ergo vaquam multi fideles in ecclesia decurrunt.

Matth. vi.
Ioan. 14.
1. Cor. 11.
Ephes. 4.
Matth. 23.
Præterea triticum simul cum zizanijs in agro, boni ipsi pisces cum malis in reti, vsque ad consummationem seculi durabunt. Non ergo solum in vno manebit fides. Sed deficiet hostia & sacrificium. Equidem hanc Danielis vaticinationem non ad fidem seculi, sed ad synagogæ consummationem existimo referendam. Quod si quis ad tempus Antichristi referre velit, cum hoc ego non magnopere contenderim: modo sic interpretetur, vt propter crudelissimi tyranni seuitiam sacerdotes à publico & solenni sacrificio desistant. Quod verò ex Apocalypsi Ioannis obijciatur, quoniam valde obscure est, nihil contra nos habet ad faciendam fidem virtutum, rametsi hoc oraculum in Luthero fatent esse completum: cui data est clavis putei abyssi, vt errores penitus demersos atq; desolatos eruendo, tanta caligine orbem obduceret, vt vel lucem ipsam tenebris circumfusam videretur. Sed affulget adhuc ecclesie lumen his, qui oculos habent ad videndum. Nam Lutherani cæci sunt, & duces cæcorum. Si autem omnis gloria filie regis abintus, nihil in ea externi splendoris est: qui fieri potest, vt illa congreant. Ast ut regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. Item, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. & Non potest ciuitas abscondi super montem posita. Neque

LIBER QVARTVS.

137

Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur lumen videant, cæteraque similia, quæ sunt, ne longum faciam, prætereunda. Planum est igitur, in sponsa Christi, in qua nihil fictum, nihil fœcatum, nihil simulatum est, sed omnia vera, sincera, solida, omnem etiam externam gloriam ab interiore virtute & splendore procedere. Ac de seruo argumento nimis multa diximus.

Reliquis verò argumentis diluendis illud admonere oportet: præteritū est, per figurarum dictionē multa, quæ parti conueniunt, in totum solere transferri. Id nobis in vtu est, cum per sepe alias, tū magis cum de ciuitate, populo, regno, omniq; omnino cætu loquimur, de quibus ea in vniuersum dicimus, in quæ non omnes reipublice partes, sed interdum paucæ etiam concurrunt. Populum enim robustum, gentem bellicosam appellamus, non quod omnes in ea reipublica aut robusti aut bellicosi sint, sed quod viti ex ea ad rem bellicam selecti cuiusmodi soleat esse. Nec enim aliter de humana reipublica, ac de humano corpore loquitur. Dicitur autem homo agere vel pati, quæ manus persue vel agit vel etiam patitur. Dicitur mundus immundusve, si facies aut munda, aut immunda sit: eodemque omnino modo similiter in reliquis. Inde adeo venit, vt vocabula, quæ quibusdam ecclesie partibus conuenire videmus, ecclesie ipsi attribuantur. Ad hanc enim legem ecclesia dicitur amica, pulchra, immaculata, sancta, videlicet ratione bonorum hortus conclusus, fons signatus, ratio electorum. Qui cum prima atque optima pars sint ecclesie Christiane, imò verò regni cælorum cum sint principes, quibus in terrena reipublica despicatissimi ac contemptissimi, verè ac iure ea, quæ in eos conueniunt, in totam ecclesiam transferuntur. Quoniam, vt ex Aristotele etiam antè docuimus, id ciuitas aut esse, aut facere dicatur, quod in ea primarij aut optimates aut esse dicuntur, aut facere. Neque hoc loco, vbi à Lutheranis vel maximè petunt, Lutheri testimonium negligendū est, quod intelligat hanc rem esse tam apertam atque dilucidam, vt eam ne Lutherus ipse quidem negare poterit. Is igitur cum in

DE ECCLIE CATHO. AVCT.

conciōne quadam ad populum explicaret, quem admodum ecclesia sancta diceretur per synecdochen, docet Mattheum scripsisse, latrones blasphemasse: cum vnum eorum id fecisse Lucas scribat. Sic vas & idem populus, ut ait, arguitur in Prophetis, cum multi sint inter eos boni: rursus laudatur, cum multi sint inter eos mali. Et pulcherrimam charitatis ea est figura, qua communiter faciat omnia bona communiter item omnia mala. Vt alterius onera portet, & sic impleat legem Christi. Sic ciuitas, vel regio, vel domus fecisse aut passa esse dicitur, quod aliquod in ea fecerunt aut passi sunt. Hæc enim Lutherus: Hic ego hereticos vniuersos appello, vel ipsi sint iudices, num pudenter nobis opponant ecclesiam hortum conelatum esse, fontem signatum, puteum aquæ viuæ, paradysum cum pomorum fructibus, sanctam, pulchram, perfectam, sine macula & ruga gloriosam: vel in ea nullum præsertim, nullum in hunc mundum nullum improbum esse coniciant. Sed respondeamus ad singula. In septimo argumento canticorum de ecclesia encomium ponitur, cui abundè, ut reor, satisfacimus. Ad dicitur de in cepis, in arca solos eos fuisse, q̄ salui facti sunt: arcam autem ecclesie imaginem extitisse. At ne quis in hunc errorem incidere, ut putaret omnes, qui per baptismum in ecclesiam transeunt, esse saluos: idcirco Petrus caute & sapienter adiecit, Quod & vos nunc similes forme saluos facit baptismus: non carnis depositio sordium, sed conscientie bonæ interrogatio, &c. Alioqui etiam quod Hieronymus aduersus Luciferianos ait, ut in arca omnium animalium genera, ita & in ecclesia vniuersorum gentium de mortu homines sunt. Vt ibi pardus & hecæ lupus & agnata & hic iustus & peccatores, id est, vasa aurea & argentea, cum lignis & fictilibus commemorantur. Arca igitur in eo potissimum ecclesie typus est, quod extra eam nullus seruatus est: non in eo, quod omnes in terra illam facti sunt salui. Sed arca Sacramenta est Hieronymus in dialogo illo petatur. Nos pergamus ad reliqua.

Christus, aiunt, nõ est alterius ecclesie caput, nisi eius, cuius saluator est. Hoc primum non est adeo expeditum. Est enim caput angelorum Christus: nec constat tam en-

*Septimum
soluitur.*

LIBER QUARTVS

134

in coru sit proprie seruator. Certe ego non puto, quamuis contra sit a nonnullis disputatum. De qua re non est hic locus differendi. Deinde, ea connexio infirma est, Christus est ecclesie saluator, ergo oēs, qui sunt in ecclesia, seruat. Est enim saluator omnium hominũ, maxime fidelium: nec omnes tamen re ipsa saluos facit. Atque ut Christus corpus inum, quod est ecclesia, seruet: seruet, inquam, rei efficientia & exitu: adhuc non sequitur, cum omnes, qui sunt in ecclesia, seruare. Tum quoniam iã facta ostensam & patefactum est, quodam de ecclesia veteri dicitur, quæ ei non omnium, sed quarũdam partium ratione conueniunt. Tum quoniam totius partiumq; vocabula, latius iusa sunt, quam voces corporis atq; membrorum, quemadmodum paulo post explanatum sumus. Ita non fit, ut si corpus Christi omniaq; eius membra seruatur, partes ecclesie seruatur omnes. Nec verò Paulus ait, Christum exhibere sibi gloriosam ecclesiam: solum aseruit scriptum tradidisse, ut eam exhiberet gloriosam. Quæ admodum autem mortuus ille est, ut omnes viueremus, nec viuunt omnes tamen: sic se tradidit pro ecclesia, ut eam mundaret & glorificaret: nec tamen oēs, qui in ecclesia sunt, mandantur & glorificantur. Tamen verè ecclesiam suam sibi exhibet gloriosam: sed nec in omnibus partibus, nec in hoc fortasse tempore.

Porro id, quod sequitur, facillimum est. Nam, quam filij Dei aliquando secundum prædestinationem nominentur: at propria eademq; frequens denominatio à presenti iustitia fit: ut capite tertio explanatum est. Videmus autem verè filios exheredari, ac iude aliquando quidem. Non itaq; colligitur, filius est, igitur percipiet hereditatem: nisi illud simul ponas, & ius, quod accipit, non amittit. Quoniam autem filius Dei non semper probus intelligitur, sed is quoque interdum, qui paterna bona prodegerit: etiam hoc distinguendum puto, Ecclesiam è Dei solum filijs constare. Nam si filios voces, qui per baptismum sunt Christo & ecclesie genti: id nos asserimus. Sed in his sunt improbi quidam & multi filij, quos patris maritiq; cura pariter iterum gessit, do nec formetur in eis Christus. Sin filios Dei iuxta frequen-

1. Tim. 5.

1. Cor. 11.

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

quentiorem scripturæ vsum eos tantum appelles, qui
probi & sapientes sunt: certe ecclesia non ex his modis
constituitur, sed ex illis etiam, qui paternæ & prohibitor
& sapientie effigiem eluerunt. Nam & in hos nomen fi-
lij quandoque diffunditur. Nonne, inquit, ipse est pa-
ter tuus? At generatio peruersa erat, & infideles filij.
Item, Filios nutriti & exaltaui, ipsi autem spreuerunt
me. Item, Convertimini filij reuertentes, & sanabo aures
vestras. Item, Sicut lilium inter spinas, sic anima
mea inter filias. Quod de sanctis ecclesie viris dictum
esse omnes Christi fideles agnoscent. Vnde autem ap-
pellat spinas, nisi, vt Augustinus ait, propter malignita-
tem morum? Et easdem vade filias, nisi propter commu-
nionem sacramentorum? Bona ergo filia in medio mala-
rum est, in eademque paterna domo. Sed ouile Christi
non nisi ex Christi ouibus constituitur. Quid tum? Quasi
non alias pecudes habeat pastor. Habet sanè capras, ha-
bet & hucos. Pastori itaque non modo ouile est, sed &
caprille, & hœdile. Hœdi porro & agni in Dei cogniti-
one intelligentiaque discreti sunt, in hominum scientia
& cogitatione confusi. Dum hic viuunt, diues si licet ge-
ges, in vna tamen congregatione sunt: adeoque permi-
xti, vt segregari non possint, donec ille veniat, qui se pa-
rabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœ-
dis: & statuet quidem oues a dextris, hucos autem a si-
nistris. Sed vt argumento huic scholæ more pressius di-
stinguam, respondeam, illud considerandum censet, quod
vt nomen ouis non in eo solum loco, sed in sacris scrip-
turis pro bonis ac iustis accipitur: sic ouile ecclesiam in
bonis iustisque designat. Quales sunt, quemadmodum
suprà diximus, voces alix nonnullæ, vt exempli causa, a-
mica, columba, immaculata, hortus conclusus, fons signa-
tus, paradus cum pomorū fructibus, quæ nimirum vo-
ces ecclesie, vel propter iustos, vel etiam propter electos
tribuuntur. Quocirca non sit, vt si in ouili non sunt nisi
oues, in ecclesia non sint hœdi, quos sponsa pascere ius-
sæ, quoad eos ab agna pastor ille summus segregauerit.
Nomen etiam ouis malos nonnunquam in ecclesia
significat, nedâ probos. Hinc enim illa sunt, stram sicut
ouis

Deut. 32.
Isa. 1.
Hier. 3.

Can. 2.

De vita
eccle. 17.

Matt. 25.

Io. 10.

LIBER QVARTVS. 139

ois quæ perierat. Et, Omnes nos quasi oues errauimus. Psal. 118.
Et, Sicut oues in inferno positi sunt. Et, Irans est furor Isa. 57.
tuus super oues pascuæ tuæ. Et in Euangelij ouem errā Psal. 43.
tem legimus, Et, Oues, quæ perierunt, domus Israel. At. Psal. 73.
que cum Dominus Petro commisit oues, si nomen hoc Matt. 18.
pro solis bonis vsurpatum censamus: verendum est vti. Luc. 15.
que, ne mali à Petri cura existiment se exemptos. Sanè Mat. 10. 15.
verò quicumque fidei sacramentum habent, Petro intel-
ligantur esse commissi: nec ab eo modo, requirendum, si
gregem bonorum paucis sed illa etiam, an, quod in fir-
mum fuit, consolidarit, & quod egrotum sanarit, & quod
contractum alligarit, & quod abiectum reduxerit, & quod
perierat requisierit. In quem sensum ouile Christi nō est
angustius, quam ecclesia: sed perinde vt illa cum sanis
morbofis etiam oues continet. Dominus autem Ioan-
nis capite decimo in illum alterum sensum vocem ouis
vsurpauit, tam quod in hoc septimo principali argumen-
to demum obijetur, id in promptu est resellere. Nam si
ex discipulis pseudoprophetae exierunt, intus ergo pri-
domique erant: nec enim aliter exire potuissent. At non
erāt, inquit, ex nobis. Hoc duobus modis exponitur. Ini-
tio significat Ioannes fidos illos & simulatos Christi
discipulos fuisse, qui quasi amici ad tempus & socij men-
se, in die necessitatis recesserunt. Inter nos versabantur, Eccl. 6.
ait, eandem nobiscum mensam, ceteraque omnino sa-
cramenta habebant communia, sed simulatio virtutis
erat, venditatio, ostentatio: ideoque, quoniam non e-
rant ex animo & verè nostri, non erant ex nobis. Nam si
fuisent tales, quales nos sumus, ex animo Christiani,
permanisissent vtique nobiscum. Deinde de viris scite
Apostolicis loquitur, cum ait, Ex nobis exierunt, sed nō
erant ex nobis. Nonnulli siquidem statim à principio na-
scens ecclesie, nomine se Apostolorum venditarunt, 1. Cor. 12.
cū non essent Apostoli Christi veri, sed Pseudoapo-
stoli. Quod igitur dicit, tale est: Ex nobis exierunt, hoc
est, à nostra schola & societate: sed non erant ex nobis,
id est, non verè erant Apostoli: si enim i) fuissent, nobis-
cum profectō permanisissent. Veri enim Apostoli, quos
ad euangelij munus delegit Christus, non tum hoc, tum
illud,

Psal. 73.
Matt. 18.
Luc. 15.
Mat. 10. 15.

Eccl. 6.

1. Cor. 12.

DE ECCLIE. CATHO. AVCT.

Illud, sed idem dicebant semper: eratq; illis constanti & perpetua ratio & veritas & vitæ. Hoc enim ad auctoritatem euangelij pertinebat, ut eius primi administratores, quibus scilicet illud est creditum, odorem saporemq; Christi semper & in omni loco seruantent. Concreta verò operarij subdoli, quatinus aliquando se transfigurassent in apolos Christi, sed insipientia tandem eorum manifesta erat omnib; & finis secundum opera ipsorum. Quamquam, si de predestinatis, ut Hieronymo & Augustino visum est, Ioannes loqueretur nihil ad huc hæreses conficerent. Nam quæ reus consequens est. Non sunt ex nobis, id est, non sunt ex electis, non igitur sunt in domo Dei, quæ est ecclesia? Quasi verò in domo Dei non sint cum vasis electis in honorem, vasa etiam non electa, neque in contumeliam. Sed ad argumentum septimum dicitur multa. Nunc octauum diluamus.

Octauum diluatur. Cap. 19.

Ioan. 7.

3p. 9. 8. ar. 1. cul. 7. ad

Et ad testimonia quidem ex Cantibus postea, quæ dicta sunt, nihil est necesse respondere. Illud autem, quod ex Apostolo obiectum est, D. Augustinus in libro secundo retractationum ita interpretatur, ut ecclesiam describat Apostolus, non quæ iam sit, sed quæ preparatur, ut sit, quando apparebit etiam gloriosa. Et in libro de perfectione iustitiz, cum enim ait, non tantum Apostolus dixit, ut exhiberet sibi ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, sed addiderit gloriosam: satis significauit, quod erit sine macula, aut aliqd huiusmodi, tunc vtriq; quædo gloriosa. Non enim modo in tantis malis, in tantis scandalis, in tanta permissione hominum pessimorum, in tantis opprobrijs impiorum, dicendum est eam esse gloriosam. Nam si Dominus ipse non fuit glorificatus, nisi resurrectionis gloria, quomodo dicenda est, ante resurrectionem suam, ecclesia eius esse gloriosa? Mundat ergo eam lauacro aquæ ablues peccata præterita, deinde perficiens eius sanitates, facit eam occurrere in illam gloriosam sine macula & ruga. Hætenus August. Cuius sententiæ fuit non solus D. Thomas, sed etiam Hieronymus, & Bernardus. In quem omnino sensum Esaiæ testimonium idem Augustinus interpretatus est, in libi. con. Donatist. post collat. capite 8. Quamquam altera est eius loci commo-

LIBER QVARTVS.

modior intelligentia, ut in circencisus & barbarus populus non sit ecclesiam Dei oppressurus, quemadmodum op. cap. 21. in primis qui pedem calcet. Et cap. 9. docet, distinguenda esse tempora ecclesiarum: & pro diuersitate varia scripturæ loquendo, hæc ea quæ partim ecclesie puritatem, partim malorum perniciem enuntiant, esse cõsilianda. Memini metanem sic Pauli verba aliquando exponere, ut ad efficientiam baptismi etiam præsentem illa omnia referantur. Quod enim ait, Ut eam sibi exhiberet sine macula, hoc plenum & expeditum est: eum sine controuersia omnes omnino maculas baptismi debeat. Quod vero subiigit, sine ruga, id certum ad baptismi nouitatem pertinere, qui veterem hominem sustulit & absumpsit. Renouatur quippe, ut aquila iuuenis nostræ per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde, &c. At, quomodo ecclesia per baptismum gloriosa? Nempe tunc gloriosa sponsa sponso suo exhibetur, cum illi virgo genere ac virtute clara, pulchra, munda, velle pretiosa, auro gemmisq; ornata exhibetur. Non autem regina illa, quæ aditit a dextris regis in vestitu deaurato circumdata varietate, non Hesper regio fulgens habita & circumdata gloria sua, non in omni gloria sua Salomon ita gloriosi descripti sunt: quin glorioser ecclesia sua Christo sic recens baptismi initiata sacramento. Nec enim minus in ecclesia, quam in synagoga illa quadrat: Laui te aqua, & emundavi sanguinem tuum ex te, & vixi te oleo. Et vestiui te discoloribus, & calcæui te hyacintho, & cinxi te bysso, & indui te subtilibus. Et ornauit te ornamento: & dedit armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedit auream super os tuum, circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. Et ornatus es auro & argento, &c. Quæ singulatum in baptismi efficientia explanare, erat facile id quidem, sed huius temporis non est. Non ergo cogimur ad futurum tempus ea efficienda referre, quæ in præsentem baptismi ecclesie præstat. Omnia siquid illa in duo hæc Apostolus cõtulit, ut ecclesia sit sancta & immaculata. Ut exhiberet, inquit, sibi gloriosam ecclesia non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta

DE ECCLE. CATHO. AVCTO.

Ad ecclesiam sancta & immaculata. Qualem certe nunc etiam credimus esse: non in omni sua parte quidem, nam id, quod modum ante diximus, non est necesse: sed in multis modis, quorum sanctitas & puritas facit, ut ecclesia ipsa sancta verè immaculataque dicatur.

Sanè in parulis adultisque, nunc primò per baptismum locis, nulla prorsus questio est, quin ecclesia sancta & immaculata sit. Sed esse sine macula, ut Augustinus docuit, non absurdè etiam ille dicitur, qui & criminibus & ree damnabilibus, & ipsa peccata venialia non negligit mundare elemosinis. Hos enim immaculatos scriptura vocat: Ero, ait, immaculatus cum eo. Quomodo? Obstant me ab iniquitate mea. Item, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Non enim qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt. In his ergo, qui ab iniquitate & crimine mundi sunt, sunt autem plurimi, ecclesia immaculata est, quàm in puritatis non nihil, hoc est, culpe venialis ex leui inconstanti que natura contrahant omnes.

Secundum hanc interpretationem, que mihi, & verbis & sententijs Pauli magis consentanea videtur, patet ecclesiam etiam nunc extare, in quibusdam suis membris quidem prorsus immaculatam, hoc est, sine omni omnino macula: in quibusdam verò ita parum, ut quiddam macula, leuis illius tamè, possit habere. Sic in quibusdam columba est, in quibusdam perfecta. Perfectos autè pingui, ut aiunt, Minerua appellamus eos, quibus vita in ortu contenta est, qui assequuntur, quantum homines possunt optimam in terra viuendi rationè & viam, tamen in rebus minimis quandoque deficiunt. At omnis, qui peccat, non cognouit Deum: & omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit. Hunc locum Diuus Bernardus in concione de septuagesima, cuius initium: Magna mihi consolatio, accepit de filijs Dei secundum prædestinationes, quos interpretatur, non peccare, id est, non perire: cum peccato. Diuus autem Augustinus homilia quarta in hanc Ioannis epistolam, & secundo libro de baptismo parvulorum, capite octauo. Et libro secundo contra Parmenianum, capite septimo, & ultimo, iustus in li-

LIBER QVARTVS.

de perfectus iustit. exponit, filios Dei non peccare ex hoc, quod filij Dei sunt: eos vero, qui peccant, non cognoscere Deum, qua ratione peccant. Peccatum enim non à fide & scientia, sed ab ipsi ignorantia proficiscitur. Fides contra & charitas, quibus filij Dei sumus, non acquat perperam, sed resutat omne peccatum. Quam sententiam Diuus Thomas cum familia sua sequitur secunda secunde, questione vigesima quarta, articulo undecimo ad primum. Eandem secuti sunt cum Augustino alij episcopi Africani, ut patet in epistola, quinquagesimo octavo ad Innocentium.

Quemadmodum enim Paulus dicere potuit: Si autè quod volo, illud facio, si non ego operor illud, sed quod habitat in me peccat: ita homo iustus, si ex lege alias naturę repugnans leuiter aliquando deficiat, illud quoque vere dicit, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Quam interpretationem, quoniam ei & in huius epistolę quorundam loca, & viri clarissimi consentiunt, non audeo equidem improbare. Sed ut dicam ex animo quod sentio, mihi magis Hiero, sententia placet, qui non putat Ioannem in genere de peccato loqui, sed tantum de mortali. Id quod in toto quasi contextu epistolę facile cernitur. Hoc enim Apostolus ibidem agit, ut ostendat nullam esse communicationem lucis ad tenebras, Christi ad Belial, nec misere posse iustitiam, & iniquitatem, crimina & charitatem, Christum & Antichristum, non plus certè, quàm noctem & diem. Nā suere quidam hæretici, quales nunc sunt ex Lutheranis plurimi, quibus satis fuit, si semel baptismo suscepto fidem haberent etiã sine operibus. Quę errorem à primo capite. Ioan. coepit depellere, in hæc verba: Deus lux est, & tenebrę in eo non sunt vix. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur. Item cap. 2. In hoc scimus, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui dicit se posse Deum, & mandata eius non custodit: mendax est. Item eodè cap. Qui dicit se in ipso manere: debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit in tenebris est. Item, Si quis diligit mundum, non est charitas patris

Causis. patris in eo, &c. Item episcopo tertio, Omnis qui facit pe-
quoque in *atum* & iniquitatem facit. Scilicet, ne quis putaret de
cognitione quolibet peccato etiam leui futurum esse sermonem. In-
et *scientia* quitas enim graue peccatum est. Tunc ergo subiungit, Om-
quos *mor* nis qui, in eo manet, non peccat: & omnis, qui peccat, non
tulibus *sol* uenit eum, nec cognouit eum. Nam est cognitio quaedam
in *pollice* scientiaque de Deo, ipsa familiaris & propria, qui spiritum
banatur, intellectus, scientia, sapientia, consilijque habent: quo
bestiandi, nimirum spiritu omnes improbi carent. Itaque nec uident,
ne *conspice* nec cognoscat Deum. Quamlibet uisiones & re-
huc *huc* uelationes Dei habere se predicat. Item, Filij, nemo uos
tunc *opera* seducat. Qui facit iustitiam, iustus est. Qui facit peccatum,
charnalis, nempe mortale, ex diabolo est. Omnis, qui natus est ex
negligenti, Deo, peccatum non facit, uidelicet quamdiu filius Dei
ad *uertum* est, quoniam semen ipsius, hoc est, Charitas in eo ma-
quet *eri* neti & ut achor bona, nisi uiderent, non potest malos fa-
ad *tu* *scri* cere fructus: sic filius Dei crimen & flagitium commi-
pe *sim* *e* tit, si non potest, nisi filius Dei esse desideret: in hoc mani-
fi, *ad* *pe* *tere* non potest, nisi filius Dei esse desideret: in hoc mani-
2. *e* *1.* *to* *festi* sunt filij Dei & filij diaboli. Qui iustus est, filius Dei
x *Pr* *ter* *ti* est: qui non est iustus, nec diligit fratrem suum, filius est
tuum *pro* diaboli. Item in fine epistolae, Omnis qui natus est ex
prae *sent* *i*, Deo, non peccat. Hoc est, non violat charitatem, sed seruat
mandata, quoniam generatio Dei conseruat eum, & ma-
lignus non tangit eum. Nimirum quamdiu semen ille co-
seruat, generatio Dei conseruat eum, & malignus non tan-
git eum. At si uolens semen illud abiecerit, ex quo semi-
ne natus est, tunc profecto filium diaboli esse dicitur, iam ma-
lignus non solum tanget, sed uictur eo etiam pro suo.
Quem Hieronymus seculum Augustinus etiam amplecti-
tur, homilia in hanc epistolam quinta. Atque utinam
haec Apostoli doctrina nostri seculi hominibus non es-
set necessaria. Sed uidemus esse multos, qui cura fratrum
suorum & charitatis neglecta, alijque euangelij & natu-
rae praeceptis omittis, periculis, meditationibus, non enim
contemplationes dicam, die nocturne vacantes, men-
tiuntur se & nosse, & diligere Deum. At in hoc scimus quod
cognoscimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui e-
nim non diligit, non nouit Deum. Haec est autem chari-
tas Dei, ut mandata eius custodiamus. Sancti qui tum se-

CUN-

tandam, tum maxime tertiam epistolam eiusdem apo-
stoli legerit, intelligit euidenter, totum apostoli sermo-
nem, eos coarguere, qui bonos, iustos, amicos & filios
Dei se esse sine proximi charitate mentiebantur. Id ve-
ro grauius, quo maiori simulationis artificio fingebant
se cognitione Dei, & contemplationi vacare. Verum de
hoc argumento plura dicta sunt, quae in fortasse ratio in-
struit operis postulabat.

Itaque ad illud ex epistola ad Hebraeos testimonium, ne
molestum sit plura dicere, dicimus nihil. Nec necesse
est tamen aliquid dicere, eum in eiusmodi argumentis di-
luendis nostrae opera & studium minime desiderentur.

Aliud etiam est facili, quod in nouo argumento primum non sol-
opponitur. Iam enim demonstratum est, ut ecclesia sancta uer-
sit, non oportere omnes eos sanctos esse, qui illius partes
esse dicuntur. Non autem, quamuis id Hiero. fecerit, ec-
clesiam dupliciter usurpamus, & eam, quae undique san-
cta & tota corpus Christi sit: & eam, quae cum sanctis ma-
ad *Galat.* *lo* habeat permixtos. Sed id docemus, populum Christi-
anum uere sanctum dici: licet non omnes, qui in hoc popu-
lo numerantur, sancti sint. Nam argutias illas elegantis-
simas, quibus hoc impugnatum est, consilium est negligere.
Sophistarum quippe sunt merae nugae, geris, ut aiunt, Si-
culis uaniores. Praeterquam, quod forsitan ecclesiam san-
ctam credimus, quia populus est Deo per baptismum dica-
tus, consecratus, sanctificatus, hos enim scriptura san-
ctos appellare solet. Illud uero, quod statim additur, dili-
genter expendendum est. Aliud potius est partes ecclesiae esse
aliud ecclesiae membra. Nomen siquidem partis latius
diffusum dicitur, nomen membri contractius est. Pars ad to-
tam refertur, membrum ad animantis corpus. Ita pars
sine uita inuenitur, ut in lapide, ligno, ac ceteris eun-
modi. Membrum autem uere & proprie sine uita ne intel-
ligi quidem potest. Quae obrem improbi, partes quidem
ecclesiae sunt: membra ecclesiae aut Christi non sunt. Sunt
autem diaboli membra. At in ecclesia esse censentur, ci-
uesque ciuitati huius & annumerati & adscripti: quae ma-
li & flagitiosi tamen. Quo uero pacto probi atque improbi
eundem omnino populum consistant, nec sit tamen socie-
tas

De Tho. 3.
p. 9. l. 27.
ad fecit.

DE ECCL. CATHO. AVCTO.

ras lucis ad tenebras, conuictio Christi ad Belial, D. Augustinus egregie explicat contra Dona. post colla. ca. 8. Qua vna ex re cetera huius argumenti confirmationes extenuis, quod aiunt, digitalis eueritatur. Siue enim dicas corpus, siue panem, siue granum, siue triticum, seu alia similia queuis nomina sunt, que bonis per se conueniunt quidem, sed per bonos illi etiam populo, cuius boni primarie sunt partes. Hunc vero sensum omnia quoque Augustini verba pro se ferre notius est, quam ut indicandum sit. Negat enim malos in corpore Christi esse, nec posse habere Christum membra dannaata. Negat in columbe membris computari. Negat ad illam ecclesiam pertinere, que non habet maculam nec rugam. Negat aspersare ad compagem domus Dei, aut in ea etiam habitare, in qua vanimes solum habitant, etenim hęc vniuersa, vt per sepe dictum est, tantum probis se attribuantur, & horum ratione attribuntur ecclesie. Quemadmodum ratione partis in toto ipso insignis atque precipue, quaedam de toto enuntiantur solent, que partibus singulis perinde conueniunt. Quanquam Augustinus illam fortasse Hieronymi partitionem secutus est, vt ecclesiam bistaria distibueret: & eam, que omni ex parte bona Christi que corpus sit, & eam, que ex bonis malisque consetur. Qua vero fronte nobis Augustinum obijciunt, qui in libro terra. 2. cap. 18. & in Psalmum 24. ac 27. & libro contra Peti. 3. capite 12. & de vnitare ecclesie cap. 12. & contra Donatist. post colla. a. 4. vsque ad vndecimum

De con. di. cap. nostram habet apertissimè constantissimèque sententiam? Nec dubium est Cyprianum atque Hieronymum eadem nobiscum concinuisse. Illum in epistola ad Maximum, hunc in comment. epistola, ad Galatas, & in dialogo aduersum Luciferianos. Ac de nono argumento hactenus.

Decimo vero argumento ex his, que in 7. dicta sunt, satis, vt arbitror, responsum est.

At vndecimo argumento hoc habeto responsum. Non abhorret à sacrarum literarum consuetudine, si eundem omnino populum nunc propter iustos felicem beatumque dicamus, nunc propter improbos miserum & infelicem.

En

LIBER QVARTVS.

143

In Moyse Israel em modo vocat populum electum, beatum, gentem sanctam, populum Dei peculiarem: modo derisimè cernis populum, stultum, & insipientem. Atque istius interdum populum Gomorrhæ, interdum etiam populum Dei appellat. Et re vera si scripturæ vsus est, quemadmodum in conuentione secundi argumenti multis exemplis patefecimus, perinde populum reprehendit, ac si omnes mali essent, atque ita consolari, vt si omnes essent boni: consecrarium est quoque, vt populus idem & in reprehensione vituperationeque vocetur iniquus, & in consolatione ac laudatione sanctus. Nec Aug. dubitauit, ecclesiam nigram in malis, formosam in bonis interpretari in 3. lib. de doct. Chri. c. 32. Quin Origenes ecclesiam propter eos, qui columbas in illam vendunt, speli eam latronum appellauit, tracta. in Matt. 15. Quod si hoc nos presidium deficeret, habemus alterum: quod in huiusmodi maior quaedam vis boni, quam mali est. Plusque vno valent pauci boni, vt plebs bona sit, quam multi mali, vt nominetur mala. Ecclesiam præterea sanctam dicimus, quod Deo peculiariter facta sit: qua ratio ne, quamuis mali in ea sint plurimi, Synagoga Sathanæ appellari nec debet, nec potest. Hinc enim in concilio Constantiensi eius impudens maledicentia damnata est, qui Romanam ecclesiam, Synagogam Sathanæ appellauit. De vndecimo autem argumento dictum est satis.

Ad 11.

Quo decimum vero infirmum & argutorium est, ita est Calvinus inde exultare non dubitet, vnde erubescere debuisset. Ratiocinatus ille quidem interdum argute, sapius eleganter: sed quandoque adeo inopie, intulæ, frigide, vt vix eam credas, non nichil eruditione acumen. Ve, sed aut rationem omnino vlam, aut sensum etiam communem habuisse. Tantum hæreticus error & cæca pertinacia potest, vt omne prorsus doctinam adimat, intelligentie lumen extinguat, & vniuersam ingenii retundat aciem, sed ad rem illud est verum, Græcos esse schismaticos, ideoque apud eos ecclesiam non esse. Credimus enim vnam catholicam ecclesiam. Quare necesse est, vt qui ab vniuersitate se separat, quoniam non est in vna ecclesia catholica, ne in ecclesia quidem ille sit. Nec Græci solum

DE ECCLIE. CTHO. AVCT

solum schismatici sunt, sed sunt etiam heretici: tum propter alia, tum hac precipue causa, quod negant unum totius ecclesie pastorem esse a Christo in B. Petro institutum. Sed hoc importune hoc loco, alibi oportune differunt. Quod si quia Christo vero ecclesie capite ita deficiant, ut ei abrogent fidem, hos facere ac multo etiam magis privilegium ecclesie huius nominis amittere. Mortuo aut summo pontifice, una sine dubio ecclesia manet, & manet in ea spiritus veritatis: sed manet ea & immanita sine Christi vicario, & ecclesie catholice vno pastore relinquitur. Quocirca licet veritas tua etiam in ecclesia sit, at si controuersie fidei & religionis oriuntur: ecclesie iudicia sine capite in terra non adeo certa erunt. Quae persequi, huius loci non est. At qui Apostolus, cum eo loco de dicit opera ecclesie unitatem definire vellet, eius rei prorsus oblitus est, a qua re nos dicimus unitatem ecclesie pendere. Sed innoti satis non possum istorum hominum stultitatem, qui cum non seruant unitatem spiritus in vinculo pacis, sed ab ecclesia se corpore se iunxerint: Paulum eo loco nobis obijciunt, qui illis vel aduersissimus est. Nam si unum corpus, & duo Christus habet, quo modo nos duas ecclesias admitemus? Et si una est fides: qui in fide & religione discrepat, hic quomodo in una ecclesia est? Quia autem Christi vicarium contemnit, is ne unum filium agnoscat? Certe qui cultum Deo suo sibi arbitrio fingit, is nec spiritum unum colit, nec partem unum suscipit, nec in una parte de ecclesia est. Quae sine recta & catholica fide Deum vult nec colere, nec habere potest. Verum isthaec, quae extra causam, praeterque institutum inuitis occurrunt, pauca refellenda sunt. Reliqua itaque persequamur. In Graecis, autem viri boni sunt aliqui. Sane, si sunt aliqui, hi tantum erunt, qui cum catholica fide consentiant, qui ab schismate alieni sunt, qui unum unius corporis tenent caput, unumque unius oculis pastorem, non in caelis solum, sed etiam in terra. Sic enim Christo capiti nostro ac pastori visum est, unum loco sui ecclesie relinquere: quae simulatque, fidei abijceret, & corporis & oculis dederet unitatem. Quomodo in Israel sub Hieroboam quidam erat

Colo. 4.

LIBER QVARTVS.

144

vir pijs, sed illi tantum, qui in diuisione regni nullam fidei religionis, sacerdotij diuisionem medicabantur. Vnde etiam haec alius. Nunc illud admonendum puto, Apostolus eo loco ecclesie perfectam unitatem communionemque describere minimum qualis in bonis sanctisque viris reperitur. Meminisse enim opus est, corporis nomen proprium esse ecclesie iustorum. Unum igitur corpus vno spiritu definitur, qui illud non modo quasi anima viuificet, sed tanquam spiritus membra eius singula ad finem suum quoque agat, moueat, infliget. Deinde vnum corpus vnam quoque spem vacationis requirit. Vbi spes pro re gloriae sperata usurpatur, ut illo etiam loco. Spes autem, quae videtur, non est spes. Vnum igitur fides, sicut cetera, haec etiam respicit. habet ad quem omnes eius ciues vocant ac destinati sunt, in quem prouide spectant omnia huius corporis membra. Tertio loco vnum respicit vnum Dominum, vnum regem, vnum caput desiderat. Nam si duo habeat capita, monstrosa erit. Exiit proterea vnam fidem. Nisi enim huius reip. ciues fideles sint, Dei populus non efficiet. Populus autem Dei intelligitur diuino cultui ac religioni dicatus. Quod nisi vna sit omnium communis fides, ne vna quidem religio erit: atque adeo nec vna Dei ecclesia. Quid, quod si diuersa credimus, cum fides sit quasi huius corporis oculus: eundem scopum & finem habere non possumus? Vna ergo fides necessaria est. Necessarium est denique praeter haec baptismum unum: in quo inest ceterorum sacramentorum communicatio. Plebs quippe Christiana non interiore solum fidei communionem ac charitatis vinculo, sed externa etiam fidei testatione, sacramentorumque consociatione consistat. Ex quo fit, ut nisi in eodem baptismo, eiusque omnino sacramentis membra exterioribus colligata sint, an vnum Christi corpus, quod est ecclesia, coire non queat. Fecit autem apostolus solum baptismi mentionem, tum quonia inter omnia sacramenta, vel maxime est vnitum quonia hoc sacramentum Christianae gentis proprium signaculum est: quo videlicet non consignamur modo, sed etiam faciamur. Id quod Synagoga circumcisio praestabat. Iam in verbis, quae addit Paulus, Vnus Deus, vnus pater, &c. eo, ut mihi videtur

DE ECCLĒ. CATHO. AVCT.

Videtur, respicitne vno huius reip. domino tyrannidē ac dominationem subesse putaremus. Vnum itaq; dominum cum dixisset, blandioribus vocibus dominationē mollit ac mitigat. Nete, inquit, terreat vnus Dominus vnus enim Deus idem est, vnusq; etiā pater. In Dei potēro nomine bonitatē, suauitatem, prouidentia nuntia intellige. Beati, ait, populus, cuius dominus Deus eius. Sed ille multo beator, cuius Dominus pater eius: in patre siquidem singularis amor & cura minime vulgaris designatur, vt nō tam regnum, quā patriam vnā filiorumq; familiam intelligas. Sed nescio quo pacto, dum Pauli verbis insitit atque hæsit oratio, a proposito longius excurri, insititq; mei pene in memor factus sum. Dicebam, apostolum perfectam corporis ecclesie unitatem caulis suis omnibus definire. Ecclesie verō unitas latius extenta est, & in eis inuenitur, qui non seruant unitatem spiritus in vinculo pacis: nec inter se per amorē coherescunt, nec alij alios apprehēdētes capiti suo cōnectuntur. Qui etiam partes quaedam in hoc toto sine fide insunt, vt hæretici occulti, quādiu ab ecclesia non sunt exclusi. In quibus satis est vnum baptisma, sacramentorumque eadem societas & communitio, vt in vna ecclesia esse dicantur. Nam summum pontificem, episcopos, ceterosque ecclesie ministros, potestate ac iurisdictione hæresim abilitam interioremque priuari non modo non certum, sed ne probabile quidem esse, maxima auctoritate Theologi affirmant. Rectores verō ac magistratus, & reipub. omnino administratos illos esse, qui reipub. in sinodi partes non sint, ne cogitatione quidem in formari potest, ex quibus magna significatio sit, non esse æquam in omnibus ecclesie partibus unitatem: sed in quibusdam valde imperfectam. Id si minus intelligitur, ex corpore naturali percipi potest. In quo sic spiritus & anima existit, vt partibus quibusdam vim sentiendi tribuat, quibusdam vim crescendi: alij, vt videtur, ne vllā quidem aut animalem, aut spirabilem facultatem percipiat: vt si partes illæ nec animam, nec spiritum in se haberent. Quin etiam videmus, cum membrum aliquod sensu & vita carens, accrescit in corpore, quoniam reliquis

omnibus

LIBER QVARTVS.

245

omnino partibus continuatur, motum quendam externum ab ipso participare: quāquam spiritus illi nihil interiorius vitaleque communicat. Quem profecto modū spiritus Christi in corpore ecclesie tenet ac seruat. Quasdam enim partes ita animat, & viuas facit, vt nihil illis deesse vitalium motionum videatur: in quasdam sic insitit, vt non vitam eis quidem, sed interiorem quādam inspirationem quasi vitalem cōferat: alij autem extēram vim suam facultatemque dimittat. Vt quāuis mortua protius & arida membra sint, quā non sunt tamen a corpore excisa, ab spiritu cum corpore moueantur. Quæ partium affectarum mirabilis continuatio ac fœnec, licet tenuis illa quidem & modica sit, ac tantum in ecclesia valet, vt propter locum, quem habeat in corpore, nonnullæ partes vel capita ecclesiastici corporis appellantur. Vt, inquit, vobis, qui opulenti estis in dion, optimates, capita populorum. Membra videlicet aliquando, non ex vita, quā sua sponte & natura vendicant, sed ex situ, quem sortiti in corpore sunt, per metaphoram transferri solent. Ita, qui locum primum in ecclesie gubernatione tenet, caput ecclesie ille dicitur: tametsi proprie ac verè membrum corporis ecclesie nō est. Sed de his, quæ ad ecclesie unitatem spectabant, quantum huic loco satis erat, dixisse videmus. Nunc de vniuersitate ecclesie dicamus, nam id in tertio decimo argumento queritur.

Καθολογ Græcè, si verbum verbo reddas, secundum ^{17. Arg. 10.} torum interpretabere. ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.} ^{et 26.} ^{guitur.} ^{torum} ^{interpretabere.} ὅλον enim totum est. Vnde catho ^{spanatur:} ^{Catholon} ^{italon.} ^{Malat.} ^{Dan. 1.} ^{Esai. 54. 1} ^{Mar. 16.} ^{Alfor.} ^{Gen. 26.} ^{Psal. 21. 71.}

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

Luc. 14.
Apo. 5.
Colo. 3.
Psal. 2.
Ad Tit. 1.
Mar. vi.
Mar. vi. Et
ad Ro. 10.
3. Cor. 1.
Psal. 118.

guitur. Sunt etiam qui dicant, ecclesiam propter communem fidem vniuersalemque doctrinam catholicam appellatam. Fides autem ecclesie atque doctrina multisariam communis & vniuersalis est. Primum ratione nominunt, iuxta illud, Predicite euangelium omni creature. Deinde ratione loci, quemadmodum scriptum est, Predicauerunt vbiq; & in omnem terram exiit sonus eorum. Præterea ratione temporis. Quoniam apostoli non tum hoc, tum illud, sed idem dixere semper. Fideus, inquit. Deus: quia sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo, Est & Non; sed est in illo, Est. Item, Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua. Omnia mandata tua veritas. Et posterus, in eternum Domine permanet verbum tuum, in generatione & generatione veritas tua. Quod igitur ab omnib; in omni & loco & tempore certo atq; constanter creditur & docetur, id verè dogma catholicum nuncupatur. Et quæ huiusmodi dogmata ad disciplinam habet, ea verè ecclesia catholica. Nā hereticorū conciones, priuatas habent, peregrinas, inconstantes, clandesinasq; doctrinas. Bene ergo & prudenter Vinct. Linné, de proph. noua, in ipsa, inquit, catholica ecclesia, ad quam non vna natio, non vnus angulus, sed maris multitudo conuertitur: id teneamus, quod vbiq; quod semper, quod ab omnib; creditū est. Hoc enim verè proprieq; catholicum, quod ipsa vis nominis ratioq; declarat, quæ omnia hæc verè vniuersaliter comprehendit. Quæ cum ita sint, ille est verus germanusque catholicus, qui, quicquid vniuersaliter antiquitus ecclesiam catholicam tenuisse cognouerit, id solū sibi tenendum credendumq; decernit. Quicquid vero ab aliquo deinceps vno præter oēs vel contra oēs nouum & inauditū subinduci seu ferri, id non ad religionem, sed ad tentandam potius intelligat pertinere. Hæc tenet Linné. Scio causas profertur alias solere, cur ecclesia catholica sit: sed hæc mihi vix sunt cognominis huius affectū grauisimū. Quibus positis, illud argumentum facillè diluitur. Primum enim ecclesia non ita modo contracta est & adducta in angustum, vt in orbe diffusa non sit. Quin nostra memoria nouus orbis apparuit multo maximè atq; latissimū,

18

LIBER QUARTVS.

116

in quem discipulorum Christi sonus exiit, ne quispiam dicat, Hispanos, Gallos, Italos, Germanos, ceterasque nationes, in quibus Christi nomen aut viuit, aut non omnino deletum est, minore partem orbis occupare. Deinde satis est, ecclesiam semel in totum mundū esse fusam, vt etiam non verè catholica dicatur. Nempè eadem ecclesia est eandemq; fidem tenet, quam apostoli in vniuersa terra vulgauerunt. Sane verè fidei presentis vniuersitas ad eam vniuersitatem referenda est, quæ tempore antea fuit in ecclesia fuit: & hæc ad illam tandem, quam apostoli in totū orbem ediderunt, quemadmodum in secundo libro demonstratum est. Ex quo efficitur, vt quatenus Christiana fides in vnus forte prouincia angustias redigeretur, nihilominus catholica esset, & prouincia item, quæ eam fidem haberet, ecclesia esset etiam catholica. Nam & ecclesie singule sub vniuersali comprehensa, catholice vocitantur, quoniam eam fidem habent, quam vniuersalis tenet, tenuitq; semper ecclesia. Sed hæc, & ea quæ, quæ resstant, perspicua sunt omnia. Breuiter itaque expedienda sunt.

Obijciunt ergo in quartodecimo argumento, si ultra omnium fidelium sententiam expectari. Cui ergo argumento hæc breuissimè reuerentem. Duo sunt rerū genera, vt alias dictū est, quæ ab ecclesia creditur. Vnum, quod ad omnes æque pertinet: vt Deum esse hominem, animū nostrū esse immortalem. Et in hoc genere non est valde difficile, omnium fidem sensumq; cognoscere. Non dico aut, vt scorsum rogentur singuli, quod & per molestū esset, & oppido si ridiculum, sed singulorū fidē in huiusmodi statim sese prodere: satisq; mediocri adhibita diligentia cognitam nobis & perspicam esse posse, præsertim si res in cōtentionem veniat, & vulgus suo more calescat. Alterū est genus earū rerū, quæ cognoscere non rudiū & imperitorum in ecclesia, sed maiorū & sapientium interest. Vt epistolam ad Hebræos esse canonicam, ac reliqua similia quàm plurima. Quo in genere si vulgarem plebis sententiam roges, perinde erit, vt si à teo sententiam colorum postularis. Cautè igitur atq; prudenter, cum huiusmodi fortasse res in sermone popularem iaciunt, qui in vul-

Quartū decimū
mū enoda-
tur.

T 2

20

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

go paulò modestiores sunt, nihil omninò affirmatè asseueranterque pronunciant: sed id se credere ac sentire in hisce rebus profiterentur, quò ecclesia credit ac sentit. Quo profectò nomine sapientes ecclesie maioresq; designat. Porro siue in hoc, siue in illo genere questio versetur, populus quasi de tribunali sententia dicere nec debet, nec verò potest. Quoniam, ut hic pro certo & probato summus, ligandi, soluendi, iudicandique potestas in singulis fidelibus non est: sed in ecclesie presertim, atque pastoribus. De qua re alio loco differemus. Nunc illud dicimus, in communi omnium controuersia certum argumentum ex communi fidelium sensu deponi: quamuis non oporteat sigillatim omnium sensum perferatari. In fide autem earum rerum, quæ propriè sunt doctorum ac sapientum, solam horum sententiã expetendam: vulgare expectandam quidem. Nam illi certam fidem faciunt catholici dogmatis: hi faciunt nullã. At verò in vt rursus rerum decretis ac legibus, nec vulgus, nec sapientes omnibus habere locum: sed ij tantum, qui sint ecclesie pastores, quemadmodum libri sequentiò explicaturi sumus. Ea verò argumenta, quibus pastorum veritas atque auctoritas impugnata est, in librum huic proximum affertur: vbi hæc, multaque id genus alia longè opportunis referabimus.

Cæterum, quod duo symbola ecclesie inter nosenda Caluinus ponit, nempe ordinato in verbo & sacramentis à Christo commendatum, ad quas omninò notas, seu ad Lydium lapidem omnis congregatio exigenda sit, quæ ecclesie nomen obteadat: bene profectò haberet, nisi hunc Lydium lapidem in manu habere ipse vellet: cæteris negaret omnibus. Nos asserimus Lutheranos nec sinceram euangelij doctrinam, nec legitimam sacramentorum administrationem retinere. Illi contra nobis vtraq; notam inurunt. Equis erit index? Negant apud nos ecclesiam esse: apud se, ut nos dicimus, existere mentiuntur. Equi sunt ij tandem, quibus lapis iste Lydius est certus, solidus, germanus, ad veram ecclesiam explorandam? Arius, Nestorius, Macharius, Donatus, Pelagius, cæterique omnes hæretici, tam etiam

LIBER QVARTVS.

147

iam, cum ecclesie bellum facient, eadem omninò in sententia se habere presertim duas illas ecclesie quasi testas. Quapropter in quacunque de fide cum hæreticis controuersia ecclesie nono periclitabitur. Excipient enim protinus nos aut in fidei errore versari, aut Christi sacramenta non perinde gerere, vt Christo nobis institutum acque prescriptum est.

Notior est ecclesia, mihi crede, notior est: quã vt quilibet motis questionibus eius non solum auctoritas, sed res omnino & nomen in dubium reuocentur. Verum hoc loco Caluinus sic insulsus exiit, vt nihil aliud eius, nisi ipsa insulitas rideatur. Ecclesiam enim apud nos esse, modo ait, modo negat. Nunc ecclesiam dicit nunquã fuisse interuortnam, nunc contra verbi puram predicationem a se sit aliquot iam seculis euasuisse. Tum asserit sub Romano pontifice, quem Antichristum vocat, non esse ecclesie nomẽ abolitum, sed sub eius quocunque tyrannide ecclesias manere: tum asserit, presentes omnes catholicorum cœtus idololatria impietq; doctrina contaminatos esse, clamumq; proinde non habere potestatem. Quod si ita est, Christi ecclesie qui sunt, ecclesie catholice membra erunt. Porro si membra sunt veteris catholice ecclesie, nequeunt vel idololatriæ probare scelus, vel errores Euangelio contrarios docere. Itẽ nisi sit illi am mihi quoq; ipsi videretur, exigerem ex illo, cogereq; vt responderet: num viros aliquot probos in catholicorum concione esse arbitretur. Si nullos, quoniã, vt ait, omnes ad vani sunt idololatriæ, & in impietate esse: pius nemo potest: eadem profectò causa ante Lutherum vir bonus in catholicis nemo esset, quippe cum eiusdem criminis rei essent omnes, in eodemq; errore versarentur. Ecclesia ergo Christi catholica iam ante Lutherum nulla in orbe erat. Et vbi nam sunt ille de æterno Christi regno promissiones, quas, quoniam aperte, clare, perspicue sunt, nulla ille interpretatione potuit eludere? Sin autem verè pij inter nos sunt aliqui, non est certè apud nos ecclesia impia, sed pia. A qua cum se cõsentionis studio Lutherani separauerunt, exploratissimum est, à vera eos Christi ecclesia descisisse.

T 3

Quid?

DE ECCLE. CATHO. AVCT.

Quid? Anne ambiguum est Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Basilium, Chryostomum, ceterosq; optimos ac prestantissimos viros, quos catholici & veneramus & agnoscimus, vera ecclesie Christi membra fuisse? At illi itant à nobis vniuersi, Lutherani vniuersi repugnant. Quod facillimum est ostendere. Sed quid ego stultus, qui suadere velim, Lutheranos hæreticos non esse eum ecclesie Christi bellare? Quali verò difficile esset, causis evidentibus ac necessarijs addicere, hos neque in apostolica, neq; in Catholica, neq; in sancta, nec in una ecclesia esse. Nihil sane facilius esset, nihil explicatius, et hii promptius, si huius esset aut loci aut temporis. Nimirum quibus omnino rebus cū Donatistis Aug. egit, ut eos terminos ad veram notionem ecclesie vniuersae sanctae Catholice atq; apostolice reuocaret: ijdem nos Lutheranos vincere nullo negotio & labore possumus. Atq; si res ipsa, quæ tamen in manu nostra sunt, in hac nos pugna desererent: at cognomina Catholici ac Lutherani apertissime planissimeque demonstrat, veram germanamq; ecclesie notam & characterem habere nos, illos non habere: quamuis ecclesie nomen fingant, simulent, obtegant. Sicuti, ait Hieronymus, audieris eos, qui dicuntur Luciferi, Christi, à quoquam alio nuncupari: ut pura Marcionitas, Valentianos, Pelagianos, & cetero non ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Quo eodem discrimine Augustinus atq; Epiphanius hæreticos à Catholicis distinguendos esse docuerunt. Cū itaq; Lutherani cognome ex Luthero traxerint, planum & expeditum est, eos à communi fide atq; ecclesia catholica, in priuata & singularem hæresim abiisse. Nobis autem super terrā nullus fidei magister est, vnus celestis est Christus: à quo Christianorum cognomen est, quod habemus ex illo hereditarium. In Christi igitur ecclesia sumus. De qua hæc vt breuissime dici poterunt, ita à me dicta sunt. Nunq; ad reliquos locos ex ordine instituto progrediar: meq; ad meum manus pensumq; reuocabo.

*Aduersum
Luciferi.
Li. 1. c. 10.
Cre
sco. 1. 1. c. 1.
70. audia.
norum.*

Quarti libri finis.

DE

DE AVCTO-
RITATE CONCILIO-

RVM, QVAE QUARTO LOCO EST

posita, Liber Quintus.

CAP. PRIMUM

*Argumenta continent, quibus hæretici vniuersi, ad huius
loci auctoritatem lahesunt.*

POST ecclesie auctoritatem auctoritas Conciliorum sequitur, quam hæretici plurimis argumentis oppugnant. Illud primū est, quod ecclesia columna est & firmamentū veritatis. At in synodū soli cardinales & episcopi veniūt, qui & numero pauciores sunt, nec auctoritatis pondere, hoc est, nec virtute, nec sapientia grauiores: non ergo synodus regula credendi ecclesie est, sed contra, ecclesia synodo. Deinde Pontifices & Pharisei collegerūt concilium, cuius sententia iurpia fuit, vt Ioannis. 11. capitulo legitur: non ergo semper synodi sacerdotalis iudicium probandum est. Sicut enim principes sacerdotum & omne concilium querebant falsum testimonium contra Iesum, Matt. 26. & omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum concilium interunt, Matt. 27. ita & episcopi ac pontifices nostri contrariam Iesu Christi sententiam ferre possunt.

Præterea, si veritatem episcopi tenent, & falli non queūt, id ex diuino aliquo pacto proficiscerur. At pactū hoc antiquam apparet. Atq; vt appareat, haud aliter interpretandū est, quàm illud, quod cum Leui olim & posterius eius dominus inijt. Pactum, inquit, mecum cū Leui. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est in uera in labijs eius: in pace & æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate. Labia enim facti domus eius

Argu

Argu

Argu

Mal. 2.

T +

Rodice

DE AVCT. CONCIL.

aut auctoritatis vendicat, cui plebem hi Christianam incitant, ut suis nolit rectoribus se committere, sed pergat in consilium illum admitti, ubi causae omnino publicae, non à privatis hominibus, sed à publicis ecclesiae magistratibus transigenda sunt? Non sumus, inquit, adeo rudes & tardi, ut velimus aut totam plebem in concilium cogi, quod esset amentiae, aut doctrinae quaestiones ad indoctum vulgus referri, quod esset stultitiae. Sed id cupimus, quod & merito & optimo iure cupimus, ut nec sacerdotes imperiti in concilium veniant, & si qui laici sacrarum literarum periti sint, sunt autem plurimi hi ad synodum evocentur: & siue sacerdotes siue laici, deligantur viri prudentia ac sapientia celebres, quorum cōsilio res omnes ecclesiae, publicaeque negotia gerantur.

Quotiam non decet, ut in his, quae religiosa sunt, religiosus episcopus laico pio antecelatur, aut in his, quae sunt doctrinae, laico docto antecelatur sacerdos indoctus. Sed quod de ignavis episcopis calūniatur, id in contumacitate argumentorum explicabimus: nam in hoc primo iam capite inter cetera obiectum, quod verò dicunt selectos esse viros in synodum cogendos esse, errant in eo turpissimè, nec intelligunt qualis sit reip. Christianae facies & forma à Christo instituta. Quae de re factus abundanter multis voluminibus ab Alberto Pighio, alijque Catholicis disputatum est. Nunc verò cum Lutheranis ego non pugno, utrum omnes fideles sacerdotes sint, non utrum feminæ à Christo sint ad ecclesiae munia & sacrarum administrationem admittendae: quoniam huiusmodi quaestiones non sunt praesentis operis & instituti. Tantum dico, non feminas, non laicos, sed solos sacerdotes

Exod. 19.

& episcopos oportere in concilium cogi. Veniam, inquit dominus Moysi, ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. Descende & contellare populum, ne forte velit transcendere terminos, & pereat ex eis plurima multitudo. Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur: & abscendes tu & Aaron tecum, &c. In hanc ergo formam Christum per Episcopos & Sacerdotes populum Christianum instituit: nec plebes ascendere ad consultandum cum

LIBER QUINTVS.

151

non sacerdotibus debent, sed praescriptis terminis contineri. Sed ais, Moyses sacerdos non erat, et tamen ille docebat populum, religionisque quaestiones finiebat. At primum, nego Moysen sacerdotem non fuisse. Moyses, inquit, & Aaron in sacerdotibus eius, Psalmo nonagesimo octavo. Item non modo obtulit Deo munera & immolavit: verum etiam Aaron & filios eius consecravit sacerdos igitur erat. Illud Levitici octavo discrete explicatum est. Deinde dato mihi legislatorem alium, dato lucem & prophetam à Deo constitutum, dato hominem, cuius verbis Deus tantum auctoritatis dederit, & tunc ego fortasse dicam eiusmodi virum, etiam si laicus sit, cum sacerdotibus consulendum. Sed illud vni Moysi concessum est. Transferri itaque passim in alios non debet. Nam quid proprie in controversiis finiendis legislator ipse praescripserit, planum in lege & expeditum est. Si difficile, ait, & ambiguum apud te iudicium esse proposueris, venies ad sacerdotes Levitici generis, &c. sequere *Deut. 17.* Et sententiam eorum: nec declinabis ad dexteram nec ad sinistram. In ambiguis ergo quaestionibus ad sacerdotes populus habet currere, in eorumque iudicio requiescere. Adde huc illud Aggei. Interroga sacerdotes legem. Adde etiam illud Malachiae, Labia sacerdotis custodiant scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Nec in veteri Testamento solum ea praescripta forma est in controversiis finiendis praecipiendaque doctrina: sed in nouo etiam asseruatur, ut in vtraque iuxta re populus ab episcoporum sacerdotumque labijs & iudicio pendeat. Nam, quod ab episcopis percipienda evangelij doctrina sit, testis est Paulus ad Ephesios 4. in quibus: et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores & doctores, &c. Quo loco Paulus, cum Apostolos, Prophetas, Evangelistas, quasi in tres classes distribuisset, pastores tamen & doctores seuerè sine atque prudenter re ipsa confusos, sola cogitatione distinguit, et iidem esse in ecclesia, qui & pascerent, intelligerentur. Sed in his verbis lapsa consuetudo deflexit de via. sentimque eo deducta est, ut alios pastores, alios docto-

DE AVCTO. CONCIL.

Act. 20.

1. Tim. 1.
Tit. 3.
Hier. 3.

doctores intelligeret, qui nulla pñcies maior Christianorum vice potuit asserri. Apostolus autem penes episcopos vi regendi, ita quoque pascendi ac docendi auctoritate esse voluit. Attendite, inquit, vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei. Et rursum ad Timotheum, & Titum, non alios episcopos, alios doctores, sed eundem episcopum doctoremq; prescripsit. Ac per Hieremiam Dominus, Dabo, inquit, pastores, qui pascant vos sceleria & doctrina. Doctrina igitur euangelica à pastoribus ecclesie expectanda est, quos & episcopos esse, & doctores tradidit Paulus. At verò, quod episcoporum ac sacerdotum etiam sit de fidei conuersionibus decernere, Act. 15. capite tradit Lucas. Cui enim venisset Paulus & Barnabas & quidam alij Hierosolymam, suscepti quidem sunt ab ecclesia, quæ erat Hierosolymis, sed cum proposita esset questio, conuenerunt, aut non foeminae, non iuvenes, non laici: sed apostoli & presbyteri videre de verbo hoc. Quod si Petrus, ut mentes Antiochenorum dubitantium Synodi auctoritate firmaretur, non fideles omnes, sed solos presbyteros cum Apostolis congregandos existimauit, quid est, quod nos in ecclesia grauisimum certum multumque las, Santos, coquos, sacrotes, cõuenire cupiamus? Scimus enim apud Lutheranos, huiusmodi multos sacrorum sibiliterati scientiam assumere. Præterea, cum in dubiū venit, quænam pascua sint ouibus permittenda, quæ cõtra vitanda, pastorum ea consultatio est, non ouium. Ecclesie igitur pastoribus huiusmodi causas Dominus demandauit. Præterea, clauis regni caelestis Christus non vulgò passim, sed Apostolis, eorumq; successoribus concessit, ut in cap. Firmiter de sum. tri. dicitur: nec enim q̄ alterius & loci & temporis sunt, ea nunc probare debemus, in clauum autè potestate eadem res sunt, aperire & soluere, claudere & ligare, quemadmodum vel ipse Christus Matth. 16. e. explicuit. Soluere ergo quaestiones circa fidem exortas, ligareq; fideles expleto iam iudicio ad credendum non quorumlibet est, sed eorum tantum, qui vt claudendi & aperiendi, ita ligandi soluendiq; auctoritatem habent, Cõfirmat autè hoc vel maxime, quod ca im.

LIBER QUINTVS. 152

es impedimeta tollere, quibus ianua regni caelorum claudetur, clauum inuenit est proprium. Ignorantiam igitur fidei, quæ sine dubio in eiusmodi impedimeta est, j̄ proprie tollent, quibus clauis concessa sunt. Accedit ad hæc, quod Apostolus ad Rom. 10. caelos esse intellexit Apostolus, cum eis illud aptauit, in omnem terram, &c. Apostolorum ergo, & eorum, qui Apostolis successere, proprium erit illustrare ceteros, ac vi sua populum continere. Quod si caeli illustrationes tollis, quibus omnia, quæ terra parit, maturata pubescunt in secunda hæc maneat necesse est, ac verè iuxta nomen suum asida. Atq; etiam si tenebræ operient terram & caligo populos, non has alij discerunt, quam quibus à Christo dictum est, Vos estis lux mundi. Qui verò, quod superiorum est munus, inferioribus in ecclesia tribuunt, hi similes sunt, vt si q̄ aut in terra vim illustrandi ponant, aut in pedibus vim ceruendi. Sed quoniam de his fusiùs & accuratius ab alijs disputatum est, satis fuerit hæc vos pauca breuiter attigisse. Nec est profectò cur maiorem in hæc lucem desideremus, quam non ratio modò, sed perpetuus etiam ecclesie usus fecit esse perspicuam. Non enim patrum memoria, nisi episcopi & presbyteri in conciliis vocantur. Nec hi omnes, sed qui pastores ecclesie & rectores sunt. Episcopi enim, quos annulatos nostri vocant, sine causa aliquando in synodum sunt admissi. Sed nihil mirum. Nã & sine causa in ecclesia sunt. Verum hæc aliàs. Nunc complectar quod proposui breui. Sanè, nisi me opinio fallit, sicut nec simplices presbyteri, ita nec annulati isti Episcopi quidem in synodum cogendi sunt. Totum quippe ecclesie thei concilij negotium non ordiais, sed iurisdictionis potestate transigitur. Resse namq; sententiam, soluere aut ligare, absque iurisdictione nemo potest. Constat autem patres in synodo aut leges de moribus dare populo, aut de fidei quaestionibus iudicare: quorum neutrum sine ligandi soluendiq; iure sacerdos facit. Sed vtunque hæc habeant, errant certè in media luce Lutherani, qui synodum aliter quam episcoporum & sacerdotum collectione definiunt. Errat quoque turpiter pueriliterque Bucerus, cum ait, in synodum ecclesie non

DE AVCT. CONCIL.

filii non debere cogi nisi Dei filios. Primum enim, si solum Dei filij synodum ecclesie faciunt, quare an convenire debeant vltro non vocati, an potius futurus sit aliquis, cuius evocentur imperio. Si vocati in concilium veniant, equus, rogo, ille futurus est, qui veros Dei filios internoſcat? Sin vltro venient, quisq; ergo de se iudicaverit, & suæ honoratis opinionis fretus in concilium sese ingeret? Sed ut de se conſecturam habeat, quomodo reliquos iustos esse & sanctos intelliget? Atque ut huiusmodi hominum insaniam apertius deprehendas, si age in Republica vna qualibet civis, qui sua & sponte & auctoritate se congregent ad censendum de legibus, de magistratibus, de religione, idque eo quisque audacius, quo magis virtuti suæ & studijs fidit. Num talis Reipublicæ ma & species, non à Solone dico aut Licurgo, sed ab vno omnino cordato homine probaretur? Non igitur ea confusio ac perturbatio in ecclesie synodum inſerenda est, quam ac in vicis quidem & oppidulis homo sanæ mentis admitteret. Nisi forte in illam insaniam recidamus, ut puremus, hominem, simul atque Dei filium esse deſiſſe potestate quoque regendi, pascendi, iudicandi, ligandi, solvendi esse deſtitutum. Quod quidem quale sit, nō est huius operis ostendere, sed in Reipub. prophana animaduerti potest vbi civium tamen vel probitas vel improbitas non adeo obscura est, ut non queat aliquando ea esse deprehendi. Id quod in Christiana reipub. non perinde facile est, cuius scilicet præcipua virtus, qua filij Dei & nominantur & sunt, occultissima est. Nō enim qui in ipso manifesto iudeus est, nec qui in manifesto carne est circuncisus, sed qui in abscondito iudeus est, & circuncisus cordis in spiritu non litera, cuius laus nō ex hominibus, sed ex Deo est. Quis mobrem si charitate amissa, potestas reipub. amitteretur, dici non potest, quantis tenebris ecclesia esset circumſusa. De quo argumento, & nos superiore libro differuimus, & alij plerique differunt multo copiosius, non quasi prætereuntes hæc diximus, ut lectores intelligant, quod ad præsentem locum satis est, episcopos etiam malos in synodum congregandos, ut qui potestatem pascendi, iudicandi, ligandi, solvendi, non am-

LIBER QUINTVS.

393

non amiserint. Lutheranos itaq; ab hoc quidem sermone remoueamus ipsi autem intelligamus, synodi ecclesie ex nomen non quousvis, sed pastores & pontifices ecclesie complecti in vnum locum congregatos, ut de causis ecclesiasticis, hoc est, de moribus, fide, religione pronuncient.

CAPVT III.

In quo Synodorum varia genera ponuntur.

QVORUM hominum conuentum synodus ecclesiastica præ se ferat, satis explicatum arbitror capite superiore. Nunc vocabulum partiendum est, ut singula conciliorum genera quidam veritatis & auctoritatis habeant, videamus. Et quidē Gratianus 3. dist. c. Regula, synodus bifariam partitur, in generales & puinciales. Hæc autē diuisiō, cum præterire aliquid, maximum vitium in diuidendo sit, vnum prætermissum est. Nec enim solum generales & puinciales synodi sunt, sed etiam episcopales. Ita si placet nominemus, fabricemurq; si opus erit, verba. Sunt enim rebus nouis, ut Cicero tradit, noua ponenda nomina. Quamuis hoc, recens quidem illud, sed perceptum tamen vsu a nostris, trinumq; non à barbaris modo, verum etiam à Latinis. Concilia equidem generalia voco, quæ omnium Christianorum pontificum conuocatione celebrantur. Inter multos autem sæpè discipratum est, an generalis conuocatio satis sit, an etiam sit necessaria congregatio generalis. Si enim Summus pontifex concilium generale indiceret, non congregarentur tamen nisi soli decem ex Italia pontifices, huiusmodi profectō synodus non est cur generalis videatur. At contra, si necesse est, episcopos omnes congregari, primum nullum forte in Ecclesia tale adhuc concilium fuit, in quod Episcopi vniuersi conuenerint. Deinde, pessimus quisque Episcopus, dum non solum per negligentiam, sed per malitiam synodo adesse contempserit, generalem non esse calumniantur. Et princeps in reipub. quilibet, si illi synodo adſpicerit, inturbare eam minimo negotio poterit, caularique Episcopos suos vel morborum, vel

DE AVCT. CONCIL.

tumultuum causa concilio interesse non posse. Verum, quoniam omnes huiusmodi controversias persequi non est operis instituti, huic quaestioni breuiter respondemus. Non satis est quidem ad concilium generale, si euocatio generalis est, quando adeo pauci congregantur, ut maior meliorque prouincia pars relicta esse videatur: praesertim si causa legitima sit, cur episcopi synodo non affuerint. At si per malitiam hominum perfidorum una & item altera prouincia desit, non proprie concilij generalis nomen amittitur. Sed ne, si per negligentiam quidem, aut aliam occasionem quamlibet episcopi aliquot desint, nominis sui iacturam generale concilium faciat, nisi in dubium vertimus, an Concilia illa quatuor, Nicaenum, Ephesinum, Constantinopolitanum, Chalcedonense, generalia sint. Quamobrem, ut fideles, ita nos hoc loco loquimur, ut synodum generalem omnium episcoporum euocatione legitima finiamus, licet non sit omnium congregatio. Communi enim fidelium sensu agendum est, cum de rebus uocibusque ecclesiae loquimur. Idque eodem modo fecerunt sapientes. Nec satis est tamen ad generale concilium euocatio generalis, nisi sit etiam generalis congregatio. Sed ad generalem congregationem omnium episcoporum congregatio non requiritur. Neque hic definimus nisi id, quod frequenter in ecclesia est. Scimus enim concilia generalia sine euocatione celebrari aliquando posse, sed id per artem adeo praeter artem est. Verum de his postea diligentius. Nunc ad reliquas partes propositae diuisionis reuertamur. Prouincialia concilia sunt, cum à Metropolitano vel Primates omnes unius prouinciae aut etiam regni Pontifices euocantur. Episcopalia sunt, synodi sacerdotum, quae ab episcopis singulis in sua diocesi haberi moribus solent, ob priuatas singularum ecclesiarum causas. Nam synodi huiusmodi, praesertim in Hispania, non erant in usu olim, nisi ob eam causam, quae decima octaua distinctio cap. postremo exprimitur.

Id. cap. proprius.

Hac diuisione posita & omnium assensu approbata, altera assumitur, Conciliorum siue generalium, siue prouincialium, seu episcoporum, quaedam esse congregata Romani

LIBER QUINTVS.

164

Romani Pontificis auctoritate, alia uero non item. Rursum alia confirmata ab eodem Romano Pontifice, alia uero non ab eo confirmata. Nam concilium Ephesinum secundum auctorem Leone coactum est quidem, sed non est à Leone, aut alio quouis summo Pontifice comprobatum. Basiliense quoque Eugenius quartus iudixit, nec tamen confirmauit. At Constantiense, quamuis à principio nullius Romani episcopi auctoritate congregatum fuerit, confirmauit illud tamen Martinus quintus, Pontifex maximus. Concilium item Mileuitanum, quod & Innocentius & Celestinus probauerunt, sine auctoritate summi Pontificis coactum fuit. Cum ergo, quae Gratianus duplicem putauit esse rationem, in tres partes distribui debere reperiat, & singulae tribus distribuuntur in duas: primum est de generali concilio, sed dupliciter: tum pari ratione de prouinciali, post de episcopali differendum.

CAPVT IIII.

Vbi conclusiones ponuntur, quibus loci huius auctoritas continetur.

His sumptis, prima conclusio sit, Concilium generale, quod auctoritate Romani Pontificis nec co-^{1. Conde.}gregatum, nec confirmatum est, errare in fide potest. Hanc conclusionem manifeste probat error concilij Ariminensis & Constantinopolitani sub Leone imperatore: quem huius loci auctoritati in quinto argumento capitis primi obiecebamus. Id ipsum quoque ostendit Gratianus decima septima distinctio cap. Regula, & capite, Multis. Iulij & Felagij clarissimi testimonijs, ut desinit Damasus in epistola ad Stephanum Archiepiscopum, & tria concilia Africana, quae in epistola ad eundem Damasum hoc ipsum confessi fuerant. Non est quippe ueram rationem concilium, quod auctoritate episcopi Romani caret: quemadmodum non ij solum Pontifices, sed concilia etiam ipsa tradiderunt. Tradidit septima synodus, acti. sexta, tomo primo, & octaua synodus, acti. prima & septima. & synodus Romana sub Symmacho p. 6. distinctio, capite bene, & synodus 90. Episco-

DE AVCT. CONCIL.

Episcoporum sub Damaso, histor. tripar. libro quinto, capite vigesimo nono, & concilium Lateranense sub Leone decimo, sessione vndecima, vbi eadem res dicitur in synodo Alexandrina definita. Ita Soerates libro quarto historiae tripart. capite nono tradit, regulam ecclesiasticam iubere, vt concilia eiusmodi præter sententiam Romani Pontificis non celebrentur. Id quod Iulius in epistola ad Orientales dixit fuisse à Nicæna synodo definitum, & Marcellus in epistola ad Antiochenos, hoc à Apostolos statuisse. Videlicet eiusmodi concilia non solum infirma in ecclesia suere semper, ad fidem veritatis faciendam, sed conuenticula propemodum fuere iniquitatis, & tristes atq; adeo exitiales exitus habuerunt. Mentiri verò ait Bucerus eos, qui affirmant, non licere sine Romani Pontificis assensu, concilium cogere. Id autem primùm Eusebij & historiae tripartitæ testimonij confirmat. Deinde est Canon, inquit, Nicæni concilij de synodis habendis. Sunt quoque Canones Apostolici, qui quotannis binas synodos in prouincia qualibet præscribunt. Afferit autem firmum ac ratum esse quicquid in huiusmodi concilijs statuitur pro veritate contra mendacium, ita, vt ne à summo quidem Pontifice rescindi possit.

Sed huius hominis impudentiæ, quis poterit sine stomacho responderi? Principio nanque illud impudentiæ quantum est, quod historiam Eusebij & Tripartitæ nobis obijcit, in quibus contra nos refertur nihil, pro nobis multa. Quid illud alterum? Quod Nicænum concilium & Canones Apostolicos opponit, in quibus de synodis prouinciarum sermo est, quas summi Pontifices pro resecta ecclesiarum institutione & administratione præscripserunt. Nos autem de synodis generalibus loquimur, quas sine summi Pontificis assensu cogere non aliter accipiendum est, ac si regni primarj sine principis assensu, atque adeo illo repugnante cogerentur. Illud verò quale est? firmū esse velle quicquid in his synodis statuitur? Pro veritate ait, contra mendacium. Scilicet, si pro veritate est, vbi eaque statuatur, accipiendum est, sed quis nos certiores reddet pro veritate esse quæcun-

LIBER QUINTVS.

155

quæcunq; à synodis prouinciarum decreta sunt? Verum de his hæcenus. Nam in quarta conclusione iussus istæ hæc explicabuntur.

Secunda conclusio. Concilium generale, etiam congregatum Romani Pontificis auctoritate, errare in fide potest. Hæc demonstratur apertè exemplo Concilij Ephesini secundi, vbi legatus Leonis repugnantibus Episcopi ferinè omnes Diocesi heresi subscripserunt. Confirmat hanc Iulentiùs Leo Papa, in epistolis retractatis, ad quintum argumentum, & synodus octaua sessione septima, & Nicolaus ad Michaelem Imperatorem, & Eugenius quartus, in decreto super vitione Iacobinorum, in quo posteaquam Ephesinam secundam synodum sub Leone congregatam condemnauit, quæ videlicet Eurichano errore consensus. Sulcipit aut, sancta Romana ecclesia omnes vniuersales synodos, auctoritate Romani Pontificis legitime congregatas ac celebratas & confirmatas. Non dixit congregatas solum, sed celebratas & confirmatas. Eadem res ostenditur exemplo quoque Basileensi synodi, cuius errorem in nono argumento capitis primi opponebamus. Sed de hac re in responsione ad hoc argumentum latius, præterea nullum concilium ratum est, aut fuit, quod Romani Pontificis non fuerit fulcitum auctoritate, vt Iulius, Damascus, Pelagius, alijq; patres in prioris conclusionis confirmationem allegati, non obscure tradiderunt: ac quamuis concilium sit edicente Pontifice summo coactum, si tamen non sunt ab eo concilij dogmata confirmata, sed potius vel is, vel eius legati pugnauerunt, tum certè synodus non est fulcita Apostolica auctoritate, non igitur rata & firma erit, ac proinde ne idonea quidem, vt ex ea fidem faciamus. Sed hæc conclusio capite proximo suis explicabitur.

Tertia conclusio. Concilium generale confirmatum auctoritate Romani Pontificis certam fidem facit Catholicorum dogmatum. Quam quidem conclusionem ita exploratam habere opus est, vt eius contrariam hæreticam esse credamus. Primùm, quoniam redibit aliis hæreses vniuersæ conciliorum generalium auctoritate damnate:

DE AVCTO. CONCIL.

damnat; & symbolum quoq; Nicænum erit ambigunt
concilii generalis auctoritate sublata. Deinde, si concilium
huiusmodi errare in fide posset, nulla profecto certa
via esset reliqua, ut in fidei controversijs Catholici dogma
exploraremus. Qui enim summi Pontificis ac reliquorum
omnium ecclesie pastorum iudicium detrectatis nullam viam
iudicij inuenturus est, à cuius tribunali non liceat discedere.
Volunt Lutherani iudicem in concilio scripturam esse, que nec sentit, nec intelligit, nec loqui
ipsa iudicium valet. Lutherus ipse clamat illa verba. Hoc est
corpus meum, proprie accipienda, Zuingleus contra figurate: quis
sententiam accipienda, Zuingleus contra figurate: quis potius
index ecclesie summus cum concilio sacerdotum: quemadmodum
Deuteron. 17. cap. scriptum est: Quod si in iudicij humanis viros
iudices quis recuset in Republica constitutos, & ad literas
mutas & inanimas confugeret, omnibus omnino modis exploderetur.
Sed de his & diximus multa alijs, & multa sæpe dicemus.
Nunc ad propositum revertamur. Sanè conciliorum fide reiecta,
scripturæ quoq; bonam partem amittimus. Nam si quis epistolam
Iacobi cum Luthero à licetis Canonici expaverit, per scripturam
hæc certè que suo desinit non potest. Vini ergo iudices
constituantur oportet. Quod si pastorem detractato iudicio ad
aliud tribunal prouocet, nihil aliud profecto facies, quam Christi &
ecclesie declinare iudices, & pro diuinis humanos substituere.
Quoscumq; nimirum præter pastores ecclesie delegeris, humana
illi incertaq; auctoritate pollebit. Ad hæc, vel populus
fidelis tenetur stare definitioni concilij, vel potest etiam
repugnare. Si tenetur, iam errante concilio populus in
eodem errore versabitur. Sin repugnare potest, ubi nam illud
est, Qui vos audit, me audit? Vbi illud rursum, Super
Cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi, quecumque
dixerint vobis, facite? Aut, Si, quecumque dixerint vobis,
ea facere iubemur: cur alio loco Christus cauere voluit à
fermento Pharisæorum? Nam illud Mattheus Pharisæorum
doctrinam interpretatur. Cur rursus eorum traditiones exemplo
etiam proprio contemnere docuit? Aliquid ergo doctrinæ
proprie

Zuc. 10.

Mat. 23.

Mat. 16.

Mat. 15.

LIBER QUINTVS.

156

præ puritati Euangelij admiscere possunt, in quo non solum non sunt
audirendi, sed sunt etiam resurandi. Id ergo prececauit Christus, ne
plebs malis doctorem exemplis ad contemptum veræ doctrinæ inducatur.
Tunc ergo que dixerint nobis Pharisæi, eodem facere iubet Christus: cum
super cathedram Moysi sederint, hoc est, legem enarrauerint, docuerint,
proposuerint. Nam si ista doceant, eos negligere non solum possumus,
sed debemus. Quemadmodum Augustinus in Ioannem non obsecrare
interpretatus est. Nihil ergo pastores Euangelicæ illæ sententiæ
iuuant. Quin cū de suo loqui possint, possunt à nobis vel sperni.
Vnde Hieronymus in Matthæi decimo septimo capite, super
illis verbis, Non omnis, qui dicit mihi, &c. Sicut supra, inquit,
dixerat eos, qui haberent vestem vitæ bonæ, non recipiendos
propter dogmatum nequitiam: nunc contrariis asserit, ac his quidem
accommodandam fidem, qui cum polleant integritate fidei, turpiter
viuant, & doctrinæ integritatem malis operibus destruant.
Sed illi quod de mercenariis ab Augustino dicitur, id ad
veros ecclesie pastores valde male uolunt seque traducunt.
Nec intelligunt, inter mercenarios veros semper in ecclesia
pastores esse, quorum voces audire oues oportet, præsertim si
omnium eadē sit. Tunc enim pastorum vox, ecclesie quoque vox atq; Christi
est. Alioqui, quidnam illud sibi vult, Obsecro vos ut id ipsum
dicatis omnes, & non sint in vobis schismata? diuisus est Christus?
Ab sit. Non est dissensio hic Deus, sed pax. Ac reuera, ut hoc
argumentum conferamus in paucos, si oues omnium pastorum
vnam eandemq; doctrinam sequantur, nihil culpæ in quibus erit.
Sequantur ergo, facite, & errantibus pastoribus vniuersis
oues item omnes errabunt. Quod superiore libro fieri non
posse demonstratum est. Jam verò Hieronymus quid sibi velit,
statim indicat. Docet enim utique Dei seruus necessarium
esse, quo eis fides accommodetur ut & opus sermone, & sermo
operibus comprobetur. Præterea Martinus quartus in concilio
Constantiensi inter reliquis interrogationes, quibus suspecti in fide
sunt examinandi, eam etiam proponit, Vtrum credant, quod

Tract. 46

1. Cor. 1.

1. Cor. 14.

DE AVCT. CONCIL.

quod quodlibet concilium generale vniuersalem ecclesiam repræsentet. Si igitur concilium generale vniuersalis ecclesie habet auctoritatem, qui illam de medio tollit, totius ecclesie auctoritatem eadem opera dissoluit. Præclarum igitur illud Augustini est libro primo de Baptismo contra Donatistas cap. decimo octauo, plenam concilij sententiam, totius ecclesie confessionem esse. Præterea, Paulo non alia via commodior visa est ad veritatem in questione exorta vestigandam, quam si ad concilium Hierosolymitanum controuersia referretur. Eam igitur viam, quam Paulus ad fidei questionem terminandam aptissimam existimauit, nos ingredi & tenere debemus: eamque modestiam imitari, quæ & in Iudæis, & in Gentibus à Luca Actorum quinto decimo capite describitur. Poterant enim Gentes cum concilio illo Hierosolymitano exposulare, quod libertatem sibi à Christo datam eriperent, quodque caeremonias nonnullas humeris discipulorum tanquam necessarias imponerent, quæ minus necessariae esse videbantur, cum Christi fides esset ad salutem idonea. Sed ne Iudæi quidem repugnauere, qui tamen concilij definitioni scripturam possent opponere dicentem: Homo cuius caro preputij, &c. Tantum itaque honoris concilio deferentes, formam futuris seruandam seculis exhibuere, ut synodis Petri successorumque eius auctoritate firmatis certa fides haberetur. Visum est, inquit, Spiritui S. & nobis. Concilij ergo sententia, Spiritus S. sententia ipsissima est. Accedit illa quoque causa, quod ecclesia catholica conciliorum generalium decreta semper accepit, ab ipsiusque habitos hereticos, tales etiam esse sine dubio existimauit. Necessarium est igitur conciliorum tenere fidem: esse ecclesie fidem tenere volumus. Quæ res libro etiam superiore magnis argumentis confirmata est.

4. Concl.

Quarta conclusio. Concilium provinciale non confirmatum à summo Pontifice errare in fide potest. Cuius rei exemplum habes in concilio Mediolanensi lib. 10. histor. eccle. cap. 20. & in concilio Antiocheno 90. Episcoporum lib. 4. hist. trip. c. 9. & in Selenciano lib. 1. tripart. cap. 34. & in Carthaginensi, cuius inter arguendum mentio-

LIBER QUINTVS.

mentionem fecimus. Hæc quoque conclusio non exemplis modo, sed testimonio etiam Symmachi comprobatur, inquitentis, Concilia sacerdotum ecclesiasticis legibus, in quibus decreta, quia præsentiam Papæ non habent, validitatem perdidissent. Ita leges aut nimis duras, aut parum rationi consentaneas à concilijs provincialibus interdum editas, non est negandum. Qualis illa fortasse fuit apud Aquisgranum, quæ refertur trigesima sexta questione secunda, cap. Placuit. Illa rursum non imprudenter modo, verum etiam impie, à concilio Elibertino lata est de tollendis imaginibus. Quod si generale concilium, cui auctoritas episcopi Romani deest, errare in fide potest, errabit aliquando, ac multo etiam magis synodus provincialis.

17. d. c. 10. cilla

Cap. 36.

Quinta conclusio.

Concilium provinciale summi pontificis auctoritate firmatum in fide nequit errare. Multo rari autem hæreticorum damnatio esset incerta, si hæc conclusio certa non esset. Plerique enim hæretici non per concilia generalia, sed per provincialia sunt damnati.

Ut Priscillianus in concilio Tolerano primo, Heladius in concilio Tolemsi, Pelagius in Concilio Mileuita no & Carthaginensi. Quamquam Pelagium in synodo etiam Ephesina domatu, de hære. Fraternitatis, Gregorius à tradidit. Sed hæc sententia hodie apud Ephesinum concilium non extat. Deinde nec expedit, nec tolerabile est, singulis hæreticis eademnandis si agulas generales synodos cogere. Cum ergo ecclesie sue Deus prospexerit non in necessarijs, nimirum ad hæreses priuatas in provincialibus resutadas, concilia provincialia satis erunt, si erunt modo summi pontificis auctoritate corroborata. Præterea, quoscunque eiusmodi concilia damnauerit, ecclesia eos semper expulit, errare igitur illa in fide nequeat. Quod si possent, vel vnum certe exemplum proferretur. At nullum omnino est. Nam, quod Oecolampadius adfert à Romana synodo sub Gelasio, vbi definitum esse ait, substantiam panis in Eucharistie Sacramento manere, id commentitium esse loco proximo demonstratur sumus. Nullius enim synodi illa sententia est, sed ne Gelasio quidem.

Primum cō & firmatū est à Leone 2. à Sericio 7. & 4. ab his nocentio & Celestino

17. d. c. 10. cilla

DE AVCTO. CONCIL.

Præterea, Symmachus Papa tradit concilia provincialis quotannis per ecclesie leges decreta, quia præsentia Papæ non habent, validitatem perdidit: ergo si præsentiam habent, valida erunt. In 7. item synodo, actione 3. cum Theodorus concilia generalia receperit, statim subdit, Locales synodos non avertamur, sed magis amamus, amplectimur, & recipimus. Earum etiam divinitus inspiratas canonicas constitutiones, correctiones, & leges summa observantia colimus. Hanc autem epistolam Theodori & orientalium probat ipsa 7. synodus. Atque 8. synodus sessione postrema, Canone 1. Regulas, inquit, quæ ecclesie sanctæ, tam à sanctis Apostolis, quam ab orthodoxorum universaliibus, nec non & localibus conciliis tradite sunt, servate ac custodite profitemur. Sed & omnes, qui Christiano censentur vocabulo, damnationibus & iustificationibus, quæ per illas prolatae sunt, canonicè subijci decernimus. Hactenus 8. Synodus. Cuius verba in his maximè conciliis locum habere intelligenda sunt, quæ à summo Pontifice sunt confirmata. Summus enim Pater, ut sequenti loco demonstrabitur, in fidei iudicio errare non potest. Concilia ergo provincialium decreta ad fidem pertinentia firma & certa sunt, si à Romano Pontifice confirmantur. Id quod Actorum 15. capite explicatum est. Quod enim ibi congregatum legitur, hoc non generale, sed provinciale concilium fuit. At non minor fides habita est Petro præfidenti, quam si esset synodus generalis. Quæ ex re bralini calumnia retunditur. Cum enim in annor. super epistolam ad Romanos. ca. 5. dixisset, se non vique adeo astringi synodo Milevitane, aliisque similibus conciliis provincialibus, subdidit: Alioquin si quis vgeret, esse servanda quæcumque in illis decreta sunt, proferam in illis dogmata quedam, quæ nec ecclesia damnat pro hæreticis. Hactenus ille. Sed, ut diximus, Milevitani concilium confirmatum est, idem illo Christianus vigeret. Illa verò, quibus dogmata hæretica proferretur, confirmata non sunt. At de his aliam conclusionem adijcimus.

Sexta conclusio. Ex conciliis provincialibus, licet eia auctoritas episcopi Romani desit, probabile quid è argu-

Letales hic vocantur provincialia.

Sexta cõcl.

LIBER QUINTVS.

158

mentum sumitur ad fidei dogmata suadenda. Huius rei vel illud abundè magnū argumentū est, quod ex innumeris conciliis eiusmodi vix quinque aut sex reperitur, quæ à rectorum de finitè ratione ac via declinarint. Si ergo huiusmodi concilia rectam ut plurimū fidem tenent, raro deficiunt: probabilissimū sine dubio est, quod ex id genus conciliis argumentū promittitur. Atque certe, nisi sint peculiariter reprobatæ, cõmuni ecclesie, vel silentio, vel etiã implicito cõsensu cõmendantur, si ad ecclesie cõmunè notitiã pertinerint. Non enim fit aliquo pacto vero simile, ut concilium provinciale toto orbe vulgari hæresim ecclesia distulsi voluerit. Error enim, cui non resistitur, approbatur. 83. dist. c. Error. Nec mihi concilium Elibertinū obijcias. Nam in ea parte, quæ erravit, semper à Catholicis exploratum est. Hæc ergo causa est vel maxima, cur Toletana, Arclatenfis, Hispalensis, & alia similia antiqua concilia, licet non expressè, implicite tamè probata ab ecclesia videantur. Nam Ancyranum, Neocaesariense, Gangrense, Sardicense, Africanum, & Carthaginensia à Leone 4. confirmata sunt, 20. dist. cap. De libellis. Trullana quoque synodus quedam concilia provincialia probavit, sed quantum licet Trullana approbatio valeat, postea sumus fuisse disputaturi. Nunc illud solum asserimus, concilia, quæ à summo Pontifice cõprobata nō sunt, nō certum quidem illud, sed probabile tamè argumentum suppeditare ad fidei dogma corroborendū. Id quod ex Innocentio colligitur, 20. d. c. De quibus.

Septima conclusio. Concilia episcopalia, si à Romano Pontifice in decretis fidei confirmantur, certum argumentum veritatis exhibet. Si enim Toletana synodus, præfidente & confirmante Petri successore in fide errat, non videtur causa esse, cur Romano synodus errare non possit. Item cõcilium provinciale à summo Pontifice confirmatum certæ auctoritatis est, ergo & synodus episcopalis. Sed non venit in mentem, alia episcopalis synodus in iudicio fidei à Romano episcopo confirmata, præter Cõplutensem sub Alphõsio Carrillo archiepiscopo Toletano, ubi datus est magister quidam Oxomensis, qui falso de clauibus ecclesie & poenitentiae sacramento sentiret.

16. d. c. provincialia

Septima conclusio.

Postrema

DE AVCT. CONCIL.

Postrema
conclusio

Postrema conclusio. Synodus episcopalis per se quidem in iudicio heresis probabilem fidem facere potest, certam non potest. Illud prius expedire debemus, nam hoc posterius satis expeditum est. Illud ergo ostendunt ex cap. Ad abolendam, de hereticis, vbra Lucio tertio, vinculo perpetui anathematis innodantur ij, quos vel Romana ecclesia, vel singuli episcopi per dioecesibus suas cum concilio clericorum, vel etiam, si oportuerit, vicinorum episcoporum, hereticos iudicauerint. Non ergo leuis coniectura accipietur ex huiusmodi synodorum iudicijs, quae Lucius tanti fecit, vt pro excommunicationis habendor esse decreuerit, quos eodem synodi hereticos definiuerint. Nec me clam est, quod quidam viri docti hanc Lucij decretalem de deprehensis in manifesta heresi interpretantur. Alioqui ius negant concilio episcopali atque adeo provinciali de heresi iudicandi. Id probant, quod fides res est omnibus communis, quare potestas censendi de fide heresi, quae contra, non penes priuatas ecclesias, sed penes vniuersalem ecclesiam erit. Item suadent id ex cap. Maiores, de baptis, & ex cap. Quoties, 24. quae 1. vbi eiusmodi causas ad solam sedem Apostolicam dicuntur esse referendas, cum illi speciali privilegio à Domino reseruate sint. Ac post verba citata idem Lucius hoc videtur confirmare, inquit: Praesenti nihilominus ordinatione sancimus, vt quicumque manifestè fuerit in heresi deprehensus, &c. Loquitur ergo Pontifex in casu, quo heresis est manifesta. Sed mihi semper longè probabilior illorum sententia visa est, qui putant, eos planè & simpliciter anathematis vinculo per hanc Lucij decretalem alligari, quos vel Romana ecclesia, vel synodus, provincia, aut etià episcopalis, hereticos iudicauerint, quibus non sit heresis omnibus manifesta. Primum enim non dixit rexus, Quos hereticos declarauerint, sed, iudicauerint. Alioquin, si declaratio illa rei manifestae erat, non verum in causa fidei iudicium, quorsum eam rem ad episcopum cum concilio clericorum, & non magis ad Theologos Lucius retulit, vt scilicet eos anathemate peccerent, qui à Theologis eruditè heretici declararentur? Deinde, si Lu-

LIBER QVINTVS:

159

si Lucius non proprie verbum illud, iudicauerint, vsurpauit, sed improprie, pro eo, quod est, rem manifestam exponere: cum idem omnino verbum simul & ad ecclesiam Romanam, & ad episcopum cum clericis suis referatur, consequens fuerit, vt etiam pari modo per ecclesiam Romanam non hereticos iudicatos, sed declaratos excommunicari à Lucio intelligeremus. At constat, vocem illam de ecclesia Romana proprie & simpliciter intelligi: non est igitur, cum ad synodum episcopalem refertur, in aliam sensum detorquenda. Adde, quod multifariam causa eius, qui hereseos insimulabatur, ad id genus synodos referri poterat. Primum ex sedis Apostolicae commissione peculiariter, vt de causa Priscilliani cognouit concilium Toleranum primum: & de causa Magistri cuiusdam Oxoniensis cognouit synodus Complutensis, sub Domino Alphonsio Carrillo Archiepiscopo Tolerano. Mox sine commissione pontificis speciali, id quod inquisitores modo faciunt, in heresi quidem manifesta, sed vbi non erat manifestum, an reus esset hereticus, vel quia non erat probatum & notum, cum propositionem hereticam asseruisse, vel certe quia, et si asseruisset, nondum erat cõperta pertinacia, sine qua hereticus nullus est.

Postremo in heresi non perinde manifesta, vt omnibus passim esset exposita: sed saltem, vt non esset necesse, aut ad conciliū generale, aut ad Apostolicam ecclesiam referre eam: quod periti Theologi heresim esse contententur. Et in his omnibus casibus ius aeternum habebat Synodus, & nunc habent ij, quibus fidei cognitio est mandata, pronuntiandi ac iudicandi de causa fidei. Tamen si huiusmodi tribunalium iudicia non adeo explorata sunt, vt falsa esse non possint, non in redubia solum, inter quos viros doctos controuersa, quo casu synodi locales non habent de heresi pronuntiare: sed etiam in re, quae omnibus provinciarum Theologis videretur manifesta, quo casu sine crimine vsurpati iudicij de causa fidei pronuntiant. In his ergo tribus casibus, licet iudicia haec certa & firma in ecclesia non sint, expedire tamen, vt, quoniam sunt valde probabilia, maxima fidelibus habentur. Nec enim erit parum ecclesiae noxium, si non interim ab his perinde

Leo tñm-
fit.
Sixtus 4.
cōmisi.

DE AVCT. CONCIL.

perinde vt ab excommunicatis caueat, quos non ecclesia Romana modo, verum etiam synodus, aut prouincialis, aut episcopalis hereticos iudicant. Sed primam obiectionem videamus. Causa, inquit, fidei omnibus communis est, atque ad eam prouincialis iudicibus non licet de ea sententiam ferre. Et laesae maiestatis, ac proditorie respiciet crimem eius vniuersos tangit, & privati tantum iudices de eo censere solent. Nam capitalia illa, quae afferuntur, intelligenda sunt, cum res inter ipsos episcopos & vniuersos Theologos est ambigua: quemadmodum Pelagius explicauit 17. distinct. cap. Multis. Qui etiam sensus ex Deo 17. cap. manifestus habetur: Si difficile, inquit, & ambiguum apud te iudicium esse proflexeris, & iudicium in porta tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus, &c. Nam illud quidem quod Lucius addit, nihil militat aduersum nos. Non enim dixi, Quicumque fuerit in manifesta haeresi deprehensus: sed, Quicumque manifeste fuerit in haeresi deprehensus. Vult autem, quod ibidem perspicuum est, vt nemo tradatur brachio seculari, nisi haeticum esse constiterit. Eiusmodi enim poenae, vt executioni mandentur, probationes exigunt luce meridiana clariores. Sed de conciliorum auctoritate dictum est satis.

CAPIT V.

Vbi notat quidam saluantes, quibus interdum homines etiam debent illigari solent.

Quibus rebus expositis, nihil aliud superesse videbatur, nisi vt argumeta refellerem, quae a principio sunt posita. Sed parati mihi eas obiectiones repellere, obiecerunt se scrupuli aliquot, quos prius conuenit excutere, quam ad alia pergamus, ne in via, quam superiore capite aperimus, sint Theologis impedimento.

Prima questio. Primum igitur dubium illud excutendum est an concilium per legatos summi Pontificis celebratum, firmam certamque habeat auctoritatem: an potius episcopi Romani confirmatio expectanda sit, vt certa habeantur decreta concilij. Ac Caleranus quidem, qui sine conuersione de auctoritate Papae & concilij accuratissime disputauit, quem-

LIBER QVINTVS:

169

uit, quemque nos correctione quadam adhibita potissimum secuti sumus, multa hic dissentit dicit, quae a praesenti instituto videntur esse aliena: sed affirmat denique, id ex ad praesentem locum & questionem attinet, concilium per legatos Pontificis actum errate in fide posse. Superest enim ad huc ille, pro cuius fide rogauit Christus, ille inquit, ad quem fidei summa tandem referenda est. Quare nisi definitiones conciliorum per summos Pontifices & probentur & confirmantur, certas firmasque esse non oportet. Idem etiam Cardinalis Turret emata sentit illius tertio, cap. sexto, octauo, & trigesimo octauo, quibus locis fuillime ostendit, omnia retro antiqua concilia a summis Pontificibus confirmationem dogmatum petiisse: non id profectum actura, nisi existimassent necessarium. Nam quod confirmatio Pontificis ad fidei quoque dogmata referatur, liquet ex epistola Nicenae synodi ad Syluestrum papam. Quicquid, aiunt, constituimus, precamur vt vestri oris confortio confirmetur. Et Syluester eadem synodo rescribens, Confirmo, inquit, fingoque ad doctrinam vestram reclamantes de unitate Trinitatis. Et paulo post, Probo, ait, vera fuisse, quae in vestrum nostrumque mananere mysterium, &c. Et patres concilij Chalcedonensis, in epistola ad Leonem, Omnne, inquit, vobis gestorum vim insinuauimus, ad comprobationem nostrae sinceritatis, & ad eorum, quae a nobis gesta sunt, firmitatem & consonantiam. Et Leo papa in epistola ad concilium Chalcedonense, quae est in ordine 59. Ne ergo, ait, dubitabile videatur, vtrum quae per vnanimitatem vestram de fide statuta sunt, approbem, &c. & postea dicit se approbationem gestorum synodalium in sola causa fideimittere, propter quam scilicet concilium congregatum est. Idem patet ex epistola Leonis huius nominis tertij, qua confirmat sextam synodum generalem. Adde huc, quod ecclesia ante ipsius Pontificis confirmationem, nunquam firmum habuit & ratum, quod a legatis concilio Praesidentibus definitum est. Hinc enim Marrianus Augustus a Leone contendit, vt concilij Chalcedonensis de fide iudicium approbaret. Et Leo ob hanc quoque causam Martino commendauit, vt confirmatio approbatioque

Vide etiam epist. 58. ad Pulcherianum.

DE AVCT. CONCIL.

tioque concilij ad omnes ecclesias perferretur, quemadmodum epistola 57. ad eundem Martianum scribitur. Preterea concilium sine legatis errare potest, ac summus Pontifex non transfert in legatos suae fidei soliditatem, quae scilicet sibi soli primum vendicat, eo quod Christi vicarius, est pastor ecclesiae vniuersalis, & petra, supra quam Christus suam fundauit ecclesiam. Legati ergo simul cum concilio errare poterunt. Non enim pro legatis Petri, sed pro Petro rogauit Christus, &c. Adhaec, concilium provinciale, cui legati summi Pontificis ad sunt, errare in fide potest: non autem si à summo Pontifice confirmatum est. Non igitur Legati eam habent in fidei dogmatis auctoritatem, quam summus ipse Pontifex habet. Quocirca, infirma adhuc erunt decreta concilij, quamuis per legatorum iudicium confirmata. Praeterea concilium Ephesinum secundum errauit cum Dioscuro, & tamen legitime, auctore Leone, congregatum est: non ergo firmum & ratum est concilij decretum, nisi sit à summo Pontifice confirmatum. Nec valet dicere, legatos pontificis & paucos quosdam alios repugnasse. Non enim oportet omnes patres synodali sententiae subscribere, ut generale concilij iudicium habeatur. Quoniam ne omnes quidem episcopi iudicio Nicenae synodi subscriperunt. Ad si legati ipsi, ut docti omnes consentiunt, errare possunt, nihil obstat, quo minus alijs episcopis errantibus consentissent. Legatus demum Pontificis aderat, cum in secunda & tertia sessione concilij Basiliensis vehementer erratum est, et tunc quoque ceterorum Legatus ipse subscripsit, non ergo factus est concilium esse coactum Pontificis auctoritate, & legatos concilij sententiam approbasse, ut firma & certa esse in ecclesia existimetur.

At contra viri quidam doctissimi sentiunt, concilium generale legitime congregatum etiam absente papa, solidam certamque habere auctoritatem priusquam à summo Pontifice confirmetur. Cuius sententiae duas potissimum causas reddere possunt. Vnam, quod eiusmodi concilium per legatos episcopi Romani celebratum, ecclesiam vniuersalem representat, quoniam est concilium ecclesiae generale, non ergo errare in fide potest, sicut ne eccle sia

LIBER QUINTVS.

161

ecclesia quidem vniuersalis. Quod autem omne concilium generale ecclesiam vniuersalem representet, definitur in eadem Martino quinto in fine concilij Constantien. Altera causa est, quod concilium generale legitime congregatum, in Spiritu sancto congregatum est, quare habet Spiritum assistentem, cuius praesentia fieri, possunt utique patres, cum aliquid definiunt, dicere, Vtium est Spiritui sancto, & nobis. Confirmatur autem hoc vel maxime testimonium Iulij ad Orientales episcopos inquit. Regula vestra nullas habet vires, quoniam Romanae ecclesiae legatus non interfuit canonicis praecipientibus, sine eius auctoritate concilia fieri non debere: nec vllum ratum est concilium, quod eius non fuerit iulctum auctoritate. Haecenus Iulius. Sentit ergo sine dubio, concilium habere vires, ratum esse, Romanae ecclesiae auctoritate, si Romanae ecclesiae legatus interfuit. Haec difficultas quaestione explicanda illud ponimus, quod rerum gestarum experimento constat, summi pontificis legatos non solere ad concilium accedere, ubi quaestio de fide agitata est, nisi instructos prius & monitos de ecclesiae Romanae fide circa ea, quae sunt in concilio finienda. Solere in qua, non ite oportere. Nam legati in concilium Tridentinum non potuerunt commode de quaestionibus dissendis ante instrui, quonia erant propemodum infinitae. Sed cetera sunt concilia ad vnam aut alteram fidei tractandam causam coacta sunt: ideoque legati de Apostolica ecclesiae fide prius instructi accesserunt. Principio igitur illud statuo, posse concilium legatorum doctrinae & instructioni repugnare, atque e contrario legatos posse repugnare concilio, quo casu decreta concilij non solum non iulctata Apostolica auctoritate, sed erunt potius refutata. Sicut enim congregatio concilij, reclamante vero certoque ecclesiae Pontifice, vana est & irrita, sic doctrina, cui vel praesens Pontifex per se, vel absens per legatos suos contradicit, incerta est & imbecilla: idque eodem profus argumento, quoniam utriusque auctoritas episcopi Romani Iohannis sine qua nec concilium, nec concilij decreta rata sunt. Quod si qui exhibent, concilium temel rite ac legitime congregatum errare tamen etiam non posse, cum legati

Alia. 15.
17. dia.
Regula.

DE AVCT. CONCIL.

Vide episto- lam Nico- lai ad Vi- thae & Im- peratorem. Euge. 4. in Decreto y- monie la- cobinorū. Et Leo Pa- pa epi. 43. ad Mar- tinum Au- gustinum.
Pontificis repugnant, respondeant illi argumento re-
lim, quo secundam conclusionem cap. 3. probabam
concilij Ephesini secundi exemplum proferentes, ubi ab
omnibus penē episcopis erratum est. Non fuit liberum
concilium, inquit, sed sententia à Dioscoro, arte, ma-
nis & terroribus extorta est. Video. Sed si secundum bo-
minem loquimur, qui necu frangitur, is cupiditate er-
frangatur necesse est. Quocirca, si per merum vera & le-
gitima synodus erat, causabantur haeretici, reliquos er-
tam omnes pontificum & imperatorum cupiditatibus
inseculisse. Ita fiet, ut nullius synodi explorata auctoritas
habeatur. Quanto grauius illud nos asserimus, concilium
Apostolica auctoritate firmatum nullis humanis affe-
ctibus à vera posse fide discedere. Ut ne ecclesia qui de-
quatuor descendat pluuia, veniant flumina, irruant ve-
ti, cedere loco potest, fideique statione desistere. Sed ec-
cilij, cuius pars quamlibet maxima, si pontifex & legatus
pugnat, infirmas affectu potest. Huc enim illud per-
net, tu, o Petre, confirma fratres tuos. Sed ais, Quis si
legatus doctrinam, quam à Pontifice accepit, deserat, &
multitudinis sententiam amplectatur? Primum, nullam hu-
iusmodi exemplum proferetur, nisi forte ex concilio sub
Michaeli Imperatore, ubi Radoaldus & Zacharias Mi-
chaeli & Phocio consentirent aduersus Nicolai instru-
ctionem atque mandata: ut videre est in epistola Nico-
lai ad Patriarchas, Metropolitans, ac reliquos episcopos.
Deinde si legatus contra instructionem agit, non contra-
tut ex potestate delegata agere, atque adeo non est, cui co-
modo acta superioris auctoritate probata esse creduntur.
Inde enim Agatho papa, ut patet actione 4. sextae syno-
di, Auctoritatem, inquit, eis, hoc est, legatis dedit, ut
quantum eis duntaxat iniunctum est, ut nihil praesuma-
augere, minuire, vel mutare, sed traditionem huius A-
postolicae sedis synecriter enarrare. Et Leo episto. 71. ad
Pulcheriam Augustam, Lucetium, inquit, episcopum &
Basilium presbyterum dirigere preparavi, qui disposi-
tiones meas secundum eas, quas acceperunt, regulas, exe-
quantur. Decreta igitur, si qua à legato contra sedis A-
postolicae traditione approbentur, non habent Romae
ecclesiae

LIBER QUINTVS.

ecclesiae auctoritatem: nec aliter se habent, quam si à co-
cilio sine legatis prodijssent. Quid verò, si legati sine A-
postolicae sedis instructione ad synodam accellerent? Nam
synodi iudicium firmum erit & certum, prius, quam à sum-
mo Pontifice comprobetur? Certè in his, quae ad fidem
non attinent, sed ad ecclesiasticam gubernationem, er-
ratis si synodorum decreta non oportet à Spiritu san-
cto proficisci. Quare non sunt omnino valida, nisi Ro-
mani episcopi confessione firmentur. Ut videre est in e-
pistola 31. Leonis ad Anatholium, 32. ad Marrianum, 53.
ad Pulcheriam, & 39. ad concilium Chalced. Sed ne in cau-
sa fidei quidem adeo exploratam auctoritatem habent,
ut qui ea in dubium vocet, haereticus sit. Tum quia au-
ctores nobilissimi, quos antè diximus, Casetan⁹ & Tur-
retremata, non solum citra haereseos crimina, sed proba-
biliter etiam consentiunt, nihil firmi dogmatis ab eul-
tmodi synodis proficisci, quousque per Christi vicarium
approbentur. Tum, quia, ut antè dictum est, solidam au-
ctoritatem, quam in confirmadis & firmitatibus & dogma-
tis Petrus habet, in legatos transferre non potest. Tum,
quia si legati, qui instructionem ab Apostolica sede ac-
ceperunt, discedere ab illa possunt, illi etiam, qui ad co-
cilium sine instructione accedunt, poterunt cum sedis
Apostolicae doctrina pugnare. Quare eorum confirma-
tio infirma est. Quid, quod legatus Iulianus concilij Basi-
liensis doctrinae consentit, quā nullus Theologus ita soli-
dam & certam existimat, ut haereticos credat, qui ab ea
doctrina dissentiant? Nec contraria argumenta quoquam
efficiant. Nam primò sic refellitur. Fateor equidè quod-
cunque concilium generale vniuersalem ecclesiam re-
praesentare, sicut omnes proceres & procuratores ciui-
tatis, cum de rebus publicis tractantur cōueniunt, regum
totum repraesentant. Sed dum veget, ecclesia errare non
potest. Verum est id in eo sensu, qui à fidelibus accipitur,
intelligimus enim totam simul ecclesiam, hoc est, fideles
omnes non errare. At nihil obstat, cur maior ecclesiae
pars non erret. Sic igitur non ego admitto, ut totum
concilium cum legatis errare possit. At errare poterit
maior pars concilij, & erranti illi poterit legatus subscri-
bere.

DE AVCT. CONCIL.

bere. Atque id est, quod nos in praesentia dicimus, iudicium maioris partis, etiam si legati sequantur, non esse certum, certum autem esse, si a summo Pontifice confirmaretur. Nec enim opus est, quoad modum paulo ante docuimus, sententiam concilij omnes simul patres approbare. Secundo vero argumento hoc habeo responsum: Concilium utique generale, cui legati praesunt, in Spiritu sancto congregatum esse, quoniam auctore Christi vicario eodemque legitimo ecclesiae principe coactum est. Sed ecclesiae quoque unum corpus est, cuius Spiritus Deus est, qui ecclesiae semper adest. Quemadmodum ergo, quod non pariter ecclesiae vitium est, ad Spiritum sanctum etiam vitium est: sed non continuo, quod maior ecclesiae pars iudicavit, hoc Spiritus sancti iudicium est. Ita, si quid omnibus quidem episcopis iudicatum fuerit, a Spiritu profecto Dei iudicatum est: non statim, si plures concilij patres in unam sententiam conveniant, Spiritus sancti ea sententia credenda erit, nisi per summum Pontificem confirmetur. Ad quem nimirum spectat patrum lites dissidijque componere. Iam tamen testimonium explicata facilimum est. Tacet enim, quod manifestum erat concilium illud summi Pontificis praesentia caruisse, ponit autem ne legatus quidem ecclesiae Romanae assidue. Equibus duobus altero tacito, altero expresso, colligit nullum prorsus ecclesiae Romanae auctoritatem in eo concilio intercessisse. Quare irritum & vanum esse. Alioqui, si quis iustice sane eos testimonio urgeat, is nullo negotio exploditur. Nihil enim valet illa collectio, si concilium legatos non habuit, in summum eius iudicium fuit, ergo si habuit, fuit summum. Sed de prima questione dictum est satis.

Secunda
questio.

Sequitur altera, An patres concilij vere iudices sint, an potius consilijarii: sunt enim auctores non omnino pessimi, qui conciliorum auctoritatem non in iudicanda & finienda causa fidei, sed in querenda & inuestiganda veritate sicam esse velint. Omnem quippe iudicij vim ad unum ecclesiae principem, eundemque Christi vicarium reuocant, qui fidei causa decernenda eo, vel plures, vel pauciores in consilium adhibet, quod causa vel grauior, vel facilius est. Huius vero rei primum argumentum promittitur, quod

LIBER QUINTVS.

163

tur, quod in sex libris Decretalium & Clementinis, non patribus, sed summo pontifici sententia tribuitur, sacro tamen approbante concilio. Vnde Clemens 3. concilio Viennen praesidens, Nos, inquit, ad tam praclarum testimonium, ac sanctorum patrum communem sententiam, Apostolicae considerationis (ad quam duntaxat haec declarare pertinet) aciem conuertentes, sacro approbante concilio declaramus, &c. Solum ergo ad sedem Apostolicam iudicium pertinet, patrum vero non iudicium, sed consilium est. Praeterea, cum Pontifex ecclesiae Romanae presbyteros in conuentum cogit, ut causa aliqua fidei iudicetur. De fratrum, inquit, nostrorum concilio, &c. Consilium ergo, non iudicant. Ad haec, Deute. 16. si difficile & ambiguum, &c. venies, ait, ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, &c. Et post: Qui patet autem superbiecit, inquit, nolens obedire sacerdoti isimprario, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Ecce imperium non omnibus, sed summo sacerdoti assignatur, & decretum non iudicis, sed iudicis esse dicitur. A consilij ergo sunt reliqui sacerdotes, non sunt iudices. A contraria vero parte facit, quod in concilio illo primo Hierosolymitano non solum Petrus, sed reliqui etiam Apostoli & seniores iudices esse dicuntur. Propter quod ego iudico, Iacobus ait, non inquietari, &c. Acto. 15. Et posterius cap. eodem, praescripta concilij vocat Paulus praescripta Apostolorum Et cap. 16. dicit, ea dogmata esse decreta ab Apostolis & senioribus.

Ad hanc questionem perfacilis est & expedita responsio. Episcopos concilij in fidei causa non modo consiliarios esse, verum etiam iudices. Alioqui non solum episcopi ad ferendam sententiam synodalem adhiberentur, sed etiam docti Theologi, & viri in ecclesia prudentes. Quod inauditum est, contraque formam Actorum 15. praescriptam, ubi Apostoli tantum cum presbyteris de fidei questione iudicant. Cum igitur ecclesiae perpetuo visu soli pastores in concilio sedent, consequens sit, censors eos esse, non modo consultores. Nam si, ut consulerent, aduocarentur, ipsi episcopis, qui Theologiae iudes & im-

Ex extra-
nariis
magis hoc

DE AVCT. CONCIL.

periti essent, nullus esset emundus in ecclesio locus, quando Theologie questio veniret in dubium. Præterea, nõ Romanus episcopus modò, verum reliqui etiam episcopi claves regni caelestis habent, ergo in causa fidei ligandi quoque ac soluendi potestatem. Visum est, inquit, Spiritui sancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris, quam hæc necessaria, &c. Omnes ergo episcopi omnia præceptumque imponunt, omnesque simul sententia synodali auctores sunt. Arque consiliarij, qui non sunt simul iudices, non solent iudicio sententiaque subscrivere. At in synodali sententia non Pontificis solum, sed cæterorũ episcoporum subscriptiones adponuntur. Sunt igitur sine dubio iudices.

Verum scrupulus hic existit, qui malè quosdã habet. Nam si omnes episcopi sunt iudices, summus nimirum pontifex tenebitur in ferenda sententia maiore partem iudicum sequi, eorumque doctrinam approbare. In omni enim recto & benè instituto tribunali, qui prædictam partem iudicium confirmare debet, paucorum negligere. Hac soluenda questione Cardinalis Turceremata in summæ Ecclesie, capite 64. & 65. iurisperitos ipse sequens multa dicit, quæ mihi non probantur omnia. Nec est animus tamen singula persequi, & cuiusque opiniones refutare. Acute enim disputantis, vt Cicero tradit, illud est, non quod quisque dicat, sed quid cuique dicendum sit, videre. Quod igitur assumptum est, patres concilij non modò consiliarios esse, verum etiam iudices, id iudicis ire nec possumus, nec debemus. Nam patres Nicænæ synodi a Syluestro contendunt, vt quicquid constituerunt, confirmet. Et Leo, quæ a concilio Chalcedonen. de fide statuta sunt, ea dicit se probare. Et concilium ipsum ad Leonem, Decretis, inquit, tuis nostrũ honora iudicium. Et a synodus aetione 18. Anathematizamus, inquit, Theodorum, Sergium, Cyrillum, &c. & paulo post, His omnibus, aucto aucto hoc concilio constitutis, & per subscriptionem nostræ fortitudinis confirmatis, sumimus, vt nullus aliud quicquid de fide fatagat, &c. Nam verba hæc consensientis sunt? An potius iudicantis? Atque in cæteris patres non vt consiliarij, sed vt iudices loquuntur.

LIBER QVINTVS.

Inquitur. Caput enim tertium Nicænæ synodi sic habet, Interdixit per omnia magna synodus, &c. Scrupulus vero, qui nunc opponitur, facili eximo. Nego enim, cum de fide agatur, sequi plurimorum iudicium oportere. Nec hoc vt in humanis vel electionibus vel iudicijs, ex numero suffragiorum sententiam metimur. Scimus frequentate vlti venire, vt maior pars vincat meliorem, scimus non ea semper esse optima, quæ placent pluribus, scimus in rebus, quæ ad doctrinam pertinent, sapientium sensum esse præferendum. Et sapientes paucissimi sunt, cum stultorum infinitus sit numerus. Quodringenti Pro. 3. Reg. 22. Patres Achab mentiti sunt: ex ore vero Michæ solus euidens & contemptibilis veritas egressa est. Non sunt igitur diuina iudicia humanis rationibus moderanda. In pacis aliquando citius, quam in multis saluat Dominus. Maior quippe pars Ephesini concilij secundum Dioscori sententiam venit, nec legati tamen plurium iudicio subscribere. Quocirca summus Pontifex maioris partis sententiam nõ tenetur amplecti. Imò siue pauci, siue plures ad errorem deflexerint, minus est apostolici iurisdictionis ad veram eos fidem renocato: iuxta illud, quod Petrus dixit Christus, Ego rogavi pro te, ne deficiat fides tua, & tu nõ vnũ & item alterum, sed sine paucos seu multos, confirma fratres tuos. Ita Damasus scribens ad episcopos per illyricum constitutos, numerum concilij Antiocheni magna libertate contempserunt, illi; tantę multitudinũ vnũ Vincetium & alios paucos opposuit, qui contra illius concilij sententiam dixerunt. Et Leo, cum Anatholius decretum Chalcedonen. synodi de eccle. Constantinopolitane primatu sexcentorum triginta patrum consensione præferret, Quasi, inquit, resursum nequeat, quod libere voluerit multitudo. Nulla sibi met de multiplicatione cõgregationis concilia blandiantur: nec trecentis illis decem atque octo copiosior numerus sacerdotum comparare se audeat, vel præferre, cum tanto diuinitus privilegio Nicæna sit synodus consecrata, vt siue per paucos, siue per plures ecclesiastica iudicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vaeuum quicquid ab illorum fuerit constitutione diuersum. Hactenus Leo.

Epist. 5. ad Anabotũ.

DE AVCT. CONCIL.

Non itaq; quod in humanis concessionibus fit, plurimū apud nos sententia praeualet. Quod si semel fidei causam ad humanas coniecturas prudenter deducimus, uerendum est sane, ne ecclesiae negotium ex diuino humanum faciamus. Quinetiam certū est, qui probabili multorum iudicio uiuantur, eos fidei nostrae firmitudinem labefactare. Secundum quippe concilium generale centum quinquaginta patrum numero constitit, quartum uero patres habitū sexcentos triginta: utrunque tamen pari ueneratione susceptū ecclesia. Non enim numero haec indicantur, sed pondere. Pondus autem concilii dat summi Pontificis & grauitas & auctoritas: quae si adfit, centum patres facis sunt: si adest, nulli sunt status, sint quamlibet plurimi. Nec si maior pars patrum uerē sentiat, summus ecclesiae Pontifex repugnabit. Id enim ad peculiarem Christi procuracionem pertinet, semperque pertinuit, ne ecclesia in factiones duas diuidatur. Nec Romanus unquam episcopus, si exemplum quaeratur, contra patres concilii uerē sentientes dixit. Ad secundam autem quaestionem nihil est, quod addere debeamus, nam argumenta ex aduerso posita ex his, quae diximus, facile diluantur.

Tertia quaestio.

Alia quaestio etiam exiit, quae non est ad exponendam facili. Si enim concilium summi Pontificis auctoritate firmatum, Spiritu sancto regitur fidei causis indicandis, eius ergo definitiones ad sacram scripturam pertinebunt. Nam scriptura sacra uocatur, quae Spiritu sancto astante scripta est.

Huius uero argumenti conclusionē uir apprime doctus, & qui ramos habebat in Theologia progressus, ut eum excellentibus Theologis compararetur, non est uisus uere praesente concedere. Atque in hanc opinionem Gratianus quoque uideretur defendisse, Diui Augustini testimonium confirmatus 19. dist. cap. in Canonicis, ubi summum Pontificem epistolae decretales canonicas scripturas esse dicit: eadem igitur ratione concilii decreta in Canonicis scripturis habebuntur. Sed & Innocentius doctus, lib. 1. cap. Cum Martha, eandem sententiam uideatur amplecti. At enim scripturam sacram asserere, quod in iuriam

LIBER QUINTVS.

165

in iuriam facit martyri, qui orat pro martyre. Hoc autē testimonium alienius nimum uel Pontificis, uel concilii est. Et ratio item his testimonijs consentit. Fides enim catholica nihil credit, nisi quod est à Deo reuelatum, quod concilii decreta tenentur certa secundum fidem habere: ea sunt certe à Deo reuelata, atque ex consequenti scriptura canonica.

Ad haec opinatio, quam sit inconsiderata, lector, uel non docente, intellectus est. Nam si symbolum Athanasij concilii Niceni inter sacras literas referatur, ut nec in Codice sacrorum bibliorum redigitur, nec cum libris canonicis annumeratur? Iam libros, qui decretales Pontificum epistolae, synodorumque iudicia continent, in sacris & canonicis habere, absurdum est. Duplex enim discretio inter sacros auctores, & summum Pontificem patresque concilii reperitur. Vnum, quod auctores sacri ex proxima Dei, uel reuelatione, uel inspiratione scribunt catholica dogmata. Nec enim egent exteris ad scribendum incitamentis, aut humana ratiocinatione de scripturis alijs argumentantur, disquirunt, colligunt. At concilium & pontifex humana uia incedunt, rationemque sequuntur: atque argumentando uerum à falso discernunt. Non enim existimadus est summus Pontifex eam habere facultatem, quae in Apostolis, Prophetis, & Euangelistis inerat, ut proposita una qualibet de fide quaestioe protinus dignoscere possit, utra quaestioe pars uera saluē sit. Sed adhibere prius consilium necesse est, & expendere utriusque partis argumenta: tū deinde sequitur auxilium Dei, quod uidelicet opus est, ut summus Pontifex in recta fide contineatur. In concilijs itidem non habent patres, mox quasi ex auctoritate sententiam absque alia discussione dicere. Sed collationibus & disputationibus re ante tractata, precibusque primū ad Deum suscipi, tum uerō quaestio à concilio si ne errore sinietur, Dei uidelicet auxilio atque fauore, hominumque diligentia & studio confluentibus.

Nam & Apostolis, & presbyteris in synodum Hierosolymitanam congregatis, non statim reuelatum est, quid esset in fidei causa decernendum: sed facta est prius

DE AVCT. CONCIL.

prius, vt Lucas ait, magna conquisitio. Et in Nicæna synodo, vt Rufinus tradit, per singulos dies agitabatur conuentus: nec facile aut temerè de re tanta daturè audebant patres. Euocabatur frequenter Arius in concilium, & assiduo tractatu assertiones eius discutiebantur, & quid aduersum hæc teneri deberet, aut statui, summa cum liberatione quærebatur. Ita post diutinum multumque tractatum firmissima omnium sententia Arius condemnatus est. Ex quo perspicuum est, non dormientibus & oscitantibus patribus Spiritum & assistere, sed diligenter humana via & ratione quæseribus rei, de qua differitur, veritatem. Alteram autem discrimen est, quòd scriptoribus sacris, quemadmodò primo loco fultus explicuimus, Dei Spiritus adest in singulis. Etiam ne in minimis rebus? Etiam. At patribus in odis Spiritus veritatis non est præsens in omnibus, sed in rebus solum ad salutem necessarijs. Quod enim in symbolo Athanasij dicitur, carnè & animam uerum esse hominem, id non oportet verum esse, quauis eum Athanasio concilium Nicænum confessisset. Nam verum homo patres illæ complexæ sint, an nõ sint ad Philosophiæ rationem pertinet, non fidei: quare Philosophorum quæstio est, non fidelium. Synodus autem provincialis sub Stephano huius nominis septimo, per errorem omnes ordinationes factas à Bonoso irritas esse decreuit, quod in synodo Romana sub Ioanne nono iure reprobaturum est, sed iudicium rerum gestarum erat, non religionis fidelique decretum. Huiusmodi sunt etiam que in Clement. Pastoralis, desent. & re. iudic. transiguntur. Non enim ad fidem & religionem attinent. Quæcirca, licet errasset Clemens, quod Lucernis contendit, nihil inde concilij auctoritas labefactaretur. Tamen illa Clementina illa Clementis est, non concilij. Verùm Pontificum & conciliorum eadem causa est. Sixtus quartus docuit, Diuam Catherinam Senensem signata nõ habuisse, non desuit, qui contra iudicant. Neutrius Pontificis iudicij ad Christi ecclesiam spectat, verumque aut probare aut improbare sine fidei discrimine possumus. Sed valeant Aulti, qui de rebus nihili digladiantur. Nos enim

LIBER QUINTVS.

166

enim hic exempla ponimus, vt lector intelligat, aliter aures factos esse habendos, aliter conciliorum patres. Illos ubique vera dicere: hos posse in partibus errare. Ita, quod Christus ecclesiæ suæ pollicitus est, Spiritum eam cõstituturum omnem veritatem, hoc ad fidei veritatem referendum est, vt disertè Augustinus docet, & in commentarijs super Ioannem, & in actis contra Felicem libro secundo. Nec enim rogauit Christus, ne deficeret Petrus aut Philosophiæ, aut rerum gestarum cognitio & veritas, sed ne deficeret ei fides.

Foritan quispiam dixerit, Nonne igitur concilij Hierosolymitani decreta sacra scriptura sunt? Facta est enim magna conquisitio: dictam est autem, scripturæ sacre auctoribus minime conuenire, vt disquirant & humanitas ratione utantur.

Item, nam & hoc dicit aliquis, Si summus Põntifex & concilia, nisi diligentiam adhibeant: errare possunt: cū nobis non constet, an summus Pontifex patresque concilij præstiterint se diligentes, & industrios, vt via & ratione procederet inquisitio, ne constabit quidem an errauerint, ita quæcunque defuerint, erunt incerta.

Ac prius quidem scrupulus facillius eximitur. Quæ admodum enim verba Pilati ad canonem pertinent, nõ quia Pilatus dixit, sed quæ scripsit euangelista: sic & concilij Hierosolymitani definitio sacra scriptura est, quòd Lucas eam reliquis historiæ siue partibus cõtexuerit. Vt e contrario verba Petri quæ refert Clemens, non sunt de canone, quoniam Clemens scriptor sacer non fuit. Quæ causa idonea est, vt canones Apostolorum, quos idè Clemens scripsisse fertur, in libris canonicis non habeantur: tamen Damascenus lib. 4. ca. 18. in catalogum, vt videtur, sacrorum librorum referat, & Epiphanius hæresi postrema refellenda, Apostolorum cõstitutiones diuinam scripturam vocet. Loquitur autem sine dubio de his constitutionibus, quæ in sacris Biblijs scriptæ nõ sunt, sed alia est illa, cum veritas ipsa limatur in dispositione, subleuata: alia cū obiter & in transcurso ad vulgarem quandam opinionem accommodatur oratio. Quamobrem vt sapientes, ita nos hoc loco verbis ecclesiasticis vtimur, vt

DE AVCT. CONCIL.

omnino illis defuturum, quod fidei controuersis finiendis fuerit necessarium. Ac si semel hæresis hanc sententiam permittimus, vt in quæstionē vocent, nūc ecclesie iudices eā diligenti & curam exhibuerint, quæ opus erat, vt scilicet via & ratio finiretur: eegs adeo egre, qui non videat, omnia mox Pontificam conciliorum iudicia labefacta? Porro si illud in quæstionem veniat, nec certis argumentis confirmari possit: at hæres tamen Theologia constituta sit ac definita, concilia quoque modo se habent, si a summo Pontifice confirmata sunt, errare in fide non posse. Quamquam, me quidem dice, absurdū est, ad finem aliquem nisi per cōsentanea media perueniri, ita nunquam ego admittam, aut Pontificam aut cōcilium diligentiam aliquam necessariā quæstionibus fidei decernendis omisit. Id quod primo cuiuscunque alteri homini accidere potest, vt nec diligentem nauet operam ad disquirendam veritatem, & vt nauent, integrumque sese in ea re præstitere, erret adhuc tamen, quamuis error sine culpa sit. Error autē, vel inculpatus, ab ecclesia Dei longissime abest, quem admodum libro superiore consulamus. Quæ res abunde magno argumento est, vt nec Pontifex, nec concilia necessarium quicquam in deliberando prætermiserint. Fac enim quidpiā ex necessarijs omissum esse. Tum rogo, an fideles his, qui de fidei quæstione iudicauerunt, tantisper parere debeant, dum illorum negligentia innotescat ecclesie. Parere debent, aiunt. tam igitur eo tempore errantibus iudicibus errabit ecclesia. Sine vitio suo, inquit, ecclesia tunc errabit. Agnosco. Sed, vt dictū est, ne hūc quidem errorem admittere in Dei ecclesia debemus. Quis, quod si semel de diligentia iudicū dubitamus, non eximen iudiciumque semper recens postulabitur, vt de diligentia adhibita, vel non adhibita censeatur. Concedamus ergo iudicibus a Deo in ecclesia constitutis nihil eorum deesse posse, quæ ad rectum verumque iudicium sunt necessaria. Quibus explicatis facili intelligitur, vt ad tertiam huius quæstionis caput recurramus, nec Pontificam, nec conciliorum decreta, sacre scripturæ partes esse: id quod in primo argumento obieciatur.

Dicamus

LIBER QUINTVS.

163

Dicamus igitur ad ea, quæ in secundo argumento sunt *Secundum dicta*. Vbi Gratianus Augustini sententiam non est asse- *refellunt* curus. Cui errori causam fortasse præbuit codex quidpiā deprauatus. Augustini enim vera lectio sic habet, in canonicis scripturis ecclesiarum catholicarum quā plurimum auctoritatem sequatur. Inter quas, scilicet ecclesias, sanè illæ sunt, quæ Apostolicas sedes habere, aut epistolas accipere meruerunt. Est autem sensus huiusmodi, in iudicio librorū canonicorum primum videndū esse, quæ ecclesie catholice sentiant. Sed inter Catholicas ecclesias illorum esse testimonium preferendum, quæ vel fuere sedes Apostolorum, vt Hierosolymitana, vel ab Apostolis aliquam epistolam acceperunt, vt Corinthia, Galatia. Non itaque Augustinus loquebatur de epistolis Pontificum Decretalibus, vt Gratianus falso existimauit. Id quod ante nos quidam etiam alij viri diligentissimi deprehenderunt.

Tertio verò argumento occurrere potest in hunc modum: *Tertium* Leges pontificias quandoque sacras appellari, vt a *disposit-* legibus principum discriminentur. Atque hoc sensu *tur.* sacram scripturam vocauit Innocentius. Sic forsitan diuina lex vocatur Canonica, humana verò ciuilis. de iur. calum. cap. 1. vt Hostien. Andreas, Siculus, Cardinalis Barba, & alij iurisperiti notauerunt, & Glossa. c. Ex diligentia de Simonia. Atque adeo Innocentius 4. c. Cum de diuersis, de priuilegiis 6. non obscure ius Canonicum diuinum vocat. ciuile autem humanū. Et lege Canonica, sacram ac diuinam appellat Iustinianus in Authē. vt. eleuici apud proprios episcopos. §. si verò. Quam rem sciulus fortasse quispiam ignorans 20. d. c. De quibus, vbi lectio vera habebat, Ad diuina recurrete scripta canonico, loco huius postremæ vocis sublitur Græca. Nihil enim min⁹ Innocentius eo capite agebat, q̄ in ecclesiasticis causis iudicandis, ad Græca Bibliorum exemplaria iudices mittere. Alioquin nec etiam ad Hebræa? Nec verosimile est, in causis ecclesie decernendis scripta canonica esse ab Innocentio prætermissa. Quin post diuinam scripturam in secundo ea loco posuit etiam ante sanctorum scripturas, Et hoc erat Gratiani in ea distin. proprium

DE AVCT. CONCIL.

prium institutum. Nihil igitur nobis mirū est, si scriptura canonum, sacra & diuina quādoque nunc petur. Sed nos alio sensu de scriptura sacra loquimur. Quāquam ab Innocentio testimonium citatum quidem Augustini est, de verbis Apostoli, iniquitas est promittente orare, cuius debemus precibus commendari.

*Primum
resumatur.*

At postremum argumentum sic facilitate refutatur. Duplex conclusionum genus possit in concilio definitum. Vnum earum, que sunt propria Theologica facultate, quoniam vel ex duobus principijs per fidem creditis, vel alio credito, alio lumine nature cognito colliguntur. Alterum autem genus est earū, quas Spiritus Sanctus ipse reuelant quidem Apostolis, Euangelistis, aut Prophetis, sed quoniam non erat id perinde manifestum, a synodo declaratur. Quæ sunt prioris generis, ad fidem spectant solidariā, & ut ita dicam, mediāte. Quæ, quod suo postea loco iuse sum explicatur, qui eas negauerit, hoc hæreticus erit, quod ex consequenti negat principij, vnde illæ confirmantur. Quæ verò sunt posterioris generis, propriè & per se ad fidem pertinent, nec hæc à Pontificibus aut concilijs nouas expectare debemus. Id enim etiā arguetur asserimus, nullas alias scripturas sacras ecclesiam aut habere nunc, aut deinceps habituram, præter scripturas populū & principum horum, qui fuerunt in ea. Non sunt, aut erunt, sed fuerunt. Omnia siquidem, quæ pater illo suo vnigenito ecclesie declaranda commisit, primū ipse filius Apostolis reuelauit, deinde eadem ut inuigaret, iussit. Vos, inquit, dixi amicis, quia omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis, Ioan. 3. 13. Et rursum, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixerit vobis, Ioan. 14. Et iterum, cum uenisset Spiritus veritatis, docebit vos omnia veritatem, Ioannis 16. Hi enim fuere noui Testamenti ministri, qui reuelata facie gloriam Domini speculati sunt, ad Corinthios. Hi fuere ministri sermonis, ut Lucas capite Euangelij primo testatur. His quædicitur est, Docete omnes gentes seruire, quæcunque præcepi vobis, Mathei ultimo. Omne ergo fidei veritatem vel à Christo dum in terra degeret, vel ab Spiritu sancto

LIBER QVINTVS.

169

sancto Apostoli postea acceperunt, eamque iuxta præscriptam legem, aut verbo ecclesie tradiderunt. Hinc etiam est, quod Irenæus, Hieronymus, Augustinus, aduersum hæreticos semper id agunt, ut videant, an illorū nomina dogmata congruant cum antiqua traditione & fide. Et si quas scripturas nouas hæretici proferant, si se Apostolos aut Prophetas constringant, statim nouitatis odio explodantur. Itaque post Apostolos, & eos, qui ab Apostolis probati sunt, nullos auctores sacros expectamus. Sed siue summus Pontifex seu concilia, primum de vero sensu & interpretatione scripturarum iudicant, ut in concilio Tridentino, sessione tertia definitur. Et absurdum est sanè, ut ecclesia auctoritatem habeat discernendi verba Dei à verbis hominum, sensum Dei ab humano sensu non habeat. Id igitur ante omnia concilij tribuamus. Deinde & illud, quod veras & legitimas Christi & Apostolorum traditiones via & ratione inuestigant. Rursum, quænam conclusiones hjs coherant, quæ contrā dissident, certa complexione & conexione conficiant. Consulunt autem in huiusmodi rebus finiendis non sacras literas modo, verum etiam Apostolorum instituta, priora concilia, summorum Pontificum decreta, sanctorum veterum scripta, scholasticorum Theologorum dogmata, restam Philosophiæ rationem. Breuiter, causam, de qua disseritur, in eos locos conijciunt, de quibus liber hic noster instituitur. Nec enim ex alijs fontibus argumenta derivare possunt ad fidei Theologice soluendas quæstiones. Nouas autem reuelationes & scripturas sacras querere, Iudæorum est, qui recentibus etiam nouis Prophetas prestolantur.

Alia etiam quæstio valde difficilis ex his, quæ diximus, *Quæstio* oritur. Si non omnia in concilijs certa sunt, nec enim in *quæstio* singulis Spiritus sanctus concilij assistit, ecqua via & ratione vestigabimus conciliorum certa in fide decreta? Principio nanq; in Clemen. vnica de summa Trinitate & fide cath. ea opinio tanquā probabilior eligitur, quæ habet, in baptismo gratia & virtutes infundi. Pari ergo causa & in alijs conciliorum decretis dicere possumus

Y

proba-

DE AVCT. CONCIL.

probabiles opiniones eligi, non res exploratas desitiri. Deinde in capi. Firmiter, de summa Trinitate & fide catho. patres concilij Lateranensis, Firmiter, inquit, credimus, & simpliciter cõfitemur, quòd vnus est solus verus Deus, creator omnium, visibilium & invisibilium, spiritualium & corporalium, qui simul ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanã. At non est fidei aduersum, Angelos ante mundum corporeum creatos. Id enim asserunt Gregorius Nazãzenus in prima oratione de natali Domini, Basilus in examin. confessione prima, Damascenus 2. lib. c. 3. Ambrosius in examina. lib. 1. c. 3. Hieronymus in comment. super 1. caput epistolæ ad Titum, Cassianus collatione 8. c. 7. Vnde, nec Augustinus libro de ciui. Dei 11. c. 32. nec D. Thomas 1. p. q. 61. art. 3. hanc opinionem fidei esse contrariam putauerunt. Ac cõcilium illud Lateranen. Thomas videlicet, imò in illud ipsum caput ediderat commentaria: nõ ergo conciliorum aut definitiones, aut fidei confessiones certæ sunt, sed patres, etiã cum asserunt se firmiter quicquam & profiteri & credere, nihil omnino desinunt, quòd fideles sequi teneantur.

Huic quæstioni illud primum dandum est, nõ sat esse, vt conciliorum & Pontificum iudicia firma esse credantur, in diuino officio publicè à tota etiam ecclesia celebrare. Nec enim historix, quibus martyrum & confessorum gesta narrantur, quamuis per summum Pontificem, aut concilium approbata sint, fidei decreta sunt: sicut ne opuscula quidem doctorum ecclesiasticorum, quæ probantur à synodo Gelasij Papæ decima quinta distinctione, c. Sancta Romana.

Illud item damus, ac libenter quidem, non statim si quicquam iuris Canonici volumine continetur, fidei dogma esse credendum. Nam vt libro huic proximo apertius ostendemus, nonnulla habentur in epistolis decretalibus, quæ fidei Catholice decreta non sunt. Idque ipsum nunc ex Clementina vnica de summa Trinitate disertè ostendebamus. Quod non in hac solum Clementina existimandum est interuenisse, sed idcirco hic

LIBER QVINTVS

adnotari nos, vt in alijs quoque locis simile quippiam credamus posse contingere. Id verò tum maxime, cum aut verbis opinandi vtuntur iudices, aut responsa non ad totam vniuersalem ecclesiam, sed ad priuatas ecclesias, & episcopos referuntur. Intelligendi sunt enim cotantum casu de fide pronuciare, vbi iudicium in omnes Christi fideles spectat, omnes ligat. Certitudo quippe fidei iudicibus à Deo constitutis, non propter ecclesias priuatas promissa & concessa est, quæ singule errare possunt, sed propter ecclesiam vniuersalem, quæ errare non potest. Itaque summorum pontificum conciliorumque doctrina, si toti ecclesie proponatur, si cum obligatione etiam credendi proponatur, tum verò de fidei causa iudicium est. Sed animaduertendum est diligentius, & quæ natura rerum sit, de quibus iudicium est, & quæ verborum proprietas & pondus. Nimirum enim ecclesiastica doctrina, quam amplecti etiam tenemur, non idem est gradus, nec omnia iudiciorum decreta eodem loco habenda sunt. De quare, quoniam in duodecimo libro sumus longè lateque disputaturi, nunc dicere non est operæ precium. Id dicimus, nec omnia, quæ aut iuris, aut conciliorum volumina continent, doctrinae Christianæ esse iudicia, nec omnia iustum doctrinae iudicia, fidei censuras esse. Multa siquidem ad sanam ecclesie disciplinam attinent, quæ fidei decreta non sunt.

Nõnne igitur, dixerit quis, erit aliqua nota, qua conciliorum de fide iudicia inter nosci queant? Erit planè. Prima, & ea quidem manifesta, si contrarium asserentes pro hæreticis iudicentur. Cuius rei exempli habes cap. Damnamus, de summa Trinitate, & cap. Vnico, de summa Trinitate, in G. & Clement. vni. de summa Trinitate, §. 2. Altera nota est, cum in hanc formam synodus decreta præscribit, si quis hoc aut illud senserit: Anathema sit: qualia per multa sunt in concilio Toletano primo, & in syno. Triden. Tertia est, si in eos, qui contra dixerint, excommunicationis sententia ipso iure feratur, Exemplum est, de hæreticis, cap. Cum Christus, & c. ad abolendam. In concilio tamen Trident. sess. habita. 1.

DE AVCT. CONCIL.

Octobris, Anni 1551. de Eucharistiæ Sacramento definitum est, confessionem Sacramentalem Eucharistiæ præmittendam esse, si conscientia peccati mortalis gravat. Et protinus, si quis, ait synodus, contrarium docere prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere præsumserit, eo ipso excommunicatus existat. Sed hoc propter periculum cautum est: erat enim opinio contraria perniciosâ. Ideoque excommunicatio illa ad publicam doctrinam vel maximè referatur. Nam, quod sententia Caietani non fuerit pro heretica condemnata, & nos testes sumus, qui concilio interfuimus, & contextus ipse demonstrat. Habet enim Cænon n. idemque postremus in hunc modum: Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum: Anathema sit. Euclygio autem adduntur mutata dicendi forma hæc verba, Et ne tantum sacramentum, &c. Vbi vides Caietani sententiæ Anathema non dici, sed quoniam non solum falsa, sed noxia etiam erat, reprobari: & propter periculum, publicam præsertim prædicationem & disputationem interdici. Quarta, si quicquam expressè & propriè a fidelibus firmiter credendum, aut tanquam dogma fidei catholice accipiendum dicatur, vel alijs similibus verbis aliquid esse Evangelio doctrinæ Apostolorum contrarium. Dicatur, inquam, non ex opinione, sed certo & firmo decreto. Licet enim opinio Durandi reproberetur, c. Gaudemus, de divortijs. Sed qui dixit, Veram absolum hoc videtur & inimicum fidei Christianæ, is noluit hæreseos illum condemnare. Verum eum, videtur, iudiciorum infirmam certitudinem. Porro autem, que in concilio sum vel pontificum deceritis, vel explicandi gratia inducuntur, vel ut objectioni respondeatur, vel etiam obiter & in transitu præter institutum præcipuum, de quo erat potissimum controversia, ea non pertinent ad fidem, hoc est, non sunt catholice fidei iudicia. Exempli causa ponamus aliquid, quod positum in vna re, transferri per multas possit. Quod in capite, firmiter, de summa Trinitate dicitur, angelos esse incorporeos, id non fidei decretum est, cum post decretalem

LIBER QUINTVS.

171

cretalem illam nonnulli & philosophi & Theologi falsò quidem, sed citra hæreseos notâ contrarium assererint. At enim, ut explicaret synodus, id quod fides catholica tenet, Deum esse creatorem omnium visibilium & invisibilium, adiecit, Corporalium & incorporeorum. Quas particulas exponendi, non definiendi gratia adiecit esse constat. Ac quemadmodum concilium sumpsit, id quod & verum & longè longèque plurimum probabile erat, angelos ut invisibiles, ita quoque incorporeos esse: sic forte & illud accepit. Angelos & mundum simul esse congenitos. Non enim eo temporis hoc agebatur, ut Gregorij Nazanzæ, & aliorum hunc sequentiam opinio damnaretur. Nec ego tamen is sum, qui opinionationem hanc tueri in præsentia velim. Non enim dubito, eam hoc sanè tempore temerè & inconsideratè, ne quid præterea dicam, defendi. Sed id ago, qua in re operæ pretiæ me Theologis facturum existimo, non omnia, que etiam absolute & simpliciter in concilio affirmantur, fidei decreta esse. Cuius rei exempla, si opus esset, per multa facile promerem, sed nolo esse longus in singulis explicandis. Nam de quarta questione latius.

Postrema verò quaestio animum pulsar, An concilia in moribus errare possint. Nam si quis, ait, habet imprimis argumentum illud, quod Dominus solùm rogavit pro Petro ne deficeret fides eius, in alijs ergo, que non ad fidem, sed ad mores attinent, errare ecclesia poterit.

Deinde nihil à Catholicis certa fide creditur, quod non sit idem divinitus ecclesie revelatum, quicquid ergo definit synodus, si non ad fidem, sed ad mores attinet, non oportet certa fide credi.

Præterea in canonizatione sanctorum, sic enim nostri vocant, fidem ecclesie detrahere sine fidei discrimine possumus. Compertum est autem, eam rem ad mores spectare: errare igitur ecclesia in morum iudicio potest. Illud verò Thomæ & Antonini testimonio comprobatur, qui non aiunt certò & firmiter, sed pie credendum esse, ecclesiam in re huiusmodi non errare. Nam, quod absolute possit, illa ratio confirmat, quod in id genus

DE AVCT. CONCIL.

iudicij ecclesie, hominum eorum testimonijs in nititur, qui & fallere & falli possunt. Iam si concilium, eum de Theologia dogmate censet, non certis & exploratis argumentis, sed probabilibus nitetur, fidē certē dogmatis illius indubitatam non faceret. Fides ergo ambigua summo pontifici habebitur, ut qui cum hominem quēvis in duorū numerum refert, incertis medijs & argumentis nititur. Ordinū approbatio tandem, in quib. sub diuersis institutis & regulis varia hominū genera Christo militare dicuntur, ad mores haud dubie pertinet. At dubiū non est, aliquos ordines nō modō inutiliter, verū noxiē etiam approbatoz. Etenim in tam multis & ordinibus & institutis, vsque ad religioni incommodatum est, ut inter reliqua malorum remedia, hoc etiam a synodo generali iure ac merito expectarent viri pii, vt paucis quibusdam selectissimis retētis ordinibus, ceteri omnes exploderentur. Fallum est ergo aliquando & imprudens de moribus ecclesie iudicium. Siquidē id quandoque approbat, quod non approbasse oportuisset. His argumentis quidam auctoritatem ecclesiasticā infirmare pergunt, tantūmodo iudicio morum, nam in fidei decretis firmam esse nobiscum etiam consentiunt. Sed quoniam quedam ecclesie de moribus iudicia sine dubio certa sunt, que sunt illa, reperendum alijs videtur.

Omnis de rebus Theologicis duplex est questio. Vnum genus est, quod ad contemplationem & rerum cognitionem pertinet. Alterum, quod positum est in morum preceptis, quibus in omnes partes vsus vitę confirmari possit.

Atque etiam alia diuisio est Theologicę questionis. Nam & vna est, cuius cognitio & explicatio ad salutem est necessaria: est & altera, cuius ignoratio sine pietatis salutisque iactura esse potest. Non enim in Theologia semper de necessarijs agitur, sed interdū etiā de his, que vilia esse videantur, quamuis nō sint ad eō necessaria.

Multa sunt autem & in superioribus libris & in hoc etiam aduersum eos disputata, qui de ecclesie auctoritate in fidei iudicijs parum recte sentirent: arque in sequenti libro nonnulla quoque disputabuntur. *verō*

LIBER QVINTVS.

172

verō auctoritatem eam nunc appello, quę synodorum etiam generalium ac summi pontificis est. Hęc enim est vnica potestas, vt non differat multum inter ecclesie, conciliorum, sedisque Apostolicę iudicia: propterea quod connexa hęc & colligata sunt, quemadmodum esse videmus humanum corpus & caput. Itaq; que erant ecclesiasticę auctoritatis in fidei decretis propria, locis suis aut dicuntur, aut thēta sunt. Quę autem pertinent ad iudicium morum, de quibus iam diu loquimur, nūc dicenda sunt.

Sirigitur prima conclusio. Ecclesia in morum doctrina eorum, qui ad salutem necessarij sunt errare non potest. Exempli causa ponatur aliquid, quod pateat latius. An fideles laicos Eucharistie sacramentum sub vtraque specie accipere oporteat, an panis potius species sola facta sit, questio est eorum rerum, sine quibus salus esse nō potest. In hac ergo & alijs id genus controuersijs ecclesie decretum certum est. Itaque si quid necessariū vel agendum vel vitandum firmo iudicio definit, in hoc errare nequit, sicut ne in fide quidem. Deus enim non deficit in necessarijs, vt saepe ante dictum est, in doctrina ergo morum, eorum qui sunt ad salutem necessarij, iudices & doctores ecclesie a Deo dati errare non queunt. *Ioan. vi. Ad Eph. 4.* Confirmat autem illud vel maxime, quod Dominus Petro inquit: *Pasce oves meas.* & Paulus dedisse Deum pastores & doctores ait, ad consummationem sanctorum, vt non circumferamur omni vento doctrine. At si errarent in moribus eius modi, nō pascerent salubriter oves. Non enim mortalis doctrina minus exigitur ad pastum omnium Christi salutarem, quam fidei disciplina. In his igitur ecclesie pastores errare non possunt. Adde, quod Dominus apud Ioannem pollicitus est, spiritum doctrinę *Ioan. 15.* veram consequendam necessariam. At vtraque veritas necessaria est, & que ad contemplationem pertinet, & que ad actionem, in vtraque ergo definienda spiritus doctet ecclesiam.

Præter eō, Apostolus in priorē ad Timotheū epistola cap. 3. Hęc, inquit, scribo tibi, vt scias, quomodo oportet

DE AVCTO. CONCIL.

teat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei uini, columna & firmamentum ueritatis. Ea autem, quæ ibi scribebat Paulus, ad morum ueritatē magna ex parte spectare perspicuum est. Est ergo ecclesia firmamentum non eius ueritatis solum, quæ in contemplatione cernitur, sed illius etiam, quæ aliquid molitur ut faciat. Nimirū, ut sciamus, quomodo oporteat nos in domo Dei conuersari.

Præterea, si ecclesie pastores, in concilium presertim congregati, leges & præcepta uitæ sinistre interpretentur, ut uidebitur, quæ essent ad salutem necessaria, ea non necessaria dicerent, aut quæ contra minimè essent necessaria, hæc esse necessaria definirunt: cum Christus dixerit, Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint uobis facite: & rursum, Qui uos audit, me audit: ecclesia certe pastores errantes sequens iuxta quod illi præscriptum est, huius erroris Christum præcipuum haberet auctorem. Ad hæc, si lex Euangelica manca & imminuta non fuit, ut reuera non fuit, eos omnino mores præhæsiuim, qui essent ad salutem necessarij. Imperfectus enim legislator est, nisi ea præscribat, sine quibus reip. suis constare non potest. At spiritus ueritatis Apostolis eorumq; successoribus suggerit, quæcunque Christus dixit nobis: in præceptis ergo uitæ necessarijs errare illi non possunt. Item Matthæi 16. Tibi inquit Dominus Petrus, dabo clauis regni cælorum, Regnum autem cælorum utraque ignorantia clauditur & fidei & morum: ecclesia ergo utraq; questiones aperit Christo auctore potest, utrosque nodos soluat, siue ad fidem, siue ad mores attineant. Hæc enim illud accedere credendum est, Quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. At, inquis, intelligitur clauis non errante. Bene uolo. Sed aliud est de priuatis pastorum iudicij disserseris, quæ negligere etiam aliquando possumus, aliud de ecclesie communibus, quæ periade, ut ecclesie decreta habemus amplecti. Et quidem cum Pontifex, quicunque ille sit tandem, quicquam priuati magis, soluitq; aut ligat, e. rate per ignorantiam, aut etiam malignitatem potest, & abuti clauium potest. At cum pu-

164. 15.

blica

LIBER QUINTVS. 173

blica sunt totius ecclesie iudicia, ea que in rebus ad salutem necessarijs, ecclesie totius cōmunes iudices, quales sunt concilij patres, errare nequeunt, ne per huiusmodi errorem Christiana tota plebs in ignorantia ueritatis ad uitam instituendam necessariæ ueretur.

Præterea, concilium Constantiense sels. 13. condemnat, ut hæreticos eos, qui dixerint, ecclesiam errare in eo consuetudine administrandi populo Eucharistiam sub una specie tantum. Ea Martinus quintus in literis, quibus concilium approbavit, qui hoc ecclesie institutum damnant, eos definiunt tanquam hæreticos, uel sapientes hæreticos, coercendos: Ecclesia igitur in morum huiusmodi iudicij non errat, atque consequenti ne concilia quidem summi Pontificis auctoritate firmata.

Huius uero conclusionis & altera consuetudine esse uidebitur, ecclesiam, cum in regram quidē, & quæ ad Christianos mores formandos apprime conducant, leges toti populo dicit, non posse iubere quicquam, quod aut Eua- gelio, aut rationi naturæ contrarium sit. Non ego hic omnes ecclesie leges approbo: non uniuersas penas, censuras, excommunicationes, suspensiones, irregularitates, interdictiones, commendo. Scio nonnullas eiusmodi leges esse, in quibus si non aliud præterea quicquam, at prudentiam certe modumque desideres. Id ergo dico, summi Pontificum conciliorumq; præcepta, scita, sanctiones, omnibus nobis probatum iri, si moribus fidei- lium instituendis sint necessaria. Si enim ecclesie consuetudo, quod modo ex concilio Constantiensi afferrebamus, Euangelio aduersari non ualeat, ergo ne ecclesie quidem lex Euangelio aduersabitur.

Deinde ecclesia non potest definire quippiam esse uitium, quod honestum est, aut contra honestum esse, quod est turpe: ergo nec sua edita lege probare quicquam, quod euangelio ratione inimicum sit. Si enim Ecclesia uel expressè iudicio, uel lege lata turpia probaret, aut reproba- ret honesta, hic iam nimirum error non solum fidelibus, pestem ac perniciem afferret, sed fidei etiam quodam- modo aduersaretur, quæ omnem uirtutem probat, uer- uerba vitia condemnat. Accedunt illa, Quæcunque dixe- rint

Concl. 2.

Y 3

rint

DE AVCT. CONCIL.

riant vobis, facite. & Qui vos audit, me audit. Quib. præcipimur ecclesie legibus obtemperare. Ita si errat illa, Christus nobis erroris auctor est. Quæ qui videat, non modo indocte, verum etiam impie faciat, si ecclesiam in morum doctrina errare contendat, præsertim si mores & præcepta viuendi sine ad salutem necessario. Quæ autem ratio id de ecclesia conuincit, eadem conuincit de Concilio, in quo vniuersalis Ecclesie auctoritas residet. Quare quemadmodum Concilium falsa plebi credenda proponere nequit, sic nec mala potest proponere facienda. Proponere, inquam, firmo certoque decreto, quo omnes & ad credendum, & ad faciendum, sub æterna pena obligentur.

Sed an sit hæreticum asserere, vel aliquam ecclesie consuetudine esse malam, vel aliquam ipsius legem inuisam, non aulim desinare. Nam licet concilium Constantiense, 13 statuerit, eos pro hæreticis condemnandos, qui affirmarint, ecclesiam errare in more communicandi plebem sub vna specie tantum: at eo tempore statuit, quo sine capite erat. Contendit autem Caietanus in opus de auctoritate Pap. & con. & in apolog. c. 20. & 21. Turrescremata item 2 lib. cap. 32. & 33. concilium inuisum sine capite in decretis fidei ferendis nullam habere certam auctoritatem. Et quanquam id multis quidem argumentis suadere nititur: sed apud me illud est maximum, quod sicut Deus non deficit in necessarijs, ita non abundat in superfluis. Cum ergo sola auctoritas deponendi Pontificem hereticum, & aut eligendi aut decernendi catholicum sit ecclesie necessaria, in casibus, quib. ecclesia concilium sine capite cogere iure suo potest: in his cause elicitur amplior potestas concilio. Imperfecto tribuimus. Reliqua siquidem per integrum concilium expediri possunt vel electo Pontifice Catholico, qui non errat, vel defuncto certo, cum inter multos quisnam esset verus Pontifex, dubium erat. Adde quod, ut supra dictum est, concilij dogmata non sunt firma, nisi à Romano Pontifice confirmentur. Quando ergo concilium sine capite est, non habet dogmatum certitudinem. Præterea Martinus quintus in literis, quibus concilium probat, non simpliciter

LIBER QUINTVS.

Explicit probat illum articulum: sed solâ defuit eos, qui docuerint, ecclesiam in consuetudine eiusmodi errare, esse vel ut hæreticos, vel ut sapientes hæresim condemnandos. Quod ergo Martinus concilio præsidens non citatus nomine hæreticos condemnare, id ego grauiore censura accusare non audeo, nec debeo. Quod si in more ad salutem necessario, quævis ille videtur esse, de quo in concilio Constantiensi erat controversia, tanta fuit Martini modestia, quantum nos modestiores esse oportet in alijs erroribus condemnandis, qui consuetudini ecclesie minime ad salutem necessarie refragantur? Morem circumgestandi solenni processione, per vias publicas, Eucharistie Sacramentum, Lutherani reprobant. Si origines erroris & principium spectes, hæresis tibi erit. Nam idem illi morem hunc circumferendi Sacramenti vident, quia veram Christi præsentiam in Sacramento negant, sed si ipsum in se errore contempleris, hæresim sapit, temeritas & impudentia est: Quamuis enim multis nominibus hic error est notandus non tamen est hæresis: cum etiam si in hac consuetudine erraret ecclesia, non proinde in grauioribus rebus eius periclitaretur auctoritas. Quæ causa concilio Tridentino fuit, ut Canonem sextum de Eucharistie Sacramento cautè formaret in hæc verba: Si quis dixerit, in sancto Eucharistie Sacramente Christum non esse cultu latine etiam externo adorandis, atque ideo nec festiua peculiari celebritate venerandum, nec in processione secundum laudabilem ecclesie consuetudinem solenniter circumgestandum, Anathema sit. Non enim eos Anathemate simpliciter pellit synodus, qui ritum illum ecclesie reprehenderit, sed qui idcirco hoc faciunt, quia nec præsentiam corporalem Christi in Eucharistia admittunt, atque adeo ne ipsius quidem adorationem & cultum. Atque hæc eadem fortasse causa Martinum quantum impulit, ut qui reprehenderent ecclesiasticam illam consuetudinem impartendi Eucharistiam populo sub vna specie, eos non ut hæreticos, sed ut sapientes hæresim condemnarit. Cum enim sub vtraque olim specie, plebs Sacramentum Eucharistie acceperit, idque Apostolorum auctoritate & vsu confirmata

DE AVCT. CONCIL.

confirmata, non erat hæreticum in dubium vertere, ut
venit ille ecclesie mos nouo esset præferendus. Sed quo-
niam VVicessimæ idcirco assererent ecclesiam errare,
quia existimabant necessarium esse plebi ad salutem, ut
tranque Sacramenti speciem sumere, huc detorque-
tes illa Domini verba: Nisi manducaueritis, &c. prudē-
tissime Martinus quintus vituperationem ecclesiasticam
noui moris, non dixit hæresim esse, sed hæresim sapere.
Et quoque illud argumentum graue, ear huiusmodi er-
roribus hæresicos nota non inuratur quod, ut postea di-
cemus, non est hæreticum credere ecclesiam hominibus
in diuis referendis errare posse. At iudet ecclesia inter-
dum diuis, quos huiusmodi honore afficit, peculiari deo
festo, & cultu colere: non est igitur hæresis asserere, in hac
de vgo aut altero diuò colendo lege ac consuetudine ec-
clesiam errare. Sed intelligendū est, ecclesie mores quos-
dam à Christo & Apostolis ecclesie traditos, in quibus
qui ecclesiam errare diceret, hic erroris eius Christum &
Apostolos auctores faceret. Quis obrem hæreticus con-
feretur: Ut Iconomachi, qui ecclesiam in veneratione &
cultu imaginū errare asseruerunt. Alij verò mores sunt
post Apostolos inducti, in quibus quamuis ecclesia errar-
ret, non propterea fides periclitaretur. Sine periculo igitur
hæresicos teneri potest, ecclesiam in aliqua lege & mo-
re posse errare. Sed de secunda cōclusionione hæcenus. Sit
tertia conclusio.

Conclu. 3. In moribus non toti ecclesie cōmunibus, sed qui ad
priuatos homines vel ecclesias referuntur, errare p̄ igno-
rantiam ecclesia potest: non in iudicio solū, rerum ge-
stam dico, sed in ipsis etiam priuatis præceptis & legi-
bus. Cū quis enim occultè vna vxore habitet, alteram
ducit publice, iubet illi ecclesia, ut priore relicta, poste-
riore accipiat. Quia in res sine dubio fallit, & id præcipit
homini, quod rationi Euangelioque aduersum est. Hu-
ius verò conclusionis veram & idoneam causam Inno-
centius tertius reddidit in capit. A nobis, de senten. ex-
com. in hæc verba: Iudicium Dei, veritati quæ non fal-
lit, nec fallitur, semper innititur: iudicium autem eccle-
siæ non nunquam opinionem sequitur, quam & fallere
sæpe

e. 33. illi.
us ita.

LIBER QVINTVS.

173

Sæpe contingit & falli: propter quod contingit interdū,
ut qui ligatus est apud Deum, apud ecclesiam sit solutus:
& qui liber est apud Deum, ecclesiastica sit sententia in-
iudatus. Hæcenus Innocentius. Hæc autem, quæ perspi-
cua esse videntur, breuiter & sine disceptatione dijudi-
canda sunt. Nec enim omnia nos, ut quæramus, exponi-
mus: sed ut explicemus. Hoc itaque loco non tam con-
clusio, quam conclusionis causa consideranda est.
Nam inde liquet, id quod est animaduersione dignissi-
mum, certa & firma ecclesie decreta esse non posse, quæ
non certis & firmis principijs ac fundamentis innitan-
tur. Quocirca, si vel vnum ex his, à quibus ecclesie iudi-
cium pendet, incertum est, certum ecclesie decretum esse
nō potest: siue questio speculativa sit, seu practica, sic e-
tiam nostri loqui solent. Conclusio quippe, ut in dialecti-
corum proverbio est, debiliorem partem sequitur, & si
vnum quodlibet principiorum claudicat, eam quoque ex
illa parte debilitari necesse est. Quæ ex re facillè intelli-
gitur, ecclesie iudicia, quæ ab incertis hominum testimo-
nijs proficiuntur, infirma esse ad certam & exploratā
faciendam fidem. Quæ illud est, quo sanctum aliquem
diuorum catalogo ascribendum censet. Nec tamen im-
punè licet huiusmodi decreta in dubiū reuocare. Quin
temerarium & irreliqiosum est, in diuis consecrandis ec-
clesie abrogare fidem. Inuriam enim facit Martyri, qui
orat pro Martyre, ut capite, Cūm Marthæ, de eccl. miss.
Innocentius tradit: iniurius ergo est, ac multo etiam ma-
gis, qui martyrum catalogo ascriptum è diuorum nume-
ro rejicit. Id quoniam temerè & inconsideratè faciet,
iure professio ab ecclesia punietur.

Mox etiam, si vnum aliquod huius generis decretum
in questione veniat, certe Hieronymi, Ambrosij, Au-
gustini, ac reliquorum sanctitatem, sine crimine in que-
stionem vocare poterimus: atque adeo asserere illos eū-
demonibus condemnatos. Ita posses eos maledictis cō-
cidere, ac vexare contumelias, quæ omnia aures sanè fi-
delium perhorrescant. Quod si viris iustis in diuorum
catalogum reponendis ecclesia errat, nimitum nō esset
valde absurdum, diuorum omnium cultum ab ecclesia
explo-

Antonius
3. p. 11. 12.
e. 3. Cap. 9.
p. 1. de in-
dul. ad lau-
d. 2. d.
Th. in
quodli.

DE AVCT. CONCIL.

explodere, eorum qui post Clementem consecrati sunt. Quo quid aut stultius, aut impudentius dici poterit. Item multum refert ad communes ecclesiarum mores, scilicet, quos debeat religione colere: quare si in illis erraret ecclesia, in moribus quoque graviter falleretur. Nec differt diabolus colas, an hominem condemnatum. Atque si ecclesia abstinence legem rogaret, quae vel rationi vel Evangelio adversa esset, turpiter ab illa profecto erraretur: turpiter ergo etiam errabit in doctrina morum, si legem ferat de colendo duo, quem colere, si unus non est, & cum ratione & cum Evangelio pugnat. Ne igitur tantus error in ecclesia sit, Deus peculiariter providere credendus est, ne ecclesia, quamlibet hominum testimonia sequatur, in sanctorum canonizatione erret. Cuius peculiarissima providentia abunde magnum argumentum est, quod nunquam infirmata est: sedes ab humanis testibus semel in huiusmodi iudiciis suscepta. Quod in causis civilibus saepe accidit. Quae si singula forte non movent, unversa certe tamen inter se cuncta atque coniuncta movere debent, ut qui fidem in his ecclesiis detrahunt, eos non haereticos quidem, sed temerarios, impudentes, et religiosos esse credamus. Quibus rebus expositis, primum, secundum, ac tertium argumentum facile refelluntur.

Nam quae de postremo disputari possunt, illa nobis alio tempore, atque ad aliud institutum, si facultas erit, explicabuntur.

Nunc illud brevitati dici potest, qui summi pontificis omne, de re quacunque, iudicium temere ac sine delectu defendunt, eos sedis Apostolicae auctoritatem laeserunt, non solum reverentia, non firmare. Nam ut ea praetereamus, quae paulo ante in hoc capite explicata sunt, quid tandem adversum haereticos disputando ille proficiet, quem viderint non iudicio, sed affectu patrum auctoritatis pontificiae suscipere, nec id agere, ut disputacionis suae vi lucem ac veritatem eliciat, sed ut se ad alterius sensum voluntatemque convertat? Non eget Petrus mendacio nostro, nostra adulatio non eger. Ordines igitur vel probare vel refellere, quoniam non est scientia id

LIBER QUINTVS.

178

Ca id solum, sed etiam est prudentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus summus pontifex errare nequit. Atque iam vel in concilio Lateranen. advertebatur religionum nimiam multitudinem, quam nunc esse videmus, valde ecclesiae Christianae commodare. Concilium quoque Lugdunen. scelerat, quod in portu a parentum inhibitione contra synodi decretum aliquantum religionum confirmationem extorsit. Unde quosdam ordines per sedem etiam Apostolicam approbatos, tanquam ecclesiae vel noxios vel inutiles abolendos esse decrevit, ut nullum deinceps ad eorum professionem admitterent. Et Celestinus quintus statum vitamque haeuicellorum suo privilegio confirmavit: quod tamen confirmacionis privilegium Ioannes 22. aperte infirmum esse dicit: quod Bonifacius ex certis rationabilibus causis, quae Celestinus concesserat, viribus penitus evacuasset. Paulus item tertius ordinem, quem in Italia frater Baprista Cremenensis instituit, literis suis probasse dicitur: at nuper & ordo ille a Venetis est edicto publico expulso, & Baptistae doctrina, cui illius ordinis homines inhaerebant, Romae est condemnata. Imbecillum itaque eorum argumentum est, qui ex huiusmodi privilegijs, quae his facile temporibus vel conceduntur, vel potius extorquentur, novas religiones non aliter ac de caelo lapsas excipiendas esse confirmant: eas quoque, quae nullam regulam ex approbatis habent, nullam vel a suis editam profuerunt. Nec eius generis privilegia certa sunt sedis Apostolicae iudicia, quibus scilicet omnes fideles astringatur. Satis fuerit, si eam habeant auctoritatem, quam epistolae decretales. Quarum nonnullas constat a posterioribus meliorem consilio reformatas: quoniam non ex firmo decreto, sed ex pontificae opinionione prodierunt. Et quidem ante Dni Thomae tempora, adeo restricte & graviter novi ordines admittebantur, ut extra gravi auctore iudicio probabile argumentum prudentis consilij sumeretur. Nostro vero hoc seculo tam multae sunt religiones a pontificibus confirmatae, ut qui eas omnes tueri voluerit, tanquam ecclesiae vel viles vel necessarias, hic improprie, ne dicam stultitiae, nomine iure optimo sumisq;

De rel. doct. 76.

De rel. do. in 6.

in est. Sancta Roman de re. do. videat. iam extra. ut. Omne quodcumque de verb. h. g. h. c. v. d. 1026.

22.

rationi-

DE AVCT. CONCIL.

rationibus arguatur. Sed iam liber de concilio auctoritate concludendus est. Si prius tamen eorum conatum referemus, qui in huius loci firmissimam soliditatem impetum facere & incursionem voluerunt.

CAPVT POSTREMVM,

In quo refelluntur argumenta capituli primi.

Primum igitur aduersariorum argumentum ex his que superiore libro dicta sunt, promptissime refellitur. Ostendimus enim ecclesie nomen princepsibus & maioribus solere tribui: & in illis reipublice firmitate & auctoritate, quos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei. Ac si ecclesia columna est & firmiteramentum veritatis, Apostoli etiam sunt ecclesie fundamenta, vt ad Ephesios capite secundo, & Apoc. 21. dicitur, corporis quoque robur & firmitas a capite pedit, quod si tollas, cadat corpus necesse est. Episcopi vero populorum capita sunt. Et Petrus ecclesie caput est. Quod ad modum sequenti libro demonstraturi sumus. At sunt idcirco episcopi. Valentinus olim & similes imperitiam sanctorum presbyterorum arguerunt, non contemplantes quantum plures sit idiora religiosus a blasphemio & impudenter sophista: quemadmodum Irenaeus ait lib. quinto. Sabinius quoque idem obiecit concilio Niceno, vt lib. 2. hysto. tri. cap. 8. scribitur. Sed de Apostoli idiora etiam per quos tamen Deus sapientes huius mundi contudit. **1. Cor. 11.** Videte, inquit, vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes, &c. Sed quia stulti mundi sunt, elegit Deus vt confunderet sapientes. Non propter sapientiam maiorem pastores ecclesie firmi in fide & doctrina sunt, sed propter peculiarem Christi procuracionem, ne pastoribus & doctoribus vacillantibus populus fluctet, circumscribaturque omni vento doctrine. Quid vero si sancti episcopi non sunt? An soluendi & ligandi potestatem accipiunt? Num pascendi auctoritate careant? Super Cathedralam, inquit, Moysi sederunt Scribae & Pharisei: quocumque dixerint vobis, facite: secundum autem opera

LIBER QVINTVS.

177

eorum nolite facere. Quoniam vero, cum ab alijs plebiscitis, tum ab Augustino maxime offensum & pacificum est, per malos etiam administratos Christi radios in ecclesiam fundi superuacuum erit ei nunc argumento pluribus respondere, cui antea per nos abunde responsum est.

Ad id quoque, quod deinceps sequitur, non est difficile respondere. Nam sacerdotum veterum astra quidem refelluntur. Christo aduersa fuerunt, ac sententia hominum alioquin pessima non solum verissima, sed reipse etiam utilis fuit. Quia diuinum oraculum fuisse Ioannes Evangelista testatur. Cum enim post longam variamque concilio praesidebat, sententiam illam, cui omnes ferme consenserunt, dixisset, Expedi nobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: mos Evangelista subiicit, Hoc autem a semetipso non dixit, sed enim esset pontifex anni illius, prophetauit. Quia ex re fit, vt ex nostrorum pontificum vita quidem & opera contraria forte sint Domino lesus: sed eorum iudicia, que videlicet a summo pontifice comprobata sunt, & vera erunt, & Christianis utilia, vt que ad populi salutem sunt diuinitus insitura. Imo adeo a spiritu sancto erunt ob eam causam, qua ab Evangelista didicimus, quia scilicet ecclesie Christi pontifices sunt. Ac de secundo argumento satis.

Tertium vero argumentum sic refellitur. Nego, nullo modo Christi pactum cum ecclesie sacerdotibus esse. Est e contra nimirum primum cum Petro ceterisque, qui illi in pontificatu succedunt, vt Matth. 16. & Luca 22. videre est. Promissum item Apostolis, eorumque proinde successoribus Christus spiritum veritatis, Ioannis 14. 15. & 16. Pactum quoque veritatis cum ecclesia inimum, ad ecclesie tandem pastores & doctores referendum est. Non enim ecclesiam suam Deus aliter, quam orbe administrat, vbi infima per media, media per suprema gerantur, quemadmodum Dionysius admonuit. Pacta vero & conuenta illa vetera legum & lex, & sacerdotium. Ablatum est quippe a iudaeis regnum, ablata lex, translatum sacerdotium.

Z

Sacer-

DE AVCT. CONCIL.

Sacerdotalis autem & veritas & auctoritas paulo ante aduentum Christi labefacta coeperunt. Nam quod antiquatur, & senescit, ac prope interitum est, id debilitetur oportet, atque infirmum fiat. Prophetæ igitur, vel maximè, qui Christi aduentui proximiores fuerunt, identidem hanc legis, veritatis, auctoritatis, sacerdotis sceptrique ruinam, Iudaico populo annunciabant. Fororum hæc de re oracula si quis ad Christi Ecclesiam referre nisi ex parte velit, illa profus ignorat, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Item, Hic est Deus noster in æternum, & in seculum seculi, ipse reget nos in secula. Item, In misericordia sempiterna misertus sum tui. Dixit redemptor tuus Dominus, Sicut in diebus Noe illud mihi est, cui iuravi, ne in duces rem aquas ultra super terram: sic iuravi, vt non auferat tibi, Montes enim commouebuntur, & colles contremiscent: misericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis mee non mouebitur. Hæc 34. Item, Feriam domum Israel & domum Iuda fœdus nouum, non secundum patrum, quod pepigi cum patribus vestris: quod in terra fuerunt, & c. Et paulo post: Hæc dicit Dominus, qui docet solem in lumine diei. Si defecerunt leges istæ coram me tunc & semen Israel deficiet, vt non sit gens coram me cunctis diebus, & c. Item, Feriam eis pactum sempiternum, & timorè meum dabo in corde eorum, vt non recedant à me. Item, Percutiam illis fœdus pacis, pactum sempiternum erit eis. ceteraq; in nouo Testamèto similia: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque in consummationem seculi. Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, qui maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non preualebunt aduersus eam. Hic est sanguis noui & æterni Testamèti. Reprehensiones igitur comminationesq; illæ Prophetarum generales, ad tempus Dominicæ passionis pertinet, vt Hieronymus ipse non semel testatur. Quid ergo sibi vult, eum, que aduersum auri- quos sacerdotes dicta sunt, ea in nostros conuerteret omnia? Nempe,

Pfal. 109.
Pfal. 47.

Hier. 31.

Hier. 32.

Ezech. 37.

Luc. 11.
Mat. 26.
Ioan. 14.

Mat. 16.

In Esa. 7.
56. 57. 59.
61. 62.

LIBER QUINTVS.

Nempe, omnia in figura contingebant, illis scripta sunt autem propter utilitatem nostram. Ea igitur, que Prophetæ in illo populo reprehendunt, ad nos quoque pertinent, seruato tamen synagoga ecclesie que discrimine, vt illa ad tempus, hæc perpetua esse intelligatur. Comperit autem sine lege & doctrina, sine sacerdote & doctore, sine Christo & spiritu veritatis, ecclesiam nullo posse modo consistere. Quod quoniam alijs locis abundè satis explicatum est, non est frustra petendum. Nam & nouæ legis sacerdotibus conferre veteres, scripturarum ignoratio est. Hieremias 3. & 23. Ezechielis 34. secunda ad Corinthios 3. & 4. Cui autem aliquando veterum dictum est, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi, & c. Et rursum, Ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua? Quibus vero synagoga sacerdotibus & pastoribus spiritus veritatis promissus est, qui cum ipsis in æternum maneret, & in omni institueret veritate! Hieronymus itaque nec de sacerdotum concilio loquitur, nec de omnibus simul ecclesie pastoribus.

Mat. 16.
Luc. 12.
Ioan. 14.
61. 26.

Ad singulas ecclesias priuatosque & pontifices & sacerdotes verba Prophetarum refert, in ecclesiam catholicam, eiusque aut sacerdotium, aut veritatem nihil dicit.

At verò illud mouere quempiam poterit, quod Esaiæ 22. c. scriptum est, Expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te. Et vocabo seruum meum Eliam, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manus eius: & erit quasi pater habitantium Hierusalem, & domui Iuda. Et dabo clauem domus David super humerum eius, & aperiet, & non erit, qui claudat: & claudet, & non erit, qui aperiat. Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in folio domus patris sui, & c. Que de translatione sacerdotij veteris legis in nouum Christi sacerdotium prophetata esse, in dubium vocari non potest. Quod aut loquitur, videtur sensui nostro esse contrarium. Auferatur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & trangetur & cadet & peribit, quod prædicitur in eo, quia Dominus locum eius est. Si enim Christus Do-

DE AVCT. CONCIL.

flus Dominus, qui tanquam paxillus in ecclesia fixus est, auferatur, & qui ex eo fide ante pependerant, postea peribant & cadent, quomodo nos ecclesie in fide firmitatem perpetuam pollicemur?

Quomodo etiam asserimus, Christo ecclesie semper pastoribus asserurum? Hoc Hieronymus in commentarijs ita soluit, vt ad dies nouissimos referatur, et in re. Mat. 24. In gel et charitas multorum, & locu habebit illud, Pa- tas filius hominis venies inueniet fidem super terram. Quod, quemadmodum libro superiore diximus, no sic intelligendum est, quasi nulla tunc ecclesia futura sit, nulla Christi fides, nullum mylicum fidelium corpus, nullus veritatis in eo corpore spiritus, que omnia factis ipsis literis aduersarentur: sed vsu scripturarum, quod in comparatione caliorum minimum est, nullum esse dicitur. In tantum ergo in illis diebus fidelium numerus minuetur, vt Christus de medio ecclesie sublatus esse videatur. Sed no auolabit a paucis illis, qui residui erunt doctor suus, dabit eo quoque tempore Christus pastores & doctores, qui dat eos, donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectu in mensuram etatis plenitudinis Christi. Occurremus enim nos, qui viuimus, qui relinquimur in aduentum Domini, & simul cum Domino erimus. Ecclesia igitur eiusq; species & forma in fine vsq; seculi permanebit, permanebitq; ad eo cum ea & Christus & spiritus veritatis, sine quibus conlari illa non potest. Atq; Hieronymus illa Etate vaticinationem ad Christum secundum anagogen refert. Na sensum historicum & literale libro Commentariorum quinto explicuerat. Ex sensu aut anagogico nullum certum argumentu trahitur. Sane vero illud etia considerandum est, Prophetas illas representationes no sic in omnes eius temporis pastores & sacerdotes conuertendas, vt nullus intelligatur exceptus. Concionatoribus siquidem hoc permillum est, vt quod plerumque tangit, id ita enuncient, quasi tangat omnes. Sic aliquando totus ille populus ab Esaiâ reprehenditur, tanquam in eo a planta pedis vsque ad vertice capitis non sit inuenta sanitas: & tamē idem propheta plios aliquos

Lib. 7. 16.
in Esaiam
Mat. 24.

Esai. 30.

Eph. 4.

1. Thes. 4.

Esai. 1.

LIBER QVINTVS.

aliquos iustos relictos esse facetur, inquit, Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, &c. Sic Helias in omnes inuehitur, quasi relictus sit solus, at dicit illi diuinum responsum, Reliqui mihi septem milia virorum, qui non cinxerunt genua sua Baal, Sed de tertio argumento satis multa diximus. Nam & ex his, que superiore libro responsa sunt, poterat abunde conitari.

Ad quartum vero respondeo primum, conciliorum ad quartam auctoritatem illi testimonio non inuiti. Nihil enim de concilio concilij paxinare videtur eo loco Christus, sed vnitatis consensionem commendare, cuius ad impetrandum magna vis est. Quod si propter Innocentium, 20 d. cap. de quibus & propter synodum, 6. acti. 17. & propter synodum Chalcedonem in epistola ad Leonem, de synodis locus ille intelligatur, aliter deinde respondere possumus, quod quemadmodum in nomine principis concilium aggregatur, cum eius auctoritate induitur, sic synodus ecclesiastica in Christi nomine cogitur, cum in sicente Christo, vel eius vicario cogitur. Concilia itaq; que preter auctoritatem Romani pontificis sunt, non oportet Christum in medio habeant. Talis autem synodus illa Cypriani fuit. Tametne omnes quidem viri isti, qui in nomine etiam Christi congregantur, quamuis Christum in medio habeant, ad hunc semper effectum habent, vt veritatem quaestioni propositae decernere & tenere possint. Sed si fuerit res ad salutem necessaria, hoc fiet illis a patre caelesti, vt vel ab eo, in cuius nomine & auctoritate congregati sunt, probentur, si vera dixerint, vel doceantur, si vera non dixerint. Id enim factis est, vt preces illorum exaudiat dicantur iuxta prescriptum Matthaei testimonium. Illae vero, que sequuntur, frivole sunt Caluini calumnie: quibus non est operarietium respondere. Nam priori quidem nunc satisfecisse mihi videor. Posteriori autem & in capitis superioris tertia quaestione, ad postremum argumentum, & in tertij libri capite vltimo ad quartum respondimus. Sed de quarto argumento haecenus.

Porro ad quintum responsio ante oculos est ex his, que dicta sunt. Nam concilium Ariminense inuito Libe-

Ad quintum.

DE AVCT. CONCIL.

rio papa hereticorum opera coactum fuit, vt & in histo-
ria ecclesiastica, & in epistola Damasi ad Aphricanos e-
piscopos, & in 15. dist. ca. Sancta Romana, ex Gelasio re-
fertur. Ephesinum quoq; secundum, licet auctore Leone
congregatum fuerit, sed Dioscori tum minis, tum fau-
oribus corruptum est, pontificis legatis, & quibusdam alijs
bonis viris repugnantibus. Ita nusquam fuit confirma-
tum, sed damnatum potius a Leone & synodo Chalce-
donensi. Constantinopolitanum deniq; istud repugna-
te ecclesia pontifice coactum est, reprobaturq; postea
in 7. synodo generali, 367. patrum, qui apud Nicæam con-
uenerunt. Quæ ex loco manifeste refelluntur h. qui con-
cilij auctoritate retenta, summi pontificis existimant non
esse tenendam. Quid enim cause est, cur conciliū Con-
stantinopolitanum primum, 150. patrum tanquam vnū
ex Euangelij habeatur, hoc autem alterum Constanti-
nopolitanum, vbi multo plures fuerūt episcopi, habeat-
ur pro nihilo? Nempe conciliorum robur ab illo est, pro
quo rogauit Christus, ne deficeret fides eius, quō fratres
suos posset in fide firmare. Sed de his sequenti libro di-
ligentiſs.

Sextum di-
citur.

Nūc sextum argumentum diluamus. In quo non par-
ua questio est, num canones Trullani ecclesiasticam ha-
beant auctoritatem. Nam quod habeatur, his argumen-
tis fundetur. Primum, quod Gratianus nomine sextæ syn-
odi hos canones perpetuo citauerit, vt patet 16. dist. ca.
Placuit, & c. Quoniam. Et de cons. dist. 1. cap. iacobus, &
de con. dist. 2. cap. Didicimus, & 27. q. 1. c. Si quis episco-
pus. Sexta vero synodus sine dubio ecclesiæ auctori-
tatem habet, vt paulo post demonstraturi sumus. Trulla-
nos ergo canones catholici probare debemus.

31. dist. c.
Quoniam
32. dist. c. si
quis, 93. d.
3. final.

Deinde id suaderi potest ex Innoc. 3. de ara. & qua-
li. ordi. cap. A multis, qui in 8. synodo constitutum esse
dicit, vt si quis eorum, qui ad eorum accedunt, nuptia-
li iure mulieri voluerit copulari, hoc ante subdiaconatus
ordinem faciat. Constat vero hunc esse canonem 6.
inter Trullanos.

Præterea Adrianns papa hos canones & synodum, a
qua sunt editi, probat & recipit, vt cernere est 16. dist. c.
Sextam.

LIBER QVINTVS.

Sextam, & de con. dist. 3. ca. Sextam. Non igitur de Trul-
lanis canonibus dubitare catholico licet.

Quarto loco id ipsum demonstratur ex 7. synodo, act.
1. 16. Tharasilus. Eiusdem, inquit, sexta synodi recte &
diuine decreta edita, traditosque canones recipio. Et
acti 4. Petrus episcopus dixit, Habeo codicem sextæ sa-
cræ synodi canones continentem. Sanctissimus autem
patriarcha Tharasilus subiicit. Quæ est hæc ignorantia,
quæ plerique laborant circa hos canones? Scandalum e-
nim est dubitare, num sint sextæ synodi. Et acti 6. Epi-
pianus, qui loco synodi respondebat Iconomachis, Sa-
cra, ait, sexta synodus, postquam sententiã suam de v-
na voluntate Christi sub Constantino pronunciaſset, ite-
rũ unanimiter omnes diuina voluntate post 4. aut 3. an-
nos congregati, duos & centum canones edidit. Quod
si diuina voluntate unanimiter illi canones a patribus sunt
editi, probari vtiq; sunt septimæ etiam synodi testimo-
nio. Atq; eadem 7. synodus, Definitur, inquit, sextæ syn-
odi sancti patres, cõuentum per singulas prouincias se-
mel in anno fieri. Hunc ergo canonem & nos renouamus.
Auctoritatem ergo sciendi patres illi habuerunt, & si
sancti fuerunt, vt hic dicitur, nihil sibi usurparunt contra
ecclesiæ regulas. Ac si præter sententiã Romani Pontifi-
cis coactum illud concilium est, aduersum ecclesiasticas re-
gulas coactum esse constat, habet igitur Trullana hæc
synodus solidam auctoritatem, si septimæ synodo credi-
mus. Accedit his, quod 7. synodus, acti 3. & 6. Nicolaus in
epistola ad Michaelem Imperatorem, concilium Florẽ-
ntinum sess. 3. horum canonum auctoritate vtuntur.

Sed mihi rem hanc diligentius consideranti contraria
opinio, & probabilior, & grauior videri solet. Cuius sen-
tentia auctores habeo Anastasium apostolicæ sedis bi-
bliothecarium, in proemio in 8. synodũ, ad quam iussu
Adriani secundi venit, nam erat vtriusque lingue Græcæ
& Latinæ peritissimus, vt 63. dist. cap. 2. dicitur. In eadẽ
opinionem est Theophanes Græcus historicus, & Hum-
bertus Siluæ Candidæ episcopus, Apocrisarius Leonis
noni, in libello contra epist. Michaelis patriarchæ Con-
stantinopolitanæ. Qui liber citatur a Gratiano, vt liber
Leo-

12. dist. c.
Quoniam

16. dist. c.
clementis

DE AVCT. CONCIL.

Leonis noni contra epistolam Nicetæ abbas. Sed & à la-
tina non recipi hos canones referit Theodorus Balsamò
& Mathæus monachus, maxime Latinorum detracto-
res, ille in interpretatione eorundem canonum, in cuius
historia conciliorum & virorum illustrium. Sunt autem
argumenta, quæ hanc sententiã confirmant. Irrefragabi-
lita. Primum, quod sexta synodus sub Constantino impe-
ratore, contra Monothelitas ab Agathone congregata,
à Leone secundo comprobata, nullos ediderit canones.
Illa verò synodus, quæ sub Iustiniano imperatore postea
coacta est, cui sexta synodus appellatur, nulla est causa.
Sed de nomine nihil moror. Hoc solum assero, et con-
cilio nec Romanum pontificem, nec eius legatos inter fuisse.
Subscriptiones episcoporum videtur, & res fiet ma-
nifesta. Iustinianus primam subscripsit, deinde episcopi
qui sextæ synodo assuerant, sed nec numero pares, nec
nominibus omnino similes, ut Theophanes & Anastasius
eucерunt. Romani verò pontificis, aut legatorum
eius nulla subscriptio est.

*Idem Paulus
diaconus
li. de Rom.
gestis & c.
9 scribit.*

Alterum argumentum est, quod Iustinianus bis syno-
dum apud Constantinopolim coegisse legitur, prius sub
Sergio Romano pontifice, posteriori sub Ioanne septimo
eodem quoque episcopo Romano. Et de prioris quidem
Beda de natura rerum, cap. 67. ait, Iustinianum Romanæ
ecclesie pontifice Sergio, qua erraticæ sine synodo, quæ
Constantinopoli fecerat, sanare, & subscribere noluisse,
iussisse Constantinopolim deportari, qui tamen ob culpam
perfidie regni gloria postea priuatus exul in Pontum re-
cessit. Hactenus Beda. Et Platina in vita Sergii, Iustini-
anus, inquit, synodum habuit, in qua nonnulla approba-
ta sunt orthodoxæ fidei nequaquam congruentia. Hæc
quoque Sergio pontificis, qui tum Constantinopoli era-
rat, subscriptione sua stolidè nuntiam confirmavit. Ve-
rùm cum postea Romam delata à Sergio exploraretur,
ita percitus Iustinianus Zachariam misit, qui Sergium
ad se vinculum traheret. Hactenus Platina. De posteriori
autem idem Platina in vita Ioannis 7. ita scribit: Iusti-
nianus eadem stultitia vexatus, qua fuerat antea mis-
sum imperium Sergio pontifici duos metropolitanos

Ro-

LIBER QVINTVS.

Romam misit, qui Ioannem adhortarentur, ut habita
synodo, quæ de hominibus crederet orientales, eadem etiam
occidentales affirmarent, præpositis libellis, in qui-
bus et subscriptum erat. Homines tamen reiecta ad
imperatorem pontifex remisit. Hec ille. Ac si quis Trulla
si concilij verba velit expendere, statim deprehendit,
et in concilio concilium fuerit. Sic enim habet. Quoniam tan-
tæ vniuersales synodi quinta & sexta, de mysterio fidei
plenissime disceptantes, canones non fecerunt, propterea nos
conuenientes in hanc imperialem urbem sacros cano-
nes conscripsimus. Oportebat enim, ut synodus vniuer-
salis canones ecclesiasticos promulgaret. Hactenus con-
cilium. Principio autem, si in Constantia urbem conueni-
ssent, uicite mihi, ex quo eorum conuenissent? Anne Ro-
manus aliquis episcopus vobis concilium indicit? Mini-
me id quidem. At Romanus Pontifex eo tempore certus
erat, Catholicus erat, addo etiam, probus erat. Primates
autem ecclesie sine principis ecclesiastici & veri & Ca-
tholici & pii voluntate cogere, hoc non est synodum
velle facere, sed aduersus ecclesie principem conspirare.
Quænam modum si regni proceres ad Respublicas per-
tractanda sine regis arbitrio conueniant, coniuratio il-
la potius, quam congregatio existimabitur. Iustinianus,
inquit, eos fecit conuenire. Bene profecto narras, nam
illum improbum fuisse, & ecclesie Romanæ inimicum,
memorie proditum est. Qualem autem synodum à tali
viro spectam esse arbitramur? Sed audiamus causam
conuentus faciendi. Quoniam sanctæ vniuersales syno-
di quinta & sexta canones non fecerunt, propterea nos in
hanc imperialem urbem conuenientes, canones conscri-
psimus. Oportebat enim, ut synodus vniuersalis cano-
nes ecclesiasticos promulgaret. Itaque hæc Trullana syno-
das supplementum duarum esse dicitur, & quæ deat quin-
te & sextæ, id nimirum addidisse. Idem enim nec sexta,
aut, proprie numeratur, sed quæ deat, id est, qui in sexta,
& hæc nomine sextæ synodi Trullana se prius vendita-
re volebat. At, nunc nec sexta, nec quinta, nec septima
est, sed nullum quoddam quinifera. Illud vero quis
ferat, quod insimulant patres hæc duo grauissima concilia

*16. dist. 1.
Quoniam.*

*16. dist. 1.
Hæc.*

DE AVCTO. CONCIL.

tanquam mutila & imminuta, ut causa cōgregationis necessaria videatur? Enimvero conciliū generale ecclesie ne vnum quidē habuit, vbi causa aut heresis, aut schismatis nulla esset. Trullana hęc synodus sola est, que non ad p̄stingendam heresim, nō ad tollendam schismata, sed ad canones edendos cogitur. Equid aut erat opus, pastores ecclesiarū omnium suis sedibus cieri, ut post innumeros serē canones Apostolicos, Nicēnos, Ancyritanos, Neocesarienses, Antiochenos, aliorumq; plurimorum & marcyrum, & confessorum, qui canone secūdo Trullano cōprobantur, alij centum duo ab his patrib. ederet? Quinto vero grauius sexta synodus egit, que, causa fidei, ob quam conuenerat, absoluta, noluit ecclesie canōnib. onustam discedere. Nō igitur necesse erat canones condere, sed, si verū fateri vultis, alia Iustiniano causa vestre cōgregationis fuit, nimirū, ut Latinos, sedemq; præsertim Apostolicam inflecteretur, utq; quod Platina ait, aliqua vestra auctoritate probaret Orthodoxe fidei nequaquam cōgruentia. Nam, si, ut ipsi dicitis, post quatuor aut quinq; annos à sexta synodo exacta, sub Iustiniano filio Constantini Constantinopol. conuenerit, cerces (computate tempora) hęc illa est erratica synodus, cui, auctore nōda, Sergius noluit subscribere. Sed iam vīdeamus, ut reliqua, que nunc non exant, dissimuletur, cur his centum duobus vestris canonibus subscribere Sergius nec voluerit, nec verō debuerit.

In Canone secundo suscipitis & confirmatis 8. canones Apostolorum: hos sedes Apostolica non recipit, ut auctor est Isidorus 16. dist. c. canones. id quod cum ex Leone 9. c. Clementis ea. dist. ostendi potest, tum verō magis ex Gelasio 15. dist. c. Sancta Romana. Cur autem sedes apostolica prober 84. canōnē, quē vos probatis, vbi tres Machabæorū libri contra omnium cōsensum ecclesiarum admittuntur? Atque in eodem secundo canone synodum Cypriani, de rebaptizandis hereticis cōprobatis, quasi secundum traditam Aphris consuetudinē lex illa constituta sit, & non magis aduersetur omnibus ecclesiis Dei. Nec enim decretum illud Cypriani explicari potest ad normam 29. canonis Trullani. & 19. Nicæni.

Theopha.
nec putat
à 6. synodo
ad hoc editos
Canones, 16. annos
inter
fuisse.

LIBER QUINTVS.

182

cani. Quoniam canōn Cypriani de omnibus in vniuersum hæreticis præscriptus est, maxime Donatidis, quos condit in nomine Trinitatis baptizasse. Decretum ergo Cypriani ab vniuersali ecclesia simpliciter reprobatum, Sergius approbare non debuit, quod Trullana synodus fecit. In canone tertio ecclesie Romanæ legem de bigamis non vtdinendis summē ius appellatis, & ex rigore asserum, sedis autem Constantinopolitanæ mollicies ac dissolutio benignitatis vobis est. Mediā quasi ex duobus componitis, sed talem, qualem ecclesia Latina semper exposcit. Iure igitur hanc vestram synodum explodit Sergius.

Canon 17. iubet, ut hypodiaconi, diaconi, presbyteri, à suis legitimis vxoribus non separentur. Et conuendo apud Græcos quidem inualuit, sed synodus generalis eam toti ecclesie contra Latinorum vsum malep̄scriptis. Bene ergo Sergius vestros canones reprobauit.

Canone 16. decernitis, ut thronus Constantinopolit. æqualia priuilegia cum apostolica sede obtineat, & Alexandrina, Antiochena, ac Hierosolymitana præferatur. Scitis aduersum hunc canonem olim à sancto patre Leone pugnatum. Et quaquam ratione pugnatum est, at sequentes Romani Pontifices Constantinopolitanæ huic ambitioni & vanitati contra dicere noluerunt. De priuilegiis Antiqua.

Canone 62. præcipitis, in omnibus diebus quadragesimæ præter sabbatum & dominicam, nullas nouas hostias consecrari, sed ut apud nos in die parasceues, fieri præsanctificatum sacrificium. Hoc vestris Græcis præcipite, si vultis, Romanus enim episcopus hoc in totam ecclesiam decretum non probaret.

Iam Canon 55. nulla nostra consultatione eget, absurdus enim per se est, & manifestè in Romanam ecclesiam iniurius. Ipsum auquamus. Quoniam intelleximus in Romanorum ciuitate in sanctis quadragesimæ diebus, in eius sabbatis ieiunare præter ecclesiasticam traditam consuetudinem sanctæ synodo visum est, ut in Romanorū ecclesia si quis fuerit inuētus sabbato ieiunans, clericus deponatur, laicus segregetur. Num tibi videtur à Romano

DE AVCT. CONCIL.

mano aliquo pontifice hunc canonem probatum esse. Minime vero gentium. Quid 67? Vide ne probatus sit, sacra inquit, scriptura nobis praecepit, ut abineamus a sanguine & suffocato. Merito igitur damnamus eos, qui cuiuscumque animalis sanguinem arte aliqua condunt, & sic comedunt. Ecqua autem maior scriptura, non ignotio esse poterat, quam exhibere, praeceptum illud apostolicum ad ea usque tempora perdurasse? Quamquam verum Latini decretum Hierosolymitanum, quo ad sanguinem & suffocatum actinebat, ad hunc usque tempus transper manere interpretati sunt, quamvis in Iudeorum & Gentium consuetudine coalescere: quia in iudaeis synagogam ecclesia est honoris quodam sepelet. Ab eadem Gratianus, & sexta synodo canones Trullanos tribuit. Innocentius vero decretum Gratiani eodem nomine retulit, quo erat a Gratiano citatum, id quod & D. Thomae & alijs quoque viris doctis aliquando accidit, ut Gratiani diligentia filii capita decretorum auctoribus & titulis referant. Idem quoque Gregorio nono contigit, qui titulo de consuetudine nomine Hieronymi commentaria in prooemia retulit, quae Hieronymi non esse certum est. Caput autem illud, quod Innocentius citat, habetur 32. dist. c. si quis eorum, nomine sextae synodi. Adrianum vero Trullanos canones recepisse, ratum abest a veritate, ut nihil magis veritati posse esse contrarium. Verba siquidem illa reperitur in epistola Tharasilij ad Adrianum, non, sicut Gratianus memoria lapsus existimavit, in epist. Adriani ad Tharasilium. Tharasilus itaque recepit illos, non Adrianus, ut patet actione 2. & 3. septimae synodi. Adriani siquidem verba Tharasilij refert, ut Constantinopolitanos proprio mucrone confodiat. Si enim, inquit, vos fatemini canones illos diuinos & legales esse, canones autem 82. imaginem Christi veneranda esse concessit. Quid si septima synodus vno canone vitur, ut ipsorum Graecorum testimonio, imagines esse venerandas comprobet, ecquid inde argumenti promittat, ut ceteros item canones approbaret? Quis totum Menandrum, Aracum, aut Epimenidem confirmaret Paulus, quod horum aliquando

LIBER QUINTVS.

183

de sic testimonio vsus. Nec verba illa, quae ex 7. synodo recitamus, ipsius synodi sunt, sed Tharasilij, Petri episcopi Epiphaniij. Quae non erat eius temporis & instituti dependere. Non enim id tam agebatur, an Trullana synodus probanda esset, sed an essent imagines venerandae. Quamobrem, quae obiter & praeter institutum a priuatis hominibus in Concilio dicebantur, ne noue licet laborerentur, illa sapienter a patribus dissimulata sunt: eo vel maxime, quod in causa praecipua, de qua ibi erat controversia, Trullanae synodi auctoritate libenter utebantur. Id ne comminisci videamur, Nicolaus nimirum est auctor adhibendus, qui in epistola ad Michaelem imperatorem ad quandam causam suadendam synodi sinus Trullanae, canone quodam velle, in hunc modum distulit. Proinde hoc Constantinopolitana synodus canonum suorum sexto dignoscitur prohibere capitulo. Quod tamen non apud nos inuenitur, sed apud vos haberi perhibetur. Verum notum apostolicis imbuti documentis etiam sententias uti paganorum, quanto magis Christianorum, & contra ipsos, quorum nec vitam sequimur, nec mentem erroneam imitamur. Deinde Apostolus Paulus de libris paganorum aliqua in suis scriptis posuit, nunquid ideo etiam cuncta recipienda sunt, quae cum his pariter sunt prolata? Haestenus Nicolaus. Non itaque si aut Innocentius, aut 7. synodus, aut Nicolaus, aut concilium Florentinum horum auctoritate canonum abutuntur, probato vno aut item altero reliquos probauerunt. Quanquam patres synodi Florentinae hoc 102. dist. canones, me omnino praeterit. Nam, quod actio 3. refertur, id non ex synodo, ubi hi canones sunt editi sub Iustiano, sed ex sexto concilio vniuersali sub Constantino illius patre de promptum est, ut actio 7. eiusdem sexti concilij patet. Sed quoniam & haec synodus apud Trullum regiam palatium, scilicet celebrata est, quod de hac dicitur, hoc per errorem ad Trullanos canones creditum est pertinere. Quorum auctoritas ideo a nobis laeta est, ne quisquam falso errore deceptus, eos veris legitimisque concilij opponeret. Video autem dubitari posse, cur inter reliquos canones ecclesiae Romanae con-

trarios

DE AVCT. CONCIL.

trarios non & sz. notauerimus, vbi prohibitum est, ne Christo deinceps sub figura agni pingeretur. Sed nosse equidem has Trulli regulas inimicis insecari. Nego itaque in 2. cano. secundum veram lectionem tale aliquid prohiberi. Quia potius in eo pictura illa veneranda, quae agnus digito praecursoris demonstratur, & suscipitur, & deinceps conseruati in ecclesia iubetur. Id quod colligere licet ex epistola Adriani ad Tharasium, 7. syn. act. 2. & ex act. 4. ciuisilem 7. synodi. De Trulli igitur canonibus, atq; ad 20 de sexto argumento haec tenent.

In argumento vero septimo, Pighii contentio perennax coarguenda est, qui ut opinionem, qua semel in decretis traeretur, synodos ecclesiae decreto susceptas vanis edictis infirmare perrexit. Tantū studiū certandi, vbi scired eiserbuit, & dura peritima potest. Mihi vero non est hoc loco opus, pro sexta synodo, vnde emerfit certamē depugnare, quam & Agatho corripit, & Leo 2. confirmauit, quam & Beda lib. de tem. rati. c. 56. & ceteri post eum catholici probauerunt, quam & concilium Florent. sess. 3. recipit, & Eugenius 4. in decreto super vnione Jacobinorum veneratur. Alij pro 6. & 7. synodis apologiam edant, si diligentia illis Francisci Turenfis nō adhaerent facis. Nos enim in dogmate fidei & decretis ad salutem fidelium necessarijs conciliorum auctoritate asserimus, in rerum gestarum iudicio & ordine non asserimus. Nec in his, quae parum, vel certe nihil ad nos attinent, tempus & operam sumimus.

Offatio
argumento
respondetur.
Ad octauum ergo argumentum Caietanus in opusculo de auct. Pap. & con. c. 8. respondet, concilium Constantien. quo tempore illud decretum edidit, non fuisse vniuersale & integrum. Erat enim tum schisma in ecclesia sub tribus pontificibus, Ioanne 23. Gregorio 12. & Benedicto 13. Vnde asserere, quod id temporis illud concilium erat generale, nihil aliud est, quam reuocare antiquum schisma, aliosq; damnare, qui Benedictū & Gregorij sequebantur. Quod tamē fuit, estque semper ambiguum, Quod si obijcias, Martinum 5. in vltima sessione approbasse omnia, & singula decreta in materijs fidei, quae prius a concilio Constantien. prodijissent: respondet idem

LIBER QVINTVS

154

idem Caietanus id proprie ad fidem pertinere, & tan quā fidei decretum a Martino probari, quod aduersum haereticos fuisse definitum, vt in 2. 13. & 21. sess. factum est. Quod autem Martinus 5. ea solūm probet, patet primo, quoniam ad petitionem oratoris regis Poloniae illa approbatio facta est, qui hoc tantūm exigebat, vt acta in concilio contra haereticos confirmarentur. Patet etiam, quia Martinus dicit se omnia sic conciliariter facta approbare, & non aliter nec alio modo. Supponebat enim quaedam non conciliariter acta. Nam in illa 4. & 5. sessione, vt idem Caietanus admonet, nec disputatio aut discussio aliqua intercesserat, nec delecti fuerant adhuc viri docti ad differendum & tractandum ea, quae in fidei doctrina essent constituenda: sed id tantum postea a concilio fuit in sess. 6. Ita si quis tradita in sess. 4. diligenter expendat, inueniet ea non formam habere decreti, quo videlicet aut fideles obligentur, aut contrarium sententis excludantur. Patet demum ex literis Martini 5. in quibus errores Ioannis V. Vicleffi, Ioannis Hussi, & Hieronymi Pragensis expresse damnantur, nulla de ea re, an concilium sit supra papam, facta mentione. Sed quoniam quae de concilio Constantiensi in dubium verti solent, ea pulcherrimē explicantur a discipulis Dni Thomae, maxime a Caietano viro in nostra familia excellentissimo, nos de hac re verbum quidem vllum praeter ea faciemus. De octauo igitur argumento tantum.

In nono vero, miror equidem illorum caecitatem, qui concilium Basileense tueri volunt: cum manifestū sit, illud licet a principio Eugenio 4. consentiente fuerit congregatum, postea tamen ab eodem primūm Ferrariam, deinde Florentiam translatum, vbi Basileenses conatus publica ecclesiae auctoritate repressi sunt. Nam & vniuersi Armenorum, & Graecorum populi Christiani consensu non approbata, non in concilio Basileensi, sed in Florentino facta est. Et Eugenium ecclesia etiam post illam depositionis Basileensis sententiam, pro vero pontifice habuit, Felicem autem illum in synodo electum contempserunt. Quorsum ergo attinet mordicus concilium Basileense tenere? Quorsum fauere haereticis, qui conciliorum in haereti-

2. 2. 94.
ar. 10. &
in epola. 2.
11. & in
erat. habi-
ta, de 1790.
diff. in qua.
La. Noui
enodator.

DE AVCT. CONCIL.

hæreticos iudicia infirma esse contendunt, quod concilium Basileense eos hæresis nomine damnarit, qui etiam catholici iudicantur. Quæ qui non sentiat, is nihil omnino senturæ esse videatur. Quo circa non dubium esse nunc grande periculum pro concilio Basileensi esse velle, cum schisma illud iam extinguitum non alia ratione magis denuo possit accendi. Et Nicolaus 5. aperit sententiæ Felicem illud non fuisse veram ecclesiæ pastorem, sed nominatum. Nec verum concilium & generale, sed congregatum vocat nomine concilij generalis Eugenium verò felicitis recordationis prædecessorem suum honorificentius appellat. Ita in litteris suis non probat, nisi beneficiorum collationes, sic loqui solent, & huiusmodi cetera, quæ si irrita laberentur, populus miraris aut pastoribus, aut officialibus multum incommodi acciperet. Atque Leo decimus in concilio Lateranen. sess. 17. planè definit concilium Basileense non fuisse legitime celebratum, et postea, cum de quadam sanctione ageretur à concilio Basileen. edita: Sicut Leo, inquit, eos, quæ in secunda Basileensi synodo temerè contriustitiam & catholicam fidem gesta fuerunt, postmodum in Chalcedonensi concilio rectè reuocari, ita nos à tã nephariæ sanctionis reuocatione retrahi, salua conscientia & ecclesiæ honore non possumus. Cum ea omnia, post translationem eiusdem concilij Basileen. per felicitis memoratæ Eugenium papam & prædecessorem nostrum factam, à Basileensi concilio titulo seu potius conuenticulo facta extiterit, ac propter ea nullum robur habere potuerint. Cum etiam solò Romanum Pontificem tanquam auctoritatem super omnia concilia habentem coaciliorum radiceudorum, trahendorum, ac dissoluendorum, plenum ius & potestatem habere, nedum ex sacra scripturæ testimonio, etiam sanctorum patrum ac aliorum Romanorum Pontificum decretis, sed propria etiam eorundem conciliorum confessione manifestè constet. Hactenus Lateranen. concilium probat autè ea, quæ dixerat, multis & testimonijs & exemplis, quæ nos, ne sit longum, prætermissimus. Sed prouocauerunt doctores Parisien. à concilio Lateranen. & appellatio nomine academice circumfertur. Quorum illa

fuerit,

LIBER QUINTVS.

115

fuerit, ego hic non disputo: illud astruo, non sine ecclesiæ scandalo atque pernicie eum fuisse. Extat anathema Pij secundi in eos, qui ad futuram concilium appellauerint. Et sine Pij causis, quas multas suis litteris reddidit, manifestum est, rem hanc & hæreticorum omnium summum pericinium esse & fenestram, vel maximam aperire ad obedientiam ecclesiasticæ iustitiam, ac perniciem veræ pietatis. Sed de his non est huius loci temporisque disserere. Verùm obijcis ea, quæ in 2. sess. concilij Basile. decreta sunt, à legitimo concilio esse decreta, vt patet ex litteris Eugenij, quæ lecta sunt 16. sess. eiusdem concilij. Sed nos huic questioni breuiter respondemus, non approbasse Eugenium decreta edita, sed solum concilium generale Basileense à tempore inchoationis iure legitime continuatum fuisse. Deinde, concilium in secunda sessione non erat plenum, quia maior pars episcoporum decerat, inuò paucissimi aderant. Quare inchoatione quidem generale erat, sed nondum erat verè & perfectè re ipsa generale. Præterea, Legatus sine commissione processit ad ea decreta ferenda, vt ex litteris Eugenij ad Iulianum colligitur. Adde, quod cum gratis atque difficilis semper fuisset inter catholicos altercationio, quibusdam dicentibus papam supra concilium esse, alijs contra asserentibus concilium esse supra papam, nulla conuisione facta, nullo examine præcedenti, positum est id, quod erat ambiguam. Quare non fuit decretum fidei, sed simplex quædam commemoratio eius doctrinæ, quæ erat in concilio Constantiensi tradita. Id quod videntes huius synodi patres, rursus in sessione hanc eandem aliter tractauerunt, desinientes ea tanquam fidei decreta esse deinceps amplectenda. Sed tunc omnis legatorum potestas erat abolita, & synodus Florentiam translata. Quare nihil mirum, si turpiter & pueriliter errauerit, eos pro hæreticis condemnando, qui tunc sine controuersia fideles habentur.

Ad decimum verò argumentum responsio est facili. *Decimum* plenaria cõcilia à summo Pontifice maximè cõfir- *dissoluit-* mata, per alia legitima & probata emendari. At quod ple- *natum* natum concilium summi Pontificis auctoritate firmatū

Aa

per

DE AVCT. CONCIL.

per aliud posterius emendetur, exemplum ne vnum quidem profertur potest. Nam & huiusmodi concilia Augustinus non infirmat, sed tueretur eiusdem libri c. 4. Quamquam Augustinus non videtur loqui de emendatione fidei, sed emendatione legum, quæ ad res scilicet, vel gestas, vel gerendas referuntur. Ipsa plenaria, inquit, concilia priora à posterioribus emendantur, cum aliquo verum experimento aperitur, quod clausum erat. Quod ad fidei veritatem referri vix potest, quæ non verum experimentis innotescit. Leges ergo nonnullæ, in quibus per imprudenciam falli concilia possunt, nihil obstat, quominus à posterioribus concilijs emendantur. Idem vero autem ex his etiam responderetur. Non enim sunt nobis explicanda singula.

Ad vnde-
cimus.

Ad vndecimum diximus sæpè concilia integra & capitulis auctoritate perfecta ea esse, quæ nos ab errore vendicamus. Nec si summus pontifex firmus in fidei causa iudex est, concilia frustra coguntur. Primum enim, ut capite superiore admoneremus, Romanus pontifex non temerè & stultè, sed consideratè atque sapienter habet fidei controversias definire, aduocando scilicet concilia, vel plures, vel pauciores, iuxta rei, de qua differitur, gravitate. Iuuant enim patres concilij summi pontificis fidem atq; doctrinam. Vnde in concilio Hierosolymitano, cum facta esset magna conquisitio, Petrusq; sententiã dixisset nullo sacrarum literarum testimonio iurata: Iacobus probauit eam quidè ad ditis testimonijs prophetarum. Adiecit item quasi de suo legem maxime necessariam, de abstinencia ab idololatrijs, fornicatione, suffocatis, & sanguine. Ita enim diuina procuratio in ecclesiam se fundit, vt membra præcipua, tamen si à capite ipsa pendeant, caput tamen tueantur & iuuent. Facit quoque concilium piabiliorum populo fidè, propter acceptissima multorum testimonia atq; iudicia. Nam de leges, quæ communi optimatam cõsensu & rogatur & feruntur, libentius populus accipit, quam si à rege solè ederentur. Quis obrem Bedæ libro citra, in actis Apostolorum, prudenter sanè monuit, Paulum contulisse cõ Apostolis alijs Euangelij, quod prædicabat in gentib, solerter

LIBER QUINTVS.

Solertè in concilio disquirens, an ecclè de legalium cessatione doceret. Nò quod ipse de hac re, inquit, aliquid dubitaret, sed vt mentes dubitantium Apostolica synodi auctoritate firmaretur. Gregorius autem de synodis provincialibus locutus est, quæ in causa fidei vix quicquam obtinere poterunt, nisi essent summi pontificis auctoritate roborata. Illa expertus est Gregorius, hæc non est expertus. Quòquam & illo tempore concilij Niceni utilitas nondum erat satis explorata.

De postremo argumento difficile dictu est. Quid Theologi serè opinentur, video. Hoc tamen verè licet dicere, Romanum illud Nicolai concilium locutam esse multò ad sensum fidelium accommodatis. Concilij verba prius audiamus, posterius expendemus, verà ne an falsa sint. Profiteor, inquit, Berengarius, non solù sacramentum, sed verum etiam corpus Christi manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium mentibus acteri. Hæc Berengario præscripta à synodo confessionis forma, vbi alterum potest habere dubitationem, An corpus Christi ratione sacramentalium specierum, verè & tractari dicatur & frangi. Alterum dubitari non potest, quin in se ipso Christus, nec tractetur à sacerdotibus, nec frangatur. Atque alij dicunt forè pro suo arbitratu quisq; nos aut hoc quidem tempore, & in hac questione sequimur potissimum Thomam V Valentem, qui in libro sacramental. titu. 4. cap. 24. docet, eiusmodi loquendi formulas & esse verissimas, & esse etiam olim à patribus usurpatas. Refert in hoc Dionysium cap. 3. lib. de ecclesia. Hæc refert quoque Chrysostomum in Matth. homi. 83. reuertat autem & cap. superiore Paschasium in lib. de corpore & sanguine Christi. Fideles sanè cum species sacramentales viderint, Christum se vidisse testantur, eundemq; cum illas tetigerint, tetigisse. Quod magnū proleptò argumentum est, cur ita esse credamus. A fidelium vulgo, inquit, ista sumis. Memebã ne à lenonibus diceret Christiani rudes differant isto modo. Bene profecto narras. Nam in quaestione fidei communis fidelis populi sensus haud leuem facit fidè. Quæro enim ex te, quando de rebus Christianæ fidei inter nos contendi-

Postremū
diluitur.
De id. de.
2. Ego Be-
renarius.

DE AVCT. CONCIL.

mus, non de Philosophiæ decretis, vti iam potius quere-
dum est, quid Philosophi atque ethnici, an quid homi-
nes Christiana & doctrina, & fide instituti sentiant. Præ-
sertim cum huic sententiæ cōsenserint patres etiam ve-
teres, quemadmodum paulo ante demonstratū est. Præ-
terea motis speciebus sacramentalibus id, quod inter do-
ctiores ferè cōuenit, Christus item per accidens quidē,
sed mouetur tamen: nihil igitur obstat, quin visis tacti-
que speciebus, Christi corpus & videatur & tangatur.
Nam nec ipsa substantia sensilis, nisi per accidentia, sen-
tiri potest. Adhuc, cum species panis vini que miscetur,
ecclesia fateretur corporis & sanguinis Domini mixtionē
fieri: ergo cum videntur & tanguntur species, corpus
Christi & videtur & tangitur. Quid multa! Sic mihi pec-
suasi, sic sentio, Christi corpus in locū panis ita succel-
sisse, vt præter ea, quæ fidei huius sacramenti repugnā
omnia sibi vendicer, quæ panis ante ratione accidentiū
vendicabat. Alioqui, qui species panis manducaret, &
Christi corpus non ederet, nec ille biberet sanguinem
qui vini specie potaretur. Atqui scriptum est, Accipite
& comedite: hoc est corpus meum, & rursus, Qui man-
ducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, &c. &
iterum, Qui manducat indignè, iudicium sibi manda-
cat, non diiudicans corpus Domini. Quod si caro Chris-
ti in sacramento editur, certe frangitur, dentibusque fi-
delium atteritur. Vtranque enim ei cibo, quæ edimur
est & coniunctum, & proprium. Quid? quod per Lucā
si Græci sermonis habetur ratio, Dominus ait, Accipite,
hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur? Nec
verò nobis Diuus Thomas in 4. sentent. obijci debet
cum in 3. par. quæst. 77. articulo 7. ad tertium argumen-
tū, noī hæc huius sententiæ auctor fuerit vel præcipuus:
quem quis non præferat sexcentis Oecolampadijs? De
postremo igitur argumento diximus satis, satisque
proinde de quarto loco diximus.

Ad sequentem deinceps
transcāmus.

Quinti libri finis.

D3

187
DE ECCLESIAE
ROMANAE AVCTO-
RITATE, QUAE QUINTO LOCO

continetur, Liber Sextus.

CAPVT I.

Vbi ponitur argumenta, quibus huius loci auctoritas impugnatur.

IN eum locum incidimus, quem longè
lateque patentem Theologi, præsertim
iuniores, copiose tractare solent. pro-
pterea quod sedis Apostolicæ non au-
thoritas modè & præuata, verū etiam
omnis omnino vis & facultas, cum sem-
per ab hæreticis impugnata est, tū mul-
tò magis hoc tempore à Lutheranis impetitur, quorum
in Romanam ecclesiam ebrentio perniciosa & odium æ-
ternū est. Sed non ego persequar quæstiones infinitas de
Romani pontificis potestate, tantū de auctoritate dog-
matum videamus. Nolo autē agere confusè, vt id expli-
cemus hæc disputatione, quod queritur. Itaq; eorū im-
primis argumentationes exponemus, qui locum impu-
guāt. Deinde loci nos vim & auctoritatem cum catholi-
ca ecclesia conseruabimus. Post hæc aduersariorū ar-
gumenta diluemus. Quæ si longior fuerit oratio, cum
magnitudine utilitatis comparata, fortassis etiam bre-
uior videbitur. Qui igitur locū hunc in firmare pergunt,
his argumentis, vt sibi videretur, efficiunt.

Primo, Ioannes vigesimus secundus publice docuit,
in florum animas non videre Deum: vsq; ad iudicij die-
cauit; ne Parisijs Theologiæ gradum quisquam con-
sequeretur, nisi prius in hanc sententiā iurauisset. Erato
igitur summus Pontifex atque ad eō sedes apostolica in
fide potest.

Secundò, Celestinus tertius definiuit, quod cū alter
coniugū labitur in hæresim, dissoluitur matrimonij, vt
patet de diuorij, c. Quanto. Super quo affirmat Ho-

AA 3

licius,

DE ROM. ECCL. AVCTO.

fiensis, Celestini epistolam decretalem habitam olim in corpore iuris, Erravit igitur in fide Celestinus. Nam definitio illa Evangelio contraria est.

Tertio, Alexander tertius de sponsa duorum, cap. Licet, asserit, quosdam suos predecessores iudicasse: quod si post matrimonium contractum per verba de presentibus, non consummatum tamen, aliud novum matrimonium consummaretur, primum dimitteret, secundum est validum. Hic autem error est sine dubio in fide & moribus manifestus.

Quarto, idem Alexander tertius, c. Cum esset, de testam. definit, alienum esse & a generali eccles. consuetudine, & a divina lege, & sanctorum patrum institutis, ut testamenta, nisi quinque vel septem testium fuerint subscriptione firmata, penitus rescindantur. Constat autem civilem legem, quae eiusmodi testamenta minus solennia iudicat, a viris hodie ecclesiasticis comprobari. Falsus est igitur in fide Alexander, ut qui pronunciet legem aliquam esse divinae contrariam, quae re vera contraria non est.

Quinto, Innocentius primus in epistola ad Rufum & Eusebium, c. 1. Qui viduas, inquit, acceperunt uxores, ad summum sacerdotium agnosimus peruenisse. Quod contra legis esse praecepta, nullus ignorat: cum Moyses clamat, Uxorem virginem sacerdos accipiat, contra quod praeceptum divina auctoritate subnixum, nulla defensio opponitur, nisi consuetudo vestra, quae ex ignorantia profecta est. Et Innocentius tertius, cap. Per venerabilem, qui filij sine legitimi, cum quandam legem Deut. retulisset, Sancti, ait, cum Deuteronomium secunda lex interpretetur, ex vi vocabuli comprobatur, ut quod ibi decretum, in nouo testamento debeat observari. At decreta veteris legis debere a nobis observari, sacris etiam litteris, non modo concilio Florentino aduersatur.

Sexto, Nicolaus tertius in extrauaganti, Exijt qui seminat, de verborum significatione, decernit, abdicacionem proprietatis, omnium rerum tam in speciali, quam in communi Christum dominum & verbo & exemplo docuisse. Quod erroneum esse Ioannes vigesimus secundus docet in extrauaganti, Tum inter nonnullos:

Septi

LIBER SEXTVS.

288

Septimo, Nicolaus ad consulta Bulgarorum, refertur quod de consec. 4. c. quodam Iudaeo, definit, quod si in nomine Christi aliquis baptizetur, rebaptizari non debet. Cuius oppositum Pelagius papa determinat, in epistola ad Gaudentium episcopum, refertur quod eadem dist. cap. Multi, &c. Si re vera, quae ambo capitula ex eadem epistola sunt deprompta. Consentit & cum Pelagio Zacharias papa, c. in synodo, eadem dist. Aut Nicolaus igitur, aut Pelagius falso de fidei questione decreuit.

Octavo, Diuus Gregorius in epistola quadam ad Augustinum Cantuariensem archiepiscopum, Gregorius quoque tertius in epistola ad Bonifacium episcopum, et apostolicae Romanaeque ecclesiae auctoritate pronunciantur, quod si mulier in firmitate aliqua fuerit correpta, nec valuerit debitum marito suo reddere, maritus quidem aliam uxorem ducere potest, ea lege tamen, ut subsidij operi coniugi priori non subtrahat. Quod autem vir ab uxore, quae per infirmitatem debitum reddere non valet, discedere possit, atque ad secundas nuptias transire, doctrinae evangelicae apostolicaeque aduersum est, ut Gratia. 22. q. 7. dixit.

Nono, Gelasius contra Eutychen & Nestorium definit, in altaris sacramento, facta etiam consecratione, panis vini que substantiam manere. Id quod a fide catholica alienum est.

Decimo, Romani Pontifices literas saepe sacras falso exposuerunt. Nam ut ea loca praetermittam, quae Caietanus refert in opusculo 27. quaestione 9. vltima, cente Gelasius papa cum concilio septuaginta episcoporum, & refertur sub nomine Pelagij, 21. dist. cap. Quatuor, atque Anacletus 22. dist. cap. Sacrosancta, probant, Romanam ecclesiam ceteris esse prelatam, illa Evangelica voce Domini saluatoris, Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Quod idem plures etiam alios pontifices sensisse constat. Ridiculum autem videtur esse, Evangelicis testimoniis in eum sensum velle flectere. Ad eundem quoque modum plerique summi Pontifices ad probandas maiores ecclesiae causas ad sedem Romanam esse referendas inducunt illud ex Luca, Ego rogavi

Aa 4

pro

DE ECCLE. ROM. AVGT.

pro te, Petre, ne deficiat fides tua. Quod quàm ineptum sit, vel ex eo liquere auit, quòd ibi Dominus Petro solus non item poteris loquebatur. Subdit enim, Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Quæ verba si ad posteros referantur, nimirum Romanos pontifices, prius auersos fuisse oporteret, vt aliquando conuersi confirmarent fratres suos. Cùm itaq; Romani episcopi sacras literas falso interpretarentur, falli & fallere in fidei dogmate possunt. Nam ex sacrarum literarum recta intelligentia vera dogmata, ex obliqua verò falsa trahuntur.

Dist. 90. c. 1. fidelior ex serm. 47. de fide Petri.

Vnderimò, si Apostolica sedes in fide errare non possit, id maximè ex privilegio Petri, Luc. 22. Ego rogaui pro te, Petre, vt non deficiat fides tua. At, Petri fides defecit, iuxta id quòd Ambrosius ait, Fidelior factus est Petrus, postquam fidem se perdidisse desinit. Multo ergo magis ceteri successores errare in fide potuerunt. Vt errauit certè Anastasius 19. di. c. Anastasius. Errauit quoque Honorius, vt in con. 6. Constant. actio. 13. & 14. desinitur.

92. dist. c. legimus.

Postremò, Hieronymus in epist. ad Euagrium, cùm illi obijceretur Romanae ecclesie consuetudo, Si auctoritas inquit, queritur, orbis maior est vrbe. Vbi cunq; fuerit episcopus, siue Romæ, siue Constantinopoli, siue Alexandria, eiusdem meriti, eiusdem est & sacerdotij. Potentia diuitiarum & paupertatis humilitas, vel sublimitas, vel inferiorem episcopam non facit. Ceterum, omnes Apostolorum successores sunt. Quid ergo mihi proferis vnus vrbis consuetudinem? quid paucitatem, de qua ortum est supercilium, in leges ecclesie vindicas? Hactenus Hieronymus. Et Ambrosius lib. 3. de Sacram. capite primo, cùm Romanam consuetudinem sibi opponeret, In omnibus, ait, cupio sequi ecclesiam Romanam: sed tamen & nos homines sensum habemus: ideo quòd a libi rectius seruetur, & nos rectè custodimus. Ipsum sequimur Apostolū Petrum: ad hoc eccles. Romana quid respondet? Vtique ipse auctor est nobis huius assertionis Petrus Apostolus, qui sacerdos fuit ecclesie Romanæ. Quòd si Hieronymus & Ambrosius eccles. Romanæ instituta facile rejiciunt, certè non est cur Apostolica se-

dis

LIBER SEXTVS.

129

dis præscriptam in moribus regulam sequi debeamus. Eo ve maxime, quòd Trullana synodus canones, affectis, Romanam ecclesiam præter ecclesiasticam traditam consuetudinem Sabbatis quadragesima se iunare: corrigi hanc ecclesie Romanæ morem, qui contra Apostolorum canonè 65. inoleuerit. His potissimum argumentis hunc locum quidam infirmum esse cõtendunt. Credunt enim sedem Apostolicam errare posse, etiam cum de fidei questione iudicet. Inter Parisienses Gerson & Almaini huius sententiae præcipui auctores habentur. Eandem sequitur Adrianus in 4. senten. de cõsu. quest. vltima. Ac Thomas quide VVal. lib. 2. doctri. fid. anti. cap. 19. eandem videtur sequi, tamen in lib. de sacram. tribus. doctrina 10. longe aliter sentit. Gratianus 19. dist. 6. Hoc autem intelligendum est. eadem opinioni videtur etiã assensur. Nec ab hac, vt apparet, alienus est Cardinalis Turret. ecc. lib. 4. par. 2. cap. 16. Quamuis in lib. 2. cap. 109. 110. contrariam sententiam de tenet & ostendit. Hanc Erasmus libenter amplectitur super epist. Hieronymi ad Damasum de nomine Hypostasis. Quia in libro de ratione veræ theologie sanctam dicit aperire ad perniciam veræ pietatis eos, qui doceant Romanū Pontificem errare non posse, quoties de moribus aut fide pronunciat. Huic Lutherus subscribit, huic VViclefista, atque adeo omnes hæretici subscribunt libentissimè.

CAPVT II.

In quo redditur causa, cur sedes Apostolica quintum locum obtineat.

Horum ergo operationè ex academijs theologicis expofurus sum. Efficiamq; vt spero, vt argumentorum meorum, si integris animis expendantur. semotis contentione & odio, quibus omne iudiciū exoculati solet. Vt autem euidentius intelligatur, quàm sit magnus huius opinionis error, fingamus animo vnū esse Lutherum, in quem stylus hic nosse acuat. Nā errantium multitudo non parit errori patrocinium. Sit ergo primus idemq; solus qui audeat affirmare, summū Pontificem ecclesiamq; Romanam in fidei cõtroversijs

Aa 3

decernat.

DE ECCL. ROM. AVCT.

decernendis posse contra euangelium errare. Nisi ego probaui certioribus argumentis, id esse erroneum, quam probent catholici aut purgatorium esse, aut indulgentias pontificias diuina auctoritate constare, auctoritas hęc mea, quantum ea cuique est, apud lectores periclitabitur. Illud vero melius ostedo, si ad locum hunc firmam ratione constabundum, altius huius rei fundamenta iacio. Sed ante tamen cur hunc locum quantum fecerimus, paucis explicandum est. Erunt enim fortasse quidam, quibus aptior ordo videretur, si priorem, quo conciliorum auctoritas continetur, hic locus antecederet. Quocirca si aberrant à coniectura, video tamen quid sequantur. Nempe sedis Apostolicę auctoritate sublata, concilia quecunque non solum vacillare, sed cadere, et sedem Apostolicam per sectiam sine concilijs suam habere auctoritatem. Priorem itaque esse ecclesię Apostolicę, quam conciliorum auctoritatem. Rebus autem suam eaque seruare locum natura iubet. Quemadmodum et locus elementis suis est cuique proprius, ut terra in firmam teneat, hanc in undecaque, superior ardet, ignibus altissima ora reddantur. Quibus breuiter respondemus, nos homini ingenij habita ratione, naturę ordinem sepe negligere. Est autem hominibus comparatum, quod Aristoteles non semel admonuit, ut à notioribus ad ea, que minus sunt nota, proficiscantur. Quamobrem, et conciliorum auctoritas plerisque sit & acceptior & notior, nihil mirandum est, si naturę ordinem antevertimus. Preterquam quod concilia ecclesiam representant, & ab ecclesia catholica concilia catholica sciungere, non erat satis ex ordine. Merito igitur ecclesię concilia laudare fecimus. Sed de his hæc tunc. Jam id, quod erat institutum, persequamur.

CAPVT III.

Tria promissa continet, quibus efficitur Petri in fide firmitatem ad successores quoque derivari.

Est non sum nescius, quā sit scholastica disputatio. nis forma quibusdā inuisa, sed non debeo tamen aliam in re disputandi rationem, præter eam, quā & vitis

LIBER SEXTVS.

199

de his clarissimis probatam esse intellexi, & adertores omnes refellere semper aptissimam existimaui. Certè que Augustinus contra aduersarios ecclesię disseruit, tametsi & inueta sunt a otius, & dicta subtilius, quam ut quis ea posse agnoscere, ad euincendas tamē hereses eo aptiora iudicentur, quod tenuius ad viam resecata sunt. Demonstraturus igitur Apostolicam eandemque Romanam sedem errare in fide non posse, Scholę more tres propositiones habeo ponere, in quibus huius quæstionis cardo vertitur.

Prima propositio. Petrus Apostolum fuisse à Christo institutum pastorem ecclesię vniversalis.

Hanc probat aperte illud apud Ioannem testimoniū, *Cap. 21.* Pasc oves meas. Qui enim non distinxerunt has oves & illas, aliena usque suo demonstrant oculi, quæ Petrum pastorem non recognosceret: ut Innocentius, de maio. & obe. cap. Solita, & Bernardus lib. de cons. ad Eugē. ca. 6. euidentissimè argumentantur. Nec dubitari potest ad Petrum eam curā specialiter pertinuisse, quæ dominus priusquā oves illi cōmitteret interrogauit, nec id semel ait his, sed tertio etiam, Simon Iona diligis me plus his? Vbi non expressit solum Simonis proprium nomen, sed patris etiam nomenclaturam adiecit, ne vlla posset ambiguitate Petri potestas eludi, aut peruersè in alium transferri.

Cap. 16. Atque idem rursus ex altero apud Mattheum testimonio declaratur: Beatus es, inquit Dominus, Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo ecclesiam meam, & quodcunque solueris super terram, &c. Vbi notandum in primis illud, quod cum omnes discipuli rogati fuissent, ceteris tacentibus, vnus Petrus respondit. Deinde & illud aduertendum, quod & nomen Petri antiquus Christus seruauit, inquit, Beatus es Simon, & patris etiam nomen addidit, ne ad Cananę posset verba referri. Nomen quoque nouum in didit, quod Petrus non commune cum reliquis Apostolis esset, sed propriū. Et ego dico tibi, ait, non Ioanni, non Iacobo, sed, tibi, tu es, non solum vocaris, sed es, Petrus, hoc est saxum. Vnde & Ioan

DE ECCL. ROM. AVCT.

& Ioannis primo ca. Cephas, id est, petra ingens, seu rupis magno serendo edificio idonea, à domino vocatus est. Et super hanc petram, inquit, edificabo ecclesiam meam, id est, super te o Petre. Vt exponit Hilarius super Mattheam. Ambrosius sermone 47. de fide Petri, Cyprianus in epistola ad quintum, Hieronymus 1 lib. contra Iovinianum & super Mattheum, & in epistola quadam ad Marcelinum & Efas 2. & 16. cap. quamuis in concione quaedam de Pentecoste aliter exposuerit. Chrysostomus homil. 18. in Mattheo. Cyrillus lib. 2. in Ioannem cap. 12. Origenes hom. 1. in Mattheo. & hom. 3. super Exodum. Theophylactus Lucae 22. Gregorius in quadam epistola ad Minucium Augustinum, & in alia ad Eulogium Alexan. episcopi 6. lib. epistola 37. Leo in concione 2. de Apostolis Petro & Paulo. Sed & in epistola ad Flavianum, Petrus, inquit, principali petra soliditate & virtutis traxit & nominatus. Atque in epist. 67. ad episc. Viennens. id aperitius exponit, 19. dist. cap. Ita Dominus, Tertullianus lib. de praescripto. haer. Epiphanius in lib. Ancoratus, Dionysius item in epist. ad Timotheum. Petrum dicit à Paulo vocatum fundamentum ecclesiarum. Et Conci. Chalced. vocat Petrum petram & trepidinem catholicæ ecclesie atque ex consequenti, fundamentum, ecclesiam catholicam super Petrum ædificatam. Nec melius, Augustinus super Ioannem homil. vltimis, & de verb. domi. homil. 13. id verum esse concedere. At lib. 1. retract. cap. 21. hunc communem sanctorum sensum non reprobat. Nec reprobare sanè is poterat, quem non summi modo pontifices, verum ecclesia quoque probant, quemadmodum ex his, quæ postea dicemus, perspicuum erit.

Sed non est opus, rem alioqui lucidissimam externis admonitionibus illustrare. Quorsum enim dicit dominus Simoni filio Ioseph, Tu es Petrus, hoc est, saxum, nisi ut intelligeremus, cum euasigio addit. Et super hanc petram edificabo ecclesiam meam, ipsissimum Petrum esse, super quem esset ecclesia edificanda? Cum vero id sit secundum metaphoram domus fundamentum, quod seruata corporis analogia caput manifestè colligitur, Petrum ut ecclesie caput, ita etiam fundamentum esse. Cur autem

LIBER SEXTVS.

191

omnem nomen capitis in Petro vereamur, si rectorem omnium Christi cum negare non possumus? Nam populi rectores, capita dicuntur. Amos 6. & Saul, quoniam rex erat, caput populi dicitur, 1. Reg. 15. Sed testimonia petrum bucerus quatit, negatque Petrum ab illo vltimam caput ecclesie vocatum. Impudentissimè vero negat. Quoniam Iuarissus, Alexander huius nominis primus, Pius etiam primus, Calixtus primus item, Gregorius, Athanasius, Chrysostomus, patres concilij Chalcedonensis, Cõstans. septimæ synodi. Petrum ac successores eius caput ecclesie non obscure appellauerunt. Quorum testimonia paulò post ad scripturi sumus. Fateamur igitur, Petrum & caput & fundamentum & rectorem passioem. que esse à Christo constitutum ecclesie vniuersalis. Hæc enim oia ad eum sibi coherent, ut si vnum ex illis tollas, reliqua tollere necesse sit. At Clemens 6. dispo. lib. Petrus, Iacobus & Ioannes, inquit, quæuis à Christo fuerint omnibus penè prelati, tamè non sibi vendicabat primatus gloriam, sed Iacobum, qui dicebatur iustus, Apostolorum episcopum statuunt. Non igitur Clementi Petrus erat pastor ecclesie vniuersalis. Huiusmodi scilicet testimonia hinc inde venantur hæretici, ut luci tenebras offundant. Dionysius 3. c. de diuin. nomin. Petrum dicit summum fuisse decus & Theologorum columnam. Euseb. lib. 2. eccle. hist. c. 15. Petrum scribit, probatissimum omnium Apostolorum & maximum, fidei que magnificentiæ principem. Epiphanius hæc 51. affirmat Christum elegisse Petrum, ut esset dux suorum discipulorum. Leo in epist. ad episc. Viennens. Euangelici muneris sacramentum, ait, ita Dominum ad omnium Apostolorum officium pertinere voluisse, ut in beatissimo Petro omnium Apostolorum summo principaliter collocaret. His, nam alios enumerare longum est, his inquam, tam multis & idoneis testibus non credunt hæretici: & volunt nos vni Clementi credere, qui dicat Iacobum Apostolorum episcopum institutum esse. Hierosolymorum episcopus Iacobus agnoscitur, Apostolorum episcopus non agnoscitur. Quænam Apostoli ædificationis gratia, cum erant Hierosolymis, Iacobo sanè plurimum deferbant, quò postea

his

DE ECCLIE ROM. AVCT.

ris episcopis exemplo essent, ut tanquam subditos in aliena ecclesia se gererent. Sed bene habet, quod non assentit Clemens Dominum statuisse, sed apostolos modelle causa. Nos vero hac prima propositione assentimus, Petrum a Domino passorem ecclesie catholice institutum. Quod, quoniam Catechismus in libel. de auctorit. Papae & concilij. & fufius adhuc in altero de ecclie. Romane primatu plurimis maximisque argumentis ostendit, nos breuiter demonstrasse sufficit.

Secunda propositio. Petram, cum ecclesiam doceret aut oues in fide firmabat, errare non potuisse. Hec primam ostenditur ex illo testimonio, Lucae 22. Simon, Simon, ecce Satan expetuit vos, ut tribuaret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. En cum dixisset Dominus, Satan expetuit vos, non ait, Ego rogaui pro vobis, sed, pro te. nec dixit, Et vos aliquando conuersi. sed, Tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Cum autem oratio Christi, ut auctor est Paulus, semper fuerit exaudita quod Christus orauit, id certe consecutus est, ne Petri fides deficeret, ut fratres posset in fide firmare. Deinde hanc etiam demonstrat illud Matthaei 16. Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, & porta inferi non preualebunt aduersus eam. Quae verba explicata hom. 1. in Matth. Origenes ait: Manifestum est, et si non exprimitur, quod nec aduersus Petrum, nec aduersus ecclesiam porta preualere poterat inferorum. Nam si preualeret aduersus petram, in qua ecclesia fundata erat, contra ecclesiam ire preualeret. Petrus ergo firmus stabat in fide, ne fabrica super ipsum fundata rueret. Preterea si Petro peculiari ratione & privilegio, Claves non vnus caeli, sed caelorum datae sunt, quemadmodum hom. 6. in Matth. annotauit Origenes, Claves autem caelos aperiant, consequens sit, ut omnia caelorum impedimenta tollant. At ex parte intellectus ingressum in caelos impedit ignorantia fidei, sicut ex parte voluntatis affectio prauidata est igitur Petro potestas non minus ad tollendam ignorantiam, quam ad tollenda peccata. Quae cumque ita soluisset & quae enimque ligasset, siue spectarent ad intellectum siue ad affectum, ea ligata fuissent solutae in ecclesia.

Quamobrem,

*Videtur
Turre. ii. 2.
Summa ecclie. c. 17.
Dis. Simonis
nomen tu
Graeco re-
peritur, &
sic legitur
Galat. alio
ne 4. textu
fundi. He-
br. 5.*

LIBER SEXTVS.

192

Quamobrem, quaestiones in fide difficiles soluere iure suo Petrus poterat, ligareque proinde suo iudicio, ut id teneant fideles, quod ipse decerneret. At qui falso de fide iudicio fideles ligari non queunt. Quod si diuinitas in labijs regis, & in iudicio non errabit os eius, ut Proverb. 16. c. dicitur, cur nos existimabimus, Petrum regni caelorum principem a Deo constitutum, in grauissimo de fide iudicio errare potuisse? Et si Caiphias, vir in synagoga impius, cum esset Pontifex anni illius, quia Pontifex tamen erat, praecauit, nonne magis Petrum summum a Christo Pontificem ecclesiae datum, diuino spiritu ad veritatem sciendam agere credemus? Si pastor denique omnium fidelium Petrus est a Deo constitutus, doctor ergo & magister ecclesiae supremus effectus est. Quod si pascha doctorem salubris ouibus Christi non daret, sed posset eas erroribus falsis ac perniciosis pascere, nimium non esset a Christo ecclesiae praesitum. Praesitum est autem sine dubio, nisi Petrus ipse nos se fecerit, inquit: Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus, Deus nobis elegit, per os meum audire gentes verbum euangelij & credere. Petrum ergo peculiariter inter ceteros elegit Christus, ut eum gentes in fidei controversia non audiret: solam loquentem, sed etiam credere. Ita enim cum Petrus sententiam edixisset, tacuit omnis multitudo Petro desinenti consentiens, ut Actorum 15. a Luca refertur.

Tertia propositio. Petro defuncto, diuino iure esse, qui illi succedat in eadem auctoritate & potestate. Nam, cum oues Christi essent usque ad consummationem seculi futurae, delipiet profecto, qui Christum existimabit, ouili perpetuo pastorem temporarium suffecisse. Quod igitur Dominus instituto pastorale ecclesiae munus primo pastori contulit, id ordinarie cuique successor intelligitur contulisse, ut Caiet. de prima. ecclie. Rom. c. 12. eruditissime comprobauit. Praeterea, regnum Christi futurum erat aeternum, ergo & ecclesiae principatus non fuit temporalis, quod libro etiam superiore probatum est. Alioqui, si Petri potestas ad posteros non est translata, nec ceterorum quidem Apostolorum potestatem ad succedentes episcopos transmiffam agnosceremus. Ita nunc in ecclesia,

*Tert. pro-
positio.*

Joan. 14.

Cap. 8.

DE ECCLĒ. ROM. AVGT.

ecclesia, nulla aut episcoporum aut sacerdotū potestas erit. Qui error in fide manifestus. Vtitur etiam liberatus ad Eugen. lib. 2. c. 6. in huius rei confirmationem, illo Eccl. testimonio: Esto tu populo in his, quæ ad Deū pertinent, ut ostendas populo cærimonias, & ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant. Proinde autem de omni plebe viros sapientes, qui iudicent populum omni tempore. Quicquid autem maius fuerit, referat ad te, & ipsi minora tantummodo iudicent. Si hoc feceris, implebis imperium Domini: Quibus auditis Moyses fecit omnia, quæ Iero suggesterat. Quod si Iero consiliū & optimum fuisse constat, & Synagoga maxime necessariū, ut vnus esset summus iudex, ad quem maiores cause & quæstiones referrentur, nullo pacto verisimile fit, Christo domino huiusmodi consiliū de suo esse, quæ ecclesie erat similiter necessarium. Non ergo Petro solam ea potestas collata est à Domino, sed ad posterum quoque transiit, nisi Deus maiorem Synagoga curā habuerit, quàm ecclesie. Confirmat eam rem vel maxime alterum legis veteris testimonium, quo vnus est Iero ceteris tertius, cap. Per venerabilem, qui filij sunt legi. Si difficile, inquit, & ambiguum apud te iudicium esse respexeris, & iudicium intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesq; ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quæcumque dixerint, qui præstant loco, quem elegerit Dominus: & docuerint te iuxta legem eius, sequentisq; sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbia erit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, ut nullas deinceps intumescat verbia. In quibus verbis illud primum aduertendum est, non quilibet causas ad metropolitanum iudicem summumque sacerdotem esse referendas, sed difficiles, quàm ut minorum iudicium auctoritate absolui possent. Deinde & illud admonendum, supremū illud tribunal, a cuius sententia iuxta legis normam, nulla prius erat

simile iudiciorum forma Gal. 1. 12. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

appellat.

LIBER SEXTVS.

appellatio, senatum suum habuisse quidē Levitarum & sacerdotum, sed vnum esse primum iudicē, summumq; vnum sacerdotem, qui in sententia ferenda, vel solus significatur habere auctoritatem. Qui autē superbia erit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat, vel prædenti ad ministrandum, ut septuaginta transuerunt. Et rursum: Ex decreto iudicis morietur homo ille. Non ait, Sacerdotum & iudicum: sed, Sacerdotis & iudicis. Nec illud prætereundum, quod non iubet Dominus, concilium ex tota Synagoga congregari, sed concilium adhiberi iubet sacerdotum & Levitarum, qui senatus loco summo sacerdoti in ciuitate matricia semper adessent. Quia enim in promptu erat, vtrid genus quæstiones & controuersias idēdem orientur, paratum, & aditu facile oportebat esse tribunal: id quod non esset, si frequens cogendum esset ex omni Synagoga concilium, ut vniuersas controuersias dehaerent. Sed ne id quidem negligendum est, legislatorem absolute præsesibere, ut post sacerdotis prædantis iudicium omnes suis opinionibus cedant. Facies, ait, &c. sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram aut sinistram. Nec iniuria id quidem præscribit legislator, quoniam ante, ut securos disceptantes redderet, fuerat pollicitus, iudicium illius senatus, ad quæ consultatio referretur, verum esse futurum. Qui iudicabunt, inquit, tibi iudicij veritatem. Sed, ait Bucerus, vera erunt hæc, si prouulerit secundum legem. Sic enim habet Moyses: Facies quæcumque docuerint te iuxta legem eius. Hic primū, quod illi sæpè contra nos faciunt, reuocare nos liber ad Hebraicam veritatem. Septuaginta quippe hoc modo verterunt: Facies secundū verbum, quod nunciauerint tibi ex loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Et custodies valde, ut facias secundum omnia, quæ sancita fuerint tibi, secundum legem & iuxta iudicium, quod dixerint tibi, facies. Et Sanctus Pagniansira reddidit: Facies secundum sermonē verbi, quod annuntiabunt tibi: & custodies faciendo iuxta omnia, quæ docebunt te. Iuxta sermonem legis, quem docebunt te, & secundum iudicium, quod dicent tibi facies. Vbi non præcipit Moyses,

Bb

vt fa-

DE ECCLE. ROM. AVCT.

ut sacerdotibus credant, si iudicant secundum legem, sed potius, ut quae sacerdotes docuerint, ea pro lege habeantur. Alio qui si de legis ac religionis controversia ad senatum recurrentibus hanc sententiam liceret accipere, nulla unquam eiusmodi questio finiretur. Sæpe enim ille loci auctoritas esset reliqua, an sacerdotes profertur iuxta legem: cuius dubitationis nullus esset iudex institutus. Sed de his disputatum est alio loco satis, ut arbitror, diligenter. Nunc autem id solum agimus, Deum, post tempora etiam Moysi, quoad synagoga futura erat, instituisse maximam potestatem unum tribunal summum, et cuius iudicio privatorum civis ac iudices etiam minores penderent. Quid ergo? Moyses prout dicitur synagoga, et Christus non prout dicitur ecclesie? An volumus, ut his diebus non sit iudex in synagoga, sed unusquisque quod sibi videatur bonum, id et faciat et sentiat? Volumus, inquit, Evangelij libertatem. An ne est libertas civitati, nullam habere, a quo regatur? Et libertas navis, sine gubernatore unda ventorum, permissa libertas ergo erit, ut quidam ait, nullum esse in schola preceptorum, nullum in humano corpore caput, nullam mentem in homine, sed solis cupiditatis turbati ac miseri omnia, pro libidine. Id verum ne pecudes quidem euperent, quarum interest pastores habere, a quibus deducantur in pascua, atque in eis defendantur ab iniuria ferarum. Non itaque, ut ad propositum revertamur, domus una sine patrifamilias, una civitas sine rectore, ovile unum sine pastore, uno mortuo petro relictum est, sed est aliquis, qui illi in regedi ac pascendi oves auctoritate succedat. Quod si obijcias, ex typo et figura non sumi idoneum argumentum, memineris, quatenus veteri populo illo quasi designata ad illius speciem et ordinem pertinerent, ea ad speciem ecclesie et ordinem referri oportere. Nec nos ex figura argumentamur et typo, sed a minori ad maius argumentamur, eundem sane ratione. Incredibile est enim, synagoga componendis de fide, lege, et religione controversijs, nec et senatum Deo auctore habuisse, ecclesiam non habere: praesertim cum ecclesiam id sit multo etiam magis necessarium. Quae cum extant varijs nationibus, linguis, ingenijs, institutis, emiserint, necesse est, ut plures

Vide Phil. 1. 1.

LIBER SEXTVS.

gravioribus habeat de fide et religione controversias. de eccle. Hier. ca. Quas nisi huius Reipub. princeps valeat componere, ecclesie profectio forma et species turpissima est, et fors multo, quam synagoga deterior. Sed ecclesie ac synagoga omnia comparatione, ex fine certe praescribitur auctoritas, quae principi in unaqueque societate congruat. Non enim aequa est auctoritas cuiuslibet imperantis, sed alia patrifamilias, alia praescripto, alia regi convenit: unicuique vero horum tanta, quanta ad cuiusque societatis finem necessaria erit. Ut et patrifamilias praesertim auctoritatem necesse est, quam ad finem domestici conventus necessariam esse, ratio recta et doctrina praescripserit. Quoniam in una domo eodemque tecto, ubi varia est hominum natura, et officium cuiusque diversum, non alicui viui omnino potest. Tantam ergo habet summus a Christo institutus pontifex in ecclesia auctoritatem, quanta ad continentem Christianam Reipub. civis in fide, religione, officio, est necessaria. Subordinati autem inter nos necessarii est de fide ac religione controversias, quibus componendis, si nullus est a Christo datus iudex, ad quem referretur tandem, eiusmodi questio omnis sine fine esset, perpetuaque dissensio, atque tamque dissonantes de fide ac religione sententiae, quae sunt in ecclesia, et quam sunt diversae capita. Quas ob res si ecclesie unitatem, charitatem, concordiam conservare oportet: necesse est praescripto, ut unus sit relictus a Christo princeps, qui non aliter ac Petrus dissidentium lites, dirimere, solvereque quaestiones possit. Videmus enim principi cuiusque alterius societatis id convenire, ut si inter socios aliqua controversia oriantur, praesertim, quae ad finem illius societatis proprie pertineant, dirimere eas valeat, cum adiuncto sibi seniorum prudentiumque consilio. Atque haec denique propositio recte definita est in concilio Constantensi. Nam 8. sess. ille error v. v. celsi damnatur. Papa non est proximus et immediatus vicarius Christi. Et 13. sess. septimus error damnatus est huiusmodi, Petrus non sinit, nec est caput sanctae ecclesiae catholicae. Tertius decimus, Papa non est manifestus et verus successor Petri. Et 27. error, Non est scintilla apparentiae, quae oportet esse

bb 2

DE ECCLE. ROM. AVCT.

teat esse vnum caput in spiritualibus regens ecclesiam, quod semper cum ipsa militanti ecclesia conuerteretur & conseruetur. Et in Bulla Martini quinti eidem concilio presidentis. Vtrum credat, quod Papa canonicè electus, qui pro tempore fuerit, sit successor beati Petri, habentis supremam potestatem in ecclesia Dei. Neque hoc nouum sanè fuit. Quia ecclesia semper vnum summum pontificem, ac totius ecclesie pastorem Petro succedentem agnouit. Quod si reliqua omnis potestas Petro concessa, siue ad remittenda peccata, siue ad quæcumq; alia Reip. Christianæ necessaria munia, non ad Petrum solum, sed ad successores pertinet: certe, quod dictum est, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam: illud rursum, Tibi dabo claves regni celorum: Illud item, Pasce oues meas: illud denique, Rogavi pro te, vt non deficiat fides tua, ad summos pontifices, qui Petro in ecclesia succedunt, est referendum. Præuilegium quippe in fide nõ errandi, ab ecclesie utilitatem Petro concessum est. Ideo enim, cum dixisset Christus, Ego rogavi pro te, vt nõ deficiat fides tua, subdidit protinus, Et tu confirma fratres tuos. Verum hæc in genere dicta sint, iam in specie, quæ ad hanc controuersiam pertinent, ea euidentius explicabuntur.

CAP. IIII.

Tu quo ostenditur, quod Romanus episcopus ille sit, qui Petro & in fidei firmitate, & in componendis religionis controuersijs, diuino iure succedat.

Sequitur, vt doceamus Romanam sedem eam esse, ubi Petri & soliditas & auctoritas, Deo auctore, collocata sint. Quod quoniã nõ hæretici modo impudenter, verum etiam catholici nonnulli imprudenter inueniunt, diligentissime est nobis corroborandũ. Tam enim diligenter, est minus verè, sed tamen accuratè nõ modo fundaram, verum etiam extructam opinionem, nõ est facile dirimere. Si opinio tamen dicenda est, quæ adeo certis argumentis resisteret. Et quidem hæc de re quamuis plura dicta sunt à Caietano, cum alijs in locis, tum in libello de Romanæ ecclesie primatu, quia tamen vel ob
sili

LIBER SEXTVS.

195

sylly quasi ingenitam obscuritatem, vel ob id forsitan, quod minus attentè à plerisque legitur, nihil etiam num veris doctis & ingeniosis persuasit: oportebit nos de rebus eisdem iterum disputare. Explicabuntur autem hæc fortassis ieiunius, his enim vberitas orationis adhiberi vix potest. Veruntamen de rebus grandioribus atque ad exponendum difficilibus omne, quod dilucidè dicitur, egregè & præclarè dicitur. Locum igitur arduum explanari, relictibus primò id faciemus, quorum audita testimonija, locum dubitationi non relinquunt. Nolo autem quàm plurimis possum testimonijs lectorem operari: sed grauissima & apertissima solum adscribam. Ordinar aut ab ipsis summis Pontificibus, quorum de hac re clara iudicia & certa sunt. Simpliciter autem adscribentur, ne, inquit & ait, sepius interponantur.

Anacletus in epistola 1. de oppressione episcoporum. Difficiliores quæstiones & maiores causæ ad sedem Apostolica referantur: quoniã Apostoli hoc statuerunt in fisione saluatoris, vt maiores & difficiles quæstiones semper ad sedem deferantur Apostolicam, super quâ Christus vniuersam condiderit ecclesiam, dicente ipso ad beatum principem Apostolorum: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Et in 3. epistola de Patriarchis & primatibus explicat, quidnam per sedem Apostolicam intellexerit in hæc verba: Hæc sacrosancta Romana & Apostolica ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino saluatore nostro primarum obtinuit, & eminentia potestatis super vniuersas ecclesias, ac totum Christiani populi gregem assecuta est, sicut ipse beato Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, &c.

Euaristus, Ad sedem Apostolicam tanquam ad caput sunt dubia referenda. Id verò dixit Euaristus episcopis Aphticane regionis, cum illum de fidei quæstione consulerent. Dixit etiam eos in hoc normam patrum secutos. Ab incunte igitur ecclesia Romanus pontifex magister fidei est agnitus. Quod erat Petri proprium munus. Alexander huius nominis primus in epist. ad omnes orthodoxos, Huius sancte & Apostolicæ sedis apicis summam dispositiones causarum, & omnia negotia eccle-

Bb 3

uarum

12. ois. c.
Sacrof. 20.
116.

DE ECCLE. ROM. AVCT.

fiarū ab ipso Domino tradita sunt, quasi capiti. Probat
verò hoc eodem Matth. testimonio, Tu es Petrus, &c.

Sixtus primus ad Gallicanas ecclesias & Eleutherius
ad easdem affirmant, à sanctis Apostolis esse institutam,
ut episcoporum iudicia, ad sedem Apostolicam referantur.
Scilicet, quia maiores ecclesie causae, &c.

Pius primus in epist. ad omnes ecclesias. Hanc sanctā
sedē Apostolicam omnium ecclesiarum caput Dominus
esse præcepit, dicens principi Apostolorum Petro: Tu es
Petrus, &c.

Victor in epist. ad Theophilum, ad Romanum episco-
pum, episcoporum omnium causas ab Apostolorum tē-
pore pertinere definit. Probatque illo testimonio. Quo-
cumque ligaueris, &c. Citat etiam in hoc, institutum A-
postolorum, in quo Romana sedes vocatur vniuersalis
Apostolica ecclesia. Eundem quoque Apostolicum cano-
nem nomine ecclesie refert in hoc ipsum Sixtus 2.

Zepherinus in epist. ad episcopos Sicilianos. Maiores
ecclesie causae à sede Apostolica, & non ab alia, sicut A-
postoli statuerunt, sunt terminandæ, iuxta illud: Quo-
cumque ligaueris, &c.

Marcellus ad episcopos Antiochenæ provincie, idē
confirmat ex illo: Tu es Petrus, &c. Afferit etiā ex diuina
iussione, & Apostolorum traditione ad ecclesiam Roma-
nā, tanquā ad caput, referenda maiora ecclesie negotia.

Eusebius ad episcopos Campaniæ & Tusciæ, cum af-
firmasset Romanam ecclesiam Petri privilegio esse do-
natam, subiicit: Prima salus est, rectæ fidei regulas cu-
stodire, & à constitutis patrum nullatenus deuiare. Nec
potest Domini nostri prætermissi sententia, dicentis: Tu
es Petrus, &c. Et hæc, quæ dicta sunt, rerum probantur
effectibus. Quia in sede Apostolica extra maculam sem-
per est catholica seruata religio.

Melehiades in epist. ad Hispaniarū episcopos. Priui-
legium episcopos iudicandi, Dominus beato clauigero
Petro sua vice solummodo commisit. Quod eius præro-
gatiuum suæ concedit sedi futuris hereditandum tem-
poribus. Quod vtrique privilegium à temporibus Aposto-
lorum statutū est seruare: & illarum manet usque in ho-
diernum

LIBER SEXTVS.

196

dierum diem: Ne quando membra à suo discrepent ca-
pite, & schismata oriantur.

Marcus ad Athanasium. Sancta Romana ecclesia, que
semper immacolata mansit, & Domino providente, &
beato Petro apostolo op̄terente, in futuro manebit si-
ne vlla hæreticorum insultatione firma & immobilis.

Hæc Apostolorū vira traditio. Hæc sancta & apostolica
mater omnium ecclesiarum Christi ecclesia, que per om-
ni potētis Dei gratiam, à tramite apostolicæ traditionis
nūquam errasse probatur, sed illibata finctenus manet,
secundum ipsius Domini sollicitationem: Ego pro te,
rogavi Petre, ut non deficiat fides tua. Quo eodem testi-
monio probat idem Lucius ad consulta, episcoporum
Gallorum & Hispanorum: & Felix ad Benignum.

Iulius in epist. ad orientales episcopos. Conciliorum
conuocandorum iura & maiores causas ad sedem apo-
stolicam euangelicis apostolicisq; institutis referri oportet.
Id à sanctis apostolis & successorib. eorum: id à Ni-
cana synodo definitum est. Afferit verò hic Pontifex ad
illud confirmandum, testimonium Christi à cæteris re-
petitur: Tu es Petrus &c. illam quoque rationem, ne
membra à suo capite dissideant.

Idem quoque Iulius in epistola ad episcopos congrogatos
Antiochiæ. Sanctam Romanam ecclesiam & apo-
stolicam ipse Dominus decenter allocutus est, inquit:
Tu es Petrus, &c. Habet enim potēstatē singulari priui-
legio sibi concessam, & Domini ore sacra atq; desuper
exaltata est. Et sicut beatus Petrus primus fuit apostolo-
rum omnium, ita & hæc ecclesia suo nomine cōsecrata
Domino instituyente prima & caput est cæterarum, ut ad
eam quasi ad matrem & apicē omnium, maiores eccle-
sie causae referantur. Astituit verò in Nicæna synodo
esse definitum, non debere præter sententiam Romani
pontificis vilo modo aut concilia celebrari, aut episco-
pos damnari: cui maiora ecclesiarū negotia ab ipso Do-
mino speciali privilegio tradita sunt. Citat verò in hu-
ius rei confirmationem 18. caput Nicæni concilij in hæc
verba: Omnes episcopi in grauioribus causis liberè apo-
stolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrē

DE ECCLE. ROM. AVCT.

confugiant: cuius dispositione omnes maiores ecclesiasticas causas antiqua apostolorum auctoritas reseruat. Citat rursus 19. caput eiusmodi Nicæni concilij in hæc verba: Quinquam accusati pontificis causam compromittuntialibus episcopis seruari liceat, non tamen inconsulto Romano pontifice definire: cum beato Petro Apostolo, non ab alio, quam ab ipso Domino dictum sit: Quicumque ligaueris super terram, &c. En Nicænum concilium non obcurè, quæ potestas beato Petro à Domino data est, eam in Romanum pontificem asserit esse transmissam. Nec obstat sane, quod hæc capitula in nostris nunc exemplaribus non habentur. Tum, quoniam Iulius ipse sub graui iuramento testatur, eam feruio Romano sedis haberi. Fuit autem Iulius huius nominis primus, qui hoc testimonium perhibet, ut integra & incorrupta fide. Tum, quoniam aduersus eos scribebat epistolam, quorum plerique Nicæno concilio ipsi interfuerunt: nec vilo pacto fieri potest, ut verò simile, quod canones ipsi ob-

Vide totæ epistolæ, in quibus hæc capitula sunt. Et nota quia Roma eius Episcopus ad Felicem, qui concilio quoque eidem presentes fuerunt. Scimus, inquit, in Nicæno magna synodo ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere ab ipsi Romani pontificis sententia concilia celebrari, nec episcopos damnari. Tradunt autem in eadem epistola eiusmodi capitula, & alia plura necessaria ab hæreticis incensa, nobisque sublata. Eundem item canonem nomine Nicæni concilij, protulerunt in sexta synodo Carthaginensi Faustinus, Philippus, & Afellius, Apostolica sedis legati ex literis Zozimi Romani Pont. Testatur etiam Athanasius in epistola ad Marcum Papam, fuisse 70. capitula Nicæni concilij, id quod Marcus ipse eidem rescribens planè confirmat. Et Felix papa in epistola ad episcopos Aegyptios, queritur, ea capitula, de quibus nunc agimus, hæreticos expunxisse. Sed & Pelagius 12. dist. cap. Multis, id quod nos probare nitimur, dicit sanctam synodum statuisse, Nicænam videlicet intelligens. Quod expressit Innocentius 1. ad Victorinum seu Victorinum cap.

LIBER SEXTVS.

197

capitulis, & Leo ad Theodosium Iuniorum. Non ergo dubitari potest, quin nostra hæc sententia fuerit à Nicæno concilio definita, quemadmodum Iulius pontifex asseruit.

Damasus ad trium conciliorum Africanorum Episcopos, Summas causarum definiendi sedis Romanæ auctoritate non licet, Synodumque, sine eius auctoritate fieri, non esse catholicam. Nec vlla concilia rata leguntur, quæ non sunt supra apostolica auctoritate. Est enim firmiter a Deo fixum & immobile omnium episcoporum, apostolica sedes & veritas ecclesiarum, supra quam Christus vniversalem constituit ecclesiam, ait enim. Tu es Petrus, &c. Vide eundem quoque in epistola ad Proleptum & ceteros Numidicæ orthodoxos episcopos.

Innocentius primus in epistolis ad concilia duo Carthaginense & Mileuitanum. Congruè apostolicæ sedis auctoritate consultis aut, quæ regulæ formam secuti, quam toto semper ab orbe nostris esse seruata, præsertim quoties ratio fidei ventilatur. Breuiter, quoniam omnium verba referre molestissimum esset, idem omnino confirmant Leo epist. 34. ad Anastasium, & epist. 67. ad episcopos Viennensis prouincie, Gelasius ad Anastasium Augustinum, & in decretis, quæ cum 70. episcopis tulit, & in epistola ad episcopos Dardaniæ, Vigilius in decretis suis cap. vltimo, Pelagius 2. ad episcopos qui conuenerant in ciuitatem Constantinopolitanam, Diuus Gregorius in epistola ad August. Anglorum episcopum, alijque multi pontifices, quorum testimonia habes 12. dist. & 17. & 19. & 20. & 21. & 22. & 30. dist. e. vrbes, & 96. dist. e. bene. Et 24. questio, 1. per multa capita, & 25. questio, 1. & de electione, capit. Significalli, & de Priuileg. capit. Antiqua, & de Baptis. capit. Maiores, & de elect. in 6. cap. Fundamenta, & in extrauag. Vnam sanctam. Quam extruagantein enouauit & approbauit concil. Lateranense sub Leone decimo.

Cum ergo omnes episcopi, Petro in ecclesiæ Romanæ sede succedentes, vnanimi consensione asseruerint, fidei soliditatem Petro collatam, ad Romanos pontifices, tanquam ad legitimos successores, pertinere, certè, si licenti

DE ECCLE. ROM. AVCT.

*Li. 2. con.
Valen.*

Canon verus est, qui hoc negauerit, ecclesie auctoritatem ipse negat. Quae causa idonea fuit, ut si quae ecclesie à Romana sede deiecerint, non aliter à summis pontificibus ad unionem ecclesiasticam fuerint receptae, quam sub huiusmodi confessionis forma.

Prima salus est rectae fidei regulam custodire, & a consuetis patrum nullatenus demare. Et quia non potest dominus noster Iesu Christi pretermittis sententia dicentis Tu es Petrus & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, & haec quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in sede apostolica extra maculam semper est catholica seruata religio: anathematizamus omnes, qui contra sanctam Romanam & apostolicam ecclesiam suam erigunt ceruices, sequentes in omnibus apostolicam sedem, in qua est integra & vera Christianae religionis & perfectae soliditas: Proferemusque sequestratos à communione ecclesiae catholicae, id est, non consentientes sedi apostolicae eorum nomina inter sacra recitanda non esse mysteria, qui videlicet sanctae Romanae, & Apostolicae ecclesiae privilegia cassare nituntur. Hanc confessionis normam praescripsit Bonifacius secundus in epistola ad Euladium Carthagenensem episcopum, hanc Ioannis Constantinopolitani episcopi opus fecit, cum ecclesia Constantinopolitana Romam, à qua Acario auctore defecerat, vniuerat. Eundem Hormista, Papa ad episcopos Hispaniae misit, ut si qui ex schismate venientes ecclesiasticam communionem ab eis exposcerent, secundum illam professionis formam admitterentur. Hanc denique Adrianus Papa dedit ad synodum generalem. Satis igitur persuasum esse debet, nisi valde sumus pertinaces, in Romana sede Petri auctoritatem & firmitatem esse sitam.

CAPVT V.

Hic conclusio eadem ostenditur sanctorum veterum testimonij manifestu.

Nec verò audiendi sunt illi, qui reprehendant & irrident, quod eorum hic testimonia referamus, quoniam tanquam in propria causa iudicium merito & optimo iure detractare aduersarij possunt. *No enim*

LIBER SEXTVS.

198

nam pontificum Romanorum causa isthuc propria, sed ecclesie gentiumque omnium communis. Atque in istis testibus quidam Latini erant, alij Graeci, partim Hispani, partim Aethiopi, partim Galli & Germani, quibus ferè hominibus ecclesie Romae causis non solum propria non erat, sed erat etiam aliena. Fuerunt quoque in his viri plurimi adeo graues integritate doctrina, vita, moribus, ut eorum fides suspecta esse nec debeat, nec verò possit. Accedit, quod nulli ex his vel apostolorum suere discipuli, vel illi certe tempore proximo, cui nullae fictionis notam inurere nisi impia, & perfrecte frontis hominibus, permissum est. Sed ne vilius tergiversandi locus relinquatur, liber quoque sanctorum veterum, qui Romani pontifices non fuerunt, testimonij vti. Nam si causam cur aut ignorarent, aut fingerent, nullam profecto habuerunt, teneamus lib. 1. aduersus haereticos, cap. 3. Sed quoniam omnium ecclesiarum numerum & successiones valde longum est maximae & antiquissimae, & omnibus cognita, a gloriosissimis duobus apostolis Petro & Paulo Romae fundatae ecclesie, eam quam habet ad Apostolicam traditionem & annuntiatam hominibus fidem, peruenientem usque ad nos, indicantes confundimus omnes eos, qui praeterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim ecclesiam propter potentioris, principatatus, necesse est omnem conuenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vniuersique fideles, in qua semper conseruata est ea, quae est ab apostolis tradita. Haecenus Irenaeus. Quae res persuasus Augustinus contra epistolam Manichaei, c. 4. Multa sunt, ait, quae in ecclesiae gremio me iustissime tenent. Tenet ab ipsa sede apostoli Petri, cui pascedas oues suas Dominus commendauit, usque ad presentem episcopatum, sacerdotum successio. Hanc etiam apostolicam cathedram & principatum in Romana ecclesia agnoscat idem Augustinus in epistola ad Glorium & Eleuthum, & in epistola ad Paulinum, & in Ioan. tract. 56. & lib. 2. contra Petros, c. 106. & lib. 2. contra Donatist. c. 1. *cap. Pud. 4. in epistola ad Papiannum, & in tract. de simpl. Prael. cand. Logitur dominus, sententiam a pertissime tenet.*

Ambrosius quoque eiusdem rei testis est clarus, in lib. 2. de

DE ECCL. ROM. AVCT.

d. cap. Qui de excessu fratris sui Satyri. ca. 7. & sermone 47. de fide cathedr. Petri.

24. q. 1. et. Cyrillus apud D. Tho. in libello contra errores Grecorum multo euidētius, quā auctores ceteri huic veritati testimonium perhibet. Nec mireris, quod in libris Thefan. & quibus illa a dno Tho. referuntur, ea nunc reperire non licet. Detruncarunt enim hæretici librum illum, & que in eo ad Romani p̄ntificis auctoritatem pertinebant, hæc eraserunt omnia. Quod idem in cōmentarijs Theophylacti super Ioannc hæreticos fecisse, à vniū hodie catholice & deprehensum & patefactū est. Quāquam non omnes libri Thefan. latini facti sunt. Nam in syno. 6. citatur 32. liber, qui nobis non est redditus.

1041. 11. Maximum quoque referre D. Thom. eandem sententiam non afferentem modo, verū etiam eo argumento confirmantem, quod Paulus apostolus ad Petri magisterium venit, formam videlicet futuris præstans, ut ad Petri successores Romanos Pontifices simili causa recurrerent.

Hieronymus insuper in epistola ad Damasum de nomine Hypostasis, huius rei testis locupletissimus est. Cuius verba retulit Gratianus 24. quæstiones. cap. Quoniam veritas. Nam quod ea. causa, & quæst. cap. Hæc est fides, refertur, ex explanatione Symboli ad Damasum, consulto prætereo: quoniam Erasmus eam epistola Hieronymi esse negat. Sed bene habet, quod illa ad Damasum de nomine hypostasis Hieronymi sine cōtrouersia est. Adde, quod lib. 1. apolo. aduersus Rufinum, pro eodem habet, quempiam Romanam fidem tenere & catholicam esse.

Bernardus quoque à nobis facit in epist. 131. ad Mediolanenses, & 166. ad Innocentium, & 189. ad eundem, & 237. ad Eugenum, & 242. ad Romanos. Referrem alia, nisi hi satis abunde essent ad eius rei faciendam fidem. Quid enim tot tantorumque patrum consentiens, conspirans, continuataque sententia, quem non cogit ea, que dicuntur, comprobare? Præterquam quod ea sententia, quæ sanctarum etiam synodorū testimonia confirmant, id quod capite sequenti demonstrabitur.

Capit

LIBER SEXTVS.

CAPVT VI.

Vbi conciliorum clarissima testimonia referuntur, quibus ecclesia Romana vis & auctoritas comprobatur.

Hic duobus capitibus superioribus nec summorum omnium verba pontificum, nec veterum sanctorum adscriptimus, ne longior atque adeo molestior fieret oratio. Tantū loca indicauimus, quæ quum videat lector, rum planè intelligat, nihil nos obscurum, nihil ineptum, aut quod ad rem non faceret, attulisse. Nunc synodica hæc de re nō iudicia solū, sed verba quorum referemus: ut aduersarij habeant etiam horum testium grauius opprimantur.

Primum igitur sit concilij Nicæni testimonium, quod quoniam capite quarto adscriptum est, non est operæ pretium hic resumere.

Alterum sit concilij Chalcedonensis, quod retulit D. Thomas in opusculo contra errores Grecorum, in hæc verba: Veneramus secundum scripturas & canones, definitionem sanctissimum antiquæ Romæ episcopum, primum esse & maximum episcoporum. Et infra: Si quis episcopus prædicatur infamis, liberam habeat sententiā appellandi ad Beatissimum episcopum antiquæ Romæ: quia habemus Petrum, petram refugij, & ipsi soli libera potestate loco Dei sit ius discernendi, secundum clauis à Domino sibi dadas: & omnia ab eo definita teneantur, tanquam à vicario apostolici throni. Ac re vera in huius synodi actione 1. Leo dicitur Apostolicum gubernare thronum, & sedes Romana caput omnium ecclesiarum. Et actio. 2. cum esset lecta epistola Leonis, Patres clamauerunt, Anathema, qui ita non credit: Petrus per Leonē locutus est. Et in actio. 3. Romanum episcopum dominū nostram vocant, eique acclamantes apostolicum & vniuersalem appellant: & eius doctrinam ut beati Petri amplectuntur, atque vniuersa concilij dogmata optant sedis Apostolicæ auctoritate confirmari. Et cum Leo Dioscorum condemnasset, synodus ait, Sanctissimus archiepiscopus magnæ Romæ vnā cum ter beatissimo Petro, qui est

DE ECCLE. ROM. AVCT.

qui est petra & crepido catholicae ecclesiae, & ille, qui est
recte fidei fundamentum, nudavit eum episcopatus di-
gnitate. Et in epistola synodali ad Leonem gratulan-
tur patres, quod eantur antistitem apostolicæ sedis, unde
religionis nostræ solus & origo manat, Dominus cede-
rit. Atque hæc in concilio Chalced. quidem, ea verò, quæ
Thomas refert in huius temporis exemplaribus non ha-
beatur. Sed ab hæreticis erasa Gregorius queritur, lib. 1.
epist. 14. ad Naricem comitem.

Tertium testimonium extat in synodo quinta genera-
li apud Constantinopolim celebrata. In sententia liqui-
dam illa, quam contra Anthimum pronunciauit Me-
nas Constantinop. archiepiscopus, cui videlicet omnes
concilii patres subscripserunt, hæc verba ipse idem Menas
adiiecit: Nos apostolicam sedem sequimur, & obedi-
mus, sicut charitas vestra scit, & ipsius communicantes
communicatores habemus, & condemnatos ab ipsa &
nos condemnatus. Synodus ergo quinta generalis, Me-
nas iudicio subscribens, apostolicæ sedis decreta tanquàm
certa amplectitur. Non enim aliter eos in vniuersum ca-
tholicos haberet, qui Romanæ apostolicæque fidei com-
municassent, nec illos damnaret omnes, quos apostolica
sedes damnauisset.

Aliud testimonium grauissimum habes in sexta syno-
do generali, actione quarta. Vbi scribitur professio fidei,
quam Agatho Romanus episcopus ad concilium mili-
tam. Quam etiam repetit Agatho idem in suggestione syno-
dica, sic enim ibi appellatur, cui innumerabiles episcopi
subscripserunt. Atque hæc suggestio, ne quis calumnia-
tur, probata est ab omnibus concilij patribus, actione
13. & 17. Verba autem professionis synodice hoc mo-
do habent: Beati apostoli adnitente præsidio, hæc Apo-
stolica eius ecclesia, nunquam à via veritatis in qualibet
erroris parte deflecta est. Huius auctoritatem, utpote
Apostolorum omnium principis, semper omnis catholi-
ca Christi ecclesia, & vniuersales synodi fideliter ample-
ctentes in cunctis secuta sunt omnesq; venerabiles pa-
tres Apostolicam eius doctrinam sunt amplexi, per quam
& probatissima Christi luminaria, elucescunt, quam &
sancti

LIBER SEXTVS.

200

sancti doctores orthodoxi venerati & secuti sunt: hære-
tica autem falsis criminationibus ac derogationum odijs
insecuti. Hæc enim Apostolica Christi ecclesia per Dei
gratiam à tramite apostolicæ traditionis nunquam es-
trasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata
succubuit: sed ut ab exordio Christianæ fidei percepit ab
auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illiba-
te finitæus permanet: secundum ipsius Domini saluato-
ris diuinam pollicitationem, Petre, Petre, ecce Sathana
expetiait vos, &c. Ego autem pro te rogavi, ut non defi-
ciat fides tua. Et tu confirma fratres tuos. Quod apostoli-
cos pontifices, meos prædecessores, confidenter fecisse
semper est cognitum. Hactenus Agatho Rom. episco-
pus. Et actione 18. ipsa synodus aperte proficitur, Ro-
manum episcopum Agathonem successorem esse in sede
principis apostolorum.

In septima etiam synodo generali act. 2. lecta est epi-
stola synodica Adriani primi, qua definit ecclesiam Ro-
manam caput esse omnium ecclesiarum. Recepta verò
epistola est atque probata à concilio generali, ut patet
ead. actio. 2.

In octava quoque synodo generali habetur libellus
Adriani huius nominis secundus, ab ipsa synodo acceptus
& confirmatus, qui illam fidei confessionem continet,
quam in capitis quarti sine posuimus. Patres verò huius
synodi, Romani pontificis doctrinam in hæc verba con-
sentiant. Sequentes in omnibus Apostolicam sedem spe-
ctamus, ut in vna communionem, quam sedes apostolica
predicat, esse mereamur: in qua est vera & integra Chris-
tiana religionis soliditas. Quare non consentientes
sedi apostolicæ, eorum nomina inter sacra mysteria non
sunt recitanda. Hactenus Patres. In eadem rursum syno-
do approbata est epistola Ignatii Constantinop. Patriar-
chæ ad Adrianum, ubi eadem hæc res aperte docetur.
Approbatus quoque est libellus ecclesie Romanæ, & syno-
dus item Nicolai, in quibus eadem doctrina est, sed &
in nouissima sessione canone 11. Romanam sedem vocat
synodus sedem Petri principis apostolorum.

Syno.

DE ECCLIE. ROM. AVCT.

36. d. ca. Bene. Synodus Romana insuper sub Symmacho assentitur, Romanæ sedis prætulæ, merito beati Petri apostoli per vniuersum orbem primatum obtinere sacerdotij, & statutus synodali bus solere tribuere firmitatem.

27. q. 1. c. Si quis. Præterea, synodus alia vniuersalis, cui Nicolaus presedit, Si quis, ait, dogmata, vel decreta pro catholica fide aut ecclesiastica disciplina, à sedis apostolicæ præfule promulgata contempserit, anathema sit. Quam sententiam Lucius 3. accepit c. Ad abolendam: de hæreticis.

Leo quoq. huius nominis nonus in epistola Synodica ad Petrum Antiochenum Patriarcham astruit, sancti Romanam & apostolicam ecclesiam caput esse omnium ecclesiarum, ad quam maiores causas esse referendas.

De sum. Tric. Dam. uanus. Concilia inquit omnia, & sanctus sanctorum, rex regum confirmant. Præterea, concilium Lateranense sub Innocentio sic habet: Nolumus quicquam abbati Iohanni de Ronari, cum omnia scripta sua assignari mandauerit, apostolica sedis iudicio approbanda, vel etiam corrigenda, summittere confitens se illi fidem tenere, quæ Romana tenet ecclesia, q. disponere domino cunctorum fidelium mater est & magistra. Quod idem concilium Lugdunense sub Gregorio dicitur. Ex domini itaq. iustitiam Romana ecclesia fidelium magistra est, ac pater de Romanus episcopus Petro successit in ecclesiæ magisterio. Idem tradit concilium Lugdunense sub Innocentio 4. Idemque omnino tradit concilium Tridentinum sess. 7. in hæc verba: Si quis dixerit, in ecclesia Romana, quæ omnium ecclesiarum mater est & magistra, non esse veram de baptisimi sacramento doctrinam. Anathema sit.

De sum. Tri. in 6. Concilium verò Lugdunense sub Gregorio dicit Romanum pontificem esse vicarium Iesu Christi, successorem Petri, rectorem ecclesiæ vniuersalis.

De sum. Tri. in 6. At concilium Viennense sub Clemente asserit, dubia fidei declarare, ad sedem Apostolicam duntaxat pertinere.

e. Vbi periculum de electi. in 6. Præterea, patres concilij Florentini, Definimus (inquiunt) sanctam Apostolicam sedem, & Romanam pontificem in vniuersum orbem tenere primatum: & ipsum pontificem

vicarium Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum, & verum Christi vicarium, totiusque ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrem ac doctorem existere: & ipsi in beato Petro pascendi & gubernandi vniuersalem ecclesiam, à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse: sicut in gestis œcumenicorum conciliorum continetur. Hactenus concilium Florentinum. Sed conciliorum testimonia satis multa retulimus, rationibus modò Theologicis ea, quæ posuimus, corroboranda sunt: idque magis Romanum pontificem, cum de fide iudicat, errare non posse.

LIBER SEXTVS.

201

CAP. VII.

Rationibus Theologicis probatur Romanum Pontificem fidei controuersis futendis errare non posse.

Romanum Pontificem in Petri locum, fidem auctoritatemque succedere, ecclesia ab Apostolorum tempore semper agnouit. Quod, quoniam totius orbis consensione vsuque firmatum erat, ne Ariani quidem negare potuerunt, vt Sozomenus lib. 4. histo. trip. ca. 19. & 20. prolidit. Ad Romanam porò sedem episcopos ecclesiarum in causis quibusq. gravissimis prouocasse, ab illius ore fideles, fidei semper oracula petisse, illius iudicium catholicos omnes in religionis controuersis expectasse, illius denique & vim & auctoritatem sacra omnia efflagitasse concilio, adeò certum & manifestum est, vt sum ego ineptus, si velim osèdere. Quibus ex rebus, quoniam negari non possunt, constat & efficitur id, quod querimus argumentum, quo ex multis magnisque haud facile quis dixerit aliud, aut euidentius, aut certius. Si enim legi Christi interpret nullus sanior est, quam perperuus ecclesiæ vsus, ecclesia verò in fidei religionisque quaestione ac ceteris grauissimis controuersis non ad Antiochenum, Alexandrinum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Mediolanensem, Parisiensem, Coloniaensem, Toleranum, aut Bracharensem episcopos, sed ad Romanum omni semper ætate recurrit: quis dubitet, hanc esse, quem vt successorem Petri, ita quoque do-

DE ECCLE. ROM. AVCT.

ſtrinxit Apoſtolice magiſtrum quaſtionumq; de fide iudicem habemus? Nã ſi aliquem cuiusmodi poſt Petrum eccleſia inſtituenda atq; in veritate continenda reliquit Chriſtus, nimirum aut hic eſt, aut nullus eſt. Quippe cum de aliarum eccleſiarum episcopis nulla quaſtio ſit, quia nõ fuerint loco Petri, vniuerſalis eccleſie doctores paſtoresq; à Deo dati Romanus igitur episcopus, eccleſie vſu interpretante, ille eſt, cui Dominus in Petro ait. Super hanc petraẽ edificabo eccleſiam meã: & Tibi dabo clauis regni caelorum: & Quodcumq; ſolueris, &c. ac rurſum, Palee oues meas: & iterum, Ego rogauipro te, vt nõ deficiat fides tua: & tu cõfirma fratres tuos.

Quid quod ipſo etiam rerum experimento comperimus, Chriſti de Petro & ſucceſſoribus vaticinia in eccleſia Romana manifeſtiſſime impleri? Hanc enim cõſtitam fixam & immobilem, orbe etiam toto omni illam machinarum genere quatiente, in fide & auctoritate Petri permanſiſſe. Et cum ceteras Apoſtolorum eccleſias, vel ab infidelibus occupatas, ſine fidei veſtigio, vel ab hereticis aliquando affectas viderimus: at aduertum hanc vnam Romanam ſedem, nec Pagani, nec heretici præualere potuerunt. Pugnatum eſt ſiquidem vehementer, non à Græcis ſolum, ſed ab alijs pleniſque totius orbis episcopis, vt Romanæ eccleſie priuilegium labefactaretur. Atque habebant pro ſe illi quidem & imperatorum arma, & maiorem eccleſiarum numerum: nunquam tamen efficere potuerunt, vt vni Romani pontificis poteſtatem abrogarent, aut in alium transferrent episcopum. Quinimo, qui à Romana quidem ſede defecerunt, hi ſchiſmatici ſemper in eccleſia ſunt habitus: qui vero huius ſedis de fide iudicia detrectarunt, heretici. Quæ proſectò omnia ſatis ostendunt, non humano, ſed diuino decreto eccleſiam Romanam, & ceteris eſſe præpoſitam, & Petri priuilegia iure ſibi ſuo vaticalliſſe, & eandem petram eſſe, ſupra quam Chriſtus vniuerſalem conſtruxit eccleſiam, aduerſus quam portæ inferi præualere non poſſunt. Quod ni ita eſſet, qui potuiſſet eccleſia Romana tot tamq; magni principibus repugnãtib; tam multis hereticis contradicentibus, tam varijs eccleſie

LIBER SEXTVS.

202

eccleſie defectionem molientibus, obſiſtere? Quod ſi commentitia vanaque opinione hoc Romani episcopi priuilegium Theologi aſſeruiſſent, non tam ſtabilis ſententia permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec vna cum ſeculis ætatibusq; hominum inueteraſſet. Etenim videmus opiniones fictas atque vanas, vris præſertim eruditis aduerſantibus, diuturnitate extabuſſe. Opiniorum enim commenta delet dies, fidei iudicia confirmat. Adde, quod Apoſtolicarum traditionum ſinceritas non poſſet ad nos vſque ſeruari, aliã eccleſia hereticis episcopis toties occupantibus, niſi vna ſedes Apoſtolica, inter tot orbis tumultus, fixa intemperaſſet. Ad hæc cum concilia & prouincialia & generalia ſine Romani pontificis auctoritate nõ nunquam errauerint, nõ nunquam autem, ſi Romani episcopi auctoritate firmata ſunt, ſatis perſuaſum eſſe debet, conciliorum atque adeo totius eccleſie firmitatem à Romano pontifice derivari. De quo, quoniam in loco ſuperiore multa diximus, illic lector aſſumet, quæ ad huius argumenti explicationem pertinebunt, atque ſi deſinenda fidei quaſtione Romanus episcopus errare poſſet, redditur ſtatim incerta nobis multarum hæreſum condemnatio: pleræq; enim non ſunt damnatæ per generalis concilij, ſed Romanæ eccleſie iudicium & decretum.

Præterea, ſi inter patres concilij eſt cõtrouerſia, vel de intellectu ſacrarum literarum, vel vno quolibet libro an canonicus ſit, nec ne, vel de alia huius generis quaſtione, ad hanc litteram componendã iudicem ponere nec eſſe eſt, cuius tamen, ſi errare poſſit, incertum iudiciũ erit. Index autem inter patres concilij diſſidentes nullus in eccleſia, niſi Romanus episcopus eſt agnitus.

Præterea, eccleſie conſuetudo hoc manifeſte declarat. Nunquã enim admiſſa eſt appellatio in cauſis fidei à ſede Romana, ſed hereticos ab ea iudicatos eccleſia ſemper hereticos etiã iudicauit. Et certè ſi Romanæ ſedis iudicium fallax eſſet, cõcilij verò eſſet verax & certum, naturæ rationi veræq; Theologiæ aduerſaretur, qui appellationem à pontifice ad concilium denegaret.

DE ECCLE. ROM. AV CT.

Quo vno argumento ostendit Gelasius, Sedem Apo- stolicam de tota ecclesia iudicare, ipsam vero ad nullam pertinere iudicium. Iam illiusmodi appellationes, in fi- dei præsertim dogmate, ecclesia nescit, nam ipsa hæretici- solùm vruntur. Quòd si ad singulos hæreticos eodem- nandos opus esset congregare generale concilium, tum id sæpenuerò non modo difficile, verùm etiam im- possibile sit, licebit profectò interim hæreticis impone- viuere, donec synodus è tota ecclesia cogatur. Id si ali- num esse constat à Christi prouidentia, fateamur potius Romanæ sedis auctoritatem satis esse ad hæreses reuol- cendas. Ita fiet, vt huius tribunalis de fide iudicium cer- tum omnino habeatur. Quid, quòd nõ solùm ecclesiam catholicam credimus, sed etiã Apostolicam? At ecclesia Romana patrum fideliamque consensu Apostolica di- citur: cum reliquæ omnes iam inde à multis annis hoc cognomen amiserint.

Sed queris, Erit ne hæreticum asserere, Romanã ec- clesiam degenerare quoq; vt cæteras posse, & Apostoli- cam etiã sedem à fide posse Christi deficere? Huic que- stioni breuiter respondemus. Nolumus hic nos ecclesie sententiam præuenire, sed si ad generale concilium refe- ratur, hæreses nota errori illi inuertur. Nec enim video, cur, quid ipse sentiam de hac re, non audeã dicere. Quia eo melius cernere mihi video, quòd & eam proprius di- ligentiusque contempior, & sine affectu perturbatioes contempior. Quòd si in hoc erro, quòd Romanæ sedis priuilegia à Christo illi concessa & tunc, & eòd modo: ca- teras hæreses nomine condemnandos esse credo, nõ so- lum tunc, sed libetèr erro: nec mihi errore vtilè, quòd etiam delector, sine rationis præsertim vi extorqueri vo- lo. Nam me non solum ratio ac disputatio impulit, vt ita crederem, sed nobilitas etiã summorum Theologo- rum & auctoritas. Hieronymus prophatum esse & per- turam, dicit, qui cathedræ Petri & Romanæ sedis fidẽ nõ facit secutus. Cyprianus alienum ait esse, prophatũ esse, hostem esse, qui vniuersalis ecclesie non tenet v- nitatem, hoc est, lumen vnum, vnde multi radij radie & vnã vnde multi rami, fontem vnum: vnde multi riuu, petram

De nomine Hypothesis ad Damasianum. De simp. præ. 172. 173.

LIBER SEXTVS.

Petram vnã, supra quam ecclesia edificata est: vnum Pontificem, qui cæteros omnes sua & vi & auctoritate Lib. 4. ep. 2. sentiat. A quo, si radiũ tollas, extinguatur: si frangas q. Lin. de r. 1. 1. intereat: si præscindas riuum, arefeat. Sic enim il- le declarat. At, qui in fidei controersia Apostolicæ sedis sui. Saty. c. fidem iudiciumq; detrahat, ita nec vnitatem tenere po- 7. 11. dist. test, nec lumen, nec radicem, nec fontẽ. Atq; Cyprianus c. Præceptis idem, Qui cathedrã, inquit, Petri, supra quam fundata 19. d. 11. est ecclesia, deserit, in ecclesia se esse non confidat. Am- brosius pro eodem penitus habet, catholicum esse, & cõ- Romana ecclesia eõuenire. Gregorius sic sedis Romanæ auctoritatẽ in religionis fideiq; causã existimãt esse am- plectendam, vt qui noluerint, ab eius petre, supra qua im- Christus vniuersalem fundauit ecclesiam, soliditate cõ- uellantur. Leo exortit diuini mysterij eum esse affirmat, qui ausus fuerit à Petri soliditate recedere, & impiã pre- sumptionẽ, quæ Petre illius firmitatem Deo edificante constructam nititur, violare.

Nicolaus finit, quòd qui Romanæ ecclesie priuilegiũ ab ipso summo omnium ecclesiarum capite Christo tra- ditum auferre conatur, luc proculdubio in hæresim labi- tur. Nam fidẽ, inquit, violat, qui aduersus illam agit, quæ est mater fidei. Hanc verò Nicolai sententiam noli quæresolèctor contemnere. Quæ scilicet actione 1. & 7. synodi octauæ confirmata est. Vbi & condemnati Iane Phocius & Michael, qui hoc sedis Romanæ priuile- gium patrefacere nitentur. Quòd si in hæresim labitur, qui Romanum episcopum Petro successisse negat, & ec- clesiam proinde Romanam cæteris esse præpositam: ec- quid de illo sentiendum est, qui priuilegia Petri ob ec- clesie vilitatem à Christo data, priuilegia, inquam, quæ Petro vt Põtifici, doctõri & pastori concessa sunt, ea ad successores quoq; pertinere negauerit? At enim, doctri- na sana oues pascere, fratres in fide cõfirmare, vniuersas gentes per os illius audire verbum Euangelij & credere, supra illum edificare ecclesiam, vt portæ inferi non præ- ualere aduersus eã, non Petro vt priuato homini, sed vt recip. Christianæ profectò congruebat. Quocirca am- bigi inter catholicos nec debet, nec verò potest, quin

12. d. r. 6. muel.

DE ECCLE. ROM. AVCT.

Romane sedis de fide & religione iudicia certa sunt. Preterea, qui negaret in ligando atque soluendo eadem potestatem in Romano nunc episcopo inesse, quam Petrus Christus contulisse creditur, is iure ac merito haberetur hæreticus: qui ergo firmitate Petri ad fratres in fide confirmandos, his, qui petro succedunt, denegauerit, hic hæreticus iudicandus erit. Adhuc faciamus, ambigua esse aliqua inter fideles de religione controuersiam. Tum querimus, si Romana eademq; Apostolica sedes, ut dissidentium ecclesiarum lites discepcionesq; componat, è Petri cathedra tribuamur; pronunciet: an sequi illius sententiam debemus, an non? Si sequimur, Rom. sede errante, eccl. tota in illius errore versabitur. Si non sequimur, vbi illud est? Quodcumq; ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis? Vbi nam rursum illud, Deus elegit in nobis per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere? Quod igitur saltem in rebus ambiguis, ligauerit successor Petri, id ligatum erit, & quod in questionibus de fide proposita docuerit, hoc gentes non audire habent modum, verum etiam credere. Non hic refero, quæ Leo in huius rei confirmationem dicte 20. dist. cap. de libellis. non quæ Damasus & Adrianus 25. quasi. 1. cap. Violatores, & cap. Genesius. Illud referam, quod in concilio Complutensi confirmatum à Sixto 4. condemnatum est Petrus Oxomensis nomine etiam hæreticus, in eo quod asseruit, ecclesiam vbi is Romanus errare posse. Quem item errorem eodem quoque hæreticus nomine damnauit Sixtus idem, in extrauaganti aduersum Petrum Oxomen. edita. De qua quoniam in refectione de poenitentia satis multa diximus, eò lectorem notandum erit. Coactus est igitur ille sententiam recantare in hanc formam: Consentio sanctæ matri ecclesie Romanæ & sedi Apostolicæ, & ore ac corde confiteor illam me fidem tenere, quam dominus Sixtus papa auctoritate Apostolica & Euangelica tenet. Et omnes, qui contra hæc fidem venerint, dignos æterna damnatione pronuncio. Hactenus ex conae. Cöplu. Martinus verò quintus in fine concilij Constantien. Saero, inquit, approbante concilio mandamus archiepiscopis, episcopis, &c. ut qui de sacramento corporis & sanguinis Domini, vel de baptisate,

scu

LIBER SEXTVS.

104

scu peccatorum confessione, poenitentia pro peccatis institutione, vel reliquis ecclesie sacramentis, seu fidei articulis, aliter sentiat ac docet, quam sacrosancta Romana ecclesia docet, & obseruat, eos tanquam hæreticos iudicet. Concilium ergo Constantien. illos esse hæreticos iudicauit, qui Romanæ ecclesie fidei & doctrine refragarentur. Illud postremo addam. Cum ex traditionibus Apostolorum, ad euincendam hæresim argumentum firmiter certumq; trahatur: constat, ut si testimonia rationesque hoc loco positas cum ijs regulis conferas, quas in 3. lib. posuimus, Romanos episcopos Petro in totius ecclesie pontificatu & fidei magisterio inaccessisse, ab Apostolis esse traditum, cur non audebimus, assertionem aduersam tanquam hæreticam condemnare? Sed, ut dixi, nolo ego ecclesie iudicium antevertere. Quamquam non video antevertere: cum iam ipsius ecclesie sermo, nostram omnem coprobaret de Romana sedis auctoritate sententiam. Sed hoc vix agredior propter viros quosdam & doctos & pios, qui nobis contradixerunt. Illud assero, ac tidenter quidem assero, pestem eos ecclesie ac perniciem asserere, qui aut negant Romanum pontificem Petro in fidei doctrinaque auctoritate succedere, aut certe alium non summum ecclesie pastorem, quicumque tandem ille sit, errare in fidei iudicio posse. Vtrumque scilicet hæretici faciunt, qui verò illis in utroque repugnant, hi in ecclesia catholici habentur. Quamobrem non quidem intelligo, quoniam concilio fideles quidam hæreticorum, quam catholicorum opinionibus fauere malint, nam hæretici video quid sequantur: Nempè viuendi docendiq; licentia, & in his omnibus impunitas. Volunt sine capite corpus, ut neq; pes, neque mens suum officium faciant. Volunt sine pastore vno oues, ut cum lupi ipsi sint, pastores tamen esse videantur. Volunt sine iudice lites, ut dissidiorum nullus finis sit. Atq; ita cum amore a bitrio aduersus doctos dimicent, victores à turba iudicentur. Turbari demum omnia volunt, quoniam, ut in Hispanorum proverbium est, Turbatum flumen pisicorum est. licet, nos autem commune catholicorum sententiam sequamur, tunc enim sequimur, quoniam communis catho-

Cc 4

corum

DE ECCLE. ROM. AVCT.

corum est. Preterquam quod ea sentiunt, quæ sacram
etiam literarum testimonia confirmant, pontificum de-
creta sinunt, veterum sanctorum chorus concinet, con-
ciliorum patres affirmant, Apostolorum traditio pro-
bat, perpetuum ecclesiæ usus observat. Quæ propter, si ea
quæ dixi, sole ipso illustriora & clariora iunt, si omnia
dixi hausta ex ecclesiæ scripturæq; fontibus, si tota oratio
nostra certis Theologiæ rationibus, integrisq; & incor-
ruptis testibus omnem sibi fidem confirmat, assenta-
mur tandem, ex Apostolicæ sedis auctoritate, firma Theo-
logos argumenta sumere, ad fidei Theologiæq; dogmata
comprobanda, De quâ igitur loci firmitate iudicium
dixerimus. Nunc aduersariorum argumentationes re-
sellamus.

CAPVT VIII.

Vbi argumenta capituli primi refutantur.

*Nota dist.
aliquorum*

ATque in illis argumētis, quæ à principio sunt po-
sita, Theologi nonnulli, minime mali illi quidem,
sed non satis acuti, quoquo modo possunt, tergiver-
santur. Romanam quippè ecclesiam à Romano pon-
tificis discernunt: atuntq; hunc in fide errare posse, illam
non posse. Sic sibi videntur omnia propemodum argu-
menta diluere. Nam pleraque, ex illis non ecclesiæ Ro-
mance, sed summi Pontificis fidem impugnant. Atque
ecclesiam Romanam illi, non Romanum episcopum ab
errore vindicant. Verùm si de errore in fidei iudicio præ-
decreto loquimur, vt verè loquimur, nullum ego discri-
men inter Apostolicam sedem & Apostolicæ sedi in-
dentem inuenio. Primum, quoniam, cum ad sedem A-
postolicam accedimus fidei oracula postulari, nõ sin-
gulos Romanæ ecclesiæ fideles interrogamus, nec eccle-
siam ipsam Romanam in concilium cogimus, sed pon-
tificis maximi iudicium querimus, cuiusque sententiam
expectamus.

Rursum, quoniam non Romanus populus est, qui ec-
clesiam vniuersalem docet ea, quæ ad fidem attinent, sed
Romanus episcopus. Nec potestas iudicandi de causis
fidei, ligandi, soluendi, pascendi, in populo Romano
est,

LIBER SEXTVS.

est, sed in Romano pastore vicario Iesu Christi. Concilia
quoque non exequunt confirmationem & robur ab ipsa
Romana plebe, sed à plebe Romanæ antistite.

Et cetera, privilegia infirmitatis, vt antè probatū est,
Petri sunt peculiariter datum. Ego, inquit, rogavi pro te **LUC. 22.**
Petre, ne deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos. Et
iterum, Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo ec-
clesiam meam. Quocirca si verè Theologiæ ratione se- **MAT. 16.**

quimur, quæ capite tertio explicata est, in Petro & suc-
cessoribus primùm firmam certamq; doctrinam asseren-
tiam, in eo verò in ecclesia Romana, cuius Petrus cū suc-
cessoribus & caput & fundamentum est. Atque illud etiã
animaduertit, quod sicut omnibus simul episcopis do-
centibus errores falsos, necesse est: sanè totã ecclesiam
vno errore versari: ita si pastor eccl. Romanæ errorem
fidei contrarium decerneret, omnes quoq; errante pastore
dispergerentur. Testimonia demū, quæ retulimus, id sedè
probant, summum eccl. pontificem, Petri successorum
& Christi vicariū, cum de fide pñncipiat, errare nõ pos-
se. Quò magis illos reprehendendos iudico, qui se direm-
pturos cõtrouersiam parauerunt. si Apostolicã scdem **vide li. 5. c.**

ad Apostolico præfule fecerent. Non recipit istam re-
sponsonè ratio, aspèrnat, repellit, illud potius sumit, **3. q. 3.**
errorem esse duplicem: alterum personalem, alterum iu-
dicialem. Nec enim scholæ propria vocabula, etiam si
minus Latina sint, auersari debemus, sed malle, q; Au-
gustinus ait, apertos, quã nitidos habere sermones. Er-
ror itaq; personalis priuatus est: cuiusq; error, iudicialis **8. d. sedu-**
est publicus. Edidit Innocēt. huius nominis 4. in libros **so.**
decretalium commentaria, si in his quicquam errati est, **Error da-**
hominis: mirū est, nõ pontificis, quauis ea cõmenta- **plex.**
ria à pontifice edita sint. At si idè Innocētius in iudicio
de fidei questione definiat quippiam, quod reuera fal-
sum esset, iam hic error à publico ecclesiæ censore pro-
fiscisceretur, essetque proinde iudicialis.

Quæ ex re primùm argumentum facile refellitur. Nec
enim historia fide digna docet Ioannē vigesimū secun-
dum post summū adeptum pontificatū, de eiusmodi re
aliquid definiisse, quin potius quam ad huius rei defi-
nitio.

DE ECCL. ROM. AVCT.

definitionem separaret: ut Benedict. vadecimus in extra sua ait, morte praeventus definire nequirit. Nec, si, antequam esset pontifex, errorem illu habuerit, hereticus censendus est: sicut nec Irenaeus, nec Chrysostomus, nec Theophylactus, nec Bernardus, quos re nodum expresse per ecclesiam definita, illius opinionis fuisse, sunt qui contendant: verè ne an falso contendant, non est diei locique huius disputare.

Secundum enim Celestinus quaequã definiuit. Verba quippe Innocentij tertij sic habent: Licet quidam praedecessores nostri tenuisse aliter videantur. Sensisse, ait, non Definisse. Sed ne Innocentius quidem definit quicquã, sed expicit sententiam & opinionẽ suam inquitens. Non credimus, quod in hoc calu is, qui relinquitur, possit ad secundas nuptias transire. Quod profecto veru est, quanquam per illam Innocentij decretalem non firmiter definitum. Nec enim statim, si aliquid iuris volumine continetur, fidei dogma esse credendum est. Quod penultimo superioris libri capite latius explicatum est.

Tertio verò argumento nullu negotium est respondere. Nam verbum, iudico, frequenter in ea significatione usurpatur, ut idem sit, quod sentio, seu opinor. Quomodo Alexander accipit, cum ait, quosdam praedecessores suos aliter iudicasse.

Quartum aduincit. At quartum argumentum longè difficillimum est, nec potest ita breuiter expediri. Apertè enim Alexander docet, consuetudinem illam civili etiam lege confirmatã, quæ testamta minus solènia rescindit, & à diuina lege, & à patrum institutis, & à generali ecclesie consuetudine alienam. Quod autem ex auctoritate pontificia hoc fanè loco pronunciet, illud est euidentis argumentu, quod sub interminatione anathematis prohibet, ne quis eiusmodi audeat rescindere testamta. Vnde & capite proxime sequenti iudicib, mādatur, ut in id genus casus tres duosue solummodo testes exigant, nec civiles leges, sed canonica decreta sequantur. Si ergo iussit ecclesie pontifex, & anathematis interminatione iussit, ut nemo ea irritet testamta, quæ duorum, vel trium testium sunt

LIBER SEXTVS.

216

testimonio firmata: nimirum nõ vè prius quisquis homo, sed vè publicus ecclesie iudex tam quaestionem definiauit. Atqui non est Dei Euangelijque praecipu, quod tam in Alexander videtur adiuere, ut omnes causa tribus duobusue tantum testibus absoluantur. Alioquin, nõ solum Leo quartus, sed Syluester etiam in Synodi Romanæ capite 3. legem euangelio Deoq; contrariam edidit. Decretum enim, ut, nisi in 72. testibus, non daretur episcopus. Quæ ex se intelligitur, legem civile, quæ tollendis è repub. fraudibus cauet, ut testamta non valeant, nisi quæ septem fuerint testibus obsignata, non esse legi euangelicæ aduersam: quemadmodum ne illa quidem, quæ, ut constat in episcopos inuidia occurreret, statuit, ut ad episcopi condemnationẽ duo solum testes nõ sufficerent. Atque si mortalium vita esset mediocriter indiuua, moresque ad naturam non auaritiã compositi, duorum hominum testimonium idoneu profecto erat, ut quæcũq; in iudicio causa finiret. Sed sic ut iuramentum à malo est, non illius, qui iurat, sed eius qui verum dicenti non credit, sic plures, quam duos testes requirere, à malo quidem fuit non requirẽtis legis, sed hominis defraudantis. Sed hæc differere, non est huius aut loci, aut temporis. Illud proprie huc pertinere, an Alexander errauerit.

Et quidem in decretis pontificijs duo cum primis distinguenda sunt. Vnum est, tanquam interio conclusioq; decreti: alterum quasi ratio & causa à pontifice reddita eius rei, quam constituerit. Atque in conclusione pontificis summi errare nequeunt, si fidei quaestionem ex apostolico tribunali decernant. Sin verò pontifici rationes necessariz non sunt, ne dicam apte, probabiles, idonee, in his nihil est, videlicet immorandum. Non enim pro causa nos à Pontificibus redditis, tanquam pro aris & focis depugnamus. Alexander igitur non definit, consuetudinem illiusmodi, esse diuine legi contrariam, sed, quod iuris peritis serè placere video, iubet, ut in legatis pijs duo, vel tres solum testes à iudicibus exigantur. Hæc decreti huius conclusio est, hic finis: nec dubium est, quin eam tam pontifex iure quodam suo potuerit praescribere. Sed

DE ECCL. ROM. AVCT.

re. Sed si in eius præscripti cõfirmationem Deuteronomij lege vitur, hanc quippè diuinam nuncupat, si ad ea nonum statuta reuocat, si ecclesię morem affert, non est operæpretium rationes illas ad vitium referre. Quænam admodum si cõcilia quædam definiant, duas esse in Deitate personas, patrem & filium, afferantque in hoc illud quoque Gene. testimonium, Plurè dominus à Domino non proinus in fidei iudicio errat, quanuis ex illo loco parum aptè Trinitas comprobetur. Extat item syon dicitur Vbi de perpetua Marię virginitate pronunciatum est. La resuadenda referant patres portam apud Ezechielem clausam. Irudeat si quis vult, sed ridebit tamen si ultra. Non enim semper patres in fidei questione causas afferunt necessarias, sed interdum vero similes. Quæ si et a pontifices huiusmodi ponendis causis quandoque falluntur, ac calumniandi sunt quidem, tantum abest, vt inde loci huius auctoritas infirmetur. Porro autem, si valere quicquam iudicium meum potest, neque in conclusione Alexander, neque in causis errauit. Nam suis in vtroque foro subditis ferebat leges, hostiensibus nempe ciuibus ac iudicibus Vellien. Non ergo legem ciuilem, qua imperatores in regionibus suæ ditioni subiectis vult, improbare voluit Alexander: sed voluit iudices etiam laicos in ecclesię patrimonio non secundum imperatorum leges, sed secundum statuta canonum de testamentis iudicare. Nec enim æquum esse censer, vt in rebus temporarijs ad iudicandis, tam sunt solliciti sacri canones, quam sunt leges ciuiles: honestusque esse credit, in ciuitatibus & oppidis, que in ecclesię iure de dominio sunt, nõ leges ciuiles, sed canonũ consuetudine obseruari. Quo fit, vt si decretalis huius ratio preclus teneatur, non saluus in terris Romanę ecclesię subiectis, sed in quibuslibet alijs que sub episcoporum ecclesiarumque dominio sunt, lex hęc Alexandri debeat seruari, non in his modo, quæ preteritis causa ecclesię relinquuntur, verum etiam in alijs quibusque legatis. Honesta ergo Alexandri lex est, sancta, legitima. Sed ne in causis errauit quidem. Nam licet non sint necessarias, non sunt tamen prolixæ ineptæ. Cõsuetudo, inquit, quæ plures, quam tres duosque testes postulat, primum

LIBER SEXTVS.

207

mã aliena est à diuina lege, veteris, scilicet instrumenti, que duos solu testes, vt plurimũ, testes exigebat: aliena etiã à patrum institutis, hoc est, à more iureque canonico, vbi in rebus præsertim temporarijs duo testes sufficiunt: aliena denum à cõsuetudine ecclesię generali, quæ in cuiusmodi causis duobus, vel tribus testibus est cõtenta. Aliena autẽ nõ quasi contraria, sed tanquam noua & extranea: ob idque parũ in ecclesię iudicio probanda. Quod si hanc animi sinceritatem dextramque de testibus opinionem, si hanc veteris legis ac iuris canonici cõsuetudine principes seculi in tribunalibus suis sequi nolunt, sed, vt fraudes tollat, maiorum testium numerũ in testamentis cuius suorum exigat, suo quidẽ iudicio liberè possunt vt, nihil enim Alexander impedit per illam epistolã decretalem: quæ nimirum eos solũ ligat, qui ecclesię in vtroque foro fuerint subiecti. Sed ut quarto argum. factis superque dictum est.

Quintũ verò facillimè diluitur ex ijs, que in quarti argumenti refutatione sunt dicta. Causas enim pontifices quãdoque adferunt, nõ que cogant, sed que suadeant. Nõ, quia leges quãdam synagoga olim à Deo habuit, non modo ad gubernandũ viles & necõmodas, verum etiã ad plebis cuiusque mores ac religionem instituendã propemodũ necessarias: ecclesiã cas Christi in suũ usum vendicant. Quamobrẽ & summi pontifices & iuris periti horũ auctoritate confirmati, leges aliquot veteres probatas rursũ se denuo restitutas ab ecclesiã, diuinas vocant. Nõ quod Dei nũc precepta sint, cum lex illa verus sit aboluta, sed quod Dei precepta fuerint, seruanda etiamnum à nobis, non ex vi quidem veteris legis, quod falso pontificibus cõstitimis impingebatur, sed ex ecclesię noua institutione. Que tamẽ noua ecclesię institutio seu restitutio potius, ex veteri diuina lege probabiliter suaderet.

Ad sextum argumentũ Turri cremata respondet lib. 2. c. 12. nullam esse inter pontifices illos pugnam. Quin Ioannes exponit Nicolaum. Nam post verba prædicta Nicolaus subiunxit, Nec his quisquam putet obistere, quod interdũ Christus loculos dicitur habuisse in firmo. Et enim personã Christus suscepit in loculis, id verò est, quod

Refellitur
quintum

Ad sextum
respon.

DE ECCL. ROM. AVCT.

Ioan. vigesimus secundus definiit, nepe hereticis esse negare, Christi & Apostolos aliqd habuisse in comunitate quod contrariū ex Luc. 22. Ioan. 4. & 13. Acto. 4. constat.

Ad septimum primū dicitur rōp neuter ibi pontifex definiit eiusmodi controuersia. Respondent enim iuxta Pontifices ad priuatas huius, aut illius episcopi questiones, suam opinionem de rebus propositis explicando non sententiam ferēdo, qua fideles obligatos esse vel non credendum. Certē, vt de Pelagio taceamus, Nicolaus nihil eo loco, quod ad hanc quidē questionem attineat, decreuit. Non enim illi proposita tuerat quæstio, An Baptismus in nomine Christi collatus esset validus sed An baptisatus à Pagano, vel Iudæo verum baptisum sacramentum suscepisset. Quibus autem & in transeuro su, cum huic quæstioni propositæ responderet, de suo, non interrogatus, adiecit, baptisima in nomine Christi conferri. Quæ in resalū sine dubio potuit. Imò ad eō fallū est, vt in 4. sent. libro magis argumentis ostenditur.

Deinde duo hi Pontifices fortasse non pugnant. Nam Nicolaus intelligitur docuisse, quod in simili necessitate, qualis Apostolorum tempore fuit, si cætera paria sint, baptisimus in nomine Christi nunc etiam ratus erit. Pelagius autē definiit, circa eiusmodi necessitate non valere. Quæ admodum si nunc deesset balsamum, aut liber & calix qui tangeretur, & confirmationis & ordinis sacramenta manu solūm imposita conficerentur, vt gratia Apostolorum à principio statim fieri consuevit. Ac vbi non esset similitudo necessitas, nec ordinatio fortē nec confirmatio sine eiusmodi sacramentorū materia valerent. Hæc autem de baptismo in nomine Christi communem fecerunt opinionem diximus. Primū enim nusquam, vt ego quidem sentio, baptisima in eam formā administratum est. Ego te baptizo in nomine Christi. Quod & D. Ambro. & plerique alij videntur intellexisse. Sed si quæ eiusmodi forma Apostoli vti sunt, ea fuit: Ego te baptizo in nomine Iesu Christi. Act. 2. 10. & 19. Deinde, non necesse est Apostolos sub alterutra illarū forma, Baptismi sacramentum contulisse. Nec si scriptura dicit, quicquid in Christi nomine fuisse gestum, statim cogimur existimare, huius con-

Forma qua
videntur
Apostoli.

LIBER SEXTVS.

295

his cōceptis verbis rem gestā administratāq; fuisse. Exempla sunt in Iuuenis literis plurima. Illud est in præp. 17. 43. In te inimicos nostros ventillabimus coram, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Item, Cælis deus tauerunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu. Act. 1. Item, Paulus dicitur fiducialiter egisse in nomine Iesu. Act. 9. Hebreis porro id in alienius nomine fieri, quod auctoritate ac virtute cuiuspiā transigitur. Quare qui regis loco & tanquam illius minister quidpiam agit, hic in nomine regis eam rem dicitur agere. Recte igitur qui tanquam Christi administrat, in aqua & spiritu homines sanctificabant, eos in nomine Christi baptisimi gratiam exhibuisse interpretamur. Non ergo necesse est sentire, quod Apostoli baptisimi formam à Christo præscriptam immutauerunt. Nam & hodie nos verē in Christi nomine, hoc est, loco, vi, & auctoritate, baptisima conficimus. Ac si præscripta illa formula nominis Iesu Christi Apostoli baptizauerunt, non putandi sunt: tamen Spiritus S. patrisq; nomen omisisset in nomine patris & filij eius Iesu Christi & Spiritus sancti baptizasse. Quod alterius loci est demonstrare. De septimo igitur argumento satis.

In octauo argumenti explicationem multa quidē dici possent, sed nos in pauca conferemus. Sanè Gratianus de quæst. 7. auidetius sanè multo, quam disertius ait, illā Gregorij sententiam euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ esse contrariam. A quo ego longē dissentio. Nam, vt Romanorum pontificum auctoritatem negligamus, nō possumus tamē vtriusque Gregorij & primi & tertij contemnere definitionem, cum fuerint ambo tum doctissimi, tum etiā sanctissimi. Itaque non errarant, quod Gratianus falso existimauit, sed locuti sunt potius de ea, quæ ante matrimonium per infirmitatem inepta erat ad conjugalem, hoc est, vt scholæ verbis utamur, quæ erat impotens ad soluendum debitū. cuius simile exemplum habes de frigidis, cap. Consultationi. Atq; ipse idē Gregorius hoc modo sententiam suam explicat, in epist. ad Rauennatem archiepiscopum, referturque à Grat. 13. q. 1. ca. Requisite. Nec desunt huic argumento alie etiam responsiones, sed hæc & planior & expeditior est. Quæ quoque

113. 67

DE ECCL. ROM. AVCTO.

quoq; Glos. sequitur 20. d. c. De libellis, in verbo, Iunioris. In nono argumento nobis Lutherani, presertim Occo- lapadius, Bucerus & Caluinus insultant. Sed pueriliter tamen. Quoniam librum illum Gelasij Romani pontifi- cis non esse, inagnis argumentis a me & anima duersum & patefactum est. Primum enim auctor opusculi dicit, esse recentem alterationem de veritate duarum naturarum in Christo. Non autem erat recens tempore Gelasij, sed olim profligata a Leone & concilio Chalcedonen. Vbi Eutyctis & Nestorij explosa sententia est. Rursum in toto libro nec Leonis, nec concilij Chalcedonenasis me- minit. Id quod maximè fecisset, si auctor esset Gelasius. Nam in epistola ad Faustum, huius concilij auctoritate libenter vitatur, libentius hic vsarus, vbi aduersarios per- ser tantæ synodi testimonio renuacere. Ac certè cum Da- masum contra Arrium citauerit, citasset ac multo magis etiam Leonem contra Eutychem, si post tempora Leo- nis scripsisset. Atque Gelasius multis annis fuit Leo- nis successor. Quid si auctor ille Damasum nomine episco- pi Romani nullo alio honoris titulo retulerit, quod a ma- re posteriori pontifici, cum priorum testimonia referens valde est alienum. Præterea eius operis auctor ad proban- dam vtriusque naturæ in Christo veritatem, inter magis- tros ecclesiæ catholicos censet Eusebiu Pamphili, cuius testimonij vitatur. Quem tamen apertissimum impietatis Arriane pugnatores fuisse, Hieronymus affirmat in epistola ad Pammachium & Oceanum, cuius inuenit eum. Secudus Quinctiam tanquam Arrianus, Eusebius hic eius operibus damnatus est, actio. 4. & 6. septime synodi generalis. In asserenda ite Christi vtraque natura, & patri- bus Latinis auctor ille solum Ambrosiu referre: qui si es- set Gelasius, Hilarij, Hieronymi, Augustini testimonia pre- tereretur, nec quosdam Græcos ibi scriptores excitallet, qui Latinis demortui semper & sunt & fuerunt. At Ge- lasius scripsit de vtraque Christi natura aduersus Eutychem & Nestorium. Non insciamus, sed quinque libros scripsisse legitur, non hoc paruum opusculum, quod ementico- titulo circumfertur. Gennadius quodque contra Euty- chem scripsit, cur magis hoc opus Gelasij, quàm Gennadij la- teamur?

LIBER SEXTVS. 209

teatur? Fuit eni Gelasius quidam episcopus Casarea Palestine, que Hieronymus tradit, quædam eo tem- pore scripsisse, sed exasse. Huic ego opusculum tribue- re, nisi quod purum & positum sermonem dicit eum Hieronymus habuisse, qualem in hoc libello equidem non agnosco. Nisi bono & eleganti auctori contigit malus & impius interpres. Falluntur aut, qui opus hoc Gelasio pontifici Romano tribuunt, ex verbis illis, cum sede Apo- stolicæ vestra dilectio vnanimitè ten eat, cõstanter pre- dicer, sapienterq; defendat, quo loco legendum esse si- de Apostolica, vel me nõ demonstrante lector probatu- rus est. Nec non est sanè, vt nomine pontificum Roma- norum, libri eiusmodi proferantur. Nã actione syno- di 7. Leonomachi duos libellos prodiderunt auctore Vi- glijo Romano pont. Sed falso tamen. Atq; vt opus cõsta- ret esse Gelasij, nihil tamè afferitur. Cum enim edunt li- bros de re qualibet Romani pontifices, sententiam suã, vt homines alij docti, expriment, non tanquã ecclesiæ iudices de fide pronunciant. Nonum igitur argumen- tum satis, vt arbitror, euidenter confutatum est.

Decimo autem refutando, quæ Caietanus in illo 27. *Decimum* questionum opusculo dixit, non sunt hæc ca nobis resu- *solutur.* menda. ne adta agamus, quod vetatur veteri prouer- bio. Quod nunciat, id diligenter explicandum est, quid videbet consequenti lit, vt si super Petrum Chri- stus ecclesiam edificauit, Romana statim sedes ceteris *Vide Cal- tan de pri- mo, ecclie- Rom. 6. 13.* esse præposita diuino iure intelligatur. Inde enim plana quoque erit illa collectio, Si Petri fides iuxta Christi o- rationem non defecit, maiores ecclesiæ causæ ad Ro- manum episcopum sunt referendæ. Video autem, eius- modi res plane & perspicue expedire non posse, nisi do- ctum & intelligentem virum. Cuius rei tãtæ tamq; dif- ficilis facultatem consecutum esse me non profiteor, se- cutum esse præ me sero. Ea enim exponenda in hoc me opere suscepisse constat, non quæ essent perita, & om- nium sermo ætrita, sed quæ vix adhibita etiã diligentiã a doctissimis quibusq; intelligeretur. Quod si succedat conatus, iure est laudandus: sin verò nõ succedat, non est ceteri reprehendendus. Sed hæc hæstenus. Rem itã ipsam *D d* expli-

DE ECCLIE. ROM. AVCT.

explicemus. Primum autem illud commemorandum est quod alias sæpe diximus, quæ Petro dicta in Evangelio à Christo sunt, non ut homini privato, sed ut ecclesie prefecto, ea ad successores quoque sine vi aliqua, aut literarum inuersione pertinere. Quemadmodum, quæ Dominus Apostolis commendauit æque congruentia fidelibus vniuersis, eadem futuris Christianis omnibus in sensu literaliter commendata sunt: iuxta id, quod Christus ipse Martiis, explicuit, inquit, Quod vobis dico, omnibus dico. Vigilate. Vigilare quippe ad omnes quæ pertinet: equare, etiam si Christus id non adeo discrete fuisset interpretatus, ut ille explicuit, ita nos quoque necessario explicemus. Pari item ratione, quæ Dominus Apostolis indicatus est, ad ipsos quidem spectat, quatenus ecclesie sacerdotes: hæc non ad fideles omnes, sed ad reliquos futuros in ecclesia sacerdotes catholici referuntur. Quod illud est Lucæ 22. Hoc facite in meam commemorationem. Cum enim Dominus pane & accepto & fracto, eleuauit illud in cæli oculis Deo gratias egit, calicemque simul & accepit & leuauerit, sine dubio Eucharisticum sacrificium hoc est, gratiarum actionis, Iudeorum ritu obtulit: nisi stultus fuit & in gratus, qui, cum referre patri summam gratiam posset, quæ ab illo nobis accepta summa donum eidem referendo, minime retulisset. Iubens itaque Apostoli suis Christus, ut hoc ipsi facerent, quod scilicet illi videbant facere, nimirum id præcepit, ut hostiæ Eucharisticæ & gratiarum actionis offerrent. Quod & Cyprianus ad Cecilium, & Irenæus lib. 4. c. 22. diuine exposuerunt. Quia ergo sacrificium facere, sacrificiorum & sacerdotum propriam munus est, quod eo loco Dominus Apostolis committenda, id proprie ad futuros ecclesie sacerdotes spectat: non ad vulgus etiam mulierularum, quod hæretici crediderunt. Porro, quæ ipsè Christus, quia pastores ecclesie futuri erant, mandasse legimus, hæc ipsa episcopis & pastoribus succedentibus ad litera credamus esse mandata. Huius rei exemplum est illud Martiis. Quæcumque alligaueritis, &c. Et illud item Ioan. 20. Sicut misit me pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum sanctum, &c. Hanc verò regulam si sacris literis applicanda

De conf. di.
2. c. / script.
na.

LIBER SEXTVS.

applicandis tenuerimus, vitabimus procul dubio permissam illam & tenebrosam confusionem, quam in scripturæ intelligentia hæretici patiuntur. Quotum hæc? Nempe, ut ea, quæ Petro in Evangelio dicta sunt, aptè ac prudenter distinguamus: & si quid illi, ut privato, congruit, hoc ad singulos fideles spectare existimemus. Cuiusmodi illud est, Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum inter te & ipsum solum, &c. Sin verò quicquam illi conuenit, ut Apostolorum principi & ecclesie pastor, hoc extra controuersiam putemus ad succedentes in ecclesie pontificatu esse referendum, idque in genuino literarum sensu. Nam & quæ legillator ciuilibus suis delegatis præscribit, non ad eum solum, cui viva voce loquitur, sed ad ceteros, qui illi in eodem officio succedunt, referuntur.

Deinde illud quoque magnè operè aduertendum est, Romanum pontificem Petro succedere, non esse per se quidem in sacris literis reuelatum, sed aliunde constare: ex eo scilicet, quod historie grauissime prodidit, Petrum Apostolum, suam cathedram Romæ demum collocasse, ibique cum esset episcopus, fuisse defunctum. Hoc Velenus, hoc Sebastianus Francus, hoc hæretici quidem alij negant: quin etiam aiunt Petrum, ne Romam quidem inuississe. Quod tamen, cum historie omnes graues prodiderint, malitiosè negatur. Non enim ex illis illi sunt isti, quod verbis negant, id mente sentiant: nisi pueri & pueri stulti esse creduntur. Quid enim tam stultum, tamque puatile dici potest, quam si ea non esse olim in Rep. gella negemus, quæ gesta esse vir quisque ante nos grauissimè affirmauit? Quod si eius rei, de qua differimus, auctores quartus Dionysius vobis est in episto. ad Timoth. Dionysius Corinthiorum episcopus alter est apud Euseb. lib. 2. eccle. hist. ca. 25. Tertius testis est Clemens in epist. 1. Quartus est Anacleus in epistola de ordinatione episcoporum. Quintus est Marcellus, 24. q. 1. c. Rogamus. Sextus Leo in concione prima de festo Petri & Pauli. Septimus est Gelasius cum concilio 70. episcoporum. Octauus est Innocentius 3. in ca. Per venerabilem, Qui filij sunt legitimi. Nonus est Nicolaus 3. ca.

DE ECCLE ROM. AVCT.

Fundamen. de elect. in 6. Decimus, est I eo 9. in epistol. synodica ad Petrum Antiocheum patriarcham. Undecimus, Constantinus in edicto ante Nicenam synodum 96. d. ca. Constantinus. Duodecimus, Epiphanius hæresi 27. que est Carpocratæ. Tertius decimus, Irenæus lib. 3. cont. Valent. ca. 3. Quartus decimus, Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem, & lib. de præf. hære. Quintus decimus, Ambrosius in orat. cont. Auxentium de Basil. trad. Sextus decimus, Hieronymus in lib. de vit. illust. in Petro. Decimus septimus, Egesip. 3. libro de extra Iuli. Pelag. Postremus, Euseb. lib. 3. eccle. hist. ca. 14. & 18. lib. quoque 3. c. 2. & 25. Quibus locis etiam referuntur Origenem, Caium, Papiam. Tam verò multis & in contemptis testibus, qui non credit, is aut stultum, aut hereticum certe se esse demonstrat: ut publicam Romanæ urbis vocem, loca item ipsa urbis prætereamus, quæ etiam vitam mortisque Petri testimonium perhibent. His itaque positis, difficilis & perobscura questio facile explicatur: quæ quidem, ut dixi, doctissimos viros ita implicuit, ut se expedire non valuerint. Quod enim pastor post Petrum à Christo in ecclesia successus, potestatem Petri ordinariam habeat, ac cætera privilegia propter ecclesiam Petro concessa, ex Euangelio habetur: iuxta ea que primo documento animaduersa nobis & demonstrata sunt. Quod verò ille, quem Christus Petro mortuo successit, Romanus fuerit episcopus, è re gesta colligitur. Nam si Petrus semper Antiochiæ sedisset, ut cepit, sine dubio episcopus Antiochenus illi legitime in pontificatum successisset.

Sed & id postremo considerandum, est enim res magna ac diligenti contemplatione dignissima, nō illud modo ad doctrinam catholicam pertinere, quod Apostolis expressè reuelatum est, verum hoc etiam, quod ex altera propositione reuelata, & altera certa in lumine naturali, syllogismo collectioneque, euidenti conficitur. Ut Christum Dominum habere voluntates duas, duasque intellectus, vtriusque item actiones & creatam & increatam, aut Christum etiam ridere suapte natura, ut homi-

nes cæ.

LIBER SEXTVS.

211

net ceteros posse: in sacris fortè literis non habetur expressum. Sed quoniam traditum in illis est, filium Dei esse hominem, & naturali ratione constat, omnem hominem habere voluntate intellectumque creatum, operationeque vtriusque potentia etiam creatam, omnem item hominem, ut flere, ita quoque ridere posse: qui vtrum quodlibet horum negauerit, is hæreticus indicabitur. Propterea, quod negando consequens, scilicet filium Dei habere intellectum intellectioremque creatam, negat proinde antecedens, ex quo illud colligebatur, hoc est, filium Dei esse hominem. Esto aliud exemplum. Concilium Nicenum in fide non errasse, aut Chalcedonense, aut Ephesinum, nec in sacris libris, nec in Apostolorum traditionibus explicatum est. Sed id solum, concilia in spiritu sancto legitime congregata errare nō possunt. At, quod concilium Nicenum, Chalcedonense, Ephesum legitime fuerint coacta, ex diuina reuelatione non creditur. Creditur tamen ex humana fide & traditione historice fide dignæ, per quam habemus, eas synodos indicentibus, & confirmantibus veris ecclesie pastoribus ex vniuerso orbe conuenisse. Unde licet earum rerū certitudo ac veritas, quæ in eiusmodi cōsilijs definitæ sunt, ex duobus quasi principijs pendere videatur, quorum alterum reuelatum à Deo est, concilia videlicet legitime congregata certissimæ veritatis esse: alterum verò sola certitudine naturali credatur, per ea, quæ scriptores graues & incorrupti memorie prodidère. At hæreticus erit, qui negarit earum synodorum seorsimque decreta, nō aliter ac si negaret Euangelium. Esto quoque aliud exemplum apertissimum. Quod sacerdotes nostræ huius ætatis à veris episcopis rite fuerint consecrati, non est sacris literis proditum: sed res gesta potius est, quæ ex verbis & animo cōsecrantium pendat. Ex hoc igitur principio, quod humana certitudine tenemus, videlicet hos sacerdotes ritè initiatos esse, illud pendere necesse est, an in ecclesia nunc sit verum Eucharistiæ sacramentum. Quod qui inficiaretur, huic ecclesia esset hæreticum. Tamen si solam enunciatio vniuersalis per reuelationem accepta sit, omnes veros sacerdotes, si restam

ad 3

intex

DE ECCL. ROM. AVCT.

intentionem habeant consecrandi. verum Eucharistia
sacramentum conficere. Sed, quod ij, qui modò vivunt,
sint eiusmodi, non Evangelium solum, sed gravis & cō-
stans naturæ ratio simul cum Euāgelio probat. Ad eun-
dem profecto modum, qui negaverit Romanam ponti-
ficem eandem habere potestatem, quam Petrus à Chris-
to accepit, fidei aduersarius censendus est, quamuis in
Euāgelio nihil aliud proximè colligatur, quam Petri
successores eundem habere cum Petro principatū. Quia
si hanc Euāgelicæ conclusioni illam addas, episcopum
Romanum esse Petri successorem, quam ex historiis à
traditione virorum grauissimorum accepimus, mani-
feste colligitur Romanum episcopum & ceteris episcopis
superiorem esse, & eandem habere in ecclesia potes-
tatem & auctoritatem, quam habuit Petrus. Apud igi-
tur samni pontifices atq; prudenter testimonia à la-
angelica, ad Romanum episcopum, sedemque Aposto-
licam retulerunt.

Quod si sententia hæc nostra minis viris doctis fue-
rit probata, quāquam haud scio, cur probetur minus,
habemus tamen adhuc aliā huius rei explicandæ for-
mam: vnde liqueat, Pontifi. Romanam ex diuina insti-
tutione fuisse Petri in ecclesia totius pontificatu succel-
sorem, atque adeò Romanis episcopis ea testimonia cō-
uenire, quæ Petri probant & primatum & fidem. Dicitur
quippe retrò, fidem nostram non solum scripto, sed
etiam traditione cōtineri. Ita, licet Romanos episcopos
Petri succedere, in sacris libris non habeatur scriptum,
ab Apostolis tamen ecclesie, quasi per manus traditum
est. Jam, quod hæc fuerit Apostolorum viua traditio, ex
his scilicet vix manifestè cōstat, quas in tertio libro nos
vel aperuimus, vel indicauimus. Non enim singillatim
sunt nobis explicanda omnia, ne longa oratione nego-
tium lectori facessamus. Certè huius rei illud est euidentis
argumentum, quod nō ante Phocam modò & Cōstan-
tinum, non ante Nicenā solum synodum, verum etiam
ante quemcumque post Neronem imperatorem, ante
quodcumq; ecclesie concilium, ante quoscunq; post Pe-
trum pontifices maximos, semper à viris ecclesiasticis
Roma-

LIBER SEXTVS.

Romanus episcopus Petri successor est agnitus. Atque *vide lino-*
apostolicam traditionem fuisse, nō obscure tradit Ana- *ten. i. ad*
ctus Petri discipulus, in epistola prima de oppressio. *council. Cor.*
ne episcoporum, Sixtus primus ad Gallicanas ecclesias, *ibid. &*
Euthemius ad eandem, Victor in epistola ad Theophi- *Milena-*
lūm, Sixtus secundus in epistol. ad Gratū episcopum, *ni. Et Gel.*
Zophirius in epistola ad episcopos Sicilianos, Marcell. *ad Anast.*
lus ad episcopos Antiochenæ prouincie, Melchisedes *Aug.*
ad episcopos Hispaniarum, Marcus in epistol. ad Athana-
sium, Iulius ad Orientales episcopos. Nec verosimile fit,
vt rem tam necessariam ad ecclesie vnitatem continen-
dam, Christus Dominus Apostolis suis non reuelarit.
Si enim Moyfi locus ille reuelatus est, quem Dominus
elegerat, vt iudei à iudeis diuina oracula peterēt, quā-
to magis credendus est Christus Petro manifestasse, qui-
nam eilicet ille locus, vbi constituerat regni sui & princi-
patum & sedem collocaret. Atque si, vt transferretur ec-
clesia Hierosolymitana in ciuitatem bellam, voce Do-
mini sunt Apostoli admoniti, vt Eusebius 3. lib. eccles.
hist. c. 3. & Epiphanius lib. 3. con. here. c. ult. referūt, mul-
to magis credendus, vt e ciuitate Antiochena Romam
emigraret Petrus, cathedramque inde transferret, Do-
mini cis oraculis fuisse comonitum. Quod si ita est, vt
reuera est, nec aliud nisi absurdissimè credi potest, iam
hinc fideles intelligāt, vnde illa vox Lutheranois fue-
rit, qua inter ceteros articulos, v. Vormaciz propositos,
hunc etiam posuere, vt abrogaretur Romani pōtificia
potestas, quam sibi sumit supra ceteros episcopos, intel-
ligant rursum, quidnam illi moliantur, qui Romani epi-
scopi monarchiam a se sunt fuisse post Diu. Hieronymi
tempus exortam. Nam qui Phocam scribunt instituisse, *Erasmus*
Romanam ecclesiam omnium esse ecclesiarum caput, *in censura*
pōte quidem fortasse id, nullius enim animum ego iudi- *epist. Eber.*
co, sed imprudenter tamen scripserunt. intelligant et- *que inscri-*
iam vnde Diuus Thomas libro quarto aduersus gea- *bitur de ob-*
tes capite septuagesimo sexto affirmat, eorum pre- *latib. alta.*
sum proutum errorem esse, qui se subducere nituntur *Scotus*
ad obedientia & subiectione Petri, successorem eius Ro- *de Romano*
manum pontificem, vniuersalis ecclesie pastorem non *ca. 10.*

DE ECCL. ROM. AVCT.

Veritas. recognoscentes. Intelligent demū, qua ratione Leo de-
de prela. cimus Lutheri articuli vigesimum quincū condēna-
lure. Mit- rit in hęc verba: Romanus Pōtifex Petri successor, nō est
them Pal- Christi vicarius super omnes totius mundi ecclesias, ad
merius & ipso Christo in beato Petro institutus. Decimo igitur ar-
Herman- gumento, quoniā in eo exponendo difficultas erat ma-
nus. xima, nō potuit a nobis verbis paucioribus responderi.

Ad vndecimum verō sic respondeo. Non est prole-
ni. refelli- cō admittendum, fidem etiam personalem Petri de-
tur. fecisse. Nam Petri iudicium in fide publicum salū ac-
serere, hęcresis est manifesta. Sed cum Apostolorum ne-
mo in fidei doctrina errare pollet, id peculiare Petri pri-
uilegium fuit, vt eius ne personalis quidem fides deficere
potuisset.

Mat. 16. Quod enim quidam asserunt, Christum Dominum re-
cumbentium vndecim exprobrasse incredulitatem, & hoc
Petrum apostolū ne tangit quidem. Nam cum Lu-
cas c. 24. scripserit: Mulieres vndecim Apostolis, ea qua

Contra au- a Domino audierant, annūctasse, nec illos credidisse in
Florē cōm- licibus, sed ea tum verba deliramenta iudicasse, protinus
in Plalm- subdidit, Petrus autem cucurrit ad monumentum. Non
q̄ Hieron- enim cucurrit, nisi credidisset. Et cōiunctio aduersa-
riū cr- tina, qua Euangelista vsus est, satis ostendit, Petro verba
auferan- mulierum nō esse visa deliramenta. Atq; oratio Christi
aur: in illud pro Petro facta, id aperte demonstrat, Petri fidem non
Plalm 88. defecisse. At exponant aduersarij, orasse Dominum, ne
Perjudici fides Petri deficeret finaliter, sic enim loquitur, sed nul-
em confu- lus discipuli fides hoc modo defecit. Ita oratio Christi
sione. non in singulare Petri priuilegium cederet, quod non
Luc. 22. solum Chrysostrōmo, Theophylacto, Ambrosio, & Bedę,
sed contextui etiam contrarium est. Cū verō Ambro-
sius Petrum fidē amisisse ait, nomen fidei pro fidelitate
accipit, quam scilicet amico suo, Christo non seruauit.
Quāquam illud etiam est frequens, vt fides pro fidei
confessione vsurpetur. Atridiculum est, vt si Christus
collegium Apostolicum increpasse dicatur, singulos in-
crepasse intelligitur. Quis verō non a Prophetis impē
populus arguatur, in quo multi essent, ad quos reprehē-
sio nullo modo attineret. De qua re libro quarto vbe-
rius

LIBER SEXTVS.

rius disputatū est. Id verō, quod de Anastasio & Hono-
rio ad dicitur, non paruum ingerit questionem. Quoniā
si oratio Christi non ad Petrum modō, verum ad poste-
ros quoque Romanos episcopos referēda est, quā ratio-
ne Petri fides nec publica nec priuata deficere potuit
eadem etiam nullius successoris deficiet fides, nec in iu-
dicijs publicis, nec in colloquijs, aut confessione priua-
ta. Sin verō cū ad posteros oratio illa refertur, intel-
ligenda solum est de fide publica, scilicet in questionibus
fidei de ceteris: temerē professō & inconstanter
eo testimoniō videtur Petri fidem, etiam personalem,
vincuisse.

Huiusmodi Albertus Pighius Campanus non aliter po-
tuit occurrere, quā omnes Romanos pōtiffices et totos
nota liberando. Ita eorū dicit nullum vngū in hęcresim
incidisse. Atque vt Anastasium in libertatem assereret,
Gratianum vexauit contumeliōssimē, Iurisperitis tur-
pillanē maledixit, vt verō Honorium tueretur, sexta ge-
neralis synodi exemplaria falsarios corrupisse, multis
coniecturis fundere nisus est. Deinde etiam in eam opi-
nionem inclinauit: vt crederet epistolam Honorij ad
Sergium a Grecis de more fuisse vitiatū: Synodum autem
in eo iudicio deceptam. Quin ad eō duorum cōci-
liorum sexti & septimi acta omnia calūniatus est, ac pro-
sua eēre virili amborum libelatauit & auctoritatem
& fidem. Hęc verō Alberti opinatio, noua quidem in
ecclesia est, sed ea etiā ratione confirmari potest, quod
non est verosimile, vt homini, qui hęceticus esse possit,
fidei summam Dominus cōmiserit. Rectum enim est re-
gula sui & obliqui, vt Aristoteles docet, quare si fides Ro-
mani pontificis dirigere ipsum nō valet, multo minus,
vt videtur, alios in fide rector efficiet. Quid, quod imbeci-
lius in fide, fratres in fide confirmare nequit? Si igitur
Romanus episcopus iuxta Christi pollicitationē fratres
suos confirmaturus est, firmum ipsum esse oportebit.
Quāuis autem multis in locis dicat Pighius, sicut hic
dicit, satis probabiliter de summi pontificis auctorita-
te, tamen non id spectandum est, quid dicat, sed quid
cōsentaneum sit ei dicere: cui veritatem tueri ac retine-

4. li. eccl.
Hier. ca. 8.

In diatriba
de actis 6.
c. 7. Syn.

DE ECCLE. ROM. AVCT.

re sententia est. Dicite itaque ille multa multis locis de hac re quidem, sed aqua haret, vt aiunt. Defendat Liberium Pighius, quem tadeo victum exilij in prauitatem hareticam subscripsisse, auctor est Hieronymus in Chronicis. Execratur Marcellinum, quem timore tradit idolis sacrificium obtulisse, memorie proditum est. Victorē vindicet, quem Paulianista suum esse mentiti sunt, vt scribit Euseb. 3. lib. eccl. hist. cap. 2. Anastasium liberet, quem sine certo & probabili testimonio Gratianus hareticos insinulauit. At, Honorium quomodo ab errore vindicabit? Quem hareticum fuisse, tradit Pfellus in carmine de septem synodis, Tharastius ad summos sacerdotes Antiochia, Alexandria, sanctae urbis, vt 7. synodo actione 7. scriptum est, Theodorus cum synodo sua Hierosolymitana in confessione fidei, quae habetur eadem actione tertia, Epiphanius respondens hareticis in conspectu concilij eiusdem actione 6. tomo 2. tota demum ipsa 7. synodus actione vltima, & in epistola ad omnes sacerdotes & clericos. Adrianus quoque Romanus pontifex in actione 5. Synodi octauae generalis, De Romano (inquit) pontifice quemquam indicasse non legimus: licet enim Honorio ab orientalibus post mortem Anathema sit dictum, sciendum tamen est, quod fuerat super haresi accusatus propter quam solum licitū est minoribus maiorum suorum motibus resistere. Haecenas Adrianus. Vbi etiā addit, sententiam in Honorium factā ex Romani pontificis consensu fuisse. Id quod exploratum est in 6. syno. generali, actione quarta. Vbi Agatho in epistola ad concilium, Honorium ipsam anathematizat. Beda item, de natura rerum c. 67. in sexta synodo (ait) Macharius cum suis sequacibus simul & praecessoribus, Ciro, Sergio, Honorio, Pyrrho, anathematizatus est. In libro praeterea pontificali refertur Leo secundus sextam synodū suscepisse, in qua condemnati sunt, Cirus, Honorius. Atque in fine sextae synodi ponitur epistola Leonis ad Coastantinum, vbi post susceptum confirmatumque concilium, Anathematizamus (inquit) Ciram, Sergium, nec non & Honorium, qui hanc apostolicam ecclesiam non Apostolicae traditionis doctrina iusta-

LIBER SEXTVS.

214

strauit, sed prophana prodicione immaculatam fidem subuertere conatus est.

Praeterea illud caput. Si Papa, 40 distin. quod pro nihilo habet Campensis, nos maximi habere debemus. Quoniam ille vnus casus, in quo oues pastorem suū iudicare possunt, scilicet cum fuerit hareticus, habetur, vt alia loca praeteream, in quinta synodo Roma, 218. episcoporū, in hęc verba: A multis antecessoribus nostris synodaliter decretum atque firmatum est, vt oues pastorem suum nec reprehendere, nisi a fide exorbitauerit, praesumant. Idem tradit Anaclerus in epistola 3. de patriarchis & primatibus, in quibus: Pastor ecclesiae, si a fide exorbitauerit, erit a fidelibus corrigendus: sed pro reprobis moribus magis est tolerandus, quam distinguendus: quia rectores ecclesiae a domino sunt iudicandi. Idē Eusebius docet ad episcopos Aegyptios, referturq. 2. q. 7. c. Oues. Idem Ioannes Papa in epist. ad Zacharia. Idē in 8. synodo traditum est, vt nunc referrebamus. Refert etiam Burchardus lib. 2. cap. 133. 139. Calixtum, Clementem, Gagum, in hanc eandem sententiam. Non est igitur negandum, quin summus pontifex hareticus esse possit, cuius rei exemplum vnum & item alterū forsitan proferetur, at quoddam in fidei iudicio contra fidem definitur, ne vnum quidem profertepotest. Itaque obiectioni positae hoc responsum habeto: Aliud est in Petro, quod spectat ad hominis priuatam excellentiam: aliud, quod pertinet ad communem ecclesiae vtilitatem. Quod negarit Christum, hominis erat; quod confirmarit fratres, erat ecclesiae. Illud proprium, hoc commune erat. Similiter, quoddam fides Petri propria semper interius sequebatur, hominis privilegium erat; quoddam vero alijs confirmanda solidam fide proponeret, nec in fidei iudicio dehaeret, ecclesiae publicum privilegium erat. Romanus igitur episcopus nō fuit heres aut privilegiorum, aut culpae Petri proprietarius; quae videlicet ex accidenti, publicae Petri potestati coniungebantur, sed successit in his, quae spectabant ad ecclesiae communes & necessarias commo-ditates. Nam privilegia Apostolis a Christo concessa, aliter ad ipsos, aliter ad successores referuntur. Quippe in Apo-

DE ECCLE. ROM. AVCT.

Apostolis fuerunt etiam privilegia personalia amplioris gratie, quã in posteris. Vt, verbi causa, p̃ illa verba, *Quicunq; ligaueritis super terram, &c.* & per illa, *Sicut misit me pater, & ego mitto vos, &c.* intelligimus, potestatem generalẽ in vniuersum orbem Apostolos suscepisse. Ita pares Petro dicuntur 21. *distin. cap. In nouo & 24. q. 1. ca. Loquitur.* Sed episcopi posteriores non successerunt Apostolis in potestate generali extraordinaria, sed in ordinaria, quã singuli in suis ecclesijs Apostoli habuerunt. Vt Simeo Iacobo in ecclesia Hierosolymitana, &c. Aliud exemplũ. Ex verbis illis, *Ego rogabo patrem, & alius paraclatum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis: rectẽ quidem Theologi colligunt, Apostolos post spiritum sancti aduentum in gratia confirmatos. Ceterũ non ita transiit hic spiritus in episcopos succedentes, vt in eis æternũ maneat per gratie confirmationem. Quod Apostolis ex privilegio personali donatum est, sed ad solũm transiit ad posteros ecclesie pastores, quod necessarium erat ad ecclesie communem vtilitatem. Sic omninõ privilegium fidei indeficientis, quod in Petro personale etiã fuit, ad episcopos Romanos transmissum est, non in eo, quod Petri erat peculiare, sed in eo, quod commune erat ecclesie. Vnde & alie obiectiones repelluntur, quæ pro Alberti sententia positæ sunt. Non enim fides interior Romani pontificis ecclesie est necessaria: nec illius occultus & priuatus mentis error ecclesie Christi nocere potest. Quapropter non est necesse, vt interioris fidei conseruatione Romanis pontificibus Deus semper assistat. At quod, dum ea decernunt, quæ fidelibus credenda sunt, dũq; ecclesiam Christi in fide dirigunt, non deficiant, sed diuina manu teneantur: id ecclesie opus est, idq; proinde Romanis episcopis etiam imbecillis, & alias priuatim errantibus, nõ negabitur: ne videlicet per publicæ potestatis errorem ecclesiam faciant in comuni veritatis ignoratione versari. Vnde cum igitur argumentum abundẽ, si fallor, confutatum est. At postremo argumento resutando illud non sunt lectores admonendi, est enim in promptu, malos vrbis mores, si quos forte vrbis malos habuit, nõ esse*

Postremo diluitur.

LIBER SEXTVS.

215

esse huius loci defendere. Nõ sumus tam rudes & stupidi, quã in Lutherani nos esse calumniantur. Oculos etiã hos eruditos habemus, sed modestos tamen. Scriptum est enim, quod Patris nudata verenda boni filij auerũ veniendo texerunt. Auersari autem id dicimur, quod reprobamus. Quid autem est filios verẽda patris superiedo doctis pallio auersos operuisse, nisi vt Gregorius ait, bonis subactis sic preposito rum suorum mala displicere, vt tamen hæc ab alijs occultent? Operimentum, inquit, auersi deserunt, quia iudicantes factũ & venerantes magisterium, nolunt videre quod tegunt. Sic magistrorum vitam discipuli probi iure apud se taciti reprehendunt, & eos, etiam cum displiceant, venerantur. Super cadendrã, inquit Christus, sederunt scribæ & Pharisei, quæcunq; dixerint vobis facite, secundum verõ opera eorum nolite facere. Sed hæc hæcenus. Illud est potius lector admonendus, vt animaduertat, Romanas consuetudines alias esse Romæ cum tota ecclesia communes: quas videlicet ex apudolorum Petri & Pauli traditione creditur accepisse. De quibus Augustinus in epist. ad Ianuarium, numero 118. multa, sed plura fufius Innocentius primus in epistola ad Decentium tradit. Aliæ verõ sunt consuetudines, quas ecclesia Romana velã se habuit priuatim institutas, vel à Petro quidem Apost. accepit, non tamen in vniuersum orbem promulgandas. De quibus Augustinus dist. loquitur in epist. 86. ad Calulanum, & in epist. 118. 119. ad Ianuarium. Priores igitur consuetudines, quas ecclesia Romana nõ modõ tenet, verũ etiam ab vniuersa ecclesia docet esse seruandas, omninõ tenere debemus: vt Iulius 11. dist. cap. Nohie: Innocentius ea. dist. cap. Quis nesciat: & Calixtus 12. dist. cap. Non decet: & Gregorius ea. dist. cap. Preceptis nõ oenerunt. Posteriores verõ ecclesie Romanæ consuetudines nõ oportet priuatas ecclesias sequi, vt Diuus Augustinus locis positis tradidit, & Nicolaus 12. dist. cap. Scit: & Gregorius ea. dist. cap. Nohie. Idem que omninõ traditur, 31. dist. cap. Quoniam, & cap. Aliter. in vna enim fide nihil officit sanctæ ecclesie consuetudo diuersa: vt habetur de con. dist. 4. cap. De tribus. Atque de huiusmodi consuetudinibus & Ambrosius & Hic.

DE ECCL. ROM. AVCT.

& Hieronymus intelligendi sunt in ijs locis, quæ sunt obiecta. Illud verò, quod ex Trullana synodo assertur, facile diluitur. Quoniam, ut superiore libro latius explicatum est, synodus hæc nullam habet in ecclesia auctoritatem, in his præsertim, in quibus contra ecclesiam Romanam Græca se contentione erexit. Nec conciliorum conatus de legibus aut ferendis aut abrogandis quicquam valet, nisi summi pontificis decreto & sententia confirmetur. Et consuetudinem illam de ieiunio sabbati ex his esse constat, quas in posteriore genere collocauimus: ut etiam Ambrosius dicit, 12. dist. cap. III. Quocirca rursus de hac re à Concilio Trullano ecclesia Romana reprehenditur. Sextus igitur liber hunc in modum ab-

latus sit, quem plus fortasse nimio longum fecimus: tamen non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis.

Sexti libri finis.

DE SAN-

DE SANCTORUM AVCTORITATAE.

QVAE SEXTO LOCO CONTINETUR, Liber septimus.

CAPVT I.

Auctorum auctoritas sexto iam loco nobis constituenda est, quæ hæreticis, maxime Lutherani, de gradu deiecere moliantur. Ac primò quicquid antiqui sancti asserunt, incertum esse suadent, D. Aug. plurimis testimonijs, quæ retulit vniuersa, Grat. 9. dist. decret. ex proemio lib. tertij de tri. ex lib. ad Vincen. Victo. 2. ex epist. ad Hier. 19. ex epist. ad altera ad Marcell. 7. ex epistola rursus ad Vinc. 48. ex epist. quoque alia ad Fortunam. III. ex li. deniq; 2. de bapt. contra Dona. cap. 3. His enim locis oibus sicut Augustinus similis idem dicit, hoc est, præter auctores sacros, qui libros scripserunt Canonicos, alios oēs ita legendos, ut quantumlibet sanctitate doctrinaque polleant, nõ ideo verum sit putandũ illud, quod asseruerint, quia ipsi ita senserunt: sed quia nobis vel auctorum sacrorum testimonio, vel probabili ratione id persuadere potuerunt: nec eoque proinde contra atque illi sentire, & salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorũ scriptis improbare atque respicere. Hoc autem Dni Augustini testimonium tam constans, tamque multis locis non obscure repetitum, si verum esse credimus, fatemur necesse est, nullũ omnino à sanctis auctoribus firmum argumentum sumi posse, ad fidei Theologieve dogmata corroboranda. Id quod Dnus Thomas Dni Augustini auctoritate confirmatus 1. parte quest. 1. ar. 3. ad 2. arg. planè testatur in hæc verba, Auctoritatibus canonicæ scripturæ videtur sacra doctrina ex necessitate argu-

DE SANCTORVM AVCT.

argumentando, auctoritatibus autem aliorum doctorum ecclesie probabiliter arguendo. Atque eius rei causam etiam subdit, quod innitur fides postea reuelatione facta ijs, qui canonicos libros scripserunt, non autem reuelatione si qua fuit alijs doctoribus facta. Quod si duo in re ita clarissimi contemnantur, si ratio quoque Divi Thomae eadem naturae rationibus certe alijs minime contententis id ipsum confirmari potest. Nam si in libro canonico vna quaelibet falsitas inueniretur, quemadmodum superiore quodam loco argumentabamur, totius libri certitudo interiret. Cum ergo in libris sanctorum scriptorum vnam, & item alteram falsitatem liceat reperire, vel in his etiam, quae ad fidem pertinent, sic consequens, ut sanctis scriptoribus certam fidem habere non sit necessarium. Scio, inquit Hieronymus, me aliter habere a philosophis aliter reliquos tractatores. Illos semper vera dicere, istos in quibusdam ut homines aberrare.

In ept. ad
Theophilum
aduersus
Ioannem
Hierosoly-
mitanum.
Num. 2.

Præterea, nec singulorum auctoritate differatur, quam incertam esse satis exploratum haberi potest, magis aliquid aduersarij conficere argumentando volunt. Neque sanctos scriptores, etiam si plerique in eandem sententiam conueniant, probabilem quidem fidem facere posse, certam non posse.

Nam plerique ex eis asseruere, mundi huius partes omnes non eodem simul die, sed multis potius fuisse editas, ornatas, absolutas. Asseruit certe Bas. in homilia 2. Exameron, & alijs sequentibus. Euseb. id principio sue catalogographiae, Chryl. homilia secunda super Genesim, Damasc. in theologiae. Ambr. lib. 1. Exameron, cap. 7. Greg. 32. moralium cap. 10. Sed & Mag. senten. in 2. dist. 12. & 13. Hieronymum in hanc sententiam citat. Possent autem facillimum Bedam, Strab. cum alios huius ordinis viros commemorare, qui communis sensu operata, quae Genesios 1. cap. enarrantur, sex diebus succedentibus condita esse intellexerunt. At communis hic sanctorum consensus nullum argumentum certum theologiae subministrat, quin vana Ang. opinio ceteris omnibus aduersa probabilis semper in ecclesia est habita, non itaque ex communi sanctorum sententia firmum arguendum promi-

LIBER SEPTIMVS.

promitur, quod conclusiones Theologicae, aut etiam fidei dogmata confirmantur. Atque huius rei, ut in eod. verferetur, aliud quoque exemplum proferre possumus. Plerique namque ex sanctorum scriptorum numero tradiderunt, Moysen Dei naturam, dum in hoc mortali corpore viveret, apertere, & quod dici solet, ad faciem non vidisse. Tradit item Hier. ad Damasum papam in sextum ca. 18. Greg. Nazærenus 2. lib. suae Theologiae, D. Gregor. 18. moralium ca. 36. Chrysol. homi. 14. in Ioannem, Cyrillus lib. 1. in Ioan. cap. 22. Euaric. Papa in prima sua epistola decretata. Dio. in lib. de mystica Theo. ca. 1. Orig. lib. 1. periat. ca. 4. At opinio Aug. contraria non modo non est reiecta, verum etiam habetur apud Theologos probabilissima. De communi igitur sanctorum consensione nihil certi in Theologia conficitur, id quod hoc etiam argumento confirmari potest.

Sancti namque omnes, qui in eius rei mentionem incidere, vno ore asseruerunt, beatam Virginem in peccato originali conceptam, hoc videlicet Ambro. asseruit super Psal. 118. concione 6. Hoc August. super Psal. 34. in illam versiculum, Ego autem cum mihi molesti essent, &c. & lib. secundo de baptismo parvulorum cap. 24. & 10. super Genesim, ad litteram cap. 18. & lib. 3. contra Iulianum cap. 9. hoc Chrysol. super Mattheae. hoc Euf. Emil. in 2. concione Natiuitatis Domini, hoc Remigius super Psal. 118. viciesimum primum, & Maximus in sermone de Assumptione beatæ Virginis asseruere. Idem quoque asseruit Beda in homilia super Missus est. Anselmus in lib. eur. Deus homo, cap. 16. Bernardus in epistola ad Lugdunenses 174. Erardus episcopus, & martyr in concione quadam de Natiuitate beatæ Virginis, sanctus Antonius Paduanus in concione etiam de Natiuitate eiusdem sanctæ Virginis, sanctus Bernardinus in sermonum supra opere tertio, in tractatu de beata Virgine, concione 4. Dicus Bonaventura 3. sent. distinctione 3. questio. 1. artic. 2. Dicus Thom. 3. parte, questio. 27. artic. 2. Dicus Vincen. in sermone de Conceptione beatæ Virginis. Dicus Anto. 1. parte, titu. 8. Damas. lib. 3. sententiarum suarum. Hugo de sancto Victore de sacram. part. 2.

August. se-
quens est
Bas. homi.
1. Exa. 7.
Ambros. 7.
Exa. ca. 2.
Num. 3.

DE SANCTORUM AVCT.

2. 4. & cum nullus sanctorum contrauenit, infirmum tamen ex omnium auctoritate argumentum ducitur, quia potius contraria sententia, & probabiliter & pie in ecclesia defenditur. Et argumentum illud Achillicum, quod Erasmus omnium etiam sanctorum testimonio non se excusaret obruendum, si quando vniuersis repugnauerit. Quis sententiae ratio etiam illa suffragatur, quod sancti vniuersi, praeter auctores sacros, qui libros scripsere Canonico humano spiritu libros suos ediderunt. Nam si spiritu sancto inspirante ipsi etiam locuti sunt, nihil videtur obstar, quo minus eorum libri in canonicis habeantur. Infirma igitur hic locus est, quo sanctorum auctoritas continetur. Humana enim veritas firma & certa esse non potest. Omnis quippe homo mendax. Osiander vero t. lib. Anno. in harmonia euangelica, illud argumentum addit, quod omnes veteres commentatores a tempore Apostolorum, id quod Marcus de Christo assertit, Ex Aegypto vocaui filium meum, in genuino literae sensu ad Israelitalem referunt, iuxta allegoriam vero ad Christum. Cum tamen, ut ab allegoria, vicinque fingatur, consistere non queat, quoque enim te veritas, nihil simile videtur esse, praeterquam, quod utriusque fuerunt in Aegypto. Ita contendit, literae sensum a principio capituli de Christo Domino esse, qui Rex Israelis est, & aurora merito comparatus. Quod si in sacrarum literarum expositione sancti omnes errant, horum certe auctoritas firmum argumentum Theologia exhibere non potest. Ecce argumenta, quibus aduersarij nostri locum hunc aggredi & expugnare contendunt.

CAPVT II.

Num. 1.
August. sententia est
Orig. 1.
Petr. Ori.
genes. verò
Clem. 4.
lex. 6.
ma.

Nobis autem pro eius definitione vehementer persequendum est, illudque in primis ponendum, de auctoritate sanctorum, tristitiam disputari posse. Primum de vno aut alterius proprio placito, quale sancti videtur Augustini de opere sex dierum. Rursum de communi plurimum sanctorum consensu, à quo tamen vnus aut alter sanctorum desierit. Postremo de omnium vnanimi concordique sententia, nam de his omnibus facta in argumentis mentio est.

Id rursus

LIBER SEPTIMVS.

219

Id rursus considerandum est, sanctorum testimonia *Num. 2.* referri posse, vel ad philosophiae confirmanda dogmata, vel ad assertiones, aut fidei, aut Theologiae comprobandas. Erant enim ex sanctis scriptoribus quidam non in sacris literis modo, & alijs, quae ad Christianam pertinebant disciplinam eruditi, verum etiam in his, quae philosophorum de natura, tum de moribus docere.

Illud demum & quidem diligentissimè est aduertendum, inter auctores etiam ecclesiasticos duo esse disputationum genera. Alterum earum rerum, quae vere ad fidem spectant: doctrinamque catholicam. Alterum earum, quae citra iacturam pietatis ignorari non ab imperitis modo, verum à doctis etiam possunt, quod nec fidei dogmata sunt, neque ex illis deriuantur.

Hec autem duo rerum genera non est facile discernere, quoniam etiam nonnulla, quae alioqui per se quidem ad fidem pertinebant, ut Apostolis, Prophetis, atque Evangelistis reuelata, in dubium venire possunt, antequam sint ab ecclesia definita: sed id tamen per ignorantiam fit, quae videlicet excusantur, qui ea vertunt in quaestionem, quae alias diuinitus sunt tradita, ut processionem spiritus sancti à patre & filio tanquam ab vno principio, ante ecclesiae definitionem Graeci quidam negare sine culpa potuerunt, tamen euangelium id Apostolorum tradiderunt. At haec nos sub priori genere complectimur: quippe cum fidei catholicae dogmata non ex accidenti imprudenciam hominum ignorantia, sed ex diuina reuelatione hoc sancto loco metiamur. Illud ergo asserendum est difficile ad discernendum, eoque res sub illud primum genus, eoque autem sub hoc secundum sua quasi sponte, & natura veniant, & quidem generaliter, vnaque comprehensione in propria definire licet, in illo primo rerum genere omnia ea contineri, quae Apostolorum vel scripto vel verbo ecclesiae tradiderunt: illa rursus, quae inde certa connexionione probantur existere. Quomodo in secundogenere ea sunt, quae neque à Christo, neque ab Apostolorum auctoritate reuocamus, At omnia haec speciatim certa definitione praescribere vix possumus.

Ecce 2. quoniam

DE SANCTORVM AVCT.

quanquam exemplis peculiaribus quaedam horum indicare possimus. Ut verbi causa, An gratia, qua iusti fi-
camur, qualitas quaedam sit animo impressa, qua ipsi
praestet & esse & vivere, unde qualitates aliae consequuntur,
hoc est, virtutes quaedam tum Theologicae, tum morales
influxe, per quas animus diuinas & supernaturales
habeat actiones, inter scholasticos quidem disputatur.
Item, An Sacramenta, quae causa gratiae & virtutum
esse dicuntur, huiusmodi effecta vi quadam, & qualitate
inexistente diuinitus indita efficiant nec ne, magna
multorum dissensione certari solet. Huius generis verò
quaestiones in posteriorum ego numerum redigo, nec
sacrarum literarum testimonia de his qualitatibus intel-
ligenda esse existimo: neque controuersiam eae helle-
corum cum Pelagianis de gratia ad credendum, ad speran-
dum, ad amandum, ad implendum legem, ad perse-
uerandum, de qualitatibus possibilium esse, sed de Dei
auxilio gratuito & speciali. Rursum, si quis forte curiose
differere voluerit, An Euangelista Ioannes è vita in ce-
lesserit, an potius cum Elia & Enoch maneat viuus, ve-
que iam mortuus fuerit, an caro eius viderit corruptio-
nem, an proximè fuerit suscitatus, vtrinque rationes as-
serere poterit: & salua fide vtrilibet vel probare vel im-
probare. Nam tametsi statutum sit omnibus hominibus
semel mori, sed vnum aut alterum ex illa generali lege
per privilegium eximere, non perinde sacris literis au-
uerlatur: vt non queat in dubium reuocari. Tria verò
hinc principia, quoniam per se ipsa rationi consentiunt,
non est opus diligentius persequi: nam si quae sunt per-
spicua, in quibus non est controuersia, viri docti argu-
mentari non solent: perspicuitas enim, vt ait Cicero, ar-
gumentatione eleuatur. His itaque omnium assensu
approbatis prima conclusio est.

CAP. III.

Nam, 1. **S**anctorum auctoritas, siue paucorum, siue plurimum, cum
ad eas facultates affertur, quae naturali lumine cõti-
nctur, certa argumenta non suppeditat: sed tantum
poller, quantum ratio naturae consentanea per sua serit
Primum

LIBER SEPTIMVS.

219

Primum quidem, quoniam sancti auctores non erant
adeo solerti in Philosophiae dogmatis perferendis,
quin philosophorum libros, vt totos sese diuinae sapie-
ntiae dederent, aut valere sinebant, aut etiam interdum
à lumine salutabant. Gregorius quippe Nazarenus &
Basilius tredecim annos, omnibus libris secularium re-
tortis, solis diuinae scripturae voluminibus operâ dedif-
fereruntur à Ruffino, lib. ecclesiasticae historiae suae se-
cundo cap. 9. & Hiero. in proemio commentariorum 3.
libro super epistolam ad Galat. Plusquàm quindecim anni
fuerit, inquit, ex quo in manus meas quisquam gentilium
terarum quilibet auctor accendit: & si quid forte inde
dum loquimur, obrepat, quasi antiqui per nebulam som-
ni recordamur. Et de studijs nostrorum paulò post. Quo-
uisquisq; aut, aunc Aristotelem legit, quanti Platonis
vel libras nonere vel nomen, vix in angulis ociosi eos
Seneca recolunt. Rusticanos verò & piscatores nostros
totus orbis loquitur, vniuersus mundus sunt. Haecenus
ille. Plura exempla non quero, cum manifestius hoc sit,
quam vt pluribus indigeamus.

Accedit quòd ex sanctis antiquis nonnulli Physicam
& Metaphysicam vel nò habuere quidem, vel certe leui-
ter attigerunt. Alij verò magna ex parte fuere Platonici,
priusquam conuerterentur ad fidem. Quamobrem cū
in Philosophiae quaestiones incidunt, aut vulgi & Rhetori-
cum opiniones sequuntur, aut etiam quas à Platonicijs
acceperant, in Christianorum scholam inuehant. Ita vi-
ri docti errores fortè quosdam (quoad Philosophiam
quidem humanam attinet) in sanctis antiquis deprehē-
dunt. Atque huius rei exempla proferre facillimum
esset, sed non libet etiam in his paruis maiores nostros
designare.

Nam, 2. **S**ecunda conclusio. Vnius aut duorum sanctorum au-
toritas, etiam in his, quae ad sacras literas & doctrinam
fidei pertinent, probabile quidem argumentum submi-
nistrare potest, firmum verò non potest. Ita despicere, &
pro nihilo habere, impudentis erit: suspicere & habere
pro certo, erit omnino imprudentis. Atque hanc con-
clusionem demonstrat ratio illa manifesta, cui nulla pro-
fus via

DE SANCTORVM. AVCT.

ius via occurri potest. Quod cum sanctorum quisque, hinc duntaxat exceptis, qui libros canonicos ediderunt, spiritu fuerit humano locutus, & aliquando vel in eo errarit, quod ad fidem spectare postea demonstratum est, aperte constat ex huiusmodi auctoritate exploratam fide fieri non posse. Quo in loco admonendi sunt hi, qui preceptis Theologiae nullis acceptis, post bonas, quas vocant, literas, statim ad sanctorum veterum lectionem appellant animum.

Non enim quaecumque ibi legerint, ea sunt probanda omnia. Nec quenquam hoc errore duci oportet, ut si quid Ambrosius aut Hieronymus contra morem doctrinamque huius temporis fecerint, locutiue fuerint, id sibi arbitretur licere.

Primum, quonia res nonnullae non erant tunc ad deo in ecclesia definitae, ut nunc esse videmus. Deinde, quoniam magnis illi & diuinis bonis quandam licentia faciendi dicendique assenti sunt, quae non est passim cui libet permittenda. Atque etiam si nostra haec aetate illi fuissent, quaedam profecto aliter & facerent, & loquerentur. Quid? quod, ut ante dicebamus, in rebus quoque ipsis, quae ad fidem attinent, sancti nonnunquam errauerunt: a quibus si ne transversum quidem vnguem discendum sit, necesse est sane in magnos quandoque errores, fidei etiam aduersos, incurrere.

At Gela. 15. distin. decre. cap. Sancta Romana, probat opuscula Cypriani, Chrysostomi, Gregorii Nazanzeni, Basil. Ambrosij. Nihil ergo in his fidei catholicae contrarium reperitur. Alioquin cur Rufini opera non eodem modo ibi probata sunt, sed potius reprehensa: quod Hieronymus cum in quibusdam de arbitrii libertate notauit: Cur item Originis libri damnantur, non etiam Ambro. aut Cypria, si hi quoque in nonnullis fidem orthodoxam contradixerunt? Aut igitur damnentur omnes, in quibus error aliquis doctrinae sanae contrarius inuenitur, aut probentur omnes quilibet vno, & item altero errore sint aspersi. His videlicet argumentis. Gloss. 9. dist. decre. docet, ea D. Aug. testimonia, quib. certa fides veteribus derogatur, intelligenda esse secundum illa tempora cum

LIBER SEPTIMVS.

210

etiam scripta sanctorum patrum authentica non erant, libet enim verba Glossae usurpare. Sed hodie, inquit, iubetur omnia teneri usque ad vltimum iota. Verum hic error ab alijs confutatus non desiderat orationem meam. **NUM. 4.** Quid enim? An hoc agere Gelasius voluit, in veterum libris non esse quicquam erroris? At qui laterem, ut aiunt, lauerit quisquis isthuc conetur. Hanc siquidem felicitate Deus in solis diuinis voluminibus inesse voluit, quemadmodum Aug. grauissimae ac verissimae tradidit. Cetero qui nemo quantumuis eruditus & sanctus non interdum hallucinatur, non alicubi exerecit, non quandoque labitur. Sanctus vero is fuit, qui credidit ab hereticis baptizatos esse et baptizandos. Sanctus fuit, qui in Christi corpore & sensum poenae & dolorem fuisse negavit. Sanctus fuit, qui in Cheliasarum dogma descendit. Sanctus fuit, qui viro ob adulterij culpam uxorem repudianti alterum matrimonium concessit. Sanctus fuit, qui animis plorum usque ad iudicij diem veram felicitatem ademit. Sanctus fuit, qui animam hominis extrahere esse putauit. Sanctus fuit, qui animam adae ante corpus fuisse editam opinatus est. Sancti fuerunt, qui angelos multis ante mundum corporeum aeternitatibus creatos esse existimarunt. Atque horum opuscula a Gelasio comprobata sunt. Hos ego tamen reuerentiae causa proprijs nominibus non appello. Malo enim antiquitati sanctitatique parere, quam otioso lectori facere satis. Legentur itaque a nobis patres veteres cum reuerentia quidem, sed ut homines, cum delectu atque iudicio. Quod si quis aliter sapit, nec sanis consilijs acquiescit, hic iam non sanctorum religione, sed sui ipsius amore capitur & sub veterum nomine nouas opiniones inuicere conatur. Qua de re Vincentius Lirinensis. O rerum, inquit, mira conuersio. Auctores eiusdem opinionis catholici, confessatores vero haeretici iudicantur. Absoluntur magistri, condemnantur discipuli. Quod quidem mihi diuinitus promulgatum videtur esse iudicium, propter eorum maxime fraudulentiam, qui eum sub alieno nomine haeresim edocinnare machinantur, captant plerumque veteris cuiuspiam viii scripta paulo inuolutius edita, quae pro ipsa sui obscuritate dogmati

DE SANCTORVM AVCT.

fuo cōgruant, vt illud, quod profertur, ne primi, nec soli sentire videantur. Quorum ego nequitiam odio cōgnam iudico. Quod sanctificumque viri memoriam, quam sepultos tam cineres, prophana manu ventrū, et que silentio operite oportebat, rediuis opinione cōsumant, sequentes omnino vestigia x̄i d̄i t̄i Cham, qui nuditatem venerandi. Hoc non modò operite negligit, verum quoque irridendam ceteris enunciauit. Longè aliter fratres illi sui, qui nuditatem ipsam reuerecipitis nec suis temerare oculis, nec alienis patere voluerunt, sed auersi, vt scribitur, t̄xerunt eum. Quod est, erratum sancti viri nec adprobasse, nec prodidisse. Hactenus ille.

Nam 5.

Ac rursum, Quid, inquit, si in ipsa veritate duorum, aut trium error deprehendatur? Cur ab his omnibus, vt paucorum insensite vniuersalis concilij decreta proponantur. Que si desint, collatas inter se maiorū sententias lector conuulset eorum, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnius tamen ecclesie catholice cōmunionis ac fide permanentes, magis illi probabiles extiterunt. Et quicquid non vnus aut duo tantum, sed omnes pariter vno eodemq; consensu, aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum. Hæc Vincentius Lirinensis, non minus prudenter, quam verè dixit.

Nam 6.

Quibus ex rebus Caluini calumnia facile retūdatur, qua apud regem Gallie Franciscum, vt Lutheranos impudentiam excusaret, Catholicorum innocẽtiam tradidit. Cũ enim Lutheranis verissimè ac gravissimè obijceretur, quod patrum essent vbiq; & contempores & aduersarij. Multa, ait Caluinus, ignorarunt sancti illi viri, sæpè inter se consistantur, interdum etiam secum ipsi pugnant. Tum deinceps, quotquot patrū errores colligere potuit, falsè etiam illis affictos, enumerat, quæritq; Cur nos item à patribus discedimus? nos autem Dicit Augustini partitione primum vniuersi, qui libro aduersus Iulianum, cap. 2. Alia sunt, inquit, in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores, salus fidei compage non consonant alia verò, quæ ad ipsa fidei pertinent sudamenta, in prioribus

LIBER SEPTIMVS.

221

ribus illis à patribus nos quandoq; discedimus, in posterioribus Lutherani. Ac nos quidem modestè ac reueretè oculos à patrum errore auertimus; Lutherani autem patres, aut irridendos, aut certe despiciendos propinquant. Deinde nos ab vno interdum aut altero patrum cōsentimus; Lutherani ab omnibus consentientibus sæpè dissentiant. Aliud est autem vnius, aut duorū sanctorum priuatum dogma repellere, quod hæc secunda conuisione aliquando licet dicimus, aliud verò contra omnium cōmuniẽ fidem & doctrinã dicere, quod quatenus liceat, & quomodo, sequentibus conclusio-ribus demonstrabitur. Si pius tamen explicarum fuerit quid sibi ecclesia velit, cū sanctorum patrū libros approbat, t̄nque à nobis in hac tota disputatione desideratur. Nondum enim argumenta diluimus, quæ illius Gloriz opinionem confirmabant.

Ecclesiastici auctores etiam probatissimi non eodem gradu & loco sunt omnes. Nec magnopere conandum est eorum hic stultitiam retellere, qui t̄ris canonicis Hieronymi, aut Augustini opuscula æquarint. Quem admodum autem res à Deo conditæ, probatæ quidem fuisse vniuersæ (Vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bonæ); sed rerum variæ differentes que natura non eundem locum, vim, stabilitatem accepere. Nã sunt corpora cœlestia & corpora terrestria. Sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestriũ. Alia claritas solis, alia lunæ, alia stellarum. Stella enim à stella differt in claritate. 1. Corinth. 15. Sic sanè scriptores ecclesiastici probati sunt, qui scilicet Spiritus sancti illustrati luce ecclesiam ipsi illustrarant. Sed alia tamen claritas Martini, alia Hieronymi, alia Iuliani, alia Ambrosij. Atque auctores canonici, vt superni, cœlestes, diuini, perpetuam stabilemque constantiam seruant. Reliqui verò scriptores sancti inferiores & humani sunt, deficientesq; interdum, ac monstrum quandoque pariunt, præter conuenientem ordinem institutumq; nature. Quin ergo probatur Eusebius Cæsariensis episcopus? Quin Rufinus? Quin Origenes? Nam & hi ecclesiam Christi suis literis illustrarunt. Nempe aliud fuit errare in rebus obscuris,

Et 5

& quæ

DE SANCTORVM AVCT.

& quæ non erant eil tempore explicatæ ac definita-
liud in apertis, & quæ tunc etiã in ecclesia firmissimè cre-
debantur. Illud aut Cypriano, aut Ambrosio, aut Au-
gustino accidit: hoc Origeni, Eusebio, ac Rufino, Cy-
priano item, Ambrosio, Hieronymo in nullo a sanctis
Romanæ ecclesiæ consortio deuiarunt, nec ab eius fide-
li prædicatione seiuncti sunt, sed communionis ipsius
gratia semper fuisse participes, ut Gelasij verbis etiam vi-
tamur, ac Origenes deseruit unitatem, & sensus Arrij hinc
ac merito exillimatus est. Hinc schismaticus à Gelasio
dicitur. Hinc etiam Eusebius Origenis laudator nimis,
Arrij fautor acertimus repræhenditur. Nam Rufinus ut
alioqui religiosus, præterquam quod in lib. arbitrario re
videlicet manifestissima errauit: Origeni, Origenisque
discipulis vehementer fauisse conuincitur. Fuit autè ec-
clesiæ semper non solum cauta, sed etiam acris & severa
in Origenistas, ut à quibus grandem in doctrina eccle-
siastica pellem fuerit experta. Sed de secunda conclu-
sione, iam pergamus ad reliquas.

Nam. 8.

Tertia conclusio. Plurimum Sanctorum auctoritas, re-
liquis licet paucioribus reclamantibus, firma argu-
menta Theologo sufficere & prestare nõ valer. Id quod ex
cũdo argumento autè posito satis ostenditur. Angelos quo-
que esse corporeos, August. ac pauci quidè alij inter ve-
teres sanctos asseruerunt: & quamuis opinio hæc falsa
sit, sed tanquam fidei aduersa ex communi veterũ sen-
tentia cuius non potest. At Thom. VValden. in proce-
no doctrinalis fidei antiquè docet, quod maior pars patrum
ab Apostolis senserit, id esse catholicæ ecclesiæ fidem.
Idè quoque Viacen. Lirin. tradit in libro aduers. Apphan-
novationes. Vera sunt hæc, nõ inficior. Sed tunc cum Vi-
nius aut paucorum contrariam sententiam ecclesiæ pe-
nitens explorari, ut illorum, qui putarunt ab hæreticis ve-
nientes esse iterũ baptizandos: illorum etiam, qui Mel-
chisedech non hominem quempiam, sed Spiritum S. esse
dixerant. Vtrunq; enim horũ post ea tempora ecclesiæ
semper exhoruit. Porro autè si vnus, aut paucorũ opi-
natio non fuerit ab ecclesiâ reiecta, tum plurimorum
auctoritas quemadmodum diximus, nihil certum fir-
mumque

LIBER SEPTIMVS.

212

namque edificet. De tertia igitur conclusione hæcenus.
Quarta conclusio. Omnium etiam sanctorum auctori-
tate in eo genere quælibet aum, quas ad fidem diximus mi-
nime pertinere, fidem quidem probabilem facit: certam
tamen non facit. Quam ego conclusionem postremo illo
argumento ab uide probatam existimo. Quod enim ea
controuersia nõ sit ex illarum numero, quæ catholicam
fidem aut promouere, aut immouere possint, vel ex eo
perspicuum est, quod beatam Virginem à peccato origi-
nali fuisse penitus liberam, è libris sacris iuxta germanũ
literę sententiam nusquam habetur. Quinimò lex generalis
in ea tradatur, quæ vniuersos filios Adam, carnali scilicet
propagatione creatos, sine vlla exceptione comple-
ctatur. Nec verò dici potest, per traditionem Apostolorũ
id in ecclesiam descendisse. Cũ huiusmodi traditiones
non per alios, quàm per episcopos illos antiquos, & san-
ctos auctores Apostolis succedentes, ad nos vsque perue-
nerint. At constat, præter illos scriptores non id à ma-
ioribus accepisse. Traderent enim bona fide & ipsi poste-
ris suis. Non igitur ad fidem illud attinere potest, quod
neque in sacris literis, aut à postolorũ traditionibus in-
uenitur, acq; ex eis certè valere conuincitur. Ceterũ
rũ, quod opposita etiã assertio, hoc est, D. Virginẽ pec-
catum originale à parentibus contraxisse, nõ sit in nu-
mero dogmatũ catholicorũ, manifestissimè colligitur
ex eo, quod à lege vniuersali per singulare priuilegiũ vnã
Dei matrem excipere, sacrarum literarum fidei nullo pa-
cto aduersum est. Alioqui cũ sacre literæ in vniuersum
element, Non videbit me homo & viuet, Deum nemo vi-
dit vnquam, qui Paulum aut Moysen excepsisset, sacras li-
teras contra pugnasset. Atque ea causa est, nisi toto celo
animus meus errat, quamobrè nec Sixtus 4. nec conci-
lium Lateranen. sub Leone 10. nec synodus Triden. sub
Paulo & Iulio tertijs inchoata, eam quætionem defini-
runt. Neutram enim ex illis opinionibus, potuerunt
tanquam dogma catholicum approbare. Ita is errauit,
qui asseruit, erroneum esse, aliquem præter Christum à
lege illa originalis peccati liberare. Errauit ac multo
etiam magis Basileense cõcilium, cum definiuit, doctri-
nam

DE SANCTORVM AVCT.

nam illam, quæ docet beatam virginem Mariam nunquam originali subiacuisse peccato, tanquam consona scripturæ sacræ ac fidei catholicæ amplectendam fore, nullique de cætero licitum esse in contrarium docere. In pari quippe errore versantur, qui alterutram partem ad catholicam fidem attinere posse credunt. Difficile est hoc dicere. Credo, si in cœctione quaratur, at hoc loqui & disputatione facillimum. Non enim hic cum vulgi imperitia terramur, sed eos instigamus, qui veræ gratiæque Theologiæ solidam & expressam effigiem tenere cupiunt, nec lugentes umbras persequi. Propositum est autem, veri repertiendi causâ, & contra nostros & pro alienis etiam dicere: & cum res postulat, viroque nullus accepta persona reprehendere. Atque in eo opere maxime, quod ad ecclesiæ publicam utilitatem videmus, privati non debemus affectibus insequi. Nec decem post hæc etiam ex vitis plantæ doctis, qui in cœbâ iurgent, erant etiam qui vituperent, quod in quæstionem multis nominibus inuidiosam cōsulit & cogitat incidere, ut rem aliâs grauissimâ nullius in Christiana religione esse momenti assuerarem. At ego & benivolos obinrgatores placare, & inuidiosos vituperatores confutare possum, ut alteros reprehendisse poeniteat, alteri didicisse se gaudeant. Non mihi, fateor ingenue, alia via patuit ad illud Erasmi argumentum eludendum, quo sanctorum auctoritatem acutè ille quidem tentauit euadere. Nec fuit integram, quod hæreticis semper proprium fuit, antiquorum patrum libros corrumpere, & bonam etiam partem voluminum detrucare, ut ore saltem reclamare, licet conscientia possem, Bernardū, Augustinum, Ambrosiū, aliosque item patres in ea fuisse opinionem, negare. Quid enim prodest, si verum scire cupis, sanctorum testimonia membranæ inscriptæ rodere, cum animo inculpea abolere non possis? Porro, si, ut sanctorum auctoritatem in doctrina catholica tueremur, quod erat ecclesiæ Dei apprime necessarium, quorundam opinionationes, ut dicam factiones, asseruimus non esse ad fidem & mores necessarias, quid est, per Deum obsecro, quod nos ea de re valcat quicquid aut, admonere amice,

aut ini-

LIBER SEPTIMVS.

223

intimicè insectari? Atque hæc quidem hætenus in quaræ conclusionis confirmationem dicta sunt. In qua eadem causa habemus testem satis idoneum & grauem Vincent. Lirinens. in libro aduersum prophanas nonationes. Vbi antiqua, ait, sanctorum patrum consensus nō in omnibus diuine legis quæstionibus, sed solum in fidei regulâ, magno nobis studio & inuestigata est, & sequenda. Id quod quinta conclusione explicandum est. In qua, quoniam huius loci cardo vertitur, etiam multa prætercundis, multa tamen dicenda sunt, & ad cognitionem sacram literarum vltissima, & ad scholæ vsum necessaria.

Quinta igitur conclusio est. In expositione sacrarum literarum communis omnium sanctorum veterum intelligentia, certissimum argumentum Theologo præstat, ad Theologicas assertiones corroborandas. Quippe cum sanctorum omnium sensus Spiritus sancti sensus ipse sit. Quam ego conclusionem magnis quidem argumentis confirmaturus sum, & q̄, nisi me fallit animus, controuersiam decernere ita possiat, ut inter catholicos ultra referri quæstio nequeat. Aggrediar autem ad eam rem, si prius pauca quasi de fama Caietani dixerō. Ego virum hunc, ut sæpe aliàs testatus sum, semper feci maximi. Plurimum enim ecclesiæ Christi suis literis iuui. Longum est autem hominis commendare siue eruditio- nem, siue ingenium: molestum etiam vniuersi ipsius opera commemorare. Illud breuiter dici potest. Caietanum summis ædificatoribus ecclesiæ parem esse potuisse, nisi quibusdam erroribus doctrinam suam quasi cuiusdam lepræ admixtione scedasset, & vel curiositatis libidine affectus, vel certè ingenij dexterritate confusus, literas deum sacras suo arbitratu exposuisset, felicissime quidem ferè, sed in paucis quibusdam locis, acutius sanè multò, quàm feliciter. Nam & vetustæ traditionis parum tenax, & in sanctorum lectione parum quoque versatus, libri signati mysteria ab his noluit discere, qui non suo sensu illa sed maiorum traditione, vera scilicet verbi Dei clauis, aperuerunt. Ita quum plurima scripisset egregie, vertit ad extremum omnia, & nouis quibusdam, scripturæ expositionibus aliorum, quæ vel grauissimè dixerat, aut eleua-

NUM. 10.

DE SANCTORVM AVCT.

grauissimè dixerat, aut eleuauit, aut imminuit certe au-
ctoritate. Inuitas quidē facio, ut doctissimi uirum nomine
etiam expresso reprobanda, sed, cum nois ac gloria cele-
britas hoc loco à Lutheranis obijceretur, nota nō est me-
ritatem putauit. Atq; error, in quō incidit, est eiusmodi, ut
eum ego submouere omni ratione debeam, nec sine
summi tamē uiri aperta reprehensione possim, in
siquidem commentariū in Genesim, si quādo, inquit,
occurreret nouus sensus textui cōsonus, quamuis à rōne
te doctorum factorum alienus, sequi se præbeat lectur-
centiorem. Et paulo post Nullus, ait, de rekeretur nomi-
sacre scripturę sententiam, ex hoc quod distinetur à p̄ficia do-
ctoribus: non enim alligauit Deus expositionem scrip-
tarum sacrarum p̄fectorum doctorum sensibus, sed
sed non à p̄fice ipsi integre sub catholice ecclesie celsura. Alioquin
sanctorum spes nobis & poteris tolleretur exponendi scripturam
sensus dis- sacram, nisi transferendo, ut aium, de libro in quatuor-
coris et disti- num Haslenus ille. Ac re uera sequi maiores nostros
deniq; bene omnia, de in illorum uestigis nos quoque pedes nostros
haberet ser- ſingere, ut pueni faciūt per subum, nihil uidetur esse aliud,
tasse. At uo- quam ingenia nostru dammare, iudicio nos priuare no-
stru sensus- stro & facultate inquitende ueritatis. Sequamur uete-
quis in- res, bene habet, sed ut duces, non ut dominos. Nō enim
p̄fice, seu- fides nostre dominatur: sunt, nec illis ita debemus esse ad-
tenti dis- dicti & mancipati, ut sacris literis exponendis nullum ha-
eret ex- beamus arbitrium. Hoc scilicet argumentu Caietanus
abbarre- moueri potuit, ut quintę cōclusioni aduerfaretur. Nam
uifit uerū- Lutherus crassioribus cōiecturis commoueri solet. In
conuariat- prologo siquidem assertionis suoru articulorum, p̄fice
erroneus- auctoritate dicit nemine esse cogendū, quod in omnium
su necess- scriptis multi inuentus erroris, sæpē libi ipsi pugnant
est. De hoc- sæpē inuicem dissentiant, & scripturas torquent. I. ep̄s
antem Ca- autem incepterandi uerbi Dei nullas patitur. Quod uer-
toma loqui- bum Dei nō debeat esse alligatum, sed liberum. Quod-
tur uerba- que eiusdem sūt leges cōdicte & interpretari. Quare ho-
tet. mines legum quidem humanarum certos interpretes
Num. 11. esse posse, diuinarum autē nullo modo. Hęc eandem sen-
tentiam tenuit VVieslūs apud Thomam VValden lib.
doct. s. anti doctrin. 3. eandem quoque Petrus Abailar-
das

LIBER SEPTIMVS.

224

das tenuit in ipso statim suarum disputationū exordio:
uictor est Diuus Bernardus in epistola ad Innocen-
tium 190. Ecclesiasticorum doctorū, inquit
Bernardus, uiam omnium de hac re Petrus Abailar-
das dicit esse sententiam, & ipsam ponit ac spernit, &
gloriat se habere meliorem, non ueritus contra præ-
ceptum sapientis transgredi terminos antiquos, quos
posuerunt patres nostri. In eadem etiam erroris nauis
facere Artius, Nestorius, Eutyches, Dioscorus, ut se-
ptima synodo actio. 1. Anathematismo 7. Basilius
ipse fatetur. De Artio certè etiamque discipulis habes
testem Alexandrum Alexandria episcopum lib. 1. histo-
tri. cap. 14. Nestorius autem dum eloquens fuisset,
& se putaret doctam, libris antiquorum interpretum
dedignabatur incumbere, omnibusque se meliorem
putabat esse, ut lib. 12. hist. trip. cap. 4. refertur. Eadem
etiam uia ingressus est Paulus Samosatenus, Eutubio
auctore lib. 7. ecclesiast. hist. ca. 26. Seueriani quo-
que eadem uia ingressi sunt, ut idem huius lib. 4. ec-
cle. histo ca. 29. testatur. Quid uerò Vincentius Lin-
den. aduersus prophanas nouationes de Origene re-
ferat, non pigebit adscribere, ut uel hoc uo exem-
plo uiri p̄fice sacris literis exponendis discant esse mo-
desti. Cū igitur is auctor Originis ingenium, erudi-
tionem, eloquentiam, uirtutesque alias admirabiles ex-
tulisset, Hic idem, ait, tantus ac talis, dum gratia Dei
insolentius aburitur, dum ingenio suo nimium in-
dulget, sibi que satis credit, eum parumpendit antiquam
Christiane religionis simplicitatem, dum se plus cunctis
sapere præsumit, dum ecclesiasticas traditiones & uete-
rum magisteria contempnit, quedam scripturaru capi-
tula nouo more interpretatur, meruit ut de se quoque
diceretur: ubi fur exierit in medio tui, p̄pheta, &c. Deut.
19. Hæreticorum itaq; & schismaticorum communis uisus
se uidetur Caietani illa sententia. Nec ego hic tamen hæ-
reticos uolo argumentando reuincere. Quid enim illis
facias, qui eadem impudentia & apostolice sedis iudicia,
& ceterorum dogmata, & apostolorum traditiones, &
sanctorum omnium doctrinam contempserunt? a duersus
Caietanum

DE SANCTORVM AVCT.

Caietanum omnis oratio suscipitur à nobis, qui, ut erat ingeniosus, nostras rationes expendere: utque erat pius auditu grauissimis testimonijs minimè refragaretur. Atque nobis vnum sat erat, si a nobis maiores nostros didicisse. Sed Caietanus auctoritatem contemnit, ratione pugnat: patitur igitur rationes meas cum sua ratione contendere. Quamquam à Philosophis quidem rationem philosophicam conclusionis iure forsitan postularis, in sacrarum autem literarum intelligentia maioribus nostris debes, nulla etiam ratione habita, et edocti, & quas sententias de lege, de fide, deque religione ab illis accepisti defendere. Ego verò eas defendam, semperque defendi. Nec me ex eo sensu, quem à patribus accepisti, vllas vnquam ratio, aut docti, aut indocti mouebunt.

In epist. sancti scripturam tenentis est sensus aui quorum cor.

Sed age, ratiocinemur, ostendam usque in expositione sanctarum scripturarum concordem antiquorum sensum esse tenendum, si volumus esse catholici. Sed prius tamen quid maiores nostri de ea resenserint, explicemus. Quando enim me in hunc locum deduxit oratio, docebo quid didicerim, non modò Theologorum ratiocinationibus, verùm etiam testimonijs antiquarum.

Num. 37. Epist. 4. 57. dist. 2. Relatum. Lex Dei non est docenda secundum propriam intelligentiam.

Clemens in primis ad discipulos Hieros. Relatum inquit, quosdam docere, non secundum traditionem patrum, sed iuxta sensum suum. Multas enim ex his, quae leguntur secundum ingenium hominum verisimilitudines capiunt. Ideo diligenter obseruandum est, ut lex Dei non secundum propriam intelligentiam doceatur. Sunt enim multa verba in scripturis diuinis, quae possunt etiam ad eum sensum, quem sibi quisque spontè presumpserit. Quod fieri non oportet. Non enim sensum, quem extra seculi attuleritis, alienum & extraneum debetis querere, sed ex ipsis scripturis sensum capere veritatis. Et id oportet ab eo intelligentiam discere scripturarum, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat: ut & ipse possit ea, quae rectè suscepit, competenter asserere. Haec tenet Clemens. Qui & li. 10. recognoscit. In libro hic modò recipitur documentum hoc à Petro apostolo se accepisse testatur.

Dionysius item 1. ca. lib. de caelest. Hierar. Ad sancti simarum

LIBER SEPTIMVS.

simarum, sicut scripturarum intelligentias, prout illas à patribus accepimus, conuendat pro viribus pergamus. Accedit eodem testis locuples Irenaeus, qui etiam scribit lib. 3. ca. 63. expositionem legitimam scripturarum per traditionem maiorum accipiendam.

Epiphanius rursus, cum haereticos, qui se vocabant *Here. 64* Apostolicos, refutat, Scripturam, inquit, speculatione indigent, ad cognoscendam varietate argumenti vim & facultatem. Oportet autem & traditione uti, non enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Haec Epiphanius. Traditionem autem sine dubio vocat intelligentiam & sensum à patribus acceptum. Illam enim clauem verbi Dei esse, auctor est Petrus apud Clementem lib. 10. recognoscit. hanc autem legisserint habuisse dicuntur, ad quos, scilicet traditiones Moysi & seniorum, quasi per manus venerant.

Clemens verò Alexandrinus Strom. lib. 7. qui aduersus ecclesiasticam traditionem scripturas interpretantur, hos regulam veritatis amisisse affirmat. Et postea eodem quoque lib. de haereticis differens, Gloriam, inquit, tenetur desiderio, qui ea, quae ex sua natura conueniunt, sermonibus diuinitus inspiratis tradita, à beatis Apostolis & magistris, sua sponte fallaci sapientiae simulatione corrumpunt per alias traditiones, humanis doctrinis resistentes diuinae traditioni. Nā inter eos viros, qui tunc erant in ecclesiastica cognitione, quid restabat dicendum à Marcione, Prodicò, & similibus, qui non sunt ingressi recta via? neque enim eos, qui praecesserunt, superare poterant sapientia, ut aliquid adiuuarent istis, quae ab illis verè dicta sunt. Sed bene cum eis actū esset, si scire potuissent ea, quae prius sunt tradita. Atque Origenes tractatu in Matth. 29. Quoties haeretici, inquit, canonicas profertur scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in dominis verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quem ad modum per successionem ecclesiae Dei tradiderunt nobis. Haec Ori.

Ambrosius quoque tertio ad Gratianum de fide libro, Cap. 7. Si Seru.

DE SANCTORUM AVCT.

Secutus, ait, præcepta maiorum, nec hæreditaria signacula auli rudis temeritate violamus, librum sacerdotalem quis nostrum resignare audeat, signatum à cælestibus, & multorum iam martyrio consecratum?

Abi legunt designare.

Hieronymus in super. in epist. ad Euaग्रium, Reuolui me, inquit, ad veterum libros, vt viderem, quid singuli dicerent, vt tibi quasi de multorum consilio responderem. Et deprehendi, horum omnium opiniones ad vnum computum peruenisse, vt diceret Melchisedech hominem fuisse Chanaanum, & post multa, quæ narrare longissimum est, Hæc ait, quæ audivi, quæ legi de Melchisedech. Meum tunc recitare testes, cum sit de fide testium iudicare. Quod si omnes repuleris, tum cer. d. illum spirituum in interpretem non recipies, qui tanto supercilio & auctoritate Melchisedech spiritum sanctum pronunciat, vt illud verissimum comprobabit, quod apud Græcos canitur: Imperitia confidentiam, auditio timorem creat. Et in Danie. 12. c. Scriptura inquit, sanctæ intelligentiam absque Dei gratia & doctrina maiorum sibi imperitissimi vel maxime vendicant. Et in epistola illa ad Paulinum celebri multa & testimonijs exemplisq; & rationibus elegantissime docet, nemine in scripturis sacris sine pretio & monstrante semitam posse ingredi. Id quod Clemens Alexand. Strom. libr. docuerat. Et Cicero, in vniuersum nulla ars, inquit, literis sine præceptore & interprete percipi potest. Is autem ad sacras literas sine doctore aggreditur, qui neglecto sensu antiquorum patrum, arcanam scripturam ex suo interpretatur.

Vide etiam eundem August. in prohem. lib. de doctri. Christ.

Hic etiam similia concinit Augustinus in libro de utilitate. cred. ad Honoratum cap. 7. Cum enim sacros ille libros sine aliena ope & legere & intelligere se posse arbitretur, ita nec est, Augusti. ait? Nulla imbutus poetica disciplina Terentium sine magistro attingere non auderes. Asper, Cornutus, Donatus, & alij innumerabiles requiruntur, vt quilibet poetâ posse intelligi, tu in sacros libros sine duce irruis, & de his sine præceptore audez ferre sententiam, & capit. 17. Si vnaqueque disciplina, inquit, quanquam utilis & facilis, vt percipi

LIBER SEPTIMVS.

226

possit, doctorem, aut magistrum requirit, quid temerarie superbiae plenus, quam diuinorum sacramentorum libros ab interpretibus suis nolle cognoscere? Hæc Augustinus. Gregorius etiam lib. 28. Mora. cap. 9. hanc etiam conclusionem confirmat, exponens de sanctis doctoribus illud, Super quo bases illius solidae sunt.

Vnum his Cassiodorum adijciam in proemio. li. diuinarum instit. differentem in hæc verba: Ad diuinam scripturam ascendamus per expositiones probabiles partium, velut per quandam scalam visionis iacob, vt eorum sensibus prouecti, ad cognitionem domini efficaciter peruenire mereamur. & lib. cod. c. n. Sunt nonnulli, qui putant esse laudabile, si quid contra antiquos scriptos, & aliquid noui, vt periti videantur, inueniant. Et cap. eundem libri 25. Cuncta, inquit, quæ antiqui expostiores probabiles dixerunt, sollicita mente tenenda sunt, ne in fructu illa verò, quæ ab eis intacta sunt relicta, ne in frustratione labore fatigemur, primò rimanda sunt, quas virtutes habeant, aut ad quæ nos instituta perducant.

Adde hæc quoque Gregor. Nazan. & Basil. qui vt libro 11. Eccles. h. 10. Rufinus tradit, diuinarum scripturam intelligentiam, non ex propria presumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate secuti sunt. Quos & ipsos ex Apollonica successione intelligentie regulam suscepisse constat. Hæc enim ibi. Atque hæc satis erant homini modesto, vt in nostram sententiam induceretur. Nam clarissimis monumentis contestata consuetudine, antiquitas, quem non moueat? Certè cum Clementem, Dionysium, Irenæum, Epiphanium, Nazan. Basil. Amb. Hier. August. Cassio. Bernar. audio vnu idem præferentes, non ex illiusmodi hominum doctissimorum quod & sanctissimorum, attamen hominum, me audire sententias: sed Catholice Ecclesie, cuius illi fuerit columna præcipua. Nec enim aliud viri illi omnes tanto consensu sensisse credendi sunt, quam quod communiter ecclesie catholice sentiebant. Sed habemus præterea grauiores testes ad huius rei fidem plenam & integrâ faciendam. Dixit enim fortasse quipiam testimonia

DE SANCTORVM AVCT.

ferè illa, quæ retulimus, aduersum Lutheranos magis quam Caletanum facere. Non enim hic adeo fuit insolens, vt aut omnino veterum magisterium cõtemneret, aut eorum in sacras literas commentaria. Negavit se illa communem antiquorum intelligentiam certam esse. Licet enim, ad quam intelligentias nostras semper dirigere debeamus. Id quod nondum adhuc videmur resellisse. Verum, vteunque hæc habeant, placet mihi uigilanti caute perere, ac propius conferre pedes, vt Caletani error certissimis argumentationibus relutetur.

Num. 14.

Primum aut in synodo sexta generali sess. 11. ob id damnati sunt Origeniste, quod easdem expositiones, quas hic nouas Caletanus infert, conati fuerint contra maiorem traditionem inuicere. Multa alia, ait Sophronius, extra Apostolicam atque paternam traditionem assenerunt, paradysi plantationem prosicientes, in carne Adam formatum fuisse nolentes, ex eo Euam formatam fuisse vituperantes, seipentis foanum resutantes. Hæc enim ille. Est autem probata hæc Sophronij epistola synodica actione 13. eiusdem sexti concilii generalis.

Deinde Canon 19. Synodi Trullanæ sic habet: Oportet eos, qui præsentibus ecclesijs, clerum & populũ docere, ex diuina scriptura colligentes intelligentias & iudicia veritatis, & non transgredientes iam positos terminos vel diuinorum patrum traditionem. Sed etsi ad scripturam pertinentis cõtrouersia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quam quomodo ecclesie luminaria & doctores suis scriptis exposuerunt, & maiorem ex his laudè assequantur, quam si ea, que à se dicuntur, cõponant. Ne dum quandoq; ad id hærant, ab eo, quod conuenit, excidant. Hactenus concilium Trullanum.

Idem. 19.

Ad hæc, cum de intelligentia illius testimonij Ioannis Euzangelistæ, Ad resam autem enim uenissent, vt uiderent eum iam mortuum, &c. inter fideles questio esset exorta, eoque ad Viennens. Conci. referretur. Clemens concilio prædicto iura loquitur: Nos ad sanctorum patrum & doctorum communem sententiam Apostolicæ considerationis auiam conuenientes, sacro approbante concilio declaramus, &c. Sedes ergo Apostolica & Viennens. concilii.

LIBER SEPTIMVS.

227

concilium, cum de fide & intelligentia sacrarum literarum pronunciant, sanctorum communem sensum tanquam Theses filium tenent, eosque quasi duces intelligentie sequuntur.

Concilium quoque Lateranen. sub Leone decimo, sess. 11. præcipit omnibus, qui Euangelicam ueritatẽ populo docturi sunt, ut sanctam scripturam iuxta interpretationem doctorum, quos ecclesia, vel uis diuina approbavit, explaunt. Nec quicquam eis proprio sensu contrarium aut dissonum adiciant, sed illis semper insistant, quæ a prælatorum doctorum interpretationibus non discordant.

Est præterea idẽ definitum apertius in synodo Trident. sess. 4. in hæc uerba: Deceuit sancta synodus ad cõcedenda petulanti ingenia, ut nemo sua pudentia inuictus, in reo fidei & morũ ad uelitatione doctrine Christiane pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus cõtorqueat, aut contra eum sensum, quem tenent & tenent sancta mater ecclesia, aut etiam contra unanimitatem cõsensum patrum ipsam scripturam sacra interpretari audeat. Hactenus concil. Triden. Poteram huc addere decretum quatuor synodi ex uone titulo 11. libro 2. cap. 14. Alterum etiã simile cõcilij Melden. cap. 11. ex Burch. libro 1. cap. 61. sed multa præterimus, ne disputatione longa negotiũ lectori facillamus. Sed enim è sacris quoque literis ad eiusdem rei confirmatione habemus testimonia non pauca. Ac primum illud ex Ecclesiastico cap. 30.

Num. 15.

Nõ te prætereant narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniã ab ipsis discas intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum. Deinde illud Apostoli ad Ro. 12. Nõ plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, & unicuique sicut Deus diuinitus mensuram fidei haberes donationes secundum gratiam differentes, siue prophetiam secundum rationem fidei, propheta &c. Illud uero constat, Prophetæ uocabulum Apostolo uocabulum uariis modis uisum pari nõ modo pro eo, qui futura uiderat; præuocatur, uerũ etiã pro eo, qui spiritus sancti dono, Propheta in scripturarum, Christi, Apostolorum, oracula intelligit & exponit. ut sancti habet autem Paulus, ut qui eiusmodi munus in ecclesia tur.

Et 3. sũcipe-

DE SANCTORVM AVCT.

susciperit, primū quidem non plus sapiat, quā operer, sed ad modestiā & temperantiā sapiat: deinde, ut prophetiam habeat secundum rationē fidei. Hoc est: Ne sacris literis exponendis humani ingenij, aut naturæ vim rationemq; sequatur, sed eas iuxta fidentia maioribus acceptam, & huius fidei proportionalem rationem interpretetur. Nam philosophos quidē potius forsitan exponere iuxta rationem scientiæ, nulla etiam adhibita fide, ac sacros libros, sobriè sine maiorum fide & doctrina non poteris. Sed & qui explicando Aristotele veteres omnes Peripateticos pro nihilo haberet, & his magna consensione reclamantibus ex philosophi sententiā paradoxum nusquam auditum noua nobis interpretatiōe præstaberet, parum ille sobrius haberetur. Multo vero etiam magis, qui in Apostolorum libris suo pte ingenio nouas quidam sententias committitur, easq; Apostolorum disciplinis & antiquis omnibus interpretibus aduersas, hic non est profecto, cur satis sanus habeatur. Sed de secundo testimonio satis.

Tertiu ad Corin. 14. habes, Prophetæ, inquit, Apostolus, duo aut tres dicant, & cæteri disjudent. Ne quis autem à reliquis temerè dissentiat: Non est autē, aut dissensionis Deus, sed paci ad est, non eius, qui à cōsentienti unitate defecerit, sed eorum, qui in consentienti pace permanferint, ut Vincen. Li. inen. exposuit. Sicut in omnibus, inquit, ecclesijs sanctorum doceo, hoc est, Catholicorum. Quæ idē sanctæ sunt, quia in sanctorum communione persistunt. Ac ne quis tandem hanc eorum iudicium ad se vnum despectis cæteris reuocaret, paulo post addit: An à vobis verbum Dei processit: aut in vos solos peruenit? Si quis videtur esse propheta, aut spiritalis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata. Mandata vtiq; est, ut si quis est spiritalium rerū magister, summo studio unitatis cultor existat, ut nec opiniones suas cōmunibus reliquorum omnium præferat, & ab vniuersorū sensib; nō recedat. Id fiet autē, si duo præcepta teneantur. Vnum, ut sacrarum literarum interpres semper in priores spectet, à quibus verbum Dei processit in posteros. Huius enim rei Apostolus

Corin.

LIBER SEPTIMVS.

228

Corinthios monet, inquit, An à vobis verbum Dei processit? Alterum, ut ne sensum suum tenaci contentione defendat, sed prius reliquos ecclesiæ doctores consultat, ut si viderit omnibus id probari quod sentit, tunc iam teneat: si reprobari, tunc iam deserat. Hoc enim significat Apostolus dicens, Aut in nos solos peruenit? Sic enim mihi planè video: Pauli sententiā interpretari. Quod si hoc Apostoli testimonium videri cupiam ad sua tendam magis, quā cui cen- tum idoneum, cum illo non existimam equidem contentiosa disputatione certandum. Non enim vel ipsi cre- dimus, omnia argumenta, quibus utimur, esse palmaria. Quartum porro eiusdem apostoli testimonij grauissimum est. Habetur autem ad Ephe. 4. in hæc verba: Et ipse dedit quosdā quidē apostolos, quosdā autē prophetas, alios verò euāgelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in opus magisterij, in edificatione corporis Christi, ut nos simus iam parum fluctuantes, & circūferamur omni vento doctrinæ in nequitiā hominum, in astutiā ad circumventionē erroris. Quæ quidem Pauli verba, quoniam in tertio loco vberius explicata sunt, leui nunc brachio attingemus, quantumq; satis erit ad id, de quo nūc agimus, confirmandū. Ex his itaq; verbis planè intelligitur diuinæ providentiæ fuisse, ut non solum prophetarū, apostolorū, & euāgelistarum codices haberemus; veramētam sanctorum doctorum in illos commentaria. Ob eam enim certè causam, post prophetas, apostolos, & euāgelistas ecclesiæ à Christo doctores dantur, ut illorum sacros hi libros interpretentur. Nos ergo in ecclesia Dei diuinitus per tempora & loca procuratos, quisquis in scripture sensum eundem conuolentes contemplerit, nō hominem contemnit, sed Deum: quia in id illi fuisse destinati, ut populum Christianum sacras prophetarū, apostolorum, euāgelistarumq; literas edocerent. Quod si sancti omnes, dum illos interpretarentur, errauerunt; Deo auctore erraret ecclesia, eum doctores sibi à Christo datos sequeretur, & in sacrorum codicum intelligentia eorum velleret. Nec me clam est, Paulinū, Augustinumq; &

Et 4

116

DE SANCTORVM AVCT.

*Princen. Li-
rines. 17.
quirit. 17.
respondet.*

in epistola 38. & 39. Prophetas in hoc Apostoli testimo-
nio non eos accipere, qui ante domini aduentum futura
predixerat, quoniam nos scripturas ut canonicas ac diu-
inas retinemus, sed illos, qui in ecclesia Christi tempo-
re apostolorum proherandi gratia eminuere. At quo-
niam utrosque ecclesia a Christo datos negare non pos-
sumus: nihil mirum videri debet, si neutros ab apo-
stoli verbis excluderemus. Sed querat hic forsitan al-
quis: Cum sit perfectus scripturarum canon, sibi que
omnia satis superque sufficiat, quid opus est, ut ei san-
ctorum & intelligentia iungatur, & auctoritas? Quia vi-
delicet scripturam factam propria sui & altitudine &
obscuritate non vno eodemque sensu omnes accipiunt,
sed aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur, ut
pene quot homines, tot illinc sententiae erui posse vo-
deantur. Aliter namque illam Nouatus, aliter Sabellianus,
aliter Arius, aliter Donatus exponit. Quare necesse
est, ut prophetiae & apostolicae interpretationis linea
propter tam varijs erroribus haecis secundum normam
aliquam dirigatur. Ob id ergo post prophetas, apostolos
& euangelistas, sanctos quoque doctores acceptimus, quod
eorum catholicam, hoc est, vniuersalem intelligentiam
tanquam ecclesiae regulam a Deo praescriptam sequeremur.
Praclare igitur illud adiectum est, Ad edificationem san-
ctorum, in edificationem corporis Christi, & simus par-
tuali &c. Ac de verbis quidem apostoli haecenus. Nunc
Salomonis vnicum testimonium addemus, quod si eli-
gentibus expendatur, multum conferet ad eam rem, de
qua differimus, corroborandam. Verba sapientiam
ait, sicut stimuli, & quasi clauis alicui defixi. Quae per
magistorum concilium data sunt a pastore vno. Ita am-
plius sibi mihi ac requiritas in quem locum Hieronymus, &c.
cepit, inquit, his verbis, quae ab vno pastore sunt data,
& a concilio atque consensu probata sapientiam, nihil tibi
vindices, maiorum sequere vestigia, ab eorum auctori-
tate non discrepes. Haec Hieronymus. Nos vero, quis
ille vnus pastor sit, per Ezechielem intelligimus: Susci-
tabo, ait, super ea pastorem vnum, qui pascat eos, ipse erit
eis in pastorem. Ne autem existimares quod ipse per se
Christi.

*Aduersum
quos dicit
si recalcit-
trare.*

Ex. 34.

LIBER SEPTIMVS.

Christus hoc semper esse facturus, per Hieremiam monet
inquit, Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pa-
sent vos sententia & doctrina. Quod autem verba san-
ctam data fuerint ab illo pastore vno, talis tanusque
sanctum consensus ostendit, nec enim intelligere idem
omnes vna mente possent, nisi vno eodemque, Christi spi-
ritu in ea veritate contineretur. Unde diuine ait Salomō
per magistrorum concilium data esse a pastore vno.
Sanctus quippe antiquos sapientes fuisse nemo ne-
gat, ecclesiae fuisse magistros certo constat, a Deo fuisse
ecclesiae datos, Christi ergo ecclesiam providentia ma-
nifestat: & datos esse ut apostolorum, prophetarum, euange-
listarumque praecula exponeret, Paulus inquit: ab vno pasto-
re tam multos atque adeo diuersos & loco & tempore
fuisse procuratos, sententiae veritas & concordia monstrat.
Vt nihil aliud, quam magistrorum concilium liceat in-
taeri, quod ab vno veritatis spiritu fuerit congregatum.
Certe, ut Augustinus lib. aduersus Iulianum 2. dicit, si epi-
scopi in synodus ex toto orbe congregaretur, ut contro-
uersiam decernerent circa sacros lib. exortam; nec ta-
les possent facile sedere, nec tot. Quia nec sancti vno te-
pore fuerunt. Te autem, Caeterane pater, si filio patrem ap-
pellare licet, appello, te Caeterane, inquam, appello, te
in concilium voco, te non in lyceum aut Academiam in-
duco, sed in sanctorum patrum pacificum honorandum,
que conuentum. Pone tibi ob oculos, inigo te, tam nume-
ro sancti eruditissimorum virorum, quos in hunc vs-
que diem tot seculorum consensus approbavit: quos praer-
ter admirabilem sacrarum literarum peritiam, vitae quo-
que pietas mira commendat. Aspice illos, obsecro te, quo-
dammodo aspicientes te, & mansuetè ac leniter dicen-
tes tibi, Itane nos, fili Caeterane, in sacrarum expositione
literarum simul omnes erramus? Itane nobis omnibus,
quos ecclesiae Christus praecipuos dedit, spiritus in-
telligentiae defuit? Itane tu vnus aduersum nos pugna-
re audeas, & ecclesiam credis vnus sensum hominis te-
nueram, huius verò grauissimi sanctissimi que senatus
commune iudicium deserturam? Verum plus tribuen-
dum esse iudicas, tot eruditorum, sanctorum martyrumque
pro-

*Cur sancti
Doctores
in ecclesia
dati sunt.*

Num. 16.

DE SANCTORVM AVCT.

Nam. 17.

preiudicij, an tuo singulari privatoque iudicio? Respondebis ne ad hæc, aut omnino hucere audebis? Videre mihi videor, Caietane pater, modestiam tuam ingenij candorem, atque adeo in sanctos religiosam reuerentiam & pietatem, & quasi coram ipsis audio vocem tuam: res meas circumsonantem, vicinus verique. Vtque nostram palmam refer: tu mei, & ego erroris. Sed nescio, bone lector, quò me impetus animi & nimis discendi calor euexit. Nam & Caietanus eo iam diu loco est, ubi omnes sine mea disputatione vicit errores: & ego non consueui eorum insultare erroribus, quorum minor ingenia. Sed nos, veecepimus, persequamur, & Theolog, quò que rationibus hinc errorem cõsuteamus. Latet enim ad fidem in Theologia faciendam auctoritas plus polleat, quam ratio; quippè cū ea sine ratione satis habeat momenti, ratio sine auctoritate non multum valeat. Sed auctoritati tamen ratio coniuncta, quantum viset, habebit ad faciendam fidem viriū. Et nos iam inde à principio pollicebamur hanc cum Caietano causam, ratione magis, quam testimonijs transacturos.

Primum autem, qui nouā hanc exponendi sacras literas rationē suscitauit, hi, præterquam q̄ veteres obreuerunt maiorum laudes, cum vanis hominibus, tum magis hæreticis exemplo sunt, vt nouis falsisq; commentis sacrarum literarum vera sensa contaminent. Quod si sensu admilla fuerit hæc licetia, vt libros sacros pro sua quæque arbitrio late prætererit, horreo dicere, quantum ab obliuiscendæ religionis periculum consequatur. Etenim vna qualibet particula sacrarum scripturarum humanorum ingeniorum liberari permilla, alia quoque atque alia & omnes iam quasi ex more relique humanitas trahuntur. Porro autem si totam scripturam diuinā, hominum quorumlibet ingenio arbitrarij exponi liceat, nihil firmum relinquetur. Sed sit ibi deinceps errorum lupanar necesse est, vbi errantē castus & incorruptus ærarium veritatis, quemadmodum Vincent. Lirin. non minus verè, quam eleganter asseruit. Quin etiam præter incommoda, & multa & magna, quæ futuris in ecclesia fidelibus hæc opinatio affert, ecclesiam, quæ nos ante-

LIBER SEPTIMVS.

230

cessit, erroris grauissimi nota liberare nequit. Cū enim sine concionatores, siue scriptores omnes, qui sancta antiqua successere, sacre scripturæ sensum populo tradiderunt, iuxta doctrinam à sanctis acceptam: populus autem sensum eundem fidenter accepit: nimirum qui cor eodem sanctorum veterum expositionem rejicit, intelligentiā, quam hætenus ecclesia habuit, rejicere cōtinetur. Exempli causa ponatur aliquid, quod patet latius. Sancti omnes exposuere, etiam e costa Adæ, vel iteratōnat, fuisse conditam. Id quoniam sacerdotes sequentes ita intenerē à sanctis expositum, populo Christiano sedulo significarunt, & populus ipse bona vique fide credidit. Ita efficitur, vt sanctis antiquis erroribus in illius loci interpretatione, tota ecclesia in eodem fuerit errore versata. Atque sanctorum & ecclesie ignorantem esse conuictam, Nestorius planè intellexit à concilio Ephesino damnatus in hæc verba: Inuicti sumus in Nestorij sceleratam præsumptionem, quòd sacram scripturam se primum & solum intelligere, & omnes eos ignorasse iactaret, quicunque aure se magisterij munere præditi diuina eloquia trahauissent. Totam etiam nunc ecclesiam errare, quæ, vt ipse videbatur, ignaros doctores sequeretur. Hætenus hæc conciliū, refertur autem à Vincen. Lirinensi, in libro verè autēo, aduersum prophanas nouationes.

Adde, quòd vt iam pridem dicebamus, in his, quorū cogitatio non pertinet ad populum, Ecclesie fides, fides maiorum est. Cū igitur scriptura sacra veram & synceram intelligentiam accipere non spectet ad plebem, nisi Lutheranorum insaniam sequi volumus, patrum ceterorum nostrorum in libris sacris intelligentia, ecclesie intelligentia ipsissima est. Quæmobrem si sancti omnes antiqui diuinis literis intelligendis errarunt, ecclesia dubio procul errauit: idque Deo præcipiente. Peccaret enim populus, si scripturæ iuxta sanctorum omnium sensum exposita repugnaret: in his præsertim, quorum iudicium non ad plebem, sed ad maiores spectat.

Præterea, ab omnibus sanctis, cõmuni, vnaq; mente idem sentientibus, non potuit Dei verbum recedere. Vt vide,

Nō spectat ad plebem veram intelligentia scripturæ sanctæ

DE SANCTORVM AVCT.

videlicet omnes simul haberent aliquam scripturam pro canonica, quæ canonica non esset, aut educta a legum communi consensu excluderent, quæ canonica esset. Ergo nec vera intelligentia verbi Dei potuit fieri ab illis recedere. Vt utique enim ecclesiæ promissum est, & spiritus & verbum: & si vtrumlibet omnibus sanctis doctoribus defuisset, ecclesiæ quoque pariter defuisset. Illud autem, quod prior e loco assumptum est, si minus intelligitur, ex alijs fidei dogmatis percipi potest, in quibus sanctos simul omnes errare non posse, magis argumentis ostensum sumus: nec ita multo post, sed pariter antè dicenda sunt. Quod verò & verbum & spiritus intelligentiæ in ecclesiâ coniuncta sint, quem admodum posteriori loco assumebamus, per istam Domini in hæc verba testatur, Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui amodò vsq; in sempiternum. Scien verò Christi fidelium ecclesiâ esse negabit nemo, cui vel parum fuerit in sacris literis exercitatus. Quis est igitur, qui res à Christo in ecclesiâ copulatas audeat eradicare, & aut verbum aut verbi sensum sanctis omnibus ac proinde ecclesiâ tollere?

Omnes sancti si mulere, non possunt.
112. 59.
Psalm. 1.
Præterea, vt Hieronymus in comment. super 1. epistolam ad Galatas, ecclesiâ Dei, quæ à posteris Apostolorum fidem audiuit, non accepit hominis euangelium, sed Dei. Doctores enim ecclesiæ, inquit, non tam ipsi docerent, quam in ipsis Deus, qui ad sanctos loquitur, Ego dixi, dii estis, & filij excelsi omnes. Qui autem dii sunt, tradunt Dei euangelium, & non hominis. Marcion & Basilides & cetera hereticorum pestes, non habent Dei euangelium: quia non habent spiritum sanctum, sine quo humanum fit euangelium, quod docetur. Hactenus Hieron. Et eodem loco statim, Nec putemus, inquit, in verbis scripturarum esse euangelium, sed in sensu: non in superficiali, sed in medulla: non in sermonis folijs, sed in radice rationis. Alioquin & diabolus, qui loquitur de scripturis, & omnes hæreses inde sibi constituunt ceruicalia. Grande periculum est in ecclesiâ loqui, ne forte in interpretatione peruersa de euangelio Christi hominis fiat euangelium aut

LIBER SEPTIMVS.

231

aut, quod prius est, diaboli. Hæc quoque Hieronymus. Quæ, vt conferamus in pauca, hanc rationem habent: si in actis antiquis Apostolorum successoribus fideles sensum scripturæ falsum accepere, certe non receperunt Dei euangelium, qui non est in verbis scripturarum, sed in sensu: non in litera occidit, sed in spiritu viuificante: non in membranis, sed in cordibus. Id quod non Hieronymus modo, verum etiam Hilarius in lib. ad Constan. Augustinum tradit. Et si lex spiritualis est & spiritu indiget, vt intelligatur, quæ in primo iam loco abundè monstrauimus, quæ rogo tanta demerita est, spiritus sancti vni affuisse dicere, in actis oibus defuisse? Agere enim, vt à diuinis ad humanas rationes nostra defluat oratio, si in scripturæ interpretatione quicquid tribuitur ingenio & eruditioni, quid Græcorum ingenijs aut acur? aut perspicacius? Quid in literis sacris exercitatus? Nec verò Latinis sanctis defuit ingenium, nec literarum sacrarum peritia defuit. Notamus enim modò aut Latinos Græcis, aut Græcos Latinis anteponeere. Vtrosque constat & ingenio & eruditione valuisse. Quòd si in hoc iudicio magis spectatur vitæ sanctimoniam, quis homo recens veteres illos ecclesiæ primarios viros excelsos? verum, astit, sed homines erant. At ego de nouis istos interpretes homines esse reor. Augustino, quid multitudo facit ad sensum spiritus? Respondeo, quid facit paucitas? sed & in his, quæ vel apud homines fide credantur, non nihil facere solet testium multitudo, maxime seniorum. Nam veterissimi quique solent esse gravissimi. Iuniores autem quasi pueri, si speciem afferant veritatis, non est illa quidem propterea repudianda: veteri ratione suo loco conseruanda est. Maxima enim est vis & auctoritas veritatis: & vbi cum nouitate cetera, est illa sine dubio præferenda. Sed nescio quomodo à rationibus grauissimis ad has leuioribus oratio nostra delapsa est. Iam ad illas redeamus, easque ipsas concludamus aliquando. Illud, ergo vrgentius & instatius premebamus, qui sanctos veteres in vniuersam omnes, sacre vno quolibet scripturæ loco exponendo errasse affirmat, eum ca thelicæ ecclesiæ hunc ipsam errorem attribueret. Id quod hoc etiam argumento confirmari potest. Vbi cumque est enim

DE SANCTORVM AVCT.

Lb. 3.

Ioan. 14.

Zuc. 11.

Coml. 6.

enim ecclesie corpus, ibi etiam est spiritus veritatis, ut Irenaeus docet, imò Chr. sm Dominus inquit, Ego rogabo patrem, & alium paraclētū dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum, spiritum veritatis. Docet quoque idem aperte Paulus ad Ephe. 4. & 1. Corinth. 12. Spiritus autem in corpore non eisdem omnibus corporis partibus tribuitur functiones, quae admodum Apostolus ad Roma. 12. & prioris ad Corinthios cap. duodecimo, & c. gannit me persequitur. Alij namque datur per spiritum sermo sapientiae, alij prophetia, alij interpretatio sermōnum, &c. Nec enim in ecclesia omnes Apostoli, nec omnes Prophetae, nec omnes interpretantur, &c. Certe est autem, quod sacrarum literarum intelligentia sanctis doctoribus, si quibus, maxime, per spiritum data est. Qui ergo spiritum veritatis, sanctis omnibus in scripturae sacrae interpretatione negat, hic sine dubio eundem spiritum ecclesie tollit. Quae admodum qui ab oculis videndi munus aufert, hic reliquas etiam omnes corporis partes obscurat. Nam si oculus non fuerit lucidus, totum corpus tenebrosum erit. Atque haec sunt quinta conclusionis causae grauissima. Possunt enim esse aliae leuiiores. Certe patrum optimorum & sapientissimorum exempla non omnino leue est: qui quanquam erant acerrimo ingenio, scripturae tamen sanctae interpretationes ita referunt, ut à maioribus didicissent, non ex se reperisse videantur. Ad quam legem nos non docti, sed facti non insipientes, sed imbuti esse debemus. Ac de quinta conclusione dictum est supra.

Sexta conclusio. Sancti simul omnes in fidei dogmate errare non possunt. Hanc primum ostendit Diuus Augustinus lib. aduersus Iulianū primo, capite secundo. Cū enim Iulianū vellet sanctorum testimonijs in dogmate fidei, de quo erat contentio, reuincere, Nō omnino, inquit, de hac sententia commemorabo, sed ponā pauca paucorum, quibus tamen nostri contradicētes cogantur et abesse & cedere, si vilius in eis vel Dei timor vel hominū pudor tēctū malū peruicaciae superauerit. & postea. Alia sunt, ait, in quibus inter se etiam doctissimi atque optimi regulae catholicae defensores, salua fidei compage non con-

LIBER SEPTIMVS.

232

non consonant, & alius alio de vnare melius aliquid dicit & verius. Hoc autē vnde nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta. Et libro secundo aduersus eundem ita loquitur. Hoc, praesertim, catholicorum auctoritate sancto huic per hoc non est consequens, ut falsum sit. Tales quippe peccati vni secundum catholicam fidem hoc verum esse confirmant, ut vestra fragilis & argutula nouitas sola auctoritate cōteratur illorum. Preterquam quod ea dicunt, ut se per eos loqui veritas ipsa telletur. Sed nunc auctoritate primus eorum vestra est eorum auctoritate cōprimenda, ut dum tales homines Dei in fide catholica errare potuisse non credis, iustus precipites refrenetis. Et paulo inferius, Ego te, inquit, ante istos iudices cōstituo, quos non amicos meos & inimicos tuos in hac nostra disceptatione cōstitui cognitores, nec quorū sententia de hoc, quod inter nos disputatur, incerte sunt, inani cogitatione cōfixi: sed sanctos & in sancta ecclesia illustres antistes Dei, non Paganos & Aristotelicos & Zenonicos (quāquā & in his nōnulli ex eis docti fuerint) verum oēs sacris literis eruditos nominatim sicut oportebat expressi, ut in eis timeas nō ipsos, sed illū, qui sibi eos vilia vasa locumavit. Qui tūc de ista causa iudicauerūt, cū ab odio, amicitia, inimicitia, ita vacui erāt. Quod inuenerūt in ecclesia, tenuerūt. Et postea: Vique adeo, ait, permiscuit imis summa loquētes, ut videant Pelagus, Celestius, Iulianus. & ceteri sunt Iulianus, Gregorius, Ambrosius, Cyprianus: sed qualifcunque homo sis, tamē quia homo es, videre mihi video te verendum tuam, (si tamen non in te spes est omnis eorum mortua sanitatis) & quodammodo audio vocem tuam qua respondes: Absit, ut audiam ceteros istos viros vel cogitare vel dicere. Et in fine libri tandem, qui sanctos reijcit, eos vniuersam Christi ecclesiam rejicere testatur. Et Vincentius Lirinēsis, Necessē est, inquit, omnibus catholicis, qui se ecclesie legitimos filios probare student, ut sanctorum patrum fidei in heretico, ad gloriā necur, immoriantur: prophanas verò nouitates detestentur, horrescant, persequantur. Cōcilio enim Ephesino diuinitus placuit, nihil aliud postea credendum decernere, nisi quod sacra sibi contentiens sanctorum patrum tenuisset antiquitas.

DE SANCTORVM AVCT.

quitas. Hactenus ille. Nec Ephesina solum Synodus ita
sensit, sed Constantinopolitana sexm. a. d. 12. ita haec
verbari dixit sancta synodus. Omnino necesse est non
solum secundum sensum sequi sanctorum patrum do-
gmata, sed eisdem verbis uti cum illis, nihilque pecc-
tus innovari. Et iterum, sanctorum patrum dogmata ta-
quam legem sanctae Dei suscipiunt ecclesiae. Nec obstat
has sententias deigi esse, non synodi. Tum, quoniam si
hereticus ipse Sergius, publica ecclesiae conventione vi-
ctus, hanc nostram conclusionem negare non potuit, cer-
te inimici nostri sunt iudices. Tum, quoniam synodus
a. d. 17. sanctos ipsos patres tanquam regulam sequi-
tur, & synodus Later. sub Mart. 5. cano. 12. & 13. qua om-
nes consonantes ecclesiae patres respuunt, ea catholica
& apostolica ecclesia respuere dicit, & quae credunt, cre-
dere. Id quod non modo Aug. Vincen. conciliorumque
grauissimis testimonijs verum etiam inuicissimis tra-
ctatibus confirmari potest. Nam si sancti in aliquo hie do-
gmate falsi sunt, & populi, qui eos sequebantur, falsi fuis-
sent. Constaret enim populum Christianum ante nos hie
sanctorum doctorum acquiruisse. Neque enim aliter
idem in Iesum habere poterat, nisi haberet etiam in san-
ctos eius. Gratias ago Deo meo, ait Paulus ad Philen-
sios, quod in Iesum habere fidem quam habes in Domino Iesu & in
omnes sanctos eius. In quae verba Hieronymus, Quis
que, inquit, Deo credidit, aliter eius fide recipere non
potest, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deum pec-
cata fides, quae in ministros eius infidelitate tenuatur.

*Qui Deo
credidit,
in sanctos
eius crede-
re necesse
est.*

Præterea, cum quadam ad fidem pertinere, quod et si
sepe dictum est, dicendum est tamen saepius, quae plebs
penitus ignorat, si sancti omnes in fide rerum huius
modi decepti fuissent, ecclesia certe fuisset. Doctrinae Ad-
haec, sanctorum omnium fide repulsa, magna ex parte
Christi & Apostolorum traditiones repellentur. Non
enim aliunde apertius, quam ex sanctorum veterum te-
stimonijs praeterque Apostolicas traditiones agnouimus.
Vnde in septima synodo generali, a. d. 680. Anathematiza-
mus 7. Basilij praesentis sic habet: Qui doctrinas sancto-
rum patrum & traditione catholicae ecclesiae continentur,
quique

LIBER SEPTIMVS.

233

quique causantur, & voces Arij, Nestoris, Eutychis, &
Dioscori in eadem dicentes. Quod nisi satis ex veteri &
novo Testamento instructi essemus, sanctorum patrum
& catholicae ecclesiae traditiones sequeremur in execratione.
Nec igitur duo ita sunt connexa atque coniuncta, ut di-
uelli ac dissociari non possint, doctrina sanctorum patrum,
& ecclesiae traditio. Quisquis vnum istorum tentarit la-
bescere, alterum quoque eisdem educiat necesse est. At-
que eiusdem synodi actione 6. tomo quinto, Epiphanius
pro synodo sic ait: Quod si is, qui hanc expositionem cõ-
tra venerandas imagines edidit, asserit, se à sanctis pa-
tribus, qui circa ea tempora floruerunt, non fuisse rece-
ptum, quomodo ea, quae sancti patres non probauerunt,
nos qui indigni sumus, ut discipuli eorum nominemur,
recipiemus? Neque synodus hac modo, verum reliqua
concilia omnia, omnes pontifices ac sancti doctores,
haec via & ratione vniuersas haereses refutarunt. Non
enim commodè aliter poterant, nisi & in scripturis ipsa
canonica, & in reliquis fidei decretis maiorum sen-
tentiam, ut acceperant tenuissent. Quae de re, libet pro-
fus verba Vincentij Lirinensis adscribere: Sacra, inquit,
veneratis auctoritate prophetarum nouitatis, contremur
audaciam. Neque hoc sanè nouum, siquidem mos ille
semper in ecclesia viguit, ut quod quisque floreret reli-
giorum, eò promptius nouellis adinventionibus con-
traret. Exemplatibus plena sunt omnia. Sed ne lon-
gum fiat, summation nonnulla ac breuiter perstringe-
mus, ut omnes luce clarius videant, beatorum Aposto-
lorum beata successio, qua via semper ingressa nouas do-
ctrinas retulit. Intelligebat enim vixi sancti atque pru-
dentes, nihil aliud rationem pietatis admittere, nisi ut
omnia, quae fide à patribus suscepta forent, eadem filijs
consignarentur. Idque esse proprium Christianae mo-
destiae granitatis, non sua posteris tradere, sed à ma-
ioribus accepta seruare. Ducatum quippe praebet nobis
religio, non nos religioni. Nec maiorum sensa quae vo-
luntis trahemus, sed potius quae illa trahunt retrahunt.
quae sequemur. Hactenus ille. Vnum verò idemque pra-
cipuum eius rei, quam dixerat, exemplum affert ex E-
piphano

G g

philino

DE SANCTORVM AVCT.

phesino concilio, vbi cum de sanctis fidei regulis cōtra Nestorium disceptaretur, decretum est, vt sanctorum patrum in medium sententię proficerentur. Quod cum ita factum esset, Nestorius tanquam catholice vetulsi contrarius damnatus est, Cyrillus verò tanquam sacrosanctę antiquitati cōsentaneus est probatus. Sed, vt ipse idem dixerat, ex phis talibus plena sunt omnia. Sic enim Hieronymus Heluidij dogma reuicit. Sic Basilijs ad Anphilochium spiritus sancti diuinitatē asseruit. Sic Aug. Donatist. & Pelagianos refellit. Sic Paulus Samosatenum à celebri quodam scriptore superatus est. Sed Theodotus Alexandrini concilij definitiones comprobauit. Sic Leo Papa apud Leonem imperatorem Eutychem haereticum sectatores confudit, astruxitque à sanctis doctoribus consentientibus nullos nisi impios & hereticos diserepare. Sic Agatho Papa ecclesiasticum dogma de duplici Christi voluntate & operatione firmavit, nempe sanctorum scriptorum in consentientibus testimonijs. Quibus ea solum ratione heretici respondere se posse existimauerunt, si libros deprauassent, & alia ex eisdem sanctis testimonia vel mutila, vel etiam conficta in cōfirmationem erroris adduxissent. Neque enim negare sanctorum auctoritatem integrum vel hereticis videbatur. Quorsum autem post vetera exempla nunc nouitia proferamus? ex Bernardo epistola 77. ad Hugonem, ex Innocen. De presbytero non bapt. cap. Apostolicam, ex concilio Florentino, ex multis quoque alijs, quos, ne longum sit, missos in presentia faciemus. Satis enim nobis, si modò in philosophia Christiana aliquid profecimus, positjs exemplis rationibusque & testimonijs persuasum esse debet, sanctorum omnium communem sensum certam fide facere catholicorum dogmatum, ac proinde ex omnium auctoritate certa arguenda de promi Theologicis conclusionibus confirmandis. Id, quod sexto hoc demum loco erat nobis cōstituentum. Constitimus autem longa oratione id quidem, quomodo enim rem tantum verbis paucioribus explicaremus? sed ad eò præclarè tamē, vt tenebrę, quas aduersarij veritatis obscurare suis argumentationibus conati sunt,

Basil. 5. lib. eccl. hist. c. 21. Lib. 6. hist. trip. c. 20.

6. Synod. c. 4.

LIBER SEPTIMVS.

234

lunt, in superioris disputationis luce fugatę esse videantur. Certe primum, secundum, & tertium argumentum, postea, quę dicta sunt, nulla responsione egent. Sed ne ratio illa quidem deinceps apposita. Eadem enim non magis contra veteres sanctos, quam contra patres conciliorum omnes, atque ad eò contra totam ecclesiã valet. Itanos antea duobus illis locis refutauimus. Osiander ergo & Caietani scrupuli modò restat, qui si fuerint exempti, nihil profectio erit amplius, quod sexto loco explicando desideretur.

CAPVT IIII.

CVM igitur contendit Osiander, expositores vsque ab Apostolis vniuersos, in prophetia illius intelligentia errasse, primò nihil nobis contrarium asserit. Nam, vt Vincentius Licinensis rectè dixit, antiqua sanctorum patrum consensus non in omnibus diuine legis questionibus, sed solum in fidei regula nobis certo est sequenda, atque in his præcipue questionibus, quibus catholici dogmatis fundamenta nituntur. Quod etiam capite superiore paulò latius explanauimus. Porro autem Osee Prophecia in sensu literali, an in allegorico ad Christum referenda sit, ad fidei questionē nō pertinet. Ita quamuis sancti in hoc falsi fuissent, non in re graui, sed in re parui momenti in ecclesia est, fuissent falsi. Demum, falsum est omnes auctores, vsque ab Apostolis locum in sensu solum allegorico ad Christum recalisse. Referit quidem omnes ad populum Israel, & ad Christum quoque referunt, sed non omnes asserunt per allegoriam id fieri. Quia nonnulli affirmant, tunc scripturę locum plures habere interdum sensus literales. Postremo, si dicamus sensum esse allegoricum, nullus est error. Nam obiectioni Osiandri Hieronymus in cōment. super Oseam doctè responderet. Vana igitur ista ratio apud eos valet, qui ipsi decipi fallique volunt. Grauiores constantioresque admonendi sunt, vt animaduertant, ne callida altera ratione capiatur. Aperte enim sophisticam nem nemo non videt, nisi qui admodum est indoctus: Callidus ille & occultus sophista, ne veritatis

DE SANCTORVM AVCT.

specie fallat, studiosè cavendum est. Nec enim facild agnoscitur. Nec verò existimari velim. Cetera autem aut in loquitis esse censendum, aut astute, vane, malevolè, quempiam fallere voluisse. Sed vir ingeniosus & doctus non falleretur, nisi specie quadam obscure rationis. Quocirca quoniam vim habet maiorem, quam ceteri ad decipiendum, maiori cura & diligentia hic sanè cavendus est.

Argumentatur itaque Caietanus: Nò alligavit Deus expositionem scripturæ sacre præcorum doctorum sensibus, &c. Undè verò alligavit, si omnes ad vnum in eandem sententiam concurrerint. Tenentur enim vniuersi catholici sensum ecclesiæ sequi. Sensum autem ecclesiæ fuisse, qui idem fuit doctorum ecclesiasticorum omnium, explicatum est paulò ante factis, ut arbitror, diligenter. Nec ecclesiæ nunc de scripturarum sensu iudicet diuinando, sed ex traditione maiorum eas interpretatur. Quemadmodum enim, si qua alia fidei quæstio occurrerit, ecclesiæ iudicium nihil noui auribus Christianæ plebis infert, sed maiorum antiquam in ea sententiam & inquit & sequitur: ita eum de sacrarum literarum sensu exiit aliqua controversia, nullam nouam intelligentiam à censura ecclesiastica expectare debemus, sed eam, quæ magna facta disquisitione patrum nostrorum communem esse conspicerit. Spes, inquit, nobis à posteris tollitur exponendi sacras literas, nisi transferendo de libro in quinternum. Minime verò gentium. Nã, (ut illud præteream, quòd in sacris Biblijs loci sunt multatq; ad eò libri integri, in quibus interpretum diligentia ecclesiæ desiderat, in quibusque proinde iuniores possent & traditionis & ingenij posteris ipsi quoque suis monumenta relinquere) in illis etiam, quæ antiquorum sunt ingenio ac diligentia elaborata, non nihil nos Christiano populo, si volumus, præstare & quidem vtilissimè possumus. Possumus enim vetustis reuertem dare, obsolecis nitore, obscuris lucem, falsis gratiam, dubijs fidem, omnibus naturam suam & naturæ omnia. Sed quoniam huic Caietani argumento Vianen- nis Lincensis doctissimè elegantissimè que responsio, verba

LIBER SEPTIMVS.

215

verba nos ipsius ascribemus, digna illa profectò, que autem literis tribuerentur. Esto, inquit, ò Doctor quali Be- se. rel. & preciosas diuini dogmatis gemmas extulpe, si- deiter coapta, adorna sapienter, adice splendore, gra- tiam, venustate, intelligatur te exponere illustrius, quòd an rea obscurius credebatur. Eadem tamen, quæ didici- ra, doce, ut cum dicas nouè, non dicas noua. Sed forsità dicit aliquis, Nullus ne ergo in ecclesiâ Christi profectus habebitur intelligentiæ? habeatur plane & maximus. Sed ira tamen, ut verè profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad profectum pertinet, ut in semetipsa vnaqueq; res amplificetur. Ad permutationem verò, ut aliquid ex alio in aliud transferatur. Imitemur anima- rum ratio rationem corporum, quæ licet annorum pro- cella numeros suos euoluant & explicent, eadem tamè, quæ erant, permanent. Parua lactentium membra, magna iuuentum eadem ipsa sunt tamen. Quos paruulo- rum ortus, tot virosunt. Et si quæ illa sunt, quæ xui ma- iorioris ætate pariuntur, iam in feminis ratione prefer- ta sunt, ut nihil nouum postea profertur in senibus, quòd non in pueris iam antelatauerit. Quòd si huma- na species in aliquam deinceps non sui generis vertatur effigiem, aut certe ad datur quippiam membrorum numero vel detrahat, necesse est, ut totum corpus vel prodigiosum fiat, vel etiam antecedit vel certe debilitetur. Ita enim sacrarum literarum intelligentia sequatur has decet progressum leges, ut annis scilicet consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur a tate in corrupta tamen illibataque permaneat. & paulò post: Quòdunque igitur, at, in ecclesiæ paradiso, Dei agricultura, patrum labore factum, hoc idem filiorum industria colatur, floreat, mature scat, proficiat, perficiatur. Et prisca illa caelestis philosophiæ dogmata à posteris excurratur, lumentur, poliuntur. Sed nefas est, ut commurentur, demercentur, mutilantur, humanorumq; ingeniorum quasi extranea ad dicamenta recipiant. Accipiant licet euidentiã, lucem, distinctionem, sed retineant necesse est, plenitudinem, integritatem, proprietatem. Hactenus ille. Cuius nota oratio eò mihi videtur probabilior, quò magis ex

Exod. 391

DE SANCTORVM AVCT.

Aposto lo ad Ephesios quarto videtur esse de prompta. Vbi illam corporalis augmenti similitudinem adeo & aperte & copiose persecutus est. vt nulla mea oratione opus sit. Tantum fuerunt lectores admonendi. De sexto autem loco haftenus. Iam ad septimum transimus, hoc est, scholæ nouæ auctoritatem. De qua etsi non nihil fortasse noui dicitur iam, ea tamen, quæ pios lectores probaturos esse confidam.

Septimi libri finis.

DS

DE AVCTORI- TATE DOCTORVM SCHOLASTICORVM, QVÆ SEPTIMO LOCO POSITA EST, Liber Octauus. CAPVT I.

Sequitur locus huic disputationi vel maxime necessarius, qui scholæ Theologicæ continet auctoritatem. Quam heretici iuniores non modo eleuant & extenuant, verum etiam expugnant & exibilant. Ac signifer impietatis Germanicæ Lutherus, Vicleffus in hoc, vt in alijs, discipulus, in libro quidem aduersus Iacobum Latomum asserit, Theologiam scholasticam esse aliud nihil, quam ignorantiam veritatis, inanemq; fallaciam, quæ ad Coloss. cap. 2. Apost. præcauet. In lib. autem de abrogand. Missa priuata, Academijs dicit esse Antichristi lupanaria. Philippus vero Melanch. in Apologia contra Parisien. Lutetiz naram esse, ait, prophanâ scholasticâ, qua admissa, euangelium obscuratû, ac fidem extinctâ. Breuiter Lutherani omnes ad vnû scholæ nostræ auctoritatē & mirificè contemnunt, & inimicè insectantur. Atq; hinc fortasse tanquam ex primo fonte, reliquæ istorum hæreses deriuatæ sunt. Principio namq; quod erat factis, scholæ auctoribus contempis, scholæ quoq; iudicia contempserunt. His neglectis, mox necesse erat, Hieronymus, Aug. Greg. Amb. Basil. negligenter, quos Theologi recentes dogmatum suorum auctores habebant. At antiquis sanctis posthabitis, despectui quoque habita sunt eorum conelia. Vnde consecutum est, vt & libros quosdam canonicos, & ecclesiasticam auctoritatem Lutherani cederent. Ad eò verò illud est, qui minima negligit, paulatim defluit. Absit inuidia verbo. Nec enim minima scholæ auctoritas esse potest, quam breui tacere

Gg 4 nmo

DE AVCT. DOCT. SCHO.

nemo sine fidei discrimine potest. Cón ex& quippè sunt
ac fuere semper, post natam scholâ, scholâ contempno
& heresum pelles. Quamobrem tucar etiam hunc loci,
neq; facile ac breuiter, vt mihi videtur, expediam. Nam
est facultatem differendi, à Dialéctis exercitari locu-
acceptam, scholastica in nobis Theologia amplificaui,
neque enim mediocrè à primo tempore etatis, in eo stu-
dio operam curamq; consumpsimus, ac hic sanè euan-
quam in loco proprio versamus, non ad copiam nullâ
nos in vitamq; partem exerceere volumus, sed ad nostrâ
morem tenuiter angusteq; differere. Sed in omni ora-
tione memeto Lector tam me defendere scholæ doctri-
nam, que sacram literarum fundamentis consistit, sit.
Ea quod efficitur, quod ego magno cum assensu om-
nium dicere me video, materiam esse scholæ doctri-
nâ, que scriuulis magisterij defendat: miserâ etiam, arg-
hand scio an multo magis, que detracta scripturæ sacre
auctoritate syllogis cotactis de rebus diuinis philo-
sophatur. Imò ne de rebus diuinis quidè, sed nec de hu-
manis, verum de his, que nihil ad nos attinet. Intellego
autem fuisse in schola quosdâ Theologos ascriptos,
qui vniuersas questiones Theologicas triplex argum-
tis absoluerint, & vanis inuaditq; ratiunculis magna
pondus rebus grauissimis detrahentes, ediderunt in Theo-
logiam commentaria, vix digna lucubratione aniculari.
Et cum his in sacrorum biblionum testimonia rarissima
sint, conciliorum mentio nulla, nihil ex anti quis san-
ctis oleant, nihil ne ex graui philosophia quidè, sed
serè puerilibus disciplinis scholastici tamen, si superis
placet, Theologi vocantur, nec scholastici sunt, nedum
Theologi, qui sophismatum faeces in scholâ in ferentes,
& ad risum viros doctos incitant, & delicatiorcs ad con-
temptum. Quem verò intelligimus scholasticum Theo-
logum? aut hoc verbum in quo homine ponimus? Opi-
nor in eo, qui de Deo rebusque diuinis aprè, prudenter,
doctè & literis instruitq; sacris ratiocinetur. Quod est
ita esse pluribus verbis postea differendum est. Illud ta-
men nunc breui consistendâ est, nisi quis sit, esse Theo-
logum scholæ neminem.

Intel.

LIBER OCTAVVS. 236

Intellego etiam in schola fuisse nonnullos, quasi ad
discordiam natos, qui tam optimè differuisse se putant,
qui contra doctores dixerint, vt non tam verum inue-
nisse velle videantur, quam aduersarios conuincere, co-
cercat, onibusque & raris totas chartas implere. Atque
nos, sunt in ecclesia multi, tanquam milites auctori-
tati vel reuerentiæ vel impugnant, & tota eorû de re Theo-
logica disputatio, partium studium est contentio atque
conflictum. Quos ego probare nec debeo, nec possum.
Nam quamuis dissentientium inter se reprehensiones
non vituperandæ, concertationes tamen in disputando
pertinaces indignæ philosophia prophana, nedum sa-
cra doctrina, mihi videri solent. Nec enim, quod Cicero
diceret illi me dixit, disputari sine reprehensione, nec cum
pernacacia rectè disputari potest. Atque illud verè à
Publio dictum est, veritatem nimium altercando amit-
ti. Minorè verò assentior ijs, qui ex circulatorum schola-
sticorum disputationibus orta esse pertinaciam volunt,
irritationemq; scalpenti omnia. Quin istiusmodi ma-
lorum ex illimo in moribus esse culpam, non in schola.
Moderati enim, nec contentiosi homines, nec pertinaci-
es, quascunque res sobriè ad temperantiamq; definiēt.
Quod cum omnibus est faciendum, qui disciplinâ quâ-
libet profitentur, tum nemini potius quam Theologo.
Pueri autem sine dubio in schola multi, qui his vitijs de-
clinatis, rem Theologicam grauiter sanè ac modè
tractant. Nam quos isti pertinaces vocant omniagi-
sceptes Theologos, paucos, si verè loqui volunt, si-
gificare possunt. Qui etiam mihi, si cui maxime dissi-
cent, sed propter paucorum vita non est omnium coro-
na traducenda. Quod & si plerique Theologi in his vi-
tjs essent, iniqua esset adhuc illa calumnia. Quemad-
modum enim neuo iustus & prudens vniuersos adole-
scētes accusat, quamuis plurimû sint libidinosi, quoniâ
libido nō est omnium adolescentum, sed non proborū:
sic quoniâ in ista scholastica pertinacia Theologorum
leuius est, non omnium, iniquè profectò, vt modò di-
cebam, schola traducitur propter ea vitia, que non
sunt scholæ, sed inertis, vanæ, contentiosæ scholæ.

Gg 5 Theo.

DE AVGT. DOCT. SCHO.

Theologos itaq; scholasticos, qui modò hoc cognomine digni sunt, asserere quidem & vindicare volo, id est faciam, si prius scholæ propriū institutum, & ratione docendi propositam ostendam, qua minime intellecta, nihil rectè aut pro illis, aut contra illos dici potest.

CAPIT. II.

Theologiæ scholasticæ proprium munus, quædam à maiorib; accepimus, & huius facultatis alumni quotidianis fere cõgressionibus experimur, illud primū est, ut quæ in sacris literis Apostol. traditionibus addita continentur, ea in lucem quasi è tenebris eruantur. Colligit enim Theologus ex principijs fidei à Deo reuelatis cõclusiones suas, atque in principijs ipsis implicitas per argumentationem naturæ consensanea explicat. Quænammodum enim Musica facultas ea, quæ sunt in Arithmetica posita, ea ratione in dō cõnectit, quæ sunt in numeris sonantib; aut consona, aut dissonantia scholæ Theologia ex his, quæ fides posuit, ea quæ sunt consequentia, naturæ ratione cõnectit, de Deo rebusque diuinis. Quod si Astrologia, Musica, perspicienti facultas, atque aliæ id genus disciplinæ, tamen si alienis facultatibus quasi mendicæ, sed habentur in pretio tamen, tãquam utiles & necessariæ; requisitam iste malus genius est, scholasticam disciplinam profligare velle, quæ non ex Arithmetica, non ex Geometria, nõ ex Physica, sed ex sacris diuinisq; & literis & institutis docet, quid consequens sit, quid contrà repugnans? Nec verò audiendi sunt, qui scholasticas quaestiones, ut curiosas reprehendunt, & scholæ temeritatem insimulant, quod de rebus longè remotis à capto nostro audeat pronuciare, & tã multa definire, quæ citra salutis dispendium vel ignorari poterant, vel in ambiguo relinqui. Huius generis exempla ponunt. Quid discernat Patrem à Filio, quid ab utroq; Spiritu sanctu, quid intersit inter filij natiuitatē & Spiritus processionem, vtrum Spiritus sancti à Patre & Filio proficiscētes vnicum sit principium, an duo. Ita censet id præclari & magni Theologi esse, nihil verò quam sacris literis proditum est, definire, hoc est, in

*Erasmus
tu proemio
super Hi-
larium.*

LIBER OCTAVVS.

217

Theologiæ principijs hætere, mentè à consequentibus à nouantibus seuo care. Quorum sententia quid sibi velit, non inteligo. Potest enim quicquam esse absurdum, quàm sola disciplinæ principia habere definita, cõclusiones verò, quæ certo atque euidenti syllogismo ca illis cõsistuntur, aut ignorari velle, aut in ambiguo relinqui? Quod si in Geometria, Physica, Astrologiæve quicquam assereret, verè, & iure stultissimus haberetur. Sed de his hactenus. Non liber enim mihi rem exploratam suadere, quod inuiti, & hi docti sæpè fecerunt. Itaq; pergamus ad reliqua.

Habet enim sum hære differendi in schola facultas aliã propositam scopum, fidei nostræ aduersus hæreticos defendenda. Est quippè doctores scholastici, ut Magister sententiarum in proemio ex Augustino tradit, scire, quemadmodum fides catholica & pijs opuleretur, & aduersus impios defendatur. Quod si scholæ doctor non possit docere fideles doctrinam sanam, & eos qui sanam non habent redarguere, apud vulgus theologus esse aliq; uando poterit, re vera nunquã erit. Atque ob eã causam scholasticorum disputationibus addid sunt hæretici inserti, quod intelligunt, catholicam fidem, quam expugnare moliantur, horum studio doctrinæque muniti. Agnoscent sanè lupi canes, eosque odio prosequuntur: & scholæ nomen illis inuisum est, quæ lupos arceat à gregibus, & eorum insidias porro cauet. Atq; in hoc genere nihil est quidem admittendum, illorum autem hominũ genus mirari non desino, qui cum catholici & habeantur & sint, his plausus tamè excitate solent, qui nesciunt inuentum ad linguarum studiũ adhortari, nisi prius theologos scholasticos maledictis figant, totisq; concidant voluminibus. At suauissimè maledicunt. Venenũ animi linguæ mella tegunt, eoque perniciosus paratũ, enò suauius obbitũ. At sunt morosi & prolixi scholastici theologi, si querimus anxie, etiam superstitiosi. Sed hæc, ut dixi, morum vitia sunt, non scholæ. At morositas tamen, & ea vitia, quæ theologis obijciuntur, habet aliqd excusationis, vel iustæ, vel quæ probari posse videatur. Nã de rebus multis & varijs nõ solũ in genere, sed

*14. de Tri-
ca. 1.*

DE AVCT. DOCT. SCHO.

sed singulati in etiã differentes, non potuerunt hęc breui oratione conficere. Hinc autem myriades articulorum, quas isti reprehendunt, quæ si essent adagio rum, nõ reprehenderent, sed suspicerent. Accedit, quod perspicuitas non solet esse conjuncta breuitati. Obicunt namque sicut, qui breues esse laborat. Ita perspicui theologi excipientes, longiores aliquantofuere. Adde, quod res difficiles & obscure, quas plurimas theologi edisserunt, paucis explicari non queunt. Istudibus quoque & impari- tis schola sese artem perat, atque adeo plura & quæ & de- finit, quæ doctis hominibus, ipsi etiã qui ingenio nau- rã in valent, superuacanea videntur. Scholastico obem- more in vitamque partem theologi differentes, necessa est, ut quæcunque docent, longiore ea sermone comple- ctantur. Anxia verò superflua quæ dicitur, religio est, non superflua. Nempe non licet apud nos susque despi- cimus ferri, sed scholæ norma decretoque vniuersos, si aut disputare aut scribere de re theologica velint, certis oportet limitibus ac prescriptis lineis contineri. Hinc illa la- chrymæ illa libertas placet, imò verò licet a dicitur: scri- bediq; nos eũ de rebus theologis disputamus, licet illa omne de temeritate perhorrescimus. Sed totũ hoc schola- sticum dissidendi genus spinosum est: & pes spinis cen- sibus, gressum deinde figere nõ valet. scilicet tenentur illorum pedes sunt: & quos errores non pungunt, pun- git disciplina. Quam, ut autẽ dicere coepiam, ob id obli- tati proficuntur, quod ars est, quæ doceat tam propa- gnare fidem, tum hæreses expugnare. Id quoniam in- stremito libro sumus susẽ ac diligenter explicari, breui- ter & sine disceptatione modo ponendam est. Nec enim decet omnia eodem loco demonstrare.

Spestat deniq; ad scholasticorum functionem Chri- sti ecclesiæque doctrinam, quantum fieri potest, ex disci- plinis humanis aut illustrare, aut etiam confirmare. Nõ quod Augustinus docuit, vasa argentea & aurea, ceptisq; Aegyptiorum suppellectilem, etiam si commodatam ac- ceperimus, iure quasi nostra facere possumus, inque fi- delium usus vèdicare: & alienigenã mulierem, vt Hiero- nymus admonet, raris criminibus relictisq; superflua, ad Dei

Lib. 2. de
Do. Chri.
cap. 4.
Dent. 2.
in epist.

LIBER OCTAVVS.

231

ad Dei populum introducere. Id quod si, quo decet, rem ad ma- gnam oratione grauitateque fiat, nemo, vt opinor, tam sub- tus futurus est, qui reprobet, nisi horum nihil vnquam repitauerit. Discut theologia Dauid extorquere de ma- ribus hostium gladium, & Goliæ superbissimi caput p- pno in ærone tricare. Discut a Paulo, vel inscriptione forritam arte torquere in argumentum fidei, & que in aliam vsum scripta sunt, ea ad emolumentum ecclesia- sticæ doctrinæ educere. Discut cum Daniele ac Moy- se Chaldeorum Aegyptiorumque sapientiam, si non ve- indigent arte conuincant. Nec æquum est, vt si aduer- sum Philosophos disputant, ignorent dogmata philoso- phorum: nam & si quispiam aduersus Mathematicos ve- lit serbere impetus Mathematicos, risui patet. Qui de mensa. Possem persequi multa huius rei argu- menta: sed ea ipsa, quæ dixi, sentio fuisse longiora. Igno- scet autem Lector. Nam & studio rerum nostrarum pro- fectus sum, & schola est paulo loquacior, ne ab omnibus eam vitari videat vendicare. De his igitur bastenus. Egi enim scias, atque in initio dixeram: & in loco presso atque angusto spacia dicendi videor quesuisse. Sed difficile erat rem & ad alienis concessam, & a quibusdã è nostris ma- le tractatam, ne leui quidem ratione farcire.

Tres itaque fines veræ theologiæ constituendi sunt; Nec enim tantum de scholastica, sed de omni omnino theologia disputo. Lutheranorum autem hæresis, si sibi consentanea esse velit, de scholæ instituto nihil queat dis- cere, in qua nunquam se exercuisse vel ipsa fatetur. Ne- mo autem audiendus est, qui de ea re, quam nec vñ nec ratione habet cognitam, disputabit. Quod si tria illa ve- re theologiæ sunt communia, ea verò schola omnia præ- fiat, certè in ipsa perniciosus est error, qui scholam negli- gendam esse existimant. Hęc est enim vera theologia, in qua omnia intuent, quæ sunt in theologo requirenda, scientia Dei, celestium rerum cognitio, humanarũ pro- dicitur & usus. Vt enim hæc ad fiat, perfecta doctoris Chri- stiani disciplina sit, & sine his esse non possit, Quod eum copiam maximumq; sit, si id volumus adipisci, theolo- gicæ scholasticæ opera danda est, sine qua nullã omnino perfectam

ad ma-
gram or-
atione,
ad Dana-
sum de fi-
lio prod.
1. Reg. 17.
Act. 17.

DE AVCT. DOCT. SCHO.

perfectam in Ecclesia doctrinam consequi possumus. Ea
verò neglecta qui se Theologos esse arbitrantur, tum se
denique errasse sentient, cum eos aut disputatio, aut he-
reticis, aut grauis aliquis & perplexus conscientię casus
experti coget. Nec verò quisquam scripturę sanctę su-
diosus vereri debet, ne ex scholę studio, sacrarum literarum
studium retardetur. Nam & ad hunc finem serui-
dam non modò non retardat, verum etiã inuitat, neque
allectat schola. Nosque ipsi quicquid ad sacras literas
artulimus, si modò aliquid attulimus, a doctoribus, et
doctrina scholastica, instructi ad eas & oratione ecclesie.
Sed iam tempus est, vt doceamus, quod est nobis hoc loco
precipuum institutum, an scholasticorum auctoritas fir-
ma argumenta theologo præferat, an infirma.

CAPVT III.

Infirmas autē ea omnia argumenta esse, quę ab scholę
auctoritate deriuantur, illa primum ratio suadet, quę
nec est sacra literis, nec ex apostolorum instituta, neque
ex ecclesie definitione, scholę auctoritas comprobatur.
Cumque scholasticis auctoribus spiritum veritatis melius
quam Dominus fuerit pollicitus, errare vt homines pos-
sunt, atque adeo nullum argumentum ex eorum auctori-
tate firmum erit.

Item nullum est in schola certum dogma, sed parti-
factionibus plena sunt omnia. Nihil igitur certi ex scholę
auctoritate confici potest. Præterea, theologorum scholę
omnes asserere, matrimonium etiã sine ecclesie minis-
tro contractum, esse verè ac propriè nouę legis factum
tum. At hæc omnium communis sententia non sanam
non facit certam fidem, sed ne probabilis quidem vide-
ture esse. In nulla igitur re alia scholę testimonium cer-
tum erit.

At nos & quid sentiamus, & que etiam sentiamus, pau-
cissimis quam fieri potest, exponemus. Pagabiniuscue
pro scholę auctoritate, non affectu, sed ratione. Quoniam
quam non sumus signari, multos studere contra esse di-
cturos. Quod vitare nullo modo possumus, nisi nihil
omnino scriberemus.

LIBER OCTAVVS.

259

CAPVT IIII.

Quod fuerit Academicę theologicę inritum, qui
progressus, quos institutores habuerit, quos ve-
ritates, tametsi ad scholę commendationem atti-
nerit, non est tamen huius loci dicere: vbi hoc solum cona-
mur explicare, quantum habeat virium ad faciendam fi-
dem, argumentum ex scholę auctoritate depromptum.
Ea igitur explicanda, sit prima conclusio.

Theologorum scholasticorum etiam multorum testi-
monium, si alij cõtrò pugnant viri docti, non plus va-
let ad faciendam fidem, quam vel ratio ipsorũ, vel gra-
uior etiam auctoritas comprobabit. Videlicet in scho-
lastica disputatione plurius auctoritas obrare theo-
logum non debet, sed si paucos viros modò graues secum
habet, poterit sanè aduersum plurimos stare. Non enim
numero hæc iudicantur, sed pondere. Hanc verò conclu-
sionem probare argumentis non debeo. Nam si quid
est euidentius, nõ e quo inter omnes cõueniat, argumentum nõ
solum præspicitur enim, vt ait Cicero, argumentatione
euentus. Certè vbi variaz sunt doctissimorũ hominũ dis-
crepantesque sententię, academicorum temperamentum
irritari, & a rebus incertis certam assensionem cohibere
debemus. Quid enim tam temerariũ, tamq; indignũ sa-
pientis grauitate atq; constantia, vt idem Cicero elega-
tissimè tradit, quàm quod non satis exploratè præceptũ
sit recognitũ, ad hæc vlla dubitatio desèderet? Quo loco
sane arguendi sunt scholastici nonnulli, qui ex opinionũ,
quas in schola acceperunt præiudicij, viros alias catho-
licos notis grauioribus inuunt, atq; tanta facilitate, vt
merito ridantur. Nobis autem schola nostra magnam
quidem licentiã dat, vt quodeumq; maxime probabile
occurrat, id nostro iure liceat defendere: sed non licet
men eos, qui nobis sunt aduersi, temerè ac leuiter conde-
nare. Alia sunt scholę placita, de quibus mox diximus
sunt. Alia sunt præcepta sc̃ptę, de quibus modò loquimur.
Quę ab illis dissident, ea notam habent, quę ab his, non
habet. Nec enim si quid aut Scotis aut Thomisticis p-
auctoritatis cõtrarium est, error illic est. Sed hæc hæc
Secunda

DE AVCT. DOCT. SCHO.

2. *Conclu.*

Secunda conclusio. Ex auctoritate omnium scholasticorum communi sententia, in re quidem graui, siquæ ad eò probabilia simuntur argumenta, vt illis refragari temerarium sit. Nam in quacunque arte peritis credendum esse ratio monstrat. Nec enim sanus haberetur, qui nauis in nauigandi ratione non crederet. Quæ igitur in arte hæc, de Theologia dogmatibus differendi, experientibus & exercitiis nullam fidem habet, aut parum sanam, aut certe temerarius est. Deinde in Clemen. Vni. de Summa Trinit. Patres concilij Vien. Opinionem illam, inquit, quæ dicit, tam parulis, quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorum, & doctorum modernorum Theologiae magis consonam & concordem, fore a catholicis, elegendam. Si ergo in re, quæ olim inter ipsos etiam scholasticos theologos controuersa fuerat, opinio concors iuniorum tanti apud patres in concilio fuit, quanto magis nos res omni tempore ab schola præscriptas tenere ad reuereri debemus? Et si opinatio ipsa theologorum recentiorum communi fidem facit concilio, illud que inclinatur, vt definitur huiusmodi opinionem esse tenendam, quid si non ex opinione, sed ex certo & minime circumductili animo quicquam theologum omnes præfuerint? An non existimas conciliū Viennense pro eiusmodi dogmatis firmiter in schola receptis grauiore censura indicaturum? Scholæ igitur communem consensum, non nisi impudenter & temerè rejiciemus. Præterea, cum inter ipsos theologos scholasticos magna fere vbiq; dissensione cerneretur, ita vt in hac parte iure forsitan reprehendantur, certe non idem omnes a se sent, nisi eodem diuino spiritu permouerentur. Nec minus mirandū est, varias scholæ factiones doctoresque, tam inter se dissidentes in vnam eandemque sententiam conuerti, quæ septuaginta interpretes diuersis (vt ferunt) cellulis inclusos, in vnam eandemque conuenisse interpretantur. Non igitur poterit esse verum illud, quod scholasticorum theologorum choro idem concinenti fuerit contrarium.

3. *Conclu.*

Tertia conclusio. Concordem omnium theologorum scholæ

LIBER OCTAVVS.

241

scholæ de fide aut moribus sententiam contradicere, si heresis non est, at heresi proximum est. Scholæ porro facta, si ita vocare libet, in duplici sunt differentia. Altera ad philosophiæ magis rationem expediunt, quam fidei. Altera ad fidem pertinent, moreque Christiano populo necessarios. Quæ ab illis dissonant, ea scholasticis theologo non sunt hæretica. Quæ vero huic posteriorum rerum generi sunt aduersa, ea nos hic tanquam venena retugimus. Nam is hæresios crimen, vt quod sit ipsam per se atrocissimum, impingere aperte & simpliciter non audeamus. In quo equidem sæpe Theologorum requiro prudentiam. Abundum est enim, vt crimē grauius nisi rebus quoque grauissimis impingatur. Sed ad rem illa conclusio, vt est à me posita, primò ostenditur, quod nullum dogma reperiretur, quod eadē mente oreque scholastici omnes certo ac firmiter asseruerint, quin idem in vniuersum ecclesiā teneat, eorum auctoritate mora. Nam si aliquid inuenire hæretici possunt, profertur, & tacebimus. Quod si nullum profertur potest, sine dubio, velint nolint id, quod scholæ totius auctoritate firmatur, verum est, si ad fidem, vt dixi, moreque pertinet. Adde, quod nullum tam propriam scholæ decretum est, quod vel ex sacris literis, vel ex Apostolorum traditione, vel ex conciliorum, aut pontificum definitioibus non habeat certam originem. Ita qui scholæ decreta resata sunt, hi semper inuenti sunt & fontem, vnde illa manant, repudiasse. Atque, vt vno verbo dicā, nemo qui in catholicis habeatur, omnes sine discrimine Theologos expulsi. Quod abundè satis magnū argumentum est, siue fidei discrimine huiusmodi scholæ placita negari non posse.

Præterea, si qua in questione vniuersi Theologi eadem inter se concinunt, profectò si in eo errant, ecclesiā item errandi periculo exponunt. Siue enim qui confessiones audiunt, siue qui ad populum habent conciones, vniuersi plebem instruunt, vt à Theologis acceperunt. Ita fit, vt Ecclesiæ eorum in fide communem errorem dissimulando, Christi fideles suo silentio deciperet. Error enim, qui non resistitur, approbatur: & veritas, cum non defendi-

H h

defendi-

DE AVCT. DOCTO. SCHOL.

defenditur, opprimitur, ut Innocentius ait 83. dist. Error. Atque Deus ipse si Theologorum omnium errorem non aperiret, in necessarijs Christiano populo deesse. Qui enim facturus est populus imperitus nisi eos sequi quos pro illo tempore ecclesiasticæ doctrinæ magistros accepit? An post hæc omnia scholæ Theologia contemnenda est? Crederem, nisi eius auctoritate ecclesia plurimas definisset. Quippe trecentos ab hinc annos si quæ ecclesia hæreses condemnauit, si quæ de fide & moribus decreta tulit, in vtriusque scholasticorum subsidio & diligentia vehementer adiuta est. Id quoniam constat inter omnes, quibus vel conciliorum gesta, vel negotia cognitionis fidei sunt cognita, fateamur necessesse est, doctores scholasticos simul omnes in fide & moribus errare non posse.

Præterea, cum Dominus dixit, Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit, non modo ad primos Theologos, hoc est, Apostolos verba illa referrebar: sed ad doctores etiã in ecclesia futuros, quamdiu pascendum essent oves in scientia & doctrina. Quæ admodum in illis qui Theologos Christo succedentes contenebat, Christum is etiã Dominum contenebat: ita qui Theologos iuniores antiquis succedentes despiciat, hic Christum quoque ipsum despiciat necesse est. Vnde Chrysostomus, siue quis alius fuerit, in commentarijs super Mattheum imperfectis, homi. 42. Cum audieris, inquit, aliquam hereticam antiquos doctores, proba qualis est eorum doctorum. Si enim illos, cum quibus viuere iustiter & honorare, sine dubio illos, si cum illis vixisset, honorasset. Si autem suos contemnit, si cum illis vixisset, illos contempnisset. Hactenus ille in ea verba Christi. Væ vobis, qui edificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis, Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine prophetarum. Itaque testimonio estis vobismetipsis, & filij estis eorum, qui prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Nimirum Pharisæorum instar heretici ratioctantur. Si essent scholasticos doctores, quales erant Hilarius, Hieronymus, Basilius, sequere-

LIBER OCTAVVS.

248

sequeremur eos: in diebus Augullini, Ambrosij, Hieronymi fuissetis, non essemus socij Manichæi, Nouatij, Vigilantij, Pelagij, Ioviniani. Itaque testimonio sunt, quædã filij sunt eorum, qui sanctos antiquos contempserunt, cum iuniores scholæ Theologos pro nihilo putant. Postremo, ut ad Ephel. 4. Apostolus docet, Alios credit Christus in ecclesia Apostolos, quosdam prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij. in edificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei in virum perfectum: ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ. Quamdiu igitur Christi corpus, hoc est, ecclesia fuerit, ad diuinam procuracionem pertinebit, ut ij, qui in ecclesia sacre doctrinæ doctores habentur, tanquam à Deo dati veritatem in fide teneant, ne populus paruulorum more circumferatur. Nec verò si hoc Apostoli testimonium æquè pro antiquis & iunioribus facere dicimus, iuniores Theologos præcis illis innox æquamus: (scimus enim quantum antiquitati) sed firmum esse hunc etiam locum, cum ex multis alijs, tum ex hoc Apostoli testimonio, pro nostra quidem virili contendimus. Rectè ne an secus, aliorum esto iudicium. Non enim in argumento nouo, vbi nullum, quem imitemur, habebamus, quæ nobis probabilissima visa sunt, ea lectoribus exposuimus. Si quis verò sic nostra rejiciat, ut adducat meliora, volentes ac libentes amplectemur. Nihil autem necesse est, de me ipso dicere mihi. Quamquam non est verendum, ne vera & aperta de me predicans, nimis videar aut insolens, aut loquax. Sed vti- cunque hunc scholæ locum ego tractavi, gratissimum, vespulo, Theologi feci. Quoniam cum explicatissime de ea re differuerim, discent hodie à me, quibus facillime rationibus scholasticæ Theologiæ asserere & gravitatem possint, & auctoritatem. Atque hæc hactenus. Nunc obiectiones à principio contra positas repellamus.

DE AVCT. DOCT. SCHO.

CAP. V.

Primo arguit refellitur.
AC primo quidē argumento refellendo non est opus quicquā, præter ea, quæ sunt dicta, adijcere. ORēdimus enim, vt opinor, scholasticæ Theologiæ assertendæ nõ deesse ecclēsię scripturæq; sanctę testimonium. Quæ testimonia nos habuimus, eam præsertim ab alijs fortē post & plura & grauiora proferetur.

Ad secundam respondetur.
Secundum etiam argumentum nihil minus constitutum est. Diximus enim id, quod estis sæpē dictum, dicendum est tamen sapius, factiones in schola, quasi iuratas, studium cōtradicendi, & si quæ sunt similia mala, non scholæ, sed hominum vitio contingisse. Alioquin decreta multa sunt inter scholasticos certa & firma, eoque magis, quò nulla vnquam factio ea in quaestione reuocauit.

Ad tertiam respondetur.
At tertium argumentum difficillimum est, egerq; difficultate non parua.

Vide lib. 7. c. 3.
Quare si longiorē orationem huius argumenti difficultas exigit, non debet Lectori molestum esse: nam & orationis longitudo magnitudine vilitatis pensabilis. Principio autē Theologos omnes admonitos esse velim, vt sepositis nõ affectibus modò, sed opinionum etiam præiudicijs, de causis fidei prudenter grauiterg; decernant. Nõ enim si quidquam in schola bonis etiam temporibus inueterauit, mox fidei dogma existimadum est. Sunt autē nonnulli, qui per eas persuasiones, quibus à principio sunt imbuti, de rebus grauissimis sententiam ferunt, temeritate quadam sine iudicio, repentina quasi vento incitati, quæ longè alia esset, si iudicio considerare constanterque lata fuisset. Hi autem in eo primò errant, quòd scholæ opiniones à certis constantibusque decretis non separant. Deinde errant in eo, quòd duorum generum confundunt, vnum earum, quæ ad religionē attinent, earum alterum, quæ hanc ne attingunt quidem. Ac si sanctorum veterum consensus, vt libro superiore definitum est, non in omnibus legis quæ rationibus sequenda nobis & tenenda est, sed solum in si dei regula: nec quæuis illorum etiam in re graui cōmuni opinio

LIBER OCTAVVS.

245

orticio fideles astringit, sed firmum constansque iudicium: ecquid de recentioribus scholæ Theologis dicere oportet, quos veteres illi longè & vite merito & scripturam vtu, & auctoritatis pondere superarunt. Verum si de rebus non necesse habeo dicere ea, quæ me viri multi pij cupiunt commemorare, tamen si causa postulat, tamen quia postulat, non flagitat præteribo. Quoniam verò vtriusque erroris exempla, cum alias sæpē posui, tum in duodecimo libro varia etiam adinacturus sum. Vno nunc expro contentus ero, quod satis erit tamen, vt ij, qui in censuris Theologicis precipites esse solent, siue temeritatis admonentur. Magister ergo sententiarum dixit baptismi sacramentū fuisse ante Christi

in cruce, & à Christo ipso institutum, & ab Apostolis multiplicatum. Huic D. Thomas, ceterique scholæ Theologi assentiunt. Nimirum Diuum Augustinum Magister sententiarum dicit, cuius opiniones schola libenter amplectitur.

In Ioan. tra. 1. c. 11. Et in epist. ad Seleucianum.
Ac enim si quispiam forte contrā fuerit opinatus, baptismi nouæ legis verum & proprium, idemque primum sacramentum, quod nõ prius à Christo editū, q̄ in cruce passus sit, non statim vexare eum graui Theologiae censura debemus. Sed primò illud expendere, nõ Theologi hoc loco, quasi re certa & confecta, quicquā planè suo iudicio definiant, an potius re nondum factis adliquo iudicio explorata probabiliter opinentur. Deinde id etiam vestigare, pertineat ne ad catholicam fidē, Christi sacramentum hoc ante passionē suam edidisse, an nõ. Ac Magister sententiarum quidē nihil certo statuit, sed probabiliorē opinionem elegit. Cōmodius, inquit, dicitur, &c. Augustinus quoque, Baptizabat Christus, inquit, non per seipsum, sed per discipulos suos. Quos intelligimus iam fuisse baptizatos, siue baptismo Ioannis, sicut nonnulli arbitrantur, siue quod magis credibile est, baptismo Christi. En Augustinus non certo pronunciat, Apostolos prius esse baptismo Christi baptizatos, quàm illud baptismum administrarent, cuius Ioannis tertio & quarto cap. mentio fit. Quin ubique docet, nos ignorare, quando Apostoli fuerint baptizati. Nullo autē pacto sit verisimile, si Apostoli veri sacramenti baptis-

DE AVCT. DOCT. SCHO.

De orige. anime. ad Pincen- tiam Vico rem. lib. 1. cap. 9. matis iam inde administri erant, eos non prius idem sa-
cramentum accepisse. Quo fit, ut virumque iuxta in om-
nitione, non in firmo constantique decreto firmum sit.
Præterea, & in forma baptismatis illius scholastici diffi-
dent. Nā Magister & Adrianus existimāt, Apostolos tum
etiā in nomine Trinitatis baptizasse, id quod ego mihi
persuadere nō possim. Alij verō tradunt, eos baptizasse
in nomine Iesu Christi, id quod vero similis est. Sed hęc
in baptismi forma tanta dissensio à certitudine dogma-
tis aliena est. Nō itaq; certum quippiā Theologi de hęc
re statuerē voluerunt. Nec D. Thomæ verba, si quis at-
tendē legat, aliud præ se ferant. Videtur, inquit, q̄ bap-
tismus ante Christi passionē fuit institutus, &c. Quo sci-
licet verbo D. Thomas uti ferē solet, cum res nō est pla-
na & definita. Itaq; existimo D. Thomam, cum dicitur,
Videri, hoc ipsum sensisse, quod dixerit, videri modo,
non etiam oportere. Quid autem definisset vir alioquin
prudens & gravis in ea re, quam rem ad fidem nihil ar-
tinere intelligeret? Non enim aut ē literis sacris, aut ec-
Apostolorum institutis colligi certō potest, baptismum
quod Apostolis statim à cōuersione sua in vſu erat, pec-
cata remittere, gratiam conferre. Nam quod Augusti-
nus refert, Qui lotus est, nō indiget, nisi ut pedes lauet,
sed est mundus totus, id non oportet de baptismi ratiō-
dicie intelligi, sed de ea, de qua postea, Iam vos mundi
estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Quod
verō à quibusdam refertur, Ego nesciebam eum, Sed qui
misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem
videris spiritum descendentem & manentem super eum,
hic est, qui baptizat spiritu sancto, id nihil etiā cogere,
vltro quoque ipsi farentur, qui eo testimonio abucur-
At constat Apostolos baptizasse, Ioannis tertio & quar-
to, & nō baptismum Ioannis, vt notum est, ergo baptismum
Christi. Sic enim Magister argumentatur. Sed hoc argu-
mentū infirmis & incertius est, quā vt quid firmum
certumque conficiat. Baptismus enim Ioannis duplici-
ter vocari potest, aut Ioannis instituto & auctoritate ex-
hibitus, aut baptismus aque, quale baptismum Ioannis erat,
qui videlicet nihil aliud esset, quā meditatio quedā &
prepa-

Rom. 13.

Ioan. 13.

LIBER OCTAVVS.

244

paratio ad nouæ legis sacramentū, Baptismus item
Christi aut sic vocari potest, quia Christo iubente & au-
ctore ministratus est, aut quia institutus à Christo ad ab-
luenda peccata. Dicitur ergo, nec absurdè id quidem,
illud apostolorum baptismum, cuius Ioan. 3. & 4. capite
mentio fit, non fuisse Ioannis Baptistæ in priore sensu,
sed in posteriore tantum. Fuisse autē baptismum Chri-
sti, quoniā illius præcepto & auctoritate apostoli bap-
tizabant. Vnde si quis colligat, iam tum illum fuisse verū
nouæ legis sacramentum, pari ratione argumētabitur,
vñctionem, qua apostoli ante passionē vſi sunt, iam in-
de à principio fuisse verū & propriū extremæ vñctionis
sacramentum. Quod tamen nonnulli Theologi asserue-
runt, nō tamen expeditum est. Apud viros sane graues-
que Theologos, vñctionē extremam sacramentū esse,
fidei dogma est: an ante Christi passionē, an post fuerit
institutum, nihil ad rem existimant pertinere. Quod idē
& de sacramētis Confirmationis & Pœnitentiæ sentiūt.
Nec video cur de baptismum nos aliter sentiamus, pte-
mus sue fidei questionem esse, num ante passionem Chri-
sti hoc sacramentum fuerit institutum. Institutū enim
esse, dictū quidem est procliuē. Itaque ferē Theologi lo-
quuntur: sed quis est tandē, qui hoc esse verū idoneis ar-
gumentis ostenderit? Quid? quidd Theophylactus in ca.
Ioannis tertium, & Chrysolomus homilia in Ioannem
28. disertè negant, illud baptismum, de quo agimus, sacra-
mentum esse, quod peccata remitteret, gratiamque con-
ferret? Quid? quod Hieronymus in dialogo aduersus Lu-
ciferianos, cum duplex baptismum distinxisset, perfectum
& imperfectum, nō obscurè docet, nisi in cruce & resur-
rectione nullum baptismum perfectum esse? Quamobrem
Ioannis baptismum fuisse perfectum. Quid? quidd Leo in
epistola ad episcopos Siciliæ inscripta, corū omnino vi-
detur sententiæ subscribere, qui contenderent Baptismi
sacramentū non quando Christus à Ioanne baptizatus
est, sed post resurrectionem editum & constitutum? Quæ
non eō dixi, candidè Lector, quō scholæ communes
opinionem improbarem. Nos enim ea Theologia plus
vſitatur, in qua dicuntur ea, quæ non multū discrepant
Bh 4 ab

DE AVCT. DOGT. SCHO.

ab opinione communi. Quid ergo est? Primum opinionem à dogmate secerni & internosci volumus. Deinde Theologos admoneri, ne affectu animi, quibuscunque brevis est & ad tempus, sed maturo iudicio de rebus hisce pronunciant, in quibus præsertim non ita facile expediti potest, ad fidem pertineant nec ne. Nam si in exēplo, quod modo posuimus, eas rationes & præterea testimonia liberet adiungere, quib. à cōtraria parte adactis communi scholæ opinionem pugnantem redderem, ut difficile esset inuicere, vtra cum fide magis & religione consentiat, sed, ut dixi, nō dispuro nisi scholæ cōmuni opinio verane an falsa sit, quæ quæ ad instituto nostro non adeo fortassis alienum, sed id ego, scholasticas opiniones oportere à decretis seiangere, si deiq. quæstiones ab his, quæ modo huc, modo illuc trahuntur, & sine pietatis iactura possunt in vtraque partem disputari. Decreta, atq. tenere debemus, accurateque defendere: opiniones nō item, sed si non cū Aca demigat eum Christianæ modelib. reperimento. Pro his etiam cum vtraque discrimine pugna sit: pro his, quæ fide non sunt, sit pugna, si ita placet, sed inuicem sit tamen. Hæc præscripta seruantes licet magnifice, gra uiter, animosq. differere, licet iudicare constantiter, verè, doctè, que & indoctè vultis. Quorsum hæc, inquit, non se illi longè, sed longis etiā ambagibus reperita? Nempe ut explicarem, id q. cap. superiori in conclusionibus breuiter significatum est, nos non in scholæ opiniones, sed in certa constantiq. de fide moribusq. iudicari posse. Hæc huius loci est defendere, illas alterius & loci & temporis. His igitur expositis, facile, ut opinor, tenum illud argu mentu refelli potest. Nego enim scholæ certo consensu decreto finitū Matrimoniu sine ecclesie ministro cōtra hunc, esse verè & propriè sacramentum. Nego etiam rem ad fidem & religionem atinere. Nego omnino scholæ Theologos id asseruisse. Hæc tria eam doctrinam argumentum positum omni ex parte refutatum erit. Ostendam ergo primū opinionem communem illam esse, non scholæ dogma firmumque iudicium. Qui hoc

LIBER OCTAVVS.

intelligi potest? Qui de hac re Theologi videlicet ita differunt, ut nihil iussisse velle videantur. Lege Magistru, D. Tho. Scotu, Bona Ricar. Palud. Durā, ceterosq. scho læ Theologos, & nisi statim eorum pendentes ac vacillantes animos deprehenderis, tum verò me aut illu, aut tenentiaru iudicato. Nam & cūm querit. An Matrimonia conferat gratiam, id quod eo loco maxime nō mendū erat, non definiūt tamen: sed in his referunt, que in hominum opinione sunt posita. In materia item & forma huius sacramenti statuenda, adeo sunt inconstantes & varij, adeo incerti & ambigui, ut ineptus futurus sit, qui in tanta illorum varietate ac discrepantia rem aliquam certam, constantem, exploratam, conetur efficere. Quod si in forma & materia sacramenti, quæ res in sacramentorum translatione, vel grauissima est, ambigunt Theologi inconstanterq. loquuntur, nec definiunt omnino quippiam: cui in ea questione, quæ & leuior est, & minus ad sacramenti huius constitutionem necessaria, aliquid eos certi præscriptisse fateamur: Cōcilium certe Florentinum de materia, forma, ministro sacramenti Matrimonij, præstitit nihil, id quod sine dubio faceret, cū hoc in ceteris omnibus ecclesie sacramentis fecisset. si deij. rebus videret quidpiam esse à Theologia in schola definitum. Præterea, num Matrimoniu sine ecclesie ministro administro non legis sacramentū esset, nec proptèr & expressè in quaestione Theologi vocarunt, nec vix & ratione, ut solent, vestigarunt, nec argumentis vllis concluderunt. Quis igitur vult eos, sine disquisitione attentata, sine diligenti tractatu, sine idoneis argumentationibus, certò de rebus Theologicis pronunciaffe: hic videat, ne eadem opera illis & iniurius sit, & in rebus quibus grauissimis deroget fide. Adde quod in cōcilio scriptis, ac summorum Pontificu epist. decretalibus observandū est, ut non quæuis simplex aut affirmatio aut negatio certum sit exploratumq. iudiciū, sed sint notæ quædam peculiare, quib. certas cōcilio Pontificum, que definitiones internoscimus: quæ admodum libro 3. latè explicatum est. His ergo notis ac multis etiam magis scholæ quoque decretis discernendis vti debemus. Cap. 5.

DE AVCT. DOCT. SCHO.

Alioqui si quaecunque scholasticorum simplex assertio dogma fidei certū est, maior est profecto horum, quam Pontificum & conciliorum auctoritas. Quod si probari nemini potest, illud certe probari omnibus necesse est. Theologos hoc loco & questione nihil omnino desinasse. Et enim nec sententiam aduersari hereticā erroneam, ue dixerunt, nec quod dixerunt, id firmiter catholicis amplectendū, breuiter nullam notā interposuere eorū, quę certa constantiq; iudicia iudicare solent. Quę eam ita sint, ad quod primū conficiendū erat, cōfectum est. Theologos ea dēre, quam modō versamus, nihil certō & constantē decreuisse, sed incerta in constantiq; opinione probabilem vnius sensum ceteros esse insecutos. Ita casu quodam cōmuni fortē consensus facta est. Cū contra viū quorū venire potuerit, ut si primus assensisset, nō omne fidelium coniugium sacramentum esse, sed quod religiosē sacratęque fuisset constitutum, secundus, tertius, ac deinceps reliqui, quoniam probabile etiam id esset, eandem sententiam sequerentur. Sequitur, ut ostendam, quicquid Theologos opinari contigerit, nihil tamen ad fidem spectare, an eiusmodi Matrimonium ecclēsię sacramentum sit, an non sit. Quod ut mihi videor, vno hoc argumento facile & euidenter expedit. Tres sunt res, quibus efficitur aliquid ad fidem pertinere: aut enim in sacris libris haberetur scriptum, aut apostolicis institutis est traditum, aut ex vtriuslibet plandē certa complexione & consecutione colligitur. Nulla autem harum rerum efficere potest, Matrimonium sine ministro prophanē contractum, esse nouę legis sacramentum. Vbi ego, si Thomistę omnes cum Scotistis existat, si cum antiquis iuniores volent contra me pugnare, tamen superior sim necesse est. Non enim, quemadmodū nonnulli putant, omnia sunt in Theologorum auctoritate. Est quędam tamen ita perspicua veritas, ut eam infirmare nulla res possit. Experiantur hic quantum possunt vires suas, si qui fortē contrā voluerint dicere, & cū in hac eos causa sacrę literę, apostolorum traditiones, scholę syllogismi destruerint; tum verō, nisi ipdes & pardi suat, mecum omnino intelligant, eam quę questione

LIBER OCTAVVS.

248

minimē ad fidem pertinere. At argumētabitur quispiā, si Matrimonium esse nouę legis sacramentū, non eam maiorem rationem de vno, quam de alio, omnē cogitur fidelium Matrimonium esse sacramentum. Appellatur verō hic Theologus, aut hoc etiam nōmine dignus putetur? Dum quidem ita argumētabitur, non modō Theologus, sed Philosopher, aut etiam Dialecticus omnino habendus non erit. Anē ad hunc modum graues Theologi ratiocinantur? Anē hisce argumentis ad dūctō de rebus fidei pronunciant? Equidem Baptisma sacra ritum esse scio, sed si formam sacra m ministrūque non habeat; baptisimus erit, sacramentum non erit. Vnctiois quoque sacramentum agnosco; sed sine sacra forma, sine ecclēsię ministro, vnctio quidem esse poterit, sacramentum verō esse non poterit.

Pœnitentię demum sacramentum amplector; sine forma sacra & ministro pœnitentiā reperio, sacramentum reperire nec deo, nec vtro possum. Sicigitur, tamēsi Matrimonium sacramentum est, non idē tamen coniugium quodcunq; venerare cogimur, sed id, quod formam sacra m habeat, & a vero ecclēsię ministro consecratum sit. Alioqui, si quodlibet fidelium coniugium Theologi necessariō sacramentū est, quis Scotum tuebatur, qui coniuga, que solis nutibus contrahuntur, negat esse sacramenta? Ac nisi me fallit animus, rectē negat. Et enim nō Magister & Diuus Thomas modo, verū etiam conciliū Florentinum docet, omnia sacramēta verbis constare, qua si desint, nullum omnino concūci sacramentum. Quod si semel admittimus, formam sacramēti esse posse aliquādo, nūros verborum loco substitutos, nullo pacto effugere poterimus, quia & mutus sacerdos a peccatis absolueret, & mutus episcopus sacris initiati possit. Atque Matrimonium non alijs quandoque nutibus contrahitur, quā carnali copula. Cū enim post sponsalia sponsus & sponsa effectu maritali cocunt, sacra romnes & iuris periti & Theologi verum matrimonium canonicū. At carnis commixtionem nouę legis propriē sacramentum dicere absurdū est. Spiritus quippe sanctus & sacramenti gratia per coitum nō datur. 31. quęst. 2. c.

Con.

DE AVCT. DOCT. SCHO.

Connubia. Non igitur ecclesia docet, quodlibet fidelium matrimonium sacramentu esse. Nisi quis adeo desipit, ut Caietanum dānet, qui & probabilissimè, & me quidem iudice verissimè Matrimonium, quod inter absentes per litteras procuratoresq; contrahitur, sacramentum esse iudicatus est. Nam qui in hoc Caietanum et ralle clamant, hi non intelligunt nec que loquuntur, nec de quibus affirmant. Quod si nullo idonco & necessario argumento, sed sultis turbulentisq; clamoribus alienas resellerententias pergunt, atque adeo damnate que probabiliter & verè dicta sunt, tum nos in quiete & silencio taciti illorum stultitiam amentiamq; ridebimus. Concedant illi vnum pro altero sacramentum sumere, cum pro altero contrahit. Concedant, sacramenta Christi absentiibus administrari, eiusdemq; & gratiam conferre & peccata remittere. Nos enim quoniam hec absurda sunt, concedere potius volumus, eiusmodi contractus, qui inter absentes transiguntur, matrimonia quidem verissima esse, verum sacramenta nullo modo. Quibus ex rebus breuiter disputatis intelligi potest, non solum non esse dogma fidei, omne fidelium matrimonium sacramentum esse, sed etiam contrariam omnino sententiam probabiliorē esse. Quod si licuit Scoto ac Caietano, ut verè licuit, matrimonia, que vel non verborum, sed rebus notis, vel per procuratores conficerentur, ab ecclesie sacramentis exciderent, contra religio nos astringit, ut matrimonium quod civiliter, sine prophanè Iudeorum, Saracenorum, Ethnicorum more, sine sacris ceremoniis, sineq; ecclesie ministro contrahitur, sacramentum esse proprie fateamur? Præsertim cum contraria sententia non modò probabilior, sed & ad catholicam fidem tenendam facilior, & ad Lutheranos tela depellenda solidior sit. Agè verò, quædo me in hunc locum deduxit oratio, quibus ego argumentis persuasum, eisdem Lectori persuadere conentur, Matrimonium eiusmodi sacramentum proprie non esse, quod scilicet & signum sanctificationis sit, & eiusdem sanctificationis instrumentum dignè causa sit. Quæ laborem spero me non frustra suscepturum, cum videam mecum & rationes & testimonia, & sacramentorum demum naturam totam

LIBER OCTAVVS.

247

mirifice consentire. Illud verò mihi persuasi primum, quoniam sacramenta proprie dicta sacra sunt religionis ceremonie. Sacrorum enim usus ad religionem, qua Deum colimus, pertinet. Quocirca sacramentum opus est religionis. In sacramentis quoque profitemur, nos saltem à Deo saluari querere, hæc verò professio, que fidei interioris externa testatio est, ad eam virtutem attrahet, qua Deo cultum exhibemus. Atque peccata, que in sacramentorum abusu sunt, virtuti religionis aduersantur. Et Augustinus non quodlibet signum rei sacre definit esse sacramentum, sed quod sit sacrum signum. Quibus rebus efficitur, ut sacramenta diuini cultus ac religionis, sacra quedam opera sint. Cum igitur Matrimonium solis verbis viri & femine, civiliter prophanèque contractum, licet rei sacre signum sit, non sit tamen opus religionis sacrum: certe non est proprie sacramentum. Alioquin si rebus satis est significationem affigere, ut sacramenta dicantur, serpens æneus atq; manna proprie sunt sacramenta, atque adeo in vniuersum omnia, que gratia significandi res sacras instituta sunt. Id quoniam absurdum est, consentiamus, verum illud esse quod posuimus, connubia sine sacro ministro, sineque aliqua religionis sacra cerimonia inita, non esse Christiane religionis sacramenta.

Deinde, concilium Florentinum, enumeratis septem noue legis sacramentis, Hæc omnia sacramenta, inquit, tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquã materia, verbis tanquã forma, & persona ministri conferentis sacramentum. Quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum. At in matrimonio, quod modo versamus, nullus est sacramenti minister, nullum ergo conficitur sacramentum. Nec verò audiendi sunt illi, qui putabunt, virum ac feminam esse sibi vicissim sacramenti ministros. Quos ego manifestis argumentis euincerem, nisi ad alia graniora festinaret oratio.

Præterea, fideles non se existimant esse sacrilegos, si non sunt in gratia, quo tempore sic prophanè contrahunt, in animis ergo fidelium inscriptum est, eiusmodi contractum non esse ecclesie sacramentum. Nam si sacramentum

Decimo de
Cini, Dei
c. 5.

DE AVCT. DOCT. SCHO.

Epist. 23.

eramentum esset, sacrilegiū haud dubiè cōmitteret. In
qui in peccato mortali conueni duceret. Atq; si eccō-
municatus matrimonium huiusmodi cōtraheret, sacrile-
gus quoq; his esset, utpote qui sacramētis ecclesie se
indigne ingereret, quibus priuatus p ecclesiam est. Quae
omnia quam abhorrent a fideiua communi sensu, ca-
cile, etiam si ego non aduoneam, intelligitur. Adhuc,
Augustinus in epistola ad Bonifaciū tradit, oportere res
iplas corporeas, quibus sacramenta consistant, imaginem
& similitudinem gerere eius sanctificationis, cuius signa
& cause esse dicuntur. Ut baptisimus lotionem exterius ad-
ministrata spiritualis ablutionis, quam efficit, imaginē
& figurā habet, Eucharistia refectione potus cibi, uis-
ibilis, inuisibile refectione adumbrat. Eodemq; omnino
modo in ceteris sacramētis, externa quadam actione
& representatione, sanctificatio interior delineatur, &
quasi ob oculos ponitur. Matrimonium autē huiusmodi
diuiale & prophanū, nec sanctificationis imaginē gerit,
nec ad sanctificandum, sub quadam exteriorē sanctifica-
ti specie exhibetur: Non est itaque propriè sacramen-
tum.

Præter eā, cōcellum Florentinum docet, id quæ Theo-
logorum omnium decretum est, omnia sacramenta ver-
bis coallare tanquam forma, qua perficitur sacramētū.
Incredibile est autem nisi à forma sacra sacramētum per-
fici. Quomodo enim humana forma hominē ef-
ficiat, & albedo faciat album, ita profus necesse est à for-
ma sacra quodcumq; sacramētum existere. Atqui in ma-
trimonio, quod civili more prophanēque contrahitur,
nulla uerba sacra sunt: nulla igitur est ibi sacramenti ne-
facies quidem. Nec uero dici potest, uerba, quibus utuntur
contrahentes, nempe, Ego te accipio in meā, &c. esse
huius sacramenti formam. Primo, quia uerba eius, qui
suscipit sacramētum, materia sacramenti esse possunt, for-
ma esse non possunt. Forma siquidem ab agente exiit
in passum, mediāntibus causalibus ministris. Sacramētōrum
ergo formæ à Deo per sacerdotū ministros in eos procedūt,
qui sacramenta recipiunt. Id quod inductione manife-
stissima liquet in omnibus sacramētis, quæ sine cōtra-
uerbia

LIBER OCTAVVS.

243

uerbia sacramenta sunt. Tum quia in omnibus sacramē-
tis, licet materia sit res aliqua naturalis, & quæ ante
in humanos uisus conferri soleat, forma tamen superna-
turalis sit oportet, cuius scilicet & uis & significatus nō
à natura, sed à causa quadam superiore oriatur. Cū e-
nim sacramētum quiddam supernaturale sit, forma, qua
constituitur, per fidem accipienda est, non item per na-
turam. At illa uerba, Ego te accipio in meam, uerbaq; na-
turalia sunt, atq; omnibus usurpata gentibus, quæ etiā
sine fide contrahunt. Adde, quod forma sacramenti si-
gnificat eum spiritalem effectum, cuius causa sacramen-
tum esse dicitur. Nam sacramenta, ut in scholæ prover-
bio est, efficiunt quod figurant. Significatio autem sa-
cramenti in forma uel maxime elucet. Illa uero uerba,
Ego te accipio in meā, nullius effecti spiritualis signa sunt.
Uerba insuper, quæ sunt sacramentorum formæ, diuina
institutione præscripta & determinata sunt, neque pos-
sunt hominum arbitrio immutari, quemadmodum D.
Thom. in tertia parte demonstrat. At uerba, quibus ma-
trimonium contrahendum sit, nulla sunt omnino defi-
nita: sed innumeris uerborum formis, non synonymis,
sed uarijs & dissimilibus, cuiusmodi cōtractus fieri potest.
Non ergo uerba illa, quibus utuntur sponsus & sponsa
ad contrahendum, forma sacramenti Christiani sunt.
Præterea, quando uerba aliqua sunt forma sacramenti,
si uerba uel scriptura, uel aliud unumquodlibet si-
gnum, eorum loco uerborum substituitur, inanis nimi-
tum actio est. At si contrahentes loco uerborum uer-
ba uel scripturam supponant, quæ conficiunt matrimo-
nium, ac si uerborum uerbis uterentur. Quod profu-
cto, si quis rectè consideret, non leue argumentum est, cur
uerba contrahentium huius sacramenti materia sint. Nā
præterquam quod materia sacramenti, qui suscipit, ad-
ministrare potest, formam non potest, cū in idē sorte
sacramētum uerba loco materiae formæque recurrūt,
pro uerbis, quæ materiae uicem habent, uerba aliaq; signa
poni possunt, pro uerbis aut, quæ forma uicem habent, poni
non possunt. Quæ res in Pœnitentiæ sacramento mani-
festatur. Uerba igitur contrahentium, pro quibus omni-
a uerba

DE AVCT. DOCT. SCHO.

nō verbis signa quavis alia substituere licet, materia sacramenti esse forsitan queant, forma non queant. Id quod hoc etiam argumento confirmari potest. Nomen enim sacramenti pro materia accipi solet, pro forma nō ita. quemadmodum D. Thomas egregie discreteque docet 4. sent. d. 1. q. art. 1. q. 3. ad 1. & d. 3. q. 1. ar. 1. q. 1. ad 2. Baptismus enim, id est, ablutio, sacramentum est, nō illa verba: Ego te baptizo, &c. Unctio, Confirmatio, Pœnitentiæq; similiter. Verba autem contrahentium sunt sacramentum, ut idem auctor testis est additionū 9. 4. ar. 1. ad 1. Dicimus namque matrimonium esse sacramentum. Matrimonium autem contractus ille est, qui ex ambobus verbis constituitur. Verba igitur contrahentium materia sacramenti sunt, forma non sunt. Iam illa falsa & contentiosa esse quis nō videt, quæ iuniores Theologi confinxerunt, ut civilem hunc humanumque contractum Christi & ecclesiæ sacramentum esse mererentur? Quæ quidem pleraque in fidelibus valde nugatoria sunt, fidelibus autem parum solida. Hic tibi dicit contrahentes ipsos esse materiam sacramenti, hic, non ipsos, sed consensum, alius, gestus & nutus, qui à viro foeminaque exceptis verbis adhibentur, alius, prioris loquentis verba materiam esse affirmat, posterioris formam. Quæ utinā grauius, verba probabiliter dicerentur, ne iure ab hæreticis riderentur. Quorsum autem attinet, in re grauiissima tenuiter, ac delicatè ridiculè, philosophari? Quorsum in re ad fidem & religionem necessaria tanta varietas & inconstantia? Non enim, ut Hieronymus ait, potest vniquam verum asseri, quod diuersum est. Et rursum, Verum, inquit, nō esse quod vacat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Quid? quod materiam nos & formam sacramenti quærimus, hoc est, res quasdam religione sacra, huius vero de forma materiaq; contractus prophani rationalisque respondent. Nam, si apud Ethnicos de pactilius conuentionisq; materia & forma cōtrouersa esset, non aliter profecto illi ac nostri Theologi loquere nō ita Lutheri more suo Theologos satis iocose ludit, quod religionis nostræ sacramentum ex his, vel integrum & perfectum constituisse, quæ penitus omnia in matrimo-

LIBER OCTAVVS.

249

nijs paganorum reperirentur. Ac certe materiam & formam civilis naturalisque contractus, quibus in omni semper lege omnes vsi sunt, quæque perpetuè & fidelibus & infidelibus suere communes, easdem omninō esse materiam & formam, quibus integra & perfecta nostræ religionis constituuntur sacramenta, non Lutheri dicam, sed vix cuiquam persuaderi poterit, nisi capud quem tantum opinio præiudicata potest, ut etiam sine ratione valeat. Equidem eum ad respondendum argumentis Lutheri me comparo, quibus ille multipliciter sacramentū hoc conatur euertere, non id defendere in sumo, matrimonium eiusmodi sacramentum esse, in quo nulla sacri facies appareat, quodq; vniuersè ceteris sacramētum esse, ne cogitatione quidem informari posse videatur. Sed siue nostra opinio vera siue falsa sit, nihil enim moror, si Lutherani de hoc matrimonio- rum genere disceptare voluerint, intelligant se in scholæ disceptationes incurrisse. Nec oportere catholicum ad eorum argumenta respondere. Sin verò argumentetur, Matrimonium eū sacris cœremonijs, cum sacra materia, cum sacra forma, à sacro ministro administratū, quemadmodum in ecclesia Romana semper vsq; ab Apostolis administratum est, si hoc, inquit, argumentetur, sacramentum ecclesiæ nō esse, tunc catholicus respondeat sidenter, animosè defendat, securè contra pugnet. Poterit enim consentaneas causas omni poscenti redere de ea, quæ est in ecclesia, firma, perpetua, cōstantisq; doctrina. Poterit fidem quoq; nostram & tuauiter insinuare fidelibus, & grauius ab infidelium calumnijs vindicare. Quam ego cum Lutheranis disputationè libentissimo nunc animo aggrederer, si id huius libri instiutum paterer. Video autem me plus, quam ratio argumenti positi postulabat, digressum esse. Si digressio tamen dicenda est, vbi, quod in vtriusque partem ad eod probabilius disputari potest, hoc nos contendimus ad catholicam fidem, sed ad scholæ opinionem referendum. At ea res verbis paucioribus addici poterat. Poterat sane. Verum difficile est, ut in omni loco verba rebus quæ paria & demencia respondeant. Et libuit tantum

DE AVCT. DOCTO. SCHO.

dem quam plurimis argumentis addicere, sine ecclesia ministro coniugij sacramentum nullum esse, vt inde pateret eam questionem nullo modo ad fidem attinere quod secundo loco pollicitus sum. Attende nunc Lector, dum illud quod postremum erat, absoluis. Non omnes, inquam, scholæ Theologi in eam sententiam conuenerunt, quemadmodum in argumento sumitur. Quin etiam nonnulli graues auctores nobiscum sentiunt. Atque in primis Guillelmus Parisien. in libro de sacrament. tractat. de Matrimonio, ca. 9. quæst. 1. negat matrimonium veri nominis sacramentum esse, & sacramentalem virtutem habere, nisi sacerdotali ministro consecratum fuerit. Nam Magistrum & Durandum non retero, qui in vniuersum opinantur, matrimonium gratiam nō conferre. Qui profectō hoc loco non errassent, nisi communis opinio in extremo posita eis vehementer improbaretur. Patres nem concilij Colontensis aperte inficiantur, clandestinum matrimonium esse proprie sacramentum, atque ijdem quoque nō obsecrasset, aliud esse verbum, quo contrahitur matrimonium: aliud, quod efficit matrimonij sacramentum. Nec satis esse ad sacramentum ea verba, quibus mutus consensus exprimitur. Sed aliud verbum requirendū, quod vt in cæteris sacramentis, accedens ad elementum faciat sacramentum. Quod vtique verbum fidei sit, non natura. Quorum in hoc sententiam difficile est factu non probare. In eo non probo, quod verbum illud, quo sacramenti forma continetur, nō inde petunt, vnde semper catholicis petitiū est. Enimvero quibus ritibus, quibusque omnino verbis sacramenta ecclesie conficienda sint, non aliunde verus, tutius, constantius peti potest, quam ab ecclesie Romanae perpetua consuetudine. Sed de his nō est hic locus differendi. Alio fortē oportunitate propria huius sacramenti materiam & formā explicabimus. Nunc ad id, quod institimus. Non ij solū, quos diximus, nostræ sententiæ assentiuntur, sed Petrus Palud. 4. sent. dist. 3. q. 2. imprudēs in ea quoque descendit. Nam quum vii & lexima civiliter contrahant, etiā si peccatores sint, nec penitentia agant, nō credit eos esse reos sacrile-

vide etiā eundem c. 1. de bap. t. 1. m.

LIBER OCTAVVS.

ter legij. Id quod nullo modo phabile esset, si eiusmodi matrimonia esset verum ecclesie sacramentum. Oēs quippe sine cōtrouersia sacrilegi sunt, qui post peccatū mortale sine penitentia Christi sacramēta percipiūt. Dicitur vero Thom. licet in scriptis cōmunes serē opinioes sequeretur, sed à veritate tandem rationeque coactus nostrę opinioni subscripsit. Cum enim in 3. dist. 1. q. 1. art. 3. docuisset, verba in omni sacramento necessaria esse, quinto in argumento impugnant in hunc modum: Penitentia & matrimonium sunt sacramēta: sed de integritate eorum non sunt verba aliqua, &c. Cui argumento ille qui dō respondit, qd matrimonium secundum quod est in officio, & penitentia secundum quod est virtus, nō habent aliquam formam verborum. Sed secundum quod vt utique est sacramentum, in dispensatione ministrorum ecclesie consistens, vt utiq; habet aliqua verba. Hætenus D. Thom. Et 2. lib. aduersus gent. c. 78. non aliter docet, nuptias sacramentum esse, nisi ad modum, quem diximus, per ecclesie ministros populo dispenseretur. Et inquit, quæ per ministros ecclesie populo dispensatur sacramēta dicuntur. Matrimonium igitur, secundum quod consistit in coniunctione maris & feminæ intendentem prolem ad cultum Dei generare & educare, est ecclesie sacramentum. Vnde & quedam benedictio nuptiarum per ministros ecclesie adhibetur. Hæc ille. Ac patrum quide memorata matrimonium proprie esse sacramentum, ita demū proditum est, si sacerdotis ministerium interueniat. Sic Calixtus in epistol. ad omnium Galliarum episcopos prodit. Sic Cyrillus ad Cæmencium Tatraconen. episcopum c. 4. Sic Nicolaus 3. q. 2. r. m. v. Lotharius. Sic Hormisdas, Euzistus, Isidorus, quos referit Gratianus 20. q. 3. prodidit. Sic concilium Carthagenæ 4. cap. 13. refertur que 20. q. 3. ca. sponsus. Sic concilium Lugdunense, & refertur 35. q. 3. ca. Nulli. Sic concilium Lateranense de simo. c. Cum in ecclesie corpore. Sic concilium Constantinense sub Martino 3. in fine concilij. Sic Clemens de privileg. Religiosi. Sic Ambrosio lib. 1. epistol. ad epistol. que scribitur ad Vigilij. Quorum rogationibus, nec adsecrō, nec expendo, quoniam vt

3. q. 4. cons. 1. q. 2. r. m.

DE AVCT. DOCT. SCHO.

*In epistola
decretor.
Juris.*

dixi, alterius & loci & temporis est disputatio. Certe Euz-
zilus matrimonium clandestinum sine sacri dote con-
tractum, tantum abest, ut sacramentum ecclesie faciat-
ur, ut adulterium etiam contubernium appelleret. Hic
adde, quod nostra etiam opinio subscribitur iurispe-
riti propemodum universi. Qui quum negat matrimo-
nium gratia conferre, sine dubio id intelligunt de con-
tractu civili, quae sacramentum latius vitupero vocaba-
lo appellant. At cum administratio sacerdotalis accedit,
non obesse iurisperiti tradunt, per actum sacerdotis con-
secratis coniugium, gratia conferri. Ideo quum non liceat
pro pecunia accipere: quia sacramentum ecclesiasticum
est. Vbi iureconfulti probabilis, ut equidem sentio,
quam Theologorum quumtur. Tame si Theologi etiam quid-
dam docti sanè & graues inuenti sunt, quibus communi-
nis illa reliquorum sententia displiceret. Pro quo si qui
adhuc contra nos steterint, non habent statim nostra
placita damnare, sed idonea aliqua argumentatione re-
futare. Ego enim etiam non isum, qui nihil iniqua iustis
approbem, sed ea, quae dissero tamen, non arroganter
praedico, nec reuoco ad arbitrium meum, sed vel san-
ctorum testimonijs, vel ratione probabili consentaneam
confirmo. Sic iure ac merito possum a viris doctis pos-
tulare, ut de me non nisi causa cognita iudicent. Quod si
rationibus, quibus ego duxor, saltem me habere senten-
tiam doceant, gratissime accepturus sum. Ut vero sine ar-
gumentis quicquam sola me asseueratione vincat, fieri cer-
te vix potest. Sed de se huius auctoritate dictum est satis.

CAP. VI.

De auctoritate iuris Pontificij prudentiam.

A Tq; hic quidem liber concludi iam poterat, nisi
Theologiae iuris pontificij prudentia iungeretur,
et seq; proinde hoc etiam loco explicandum, quan-
tum iuris huiusmodi prudentiam auctoritas Theologo-
rum ad argumentandam conferat. Sunt enim quidam vsq; ad h-
ic in ea facultate docti insens, ut illorum auctoritate ab-
usu prius Theologiae remota esse arbitrentur. Nos ve-
ro huiusmodi doctorum auctoritas quum sit Theologo
facienda,

LIBER OCTAVVS.

251

facienda parvis ostendemus, illo principio sumpto,
Theologi, qui pontificum canones ignorant, nimisq;
ultra deesse ad vltus Theologiae necessarios.

Principio enim, si a Theologis animarum cura non est
aliena, sed pontifici animas regere, eorum quasi peculiare
munus est, proculdubio canonici iuris scientia est illis
necessaria. Nam quemadmodum non est in Abbate eli-
gendus, nisi qui ante fuerit in regula competenter instru-
ctus, ut e Officij de elect. lano, tradit, ita ne cura quide-
ecclesiam gubernandi est ei committenda, qui ecclesia
sitas regulas nescit. Theologus igitur, qui vel episcopus
vel parochus futurus est, nisi canones ante didicerit, qui
bus fideles debent in Christiana religione & ecclesiam co-
munis in iuris, non habebit profecto ad rem hanc pu-
blicam getendam Theologiae officinam satis instructam.
Atque haec illa sunt ex Celestino, Leone, Augustino, septi-
ma synodo, concilio Carthageno, concilio Toletano, co-
ncilio Aureliano. Quae partim a Gratiano, partim a Bur-
cardo referuntur. Quibus omnibus locis idem omnino
prescribitur, hoc est, sacerdotes Canonum ecclesiasticorum
oportere esse peritos. Episcopis item iuris canonici
intelligentiam esse necessariam, facile ostenditur ex cap.
Accidentibus, de excessu praelat. Vbi definit Pontifex, ad
Episcopum pertinere de causis matrimonialibus cog-
noscere, publicas poenitentias vel iniungere, vel tollere,
indulgentias concedere. At haec omnia nisi sciat, quo-
modo & quatenus peritus liceant, nulla ratione rite age-
re potest. Quae de re quoniam late disserant Innocentius Ho-
stiensis, Anto, de Buci, Cardin. Abbas, & ceteri iurisperiti
in cap. Cum in cunctis, de electio. & in cap. Nisi cum pri-
dem de renun. & in cap. de consanguinitate & affini. Gratia-
nus quoque in dist. Cosmus in pragma. sanctione Galli-
cana, titu. de collatio. s. taliter. Ioan. de Annonia in cap.
Quia nonnullis de magistris August. de Anco. in lib. de
potestate eccles. quae sit. 108. art. 3. anto. 3. part. titu. 5. ca.
2. nos hic nihil superaddemus. Solum arguemur, quum
canonici iuris cognitionem Theologo esse per necessa-
riam. Cum enim Theologi propria functio sit, exhor-
tati fideles in doctrina sana, idem quippe Theologi,
qui

*D. An. 3. p.
Tit. 22. c. 7.*

§. 6.

*§. 6. in-
tu Canon.*

*ti est neces-
saria huius.*

*qui curam
animarum
habent.*

*Grat. 8. et
6. d. Bur-
card. 2. c.*

159.

159.

DE AVCT. DOCT. SCHO.

qui magistri animarum esse dicuntur, doctor vero ecclesie non diuinas modo leges, verum etiam ecclesiasticas populū docere debeat, absurdum sane est, aufere a Theologo munere canonum disciplinam. Nam licet in scriptura sacra precepta viuendi maior ex parte tractentur, sed, vt Cardin. Turcortoma. in proemio decret. docet, doctrina morum in specie, secundum gradus singulos & ordines officiorum ecclesie, sine iuris ecclesiasticæ cognitione non habetur. At sermones morales ablutū esse nequeūt, si generatim & nō speciatim habeantur, vt Aristote. in ethicis suis monet. Ad disciplinam igitur ecclesiasticam cumulum theologus nimirū sacris ecclesie leges, debet addiscere. Confirmat autem hoc vel maxime Conci. Lateranen. sub Innocen. 3. in cap. Quia nonnullis. de Magistru. Precepit enim, quod theologus in ecclesia Cathedrali ad docendum constitutus, sacerdotes doceat in sacra pagina, & in his præsertim in formet, quæ ad animarum curam spectare noscuntur. Atqui in canonibus plurima sunt instituta, quæ ad animarum pertinere curam, canones igitur non habet theologus ignorare.

Præterea, omnis doctrina diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, arguendum, & corripiendum, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. 1. Timoth. 3. At canones ecclesiastici iussu Spiritus sancti sunt editi, vt Damasus ait 2. questione prima, ca. Violatores.

Præterea, Theologi à summo pontifice & episcopis a seiscuntur, tanquam adiutores & comministri, non solum in prædicationis officio, verum etiam in audiendis confessionibus & poenitentis iniungendis, ac cæteris eiusmodi, quæ ad salutem animæ pertinent, vt ex cap. Inceper. cætera. de offi. iudi. ordina. tam etiam rerum experimēto docemur. Confessiones autem audire, ac poenitentiam iniungere sine iuris peritia vix quisq. potest. Nam, quod Cæteranus dicit, poenitentes in excommunicationibus, suspensionibus, irregularitatibus, aliisque eiusmodi poenitis, ad iurisperitos remittendos esse, nec confessor ipse alterius facultatis onere pregrauetur, id ignoro prorsus, quem-

*Sermones
morales de
bem esse
non solum
generales
sed specia-
les.
Theologus
non debet
ignorare
Causas.*

*In summa
verb. cōfes-
sori neces-
saria.*

LIBER OCTAVVS.

quæ ad modum sine magnis incommodis fieri queat.

Primum enim interdum in poenitentis incurrit foemina, quas pro conscientie remedio iurisperitum iurare domos absurdum erit, ac certè parum muliebri vtocun die consentaneū. Deinde etiam, cum iurisperiti & scientiam & verba locare soleant, ad confessionis sacramentū non nisi prius data pecunia erit accessus. Adde, quod homines vel sacerdotes verè sui peccata detegere. Quæ si ad iurisperitos etiam relegentur, sacramenti huius orus grauius efficitur, quàm vt ferri ab imbecillis possit. Sed quid ego incommoda numerare pergo, in quæ confessores incidat necesse est, atq; adeo poenitentes, si confessores ipsi canonū sunt ignari? Cū manifestior sint, quàm vt iudicare debeamus. Fatèdum est igitur iuris peritiam theologis magno viui futuram. Nec adeo longe reperta argumeta conquirere opus est, cū passim ipsi videamus, quanta canonum multitudinē theologorum sine reserta volumina, illorum præsertim, qui indicet questionum scribere, quas summas nuncupare conuenimus. Vbi quantum ius canonicum theologis cōferat, vel ipsi indices esse possint, qui, quantumuis eximia doctrina polleant, has & legunt, & amant epitomas. Sed & summa ipsa Cæterani, si, quæ ex iure canonico multa continent, demas, magna ex parte imperfecta reperitur.

Præterea, cum ad theologum nullæ causæ frequentius referatur, quàm matrimonij, si non respondeat, indolitus habebitur, sin circa iuris peritiam respōdeat, no dicam impudens, erit imprudens. Nam, vt Alexand. cap. primo, de con. & aff. tradit, causæ matrimonij nō sunt tractandæ per quoslibet; sed per viros discretos, & qui statuta canonum non ignorant. Ad hæc, summorum pontificum decreta à iure diuino, hoc est, à libris viriisque testamētū dimanasse eroduntur, id quod habes de trans. epist. cap. 1. de accusa. cap. Qualiter & quando. secundo. Cū ergo Theologia ex eisdem fontibus suos riuolos ducat, ineptè nimirū theologus faciet, nisi opera summorum pontificum velit vti: qui cum multorū consilijs exquisitis, tum spiritu sancto suggerente, ex diuinis oraculis dogmata & leges, siue ad fidem, siue ad fidelium

DE AVCT. DOCT. SCHO.

mores & ecclesiasticos ritus, & ceremonias collegerunt. Item theologia facultas non est eiusmodi, vt tantummodo animo rein cernat, sed etiam aliquid molitur & facit. Est enim, vt scholę vti his vras, partim speculativa, partim practica, quemadmodum Divus Thom. prima parte quatuor prima, articulo quarto demonstrat. At iuris canonici disciplina Theologia quaedam practica est, vt Alvarus Pelagius docet lib. de planctu eccles. serundo, articulo 2o, tam, qua eius facultatis finis est, dirigere animas per canonicas leges in salutem eternam tum etiam, quia in solo volumine decretalium multi casus & articuli continentur, viles & necessarii tam in concilijs animarum & poenitentia foro, quam in regendis & disponendis ecclesijs & rebus ecclesiasticis. Agit enim liber ille de baptismo, de sacra unctioe, de celebratione missarum, de Matrimonio, de ordinibus, & ceteris sacramentis, de statu Monacho, de clericorum honestate, de voto, de iurisdictione, atque alijs eiusmodi. De Simonia, de perjurio, de usuris, de turris, & reliquis id genus criminibus, de irregularitate, suspensione, excommunicatione, interdictione poenitentibus, & ceteris. Quę omnia si theologus ignoret, non solum innotia erit, vt cap. 8x multa, de voto. Innocentius vocat, sed in multis, praesertim quę ad actionem pertinent, & ad mores Christianos, hallucinabitur. Atque remanet theologus, qui iuris canonici sunt poenitentia signa, vel discernendis conscientie casibus abstinere, ne imperiti risui haberetur, cum de his non nunquam respondeat vt magistri, quę nunquam vt discipuli didicerunt, vel certe ea esseat modestia praediti, vt iurisperitos consulere, ne diuinando de lenia proprio responderent. Quod si docere vellemus in quot erroribus theologus non nulli ob iuris pontificij ignorantiam incurerint, facillimum quidem esset, nisi esset longum, & aliud nostra oratio properaret, sentiamus igitur, id quod positum est, iuris canonici doctrinam theologo esse valde necessariam, eam vel maximè, quod summi pontificis, & concilioꝝ auctoritas, quę huius doctrinę voluminibus continetur, theologis argumenta subministrat propria theologicę facultatis, vt abunde duob, antelioris demonstratum est. Cap.

Vide Inno. super promissa Decret.

Notent hic iurisperiti.

LIBER OCTAVVS.

CAPVT. VII.

Sed enim hoc posito non adhuc apparet, cuiam vsui suis interpretes & professores, theologis differenti bus esse possint, quare argumenta & qualis, eorum auctoritas theologis disputationibus admissit. Id quoniam nemo, vel leniter attigit, dicā ego, vt potero, in condie fortasse, sed tamē vt res possit intelligi, iuris pontificij volumina circa varia res genera versantur. Primum enim catholicam fidē & proliterur & explicat, vt in tit. de sum. trinit. Deinde de moribus desinunt de religione Christiana, quantum aut ex euangelica lege, aut naturę ratione desinit licet, vt videre est in tit. de iur. de iur. iurando, de dimortijs, de simonia. Preterea differunt quoque de moribus ecclesiasticis, deq; religionis ceremonijs, & officijs ministrorum ecclesiar. quatenus hæc omnia disponatur legib. positius. Nam scholasticis verbo libeter vtuntur nec Grammaticorum censuras pestimelemus. Alioqui, vt Aristoteles ait, res grauissimæ interdum nitore verborum atq; ornamentis immo dicæ diligentie deformatur. Atq; hæc mihi causa est, cui sermoneo quandoq; vtor, qui scholę notus est, ne, vt quidam latinissimè loquentes, ab scholę theologis iuriorino irideat. Quoniam verò scio, graues sententias in conditis verbis clatas, delicatiorum praesertim aures offendere, ad habere soleo sermonis munditiam, non ostiosam nec inquisitam nimis, tantum quę fugiat agrestera quorundam negligentiam. Sed ad rem. Humanas ego leges de ritibus & moribus ecclesiasticis, quoniam sic vocant, positiuas appellam. Quales sunt multę in tit. de celebra. Missa, de cleri. peregrin. conjugatis, & cetera. etate & qualis. ordi. de obser. teu. & breuiter in lib. de re. de officio iudicium, & in 2. de ordine iudicario. Postremò aurem huiusmodi poenitentia iura praescribunt poenitentia his, qui leges vel euangelicas, vel naturales, vel etiā ecclesiasticas, peruerperint, vt in tit. de exco. de rapto. de apost. ad hæret. licet veraere.

Hoc igitur fundamento posito, sit prima conclusio. In his, quę ad fidem pertinent, iuriconsultorum aucto. rita

Theologi non censuras Grammaticorum, cum vultur quibusdam vocabulis.

DE AVCT. DOCT. SCHO.

ritate theologus non eget. Quin potius eorum titulorum
expositio, qui de fide decernunt, legis factus à theo-
logo mutari debet. Ratio vero in proprio est. Sive enim
pontifices, seu concilia, que in volumina juris coguntur,
quicquid definiant, quod ad fidem spectare videatur, id ecce-
tè, v. e. iam loco explicamus, non ex sensu suo, vel ec-
clesiæ literaturæ, Christi & apostolorum traditionis, col-
ligantur necesse est. Cum ergo principia, vnde pontifices
& concilia ad questionem fidei decernendam proficien-
tur, propria sint Theologiæ facultatis, cuius est cogno-
scere, quæ à Deo sunt reuelata, quæque his sunt, vel conse-
quentia, vel reprobantia, plane est hoc, in eiusmodi re-
bus canonum factorum intelligentiã non à iurisperitis, sed
à theologis esse petendã. Id quod patres, quibus est fidei co-
gnitio mandata, libenter agnoscunt. Non enim prius
quæquam hereseos crimine damnant, quam theologus de-
finierit, quod in iudicium venit, id hæresim esse.

Quæ cum ita sint, non video equidem quoniam cõsi-
lio nunc apud nostros in negotio cognitionis fidei par-
tes postremæ, ne dicam nullæ, theologis permittantur,
iure consultis vero vel primæ vel etiam omnes. Cumque
præcipuus sit in hoc negotio labor decernere, quid hæ-
resis sit, quid hæreticè faciat, quid fides teneat, quid con-
tra eam fide pugnet, quantum & quatenus doctrinæ sa-
cræ catholice aduersetur, id quod reus asseruerit, ad
reorum quidem poenã decernendã, quod posterius est,
decreti sunt in republica iudices, ad illud autè, quod de-
gravis est, seu fidei negotio prius, nullas habet respu-
blica theologos patres conciliosque, quorum de culpa
iudicium, cum de poenis iudicant, iurisperiti sequantur.
Faxit Christus, cuius hæc causa est, ut principes Chri-
stiani qui hinc operentur, quo fides & religio continetur, liben-
tissimè suare solent, rem, quam semel ceperunt, abso-
luant, & grauissimo tribunali theologos probatissimos,
probatissimos inquam, adiungant, ad huius diuini ne-
gotij absolutissimam moderationem. Id enim si fuerit
ecclesiæ præstitum, nihil erit, quod in sanctissimo & maxi-
mè necessario inquisitionis officio desideretur. Sed de
primæ conclusioe satis, iam pergamus ad reliquas.

Secunda

LIBER OCTAVVS.

Secunda conclusio. In his etiam, quæ ad mores pertinet, conclusio.
nam, quatenus vel lex euangelica, vel ratio Philosophicæ
de huiusmodi præscribit, iureconsultorum auctoritas pa-
ram aut certe nihil theologo conferre potest. Quin re-
ctam & sanam earum rerum cognitionem iurisperiti à
theologis mutuum accepturi sunt. Nam quemadmodum
Philosophus ab Arithmetico conclusionum suarum rationem
sumit, quod hæc conclusiones à principijs Arithmeticæ
desumantur, ita & si que dogmata de moribus ius pon-
tificium vel ex euangelio, vel ex Philosophia colligit, ea
sane tanquam à proprijs principijs accepta theologus
agnoscat, rectasque & intelligat, & interpretabitur. Quæ
cum factis coniectura est, iurisperitos quosdam in sum-
ma heretice, & magna veritatis ignoratione versari, cum
asserant in materia usurarum, simoniacæ, & alij eiusmodi
in quibus de peccato mortali agitur, ad iurisperitos po-
tius, quam ad theologos recurrendum. Quod in errore
fuerunt Anacharitanus in disputatione, cuius initium est,
An quis & modernis temporibus, & Ioannes de Ana-
nia in cap. in ciuitate, de usuris, & Alexander in concilio
primo, & Aluarus Pelagius lib. 2. art. 20. & Hostiensis
in cap. penul. de extra. & quali ordi. Quos tamen non est
difficile resellere. Nam cum theologo sacrarum literarum
cognitio propria sit, quæcumque de moribus, vel in sa-
cris literis continentur, vel ex eisdem per certam conue-
ntionem conficiuntur, vbi ius theologus inuenit, ea tan-
quam sua vendicabit iurisperitos autè vt aliena mutua-
bitur. Cumque rursum Philosophiæ principijs à theologis
etiam habeantur, vt qui de virtutibus & vitijs, de hinc
humane vite deq. actionibus, quibus ad hunc finem per-
tinetur, longè lateq. differant, & super hanc rem ia-
de fundamentis morum fabricam extruant: certe que
in hæc de moribus ex principijs naturæ ratione consti-
tuta præferuntur, ea theologus quasi iure cassauerit, iu-
reconsultis que exposita & enucleata tradet.

Tercia conclusio. In tertio illo genere rerum, vbi sci-
licet de moribus ecclesiæ & religionis institutis, per leges
tantum pontificias decernitur, in illo etiam postremo,
vbi poenæ iuris præferuntur, iurisperito uni omnino co-
munis

conclu.

DE AVCT. DOCT. SCHO.

munis consensus concordique sententia, Theologo magnam fidem facere debet, si quando intrat quæstio citiores huiusmodi. Ut si exempli causa, veniat in dubium. An hic aut ille homo sit vel irregularis, vel excommunicatus, vel interdictus, vel suspensioni obnoxius. Item An delegatus possit subdelegare, an episcopus in his illi se possit dispensare, scholæ verbis liceat vii, an ecclesiæ pastor rite sit electus, num iudex ecclesiasticus causam in iudicio legitime definiat. In his alijs que sexcentis huius generis, theologus insolentissimus erit, si quod ignorat, iudicari insolentior, si posteaquam sapientos consuluerit, omnium auctoritati refragabitur. Et enim, ut alias sæpe diximus, cuiusque rei peritia non alijs certius meliusque contingit, quam eiusdem reiparis hominibus. Ita, doctissimis quibusque in arte sua fidem habere opus est. Iuris ergo pontificij prædentibus in his, que propria sit illius facultatis, ad credere, erit profectò temerarium.

De const. 11. 112.

Sacri canonum editi fuerunt in Spiritali Spiritu: sancti.

Deinde in eiusmodi canonum interpretatione ecclesiæ iudices & administri, concordem omnium iuriconsultorum sententiam amplectuntur. Qui entes in actionibus vel iudicijs ecclesiasticis, suo sensu & non communi iurisperitorum omnium ducuntur, sine dubio suo illum iudicio ecclesiæ coerceret. Ita ecclesiæ ius iudicium approbando, eorum quoque videtur intelligentiam approbare, quos hi in ecclesiæ administratione sequuntur. Nec alienum est à vera coniectura Christum dominum iuris huius peritis quodammodo etiam adesse in legum ecclesiasticarum vera interpretatione. Cum enim sacri canones, instigante spiritu sancto, ad ecclesiæ suæ utilitatem editi, ut Damasus Papa definiit, consentaneum est, ut ecclesiæ, cui canones illi sunt necessarii, quò in religione & moribus ecclesiæ servanda continentur, interpretes à Deo sanos acceperit, earum legum & institutorum, quibus est administranda. Patet enim profuisse leges mortuas in membranis scriptas habere, nisi haberet quoque resviva. Christiana viuos interpretes, qui rectum earum legum sensum afferre queantur, Deus itaque, quoniam non deficit in necessitate

LIBER OCTAVVS.

sanis, non in theologos solum, sed in iuris pontificij peritos spiritum veritatis effudit. Quapropter ex concordi omnium sententia probabilissimum argumentum facere theologus potest, ad eas quæstiones decernendas, quæ circa illa duo rerum genera posteriore loco posita exorientur. Exorientur autem in utroque genere plurimæ, quoniam definitionem theologi ignorare fas non est his vel maxime, qui aut laicorum & clericorum confessiones audiunt, aut etiam Theologiam in Academijs præficunt. Hi enim, quoniam de malis, que ex iure pendent, magnum munus respondendi sustinent: si responsa atque decreta iuriconsultorum negligant, periculose nonnunquam ac turpiter errabunt. Quæ autem cum viris in sua quibusque arte peritis consulantur, ea aut minimo, aut aullo certe periculo respondentur. Ac de se.

primo quidem loco satis dixisse mihi videtur.

Octavi libri finis.

DE

DE OCTAVO LOCO, QUI RATIONIS NATURALIS ARGUMENTA continet. Liber Nonus.

CAPIT. I.

Sequitur, ut doceam, quidnam argumen-
torum ratio naturalis Theologo suppe-
dit, quod in octavo loco me acturus
pollicear. Agam autem, quantum
ipsa patietur, breuissimè. Est enim
hic locus late patens, & quanquam non
est theologie proprius, sed alienus, ma-
gnus tamen est, & cum ab scholasticis reliquis, tam
D. Thomæ familia exaltus vberimè. Non quod
de loci huius aut vici, aut vsu quisquam adhuc se
theologus disputauerit, sed quod vniuersi philoso-
phiam, ceterasque naturali ratione parvas discipu-
las, vel in scholam Christianam inuenerint, vel cer-
te ab alijs inuestras excoluerint, pro sua quidem facul-
tate quisque, sed in theologorum, ut ita dicam, gre-
ge sine contumelia D. Thomæ excellit. Principio
autem in huius loci tractatione duos errores conuincit
fugere debemus. Vnum eorū, qui vsque adeo argumen-
ta a ratione ductis addixerunt se, ut siue disputent, siue
seribant, scripturam sanctam sanctorumque patrum libros
negligisse quidem videantur. Qui parum illis distantes
sunt, quos Euseb. 3. lib. histor. eccle. postremo capite
cōmemorat, in tantum stultitiam prolapsos, ut si quis ser-
monem de scripturis proposuisset, illi e contrario pro-
ponerent, ut non ille sermo, de quo agebatur, continuus
an separatum genus syllogismi faceret. De quibus rursus
Eusebius, Derelinquentes, ait, sanctas scripturas de
geometricam tractant, & qui verè de terra sunt, de terra
loquuntur.

LIBER NONVS.

256

loquuntur: & ideo enim, qui de sursum est, & de caelis
non, ignorant. Denique Euclides apud eos vel maxi-
me in Geometricæ disciplinæ viget. Sed & Aristoteles
& Theophrastus ab his in admiratione habentur. Gale-
nus vero à nonnullis eorum adoratur etiam. Ac fuisse
olim in ecclesia nonnullos, qui rationem auctoritati præ-
ferentes, rem theologiam syllogismis absoluerint. Au-
gustinus in epistola ad Dioscorum, numero 16. Bernar-
dus quoque epistola 189. testes locupletissimi sunt. Hoc
verò seculo fuisse etiam in academijs multos, qui om-
nem sermè theologie disputationem sophisticis ine-
pitijsque rationibus transegerint, vti nam ipsi non suis
sermō experti. Egit autem diabolus, quod sine lachry-
mis non queo dicere, ut quo tempore aduertum ingrū-
tes ex Germania hæretes, oportebat scholæ Theologos
optimis esse armis instructos, eo nulla profus habe-
rent, nisi arundines longas, arma videlicet leuia puer-
tina. Ita irrisi sunt à plebisque, ac merito irrisi, quoniam
verè Theologie solidam effugiem nullam tenebant, vni-
uersis vitabantur, easque ipsas vti nam sequerentur. Fe-
runtur enim e scriptura sacra principijs, cuius isti vel
vmbra non sunt assecuti. Quocirca homines verbote-
nus in Theologia magistri, pugnauerunt illi quidem ad-
uersam ecclesie inimicos, sed valde tamen infelices.
Male enim se res habet, eum, quod ingenio & crudi-
tione effici debet, id tentatur a viris, qui & ingenio pa-
rum valent, nec sunt admodum eruditi. Errabant autem
à principio statim studiorum suorum. Cum enim facul-
tates eas, quæ linguam exposuēt, curam in modum ne-
glexerint, eumque sese in sophistica arte torbiderunt diutius,
cum demum ad theologiam aggressi, ad Theologia, sed
sermō Theologie sequebatur. Quod si vituperandi sunt,
qui per ignorantiam errauerunt, quid de ijs existiman-
dum est, qui volentes & prudentes in errorem incide-
runt? Nam cum rem perditam & collapsam tua restitue-
re auctoritate deberent, temporarij inquit, sermōnes,
non modo sophisticata non profigarunt, verum etiam
auerunt. Quæ nimis eum à philosophia, cum verò ma-
gistra Theologia tollenda sunt, eaque arguendi ars, quæ
vult

ARG. RATIONIS NATVR.

vult illa quidem videri se esse Dialecticam, sed abest a
ea distatq; plurimum. Dialectica enim est locata in per-
tia vsuq; partiendi, finiendi, argumētandi, id quod Theo-
logo est perneccissarium, sophisticæ autem nihil habet ni-
si argutationes vanas, quarum nullus in Theologia fru-
ctus est. Quin adeo nulla perniciēs Theologiæ manus in-
ueniri potest, quàm in sophisticatū face simulatio Theo-
logiæ. Ex quo illa absurda nascuntur, vt sophisticæ Theo-
logi esse videantur. Quod si quem etiam illa delectant,
ne bellum omnino indixisse videar sophisticatibus, qui-
tum est etiam fortasse quidam modus, nō intelligo, quom-
o causa fuerit vitis doctus, vt sub Dialecticæ nomine expo-
nibiles, obligationes, insolubiles, reflexiua, aliaque gra-
ueus monstra in scholam intulerint, de vsu autem Dia-
lecticæ non fecerint ne verbum quidem vllum. Nō
igitur sunt illa pueris vitia sunt. Nam nos quoque so-
phisticæ sumus aliquando, sed obsecro, ita vitia habeantur
ista, non vt ornamenta virorum, sed vt exercitiame-
ta puerorum. Atque vel ipsi pueri intelligant, sophis-
maticum breuem quendam ludum esse oportere, aliq-
vsum à Dialecticæ requirendum, Philosophicæ Theo-
logiæq; maximè necessarium. Verùm hec hæcenus, iam ad
propositum reuertamur. Qui igitur Theologiæ de ma-
ta humanis metiuntur argumentis, nec ea, quæ à ratione
ducuntur, volunt præponderari auctoritate, hi primò
omnem vim Theologiæ & gravitatē amittunt, deinde
faciunt, vt Theologia detrahta auctoritate nō solum con-
temnatur, sed ne Theologia quidē sit. Nam si vera & legi-
tima Theologia est, à fide descendat oportet, vbi huius so-
cultatis ppria principia residet, quemadmodū in huius
operis initio edidimus. Fides autē tota, scriptura rō &
ecclesiæ auctoritate continetur. Quamobrē satis expo-
ratū habere possumus, quā male valeant ij de re Theolo-
gica aut scribere aut disputare, qui sacros libros, Apo-
stolorum traditiones, conciliorū dogmata, iuris pontifici-
decreta, sanctorum veterum doctorum, vel rejiciant vel
ignorant. Itaq; hoc quidē opinantium genus pellendum
ē medio, est enim totū improbabile & impium, qui opo-
natur aptiora theologo ea arguēta esse, quæ ex ratione
quæ

LIBER NONVS.

257

quæ ea, quæ ex auctoritate ducantur. Rebus enim an-
te factis aperte intelligitur, cum de Deo præsertim di-
uinitatis mysterijs disputatio incidit, argumentis phi-
losophicæ præponenda esse argumenta, quæ pertinent
ad Dei fidem, quæ nihil Theologo debet esse antiquius,
sed prioris huius erroris lenitas, quoniam facile depre-
henditur, non est pluribus referenda.

CAPVT II.

Alter autem error illorum est, qui solis sacrarum
litterarum testimonijs, aut interdum etiam scri-
ptorum veterum, omnia definiunt, ab argumen-
tu nature haud aliter abhorretes, quàm si essent Theo-
logiæ aduersa & inimica. Hunc autem errorem pluri-
mū testibus suadent. At primus testis citatur Gregorius
Nazanzenus, orat. 1. in Iulianum, vbi ait, disciplinam
nostram esse Pythagoricam. Atqui apud Pythagoræos
tantum auctoritas præiudicata poterat, vt sine ratione
valeret. Alter est Hieronymus in 10. Matthæi caput, quo
loco non vult Euangelij doctores humane ratiocina-
tionis presidium nisi. Quæ huiusmodi, vt inquit, virga
& baculus arundineus est, quem si paululum presseris,
frangitur, & manum perforat incumbētis. Et in 3. ca-
put Hieremæ, de verbis Dei humano sensu argumen-
tari, dicit esse sacrilegum. Tertius est Augusti lib. 1. de a-
ctis cum Felice Manichæo, capit. 10. Cum enim Felix
Manichæum esseret, quod docuisset discipulos suos,
initium, medium, & finem, & quomodo, vel quare factus
sit mundus, de cursu solis & lunæ, deque alijs huiusmo-
di rebus physicis, Augustinus contra ait, quod spiritus
paracletus non docet has veritates. Christianos enim
vult facere, non Mathematicos. Sufficere autem, vt ho-
mines de his rebus propter humanos vsus nouerint, id
quod in schola didicerunt, scilicet priusquam ad Christi
religionem conuerterentur. Propter humanos vsus, in-
quit, ad vsum igitur Theologiæ, humane ratio doctrinæ
nihil Catholico proderit. Refertur etiam à Gratiano
37. dist. duo testimonia, vnum ex Ambrosio, alterū ex 4.
concilio Carthagen. quibus suaderi videtur, humanas
discipli-
K k

Sacra. II.
Historia
I. c. 8.

ARG. RATIONIS NATVR.

Disciplinas, vt perniciosas, vel certe vt inuiles, à Theologia repellendas. Cōcilium quippè Carthagin. 4. verat̃ episcopis, ne libros gentilium legat. Ambrosius autem dicit Astrologiam, & alias huiusmodi disciplinas nihil valere ad salutem, sed in errorem mittere. Epiphanius quoque hæresi 76. aduersus Actium disserens ait, quod non reuelat Deus patrè & filium per Spiritum sanctum, his, qui de ipso per syllogismos ratiocinatur. Qui ergo in Theologiam humanas rationes inuehant, hi diuinæ reuelationis non possunt esse participes.

Nec solum testimonijs patrum, sed sacrarum etiam literarum aburuntur in sui erroris confirmatione. Principio enim asserunt illud Ecclesiastes 1. Ego Ecclesiastes proposui in animo meo quærere & inuelligare sapietes de omnibus, quæ sunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filijs hominum, vt occuparentur in ea. Vidi quæ sunt cuncta sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus. Si ergo occupatio pessima est studium humanæ literaturæ, si vanitas & afflictio spiritus, non est profectò à Theologia expectanda. Deinde argumentantur ex illo Proverbior. 3. Ne intendas fallaciæ mulieris: sanus enim distillas labia meretricis, &c. Et postea, Quare seduceris, fili mi, ab aliena, &c. hæc autem humanam sapientiam interpretantur, quam mirum esse fallacem ad Coloss. 2. testatur Apostolus in hæc verba: Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam. Addunt illud 1. ad Corinth. 1. Perdam sapientiam sapientium, & prudentiã prudentium reprobabo. Vbi sapiens? vbi scribat vbi inquisitor huius seculi? Nonne stultam facit Deus sapientiã huius mundi? Addunt etiam illud ex eodem Apostolo 1. Corinth. 1. Scientia inflat. Aliud quoque 1. ad Timoth. 6. Si quis non acq̃uiescit sanis sermonibus, & ei, quæ secundu[m] pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones. Quo loco voluit Apostolus significare, disciplinas humanas morbos esse, solamque Christi doctrinam esse sanam. Hanc secundum pietatem, id est, religioni conformem & consentaneam esse, illas non esse.

Præterea

LIBER NONVS.

185

Præterea, Apostoli non habuerunt Philosophiã, non estigitur Theologo necessaria. Si enim Spiritus sanctus locut̃ Apostolos omnem veritatem, iuxta Domini pollicitationem Ioannis decimo sexto, & has disciplinas non docuit, sequitur nõ esse Christiano doctore viles, nequãdeò ne veritari quidẽ circa veritatẽ. Præterea, vel Philosophia est Theologo necessaria, dum imperfectos in ecclesia instruit, vel dum perfectos alloquitur, imperfectis ac Apostolus dat, nec existimat se quicquam inter huiusmodi scire, nisi Christum, & hunc crucifixum. Perfectus verò sapientiam loquitur, nõ huius seculi, neque principum huius seculi, hoc est, Philosophorum. Nõ ergo Theologus Philosophia eget, siue cum paruulis seu cum prorektoribus sermones diuinos conferat.

Pergunt etiam argumentari, quod si utilis & necessaria esset Theologo philosophia, hoc esset ob id maximè, quod non alia via & ratione melius Philosophi Christo repugnantibus eumcerentur. At hoc constat esse vanissimum. Primum, quoniam euacuaretur crux Christi, vt Apostolus ait, Si de philosophis & sophistis per humanam sapientiam triumpharet. Rursus, quoniam, vt idem Apostolus secunda ad Corinth. c. decimo auctor est, arma Christianæ militiæ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionemmunitionum, consilia destruentis, & omnem altitudinem extollentis se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

Non ergo Theologus, Christi miles, humanarũ disciplinarum præsidijs eget, vt fidei aduersarios possit vincere. Id quod exemplo Niceni concilij facile demonstratur, vbi philosopho superando plus valuit simplicis hominis sincera fides, quam omnes omnium Dialecticorum & Philosophorum argutix. Certè Hieronymus ad Iovinianum aduersus Ioannis errores, argumenta à ratione ducta & de gentilium fonte manantia, tanquam gentilium arma Christiano dicit esse deponenda. Postremo etiam argumentantur, Christi doctrinam perfectam esse: non itaque Philosophiæ subiectis indigere.

1. ad Cor. 1.

1. ad Timoth. 6.
lib. 68.

Kk 2

CAP.

ARG. RATIONIS NATVR.

CAPVT III.

His argumentis nituntur illi, qui in hoc errore fuerunt. Nam fuisse quosdam testatur Clemens Alexandrinus primo Strom. lib. in hæc verba: Non me autem latuerunt ea, quæ ab aliquibus impetite tumultuantibus iactantur, qui dicunt oportere in his versari, quæ sinem continent: externa autem & quæ sunt superuacanea transilire, quæ nos frustra conterunt, & derinent in ijs, quæ ad fidem nihil conferunt. Alj autem etiam philosophiam ex malo ad hominum perniciem exitum in vitam esse ingressam, vt quæ profecta sit à maligno aliquo inuentore. Et rursum eodem libro, Nonnulli aut, qui se putant esse ingeniosos, nec philosophiam attingere volunt, nec Dialecticam, sed nec contemplationem discere naturalem, sed solum & quandam fidem requirunt, perinde ac si eum nullam vitæ curam gesserint, velint ab initio statim botros accipere. Dicitur autem Dominus vitis allegorice, à quo cum diligencia & agricolendi arte, quæ sit ratione ac sermo ad fructus est vindemianus, &c.

Lutherus etiam, qui omnes omnium hæreticorum hæreses in vnam fecit Camerinam confluere, nõ modo asseruit Philosophiam esse Theologo inuilem & noxiam, verum etiam omnes speculatiuas disciplinas errores esse. Scilicet morum Philosophiam, nouus hic Socrates mirifice cõplexus est, quæ in contrèplatione versatur, eam solum damnat. Cornelius quoq; Agrippa vti post hominũ memoriã vanissimus, in suo illo libro, qui de vanitate scientiarum inscribitur, non sicut Zethus ille Pacuianus, Philosophiæ solum, sed omnibus humanis disciplinis, atq; ad eò diuinis bellum indixit. Atq; horum hominum ingenium quale esse solet, nõ est necesse disputare: est enim in promptu. Facile siquidem intelligitur, quam obrem isti discipulos suos à facultatibus,

Plinarch.

de pla. Phi.

de. Ense. II.

1. præf.

enarg. c. 5.

Quemadmodum enim Epicurus reijcit Dialecticam, Alaquini etiam Machumetis, Saracenos procul ab omnibus disciplinis abducunt, quoniam intelligant disciplina

LIBER NONVS.

29

tas artesque omnes rationales, doctrinæ peruersæ et contrariæ, ita Lutherani, nequando discipulis erroris sectæ absurdissimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni cognoscendi ratione seuocare. Sed enim cum veritas veritati nunquam aduersetur, consentiat semper & subserviat, iure ac merito scholæ nostræ auctores subtilissimi humanas omnes sententias, tanquam ancillas, ad arcem & ministerium veræ sapientiæ aduocant. Id quod Iulianus inuidens, Christianis legimur dixit studijs bonarum artium. Socrates libro tertio historiæ ecclesiast. capite 12. & 16. Sosomenus libro sexto historiæ tripart. capit. 37. Quapropter mirari non desino, morem eijcendi humanas rationes, cum in Theologia dissentitur, in quibusdam etiam catholicorum Gymnasijs insertum esse, haud parua certe iactura ecclesiasticæ disciplinæ, si illa consuetudo inualerit. Erunt enim ij, si ita res procedit, optimi præstantissimiq; Theologi, qui plurima loca memoria tenent, & quod iurisperitis obijentur, qui elenchi fuerint librorum & indices. Id quod in Germania regnante Lutero accidit, vt futores, qui nouam Testamentum memoriam mandarant, magni & præclari Theologi habentur: atque ad eò muliercule, quoniam Euan gelia & Paulinas epistolas memoriter recitare poterant, omnium Academicarum Theologos ad disputandum prouocarent, auderentque vitis concurrere non virgines, sed mulieres corruptissimæ.

Talis scilicet est Lutherana Theologia, in qua, quoniam nullum acumen, nullum ingenij specimen est, optimo quique splendidissimoque ingenio, quamlibet acie mentis, & veri perspicentia polleat, quamlibet rerum & diuinarum & humanarum ordinem ac connectionem teneat, quamlibet omnium causas, effectus, antecedentia, consequentia, non animo solum perscrutari, sed etiam comprehendere, nullo tamen apud istos habeatur in pretio. Sed hæc alio loco fortè tempèrari dicetur. Nunc ad id, quod erat institutum, reuertamur.

Kk 3

CAP.

ARG. RATIONIS NATUR.
CAPVT IIIII.

AVres itaq; ad naturæ rationes occludere, si quis do à Theologis afferantur, id nos in errore maximo ducimus. Si enim cadit in Theologum aliquando, ut de rebus humanis philosophetur, quod profectò cadit, nisi ex eo extirpata humanitatem arbitremur, quamnam rogo causa est, cur naturales a humanis ad Theologia pellamus, ne, ut quæ diuina sit; humanis adminiculis eguisse videatur? Nò egeat his, cum suis, hoc est, diuinis quasi lineis contineretur. At rogamus ne nos Theologum, qui solum diuina callent, humanis erret, labatur, excutiat, hallucinetur? Quis autem interest ratione animi sublata, non dico in rusticum & Theologum, sed inter Theologum & pecudem, aut saxum, etiam aut truncum, aut quiduis generis cuiusmodi? Quæ verò ista sit mens, vel quæ hominis ratio potius, si nec philosophiam nec Dialecticam habeat, non ullam omninò humanæ rationis disciplinam? In rege dum est autem Christianæ doctrinæ professores, debet quasi indutos esse personis. Quarum vna est ecclesiastica, ex eo, quod omnes participes sumus rationis, à qua omnia argumentatio naturæ trahitur, & ex qua ratione ueniendi argumenti naturalis exquiruntur. Altera autem, quæ propriè Theologis est attributa, unde argumenta expectantur, quæ propria sunt Theologicæ facultati. Deponat igitur Theologus personam hominis, si ita placeat, cum diuina tractat, cum verò tractat humana, quamnam rogo stultitia erit, hominem ex homine tollere? Quamquam, in quacunq; disputatione, siue de humanis, siue de diuinis differatur, utramlibet personam deponere, bestimum erit. Quid enim stultius esse potest, quam caput pedem abijcere, cum caput munus suum explet, vel caput tollere, cum pes munere suo sanguitur? Naot nec per capiti officit, nec caput pedi. Quin etiam, ut Apostolus monet, non potest caput dicere pedibus. Non estis membra necessarii. Sic nimirum, cum nec humanarum rerum intelligentia diuinarum cognitioni obsit, nec diuinarum cognitio, humanarum intelligentiæ, neutram deherentem in altera

Theologus potest indui duplici persona.

1. Cor. 12.

LIBER NONVS.

260

in alterius propria functione abijcere, nisi volumus esse stultis. Porro qui Theologiam sic instituit, ut nihil habeat cum naturæ ratione coniunctum, omniaq; egregie disciplinæ dogmata sola scripturarum fide metitur, hic, si in ea opinione persistat, & non interdum naturæ bonitate vincatur, nec Theologiam colere tueriq; possit, nec fidei, nec humanitatem. Non humanitatem, sæpè enim dicendum est, quia sine ratione humanitas extirparet; qui autem rationales disciplinas Theologo aufert, hi suam illi rationem eripiunt. Quoniam si veritas, quæ in disciplinis cernitur & hominis intelligentia, à ratione tollas, iacebit profectò, vel nulla erit potius. Nec fides rursus se ipsa sola sine doctrina, & ratione tutari potest. Nam Philosophia, & omni ratione disputandi sublata, cum fide sancta iusticia manet, quæ, ut Hiero. ad Paulinum scribit, quantum prodest vitæ merito, tantum simplicitate nocet, si aduersarij nò resistat. Itaq; vacillabit fides, nisi fidelis, quod Petrus ait, paratus sit redere rationem, id quod sola fide sine ratione fieri nò potest. Theologia deniq; citra naturæ rationem non consistit. Cum enim sit homo rationalis, est illi ingenua ratiocinatio, siue agat secù quid, siue cù altero, siue velit humana seu diuina cognoscere. Quare ubi homines differet, rationem naturalem repellere nec debet, nec verò possunt, nisi homines esse desierint. Ratio enim res omnes continet, quoquò te veteris, presto est, nulla disputatione excluditur. Quomobrem qui naturalem rationem ab usu Theologicæ remota esse voluit, si omnem à Theologia disputationem excludit, sine qua tamè, quid in vnaquaq; re verà sit, discerni & comprehendere non valet. Quocirca hoc quidem constat, ut opinor, Theologis inter Theologos necessariam esse rationem, quæ est disputationis cuiusq; sonus à natura constitutus. Quid? quod gratia non tollit naturam, sed perficit, nec natura gratiam repellit, sed suscipit: ita igitur Theologia, humanæ naturæ rationem nò abijcet. Multa etià in Theologicæ principijs continetur, ut alio quodam loco diximus, quæ nisi naturali ratione & discursu interuenientes, intelligi & explicari nò possunt. In principijs verò ipsis herere, à consequentibus, &

1. Pet. 2.

kk +

repu.

ARG. RATIONIS NATVR.

repugnantibus oculorum aciem seu carere, stultū erit. Ita
rationem item si à Theologia submoueas, Theologia ipsa
& rem amittere & nomē. Nec enim quicquid aliud est Theo-
logia, si interpretari velis, quam sermo ratioque de Deo.
Si autem rem ipsam quaeras, est, vt à veterib. Theologia des-
1. Post lib. finitur, rerum diuinarum scientia. Scientia verò, vt Au-
stoteles demonstrat, non nisi per syllogismum quaeritur.
Quod si etiā illud addimus, quod rectè ad diuina potest
nihil esse ferè cuius in scriptura sacra mentio non fiat,
non angelum, non animam, non aerem, non ignem, non
aquam, non caelum, non terram, eò cedatur processu vt
rum esse, si orantē, & eruditè hæc Theologus explicare
velit, Philosophiam, hoc est, rerū huiusmodi intelligen-
tiam cum habiturū. Maximum itaq; ornamentū Theo-
logiæ tollit, qui ex ea tollit Philosophiam, qua scriptura
etiam ipsa diuina, nedū humana ratio excolitur. Ac mea
quidem sententia, omnis institutio Theologiæ, humanae
rationis adiumentum desiderat, sed illa imprimis, in qua
de reb. naturæ differitur. Differitur autem de huiusmodi
sæpe numero. Atq; vt illud omittam, quod sacra doctrina
mores naturæ moderationi consentaneas prescribit,
vitia rationi eòtraria refutat, quo loco siue in schola de
hæc definitis quicquam, siue populo in concione per-
suadeas recta, praua dissuadeas: naturæ, rationis, Philo-
sophiæ opē contemnere, amentis eris: hoc tamen expe-
ditum est, multa in sacris literis haberi, quæ sunt Philo-
sophiæ, Arithmetice, Geometriæ, Geographiæ, Astro-
nomiæq; subsidijs expedire non queunt. Pleni exemplarum
sunt sacri libri, eum sæpè alias, tum maximè, vbi re-
rū naturalium, quasi miracula, quæ in disciplinis huma-
nis explicantur, à Salomone, Dauide, Iob, ac cæteris Pro-
phetis, in diuina, vel potentia, vel sapientia, commen-
dationem essentur. Quod quoniam in tertio decimo
libro fusè sumus ac diligenter persecuturi, non libet in
presentia exponere. Nunc enim satis est fuisse demon-
stratum, rationes humanas homini Theologo nō solam
viles, sed etiam necessarias esse. Homo quippè ratione
omnem tollens, Theologus ex auctoritate omnia sta-
tuens, esse certè nullo modo potest. Quo etiam magis vi-
tupc.

LIBER NONVS.

261

meranda est rei maximè necessariae tam noxia repræ-
sentatio. Vna est enim philosophia in rebus humanis, de
cuius utilitate, ecclesiæ scriptores eodem omnes ore cō-
sentiant, quamquam à Lutheranis ipsa contemnitur &
fallacia quedam atque offentatio esse dicitur. Qui au-
tem hoc dicunt, aut nihil contra naturæ rationem ex-
istimant dicere, aut censent se gigantum more bellare
cum dijs, id est, naturæ repugnare. Si nihil existimant
difficilius rationi se docere, quid cum illis differas, qui
rationem naturalem homini theologo eripere, non in-
telligunt rationi esse contrarium? Sin aduersari quidem
rationi putant, errant in eo tarpiter, quod homini ratio-
nalis errorem rationi aduersum suadere se posse credūt.
Abest igitur, & quoniam cū hominibus homines nec
ratiocinari, nec philosophari volunt, ei, qui sic ex pecu-
dum genere, sunt etiam quidam homines nō re, sed no-
mine, se suamque Theologiam infinent.

CAPVT V.

Porro vt ad illud, quod de ecclesiasticorum auctori-
consensu diximus, reuertamur. Clemens Alexan-
dro lib. 8. & à nobis fiat, & multas etiā causas asserit,
cur Philosophia sit Theologo necessaria. Vnā ad philo-
sophos edocendos. Simili enim edoceri aut simile. Sicut
ergo à apostolo Hebræis Hebræis factus est, atq; ad eò
omnia omnibus, vt omnes iudicarent, ita Theologia
professor fiat necesse est Philosophus Philosophis, vt hos
conuincitū faciliusq; iudicetur. Exhibenda enim eui-
que sunt, quæ ei conueniūt, & quæ sunt familiaria, vt per
propria ad fidem veniat veritatis. Atq; hanc etiam cau-
sam 1. lib. sero resūmit. Alteram asserit, ad refellendos so-
phistas. Nam quo pacto fallaces Philosophorum argu-
tias refutare possimus, nisi arguendi & refellendi item
persequamur? Tertiam, quod varia ac multiplex præ-
ceptoris doctrina, & delectat, & admirationem adfert,
atq; adeo auctores captat. Quod variè item multiformi
argumento suadet, ut si in animis discipulorum.
Apostolus quoque docere se ait in omni sa-
ptentia, vt calibeat omne hominem perfectū in Christo. *1. Cor. 2. Coloss. 2. Psal. 44.*

ARG. RATIONIS NATVR.

In omni, inquit, sapiētia, hoc est, diuina & humana, vti in
infans generis homines afficeret perficereq; in Christo.
At hinc præterea Regina è dextris Christi circumdata va-
rietate. Adhuc, quomodo ferri ac silicis concussione
nit, sic hominum doctrinorū conflictu, & disputatō-
ne veritas elicitur. Quam ob causam Peripateticorum
max est de omnibus rebus in utrāq; partem differētia.
Cicero sibi dicit placuisse. Disputationes autē inter ho-
mines humanae disciplinae imperitos solent esse inequi-
simae. Quod si inutilis est sapienti philosophia, quorsum
Deus Salomoni philosophiam induisset? Dedit autē
illi Deus harū, quae sunt scientiam veram, vt sciret dis-
putationem orbis terrarum, & virtutis elementorū, di-
uisiones temporum, stellarum dispositiones, naturā
animarum, vim ventorū, differentias virgultorū. Si
igitur Dominus horū rerum scientiam docet, est verū De-
i, qui vrbis docet, vt hīc ait, certe illa nō potest esse Theo-
logo noxia, sed erit potius accommodata. Et si hæc scientia
vera est, vt dicit Solomon, quid dicit Lutherus, qui soe-
culariū omnes disciplinas errores esse affirmat, in-
nosq; fallacias? Pergit Clem. argumentari ex eo etiam
athleta, qui non se prius instruit ad certamen, iure
temeratur. Qui ergo ad certandum cū fidei aduersariis
multiformibus, non est etiam multiformi disciplina in-
struitus, is nō est dignus, qui in perfectis Theologis ha-
beat. Insuper diuidere, inquit voces, quae in scriptura
ciscernatur ane pites, Theologo necessarium erit, ne ex
ambiguitate & eladat & eludatur. Hoc autem perit
sine Grammaticae artis auxilio nō poterit. Quod si Gram-
matica se melius admittitur, quid nō Dialectica? quid nō Philoso-
phia? An volunt Grammatici sibi solis Theologiam ve-
dicare, ceteros omnes, Dialecticos, Physicos, Astrono-
mos, Geometras, ab illius participatione secludere? Id
quoniam constat esse vanissimum, fateamur necesse est,
humanae disciplinae Theologo esse peritiles. Quod si
non sunt, inquit Clemens, adhuc necesse est illas ad discen-
do, vt ite valeant damnari. Quoniam fronte de his sen-
tentia seremus, quae perspecta, & cognita nō habemus.
Haec Clemens, Alex. secuti sumus, nō vt interpretes,
sed

9/1. 44.

9/1. 7.

8/1. 48.

LIBER NONVS.

et, vt solemus reliquos, iudicio arbitrioq; nostro quan-
tum quoq; modo videtur è fontibus eorum haurientes. In verso
origenes autem, vt Eusebius auctor est lib. sexto ec-
clesiast. hist. cap. 15. Philosophiae studia detrectantibus habentur
responder, se huic quidem operam nauasse diligentem, haec. 18
sed non absq; virorum grauissimorū exemplo: Panthe-
on, Heraclius, aliorumq; similibus, qui cū essent doctores
& postolici, nihil secus Philosophorum libros legere,
& in Philosophiae studiis exerceri solebant. Refert etiā
Eusebius Origeni motum istum fuisse, vt si quos nostro-
rum adolesecuntiorum ingeniosos videret, traderet eis
etiam ea, quib; Philosophi discipulos suos velut primis
elementis imbuerē soleat. Dicere verò solitum, non pa-
rum ad intelligentiā scripturarum emolumentū fide-
lis conferri, si in liberalibus & philosophicis literis ex-
ercentur. Nostrae enim philosophiae partes Græcos an-
teuerisse, nec debere partes suas omittēte veritate, quia
eas sibi preueniens falsitas vindicasset. Vide etiam Euse-
bium lib. 4. c. 7. & Sozom. lib. 3. hist. l. 7. c. 15.

Theodorus quoq; lib. 2. histo. tripar. c. 8. Didymum
refert, Grammaticā, Rhetoricā, Arithmeticā, Geo-
metricā, Astronomiam, syllogismosq; Aristotelis didi-
cisse, quod aduersus mendacium arma veritatis exis-
teat. Fortiter enim expugnatur hostes, quando aduer-
sum eos ipsorū armis utimur. Soz. 3. li. c. 16. & Dama-
sus 4. lib. cap. 18. Neque statim praua opinione fallaris
contra hostes hoc esse licitum, in alijs disputationibus
dissimulandum: quia, vt Hieronymus ad Magnum ait,
omnes penē omnium doctorum ecclesiae libri eiusmodi
eruditionis plenissimi sunt. Quod autem ibidem Theo-
dorus ait, huiusmodi disciplinae veritate, nempe fidei,
non erudiri, id significat, non his Euāgelium quasi tig-
nificali, aut inde catholice veritatis probationē pen-
dere. Alioquin viri grauissimi ad ea etiam suadenda, quae
fidei nostrae ac religionis propria sunt, naturalia argu-
menta inseruerunt. Exemplo nobis sunt Eusebius libro
tertio histo. ecclesi. cap. 25. & lib. 2. cap. 2. Melito rursus
apud eundem libro 4. cap. 26. Iustinus quoque eodem
Eusebio referente lib. 4. c. 8. Tertullianus præterea in A-
polo-

In verso
ne masculi
habentur
haec. 18
c. 10.

ARG. RATIONIS NATV.

pologe, id quod Euseb. etiã retulit lib. 2. c. 24. Lucianus denique Martyr, & summa eruditione vir, eodem Eusebio auctore, lib. 9. cap. 6. Non hic refero Damascenum 4. lib. cap. 4. non Epiph. lixeli. 79. nō Aug. lib. 1. de sermo. ecclesi. & toto primo aduersus Ctesionium libro, qui v. Grammaticus Dialoſicam in Augustino Iamnat. Et de vili. ere. c. 97. & contra epist. Funda. c. 4. & 18. de ciui. ca. 51. non Bedam 37. d. c. Turbarur, non Hiero. ca. d. c. Si quis artem. & c. Qui de mensa, nō Syno. Euge. p. 2. De quibusdam, nō Clemen. c. Relatum. Hæc in quibus & alia plura non refero, quoniam libris sequentibus in iusmodi argumentum sum diligentius persecutus. Id modo constat clarissimos viros, non solum ad ea standenda, quæ rationi naturæ consentiunt, sed etiam ad ea, quæ lumen naturæ superant, humanis rationibus non esse eiusdemque ab Erianiis calumniantibus Christianam religionem asseruisse.

CAPVT VI.

Sed quoniam hæreticis procline est, veterum patrum visum auctoritatem contemnere, ostendã deinceps, ipsorum quoque apostolorum doctrina, & exemplis rationes naturales in Theologiam inuectas: His adductos exteros ad fidem, confirmatos fratres, inuitatos doctos, repulſos repugnantes. Adducuntur primò ratione externæ ad fidem, & quasi præparatur. Deus quippe, fide in mortalium mentes inducenda naturæ incitamentis vitur, ut primo loco suscitatus explicatur est. Hinc etenim & resurrectionis suæ oculos testes promulit, & miracula doctrinæ conueniit. Nimirum, ut Apostoli non solum per verbum, sed etiam per ipsum opus persuaderent fidem audientibus, ut Epiph. lib. 2. hæc, 51. docet, & Ambr. in commen. epist. ad Ro. ca. 1. Testis, ait, doctrinæ virtus est, ut quia quod prædicatur incredibile mundo est, gestis fieret credibile & Beda lib. 3. in Luc. 7. Concessa, inquit, primo potestate signorum, misit prædicare regnũ Dei, ut fidem verbis daret virtus ostensa. Signis ergo & miraculis viæ fidei, per sensus & ratione sterminur. Sic enim Sergius Paulus vir prudens, cum vidisset factũ, credidit admi.

cap. 3.

Cle. Alex. li. 1. c. 7. Sero. c. 8.

Act. 13. c. 13.

LIBER NONVS.

263

mittens super doctrinã Domini. Sic Centurio videns *Act. 10.* quod factum fuerat, glorificauit Deum dicens, Verè filius *Mat. 17.* Dei erat iste. Petrus etiam ac Paulus quò suauis audiẽ. *Luc. 24.* ter ad fidem resurrectionis allicerent, ratione naturæ o. *Act. 13.* stendunt locum illum scripturæ, Nō dabis sanctum tuũ *13.* videre corruptionem, de Dauid intelligi non posse, ac proinde de Christo intelligẽdum. Ac Petrus ipse alio item loco, Christi resurrectionem insinuat audientibus, primũ testũ oculatorũ carissimo testimonio, deinde euidetia miraculi editi. Nos, ait, testes huius sumus. Er mox, In nomine eius, inquit, hunc, quem vos videtis & nos, Deus confirmauit, & dedit integram sanitatem illam in conspectu omnium vestrum. En Petrus, sensus ipsos citado, testes clarissimos veritatis Christi resurrectionem suadere conatur. Nec frustra tamen, multi enim audientium crediderunt.

Confirmantur deinde ratione naturæ fratres. Non enim ait, Præcedentibus, sed, sequentibus signis nec, Sermonem inferente, sed, confirmante. Marii ultimo cap. *Act. 13.* ita Hieronymus in 8. Matth. caput annotat, Dominum, post sermonem illum montis, egregium miraculum edidit, ut per hoc præteritus apud audientes sermo firmaretur. Petrus insuper persuaturus fidelibus conclusionẽ illam delegalibus, de qua in concilio erat controuersia. *Act. 13.* Viti fratres, inquit, qui nouit corda, Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, &c. Et protinus tacuit omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum narrantes, quanta Deus fecisset signa in gentibus. En quæ acciderant res externæ & sensuum testimonia referuntur, in controuersia etiam fidei apud catholicos dirimenda. Atque in concilio illo, legem de abstinendo a sanguine & suffocato, idolothyro & fornicatione, apostoli nullo modo tulissent, nisi rationẽ naturæ sequerentur. Testimonia siquidem nulla suppetebant, quæ ea lege probanda idonea viderentur. Non modò agitur ad externos, qui naturam ducem solam habet, sed etiam ad eos, qui intra ecclesiam sunt, humanis rationibus Theologo licet vti. Id verò eo loco magis, ut ante id dicitur, vbi res naturæ lumine cognoscibiles, siue alienis seu no.

Act. 13.

Act. 13.

ARG. RATIONIS NATVR.

Seu nostris persuadere cupit. Hac enim via Barnaba & Paulus ingressi sunt, vt Acto. 14. legitur. Nam cū facer- dos & populus Barnabæ & Paulo sacrificare vellent, quod erat naturæ gratiæ contrariū, naturali quoq; ratione ipsi contradixerunt. Viri, inquit, quid hæc facitis? & nos mortales sumus similes vobis homines annūciantes vobis conuerti ab his vanis ad Deum viuū, qui fecit cælum & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt. &c. & quid dicit nō sine testimonio temet ipsam reliquit, bene faciens de cælo, dans pluuias & tempora fructifera, &c. Quis ergo res naturales testimoniū perhibent Deo, quæ admodum hoc loco Apostolus asserit, non est absurdū, quin etiam est maximè conseruandum, vt Theologus de diuinis quoq; differens, huiusmodi etiam naturalium rerum testimonijs vtatur. Nam & Acto. 17. Paulus id eum probat, Deum nō indigere aliquo, quod cæli & terre sit dominus, & de ipse omnibus vitam & inspirationem & omnia. Probat item Deum non esse longe ab vnoquoq; nostrum, quoniam in ipso viuimus, mouemur, & sumus. Ac propterea, Psalmo 138. ostendit Deum cognoscere nos & interiora nostra, quia formauit nos, & posuit super nos manum suam. Quod idem naturale argumentum habes & psal. 93. Quibus ex rebus breuiter disputatis intelligi potest, id quod antè ponebamus, dociles quidem, si indoctes sunt, ratione allicij inuitariq; ad fidem, sin vero fideles, confirmari virosque autem in his, quæ naturalia sunt, persuaderi. Quod si indociles sunt & repugnantes, vt euincantur, ratio quoq; naturæ valet. Principes etiam & seniores videntes Petri constantiā & Ioānis, cōpeterat quod homines essent sine literis & idiotæ, admirabatur hominem quoq; videntes stantē cū eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Cæcus quoq; ille apud Ioannem ludæos Christo aduersos, naturæ ratione elatus inquit, in hoc mirabile est, quia vos neitis vnde sit & aperuit meos oculos Dominus in Mart. 12. eos, qui calumniatur, quod in sabbato curasset agrorū, naturæ & ratione & exēplo refellit. & Mar. 12. Saduceos refutat duobus principijs positis. Quorum vnum erat Exodusi testimoniū illud, Ego sum Deus Abrahamæ Isaac & Iacob

Acto. 4.

Ioan. 9.

Exod. 3.

LIBER NONVS.

264

religio posito, & aduersariorū consensu approbato, aliter Christus è ratione naturali assumptus, nempe nō est deus mortuorū, sed viuentiū. Quo syllogismo collegit Abrahami, Isaac, & Iacobi animas viuere, quod adou- cerent repellentes, resurrectionem mortuorū ex consequenti negabat. Rationes itaq; naturales cōtra fidei aduersarios multum valent. Nec sunt arma dautis, quæ pugilem Christi magis grauent, quàm inuent, vt quidam ineptè per allegoriam argumentantur, sed, si allegorij agendū est, sunt potius gladius Goliath, quem cum ipse è manibus excerserit, suo illum gladio iugulas. Sed auant, si credo quod traditum est, quid opus est operosa disputare? si non credo, nullis humanis rationibus perferri debuit. Egregio verò dilemmate rem aliqui lucidissimam ob- scurare volunt. Non credo: adducor, credo, confirmor. Impugno: confundor. Ratione non domina, sed adiuua. Ita, syllogismo non præsidente, sed subserviente. Quid multa? Nōne videmus, cum reliquorum apostolorum, rem verò maximè Pauli epistolæ, & aduersarios con- cedere, & fidei domesticos instruere, non scripturam modo testimonijs, verum etiam naturæ rationibus id quoniam dubium non est, maneat, hunc disserendi morem à Christo Domino profectum ab Apostolis repetitum, à sanctis auctoribus confirmatum, Theologis non solum vtiliter, sed etiam necessario usurpari.

CAPVT VII.

In hoc tamen disciplinarum genere Theologiæ professoribus, & honesto & necessario duo illa vitia maxime vitanda sunt, quæ Cicero commemorauit. Vnum, ne incognita pro cognitis, incertaq; pro certis habeamus. Quam te etiam in Theologia multa peccantur. Vt illi, & Thomæ Scottiq; opiniones vel indiffensas amplectuntur, proq; his nō aliter pugnant, ac pro aris & focis. Quin etiam autem, qui nihil certo cōprehendi posse existimant, multa illi absurde dixerint, hoc præclare tamē, debere sapientem ea, quæ sibi probabilia viderentur, sequi: q̄ contra improbare, atque affirmandi arrogatiam vitante fugere temeritatem, quæ à sapientia dissidet plurimum. Sed hoc

*Que vitia
da sunt à
Theologo
in aduerso-
da p̄uoso.
phæ, ac ad
mora sub-
lia.*

ARG. RATIONIS NAVR.

hoc vitium effugere qui vult, non satis est, si ad res considerandas adhibeat & tempus & diligentiam, nisi ad ea etiã, quae ignorat, à doctissimis quibusq; interroganda adhibeat, & curam, & modestiam. Qui verd in academia Christiani orbis insignibus literas discunt, hi & creditulissimi & simorum vitorum frequenti disparatione instructi, & iuuenum exercitissimorum quotidiana consuetudine vexati, vitium huiusmodi vitare facilius possunt. Praeclare autem cum eo agatur, cui praceptor contigerit & eruditus & pius qui cum certa ab incertis separet, tum vanis quaestionibus declinatis vitales & necessarias seligat, doceatque discipulos esse quandam doctrinam, ut tenent ignorantiam, sapientiosq; esse, quaedam nescire, quam scire. Alterum enim est vitium, quod quidam nimis magnum studium multamque operam in res obscuras atq; difficiles conferunt, easdemq; non necessarias. Quod in genere multos etiam è nostris peccasse video, ut eas quae quae quaestiones laetissime persequerentur, quibus Sophyrius abstinet, homo impius, sed in hac re prudens me, ut Platonis Aristotelisque discipula possis agnoscere. Qui nec quicquam nisi opportunis & loco & tempore tractare, nec quaestiones vllas persequi sinit, quae inueniunt ingenia obruent, non iuuarent. Noltri autem Theologi, importunis vel locis, longa de his oratione differunt, quae nec iuuenes portare possunt, nec senes ferre. Quis enim ferre possit disputaciones illas de vniuersalibus, de nominum Analogia, de primo cognito, de principio indiuiduationis, sic enim inscribunt, de distinctione quantitatis à re quanta, de maximo & minimo, de infinito, de intensione, & remissione, de proportionibus & gradibus, de quae alijs huiusmodi sexcentis, quae ego etiam, cum nec essem ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum temporis & diligentiae adhibuissem, animo vel informare non poteram. Puderet me dicere non intelligere, si ipsi intelligerent, qui hae tractant. Quid verd illas nunc quaestiones referamus? Num Deus materia posse facere sine forma, num plures angelos eius de speciei condere, num continuum in omnes suas partes diuidere, num relatione à subiecto seperare, aliasq; in aliis vanis.

LIBER NONVS.

265

valores, quas scribere hic nec liber, nec decet, ne, qui hanc forte locum inciderint, ex quorundam ingenio in nos scholae auctores astringant. Illis igitur vitis deducatis, quod in rebus naturalibus & cognitione dignis opere curaeque ponatur, id non modo, ut inquit ille, sine laudabitur: verum ut id fiat, erit etiam summo opere necessarium. si Theologi perfecti pleneque sapientes esse volumus. Prudenter enim Hieronymus Pamphili admonet, ut si ad auidem captiuam mulierem, id est, sapientiam secularem, decaluerit eam & illecebras criminum atque ornamenta verborum cum emortuis virgibus amputet. Multos tunc sextus captiua dabit, & de Modestie efficietur Israehtis.

CAPVT VIII.

Quibus rebus expositis, superest, ut doceamus an hic locus in Theologia firmus, an potius infirmus sit. Vbi nihil nobis immorandum esse video, cum naturae argumentationes constet vnas certas, alteras incertas esse. Ac certe quidem sunt, quas Dialectici demonstrationes vocant, hoc est, quae ex perspicuis exploratisq; principijs aliquid certo eodenterque conseruiunt. Incertae verd, quae, licet probabiles sint, coniecturis tamen huc atque illic trahuntur: nullam habent suadendi necessitatem. Firmum argumentum illud est, non longè est Deus ab vnoquoque nostrum, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Acto. 17. Illud item, qui plantauit aurem non audiet, qui sinit otulum non considerat? Psal. 93. Atq; illud etiam, edentes & bibentes, quae apud illos sunt, dignus est enim operari mercede sua. Lucae 16. & 1. Cor. 9. Probabile argumentum hoc est, quo Petrus Actorum 2. vitur: Non enim ebrii sunt hi, cum sit hora diei tertia. Ita pater naturae argumentationes, quae in vsum Theologiae veniunt, interdum infirmas, firmas non nunquam esse. Nã qui omnium rerum infinitam voluit esse quaestionem, & nullo loco veritatem fixam constantemq; persisteret, & in naturam ipsam & in Deum insipij sunt. Sapienter siquidè Apostolus, cum rationes à natura protectas manifestas

ARG. RATIONIS NATVR.

Rom. 1. esse dixisset, tum demum ad Deum eas auctore reuocauit. Quod notum est Dei, inquit, manifestum est illis. Deum enim illis manifestauit. Nū per angelos? Num per prophetas? Num per apostolos? Minime id quidē. Sed inuisibilis Dei, ait, à creatura mundi per eas, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Conspiciuntur igitur & certè sunt quandoque nature rationes. Vani enim sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, neq; operibus attendentes cognouerunt, quis esset artifex. A magnitudine enim speciei & creature cognoscibiliter poterit creator horum videri. Euidētes itaq; sunt atq; ad firmæ naturales quædam argumentationes. Non eripit speculatiuæ disciplinæ, quæ ex huiusmodi argumentationibus constat & efficiuntur, errores sunt inanis fallacie. Quod Lutherus non stultè modò, verum impie etiã asseruit. Quod enim humana scientia atque sapientia omnis à Deo sit, nō solum illo Apostoli testimonio, quod modo posuimus, ostenditur, sed alijs etiam, quæ à Clemente Alexandriano referuntur. Vnum est illud, quod in sapientia à Domino Deo est. Alterum illud, quod ex nomine Bezeleel, & impleti eum sapientia & intelligentia ad excogitandum quicquid fabre fieri potest, & Fabrilis igitur ars, atque omnis proinde humana disciplina, ad Deum tanquam ad fontem, & primum sapientie eiusque principium referenda est. Ex quo & multa alijs intelligi debet, qui philosophiam errorem esse inueniuntque fallaciam, eos non solum stultitia, sed etiã impietatis esse damnandos. Deus quippè veritas est, & ob id error est nullus. Quæ ex re faciliè etiã intelligitur, cum philosophiæ rationes à diuina veritate sint sumptæ atque petite, quæ illas reiciunt, hos Dei veritati, quæ illa substituit, refragari. Nec quod tali fundamenta mittitur, linde illum esse aut infirmum potest. Quocirca frustra homines vani conabuntur philosophiæ, naturæque rationes euertere. Vtrunq; enim lumen & nature & dei, quorū altero naturalis, altero supernaturalis videtur dicuntur, à Deo est. Illa enim, licet lux vera, quæ illuminat omnē hominem: & signatum est super nos lumen vultus tui Domine, ad naturalem etiã mentis illustrationem

LIBER NONVS.

266

non em referuntur. Ita non minus à Deo falleremur, errantes in nature lumine, quàm si per fidei lumen erramus. Luminis igitur naturalis ducatum, inuestigationem argumēta, repellere, non modo stultum est, quod August. 4. de Trin. docet, verum etiã impium, quod in hoc loco abunde docuimus. Qui quidem locus conclusi iam poterat, nisi prius argumentis illis respondendum esset, quæ heretici contra posuerunt. Prima igitur videamus, deinceps ordine reliqua.

CAPVT IX.

Pincipiò itaque veterum nobis auctoritatem opponant. Quod dum faciunt, veteribus sunt iniuri. Quid enim est aliud humanas scientias omnis à partibus condemnari, quàm eos fuisse non modò impios, verum etiã alienos ab humanitate? Nā, quoniam homo rationis est particeps, consequentia cernit, principia & causas rerum videt, earumq; progressus, & quasi antecessiones inquirit, similitudines comparat, & rebus visibilibus adiungit atq; annectit inuisibiles. Quamētis inquisitione inuestigationeque efficiuntur naturales in homine discipline, quarum studium, qui vituperat, haud sanè intelligo, quidnam sit, quod laudanda putet. Quia verò longum esset alia loca ex eisdem ipsi partibus adseribere, in quibus humane doctrine commendantur, non libet nisi vnam solum ex Augustino referre, in illo etiã ipso libro contra Felicē Manichæam, cuius testimonium nobis isti, vel maxime obijciunt. Augustinus igitur, quāuis eos hereticos reprehendisset, qui auderēt auctoritatē ecclesie rationis pollicitatione superare, naturales tamen rationes suo loco & gradu commendat, inquit: Fidei imperator clementinus, & per conuentus celeberrimos populorū atq; gentium sedesq; ipsas Apostolorū, acce auctoritatis munuit ecclesiam, & per pauciores pie doctos copiosissimis apparatibus etiã inuictissimæ rationis armavit. Verum illa rectissima disciplina est, in arcē fidei recipi infirmos, ut pro cis in tuto positus fortissima ratione pugnetur. Ex quo loco quid Augustinus placeat, lectores vident. Cū

ARG. RATIONIS NATVR.

enim apud illum ratio cum auctoritate confertur, facere quidem rationis species, valet auctoritas. Sed nusquam ille tamen has duas argumentandi virtutes ita coniungit, quasi possit quisquam, qui non idem simul & ratio & auctoritate nitatur, esse theologus. In doctum quippe armat fide, doctum etiam ratione. Non igitur humanas disciplinas naturalisue earum rationationes damnant doctissimi viri, sed illos, qui cum in veritate catholica non sint, & Christiano tamen nomine gloriatur, audent imperitos quasi ratione traducere: quia uicere se abiectissime sentiunt, si eorum cum auctoritate catholica auctoritas cōferatur, ut ab Augustino ad Dioscorum scriptum est. Illos etiam damnant, qui Philosophiā Euangelij præferunt, quibus Auerrois Paulus est, Alexander Aphrodisicus Petrus, Aristoteles Christus, Plato non diuus, sed Deus. Cuiusmodi nos ipsi præferimus in Italia vidimus multos, qui scriptura facta neglecta, ad horum Philosophorum doctrinas tanquam ad Syrenum scopulos adhererant, postque galeros etiam & insulas, non Prophetas, non Apostolos, non Euangelistas, sed Cicerones, Platones, Aristoteles, personabant. Eos quoque sacerdotes patres nostri reprehendunt, qui plus nimio philosophorum libris indulgent. Noluērunt enim illi, quos occupationibus & grauissimis maxime necessarijs oportebat esse districtos, eos Philosophiæ studijs præpediri. Basilius certe ac Gregorius tredecim annis, ut literis sacris totos se dederent, sapientiæ secularis libris omnibus valedixerunt. Testatur etiam de se in epistola ad Gala. Hieronymus, annis quindecim nullam sapientiæ Gentilium librum ne in manus quidem ascendisse. Clemens poro Alexandrinus, huiusmodi viris, qui in ecclesia doctores perfecti & absoluti esse debent, Philosophiæ studia, causa solum relaxandi animi, in otio permittit, & quoniam ancillas, ut vocaretur ad artem, sapientiæ misit, admonere patres disciplinas, quas vocant liberales, Theologiæ subieciere oportere, non dominari. Curatum atque illarum studiosum, ne ancillarum amatorum delectatus, dominam, hoc est, veram sapientiam negligat. Quinetiam cutaturum, ut si Agar Aegyptia Abrahami complexi-

Lib. 10.
l. f. 106.
cap. 9.
Ruffinus.

Lib. 6.
Stru.

Prout 9.

LIBER NONVS.

261

complexibus insolescit, eiciatur foras atque exulet, nec suatur, aut ismael Haaci simplicitate irridere, aut Agar bonitatem contemnere. Affligat ancillam domina & corrigat, habeat in manibus, veatur ea ut libitum fuerit. Sic enim modesta, erit utilis: quæ, cum ei præter modum indulgetur, est etiam perniciosa. Fugax est enim vita nostra, & quod plus temporis studijs humanis impertimur, id diuinis adimamus necesse esse, quibus nos Christus religio consecrauit. Qui doctrinis item liberalibus in modum vacant, si serè errores imbiant, qui vix illi possunt. Quæ de re lege quoque tantum est in concilio Lateranensi sub Leone decimo, sessione decima. Est etiam lex apud nostros sanctissima, quæ in huiusmodi disciplinis solum adolecentes, neque omnes, sed ingeniosos exerceat. Grandioribus autem natu ingenioque tardiora studia hæc interdicit. Quod si legem perumpunt quidem, aut in philosophia & dialectica plus temporis se causa sumunt, quam æquum est, non est propter istorum vitium aut Philosophia speculativa, aut scholastica Theologia, quæ illam in usum suum viadicat, contumeliosè vexanda. Nam ne illa quidē nos fugiant, quæ vulgi etiam sermone certatur. Nequid nimis, Modus omnibus in rebus est optimus. & quæ versibus persecutus est Horatius, est modus in rebus, sunt certi denique fines: ceteraque grauissimè. Notū enim lectoribus carmen. Virumque itaque vitram reprehendimus, & eorum, qui Aristoteli Platonisue libros diu noctudj versant, & eorū, ac multo etiam magis, qui cum omni rerum naturalium cognitione vacui sint, vbi primoribus, quod ailit, labris sacras literas degustant, tū se Theologos absolutissimos profitentur, tum Philosophiam quau rebus, Theologicis tractandis ineptam negligunt. Sed ad sanctorum testimonio satis diuise videtur.

Et sacris verò literis Ecclesiasticis primū testimonium obiacetur. Cuius tamen veram germanamque intelligentiam facile assequemur, si libri totius quasi scopū & mētrem teneamus. Salomonis autē eo libro præcipuum in Rituum est, declarare, quisnam sit hominibus ille finis, gratia cuius sit cōditus, hoc est, quoniam loco humana felicitas

ARG. RATIONIS NATV.

Beati quod
animo etc.
*Eccl. 1. Quid
 alicui soler
 tit, adu
 et labor.*
*Eccl. 1. Nō
 sanatur o
 culus visu
 nisi auris
 audiat in
 pleur. Et
 7. dixit sa
 piens efficiat
 et iusa lo
 gis reces
 sit à me.*
Eccl. 12.
Psal. 3.
Psal. 21.
Psal. 118.
Matth. 5.
1. Cor. 13.
2. 2. 9. 23. 2.
1. Num.
*Cetera aut
 dilectionē
 Dei natu
 rali viri
 tem nō es
 se, absurdū
 est.*
1. Sa. 45.
domo 3.

tere, vt quā morbus tollere valeat, dolor intercedat, noxia interurbare. Nam si ad hanc Aristotelicam felicitatem necessarius est, aliorum etiam bonorum quasi concentus, talem nobis felicē Aristoteles fingit, qualis vt arbitrator, nemo vnquam erit: & vt confirmare possumus, nemo certe fuit. Quid, quōd, vt idem Aristoteles in libro de bona fortuna tradit, vbi plurimus intellectus, ibi minima fortuna, vbi autē plurima fortuna, ibi minimum intellectus? heclesiastes ca. 9. Vidi, ait, nec sapientis esse panem, nec doctorum diuitias, nec artificis gratiam, sed tempus casumq; in omnibus. Quia igitur ratione fortunae bona ad felicitatem necessaria esse dicemus, que casui subiecta insipienti, quam sapienti magis obueniunt. Quando sapiētis salomon hominis finē, qualis in hac mortali vita queri potest, in Dei timore & amore constituit. Deum time, inquit, & mandata eius serua, hoc est omnis homo. Atq; sententię huic reliqua omnis diuina scriptura cōsentit. Beatus vir, ait, qui timet dominum, in mandatis eius volentissimis. & Beati omnes qui timet Dominum, qui ambulāt in vijs eius. Et Beati immaculati in via, &c. Et apud Mattheū dominus, Beati, inquit, qui esuriūt & sitiunt iustitiam. Et Beati mundo corde. Nimirum in presenti seculo, aut hęc beatitudo est, aut nulla omnino est. Per hanc enim verā & perfectam felicitatem assequimur, per hanc etiā sumus beato, hoc est, Deo maxime appropinquamus. Quemadmodum autē quō quidq; est maxime calido propinquius ac similius, eo calidius est: ita quō quis Deo est in hac vita proximior ac similitior, eo beator ac felicior erit. Paulus etiam apostolus non modo Diuus Thomas dixit, dilectionem Dei in hac vita cognitioni scientięque præstare. In dilectione itaque Dei diuus vir felicitas sita est, non in cognitione. Nec si terram terrestrium atque celestium cognitione, quā naturales in homine disciplinę pariunt, terminem facere felicem potest, statim est à Salomone designata, sed studium humane scientię, occupationē vocat pessimam, quōd molestissima sit. Malū enim in scripturis interdum nō pro culpa, sed pro pœna vsurpatur. Ictū quoque studium vanitatem nūcupat, quōd nec homini

LIBER NONVS. 269

finem suum præstat, & ad veram felicitatem consequēdum otiosum est. Hoc vero testimonio si aduersum libérales scientias aburimur, vituperemus simul opes, diuitias, regna, artes, omnia deniq; que sub sole fiunt. Nam tale de his quoq; Sapiens dixit, illud quoniam stultissimum est, fatentur omnino ex verbis & ecclesiasticis nihil contra disciplinas humanas confici posse.

Multo verō minus ex proverbij conficitur, nā verba illa blane de carca voluptate intelliguntur. Quam apud Ciceronem Plato escam malorum appellat, quōd ea videlicet homines capiuntur, vt hamo pisces. Non est Philosophia meretricis illa vaga & garrula, quietis impatiens, prociā, blanda, adulatrix, preparata ad decipiendas animas, sed, quid tale est illa Thamar, quę causa prolis legit in trano, ad quā studiotus & fidelis iudas declinat, indeque genuit Phares & Zaram, qui in Euangelij memorantur. Nō sunt Musę Sirenes, vt est apud Pythagoram. Certe sunt, non meretrices: veraces sunt, nō fallaces. Qui Sirenum caribus delectantur, hi sunt in vitio: qui Musas amant, in vitio non sunt. In epistola autē ad Coloss. eodem Clemente auctore, non reprehendit apostolus philosophiā veram, hoc est, que de natura rebus verē sentit, sed Epicuream, quę videlicet tollit prouidentiam, & in Deorum numerum refert voluptatē, & præter res corporeas nihil esse credit. Huiusmodi ergo aliasque similes Philosophorum doctrinas, condemnat Paulus, quę ab ipsis auctoribus Philosophi nomine venduntur, cum nihil re vera minus sint, sed ignorantium hominū traditiones, quemadmodum eas vocat apostolus. Vera autem & naturalis philosophia non hominū traditio, sed Dei reuelatione habita est, vt supra eiusdem etiā apostoli testimonio ostendimus. Cū verō eodē ipso capite scriptum sit. Hoc autē dico, vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonis, mirū est, cur Lutherus, Philippus, & alij, quos, quoniā adhuc in Catholicis habentur, nolo hic nominarim cum hæreticis iacerare; eloquentiā & omnem sublimē dicendā carā sterem non reprehederint. Absurdum est enim, vt quibus verborū disciplinę placeat, his rerum cognitio displiceat. Sed pe-

ARG. RATIONIS NATVR.

riculosa curiositas, nam hoc dicit quidam & nimia in de-
finiendis rebus obscuris audacia, & Philosophiæ studio
sunt nobis natæ. Atque idem excusatione summa stulti-
tiæ, summa improbitatis odium deprecans adijcit, se non
in totum Philosophiam damnandam putare. Hoc autem
calumniandi genus, quale sit & cuius hominis, quis non
videt? Certè non aperti, non simplices est, non ingenui,
non iusti, non viri boni: sed versuti potius, obscuri, astu-
ti, fallaces, maligni, callidi, veteratoris, vari. Non nasci-
tur, nisi erede, & studio Philosophiæ vicia, sed ex errore
& ignorantia nascuntur. Quid enim Philosophiæ ma-
gistrum esse potest, quam aut vana periculosa, sed
rursus quod non satis exploratum sit & cognitum, id sine
ulla dubitatione definire? Quid vero sibi vult oratio illa
se non in totum philosophiam damnandam putare? Quis
igitur partem philosophiæ damnat? An, ut Lutherus, eam
quæ contemplatur & cernit? Explicet atque excutiat in-
telligentiâ suam, ut videat quæ sit in ea species, forma, &
notio philosophiæ. Nos enim non more vulgi doctrinam
Stoicam, aut Platoniam, aut Pythagoræam, aut Ar-
istotelicam, Philosophiâ appellamus: sed, ut homines de-
finiendi periti, si interpretari volumus, studium sapientiæ
si rem ipsam querimus, rerum humanarum ac divinarum,
terrestrium atque cælestium scientiam. Quam non
dico in totum, sed ne in partem quidem damnare, vel in-
signis stultitiæ est, vel malitiæ manifeste. August. per
lib. de mori. eccl. ca. 21, curiosam naturæ inquisi-
tionem & nimium quendam amorem terrenæ sapien-
tiæ cauendum intelligit, non veram philosophiam, quæ
est amor sapientiæ moderatus.

Tam verò quod ex prioribus ad Corint. epist. opponitur,
nihil illud mouere potest. Nam quod ait, Perdam sapien-
tiam scientium, id perinde est ac si dixisset, sapientiam
sapientium obsecrabo. Quomodo? Nempe illustrando
mundum maiori doctrinæ lumine, ad quâ doctrinâ phi-
losophorum omnis nulla esse videatur. Sicut etiam sol
fulgore suo stellarum lucernarumque lucē dicitur verbi-
diss. Prudentiam autem prudentium Deus reprobat,
quia non elegit, sed quæ stulta sunt mundi, ut confunderet
sapi-

LIBER NONVS.

270

sapientes. In quem sensum fortes & potentes reprobasse
sunt, quia infirmos & ignobiles elegit apostolos, ut Dei
gratia magis in Evangelii prædicatione claresceret. Quam
quam Clemens 1. lib. 3. Strom. docet, non esse hic fortè
sermonem de verè sapientibus & prudentibus, sed de his, idem de
quibus sibi sapientes & prudentes videntur. Sicut non vo-
lunt Evangelium stultitia, quod stultitia sit, sed quod
in huius mundi sapientibus visa sit. Nam illud, scientia
in flate, facillimum intellectu est. Non enim magis scien-
tiam hic damnat apostolus, quam opes, regna, pulchri-
tudinem, vires, abstinentiâ, virginitatemque, damnare vis,
qui hæc omnia in flate restaretur. Clemens verò Alexan-
drinus 2. Strom. lib. de illis hoc exponit, qui se sapientes ex-
stimant, cum tamen superbi sint, nihil re vera scientes,
sed languentes circa questiones, quæ intelligentia ex co-
probabilior efficiuntur, quod statim apostolus subdit, & si
quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognouit,
quænam modum oporteat eam scire. Non itaque vera sci-
tia inflat, sed quæ videtur esse, nec est tamē, ea inflat. At
2. Strom. lib. noue exponit, inflare, pro eo, quod est, facere
ut magnificè searant, quæ eam habuerint. Refert vero in
hoc illud Ecclesiasti 4. ca. 11. non in uobis sciorum dicitur
quæ illi est, sapientia filios suos inflant, sic enim veritatem in-
te. per. Quod alii exaltant, Hieronymus verò, vitam in-
spirant. Verbum autem a 10. leuare & tollere est.
At verò illi testimonio ex prioribus ad Timo. c. 6. D. Hiero.
in commentarijs super epistolam ad Titum 1. ca. respon-
det in hæc verba: Queritur quare ad id, quod apostolus
ait, secundum fidem electorum Dei & cognitionem ve-
ritatis ianxerit, quæ iuxta pietatem est, vitium nam sit a-
liqua veritas, quæ non in pietate sit posita & nunc ad di-
finitionem eius infertur cognitio veritatis, quæ iuxta
pietatem est. Illi planè veritas, quæ non habet pietatem.
Si quis Grammaticam artem nouerit, vel Dialecticam, ut
rationem rectè loquendi habeat, & inter falsa & verba di-
stinet, Geometria quoque & Arithmetica & Musica ha-
beat in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa
pietatis. Scientia pietatis est nosse legem, intelligere pro-
phetas,

ARG. RATIONIS NAVR.

phetas, Euangelio credere, Apostolos nō ignorare. Abi- que pietate verō notitia veritatis d electa ad presentia et zternitatem non habet p̄miorum. Hactenus Hierony- mus. Sanos ergo sermones vocat apostolus eos, qui sal- tem animæ præstant: pios verō, qui pios & religioſos ho- mines faciunt. Hæc humana ſcientia non exhibet: ſed nō proinde eſt Theologo inutilis. At apoſtoli non fuerunt humanis literis eruditi. Fateor: Chriſtus non docuit eos Geometriam, Aſtologiã, Phyſicã. Et hoc ite fateor: Spiritus ſanctus docuit eos omnem veritatem, nec Phi- loſophiam, Arithmeticã, aut Geographiam docuit. Ve- rum eſt & id quid eſt. Chriſtus nobis & Apoſtoli non Dia- lecticã artem, ſed nudam ſententiã, quæ fide a ho- nis operibus caſtroditur, tradiderunt. Non repugno. Non igitur ſunt diſciplina iſtæ Chriſtiano doctori viles. Id verō eſt, quod ego conſtantiffimè pernego. Apoſtoli ſi- quidem, vt ait Clemens, Spiritus ſanctus omnia placè ſuggererat, quæ erant & ad ſcripturam ſacram intelli- gendum, & ad docendum cuiuſvis generis homines ne- ceſſaria. Nos autē, qui Spiritus hoc peculiare donum non habemus, ſi humanarum ſciens literarum rudes & igna- ri, nec diuinas percipere ſane poſſumus, nec perfecti eſſe in Eccleſia doctores. Chriſtus etiam & Apoſtoli non docuerunt nos humanas diſciplinas, vt fides noſtra non eſſet in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei: dōcere etiam nihil voluerunt, niſi quod eſſet ad ſalutem necce- ſarium. Alioqui, ſi exemplum placet, ignoremus Gram- maticã, quoniam Apoſtoli Grammatici non fuerunt. Si- mus barbari, quia non fuerunt eloquentes Apoſtoli. Nihil conſulere cogitatio meditarum & præparatum intere- mus, quod Apoſtoli hereticis, Philoſophis, Tyranniſque euincendis repente atque ex tempore ſapentiſſimè lo- quebantur. Quomodo autem docti ſunt omnem verita- tem, Auguſtinus in Ioannem declarauit. Sunt autem ſine dubio humane quædam veritates, quas tamen Apo- ſtoli non ſunt edocti, nos tamen vtiliter addiſcimus. Quod enim diſciplinis humanis ſubiecta ſit veritas, quã tractant & in qua verſentur, adeo eſt manifeſtum, vt ſu- tum ſit & me probare velle, & alios negare. Quo verò re- pore

Socr. li. 1.
hiſt. eccle. 8

1. Strom.

LIBER NONVS.

271

tere, quo loco, quo cum hominum genere diſciplinis hu- manis Theologo ſit vtendum, nam & hoc in argumen- to quaeritur, alio libro ſumus ſuſe ac diligenter explica- tur. Itaque nunc res eas prætermittimus: quarum ratio & maior eſt, & in aliud tempus differenda.

Tantum ergo poſtremum illud argumentum reſtat, cui reſpondere debeamus. Id quod argutè Clemens Ale- xandrinus 1. Stromatum libro ſacit, inquit: Non per ablationem Philoſophiæ perimitur veritas, ſed ad eam cooperatrix & adiutrix inuenitur: ſicut primus & ſecun- dus gradus ei, qui aſcendit in coenaculum, & Grammaticus ei, qui eſt philoſophaturus. Nam & viſus & auditus con- fert ad veritatem, mens autem eſt, quæ eam appoſitè & naturaliter cognoscit. Perſpicuitas etiam opem fert ad tradendam veritatem: & Dialectica, ne proſternamur ab hæreſibus. Et eſt quidem per ſe perfectæ ſeruatoris doctri- na & nullus indiga, cum ſit Dei virtus & ſapientia. Ace- dens autem Philoſophia non veritatem facit potentio- rem, ſed debilem aduerſus eam efficit ſophiſticã argu- mentationem: & propulſans doſoſas aduerſus veritatem inſidias, vineæ eſt ſepes & vallum. Et quæ eſt quidem ex fide veritas, tanquam panis neceſſaria eſt ad viuendum. Quæ autem præcedit diſciplina, eſt obſonio ſimilis & bellarijs. Declinente cœna ſuauiſ eſt placennula, vt ait Pin- darus Thebanus. Hactenus Clemens. Hactenus etiã nos de octauo loco dixerimus. Ac ſi quæ ſunt fortè reliqua, ea in nouo, qui ſtatim ſequitur, diſſe- rentur.

Noni libri ſiſis.

DE

Socr. li. 1.
hi. eccle. hiſt.
ca. 16.

DE PHILOSOPHORVM NATVRAM
DVCEM SEQVENTIVM, AV-
CTORITATE, QVAE NON LOCO
POSITA EST, LIBER DE-
CIMVS.

CAPVT I.

Venadmodum argumenta theologo-
darentur à Philosophia atq. ab om-
ni omnia ratione naturae. ita ex-
plicata ac in hoc loco superiore. Sequi-
tur, ut eas persequar, quae pertinent
ad Philosophorū & Historie humanae
auctoritatē. Hi namq. soli duo res illas
ex loeis, qui sunt in initio ppositi de quib. dicere aggre-
diar, si pauca prius de instituto ac iudicio meo dixerō.
Quāvis enim libri nostri non modo in scholastica pugna
& concertatione versentur, sed multa etiā alia continent
ijis vtilissima, qui interiores scrutantur & reconditas li-
teras, tamen interdum vercor, ne quibusdam bonis viris
scholae nomen sit inuisum, mirenturq. in ea illud carula
tantum me operē & temporis ponere. Ego autem quā-
diu res scholastica per eos gerebatur, qui iuventutem ad
scholae Theologiam inuolare sunt soliti, meas curas cogi-
tationesq. omnes in id contrebam, ut me quavis via &
ratione ab scholasticis constitutionibus liberarem. Nō
enim existimabā, meam operam scholae theologis quo-
quo modo necessariam. Cū autem a academia viros li-
los summos amiserit, & quidā ex reliquis, qui huius re-
tuendae socij esse deberent, studia hęc vel tanquam arida
contentiosaq. dimiserint, vel certē, ut laboriosa & mo-
lestā declinauerint, Lutherani verō quasi noxia quoque
reprehenderint: indignum iudicavi illi me otio dare,
quod multis antē mihi magnisq. desiderijs optarā. Itaq.
ita illi

LIBER DECIMVS.

272

In his studijs ab initio versatus aetatis, existimaui hone-
stissime me Christianae reipub. inseruire posse, si animum
in schola meam, vel repugnantem cōtinerem. Cui cum
moleum adolesceas, discendi causa, temporis tribuis-
sem, posteaquam Theologiam publicē profiteri cepti, me-
que ipsum discipulis tradidi, tempus ferē totum conti-
nebatur in docendo, scribendi otium non erat. Satisne-
bam enim magnum onus, non discipulos modo quoti-
diana & lectionibus & disputationibus instruendū, ve-
rum etiam de multis & verbo & scripto respondendū.
Accedebant etiam non infrequentes ad populū concio-
nes, quibus me vel necessitas adiudicabat, vel voluntas.
Eures autem res praesertim magnas eodem simul tempo-
re non modo agere, sed ne cogitare quidem possumus.
Quinobrem de hoc opere absolendo, in quo tantam
difficultatem inesse videbamus, ut viro indigeret, non so-
luta egregie docto, sed nullia alijs negotijs praepedito, o-
mnem omnino spem sepius abiecitimus. Sed partim di-
scipulorum precibus efflagitati, partim amicorum con-
silijs euasi, tuo vero iussu potius, Pater optime, cui illu-
dij, praesertim in re tam iusta, cū difficile est, tū ne ex-
quam quidem obistere, labescimus, ut aiunt, horis opus
huc informare decreuimus, ut si quo foret casu nequea-
mus absoluere, certē instituisse videamur. Eō verō me
in me instituti mei poenitet, quōd facile sentio, ut nihil
aliud agā, excitare me homines non socordes ad rei ma-
gno inuestigandae cupiditatem. Nos enim si non assecu-
ti, at id secuti profecto sumus, ut ea his libris explicare-
mus, quae nec facta erant nota nostris, & erant cognitio-
ne dignissima. Sed iam ad instituta pergamus. Danda en-
nim opera est, ut etiam si ad alia aberrare aliquando ce-
perit, ad haec reuocetur oratio.

CAPVT II.

Fuisse olim in Ecclesia nonnullos, qui Philosophorū
auctoritatē ab schola Christiana rececerint, Clemēs ^{102u. 19.}
Alexā. per libet, grauis in primis auctor. Tradit et-
iam hanc illos persuasionem induisse, quod Dominus a-
pud Ioanuem dixerit, oēs quoerquot ante se venissent, su-
103

DE PHILOSOPH. AVCT.

res fuisse & latrones: nec audisse eos oues. Fures autem
vocos a iunt, quod fuerint sophista tallaces. Nam sicut
stren, quendam turandi attem ipse quoque Aristote-
les dixit et iustinus, cum docuisset Philosophos similes
esse latronibus, & tanquam deceptores redarguisset, et
insidias Crescentis philosophi interemptus est, ut Euse-
bius scribit lib. 4. Eccle. histor. ca. 16. Non sunt igitur philoso-
phi audiendi, praesertim cum nostrae semper doctrinae re-
pugnarent. Nam ut Rufianus lib. 1. Eccle. histor. ep. 2. re-
fert, Arrii sauebant vim in quaestionibus callidi, & obli-
simpli citati fidei aduersi. Arque Epiphanius lib. 2. adun-
sum hereses, ca. 69. eo nomine taxat Arrianos, quod ius-
tini noui Aristotelici, & ab hoc philosopho ueniunt tan-
tationes sibi ihs affuerint, relictaque damni mansue-
tudine Aristotelem induerint, ita nec spiritus dominum in
se habere digni facti sunt. Et Hiero. aduersum Lucium Ar-
istotelis fonte mutuari.

Paulus denique ait philosophos, dicentes se esse sapien-
tes, stultos factos esse, traditosque in reprobum sensum
eorum igitur auctoritas nullius apud nos momenti esse
debebit. His & similibus argumentis uetus error ille
nitebatur. Quem tamen iam diu sepultum sine ullo
argumento Lutherus suscitare conatus est, dam-
subinde eum scholasticos ceteros, tum magis D. Thomam
quasi auctor fuerit regnantis Aristotelis uastationis
doctrinae, sic enim loquitur contra Latomum, uidebat
Domiciani exemplo, philosophos non uerba solum, sed
orbe pellendos esse credit. Nos autem quid fides Catho-
lica, ratioque sana teneat, breuiter & sine disceptatione
docebitur.

CAPVT III.

Philosophorum auctoritas eorum, qui falsa senserunt
nostram non potest adiuuare doctrinam, & latere
cognita scire, ut Augustinus ad Dioscorum uere & sa-
pienter scripsit. Quid enim nobis est, ait, propter de-
fectionem Christianae religionis, quarere quid sentiat
Anaximenes, Democritus, Epicurus, Parmenides, & Me-
lissus.

LIBER DECIMVS.

273

Illis, alijs, similes huius farinae philosophi, quorum do-
ctrina ex orbis naturae rationi contrarijs plena fuit?
Non itaque omnes Philosophi, schola nostrae probati
sunt, sed illi, de quibus apud Platonem Socrates, Sunt in-
quit, in mysterijs multi quidem, qui gestant serulam,
panem uero Bacchi. Magnifica uero uox & magno uiro
& sapiente digna, qua docemur, multos utique barba
& palio tenus, sed paucos re uera fuisse Philosophos.
Paucos igitur hos, qui scilicet naturae vim & effecta, mo-
rum ac uitae normam, uia & ratione inuestigarunt, ma-
gnaeque ex parte consecuti sunt, Theologis esse utiles, hac
narratione contendimus. Nec uideo equidem cur hu-
iustmodi philosophos tanto Lutherani odio prosequan-
tur, nisi quod auctores obscuros intellectuque difficiles
pertransire nec uolunt, nec uero possunt. Etenim opti-
morumque Philosophi commentaria, praesertimque A-
ristotelis, diuipulum non modo ingeniosum, sed am an-
tem etiam laboris exigunt. Illi uero cum parum inge-
nio ualeat, tum in laboribus et uita etiam Christiana pel-
lendis occupati & sunt & fuerunt. Quamobrem, quod
in philosophorum libris difficile atque arduum esse uide-
atur id, & horrent ipsi, & ab eo iunonum animos alie-
nant. Quid autem sibi Theophilus Alexandrinus uelit,
penitus non intelligo, cum in secundo paschal. libro O-
rigenem carpit, quod Philosophorum argutias tra-
ctibus suis misenerit, atque ita ex malo exordio in tabu-
las & deliramenta processerit, ac Theologicum dogma
laedum & uicium fecerit. Quod illud apud Porphyrium,
quanquam ab impio Philosopho dictum est, uerius ta-
men & luculentius dictum est, Origenem Graecorum di-
uicias omnes ad Christianum dogma locupletandum
conuertisse. Sed haec forte obscura sunt, cum lenite ar-
gumentis nullis apposis explicantur. Facis primum
illustranda sunt sumorum uirorum haec. Deinde pa-
rum nostrorum testimonijs. Tam rationibus, apertissi-
mis dico quidem, sed quam paucissimis. Cum enim in hu-
iusmodi causis, quae scholae propriae sunt, uerear equide-
ne eorum ex scholasticorum disputationibus, non ex cele-
stis sensu deprompta nostra uideatur oratio, interdum
M m argumentu-

DE PHILOSOPHORVM AVCT.

argumeta ducta à ratione perstringimus, & veritatem quam sequimur, maiorum potissimum auctoritate fundemus. intelligendum est autem, cum proposita sint genera decem, è quibus argumenta rationelq; manent, splendidissimum videri, quod veterum traditione exaplisq; consistit. Atque si bono loco res essent, quæ more aguntur & instituta ecclesie, de his nihil erat arguendum, illa enim ipsa certissima argumenta sunt. Letheranorum verò oratio tota mox erat excipienda. Est enim inimica ecclesiasticæ regulæ, sine qua nihil rectum esse potest, nihil cõlans, nihil verum, sed hæc aliàs. Nõ quod inflat agamus. Porò olim ecclesie doctores summi fuere, qui idẽ fuere philosophi, Didymus, Iustinus, Origenes, Gregorius Nazanzenus, Basilius, Gregorius Nisicens, Damascenus, Augustinus. Tales enim habebantur, ecclesiasticæ scholæ præfici solere, Eusebius lib. 5. eccle. hist. c. 10. scribit his verbis: Consuetudo antiquitatis tradita seruabatur, ut diuinarum scripturarum doctores in schola ecclesiastica habeantur. viri duntaxat scientia, & eruditione probatissimi. Huius officij auctor & dux tunc satia illustris habebatur Panteenus, qui à Philosophis Stoicis prius nobiliter floruisse. Trahit quoq; Origenes apud Euseb. lib. 4. c. 16. nõ solùm à Panteeno, sed ab Heracla aliisque plerisque doctoribus apostolicis Philosophorũ libros legi solitos. Quod si sanctorum loca referre voluerimus, quibus illi philosophorum testimonijs vtuntur, nõ eorum modò, qui de meritis, sed eorum etiam, qui de natura scripserunt, verendum nobis est, ne in cauta partem dubia testibus viam minimè necessarijs. Legant illi omnia eorum commentaria, quibus de opere sex dierũ disputatio instituta est, atq; in his vel solis videre poterunt, & quanta fuerit in sanctorum nostrorum perlegendis philosophis diligentia, & quã sit philosophorum explicãdis sacris literis vlt. Vide aut etiam Hier. in 17. ca. Hier. lib. 2. aduersus Iovinianũ, ubi etiam cum heretico differet, varijs philosophorum testimonijs vtitur multisq; e philosophorum commentarijs, rerum naturalium exemplis edens, plinẽ docet quantum horum auctoritas Theologo ad argumentandum con-

LIBER DECIMVS.

ferat. Sed de hac re paulò post. Nunc id, quod erat institutum, persequamur. Danẽ vt reliquos præteream, quos stare à nobis aduersarij nostri non dubitant, Epiphanius certè ipse, quem nobis obijciunt, Philosophorum auctoritatem hand semel usurpat. Posturus enim hæresi, quãnam ratione essent hæretici fugandi, Aiant, inquit, hi, qui hæc in consuetudine habuerunt, edoce Dictianũ, Syracis, Libanoridis, Abrotani, Biturnis, Thymiamaris, Lapidis Gagata, aut cernu cerni fugari reptilia, & venentia iaculantia. Irè hæresi 73. cũ multis argumentis tuasset, beatã Virgine post partum virginitatem cõseruasse, subdit: Si verò etiã ab alia quãdam speculatione ipsas res accipere conuenit, attingentur quoq; rationum naturæ cognationes. Aiant legunt non patere præterquam semel & vnum. Cumq; subiectis causam, quã eius rei Philosophi naturales redderent, colligit beatam Virginem, quæ Leonem peperit de tribu Iuda, non nisi semel atq; vnicum peperisse. Epiphanius, & Chrysostomus instituent, & cum hæreticis de hæc errans, Philosophorum testimonia refert. Quin etiam Paulus nõ solùm eum ethnicis persuadet, sed etiam fideles instituit, Poetarum & Philosophorum testimonia referre solet, ex quibus argumenta sumit. Nam ad Achenientes loquens ex Arati Allonomi, Phocionis usurpat illud, ipsius enim & genus sumus: ad Corinthios verò ex Euripidis Poetæ tragedijs illud, Corrupti sunt bonos mores colloquia præua: ad Titum aut ex oraculis, Epimenidis Philosophi illud, Cretesca semper mēdaces, mala bestia, ventres pigri. Ac subiicit hoc Protinus: Testimonium hoc verum est. Si igitur quædam Apollonius, ea Philosophorum testimonijs cõfirmat, Pauli etiam nõ modo aliorum sanctorum exemplo scire nos idem & possumus & debemus. Aliter erat locus, à patribus testimonijs ostendere Theologis Philosophos esse viles, ubi nihil laboris esse videtur, cum referatur hoc pleriq; quidẽ nõ obscure, sed aperte scribit. Augustinus lib. de doctrina Christiana 2. ca. 40. Socrates, lib. 2. histo. eccle. cap. 16. Nam loquens de quibus auctores Citareu alior, nisi aliò nõstra testinaretur oratio.

Vide Arist. 6. anima. 6. Crit. lib. 13. ca. 7. Herodo. lib. 2. Hoc Hieronymus ad Titum 2. ca. ad Ephes. Menandri tribuit, Clement. verò Alex. Euripidi.

DE PHILOSOPHORVM AVCT.

oratio. Certè Hieronymus in episto. ad oratorem Magnum non testatur hoc modo, sed magna etiam argumentis confirmat. Terram est propositum, rationibus illud ipsum demonstrare. Id quod faciam plane, & faciam breuius, quam res tanta fieri possit.

Multa à Philosophis prudenter fuisse & grauite dicta, multa etiam breuiter, & commodè dicta, multa denique ingeniose & luculenter exposita, qui negauerint, si non sunt verbis & ratione, sed vinculis & carcere fangandi. Atque si etiam hoc naturæ ratio præscribit, ut que viri graues, ingeniosi, eruditi, acutè diligenterq; tradiderint, ea iuuenes memoriæ mandent, hec q; studeant illorum, & scientia, & prudentia doceri, necesse est, Philosophorum doctrinam non iuuenibus solum, sed his etiam omnibus esse vtilem, quibus vilius aliquid committitur cum humana sapientia & prudentia futurum est. Quod si ita est, idque nos superiore loco factis ostendimus, Theologos ad res multas huiusmodi commercium habituros, nimirum quoad poterunt & licet, ab eorum lacere non discedent, qui rectè de moribus & natura sentiunt. Idque ipsam si ita est, Philosophorum certè libris Theologi dare operam debent: nec enim alios hodie reperiunt, qui de rebus huiusmodi sapientius & sapientius philosophentur. Verù autè primum, verum igitur & extremum. Nam illud quidem absurdum est, quod quidam dicunt, omnia esse sacris literis prædicta, que ad rationem hominis institutendam videntur esse opportuna & necessaria. Quorum error, quoniam abundè ex his, que supra diximus, exploditur, nò est hic pluribus refellendus. Quid enim stultius esse potest, quam aut in scriptura sacra liberales omnes disciplinas tractatas credere, aut huiusmodi disciplinis existimare, hominis rationem non bene & vtiliter institui? Quod si philosophia Theologo vtilis & bona est, ea autem nisi philosophorum libris adiutus conlequi non potest, non vtiq; sunt ei philosophi negligendi. Cum autè herbarum lapidum, animantium, arborum, elementorum, aliarumq; rerum terrestrium caelestiumq; cognitio, sacris literis intelligenda sit magnoperè necessaria, quemadmodum

Lib. 8.
69.

August.

LIBER DECIMVS.

275

August. de doctrina Christiana li. docet, nosq; etià suis in eum in 13. huius operis libro fusi demonstratur. Inanis profecto erit, qui in harum rerum cognitione paranda eos auctores neglexerit, qui & summo ingenio, & magna peruestigatione, & multo temporis experientia, in his cognoscendis elaborarunt. Cum igitur hic locus nihil habeat dubitationis, quin Philosophi plurimi Theologi profint, illud, de quo dubitari à doctis etiam potest, à statuendum est, argumenta è Philosophorum auctoritate petita, certane, an potius incerta sint.

CAP. III.

Philosophorum omnium vna eademque consensus certam fidem facit Philosophici dogmatis. Quod enim in alijs artibus valet, ut auctores probati tantum opus eos, qui eam artem sequuntur, auctoritatis habeant, & inde non nisi temere discedi solent, id in Philosophia, ac multo etiam magis valere debet, ne in rebus naturalibus cognitione vario discipuli versentur errore, nec habeant vnicui quos sequantur. Bene, inquit Aristoteles lib. secundo de celo, sese habet quemq; sibi preiudicare, veteres & maiorum maxime nostrorum sententias veras esse. Atque si in omni disciplina & arte, oportet ad discipulum credere, ut & Aristoteles idem prudenter admonuit, & Theodorus magna ex eorum videri ostendit & patet, in Philosophia certè perdiscenda sententia eius professoribus, in eadem præsertim sententijs concurrentibus, fidem habeamus oportet. Quanta vero arrogantia erit, quanta temeritas, non cum Platone dicam Aristotele, Hippocrate, Galeno, Theophrasto, Theophrasto, Alexandro, Dioscoride, egerisque huiusmodi Philosophis, vnum idemq; concipientibus dissentire, quorù scripta & magna cura studioq; elaborata, & posterorum non examinatione modo expensa, verù etiam consensione probata sunt: sed contra sui temporis doctos homines dicere, & singularia placita communibus anteposere. Nempe, id est, ut ille inquit, bellare cum deo, id est, naturæ repugnare: maior enim pars eo deferri sollet, quò à natura ipsa deducitur. Ex quo intelligitur, non esse

Mm 3

non esse

DE PHILOSOPHORVM AVCT.

non esse alienum, Theologicis institutis ad ea coniecta, qua in natura dubitationem afferunt, adhibere doctos homines, & si morum qua sitio est, vsu peritos: & quid his de vno quolibet quaestiois genere placeat, exquirere. Quod si Aristoteles, & ij, qui ligna fabricantur, & veri etiam poetae suum quisq; opus a vulgo etiam cosulitari vult, ut si quid reprehensum sit a pluribus, corrigatur: quanto magis Theologo prudenti non de rebus sapientum Philosophorum iudicio, per multas de rebus naturae sententiae, mutandae & corrigendae suat, licet verum esse videatur? At enim in rebus, quae ad mores continent, non doctissimorum Philosophorum modo, sed vitorum quoque optimorum, nulla etiam causa reddita, valebit auctoritas. Nam, quod Aristoteles docet, ut omnia ferre tradidit, quae ad modum de saporibus palatum sanum recte iudicat, infedum non recte sic vit bonum & iustus huiusmodi a malo rectumque a prauo egregie discernit, contra autem omnes affectus animi perturbati, tollit iudicium verum, idque adulterat. Ad id illud verum est, qualis vnusquisque erit, tale etiam iudicium proferet. Atque ipse idem Aristoteles plane testatur, non minus eos, qui sunt experti, & seniorum prudentiumque sententias, quam ipsi demonstrationibus adhibere animum oportere. Tamen quam oculum enim, ait, per experientiam, habentes principia ipsa rerum agenda cum certum, & ad ipsa perinde atque a natura actu recte discernunt. Quis moxre huiusmodi prudenter innocentius, in motum iudicij sancti vni exempli nos sequi voluit. Grauiissime quoque Plato in Timaeo, Fieri, inquit, non potest, ut deorum filijs si des non habeatur, etiam si absque probabilitate, & necessariis dicant demonstrationibus. Et Ecclesiasticus, Cor, ait, boni consilij statue tecum. Anima enim viri sancti enunciat aliquando vera, melius, quam septem circumspectores sedentes in excelsis ad speculandum. Quae causa mihi semper fuit patet sanctissime, atque optime, ut in rebus huiusmodi praecipuum iudicium tuum non minus expectare, quam altissimum cuiusque eruditissimi Philosophi atque Theologi. Intelligebam enim virtutes illas omnes, quas expertus fueram in te, nullo etiam Dialectico syllogistico interueniente, id quod

6. Ethic. cap. 11.

20. d. 1. de quibus.

cap. 37.

LIBER DECIMVS.

id quod rectum esset secuturas declinaturasque contrarium. Mihi autem haec oratio suscepta non de te est, sed de proborum genere toto. Neque illam de scientiis dogmatis, sed de prudentiae iudicijs potissimum intellectum velim. Iudicia quippe prudentiae, mutariis moribus permittantur, scientiae vero decreta, non item. Ad his autem longe dissentio, qui decernendo conscientiae casibus, sic enim vocant, relictis doctissimis Philosophis ac Theologis spirituales nescio quos homines consulunt, qui visionem cordis sui loquuntur, non de ore domini. Multa quoque perfectione exercitationeque virtutum opus est, quemadmodum ait in 4. cap. Ioannis Origenes, ut bona & mala, vera & falsa diiudicare possint. Iam autem illi sunt, qui, quod Apostolus ait, exercitatos habeant sensus ad discretionem boni & mali. Sed haec haec tenent. Nunc eo redeamus, unde huc digressi sumus. Constitutum est igitur Philosophorum iudicium, certum scilicet, qui magna doctrina excellentique ingenio valuerunt, in magno pretio esse nobis habendum, si non iam haberi temerarij. Omnino si quicquam est probabile, nihil est profectio magis, quam naturae principia naturalibus discipline doctores aliquos mortalium generi praedisse. Quis enim adeo esset insipiens, ut academia vnquam liber sine praeceptoribus institueret? Certum, quoniam notus in Iudaea Deus, quae diuinae scientiae Gymnasium erexit, Rabbinos ibi etiam procurauit. Et quoniam apud Christianos Evangelicae doctrinae academias esse voluit, Apostolos quoque, Prophetas, Evangelistas, Doctores dedit, qui eam in Christi repub. doctrinam proficerent. Quapropter, cum vniuersis gentibus edocendis naturae leges ac disciplinas eniderit, non sic vero simile, nullos huiusmodi legum ac disciplinarum magistratos instituisse. Atque etiam si ab illa similitudine argumtari conuenit, Clemens Alexand. Philosophiam, ait, Graecis a Deo veluti proprium testamentum esse datam. Quemadmodum ergo nec Iudaeorum, nec Christianorum testamentum, ita ne Graecorum testamentum quidem absque interprete dereliquit. Quocirca diuine huius quoque procuratoris erat, ut non omnes simul Philosophi aut in Dei

Rom. 12. Heb. 5.

Eph. 4.

6. Strom.

DE PHILOSOPHOR. AVCT.

Rom. 1.

Pfal. 93.
Job. 35.

cognitione aut in morum & vite regula, aut etiam in rerum naturalium intelligentia, quæ quidem sine illa duo propria necessaria, hallucinae sentur. Quæ res efficiunt, ut iuxta Pauli sententiâ Græci fuerint inexcusabiles. Qui tamen excusari possent, si eorum præceptores non ad veritatem bonitatis ostendi satis, informatique essent. auctore nature optimo ducere atq; magistro. Id verò scripturæ etiam divina testatur. De Deo enim in Psalmo scriptum est: Quod docet hominibus scientiam. Et in libro in libro tibi: Quod docet nos super iumenta terræ. & si per volucres ea li erudit nos. Nimirum sicut quibusdam animantibus, qui tanquam principes, & duces reliquorum à natura dati sunt, concessi sunt quidam instinctus, quibus ad gregis quisq; sui ducatum rectam vtilemque ferantur, ab aliquo retrahantur & noxio ita in hominum mentibus, qui natura duces sunt cæterorum, multas esse notiones credendum est, quibus in illa, quæ ad imperitorum & rudium populorum doctrinam spectantur, inducuntur. Nec enim melior est belluarum conditio, quam nostra. Atq; boetius magno vir ingenio in primisq; doctus, communes sapientum conceptiones, sic eniti opulenti, non minoris facit, quam si communes essent omnium hominum. Nosq; ipsi s. ac 7. loco, ad eandem expositionem ostendimus, communia doctorum etel. si istorum præiudicia nõ aliter esse accipienda, ac si omnium fidelium essent communes conspirantes sententia. Quæ obrem id quidẽ non est dubium, quia verum & explicitum illud sit, de quo omnium philosophorum ratio consistit. Quomodo enim homines & ambitiosi honore & glorie, & ceteri serè aviditate carpedi, & plurimis seculi maximiq; locorum intervalis se iancti, in vna sententiam convenirent, nisi hanc quasi conspiratione naturæ impulsu quodã agerent. Ex qua rursus intelligi perspicitur: licet id, quod paulo ante dictum est, Philosophos ab uno aliquo mortali magistro excepisse ea, quæ populis ac gentib. universis communi consensione conscripserint. Verissima ergo sunt communia Philosophorum placita, nec ab illis licet, si omnes ad unum idem certant, dissentire. Ac Hieronymus libro 1. adversus Pelagianos

LIBER DECIMVS.

anos, cum ad dactylus eam Philosophorum communem sententiam obiecerit, qui unam habeat, cum omnes habeat virtutes: respondet eam quidem Philosophorum sententiam, sed non apostolorum, neq; esse illi curare quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat. Sanè quis sit Hieronymus in dialogo mos, que in argumentis ejusdẽ figura, ne longum faciam, hoc loco præteream. Hinc enim argumento facile responderet Hieronymi sententiam hanc eandem & veram confessisse, & Philosophorum auctoritate probasse, ut in Esa. cap. 6. Philosophorum sententia est, & Apostoli Jacobi, hæc esse sibi virtutes, ut cui vna defuerit, huic omnes defint. Et in 36. caput eiusdem Prophetæ, Virtutes, inquit in unum se sequuntur, ita ut qui unam habuerit, omnes habeat: & qui vna excuerit, ceteris careat. In dialogo igitur illo nõ vult Hieronymus se in dogmate fidei auctoritate Philosophorum videri, quam tamen ipse idem alijs locis usurpat.

CAPVT V.

Quo verò de vniuersis aut alterius Philosophi secta differunt, longè diuersa questio est. Atq; quo quisq; doctior & grauior est, eo est illius quidẽ, & probabilius auctoritas, & fide dignius testimonium. Sed nulli Theologo ita sese ad iudicandum debet, ut ab eorum quidem vniuersam putet discendum. Non enim æquũ est, ut apud Christi discipulos tantum Ethnicis vniuersis auctoritas possit, ut etiam sine ratione vincat. Refert certe in quacunq; arte plurimum, vnum in illi excellentẽ auctorem legere, cui potissimum te addicas. Nullus tamen vniuersi eruditus sentiendi tibi ac dissentendi auctor futurus est. Nemo enim fuit omnium, qui nõ, vt homo, interdum hallucinaretur. Eiusmodi quis primas inter Philosophos habeat, qui sue proinde ille sit, cui præcipuã dare operam oportet, sit, vniuersi sint doctissimi hominum discrepantesq; sententia. Nam, vt alios præterea, in huiusmodi causa aliud D. Aug. videri solet, cui caue quæcunq; anteponas, nec enim doctior vir fuit Augustino quisquã, nec clarior. Aliud aut videri D. Thomam, maximo grauissimoque theologo atq; philosopho.

Not. que ratione philosophi inter quos sunt.

DE PHILOSOPH. AVCT.

D. Augustino Plato summus est, D. Thom. summus est Aristoteles, sic ferè res habet, ut id doctrinæ genus quis, que maximè probet, cui à teneris annis maximè affectus est. Et exoritur August. ratio ex altera parte, nullos esse omnium Christianorum magis doctrinæ concordes, quam Platonicos. Plato liquidè fuit ex Hebræis philosophus, ut Clem. Alexand. auctor est. Imo verò, inquit Thom. Peripateticorum doctrina Christiano dogmate conformit plurimum. Clem. enim Alexand. lib. 1. Strio. etiam refert Aristobolum multas libris probasse philosophiæ Peripateticam, ex lege Moïsaica & alijs depèdisse Prophetis. Ac D. Thomæ sententia quidem, & omnium penè gentium & maliorum seculorum vsu probata est. Platonem enim iam inde multis annis vis in angulis homines omnes legunt. Aristot. verò magno consensu orbis academiæ resonant. In Aristotelem quoque illud elogium vnicum vniuersæ consentiunt gentes, per antonomasiam philosophum, hoc est, philosophorum primarum fuisse. Iure ergo illum amplectimur, cuius de laude omnium sit tanta confessio. D. etiam Thomæ sunt Theologi scholastici assensu, ut in schola theologiæ, Plato ne locum habeat quem demerita eam Aristoteles occupavit. Illud constat, neminem in rebus naturalibus plenè eruditum esse posse, si solù Platonem legat. Solus aut Aristot. abundè sat est, ut sit homo in Philosophiâ tribus omnium partibus eruditus. Sanè, ne quis causetur, in seculo Aristot. Theologi, Platonem autem meliorem esse. statim placuisse, sciat, quicumque est tandem, scholam Aristotelicam Alexandria tum etià vigere solitam, cum ibi doctores Apollinici vigerent plurimè. Sed enim, ut nihil quidem videtur, nec Augustini, nec Thomæ contentanda est sententia. Nam & ipsi concedendū est, qui Aristotelem amant, & ipsi fortitan, qui Platonis amici sunt. Quorum iudicium, in eo quod de animi immortalitate, de Dei providentia, de rerum creatione, de finibus bonorum & malorum, de que alterius vitæ vel præmio vel pœnis, Platonem a peritibus constantiusque locutū asserant, difficile factū est non probare. Probata verò magis est Divi Thomæ opinio, sed ita tamen, ut adhibeatur moderatio quedam, sine qua

4. Strom.

Basch. li. 7. cap. 3.

LIBER DECIMVS.

qua probari illa non potest. Placet enim quisque nobis Aristoteles, & rectè placet, modò ne repugnantem etià animi ad Christi velimus semper dogmata convertere. Id quod interpretes ferè solent. Qui viam contextui sæpè asserunt, atque Aristotelem cogunt, ut velit nolite pro fide catholica pronunciet. Petri tamen autem, si placet, & in his quidem exemplis, in quibus errasse Aristotelem vulgo Theologorum fortasse non putat. Nec enim hoc loco de unitate mundi, mentiumque præfinito numero disputandum est. Sed ne de animi immortalitate quidè. Nam illa priora obuia sunt omnibus, hæc autem quæstio in his ætate, quos de anima scripti, accuratissimè est a Gaetano disputata. Verùm hæc consideremus, quæ diffinitiora sunt, & quæ Aristot. variè verbis de indiffinita ad imponendam, compositis ostendit videtur entia esse, ut si à doctis fortasse viris iure quandoque & verè reprehenderetur, haberet quò posset elabi, atque ab amicis excusari. Nec ego hic tamen aduersus Aristot. excusationem infirmito virum doctissimum, deq; humanis literis omnibus bene meritum. Sed cum plerique ab illo nunc non aliter atque ab oraculo pendere videantur, secureque omnia illius opera legerent, minnenda est hæc opinio, ne ad hunc Philosophi placitis dissentire piaculi loco sit. Audimus enim Italos quosdam, qui Iuis & Aristoteli & Averro tantum temporis dant, quantum factis literis illi, qui maximè sacra doctrina delectantur, tantum verò si dei, quantum Apostolis, & Evangelistis illi, qui maximè sunt in Christi doctrinam religiosi. Ex quo nata sunt in Italia pestifera illa dogmata de immortalitate animi, & diuina circa res humanas improuidentia, si verum est, quod dicitur, nihil enim præter auditum habeo. Cum homines Aristotelis inflati opinionibus suspiter sibi blandiantur, & inde in maximo versantur errore. Sed hæc hæc tunc. Nunc ad propositum revertamur.

Primus igitur locus, ubi contra scripturarū fidem errasse Aristotelem exillimo, habetur de somno & vigilia, quo loco negat Deū immittere somnia, reddiditque eius rei causam, quod si Deus eorum esset auctor, sapientibus vel maximè, & his quidem vigilantibus ea immitterentur.

Artes nos angelos ap. bellorum, quorum non verum ex omnibus arif. p. 4. p. 10.

Alc.

DE PHILOSOPH. AVCT.

Alterum exemplum est in tractatu de bona fortuna ubi res fortuitas dicitur gubernationi ac directioni subtrahit, duobus argumentis persuasus: Vno, quod res fecundę pravis obducant, quoru Deum habere curam non sit vero simile. Altero, quod Deus potius diceretur in electa fortunę homines sapientes, cum contra tere videtur, imprudentissimos quosque esse fortunatissimos.

Tertius locus est libro primo de celo, ubi quis quid genitum esset, id corruptibile alterit nec incorruptibile quequam, quod non esset ingentum. Poserat veritate omnia varias harum vocum significationes, ne res verbi ignorantia clauderetur. Ratio itaque se aduersus Platonem bonam habere causam, certamque providentiam sibi victoriam pollicens, contra mortem suam non obsecrare, sed quam fieri potuit aperte docuit, quicquid incorruptibile esset, id ingentum esse ac perpetuum oportere, hoc est, nullo vnquam modo inesse posse. Sic enim vocem illam interpretatur, Quę exire siceret, vt anima rationalis aut corruptionis esset obnoxia, aut esset certe ingentia ac sempiterna.

Quartus locus est libro quinto, in sumque duodecimo Metaphys. quibus locis desinit, Deum animal esse perpetuum & optimum. Vocat autem Deum communis nomine substantiam quicunque celestem, & diuinam. Nam post hæc incipit inquirere, an illa substantia sempiterna vna an plures sint. Atque eodem lib. 12, consentit bene antiquos res illas præstantissimas deos appellasse. Iudicium autem per amphibologiam, nunc enim mentem ipsam deum vocat, nunc celum, cuius anima meos est, id quod libro etiam 2. de celo videre licet. Sed ne quis admirat, quod celestes substantias animalia hic Aristoteles nuncupet, nam veterum more substantiam animatam sine anima sensitua, seu intellectiua vocat animal, itaque arbitratur deum illum vnum principem ceterorum, extremo celo affixum, per se mouere ipsum, quomodo ceterę mentes suos orbis mouent, suntque Arist. ipsorum orbium animę vt & D. Tho. 2. con. gen. c. 70. admittit. Nec Aristo. aut 8. Phys. aut. 12. Metaph. hominis intelligentiam ad aliud principium reuocat, quam

Hex. 10. 13.

LIBER DECIMVS.

279

quam ad illam primam mentem, quę vi sempiterna prima mobile ciet.

Quintus locus est eodem quoque libro, ubi substantias intellectuales casuum morticibus virtutem tribuit infinitam, quod infinito tempore moueant.

Sextus locus est eodem etiam libro, ubi, vt mihi quidem videtur, Dei providentiam præmaturę & superstiti, quę probos & improbos in futura vita manent, fabulas esse significauit, gratia vulgi continead in officio confidias. Reliqua, aut, fabulose iam sunt allata ad persuasionem vulgi, atque ad vsum legum vitę quę humanę utilitatem. Et quę enim rogo illa sunt veteribus tradita, in quibus hæc ambo conueniant, vt sit ad vsum legum, & ad vitę humanę utilitatem tradita, nisi ea, quę nos explicare volumus, Aristoteles nouit, ne proborum honorum, eorum vel maximę, qui Reipub. curam gereret, inuidiam sibi edumque conflaret. Nam, quod Aristoteles Deo rerum humanarum providentiam adimat, maxima auctoritate Theologi affirmant. Clemens Alexan. *Cap. 2. 1. 4.* lib. 3. Strom. & Epiph. 3. lib. aduersus hæreses, c. vltimo. *36 ar. 2.* Quos autem locupletiores auctores querimus, quã sanctus eruditos, in Græcorumque doctrinis apprime versatos? Annę ipse etiam Aristotelis de se testimonium expectamus? Nimirum 12. Metaph. lib. verbis artificiose excogitatis, ac in hoc etiam a more suo discederet, absurdam esse docuit, Deum de quibusdam intelligere, quod præter videre aliqua, quã non videre. Vbi non dixit absurdum esse Deum quãdam intelligere, sed de quibusdam intelligere, aut meditari, vt verus interpret reddidit. Vt non tam simplex rerum vilius intelligentiã, quã providentia earum, & cura significaretur. seu ita itaque Deum magna curato, parua negligere. Atque in libello de mundo, si modò eius est hoc opus, Deum fuisse similem magno Persarum regi Xerxi, vel Cambysii, vel Dario, qui ipse per se maxima, & pulcherrima regi obsecranda, iustiora, & sordida mandet alijs. Ac 10. Et hic libro, Quod si dii, inquit, curam habent aliquam humanarum rerum, quemadmodum existimatur & creduntur, ratioabile est, eos amantibus mentis honorantibusque

DE PHILOSOPH. AVCT.

quadam ratione cernatur. sed sit in promptu: necesse est ut de illa quoque pauca dicantur. Est enim hinc dicitur: philosophia autem lex vite est ac ratio. Quo fit, ut legum nihilum periti philosophi consensu sint, scilicet qui vix ut ille ait philosophiam profiterentur. Ius vero civile nulla in parte Theologia prodesse posse, ex eo primario deditur, quod humilimodi iura dicitur presbyteris, atque adeo monachis esse interdictum. Repugnat ergo Theologia illa facultas, a qua ut clerici abhorreant, lege canonica prescribitur. Cumque Theologia rursus de rebus civilibus sit, ius vero civile in rerum humanarum earumque temporalium administratione versetur, vix intelligi potest, quem usum Theologo de rebus aeternis differere scientia, qua res temporarias administrat, praestare

Dist. 10. c. quemcumque.

v. q. 3. c. Imperatores. dist. 10. c. leg. ge. d. 96. c. bene.

queat. Ac Cyprianus, faceret quidem pontifex legibus imperatorum uti, sed pro cursa rerum tantummodo temporalium. Non igitur vii ecclesiastici, cum res Theologicas, hoc est, aeternas sempiternasque tradidissent, leges imperiales usurpare debent. Imperatoribus volunt, leges imperiales usurpare debent. Imperatoribus quoque edicta, qua ius civile continet, Dei quancumque legibus aduersantur. Non ergo Theologus, ex illis argumentum aliquod idoneum accipiet ad conclusiones theologicas componendas.

CAPVT VIII.

Sed illud verius est, iuris humani facultatem, in multis theologo commodam esse posse. Si enim illa canonica scientia est necessaria, huic autem perita legum adeo coniuncta, & colligata est, ut vix altera possit ab altera separari, theologus sane ut ius canonicum, in quo quoque & civile cum illo connexum vendicare debet. Quod autem sacrorum statuta canonam principum, sua institutionibus adiuentur, vix illis que illas auent, cellatur Lucius 3. de nou. ope. nun. c. 1. Vnde illud apud Iulios, si legis sine capitulo vale poco, ma il Canonista senza lege, vale niente, factum est iam iurum seculo pro uerbum. Rursum, Pontificum iura plerumque civilia

LIBER DECIMVS.

ad iuris rationeque vtantur. A theologo igitur, cur in pontificum familiare esse oportet, non erit iuris civilis cognitio aliena. Augustinus praeterea non improbat, si terreni imperij leges in suum adiutorium heretici assumant, id enim fecit Apollolus. Probandus est igitur, ac multo etiam magis theologus, si aduersum hereticos, cum vel de rerum temporalium dispositione res dixerit, vel de moribus in rep. aut constituendis aut reformandis, legum civilium auctoritate adfuerit. Id quod Augustinus id contra Donatistas sepe facit. Nec enim peccatum alicuius locum refertur, cum iam multis hoc sit D. Augustino usurpatum. Ad haec, in disputatione de iustitia, & iure, incidat theologus aliquando necesse est. Quo loco sane inceptus erit, si ea, que grauius a vitiis clarissimis de iure dicta sunt, negligere voluerit. Praeterea in pactis, stipulationibus, ceterisque contractibus in rerum dominio, prescriptione, testamentis, donationibus, testibus, iudiciis, alijsq; sexcentis huius generis, quorum Theologo opus est, ab illa a nigro, equum que ab in quo discernere? Saepe nimirum, si eius manus esse creditur, animarum cauere periculis, earumque saluti consulere, iniustitia quippe mortale peccatum est, quare nihil est mirandum, si qui & multorum confessiones audire debet, & de iniustitia plurimis respondere, ab eo legum qualem qualis cognitione ipse requirat. Quid enim ad restitutionis materiam apte exacteque tractandam de rebus huiusmodi Theologus disputaturus est? Nam iniustitia & aequitatis, in foro etiam conscientiae, rebus arbiter esse poterit, nisi multa a iureconsultis, & civilis prudentia mutauerit? Minime id quidem. Nam licet iustum iniustumque internoscere philosophorum, Diuque Thomae libris Theologus adiutus possit: at id solum faciet in genere, in specie autem sine iuris aliqua peritia non faciet. Sed haec videri possunt obscuriora, cum sine appositione exemplorum lentius disputatur. Exemplis illustranda sunt haec, que rationibus subtilius quam satis est, disputari videntur. Proferam aut aliqua multa exempla, na omnia erit operis in finiti. Sic igitur primum, si potius dicat se habere scrupulum super his aut

DE PHILOSOPHORVM AVCT.

his aut illis bonis, quæ videlicet ex præscriptione len-
gi temporis possidet, quæ ex donatione vxoris alienæ
habet, quæ ex testamento minus solenni, quæ ex obli-
testato obuenerunt. Sit secundum exemplum, Sicut
penitens se habere licet super hac illius causa, nesci-
reque se an cedere debeat liti, an potius illam valeat iu-
stè prosequi. Sit tertium, Si quis primogenitum à Theo-
logo quaerat, an peccet mortaliter, et in sorores in lona
trindonio collocet, nisi res alieni soluat, quod contra-
xerit, nisi protogenium curet & tueatur. Quid in dona-
tario? An teneatur ad debita? Quid in domino? An à
subditis possit solita quædam munera exigere, eosque
ad consueta onera siue realia, siue personalia obligare.
Placent enim nobis hoc loco quidem iurisperitorum
illa voces. Nec semper nos oportet accurata distinc-
tione differere. Quin satius est de nominibus parum esse in-
licitos, esseque interdum faciles, & negligentes, quem-
admodum Plato nos & in Theæto & in Politico ex-
monuit. Verùm hæc obiter, iam ad illa redeamus. Sed
quid opus est plura? An ne speciatim definire, quando
in iudicijs, in contractibus, in vltimis voluntatibus, se
nonnunquam etiam in delictis committatur in iustitia,
vires Theologi non excedit? Cùm casus occurrant in-
numeri, qui naturæ lege defini non queunt. Id si
est, vt est certe, insolentia erit maximè in eiusmodi
questionibus iuris peritiam continere. Iuris autem
peritia non aut consultius inuestigari, aut inueniri cer-
tius potest, quàm in iuris voluminibus. Quæ non aia
quæcumque philosophorum volumina, nec eloquen-
tia, nec prudentia superant. De quinquaginta locutor
pandectarum libris. Nam posteriores leges multum o-
mnino ytraque in se ab illis declinârunt. Quod si bi-
bliothecas omnium Philosophorum vnus Cicero vi-
sus est duodecim tabularum libellus, & auctoritas pon-
dere, & vilitatis vbertate superare, quid nos credere o-
portet de illis quinquaginta libris, quibus non leger
modo duodecim tabularum, verùm multæ etiam alia
continentur de hominum conuentionibus, deque iure
& æquo prudenter sanctæque prescriptæ? Sane istam, in-
quam,

LIBER DECIMVS.

282

quam, volumen est, & iustitiæ templum merito illud C. de vel
Iustinianus appellauit. Atque cùm è sacra morum phi-
losophia ius esse ortum civile constet, vt fontè, sic cer-
te & ritulos Theologus colet, ne parum sit in Philoso-
phia ipsam religiosus. Sane qui ius civile Theologo
neglegendum putat, is bonam partem moralis philo-
sophiæ reuellit: cuius subsidium, si quis illi neget de mo-
ribus differenti, stultus esse videatur. Quia ergo sapè v-
tatur Theologus labùdio iuris in disputatione Theo-
logica, idcirco istam iuris scientiã Theologiã tanquam
ancillulam pedissequamque adiunxi.

CAP. IX.

ET quanquam argumentum, quod à iure civili du-
citur, nec certum fortasè, nec exploratum est: sed
probabilissimum est tamen, cùm omne, tum illud
magis, quod à legibus Christianæ Republicæ vñ pro-
bat Theologus accipiet. Non enim sine diuino nutu
huicmodi leges Romanis esse datas credendū est. Quia
dicuntur per ora principum promulgatas fuisse, Ioan-
nes & predicat. Et Augustinus, inquit, humana iura per L. nam
imperatores & rectores seculi Deum humano generi di-
stribuisse. Ac Demosthenes, leges inuentum munusque
legum esse putat. Et Cicero principis legem ad iuben-
dum & verandam aptã, rationem rectam esse, ait, sum. iusti. &
in iudicio non errabit os eius. Ad Dei ergo procuratio.
hæc pertinuit, vt numine quodam legum Romanarum
latores affarentur, quo ad Reipub. moderationem ca-
sata præferberent, quæ essent iusta atque legitima. Qu-
obrem si Theologus ex illis argumentum sumat, nihil
a nouerit à professionis suæ instituto, & si non certò
at probabiliter argumentabitur. Nec enim mihi Lu-
cretius Viues probari potest, in eo, quod vniuersam
legum Romanarum, & vim nititur frangere, & eleua-
re auctoritatem. Plus ille nimio interdum sibi indul-
get, dum corruptas disciplinas persequitur. Nec noni-
bus solim citores, qui vel irreperunt vel inuasent
Nū 2 cont-

DE PHILOSOPHORVM AVCT.

coarguere, sed antiquorum recepta placita conuellerentur, maximo quidem semper verborum arbitria, sed vi quandoque argumentorum minima. Dixit ille quidem in libris de corruptis disciplinis multa verba multa præclare. Atqui fidenter pronunciamus ad quod tanquam è diuorum concilio descendisset. Multo autem iuris doctis probaretur magis, si qua diligentia, & discretudine causas corruptarum artium expressit, eadem collapsas restituisset, sed in tradendis disciplinis elanguit, cum in carpendis erroribus vigisset. Nec mirum. Nam aliorum errata etiam probabiliter reprehendens facile est id quidem. Artes vero, quas iam inde à multis annis, viri quidam & indocti & barbari deslexerunt, ad rectam lineam reuocare, scilicet hoc opus, hic labor est. Hucq; erat omnino conandum, si quicquã magna laude dignum agendam erat. Aliud est leges civiles, præsertim in repub. bene instituta, longo vsu probatas reprehendere, aliud errorem interpretum interceptare. Quamquam Ludouicus, quod ad iurisperitos attinet, eadem nobiscum sensit. Ait enim, Ac iuris civilis veteres interpretes summo olim in honore habere, iur quidem merito magnisque rationibus. Quoniam in civile, vt à præclaris philosophis grauer prudentia editum fuerat, ita illud etiam non nisi graues prudentesque philosophi interpretabantur. Postea vero quam facultas hæc in eorum manu esse cœpit, qui nulla philosophia, nulla graui disciplina antè instructi ad eam, & ornati accesserant, scientiæ huius splendor omnis deletus est: neque eius professores habentur in pretio nisi à vulgo, quod libidus plenum est omne. Quemadmodum autem Aegyptij sacerdotes mirifice colebatur, quod multa in mathematicis posuissent operã, Geometria vero Aegyptus tota indigeret, cõsulis per annos singulos agrorum limitibus ab inundante Nilo: sic cum lites inundantiæ suæ orbis Christiani fines persuaferint, misericorditer cõfuderint, necesse est, eos honore summo affici qui uirgorum componendorum dicuntur esse periti. Cõpauit nec ne, ipsi viderint, hoc nos certè videmus, minus ibi esse litium, vbi minus est huius generis literatorum.

Diodorus in primo.

LIBER DECIMVS.

283

Mouit nos itaque eos iureconsultos, ne ego quidem in vltimæ theologie vendicare cupio. Nec enim mihi iureconsultus est leguleius quispiam, cautus & acutus, cautor formularam, auceps syllabarum, iniustitiæ æquæ, vt iustitiæ patronus. Sed ad docere, civiles leges eas vel maxime, quæ Christiani populi vsu & more obseruare diuisant, theologo ad argumentandum esse viles. Sed de his satis. Nunc de historiæ auctoritate dicamus. Nam argumenta quæ posuimus, vt iuris civilis auctoritatem eleuaremus, faciliora sunt, quam quibus refutandis nostra immorari debeat oratio.

Decimi Libri finis.

Nn 3

DEHV.

DE HVMANA
NAE HISTORIAE AV-
CTORITATE, QVAE PO-
STREMO LOCO EST POSITA.
LIBER VNDECIMVS,

CAPVT I.

Superiore locum vix dum finieram, & et-
ce nuncius afferitur, parentem meum esse
sumum Viēne diem extremum obiisse. Et
vero audito nuncio, si motum me negā,
quā id rectē faciam, videriat sapienter
sed certe mentiar. Motus sum enim ta-
li parenti orbatus, qualis, vt arbitror,
apud mortales reliquis nullus est. Cū autem ego
illi meas has lucubrations nuncuparem, scilicet de la-
boribus, quos eius potissimū causa susceperam, aliqua-
diu cessarum est. Mihi enim antē ita iucunda huius libri
cōfectio erat, vt non modō omnes abstergeret librari
molestias, sed efficeret labores molles etiam & iucun-
dos. At verō postea nihil omnino erat, quo rēdium &
cura leuaretur. Etenim viuo patre, cū de locis theolo-
gicis aliquid vellem scribere, ille mihi occurrebatur non
eo solum dignus munere, sed in cuius etiam nomine vi-
gilix nostrę gratius apparet. Nunc autem, quę simi-
lem inuenturus sum, vt patris loco substitui? Solebam
mihi equidem charissimum parentis vultum iſtere. Et
quotiescunque scribendum erat, aut ego eram cum lo-
cū aut ille mecum, ille addebat aculeos, ille torpentem ex-
citabat, ille, ne oſitare quidem me sinebat. Tanta erat
in absente etiam patre reuerentia, At modō opus ceptū
persequi cupienti aqua haeret, vt aſſit, nec quicquam eo-
nor, vbi non labascat animus victus quādam citō. Longo
enim à me ille spacio seiunctus, nō minus mihi deſeli-
quit moriēdo doloris, quā aſſerebat viuendo letitiae. Sed
cū

LIBER VNDECIMVS.

214

et in accepto vulnere etiam mihi magnū inspiratumq;
contigerit, nihil autem agere animus nec deberet, nec
posset, ad postremum locum omnino appellendus fuit:
ne res bene & vtiliter inchoata, eius morte intercipere-
tur, qui etiam nunc ē superis vigiliis iū meam munus
exigit. Nec verō dubitem ego querenti, cui scribam, re-
spondere: Patri non scribo, qui me non ipsi hęc tantū
modo dare voluit, sed etiam alijs proderet. Quia igitur
apud Theologos sit historiae humanae & vtilitas, & au-
doritatis, explicaturi modō sumus. Orabit autem sine du-
bio Pater, vt quod iter illo in terris cogente carpsimus,
eodem nunc ē caelis fauente peragamus.

CAPVT II.

De historia humana in Theologia vtilitate.

EMeritum ē vadi, & seipulos preterueta est ora-
tio mea. A rebus enim difficillimis ad res faciles dela-
pius sum, neq; historiae humanae auctoritate expli-
canda potest, aut ingenium, aut Theologia mea periculi-
tari. Multo verō id minus, eū illud explico, quā sit
Theologo humana historia vtilis & necessaria. Nullos
quippe hic aduersarios habemus, nulla contra veritatē
argumenta sunt, Etenim vix omnes docti consentiūt, ru-
des omnino Theologos illos esse, in quorū lucubrati-
onib; historia muta est. Mihi quidē non Theologi solum,
sed nulli satis eruditi videntur, quibus res olim gesta
ignotae sunt. Multa enim nobis ē thesauris suis historia
suppeditat, quib; si careamus, & in Theologia, & in qua
tuncq; sermō alta facultate inopes saepe numero & in do-
cti reperemur. Cū verō pāteat, quandoque in re quō-
dam gesta Theologicae disputationis cardinē verti, quis
est hic, qui neget, interdū etiam in scholastica disputa-
tione opus esse ex annalium monumentis, restes excitare
clarissimos veritatis? Equidem historiam esse Theolo-
go differenti necessariā, cū saepe alias, tum maxime in
hoc opere animaduerti: vbi quātus mihi fuerit historiae
humanae vsus, qui superiores libros attingent, is facile
iudicabit. Nam quā magnus postea futurus sit, nō au-
deo ego in praesentia dicere, ac mōres aureos videat possi-
cri.

DE HUMAN HIST, AVCT.

geri. Certè quantum historiarum cognitione Theologi indigeat, vel illa abundè magno argumento sunt, qui eius ignorantia sunt in varios errores lapsi. Huius generis quidam exemplum ponunt, quod Traianus Gregorij precibus à gehenna liberatum, non vulgo solum sed Diuo etiam Thomam inueni persuasum est. Persuasum est autè Ioannis Damasceni auctoritate, cui ò sanè Thomam plurimum deferebat. Sed illius fabellæ inquirunt, argumento nemo adduceretur, si ex temporum ratione intelligeret, Ioannem Damascenum rei eius auctorem esse non posse, ut qui plus vno seculo iuxta horum sententiam Gregorium antecesserit. Nam Raphael Volaterranus, Vincèntius Valuasensis, ac Datus Antennus illum tradunt sub Theodosio floruisse. Sed hoc exemplum ineptum est, cum Ioannes ille Damascenus, qui quatuor de orthodoxa fide libros edidit, sub Constantino & Leone floruerit, hoc est, Diuo Gregorio iam defuncto. Nec in re aperta opus est aut Ioannem patriarcham Hierosolymitanum, aut rerum scriptorem Romanorum lib. 21. & 22. aut alios etiam historicos excitare, ubi Ioannes ipse Damascenus nò obscure indicat, quo tempore extiterit. Primum enim Cyrillum sèpè refert, qui post Theodosium fuit. Synodi quoque Chalcedon, aliquando meminit. Qui lib. 3. c. 10. Petri cuiusdam Guaphæ mentionem, qui sub Iustiniano in quinta synodo damnatus est. Sed & lib. 4. cap. 17. contra Iconomachos scribit, eosdemque in libro hæres. Iconoclastas & Thymoleontes appellat, à Leone scilicet, qui scèta illius præcipuas & auctor & adiutor fuit. Eodem præterea hæres. lib. Monothelitas commemorat. Cyrum, Sergium, & Eustathium, qui damnati sunt in sexta synodo sub Agathone papa: aduersum quos copiose etiam scripsit libro. 1. de orthod. fid. cap. 14. & 15. Quæ omnia qui expendunt, facile intelligat Ioannem Damascenum post Gregorium extitisse. Nam quod Tertemius ait, duos fuisse huius nominis, alterum sub Theodosio, qui libros illòs Theologia composuerit, alterum sub Leone, qui pro ita animabus depugnarit, id commentitium eorum est, ut ex loci modo excitatis apparuit. Nec verò historiam ego illam

LIBER VNDECIMVS.

non probo. Mirum enim est, hominem Græcum rem & notari, & toto, ut ipse inquit, orbem vulgatam, Græcis hæc prodidisse, quam historia tamen omnis Latinorum ignorat. Sint ergo fabulæ, non repugno, ea quæ de Traiano & Gregorio referuntur. At non ob illam causam tantè, quia prior Gregorio Damascenus fuerit. Verùm hoc in genere Hispanus noister Gennadius Sepulveda non pertrahit, homo neque meo iudicio imperitus, & suo valde doctus, errè & eloquedi arte clatus, & à Theologia studio non abhorrens. Qui cum persuadere vellet, barbaris non orbis oppugnandi iustam esse belli causam, in eam argumentationem iudicabit: quod Gregorius in epistola lib. primi septuagesimæ tertiæ, id quod refertur 23. p. 4. si non, Gennadium commendat, qui tantum Christianæ dilatandæ causæ Reipub. bella susceperit, quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei prædicatione circumquaque discurret. Hoc verò Gregorij testimonium quam sit ineptum ad rem propositam comprobandam, is quoque ipse Gennadius facile iudicasset, si ex historijs didicisset, eos, aduersum quos bella Gennadius gessit, hostes non imperij Romani modò, verum etiam ecclesiæ Christi, fuisse. Id quod ex alia quadam ad eundem Gennadium epistola, quæ est in eodem lib. numero 72. luce clarius videre licet. Nec dubitari potest, Vandalos, quorum reliquæ eousque in Africana provincia supererant, Atriana peste affectos, nec ignoratur Donatistas, quibus Africa tum etiam plena erat, præmissis & vi contra Catholicos, nò solum disputatione pugnas. Sed de his exemplis non est hic locus differendi, ubi breuiter & in transcurso Theologum admonemus, ut ne historiam ecclesiasticam negligat, cuius & cognitio magnos fructus parit, & ignorantia parit errores. Iam verò Augustinus lib. de Doctr. Christi. 2. cap. 28. ethnicorum etiam historias ad intelligentiam scripture sacre plurimum conferre tradit, ostenditque ex earum ignorantia quosdam circa scripturas errasse. Videlicet Irenæus lib. 1. lib. & Trullianus circa ætatem qua Christus passus est, vario c. 19. & 49. sunt quidè errore versati, sed ob eandem causam tamen. Tertullianus Historias enim humanas hoc loco neglexerunt, quibus in opere cognitio

DE HUMAN. HIST. AVCT.

aduersus cognitis ea res facillime expeditur. Quamquam utique
Iudeos. errores sui ex euangelio quoque poterat admodum. Atque
Vide Bute. Erasmus, * quas tenebras super uniuersam terram factas
li. 1. eccl. planè scribit euangelista, * eas ipse super Iudæam tantum
hisp. c. 10. fufas intelligit, falsaque intelligentiam causam ponit a quo
Epph. h. e. vera, neque si vera esset, satis idoneam, quod si hoc tenebrarum
reus. An- tanto spacio contigissent per uniuersum orbem, aliquid
gust. lib. de ceri seu Laminus ten Græcus scriptor eius rei meminit.
doctr. h. e. fer. Nam epistolam, qua Dionysius astruit eccl. p. 1. illi
2. c. 12. Iren. se diligenter & uidisse oculis, & animo cõsiderasse, que
in 40. an- si nomine Dionysij cõfictam deridendam propinat. Atque
no Christi ro nec quam Philosophiæ & doctrine laudem Dionysij
passim es- Ariopagite exipere conatur Erasmus, eã ego in hoc ope
se dixit. re asserere instituo, nec id etiam reprehendo, quod ille
Tertull. in Hieronymum eius interpretationis auctorem facit, cui
70. scribit non alius quisquam scripturæ interpretis aperiens eã
Cle. Alex. dicit, illud ago, nisi humanas historias hic ignorare
1. Simon. & Lactant. rasmus, tenebras profecto illas aliter, ac uere quidem, in-
in h. di. terpretatur. Phegon enim Olympiarum egregius dis-
na. li. 4. putator, in quatuordecimo libro ita scribit, Quatuor
* Mat. 17. rem anno 202. olympiadis, magna & excellens inter-
4 In auo. mines, quarante eam acciderant, defectio solis est facta
supr. Mat. Dies hora sexta in tenebrosam noctem uersus, ut secula
617. et se celo uisa sint, terraque motus in Bithynia Nicenæ u-
per alla bis multas ædes subuerterit. Quem annum eò postho-
420. c. 17. ne Dominica concurrisse Euseb. in chroniciis partem
Lucianus quoque presbyter Antiochenus, uir moribus
& eruditione præcipuus, cum gentibus de fide Christia-
na disputans, Requirit, inquit, in annalibus uestris, & in
uenietis temporibus Pilati, Christo patiente, fugato sole
interruptis tenebris diem. Auctor est Eusebius libro 9.
eccl. hist. c. 6. Tertullianus demum, Eodem, inquit, mo-
mento dies medium orbem signante sole subducta est.
Deliquit uisq; putauerunt, qui id super Christum præsi-
entium non sciuerunt: & tamen cum mundi casum uelut
in archiuis uestris haberis. Hactenus illa in Apoc. c. 20.
Quibus ex rebus facillè intelligitur, sacris literis exposi-
tis historias etiam gentium esse necessarias. Quæ quã-
quã ita sunt in promptu, ut res disputatione non egent,
sunt

LIBER VNDECIMVS.

286

Ant tamen nobis in tertio decimo libro suis explicã-
da. Cum igitur ibi hæc simus exemplis manifestissimis il-
lustrari, nõ est cur quæ eius libri propria doctrina erit,
hæc nos tam loco opportunè aueritamus. Atque ut
Geometricæ solent non omnia argumentis ostendere, sed
postulare, ut quædam sibi concedantur, quod facilius quæ
uelint, explicent. sic ego interim à lectore postulo, ut mi-
hi concedat esse in libris sacris loca plurima, quæ sine hi-
storiæ humanæ cognitione expediti non queunt. Quod
autem in disputatione aduersum fidei Christianæ inimi-
cos, rerum gestarum monumenta Theologo peropportuna sine
clarissimorum uirorum usus aperte confirmat. Ita
Tertullianus ex ipsius Romanorum historiis argumen-
taur, pessimos quosq; seuos Christianis crudeliterq; fuisse.
Beniam itaque esse, id quod mali homines in se feruntur,
in libro uero ad Scapulam, quor rerum gestarum exem-
plis usus est, ut persuaderet ob vexatos Christianos, mul-
tos gentium præfides tristes exitus habuisse. Quamob-
rem qui cum nostris pugnauissent, eos cum Deo qua-
ere sine dubio certasse. Cyprianus idolorum omnium
uauitate, qua historiæ scientia & commemoratio-
ne cogituit? Hieronymus quor quamque uarias aduer-
sum Iouinianum historias in commendationem uirgi-
nitatis castitatisque commemorat? Lucianus presbyter,
quemadmodum supra diximus, ipsos gentium annales
excitat, ut nostræ etiam fidei dogmata illorum testimo-
nia asserat Eusebius Iudæos & Paganos sæpè ex historiis
humanis resutat. Non ergo historia solum ecclesiastica,
sed etiam, quæ est ab ethnicis auctoribus scripta, theo-
logo contra aduersarios fidei utilissima est. Quapropter
eodem esse omnino in historiis gentium aut inerrissi-
mæ & legitime est, aut falsidij delicatissimi. Enim uero quod
commodè ac prudenter, non in concionibus dico, sed
etiam in disputationibus Theologus exempla proferat,
tam quodpiam uel iustum esse suader uel iniustum, quo
nam à uicis, aut probis, aut improbis usurpatum esse
Tertullianus, Hieronymus, alijque uiri grammatici satis
ostendunt, qui nõ raro in uisum generis
seleciantur. At exempla probabilia sine historiæ cogni-
tione

*In apologo**Ita**In libro**quod idola**non sint dis-**si aduersus**lactantium**li. eccl. 6.**hisp. c. 6.**li. 2. ca.**2 li. 3. c. 7.**In apologo**Ita**Ita**Ita**Ita**Ita*

DE HUMANAE HIST. AVCT.

sione proferri qui possunt. Quam latè igitur historie vtilitas fusa sit, apparet: siquidem quacunque Theologia in-
gredimur siue concionando, siue disputando, seu sacras literas exponendo, in aliquam historiam vestigium ponimus. Itaque cum ad has multas res Theologo periculosus sint historiarum libri, studiosè profectò ab eo legendi sunt, ne turpiter in rebus ad se maximè pertinentibus errer, eaque ignoret, que ignorari non sine imprudentia modo, sed ne sine imperitia quidem possunt. Historiam quippè, vt Cicero venustimè dixit, cum magistra vix est, tum lax etiam veritatis. De historie ergo vtilitate hactenus dictum est, nunc de auctoritate videamus.

CAPVT III.

Argumenta continet, quibus auctoritas humane historie impugnatur.

Quanquam, vt paulò antè dicebamus, è locis scripturalis enauiganit oratio, nec ea, quæ in huius loci explicatione disserenda sunt, ingenij vim aciemque desiderant, egent tamen quædam horum grauitate et iudicio. Quæ ex re sit, id quod vix credibile est, vt in loco facili & explicato perdifficiles & lubricæ quæstiones exsistant. In primis enim constituerandum est, quantaque sit historie humane auctoritas, & quam faciat in Theologia fidem: quod non adeò expeditum est. Deinde quis auctor probabilis ac fide dignus existimari debeat: quæ res est omnium difficillima. Cùm enim non ex sermone hominum recenti, sed ex maiorum memoria acque annalium veritate, eruenda sepe sit veritas explicatio eius, quæ in Theologica disputatione veretur, oportebit sanè de historia præferri veteri iudicari, historicos omnes internoscere, mendacesq; à veracibus secernere. Quam facultatem quoniam mihi nec ar rogo, nec debeo, fateor, me non sine metu ac pudore quodam hanc pronuntiam suscepisse munere necessitatis, non voluntatis opere perfunditurus. Non quòd mihi in tanto officio, tamq; graui causa defuerit, sed quòd video penulosum esse eo vel maximè loco iudicem velle fieri, vbi

LIBER VNDECIMVS.

287

vbi vir ille nimirum exigitur, cui & antiquitatis memoria in munera habeat, & prudentia summa grauilis-
que iudicio sit præditus. Sed quò citius hoc, quod suscepimus, non mediocre munus conficere possimus, cuius, aut ignoratiõis meæ, aut temeritatis, aut virul-
que etiam deperatione, ad eorum reum, quas propositionibus, explicationem disputationemq; veniamus.

Principio itaq; historie humane auctoritatem arguente oppositis impugnabimus. Mox docebimus ex eiusmodi historia qualem in Theologia vsum argumenta queantur. Tertio loco ostendemus, quanam illi auctores sint, quos in historia Theologi probare de beant. Postremo, argumenta opposita refutando finem huius libri faciemus.

Primum ergo argumentum, quo historie humane fides labefactari potest, ex huiusmodi Ioseph secundum Mat. 1.
narratam suam fuisse Iacob, secundum legem fuisse I- Luc. 3.
I. Ios. Eli: Africanus in epistola ad Aristidem, Iustinus martyr questione ad Orthodoxos 66. Eusebius libro 1. Ecclesiast. histor. cap. 7. Nicephorus lib. item primo cap. 11. Ambrosius lib. in Lucam 3. Hieronymus in primum Matthæ. cap. August. lib. 2. de con. euang. cap. 3. & 2. re-
tract. lib. cap. 3. & 16. Damascenus lib. 4. cap. 13. Beda lib. 1. in Lucam cap. 10. Theophylactus in Lucæ tertium caput, omnes que serè patres scripserunt. Neque illis subito reperta hæc, aut sine auctoribus consilia sunt, sed ab ip-
si Saluatoris nostri propinquis & consanguineis tradi-
ta, quemadmodum Africanus affirmat. Hæc verò multis argumentis commenticia esse probat libro primo harmonie euangelicæ. Olander, atque, vt sibi quidem videtur, ita probat, vt non modò Diuo Thome, ceteris, que Theologis quasi portenta somniantibus insulter, vt Iam citam eos in istos appelleret, qui hæc primi in lucem ediderunt.

Secundum argumentum est, quòd Ioseph virtum Mat-
thæ alteram prius uxorem habuisse, ex qua filios suscepit, qui fratres domini in Euangelio dicuntur. Eusebius lib. 2. Ecclesiast. histor. cap. 1. Nicephorus lib. 2. cap. 3. vbi etiam refert Hippolytum eiusdem sententiam, auctorem,
Ambro-

DE HUMANAE HIST. AVCT.

Nihil igitur certum ex temporum publica commemoratione accipere possumus. Aduer. Hel. in Septimum, Lex vera historiarum est, ut Hieronymus... Idem Beda... Euf. l. i. Et... h. i. cap. u.

Octauum, Augustinus sermone 71. de immolatione Isaac, Antiquorum, ait, relatione refertur, quod Ad... Et Cyprianus in sermone de resurrectione Christi...

Nonum, Clemens Alexandrinus, Eusebius... Theodoretus, Hieronymus & Augustus. ex anal... in Chron. de Dario Histatpis fuisse completos. At hoc non modo...

LIBER VNDECIMVS.

Illam & commemoratum est, sed sacris etiam literis aduersum, quae non implicite & abscondite, sed patenter...

Decimum, Hieronymus auctor grauisimus historiarum prodit, quod in secundo Darij anno templum aedificari coeptum est: At verò exploratè perceptum est & cognitum...

Vndecimum, Flerique historici & ij uobiles tradiderunt, Artaxerxem aedificationem templi impedisse. At tunc contra scriptura tradit, templum aedificatum esse precipiente Cyro, Dario, & Artaxerxe.

Duo decimum, Iosue post mortem Moysis 26. annos imperasse, auctores sunt Iosephus lib. 3. ant. ca. 1. Sabellus Aeneas, lib. 4. Naucleus Chronographiae suae generatione 24. Nam Eusebius in chronici, atq; hunc fecerunt Iudorus, Seuerus, Sulpicius, & Ioannes Corion, 29. annos Iosue imperio tribuerunt. Quae si vera essent, non esset vera summa 480. annorum, quae ab exitu filiorum Israel de Aegypto ad templi aedificationem 3. Reg. lib. 6. colligitur.

Tertium decimum, Si qua historia Theologo probanda est, ea erit maxime, quae omnium ecclesiarum ore celebratur. At eiusmodi multae nullam faciunt profus in Theologia fide. Erenim, ut ea praetercamus, quae ridicula & fabulae de Circo & Iulita, de Gregorio, de Catharina martyre, de 11. vndecim mille virginibus referuntur, certè historia Thomae Apostoli apocrypha & commentitia est, non solum Gelasio 13. dist. c. Sancta Romana, sed etiam Augustino lib. 22. con. Faust. c. 79. & lib. unico aduer. Adimantum cap. 17. & lib. de ser. do. in mon. ca. 28. His adde Marthae & Mariae Magdalenae fabulam, quae narrat ad Mariam quidem Magdalam, ad Martham verò Bethaniam sorte haereditaria peruenisse: eum contra scribat Ioannes Bethaniam Castellum Mariae Marthae fuisse.

DE HUMANAE HIST. AVCT.

Quantum decimum, ea historia reliquas videtur excellere, quae à summis pontificibus probata est. Constantini verò donatio, lepra, baptimus, sanitas, nò modo historijs celebrantur ecclesiae: verum etiam per summos pontifices approbantur. At hec ficta esse omnia multi viri doctissimi conederunt. Nulla igitur ecclesiastica historia Theologo idonea argumenta ministrat.

Quantum decimò, Nemo in ecclesiasticis viris est, qui historiae probabilis auctor haberi queat. Non Philo temporum breuiario. Nam in eo libello, quibus exigitur tot mendacia sunt, ut sint numeratu difficillima. Nò Iosephus. Primum, quia multa tradit sacris literis velentur ter repugnantia. Deinde, quia tertium Esdræ librum in historia sequitur, quò Hieronymus nò aliter, quàm somnia rejicit. Postremo, quia in temporibus rerum notandis variò fuit errore versatus. Equis ergo in ecclesiastica historia certus habebitur? An Africani? Sed ius historia Gelasio apocrypha est. An Eusebii? Sed ius quoque historiam tanquam apocrypham, idem Gelasius reprobat. Sed in historia tripartita Sozomeni, incipit haberi. At hunc dicit Gregorius, inquis, in historia Sozomeni de quodam Eudoxio aliqua narranda. Sed ipsam historiam sedes Apostolica recipere recusat, quoniam multa mentitur, & Theodorum nimium laudat, atque usque ad ultimum sui diè magnum ecclesiae gloriam fuisse predicat. Si igitur hi, qui primas in historia ecclesiastica partes habent, incerti ac mendaces auctores sunt, nimirum neque ex his, neque ex alijs, quorum minor est auctoritas, idoneum sumet Theologus argumentum ad suae conclusiones corroborandas.

Sextum decimum, innocentius 29. dist. 2. De quibus solas ecclesiasticas historias in causis ecclesiae sine ulla approbavit. Ethnicorum ergo de rebus gestis monumenta parum in Theologiae usum valere possunt. Id quod concilium Florentinum sessione septima confirmat in hae verba, Romanorum aut Graecorum historia nequaquam in synodo vni debemus.

Decimum septimò, in Assyriorum monarchia Hieronimus commendari supra ceteros solet. At Iulius auctoritas nulla

In extra. Ingentius de pr. & rem. que est clem. in 6. in cap. fundam. de etc. in 6.

ut dist. Sancta Romana. li. 6. epist. 71.

LIBER VNDECIMVS.

Nulla extat historia. Nam quae Herosi nomine est ab Anniano edita, eam fictam esse viri eruditi deprehenderunt. De Perfarum vero rebus gestis commemorandis praefertur Metasthenes, qui veros & publicos Perfarum annales, ut fertur, secutus est. At huius etiam monumenta ea virò falliore titulo Annianus edidit. Metasthenes siquidem iste Annianus, octo solum Perfarum reges fuisse tradit, cum tamen fuerint quatuordecim, quos ordine & Hieronymus in septimum Daniehs caput, & Eusebius censet in chronico. Iam Graecarum rerum historia quid nisi fabulas continet: quas illi passim pro veris historijs edunt? Cicero quippe auctor est grauis, quòd testimoniorum religionem Graeca natio non coluit. Sci pro item apud Laetium non aliter historias Graecas ac fabulas refert. Verè quoque dixit Fabius, Graecis historijs plerumque poeticae similem esse licentiam. Vt iure illud ex Satyra vulgi etià sermone teratur. Et quicquid Graeci in edax audent in historia. Atque Iosephus in prooemio lib. de bello Iudaico, veritatè à Graecis in historia negligi testis est. Id quod in l. cont. App. lib. 6. confirmat. Sed & nostris Hieronymus cum Graecis historijs opposuisset, Non debemus, inquit, eorum auctoritati acquiescere, quorum mendacia detestamur. Sanè, ut tacemus de reliquis, Herodorus, & Xenophon, quos historiae patentes Graeci habent, confictis ferè narrationibus abundantur. Quibus in impio Romanorum? An vlli extant annales publici, quibus credere debeamus? Minime geruntur. Sed quique pro affectu suo res illorum gestas scripsit. Laudationibus però, quod Tullius ait, historiae rerum Romanarum est laeta mendosior. Quaedam autem in Livio esse, quaedam in Sallustio, quaedam in Cornelio Tacito, quaedam in Trogo, quorum fides manifestè testimonijs labefactari possit, Flavius Vopiscus verissimè dixit. Nil ergo fidei ethnicorum historijs habendum est, utpote, quae nullam habeant non modò certam, sed ne probabilem quidem auctoritatem.

Postremum argumentum historias omnia generaliter & ecclesiasticas & profanas impugnat. Illud est huiusmodi.

In orati. pro Lucio Flacco de cap. 3. 8. l. l. 2. ora. In l. 1. ca. 4. In l. 1. ca. 17. c. 27. de l. 1. cont. Appian. de legibus i. apud Hebraeos. In l. 1. ca. 17. c. 27. de l. 1. cont. Appian. de legibus i. apud Hebraeos. In l. 1. ca. 17. c. 27. de l. 1. cont. Appian. de legibus i. apud Hebraeos.

DE HUMANAE HIST. AVCT.

modi. Fidem humanam idcirco Aristoteles virtutum intellectualium numero eximit, quod iuxta ad fallaciam & verum inclinat. Theologia ergo, quae tota veritate perpenditur, non accipiet ab humana fide adiutorium, & verax cum fallaci ad argumentandum consociationem contrahet: quoniam tale argumentum ex ea parte, quae humanae fidei innicitur, aequè falsitati ac veritati innitetur. Confirmat autem hoc, vel maximè, quod homines mendaces sunt, fallereq; & falli omnes ad vna possunt. Sive igitur pauci, seu plures historici quicquam asserant, imbecilla ea omnis argumentatio erit, quae in testimonio hominum inclinata recumbit. Quocirca argumentum quodcumq; ex humana historia petita imbecillius est, quàm ut in Theologia vlla omnino faciat fidem. His argumentis loci huius auctoritas impugnetur. Nam si quae sunt alia, erunt autem fortassis plura, multa sunt: atque adeò similiter resellentur.

CAPVT IIIII.

Quod auctoritas humanae historiae aliquando probabilis, quandoque etiam certa sit.

Sequitur, ut explancinus, qualis quantaq; sit humanae historiae apud Theologos auctoritas: nam hoc secundo loco nos acturos pollicebamur. Quod quò magis intelligi possit, illud principio ponendum est, necessarium esse homines hominibus credere, nisi vita peccatum more degenda sit. Eam rem quoniam Theodoretus in opere de cura Grego. ass. lib. primo, Augustinus item in libro de vilitate cred. ad Honorat. cap. 12. & de fide rerum invisibilium cap. primo & secundo diligenter simè persecuti sunt, non erit nobis hic magnopere laborandum, atque Augustinus quidem planè asserit, non amicitiam modò, verum omnem omnino humanam societatem interire, nisi amicus amico, maritus uxori, parentibus filij, fratres fratribus, civibus civis, socijs socij fidem habeant. Multa ille asserit, quibus ostendat, necessitudinem & pietatem duo generis humani sanctissima vincula violari atque dissolvi, nihilque profus in hominum consociatione incolome remanere, si nihil

LIBER VNDECIMVS.

291

credere statuerimus, quod non idem possumus quasi manu tangere ac tenere perceptum. Humanae itaque vitae necessarium esse, hominum dictis homines sine vlla etiam dubitatione credere. Theodoretus verò fidem esse eam primariam artium basim disciplinarumq; omnium crepidinem probat etià manifestè. Nec enim, ut caetera taceamus, pueri elementarij vllam omnino possunt disciplinam puerilis facultate adipisci, nisi & nomina literarum & syllabarum nexu fide à praeceptoribus acceperint. Ut illud Isaiæ in omni etiam & arte & scientia verissimum comprobetur. Nisi credideritis, non intelligetis. Praclarum est igitur Aristotelis illud, in omni facultate atque doctrina oportere addiscentes credere, experiri eis quippè quotidianis, hoc nos nullo admovente discimus, quod cognitionem ac rerum intelligentiam praecedat fides, subsequitur autem fide scientia, cuiuscuq; veri. Qua ex re sit, ut naturae auctor in hominum mentibus inclinationem ad credendum naturalem impreflerit: siquidem non minus fides necessaria est hominis & vitae & disciplinae, quàm aut igni locus supremus, aut terrae imus, ut bene habeant, necessarius est. His aut propensionibus quasdam & quasi appetitibus natura indidit ad fines & perfectiones necessarias. Quà obrem, qui humanam fidem ex hominum animis euellere conantur, si non solùm stulti sunt, sed & gignunt mortem cum dijs bellant, hoc est, cum natura pugnant. An vero quicquam tam puerile & stultum dici potest, quàm si ea quae viderunt alij, negemus esse, qui ipsi non vident? Credere igitur necesse, nisi pueris stultiores esse volumus. Quibus positus sit prima conclusio.

Praeter auctores sacros nullus historicus certè esse potest, id est, idoneus ad faciendam certam in Theologia fidem. Haec, quoniam cuiq; per se est obuia & manifesta, non est nostris argumentationibus comprobanda. Flavius porò Vopiscus verè falsèq; dixit, neminè historiam non aliquid esse mentirum: unde fidenter se historiam aggredi habiturus mendaciorum comites.

Secunda conclusio. Historici graues ac fide digni, quibus nonnulli sine dubio, & in ecclesiasticis & in secularibus suè.

DE HUMANAE HIST. AVCT.

bus fuere, probabile argumentu Theologo suspeditur. cum ad ea, quae sua sunt corroboranda, tum ad falsas aduersariorum opiniones refellendas. Quae conclusio facta per se etiam videtur exposita. Nec enim est hominis bene instituti, & ad vitam humanam recte compositi, vicio gratiam rem credibilem asserenti non credere. Rem credibilem quoniam quaedam a Plinio, alijsque historicis vel grauisimis referuntur, quae cum vix credibilia sint, si ea fuisse negemus, non ideo historiae auctoritatem laesamus. Vterque igitur & qui cito credit, & qui ad credendum nimium est tardus, iure reprehenditur. Multo vero hic magis si eum pluribus historicis probatis grauisibus dissentierit. Si namque in duorum ore, vel trium stat omne verbum, cui aduersus hanc legem plurimis testibus rem tantum olim gestam contestantibus fidem Theologus abrogabit. Praesertim cum testimonia ex vetustate desumpta, haec potentiora ad probandum sint, quae ex sola, ut Fabius ait, criminibus odij gratiaeque vacant. Nimirum Innocentius auctor est grauis, in humanis historijs non nihil probabilis inesse, cum lege edita praecipit, ut in causis ecclesiae litigendis illarum auctoritate, quamuis caetera argumenta deessent, ecclesiastici iudices uterentur. Sed praecipue nostrae hae aetate peruersae, ne dies impudentiorum, quas esse gestas grauisissimi auctores testari sunt, in dubium vocant. Qui si idoneas causas probabilesque redderent, ad diendum forsitan essent. Cum vero reddant nullas, contentendi sunt, ut qui communem hominum sententiam contemnerint, iudiciorum humanorum potissima instrumenta, haec est, testimonia reiecerint, vitae magistrum, prudentiaeque fidem, lucem veritatis historiam neglexerint.

Baruch II. 3. c. 18. 20. dist. ca. De quibus.

Tertia conclusio. Si oes probatae graues historici in eandem rem gestam concurrant, tunc ex horum auctoritate certum argumentum promittitur, ut Theologiae dogmata firma etiam ratione constituantur. Exempla sunt et rei multa, sed pauca subiiciam. Petrum Romae & colosseum sedem, & pro Christo martyris gloria coronatum esse, oes graues historiae tradunt: vnde nos certa in quarto libro argumentatione confecimus, Romanum episcopum Petro in pontificatu succedere. Item, concilium

N. ca.

LIBER VNDECIMVS.

Necnon tempore Constantini, a Siluestro vero ecclesiae pontifice esse coactum, historici quoque grauisissimi prodere, haec nos etiam colligimus concilij Nicaeni definitiones certae esse. Quod certum sit, synodum ecclesiae generalis Romano Pontifice comprobatae errare non posse: certum quoque Nicaenam eiusmodi esse, cui nec vniversitas pastorum ecclesiae defuerit, nec Romani episcopi comprobatio. Plurima sunt eiusmodi, quae communi historicorum consensione traduntur. Prae modo negare, sed in hanc rem addubitare, stultissimum est. Quid enim stultius esse potest, ut eundem locum diuini verbum, quam si ea genera belluarum, quae in subro mari Indiae gignantur, nulla esse dicamus; quia nunquam vidimus? Omnia tollamus. Ergo, si ita placet, quae aut historia nobis, aut testes graues & probati adferant. Ita, sit ut mediterraneum mare esse non credat, nec in insulis natis, in qua lepuleae os vulpeculaeque sola viderint, credant Leones & pantheras esse: illi vero de elephanto quis dicat, etiam videtur posse. Historiae igitur fides vel certa laudanda est, cum in idem auctores vnuersi consentiant. Certa quippe apud homines ea sunt, quae negari sine pernicacia & stultitia non possunt. Peccare itaque Iosephus in ebraea Appionis libro, in veritate historiae signum certum esse dixit, si de iisdem rebus eadem omnes conscribant. Verum de his, licet breuiter, diximus tamen quod satis est. Nam his paucis expositis, nisi ego fallor, qualis quantaque sit historiae humanae auctoritas, facile intelligitur. Historia nimirum est, ut Quintilianus ait, scripta est non ad probandum, sed ad narrandum: aliquid tamen sine dubio probat, probabiliter ferere: nam aliquando etiam necessarium. Nunc argumenta contra historiae fidem posita diluamus.

CAPVT V.

ibi respondetur argumētis capituli tertij.

Non est facile contrarias obiectiones excutere, sed excuti de sunt tamen. Atque in primo argumento quidem non obinder modo, veruetiam Catholicae omnia omni vi & ratione contendunt, id, quod de duobus patribus, Ioseph naturali & legali refertur, contentum, por-

DE HVMANAE HIST. AVCT.

tentum, monstrum somnium esse. His enim nominibus
sententiam illam Africani notanda putant. Certe auctor
lib. q. vet. & no. testa. sine Augusti, is fuerit, seu quisquam
alius, sententiam eam asserit, nec probabilem esse, nec ad
vllam rem proficere; ne sit qui existimet veterē huius
sola iunioribus displicuisse. Vt autem huius ad Africani
traditionem infirmamdam argumentis huiusmodi.
Primò, quod nullum testimonium vel exemplum in
sacris, nec ex prophanis Hebræorum literis eius pelli,
quo talis primogenitus filius defuncti nuncupetur: non
ergo mortuus ille pater primogeniti vocabitur.
Deinde, ut demus, inquit, quantumvis iniqua condi-
tione eiusmodi primogenitum duos patres sortitur. Sed
adhuc tamen nihil faciet, ut Evangelistæ de Iosepho
serapulus eximatur. Nam legale filium nemo poterat ex
uxore defuncti procreare, nisi frater fuisset defuncti ger-
manus, simulq; eū eo habitasset, quemadmodū Deus, ut
evidentissimè traditur. Illud verò non contingit, si ex
eodem patre natus: nam qui duos habet patres, si di-
ueras etiam capiunt hereditates, atq; ad eò nō habent
simul. Nunc autem Iacob & Heli, nec faciunt ex iisdem
patribus, aut proavis: nec simul habitare potuerunt,
cum alter censeatur in posteris Nathan, alter in posteris
Salomonis. Nam, quod etiam argumētantur, Iosepho nō
fuisse vocatū nomine patris legalis, quæ res erat neces-
saria iuxta illam Deut. legem, id exiguum sanè ac mendu-
cum argumentum est, cui Augustinus & 3. lib. q. in Deut.
q. 46. & lib. 2. terra. c. 12. nullo negotio respondet. At hi
verò opinio cōmunitatis magis placet, quamvis illorū opi-
nio non displiceat, qui asserunt, Heli Iosephi socerum
fuisse, eundem qui & Ioskim parentem virginis Mariæ,
ut Lucas genealogiam Christi per matrem attexuerit.
Matthæus verò per eum, qui pater putabatur. Nec pro-
inde tamē genealogiam inulierū contra scripturæ viam
Evangelistæ texuit. Nam eū ait, Qui fuit Heli, relatiuum
ad Christum referendū est, ut sit Iosus. Et ipse Iosus pu-
tabatur quidem esse Iosephus, at re vera non illius fuit, sed
Heli. Cū enim sine vili opera ex virgine matre natus
sit, nullum habuit in terris, cuius filius verò dici posset
pra-

LIBER VNDECIMVS.

Ioseph Heli, qui auus scilicet ipsius maternus erat. Ne
quis ergo in taretur, quod in tertia genealogia Christi
non potest statim transierit ad auam, interiecit causam:
quia Ioseph, quem patre Christi dicere debebat, nō verè
pater, sed purabatur. Quis quàm & relatiuum ad Iose-
phum quoq; referri potest, ut intelligas eū fuisse Heli non
maternalem filium, sed & cum modum, quo generi socii
filius esse dicitur. Itaq; Iosephum euangelistæ ad paren-
tes suos reculerunt, alter ad eos, quos ex se habuit, alter
ad eos, quos ex coniugio sortitus est. Huius opinionis
Augustinus lib. questionum euangelicarum 2. q. 1. me-
morat. Hanc tenuit auctor libelli cuiusdam de ortu virgi-
nis, quæ Hieronymo falso tribuitur. Hanc Ioannes An-
imus, Ioannes item Lucius, Gregorius VVielius, alijq; Philo. An-
tonii iuniores amplexi sunt. Huic etiam nominum si-
gnificatio consonat. Nam Ioskim, Eliachim, Heli, idem
serè significant, proq; eodem serè vitupantur, 4. Re. 23. 2. Aegyptijs
2. Para. 36. Probabilis opinio hæc sit. Quis negat? Sed ne Ioskim, E-
liachim & Heli serè esse existimat, sunt plecto infirmissima. Obij. Heli esse
sit primo nusquam in sacris literis reperiri, quod ille pri-
mogenitus filius mortui nuncupetur. Id verò de more
impuenter obijcit. Si enim Obed filius Noemi illique
natus esse dicitur, cur nō dicatur natus Maaloni, huius
que proinde etiam filius? Item, Accipiet eam, inquit, fra-
ter eius, & suscitabit semen fratris sui, & primogenitum
ex ea filium nomine illius appellabit. Præterea, e quid
obsero est suscitare semē fratris, nisi filium illi gignere?
Quid? Nonne illud manifestum est, ille sciens non nati
sibi filios, semen fundebat in terram, ne libri fratris no-
mine nascerentur? Gene. 38. At hæc ipsa loca vetulit O-
sander. Retulit quidem, sed ita tamen, ut apertis testi-
monijs respondere nequinerit, nisi hæreticorum ritu
aut vulgata editionem accusaret, aut etiam scripturæ
verba & sensum eluderet. Nam sanctorum omnium cō-
muniem intelligentiā pro nihilo habere est illi familiare,
& eū ceteris Lutheranis gentile ac propriū. Iam q. secū-
do loco accipit, fratres, de quibus lex loquitur, simul ha-
bitare oportere, id est, in eadem hereditate paterna, at-
que

Philo. An-
tonius tr a
dit Syri et
Aegyptijs
liachim &
Heli esse
synonyma.
Rmb. 4.
Deut. 25.
Matth. 22.
Luc. 20.

DE HVMAN. HIST. AVGT.

que adeo germanos esse ab eodēq; patre genitos, specie
fortasse veritatis habet, veritatē nullā profectō habet.
Fratres quippē illa Deut. lege nō germani modo intelli-
gendi sunt, verū etiam consanguinei, qui scripturā vti
fratres appellantur. Id quod nō comuni solū sed
omniā sententia, sed aperto scripturæ testimonio
coprobari potest. Booz enim Maalonis non germanus
erat, sed propinquus. Nec confundimus nos negotii
redemptionis cum negotio leuiti, quod Olander cali-
niatur. Sed contendimus, sam moque omnino iure con-
tendimus, exemplum libri Ruth, ad legem illam De ure
pertinere. Alioqui, si eos simul habitare interpreta-
mur, qui in eadē hereditate paterna habitant, cur nō magis,
nam hoc simplicius est, eos, qui in eadē domo ita qua-
uis fratres germani sint, nisi eandem domum habeant
communem, ea lege minimē tenebuntur. Quod ne
Olander ipse quidem, quamlibet perfrita fronte, conce-
surus esset. Exponamus igitur, quod & Hebreorū mos,
& legis ratio exigit, tum etiam fratres habitare soliti
eum in eodem oppido, vel ciuitate habitant. Id vobis
non duobus solū veterinjs, quales Iacob & Ioseph
perhibentur, vsu venire potuit, sed propinquis etiam
suis, vel remotis. Nihil ergo nos Olandi argumēta
mouēt, quo minus fidem Africano habeamus. Illud
forte mouere potest, quod in tertia conclusione capituli
superioris asseruimus, communem scriptorum omnium
traditionem, certō, necdum probabiliter pro vera
habendam esse. Huic autem Africani traditiōnis
historici omnes ecclesiastici testimonium perhibent. I-
gitur non modō probabilis, sed certa illa doctrina est,
que duos patres Ioseph legalē & naturalem inserit. Mi-
nimē verō. Multum enim refert, res gestas quas historici
a seueratione narrent. Si enim is ipse, qui primus auctor
historiæ fuit, rem non vt visam ac certam, sed vt audiat
& incertam scripserit, tunc qui simili temperamento
eum probabilem referunt, ij quantum consentiant omnes,
non faciunt tamen historiæ similitudinem. Porro autē
Africanus, vnde ceteri hanc historiā acceperunt, ni-
hil præter auditū habuit, nec referentibus certā habuit
fidem.

LIBER VNDECIMVS.

297

Istem. Nam postquam rem proinde vt à Iudæis quibus-
dam accepit, ad Aristidē retulisset, huiusmodi verba,
Iosepho interpreti, adiecit. Sine itaq; ad hunc modum,
sive aliter habet res ista, non poterit quisquā, meo iudi-
cio, clari orō illius, scilicet, quæ obiecta erat Euangelista-
rum & scripturæ, expositionem reperire. Quisquis autē
ex quo animo præditus est, idem quod nos citabit, etiam
sacrum debet testimonium: ob id videlicet, quod melio-
rem ac veriorē expositionē proferte non poterit. Eu-
angelium sanè per omnia quæ vera sunt, tradit. Hæc
tamen Africani. Quibus verbis satis ille significat, si cō-
ponendis Euangelistis ratio alia quæ unquē probabilior
appareret, eam se libenter amplecturum. Quæ omnino
Ioseph & August. & Thomam videri compulsi, vt præ-
ter hanc, alias quoq; rationes tollendæ discrepantiæ inue-
ligarent. Sed de primo argumēto satis multa diximus.
Ad secundum verō dicendum est, huiusmodi quoque
res nō tam ex fide historiæ, quā ex probabili eorū con-
iectura pendere, qui sacras literas interpretantur. Non
est enim aliquis phatus auctor, qui asserat se præter Ma-
riam, & alia Iosephi vxorē aut vidisse, aut certis testibus
accepisse. Sed eum in euangelio fratres Domini legerē-
tur se religio veteret filios Mariæ suspecti; scripturæ ex-
posteriorib; coniectandam fuit, quonā id pacto fieri po-
tuerit: vt veritas euangelij cū Mariæ perpetua virginitate
congrueret. Ita quidem filios Ioseph ex alia vxore in-
tulerunt, Christi que proinde fratres non veros, sed qui
putarētur, interpretati sunt: nam & Ioseph non verus
erat pater, sed putabatur. Neque horum coniectura vana
conmentitiaq; fuit, nullāue ratione tantum ad respō-
dendum hæreticis excogitata, sed probabiles habuit
causas, quæ scripturarum etiam testimonijs niterentur.
Etenim quia Iacobus Hierosolymitanus episcopus nō
peculiariter esset frater domini cognominatus, si cogna-
tione solū fratres domini vocarentur. Cū & Iacobus
Zebedæi filius, à quo ille cognomento distinguitur,
ad eum quoque modum frater domini esset. Deinde
non simpliciter quidam in euangelio diceret, Ecce
mater tua & fratres tui foris stant querentes te alioqui,
si ge-

DE HUMANAE HIST. AVCT.

Mar. 6.

Lut. 4.

si generali sanguinis coniunctione fraternitate defini-
ret. Iacobus namq; & Iohannes tunc temporis cū Christo
intra domum erant, qui illo modo erant fratres. Accedit
quod apud Marcū à quibusdam dictum est. Nōne hic
est faber filius Mariæ, frater Iacobi & Iose, & Iudæ & Si-
monis? Nōne & sorores eius hic nobiscū sunt? Falsū im-
quirit, Mariæ, frater Iacobi & Iose, &c. ut non ex Mariā,
sed ex Iosepho fratres intelligerentur. Unde & iuxta Lu-
cam interrogant, Nōne hic est filius Iosephi? Atque sa-
crores, filias Iosephi Esther & Thamar intelligēdas esse.
Hippolytus ac Nicephorus graues in primis auctores af-
ferunt. Fratres ergo similiter intelligendi sunt, Iacobus &
Iose, Simeon, & Iudas: quos quatuor filios ex priore co-
iuge, cui nomē erat Salome, Iosephum suscepisse idem
auctores prodidere. Accedit etiā, quod Iosephus, cū Ma-
riam uxore accepit, 90. annorum fuisse tenet, Epiphanius
non semel ait. At in tam longa ætate nō est profectō
verisimile illum sine coniuge extitisse. Hæc auctores illi
sine fidei discrimine argumētari, atq; adeo asserere pu-
tuerunt. Sed Hiero. tamen rem diligentius animā ducen-
s, ut erat in sacris literis apprime versatus, pro Iose-
pho multo rationē inuenit, qua citra & Mariæ concu-
ptionem & Iosephi digamiam fratres domini in scrip-
turis intelligerentur. Quod enim Iacobus frater domini
vulgo cognominatus, Iosephi filius nō fuerit, ex euange-
gelijis videtur manifestè colligi. Marcus siquidem quos
capite sexto fratres domini vocatos scripserat, eos capite
tertio quinto filios cuiusdā Mariæ scribit esse nūc-
rū uxore Iosephi esse nō poterat, nisi duas illū simul ux-
oras habuisse contendas, Mariam virginem, & alterā Ma-
riam, q̄ nulla ratio probat, nulla prodit historia. Quis
hominē pauperem, qui vix vnā alere & sustinere pos-
set, duarum coniugum onera subire, & imprudens, &
incontinentis argumentum est. Ea vitia viro iusto im-
buere quā sit stultum, ac dicam impium, non est opus
longa oratione suadere. Adde quod hæc eadem à Ioa-
anne Mariā Cleopha cognominata est. Erat autē Cleo-
phas frater Iosephi, ut Eusebius lib. 3. eccl. hist. cap. 11. ex
Egeippo retulit, ob quam causam, nisi me cōiectura sal-

LIBER VNDECIMVS.

frater Mariæ virginis appellatur. Nam & leniti fra-
tres vulgo dici solent, & fratrum uxores sorores. Non i-
que, ut sentio equidem, Mariā illā tanquam mater, sed
tanquam vxor Cleophae nomen accepit. Iosephi itaque
non iuxta non erat, atque adeo nec huius filij, filij erant
Iosephi, sed Cleophae. Verū quāmodo Iosephus
pater Christi existimabatur, sic filij Cleophae, Iacobus, Iu-
das, Simeon existimabantur Christi cōsobrini. Chri-
stusque pater Iosephus. Quā ratione Mariā illā Christi
matrem esse annuuntari potest, non quod verè Mariæ vir-
ginis germana fuerit, sed quod soror & habita & dicta
est. Atque cōsobrinos fratres etiam dici omnis scriptura
demonstrat. Nec prioris opinionis necesse est argumen-
ta refellere. Nonnulla enim assumit, quæ certis de causis
à scriptis aliter existimantur. Ut filios Zebedæi Christi
esse consanguineos, & proinde scripturæ vsu fratres. I-
dem Iosephum 89. annos natum esse, cum Mariam vxo-
rem accepit. Quæ res dici possunt, probari non possunt.
Iacobus & Iudas, cap. 1. Lucas cum Iacobum Alphaei, Sime-
onem, & Iudam, retulisset, subdit, Hi omnes erant perse-
cutores in oratione cum Mariā matre Iesu, & fratribus
eius. Constat autem Iacobum Alphaei, Simeonem, ac Iu-
dæ fratres Domini appellatos. Sed de his disputatum
est ab alijs diligentius. Nos in præsentia non id agimus.
Tantum dicimus ex diuersis opinionibus, quas in scri-
pturam interpretatione orthodoxi sequuntur, mini-
me historie fidem periclitari. Hæc quippè sola oratio-
nis secundo argumento confutando necessaria.
At tertium sic diluitur. Non fuit Herodias filia Are-
the regis, sed Aristobuli, sicut Iosephus multis in locis
testatus est. Id quod nomen quoque ipsum indicat. Est
enim quod patronymicum ab Herode, nihilque proin-
de aliud significat quā filiam, vel neprem, vel aliquam
posteritū Herodis. Quamobrem cum Arethia rege Ara-
biæ nihil videtur habere commune: cum Herode ma-
gno, cuius fuit nepris, commune habet genus. Quod au-
tem Hieronymus tradit ex veteri historia, pace tanti vi-
ri dixerim, in re sine dubio fallitur. Apparet enim san-
cti in historiam quampiam auctoris incerti incidisse, ob
id e.

Isidore in
lib. de aru
ca vi. et o-
bi. san. pe-
dus, Iaco-
bi Alphaei
fuit fuisse
sorsus ma-
trem Iesu, ut
de et fratre
Dni vocat

Lege 18. an
ti. 11. c. 9.

DE HUMANAE HIST. AVCT.

Id enim quidam veterem historiam appellatam velant, vel certe in Eusebii Latinam incidit, quam Rufinus fecit suarum ratione vitiosam. Quod autem res planior fiat, verba loci illius subscribemus. Concorde verum testimonio etiam Iosephus de hoc scribit nominatum, etiam de Herodiade commemorans, velut de coniugio fratris Philippi viuentis violenter abstracta, & suis ab Herodem in nuptiis sociata: propria, & legitima vxore depulsa, quod Herodiadem filiam fuisse dicit Aethae regis Arabiae. Haecenus Eusebius, Rufinus interprete. Et quibus verbis tollas nomen Herodiadem postea iore loco positum, quod nec Eusebius habet, nec Iosephus, vera esse seclio, a voce adeo germana Eusebii Graeci in latinum eueritio. Nam relatum, quod non ad Herodiadem, quod Rufinus falso intellexit, sed ad propriam & legitimam vxorem depulsam referendum est: quod recte Musculus in nouum eius interpretatione fecit. Verum de tertio argumentum haec nobis dicta sunt.

Isa. 31.

Esa. 60.

Matt. 2.

Ad quartum ita respondeo. Quid quid sit de Magis in fuerint reges nec ne, quod in controuersia est positum, certum illud est, non ex ea re historiae fidem labefactam, quod plurimi auctores Magos reges fuisse tradiderunt. Nemp̄ res haec eius generis est, quam nemo historicus se se affirmet aut vidisse, aut ex viris fide dignis, qui viderint, auduisse. Nituntur itaque auctores illi non h. h. auctoritate, quam nullam probatam habuere, sed probabilibus coniecturis, quas porro habere non possunt. Qualis est, quod in Magis videretur impletum illud, Reges Tharsis & insulae muneribus offerent, reges Arabum & Sabbae dona adducent. Item illud, Ambulabunt reges in splendore ortus tui, &c. Quae in epiphania Doctri hodiernum vulgus, sed antiquus semper ecclesiae euectus inronuit. Accedit, quod, vt Terullianus ait, Magos reges ferē habuit Oriens. Accedit quod in reges illius maxime quadrat, A peris thesauris suis, & ceteris. Exat etiam Claudiani epigramma, vbi Magos appellat Chaldaeos reges. Quod si Claudiani non est, certe elegantissimi poetae est. Hanc opinionem, vt quae plausibilis sit ac popularis, Christiani fideles iam olim libenter induerunt. Neque oportet praeterire

LIBER VNDECIMVS.

296

Magico, si quis in concione publica eam dissuadere conetur. Nam dissuadere nihil attinet: ac frustra niti, & nihil aliud, quam laborando otium querere, extreme demerere est. Quod si paucis forte quibusdam fidem argumentatione tua seueris, multas tamē in populo querelas, dissidias, ac lites induces. Sine ergo plebem probabilissimam opinionem, praesertim quae penitus inleat atque inuestravit, cum suis maioribus retinere. Quod si coniectura alijs perimoris contrariam sententiam habes, liceat per me, equidem non repugno. Illud ago, siue haec, siue illa opinio vera sit, nō inde historiae auctoritatem aut eleari aut imminui, cum neutra earum opinionum historiae auctoritati, sed probabili coniecturae innitatur. Quod enim regum nomen Euangelista suppresserit, id opinio nihil est. Non enim existimauit euangelij testimonium regio apparatu cumulandam, quod Magorum sapientiam & grauitatem amplissimē ornauerat. In veritate sanē occulta confirmanda regia appellatio obscura, & otiosa erat, Magorum vox praecleara & opportunana. Nam quod Herodes Magos parum honorifice exceperit, hoc aut Herodiani fastus indicium est, aut Romanae gloriae, & maiestatis. Indignum verō est Magi regis tumorem in minorum inuidiam odiumque conuertere.

De quarto igitur argumento haecenus. Nunc ad quintum respondeamus. Non Hieronymus modō, Augustinus, Thomas, ac ceteri serē omnes auctores, verum etiā antiqua ecclesiae traditio tenet, quod Magi Christum de simo tertio die, ex quo natus fuerat, adorauerunt. Cuius quidem rei eū causam quaeremus, quidnā esset cur tanta consensione ab ecclesia receptum sit, quinquam veteri traditio in huiusmodi rebus multum debetur fidei, vt ratio alia non subsit, has causas tamen inueniebamus, easque ambas ex ipso euangelio collectas. Vnam, quod Mattheus dicit, Cū natus esset Iesus, ecce Magi ab Oriente venerant. Sanē si quādo Magi venerūt, Christus esset anniculus aut bimus, vt Eoiphanius, Zacharias, Raber, Osiander, existimant nō disulēt euangelista, cū natus esset, ecce Magi.

Quod

DE HVMAN. HIST. AVCT.

Gen. 24.

Quod non de re tam sera, sed de sabito & impronisa, vel certè proxima, & quasi presenti dici solet. Nec duobus

Inc. 9.

inquit, intra se verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur. Et Poeta: Audiat hæc aliquis, vel qui venit, ecce Palemon. Hinc enim eum Maræ dixisset angelus, Ecce concipies, & c. intelligens ipsa statim se concepturam ait: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Recens ergo natus erat infans, quando Magi aduenerunt. Altera causa est hæc, Magi inuenerunt puerum in Bethleem, ergo ante diem purificationis accesserunt. Quia intra id tēporis Christus non fuit in Bethleem. Lucas enim

Luc. 2.

ijs descriptis, quæ ad purificationem attinebant, subdit: Vt perfererent omnia secundum legem domini, reuersi sunt in Galilazam in ciuitatem suam Nazareth. Non ait, in Bethleem, sed, in Nazareth. Cur autem Bethleem tenerentur, ubi adeo nihil habebat suppellectilis, vt Virgini ad reclinandum infantem, non alius, quam præsepelocus fuerit in diuersorio? Nec euangelista docet, eos venisse vt morarentur, sed vt profiterentur in ciuitate sua. Manserunt itaque ibidem quantum necesse fuit ad implendam legem, quæ iubet, vt post circumcisum in sanctorum mense maneat mulier triginta tribus diebus in sancti purificationis suæ. Intra quos dies Bethleem venisse aliquos rectè credimus, & puerum iudicio stellæ inuentum aduorsè. In ea verò ratione, quæ primum opponitur, quidam liberalitatè ac beneficentiâ virginis animaduertunt, quæ breui aurè acceptum in pauperes erogari. Alii prudentiam, quod viaticum parauerit in Aegyptum. Successum Ioseph ante purificationem de fuga ab angelo sic admonitus, iuxta illud, Cum Magi recessissent, ecce angelus apparuit in somnis, & c. siue Magi oraculum de reditu per aliam viam Tihini communicauerit: incredibile profecto est, sceminam prudentissimam iam in oculis ad fugam & peregrinationem opuscrat, prouidere. Sunt qui modestiam aduertant. Atque hæc ratio mihi videtur sanctissimè & prouidentissimè constituta. Non decebat enim, vt, quæ pauper erat, ea diuitem oblationem subito inferret. Ab omni fastu, & ostentatione erat virgo aliena, nec mutata conditionem illi erat

Mat. 2.

magis

LIBER VNDECIMVS.

297

magis, quæ sciebat Dei filio placuisse. Quid, quod aurum Deo à Magis oblatum in sacros fortassè vsus censuit consecrandum? Prima itaque aduersariorum ratio his omnino modis facile diluitur. Secunda pressius viderur regere. Si enim diligenter à Magis Herodes tempus stelle didicit, occidit autem omnes pueros à bimatu, & intra secundum tempus, quod exquisierat à Magis, biennium ergo ante stella Magis apparuit. Non igitur mox à Christo nato aduenerunt. Nam statim recedentibus Magis Herodes occidit pueros, illa enim particula, Tunc, non minus re præsentem proximamque significat, quam vocula, Ecce, cuius vim paulo antè expendebamus. Ait vero Euangelista: Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, mittens occidit. Sed hic nodus bifariam solui potest. Primum enim, quod Euthymius admonuit, illa oratio, Secundum tempus, & c. non refertur ad id, quod præcessit, à bimatu, sed solum ad partem illam, infra, cui proximè coniuncta est. Itaque continenter legendum est, Occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius à bimatu. Et ibi facta hypodastole subiungatur, Et infra, secundum tempus, quod exquisierat à Magis. Non itaque intelligendus est peremisse bimulos secundum tempus exquisierat: sed tantum alios minimos, quibus videlicet solus tempus stellæ accommodauit. Sed ait, Cur binos intellexit, si non secundum tempus stellæ? Respondeo, Cur in omnibus finibus Bethleem, si in Bethleem iuxta prophetam natus est Christus? Quæmadmodum ergo ex propria malicia ampliauit locum, sic ampliauit & tempus. Deinde, probabile est id, quod mihi semper vero similis fuit, Herodem Romam euocatum, vt accusationi filiorum responderet, stragem illam pueros edere distulisse: quam edidit postea cum Hierosolyma regressus est. Quod si necesse esset biennium Magis ad iter faciendum concedere, quod tamen absurdum est, non prius necessariò fit consequens, vt biennio post Christum natum aduenerint. Multo enim facilius expectari potest, quod Chryostomo Augustinoque videtur placuisse, apparuisse stellam Magis tantò ante Christi

Ioseph. lib. 16. cap. 10.

7.

pp. si na.

DE HVMA. HIST. AVCT.

eius duo, &c. Et postea, in crastinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, &c. Deniq; statim in secundo capitis initio, Et die tertia nuptiarum factæ sunt in Cana Galilæe. En cum Ioannes Iudæorum legatus respondisset, postero die vidit Iesum venientem ad se. Quo tempore Iesus nec notus erat, nec discipulos acceperat, vt ex hoc primo Ioannis capite manifestissime liquet. Sed postero die, hoc est, tribus à legatione diebus, duo discipuli Ioannis secuti sunt Iesum: ac proximo huius die exiens in Galilæam Iesus ipse Philippum inuenit. Cùm verò subiungit Euangelista, Et tertia die nuptiarum factarum sunt in Cana Galilæe, satis aperte indicat, quam breue tempus inter baptismum, vocationem discipulorum, ac nuptias fluxerit. Non itaque annus integer intercessit. Præterea post secundum aduentum in Galilæam cepit Iesus prædicare, vt Matthæi cap. 4. dicitur. Non ergo ante nuptias prædicauerat. Nam ille factæ sunt, cùm post baptismum primò aduenit in Galilæam. Quòd si annus integer à baptismo ad nuptias interfluxisset, iam tres anni prædicationis Christi nullo modo inuenirentur. Adde, quòd ex ea sententia consequens fieret, vt Christus anno ætatis suæ 34. inchoato fuerit passus: illud non obscure colligitur, quoniam si vera esset, quinquies pascha à baptismo ad mortem interuenisse. Primum id esset, de quo nihil habemus in Euangelio scriptum, inter baptismum & nuptias. Secundum, quòd Ioannes statim post nuptias commemorat, c. 2. Vbi Christus ementes ac vendentes de templo primum eiecit. Tertium, de quo fit mentio Ioan. 4. cùm sanauit paralyticum. Quartum, cuius idem Euangelista meminit ca. 6. inquitens, Be-rat aut proximum pascha, &c. Quintum, in quo passus est Christus, de quo Ioan. 12. & 13. Nam quòd tertium illud, de quo dubium esse potest, festum paschæ fuerit, nõ modo Rupertus, sed Irenæus etiam testatur. Ac re vera notandum est, si simpliciter pro pascha soler in Euangelij accipi. Vt ibi, Non in die festo, Matth. 26. Item, Secundum consuetudinem diei festi, Lucæ 7. Item, Erat ea, quæ opus sunt nobis, ad diem festum, Ioannis 13. Cùm itaque Christus baptizatus fuerit anno tricesimo gratis suæ inchoato

Libr. 5. co.
in Ioan.
lib. 1. cap.
36.

LIBER VNDECIMVS.

299

per tredecim dies erat enim incipiens quasi anno natiuitatis, vt Lucas affirmat, si quinquies festum paschæ intercessit, nimirum mortuus est anno ætatis suæ trigésimo quarto. Quod licet Beda alijs; nõnulli iuniores asseruerint, defendi tamẽ nulla ratione potest, vt Paulus episcopus Poroletromensis lib. 9. 2. part. & lib. 4. eiusdẽ part. Ioannes item Lucianus in libro de vero die passionis Carili assenderunt. At verò nullæ huiusmodi rationes, nõ antiqua patrũ traditione, quàm communis ecclesiæ cõseruado in diuino officio, hymnis, antiphonã, cõfirmat, potuerunt me mouere. Nõ quòd hæc ad fidẽ religionis magno perẽ attingant, sed quòd in rebus, vel opinionibus ex parte probabilibus, vel etiam ambiguis, veteris ecclesiæ hæc historia fides communis me delectat. Sed prima videamus. Anno, quòd inter baptismum, & nuptias fluxit, nihil omnino docuit Christus: cessator ergo fuit maximus, qui post inuentum munus tandem tuit otiosus. Sane quidem eo anno non est publicè concionatus Christus, neque turbis euangelium prædicauit. Sed non fuit interim otiosus. Quin & frequenter ad Ioannem accessit, vt frequens etiam de ipso Ioannes testimonium diceret, & priuatim quoq; docuit quosdam, ne ecclesiæ concionator repente proderet. Non enim discipuli Ioannis Ilium Rabbi, hoc est, magistrum appellarent, nisi iam docere inceperat, quem admodum Caietanus noster diligenter aduertit. Nam quòd aiunt, ex Ioannis euangelio colligi, paucos dies inter baptismum & nuptias intercessisse, id nullo modo verum est. Cùm Ioannes aduentum Iesu ad baptismum nusquam omnino narrauerit, vt idem Caietanus manifesta argumentatione conficit. Quamquam in eo fallitur, quòd pro certo asserit, ex quatuor Baptistæ testimonijs, quæ primo cap. Euangelista refert, tertium datum esse die proximo post secundum. Secundum quippè, vt mihi videtur quidem, de futuro est, & licet scripturæ ordine sequatur, tempore tamẽ primum etiam testimonium antecessit, vt vel Caiet. ipse cõfretur. Illud enim, quòd Ioan. legatis Iudæorũ impartitur est, idẽ omnino ipsum fuit, quòd se ante dixisse Baptistæ memiaerat. Estq; multo vero similis, eo tempore

Luc. 3.

Lib. de se.
po. c. 47.
anno 34.
non fuit

annus pas.
sioni Chr.
sti. Quia
pascha illa
anno scilicet
die Martii

ad primũ
alterius o.
pinionis ar.
gumentum

Ioan. 1.
Ad secun.
dum argu.
mentum.

DE HYMAN. HIST. AVCT.

nondū Christum à Ioanne baptismū suscepisse. Medius inquit, vestrum stetit, quem vos nescitis. Iste est, qui post me venturus est. Cum ergo, Euangelista inquit, tertia die vidit Ioannes Iesum venientē ad se, nec intelligit de aduentu ad baptismum, nec scribit quid post hunc die allegatione Iudaeorū gestum sit, sed docet, testis testimonium altero die post illud, q̄ primo loco scripserat, datum esse. Nam secundum obiter est utriq̄, id est, primo, & tertio ab Euangelista interpositum, ut explicaretur Baptista semper fuisse sui testificatione simul, nec aliud futurum ante dixisse, quam in presenti testificaretur. Itaque temporis ordine, ut dicimus, illud tunc primum, quod secundo loco Euangelista commemorat. Deinde secutum est, id quod à principio positū est. Post hoc proximo die tertium Baptista testimonium dedit, cum vidit Iesum venire ad se. Saep̄ enim post baptismum, ut supra dictum est, ad Ioannem veniebat. Postero autē die quartum testimonium addidit, cum interessent illi ex discipulis eius duo, quorum vnus erat Andreas. Cuius igitur nō constat quantum temporis inter baptismum, & tria illa testimonia de presenti fluxerit, quamvis omnia illa post baptismum data sint, certē ex euangelio Ioannis non colligitur, paucos dies inter baptismum & nuptias interfluxisse. Quidē quod cum ait, Ia crastinum voluit exire in Galileā, & inuenit Philippum, non Christum fortasse Euangelista intellexit, sed Andream, quem primum dixerat inuenisse Simonem, nūc dicit, Postero die inuenisse Philippū, cum ex habitaculo Christi in Galileam exisset. Ob id enim interpret latinus ait, Er dicit ei Iesus, cum nomē Iesus nō reperitur in Græco. Quot autem dies intercesserint inter postremū illud testimonium Ioannis, coram duobus discipulis tributū, & hūc diem quo Andreas inuenit Simonem, incertum est. Nā illud quidem apud Matthæum de publica ad plebē prædicatione intelligitur: cum per specuum sit, in primo aduentu Christi ad Galileam, quem solus Ioannes capite 2. narrat iam Christum discipulos habuisse. Matthæus autem de secundo aduentu loquitur, quum iam Ioannes erat in carcere. Non igitur de priuata doctrina, sed de pu-

Ad tertium argumētū

LIBER VNDECIMVS.

de publica, & populari intelligi potest. At verò tempus prædicationis Christi quantum fuerit, non satis à veteribus expeditum est. Eusebius quoque ipsi parum sibi in hac re constare videtur. Nā in Chronicis post quintū de cūm annum Tiberij tribus annis scribit Dominū prædicasse; idē asseruit à Ioanne etiam in Euangelio scriptum. Cæterū idē in libro de monast. euang. demonstratione secunda, Ioannis item testimonio, confirmat, tribus annis, & sex mensibus Christum prædicasse. Quod si ad passionem venit anno Tiberij decimo octauo, ut in Chronicis Eusebius ait, qui fieri potest, ut post annum Tiberij quintūdecimū, annis tribus, & sex mensibus prædicarit? Atqui post annum 15. Tiberij inchoatam esse Euangelij doctrinam & Luca 3. cap. patefecit. Nos autem, si triūm annorum doctrinam explicare volumus, vnum doctrinæ priuatæ, duos verò publicæ doctrinæ impartiemur. Huic enim totum triennium dare nulla ratio cogit, nulla probat auctoritas. Negamus si quidem, probabiliterq̄ negamus, festum, cuius Ioannes commemorat pascha fuisse. Chrysostomus porō ac Cyrillus affirmat festum fuisse Pentecostes. Quod mihi, si teor ingenuē, non sit vero simile. Primò quoniam post pascha Iesus moratus est in Iudæa cū discipulis suis, ut ex 3. Ioannes scribit, at mora iuxta scripturæ usum in paucis his diebus, qui ad Pentecostes interfluxerūt, intelligi non potest. Eo vel maximè, quòd postquā Christus moratus in Iudæa est, abiit iterū illa relictā in Galileam, quemadmodū Ioannis ca. 4. dicitur. Ac rursū, & Galileā venit Hierusalem, quod habes capite 5. Quæ omnia tam breui tempore, nisi Christum cursorem facimus, expediti vix queunt. Caserta sanè in quartum Ioannis caput, haud absurda ratione comparat, Christum in Iudæa post pascha celebratum, in quo vendentes eiecit de templo, longam multorum mensium moram interposuisse. Non igitur festum illud, quod cap. quinto commemoratur, Pentecostes solenne erat. Deinde, quod cap. 5. vnum miraculum euangelista narrat in pascha patratum, & quod sexto statim capite ad alteram pascha traaherit, omnibus & gestis, & dictis

Ad quartū arg.

Hieronymus in 98. c. Danielis

Ad 5. arg. Chry 10. 35. in 10. Cyri. li. 2. 13. c. Idem ait Lyr. can. 4.

Et illud, adducit quatuor menses sunt, et mensis 70 mit.

DE HUMANÆ HIST. AVCT.

Quomodo remiam prophetam, vt completerentur desolationis Hieruzalem septuaginta anni. Et Hieremias 23. Ecce terra in solitudinem, & in stuporem, & seruent regi Babylonis 70. annis. Anni ergo septuaginta non transmigrationis, sed desolationis intelligendi sunt: vt Iosephus etiam testis est libro de antiq. 10. ca. 10. & 11. & lib. 11. cont. Appio. Desolationis autem annos nō in primo anno Cyri, sed in secundo Darij fuisse completos, id enim posteriore loco scriptū est. * Esdræ testimonio à Hieronymo comprobatur Esdras quippe verbis minimè obscuris testimonium perhibet, templum vsque ad Darij tempora deturbatum perhuisse. & septuaginta igitur euersio in nos non ad primū Cyri annum, sed ad Darij secundum computare debemus. Quibus ex rebus satis profecto intelligitur, quantis omnino tenebris quæstio presens fueras etiam literas circūfundat. Sed in ratione quoque re-
 porum adeo impedita, & complicata est, vt vix aut nullo certè modo expediti atque extricari possit. Clemens potèd Alexandrinus à desolationis initio, quod decimo mōno Nabuchodonosori anno, & Sedechiz vndecimo mōnase, 4. Reg. 23. scribitur, ad primū annum Cyri, quo laxata captiuitas Iudeorum est, non nisi triginta annos computauit. Cui numero, vt dixi, Eusebius, Theodoretus, Hieronymus, Augustinusque consentiunt. Cuius rei etiam illud argumentum est, quod si ad imperium Cyri 60. anni interfluxerit, Mardocheus certè ea ætate res tales ac tantas gessisse inuenietur, quæ per summam senectutem, non dico Rempub. administrare, sed ne inter viuos quidem numerari possit. Fuit namque et eorum numero captiuorum, quos cum Iechonia rege Iuda Nabuchodonosorus transfudit. Quare vel secundum illos, qui non à desolatione, sed à transmigratione 70. annos computare volunt, expleta captiuitate, hoc est, primo Cyri anno, iā Mardocheus erat propemodum octogenarius. Nisi credamus illum bimū aut trimū in Chaldeam esse translatum. Sed fac anniculum fuisse. Minimū ergo vnum & septuaginta annos natus erat, quando Iuxta per Cyrum captiuitas est. Cyrus autem, vt nobilissimus quisque tradidit historicus, aut triginta, aut triginta annos

Esdræ 2. et 4.

LIBER VNDECIMVS.

annos imperauit: Cambyses, & Magi imperarunt nouē. *Clement*
 in principio itaque regni Darij Histaspis Mardocheo an- *Alexandri-*
 nis gratis centum decem accesserant. Ponamus igitur id. *nus, Euse-*
 quod videtur cum ratione pugnare minus, Datum fuis- *bius, Hier-*
 se eum, sub quo res Mardochei gestas scriptura comple- *onymus,*
 titur. Nam illas sub Arihaxerxe Longimano, aut etiam *Africanus*
 sub Memnone contigisse, vt qui multis annis Dario suc- *30. annos*
 cin posterioribus, longe incredibilis est. Nullo verò mo- *Cyra tribu-*
 do probabile ad Cambysen filium Cyri, hæc ipsa tradu- *nis, Hiero.*
 cere, cui octo solum annos tenuit imperium. * At post *19. Solus*
 duodecimum Assueri annum quædam Mardochei ge- *Mesasthe-*
 sta historia sacra commemorat. Non ergo Assuerus il- *us, Amel.*
 le Cambyses fuit, præsertim cum huius acta ad illius *24. Anti-*
 nullo pacto cohercant. Manet ergo, Mardocheum *nat. 1. d. 2*
 eo etiam tempore, quo ad centesimum vigesimum secu- *Babylone*
 dum annum vitam perduxerat, non imbecillum, ingra- *tauen ex-*
 uescentem, senioque confectum: sed solidum, robustum, *pugnata. 1.*
 ac valentem in rebus magnis præclarisque gerendis fuis- *taquere i-*
 se veritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *caus cete-*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *ris sentit.*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *Couler pri-*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *cipium lib.*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *Est. cum*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *immo cap-*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *is teris*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *2. lib. Esdr.*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *hinc opi-*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *nionis 102.*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *us Carica*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *us.*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *Iosephus 11.*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *1. anti. ca.*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *6. Pirrus*
 ueritatem. Quod in illis seculis vix credi potest. Vi- *non Esdræ Lon-*

Quamuis credidit Euseb. in Chronicis Memnonem Iosephum videtur sequi. *Augu.*
 lib. de Cui. cap. 36.
 Iosephus 6. annos solum illi aegypt. 11. an. In ch. ca. 2. Herodotus lib. 3. an. 7.
 et uerter 5. anni potius habenda fides, quoniam eo te uerter fuit.
 Cambyses peruenit propitius Iudæis fuit: Assuerus multum.
 * Et ceterum trigessimū secundum colliges, si à desolatione 70. annos enume-
 ras, vt verè fuit enumerandi. * Lib. 9. anti. ca. 13.

DE HUMANAE HIST. AVCT.

Eulmero non solum 70 annos, sed multo etiam plures enumerat, scribit enim Abilamarodachum, Nabuchodonosori filium annis 18 imperasse. Nigliforem deinceps an. 400. 5. Niglifar Labofordachum post mensibus novem. Balthasar rei de- legi. Nigro niq; an. 17. itaque praeter annos, quibus à templo vastato Nabuchodonosori visis, qui suere nō pauca, septu- Daniel 5. aginta sex alij, si Iosephus vera dicit, ad primum Cyri in- tercesserunt. Berofus autem in 3. libro Chaldaeorum an- nisi 48 annos ad delationem ad Cyrum supputat. Nabu- chodonosorum namq; ait 43. annos imperium tenuisse. Huius filium Eulmerodachum annos duos. Nigliforem quem maritum sororis Eulmerodachi fuisse tradit. An- nos 4. Labofordachum Niglifaris filium menses 12. Nabonidum ex eadem gente annos 17. cuius postremo an- no Babylonia à Cyro capta est. Quae eadem ferme computatio ex Phoenicū historijs habetur, quas Iosephus 1. cap. App. lib. retulit. At Metasthenes à vastatione Hierosolime ad primum annum Cyri septuaginta annos computat in hunc modum. Nabuchodonosorus, qui templum con- uertitatemque vastauit, imperium tenuit 46. annis Eulmerodach filius eius 30. Re. Assar huius filius 3. Lab Assar, Dab- huius frater 6. Balt Assar horum etiā frater 3. Si n. accep- peris 26. annos, quibus post eversum templum Nabuchod- onosori vixit, & illis addideris 44. quib. Nabuchod- onosori filius vnus ac tres nepotes imperarūt, cōfiteretur ad- dum numerū 70. In ratione igitur temporū quæstio valde implicata est, atq; ita implicita, vt ne à vitis quædam historie penitus explicari potuisse videatur.

Iosephus Nam Iudæi quippè, qui Chronographiæ penitus igno- rari, nihil hoc loco, & quæstione valent, nisi mera som- nia fingere. In quibus etiā Litanus est, qui suo arbitrio 3. anno re. 70. annos ab 3. Ioakim patris Iechoniæ ad quartum Cyri qui suis suis numerauit, tantum vt sententiam suam diceret, nullam se à rege grauis authoris testimonio subnixā, nulla annotatione Babyloniae.

captum Sed contra Dani. dicitur, quod ante tertio regni Ioakim rege Nabu- chodonosor. Quod autem eodem anno sit captum, Eusebius in Chronica asserit.

LIBER VNDECIMVS.

304

time probatam, nullis argumentis persuasam, à sacris etiam literis alienā. Sed hoc in re ambigua ferri potest. Quis quis ferat quod nō nulli apud Eusebium à 13. anno ad primum annum Cyri septuaginta illos annos, de quibus est controuersia, computandos esse astruxerunt. Quod quod in hac etiam quæstione illud varium atque incertum est, quod vel maxime erat explicatu necessarium, vt huius quæstionis difficultas exponeretur. Nempè an Balthasar filius Nabuchodonosori fuerit, an nepos an pronepos. Nam si verum est, quod Eusebius ait, Balthasar filium fuisse Nabuchodonosori, fratrem Eulmerodachi, nihil absurdum videtur dicere, cum negat à demo- litione templi ad primum Cyri annum plures, quam 30. annos intercessisse. Sin aut idē Nabuchodonosori non si- lius, non nepos, sed pronepos fuit, tū verò inter euer- sionem ciuitatis, & primum annum Cyri non nisi triginta annos interfluxisse, nullo modo esse credibile. At fuisse pronepote Hieronymus auctorib. Beroso ac Iosepho in 5. Danielis caput affirmat. Et relucit de verbo, signifi- ca. Nam & rex. Quanquam Iosephus libro decimo an. c. 13. Balthasar nepotem Nabuchodonosori fuisse scribit. Quod & Metasthenes Annianus asseruit. Quae omnia idcirco à metam prolixè sunt posita, vt lector intelligat primū, huius argumenti quæstio quantum sit difficul- tatis alligata deinde ne in re perdifficili ac perobscura quam explanare nemo adhuc potuit, sententia à me ex- pectet perspicuam, certam, constantem ac probabilē, ita similem, minime absurdam.

Principio igitur illud pono, quod, nisi ego fallor, satis abundè probatum est, septuaginta annorum initium a delatione sumendum esse, non à transmigratione, hoc est, non ab 8. anno regni Nabuchodonosor, cum Ioakim cognomento Iechonias vltro se dedit, 4. Reg. 24. sed ab vndeciesimo eiusdem Nabuchodonosori, quando Nabuzardan templum, domos, murosque ciuitatis euer- tit, 4. Reg. 25. Id quoniam, vt dixi, ex 2. Paralip. cap. 36. pri- mo Efd. primo, & Hieremias 25. ostensum est, superua- canent ex illis, si eadem iterum resumantur. At Caic- tannus in 2. Para. 36. caput contra dicit à Iechoniæ transmi- gratio-

DE HUMAN. HIST. AVCT.

gratide 70. annos computari oportere, quod Hieremias cap. 29. dicit, qui cum Iechonia transfati sunt, ait: Cum ceperint impleri in Babylone 70. anni, & sitabo 705, & suscitabo, &c. Verum satis expeditum est, ea, quae cap. 25. dicuntur, ad sensum capitis 26. esse referenda. Non enim inquit, Cum ceperint in vobis impleri 70. anni, sed, Cum ceperint impleri 70. anni, illi scilicet, quos praedixerat. Perspicuum est autem 70. annos capitis 25. desolationis intelligendos esse. Tum quoniam omni populo locutus est, ut patet ex initio capitis. Tum quoniam pertransmigrationem Iechoniae non est facta vniuersa terra illa in solitudinem & stuporem. Tum quoniam statim subditur, Et seruient omnes gentes ille regi Babyloniae 70. annis. Si autem soli illi, qui cum Iechonia conueniunt, gratia, 70. annis seruiuerunt, quomodo omnibus dicitur. Et seruient omnes gentes istae, &c. Nempe etiam vicinam Hierusalem, &c. Quid? quod etiam si solitudinis fuerit 70. anni desolationis tamen non fuerunt, si a transmigratione Iechoniae computamus? Aliud quippe est solitudo, aliud desolatio. Non ergo 70. anni a transmigratione Iechoniae numerandi sunt. Quamobrem qui vel a re anno Iosiae, vel etiam ab 8. Ioskim, aut a tertio quoque huius computare 70. annos incipiunt, eos equidem a hac disputatione, multo magis remouendos existimo.

Primum itaque fundamentum praecclare iactatum est. Deinde non mihi sane verosimile sit, a desolatione ad primum Cyri annum non nisi annos triginta interfluxisse, eorum Eusebius, & qui Eusebio consentiunt, Theodoretus, Hieronymus, & Augustinus numerent necesse est, si ad desolationem uoluerint. Constat quidem Nabuchodonosorum patrem Euilmerodachi ad quadragessimam quintam annu imperii perduxisse. Quos illi uere Metasthenes, Anianus tribuit. A transmigratione enim Iechoniae ad primum annum Euilmerodachi 57. anni affluerunt, 4. Reg. 25. & Hieremias 25. Iam ergo Nabuchodonosorus triginta septem annos imperauit. His si addas 8. annos quos ante regnauit 4. Reg. 24. annos quinque & quadraginta conficies. Nec hinc sententiae repugnat Hieronymus,

LIBER VNDECIMVS.

309

annus, qui in Dani. 5. caput Nabuchodonosorus ait annis tribus & quadraginta regnasse. Quam sententiam et Iosepho accepit, contra Appionem libro, Iosephus tradidit Beroso in 3. lib. Chaldaeorum. Computat namque annos integros, non integros excludit. Qui mos est auctoribus profanis sacrisque familiaris. Sic Hieremias scribitur, primum Nabuchodonosori annum, eundem regis Ioskim fuisse quartum. Cum tamen anno tertio Ioskim regis Iuda, Nabuchodonosorus rex Babyloniae in Hierusalem uenerit, & obsederit eam, Daniel. primo. Eodem autem tertio anno Ioskim, Iudaeam captam a rege Babyloniae Eusebius etiam in Chronicis auctor est. Annus ergo tertius Ioskim primus erat Nabuchodonosori, sed non integer: annus uero Ioskim 4. scilicet Nabuchodonosori primus integer fuit. Nos porro annos Nabuchodonosori 45. licet non omnes integri fuerint, numeramus. Sicque de annis non integris in ista hac disputatione loquimur. Vnde error Eusebij arguitur, qui non nisi 38. annos imperij Nabuchodonosoro assignauit. Ponit enim illius mortem anno a desolatione 19. cum in vigesimo sexto ponenda esset, si uerum est, ut uerum est certe, Nabuchodonosorus post desolationem 26. annos imperium tenuisse. Nam a 19. anno, in quo templum uastatum est, ad 45. ad quem Nabuchodonosorus vitam regnumque perduxit, anni sex & viginti computantur. Item si a 37. annis, quos a transmigratione Ioskim Nabuchodonosorus uixit, undecim addimus, quibus regnauit Sedechias, 24. annis patet supputabis. Atque hinc etiam error alter Eusebij resollitur, qui Euilmerodocho ceterisque Nabuchodonosori posteris quatuor duntaxat annos imperij reliquit, aut plurimum 6. neque eos integros tamen. Certe si a desolatione ad primum annum Cyri triginta anni numerentur, cum viginti sex ex illis Nabuchodonosoro accesserint, quatuor solum aut quinque restant, quos Euilmerodacho, Neabari, Labofardacho, Balthasari, impatiatur. Hos enim Nabuchodonosoro, ordine successisse non Iosephus modo affirmat, uerum & Hieronymus Berosum prodidisse confertur. Quae res omnino

Daniel. 5.

Qq

aind

DE HVMANAE HIST. AVCT.

nind mihi magnam admirationem mouet. Quid enim
cause Hieronymo fuerit, equidem non intellego, vt Be-
rolo Iosephoque consentiens Balthasar Nabuchodonoso-
soti pronepotem fuisse crediderit, & cum Eusebio tam
a fineregni Nabuchodonosori ad primum Cyri annum
adeo paucos annos computaret. Eusebius enim excausa
forte potest, qui Balthasar fratrem Euilmerodachi iul-
se, filium vero Nabuchodonosori exulimauit. Sed cum
Eusebium excusent? Cum Mattheus dicat Iechoniam
post transfigrationem Babylonis genuisse Salathiel,
Salathiel autem Zorobabel. Hic autem in primo anno
Cyri iam grandior erat, cum esset dux & princeps Iu-
dzorum. At ne intelligi quidem potest, Iechoniam in
tam paucis annis ab Eusebio computari, nepotem adeo
adultum habuisse. Non ergo a desolatione ad reuigra-
tionem 30. solum anni intercesserunt. His duabus con-
clusionibus illa adijcio, A desolatione ad primum Cyri
annum 70. annos intercessisse. Quam ego conclusionem
negare non queo, cum 25. c. Hieremiz & 36. 2. Paral. ubi
ligenter expeado, si quis aut uis scripturae testimonium
apud ac probabiliter respondebit, cum eo equidem non
magnopere contenderim; Mihi profecto, vt dixi, nulla
uia explicandorum eorum testimoniorum apparet, nisi
plane consentiendo, quod ad primum annum Cyri 70.
desolationis anni interfluxerunt. Intellego autem quod
dam rei huius summam ita distinguere, vt captiuae
septuaginta annos a transfigratione ad primum an-
num Cyri computent: at in secundo Darij anno septua-
ginta desolationis absoluant. Quod si verum esset, dis-
crepantium opinionum probabilis sane concordia esse
iuaenta. Sed nihil falsius inuenio, cum ad veritatem cepti-
reuoacationem. Transfignatio enim fuit in anno
Nabuchodonosori octauo, vt 4. Reg. lib. c. 24. scribitur.
Desolatio vero in eisdem Regis anno vndeciesimo
facta est, 4. Reg. 23. Vastatio ergo post vndecim annos trans-
migrationis successit. A primo autem anno Cyri ad Dari-
secundum, sine controuersa plures, quam triginta in-
terfluxerunt. Nullo ergo modo fieri potest, vt a transfri-
gatione Iechoniae ad primum annum Cyri 70. anni, a
desola-

Vide Theo-
dore, in
Ezra. cap.

LIBER VNDECIMVS.

desolatione item ad annum Darij secundum, septua-
ginta alij numerentur. Quocirca varijs dissentientium
sacrorum sententijs omissis, ad argumenta cum tertia
haec conclusione pugnantia respondeamus.

Obijctur primum, quod angelus apud Zachariam,
cum de secundo Darij anno loqueretur, ille, ait, iam se-
ptuagesimus annus est. Cui nos argumento ante om-
nia respondeamus, locum illum ab interprete Chaldeo
Ieremie Iue Pagnino, multo aliter atque ad scripturae sen-
tiam fortasse optime fuisse couersum. Horum porro ver-
sio sic habet, Vsq; quo Domine non misereberis Hieru-
salem & urbium Iuda, quibus iratus es istis septuagin-
ta annis? Nimirum enim apud Hebraeos interrogatio non
in illius orationis medio rumpitur, sed ad finem conti-
nenti sermone produci potest. Quae ex re fit, vt in editio-
ne nostra, tamen si oratio diuisa est, duae tamen interro-
gationes in vna angeli quaerimonia intelligantur. Qua-
rum prior illa sit, Vsq; quo Domine non misereberis
Hierusalem & urbium Iuda, quibus iratus es? Posterior
illa, Ille septuagesimus annus est? Quasi angelus in huc
modum conquereretur: Itane Domine promissionis tuae
oblitus es? Num ille est septuagesimus annus, quem sci-
licet & tu nobis tanta benignitate promiseras, & nos a
terram ardentis desiderio expectabamus? Ecquid nobis
conferret laxata captiuitas, facultas concessa & templum
reuerdi & ciuitatem, si illud euersum, haec vallata per-
senerat? Nec vero insolitum est, vt quaedam passim sine
nora interrogandi proferantur, quae rectius aliter enun-
tarentur. Habes exemplum, vt caetera omittam, in epi-
stola ad Romanos capite octauo, cuius nos particulam
se pronunciare soleamus, Quis accusabit aduersus ele-
ctos Dei? Deus qui iustificat. Quis est, qui condemnat?
Christus Iesus, qui mortuus est, qui resurrexit, qui est in
dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. At Augu-
stinus rectissime indicat, sic legi ac protenti oportere:
Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus, qui iustifi-
cat, vt tacite respondeatur, non. Et item, Quis est, qui
condemnat? Christus Iesus, qui mortuus est, qui resurrexit,
qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis?
Quasi

Zach.

de doctr.
Christia.

Q. 2. Quasi

DE HYMANAE HIST. AVCT.

Quasi dicat, absit. Quo in loco vides peruncationibus duabus duas interrogationes adiunctas, cum multa habeat venustatis, cum acrimoniae plurimum. Quod ego idem in praesenti de angeli querela sentio. Maior quippe vis in illa inerat: si duabus interrogationibus contentebitur. Sed fac, nihil hic peruncatione questum. An ne idcirco nihil est, quod non dolore expressum videatur? Puto equidem, nec absurdè puto, illa quasi dolentia ac deiectionis animi verba esse, quae nihil minus conquestione depressa, quam sublata interrogatione significent. Id quod melius intelligatur, exemplis etiam scripturae illustrandum est, quae apertè mihi rem totam videntur exponere. Hieremias primò mihi duas quoque querelas eandem partes faciat: quarum una interrogatione habet, altera non habet. Quare, inquit, via impiorum preparatur, bene est omnibus, qui praevarecantur & iniqua agunt? Plantasti eos, & radicem miserunt, proficiunt & faciunt fructum. Simillimum ex Habacuc exemplum proferam: Quare, ait, non respicis super iniqua agentes, & taces deuorante impio iustior em se? Et facies hominum quasi pisces maris, & quasi reptile non habens pinnam. Num prophetae hi aliud coequeione atque interrogatione deuorantur? Num quicquam asseruerit, dum queruntur? Non certè plus, quam dum interrogant eundem ergo modum angelum in Zacharia duas fuerit querimoniae particulas fecisse intelligo: quarum prior per interrogationem expressa sit, posterior per conquestionem. Nò itaq; asserit, illum annum, in quo loquitur, septuagesimum a desolatione esse: sed istum tam protinus, tam desideratum, iam diu praeterisse conquestitur. Nihil enim, vt modò diximus, conquerendo exprimit, nisi quod interrogando expressisset. Ità Dei, scilicet, ultra tem pus praesentium trahi, illa interrogatio ne questus est. Vsq; quo nò misereberis. Misericordiam plus nimio differri questus est, illam conquestionem adijciens, iste septuagesimus annus est. Quod non vultu assentientia, sed silentio, voce videlicet querenda, protestandum est. Verùm de Zachariae testimonio satis. Opponitur demòc, quòd anni septuaginta nò ea ptiuitatis, sed euer-

Hiere. 32.

Habac. 1.

LIBER VNDECIMVS.

sed euerfionis numerandi sunt. Id quod nos libentissimè concedimus. Sed septuaginta euerfionis annos non in primo Cyri, sed in Darij secundo expletos esse: id vero constantissimè pernegamus, nò nostra opinione nos, sed scripturae testimonio tecti. At inquis: Templum vsque ad Darij secundum annum deiectum euerfionemque permansit. Si nihil templi factum intelligis, falsum est. Cui in primis Cyri annis altare fuerit extructum, templi fundamenta iacta, vt i. Esd. lib. 3. & 5. scribitur. Sin templum ais non fuisse Cyro regnante perfectum. Ita est sane. Sed ne vsque ad Darij sextum quidem annum perfectum est, quemadmodum i. Esd. lib. ca. 6. legimus. Quia Iosephus memoriam prodidit, templum vique ad nouum annum Darij non fuisse omni ex parte expletum. Cui opinioni Iudaei consentientes 46. anni aiunt templum edificatum. Atque idem Iosephus libro eod. cap. 5. tradit, templum ne anno quidem Xerxis 25. esse iam numeris absolutum. Quocirca si demolitio templi tanta diu perdurasse intelligitur, quam diu informatum illud atque imperfectum mansit, nimirum septuaginta anni non iam ad secundum, sed ad sextum, vel nouum Darij, vel etiam 25. Xerxis numerabuntur. Quid, quòd 70. anni vastitatis non modò templi, sed vrbis etiam intrinsecus fuit? Ego, inquit, intellexi numerum annum, de quo factus est sermo ad Hieremiam prophetam, vt complerentur desolationis Hierusalem 70. anni. Si agitur ad eum modum annos vastitatis accipimus, cum Hierusalem in 30. etiam Artaxerxis anno adhuc deserta persistere, muri dissipati, portae contampae, vt 2. Esd. cap. 2. habes, dicemus vtique 70. illos annos ad Neemiae anno Cyri quoque tempora protrahendos, cum ciuitas ab eo est iterum per Artaxerxis imperium instaurata. Nos ergo, tametsi in secundo, vel sultem tertio Cyri anno templi fabrica sita, Iosephus laetam esse credimus, 70. tamen euerfionis annos plus i. co. tunc expletos arbitramur, non quando templum, aut in scriptum, aut consummatum est, sed quando Iudaei est liberata captiuitas, dataque adeò facultas, vt in patriam solam remigrarent, altare extruerent, fabricarent templum, ciuitatem reficerent, ruinas implerent. Quae omnia non sen-

Dan. 2. Par. 16. 1. Esd. 2.

11. lib. au. liq. c. 4. Iuan. 2.

Dan. 9.

In secundo anno Cyri est iterum facta.

Appi. libro 1. Cui ergo liberata est ciuitas.

DE HVMA. HIST. AVCT.

2. Per. 36, nino sensum, ut diximus, a sacris videtur literis accepisse: quae verbum Hieremias primo Cyri anno imperii esse tradiderunt.

At Mardochei aetas, imò potius res praecclare gesta cum nostra opinione dissentiunt. Nam si tanta fuerit, quanta tam ex nobis aduersarij colligunt, non modo summa, sed decrepita etiam ac caduca fuit, nec rebus ita magnis gerendis idonea. Cuius argumenti responsio illa, quae a viris doctissimis accepta est, non est omnino conuenienda. Equid enim absurdum est, si illis adhuc seculi homo vnus aut alter aetate, temperamento, corporis animique vigore, longè reliquis sui temporis senibus antecederet, cum etiam nam quidem sint, quorum in summa senectute, nec ingenium, nec memoria, nec ceterae animi vires non modo labefactatae, sed ne ceterae quidem videantur? Atque haec responsio illud quoque argumentum diluit, quod ex Aggaei 2. trahi potest. Quis in vobis, inquit, est derelictus, qui vidit domum istam gloria sua prima? &c. In secundo igitur anno Darij quae supererant, annos nati 16. & eo amplius. Si enim 70. annis desolationis, 30. Cyri, Cambysis, & Magorum 9. Darij duos & quinque, vel etiam septem addas, quibus aetate valetudinem vixerant, si templum videre, & gloria eius post tot annos recordari potuissent, certe summam illam 116. annorum conficiet. Atque haec responsio quidem minus absurda iudicabitur, si 30. Cyri anni non à capta Babylone, sed ab Astyge victo numerentur. Tunc enim primum Persarum ac Medorum regnum accepit. Denique hoc quoque respondendum censo: Quod Mardocheus fuisse legitur de eo numero captiuorum, quos transtulit Nabuchodonosor cum Iechonia rege Iudae, non sic accipi oportet, quasi is ipse tunc fuerit inter captiuos numeratus, sed quasi ex illis exierit, ex quo eia duxerit originem. Hoc verò in Mardochei laude scriptura posuit, quod non ex ijs fuerit parentibus, qui Prophetis contradixerunt: sed ex ijs, qui Hieremias obtemperarunt. Quae huius loci interpretatio ex primo Esdrae libro cap. 2. colligitur. Vbi numerantur illi, qui ascendunt de captiuitate, quae translatae Nabuchodonosor, & in

Hier. animum de-goriam per-petuo excipit, & l. solum Cambysi asse-gnat.

LIBER VNDECIMVS.

in Iudaeam reuersi sunt, cum ex ipsis quidam non in Babyloniam venerint, sed patres eorum. Compertum est eundem ex Matthaeo esse Zorobabelè in Babylone genitum fuisse: sed & 3. Esdr. lib. 2. ita legis: Sunt autem hi qui ascendunt ex Iudaea, &c. Nullam ergo vim scripturae asserimus, si interpretamur Mardocheum de Hierusalem translatum esse, quod pater eius translatus sit. Quod si quis adhuc hanc intelligentiam violentam esse contendant, & sic quoque respondere possumus. Astyges ille, de quo in libro Esther perpetua mentio fit, Astyges factus fuit pater Darij Medae. Hunc enim Daniel cap. 9. Astygem vocat. Vel certe Cyaxaras huius patrem quem Astygem vocat. Vel certe Cyaxaras huius patrem quem primum Astyge populos in provincias distinxisse, Herodotus tradit. Fuisse etiam ait, cum ingenti tenebatur ira, peracerrimum. Quae omnia in Astygem apprimè conueniunt, qui in libro Esther eisdem coloribus pictus est. Nec re-feruntur alij Medorum reges ante Cyrum Astyge imperarunt. Scimus enim Ctesiam Guidum apud Diodorum in tertio, alios atque Herodotus scripsit, postuisset. Sed Herodotum Eusebius sequitur. Accedit, quod nusquam Astyge fuisse rex Babylonis dicitur, sed Persarum atque Medorum. Ante Cyrum autem & Darium aunculum vna erat monarchia Medorum atque Persarum: Babyloni rex proprius imperabat, ut in primo libro Herodotus scribit. Accedit etiam quod hinc expositioni omnia consonant, nec ex ea quicquam absurdi emergit. Nam quod Mardocheus primum in Babylonem translatus sit, deinde in Susa appareat, nulla repugnantia est. Constat enim fieri potuisse, ut Babyloni quosdam ex captiuis Persis Medos & Medis vendiderint: ut caulas alias omittam, quae eius rei multae esse potuerunt. Danielem sanè in Babylone in principio translatum, compertum est: ac in Susa postea excisum capite eiusdem Prophetae 3. legimus. Quanto illud vergentius aduersarios premit, quod si tempore, ante Darij Histaspis, aut Artaxerxis Longimani illa cois- pisset, quae ipsius Esther narrat historia, nullo modo Edras Necemiasque silentio praeterissent. Nam haec ad Artaxerxis, Memnonis tempora referre, si Mardocheus cum Iechonia commigravit, somno quam simillimum est. Nec

Hier. cum non sententia sequitur. Astygem, illum Artaxerxi à Graecis appellatum ait. At uere Astyges, nec Cyaxaras artaxerxes vocatus est.

Narrant Hebraei, ut in 10. Zach. ca. Hier. refert, captiuum populum in Iudaea non fuisse in Persis, sed in Babilonia quae & Chaldea esse dicitur. Ratio haec est. Sed.

DE HUMAN. HIST. AVCT.

Nec me fugit, Susa regiam aliquando Medorum ac Persarum ciuitatem, in qua Assuerus conuersum illud induxit, à Dario Histaspis filio conditam, Plinium lib. 6. c. 27. scribere, Quæ res si vera est, illa de Astyge aut Cyaxare sententia vera esse non potest. Sed Plinij nos auctoris uirgine nequit. Quia multò probabilius Strabo in libro 15. scribit, Susa Thioni patris Memnonis ædificatam esse. Atque Herodotus lib. 3. urbem Memnonis, vocari solent, ait. Non Artaxerxis Memnonis sed illius præstantissimi inueniens, qui Priamo è Syria auxiliaturus venit, cui etiam in Susis regiam ædificauit, Memnoniam ab illo cognominatam, ut Diodorus scripsit in 5. Susa uero ante Cyrum fuisse condita, Daniel certissimus auctor est. Anno inquit, tertio regni Balthasar, cum essem in Susis, &c. Quam urbem Metropolitim esse regionis Elamitarum Hieronymus uerè quidem interpretatur, sed in ea Danielturram extitisse falso existimat. Iosephus siquidem in 10. lib. postremo cap. Danielturram, apud Ebatana Mediarum urbem esse ædificasse, apud Susa uero primariam Persidis urbem illam uidisse, quæ Danielis 8. narratur. Quamquam Susa proprie nec Persidis, nec Mediæ ciuitas est. Sed Susis Persis Mediæq; uicina. Quæ quoniam non duabus his prouincijs modo, uerum etiam in Babylonia conueniens erat, inque harum trium regionum medio collocata, ideo reges Persarum atque Medorum in ea federa imperij locauerunt. Quod Cyrum fecisse Strabo affirmat, non alios etiã priores fecisse credemus. Iam si Susa principium regni Assueri fuit, ut in lib. Esther cap. dicitur, non fuit autem, aut Darij Histaspis, aut Longimani, aut alterius Artaxerxis cognomento Memnonis Susa regni principium: sed uel Thioni, uel alius regis, qui prius Susa nobilitauit, atque inde exordium imperij sui cepit, certe non est absurdum Assuerum uirum Esther Ahyagem Cyaxaræ huius patrem intelligere. Uterque enim Mediæ etiã ac Persis imperauit, quæ admodum scribit in 1. lib. Herodotus. Restat ut illud tanquam exponamus, qui fieri potuerit ut 70. annos, quos præbuit Hieronimus, Iosephus in primo Cyri anno expletos diceret: cum multo plures ipse idem in Nabuchodonosori posteroribus

Plinij 11.
6. ca. 27.
c. 4.

LIBER VNDECIMVS.

309

huius imperio computant. Sed in numeris Iosephi libri menda habent innumera. Quæ ego menda uero diligenter, atque grauissimo assignare nec uolo, nec deo. Laboriorum ergo uirio accidisse credendum est, ut in Balthasar regno, pro 20. subiecta fuerint 40. in Balthasar regno, pro 7. posita fuerint 17. Bon enim duos numeros si crederetis, 70. anni constabant, quos Iosephus à desolatione ad 1. Cyri annum scripsit effluxisse. Sic tamè 70. annorum summa constabit, si post desolationem solos 25. Nabuchodonosori tribuas. Quod 269. inceptus fuit ne absolutus, si excludas item posteriorem Balthasar, quæ in illius initio Babylon in Cyri ditionem uenit. Ac si 5. annos Balthasari dedit, sed ex scribentis uirio subleuiti fuer septendecim, tunc 70. anni constarent, nec opus erit eorum integri no fuerant, excludere. Verù in his minutis explicandis ego quoniam mihi ipse displiceo. Sed harum rerum curiosis tenet satis faciendam fuit. Et Gordianus Herodotus, quauis multo labore uerbisque etiam multas, uerè tamen explicatè distinetque solucendus.

Decimum argumentum facile est quidem, sed ad scripturæ cognitionem explicatu necessarium. Non enim Hieronymus, solum, sed Aggæus etiam scribit in secundo Danieli anno, templi esse fundamenta iacta. Atque illud, quæ ex commentarijs in Danielturram obicimus, nihil habet omnino questionis. Cum Hieronymus ipse in Itala 44. cap. sua uerba fuerit interpretatus, Cyro uidente, ait, templi iacta sunt fundamenta. Ceterum sub Dario anno illius secundo, templum edificari coeptum est. Hoc itaque facillimum. Id difficilius, quod Hieronymus, imò Aggæus ipse dicit in hæc uerba: Ponite corda uestra à die illa & in futurum: à quarta & uicesima nona mensis, à die, qua fundamenta iacta sunt templi Domini, &c. Et Hieronymus, A die uicesimo quarta noni mensis, in quo templi fundamenta sunt iacta, &c. Loquitur autem sine dubio propheta de nono mensi anni secundi sub Dario. Hinc argumento uariè quidem à multis responsum est. Eranus sentit, fundamenta hoc sancto loco appellari, partem ædificij inferiorem, quæ cæteras sustentet ac ferat, etiam non sit, sed fundamenta imis superposita. Beda credit,

DE HUMANAE HIST. AVCT.

Refertur in Gloss. or dinaria. v. Ejd. 6. Li. II. c. 4. crediti atque id receptus est, templi interioris fundamenta vivente Cyro fuisse posita: atque exteriora quoque dei potest sub Cyro fundamenta inchoata infirmataque fuisse, sub Dario perfecta & consummata. Adde, a Cyro ad Darium 40. annis interfluentibus fundamenta & temporum iniuria, & inimicorum opera fuisse prope modum eversa & labefactata: sed sub Dario reconcinata restructaque fuisse. Vnde & Iosephus Rustino interprete, scripsit, quod sub Dario fundamentis restituta super edificabatur. Atque, ut quemadmodum sentio, non mihi Aggeus videtur astruere, quod in secundo Dario anno templi fundamenta iacta sint. Sed hunc sensum Propheta habet: Attendite non solum ex ista, quae vobis delictum est vicecima & quarta noni mensis: sed die, quo fundamenta iacta sunt templi, & inveniatis in templo meo inchoato nullos uberiores fructus praedia vestra tulisse. Nimirum enim negligentibus Dei religionem & cultum, nihil adhuc prospere euenit. At ex die ista benedixit, &c. Et hic sensus paulo ante fuerat explicatus in verbis: Et nunc ponite corda vestra, a die hac & super, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini, &c. Quasi ex eo tempore, quo primum iudaei Cyro & Babylone venerint, totum fragibus, maledixissent, nec quicquam eis feliciter terra produxerit, quod in Da & opere templi structura cessauit. Sed de argumento decimo hae satis.

In vndecimo non est facile expedire, quisnam ille Arthaxerxes fuerit, qui cum Cyro & Dario iussit templum edificari. Rabbi Samuel eundem esse credidit Darium & Arthaxerxem. Hoc enim non proprium nomen, sed regum Persarum omnium fuisse cognomen: ut Caesar Romanorum, Pharaeo Aegyptiorum. Non itaque tribum iubentibus templum adificatum, sed duobus Cyro & Dario Arthaxerxe, cui opinioni vehementer conuictio repugnat, quae nomen Dario cum Arthaxerxe non solum in Latino, sed in Graeco & Hebraico exemplari coniungit. Ineptae sane loquendi formulae sunt, Iulius & Caesar, Marcus & Tullius, Chencres & Pharaeo. Huius quo-

LIBER VNDECIMVS.

quoque sententiae illud refragatur, quod pari ratione Arthaxerxis cognomen Cyro fuerat addendum, qui rex nobilissimus Persarum fuit. Atque idem Rabbi pergit, quod in Arthaxerxem, de quo es. 4. sermo sit, verè, ut ego sentio, non Cambysen, sed Cyrum intellexit. Cur igitur scriptura cognomen utriusque regi commune illud minus altero auferret: Hanc denique opinionem illud minus probabilem facit, quod si Arthaxerxes cognomen omnium regum Persarum esset, id esset absurdum, quod scribitur: In regno autem Arthaxerxis regis Persarum in Eliras, &c. Nullus enim peculiariter intelligere non potest plus centè, quam si solum regem Persarum, sine Arthaxerxis voce posuisset. Sed de hac sententia satis Pergamus ad reliquas. Iosephus porò apud Lyranum, hunc Xerxes filium Dario interpretatur. Vndecimo quippe in Iuda. lib. cap. 5. scribit Xerxes filium Dario, pietatis patris & perinde ut regi heredem fuisse. Nihilque ex patris institutis circa diuinum cultum immutasse, sed locum summa fuisse beneuolentia prosecutum. Adit etiam huius tempore Esdra quidem argento, auro & vasibus pretiosis, quae ex vniuersa quincun Babylonis attulerat, templum ornasse, ac Dei cumulasse cultu: Neemiam verò eodem rege concedente non modo civitatem & muros inaurasse, sed & id supplere, quod fabricam templi deerat. Verum haec sententia duos scrupulos habet. Prior est, quod huic regi 22. annos imperij tribuit. Quae in re cum omnium Chronographorum ratione pugnat, qui Xerxi filio Dario non nisi viginti regni annos impertunt. Posterior scrupulus est huiusmodi: Primi Esdrae sexto cap. dicitur, quod Iudaei adificauerunt construxerunt, & compleuerunt domum Dei, Cyro & Dario & Arthaxerxe iubentibus, sed compleuerunt tamen in anno 6. Dario. Necessè est igitur, ut, Arthaxerxes ille, quicumque tandem fuerit, ante annum Dario 6. fuerit. Alioquin quomodo vsque ad sextum annum Dario construxerunt Iudaei & compleuerunt templum, vivente Cyro & Dario & Arthaxerxe? Non itaque in nomine Arthaxerxis Xerxes filius Dario intelligitur. Quae eadem causa eos etiam urget, qui hoc loco Arthaxerxem Longamanum filium Xerxis acci-

DE HUMANAE HIST. AVCT.

accipiunt, cuius diebus, ut Eusebius est auctor. & Esdras & Neemias ea, quae templo, civitati, murisq. decernuntur, complerunt. Ac ne illud quidem verum est, quod non nulli aiunt, Darium Medum hoc loco accipi oportere, nam Darium Histaspis nomine Artaxerxis accipiunt. Primum enim ausquam aut in literis sacris, aut in auctore aliquo historiae probato legitur, quod Darius Medus templi fabrica aut iuenerit aut iussit. Solum quippe Daniel huius Darii mentionem fecit, nec tale quippiam illi assignavit. Deinde cum Darius hic avunculus Cyri esset, ut per se visum est, multoque etate maior, ut visum est omnibus, nequaquam scriptura sacra contra aliarum omnium morem, Cyrum prius, quam Darium nominaret: iubente, inquit, Cyro & Dario Artaxerxe. Quae eadem ratio verat, ut Darius hic Medus per Artaxerxis vocem intelligatur. Quamquam 70. interpretes Danielis 7. pro Dario Artaxerxem interpretati sunt, quemadmodum Hieronymus noster admonuit. Praeterea nulla lingua neque humana, neque divina Darium Histaspis Artaxerxem appellavit. Nulla ergo causa est, cur hoc Darium Histaspis Artaxerxis nomine intelligamus. Praesertim cum in toto illo libro per nomen Darii non alius vaquam nisi Histaspis filius intelligatur. Quid autem scriptura nobis per nominis ambiguitatem illud ostendit, si in eadem etiam orationis clausula Darii nomen in veros significatus distraheret? Aedificauerunt, ait, iubente Cyro & Dario & Artaxerxe, & compleuerunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus 6. Darii regis.

Glossa in
terlinaris
Danieli, aut
Darii pri-
mi captiuo
Israel sol-
uisse, sed
non probat
Metastor-
nes Anij
hanc ordi-
nem inuen-
it.

Mihi duae vix huius questionis explicandae apparet. Una est, ut dicamur, id quod cunctae impugnatum est Artaxerxem Longimanum hic accipi oportere, qui primus huius omnium in historijs prophanis inuenitur. Quae eadem sententia Bede fuit, loquitur autem scriptura per anticipationem, id quod saepe alias sacri auctores factitarunt. Non enim nomines illi tres intelligendi sunt templum & aedificasse & compleisse, usque ad sextum Darii annum. Sed tres illi opus compleuere quidem, quos Iudaeis constat in opere faciundo explendoque fuisse.

LIBER VNDECIMVS.

aedificatum est, atque aliqua ex parte completum usque ad 6. Darii annum, Cyro & Dario iubentibus. Tamen eo anno templum non est omni ex parte absolutum. Quoniam, ut Iosephus ait, Esdras ac Neemias sub Artaxerxe postea templi fabricam, ornamum, & cultum expleverunt. Hoc verò solum à Iosephi opinione nostra discrepat, quòd ea, quae Esdras ac Neemias gessisse in scriptura referuntur, ille Xerxe filio Darii imperante, nos Longimano iubente gesta esse contendimus. Illud autem hinc contra uerba verum est, Cyrum & Darium & Artaxerxem cum, cui Neemias atque Esdras placuere, templum aedificasse, absolutum, & ornasse.

Altera quoque seropuli huius eximendi ratio est, si dicamus, duas illas particulas, & Artaxerxe, ab Hebraeo quoque iam adiectas esse in margine primum, deinde textum, ut fieri solet, intertas, nec aliunde, quam ex eodem libro exemplum huius erroris petere necesse est. In capite enim quarto sic Latina editio habet: In regno autem Artaxerxis, ipse est Artaxerxes, & c. ubi tres illae voces, ipse est Artaxerxes, non sunt scripturae partes, sed ab expositore nescio quo, in margine fortasse positis scribentium errore textui nostro interiectae sunt, cum nec in Hebraeis exemplaribus, nec in Graecis 70. interpretum haberentur, quemadmodum etiam ante nos Liranus admonuit. Idem quoque error accidit in Latinis codicibus, 2. Reg. 4. ubi verba illa, De quo fecit Salomon omnia vasa aerea in templo & mare aeneum & columnas & altare, nec Hebraea exemplaria habent, nec Graeca 70. & c. Quod autem vitium in Latinam editionem irrepserit, idem potuit accideri, ut in Hebraea quoque irrepserit exemplaria. Quae de re & lib. 2. multa opportune diximus, & iam iam in sequentis argumenti explanationem quaedam haud impotente differemus. Illud nunc dico, me non leui coniectura eundem de huius loci errore ita existimasse. Iosephus siquidem vndecimo Iudaei. anti. libr. cap. 4. hunc ipsum Esdræ locum referens sic ait: Magnis omnium studijs proficiebat templi aedificatio, iuxta mandata Cyri & Darii, prophetantibus interim Aggeo & Zacharia: absolutumque est intra septennium. Et ubi. 35. ca. postremo, non aliter.

DE HUMAN. HIST. AVCT.

templi auctorem facit Herodes, preter Cyrum & Darium. Non ergo alius tertius in Hebræis exemplaribus veritas habebatur. Verum hæc hæc hactenus. Cetera diluamus.

Argumentatio duodecima vsq; eo difficilis & obfusca est, ut aut nullo modo, aut multo difficultate debita possit. Nimirum enim in historia cum sacrum populum, ita sæpè librorum vitio numeri deprauati sunt, ut qui eos ad veram rationem reuocare voluerit, in arduo & in scopolis locis arduisq; versetur, sed in labyrinthum inexplicabilium questionum intret necesse sit, unde exire non queat, nec si Thesei quidem filia habeat. Huiusmodi autem errores in historijs humanis prodere superuacaneū erit, nã obuij sunt passim plurimi. In sacris potius eos quosdam commemorabo, qui satis sint tamen, vt intelligant ocs, quã lubricum & facile librarijs sit, vel in diuina scriptura numerum pro numero substituere. Agendum ergo primũ huius rei exemplum proferamus, ex libro secundi Para. ca. 13. vbi ita legitur, Bellam vero non fuit vsq; ad tricesimum quintum annum regni Assã. Et rursus in initio capitis sextidecimi, Anno aut tricesimo sexto regni eius ascendit Baasã, &c. Quo vtroque loco pro tricesimo, legere oportet, vicesimum. Nam Baasã anno tertio regis Assã regnare cepit, solumque regnavit annos quatuor & viginti, vt 3. lib. Reg. cap. 15. traditur. Non ergo ad tricesimum sextam annum regis Assã regnum vitamque perduxit. Id quod perspicuum quodque sic ex 3. Reg. lib. cap. 16. Anno, inquit, vicesimo tertio Assã regis Iuda regnavit Hela filius Baasã super Iherosolima, &c. Et posterus, Anno vicesimo septimo regis Assã regnavit Zamti, qui scilicet occiderat Hela. Quomodo enim rem Ioannes Lucidus in secundo temporum libro ammaduerit.

Cap. 9.

Ne vero imperitus quisquam huius loci vitium in Latina editionis odium torqueat, æquẽ sciat Græca Hebraicæque exemplaria esse corrupta. Id, quod 2. Para. cap. 16. etiam contingit. Vbi in hæc verba exemplaria omnia, quæ mihi videre licuit, consentiunt, Ocho annorum: 172. Ioakim, cum regnare cepisset, & tribus mensibus ac decem diebus regnavit in Hierusalem: fecitque malum in

Consp.

LIBER VNDECIMVS.

303

in conspectu Domini. Quo in loco, pro Decem & octo, librorum aut indoctus aut negligens, Ocho subiecit. Sic etiam 3. Reg. 24. verè legis. Decem & octo annorum erat Ioakim cum regnare cepisset, &c. Alioqui quomodo se in conspectu domini? Quomodo egressus est ad regem Babylonis, & cum esset natura bonus, ne ciuitatis periclitaretur, vltimè se dedit? 4. Reg. 24. Iosephus 10. Antiq. ca. 9. Atque hunc etiam errorem Caietanus prior apprehendit. Nolo enim quicquam aliorum, aut inducitur aut ingenio detrahere. Verum ego etiam ipse inter alios comedita ducor ad suspicandum, auctores sacros quibusdam in locis alios numeros posuisse, quàm nunc inueniamur. Verbi causa ponamus aliquid, vbi comedita hæc huius argumentum appareat. Primo Reg. lib. cap. 13. scribitur, quod filius vnus anni erat Saul, cum regnare cepisset. Quod si filius anni vnus intelligitur, quasi puer vnus anni innocens, qui nesciret inter dextram sinistramque discernere quònam pacto illud accipiemus, Hier. 53. Filius vni generis & vnus annus erat Sedechias cum regnare cepisset? Quid si hic etiam numerus ille viginti ex scribentium esset errore prætermisus? An nõ tibi videtur, si ita hi per incuriam negligentiamq; fecissent, falsis interpretantium expositionibus locum esse daturus? Rursus, quale quæso illud est, Filius triginta annorum erat Dauid cum regnare cepisset, & quadraginta annis regnauit, si filium vnus anni innocẽtem interpretamur? Simili ergo dicendi forma similis sit interpretatio. sed similis esse non potest, si vnus anni filius Saulus esse dicatur. Quamobrem verisimile est, auctorem libri Regũ filium esse viginti & vnus anni scripsisse: sed scriptorũ vitio maiore numerũ in Hebræis exemplaribus omissum. Quæ deinceps errore in Græca Latinaq; exemplaria aut alijs quilibet, aut etiã interpretes transfuderunt. Quod idem 2. Para. ca. 15. 16. & 36. accidit, sicuti paulo ante demonstrauimus. Et quoniam non est animus singula loca discutere, vni solammodo ex Rabbani opinione adiciã, vt scã demũ ea, quæ sunt huius argumenti propria, expediantur. Hieremias 52. vulgata lectio sic habet: Iste est populus, quem transfudit Nabuchodonosor, in anno septimo Iudæos.

1112

DE HUMAN. HIST. AVCT.

*Iosephus
cap. 1.*

*Alex. li. ex
Bereio re-*

fert, Nabu-

chodonoso-

rum primo

anno regni

sul, quosdam

Iudaeorum

captiuos in

Babylonem

adduxisse.

In 36. ca.

2. Paral.

4. Cap. 22.

2. Para. 36.

tria millia & viginti tres. In anno octauodecimo Nabuchodonosor, transfudit de Hierusalem animas octingentas triginta duas. In anno 23. Nabuchodonosor, transfudit Nabuzardan magister militie animas Iudaeorum septingentas quadraginta quinque. Omnes ergo annos quatuor millia sexcentis, Quae ex lectione subdistinguitur & perobscure quæstiones emergunt, quarum nonnullas Piranus mouit, sed quam belle responderit, aliorum est iudicium. Rabanus in Hieremiam ter Iudæos à Nabuchodonosoro captos scribit, harumque trium captiuitatum numerum hic à propheta censerit. Primum fuit, cum Nabuchodonosor Ioakimum filium Iosias vincitum cathenis duxit in Babylonem, 2. Paralip. 36. Nec enim est verosimile, non etiam alios plures cum Ioakimo in Babylonem transfuisse. Nam & Daniel capite primo verbis non valde obsecris significat, anno tertio Ioakimi quosdam à Iudæa in Babylonem esse transfatos. * At Caietanus negat, Ioakimum in Chaldæam aduenisse. Sane quidem: verum infirma ratione negat. Interfectus est, inquit, Ioakimus in Iudæa, & sepultura asini iuxta Hieremiam * prædictam sepultus est, ac proiectus extra portas Hierusalem. Quod cum? Quasi vero fieri nullo modo posset, vt ductus primùm in Babylonem, deinde in Hierosolyma transferretur, vbi, cum fidem regi Babylonio datam violasset, in gloria morte periret. Non itaque eamus infelicis Ioakimum cum alijs multis in Babylonem esse traditum. Id enim non Rabanus solum, sed diuinæ etiam scripturæ tradunt.

Secundam captiuitatem Rabanus ponit in translatione Iechonie, quæ 4. libr. Regum 22. habetur expressè. Tertia quoque in eodem libr. capit. 3. expressè est, cum Nabuzardan templum etiam vibemque vastauit. Trium ergo harum captiuitatum, vt Rabanus auctor, Hieremias hic singillatim scribit numerum. Quæ si vera sententia est, tres numeri mutandi sunt: vt pro primo anno in prima captiuitate scribatur, primo illi enim anno primo Nabuchodonosori cõtingit, qui idè Ioakimi tertius fuit, quædammodam paulo ante dicebamus.

LIBER VNDECIMVS.

313

In secunda verò captiuitate, pro Octauodecimo scribendum est, Octauo. Constat enim Iechoniam in Babylonem octauo Nabuchodonosori anno commigrasse. 4. Reg. 24. Pro vicesimo autem tertio in captiuitate postrema legi oportet, Vnde vicesimo. Nam, vt 4. Reg. 25. scriptum est, Hieremias item 32. Sedechias in anno 19. Nabuchodonosori ductus est in Chaldæam. Nec huic sententiæ repugnat, quod lib. Reg. 4. cap. 24. decem Iudæorum millia cum Iechonia dicuntur esse transfata. Quoniam Hieremias non vulgus promiscuum, aut milites quoslibet annumerat, sed principes Iudæ, & eos, qui erant in dignitate aliqua constituti, vt Iosephus decimo Iudæanti lib. cap. 8. animaduertit. Vel etiam eos hic supputat Hieremias, qui in libris Regum non fuerant numerati: Primum siquidem ac postremæ captiuitatis numerum auctor libri Regum omnino præterierat. In secunda autem posuerat maiorem quidem, hoc est, decem millia: prætermiserat minorem, quem hic supplet Hieremias, id est, animarum octingentas triginta duas. Quod Iosephus intelligens in decimo anti. Iud. lib. cap. 9. vt unque numerum complectitur, asseritque eos, qui cum Iechonia ducti sunt, fuisse decem millia numeros, & amplius octingentos triginta duos. Quamquam primam captiuitatem ad eum annum refert, quo rex Babylonius Ioakimum interemit, in sepultumque extra mœnia iussit projici. Tam enim scribit tria millia Iudæorum Babylonem in captiuitatem esse ducta. Qui annus procul dubio septimus Nabuchodonosori fuit. In octauo namque Iechonias pro patre est constitutus 4. Reg. 24. quod si accipimus, numerus primæ captiuitatis in Hieremias, sine vlla correctione rectissimè constat, intelligi autem locum Hieremias totum posse à mendis nota vindicari: si dicamus secundam captiuitatem anno 18. Nabuchodonosori fuisse, annis scilicet integris numeratis. Sicut & prima anno septimo est in hunc sensum adscribenda. Alioqui, si de annis non expletis sermo sit, prima in anno 8. secunda in 19. Nabuchodonosori fuit. Ac tertia fuit anno 23. cum quinto post excidium Hierosolymitanum anno, qui fuit regni Nabuchodonosori

DE HYMA. HIST. AVCT.

22. Inuasit Coelen Syriam, Ammonitas, Moabitanos subegit, Aegyptios perdomuit, ac repositos, ibi Iudaei captiuos Babylonem abduxit, vt Iosephus auctor est. Antiqu. Iud. lib. cap. 11. Sed quoniam Hieremias eos numerare videretur, non qui de Aegypto, sed qui de Iudea translati sunt: quia rursus eas videntur caperitatem referre, quae est facris hiloni colliguntur: quia de eadem eam, quae sub Nabuzardane fuit omnium celeberrima, templique atque urbis incendio, vel maxime nobilitata, tertio loco videntur scribere, vt eo redeat, vnde est paulo ante digressus, vt numerum annorum in secunda & tertia captiuitate ad formam 4. libri Reg. relincedum contenderet, et ego non magnopere epugnandum. Nam si in prima captiuitate Iosephum, quam Babylonia sequi malis, non equidem improbabo. Ego autem, vt ingenuè loquar, nunquam mihi minus, quam in hac digressionem placuit, quanquam magis adeo id argumenti difficillimi explicandi cupiditate, quam vlla gloria culpa mea contigit: qui dum monere volo, numerorum quaestiones lubricas esse atque difficiles, quod error in numeris facilis ac lubricus sit, mei penè oblitus: fecique id repentino quasi motu pereitus, quod ne meditatus quidem opere ad hoc instituto factu eram: vt isti de rebus, quae maximi sunt negotij, interresellendum argumenta disputarem. Si a hoc tamen accidit mihi peropportune, quod duodecimi argumenti difficultas omnis in eo numero annorum sita est, qui tertio Regum lib. cap. 6. praescribitur, ab egressu de filiorum Israel de Aegypto ad templum à Salomone inchoatum. Est autem in omnibus exemplaribus Graecis, Latinis & Hebraeis idem omnino numerus annorum quadringentorum octoginta. Quem numerum describentium errore à vero esse immutatam, huius argumenti suaderi potest. Primum, quod Iosephus in Iud.

* Sic Gebeinius ac verè ille quod est translit. Numerus enim 402. qui habetur in versione Russica est translit. in eo errore est positus. Nisi Iosephus ipse secum pugnet lib. 1. cap. 4. Vnde patet Sabellia error. Eiusdem 1. lib. 9. ubi viginti annorum secutus affirmat, quod templum inchoatum fuisse ab eo, quo filij Israel de Aegypto sunt egressi, quingentorum annorum secundum.

LIBER VNDECIMVS.

114

Iuda, an. 2. cap. 3. scribit, Salomonem templi fabricam exorsam esse annis quingentis nonaginta duobus, postquam Israelitae ex Aegypto excesserunt: mille vero viginti annis postquam Abraham in Chananzam regionem à Mesopotamia migravit. Nam si quadringentis viginti, qui iuxta Exodum à migratione Abraham ad templum Israelitarum de Aegypto interfluxerunt, quingentos nonaginta addideris, ab exitu ad templi edificium exceptum, summa illa Iosephi relinquetur annorum mille viginti, atque adeo & uterque sibi numerus & inter se vicissim ambo constabunt. Deinde Iosephus idem lib. 11. an. Iud. 4. Ante Saulum & Dauidem inquit, tempus Iudices administrauerunt. Qui resp. status plus, quam quingentis annis duravit post Moysis & Iosephi imperium. Non ergo ab exitu Israel de Aegypto ad templum 480. solum anni intercesserunt.

Posterèd, Moyses quadraginta annis imperauit. Erat enim annorum octoginta cum eoduxit Israel, Exod. 7. & ex aetate vicessimo annis mortuus est. Deut. 34. 10.

Adde annos octo interregni, quibus Israelitae seruerunt post mortem Iosue regi Mesopotamiae. Iudic. 3. Iosephus 6. lib. ant. cap. 3. scribit hos fuisse duodeviginti. Quorum octo seruitutis fuisse libro 3. cap. 7. tradidit.

Osboniel iudicauit populum quadraginta annis. Iudic. 3.

Adde duodeviginti annos interregni, quibus seruerunt regi Moab. Iudic. 3.

Aioth iudicauit populum octoginta annis. Iudic. 3. Aioth. 20.

Adde viginti annos interregni, quibus seruerunt regi Chananzam. Iudic. 4.

Barac & Debora iudicauerunt populum quadraginta annis. Iudic. 5.

Adde interregnum septem annorum sub Madian. Iudic. 7.

Gedeon iudicauit populum quadraginta annis. Iudic. 6.

Abimelech tribus annis. Iudic. 9.

Thola

DE HVMANAE HIST. AVCT.

- Thola 23.* Thola viginti tribus annis. Iud. 10.
- Iair 22.* Iair viginti duobus annis. Iud. 10.
- Interreg. 18.* Interregnum decē & octo annorum sub Philistinis & Animonitis. Iud. 10.
- Iephte 6.* Iephte sex annis iudicavit. Iud. 12.
- Abef 7.* Abefan septem annis. Iud. 12.
- Heliou 10.* Heliou decem annis. Iud. 12.
- Abdon 8.* Abdon octo annis. Iud. 12.
- Interreg. 40.* Interregnum quadraginta annorum sub Philistinis. Iudicium 13.
- Sālon 20.* Samson viginti annis. Iud. 16.
- Heli 40.* Heli quadraginta annis. 1. Reg. 4.
- Saul 40.* Saul regnavit quadraginta. Acto. 13. Nam Iosephus li. 6. anti. Iuda. cap. postremo ait, illum regnasse vixente Samuele annis duodeviginti, post Samuelis mortem annis viginti.

- David 40.* David regnavit annis quadraginta. 2. Reg. 5. & 1. Paralip. 3.
- Salom. 4.* Salomon quarto anno regni sui templi fabricā cepit. 3. Reg. 6.

Qui in summam redacti faciunt numerum quingentorum septuaginta quatuor annorum. Quibus si ad fuit annos Iosue, Sagar & Samuelis, interregnum quoque, quod inter Samlon & Heli fuisse scriptura dicit, etiam utiq; summa, quā illa Iosephi cōficietur. Plures igitur quā 480. anni ab excessu Israel de Aegypto, ad templi fabricā intercesserunt. Mendū itaq; in hoc scripturis loco inest, suntq; proinde ad verā rationem codices Hebraici, Graeci, & Latini corrigendi. Adhuc, si Graeca omnia exemplaria fidem aliquam faciūt, ut in eiusmodi rebus ambiguis & numerorum ratione conuicta & quum est, Paulus certē post terram Chanaā filijs Israel sorte distributam tempus iudicium vsq; ad Samuel, quē dringentis quinquaginta annis, nō multo secus dēfinit. Sic enim Graeca habent, *καὶ κατέλαβον ἡμεῖς τὴν γῆν αὐτῆς καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔπει τε τριακοσίους καὶ πενήκοντα ἔδωκεν κρείττας, ἕως σαμὴλ τῷ προφῆτου.*

Acto. 13.

LIBER VNDECIMVS.

Quo Etasimus ita conuertit, Et deletis gentibus septem, in tertia Chanaam sorte distribuit eis terram eorum. Et post haec annis circiter quadringentis quinquaginta, de de iudices vsq; ad Samuel prophetam. In eundem sensura Pagninus vertit, caeteriq; iuniores omnes interpretes. Nec enim Graeca illa aliter reddi possunt. Quod si quādringentis quinquaginta annis, quos Paulus iudicibus à distributione terrae ad Samuelē impartitur, additius Moysis quadraginta, Saul item quadraginta, David quoq; alios quadraginta, & quatuor deniq; Salomonis: eādem profecto summam consciamus eū ea, quae paulo ante e certis scripturae testimonijs confecta est, quingentis septuaginta quatuor annorum: ut nouum testamētum veteri omnino consentiat. Sed ait Caietanus, Graeca omnia exemplaria & Latina esse vitiosa: & Graecē *τριῶν κακοσίους*, non *τρεκακοσίους*; Latine Trecentis, non Quadringentis esse legendū. Qui sic? Euiucitur, inquit, quoniam alias non constabit numerus annorū, quē tertius lib. Reg. c. 6. definit, scilicet, quasi nō in hoc controuersa sit, an ille numerus, an hic scribentū errore sit inductus. Numero sane 3. lib. Regum reliquae omnes scripturae dissentiunt. Numero Actorum Apostolicorum scripturae consonant omnes. Non ergo hic, sed ille numerus vitio librorum est corruptus.

Confirmat autem hanc sententiam illud tandē, quod qui contrarium tueri volūt, numerumq; illum quadringentorum octoginta annorum retinere; ij tantū absurditatum in supputatione sua faciunt, ut vix audiri sine acrius molestia possint. Nicolaus porro, & Abulensis, qui in scripturae explicatione habentur insignes, vt sum. *videm. c. 4. lib. 1. Ind. 7. 10.* illis 480. annorum iusta constituantur, primū autē, 40. annos Iosue minimē computandos, sed in Othoniēls quadraginta includendos, Eodemque modo de Samuel iudicant, cuius annos similiter intra quadraginta Saul includunt. Mox addunt, annos quibus Iudxi seruierunt regi Mesopotamiae, alijque postea sequenti tempore regibus eis annis includi, quibus tetra quiescisse dicitur; vel etiam Iudex hic aut ille Israelitis praesuisse. Vnū solum annorum duodeviginti interregnum in cōputationem

4 5 0
4 0
4 0
4 0
4
5 7 4

Nilo 3.
Regum 6.
Abulen. 1.
videm. c.
4. lib. 1.
Ind. 7. 10.

DE HUMANAE HIST. AVCT.

tionem adsciscunt, ut tribus annis Salomonis summa 470. annorum suo belle arbitrato cōficiant, sed, ut dixi, hęc computandi ratio multum omnino absurditate habet. Ut enim omittā alia, ne in re nota & perspicua multus & insolēsim, illud ante omnia expediri velim: ex quo pacto interregnum anni in eos redigi valeant, & contra hi, quibus sub iudicibus terra à prælijs dicitur quieuisse? Sane in interregnis aut perpetui iudicium contra inimicos fuit, aut feruus sine iudice infera, res assidue, turbata omnia, nulla quies.

Præterea, æquid de quadraginta annorū interregno isti dicitur, quod inter Abdonem & Samsonem scriptura commemorat? An 40. illos annos in Samsonis viginti inclusuri sunt? An potius in Abdonis octo? Piger ea, cur vnicuique interregnum annorū decem & octo accipit, rejiciunt cetera? Quid si causam reddere ne quidem idoneam possunt, sanè aut interregnum hoc ceteris abijciant, & summa erit minor: aut cum hoc, ut par est, admittant, ut quæ & summa erit maior. Adhuc liber Iudicum explicatè docet, terrā dūce Iudæ, qui successit Iosue, minimè quiescisse, sed multis bellis fuisse agitatum, quibus Chananæi ac Pherezæi victi oppressaque fuerunt. Nam ductum Iosue prælijs frequentibus turbulentum extraxit, Iosue liber ipse manifestat. Cū verò rex Mesopotamiæ, Iosue Iudæque deficiis, sibi Israel pugna vicerit, octiduoque annis seruire coegerit, hæc tempora pacata, quietamque terram describere, præfatus est à sensu communi alienum. Quod si annos Iosue ac Iudæ, illos quoque, quibus rex Mesopotamiæ Israelitas expugnavit & oppressit, in id temporis trahas, quod terra quieuisse dicitur, nonne turbidos & inquietos annos cum tranquillis quietisque confundes? Nonne etiam scripturę sacrę in aperta narratione vim affectu manifestat? Illa nimirum non obscure refert, post mortē Iosue, post Chananæos Pherezæosque devictos, post filios Israel per Othonielē à servitute liberatos, terrā quadraginta annis quieuisse. Quid Paulus? An non post Samuelis quadraginta annos Saulis regno impartitur? Qui ergo ratione Samuelis annos, in annis Saulis includemus? quos

Jud. 1.
Abd. 17.

LIBER VNDECIMVS.

316

quos triginta octo fuisse Iosephus prodit, fuisse quadraginta prodit Paulus.

Nulla ergo ratione, ut videretur, numerus ille quadringentesimus octogesimalis defendi potest. Ab eo siquidē tempore, quo filij Israel terrā promissionis incolere hæretique cepissent, ad primum Iephthe annum trecentos intercessisse testis est Iephthe ipse locupletissimus. Trecentis si addas quadraginta, quibus populus morā in deserto secit, ac viginti annos Samuelis, qui ex primo libro Regum à quibusdam colliguntur, illos demum, quos à Iephthe ad 4. annum Salomonis ante numeravimus, eadem omnino summa constitueretur, quæ bis supra cōstituta est, quingentorum septuaginta quatuor annorū. Ut quoque te veritas, & sine ex temporibus interregnum ac Iudicum singulorum, sine ex Pauli calculo atque ratione, sine ex Iephthe testimonio & inculpate defensionis iudicio, verum certumque annorū numerū ab exitu Israel de Aegypto ad templi fabricā efficere pertē, semper eundē illum inuenias quingentesimū septuagesimum quatuor. Porro aut qui numeri cuiusque summas exiguè nimis & exiliter ad calculos revocare cupiunt, hi numerū eum verissimum ac rectissimū censeant, quem plurimis consecis rationibus vndique cōstantem, coherentem, consentaneum, sibi ceterisque, reperiunt, qui sepe in vnum collati eandem proflus summā efficiunt. His argumentis numerus ille 3. lib. Reg. infirmari potest: qui tamen nō modo omnibus exemplaribus, sed vnicuique autoribus Latinis, Grecis, Hebræis, consentientibus confirmatur. Verū enimvero in numeri huius summa tuenda & cōternanda vix reperias præsidium aliquod omni ex parte munitū. Eusebius etenim, qui sine cōroversia in ratione temporum diligentissimus est, hæc summam 480. annorum defendit quidem, sed ita defendit tamen, ut defensionis ratio neglecta esse videatur. Principio namque decem annos Helon è quadringentesimo octogesimo numero exemit, quoniam septuaginta interpres ait illum Iudicem ovassisse. Quare coactus fuit viginti septem annos Iosue administrationi dare, ut quadringentesimus octogesimalis expletur. Quod si decem

Ri +

22

DE HUMANAE HIST. AVCT.

annos Helon in 480. numero includeret, cum Iosue viginti septem attribuerit, 490. annorum summa constiteret. Incidit autem in codice mendosiores. Nam Complutenses eum Iudicem in 70. versione habent. Codex quoque fuit illi similiter depravatus in tempore, quoniam aetate 70. Heli populum iudicavit. Scribit enim in 70. interpretatione viginti annos inveniri. Atqui in Hispanice si τεσσαράκοντα, id est, quadraginta reperiuntur. Quae Eusebij errorem saepe sum admiratus. Si enim 70. interpretationem sequi libuit, cur quemadmodum decem annos Helon, ita & Heli viginti non ademit? Quod si visum est Heli annos 40. retinere, cur decem Helon a numero excinit? Illud etiam incommodi Eusebio accidit, quod cum inter regna omnia posteriorum Iudicum temporibus includeret, videretque ex illis quaedam accidentia impuissimè sequentibus copulari, eam rem traditionibus Hebraeorum attribuit, ne ipse rei per absurdum primus esse auctor videretur. Circa annos verò Samuelis ac Saulis eodem in luto cum ceteris haeret. Ambobus enim non plures, quam quadraginta annos assignat. At totidem Paulus soli Sauli impartitur: Iosephus autem Samueli soli duodecim, regnante Saule duodeciginti: Sauli post Samuelis mortem viginti. Quo in loco Beda magna in admiratione afficit, primò quòd seipsum permittit. Paulo cum vulgarem, tum etià falsum. Deinde quòd ante Samuelem trecentos nonaginta sex annos Iudices praefuisse eorum librum indicare asserit, cum in Iudicum libro non nisi trecenti triginta novem reperiuntur. Quare ad explendam summam illam necesse est Moyses quòdraginta annos apponas, Iosue verò septendecim. At Iosue septendecim non ex historiae aut divinae, aut humanae veritate, sed ex eorum opinione solù habentur, quia summam illam 480. annorum numeros quoslibet revoocare pergunt: idque ut faciant, non dubitant historiae omnes contravenire. Quid, quòd Iosephum Beda ait Samueli annos viginti, Sauli totidè alios impartiri? Cum quinquaginta ambobus sine dubio impartiat. Quenadmodum è locis antè citatis manifestissimè constat. Catechizans porro via longè diversissima ingressus est. Nam qua-

Astor 13.

LIBER VNDECIMVS.

quadragesima annos quidem soli Sauli distribuit: sed verum in illi 480 annorum constet, Iosue annos decem, septem verò Samueli dispertit. Quòd praeter historiae fidem solùm arbitrio facit. Quid igitur? semper ego alienarum opinionum relator tantum: Nunquam ne repone mihi sane, & de meo aliquid exolvere lectori debeo, si quid tamen probati nummi exolveri possit. Primum autem non existimo, aut fidei, aut religionis quaestionem esse, Num 480 ille annorum numerus, qui in codicibus per uulgatis reperitur, librariòrum vitio scriptus sit; an potius idè ab auctore sacro in suo exemplari positus. Ostendimus enim errorem in numeris promissum esse atque facillimum. Ostendimus numeros quosdam in libris sacris ex scribentium errore viciatos. Ostendimus denique multas esse causas, cur hic, de quo agimus 480. annorum numerus corruptè esse inductus videatur. Atque Iosephus & Sabellicus, Hebraeus unus, Latinus alter, cum locum illum ex 3. li. Re. c. 6. referrent, non 480. annos, sed multò plures posuerunt. Incredibile autem videtur esse, Iosephum, si omnia Hebraea exemplaria 480. numerum habuissent, ab illo certo ac praescripto numero discessurum. Nec Hugo cardinalis, cum sententiam Iosephi retulisset, eam reprobendam censuit. Non igitur si quisquam dicat, ab egressione filiorum Israel de Aegypto ad templum inceptum, quingentos annos, & eo amplius in te fluxisse, protinus repellendus est, quasi ea res ad fidem religionemue pertineat. Illud deinde sentio, inter regnorum annos verè inter annos Iudicum effluxisse. Itaque non esse, quòd Hebraei falso tradant, in temporibus vel priorum vel posteriorum Iudicum computandos. Quocirca Iosephus, quoniam non ea solùm tempora, quibus Iudices praefuere, computare voluit, sed illa etiam, quae in interregnis sine Iudice fluxerunt, verè summam quingentorum nonaginta constituit annorum. At auctor libri regum inter regnorum annis omissis, eos tantum redegit in numerum, quos intellexit, dum Iudices administrarunt, intercessisse. Anni ergo plures ab eo, quo Israel excessit de Aegypto, ad templi initia fluxisse. Sed ducum, iudicum, regum non fluxere, nisi quadringenti

DE HUMANAE HIST. AVCT.

genti octoginta. Aduertendum quoq; ex ijs, qui populo à Moysè ad Salomonem praesuerunt, quatuor esse, quorum tempora nusquam scriptura verus denotat. Nempe Iosue, Sanga, Samuel, Saul. Nam reliquorum omnium certus annorum numerus in ipsis est testamenti veteris libris designatus. E quibus summa colligitur annorum 419. His si Salomonis adiungas tres, enim anno templum fabricate cepit, reliqui erunt anni 38. quos Iosue, Sanguo, Samuelli, Saulq; dispersas.

Iosephus li. 5. an. ca. 8. Tullidus Aug. li. 18. de ciuit. Dei. c. 10. Nam quod Eupolemus Hebraei sicut prior historici et in tantis partibus reuerentem est, quo Marci le regnum ait. 13. i. Reg. 7. Abuletijs li. 5. an. cap. 1.

Ac Sanga quidem, quoniam nondum vertente anno munere si nullo ac vita defunctus est, meritis ab huius numeri summa eximitur. Cum vero Sauli Paulus impererit quadraginta, dubium non erit, quin decem & octo sint inter Iosue & Samuelem distributi. At decem se ex his Iosue, reliquos autem Samuelli assignare oportet, an contra pauciores Iosue, Samuelli plures, de hac re dubitari potest. Caetero illud placuit, mihi etiam idem habitum esse. Quoniam Iosepho, alijq; probatis historicis, maior Dactas Iosue fuit, quam Samuells Iudicatus. Nec nostrae huius opinionis contrarium est, Arcam sub Samuelli temporibus in Cariathatum viginti annis permanisse. Non enim his viginti annis, quod quidam falso exhibent, Samuel plebi Israeliticae iudex erat, sed propheta. Quia scriptura ipsa satis, nisi ego fallor, aperte significat, post vicissimum illum annum cepisse à Samuele populum iudicari. In Iosue autem tempore comparando, ita magna auctorum varietas, & discrepantia est, ut nulla ex parte historici labefactetur auctoritas. Vbi variae sunt historicorum discrepantiaeque sententiae, ubi nulla eorum premi nos vgerique patiamur, Iosephus Selenio interprete, Iosue viginti quinque annos annuerat. Eusebius viginti septem. Beda, Ioann. Lucidus, alijq; nonnulli, septendecim impertire. Caetero Lucidus decem. Quamobrem cum nos decem & octo Iosue Samuelliq; dispersendos dicimus, nihil sane absurdum dicimus. Quamquam ratio subest, ut sine scripturae veritate, id scilicet octo aut nouem alios annos his duobus iudicibus adiungamus. Quid ita? Nonne hisce vel octo vel nouem adiunctis anni plures, quam 480 efficiuntur.

Efficientur

LIBER VNDECIMVS.

Efficientur utique. Falsam ergo erit, inquit, anno 480. facta, quo Iosue de Aegypto exiit, templum edificari cepit. Minime gentium. Quia utrumque verum esse non potest. Scriptura enim minutos numeros praeterire aliquando solet. Cuius rei exemplum paulo ante posuimus ex 4. Regum libro, capite 24. Vbi decem mille Indae dicuntur esse transfati; quibus tamen Iosephus octidigitos triginta duos adiecit, imò & Hieronimas, quemadmodum est nobis supra explicatum. Atque scripturae Iona post 40. dies in Ninive subuertendam; & tamen septuaginta interpretes 43. Graecis literis prodiderunt, qui reuera ab initio praedicationis Iona computantur, hos vero tres facit auctor omisit, quia toto triduo illa semper verba propheta intonabat. Adhuc quadraginta dies, & c. Quamuis ab initio, si Ninive subuerteretur, 43. erat interfluxuri. Quod autem 43. dies septuaginta interpretes scripserint, auctor est Iustinus in dialogo cum Tryphone. Quia vero Augustinus non 43. sed 3. solum legit, cessat aliter se ex hac questione extricare, lib. 18. de ciuita. cap. 44. Quae eadem causa erroris Hieronymo fuit. Si enim in 70. non triduum, sed 43. dies ipse legisset, omnis accurrendi occasio cessasset. Sic ergo licet plures fuerint, quam 480. anni, quia tamen non ad 400. accesserunt: res suo more scriptura dixit annos 480. interfluxisse. Id si probabile est, ut est certe, iam viginti septem annos Iosue & Samuelli poterimus impartiri. Samuelli decem, septendecim Iosue, quos hinc Beda, alijq; viri graues impertirent. Sed videant istae numerorum terrena saebrosaque quaestiones, in quibus poteram ignorantiam meam simpliciter confiteri, & omne curiosorum hominum desiderium contemnere. At lenioris culpae arbitratu sum, in explicanda difficillima argumentatione tam multa suae quam omnino nihil dicere.

1000. 2.

Tertium decimum argumentum parua difficultate nos implicat. Nec enim historias omnes tueri est animus, qui passim in ecclesia lectitatur. Video tantum vulgi non solum in laicis, sed in ecclesiasticis etiam esse, ut eas quoque fabulas oppidò quae libenter accipiant, quas iam diu ecclesiis explosit. In his certe pontificum non diligentia

mo.

DE HUMANAE HIST. AVCT.

modo, verum etiam prudentia desideratur. Quidam namque dum redunant curant, capiti in commodant. Videlicet historias graues pro apocryphis reddunt quidem, sed diuinum ecclesiae officium vsque eo praeter solitum imitant, vt vix vlla antiquae religionis forma in quotidianis precibus relicta esse videatur. Quae ex re quidem multa & magna mala ecclesiae Dei accidant, non est aliud ius loci, & temporis dicere. Sed esto, quaedam in publicis ecclesiae precibus habeantur ambigua, quaedam etiam falsa. Num ideo historias ecclesiae omnibus fidem arrogare perges, quod nonnullae earum sint vulgo iactatae & creditae, in quibus, praesertim quoties de miraculis accidit sermo, ficta reperias fortasse plura, quae iure ac merito reprobentur? Mihi profecto illud Gelasij consilium placet, vt cum huius generis historias catholici legerint, beati Pauli sententia praecedat, Omnia probate, quod bonum est tenere. At qui irridere episcopos, de Theologis scholae iudere, in monachorum imperitiam insulserunt, quasi fabulas huiusmodi ventris gratia rudi vulgo insulerant & intrudant: haec non puto equidem homines ingenii esse, qui ad bonitatem fuerit a natura compositus, necdum eius, quem Christus simplicem sicut columba ad legem euangelij formauerit. Quid si ex quibusdam fictis falsisque narrationibus historias gentium existimus, nulla omnino erit, quam non similiter illud amemus. Id si hominum imprudentium, atque adeo stultorum est, maneat, diuorum gesta, quae in ecclesia legi solent, despicere nullo modo oportere. Quaequam nonnulla ex his incerta sunt, apocrypha, leuia, falsa. Nam & pleraque credibilia ac vera sunt, quaedam etiam certa. De tertio dicitur autem argumento haec tenentur.

In quartidemi argumenti responsionem multa sunt breuissimè animaduertenda. Primum in maximo illi errore versantur, qui rerum gestarum memorias tanquam ecclesiae oracula accipiunt, si eas in epistolis, & decretis suis pontifices aliquando vsurparint. Non est idem, mihi crede, historiae approbatio & vsurpatio. Vt ut quidem interdum pontifex, si quaequam suadere cupit, receptis opinionibus, sententijs, rebusque vulgaris: at non con-

LIBER VNDECIMVS.

331

quod quaeunque in hunc usum attulerit, ea sedis apostolice iudicio probat. Aliud quippe est suadētis munus, aliud dissuadētis. Qui pronunciat, res veras ille adfert: qui suadet, nonnunquam etiam verosimiles. Audiebam de praefatore meo puer, nullum omnino argumentum esse negligendum, in quo aliqua significatio veritatis appareat. Amplectendum autem esse ita vnumquodque maxime, vt quodque ad faciendam fidem erit aptissimum. Ad cuius praefati formam non modo dialectici & oratores, sed veteres etiam theologi suas disputationes effinxerunt. Nam in causam suam quisque & quibuslibet argumentis quandoque abusi sunt, & vulgi etiam creditur. Itaque imprudentium hominum erit, historias quasuis obiter etiam, & ad praesentem causam a pontifice adductas, non aliter amplecti, atque eas, quae sint ecclesiae certo iudicio comprobatae.

Quod deinde ad Constantini donationem attinet, de eo non liber in praesentia disputare. Disputet alij, quibus cordi forte est Romanae ecclesiae maiestatem amplitudinemque minueri. Laurentium Vallam scimus integro libro aduersus receptam communi opinione sententiam declamasse. Iustisperiti, quae vulgo circumscribitur eius donationis formula, eam commentitiam esse satis indicant, cum Valerius inscriptiones denotant. Eusebius, Zosimus, Theodoritus, Socrates, Sozomenus, Eutropius, Victor, ceterisque probae fidei auctores, qui omnia Constantini gesta scripsere diligentissimè, non modo nullam donationis eius mentionem faciunt, sed tradunt etiam orbem Romanum, sic inter tres illius filios distributum, vltima vni eorum tota contigisse. Ammianus Marcellinus lib. 15. Constantium vrbis dominationem habuisse, & Iulianum praefectum ibi constituisse, auctor est. Nonnullos deinceps imperatores Italiae atque adeo Romae imperasse, omnes historici memoriae prodiderunt. Haec & alia eiusmodi quis ignorat? Verum quid refert a Constantino facta ea donatio sit, an a principibus posterioribus? Fictam & commentitiam fabulam dicunt a Nicolo Clementeque prolata. Quis verò pontifex aut factam eam donationem suo decreto definiat, aut vrbem

v. d. Silla
Romana,
v. 1077.

Dist. 96. e.
Cyprianus

co

DE HVMANAE HIST. AVCT.

sacro tinctum lauacro serunt. Quòd si baptesium tam insigni structum apparatu, si rerum veterum publicè commemoratio, non solum habitantium animis, sed lapidibus etiam insculpta, nullum nobis argumentum est, iam iamque non dico quæ ueritatis in uisibilibus monumentis, sed quæ sunt in orbe maiorum traditione recepta, ita omnia inficias poterimus, quamuis indicia extant rerum locorum, temporum manifesta. Ac nisi prius baptesium fuisse fonte sublatus, qui credi potest, Constantino episcopos aut eulparum, & querimoniarum libellos obtulisse, aut, ut synodo & disputationibus interesset permississe? Baptesium ergo ante synodum Nicenam fuerat Constantinus. Vbi hæreticorum industriam ac diligentiam in propaganda secta mirari satis non queo. Omnia quippe illi sus deque miscent, ut uiri pietate insignes, præsertim si reges aut imperatores sunt, ipsorum partes seculum se videantur. Tanta uero arte id efficiunt, ut doctos etiam viros, nedum imperitos fallant. Eusebius porro Pamphilii, uel quia Eusebio Nicomediensi, ceterisque amicis credulum se præbuit, uel quia sectam, cuius apertissimus propugnator erat, hac laude et gloria uoluit ornare, et in fabula primus auctor Christianus fuit. Huic enim scribit Hieronymus ac reliqui auctores crediderunt. Sed et Eusebii fide plura postea. Nam Constantiam Constantino fratri Arrianum presbyterum insinuasse, à quo uir religiosissimus seductus sit, hoc ut credam, quantum Constantia leuitas, & inconstantia mouet, tantum Constantini pietas & grauitas remouatur. Ac si presbyter ille Arrianus pium aliam imperatorem quidem, sed potestatis diuitijs, honoribus, triumphis, meritis, secundis denique rebus omnibus insolentiorum factum decrepit, ut Arrianum reuocaret, Athanasium repelleret: uiris etenim bonis in rebus eiusmodi facile imponitur, non tamen adeò in errore processisse credendus est, ut Arriano ritu alterum baptesium Nicomediae susceperet. Quamquam sunt qui existiment, qui per sortorem falsum in fide Constantinum produunt, eos falsos nominis similitudine id patri attribuisse, quod filij scelere patratum est. Verum siue hoc modo, siue alio res habeat, illud tenendum est, ueritas atque

LIBER VNDECIMVS.

321

que artus esse sapientiae non temerè credere, ijs præsertim historicis, qui quoniam fidem diuinam uoluerunt, fidei humanæ auctoritatem amiserunt. Sed de his capitule sequenti accuratius disseremus.

CAP. VI.

Qui sine probata fidei auctores, qui contra non sint.

Quatuordecim argumenta superiore capite sigillatim refutata sunt. Nunc quintum decimum, 16. & 17. refelli oportet: quoniam hæc tria unò atque eodem exquirant, quod supra sumus quidem in quadripartita diuisione polliciti, sed cogitationibus multis uariisque dissententibus, tertium eius diuisionis membrum uoluntaria quadam obliuione cõtriumus. Quis enim auctor historice probatus sit, tertio loco me scripsi dicturum, nec exolui quod promiseram. Quin operis instimulipendè in memor factus sum. Eam quippe rem nitimur ferè homines, aut ex memoria deponere, aut diu multaque protrahere, quã non libentes & uoluntarij, sed ianiti & repugnantes aggredimur. Atqui licet non cõsueti tempore & loco, reddam tamen in præfenti, & cum seriore sortis reddam, id quod me debere non indicior. Antea uero, quàm de historicis uirisque & ecclesiasticis & profanis sententiam meam dico, illud est oportet interpretum quærere: sint ne regulæ aliquæ, & quidem historice quasi indices, quibus historici cuiusque fides ac ueritas exploretur. Nã Ioannes Annius tres regulas ponit, easque Metasthenis testimonio confirmat, ad quas omnes Chronicorũ libros expendere, & examinare haud secus atque Lydium lapidem debeamus.

Prima, inquit, regula est ista. Suscipiendi sunt absque repugnantia omnes, qui publica & priuata fide scripserunt. Secunda, Gesta & annales quatuor monarchiarum non possunt negari & reijci ab aliquo, quia solum publica fide notabantur & in Bibliothecis aut archiuis seruabantur. Unde & in Esdra legimus, quòd controuersie de reparando templo diffiniebantur ex annalibus Perstarum seruatis in bibliothecis. Tertia regula.

DE HUMANAE HIST. AVCT.

Qui solo audiri, vel per opiniones scribunt, hi r̄quam
prouari recipiendi non sunt, nisi vbi publica fide non
dissentiant, ex quibus colligit, quod nemo in Chroni-
cistis accipiendus est, nisi annalibus quatuor monarchiarum
concordet. Et in monarchia quidem Assyriorum,
quia publica fide scripsit Berosus Chaldeus, consequens
est, vt in temporibus eiusdem monarchia ipsi detur pal-
ma; & hunc secutus item ex Persis Metallheni, ex Graecis
Xenophōri in Aequinoctiis, & Arclulocho & Eusebio. Re-
ijciuntur à temporibus huius monarchia ex Graecis He-
rodorus, Hellanicus, Acusilaus: ex Latinis Iustinus, Gel-
lius, & Orofius, qui cōtra publicam & probatam fidem
scripserunt.

In secunda verò monarchia Persarum & Medorum
auctor publicae fidei fuit Metallhenes Persa, & Caelius
Cnidius, vt in tertio libro Diodorus notauit. Reijciuntur
Iosephus ex Hebraeis: & Clemens, Tatianus, Afric-
anus, & Eusebius ex Graecis. Quia priuatas opinio-
nes secuti, contra publicam fidem notant reges & tem-
pora, quae in bibliothecis, & annalibus non fuerunt: &
contra omnem publicam fidem scribunt, Cyrum ante
tē dedisse licentiam Hebraeis in Babylone captiuis, &
mortuum, quam Babylonia Darius eius pater pot-
teretur. Proinde idem Eusebius, quoniam in tertia mo-
narchia Graecorum, & in quarta Romanorum publi-
cam annalium fidem sequitur, in vtraque recipitur. Ac-
cipitur & Philo Hebraeus, qui solus habuit Chronogra-
phiam omnium quatuor monarchiarum, & ideo in istis
ipse in temporibus ex Hebraeorum scriptoribus recipi-
tur. Qui non per opiniones, vt Iosephus, sed etiam v-
seniorum testimonio vsus certissima scribit. Hoc An-
nius in 11. & 14. libro, hoc est, in Metallhenem Philo-
nenoq; suos censet sic enteritane, vt solent isti, nisi tam
veritas, quam ne dubitare aliquis de re videretur. Sed v-
dendum nobis, an in censura hac quantum securitati
est, tantum sit etiam veritatis. Nec verò libet nos scri-
ptorum, praefertim familiae nostrae vitia detegimus. Sed
in publica studiorum causa nullo modo prauari candi-
dum erat. Cum viderem itaq; viros quosdam eruditos in h-
Ann.)

LIBER VNDECIMVS.

Annij præceptis, & exemplis hallucinari, necessarium exi-
stimari, & regulas vanas esse ostendere, & falsa item re-
gularum exempla. Principio igitur affirmare videtur An-
nius in quatuor tantum monarchijs scribas certos habere
in solitos, quos respub. in id cōstituerit, vt gesta tēporum
notaret. Nonum annales in locis tatis asseruati. Quem-
admodum in bene instituta ciuitate debemus, quae in-
strumenta scripturarum publica à rebellionis obli-
gata custodia r̄tate conseruare. Verum illud nō in qua-
tuor solum monarchijs, sed in Phoenicū, Aegyptiorūq;
reipub. fieri solere, Iosephus auctor est, cōtra Appia-
nem Alexand. lib. Nec omnes quatuor illae monarchiae
huiusmodi rerum gestarum scribas & annales publicos
habuerunt, quibus rerum tēporumq; lites, si quae essent, ex-
ortu, stantentur. Graecos liquidem iulce, & scriptoribus
& annalibus caruisse, multo probabilius est. Sane ante
olympiades Eusebius scribit, Graecam de temporibus hi-
storian, falsam credi quod vt cuiq; historico visum est, ad mane-
re interas Graeci sententias protulerunt. At post olympia-
des non asserit eius generis annales à definitis reipub. h-
minutis ad scriptos extraxisse: sed id asserit, ex eo veram
eē temporibus Graecorum historiam credi, quo olym-
piades in vsu esse ceperunt. At Marcus Varro, apud Ce-
sarium libro de natali die capite 17. non aliud tradit,
quāta quod Eusebius accepit, ante olympiades tempus
de v. 207, hoc est, fabulosam extitisse, quia in eo multa
fabulae referuntur. Cum olympiadibus verò capisse hi-
storicum, quod res eo geste veris historijs continantur.
Itaque post olympiades Graeci res verè gestas scribere
cesserunt, habitaq; est deinceps apud eos quaedam histo-
ria ratio, tēporum cōuenientia, & historicorū non nul-
la sententia. Atqui Graecorum reipub. certos historio-
graphos ex eo tempore constituisse, cōtra Annium Graeci Ro-
morum; probare non poterit. Quin e cōtrario Iosephus
Iosephus bonus in primis auctor scribit, Graecos nihil h-
322

certi veri in dubium non potest: Diodorus in 3. Ctesiam alioque de rebus Ba-
bylonicis discrepantes inducit, nec hinc Ctesiam, nec hinc Ctesiam preferentis. Quod
errore in dicitur est, nullam eorum publicam auctoritate scripsisse. Primo contra ap-
pian. Alexand. lib.

Nisi forte
Annus
scribit, ge-
sta & an-
nos qua-
tuor mo-
narchiarū,
non à pri-
uatis scri-
ptorib. so-
lere scribi,
sed ab iis
tantum, qui
huc reipub.
in commu-
ni h-
omnino
scribit &
absurdior
est. Constat
liquidem
in omni
monarchia
priuatos
quosdam
historicos
ita fuisse:
nam vt de
Graecis Ro-
morumq; e
taceamus,
inter in quibus

DE HUMANAE HIST. AVCT.

mitter sciētes tradidisse, sed quod vnusquisq; ait, opinatus est, hoc studuit explanare. Vnde etiā libri se inuicem arguunt, & in multis Hellenicis ab Acusilao discrepat. Heliōdum corrigit Acusilāus. Ephorus Hellenicum in plurimis ostendit esse mendacē: Ephorum verō Timaeus Timeum, qui post illum fūere, Herōdotum verō eum est. Sed neque de Siculis rebus, qui eas conscripserunt, neque rursus de Atticis hi, qui Atticas, neque de Argolicis, qui Argolicas memorāe prodidēre, consentiunt. Nā & Thucydides in multis etiam tanquam fallax accusatur, licet scrupulosissimam sui tēporis historiam scripserit. Causa verō huius dissonantiae ea praecipua est, quod nō fuerit studium apud Grācos publicas de ijs, quae semper aguntur, proferre cōscripciones. Nō enim duntaxat apud Grācos alios publica conscriptio neglecta, sed neque apud ipsos Athenienses disciplinae cultores aliquid huiusmodi reperitur. Hactenus Iosephus. Quae ex re liquet falsō Annium Iosephi testimonium vsurpasse, ve probaret publicos Grācorum annales in tēporum bibliothecis custodiri. Nihil enim tale Iosephus argumentatus est, quale illi tribuit Annius. Sed hoc argumentum, quod a Cadmo literas Grāci se accepisse gloriantur, et persuadere illos non posse, cum nulla inscriptio vel in templi parietibus, vel in vasis, statuis, ceterisque domus templo dicatis, ex eo tempore relicta sit. At in his tamē post literas inuentas, aut deorum, quibus ea dona offerebantur, aut offerentium nomina semper inscribi sunt solita. Plutarchus quoque auctor, & ipse grauissimus, affirmat, nulla sua etate publicos Grācorū annales extitisse, praeter nuncupatos canones tēporales, quorum auctoritas parum apud eum valet, quod multarum rerum inuentā in ipsis repugnantia tolli nequiverit, quāuis in ea re plurimi multum operae studijque posuerint. Vnde igitur & commentitium est, in Grācorum regno & monarchia post olympiades eiusmodi historicos publicae auctoritate distinctos destinatosque fuisse. Illud autē vanius in hac monarchia, solos Philonem atque Eusebium accipere, qui publicos probatosque annales fuerint scripti. Et enim Eusebius si eam auctoritatem sua Chronica possit

In vitam Solonis.

LIBER VNDECIMVS.

133

posset adiungere, nullo modo retinisset se huiusmodi tanalib; inhaerere. Philo verō Iudaeus nec quatuor monarchiarum annales habuit, quod illi falsō sineque ratione ac testimonio tribuit Annius, nec si habuisset, quae nobis attulisset eōmodi. Nulla enim Philo aut rerum gestarum, aut temporum monumēta reliquit. Nā libellus, qui de tēporibus inscribitur, cum fabularum plenus sit, nullius grauis auctoris est, nedum Philonis. Auctor certe eius libri non solum mendacia cōscribitur, sed ad eō etiam historiae rudis est, vt solos Hebraeos, nec praeterea quemquam, de prophanis scriptoribus legisse videatur. Sed hoc nec ita multo post, satis abunde ostendimus. Nunc de Romanorum quoque annalibus pauca dicantur. Quibus fuisse publicos annales olim, Cicero in secundo de oratore libro auctor est. Ab initio, inquit, rerum Romanarū vsq; ad P. Mutium Pon-Max, res omnes singulorum annorum mandabat literis Pontifex Max, esse rebarque in album, & proponebat tabulā domū potestas vt esset populo cognoscendi ij, qui etiā nunc annales maximi nominantur. Primo item de legibus lib. inducit Atticam sic loquentem, Nā post annales pontificum maximorum, quibus nihil potest esse + nudius, si Alii + in aut ad Fabium, aut ad Catonē, aut ad Pisonem venias: eundem le tamē quid tam exile, quāuis istiomnes? Annales igitur aut, sed illi pontificum maximorum a tempore P. Mutij interperperant, nisi sunt, illisque in historia Cato, Fabius Pictor, Pison, et ad sen- a ij que succelsere, graues omnino auctores quidem, sed sum Cic- non parū que. sine publica auctoritate tamen. Nec verō audiendi sunt, qui huiusmodi Pon. Max. annales post P. quoque Mutium continuatos asserunt, quōd hoc loco apud Cicero nem Atticus eos se vidisse significet. Videre autem nullo modo potuerit, nisi essent continuati, cum Linius priorum tēporum pontificios annales incensa a Gallis vrbē interijisse dicat. Non enim interijisse dicit omnes, sed plerisque. Quae ex re non sit, vt si in Lij manus annales isti pontificij non venerunt, quoniam rari ex incendio relicti sunt, ne in manus quidem Attici peruenisse existimemus, qui his quaerendis maiorem fore diligentiam, & curam adhibuit, quā Linius. Quaequam co-

DE HUMANAE HIST. AVCT.

dices eiusmodi non semper hominum diligentia obae- niunt, sed fortunae. Annalium igitur Pon. Max. post Pon. Murium facta intermissio est. Item si ea Pontificum diligentia persequerentur, aut annales illi publici in libro thecis templisque deorum extarent, nec tam multis locis animi penderet Lilius, & annalium incertitudinem causaretur, nec adeo saepe in notandis consulibus consuluntque etiam annis erraret. Nam et assidue Henricus Glareanus perquam diligenter ostendit dubitasse de personis frequentissime Fabius Quintilianus ait.

Ac deca. libr. 6. Lilius ipse, quae condita urbe Roma ad captam eandem a Gallis urbem, id est, ad olympiadem 97. quinque libris exposuerat, ea obscura & parum constantia quentur: tum quod per arca per eadem tempora litera fuerint, tum quod etiam, si quae in commentarijs Pontificum, alijsque publicis priuatisque erant monumentis, in eadem urbe pleraque interierint. Erratum in 8. libro postquam historiarum Romanorum varias discrepantesque sententias posuit. Nec facile est, inquit, aut rem rei, aut auctoritatem auctori pretere. Vitiatam memoriam sinebris laudibus reor, fallisq; imaginum simulis, dum familia ad se quaeque famula rerum gestarum, honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certe & singulorum gesta, & publica monumenta rerum confusa: nec quisquam aequalis temporibus illis scriptor extat, quo satis certo auctore fieret. In libris quoque 9. & 10. ut loca alia praetermittam, satis ille aperte docet, quam nullos habuerit certos probatosque annales, quos in scribendo sequeretur. Dionysius etiam Halicarnassensis se eiusmodi annales publicos minime consecutum haud obscure significat. Cum enim historiae suae fidem coadunare cuperet, & veteres scriptorum Romanorum historias se consuluisse testaretur, eorum vel maxime, qui grauissimi & nobilissimi fuerint habiti: horum tamen annalium publicorum nullam omnino mentionem fecit, facturus sine dubio, si adeo magnam ac certam auctoritatem suo posset operi adijcere. Quid multa? Iulius Caesar, auctore Tranquillo iusto consularum primis omnino nullitur, ut tamen senatus, quam populi diurna

In vitam Iulij Caesaris.

LIBER VNDECIMVS.

diuina acta conficerentur & publicarentur. Quod Sarytium illud attinet, Cupient & in acta referri. Plinianum item illud, Milone causam dicere lateribus coctis pluisse in eius anni acta relatum est. Veteres ergo Pon. Max. morem, qui iam diu fuerat interruptus, Iulius Caesar primus omnium renouauit. Nec me praeterit, Romanis quondam libros quoque linteos fuisse, qui nihil ferè praeter consularia, & magistratuum nomina continebant. Sed neque hos Lilius vidit, quoniam in eadem urbe sorte hi etiam perierunt. Neque ita horum auctoritate permotus est, ut non eos interdum ab alijs citatos neglexerit. Quin Marcum Licinium cum libris linteis suis aliquando coarguit. Imò verò & Tuberonem, & Licinium refert in discrepanti opinione utrumque libros linteos protulisse. Ut intelligas libris istis linteis quam tenuem & exillem fidem habere Lilius. Quibus ex rebus facile Annus refellitur, quae circa finem commentariorum in Philonem suum a Liliis, Titum Lilium publicos annales Romanae monarchiae secutum esse, huiusque Philonem vestigijs inspicere. Vbi multum omnino de gradu Philonem suum derisit, qui si publicos omnium monarchiarum annales habuit, ut paulo ante Annius dixerat, imprudenter sanè se leniter Lilius secutus est: quem constat, primum nullos publicos annales habuisse, deinde in plerisque dubitasse, deinde etiam errasse in multis, & ita errasse, ut errorum quorundam ab alijs euincatur, quorundam ipse etià se arguat. Nec patiar, ut quisquam mihi Flauium Vobiscum Syracusium opponat, qui in vitam Probi fateatur, se *Vide deca. 3. lib. 9.* vium libris ex bibliotheca Vlpia, registris etiam scribarum porticus porphyreticae, actis denum senatus ac populi, in vitam verò Aureliani scribit, Aurelianum in libris linteis, qui in Vlpia bibliotheca erat, ut quotidiana sua acta scriberentur precepisse. Multo verò minus illud ferat, ut mihi Diodorus opponatur, qui in primo libro a Ferris, ex veteribus annalibus gesta se ac duces Romanorum cognouisse. Flauius quippe nihil nisi libros linteos referret, diligentiamque Pon. Max. non antiquam illam, sed a Iulio Caesare primam in auctoritatem assertit: Diodorus autem non affirmat se publicos Romanorum annales nactus esse.

DE HUMAN. HIST. AVCT.

esse, sed veteres. At hi in priuatis monumentis esse pa-
terunt. Nihil igitur afferunt, qui in Græcorum Roma-
norumque monarchijs publicos fuisse annales auctores, ad
quos cæteras oporteat historias reuocare, vt si ijs con-
sentiant, approbentur; reprobentur, si dissentiant. Oportet
enim, nullos neque e Græcis, neque e Romanis
publicos annales extare; adeo nullos auctores esse,
qui secundum eiusmodi annales Græcorum Romanorumque
scripserint aut res gestas, aut tempora. Nisi forte in vno
aut altero loco auctor quispian affirmet, se eam rem,
quam scribit, ex libris linteis aut elephantinis, aut alijs
ue publicis excepisse. At qui ex vna parte de tota historia
iudicare stultissimum erit. Præterquam quod si quis
suam historiã dicat publicis huius aut illius Monarchiæ
annalibus contentire, non continuo publicam eius mon-
archiæ auctoritatem habet. Alioqui facillè ac prom-
ptum cuique erit, ad omnem etiam fabulam, legendam
concordare vno mendacio dicendo fidem. Id quod Philo
historicus apud multos obtinuit, qui in historijs suis om-
nia tempora quadrasse ad veros quatuor monarchiarum
annales, plerisque, sine omni & ratione & testimonio
persuasit. Historicum dixi, nam verus ille Philo graui-
simus philosophus, idemque theologus eruditissimus, et
ab impudentia & mendacio, ita quoque ab historia scri-
benda alienus fuit. Eusebius enim, Hieronymus, ac Scilla-
das, qui Philonis opera diligentissimè enumerarunt, nul-
lum opus habent, in quo Philo res gestas regni cuiuscunq;
temporis, in scriptione planè ementente videtur esse
suppositus. Quæ res manifestis quoque argumentis emen-
ditur: Primum illud est, quod libelli eius auctor scribitur
stirpem Salomonis in Ochozia defecisse, & Ionas, qui illi
in regno successit, non de Salomonis, sed de Nathania
fuisse progenie. Quod quam falsum sit, e sacris literis
facile patet. Quare enim libri Regum cap. 11. ita legi-
tur, Athalia verò mater Ochoziæ. Videns mortuum fili-
um suum, interfecit omne semen regni. Tolleas autè
Iofaba filia regis Ioram Ioram Ochoziæ, Ioras filium O-
choziæ, surata est eum de medio filiorum regis, qui in-
terfici-

LIBER VNDECIMVS.

325

terficiantur & abscondit eum à facie Athaliæ, vt non
interficeretur. Et capite duodecimo Tullit Ioras rex Iu-
da omnia, quæ consecrauerant Iosaphat & Ioram & O-
choziæ patres eius, &c. Et capite 13. anno vicequater-
to Ioras filij Ochoziæ regis Iudæ, &c. Item secundi
Paral. cap. 22. Nec erat vltra spes aliqua, vt de stirpe
Ioris regnaret Ochozia, &c. Est denique in hanc rem pre-
clarum aliud testimonium, contra quod nullus est ad ter-
giuersandum locus, e primi libri Paralip. capite tertio,
vbi in posteritate Salomonis, verbis nihil obscuris, re-
censetur Ioras filius Ochoziæ. Id quod Marthus expli-
citè confirmat inquit, Iosaphat genuit Ioram, Ioram
autem genuit Oziam, Ozias autè genuit Iothan, Ioa-
than autè genuit Achaz, Achaz autè genuit Ezechiam.
Generatiõ ergo & natura Ezechias filius erat Iosaphat
ac proinde Salomonis, vt Matthæus ait: & non Davidis
edicto in filium deputabatur, vt asserit Philo. Equis
igitur eos ferat, qui contra apertissima scripturæ factæ
testimonia, stirpem Salomonis in Ochozia defecisse asse-
uerant? Sed ne hic quidem *Ἰεσοφίδος* iste Philo si-
nem mentiendi facit. Tradit quippè & id rursus, quos
scriptura filios Iosaphat, fratresque Ioram appellauit, eos
non verè filios Iosaphat germanosque Ioram, sed Natha-
niæ posteros fuisse. Quod vt mireris, imò execreris etiã,
verba subscribenda sunt, quæ secundi Paralip. libri cap.
22. leguntur: Dormiuit, inquit, Iosaphat cum patribus
suis, & sepultus est eum eius in ciuitate David: regnauit
que Ioram filius eius pro eo, qui habuit fratres filios Io-
saphat, Azariam, & Iahiel, & Zachariam, & Azariam,
& Michael, & Saphariam. Omnes hi filij Iosaphat regis
Iuda Deditque eis pater suus multa munera argenti & au-
ri, & pensionationes eum ciuitatibus munitissimis in Iuda.
Regni autè tradidit Ioram, eò quod esset primogeni-
tus. Surrexit autè Ioram, super regnum patris sui. Cumque
se confirmasset, occidit omnes hæretes suos gladio. Quo
in loco quæ potest esse tergiuersatio, quæ tanta interpre-
tandi licentia, quæ tam magna comminiscendi libido,
imò verò quæ tam insignis impudètia, vt eos filios Iosa-
phat, verosque germanos Ioram fuisse negemus, quo

DE HVMAN. HIST. AVCT.

non sic modò scriptura vocat, sed reddit etiam causam, cur germanos fratres intelligi necesse sit: Ioran, autem fratres habuit filios Iosaphat: ne aliunde fratres existimaretur, in quædam ne dubitare posses, iterum atque iterum repetit, Omnes hi filij Iosaphat regis Iuda. Deditque etiam pater totus munera multa, regnum autem tradidit Iorab, còquod esset primogenitus. Quid autem illa commemorem, quæ sine omni sacro & profano testimonio, sine quæcunque rationis coniectura Philo iste falsus committitur? Oram libè inter filios Dauid ex Bethsabee, Dauidis edictum de posteris in regnò quòdam ordine successuris, a rege Iosaphat omnes sequentes binomios trinomiosque etiam fuisse, à defolatione ad carceres Iorabim viginti annos interfluxisse, Mardocheum decem & octo annis ætatem Iosaphat superasse, Machabæos simul cum pontificatu etiam ducatu à domo Dauid subripuisse, vnde in iunctura exortas, multaque alia eiusmodi, quæ partim coniectura sunt, partim sacris etiam literis aduersa. Quid est quod vel in humana historia Philo ista deo sepe delirat, et facile dicenti ipsi credas, se in ultimo anno ætatis suæ de crepitate libellum illum scripsisse. Scribit siquidem anno Cyri secundo Aggeum & Zachariam prophetasse, et in obitorem Darius Histaspis opus esse impeditum: nec adiri potuisse Cyrum, qui bello Tamyrico erat impeditus. Item Cyro Assærum Priscum Anthaxerxem fecisse, qui & plus, quam tota annos imperarit, & Holocorem in Iudæa miserit. Item hinc duos filios habuisse, cum de imperio contenderent, sed cum alter eorum, hoc est Darius Longimanus victor iam fuisset consecutus, in eius primo anno Iesum hortatibus Iisaiem prophetis templi edificium aggressum. Quæ omnia falsa esse & historice probatis omnibus vehementer repugnãtia quis non videt? Itaque miror quid in mentem Annio venerit, et cum librum, qui de temporibus inscribitur, in quo multa falsè, plerumque absurdè, nonnulla cõtra scripturam etiam dicuntur, Philoni attribuerit viro doctissimo & prudentissimo. Quis enim credat, Philonem Xerxem illi Persarum regum omnium apud Græcos celeberrimum ignouisse? Darium Histaspis cum Dario Medo Cyri auunculo

LIBER VNDECIMVS.

326

anniculo confudisse? Assærum illum, qui opus templi impeditur, patrem Longimani existimasse? Nempe in eos errores solus ille posset incurere, qui vtriusque literaturæ & sacre & profane rudis omnino & imperitus esset. Non ergo Philo Iudæus, cuius ingenium, eruditionem, & doctrinam, celebrant antiquissimi, auctor illius libelli fuit: sed homo quispiam sine vlla bona arte, sine eloquentia, sine ingenio, sine literis. Nullo certè loco Philo iste falsus Platonizans; sed vobis non modò indoctè & indigne, verum incultè etiam atque inornatè loquitur. Sed vobis, vnde digressa est, recurram oratio, cum monarchie Græcæ atque Romanæ nulli nunc publici annales essent, nullique omnino auctores, quorum historie ad istummodi annales conueniant & quadrent; nimirum in his duobus monarchijs regulæ anni nulli penitus vsui fuerunt. Sed & in prioribus duabus monarchijs mihi sane videntur oculos, ad omniaque vsus profusus inesse. Na tamen si Medos ac Persas publicos annales assærum habuisse sacre literæ procederent, Babylonijs etiam publicæ auctoritatis historie fuisse, non Iosephus modo testatus est, sed auctores alij nobilissimi, eiusmodi tamen annalibus nos hodie carere, omnique etiam historico, quem hocce annales secutum esse certum atque exploratum sit, Beiorum fateor, quoniam valde probabile est, auctoritate publica Chaldaeorum historiam edidisse. Metasthenem verò publicum Persarum historicum fuisse cur fateri, non video, quem res Indicas scripsisse, & in Plinio & in Iosepho legi, res Persicas non legi, sed quoniam non in hoc contentiois summa impendet, demus illud Annio gratis, sicut & id quod, Ctesiam Gnidium in Persarum & rebus gestis & temporibus accipiendū esse. Videlicet apud Diodorum in tertio, Ctesias ipse testimonium perhibet, Græcis se veros certosque annales Persarum ac Medorum attulisse. Hoc igitur quoniam Ctesias de se dicit, credamus illi. Nam Lucianus Ctesiam Gnidium ait de rebus Indicis scripsisse ea, quæ nec ipse viderit,

Escher. 1.
6. et 10.
Et 1. 5. stræ
4. 5. et 6. c.

Plinius in
6. cap. 7.
et in 7.
cap. 10.
Iosephus libro 10.
anti. Iudæ.
cap. 12.
et 1. con.
Appio nec de bro, Ctes.

Escher. 1. cap. 7. Ctesiam Gnidium ait de rebus Indicis scripsisse ea, quæ nec ipse viderit, Regnum Medorum tam à se scribam potius, et in ea Macedonia quendam, quem historie nonnet ignorat, in re viderit quid: quoniam non est iunctura potius est quæ veri.

DE HVMAN. HIST. AVCT.

nec de alio narrante audierit. Itaque fabulas esse. At de nemus hec interim, nec enim de omnibus certandis est. Illud agamus, quos libros Berosi & Metasthenis nomine inscriptos Annias protulit, eos nec Berosi esse nec Metasthenis.

In libro de veris narra- tim a principio De trad. di. lib. 5. Et in prologo In libro de ciuita- Dei. Eub. ber. Scap. in primu. lib. 1. Pol. Aristotel. Libro 2. Genes. 9. Libro 3. Omnia que de antiq. ui- tate sa- pientia no- stra, que eadem in- deorum sicut Iose- phus, Eub. sebius Et Augustinus disputant: vana sunt, si hec vera sunt. * In quarto, In 5.

Berosum porro Annianum non verum esse, sed si cum Raphael Volateranus libro Antropologie 14. animadu- uertit. Cui Ludouicus Viues, pluresque alij viri doctissimi assentiunt. Que mihi res argumentis idoneis videtur confici posse. Primum, quod Berosus iste Annianus scribit, Noe preter tres primores filios Sem, Cham, & Iaphet, plures alios post diluuium genuisse quod sacris literis videtur esse contrarium. Tres isti, inquit, filij sunt. Noe, & ab his disseminatum est omne genus humanum super vniuersam terram. Non ergo alij filij Noe fuerunt, qui colomias orbes terrarum precipuas, Noe iubente constituerunt. Refert deinde, cum Noe ebrius iaceret, Cham illius uirilia comprehendisse, ac tacite submurmurando carmine magico patri illudentem, sterilem eum perinde ac castitum effecisse. Scribit preterea Noe in Italiam uenisse, naturaliumque & diuinorum libros conscriptos. Ita hanc liquisse eundem quoque Noe Ionum illum exitisse, & in primis in Italia imperarit. Itē Nemrot magis studium pacis, religionique deorum, quam opulentia, adeoque translatum a dijs subito non comparuisse. Que communitia esse omnia facile ostenderim, nisi quod plus etiam nimio huius voluminis magnitudo erant. Item ait, hunc ipsum Nemrot Assyrium, Medum, & Magogum in Asiam misisse, qui regna condiderint Assyrium, Medum, & Magogum. At hi cum essent filij Iaphet vel patre vel matre precipiente, credibilis est colonias deduxisse vel certe, ut Genesios undecimo capite dicitur, is ipse Deus, qui diuisit linguas eorum in Babel, inde dispersit eos super faciem cunctarum regionum. Preterea natus est Semiamidem Babylonē urbem maximam ex oppido fecisse, & magis illam edificasse, quam ampliasse. At uerus e contrario Berosus apud Iosephum, in primo contra Appionem Alexandrinum libro, scriptores Græcos reprehendit.

LIBER VNDECIMVS.

reprehendit, qui falso tradiderint à Semiramide Babylonem edificatam, & mira opera ab illa circa hanc fuisse conuulsa. Ad hec Berosus Annianus prodit, Cenchreæ regem Egypti regem Hebræorum magica in mari perisse. Quod utique nullo esse modo à Iosepho pretermisum, qui cum Hebrææ gentis antiquitatem aduersum Græcos conare, non ostendere, nullum aut prius aut antiquius expressum testimonium potuit Berosi proferre, quam ex 3 lib. Chaldeorum, ubi Nabuchodonosorum scripsit templum Iudeorum ciuitatemque vastasse, Berosus in super Annianus nullam nec apertè, nec obscurè Abrahami mentionem facit. At Berosus ille uerus, ut Iosephus auctor est, Abrahami implicite meminit his uerbis. Post diluuium autem decima ætate, apud Chaldeos erat quidam iustitie cultor, uis magnus & syderalis scientie peritus. Preterea Berosus Senacherib regis Assyriorum gesta commemorauit, quemadmodum Iosephus Hieronymusque uelantur. At in Beroso Anniano nulla Senacherib commemoratio est. Preterea, fictus iste Berosus in Alcatade decimo octauo Assyriorum rege fidem historię suę fecit. Postquam tamen viginti alij reges usque ad Sardanapalum Babylonij imperarunt. Sed hos tamen Berosus non omisit, quin eos etiam annumerauit, qui Nabuchodonosoro Nabulassar filio usque ad Cyram in imperio Babylonio successere, ut Iosephus eò. Appian. primo, diu. que Hieronymus in Dante 3. ca. affirmat. Atque Metasthenes Annianus, cum triginta octo Assyriorum reges à Sardanapalo ad Sardanapalum numerasset, tempusque etiam regni cuiusque eorum subiecisset: in his omnibus se Berosum sequi, atque ad eò eius se uerba exscribere testatus est. Nec uerò dici potest libellum istum de antiquitatibus fragmentum esse Berosi: non integrum opus, quoniam uel Annias ipse nobis tanquam integrum opusculum uenditauit. Manethon quoque Annianus apertè dicit se inde historiam exordiri, ubi finem historię suę Berosus fecit. Ita in supplemento Manethon decem & octo regibus Berosi quatuordecim alios adiecit, quos si à Beroso accepisset, nullo pacto in huius reteret. Fictus est ergo Berosus iste Annianus, non mancus. Quid quod apud auctores ueteres Berosus

DE HUMANAE HIST. AVCT.

Berosus non Aegyptiorum, non Lybcorum, non Celerorum, non Italorum, non Germanorum, sed Chaldaeorum scripsit historiam. Amianus vero ille ex quo totum omnium regnorum historicam se praebet. Nullum certe probatum auctorem inuenies, qui Berosum, nisi in rebus Chaldaicis testem exciteri veritatis. Atque si quid grauilimè res alias scripsisset, sine dubio in eis ab aliquo vel Hebræo, vel Greco, vel Latino auctore aliquando citaretur. Sed nescio an Berosum ista facius inuenerit nulli argumentatione conficere. Res quippè ita praeter memoriam prodit, ut licet falsis intelligere per tui animi coniecturam possis, a quæritamen per illarum veritatem inuentionem non possis. In rebus enim eiusmodi quo quibusque improbius est, eo maiorem habet fingendi licentiam, adeo ut de libris quidem totis & auctoribus, quem nec eundem ait Fabur, mentitur turo, quia inueniri quæ non quam fuere non possunt de rebus autem ipsi, vel tunc siue mentitur, quia auli testes produci queunt, qui eo sint pneri, si contra veterimos proferant. Quæ in re episcopus quidam nostras deprehensus esset se peccasse, eos enim auctores citarat interdum, quos auctorem quam habuit gratas, eas res olim gestas scripserat, quas nulli homines ediderunt, respondit, referte nihil, in historia sic an aliter omnino sentias. Quod omnia essent ambigua, nisi quæ sacris literis continerentur. Indigna quidem episcopo eoque Theologo sententia. Nam iustus summo & vanus si hæc dicat, non est mirum. Sed ut eo reuertamur vnde discessimus, factus dico esse, Berosum illi Amianum contemnere, quam resellere. Nam viris doctis ipsa libelli lectio satis magna persuasio est, in eo est persuadere nihil atinet. Sui Berosi fruuntur hinc. Quem solum de temporibus inscriptionum quædamdam, per annos quadringentos octoginta ante Nictum & Phoroneum suppuralle, Annias ait hincum terigisse. Cùm Plinius tamen nihil aliud tradat, quam Berosum vique adeo Astrologia enituisse, ut Athenienses ei ob diuinas predicationes publico in gymnasio stercam in avarata lingua statuerint. Fruantur itaque, ut dixi, Berosi suo, sed Plinij auctoritate non fruantur. Imo ne pro babili

LIBER VNDECIMVS.

babili testimonia vltio quidem aut ratione aliqua conseruata. Illa enim ridicula est, Hieronymum Berosi hinc verbis quandoque vi. Quasi vero commento locus esse posset, nisi Berosus ille fidus veri Berosi quædam verba compulisset. Sed iam Amij Metasthenem, quàm fieri poterit, breuissimè explodamus. Non autem persequar errata miruta, quæ in paruo volumine plura sunt. Tantum quæ sunt maiora videamus. Scribit igitur monarchia Persicæ regis & tempora in hunc modum: Bala Assac interfecto, regnauerunt simul Cyrus & Darius annis duobus, inde solus Cyrus duobus & viginti. Filius Darij, Darius Arthaxerxes Assacis annis viginti vltio interea sumpta de factione Tamarica, quæ per dolum partium tradidit Lamyræ, huius duo filij Cyrus Artabanus, & Darius Longimanus, septem mensibus pro imperio dimicauerunt, & septimo mense Longimano victoria cessit. regnauitque annis, septem & triginta. Eius filius Darius Nothos annis decem & nouem, Magnus Arthaxerxes Darius Memnon annis quinquaginta quinq, Arthaxerxes Ochus sex & viginti, postea ætate Aises annis quatuor, Darius vltimus sex. Hos quoque reges & tempora eodem ordine, eis semper, penè verbis Philo Amij notauit, ut eundem fuisse veritatisque fabulæ artificem suspicaris vel potius intelligas. Hoc solum addit Philo, videlicet ex Hebræorum officina, Assuerum illum Nabuchodonosorum esse, cuius res gestas Judith scribit historia. Illud aurem in primis rogo, æquis iste est Persicus Arthaxerxes Assacis, qui patrem habuit Darij, partium Cyrum, qui Cyro in imperio successit, qui viginti annos regnauit, qui & Nabuchodonosorus fuit, cuius exercitum Principemque militiæ Holofernem, mulier vna occubauerit, qui denique duos filios sortitus est, Cyrum, Artabanum, & Darium Longimanum. sanè Cambyses respondens esse. Id namque Metasthenes paulo antè scripsit, Cyrum & Darium, sex annos prius quam Babylorem caperent, bellum Tamyre regis illaturos, regni Persicæ Cambysij filio resignasse. Id etiam historico-rum omnium consensione proditum est, Cambysen ita

DE HYMAN. HIST. AVCT.

him à Cyro Persarum imperium tenuisse. Assuerus ego iste idem, qui & Cambyses fuit. At verò, quæ in Persico Assuero siue adiuncta, siue antecedentia, consequentiaque ponuntur, ad eò sunt à Cambysæ aliena, vt etiam contraria esse videantur.

Primum enim Darius Cambyses pater non fuit, sed Cyrus. Id quod non Herodotus modò, Iosephus, Hieronymus, sed vniuersi scriptores Græci Latini que testantur. Cuius omnino rei illud quoque argumentum est, quod Cyri parenti Cambyses nomen erat, vt historici in ore dixerunt omnes. Darius autem nullum matrem habuit, qui Cambyses vocaretur. Consentaneum est ergo Cambysen filium Cyri fuisse, non Darij. Præterea si Cambyses Dari filius fuit, certè Dario mortuo in regnū patris successisset: at Dario mortuo Cyrus solus Persæ ac Medis viginti duobus annis imperauit, vt etiam Athenes & Philo confessi sunt. Non ergo Darij filius Cambyses fuit, sed Cyri, cui in imperio successit. Præterea, si Monarchia à Medis in Persa per Cyrum uerit, fratri quoque pacto verisimile sit, filium Darij in Monarchiam successisse, filium Cyri Persæ non successisse? Sed quid ego demens eam rem conor argumentis demonstrare, quæ cum ex historiarum fide pendeat, historicis omnibus consentientibus memoria prodita sit? Nihil profecto necesse est, contra eum ratione pugnare, quem omnium & ecclesiasticorum & profanorum auctoritas vincit. Simile est, quod deinde subiicit, Cyrum patræ fuisse huius Assueri. Fuerunt igitur Cyrus Persæ, ac Darius Medus germani fratres, quod cum ratione etiam pugnat. Atque auctores vniuersi alios parentes Dario Medo, alios Cyro Persæ fuisse scribunt. Quod rursus tertio loco addit, Assuerus istum 20. annos imperasse, illud historijs item omnibus aduersum est. Apparet autem in hoc esse confictum, vt historia libri Iudith sub isto scripta videatur: id quod Eusebius in chronicis magis referre quæ sequitur. Traditio quippè Hebræorum est, quæ nec idoneo testimonio, nec probabili ratione consistit. Iosephus sanè repugnat, qui libro Iud. antiqui 11. capi. 2. Cambysen ait septimo anno regni sui mortem oppetisse. Sed &

LIBER VNDECIMVS.

129

& Eusebius Cambysi octo solùm annos imperij tribuit. Herodotus verò septem annos & menses quinque. At Nabuchodonosorus, qui in libro Iudith commemoratur, plures etiam, quàm 12. annos imperauit, vt c. 2. habet. Nō ergo Cambyses Nabuchodonosorus ille fuit. Præterea, omnes historiae produunt, & Cābysem & Cyren, cui ille in regno successit, reges Medorum Persarumque fuisse. At Nabuchodonosorus libri Iudith, nusquā aut Medorum aut Persarum rex, sed vbiq; & Assyriorum fuisse & regnasse in Ninive ciuitate magna dicitur. Ad hæc si Cambyses Mediæ rex erat, vt verè erat, quomodo Nabuchodonosorus is fuit, qui Arphaxat regem Medorum obtinuit? Nempe quamuis fingere nostro arbitratu libeat, id, quod Philo Annus facit, Arphaxat factionis Tamyris autorem Assyrios, Medos ac Persas ad defectionem compulisse; at non proinde tamen regem eum Medorum scriptura appellaret. Pari enim ratione Persarum Assyriorumque rex Arphaxat ille vocaretur. Quid? quod Nabuchodonosor tum etiam rex Assyriorum fuisse dicitur, cum Arphaxat regem Medorum superauit. Quale ergo Philonis commentum est, Arphaxat cum Persis ac Medis Assyrios quoque ad defectionem compulisse? Præterea, Arphaxat ille, contra quem Nabuchodonosorus depugnauit, ciuitatem Mediæ florentissimā condidit, cui nomen Echatanis, vt Iudith 1. cap. legitur. At ciuitas hæc multis ante Cambysen annis erat ædificata à Diocle videlicet, quinto Medorum rege, quemadmodum Eusebius testatur in chronicis, idemque in 1. libro Herodotus. Nec excidit mihi scripsisse in tertio Diodorum, Eebatana ante Semiramidem condita, in quibus regiam quoque illa ædificauit. Plinio verò in 6. cap. 14. Seleuci ædificium esse. Verū, quoniam nō confido, sed casu in huius rei mentionem incidi, satisfactum utriusque quasi præteriens quàm breuissimè. Diodorus primum sepe ac multum in historia nugatur. Eandem certè habuit, vt cæteri Græci, mētendi libidinem. Quid enim leuius in mentiēdo, quàm Græciæ regio vana, & ad omnem impulsam mobilis? Nisi fortè Diodorum defendit, titulus libri eius, qui nunc vnus extat, Te deanti-

DE HUMANAE HIST. AVCT.

de antiquorum fabulosis gestis inscriptus, qui quoniam
in scriptura sua ipse responderet, neminem fallit. Quod
enim promiserat, idem exsoluit. Nam quod Plinius in
proemio totius operis asserit, Diodorum apud Graecos
primum delisse negari, id facile ex orationis Plinia-
nae contextu intelligitur, non ad historiarum falsitatem,
sed ad inscriptionum vanitatem pertinere. Graeci enim
auctores inanes ventosaeque inscriptiones libris suis pub-
licis proponerant. At Diodorus, ut Plinius ibi refert, li-
brum suum nullo leui vanoque indice inuiciorum scribit
ut priores, sed bibliothecae historiam inscripsit. Non est
ergo Diodori nos vigeat auctoritas, si qua de demerendi
diuinitate, & in Ecbaranis extracta regis Grae-
cis fabulis decantata sunt, ea ipse vel reculerit, vel ex-
suetit secutus. Plinius vero isti, qui vrbes praecelatas con-
didit, nobilitatis saepe fallitur. Sed ad rem. Cum Ar-
phaxar eam, qui Ecbarana adificauit, ante Cambysen
fuisse certum exploratumque sit, fieri non potest, ut Ar-
phaxar Nabuchodonosorus ille intelligatur, qui ab Ar-
phaxar Ecbaranarum conditore victoria reportauit. Pe-
tereâ, Ninive tempore regni Persarum à Babylonijs vici-
nata fuerat, ut Naum uaticinatio indicat. Nec Persarum
narchiam occupantibus regem proprium hanc ciuitatem
habuit. At Nabuchodonosorus, cuius in libro Iudith
mentio est, regnabat in Ninive ciuitate magna: non igi-
tur quae Iudith historiam refert, ea sub Cambyle, sed ve-
rè Caesari sentit, ante Persarum imperium gesta sunt. Non
vrbes hac sententia discedam, Achioris me verba mo-
nent, quae e. 3. referuntur. Quonia ante insignem illam
captiuitatem Babylonicam afflixit aliquoties Dominus
omne tamen Israel, & tradidit eos in manus diripentium
nunc Aegyptiorum, nunc Syrorum, nunc Assyriorum,
nunc Moabitum, & Ammonitarum, donec tandem pro-
iecit eos à facie sua. Quia verò in varias regiones captiui
adducti sunt, sed breui tempore reduxit eos Dominus in
terram suam, necesse in libris Regum eiusmodi minus ce-
lebres captiuitates silentio praetermittuntur. Nā & Iudith
cuiusdam captiuitatis mentio fit, quam Caesari us verò
ut ego sentio, dicit in libris Regum praetermissam. Non
enim

LIBER VNDECIMVS.

310

enim, ait, omnia scripta sunt. Non itaque Achior de ca-
ptiuitate illa insigni Babylonica loquitur, sed de alia
quapiam. Iudith porò urate templum Hierosolymitanum
non erat euersum, nec ciuitas ipsa vastata. iterum, ait,
possident Hierusalem, vbi sunt sancta sanctorum. At re-
gno ante Cambyle & eue suum templum erat, & nondum
ciuitas instaurata. Manet igitur ea, quae ipsius Iudith
in scripta historia, non esse ad Cambysen referenda. Meri-
to igitur Allucrum illum priscum Artaxerxem negat
illam fuisse quidam: quoniam re vera, qualem Meta-
sthenes Philoque describunt, nullus fuit. Qui etiam si
falsus, si à Cyro statim imperauit, Longimanus profecto
Persens non fuisset. Equis enim dubitet, post Cyri &
Cambysis regnum Darium Hystaspis Persarum domi-
nationem adeptum, cui Xerxes filius in imperio succes-
sit. Nimirum id Herodorus, Iustinus, Orosius, ceteri-
que scriptores profani tradiderunt, atque vniuersi et-
iam veteres ecclesiastici Iosephus, Clemens, Aphrica-
nus, Hippolytus, Eusebius, Hieronymus. Hieronymus
certe eam rem non tanquam dubiam & incertam, sed
tanquam perspicuam atque constantem, prodidit in Da-
nicis epistolae septimum, in quibus: Tres ordines, qui erant
in orbe bestiarum, quidam tres reges post Cyrum fuisse Per-
sarum autumant, & quae illis sunt nomina, reticent.
Nos vero cum post Cyrum, qui regnauit annis 30. scia-
mus apud Persas regnasse Cambysen filium eius & fra-
tres Sagos, & deinceps Darium, cuius secundo anno
ceptum est aedificari templum in Hierusalem: quin-
tium, Xerxem filium Darii, sextum Artabanum, septi-
mum, Artaxerxem Longimanum, octauum, Xerxem
nonum, Sogdianum, decimum, Darium Nochum, vn-
decimum, Artaxerxem Memnonem, duodecimum, Ar-
taxerxem Ochum, tertium decimum, athena Ochi filium
quartum decimum, Darium Arsanem filium, qui ab Alexan-
dro superatus est: quomodo tres reges Persarum fuisse
dicemus? Haec ait Hieronymus. Sane si in Regum Per-
sarum serie, aut fratres Mogos, aut Artabanum, aut se-
cundum Xerxem, siue Thucydides, seu quicquam alius histo-
ricus praeterierit, nihil mirum esse debet: quonia illi vel
breuis-

DE HUMANÆ HIST. AVCT.

breuissimo tempore imperarunt, vel certe eo quoque breui tempore de imperio cum alijs contenderunt. At Darium Hissaspis & Xerxem filium eius, qui potentissimus rex atque ditissimus, aduersum Græciam in numerabilem duxit exercitum, & ea gessit, quæ Græcorum & Latinorum Gentilium ac fidelium historia narrat, hoc inquam, duos tam excellentes ac præclaros reges silentio transire extrema ignorantia, ne dicam impudentia est. Etenim hos in Persia regnasse si quis neget, negare etiã poterit Constantinũ Theodosiumq; Romæ imperasse. Non enim plures grauioreseq; historici hoc, qui illud affirmant. Atq; Herodotus & Thucydides de his videlicet sui seculi regibus ita loquuntur, vt non reuocitas, sed visa narrare videantur. Nec si historici sicut Herodotus fabulas misceat, idcirco fides illi abroganda est, in rebus sui temporis publicis & manifestis, in quibus nullus erat fictioni locus. Alioqui Plutarchus, qui multos quosque errores Herodoti persecutus reprobare solent, hunc, quoniam erat maximus, potissimum infestaretur. Credamus itaq; potius Herodoto, Thucydidi, Iustino, Orofio, Aphricano, Eusebio, Hieronymo, Iosepho, ceterisque auctoribus probatissimis, quam Metastheni huic, non veteri & erudito, sed recenti, rudi, sine sensu, sine sapore, ignorantia, atque aded impudente. Nã pẽ, qui pollicetur scripturarum se regum Persarum tempora, vt in annalib. publicis liquide & verè digesta sunt. Reges quoque & nomina quàm apud eos splendidè summe regnarum est: & tamẽ eos reges omittat, qui in Persis magnificentissimè atq; amplissimè regnauerunt. Nec me fugit, Ioannem Carionem operose etiã cõtenuisse, vt inter Eusebium, Hieronymum, ac reliquos auctores graues, & Metasthenem Persam illum, nulla esse repugnantia videretur. Ita in summa discordia ac dissensione pacem conciliare nititur, & quæ discrepant plurimum, ea facere vt consentiant, vel maximè. Primum erant Carion, Ahsuerum illum priscum, Darium Hissaspis intelligi oportere. Quæ vna ex re totum disce Carionem. Quid enim stultius dici potuit, quàm Darium Hissaspis patrem habere Darium Medarũ, patriũ Cyrum illum

LIBER VNDECIMVS.

illum Longimanum: His enim attributis priscum illũ Ahsuerũ Metasthenes cumulauit. Quid autẽ a Dariõ Hissaspis alienius, q̃ publico edicto vetare, ne templũ Hierosolymis instauraretur, q̃ Ahsuero illi prisco Philo Anbanius assignat? Nã causæ a Carione reddite, cur a Metasthene Xerxes fuerit omisus, vsque adeo ridiculæ & ineptæ sunt, vt nõ sint à me in presentia referendæ. Atq; eas omnes sigillatim Ioan. Vergara Canonicus Toleranus, vir Græcæ ac Latine lingua peritissimus in libello octo quarũ Hispanæ edito accuratè refutauit. Cuius nos opera & diligentia multum hoc loco adiuti sumus. Malu. *In pre.* mus enim, quod nos Plinius admonuit, mutũ omninõ *mio.* reddere, quàm in iusto deprehendi. Illud enim Basilij p̃ceptũ semper nobis p̃batum est, si quid ex alio discatur, minimè ex laudũ more pragmaticis, quæ pars nõ eos clãm supponit. Quomodiẽ sermonis & doctrine partem ingenuè manifestandum. Quib. rebus demonstratæ omni luce clarius apparet, id q̃ huius orationis institutum erat, Annij regula. In historia iudicio vtiles esse nõ posse. Quando ne ex his quidem posterioribus Chaldeo rum ac Persarum monarchijs, annales vli publici relictũ sunt, ne auctoris cuiuspiam monumenta, qui historiam suam ad veram certamq; eorũ annualium formulã composuerit. Quocirca Iosephũ, Euseb. Hieronymum, ceterosq; probe fidei auctores, in Persarum aut rebus gestis, aut temporibus explodere, quod Metastheni huic ex ijs, qui prætexuntur, Susianis annalibus nõ coherenti magnam in seuitæ, imò verò etiam temeritatis argumẽtum est. Quo loco Ioannes Driedonis vehementer errauit, homo, quod ad Theologie diligentiam pertinet, plene doctus, quod ad historie humane cognitionem, valde rudis. Qui cũ in hæc Annij volumina incidisset, & Beroffi Chaldaei, Metasthenis Persæ, Cresc. Guidij, Philonis Iudæi, Diodori Siculi, bibliothecæ Susianæ, septuaginta seniorum excitatio inani verborũ sonitu illius cõpleuisset aures; ad Eusebij, Iosephi, Hieronymi vocem, oppidò q̃ grauem obsurdit. Quantò prudẽtius ecclesia, quæ cum Adam, Enoch, & Noe quidam libelli producebantur, eos noluit recipere: Quoniam, vt Augustinus ait, quod

DE HYMAN. HIST. AVCT.

quod in auctoritate non esset, nimia fecit antiquitas, propter quam videbatur habenda esse suspecta, ne proferretur falsa pro vera. Nam & proferuntur quaedam, quae ipsorum esse dicuntur, ab eis qui pro suo sensu pessimum, quod volunt, credunt. Haec tunc in 13. de Caus. li. ca. 23. Augustinus. Viri igitur prudentes, ut liber quidem sub antiquitatis nomine praefertur maxime, ita maxime debet illi esse suspectus. Quia nos prudentiam secuti, herosi hos Melathemisi, libellos, vel nimia veritate suspectos habemus, etiam si nihil contineant, quod vitis graue, etiam contraueniret. Quibus rebus efficitur, ut prima Annus causa, quam obrem in Persarum monarchia Iosephi Eusebiumque rejici oporteat, factis & vana sit. Nam alter falsissima est. Non enim aut Eusebius, aut cuiusquam alius probatus auctor scribit, Cyrum ante dedisse Hebraeorum Hebraeis in Babylone captiuos & mortuum, quam Babylonia Darius ille Medus potiretur. Eusebius porro Darij Medj in chronicis nusquam meminit: nec sub eo nomine, nec sub nomine Ciaxaris, quo eum appellat Xenophon. Non ergo Eusebius scripsit, Cyrum ante interfectum esse, quam Darius Medus Babyloniam occupasset cum Darium omnino Medum in chronicis praetermisisset. Herodotus autem nihil eiusmodi scripsit, quale illi Annus impingit. Darium Histaspis filium Eusebius Herodotusque commemorant. Ille, ut solet, breuiter regni tempora notat, hic latius eius gesta describens. In quibus illud refert, Darium Histaspis Babylonem, quae Persarum imperio delegerat, iterum & obsidione circumdixisse & expugnasse. Atque hinc turpis Annj error exitit. Cum enim audisset Herodotum scribere post Cyri mortem Babylonem a Dario captam, existimauit eum de Dario Medo intellexisse cum Darium Histaspis sine dubio Herodotus expressisset. Nam a Cyro semel expugnata Babyloniensi libro dixerat. Deinde in 3. ca. iterum capta Darium Histaspis positu affirmat, muros eius circumcidisse, & portas omnes amolitu esse, quoru neutrum Cyrus fecerat prius eide a se capte. Abeat ergo nunc Annus, & dicat, Herodotus & Euseb. somniasse. Annus ipse re vera potius somniat, qui de nobis hominibus Dario Medo

In 7. li.

In Phion sum.

LIBER VNDECIMVS.

Medo, & Dario Persa unum facit, ex quo duabus Babyloniis expugnationibus, item unam. Id quod proprie dormientis & somniantium est. Sed ais, Daniel ca. 1. post Darium Medum quatuor solum Persarum reges usque ad Alexandrum futuros uacuaturus esse. Non ergo tu suere, quemadmodum nos, Eusebium Hieronymumque secuti, fuisse diximus. Hinc a argumenti ratio. Tertullianus in eo lib. quem contra Iudeos scripsit, videtur impulisse, ut inter Darij Medum & Alexandrum, quatuor duotaxat Persarum reges intermedios poneret, Artaxerxem, Ocham, qui & Cyrus, Argum, & siquae, ac Darium ultimum, qui & Melas nominatus est. In quo errore tem Nicolaus Liranus, licet Hieronymo adhaerens, videns prudensque incurrit. *Darij. & Hiexorim forma sequens, qui historiae humanae penam. ut hoc ita sunt ignari. Quonia nulla externi regni monumenta. 4. reges at in lingua sua habeant, nec ab eis aut Persarum, aut Graeco fuisse Cyri reges agnouerunt, nisi quos scriptura commemorat. In Cambisem, Affurum, marium, Esb. Quod qui parum perspicuant, hi Iudeos in eorum etiam scripturam explicatione sequuntur, quatuor intelligunt, si Graecis ignorantur historiae, aut vix aut certe nullo modo haberi potest. Ita Hebraei ratione saepe historiam vertunt, & id quod probare non possunt, fingere conantur. Quorum error scribendas est, omnisque opinio ad eam speciem traducenda, ut scriptura sacra interpretanda, in istis praesertim locis, quae res externas generaliter attingunt, gentium monumenta sequamur. Rectius Darius autem dicitur verusque Hieronymus quantum illum regem, quem esse postre. Prophecia commemorat, Xerxem Darij Histaspis filium non in uera fuisse, intelligit talem enim hunc Ethnicorum historiae horu semel narrant, qualem Prophecia describit. Quod autem Darius, Lontanum, quatuor Persarum regibus enumeratis, noue, qui suere gemant in post Xerxem, praetermisisset, hoc non solum contra nos, intelligitur. sed contra Melathemem Annj Phionemque etiam tacit. Non autem curi fuit, ut Hieronymus ait, spiritui prophetae historiae ordinem sequi, sed per clara quaeque perspicere. Ac si quis prophetarum transitiones diligenter animaduertet, inueniet multa intermedia frequentissime pertransisse, quae si ex uarij silentio nunquam fuisse iudicabit, in magno cum errore accessit, multarum rerum Tt + ignora.*

DE HUMAN. HIST. AVCT.

*sub quo
anum tem-
pla edificata
sum.* ignoratione versari. Hoc verò loco peculiaris causa
fuit, cur in rege Persarum Xerxe spiritus probatè suspi-
ceret. In eo siquidem Persarum monarchia maximè ad-
uersum Græcos eminuit: adeò vt ab innumerabili exer-
citus multitudine Græcia vel breui momento vastata
atque exinanitèda videretur. Itaq; repente Daniel Ale-
xander Græcus ostensus est, qui nò solum Græcos postea
à Persis eripere, sed de Persis etiam triumphare. Sed de
regulis Annij earumque regularum exemplis, ac de tota
demum Annij, censura satis, vt arbitror, diligenter dispu-
tatum est. Quid dicitur? Nam hoc dicitur fuisse aliquis,
nulla viaratioque erit, qua veraces historicos à fallaci-
bus distinguere atque inter noscere valeamus: Ent necem-
pè, & in simplex etiam erit.

Prima lex ex hominum probitate integritateque su-
metur. Quæ omnino res locum habet, cum quæ narrat
historici, ea vel ipsi se vidisse testantur, vel ab his, qui
viderunt accepisse. Quæ sunt plerumq; in epistolis Am-
broij, Cypriani, Hieronymi, Augustini, in libris quo-
que huius de Civitate Dei, in dialogis Gregorij, &c. ubi
ter in omnibus serè doctorum ecclesiæ probatissimi me-
scriptis, in quibus mendacium suscipiari, quod ad me-
moriæ sempiternam transferre illi scribèdo voluerint,
piaculum est. Magis quippè præclarisque virtutibus, vi-
ri sanctissimi atque optimi ad consequi meruerunt, vt in
rebus eiusmodi, quas vel spectasse se, vel ab alijs fide ali-
gnis, qui spectarint, se audisse testati sunt, fides omnino
illis habeatur. Quæ in re Erasmus Roterdamus, alijsque
iuniores quidam, sæpè ac licenter errant. Quid enim
liberius, licentius, immoderatus dici potuit, quam Fla-
ronymum asserentem, Matthei euangelium Hebræorum
describendi sibi copiam fuisse, in eo vitium grauius
sanctissimumque mentis iure itaque pijs hominibus, ni-
mia hæc quorundam iuniorum liberiorque licentia du-
plicuit, iure etiam in crimen vocata est. Hæc autem
prima lex, in profanis quoque auctoribus locum habet.
Quædam enim Iulius Cæsar, quædam Suetonius, quæ-
dam Cornelius Tacitus, quædam Plutarchus, quædam
Plinius narrat, quæ auctores ipsi partim oculis aspex-
erunt

LIBER VNDECIMVS.

333

unt, partim acceperunt ab his, qui ea presentes aspex-
erunt. In hisce vero auctoribus tametsi pietatem, absolu-
tæque virtutis officio spectare non licet, licet tamen pro-
bitatem quædam bonitatemque naturæ. Quidam enim
torum aut veritatis amore inducti, aut ingenui pudoris
verecundia, vique adeò à mendacio abhorruerunt, vt
ita in pudendum fortasse sit, historicos gentium quosdã
veraciores fuisse, quàm nostros. Dolenter hoc dico po-
tius, quàm contumeliosè, multò à Laertio seuerius vitas
Philosophorum scriptas, quàm à Christianis vitas san-
ctorum: longèque incorruptius & integrius Suetonium
ita Cæsarum exposuisse, quàm exposuerint Catholici,
non res dico Imperatorum, sed Martyrum, Virginum,
& Confessorum. Illi enim in probis, aut Philosophis, aut
Principibus, nec vitia, nec suspiciones vitiorum tacent,
in improbis verò etiam colores virtutum produunt. No-
stri autem plerique vel affectibus inferunt, vel de in-
dustria quoque in multa consingunt, vt eorum me ni-
mirum non solum pudeat, sed etiam tædeat. Hos enim
intelligo ecclesiæ Christi cum nihil utilitatis attulisse,
tam incommodationis plurimum. Nominibus parco,
quoniam huius loci iudicium moram etiam est, & non
eruditionis tantum, in qua liberior potest esse censura.
Nam quæ morum est, hæc debet profectò esse & in vi-
uos cautiore, & in mortuos reuerentior. Certum est au-
tem, qui sic & fallaciter historiam ecclesiasticam scri-
bunt, eos viros bonos atque synceros esse non posse.
totamque eorum narrationem inuentam esse, aut ad
negligentiam, aut ad errorem, quorum alterum foedum est,
alterum perniciosum. Instillima est Ludouici querela
de historijs, quibusdam in ecclesia confictis. Pruden-
ter ille sane ac grauius eos arguit, qui pietatis loco du-
xerint mendacia pro religione fingere. Id quod & ma-
ximè periculosum est, & minime necessarium. Mendacia
quippè homini ne verum quidem credere solemus.
Quæ mobrem qui falsis atque mendacibus scriptis men-
tes mortalium concitare ad Diuorum cultum voluere,
hi nihil mihi aliud videntur egisse, quàm vt veris pro-
pter falsa adimatur fides, & quæ seuerè ab auctoribus
placè

De veritate
discipli.
lib. 5.

DE HVMAN. HIST. AVCT.

plurimè veracibus edita sunt, ea etiam tenentur in dubium. In Herodoti lubricatione rebus factis & adumbratis quidem loci plurimum sunt. Verum inter puone ipsa illa praemouit, non esse in eo libro historice rationem ad vitam referendam. Mula videlicet inscripfit, quibus fabula interdum concessa sunt, ut audientium animos incundius & suavia allectent, quod seueritate narrationis non penitus assequerentur. Xenophon...

Li. 10. ca. 1.

Cicero ad Quirinum... illi, inquit, à Xenoph. non ad h. storiae fide scripti, sed ad ep. horem lullii imperij.

quasi exemplaris exactissimi componatur. At in historia Christiana, quae tota, ut dicimus, non voluptate, sed veritate perpen ditur, quorum attinet historiae nomen conantibus fabulis quae praetendere? Quasi vero sancti Dei homines nostris mendacis egeant, qui tam multa vera pro Christo gesserant, ut falsi quantumvis licet eruditi simulationis artificio composita, ut noxia non sint, quoniam in utilia sunt tamen, tanquam ignis in tibus oneri sine magis, quam auxilio. Heronum porro nostrorum res vere gesse, si uti ego existimo, non solum amplè magnificeque fuerunt, verum multo etiam maiora quam fama feruntur. Neque eorum qui fecere vitia tanta habenda est, quantum eam verbis extollere poterunt nostri; sed tanta potius, ut & praecelata ingenia rebus ipsa, & ingenij praecelata verba quoque defuerint. Sed dum quidam affectu suo nimiam indulgent, & ea scribunt, quae animus scribentis dicit, non veritas, tales Diuos quandoque nobis exhibent, quales Diapri, & si possent, esse tamen noluisse. Eorum enim credat, Diuum Franciscum pediculos semel excussos, in seipsum solum esse immittere? Quod ad sanctitatem vim, scriptor pertinere putavit, equidem non puto, qui paupertatem seiam viro sanctissimo placuisse semper, sed de nunquam. Illud item quam ridiculum: Diabolum Dominico patri nostro, semel obrepente,

LIBER VNDECIMVS.

Diuo esse coactum, ut lucernam haberet in manibus, quoad illa absumpta non molestiam solum, sed intolerabilem dolorem etiam afferret. Non possunt huiusmodi exempla numero comprehendere, sed in his paucis plera quae alio intelliguntur, quae Diuorum clarissimorum historis obscura sunt. Non autem decebat, veras sanctorum res gestas falsis & commentitijs fabulis contaminari. Quae causa Gelatio fuit, ut huius generis historiarum multas in concilio septuaginta Episcoporum reprobaret. Eius Pontificis verba sunt, legi cognoscique dignissima. Ideo adscribenda sunt. Gesta, inquit, Sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciantibus, & non ab illis confessionum triumphis irradiant, quibus esse Catholicorum dubitet, & maiora eos in agnitionibus esse perpeffos, nec suis viribus, sed Dei gratia & adiutorio vniuersa tolerasse? Sed ideo secundum auctoritatem antiquam, vel consuetudinem singulari cautela in sancta Romana ecclesia non leguntur, quia eorum, qui scripsere, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus aut dicta superflua, aut minus apte, quam re, ordo fuerit, scripta esse putantur: sicut cuiusdam Quirici & Lulii matris eius, sicut Georgij aliorumque passiones huiusmodi, quae ab hereticis probantur conferre propter quod (ut dictum est) ne vel leuius subsannandi oritur occasio, in sancta Romana ecclesia non leguntur. Nos tamen cum praedicta ecclesia omnes martyres & eorum gloriosos agones, qui Deo magis, quam hominibus noti sunt, cum omni deuotione veneramus. Item vitas patrum Antonij, Pauli, Hilartonis, & omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus scripsit Hieronymus, cum omni honore susceperimus. Item actus beati Siluestri & postolicae sedis praesulis, licet eius, qui scripsit non tamen ignoremus, a multis tamen in vrbis Roma catholica legi cognouimus, & pro antiquo vsu multae hoc imitantur ecclesiae. Item scripta de inuentione sanctae Crucis dominicae, & alia scripta de inuentione capitis beati Ioannis Baptistae, nouelle quidem reuelationes sunt, & nonnulli eas Catholici legunt, sed cum hoc ad Catholice eorum manus peruenerit, beati Pauli apostoli sententia praec...

DE HVMANAE HIST. AVCT.

praecedat: Omnia probate, quod bonum est tenete. Ha-
ctenus Gelasius.

Quod si prophetias, quae numinis flatu edictae solent,
Paulus docet non spectandas quidem, sed explorandas
tamen: ne quis nos accutare audebit, si historias humano
sensu editas exploremus: Gelasius sane auctor est cum Co-
ncilio grauisissimus, quod de prophetia ab Apostolo dicta
est, hoc apte etiam in historiam quadrare. Iubet ergo in-
primis Pontifex, ut eas historias nullo modo amplexa-
mur, quae sine certo auctoris nomine proferuntur. Olet
enim aut quatuordecim hominum impostura, aut, quod
Gelasius ipse ait, haereticorum sermum. Quae eadem om-
nino causa subest, et historiae illae valde etiam suspicio-
se sint, quae tametsi auctoris cuiuspiam nomen per se fe-
ruat, sed quis ille qualisve sit, obscurum & incertum est.
Cuiusmodi ante hos paucos dies, quaedam fabulae pro-
diere, quarum & auctores & loca adeo longo intervallo
distant, ut an mentiantur illi non possit inueniri, an haec
sint ad dubitandum etiam possit. Sed bene habet, quod totius
narrationis corpus commentitium apparet, ut quod de
spanorum sermone teritur, id quoque in hac re facile
probes. De laengas vias, laengas mentiras. Sed ad Gela-
sium redeamus. Qui illius deinde erroris nos admonuit
in quo olim non vulgus solum, sed Gratianus etiam ver-
satus est, ut librorum deceptus indicibus crederet, om-
nia, quae Hieronymi & Augustini nominibus inscrip-
ta erant, Hieronymi Augustinique verè etiam esse. Sic li-
brum, qui de vitis patrum inscribitur, Hieronymi no-
mine vulgus circumferebat, quum paucissimas tamen
patrum vitas ille scripserit, quae & hoc loco serè à Ponti-
fice referuntur. Gelasij itaque testimonio eorum indispu-
tentiam retundemus, qui harum rerum auctorem Hiero-
nymum peruulgauerunt, quas nemo nisi rudis atque ce-
linguus crederet. Huius generis fabula etiam illa est in Italia
aeque ac barbara de Natiuitate sanctae Mariae, ad Chro-
matium & Heliodorum in episcopos. Huius generis sunt
alia multa, quae & diligentissimè & rectissimè Erasmus
reliquit. Illud etiam in his Gelasij verbis equidem ani-
maduerto, nouitias reuelatiões, sic enim vocat, nos ad-
mirari

LIBER VNDECIMVS.

mirari & suspicere minimè oportere. Iam enim possim
non pro ecclesiae necessitate, sed pro hominum affectu
expromuntur, a deo ut in conceptionis causa vtriusque,
si speris placet, reuelationes vel contrariae proferantur.
Quae res impijs quidem non leuem subfannandi occasio-
nem praebent, pijs verò lachrymandi. Contemnuntur
praeterò necesse est Dei & dona & miracula, si nostris aut
opinionibus, aut affectibus inscriuerint. Ecclesiae igitur
Christi hi vehementer incommoant, qui res Divorum
praclarè gestas non se putant egregiè expositueros, nisi
eas fictis & reuelationibus & miraculis adornant. Quis
in re, nec sanctae virgini, nec Christo domino hominum
in pudètia pepercit, quin quod in alijs Diuis tacuit,
idem quoque in Christi & matris historia scribenda fa-
ceret, & pro humani ingenij leuitate multa vana & ridi-
cula comministeret. Cum superioribus annis Triden-
tino concilio interesset, è quibusdam audiuì. Aloysium
Lippomanum episcopum Veronensem huic malo me-
dèri, historia de vitis sanctorum constanti ac graui ratio-
ne edita. Sed hanc mihi adhuc videre non licuit, nec aliã
quamuis, quae mihi quidem probari possit de his, quae ve-
nerunt in manus. Spissum tanè erit opus & operosum,
sed vehementer omnibus Christianis utile, si quis presti-
terit dignè modo Diuis, Ecclesia, Christo. Id quod haud
dubiè praestabit nemo, nisi vir probus, integer, incorru-
ptus. Ut ne quid falsi dicere audeat, ne quid veri non au-
deat, ne qua suspicio gratiae sit in scribèdo, ne qua simul-
tatis. Quae cum ad probitatis integritatisque officia perti-
nere notum sit, miror ab vno Suetonio seruata esse om-
nia, à plerisque nostris omnia esse deserta. Quia autem res
humanae à Diuis quorum historias scribendas sumunt,
alienas fore censent, hi Diuos ipsos, ne homines quidem
fuisse videntur credere. Quanto sapientius Evangelistae
faciunt, qui vel in ipsis apostolis, quos etiam vite to-
tius exemplum habituri, nec affectus naturae imbecillio-
res, nec casus etiam grauiores dissimulant. Diuina haec
Experientia quidem Evangelistam fuit, sed bonitas quo-
que integritatisque naturae, ut nihil illi in scribenda histo-
ria deesset, quod in historiae lege vel Ethici requisisset.

Scripto-

DE HUMANAE HIST. AVCT.

Scriptoris autem probitas & integritas, nam hoc quereat aliquis, in his, qui olim fuerunt, licet aliquando in scriptis ipsis eluceat, sed fama & grauius que frequent praesertim hominum testimonio cognoscitur. Sunt enim, ut dixi, in profanis auctoribus non pauci, quorum ingenium & verecundia sic hominum terrore celebrata est, ut nemo illos unquam mendaces, & in fingendo imprudens existimauerit. Quales sunt Celsus, Val. Max. Terentius Varro, Lilius, Cornelius Tacitus, Seneca, Ammius, Marcellinus, Eutropius, Flavius Vopiscus, Paulus Diaconus, Lucius Florus, Polybius, Dionysius Halicarnassensis, Iulius Capitolinus, Cornelius Nepos, Strabo, alijque plures. Latini praesertim auctores. Nam Graecorum fides inuoluitur ex parte fracta ac debilitata est. Religiosus est Thucydides, & ut Iosephus ait, inter omnes Graecos historicos in primis scrupulosus. Appianus Alexandrinus Graecus licet auctor, sed non iam hesternus & cum in Romana bella memorie mandauit, in alienis rebus mendax non fuit, futurus in suis, si Graecorum morem & ingenium sequeretur. Quorum insipientia & vanitas impudentius est aucta, postquam certare cum Latinis de imperio, de rebus gestis, de doctrina veritate inciperant. Quibus siquidem honor & gloria Graecae claritatem obsecravit, & adeo Graecorum praedixit oculos, ut vel putare his scriptor alioqui verax, in rebus Graecorum illustrandis & excutere & fingere interdum etiam videtur. Quod totum in opere de vitis illustrium Graecorum & Romanorum, tum in parallelis Ludouicus Viuerius adduxerit. At vero in nostris, hoc est, ecclesiasticis, excellentior est ratio veritatis & bonae fidei cognoscenda. Quia mos enim quoque apud nos non solum humanas sermo atque existimatio colit, verum etiam ecclesiae decretum in concilio caelestium collocat. Has itaque mendacis impudentisq; arguere, quemadmodum supra dicimus, in pietatis etiam non modo temeritas argumentum est. Cum his ego sanctis iustisque viris, Egesippum, Paulum Orosium, aliosque nonnullos ecclesiae historicos annuuntios deo censeo, qui a mendacitatis causa praeterantur. Nec enim hic bibliothecas excutimus, sed genera degustamus.

LIBER VNDECIMVS.

mus. Ne quis negligentia nos in sinulet, si illos aut laudando, aut vituperando transimus. Sed his, Celsus Salustius in perditis omnino moribus veridicus historiae scriptor est habitus. Sane quidam. At cum Salustium obijcis, homines obijcis: in quo si non honestatis pudor, at in fame eius timor fuit, quam Romani cum primis declinarunt, ne mendaces, quemadmodum Graeci, in historijs haberentur. Deinde non mihi Salustius videtur vitis caruisse & gratia & similitate. Certum enim de Cicero scribit, multa silentio preterit, quae libentissimè in aliorum gratiam retulisset. Sed haec duo vitia cum historicorum vere omnium communia sunt, tu quorundam quasi propria. In quibus Paulus Iouius est in quamlibet partem nimis otio de amore, gratia & similitate. Et quoniam pecuniam amabat, in historia quoque scribenda pecuniae securus fuit. Postremo aliud est dicere, viros bonos veraces esse omnino, aliud improbos omnino esse mendaces. Illud nos diximus, hoc non diximus. Quamquam nescio quomodo fit, ut nulloquam securus animus nisi in viri boni rebino non conquireat. At officio veritas adeo coniecta est, ut in homine vitioso esse illa tolli posse: sed esse tamen credi, vitae possit. Quae causa Chaldaeis Aegyptijsque fuit, quam obrem non alios historicorum auctores approbarer, nisi qui sacerdotio fungerentur. Quod sanctos religiososque viros mentis esse nullo modo exultarent. Homines inquam, ex iudicis quidam, sacerdos venit: non decipiet nos. Verum de prima ad Historiam danda, candidam regule haec dicta sunt.

Lex vero secunda in historiae iudicio sancitur, ut eos historicos reliquis anteferamus, qui ingenij severitati quamdam prudentiam adiuuerunt, & ad eligendum & ad iudicandum. Quae lex in his rebus locum habet, quas res neque temptores ipsi sunt intui, nec a viris fide dignis, qui viderat, audierunt. Quo in genere est operam pretium leuitatem eorum recordari, qui in particularum more quod nimis miseri voluit, hoc se aliter credunt. Nam & aetas nostra sacerdotem vidit, cui persuasissimum esset, nihil omnino esse falsum, quod semel typis tuisset excusum. Non enim, ut aiebat, tantum lacrimis Respub. ad

Chaldaei factos illos historicos approbarer, nisi qui sacerdotio fungerentur.

DE HUMAN. HIST. AVCT.

ministros commissarios, ut non solum inuulgari mendacia sineant, sed suo etiam committant privilegio, quo illa tutius mentes mortalium peruagarentur. Quo sane argumento permotus animus induxit credere, ab Amadio & Clariano res eas vere gestas, que in illorum libris commentitijs referuntur. At vero quantum illa aduersum Reip. ministros ratio valeat, non est huius loci: poraque differere. Certe hoc ego pro me ipso & animi mei sensu ac dolore pronuncio, magna ecclesie calamitate atque pernicie id solum in libris vulgandis precauere, ne ex oribus fidei aduersis aspersi sint, ne sint in omnibus exitiales non item. Nec de fabulis istis potissimum excrucior, quas modo dixi, quamuis in eruditissimis & nihil omnino conferentibus, non dico ad bene beateque videndum, sed ne ad recte quidem de rebus humanis sentiendum. Quid enim conferant meræ ac vanæ nugæ ab hominibus otiosis fictæ, à corruptis ingenijs versatæ? Sed acerbissimus est dolor, & vix omnino consolabilis, quod dum quidam vtinam tam prudenter quam seruentem commodum hoc rejicere ac deuitare cupiunt, non pro fabulis veras & graues historias edunt, id quod esset plebi utilissimum, sed libros mysteriorum ecclesie plenos, à quibus arceudi profani erant: id quod est, mea quidem sententia, pestilentissimum: eo vero magis, quod vulgus eos libellos securius legit, quia probatos videt, non modo à civili magistratu, verum etiam ab ijs, qui doctrinæ censors sunt in Christi Republ. definiti. Sed hæc alias, nunc quod instat, agamus. Miseranda sanè hominibus ignorantia potius, quam ludenda, qui vique eorum aut bonus, aut stultus erat, ut omni narrationi statim crederet, si modo esset literis prodita. Verum inuenias alios non pari inscitia quidem, sed imprudentia penè pari, qui veritatem rerum non inde petunt, vbi ea recedere sit solita, sed ex ijs, in quibus raro est eam inuenire, nēpe ex dissipatis peruagatisq; rumoribus. Quæ res plerunq; ijs accidit, qui sunt inconstanti seu quænatore. Nihil homines graues atq; seueri non solent manem vulgi sermone aucupari. Quanquam negare nō possumus, vna aliquando grauissimos in diuorū præsertim prodigijs ce-

LIRER VNDECIMVS.

337

scribēdis, sparsos rumores & excepisse, & scriptis etiam ad posteros retulisse. Quia in re, ut mihi quidem videtur, tutissimum illi sibi, aut fidelium certe vulgo indulserunt: quod vulgus sentiebant non tantum ea facile miracula credere, sed impensè etiam flagitare. Itaq; signa nonnulla & prodigia sancti quoque memorie prodiderunt, nō quò ea libenter credidissent, sed ne deesse fideliū votis viderentur. Id vero eo magis sibi licere existimauerunt, quod intellexerunt, auctoribus nobilissimis placuisse, veram historie legem esse, ea scribere, quæ vulgò vera haberentur. Nec ego hic libri illius auctorem excuso, qui speculum exemplorum inscribitur: nec historie etiā eius, quæ legēda aurea nominatur. In illo enim miraculorum monstra sapius, quam vera miracula legas: hanc homo scripsit ferrei oris, plumbi cordis, animi certe parum seueri & prudentis. Veteres excuso & sanctos & eruditos viros, quorum & libros & nomina volentē ascribere pudor me ac religio vetaret, nisi contra veteres, ne mea hæc taciturnitas plerisque causa esset, ut aut damnarent, quæ non intelligerent, aut errore vario circumfactorum omnium histotias vagarentur. Arque Theologum etiam admoneri operæpretium est, ne id statim illi persuasum sit, omnia, quæ magni auctores scripserunt, vndique esse perfecta. Nam & labuntur aliquando, ut ille ait, & oneri cedunt: & indulgent ingeniorum suorum voluptati, vulgoque, ut dixi, interdum etiam indulgent: nec semper intendunt animum, & non nunquam fatigantur, ad eò, ut Cicero in Demosthenes dormitare, Horatio vero Homerus quandoque ipse videatur. Summi enim sunt, homines tamen. Quæ ego eadem de Ileda atq; Gregorio iure fortasse ac vere dicere possum. Quorum ille in historia Anglorum, hic in dialogis quedam miracula scribunt vulgo iactata & credita, quæ huius præsertim seculi Aristarchi incerta esse censebant. Equidem historias illas probarem magis, si earum auctores iuxta præfinitam normam, seueritati iudicij curam in eligendo maiorem adiunxissent. Sed quoniā modestè, & circumspècto iudicio de tantis viris pronunciamdum est, ne in his quidem duobus rejicienda sunt plurima.

DE HUMANAE HIST. AVCT.

Non te fallat, quod Gelasius Vincentij labor, quoniam opus contemendavit, mendaciter nuntiant, nam sunt plerique comites. Nam sorcelli & emendati, inuicti, libent, non Vincentij. Alioquin Gelasius, qui multum seculis prior fuit, propheta in eo, e. fuisse, no index.

Pauca enim in eis possis arguere, quamuis historiam ecclesiasticam reuocare ad seueriora iudicia ebtendas. Ac si necesse est in alteram peccare partem, omnia eorum probari legentibus, quam multa reprobantur. De Vincentio Valuacen. & Diuo Antonio liberius iudico, quorum uterque non tam dedit operam, ut res veras certisq; de se haberet, quam ne nihil omnino prateriret, quod scriptum in schedulis quibuslibet reperiretur. Ita ad historiam vnamquamq; existimandam, momentoq; suo ponderanda non artificum itatera, sed ne populari quidem trutina vsi sunt. Quamobrem boni licet ac minime fallaces viri, qui tamen nec auctores eos, a quibus suos exscripterunt libros, diligenter examinarent. nec res iustis libratas ponderibus memorie prodiderunt, apud criticos graues atque seueros auctoritate careant. Historicus autem, qui Theologiae decreto probandus erit, nec omnes schedas lectione etiam indignas excutiet, nec anilibus fabulis accommodabit operam, nec prius lecta auditaque describet, quam ea prudenti accuratoq; iudicio expendat ac seligat. Sed in secundae regulae explicituonem diximus satis.

Tertia regula sit. Si cui historico auctoritatem ecclesiastica tribuit, hie dubio procul dignus est, cui nos etiam auctoritatem adiungamus. Contra vero, cui ecclesia derogauit fidem, et quoque nos fidem iure ac merito derogabimus. Gelasius porro historia de vita Antonij, Paulij, Hilariouis, ac ceterorum cremitarum, quas tamen Hieronymus scripsit, cum omni honore suscepit. Acta rursum beati Siluestri, licet non pari veneratione: sed suscepta tamen. Collaudauit Orobium, Eusebij chronica, hoc est, de temporibus, quantum animi coniectura colligo, non reiecit.

Hierony, ad L. etiam de mist. fil. Caueat, in qua o. vno apocrypha. Et quando ea non ad dogmatum veritatem, sed ad figurarum reuerentiam legere voluerit, sua non eorum esse, quorum iustis proponantur.

LIBER VNDECIMVS.

Stephanus vsurpat interdum, reuelationem Pauli, librum, qui Mariae transitus inscribitur, libellos de penitentia Adae, Origenis, Cypriani, epistolam Iesu ad Abagarum, passionem Georgij ac Quirici & Iulitae, historiam demum Eusebij Pamphili. In qua retellenda Gelasius magna, ut mihi quidem videtur, prudentia est usus. Nam quod Rhenanus dixit, verba hae postrema Gelasij non esse, sed esse potius ab asino quopiam adiecta, hoc insolenter, rustice, imperiteque dixit. Principio quippe pontifex ad hunc modum censuerat, Chronicon Eusebij Caesariensis atque eiusdem historiae ecclesiasticae libros, quamuis in primo narrationis suae libro reperit, & in laudibus atque excusatione Origenis schismatici vnum conscripserit librum, propter reum tamen singularem notitiam vsquequaque non dicimus reuendos. Postea vero sic censer: Historia Eusebij Pamphili apocrypha. Quae duae sententiae cum contrarij non sint, tum sunt etiam verissimae, & nimis quam grauius ac seuerius latae. Cur autem Gelasius historiam Eusebij apocrypham pronuntiaret, cause sunt sane plures atque vehementes. Primam in primo libro refert Eusebius epistolam Iesu ad Abagarum scriptam, quam Gelasius eadem distin. explodit. Fuit etiam altera causa Gelasio, quam ob rem historiam Eusebij apocrypham definiert. Quod multae ibi Clementis Alexandrini testimonio confirmetur: cuius opuscula eadem distinct. apocrypha iudicata sunt. Praeterea & librum sextum Eusebius texuit in laudem & excusatione Origenis. Cum autem & discipuli Origenis magnas in ecclesia tragedias excitassent, & Origenes ipse tanquam schismaticus, deque fidei catholicae via sepe deflectens, fuisset ecclesiae iudicio condemnatus, iure illius historia retellitur, qui Origenem non solum immodice praedicat, sed ad caelum, perinde, ut si pater esset ecclesiae, extollit.

Censura de hist. ecclesi.

Praeterea, in synodi septimae adione quinta, cum Iconomachi pro se Eusebium testem excitassent, & lecta etiam esset eiusdem epistola, vbi Arrio consensuebat, Tharastus rogauit, Recipimus hoc? Sacra vero synodus dixit, Nequa-

DE HVMA. HIST. AVCT.

Nequaquam. Hic, reliquis est nobis maiore odio prosequendus: & legati Adriani papæ dixerunt, Ipsa lectio indicat, quod Arrianorum sententiam sapiat. Habet enim ante lectus Eusebii liber & alias blasphemias, quas synodus audire respuit. Sanctissimus patriarcha dicit, Libros illius rejiciamus. Sancta synodus dixit, Rejiciamus & anathematizamus. Et actione rursum sexta Epiphanius respondens testimonio Euseb. j, Eusebius, inquit, ab illis in telem advocatur, qui tamen ab omni catholica ecclesia Arrianæ hæreseos defensor esse cognoscitur, quemadmodum in commentariis suis & omnibus à se editis libris manifestum sit. Et postea quis fidelium, ait, in ecclesia dubitat, Eusebium Pamphili in reprobum sensum traditum Arrij placitis consensisse? Nā in cunctis historicis suis libellis suam creaturam vocat, subministrum, secundo loco adorandū. Id postquā ex multis libris Eusebii probavit, tandē asserit, Eusebium duplicis animi fuisse, inconstanterque synodo subscripsisse. Nusquam enim aut librorum suorum errores depulit, aut apologiam pro se fecit: cum tamen Arrius non obscure testaretur, se sententiæ suæ Eusebium habere studiosum ac factorem. Et Hieronymus ad Pammachium & Oceanum, Ecclesiasticam, inquit, pulcherrimè Eusebius historiam texiit, sed impietatis Arrij pertissimus propugnator est. Et ad Ctesiphontem Eusebium Cesariensem, ait, Arrianū fuisse nemo est, qui nesciat. In primo certè ecclesiasticæ historiæ suæ libro, filium dicit paternæ voluntatis executorem, qui post patris omnium sit causa & origo. Item, cum illam psalmsi versiculi attulisset, ipse dixit & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt: subiecit, Quibus verbis propheta patrem inducit factorem, tanquam vniuersalem principem regali suo nutu præcipientem: sermonem verò Dei illi secundo loco addit, Non aliam ab eo, qui inter nos prædicatur, paternis iussionibus obsecundantem. Et capite secundo primum affirmat, patri filium in omnium officio administrasse: deinde patris ministrū in omnibus hominis fuisse ait. Merito ergo Gelasius pōtēx historiæ Euseb. j. Cesariensis auctoritatem ademit. Quid? An non etiam

Vide epist. Arrij ad Euseb. Niconiensem. Epist. lxx. in initium est Schedæ. lxx. Misit ad in epist. Psal. 72.

LIBER VNDECIMVS.

etiā absurdum est, ut qui infidelis ecclesiæ fuerit, ei si deum ecclesia in rebus ecclesiasticis habeat? Experimur sanè hæreticos sectæ suæ nō dogmata solum ac præcepta, sed res etiam gestas accommodare. Imò vero torquere atque adeo fingere, ut sectam vniquæ, & comprobasse & ornasse videatur. Hinc enim, quemadmodum supra diximus, Constantinum si uir Eusebius ab Eusebio Nicomediensi baptizatum, quò Arrianorum factioni maiorem & fidem & auctoritatem adiungeret. Hinc etiam eum in synodi Nicenæ mentionem incidit, dogma fidei quo damnatus est Arrius, astute dissimulauit in Patetis quæstionem repente digressus. Sed ne Arrij quidem uaguam in historia sua meminit, callidè hominis memoria præteriens, quem synodi auctoritate obrutus laudare non est ausus, amicitia lege constructus noluit vituperare. Quæ eadem omnino cause subsunt, ut historiam Carionis omnes Christi fideles explodant. Quodam enim summus pontifex, viros quidem opimos, illius læcerat & cruentat oratio, quosdam uero imperatores Germanos comendat & illustrat, qui ecclesiæ Romanæ perduelles inimicique fuere. Itaque ex uirgibus leonem agnosces, hoc est, ex laude & vituperatione Lutheranum. Quamquam Carionem Lutheri erroribus adhaesisse, non est opus cōiecturis suadere. Multis quippe in locis aperte ille se prodit. Quocirca mirum est, cur hæc historia non sit cum cæteris hæreticorum libris ab ecclesiæ indicibus explosa, cum plerique tamen eam seculi legant, nulla prorsus nota atque animaduersione præmoniti. Sed ad Eusebium reuertamur. In cuius historia ecclesiastica satis Gelasius ostendit, cætera sibi ac concilio placuisse, dum quædam displicuisse commemorat. Itaque si fabulam Abagari laudisque Origenis ab Eusebio demeres, digna eius historia esset, cui fides omnino haberetur, præsertim si in ecclesiæ contra Arriū pugna, nō ab Arrio, sed ab ecclesiâ stetit. Ac de ecclesiasticæ historiæ libris hætenus. Nā in chronicis admiranda fuit hominis diligentia, magnus omnino labor, varia & penè incredibilis lectio, ac graue prorsus in lectionis uarietate iudiciū. Nec scio, an quisquā alius in-

Hist. Carionis ex Plodunus. Post scripta hæc, Carionis historia Paulus quartus cōdemnauit. Cetera historia Eusebiana.

DE HYMANAE HIST. AVCT.

ter ecclesiarum, siue Latinos, seu Græcos auctores, quamuis summa vi, ope, atque opera eniteretur, præstantiora nobis posset temporum monumenta relinquere. Tamen illi describentium incuria, ad eod. multis locis vitiosa sunt, ut dici sine a nimi dolore non queat. Sed ne illa quidem, quæ ibi Eusebius refert, vera sunt omnia. Quia reperas aliqua, quæ iure ac verè reprobandas. Cuiusmodi illud est, quod eundem scribit fuisse Sennacherib, qui reprobis Ezechie Hierosolyma obsedit, & Salmanassar, qui Samariam cepit. Id quod diuina literis esse contrarium Hieronymus in Isaie 36. caput edocuit. Atq. Tobias cap. 1. Salmanassar dicitur fuisse pater Sennacherib. At nihil est, ut ille ait, omni ex parte beatum. In opere, ut ita dicam immenso sarò peccasse felicissimū fuit. Verum de Eusebio hæc fatia.

Sozomenus sequitur, de cuius nos fide & auctoritate dicere Diuus Gregorius cogit. Qui historiam illius duabus præcipue cauis improbat. Vna, quod se peccata mentitus sit. Altera, quod Theodorum inmodicè extulerit, quem constat & hæreticum fuisse, & in quarta synodo ab ecclesia damnatum. Equidem Sozomenus mendacia non excuso. Græcus namque fuit, & natio hæc, ut diximus, est, fuitque semper ad mentiendum promptula. Atq. in nouem ecclesiasticæ historiarum libris, quos ante hos paucos dies Musculo interprete accepimus, nihil tale Sozomenus scribit, quale secundo loco illi Gregorius obiecit. Tantum ait, Theodorum discipulum Libanij fuisse, ad quem prolapsus Chrysostramus epistolam dederit, qui etiam postea episcopus Mopuentino, vbi pro ecclesia Latina responderet, huius historici testimonium non solum vsu par, sed etiam pro ualidum. Cum enim imperator Paleologus interrogasset, nam congruum esset, ut Synodus historiarum auctoritate diceretur, Andreas illi respondit, ad res gestas cognoscendas synodum historiarum vti debere. Tum imperator in illam illam, ait, in nostra religione debemus suscipere, quæ maiores nostri probauerunt, aliam verò minime. Cui Andreas, de Romanorum, inquit, aut Græcorum

Lib. 2. c. 1.

LIBER VNDECIMVS.

340

aut regum bello historia nequaquam in synodo vti debemus, sed cum historia hæc scilicet, Hermij Sozomeni ecclesiastica sit, in qua omnium synodorum acta & patrum sanctorum defensiones explicantur, cur ei credendum non est? Hactenus in concilio Florent. sessio. 7. Non videtur itaque hoc concilium fidem Sozomeno abroptasse, sed habuisse. Sed huic argumento responsum facile acque expeditum est.

Illi verò alteri non video quemadmodum responderi possit, nisi dicamus aut Gregorium alios libros Sozomeni legisse, qui in manus nostras non venerunt, aut memoria lapsus, pro Theodorito, Sozomeni scriptis. Nam Theodoriti verba illa sunt, quæ Gregorius retulit. Libro quippe historiarum suo quinto, capitulo 27. Theodorum illum doctorem præclarum fuisse scribit. Et capitulo 40. Moritur, inquit, Theodorus episcopus Mopsuestias, cum omnium ecclesiarum doctor, iam hæreticæ cohortis profligator. Theodoritus ergo erat eo nomine damnatus. Qui & reuera ob hanc causam damnatus est in quinta synodo generali adione 3. canone 13. & 14. At Theodorus canone 12. Meruit etiam Theodoritus ea ex causa damnari, quod impie aduersum Cyrillum & primam ephesinam synodum scripsit, duodecimque Cyrilli capita reprehendit, quæ rectam fidem continebant. Nec verò de Theodorito desperare quispian debet. Nam, ut Beslartion in oratione, quam pro uisione apud patres Florentie habuit, affirmat, suam postea cognouit errorem: & in concilio Chalcedonen. si palinodiam recantauit. Verum ut hæc eunq. habeat, illiusmodi errantium patrocinia, historiarum eleuant & lib. 6. c. 11. auctoritatem & fidem. Quis mihi nomen, ut cetera & c. 13. c. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

DE HUMANAE HIST. AVCT.

Lij. c. 19. *Arripit in Poon...* *Veritas in se...* *esse ora...* *plex, ve...* *frus ut...* *ambaxibus...* *liquide...* *sa per se...* *conerit.* *At sermo...* *imigne,* *quia per se...* *hi morbis...* *medicanti...* *maequifita...* *deposuit si...* *bi, Euseb.* *lib. 3. c. 13.* *vero adeo...* *stultus ego...* *sum, ut ex...* *istimem in...* *has formi...* *Jas omnia...* *historiae...* *iudicia...* *conclusa...* *& compreh...* *ensa. Sed...* *si quae...* *fuerunt...* *prescribendae...* *formulae,* *hae videntur...* *potissimum...* *contentant...* *convenientique...* *fuisse.*

CAPVT POSTREMV M.

In quos 15. 16. 17. & 18. argumenta referuntur.

Quamquam ex his, quae capite superiore dilectissimis argumentorum eorum refutatio apparet, quae in loco 16. 17. & 18. sita sunt: sed ordine tamen relata da sunt singula, ut scholae etiam minutis theologiam rigeremus. Et in 19. argumento quidem Philonis primum auctoritas quaeritur. Quae sane magna fuit sed breuiarium illud temporum Philonis non fuit, nec libellus alter de antiquitatibus, quem constat eiusdem esse latinum.

In proo. *mis li. 5. de...* *exi. Hier.* *Derinit il...* *lustrians.* *Iosephi vero...* *in historia...* *fide non...* *Romani...* *modo...* *pria...* *cipes, sed...* *vir quoque...* *ecclesiae...* *celebrarunt.* *Egclij...* *bonus in...* *primus...* *auctor, vir...* *probatæ...* *fidei ac...* *grauis...* *omni...* *ninò...* *historicus...* *Iosephum...* *egregiè...* *laudat,* *quod ad...* *historiae*

LIBER VNDECIMVS.

floriz auctoritatem pertinet quidem, nam quod ad religionem, consortem eum facit perfidia Iudaeorum. Hieronymus non dubitat locum illi inter ecclesie scriptores dare, atque adeo eius de rebus gestis monumenta inter ecclesiasticas historias recensere. Eusebius Caesariensis, Sozomenus, Nicephorus, ut alios omittam, miris modis Iosephi historiam commendant. Quin & Iosephus ipse historiam suam grauibz probabilibusque rationibus commendauit. Quae non minorem faciunt fidem, quam si eadem ab Hieronymo aut alio quopiam auctore posita fuissent.

Eus. li. 3. ec. *hi. c. 9. cap. 9* *li. c. 1. Ni-* *ceplo. li. 2. c. 18.* *li. 6. an. 2.* *7. & in fi-* *ne 20. li.* *con. app.* *Alex. li. 1.* *an. c. 3. can.* *ca. lib. 18.*

At serpentes penam nimium crasse interpretatur, vim ligni scientiae boni & mali falsam scientiamque commemorat. Herodiam scribit non Philippi, sed Herodis uxorem fuisse, qui Herodis quoque Tetrarche frater erat, templum in secundo anno regni Darij dicit esse perfectum, senilem lamentationes, cum templi veteris amplitudinem recordarentur, non ad nouum fundatum, sed ad iam consummatum refert, alisque demum aut partim scripturae sacrae, partim veris alijs ac probatis historijs aduersa. Plane ait non inficior. Sed errores fuere ignorantis, non mendacia fallentis. Neque equum est paucis et maculis labè tori narrationis corpori aspergere. Eusebius itaque historicus Iosephus fuit, quem admodum Eusebius affirmat, & rerum indagini sobrietatiq; sermonum attentus. Quod verò in temporibus notandis eum quidam reprehendunt, id iure an injuria faciant, non facile dixerim. Equidem eiusmodi errata indoctis negligentibusque librarijs promptè ac libenter assigno. Iulij porò Aphricani quinque de temporibus volumina in manus nostras non venerunt. Quare de eius historiae fide ipsi per nos iudicare non possumus. Sed extat Gelasij praui dictum, quod in argumento obiectum est, idque sequi Theodosios oportet de rebus eiusmodi iudicaturom. Opusculum, inquit, Tertulliani siue Aphricani apocrypha. Quo in loco an Iulium Aphricanum voluerit Gelasius improbare, non satis expeditum est. Primum enim de Iulio Aphricano nullus veterum malam opinionem habuit.

an. ca. 9. *Caietanus...* *ait fuisse...* *lucumine...* *eundemque...* *Philippum...* *& Herodè...* *appellat...* *sed ut Iosephus...* *quidam...* *viderat.* *Li. 1. con.* *app. li. 11.* *an. c. 3.* *1. Esd. 3. 4.* *3 & 6. c. 10.* *tra referam...* *no. 1*

DE HUMAN. HIST. AVCT.

habuit. Eusebius verò & Hieronymus ubique eius de rebus gestis testimonia colunt. Nec Iulius hic est in fidei doctrina reprehensus. Nam quod historiam Sulfanziam siam esse credidit, in eo virorum doctissimorum errorem secutus est. Atqui ob peccatum vnum, cuius vel probabilis excusatio est, omnia Iulij opuscula à Gelasio damnari, non sit mihi profectò verisimile. Eadem quippe culpa, si culpa fuit, Iulio fuit eò doctorib. ecclesie communi. Vix enim reperias quemquam, qui non in aliquo errarit. Deinde, quorsum Gelasium, quasi nihil interesset, viri hic an ille damnaretur, in eam formam convertit. Opuscula Tertulliani siue Africani apocrypha. Atqui duo auctores illi essent nominibus, requiritur etiam ipsa differentes, more suo Gelasius viriisque singillatim opera condemnasset. Cùm autem Tertullianum siue Africanium vna comprehensione notat, non est existimandas auctores diversos, sed eundem intellexisse. Mihi sane huiusmodi coniectura suspitionem afferunt, locum esse corruptum, ut alia in hoc capite pleraque, & particulam, siue, scriptorum vitio aditam. Legendum itaque esse, Opuscula Tertulliani Africani apocrypha. Nisi forte Africani cognomen quidam Tertulliano impetiebant: Quocirca in eum modum sententiam Gelasius tulerit ut siue nomine proprio, seu cognomine à quolibet vocaretur, intellegeremus esse damnatum.

Reliqui sunt Eusebius & Sozomenus, quorum auctoritas quintadecima tandem argumentatione virgebat. Verùm de his auctoribus quid senserim, quid senserim capite superiore habes.

In quintodecimo argumento nullus serupulus obiecit est, qui non fuerit excussus. In sextodecimo autem Innocentij decretum primum obijeitur. Sed ille, si ecclesie monumenta probat, non statim gentilium historias improbat. Sunt hæc, fateor, vsui ecclesiastici non licitum, que vulgatum parum apte, quantum & in hunc usum possint esse aliquando viles. Sed quibus in locis & questionibus, quoniam à presenti instituto alienum est, non est operæ pretium dicere. In sacrarum verò literarum expositione, quod in e. huius libri secundo fasè dicimus.

LIBER VNDECIMVS.

342

simus, historie profanae multum omnino valent. Quamobrem, si qua sint circa diuinas literas incidentia, & concilia, & ceteri ecclesiastici iudices huiusmodi historias negligere nec debent, nec verò possunt. Nec his solum scripturae vsibus gentium historie accommodantur. Quin sunt alias Theologis necessariae, quemadmodum & nobis ante explicatum est, & sequentibus quoque lib. explicabitur. Andreas porro in synod. Floren. nihil aliud docet, nisi Græcæ aut Romanorū bella cognoscere nequaquam ad synod. pertinere. Poserat dicere Troianorū aut etiam Florentinorū. Nam Græcorum ac Romanorum bella quaedam cognita, vtilissima sunt prophetarū vaticinationibus explicandis. Sed hæc facillima sunt: cetera persequamur. Quæ & ipsa post ea, quæ retro disseruimus, nihil difficultatis habent.

Sane in responsum decimi septimi argumenti, ne verbum quidem vni adijciendum censeo, quippe quod, nisi ego fallor, in cap. 6. accuratè est ac diligenter explicatum. Duodeuigesimum ergo idemque postremum, quam breuissimè potero, expediam, quo iam sit tandem huius loci finis.

Duo igitur argumentorum genera Theologus vsurpat. Vnum est certum, alterum probabile. De vtriusque proximo libro est latius differendum. Nunc in pauca restringam. Non est necesse, Theologus certa semper prima scripsit. Ex incertis, probabilia sine modo, argumentationes aliquando conficit, non ad vincendum quidem, sed ad persuadendum idoneas. Stultus verò Theologus ille erit, qui in omni suo syllogismo res necessarias velit rebus quoque necessarijs addicere. Sunt enim nonnulla adeò implicata & obscura, ut prudentie theologice sit, non ea demonstrare velle, sed suadere: non patentius illustrare, sed utcumque expedire.

In huiusmodi itaque argumentorū genere si quis humanae fidei probabiliter vsus fuerit: falli nimirum aliquando poterit, reprehendi sine iniuria non poterit. Atque etiam, quemadmodum supra diximus, quaedam ita certò humana fides tradit, ut ea in dubium vertere aultitij sit argumentum, vel certissimū. Hæc si in vsu
suum

DE HUMANAE HIST. AVCT.

suam Theologus vendicavit, nihil fallax, nihil imbecillum ineptumve cōficiet: sed rem veram, firmam, rationiq; tum humanæ, tum etiam diuinæ consentaneam. Verùm ab his historiæ partibus, quæ sunt expositæ, quæ admodum ducatur argumentum, satis expositum videtur. Omnia igitur argumenta theologica manare à fontibus decem, dictum est in primo libro. In decem autem sequentibus libris, cuiusmodi argumenta à singulis locis erui possint, ostensum est. Quæ dicta sunt: fortasse longius, quàm inlicita causa postulabat: sed brevius certe, quàm res tantas posse à me dici existimãram. In historiæ humanæ auctoritate explicanda fateor magna mihi longitudo orationis fuit. Sed nullus è locis Theologiæ erat, ubi aut laetior occurreret differendi materia, aut oporterec magis cura, diligentia, industria elaborare. Quod etsi minus præstiti, quàm rei magnitudo desiderabat, non tamen frustra elaboravi. Admonere enim reliquos potui, ut accuratius scribant: & res vel meliores addant, vel superuacuas detrahant, vel dispersæ, & diffusæ dictas angustius, & contrarius astringant, breviter, si quid novum rectius illis, candidi impertiant.

Vndecimi Libri finis.

DE

DE LOCORVM
VSU IN SCHOLASTICA
DISPUTATIONE, LIBER
DVODECIMVS.

IN LIBRVM DVODECIMVM
Proœmium.

Hatrem Franciscum Victoria, Lector optime, cum quem summum theologiæ præceptorè Hispania Dei singulari munere accepit, solitum dicere audivi, postquam ab illius schola discessi, se ingenio meo quidem egregiè delectari: sed id videri, ne huius excellentia quadam rursus & exultans immoderatè lactaret, & grandior effectus, non latè modò & liberè ingrederer, sed temerè etiam ac licenter præceptoris vestigia conculcarem. Audierat enim me opinionem ipsius vnam & scem alteram non probasse. Vellem autem de nobis ea verè diceretur, quæ ille pro nimia sua in filium indulgentia dicebat. Sed si minus imitatione tantam ingenij præstantiam consequi possumus, voluntate certe proximè accedimus, magistrumque conamus exprimere. Nimirum si doctrinam meam approbet quispiam, quæ vtiàm eruditorum opinione digna esset: si in rerum iudicio prudentiam, quæ vtiàm esset digna nostro cognomine: si orationis cultum, quem elegantiorè adhibere soleo, quam consueverunt scholastici in libris suis: in hoc sumis docti, prudentes & facundi, quòd virum hunc rectorum eorum omnium ducem optimum sequitur, atque eius præceptis monitisque paremus. Quòd verò ad animi moderationem attinet, quam vir in me modestissimus desiderabat, in eo dedi operam, ut timorem illius ego fallerem. Effecerim an non, abj incorruptius iudicabunt. Sane si qua in me temeritatis culpa est, vis eam excu.

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

exultatione abiecius rei tegere & adhibere possim, quia
sciam, parum ingenium valere quamlibet excelsis & ex
imiam posse, nisi prudentis intelligentie freno, & desi
nata animi immoderatione gubernetur. Quamquam il
los probare non soleo, qui velut sacramento rogati, ve
etiam superstitione constricti, vt Fabij verbis vras, ne
fas ducit a suscepta semel persuasione discedere. Theo
logo nihil est necesse in cuiusquam mutare leges. Magna
enim est opus atque prestantius ad quod ipse tendit, quam
vt magistri debeat vestigijs semper insistere, siquidem est
futurus Theologiae laude perfectus. Memini de praecep
tore meo ipso audire, cum nobis secundam secundam
partem expisset exponere, tanti Diui Thomae sententiam
esse faciendam, vt si prior illa ratio non succu
reret, sanctissimi & doctissimi viri satis nobis esse au
thoritas. Sed admonebat rursus, non oportere sancti
doctoris verba sine delectu & examine accipere, imo ve
ro si quid aut durius aut improbius dixerit, imitari
raro nos eisdem in simili re modestiam & indulgentiam,
qui nec auctoribus antiquitatis iustragio comprobata
fidem abrogat, nec in sententiam eorum ratione
contrariam vocante transit. Quod ego praeceptum
diligentissime tenui. Non enim vltam, non Diui Thomae
dico, sed ne magistri mei opinionem quidem re
notavi ad arbitrium meum: nec cordi tamen fuit iurare
in verba magistri. Nam & viderat ille natura pia modis
ratus, ac cum Diuo etiam Thoma aliquando dis
sentiendo, maioremque meo iudicio, laudem dissentiendo, quam
conscientiando assequeretur: tanta erat in dissentiendo ve
nerentia. Sed haec haec. Multa enim saepe laudantur
praeceptoris nostri gratia dicimus. Nunc ad reliquas par
tes propositi operis reuertamur. De locorum vtu tres li
bros pollicitus sum. Vnum in scholastica pugna, a te
in scripturae sacrae expositione: postremum speciatim ad
uersum fidei Christianae singulos inimicos haereticos,
Paganos, Iudaeos, Saracenos. His enim rebus 12. 13. & 14.
librum impartiui. Atque, vt ad praeceptorem redcam, lo
corum vsum in schola concertatione, praeteritum si
stare ille voluisset, grauissimè & copiosissimè potuisset

LIBER DVODECIMVS.

344

scribere. Sed quoniam nulla eius ingenij monumenta
mandata literis, nullum opus eruditionis, nullum doctri
ne monumentum extat, nos ad huius rei scribendae operam o
mnino studium curamque conuertimus. Cum enim tota
Theologia frugifera & fructuosa, nec vlla pars eius incul
ta ac deserta sit, nullus feracior in ea locus est ac vberior,
quam de locorum vtu & argumentis, quae à loci theolo
giae ducuntur. Quare quantum conati animo possim,
quantum labore contendere. si scribendi haec labor est
potius, quam voluptas, tantum faciam, vt efficiam, ne cu
m a praeceptore mihi harum rerum principia sup
peditata sunt, ipse mihi praeceptorum item meo videat de
fuisse. Huius enim clarissimi viri eruditionem memoriæ
prodimus, atque ei etsi nequaquam parem illius inge
nio, ac pro nostro tamen studio merita gratiam debi
tamque referimus. Quamquam postulo ab his, qui haec in
manus sumeant, vt manus quiddam de magistro meo, quae
quantum à me exprimi potest, suspicentur.

CAPVT II.

Quid Theologia sit, quae ei obiecta res, quae finis.

Propositum est nobis hoc libro de locorum Theolo
gicorum vtu in schola disputatione dicere. Id quod
rectè atque ex ordine fiat, optimum fuerit initio de
sui re, quidnam Theologia sit, quae illius quasi subiecta
materies, quae scopus, in quem theologo studia dirigenda
sunt omnia. Ac theologia quidem, si Graecam vocem in
Latinas vertimus, ratio est sermoque de Deo. Omnis au
tem, quae ratione & via de aliqua re suscipitur, institutio,
essentiam & potentias, quas vocant, ac cetera omnia ve
ligat, quae illi rei sunt peculiariter ac propriè tributa. In
theologia ergo facultas quaedam intelligitur, quae Dei na
turam, vim & proprietates inquirat. Nec verò theologo
facta est, quae Deo in se absolute conueniunt, ea facultatis
suae viribus inuisibilibusque tribuere, nisi etiam illa vendicet,
quae Deo quasi accidunt in ordine ad creaturas. Dei enim
motione omni ex parte rimatur. Bipartita igitur est theo
logiae tractatio: vna de Deo secundum se, altera de eodem,
quae rerum est principium ac finis. Nec theologus tamè
sum.

DE LOC. VSV IN SCHO. DIS.

summa & infima, diuina & humana miscet, sed ad eod articulatè, clarè, artificiosè, hæc componit illis, his illa iungit, vt non modò nullam sibi vicissim obsecuritatem afferant, verùm etiã vtraque vtrisque adhibeant lucem. Quid quòd sicut solem intueri nequimus: aduersus eiusque radijs acies nostras sensusque vincitur: sic ad diuinae lucis obtutum mentis nostrae oculi hallucinantur & caligant. Quamobrem necesse est, vt Deum sua natura inuisibilem in effectis eum in umbra, in speculo, in imagine, in signis vestigijsque cernamus. Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea, quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & diuinitas, cum verò inter omnia, quæ oculorum sensu percipimus, rationalis creatura simillima Deo sit, ad imaginem quippè Dei factus est homo, nihil profectò inuentus, in quo diuina bonitas, potestas & sapientia magis eluceat. Quare theologiæ disciplina, quamuis de Deo ipsa præcipue sit, plurimum tamen, circa homines, humanasque res, factur: & cum ex homine, tum exijs, quæ Deus homini fecit atq; effecit, diuinae naturæ cognitione querit. Quòd si potèntiam, benignitatè & prouidentiam Dei in agere & proferre proprium theologiæ munus est, de fine, quæ Deus non alium, quam seipsum hominibus contempnatur, deq; medijs ad hunc finem necessarijs, virtutibus, legibus, gratia, incarnatione, sacramentis, longè summa. Cuiusmodi si præclarè parafaciunt & illustrent. Cuius rei gratia notatio causa quibusdam erroris illius fuit, vt ex illa notent, disciplinam hanc non esse contemplandi gratia inuentam, sed agendi. At enim quibus argumentis vti videtur, videamus. Primum contemplationis tractatus iniquiunt longè minor est quàm actionis. Illi enim D. Thomas primam summae suæ partem dedit, huic secundam

ROMAN. 1.

LIBER DVODECIMVS.

346

& tertiam, quæ voluminis magnitudine illam singularem exuperant. De fine vtrum ac medijs disputare, ad eam facultatem sine dubio pertinet, quæ aliquid mouet & agit. Nimirum non ad mentem ea, sed ad effectum referuntur. Cum ergo de fide & medijs humanæ vite plurimam Theologus disputationem instituat, fieri videtur, vt Theologiæ vis non in cernendo potissimum, sed in agendo sita sit. Theologiæ insuper & diuinarum scripturarum idem est finis. Nec enim finem alium disciplinæ eiusdem principia ac conclusiones habent. At diuinarum omnium scripturarum finis dilectio est, vt Augustinus, Gregoriusque testantur. Non ergo Theologia præcipue ad contemplandum tendit, sed ad amandum.

Præterea, quæ doctrina cuiuspiam est speculatiue vetricisq; naturæ, oculos maxime ad cernendum postulat, non ad agendum vret. Nec stultitiæ eos arguit, qui in actione torpent, sed qui sunt in speculatione tardi. At scriptura omnis à discipulis opera exigit, atq; cessatione torpentes tanquam vanos & otiosos reprehendit. Nō igitur speculandi causa hæc doctrina potissimè traditur, sed agendi. Ad hæc fides in charitatem reuertitur, non e contrario in fidem charitas: vt ex Matthæ, c. 22. & ex Apostolo 1. Corinth. 13. colligitur. Notitia ergo principum Theologiæ, quæ notitiam fidei vocabulo accipimus, diligendi causa primum omnium fidelibus data est. Causa quippe redemptoris, quam finalem possumus interpretari, eadem & prima & principalis est. Quòd si notio principiorum doctrine huius actiuosa est fides, scilicet, quæ per dilectionem operatur, conficitur sane, doctrinam quoque ipsam ad mores primò, virtutemque actionem attrinere. Item si fides speculatio quædam est, non moralis disciplina, vnde illud? Fides sine operibus mortua est: vnde illud rursum? Ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum? Nam scientia salutis corporalis in praxim maxime spectat, in cōtemplationem non item. Quod illa? Dedit illi scientiam sanctorum, scientia sanctorum prudentia. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est, &c. vt perfectus sit homo

1. de doct. christ. cap. 35. & 36. lo. 10. in Exeziel.

Matth. 7. Iacob. 1. Sap. 13. & alij infirmis prope modum loci.

Iacob. 2. Lucæ 1.

Sapient. 10. Præter. 9.

DE LOCO, VSV IN SCHO. DIST.

2. Tim. 2.
1. Cor. 20.
1. Cor. 2.

1. dist. 1.

Sep. 11.
ad Ro. 1.

Dei ad omne opus bonum instructus. Hæc autem scripta sunt, ut credatis, & ut credentes vitam habeatis in nomine ipsius. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non seruat, mendax est, aliaque huius generis sexcenta, quæ in diuina passim scriptura reperiuntur. Ex quibus omnino videtur effici, Theologiam non esse speculatiuam, sed effectricem. Atque adeo finem eius præcipuum non esse contemplationem, sed actionem. Id quod opinati sunt scholastici quidam Theologi in primis clari & nobiles. Qui in ea re magistrum forte sequuntur, hanc disciplinam ex vltima & fructione partientem. Nec intelligunt doctissimi viri, sic enim mihi modestissimum est vocare illos, alium esse finem doctrinæ, alium doctoris, vel, ut verbis differentibus rem ferè eandem exprimamus, alium esse finem doctrinæ primarium, alium posterum. Vt si verbi causa dicimus, vini duos esse fines, vnum ad bibendum, alterum ad medendum. Chariar ergo docentis Dei, atque ea re doctrinæ quidem inuis finis est, at non primus, sed secundus. Nam & cognitio contemplatiueque naturæ, ut ait eleganter Cicero, inuicem quodammodo atque inchoata est, si nulla actio eorum consequatur. Vani sunt, Sapiens inquit, omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, &c. & alius lib. Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum gloriæcauerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, &c. Quapropter si ex fine secundo naturam disciplinæ consideres, iam tibi physica inter actiuosa numerabitur. Quod finis noster primus, ut Diuus Thomas verissime sentit, visio Dei est clara & manifesta? Quia verò finem illum adipiscimur mente & voluntate, cognitione & amore: sit, non ut cognitio ex se amorem, sed ex utraque res ad visionem referatur. Quod si cognitio vix ex se non nisi ad patriæ cognitionem referenda est, quam in illa non sit per se idonea, nisi ei affectus dilectioque iungatur, visio verò Dei, cuius fides seminarium est, contemplatio potissimum est, non effectio, sequitur Theologiam maxime speculatiuam esse non practicam. Licet enim, quando de scholæ disputatione habetur oratio scholæ verba vsurpare. Adde, quod Theologia Dei naturam

LIBER DVODECIMVS.

346

naturam, potentiam & proprietatem inquirat. Est ergo Deus huius scientiæ proprium obiectum, atque adeo speculationis causa comparatur. Atque Augustinus aperte docet, sapientiam, de qua Apostolus 1. Corinthi. 12. loquitur, intellectualem notionem & contemplationem re. tum æternarum. Sine dubio autem sacra doctrina sapientia est, eaque re speculatiuam esse constat. Quod, ut cetera taceamus, vel Theologiæ nomen præ se fert. Quænam enim non solum asserere, sed etiam adiuuare stultissimum est, num Physiologia, Astrologiaque speculatrici sint, an effectrices, quod nomina ipsa insignitè egregieque declarant, contemplationem re, am ingeri, non mores & actionem. Tamen Medici, Naturæ, ac ceteri, qui rebus publicis addicti & destinati sunt, otiosam naturæ astronomique notionem aspernant & fugiunt: quæ actiuosa est, eam & amplectuntur & colunt, sic ambigere, Theologia speculatrix ne sit an effectrix, à communi etiam mediocrique intelligentia & sensu remotum est. Vtpote, cum nihil aliud illa sit, quam ratio sermoque de Deo. Quinquam viri prudentes vacentem, illam & otiosam esse nolunt: sed ad humanæ vite & vium & finem accommodari. Præterea, Theologia omnem de Deo cognitionem tradit, siue ea per naturæ lumen, seu diuino solam munere & illustratione habeatur. Cum igitur speculetur quicquid de Deo cognoscere humana ingenia possunt, nimirum aut speculatiua est, aut scientia de Deo nulla esse speculatiua potest. Quod licet nonnulli huic argumento dederint, adeo tamen absurdum est, ut refelli non debeat. Quid? quod Theologia nostra diuinæ sapientiæ quædam impressio est, quæ eadem & speculandi vim habet & agendi? Nihil igitur obstat, cur non idem lumen vultus Dei, quod signatum est super nos, utraq; ostēdat & quæ contemplari oportet & quæ agere. Sicut anima ratio, nihil, quod formarum omnium præstantissima sit vires quidè excellenter habet & sentiendi & vigendi, sed in ea tamen vis intelligēdi prima eademque præcipua est. Nec vires illa exercet reliquas, nisi ut proprio tanè intelligētiæ munere perfungatur. In hunc itaque modum

Xx 2

Diuus

12. de Trin.
6. 14. & 15.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

Diuus Thomas sciēter ac peritē dixit, Theologiam in-
neribus vtrisque fungi & speculandi & agendi, quā-
uis magis speculetur, quā agat. Non enim agit, nisi
quia agendo ad perfectam Dei cognitionem tendit.
Quibus rebus breuiter explicatis illa tria perspicuē
factis, & planē intelliguntur, quae à principio huius capitis
exponenda suscepi, nempe quānam sit Theologiae pro-
pria notio ac definitio, quae rursus illi subiecta matē-
ries, circa quam ipsa versetur, quis tandem illius scien-
tiam primus tum secundus. Theologia scientia est, quae
docet, quidnā natura diuina sit, & quae naturae eius vi-
res ac proprietates. Deus ipse est doctrinae huius obiectū
subiectūq; propositum, & quasi versanda materia, & in
enim modis res, quam facultas quaelibet mente tra-
ctandam cognoscendamque proponit, à Philosophis appel-
latur. Finis primarius quidem naturae diuinae notio, &
contemplatio per Dei potentias, virtutes & proprie-
tates explicata, postremus autem, earum rerum actio, quae
ad mores sunt ac bene beateque viuendum necessaria.
Et quidem quae vsum loci Theologici habeant, vtiq; mori-
bus & actionibus accommodatum, nō institui in pre-
sentia dicere, quāuis magnus ille omnino sit, & qui mo-
bis differendi praestaret valde vtilem copiosamque ma-
teriā. Is tantum vsum, vt supra dixi, nunc mihi expedien-
dus est, quem Theologus capere à locis potest, si in scholae
disputationibus illos verset & tractet, cum scilicet
quantum potest, tantum cognoscere curat de Deo, vi-
busque diuinis. Non autem mihi excidit, scripsisse me
in libro quinto, cum de ecclesiae auctoritate in moribus
iudicio dicere, duplicem esse de rebus Theologiae
quaestionem. Vnam, quae ad contemplationem attine-
ret, alteram, quae in moribus atque vfu vitae sita esset.
Quod à quibusdam sic accipi potest, tāquam hoc, quod
nunc habeo institutum, priori diuersum sit. Id verū
me procul abest. Namque aliud est locorum vsum in
ecclesiastice in concione docere, vbi de moribus aut hor-
tando, aut de hortatō agit, aliud Theologum in
locorū institutō, cum in morū quaestione incidit, siue
la sit earū rerum, quas scire ad salutem est necessarium.

LIBER DVODECIMVS.

247

sue earum etiam, quae faciunt opportuna. Atque con-
sonatoribus, quemadmodum loca Theologica vsu-
pare debent praescribere, id ego hoc tempore praeter-
tendo censui. At quoniam quaestiones fidei & morum à
Theologo eadem via & ratione tractantur, quum in dis-
putationem Theologiae veniūt, id ambigendū non est,
quae superiorum quaestionum praecipua fuerint, eadē ad
sequentes pertinere. Haec enim est vna res prorsus, vt nō
cesset multū inter fidei decreta & iudicia morū, ea-
que est ex eisdem locis eademque propemodum forma
tractanda. Nec verō velim, vt rursus me quispiam in tam
frigida, tamque scissa calumnia remouetur, quod Theo-
logiam simpliciter & absque vilo temperamento scien-
tiam nūcupauerim. Quasi, nescirem Aristotelem in sci-
entia eidentem, & clarā conclusionis notitiā exige-
re. Cuiusmodi quā in principiis Theologia non habeat,
ne in conclusionibus quidem habere potest. Pugnāt e-
nim rationis conclusionem diluēdā, apertam & mani-
festam efficit, si res, à quibus illa colligitur, obscura, o-
portet, atque inuoluta sunt. Porro autem si non vt Ari-
stote. vt sacri auctores, sic nos certē loquimur, qui do-
ctrinam hanc scientiam absolute vocamus. Scire, Au-
gustinus inquit, quādam modum fides & pijs optuletur,
& contra impios defendatur, proprio appellare vocabu-
lo scientiam videtur Apostolus. Illud autem sine dubio
nunc Theologiae propriam & officium est. Et Hiero-
nymus, vt alios omittā, scripturae sacrae doctrinā, quam
Theologi profitentur, scientiam sapientiamque passim
appellat. Quin sacrae literae, vbi res certa est, ibi nullo
modo sciendi vocabulum reformidant. Nota sunt illa,
scio quod redemptor meus vixit, &c. Item, scio, quod
certissimē renatus sis, &c. Item, Dedit illi scientiam
Sanctorum. Item, Scientiam Dei inuenies, quia Domi-
nus datur sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia.
Et Apostolus, Alij quidem per spiritum datur sermo sa-
pientiae, alij autem sermo scientiae. Praeterea, euidētiam
Aristoteles in disciplinis flagitat, vt rerum cognitio nec
fallere possit, nec mutari. Firmam enim immutabilemque
notionem scientiae vocabulum postulat. Cū igitur quae

14. de trin.
cap. 1

10b. 19.

1. Reg. 24.

1. ap. 10.

1. Prov. 2.

1. Cor. 12.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

res in fidem ac Theologiam incidit, qua ratione in eis incidunt, stabiles immobilesque sunt, necin eis Theologus errare, labi aut decipi queat; fit, vt sine perspicuitate etiam Theologia scientia proprie sibi appellationem vindicet. Quæ eadem causa subest, vt disciplina hæc citæ res etiam contingentes, hoc est, sua natura minime necessarias, sine sui nominis impendio & iactura versetur. Necessitatem quippè in doctrina idcirco Aristoteles requisit, quod sine ea nec rerum nec cognitionis stabilitas & immutabilitas appareret. At cause vel fortuito antegressæ harumque effecta, suapte naturam firmam & constantiam, vt sub Theologiam & fidem cadunt, non mobilia & quæ modo huc atque illuc transferantur, sed certa immutataq; perinde ac perennia manet. Quinobrem vtræque Deus proprie scire dicitur; & quæ necessario eueniunt, & quæ nobis in cæta & fortuna sunt proposita. Ritè ergo Theologiam scientiam dicimus, in qua certitudo immobilitas, firma constantia, & vt ita dicam, infallibilitas cognitionis est. Quid? quod Musica & Astronomia à plerisque scientiis nuncupantur, & tamen vix vnus aut alter eorum hanc vniuersumque errantium conuersiones, à quibus disciplina illæ nunc pendunt, proprio vel instrumento vel experimento explorauit? Quin Astrologi serè iuniores veterum experimento, tanquam certa earum rerum præiudicia sequuntur, quas ipsi tractandas, iudicandasq; suscipiunt. Theologia igitur iure quoq; scientia vocabitur, præsertim cum huius doctrinæ principijs accedat, vt obicere nobis sint cognita. Nimirum enim, si nobis perspicua ac dilucida forent, nihilò secius suum hæc disciplina & nomen & rationem tueretur. Ac re vera, si modo Aristoteles viueret, non aliud nomen inueniret, quo Theologiam aptius & congruentius appellaret. Nam fidem dicere, quæ non auctoritati proximè, sed rationi & syllogismo innitatur, absurdum est. Alioqui si prior propositio certa ex fide sit, posterior autem ratione naturæ probabilis, conclusionis fides erit, non opinio. Quod planè falsum est.

Theologiam ergò, quando aliud melius non occurrat, scientiam

LIBER DVODECIMVS.

348

scientia vocabulo nuncupemus: Firma enim & stabilis eorum rerum præceptio & comprehensio est, quæ e certis constantibusq; principijs manifesta cõnexionem hauritur. Nec enim illud verè dici potest, theologicæ cõsequenrias probabiles & obscuras esse, non euidentes & firmas. Cuius rei argumentum ponunt minime acutum, sed in primis leues, quod si certa esset, claraq; cõnexio, cõclusiones non iam ad theologiam, sed ad fidem attinerent. Verùm hæc ratio ridicula est, iure itaq; à plerisque reprehenditur. Est enim facile & apertè fidei Theologicæ discretum. Quid fides proximè & vt sic dicam, immediatè auctoritate nititur, Theologia verò proximè & immediatè ratione. Habent enim se, quemadmodum supra dixi, fides & Theologia non aliter, quam habitus principiorum & scientia conclusionum. Et sicut naturæ lumen absque rationeinationis medio, principiorum naturalium notitiæ efficit, ita lumen fidei nullo adhibito rationis argumento earum rerum persuasionem facit, quibus fides assentimur diuina solè auctoritate nititur. Non igitur cõsecutionis euidentia & firmitas Theologiam tollit, sed facit non aufert, sed infert. Quamquam sunt in hac sicut & in alijs disciplinis, opiniones quædam rebus scitis exploratisque permixtæ. Ac quemadmodum doctrina physica, naturæ licet ipsa congruens & cõsentanea, non omnes conclusiones exploratè cõficit; sed quasdam probabili argumentatione suadet. Sic plurima Theologus pronunciat quidem cõstanter, certò, fidenter, in quibusdam tamè præclarè agi secum putat, si verisimile quod sit, inuenierit. Nec arbitratur sese scire quod nesciat; aut, perinde vt si omnia certa essent Theologicæ dogmata, nihil formidat, nihil ambigit, sed illud cauet & promidet, ne vniuersis temerè assenties & valde cuncta assenerans, earum etiam rerum auctoritatè, quæ sunt certiores, & illustriores, amittat. Sed ad rem. Cum in certa cõnexio est, vel altera propositio est incerta, quæ cum fidei principio sumitur, conclusionis opinio erit, Theologia proprie non erit. At si hæc ambo syllogismi principia fidei sint, seu alterum ex fide certum, alterum ex natura euidentis, cõclusio ad Theologiam pertinebit.

Xx 4 modò

DE LOCO. VSU IN SCHO. DISP.

modo consecutio, aut clara luce naturæ sit, aut fidei illustratione cognita. Haud enim secus, quod etiam dixi, sepe ac sæpius dicturus sum: haud secus, inquam, cuiusmodi conclusionis scientia refertur ad fidem, quam ad habitum principiorum naturales disciplina. Quæ quoniam ita sunt in promptu, vires argumentatione non egent, his omnia pergamus ad reliqua.

CAPVT III.

Quæ sint Theologiæ principia.

Enimvero eû disciplina omnis quoslibet habeat fontes, quos scientiæ principia dicimus, quosdam deinde de multis, quos quasi scientiæ fines, conclusiones appellamus: necesse est Theologo vsum locorum partituro discere ante omnia, quænam facultatis sue causæ & principia sint, quæ effectû causis illis principijs quæ connexta. Principia vero Theologiæ primum cognoscenda sunt: nam his cognitis, multo facilius extrema intellegimus. Sed quoniam decem locorum generibus, propostis adiunximus causas cuiusque generis, easque res ante constituimus, quibus cuiusque vis & natura conuenienter deesse fortasse, qui tractationem hanc super suam esse censeat, imò ea etiam omnia, quæ dicere de locorum vsum instituiimus. Argumentabitur enim, Theologiæ non alios esse fontes ac locos ipsos, quos digito etiam indicamus: tamque apertè & clare singulorum vires & naturam explicauimus, ut facili ex quoque loco possimus, si simus valde tardi, argumenta colligere. Quid? nam & hoc dicit aliquis, nonne & ante nostram hanc artem, si modo hæc ars est, Theologi & argumenta inueniunt, & alia ex aliis necesse rem Theologicam via & ratione tractant? Nô D. Thomas perfectus absolutusque Theologus, si hanc Theologiæ partem necessariam iudicasset, eam penitus intactam omisisset? A quo non verisimile est, cum ceteras partes Theologiæ bene descriptas sint, extremam eam tanquam ab incerto poeta esse neglectam. Quid igitur laborare opus est, aut in quo emulare curas & cogitationes nostras: siquidem nihil locorum vsum explicando perscrutari tale possumus, nihil consequi, quod sit Theologiæ magis.

LIBER DVODECIMVS.

349

magnoperè vtile & necessarium? sed non poterit huiusmodi argutiæ mentem meam è sua sede & statu dimouere. Ego enim sic mihi persuasi, sic sentio, has nostras de locorum præceptiones plurimas res continere, quoque se Theologus vertit, præsto esse, nulla disputatione excludi. Nam siue argumenta quantur ad Theologiæ præbanda dogmata firmissimè, siue ratio ad sacras literas explicandas aptissima queritur, aut hæc ars est, nulla omnino, per quam ea assequamur. Nullam verò dicere maximam rerum artem esse, cum minimarum sine arte nulla sit, hominû est parum consideratè loquentium, atque in inanimis rebus errantium. Sed hæc, quibus ad locorum cognitionem & vsum cohortamur, ac uratiùs essent locorum disputanda. Quod alijs quidem libris tecimus. Hoc autem tempore tantum nobis declarandum fuit, cui D. Thomas diligentissimus absolutissimusque Theologus hunc de locis tractatum dereliquit, si tam est, quam nos dicimus, Theologo necessarius. Et quidem D. Thomas in 1. part. questio. 1. art. 8. ad secundum, restrictè breuiterque, ut solet, Theologiæ locos indicat, non omnes, sed plerosque. Quin etiam, ut homo mihi ingratus illi me dedis, cui me tantoperè deo & huius officij seruitutem astringam testimonio sempiterno, D. Thomas mihi & auctor & magister fuit huius operis componendi, sed ille locorum fere naturam explicauit præcè & angustè, ac suo demum modo. Non enim dilatat argumentum, sed quasi punctus, quod proponit, efficit. Rationem autem tractandi locos ipsos nec D. Thomas neque alius quisquam, quod equidem sciam, conatus est explicare. Quod idem Aristoteles in locis dialiecticis fecerat, qui locos ipsos variè ac fuse quidem complexus est, sed non ostendit quomodo inueniendè sit ex ipsis, neque vsum eorundem demonstrauit, qui in hac re esset maximus & potissimus, sed vsum nescio quem ad probabiliù & communium argumentorum inuentionem literis prodidit, quem ignorare eruditi possunt, nec magnam eruditionis iacturam facere. Quamquam s. Top. li. ambitiosè fortè magis, quam verè, que in copiosis à se traduntur, ea quatuor vsum habere ipse Aristoteles

Ad 3. argu

Xx 5

iactat.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

is fiat. Quid igitur si Diuus Thomas locorum vsum silentio præterit, persecutus nisi aliquis casus aut occupatio consiliū eius præuenisset. Aut si nō res has consulto & iudicio persequi instituit, certe vel non omnia possumus omnes, vel diuina præcuratoris fuit, vt priora aliquid posterioribus reliquerint, in quo elaborare quoque ipsi, & exercere vtiliter non solum memoria, sed etiam ingenium possent. Hanc igitur partem velle explere nullus admittit, sed, vt dicitur, Martē nostro. Nec enim quicquam de locis Theologiæ post Diuum Tho. explicatum est, quod mihi probaretur de his, quæ in manus nostras venerunt. Quæ ad modum igitur in re militari solet, vbi dux non satis esse putat militibus, arma dare, sed docet quomodo sit ipsis utendū, inuenit illorum aptat, cōponit gradus, quando fugere aduersarium debeant, præcipit quando insequi, quando fidere viribus, quando arte uti, quando seruire hosti, quando eius artus eludere, ducit denique in aciem. præscribit ordinem, locum assignat, de quo iniussu suo non liceat eum discedere. Sic mihi videor facturus, si discipulos meos & informare & institere ad effigiem absolutæ cuiusdam eruditionis volo. Nec verbum modo præscribere hec habeo, sed arreptam celis in ludicrum certamen descendere ad exemplum posteriorum. Quæ tamen non ad vulnus, sed ad speciem valere videtur, non inutilia erunt tamen. Quicquid enim in his rebus ad aspectum venturū est, idem vtiliter sit ad veram pugnam, si quando illa aduersarij committatur. Quod si quis sine arte id, quod artis est, efficit, permittit obsecro mihi mei que similibus, vt artem & præcepta adhibeamus. Sunt prata, quibus natiuus & indigenalis humor interius infusus est. Sunt quæ nisi extrinsecus humore allapso irrigari non possunt. At differuerūt Theologi nonnulli ante me valde feliciter. Primum, idem erant expeditius certius que facturi, si hoc genus exercitationum nostrarum degustassent. Quislibet ager fecundus sit, fecundiorē etiam tamen fiet agricola, si diligenter & studiosè colat. Sic igitur et si ingenijs inagnis præditi quidam, copiam in Theologia differendi sine arte consecuti sunt, ut

tamen,

LIBER DVODECIMVS.

344

tamen, vt Tullius ait, est dux certior, quam natura. Aliud enim est argumenta congerere aut potius spargere ac dissipare, aliud eadem via & artificio premere. Nam qui sciet vbi quidque positum sit, quaque eo veniat, iterum si quid obstatum erit, poterit euenire, semperque esse in disputando satis. Non itaque si nulli fuerunt, qui loca artificiosè digestos generatim composuerint, nulli qui partem hanc Theologiæ dissolutam diuisamque conglutinarint & ratione cōstrinxerint: statim nostrum hoc opusculum superuacaneum erit, imò verò eo magis necessarium doctis & ingeniosis fortasse, tardis & rudioribus sine dubio. Deinde non mihi videntur scholastici Theologi, fatendum est enim quod sentio, admodum compositè & ordinatè disputationes Theologiæ distinxisse. Diuum Thomam semper excipio, apud quem mirabilis est contextus rerum, summus quæstionū & articulorum ordo, & compositio discipline incredibilis. Ad eum respondent extrema primis, media vtrisque, omnia omnibus. Nam de argumentorum copia quid attinet dicere. Cū de infinitis propè quæstionibus in vtramque partem differendi tanta illi facilitas & abundantia fuerit, vt non contra omnia semper, sicut Archelilas disputavit, & tamen vt in omnibus rebus quicquid ex vtraque parte dici posset expresserit. Ceteri scholasticos, perturbato rationis atque ordinis multum omnino peccauerunt, Magistrum videlicet secuti, in cuius quatuor sententiarum libris multa quidem lectio sanctorum apparet, & pro tempore illo haud mediocriter sanè eruditio. Sed præter distinctionum vocabula, in quas libri illi diuisi sunt, nihil distinctum ferè videas, recteque & ordine distributum. Testimoniorum congeriem dicas potius, quam dispositionem & rationem disciplinæ. De trinitate prima est illi disputatio. Ita prius relata, quam absoluta persequitur. Nam de iustitia & misericordia Dei in 4. Sententia, quasi præteriens disputavit. De virtutibus in tertio. De vitijs quibusdam item in quarto. Innumera sunt eiusmodi confusè ab illo perturbateque tractata. Quam ob rem scholasticis, qui huius vestigijs inheserunt, confusa etiam ferè ac perturbata sunt omnia. Nec magis

ego

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

Deum esse remuneratorem inquirentium se. Tertium
Dini Thomae peccatum commune cum plerisque Theo-
logis, quod cum plurima sint à Deo reuelata, non solum
his, qui canonicos libros scripserunt, sed alijs etiam san-
ctis Dei hominibus, Martino, Nicolao, Benedicto, Do-
minico, Francisco: Fidem & Theologiam assent non
quibuslibet Dei reuelationibus nisi. sed is dicitur, qui
quas scripturae sacrae auctores habuere. Constat autem
& diuinam reuelationem generaliter esse fidei Theolo-
giaeque rationem formalem, & fidem quibusque Dei di-
ctis assentiri. Est namque virtus, quae Deo dicenti credit. At-
que hic nodus primus in verbis quidem D. Thomae est.
Nam secunda non modo Diuum Thomam, sed caeteros
fere omnes attingit. Nulla enim omnino disciplina sua
principia rationatione probat, sed ponit idcirco etiam
positiones seu peniones nuncupantur. At Theologia
ea, quae fides tenet, rationatione concludit: non eigo
eadem sunt huius disciplinae principia, quae & fidei de-
creta. Quod vero Theologia fidei dogmata argumen-
tando coprober, multifariam suaderi potest. Primum, quia
Deum esse vnum, immortalem, rerum humanarum pro-
curatorem, & cetera eiusmodi, per fidem à Christianis ac-
cepta claris Philosophiae argumentis demonstrauimus.
Tum rursus, quia Deum esse creatorem, fidei articulus est.
id autem ratio quoque naturalis ostendit. Adde, quod aposto-
lus Petrus iubet nos esse paratos ad reddendam rationem de
ea, quae in nobis est: speratque ideo de ea, quae in nobis est: si
de. Adde etiam, quod huius scientiae attribuitur illud, quo
fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: id
quod ex D. Augustino acceptum omnium Theolo-
gorum ore teritur. Si ergo rerum naturalium cogni-
tio, ut Augustus ait, fidem & gignit & nutrit & roborat: ni-
mirum ea, quae fidei sunt, ratione naturali Theologia pa-
tescit. Non ergo fides Theologo principia tradit, nisi ut
ipse principia probe: quod ab omni priorum disciplina a-
lienum esse, adeo exploratè perceptum est & cognitum
ut non sit à me in praesentia confirmandum.

1. Pet. 3.

14. de Trin.
cap. 1.

1. Pet. 3. 11.
et 4.

Tertius nodus ex verbis quoque D. Tho. necitur. Do-
cet namque ad fidem aliquid pertinere dupliciter. Vno mo-
do di-

LIBER DVODECIMVS.

do dicente, sicut ea, quae nobis sunt principaliter à Deo
tradita. Alio modo indirecte, ut ea, quibus negatis con-
sequitur aliquid fidei manifestè contrarium. Ut si quis
neget Samuelem esse filium Helcan: ex quo sequitur di-
uinam scripturam esse falsam. Haecenus non verbis qui-
dem eisdem, sed seu su eodem ille ait. Et rursus alio lo-
co affirmat, omnia quae sunt in sacris literis tradita, pra-
ter ea, quibus homo beatus efficitur, per accidens ad fidem
spectare. Ut Abraham duos filios habuisse, & David fuis-
se filium Isai. Quod si eiusmodi, licet in libris sacris ex-
pressè etiam conscripta sint, inducunt tamen & per acci-
dens ad fidem pertinent, non sunt profectò Theologiae prin-
cipia. Nec enim cuiusquam disciplinae fundamenta, fa-
briam illius disciplinae ex accidenti & indirectè consti-
tuunt. Poteram & alijs argumentis hanc quaestionem im-
placari, sed verebar, ne & hoc quoque lectori delicato mul-
ta nimium viderentur. Atque haec pauca licet, videntur ta-
men & nihil remittunt, ut omnia ea explanemus, quae
Theologiae initijs exponendis necessaria sunt, expedie-
mus itaque primum, quae nam sit huius doctrinae ratio for-
malis. Deinde de eius nativae germanaque principia. Atque
in his, quae capitalia sunt, quae vero legitima quidem, sed
secundaria tamen. Postremo, quae sunt extranea & alic-
na, hoc est, alicia & accessita ab exteris disciplinis.

Formalis ratio Theologiae, quoniam illud in primis
suscipi explicandum, non est vna & simplex, sed duplex
& bipartita. Est namque ratio formalis rei obiectae, quae
res est, quomodo Deitas Theologiae ratio dicitur. Est
item ratio rei, ut mentem ad assentiendum mouet, quae
admodum veritas prima reuelans Theologiae habetur
ratio. Sic rationes videndi intelligimus, & colorem & lu-
minem quidem priore modo, lucem autem poste-
riore. Atque illam quidem vocant rationem quae hanc
rationem sub qua puto nobis concedi oportere, ut si ho-
le verbis utamur, si quando minus occurrent Latina.
Quia Latina etiam interdum relinquenda sunt, ne in
scholastica disputatione non tam explicasse res, quae ver-
ba affectasse videamur. Quis vero de ratione formali, rei
hanc doctrinam subiectae, quae res est, nulla esse potest inter

DE LOC. VSV IN SCH'Q. DISP.

vtros doctos controuersia, de ratione formali ex parte habitus & potentie cognoscentis huiusmodi conclusiones statuo.

1. Conclu.

Primam, Ratio formalis fidei non est ratio Theologiae formalis. Nam si Theologiae principia lumine prophetiae cognoscerentur, aut lumine etiam gloriae beatorum, conclusiones nihilo secius ad Theologiam pertinerent. Erat enim Christus Dominus longe omnium, quicumque faciant, Theologiae diuinae naturae cognitione princeps, qui tamen sine fide conclusionibus Theologiae assentiebatur. Exigit quippe fides in ratione sua formali obscurum quiddam & inuisum, cum sit substantia rerum sperandarum & argumentum non apparentium. Theologia vero euidentis quoque & clara esse potest. Nam est ratio sermoque de Deo. Atque inter prophetiam & fidem, si Diuo Thomae credimus, non nihil interest, nec lumina sunt eadem, quibus vates ad vaticinandum, & fideles ad credendum illustrantur. At si vates illustratione sua illa Theologiae principia cognoscat, & ea, quae consequuntur ac repugnant, ratiocinando colligat, Theologus profecto erit, tamen si Theologiae eiusmodi ratio formalis non fidei lumen sit, sed prophetiae.

2. Conclu.

Secunda conclusio est. Si reuelatum à Deo, lumine diuinitus infusum, est ratio Theologiae formalis, siue illud lumen fidei sit, seu prophetiae, seu gloriae. Theologia namque supernaturalis, de qua nunc loquimur, lumine illi quod natura ipsa superius generaliter ad principia cognoscenda requirit, sed quale id in specie futurum sit, nec nomen Theologiae, nec notio propria definit. Verè quia Theologi non de beatorum, sed de viatorum Theologia disputant, nec querunt quid disciplinae ipsi, sed quae naturae nostrae cõsentaneum sit, idcirco serè afferunt, Theologiae principia per fidem à Theologo intelligi. Lumen quippe prophetiae, vel quoniam rarum est, generali perceptioni nihil ob stare creditur, vel quoniam est, ut iam fidei, obscurum, lumine fidei communiter & cõsuetè intelligitur. A qua nos consuetudine minimè abhorretes, Theologiae nostrae principia per finem accipi oportere serèpè cõcedimus.

Vnde

LIBER DVODECIMVS.

Vnde illa tertia conclusio nascitur, Theologiae nostrae formalem rationem eadem ac fidei esse. Tamen si aliter ad assentiendum principijs mouet, aliter ad assentiendum conclusioni. Illis, inquam, sine medio, syllogismo & ratione, huic ratione & syllogismo intermedio. Quo discrimine, vt diximus, Theologia & fides non verbis & cogitatione, sed vniuersa re & toto genere differantur, quamuis vtriusque ratio eadem formalis sit. Sicut D. Thomas multis in locis fidei nomen, vt videtur, confirmat manate latissime, idque versari in omnibus, quae à Deo sunt dicta & reuelata, siue auctoribus sacris atque canonicis, siue alijs quibuscunque diuino quodam spiritu afflatis. Quod si verum est, ratio fidei formalis longè etiam lateque patebit, vt non solum contineat reuelationes prophetias & Apostolis factas, sed eas etiam, quae ceteris quoque factis ecclesiae Dei factae sunt: imò illas etiam, quas vni interdum improbi diuinitus habuerunt, vt Balaam & Casphas, quorum predictiones ad fidem attine. *Num. 22. Ios. 11.* Ne dubitari quidem potest, haec ergo causa subest, vt cetera etiam, quae quibuslibet alijs reuelata à Deo sunt, ad fidei rationem referantur. At enim, part. quast. 1. art. 1. ad secundum, vt inter argumentandum obieciimus, verbis nihil obscuris docet, fidem nostram non inuiti reuelationibus alijs praeter eas, quas Apostoli & Prophetae, auctores videlicet canonicorum librorum, ediderunt. Id quod Paulus confirmat, quo loco ait, fideles esse super edificados super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Nulla igitur alia nisi Prophetarum, Christi, Apostolorumque doctrina, fidem ecclesiae fundat, nulla alia Theologiae principia continet. Eadem enim sunt disciplinaarum principia ac fundamenta. Adde, quòd fides est virtus Theologica, cum religione ecclesiae erga Deum cõiuncta & sociata. Non ergo quaecunque à Deo reuelata ad fidei virtutem pertinent, sed ea tantum, quae ad ecclesiae etiam religionem pertinent. Quia verò nihil ecclesiae refert ea credere an nò, quae Brigide, Catharinae, Senesiviana sunt, nullo certè modo ad fidem illa referuntur. Adde etiam, quòd fides, de qua hic sermo sit, nò est priuata virtus, sed com-

3. Conclu.

Num. 22.

Eph. 2.

Yy sed com-

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

sed communis. Ea enim re catholica dicitur, hoc est, vniuersalis. Quocirca privatae reuelationes, cuiusmodi-
cunque & quoruncunque illae sint, ad fidem catholi-
cam non spectant, nec ad fundamenta & principia ec-
clesiasticae doctrinae, quae vera germanaque Theologia
est. Cuius rei illud ite non leue argumentum est, quod
non per ecclesiam & eius publicos administratos fidelibus
proponuntur, illa non creditur catholica fides. Videlicet
aequum erat, ut quae ad Rempub. generaliter attinerent
haec non privati quibusda homines ad eam retulissent, sed eius
communes omnino administrati. Fundamenta eius, inquit,
in moribus sanctis. Id, quod explicaturus statim adiu-
xit: Dominus narrabit in scripturis populorum & prin-
cipum horum, qui fuerunt in ea. Scripturae ergo priuatae
non sunt fidei ecclesiasticae fundamenta, sed scripturae
populorum, quas nobis principes ecclesiae tradiderunt.
Quamobrem in principijs Theologiae nostrae ad ea sunt
habenda, quae priuatae & singulariter quibusdam homini-
bus significata a Deo sunt, sed quae communiter de
publice ecclesiae suae locus est Deus, id si consensum
est, ut videretur certe, necessarium sit consequens, ut ratio
fidei Theologiaeque formalis non sit tam diffusa & am-
pla, quam nonnullis apparet, sed multo restrictior atque
contractior, ut intelligatur esse veritas prima ecclesiae
reuelans ea, quae ad religionem attinent. Id, quod sine
dubio fidei constantia, certitudo & firmitas, requirebat.
Nullo enim in loco firma stabilisque ac fixa consisteret, si
privatas reuelationes sequeretur. Nec mihi quisquam
angelorum in via fidem & religionem obiecit, quibus
nescimus an Deus, quae credere illos oportebat, per se
haec an per aliquem publicum administratum angelum su-
periorum proposuerit. Illud dico, in angelis quoque, com-
munem fuisse fidem, communem reuelationem, quae
non privatae usurpationis esset, sed publicae religionis.
Nam quod obieciatur de Balaam & Caiphae propheta-
tis hoc facile rejicitur. Non enim illorum verba ad fi-
dem spectant, quia dixerunt illi, sed quia auctores sacrae
scripturae. Ac formalis Theologiae ratio quae illa si-
breuiter quida, sed non indulgentes exposui. Sequitur
vix

2/ul. 16.

LIBER DVODECIMVS.

354

vt explicem, quae sint huius disciplinae propria legiti-
maque principia. Quae in re video nihil nos laborare o-
portere. Facile enim e rebus positis intelligitur, omnia,
quae sunt per sacros auctores ecclesiae diuinitus reuela-
ta, in proprijs Theologiae principijs habenda. Non ea so-
lum dico, quae auctores sacrae scripturae prodiderunt,
sed quae verbo etiam posteris commendauerunt. Id quod
explicaturum est in tertio huius operis libro diligentissi-
me. Auctores autem sacros appello, non eos modo, qui
libros canonicos scripserunt, verum etiam Christum Do-
minum, qui & vitae & doctrinae Catholicae primus est
auctor, & a postolos, qui ministri fuerunt sermonis. Nec si
concliorum & Apostolicae sedis auctoritas fidem cer-
tam facit Catholici dogmatis, aut Sanctorum etiam o-
mnium consensus & conspiratio vna, idcirco aut prin-
cipia Theologiae cumulamur, aut eius formalis ratione
extendimus. Quoniam, ut sepe alias diximus, nec Con-
cilia, nec satis Apostolicae pontifex, nec sancti scriptura-
rum interpretes, nouas fidelibus reuelationes edunt,
sed quas ab Apostolis accepit ecclesia, ut posteris inte-
gras & illibatas tradunt, aut illas exprimunt & interpre-
tantur, aut certe consequentia & connexa colligunt, ad-
uersa & repugnantia manifestant. Principiorum itaque
Theologiae numerus e libris sacris atque Apostolorum
traditionibus integerrime constituitur. Quamobrem duo-
bus primis locis contenta sunt omnia, quae in initijs
Theologiae verae & germanis numeranda sunt. Sed his
initijs tanquam seminibus, ab ecclesia datis, quae Christo A-
postolis, Apostoli ecclesiae dederunt, pastores & doctores
ae Theologiam vniuersum omnes ea rigant & excolunt,
& quae plantae, traduces, propagines ex eis oriuntur,
proferunt & ostendunt. Illa fundamenta sunt Theo-
logiae ecclesiasticaeque doctrinae, quae Christus per A-
postolos posuit, ceteri siue concilij patres, siue Pontifi-
ces summi, seu ecclesiae doctores, sancti omnino super-
dificat. Nam fundamenta alia nemo potest ponere pre-
ter ea, quae posita sunt, Apostolorum & Prophetarum ipso
sacro angulari lapide Christo Iesu. Etenim dico
primarium principia non eodem gradulo locata sunt omnia.
Quaedam

1. Cor. 2.
1. p. 2.

Yy 2

Heb. 11.
2. 29.
art. 7.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

Quaedam enim simpliciter prima sunt, quæ vi sua generali cætera continent, vt in metaphysicis illud, impossibile est simul affirmare & negare. Quæ in Theologia sunt illa, Deus est, & est remunerator inquitentium, in quibus tanquam in primis credibilibus omnes fidei articuli implicite continentur, quemadmodum D. Thomas eisdem quoque verbis affirmat. Alia sunt principia præcipua quidè & immediata, sed cōtractiora tamè, quàm illa communia, quæ erant cæterorum omnium quasi fontes. Huius generis in phisicis ea sunt, Res naturales materia formaque constare. Naturam esse principium motus & quietis, in Theologia verò articuli fidei capitales, qui, vt D. idem Thomas ait, primò & perse credendi fidelibus proponuntur. Nimirum enim de Deo, qui est res Theologiæ subiecta, ea articuli enunciant, quæ vel ex perpetua æternitate in Deo insunt, vel humanæ salutis ergo disposita in tēpore ac dispensata sunt. Eundem quippè Deum, qui trinus & vnus est, qui creauit mundum, qui & impios facit iustos, & felices pios, eundem, inquam, credimus & hominem factum & natum, & mortuum & sepultum, & suscitatum, & eleuatum in cælos. Iure igitur hæc prima sunt & propria Theologiæ pronuntiata, quæ à nobis de subiecto discipline nostræ, vel maxime supponuntur. Initijs enim his principalibus non concessis, Theologus progredi ne digittum quidem potest. Ac sunt priora illa similia ijs, quas Philosophus appellat dignitates. Accedentem namque ad Deum oportet credere quia est, & inquirentibus se remuneratorem. Quicumque igitur disciplinam aliquam supernaturalem discere parat, cum necesse est duas illas generales pronotiones animo antè cepisse. Qua dignitatum nota propria atque insignis est. At hæc posteriora principia suppositiones Theologiæ non iniuria vocabuntur. Eas enim Theologus discipulo suadere quodam modo aut explicare certe valet. Sed præter hæc duo principiorum genera, sunt alia non propter se potissime petita, sed, vt D. Thomas sentit, eorum, quæ sunt potissima, explicandorum gratia. Cuiusmodi sunt, inquit, præter articulos fidei omnia, quæ in sacris literis assumuntur, vel Dei natura &

LIBER DVODECIMVS.

355

maiestate explicanda, vel exponenda ipsius in homines benevolentia, terrarumq; omnium procuracione, quæ illis essent viles & necessaria. Hæc verò tametsi non fidei sunt: nec Theologiæ præcipua capita, sed his ex accidenti coniuncta, & quasi principia secundaria, s'accipit rationem ea Theologus, non aliter ac Philosophus principia per se nota, sine medio & ratione, perinde vt articulos fidei acceperat. Hæc enim quasi naturalis atq; insita in animis fidelium notio inest, vt quicquid ab Apostolis scriptum traditumq; est, verum esse sentiant. Ac Theologiæ legitima germanaq; principia hæc sunt. Nam, quæ vel à Metaphysicis, vel à Phisicis, vel à Mathematicis, vel à reliquis demum naturæ disciplinis adsciscit, perspicua per se euentiaq; principia, non ex sua sumit vi atque natura, sed foris inuenta in proprium vsum mutuatur, aut certe iure quodam suo vendicat. Forsan quispiam dixerit, Nōne igitur multæ variæq; erunt rationes Theologiæ formales? Siquidem multarum disciplinarum varia item principia sunt. Minimè verò. Non enim ex adiunctis & intrinsecus attributis doctrinarum formalis ratio petitur, sed ex proprijs naturisq; principijs. Atqui in Theologia horum omnium vna & eadem ratio formalis est, nempe lumen fidei supernaturale. Quæ igitur sint Theologiæ principia, tum germana tum aliena, atq; ex illis, quæ prima, quæ secunda, ex primis verò, quæ generalia, quæ quasi in speciem contracta, satis, vt reor, dilucidè aperteque docuimus. Quibus ex rebus intelligitur de decē locis duos primos, propria & legitima Theologiæ principia continere, tres postremos externa & aliena: nam quinque intermedij, aut interpretationem principiorum propriorum continent, aut eas, quæ ex his ortæ & protectæ sunt, cōclusiones. Hæc cuiusmodi in Theologia sunt, statim explicō, si prius argumenta refello, quibus supra vsus sum, quum de principijs eiusdem Theologiæ quaererem. Ad quas ipsas argumentationes ex superioribus dictis satis multa responsa sunt, quibus perspicui possit aduersum D. Thomam, quæ vel maxime impugnant, eas nihil habere vitium. Tanta vis est veri, vt speciem falsitatis obsecret, si modo id patet factum &

DE LOCO VSV IN SCHO. DIS P.

illustratum est. Sed singulis tamen respondere volumus, ut rudiorum ingenio corrigemur.

CAPVT IIIII.

Capituli superioris argumenta refellit.

Primum ergo argumentum, tria D. Thomas falsa peccata objicit, quorum vnum iam omnino deprehensum est. Scilicet enim illa pugnāt, articulos fidei primaria esse Theologiae nostrae principia, sacras autem litteras continere etiam secundaria? Quis vero non omnia continere, sed pleraque illud etiam suis valde contentit & congruit, diuinam veritatem sine scripto quoque ratione esse fidei formale. Sunt enim quaedam verbo reuera ecclesiae tradita, quae in Theologiae veris germanisq; principijs habentur. Prima itaq; calumnia adhibita nihil premit. Quae secundo loco adhibetur, ea pressius urget. Sed si, cum animum attenderis, videas de Deo nos duobus modis loqui posse, tunc haec etiam calumnia contundet. Intelligendum ergo, sermonē de Deo dupliciter haberi. Aut quia principium est finisq; naturae, aut quia supra naturam est & principium & finis. Sanē quamdiu praesentem aeternamq; mentem intelligimus solutam a corpore & liberam, segregatam ab omni concretionē mortali, quae omnia sentiat & moueat, quae caelum ac terram tueatur ac regat, ad quam res vniuersae quoquo modo possunt, contendunt & enitantur ut veniant, tādū Deum naturaliter intelligimus, tādū de eo naturaliter loquimur. At si cōsideremus Deum ipsum potiore quodā lumine nobis ostēsum, quo apparet in vna deitate triunitatis, in effectis supra naturam admirabilis, omnium eiusmodi effectuum supernaturalium & prima causa efficiens & postremus finis, atque adeo creaturae rationalis vna & summa felicitas; tūc ratio Dei multo alia, sermo longe diuersus est. Cū igitur Paulus in ea, quae credere necesse est, duo illa ponit, Deum esse, & esse remuneratorem inquirēcium se, Deum intelligit, non vt naturae oculis cernitur, sed vt illustratione superiore apparet supernaturalium rerum, primum principium vltimūq; etiam finis. Quo sensu Diuus Thomas secunda *secunda* *questio.*

LIBER DVODECIMVS.

336

questione 1. articulo 7. ait, omnes articulos in primis illis credibilibus contineri, scilicet, vt credatur Deus esse, & providentiam habere circa hominum salutē. Cū autem alijs locis affirmat duo illa in fidei articulis nō esse, sed à fide potius supponi, de Deo iuxta naturae lucem loquitur. Quemadmodū enim gratia supponit naturam, ita cognitio gratuita cognitionem naturalem, vt idem D. Thomas refert. Frustra verò cum fidei doctrina velis imbuerē, qui non habeat duas illas naturae anticipaciones, Deum esse, & habere hominum prudentiam. Nulla potest gens tam fera esse, vt ait Cicero, quae non, etiam si ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendū fiat. Qui autem Deum non praenouerit procuratorem esse rerum humanarum atq; adeo hominum rectore & iudicem, is longissime abest à nostra disciplina. Quod si iudex hominū & rector Deus est, si etiam alio modo intelligi nō potest, nisi summa sapientia, iustitia, & potentia praeditus, sit vt & praemia virtutibus parata habeat, & supplicia vicijs. Nec enim vlla omnino Respub. quod solon verissime dixit, nisi duabus rebus contrari potest, praemio & poena. Quae causa Platonem mouit, vt quoniam videbat optimos saepe viros, p. rebus praclare gestis, nullo in hac vita praemio virtutis, nullo insigni honoris, nullo monumento laudis decoratos, assereret animos immortales officij praemij & fructum aliquando accepturos. Absurdū quippē esse, vt verus, iustus, & honestus labor, honoribus, praemijs, splendore careat; si quae est in caelo pietas, si quod numen, quod talia curat. Non itaque aut campos Elisios, aut Silyphi saxum, Ixionis rotam, Tantalum situm poematis solum esse, sed historiae. Nā vt ficta sunt à poetis illaec omnia, veri tamen significanti gratia ficta sunt, vt verissima illa verissimaque contentia in animis hominum inscriberetur, Recte facta praemia, peccatis supplicia debent. Quo magis Caecilianum miror, qui in epistolam ad Hebraeos multum omnino & à sensu Apostoli, & à vera naturae institutione desituit. Atque cum in errore secuti sunt quidam, non satis diligenter nec Pauli consiliū, nec vim rationis attendentes. Sed vt perspiciat Lector, vnde omnis *istis*

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

iste natus sit error, totam rem apertam, eaque ipsa verba
subscribam, quæ ab iuventore & quasi architecto huius
opinionis dicta sunt. Qui non credit Deum esse, ait, nunquam
quam accedit ad eum. At si obieceris hoc non congruere
ijs, qui euidenter cognoscunt demonstratiua scientia
Deum esse. Tales enim cum videant Deum esse impossibile
est, quod credant Deum esse, quam fides sit argumen-
tum rerum non apparentium. Solutio est, quod doctrina
hæc in communi datur, & propterea dicitur in communi
ni, quod oportet credere quia est. Longè autè melius est
scire, si non crederet, sed sciret quia est, sed hoc rarum aut
rarissimum est. Alteram verò, quod Deus inquirentibus
se, remunerator sit, scilicet, in futura vita, oportet fide
tenere, quoniam nulla scientia speculatiua ad hoc attingere
potest, & sine huius rei fide, nullus accedit ad Deum.
Hactenus ille. Quo in loco vniuersa ratione mea, cum illius
tota condigendum puro. Primum ergo si placet, quæ de
illo principio, Deus est, sunt à Cæcra, dicta, videamus.
Arque illud videns prudensque prætereo, longè melius
esse scire, quam credere id quod verum esset, si de huma-
na fide loqueretur. At fides quæ Deo dicenti insinuat,
multo certior & potior est, quam ea scientia, quæ ingenio-
rum nostrorum ratione constat. Sed hæc ostendere
non est præsentis loci & temporis. Illud propriè huius
disputationis est, si Pauli sententiam in communi & de
ijs, quæ frequenter eueniunt, intelligamus, tunc totam
nos Pauli argumentationem eludere. Conabatur siquidè
Apostolus eo capite monstrare, veteres omnes quosque
à Deo probati sunt, testimonio fidei probatos esse. Cum
verò in enumeratione Enoch quoque inter ceteros in-
duxisset, non aliter ostendit illum fide esse probatum, nisi
quia ante translationem testimonium habuerat pla-
cuisset Deo. Quæ propositio est hæc si veris posita eue-
ntibus assumptione adiunxit, sine fide autè impossibile
est placere Deo. Credere enim oportet accedentè ad Deum,
&c. Hoc verò argumentum, quo assumptionem illam probat
Apostolus, vnum & imbecillū est, si demus non oportere
semper credere accedentem ad Deum quia est, sed
aliquando, ratio tamen, satis esse scire. Resellemus enim
argu.

LIBER DVODECIMVS.

57

argumentarem Apostolum ea responsione, quod fieri
potest, loqui melius esse, ut quis sciat esse Deum, quo casu
non oportebit credere Deum esse. Itaque fiet, ut sit im-
possibile sine fide placere Deo. Enoch autem vnum ex
eis esse, qui non credebant, sed sciebant esse Deum. Quæ-
admodum ergo cum Apostolus ait sine fide impossibile
est placere Deo, non in communi & vniplurimum loqui
intelligendus est, sed semper ac de singulis hominibus
viatoribus, sic quum causam eius rei reddit, inquit,
Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, eo-
dem modo intelligatur nullū omnino excipere, sed de
omnibus atque de omni tempore loqui, si illa ipsius argu-
mentatio quicquid habitura est ad sciendam fidem vniu-
ersam verò quæ ad sequens principium attinet. Caietanus
in hoc defendendus est, quod dixerit per nullam specu-
laritatem, cognosci euidenter posse, Deum esse remunera-
torem inquirentium se, si de remuneratione supernatura-
li intelligit. In nulla verò scientia ostendi præmiū ali-
quod iustos sapientesque viros manere post mortem, hoc
Caietanus generaliter videtur asserere, hoc cogor ego
improbare. Chrysostomus porro hoc. 4. de priu. tradit,
quæ animi immortalitatem in dubiū vocant, eos ad-
bitare, nū in meridie sit dies. Si enim, inquit, negant a-
nimos esse immortales, negant supplicia improborū post
hanc vitam, negant præmia iustorum. Prudentiam itaque
Deo negant, atque adeo diuinitatem, quæ sine prudentia
intelligi non potest. Nam si i, qui Deum rite colunt
in æt. i. alicui migrant, impij contra iniusta felicitate
poterit, non ergo iustitia in Deo est, si suos potest hono-
ribus premijsque donare. Quod si Deo aut potentiam,
aut iustitiam, aut oculos ad cernendum tollis, Dei voca-
bulum inane sit. Omni namque ratione conclusit, ut
si nullo præmio afficit eos, qui inquirunt illū, ne Deus
quidem vilo modo sit, nisi Deum aut cæcum, aut imbeci-
llum, aut iniquum habeamus, Cæcum, qui suos non vi-
deat, imbecillū, qui dare præmia non possit, iniquū, qui
noluit. Qui igitur negant alterū, is vtriusque tollat necesse
est, & si non habet remuneratorem inquirentium se, ne
Deum quidem habeat oportet. Illud quoque vix intelligo,
quid

DE LOGO. VSU IN SCHO. DISP.

quid sibi Caietanus velit, cum ait nullam scientiam speculatiuam hoc attingere, an Deus sit remunerator inquirentium se, unde colligit oportere ut id fidei teneamus. Quid enim si nulla speculatrix scientia illud assequatur? Nonne satis erit, si aliqua effectrix attingatur? Mihi quidem illud persuasum est, quemadmodum Deum, hoc est, primam causam efficientem esse speculatrix naturae disciplina declarat, ita & effectrix quoque naturae eiusdem disciplinam, Deum esse omnium posterum finem, ostendere. Neque hoc solum, sed illud etiam, naturae leges aliquid habere & auctoritatem, & iudicium, nisi forte sola haec lex deferta sit, quae nullum legislatorem habeat, aut si quis intra haec mundo prescripsit, nulla huius seruandis cura tangatur. Quod si iam ignarus est, ut nesciat praemia & honores virtutis alere, iacereque eam semper, si praemij & honoris delitura sit, in quo gaus profectus est, ad quem auctorem & iudicem sanctissimas naturae leges referamus. Quapropter si de Deo diuinaque remuneratione sermonem facimus, quatenus naturae lumen ostendit, verum in hoc lumine agnoscimus, & Deum esse, & esse remuneratorem inquirentium se. Quia vero, ut Deo placere possimus, non sat est ipsum cognoscere principium esse auctoremque naturae, sed oportet in Deum ferri, quia finis est supernaturalis, atque adeo supra naturae vires eminentens & excellens, rectissime ut vniuersum dixit Apollolus, accedentem ad Deum, finem utique supernaturalis, oportere credere quia est, &c. Nam quod naturalis ratio docet, id scire ad supernaturalem hunc accessum non est facta. Habemus quippe accessum ad Deum per fidem. Quod autem Paulus de accessu ad finem supernaturalem, de remuneratione quoque supra naturam loqueretur, illa manifeste demonstrant, Expectabat fundamenta habentem ciuitatem cuius artifex & conditor Deus, & posterior, Nunc autem meliorem patriam appetunt, id est, caelestem, id est non confunditur Deus vocari Deus eorum: parum enim illis ciuitatem. Et rursus, Aspicebat in remunerationem, inuisibilem enim tanquam videns sustinuit. Et denique, Non suscipientes redemptionem, ut meliorem inuenirent resurrectionem, atque hi omnes testimonio fidei

Rom. 5.

Hebr. 11.

LIBER DVODECIMVS.

258

fidei probati, non acceperunt reuersionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis conluminarentur. Sed crimen illud, quod D. Thomas secundo loco interebatur, satis, ut mea fert opinio, dilutum est. De tertio vero peccato nihil est necesse illum purgare, quum iam explicite docuerimus, fidem Theologicam, de qua in presenti differimus, non quibuslibet Dei fidei assentiri, sed ipsi, quae dantur & ad fidelium communitatem religionem spectent, & communes ecclesiae admistrari denuncient. Ac primum modum solimus quidem, secundus vero expedietur hoc modo.

Quae sunt fidei, ea sunt in duplici differentia. Quaedam enim simpliciter & apud omnes fidei sunt, ut quae rationem superant naturalem. Alia fidei dicuntur esse non per se quidem, sed quasi per accidens diuinitus reuelata, propter eos, qui eorum demonstrationem & euidentiā non habent, ut Deum esse, & esse vnum, eundemque aeternum, sapientem, iustum. Quae res omnes licet in naturae lumine videamus, populo tamen tuo: Deus prouidentissime reuelauit, quemadmodum D. Thomas secunda secundae quaestione 1. articulo 3. & q. 2. articulo 4. explicuit. De Deo rursus dupliciter loqui possumus, qua diuisione primo argumento diluendo utebamur, vel quia est principium finisque naturae, vel quia principium & finis est supra naturam. Priore modo Deum esse, esse vnum, immortalem, sapientem, & huius generis reliqua, naturalem lumen ostendit, posteriore autem illa eadem sola fides tenet. Unde & D. Thomas secunda secunde quaestione 1. articulo 3. cum in primo argumento opposuisset, Deum esse vnum non ostendere in articulis fidei computari, quod sciri per demonstrationem posset: respondet, quod multa per fidem tenemus de Deo, quae naturali ratione Philosophi inuenire non potuerunt, puta circa prudentiam eius & omnipotentiam, & quod ipse solus sit colendus. Quae omnia continentur sub articulo unitatis Dei. Haecenus ille. Loquitur autem de prouidentia & omnipotentia rerum etiam supernaturalium. Et quae 2. articulo 3. ad 3. Credere Deum, inquit, non conuenit infidelibus sub ea ratione, qua ponitur actus fidei, &c. quae calumpniam fortasse

DE LOCO. VSV IN SCHO. DIST.

1. p. ar. 1. fortasse nō effugiant, nisi ad huius distinctionis normā
9. et 1. reuocentur. Quibus rebus expositis, Diuus Thomas 2.
9. ar. 5. in pette docet ea, quę proprię & perse fidei sunt, nulla pos-
cor. cor ad se naturali argumentatione patefieri. Quin 1. p. q. 32. ar.
2. ar. 1. illos arguit quasi fidei inimicos, religionique nostre
10. ad 2. etiam noxios, qui ea, quę fidei sunt, naturę rationibus
1. con. Ge- conantur ostendere. Quod si quę argumenta fidei decre-
ne. 6. 6. up. tis comprobandis sancti doctores afferūt, congruentia
9. 32. ad 2. illa esse non euidentiā probabilitā, non necessitā salu-
2. 2. q. 1. dere, non cogere: addacere, non euincere. Lumen enim
ar. 5. ad 1. naturale id patefacit & illustrat, quod naturę congruis
cor. q. 1. ar. ac consentaneum est. Cū ergo fides, vt sępē dicimus,
10. simili rerum earū proprię sit, quę hominum naturā & inge-
ter ad secū. dum exuperant, sit, vt res eiusmodi nullo monstrari na-
tūre lumine, nullā consuetudinē ratione queat. Quod
si fides subtilitā est rerum sperandarū, vt ad Hebręos
apostolus ait: spes autem, quę videtur, non est spes, vt i-
dem tradit ad Romanos, consequitur necessariō, vt quę
credit fides, quoniam & spes eadem sperat, hęc nec oculi
cernant, nec aures audiant, nec in cor hominis ascen-
dant, atque ad eō ne rationibus quidem demonstren-
tur humanis. Nisi forte aut res diuinas humane fulcit
ac sustinent, aut certe Paulus fallit & fallitur, qui fidem
argumentam esse non apparentium astruit, nostra met
sapientiam in mysterio absconditam, nullum huius se-
culi principem cognouisse. Nostre ergo disciplinę prin-
cipia philosophi ostendere probabiliter possunt, demon-
strare necessariō non possunt. Quocirca metuere nō de-
bet quisquam, vt fidei meritum sit amissurus, si ratio-
nes quoque ad fidei veritatem & explicandam & ornā-
dam adhibuerit. Non enim, conetur licet quantum potest,
rationes adhibebit eiusmodi, quę præbeant experimē-
tum sensuum, sed tales tamen, quibus & ij, qui non
credunt, ad fidem adducantur suauis: & ij, qui credūt,
in fide continentur libentius. Fides sanē cū natura
non pugnat, sed cōsentit, nec dissident humana & diui-
na ratio, sed cohærent. Vtraque vera est, nec verum ve-
ro aduersatur, vtraque est à Deo, nec Deus sibi con-
trarius est. Peruertunt itaque homines fundamenta
natura.

LIBER DVODECIMVS.

359

naturę, cū illam à fide seingunt. Quin fide dirigen-
da naturę ratio est, & quidem sic, vt hęc duo verba inter
se non res discrepare videantur. Et cū diuinis huma-
na similia & agnata sint, qui hominis officium Deo ex-
hibet, & gratię naturam seruire facit, is probē Theologi
manere persungitur. Quam omnimō rem & Diuus Tho-
mas sępē probat, & nos eum aliās multis lib. 8. & 9. &
10. & ar. cum in quatuordecimo libro copiose differemus.
Nunc autem argumenta illa refutanda sunt, quibus id
effici videbatur, vt Theologia fidei decreta comproba-
ret. Ac primę quidem argumentationi responsū est fa-
ctū. At secūda sic refellitur. Non est articulus fidei, mun-
dum à Deo extitisse, sed Deum in principio temporis ex-
istisse, & tamque creatū, id verō articulus fidei est, qui de-
monstrari nulla ratione potest, quemadmodum D. Tho-
mas 1. p. q. 46. ar. 2. differit. Nam quod tertio loco Petri
testimonium obicitur, nihil aliud efficit, quā religio-
nam disciplinamque Christianam non esse omni ex par-
te similem Pythagoricę, cuius alumni nulla rationis an-
tecepta informatione, nullaque omnimō reddita causā
auctoritatem præceptoris ac de mordiculisque tenebant.
Indoctorum est ista consuetudo, eaque Saraceno-
rum, Paganorum, Hæreticorum, vt cęca & remota scđę sug-
gignata, sine iudicio amplectantur, & quę disquisitio-
ne egent maxime, hęc sine vlla disquisitione recipiant.
Non erudiuntur isti, crede mihi, sed astringuntur, nec via
& ratione docentur, sed quasi veneficijs & cantionibus
in infantiam agitantur. Enimvero quę in Euangelio do-
centur omnia, quamuis acerrimē ad supernaturalia ca-
pellenda moueant animos, tamen leniori naturę ratio-
ne Christus ipse prætexuit, ne discipulos rationis exper-
tos habere videretur. Sapientia quippe Dei, quanquam
attingit sine vsque ad finem fortiter, sed disponit tamē
omnia suaviter, humaneque humano more instituit &
erudit, hoc est, rationales rationibus. Nec verō aliter disci-
pulos suos Deus vult esse compositos ad doctrinam ex-
teriorum, quam ipsi ab eo sunt edocti. Dedit illis linguā
eruditam, vt sciant sustentare eum, qui salus est verbo,
aperuit quoque illis aures, vt audirent quali magistrū.
Quem.

DE LOC. VSU IN SCHO. DIS.

Quemadmodum igitur Christi discipuli ipsum quasi magistrum erudientem audimus, non quasi veneticum incipientem, ita & linguam habemus non que huc atque illuc feratur volubilitate verborum, sed doctam & eruditam, quae disciplinae lux ferat causas & rationem reddere. Lucianum Antiochenum scribit Eusebius rogatum a praefide, cui, cum vir rationalis & prudens esset, sequebatur sectam, cuius non posset reddere rationem, in haec verba respondisse: Nos Christiani non licet vos putatis humana alicuius perbulationis errore colligimur, nec indiffusa, vlti, parentum traditione decipimur. Auditor nobis de Deo Deus est. Nec enim posset sublimis illa inestis sensibus humane mentis illabi, nisi vel spiritus sui virtute delata, vel verbi ac sapientiae suae interpretatiomb. indicata. Fateor, erramus nos etiam aliquando, & simulachra, quae ipsi finximus, deos caelacresque putabamus auctores. Sed arguebat eos fragilis subitanitas, quae a nobis praesita consecratio, in quibus tantum venerationis inerat, quantum deo: oris mens contulisset articulum. Verum omnipotens Deus ille, quae non nostris manibus fictum, sed cuius nos decebat esse figmentum, errores miseratus humanos sapientiam suam in hunc mundum carne vestiram, quae nos doceret Deum, quae gloria fecisset & terram, non in manufactis, sed in inuisibilibus requirendum. Viri & nobis leges ac disciplinae praecipua edidit, seruare patrimoniam, paupertate gaudere, in austeritatem colere, studere, pati, puritatem cordis amplecti, patientiam custodire. Sed & omnia haec, quae nunc aduersum nos geritis, ventura nobis esse praedixit. In te enim quiescat immortalis, ipse morti se praebuit, quo nobis patientiae praebere exemplum. Sed nec nos sua morte decepit, quibus post tertium die resurrexit: ut mortem vinceret resurgendo. Quae autem dico, non sunt in obscuro gesta loco, nec testibus indigent: pars penem diuinitatis maior huic veritati assipulatur. Aut si quid in his suspectum videtur, contestatur deus etiam agrestis manus ignara figmentum. Si minus adhuc creditur, adhibebo vobis etiam loci ipsius, in quo res gesta est, testimonium. Assipulatur his ipse in Hierosolymis locus, & Golgothana iapes

LIBER DVODECIMVS.

160

nae rupes sub patibuli onere disrupta: antrum quoque illud, quod a uulvis inferni uanis corpus denno reddidit animatum. Quod si terrena vobis minus digna videntur, accipite etiam de caelo assipulatore fideles. Solem ipsum horum vobis produco testem, qui cum haec fieri per incipios videret in terris, lumen suum meridie abscondit in caelo. Itaque in animalibus vestris, inuenietis temporibus Pilati Christo patiente, fugato sole, interruptum tenebris diem. Quod si terra, si caelo, si sanguini martyrum fidem non accommodatis, quomodo meis verbis allegationibus credetis? Et cum penem iam his verbis auditoribus suadere coepisset, arripit iubetur in carcerem, ibique abique tumultu populi necari. Huiusmodi ergo rationes subter Petrus a doctoribus fidelium reddi, quae videlicet eam fidem antecedunt, infideles non trahant, sed inducant: quum sequuntur, non vim fidelibus afferant, sed adhaerent robur. In hac enim sententiam Augustinus dicit, verum naturalium notitiam fidem generare, nutrire, roborare. Nam defendit etiam, quoniam rebus naturalibus perceptis, exploratis & cognitis statim intelligitur, primum fidem cum natura nullo modo pugnat, sed in illa consentire: Deinde argumenta captiosa & vana esse omnia, quae fidei veritatem impugnant. Sed in secundo modo expediendo multum omnino more interposuimus. Bene autem habet, quod tertius idemque postremus nulla dissolutione eget. Quid enim ad laemus, quod legere oportet, diligenter, atque enodare in superioribus explicatum: De principiis ergo Theologiae hastenar.

CAPVT V.

Quae sint quaestiones seu conclusiones Theologiae.

Theologiae causis expositis consequens est, vt effecta exponamus: quae quum in dubium vocantur, quaestiones sunt, quum ratiocinatione coguntur, conclusiones. Quaestio igitur Theologica, quoniam circa eam omnia Theologi versantur labor, quid sit, & quae illius partes in primis explicabimus. Nam quo modo tractanda sit, deinceps exponemus. Ne vero quempiam tal-

lat

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

lat huius nominis ambiguitas, intelligendum est, quæ-
stionem Theologicam aliquando appellari pronuncia-
tum omne, quod à Theologo quouis fortè etiam & re-
merè fuerit addubitatum, At si aded latè Theologie ma-
teriam quæstionemque tendamus, quæstio Theologica
non iam ex natura huius facultatis, sed ex hominum vel
stultorum arbitrio æstimabitur. Ita fiet, vt in Theologie
quæstionibus illas ponamus, Num, si forma aquæ per
vnam potestatem à materia separatur, in materia vel
forma seorsum baptismus conficiatur? Nihil inus bap-
tismum possit bibere? ceterasque his similes, quas studio
breuitatis omitto, ne fastidium stomacho lectoris faci-
am. Mihi profectò nò est cordi, sultas & sine disciplina quæ-
stiones, quas vitare Apostolus præcipit, in theologie li-
nibus comprehendere. Finis porò extremaque discipli-
narum, conclusiones voco. Eadem verò res est, vt à prin-
cipio capitis leuiter attingimus, quæstio & conclusio. Sed
quam per interrogationem clara in controuersia ponit-
ur, quæstio est: quam argumentatione colligitur, con-
clusio. Quod si eandem rem argumentis suis Theologia
addicit & conficit, que in quæstionem fuerat adducta
futilissima scilicet illæ quæstiones Theologicæ vocari
nec debent, nec vero possunt, vt quæ ex principijs Theo-
logiæ finiri nequeant & solui, atque aded ne conclusio-
nes quidem esse doctri-
eius, sed indoctorum hominum
commentitiæ chimæ. Quam ergo intelligimus Theo-
logicam quæstionem? Opinor eam, quæ planè ad rem la-
cit, hoc est, ad Theologiam spectat. Non autem spectant
vanæ, ineptæ, noxiæ: sed solidæ, aptæ, commodes. Ego,
inquit, sum Deus tuus docens te vtilia. Theologia ergo,
quæ Dei nimirum doctrina est, nullo modo inutilia col-
ligit. Quin super fidei fundamentum, quod ab Apostolo
est positum, aurum, argentum, lapides pretiosos superæ-
dificat. Nam qui ligna, scenum & stipulam, non hoc est
Theologia, sed ex errore faciunt. Maneat igitur eam esse
proprie Theologicam conclusionem, quæ ex Theologie
principijs, vt effecta e causis suis, oritur. Vnde illud con-
secratum est, nullam Theologie quæstionem existiman-
dam, quæ non possit ad eialmodi initia referri, ex que is
apte

2. Tim. 2.

Esai 48.

1. Cor. 3.

LIBER DVODECIMVS.

361

apud & congruenter argumētando diffiniri. Quinquã
sunt quæstiones quasi appendices, quas quoniã gratia
explicandillas, quæ verè & proprie Theologicae sunt,
appositè & grauius adinunguntur, iure quodã vel simi-
litudinis vel propinquitatis, vel etiã ordinis, Theologi-
cas itidè haud absurdè appellaueris. Verùm hoc loco &
tempore de quæstione theologica secundum naturã &
ordinem disciplinæ loquimur. Cõtingit enim aliquan-
do nò in Theologia modò, sed in cæteris ferè humanis
etiam disciplinis, vt quæ suapte natura principia sunt,
ideoq; à discipulo supponenda, si res via ordinèq; pro-
cederet: ea, vt hominum ingenia sunt, & reuocentur in
dubium, & argumentationibus comprobentur. Ita fiat
perturbatus ac præposterus rerum ordo, vt causa poste-
riores sint, prioraque effecta sumantur. Quæ res effectit,
vt Diuus Thomas cæterique Theologi in quæstioni-
bus Theologicis eam etiã ponant, Sit ne Deus: & a-
lias omninò similes, in quibus dubium non est, prima
certaque principia in dubium verti, ac perinde vti ef-
fectit disciplinæ huius connexiones, ex alijs quasi prin-
cipijs necti. Atque hæc causa Aristoteli quoque fuit, vt
in scientias omnes quatuor genera quæstionum infer-
ret, nempe an res sit, quid sit, qualis sit, propter quam
causam sit. Quæ duæ posteriores quæstiones terminati
teffit atque ex ordine naturæ possunt, priores duæ non
possunt: nisi fortè quidam duæ eiusdè rei firmiores sunt,
quarum vna per materiale causam, altera per finale
definitæ rei naturam explicant. Tunc enim definitio
posterior per priorem demonstratur, ratione quodam-
modo & via naturæ seruata. At enim rei finitio, quæ se-
cundam illam quæstionem soluit, propemodum ex effe-
ctis notefcit: quæ licet natura posteriora sint, nobis, hoc
est, in nostra cognitione priora sunt tamen. Illud item
eum in alijs, tum magis in Theologie doctrina vfu ve-
nit, vt principia ipsa vel disposita inter se & ordinata
sint, quæ admodum causæ ipse in quatuor genera distri-
butè ordinè prioris & posterioris habent: vel certè con-
nexa & colligata sint, ita, vt ex vtriusq; concessis, ad alte-
rura dubia liceat pertinere. Quæ propter si aduersarius
ZZ admittit

In fi. 124.
et c. in
confutatio-
ne postre-
morum
argumento-
rum.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

admittit principia quaedam, quamuis cetera ueget, ex co-
cessis poterimus non concessa colligere, perfectum si mu-
tuo nexu conuincta & copulata sunt. Hinc enim Theolo-
gi veteres vetus instrumentum probant ex nouo, contra-
nouum ex veteri ecclesie auctoritate & libris sacris alle-
runt, librorum rursus sacrorum ex ecclesia. ita ne vnu
quidem principium in Theologia est, quod in questione
Theologi non vertentur vel si quopiam fuerit negatum,
qui alia forte principia conceder, parati sumus ex his,
quae dederit, hominem euincere, & quasi arrepto mucro-
ne confodere. Quae res & exemplata est in secundo li-
bro diligenter, & in postremo diligentius explanabitur.
Nec ob eas solum causas principiorum suorum Theo-
logi questionem faciunt, sed etiam magis, ut illa ex-
plicant & exponant. Nam, quod apud Rhetores olim
pueri didicimus, omni differenti proposita est questio,
non ei modo, qui disputatione res ambiguas iactat, sed &
historicis & poe'tis, qui quaestiones sibi propositas non
tam argumentatione soluant, quam expositione. Expositio
autem fidei in auditore sepe inuenit, argumentatio fa-
cit. Vbi familiae nostrae quosdam sepe rursus, qui in cola-
borant vehementer, ut Diui Thomae rationes, quas idem
ad explicandam fidem congruentes ille adfert,
proinde ac si essent demonstrationes certae atque perspi-
cuae, defendant. Nam & aduersarios ipsos ridere soleo,
qui in eo, in quo D. Thomas egregium se fidei ad mini-
strum praebuit, illum impugnant quasi hostem. Nec in-
telligunt vix magis ad certandum, quam ad docendum
prompti, quaestiones fidei grauissimae sanctissimaeque pro-
poni, non quia fidem dubitari auditori facere nituntur,
sed quia credentia, quae minus percipit & intelligit, ex-
ponere conantur. Quid igitur questio Theologica sit,
si eam ex disciplinae ordine naturaue finiamus: quid
rursus illa sit, si ex ingenio nostro existimetur, quae
quaestiones in Theologia primariae, quae appendices, quae
argumentatione potissimum, quae contra positum in
expositione soluantur, solum est satis. Nunc questio
parianda est, ut ea, quae in re dispersa atque infinita vi-
dentur esse, ratione & distributione sub vno aspectu po-
nuntur.

LIBER DVODECIMVS.

nantur. Quaestionum ergo Theologicarum, quaeunque
de re sint, duo sunt genera, alterum cognitionis, alterum
actionis. Cognitionis sunt haec, quarum finis est
scientia, si quaeratur, Pater & filius sint ne vnum princi-
pium Spiritus sancti, an duo? Diuinae personae an pro-
prietatibus relativiis, an absolutis distinguantur? Actio-
nis autem huiusmodi exempla sunt. Si ne poenitentia
ad salutem necessaria tanquam medium, an etiam ut
praecipuum. Num sacramenta nouae legis gratiam &
virtutes conferant. Cognitionis quaestiones, si genera-
liter loquamur, quadripartitae sunt, cum aut sit ne vel
Deus, vel angelus, vel anima rationalis, aut quid sit, aut
qualis sit, aut cur sit talis quaeritur. Quarum prima &
secunda, ut diximus, ex ingenio nostri conditione, secun-
da & tertia ex natura rerum & disciplinae ipsius explican-
tur. Actionis porro duo sunt genera, vnum ad salutem
necessarium, alterum earum rerum, quae viles esse vi-
deantur. Prioris generis haec sunt quaestiones, Si, exempli
causa, honor Christi periclitetur aut salus etiam spiri-
tualis proximi, vir Christianus mortem ne pro his re-
bus subire debeat, an non? De baptismo suscipiendo pre-
ceptum ne Euangelii sit? Posterioris autem generis, ut
etiam quaeritur, Diluat ne aqua lustralis, quam benedicta
scholastici appellant, peccata venialia, planeque penas
peccatorum tollat vi sua, & quod aiunt, ex opere ope-
raro, an potius ex operantis merito? Num Eucharistia
sacramentum ex attrito faciat contritum? Itemque an
recedente fictione, quemadmodum baptisimus & peni-
tentia suum effectum sortiantur? Plena est D. Thomae sum-
ma talium quaestionum. Non enim Theologus semper
de necessariis differit, sed quandoque etiam de ijs, siue
quibus salus religioque constat. Et quoniam omnia
persequimur, dicendum est etiam quaestionem Theo-
logicam, siue ad contemplationem, siue ad mores atti-
nent, aliam naturalem esse, aliam vero supernaturalem.
Supernaturalem, opinor, quaestionem vocare licet, quae
ex supernaturalibus solum principijs definitur. Natu-
ralem autem quaestionem tam esse dico, cuius, cur ita sit,
ratio natura constans reddi potest. Est & questio media,

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

que partim ex supernaturali principio, partim ex principio naturali pender. Primi generis exemplum est, An omnes mortui simus. Quæ questionem Paulus hac argumentatione definit, Si pro omnibus Christus mortuus est, oēs mortui sunt: at pro omnibus mortuus est Christus. Item, An omnes resurgemus? Quam sic Apostolus terminat. Christus resurrexit, ergo & nos resurgemus. Secundi vero generis hæc sunt exempla, Num Deus sit ybique? Num immutabilis? Num animus hominis immortalis sit? Num diuidi & secari in partes possit? Quorum omnino probationes, quamuis e sacris peti liceat, qua ratione ad fidem vtiq; pertinent, sunt tamen in lumine naturæ claræ & euidentis: eaq; re non sunt per se fidei quæstiones, sed, vt diximus, quasi per accidēs. Tertij generis, Vt sit ne Christus risinus? Habet ne duas voluntates & intellectus duos, duasque item vtriusq; potentie operationes? Quæ ex vtriusque principijs patet. Prima ex his, Christus est homo, & omnis homo est risinus. Reliquæ vero ex his, Christus duas naturas perfectas habet, diuinam & humanam, omnis autem natura perfecta propriam sibi & operationē & potentiam vendicat. Est denique alia diuisio Theologicæ quæstionis, ad quodcunque genus illa pertineat. Sunt enim fidei quæstiones quædam, hoc est, quæ cum ad fidem spectent, pro eorum veritate Theologo est in capitis etiam discrimen veniendum. Alia vero sunt, quæ in vtraque partem & ignorari & negari sine fidei iactura possunt. Quæ partitionem Augustinus cum alijs sæpe, tum in lib. 2. de peccato originali contra Pelagium & Celestium capit. 23. commemorat. Atque penitus partitio hæc non est solùm memoriæ commendanda, sed in oculis semper habenda, si abiotanti Theologi esse volumus. Vtriusque generis exempla sunt. Prioris hoc pacto, An Christi anima simulatque verbo coniuncta sit. Deum clarè viderit? Item, An in locis inferis ignis purgatorius sit, vbi fidelium animæ poenas peccatorum luant? Posterioris Augustinus quidem varia atque innumerabilia esse dicit, & quæ certo aliquo genere complecti ac definire difficile sit: quæ quæ ponit, ea sunt. Cum quaeritur, qua-

lis, vel

LIBER DVODECIMVS.

363

lis, vel vbi sit paradysus, vbi constituit Deus hominem, quem formauit ex puluere, quomodo tamen esse illu paradysum fides Christiana nõ dubitet. Vel cum quaeritur, vbi sit nunc Helias, vel Enoch, an ibi, an alicubi alibi, quos tamen non dubitamus in quibus nati sunt corporib. viuere. Vel cum quaeritur, Vtrum in corpore an extra corpus in tertium cælum sit raptus Apostolus, quæquam sit ista impudens inquisitio id scire volentium, quod se ille, cui hoc præstium est, salua vtrique fide nescire testatur. Vel, Quot sint cæli, in quorum tertium se raptum esse commemorat. Vel, Vtrum elementa mundi huius conspicabiles quatuor, an plura sint. Quid faciat solē lunamq; deficere his defectibus, quos prædicere Astrologi certa temporū dinumeratione consueverunt. Cur antiqui homines tam diu vixerint, quam sancta scriptura testatur, & vtrum proportione longioris ætatis filios fera pubertate gignere ceperint. Vbi potuerit Machusale viuere, qui in arca non fuit, qui, sicut in plerisq; codicibus & Græcis & Latinis numeratur anni, reperitur superuicisse diluuiio: vel vtrū paucioribus, qui rarissimi inueniuntur, potius credendum sit, in quibus ita est numerus cõscriptus annorum, vt ante diluuium defensus fuisse monstraretur. Hactenus exempla August. posui. In hoc genere D. Tho. 2. con. gen. ca. 70. quæstionē illam esse cenfer. An cælum animatum sit, quam inter ceteros errores Origenis Hieron. enumerat in epistola ad Auitum, sed D. Thomæ consentire videtur Augustinus in ench. cap. 37. Verum ne diutius lectore remorer, de omni isto genere quæstionum quid sentiam, & quæ præcepta danda existinem, perbreuiter exponam.

Nulla Theologicæ quæstionis præcepta firma stabilitaque tradi possunt, nisi ab ijs, qui in scholis sese multum ac diu exercuerunt. Itaque propria est ea præceptio scholasticorum: quoniam eorum, qui scholam negligendā esse existimant, nulla idonea, exquisita, excellens, de Theologicæ quæstione disputatio est, tantum abest, vt harum rerum præceptores sint, quas nullo vsu habent cogitant. Admonebat me res, vt hoc quoque loco intermissione scholasticæ Theologicæ, ne dicam incertum, deplorare,

Zz 3

quæ

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

nisi vereres, ne, cum de alijs academijs quere-
res, Hispaniam meam immodice extollerē, in qua valde his tem-
poribus scholæ Theologiae viger. Sed apud nos etiā vide-
mus quibus extinctis Theologiis quā in paucis spe-
quanto in paucioribus facultas, quā in multis sit au-
dacia. Nihil verò de me, de præceptore dicam libentius,
qui academias Hispanas adeo insigniter ingenio suo &
doctrina illustravit, adeoq; nostris hominibus & specta-
biles & amabiles reddidit, ut in eas certatim non col-
lexerint modò, sed iruperint. Quòd si ille Gallis, Germa-
nis atq; Italis scripsisset, quæ erat hominis in disputa-
ndo perspicuitas, elegantia & suauitas, non ita nunc apud
cas genus scholæ studia iacerent. Nam ex eo credo qui-
busdā vlti venire, ut abhorreat à schola, quod incole-
rint in inculta quædam & horrenda de malis quæstio-
nibus, deterritus vestigata, deterrimè etiam inuenta & con-
clusa. Sed agè his omissis id, quod institutum, persequa-
mur. Nec tamen necesse, ut res faciles separatim instrua-
mus Theologiæ præceptis, sita sunt enim ante oculos.
Nec rursum de ijs leges ferre operæpretiū est, quæ multū
à ratione discrepant: ea enim facile apparēt, nec magno
perè admonitionem & præcepta deliderant. Quæ autē
difficilia vidētur esse, neque à multis intelligi possunt,
de ijs est diligentius præcipiendum.

Primum ergo officium Theologi differētis existimo,
ut quæstionem, quam versaturus est, sæpè dispiciat, &
identidem interroget se, cuius generis illa sit. Aliter nam-
que quæstiones illæ finiendæ sunt, quæ nature & discipuli-
næ ordine in Theologiam veniant, aliter quas humani
ingenij vel imbecillitas, vel certè malitia mouet. Nec
eodem modo differendum est de ijs, quæ quarimus ut
exponamus, ac de alijs, quæ quaruntur ut demonstre-
mus. Longeq; diuersa instituitur disputatio de naturali
ac supernaturali quæstione, alijsq; loci Theologici sunt
huic atque illi accommodandi. Nam cognitionis actio-
nisque quæstiones, ut aliàs diximus, eodem ferè modo
exque eisdem locis tractandæ & soluendæ sunt.

Sed cum vniuscuiusq; genus quæstionis diligenter inue-
stigandum est, tum illud maximè, an præter fidem illa sit,
an

LIBER DVODECIMVS.

an potius ad fidem religionemque pertineat. Cum his
parro, qui in fidei quæstione errant, velis equisq; ut di-
curi de cernendum est, cum alijs verò qui de his contro-
uersantur, in quibus salua fide decipi, errare, labi homi-
nes possunt, pugnare quidem, quod aliàs moui, Theo-
logi & possunt, & quandoq; etiā debent, sed cruenta pu-
gna illis omninò interdicta est. Quam ridiculū est enim
heros, omnes corporis & animi intendere in ea quæ-
stione soluenda, curus inscientia nihil periculi habet, er-
ror nihil habet etiam in toto hoc posteriori quæ-
stionū genere quā magna Theologo sit adhibenda mo-
deratio, in octauo & nono libris non indiligenter expo-
sit. Hic dico quantum proposito ac formularū breuita-
tatis est, reliqua illinc perentur. Non enim mihi liber
eadem hoc tempore & loco resumere. Illud huius loci &
temporis est Theologū admonere, ut non stultas modò
quæstiones & genealogias & contentiones & pugnas legis
deuter, quæ sunt interdum quoque noxiæ, verū etiā
inutiles quas cunq; & vanas, quæ theologo nequint
in vsum aut cognitionis aut actionis accersiri.

In his Hieron. illas quæstiones censet, Quot ne an-
nos vixerit Mathusalem? Quoto grati suæ anno Salomō
ortus sit coniugium? Ne forsitan Roboam vndecimo
ætatē illius anno natus esse credatur. In epistola quoq;
ad Vitalem, cum posteriori harum dupliciter respondis-
set, ad extremum ait, Apostolū de istiusmodi interdiceret
quæstionibus. Et post pauca, Relege, inquit, omnes & ve-
teris & noui Testamenti libros, & tantam annorum re-
peries dissonantiam & numerū inter Iudam & Israel, id
est, inter regnum verumque confusum, ut huiusmodi
hæere quæstionibus, non tam studiosi hominis, quā o-
tiosi esse videatur. At bene habet, quòd nō dixit, A tri-
gere, sed hæere. Nam si id genus quæstiones breuiter ex-
ponere otiosum & inutile est, nō ego solū, qui in supe-
riore libro multas eiusmodi explicui, sed Augustinus ac
Hieronymus quoq; ipse arguentur. Non est igitur in mo-
randum in huiusmodi quæstionibus, minimè necessarijs,
licet ad veritatem historię sacræ quodammodo spectare
videatur, sed cum in omni disputatione, tum magis in ea,
quæ

In rom. 1.
pist. ad Tit.
cap. 3.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

que ad fidem & salutē nihil attrinet, exercēda est facilitas quēdā, ne si huic rebus differendis diu ac multum heremus, in morositate inutilē & odiosam incidamus. At D. Aug. superuacaneū esse existimauit querere, ubi, & quomodo sit in celo corpus dominicū. Sed de fide & symbolo, licet corā synodi patrib. ad nouitios tamē doctrinam insituebat. Alioqui Caeteranus, quē vnum nostram familię nō ingenio solū & eruditione prestantissimum audeo dicere, sed in huius generis questionib. excitandis modestissimum, nō est veritus, quum sacras literas interpresaretur, eam rem querere paucisq; etiam explicare. At idē Augustinus eas quæstiones nullo modo patitur, quas ex ægritudine animi dicit exillere. Ecquid faciebat Deus antequam faceret cælum & terram? Ecquid ei venit in mentem, vt aliquid faceret, quum antea nunquā aliquid fecerit? Sed penitentiam agens, confitensq; peccata vix ægrē fert quæstiones necessarias, nedū minū viles, curiosas, importunas. Non itaq; eadem disputandi regula theologo præscribenda est cum in gymnasio certat, & cum in cubili, aut etiam in templo iugat.

Sed regula hæc erit & rationi & sanctorum auctoritati maxime cōsentanea, vt omnis Theologus de re super naturali disputaturus, (nā hæc illi ppria disputatio est.) Inuicem Theologię secum ipse reputet, titulum suū, hoc est, theologi frequenter legat, querat à se non semel, sed sepius, quorsum cœperit disputare, sciatq; nullā illi quæstionem asciscendam, nisi quæ ad veram, quæ supra naturam est, Christi, Apostolorum, & Prophetarū Philosophia referatur. Huius enim præcepti quidā immemores innumeris questionibus præsertim dialacticis, physicis, & metaphysicis explicandis importunissimi longissimisque fuerūt. Nemo autē est longus, qui materie immoetur, si aliquid accersit atq; attrahat, q̄ suo videlicet instituto cōgruens consentiensq; sit. Nec tamen quæstiones istas quāuis non ad eō necessarias exterminandas puto. Est enim animorū ingeniorumq; exercitatio quæ dā nō modo acuminis plena, sed etiam ad theologiam scholasticam valde vtilis. Nam quod Augustinus ait, nihil ad se pertinere, vtrum cælum sicut sphaera vndique cōcludat terrā in me-

Def. & Syn. ca. 6.

Elm. tan. cap. 30.

LIBER DVODECIMVS.

in media mundi mole librata, an eam ex vna parte de. De geneff. 1 super velut discus operiati item. An sicut cælū, an portū ad hanc moneatur, hoc vel in Manichæorū inuidiā & odiū dicit. Il. 2. c. 9. 2 qui similis multas quæst. se à magistro didicisse iacta. 10. bant: vel illos certe repræhēdit, qui iis excitandis & solvendis quæst. multum proluxa & rebus salubribus impēdenda temporum spatia occuparent: illius enim verbis libenter vtimur. Cæterū quasi præteriens id genus quæstiones ipse soluit, quib. tamen, vt ait, in eundis atq; tractandis neq; episcopo rēporis satis erat, neq; illis, quos ad salutem & sanctę ecclesię necessariam vtilitatem cupiebat informari. Nec dissimile huic est, quod August. idem curiosissimas Dioscori quæstiones repræhēdit & scribit tamē, se nō idcirco ea dicere, quin istiusmodi discutuntur, sed quia vano sine discuntur. Ita respōdet quibusdam cartū breuiter, alijs vel phxē. Ego vero si ab amico essē de reb. eiusmodi interrogatus, aut dissimulanter præterirē, aut apertē etiā responsa negarē. Nec enim dignas eas quæst. censerem, quibus vel tantillū temporis impartirer. Sed August. erat vel in amicos liberalior, vel in Dioscorū indulgentior. Quorsum hæc? Vt intelligant h. qui scholę perpetuā inuidiam constant, cōtrouersias circa Aristo. exortas non esse disquisitione Theologi indignas, si quę in Cicero ambigua erant, ea non est dignatus explicare Augustin. Quisquid is ipse nescientem quid sit nihil, quid informis materia, quid formā exanime, quid corpus, quid species in corpore, quid locus, quid tempus, quid in loco, quid in tempore, quid motus secundum locū, quid motus nō secundū locum, quid stabilis motus, quid sit xūū, & quid sit nec in loco esse nec nusquā, & quid sit præter rēpus, & semper esse: quid sit & nusquā esse & nusquā non esse, & nunquam esse, & nunq̄ non esse, hæc, in quā nescientem nec de Deo nec de anima sua quicquā rectē aut querere aut disputare posse asseuerat? Non sunt igitur quæst. istę physice & metaphysicę ab schola nostra expellende, ne ille quidē, quę Erat. cæterisq; similibus curiose sophistęq; etiam vte sint. Sed de hoc alio loco pluribus. Nunc ad fidei quæstionē redeo. Quę nisi Theologo in primis cōstituta sit, ni-

Epist. 56.

lib. de ord. diu. 1. c. 16.

DE LOCO VSV IN SCHO. DISP.

si nihil ratione docere potest neq; via. In hac igitur re re-
hementer elaborandū est, si in theologia quis sit gradus
veritatis ac falsitatis exquisimus. Id nimirum vt Theo-
logiae maximē proprium est, ita est omnium difficillimum.
Quare illud praestare valet nemo, nisi perfectus consum-
matusq; theologus. Dixerit quispiam. Quid? nōne sunt
notaeque, quae quæstio. fidei se iungit ab eis, quæ fidei
nō sunt, & inter nos i possint danē vero. Sed ne cuius co-
tingit adire Corinthū: nec sunt ista omnium communia
contraq; præcepta. Ac pertinet quidem ad omnē fidei
questionem constituendam semper in promptu habere
eiusmodi notas & questionū fidei quali indices: verū ea
magna omnino res est, egerque doctrina & exercitatio-
ne nō parua. Illas itaque, si poterimus, proferemus: nec
ita multo post, sed pauca ante dicenda sunt. Fidei potē
quæstio bifariā intelligitur. Vna, quæ immediatē ad fidē
attinet, vt verō attinet omnia, quæ Deus ecclesie suæ aut
verbo edidit, aut scripto. Altera, quæ mediatē fidei est.
eiusmodi sunt omnes conclusiones, quas ordine disci-
plinae ex illis prioribus colligere, & diffinire possumus.
Quæ, quoniam non in seipsis, sed in alijs tanquā princi-
pijs reuelatæ à Deo sunt, mediatē fidei dicuntur esse, & qui
eas negat, is fidē negare hoc modo dicitur. Atq; e quidē
illud etiā animaduertit, eas nō abs re forsā quæst. fidei
vocari, quæ vehementer ad ecclesie doctrinā pertinent.
fideiq; sunt propter affinitatem appendices. Non quod
aut ex ijs pendeat fides, aut ijs sublatiis funditus illa col-
latur: sed quod affecta egrāq; sit, si harū rerum veritas la-
beatur, quæ illi herent & adiunguntur. Oportet nempe
in ecclesia sanam doctrinam esse & verbū sanum, vt A-
postolus ait. Quæmadmodum autē morbi quidam lethali-
les sunt, alij vero nō interficiunt quidem hominem, sed
afficiunt tamen valetudinem: sic errores quidam nō fi-
dem extinguunt, sed obscurant; non evertunt, sed in firmant;
morbumque afferunt, non exitium. Sicut ergo
quod saluti est noxium, vitæ id quoque noxium est: ita
quodcunque sanæ doctrinæ aduersatur, hoc fidei est etiam
quodammodo aduersum. Ex quo intelligitur, quæ-
stiones illas, quæ ad doctrinæ ecclesiasticæ sanitatem
spectant,

1. ad Tim.
1. 6.
2. ad Ti.
1. 4.
ad Ti. 1.
2.

LIBER DVODECIMVS. 168

stant, ad fidem tuo quodam modo spectare. Sed nos
hanc generis controuersias non in fide proprie, sed præ-
ter fidem esse dicimus. Nec qui in his errant, eos in fide,
sed præter fidem errare existimamus. Atque ita rebus his
primo simpliciter collocatis, reliqua deinceps subtilius
persequemur.

CAPVT VI.

Quibus notæ quæstiones fidei diiudicari possunt.

Quibus autem rationibus hanc diiudicandi facul-
tate assequi possimus, ne in constitutione causarū
fidei erremus, accuratē nunc & diligenter expo-
nendum est. Et Cardinalis quidem Turretremata libro
4. sum. eccle. par. 2. c. 9. septem gradus ordine ponit pro-
positionum catholicarum, quæ eadem, cum in disputā-
ti controuersiam disceptationemq; vocantur, quæstio-
nes fidei dicuntur.

Primus earum est, quæ in libris sacris habentur ex-
pressa. Secundus earum, quæ ex hisce per certam & ne-
cessariam consecutionem sunt. Tertius earum, quæ ver-
borentur Christus Apostolis, Apostoli ecclesie tradide-
runt. Quartus earum, quæ in concilijs vniuersalibus de-
finitæ sunt. Quintus earum, quæ à sede apostolica sunt
fidelibus ad credendum propositæ. Sextus illarum, quæ
de fide & refutatione hæresum sancti doctorum, vna mē-
te vnaque voce docuerunt. Septimus illarum est, quæ ex
tertio, quarto, quinto, & sexto generibus, consecutione
firma & necessaria derivantur. Ex quibus capite sequen-
ti, distinguit etiam septem genera hereticarum proposi-
tionum, quæ septem illis generibus propositionum fidei
repugnant. At vero more iuris peritorum ista sunt tradi-
ta, quæ fortasse minutius in tenuissimas particulas con-
cidantur. Nobis tamen, qui docendi cōpendiarium viā
& rationem profitemur, ad breviorē numerum & abso-
lutam quandam disciplinæ formulam redigenda sunt om-
nia. Cum igitur veritas fidei, vt pauld ante diximus,
bipartita sit & hæc ad fidē mediatē, illa immediatē per-
tineat, necesse est, duos gradus propositionum fidei ge-
nerales statim à principio collocare. Prior earū erit, quæ
Theo.

DE LOC. VSV IN SCHO. DISE.

Theologiae legitima principia sunt, cuiusmodi quae sint illa, siue primaria siue secundaria, hoc est, ea omnia, quae Deus in seipsis ecclesiae reuelauit. Posterior vero gradus harum erit, quae ex prioribus illis necessario colliguntur. Hoc enim genus conclusionum, ut cum rebus fidei colligatur, ad fidem etiam spectat. Ratio enim conexi, quum concesseris superius, cogit inferius concedere; & quum inferius negaris, superius item negare cogit. Rursum, in superiore illo gradu duos intelligimus, vñ earum propositionum fidei, quas in libris canonicis facti auctores scriptas reliquere. Alterum earum, quas verbo traditas ecclesia, ut crederet, à Christo & Apostolis accepit. In posteriore itidem gradu duo genera intelliguntur. Vnum conclusionum eiusmodi, quae à principijs solum fidei nascuntur. Alterum earum, quas non fides sola conficit sine externarum disciplinarum adiutorio, sed asseclis aut vno principio aut pluribus naturae ratione cogitis. Atque haec quidem tametsi non eodem loco & gradu, omnes tamen simpliciter & sine additamento quaestiones fidei vocari possunt, nempe cum ex vtriusque fidei veritas pendeat, cum vtriusque coniuncta & copulata sit. Nam quaestiones illae quasi fidei appendices, quod nuper, & quid dico nuperimò verò plane paulò ante dicebam, fidei quodammodo sunt, nò simpliciter. Nec enim sic fidei adhaerescunt, vt separari ab illa non queant. Aegrotat sane, vt ita dicam, in earum errore fides, nò perit. Sed quoniam scripturae sacrae natius & germana sententia obscura interdum & implicata sunt, nec semper exploratum est & cognitum, quanam illa sint, quae sine scripto Apostoli memoriae prodiderunt, sepe etiam impeditum est, & quasi tenebris circumfusum, an conclusio controuersa necessario de rebus fidei dicatur; id nos modo expedire atque explanare cupimus, quibus notis & signis cognosci ac distinguì possit veritas fidei, tum illa, quae in sacris scriptis libris est; tum, quae est verbo ab Apostolis tradita; tum demum ea, quae ex harum vel altera vel vtraque conficitur. Eò verò studiosus hoc negotium suscipimus, quod non modo scholae Theologiae utilissimum fore intelligimus, sed illis etiam maximè necessarium, quibus

LIBER DVODECIMVS.

367

quibus Apostolica sedes fidei cognitionem & censuram imposuit. Non enim parum in se habet fructus certa constantisque ars in Theologia differendi: nec sine hac arte eorum errores sequabiliter notari possunt, qui à fide Christi & antiqua institutione desiliunt. Contrariorum enim, quod à Philosophis verè dicitur, eadem est disciplina. Quare si veritates fidei catholicae constituis, errores aduersos pariter designamus. Agè ergo conseruamus pedem, vt aiunt, & ad rem propius accedamus.

De rebus perspicuis, vt dixi, nihil praecipere oportet. Itaque si scripturae diuinae locus, vt inde ordiamur, planum & apertum habet sensum, vel ex contextu, vel ex alio eiusdem scripturae loco, vel ex verborum ipsorum clara luce nullum nostrum praecipuum est. Ipse enim apertus scripturae sensus certum praefert catholicae veritatis indicium. Quò sit, vt Lutherianorum plerasque haereses theologus vel mediocriter scripturae diuinae sensus imbutus pertractare denotet. Nullum quippe negotium est eos errores sinurare, qui scripturae manifesto repugnant. Vt illi, Ecclesiam vniuersalem in fide errare posse. Item, Humanas omnes actiones criminosas esse. Item, Trinitatem de peccatis nò esse necessariam, sed inutilem. Multi denique alij, quos commemorare longum est. At enim de scriptura sacra dicta haec intelligi volumus, quae esse canonicam constantiter sit ab ecclesia definitum. Nàm quemadmodum in secundo libro docuimus, libellum harum non adeò exploratè & firmiter in sacrorum numero ecclesia reposuit, vt aut illum esse sacrum fidei catholicae veritas expedita sit, aut non esse sacrum haeresis expedita sit. Libellus ergo iste siue quilibet alius, qui in quaestione circa crimen haereseos vocari possit, quantum clarè & aperta inserat sententia, non statim efficiet certas atque constantes catholicae fidei veritates. Sed transeamus ad alia, & in rerum difficultiorum iudicio estur.

¶ Sit igitur prima praecipuum. Cùm scripturae diuinae sensus fuerit obscurus, tunc ecclesiae intelligentia eadem est

Libellus Barchinensis est sacris eximie erroneus esse dicitur haeresis neque licet sui sum neque modo, quod audeo dicere.

DE LOC. VSV IN SCHO. DIS.

est germana scripturæ intelligentia: ex qua habeatur, creper licet hæreticus, & catholica veritatis insigne certum, & ad probandas Theologiæ conclusiones certius, quem exquisimus, argumenti delectus. Si enim ecclesia certissimum ius habet discernendi verba Dei à verbis hominum, ut in secundo libro nobis constitutum est, habebit quoque idem ius, ut in verbis ipsa sensum Dei ab hominum sensu discernat. Nisi credimus perire de scripturam ecclesie, ut Ptolomæo Aegyptiis que concessam vel certe, ut nunc est concessa Iudæis, quos scripturarios ecclesie Christi Augustinus non ineleganter appellavit. Sed

*Contra Fan-
tu lib.
y. 19.*

mus autem utranque depositum ecclesie commissum, ut utranque vitæ perpetua fide cõsuetudine reddatq; firmo, quas accepit, & scripturam & scripturæ intelligentiam, Spiritus meus, inquit, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore sententia amodo & vique in sempiternum. Ambas igitur res Christi ecclesia custodit, custodietque semper & verbum & spiritum verbi. Item, Christus spiritum veritatis promissit ecclesie, qui cum illa maneret æternus, eique omnia suggereret, quæ illi à Christo sunt dicta. Item, cum verum

*1. Cor. 14. 15.
E. 16.*

*1. Cor. 13. ad
Galas. 1.*

Deo euangelium, quemadmodum Hieronymus eleganti illi dicit, non in scripturis sit, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in verborum folijs, sed in radice rationis: si ecclesia scripturam haberet, non autem legitimum scripturæ sensum, non haberet profectò verum Dei euangelium, atque adeo ne fidem Christi quidem, quæ sine vero Dei euangelio non est. Nec enim ad verba fides, sed ad sensum refertur. Alioqui & hæretici scripturas sine sensu loquuntur, & diaboli scripturas etiam profectò sed in intelligentia falsa falsum euangelium habent, certe non diuinum, sed humanum, imò, quod peius est, diabolicum. Cum vero inter catholicos & hæreticos non de scriptura, sed de sensu plurima controuersa sit, si ecclesie interpretatio non est certa intelligendi non potest, quis erit illiusmodi controuersie iudex? Sensum enim iudicium

videllz. e. pro sua virili quisq; defender. Quod si in exploranda scripturæ intelligentia nullus est ecclesie certus iudex, vadeo dicere Kempub. fuisse nullam stultius constitutam. Nullam

LIBER DVODECIMVS.

368

Nullum enim dissidiorum futurum finem, consensione factum nullam, nullam fidei unitatem. Qua sublata, non charitas modo & pax, sed fides etiam ipsa penitus tollitur, atque ipsum omnino ecclesie nomen. Quod autem Apostolis Christus aperuit sensum, ut intelligerent scripturas, non id propter illos tantum, sed multo etiam magis propter ecclesiam fecit. Ex quo intelligimus, Christum ecclesie suæ libram signatum perpetuo aperuisse. Scripturæ insuper intelligentiam Apostoli ecclesie tradiderunt. Nam si non sensum, sed verba duntaxat tradidissent, non vique prædicasent euangelium omni creaturæ, nec docuissent omnes gentes seruire quæcumque illa fuisent à Christo commendata. Qualis enim euangelij prædicatio, qualisue doctrina absque intelligentia esset? Neque, qualis aut puerorum aut psittacorum est, qui sine mente dant accipiuntq; sonum. At Apostolorum traditio certior tellis nemo est, quæ ecclesia. Nam quid acceperit, equis clarus euidentiq; testabitur, quæ ipsa, quæ accepit? Scripturæ igitur sensus ab apostolis ecclesie traditus penes ecclesiam est.

Præterea, ecclesia cofirma est & firmamentum veritatis, ut veritas verè & proprie in intellectu scripturæ est, in scriptura autè improprie tanquam in signo. Quemadmodum veritas figuratè sana dicitur, cum animal id sit, quod est proprie sanum. Si ergo ecclesia firmamentum est veritatis, sic manet certe habet ac certam earum cognitionem veritatum, quæ in sacris literis continentur. Sed quid opus est pluram? Lam enim quartus superior liber comprobauit veram fidemq; omnem de ecclesie auctoritate sententiam. Oportet autem multos & testimonijs & rationibus, ostensum est autem multo non posse. Atqui nihil magis ad fidem attinet, quam diuinorum dictorum vera cognitio & sensus. In ecclesia igitur explorata scripturæ intelligentia residet, ex qua nimirum intelligentia & compertum habere possumus fidei catholice signum, & eode quoque signo errores contrarios denotare. Sanè primæ huius præceptionis clarissimum exemplum est in paradyso ter restri, in fide de Ade de limo terræ, in Eue formatione de costa Adam, in tentatione serpentis. Quæ oia Originis allego

11. 70

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

Vide lib. 7. rici figuratiſque interpretationibus peruerterunt. Sed e. 3. concl. 5. cum ecclesia ſemper ea non figuratè dicta, ſed proprie ad hiftoriam acceperit, iure illos ſynodus ſexta actione undecima expoſit.

Secunda præceptio. In eccleſiæ nomine non modò fidelium omnium concio intelligitur, verum etiam eccleſiæ paſtores & doctores, præſertim in concilio congregati. Hæc oſtenſa nobis eſt libro 4. cap. 4. conclu. 4. & libro 5. ca. 4. conclu. 3. Præceptionis verò huius exempla multa ſunt, ſed nos pauca ponemus. Iſta Domini lego. Hæc ſcite in meam commemoratiõem, omnes ſemper eccleſiæ ſacerdotes intellexere id præſcribi, vt hoc idem ipſi facerent, quod & Ieſus Chriſtus cum faciebat, hoc eſt, vt euchariftiæ ſacrificium offerrent. Nam poſt illa verba in perſona Chriſti prolata, Vnde & memores, inquit, nos ſerui tui, &c. offerim? maieſtati tue de tuis donis & datis hoſtiam ſanctã, &c. v. v. c. iſtæ ſer. tur, qui diſtinctio, non eſt fundatum in euangelio, quod Chriſtus nullum ordinauerit, Lutherani item, ac multo etiam magis, qui negant in eccleſiâ euchariftiæ ſacrificium eſſe, iure à nobis hæretici habentur, ſed de hac re in hoc eodẽ libro po-

Idem ſymo ſterius. Rurſum, concilium Lateranenſe patrem & filium verè & propriè rem vnã eandemque eſſe intellexit ex illo, Ego & pater vnũ ſumus. Ita in hoc Abbas Ioachim damnatus eſt, qui hunc locum non ad rei eiuſdem & naturæ vnitatem, ſed ad conſenſionem voluntatis vnũ retuliſſet. Parienim errore illum alterum locum interpretabatur, Claritatem, quam dediſti mihi, dedi eum vt ſint vnũ, ſicut & nos vnũ ſumus. Præterea, Spiritum ſanctum à filio procedere, concilium Epheliſinum ex illo ſcripturæ loco accepit. De meo accipiet ex illo etiam, Quem ego mittam vobis à patre, Spiritum veritatis, &c. Animam rationalem tandem formam eſſe ſubſiſtentem quidem, ſed eſſentialiter, verè ac per ſe humanum corpus informare, concilium Vienneſe, vt equiſſe ſentio, ex eo loco habuit. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vite, & factus eſt homo in animam viuentem. In eo enim quod Deus animam homini inſpiraffe dicitur, illam patres foris veniſſe interpretati ſunt, quem admodum

Idem ſymo ſterius. Rurſum, concilium Lateranenſe patrem & filium verè & propriè rem vnã eandemque eſſe intellexit ex illo, Ego & pater vnũ ſumus. Ita in hoc Abbas Ioachim damnatus eſt, qui hunc locum non ad rei eiuſdem & naturæ vnitatem, ſed ad conſenſionem voluntatis vnũ retuliſſet. Parienim errore illum alterum locum interpretabatur, Claritatem, quam dediſti mihi, dedi eum vt ſint vnũ, ſicut & nos vnũ ſumus. Præterea, Spiritum ſanctum à filio procedere, concilium Epheliſinum ex illo ſcripturæ loco accepit. De meo accipiet ex illo etiam, Quem ego mittam vobis à patre, Spiritum veritatis, &c. Animam rationalem tandem formam eſſe ſubſiſtentem quidem, ſed eſſentialiter, verè ac per ſe humanum corpus informare, concilium Vienneſe, vt equiſſe ſentio, ex eo loco habuit. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vite, & factus eſt homo in animam viuentem. In eo enim quod Deus animam homini inſpiraffe dicitur, illam patres foris veniſſe interpretati ſunt, quem admodum

Idem ſymo ſterius. Rurſum, concilium Lateranenſe patrem & filium verè & propriè rem vnã eandemque eſſe intellexit ex illo, Ego & pater vnũ ſumus. Ita in hoc Abbas Ioachim damnatus eſt, qui hunc locum non ad rei eiuſdem & naturæ vnitatem, ſed ad conſenſionem voluntatis vnũ retuliſſet. Parienim errore illum alterum locum interpretabatur, Claritatem, quam dediſti mihi, dedi eum vt ſint vnũ, ſicut & nos vnũ ſumus. Præterea, Spiritum ſanctum à filio procedere, concilium Epheliſinum ex illo ſcripturæ loco accepit. De meo accipiet ex illo etiam, Quem ego mittam vobis à patre, Spiritum veritatis, &c. Animam rationalem tandem formam eſſe ſubſiſtentem quidem, ſed eſſentialiter, verè ac per ſe humanum corpus informare, concilium Vienneſe, vt equiſſe ſentio, ex eo loco habuit. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vite, & factus eſt homo in animam viuentem. In eo enim quod Deus animam homini inſpiraffe dicitur, illam patres foris veniſſe interpretati ſunt, quem admodum

Idem ſymo ſterius. Rurſum, concilium Lateranenſe patrem & filium verè & propriè rem vnã eandemque eſſe intellexit ex illo, Ego & pater vnũ ſumus. Ita in hoc Abbas Ioachim damnatus eſt, qui hunc locum non ad rei eiuſdem & naturæ vnitatem, ſed ad conſenſionem voluntatis vnũ retuliſſet. Parienim errore illum alterum locum interpretabatur, Claritatem, quam dediſti mihi, dedi eum vt ſint vnũ, ſicut & nos vnũ ſumus. Præterea, Spiritum ſanctum à filio procedere, concilium Epheliſinum ex illo ſcripturæ loco accepit. De meo accipiet ex illo etiam, Quem ego mittam vobis à patre, Spiritum veritatis, &c. Animam rationalem tandem formam eſſe ſubſiſtentem quidem, ſed eſſentialiter, verè ac per ſe humanum corpus informare, concilium Vienneſe, vt equiſſe ſentio, ex eo loco habuit. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vite, & factus eſt homo in animam viuentem. In eo enim quod Deus animam homini inſpiraffe dicitur, illam patres foris veniſſe interpretati ſunt, quem admodum

Idem ſymo ſterius. Rurſum, concilium Lateranenſe patrem & filium verè & propriè rem vnã eandemque eſſe intellexit ex illo, Ego & pater vnũ ſumus. Ita in hoc Abbas Ioachim damnatus eſt, qui hunc locum non ad rei eiuſdem & naturæ vnitatem, ſed ad conſenſionem voluntatis vnũ retuliſſet. Parienim errore illum alterum locum interpretabatur, Claritatem, quam dediſti mihi, dedi eum vt ſint vnũ, ſicut & nos vnũ ſumus. Præterea, Spiritum ſanctum à filio procedere, concilium Epheliſinum ex illo ſcripturæ loco accepit. De meo accipiet ex illo etiam, Quem ego mittam vobis à patre, Spiritum veritatis, &c. Animam rationalem tandem formam eſſe ſubſiſtentem quidem, ſed eſſentialiter, verè ac per ſe humanum corpus informare, concilium Vienneſe, vt equiſſe ſentio, ex eo loco habuit. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vite, & factus eſt homo in animam viuentem. In eo enim quod Deus animam homini inſpiraffe dicitur, illam patres foris veniſſe interpretati ſunt, quem admodum

Idem ſymo ſterius. Rurſum, concilium Lateranenſe patrem & filium verè & propriè rem vnã eandemque eſſe intellexit ex illo, Ego & pater vnũ ſumus. Ita in hoc Abbas Ioachim damnatus eſt, qui hunc locum non ad rei eiuſdem & naturæ vnitatem, ſed ad conſenſionem voluntatis vnũ retuliſſet. Parienim errore illum alterum locum interpretabatur, Claritatem, quam dediſti mihi, dedi eum vt ſint vnũ, ſicut & nos vnũ ſumus. Præterea, Spiritum ſanctum à filio procedere, concilium Epheliſinum ex illo ſcripturæ loco accepit. De meo accipiet ex illo etiam, Quem ego mittam vobis à patre, Spiritum veritatis, &c. Animam rationalem tandem formam eſſe ſubſiſtentem quidem, ſed eſſentialiter, verè ac per ſe humanum corpus informare, concilium Vienneſe, vt equiſſe ſentio, ex eo loco habuit. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vite, & factus eſt homo in animam viuentem. In eo enim quod Deus animam homini inſpiraffe dicitur, illam patres foris veniſſe interpretati ſunt, quem admodum

Idem ſymo ſterius. Rurſum, concilium Lateranenſe patrem & filium verè & propriè rem vnã eandemque eſſe intellexit ex illo, Ego & pater vnũ ſumus. Ita in hoc Abbas Ioachim damnatus eſt, qui hunc locum non ad rei eiuſdem & naturæ vnitatem, ſed ad conſenſionem voluntatis vnũ retuliſſet. Parienim errore illum alterum locum interpretabatur, Claritatem, quam dediſti mihi, dedi eum vt ſint vnũ, ſicut & nos vnũ ſumus. Præterea, Spiritum ſanctum à filio procedere, concilium Epheliſinum ex illo ſcripturæ loco accepit. De meo accipiet ex illo etiam, Quem ego mittam vobis à patre, Spiritum veritatis, &c. Animam rationalem tandem formam eſſe ſubſiſtentem quidem, ſed eſſentialiter, verè ac per ſe humanum corpus informare, concilium Vienneſe, vt equiſſe ſentio, ex eo loco habuit. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vite, & factus eſt homo in animam viuentem. In eo enim quod Deus animam homini inſpiraffe dicitur, illam patres foris veniſſe interpretati ſunt, quem admodum

LIBER DVODECIMVS.

369

dum ſtatu extrinſecus venit. Non itaque ſpiritum humanis educi de matre, nec ab ipſa pendere, ſed per ſe omnino ſubſiſtere. In eo autem, quod per eundem ſpiritum factus eſt homo in animam viuentem, cognouere vtiq; illam corpus veſe viuum efficiere, atque adeo formam ſubſtantialem eſſe humani corporis. Itè, hoc traxerunt ex illo, Nuſquam enim angelos, ſed ſemè Abraham apprehendit. Si namq; animus hominis non eſſet corporis vera forma, parq; omnino humane naturæ, ſed corpori, vt naua naui, iuxta Platonis Origeniſque ſententiam aſſiſteret, ſine dubio ſubſtantia eſſet, quod ad naturæ conditionem attineret, ſeparata, quã nos angelum nuncupamus. Quare Deus animam rationalem aſſumens, angelicam naturam aſſumpſiſſet.

Hæc igitur & alia cuiusmodi tametiã in ſcriptura obſeruatũ continentur, eccleſiã tamen iure ſuo explicat, ſi delibusque ad erudendum exponit. Quod dum facit, ipſius decretum non ſolum non eſſe falſum, ſed etiam ſtabile, fixum, ratumque eſſe debet, perinde ac ſi in libris ſacris patentius haberetur. Paſtores ergo eccleſiæ ſciti, quos in Eccleſiæ voce communiter intelligimus, cum ſcripturæ veritatem conſtantemque intelligentiam præſcribant, & abſolutam veritatis catholice exhibent formulam, & notas quoque certiffimas, quibus hæreſes contrariæ diſiudicentur.

Tertia præceptio. Si ſedes Apoſtolica aliquem ſcripturæ ſenſum præſcribit, ille idem catholica veritate ſeſtenda eſt. Quam ſane præceptionem, niſi opinio nos fallat, diligentiffimè in ſexto ſuperiore libro demonſtrauiſmus. Multis quippe ibi ac neceſſarijs argumentis addimus, ſedem Apoſtolicam in fidei iudicio ſibi non poſſe. Scripturarum verò interpretatio, quàm in diſcretionem illæ veniunt, fidei iudicium eſt: non ergo in ſcripturarum intelligentia ſedes Apoſtolica erit, ſi ea ex præſcripto interpretatur. Nam ſi non conſtanti iudicio fixoque decreto, ſed ex opinione ſua quaſi præceptionis expoſuerit id, quod aliàs ſepè dictum eſt, nihil conſtruet omnino, quod certum exploratumque ſit. Quare ſi tunc erret, ſcripturam vel parum aptè interpretan-

AAA

do, vel

DE LOCO, VSU IN SCHO. DISP.

tando, vel in sensum etiam alienum detorquendo, nihil huic præceptioni obstat. Quæ non omnia illa sensa præstitit, quæ Pontifices à scriptura sacra ad res, de quibus agebant, suadendas accerserunt: sed illa docet sic esse tenenda, quæ fidelibus à sede Apostolica præstuntur.

Cap. 94. Quibus autem signis sedis Apostolicæ conciliorumque firma iudicia internoscantur, in quinto libro explicatum est. Ac certè eiusmodi iudicia, quæ in scriptura interpretanda versantur, ad sedem Apostolicam peculiariter attinere, adeo clarè hodie est in Clement. vii. de summa trinitate & fide catholica diffinitum, ut minime sit hæsitandum, quin Pontificis sententia eadem, &

Matth. 16. Viennensis concilij sit. Quid? quod claves habet Petrus, ut librum clausum aperiat? Quid? quod quæcumque soluerit in terris, erunt soluta & in cælis? Quid? quod ab initio constitutum est, ut ex ore eius gentes verbum Evangelij & audirent & crederent? Quid? quod ad hanc petram ne portæ quidem inferi prævalere queant? Quid? quod pro eo oravit Christus, ne deficeret fides ipsius, quod fratrum vacillantem & nutantem fidem confirmaret? At quid ego stultus contra proverbium veteris acta ago? & argutis minutisque interrogatiunculis quasi aculeis lectorem pungo, atque ea ut modò primum que nascuntur edo, quæ in sexto libro altissimis defixa radicibus vsque adeo confirmata sunt, ut nulla unquam vi labefactari possint. Huius autem præceptionis exemplum habes in Extravag. Benedicte vndecimi, cuius initium, Benedictus Deus in donis suis. Vbi pronunciat Pontifex, hæreticos eos fore, qui nepauerint animas iustorum, simulatque è corpore excesserint, diuinam essentiam clarè videre: si nihil tamen habuerint, quod peccatis purgatorijs antè expiandum sit. Hoc vero sine dubio accepit ex illo, id, quod in præsentem est momentaneum & leve, tribulationis nostræ æternam gloriæ pondus operatur in nobis. Ne quis autem falso errore ductus exstimaret, hanc operationem æternæ gloriæ aut ad præsens mortali vitæ tempus, aut ad futurum vniuersale iudicium esse referendam, subinagitatam Paulus, Scimus enim, quod si terrestris domus nostra habita-

1. Cor. 4. Quid? quod quæcumque soluerit in terris, erunt soluta & in cælis? Quid? quod ab initio constitutum est, ut ex ore eius gentes verbum Evangelij & audirent & crederent? Quid? quod ad hanc petram ne portæ quidem inferi prævalere queant? Quid? quod pro eo oravit Christus, ne deficeret fides ipsius, quod fratrum vacillantem & nutantem fidem confirmaret? At quid ego stultus contra proverbium veteris acta ago? & argutis minutisque interrogatiunculis quasi aculeis lectorem pungo, atque ea ut modò primum que nascuntur edo, quæ in sexto libro altissimis defixa radicibus vsque adeo confirmata sunt, ut nulla unquam vi labefactari possint. Huius autem præceptionis exemplum habes in Extravag. Benedicte vndecimi, cuius initium, Benedictus Deus in donis suis. Vbi pronunciat Pontifex, hæreticos eos fore, qui nepauerint animas iustorum, simulatque è corpore excesserint, diuinam essentiam clarè videre: si nihil tamen habuerint, quod peccatis purgatorijs antè expiandum sit. Hoc vero sine dubio accepit ex illo, id, quod in præsentem est momentaneum & leve, tribulationis nostræ æternam gloriæ pondus operatur in nobis. Ne quis autem falso errore ductus exstimaret, hanc operationem æternæ gloriæ aut ad præsens mortali vitæ tempus, aut ad futurum vniuersale iudicium esse referendam, subinagitatam Paulus, Scimus enim, quod si terrestris domus nostra habita-

LIBER DVODECIMVS.

habitationis dissoluatur, ædificatiõẽ ex Deo habemus domum noua manu factã æternam in cælis. Ac ne quis rursus aliter æternam illam gloriã interpretaretur homini cõtingere, quàm per claram diuinæ essentia visio- nem, mox rem eandem apertius exponens subdit, Sciates quoniã dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulamus, & non per speciem, audemus autè & bonam voluntate habemus magis peregrinari à corpore, & præsentem esse ad Dominum. Quæ locum D. Tho. quarto aduersus gentes libro, pressius vergeat. Vbi quamuis & alia scripturae testimonia referat, sed ad meum sensum, imò ad synceram, subtileque iudicium, nullum aliud hoc testimonio præstantius, ut & illa fidei veritas comprobari & contraria hæresis refutari queat. Præclarè itaque mihi sentire videor, si summum Pontificem autumo, ex his ipsius Pauli verbis illud fidei dogma eliciisse. Ea igitur verba in falsum aliũ sensum peregrinumque deflectere hæreticorum erit.

Quarta præceptio. Consentiens eadem sanctorum omnium conspiransque scripturarum intelligentia, ipsissima est fidei catholice veritas. Quæ præceptio in septimo lib. c. 3. conclus. 5. adeo fuse lateque & explicata exemplis, & rationibus ac testimonijs confirmata est, ut inepitias ego sim, si quicquam in præsentem adijciam.

Quinta præceptio. Si ex Apostolorum traditione communis ecclesie vsus unquamlibet scripturae interpretationem præ se tulerit, ea ut fidei veritas tenenda est. Ut ecclesie mos perpetuus expressit in illis verbis, Quæcumque solueris super terram, erunt soluta & in cælis, Petrus Petrique successoribus datam esse facultatè & solvendi vota, & relaxandi iuramenta. Qui hanc ecclesie facultatem inficiatus fuerit, ut verè ac iure hæreticus iudicabitur. Atque hanc quoque præceptionem nec probare argumentis, nec exemplis illustrare debet, propterea, quod in 3. lib. illam vtriusque rebus patefecit.

Sexta præceptio. Quodcumque dogma fidei vel ecclesie habuerit, vel concilium auctoritate Pontifici roboratum, vel etiam summus ipse Pontifex fidelibus præscripserit, vel certè sancti omnes concordissimè con-

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

stantissimeque tenuerint, ita nobis illud pro catholica veritate habendum est, vt contrariam sententiam hereticam sentiamus, quamuis nec aperte nec obscure in scriptura sacra contineatur. Docui nimirum in tertio libro copiosius, dogmata fidei non esse sola scriptura petenda, sed ex Apostolica traditione. Quae verò Christi & Apostolorum traditiones sint, non alia via & ratione melius inuestigari posse, quam ecclesia ipsa duceatque magistra, superius non semel explanatum est. Ecclesie porro auctoritatem non modò omnium fidelium coetu consistere, verum etiam conciliorum decretis, sedis Apostolicae iudicio, sanctorum doctorum confessione, superioribus quoque libris expositum est satis, vt arbitrio diligenter. Christi quippe Apostolorumque doctrinam partim scripto, partim verbo in ecclesiam descendisse, cum alijs saepe, cum sicut in tertio libro monstravi. Ostendi etiam saepissime, nihil per se ad ecclesie fidem pertinere, nisi quod Christo & Apostolis reuelantibus accepit. Cum autem neque ecclesia, neque concilium, neque sedes Apostolica, neque sancti omnes simul possint in fidei iudicio falli, quemadmodum suis quaeque locis praefata sunt, certè, quodcumque nobis fidei dogma tradiderint, si in sacris literis non habetur, Christo Apostolisque tradentibus in ecclesiam venit. Eodem itaque gradu habendum, ac si patenter illud scriptura traderet. Omnitium iam plura exempla, haeresum notissimarum, quibus praecipue huius nota inuisa est. Nam in tertio libro exempla sunt penè innumerabilia.

Septima praecipue. Si vel ecclesia, vel concilium, vel sedes Apostolica, vel etiam sancti vna mente eademque voce aliquam Theologiae conclusionem & consecrati, & fidelibus etiam praescripserint, haec veritas catholica ita censetur, vt si esset per se à Christo reuelata: & illi qui aduersetur, aequè erit haeticus, ac si sacris literis traditionibusque Apostolorum retragaretur. Conclusionem sane Theologiae hic appello tam proprie, quam ex principijs huius facultatis certa & firma consecratione ducitur. Huius rei exempla sunt in promptu vel plura. Sexta synodus generalis duas esse in Christo voluntates,

LIBER DVODECIMVS.

ates, duasque item operationes collegit, tum ex illo, Non sicut ego volo, sed sicut tu vis, tum ex eo, quod Christus *Math. 16.* Deus est, & homo perfectus. Concilium Lugdunen. sub Gregorio decimo, ratione quoque Theologiae constanti demonstravit, Spiritum sanctum ex patre & filio, non tanquam ex duobus principijs, sed tanquam ex vno, non duabus spirationibus, sed vna procedere. Pater siquidem & filius iuxta fidem sunt vnus Deus, vna potentia, vna sapientia, breuiter in omnibus vnium, in quibus nõ obicit relationis oppositio, nec enim aliter diuinae naturae vnitas in duabus personis seruari potest. Cum itaque in spiratio nulla sit à patre filij distinctio, sequitur patrem & filium non esse duo principia Spiritus sancti, sed vnum; quemadmodum non sunt duo principia creaturae, sed vnum. Quae ex re intelligitur vtrumque; errasse vehementer, Erasmo nempe & Ambrosium Catharinum illum, qui hanc conclusionem nihil ad fidem pertinere credidit: hunc, qui eam, cum sit Theologiae proprie conclusio, inter principia prima, hoc est, fidei articulos numeravit. Item concilium Lateranen. sub Innocentio tertio, ratiocinatione Theologica aduersus Ioachimū effecit, diuinam essentiam nec genitam esse, nec generare. Rem videlicet genitam & generantem realiter distinguere oportere: quare si essentia diuina generaret essentiam, ipsam à se non sola cogitatione, sed re eam esse distinctam. Itè patres ad vnum omnes ex eo principio, Hoc est corpus meum, ratiocinati sunt, conuersionem panis in corpus Christi fieri, sine qua nec verborum illorum veritatem poterant comprehendere, nec caetera, quae fides catholica de vera inclusione corporis Christi sub specie panis consistit. Ita concilium Lateranen. partim veterum confessione consistit, panem in corpus vnumque in sanguinem transsubstantiari, sic enim concilium loquitur. Hac re constituta illi fuerunt consecratiua, quae concilium Constantiense decreuit, panem post consecrationem non manere, atque adeo manere sine subiecto accidentia. In mutatione quippe & conuersione quaeconque, terminus à quo, mutatio & conuersionis initium sumit, non manet. Quare si per consecrationis

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

1644. 10.

verba panis transit in corpus, non vtriq; peristat ille, sed perstant accidentia eius. Item synodus Complutensis Sixto quarto in Extrauag. sua, corroborate certo Theologice argumento, conceit ex illo Ioannis testimonio. Sicut milit me pater, & ego mitto vos, quorum remissionis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, non solum sacramenti poenitentiae institutionem haberi, sed confessionis etiam praecipuum. Id. quod nos in selectione de poenitentia euidentissime deduximus. Inde ergo exempli huius probatio petetur. Nam & reliqua delibamus, extremisque, vt dicitur, digitis, attingimus, quae late longeque diffusius in lectionibus olim quotidianis persecuti sumus.

Octaua praecipio. Si scholastici Theologi aliquam itidem conclusionem firmam & stabilem vno ore omnes statuerint, atque vt certum Theologicum decretum fidelibus amplectendum, constanter & perpetuo docuerint, illam vt catholicam veritatem fideles sane amplectemur. Constituimus autem, vt reor, hanc praecipuam in 8. lib. firmiter & necessario, nec ad opinionem meam solam, sed plane ad veritatem. Ac fieri potest, vt aliorum iudicio etrem, sed meo ita prorsus existimo. Christi igitur animam, statim, vt est in corpore inclusa, Deum aperire vidisse, scholastici ad vnum omnes fidentissime doceant. Eam rem vnde sibi persuaserint, non omnibus passim expeditum est. Sed ita esse minime ambigitur, nisi quod Erasmus in quaestione vocat. At quibus rationibus & testimonijs ea conclusio coniecta sit, posterius explicabitur. Illud modo ponimus, vniuersos scholasticos Theologos, in Theologiae certis constantibusq; decretis praefiniendis errare non posse, sicut ne in fide quidem, quod eorum error, error esset ecclesiae, vtpote quam ad cernendum huius generis res non alios ecclesiae, quam Theologorum oculos habeat, qui si falleretur, totum ecclesiae corpus in suo faceret errore ve fari. At enim, vt dixi, post ea, quae 8. lib. disputata sunt, non est operae pretium in hac re construenda elaborare. Sed ne quis sit admiratus, eum cum inter omnes ferè Theologos constet, à meoque ipso saepe affirmatum sit, eiusmodi conclusiones, quae ex fide per

LIBER DVODECIMVS.

372

explicitam consecutionem derivantur. Theologiae proprie esse, non fidei, nunc ita confundam, quasi Theologia & fides eadem virtus sint. Si enim error conclusionis Theologiae error fidei est, vt est reuera; si eam negare sit haereticus, sequitur, fidem aq; Theologiam ad eandem pertinere virtutem, quandoquidem errores vtriq; facultati contrarij ad idem pertinet vitium. Sunt enim vtrique haereses. Sed non erit difficile ei, qui superiora scilicet, hanc obtinere contumereq; calumniam. Diximus enim fidei, licet non immediate, sed versari tamen circa eas conclusiones, quae per euidens & necessariam consequentiam ex articulis fidei colliguntur. Quare necesse est, vtriusque fidelitas, mediate quoque circa conclusiones Theologiae contrarias versetur. Cum autem ex huiusmodi aduersis erroribus, non egrotatio modo fidei, sed etiam corruptio sequatur, sic, vt eorum & fidei sit indirecta quidem & consequens, sed vera & naturalis repugnancia. Quamobrem ecclesiae, tamen si intelligit, eiusmodi conclusiones non esse solum, sed de principijs quoque naturae pendere: quia tamen non putat, hominem rationalem ea, quae rationi perspicua sunt & manifesta, negare; eum, qui illas inficiatus sit, haereticum iudicat. Sumit enim maxima, quae ex causa sumit, illum non in naturae ratione, quae erat euidens, sed in fide claudicare. At vero si quis vel consequentiam rerum alias perspicuam ignoraret, vel principium etiam naturale, quod cum articulo fidei ad colligendam Theologiae conclusionem sumitur, certe non esset haereticus. Vt si homo indoctus, verbi causa, constitueret hanc enunciationem esse falsam, Omnis homo est stultus, vnde quamuis crederet Christum esse hominem non ideo arbitraretur, eum posse ridere; hic profecto non esset proprie infidelis, sed stultus, qui non per se supernaturali luminari, sed naturali repugnaret. Verum quoniam eiusmodi stulticia, quamuis per accidens de indiget, fidei tamen ex consequenti corrumpit deprauiatq; iudicium, tunc apud ecclesiam non in stulticia habetur, sed in erimine. Atq; haec mihi videtur praecipua summæ atq; optimæ, in quibus tanquam insignita notæ & catholicarum veritatè & haeresum contrariarum apparèt. Si quis

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

verò certiores melioresque protulerit, ei ego magnam habeo gratiam. Quoniam erunt fortasse qui reprehendant communiter illi quidem omnia, quæ præter opinionem suam ab his libris meis animaduertent: separationem autem in singulis si perspicient quædã, in quibus vel à communi ego opinione, vel à clemencia & lenitatis specie discedo. Nam & præceptionum certæ & positivæ acerbæ cuiquam forte leuiter que iudicia videbuntur, sed is primum rationes illas expendat velim, quibus in 6. & 8. lib. vsi sumus ad duas has præceptiones corroborandas: modestiam quoque ac temperamentum, quo huius nostri iudicij acerbitatem indulgenter etiã, nisi nos sententia fallit, emollimus. Deinde si tam indulgeas in huius seculi temeraria insolentiam esse vult, ut asperior ei disciplinae correctio displiceat, obsecro videat, ne, dum iudicam ecclesiasticorum animos à seueritate & vehementia ad remissionem indulgentiamque traducit, nõ modo forum ecclesiæ relaxet, sed vsque ad artium licentiam impudentis atque adeo intolerandæ explicet. Crudele est, fureor, illud, Vexat censura columbas, sed illud etiam dissolutum, Dat veniam coruis: vtrum verò hoc tempore & ætate perniciosius, non facile dixerim. Sed quoniam eorum errores, qui de ecclesiæ doctrina parũ recte sentiant, non eodem gradu esse omnes multis in locis per quã breuiter perstrinxi atque attigi: de his quoque errorum gradibus pauca dicantur. Accepimus enim è consilio præsertim Constantin. alias propositiones hæreticas esse, alias erroneas, alias sapientes hæresim, alias temerarias, alias scandalosas, alias piarũ aurium offensiuas.

CAPVT VII.

De varijs errorum gradibus, primumque de heresi & heretica propositione.

Prius verò, quàm illiusmodi propositionum genera notaque definitio, illud explicandum est, an omnia illa ad hæresim requirantur, quæ sunt ad hæreticũ constituendum necessaria. Sunt enim auctores nobiles, qui existiment omne propositionem heresim esse, que si dei veritati repugnet, quãuis ab ignorãte sine vlla pertinacia

LIBER DVODECIMVS. 375

nacia defendatur. Hereticus autem nisi sit pertinax, nullo modo intelligitur. Huius autem opinionis suæ multas causas reddere conatur. Primam, quod nisi ita esset, aliqua propositio ab vno affirmata esset heresis, ab alio nõ esset. Vt si homo doctus sciens contrarium in sacris lib. contineri, assereret Moysen non iudæum fuisse, sed Aegyptium, tunc illam propositionem hæreticam esse hesternari non potest. At si eadem non inscite ab aliquo homine rustico & idiota affirmaretur, heretica nõ esset. Ita fieret, vt propositio ab asserente pederet, & vt inquit, quam sit erroneũ, vel mediocriter docto est manifestũ. Si enim propositio falsa est, à quocunq; dicatur, semper erit falsa: ergo si est propositio heretica, à quocunq; illa asseratur, semper erit heretica. Alterã causam reddunt, quæ veritas catholica nõ pendet ab asserente, vt veritas catholica sit. Nam siue iudæus, siue Paganus, siue Christianus Deus esse vnũ & trinũ affirmet, illa certè assertio catholica est: ergo neq; contraria falsitas ex eo, à quo asseritur, heresis sibi aut nomẽ, aut rationem vindicat: sed absolute & per se est heretica, quoniã absolute & per se eõ catholica veritate pugnat. Ceteras causas, ve ego nõ intelligo, vel certè indignas iudico, vti nobis referatur. Illa vehementior apparet, quæ ab illis omittitur, quod Theologi rogati, an propositio aliqua heretica sit, an nõ, simpliciter respondant aut esse aut nõ esse, nulla eius, qui asseruit, habita ratione. Noua autẽ res esset & inaudita, si Theologi propositiones eas, quarum notæ queruntur, designare noller, nisi illis antè asserentiũ ingeniũ conditio, doctrina, & culpa innorescerent. Hinc colligunt, omnem propositionem, quæ modo est heretica, semper hereticã fuisse: nec ecclesiam definitione sua ex non heretica hereticã facere, sed id quod respicebat, ignoratum tamen & occultum, declarare. Hanc sententiam Occam tenuit, 1. par. dialogor. lib. 2. c. 11. & Cardinalis Turrecr. nata lib. 4. par. 2. ca. 3. & Adri. 4. Senten. q. 1. de confess. & Alphonsus Castro Zamorensis lib. 1. de iusta hæret. puni. ca. 1. At auctores alij haud deteriores, mea quidem sententia, nam meliores multi credunt, ab his longè dissentiant, in quibus est Caieta. 2. 2. q. 1. artic. 1. Diuisi quoque

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

etiam Thomas prioris ad Corinth. cap. 11. lect. 4. Afferunt autem ad huius sententiae confirmationem argumenta plurima. Primum est, quod Concilium Constantinense distinguit propositiones hereticas, erroneas, sapientes heresim: quas res difficulter omnino fecerimus, si omnis error in materia fidei est haeresis, prius etiam, quam definiatur ab ecclesia. Deinde 24. q. 1. cap. Quod autem: & capit. Achatius, & 24. quæst. 3. cap. Notandum, dicuntur aliquæ haereses esse nouæ, aliquæ veteres, non ergo absolute sineque vilo respectu assentientis haeresis dici potest. Præterea, ad hæretici rationem, quia hæreticus est, pertinacia requiritur: ergo de ratione haeresis est pertinacia. Quemadmodum si coenatum non nisi vesperi intelligimus, nec coena quidem nisi vespertina intelligitur. Ac certe sicut à candore candidū, ita ab haeresi nominatur hæreticus, quare qui haeresim asserit, hæreticus ille est, ut qui habet candorem est candidus. Quid enim absurdius dici potest, quam veram fornicationem esse in eo, qui non est fornicarius? Verum & proprium homicidium in eo, qui non est homicida? Absurdum igitur etiam est, in eo verè & propriè haeresim esse, qui non sit hæreticus. Ad hæc, Haeresis est vitium non solum intellectus, sed etiam voluntatis, nempe crimen est, quod nisi voluntate consentiente intelligi non potest: ubi ergo nullum est crimen, nullæ cordis aduersum fidem repugnantis, ubi ne vlla quidem haeresis est. Adde quod actus fidei catholice non est, nisi assentiamus propositioni catholice ab ecclesia definitæ, quamdiu enim res est ambigua, neque ecclesia alteram controuersie partem præferat, ne cuius opinionis assensus fidei catholice, iudicium est. Quæ ex re intelligitur, non esse haeresim, nisi quis veritati catholice, quam ecclesia certò præscripsit, refragetur. Adde etiam, quod veritatè catholicam appellare, quæ nec ecclesia credendam proposuit, nec fideles per fidem infusam credunt, sed vnusquisque probabili opinione tenet, videtur à nomine quoque ipso veritatis catholice alienum. Atque opinionè, quæ inficias iret, diuinas personas relationibus distingui, antequam esset ab ecclesia definitum, nemo haeresim vocare audeat, nec veritatem

Hieron. eodem modo loquitur in 3. c. epist. ad Tit.

LIBER DVODECIMVS.

veritatem catholicam, quæ aduersam sententiã tueretur. Mihi vero semper concilium fuit omnium controuersiarum aut declinare omnino, aut paucis exponere. Itaque si de haeresi propriè loquimur, non dubito quin rector prior crebriorque sententia eadem verior sit: nempe non aliud exigi ad constituendum hæreticum, quam id, quod haeresis constituitur, haeresis quippe flagitium in aliquo homine est, illumque denominat, in quo esse constituitur. Cuiusque igitur haeresis nota verè & iure iuri potest, is verè iureque erit hæreticus, id quod ex argumentis nunc positis quedam manifestè probant. Sed quemadmodum vrina improprie sana dicitur, quod signum est sanitatis, etiam si fallax aliquando sit, sic propositio in voce vel in scripto vocatur haeretica, quod signum haeresis esse solet, quamuis interdum ab haeresi is, qui dixerit, excusetur, quia ignorans fuit. In quo sensu illorum opinio vera est, qui arbitrantur aliquam propositionem haeticam esse, tum etiam cum is, qui asserit, hæreticus non est. Vel loquantur etiam de haeresi ex genere & obiecto. Ut si quispiam concubitum illum primum iacob cum Lia fornicariū appellaret, non quod re vera fornicatio fuerit, sed quod ex genere & natura talis sit, quâuis ignorantia interueniat. Verū scholæ theologice, quæ vocū significatus pressius tenent, nec concubitum iacobi cum Lia fornicationem esse dicunt, nec acceptioem rei alienæ, furtum, nec eadem hominis homicidium, nisi quæra & res aliena malè per iniuriam atreclatur, & homo iniquè contra ius occiditur. Maneat ergo perpetuumque sit, si verè & propriam nominis rationem sequimur, haeresim non esse, cui pertinacia non est adiuncta, & omnino cætera, sine quibus crimen hereseos verè & propriè non constat. Nec si ad fidem illa se pertinet, quæ à Deo sunt ecclesie reuelata, quanquam in eorum forte nos ignorantia veramus, contrarios statim errores hereses iudicamus. Non enim si quispiam color albo contrarius est, protinus est ater: nec si aliquid liberalitati aduersatur, tunc auaritiæ nomè habet. Sic igitur fieri potest, quod paucos post demonstraturi sumus, ut etiã in Christiano error aliquis sit fidei quodammodo aduersus; nec heresis tamen

Gene. 29

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

tamen sit vitium inter ea, quæ fidei repugnant, vel maximum. Quæmodò autem, (nam hoc exemplum etiã premendū est,) color albus gilvus, glaucus, & pallidus contrarij sunt, imperfectè tamen: ita quidam etiam sunt Christianorum errores, qui, cum inchoati sint & informes, hæresim speciem nõ attingunt, licet ad eam ipsam quàm proximè accedant. Quia verò hæresis cum fide nõ solùm pugnat, sed summè maximeq; etiam pugnat, sequitur errorem tunc propriè hæresim esse, quum non fidei materialiter, sed formaliter aduersatur. Liber enim hoc loco scholæ verbis abuti. Sed experiat, & dicẽ, si poterò, melius. Si quis fidelis in his, quæ fidei sunt, vitiosè per insciẽtiam erret, & flagitiosè etiam catholicam vñ quamvis veritatem ignoret, ad dialecticorum legẽ quidẽ fidei contradicit, ad morumq; etiam normam culpæ mortalis reus est: sed nisi viam, ut dicitur, videns que pereat, hoc est, nisi prudens volens quecũ à catholico dogmate separet, nec facit sectam, neq; hæresim admittit. Nondum enim simpliciter & absolutè cum fidei forma pugnat, si de pugna mortali sermo sit. Nam de pugna dialectica nulla nobis quæstio nunc est, sunt tamen eiusmodi errores inchoationes & inchoationes quædam hæreticæ prauitas, ad cuius speciem indirectè, vt imperfecta ad perfectã, rediguntur, quemadmodũ hominis embrio homo quidam informis est & inchoatus: at non simpliciter homo, sed secundum quid. Non ergo si quispiam error fidei cõtrarij per ignorantiam, vel negligentiam vituperabilẽ fidei obrepit, illico hæresis nominabatur, quæ est summa quæcũ infidelitatis species, errorq; fidei catholice aduersus, nõ vt cuiq; sed perfecte, absolute, formaliter. Perfecta verò hæc, absoluta, & formalis repugnantia, quã sit etiã moralis, nõ modò dialecticæ: ex obiecto & genere scõtum non accipitur, nisi subiecti quoq; & voluntatis humane ratio habeatur. Et quis enim nesciat morales actus ex dispari hominũ statu, cõditione, affectu, notitiãq; variatè diuersi, varias item nominationes speciesque sortiri? Error igitur ille, Christus non est verus Deus, tamen in quocunq; cuiusque conditionis homine fidei repugnat, in iudæo ta-

LIBER DVODECIMVS.

375

mẽ infidelitas iudaica est; in Pagano, paganica, in Christiano, hæretica. Nisi ad eò loquendi imperiti simus, vt eiusmodi erroris culpam in Pagano hæresim appellemus. Apud nos ergo, qui multas & discrepantes infidelitatis species ex vario hominum cultu ac professione distingui mus, nihil obstat, cur non illiusmodi & rerum & vocum genera ab assentibus pendeant. Quibus rebus expositis faciliè vt opinor, intelligitur, mala hæresim ratione fieri, quòd sit error catholice veritati contrarius: quippè cum ista finitio vna in omnes errores valeat, Iudeorum, Saracenorum, Paganorum, Hæreticorum. Sed hoc quidẽ sanè luculenter, vt ab hominibus definiendi petitis, à Theologis scholæ dictum est, Hæresim esse eum, qui fide professas fuerit, pertinacem errorem, illi veritati manifestè contrarium, quæ catholica certò sit.

CAPVT VIII.

Contra hæresis finitionem argumenta quadam.

AT enim vt hæc definitio illustrior appareat, quibusdam argumentis exploranda est. Primam Christiana doctrina & institutũ est hæresis, vt auctor est Philo in libello de vita rhetorica supplicũ apud Euseb. lib. hist. eccle. 2. cap. 17. at non est error, sed ipsa potius catholica veritas, & c. Deinde, Apostata à fide & religione Christiana catholice veritati apertè repugnat, quam semel professus est, non tamen est hæreticus. Præterea, ex verbis inordinate prolatis, vt Hiero. ait, incertur hæresis, sine errore ergo & pertinacia hoc crimen inuenitur. Præterea, Dubius in fide, infidelis est, de hæresi cap. 1. si ergo antea erat Christianus, ex eiusmodi dubitatione efficietur hæreticus. Nihil enim est in genere, quin in aliqua eius generis specie constitutum sit. Quod si hæsitatio illa est hæresis, qui autem hæsitat, suspensus & incertus animi pendet, nullique rei omnimò assensus sit, vt hæresis sine errore aliquando sit. Nam error vt nati repugnans assensionem habet. Ad hæc Diuus Thomas 2. 2. q. 32. ar. 4. docet, quod opinari falsum circa ea, q; sunt nobis principaliter ex fide tradita, hoc ipso inducit hæresim, maxime si pertinacia adiungatur. Sive pertinacia igitur

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

igitur hæresis esse potest. Id, quod ecclesie vsus confirmat, quæ ex vna actione adorandi idola circumciditue puerum, hominem quasi hæreticum iudicat, non iudicatura, si ad hæresim pertinacia nimiaque illa in errore perduratio exigeretur. Adde, quod incredulitas & duritia cordis sine pertinacia esse non potest, discipuli ergo vnde cum, quorum incredulitatem & duritiam cordis Dominus increpauit, habuerant in errore pertinaciam. At error circa resurrectionis articulum, quæ Dominus ipse manifestè prædixerat, fidei catholice aperte erat cõtrarius, quare si fuit illa vera & perfecta est, discipuli in hæreseos crimen incurrere. Id si peribit dū est, dicamus potius in ea definitiōe & superesse quam, & etiam abesse.

Hæc verò argumenta paucis si fieri poterit expediemus. Non enim hoc loco nos de hæresi institutione suscipimus, quæ nisi longissima oratione nullo modo absoluitur, sed quasi prætereuntes breuiter & circūscripè explicare volumus, quidnam propriè hæresis sit, vnde, quæ sit hæreticus error, eluceat, & quæ hæretica, propositio, quæ in voce vel scripto erroris hæretici signum esse, nemo qui vir doctus sit, ignorare potest.

Ad 1. argu. 24 q. 2. cap. hæresis.

1. Cor. 11.

1. Ido. 3. ey. Tho. 2. 1. q. 11. ar. 1. ad 3.

Primum igitur, hæresis Græcè, ab electione dicitur, vnde dicitur Hieron. in 3. cap. epistol. ad Galat. & in cap. 1. epistol. ad Titum. Isidorus lib. 8. etymolog. cap. 3. D. Thomas 2. 2. quæst. 11. articuli. 1. & in 3. cap. epistol. ad Thym. Græcam verò hanc vocem Latinus noui testamenti interpretis interdum seruat, quandoque in sectam vertit, vt ad Gal. 3. vbi editio nostra, In carnis operibus sectas, habet, Græca habent, Hæreses & Acto. 28. Iudæi, cum Paulus inquitur. Nam de secta hac notum nobis, quod vbi que eicontradicitur, Hæresim Græcè Lucas dixit. Secta igitur & hæresis eadem res sunt, sed vt secta à sectando, sic hæresis ab eligendo dicitur, ἀπό τοῦ ἐπιλέγειν, quod est, eligo. Deinde & illud animaduertendum, nomen hæreseos apud Græcos veteres & Latinos auctores generale esse, & vnamquamlibet sectam designare, vt Platoniam, Stoicam, Peripateticam. At Christiani scriptores cõtracto vocabulo hæresim nuncupant sectam & diuisio-

LIBER DVODECIMVS. 376

nem, qua quis à communi se ecclesie fide seiungit, priuatamq; opinio nem eligens à catholica institutione discedit. Præterea, & illud, licet in propria & multorum sermone teratur, commemorandum est tamen, doctrinam angelicam propriè neq; hæresim, neq; sectam appellandam. Tum quia eam non sequimur ex electione nostra, nec enim commentum aut inuentum nostrum est, sed habemus ex traditione diuina: vt non nobis sic an aliter opinandi optio detur, sed Deum quæcunq; trahit retinuit sequamur. Tum etiam, quoniam euangelij doctrina semper catholica & vniuersalis fuit, ad omnes quæ pertinuit, omnesq; eam omni tempore tenuerunt, qui de Deo & veritate rectè sentierunt. Cum ergo hæresis & secta priuatam quandam disciplinam sonent, quam sibi vnusquisq; pro suo arbitrio & eligit & sequitur, nimirum catholica disciplina hominibus ad vnum omnibus à Deo tradita, nec secta nec hæresis vocanda est, quælibet Philosphorum placita hæreses vocitetur. Auctores sunt Hieron. in 3. ca. epistol. ad Tit. Isidor. 2. l. etymol. cap. 3. Theophylactus in 2. cap. epistol. ad Coloss. Tertullianus in li. de præscriptionibus hæreticorum. Quod igitur Philo nostra religionem hæresim dicit, neq; in malam partem tamen, more illius ætatis facit. Sic enim fere ab hominibus appellabatur.

Ad 2. argu.

At verò vtrum apostasia hæresis sit, magna doctrinarum dissensione certatur. Siluester in ver. Hæresis, 1. quæst. 2. affirmat, apostatam hæreticum propriè non esse, sed in ver. Apostat. §. 3. & 2. secum ipse, vt videtur, pugnat. Caset. 2. 2. quæst. 11. art. 1. docet, quod apostata vere hæretici sunt, quia licet non credant in Christum, vt ait, alicui elicto, profitentur tamen eam charactere Christiano. In hæresim itaq; incidunt, cum deficiant à fide catholica, quam professione tenebāt. At in Summa in ver. Apostata, videtur contra sentire, inquit, Apostasia peior est hæresi: vt potè excedens ipsam totaliter tollendo fidem, Cardinalis Turrecremata in lib. 4. part. 2. ca. 13. aperte confirmat, apostatam hæreticum non esse. Quæ eadem sententia est D. Tho. 2. 2. q. 11. ar. 1. & q. 12. art. 1. ad tertium. Vbi expresse dicit, apostasiam non importare determinatam

DE LOCO. VSV IN SCHO. DIS.

tam speciem infidelitatis, sed recipere speciem à termino, ad quem, est motus recedentis à fide. Ac certe vsus, & more loquendi sanctorum, hæreticus ille duntaxat est, qui post professionem Christianæ fidei sub nomine Christiano doctrinæ Christi resistit, vt Augustin. inquit. de Guitar. Dei cap. 15. & 16. li. ca. 2. tradit, quod Cham medius Noe filius nec in primitiis Israelitarum, nec in plenitudine gentium tanquam se ab vtroque discernens, & inter vtrumque remanens, typus hæreticorum fuit. Atq; Origenes in tertium cap. epist. ad Tit. Hæreticus, inquit, est ille, qui Christo se credere profiteretur, sed aliud de veritate Christianæ fidei credit, quam habeat traditio definitionis ecclesiasticæ. Et ne singulorum verba referendo prolixi & molesti simus, Ambro. in 3. cap. epist. ad Tit. Gregor. 3. moral. cap. 11. Beda in Lucae cap. 17. idem cum Diuo Thoma & Augustin. sentiunt, nec quisquam veterum in longissimis aduersum Iulianum disparationibus, eum hæreticum, sed apostatam nominauit. Sed ne ratio quidem Diui Thom. pessima est, is enim, qui totam Christi doctrinam rejicit, nihil videtur eligere, sed penitus à fine discedere. Item, Apostasia motum quandam importat discedentis à fide: motus autem non habet speciem à termino à quo, sed à termino ad quem. Cum ergo apostasia ad Iudæorum superstitionem & errorem accedit, Iudæicæ infidelitatis reus est: cum verò ad paganismum, paganæ infidelitatis culpam contrahit. Quod fieret, vt apostasia, si hæresis est, in duabus speciebus eiusdem proximi generis collocaretur. Rectius ergo Diuus Thomas philosophatur, cum ait apostasiam nullam determinatam speciem infidelitatis præ se ferre, sed ad eam redigi & reduci, ad quam apostata accessit. Nam ex eo quod recessit à Christiana fide, apostasia speciem non habet, sed circumstantiam quandam aggravantem, iuxta illud, vltius erat eis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrosum conuertit. Quo magis eos innotuit, quia contrariam sententiam verba D. Tho. rationesq; desectunt. Sed eorum argumenta videamus.

Vnum est, quod hæreticus homo per multiplicationem hæresium, hæreticus esse desineret. Nam si in aliâ & aliâ hære-

LIBER DVODECIMVS.

377

hæresim quotidie laberetur, quousque totam prorsus desereret catholicam fidem, iam ex hæretico per augmentum hæresim priore nomine amisso apostata fieret. Alterum argumentum est, quod poenæ in iure aduersum hæreticos decretæ apostatas etiam comprehendunt, id, quod non esset, si illi non essent hæretici: quum nulla lex canonica sit, quæ in huiusmodi apostatas animaduertat, nisi in hæreticis contineatur. Postremum argumentum grauius est multo, quàm cetera, quod Bonifacius octauus apostatas hæreticos esse definierit in hæc verba: Contra Christianos, qui ad ritum transierint Iudæorum, erit tanquam contra hæreticos procedendū. *in 6.*

Sed primum argumentum non est difficile eludere.

Quamlibet enim hæreses cumulentur, si Christum homo ille generaliter profiteretur, & sub Christiano vocabulo eius fide impugnat, hæreticus semper erit, apostata non erit. At vbi primum & Christi nomen & totam omnino religionem deserere instituerit, apostata sit, & nomē hæreticos amittit, non per hæresim superioribus adiectam, sed per apostasiam nouā, quæ hæresis non est, sed maior aliquid hæresi. Quis autē dubitat, minora per maiora aboleri, & nominibus commutatis priora in posteriora transferri? Dispositiones mutantur in habitus, & nomē dispositionis cessat. Scientia viatoris in scientiam comprehensoris vertitur, & scientia illa prior fidesque & fidei nomen eluitur. In continens in continentijs sæpius iteratis prauus efficitur, & nomen illud vetus euanescit, aut certe in grauius aliud permutatur. Quapropter nihil est admirandum, si asserimus, hæreticum per apostasiam, quæ nouum crimen est, ab heresi separatum, multoque grauius crimen, quàm hæresis, antiquum nomen amittere, & nouum comparare, præsertim quum hæreticus apud veteres sanctos non ille apertus hostis sit, sed falsus propheta, qui venit in vestimentis ouium: leprosus itē, qui dum rectis praua permiscet, colorem sanum macula aspergit: Pharaonis magnus, qui veritatis imaginem præ se ferens veritati resistit: sors deniq; & nubes sine aqua, arbor autumnalis, sydus etiam, quæ omnia aquæ fructus, lucis speciem obtinent. Cum ergo hæretici nomen, ge-

*De haer.**in 6.**Matth. 7.**Exod. 7.**1. Pet. 2.*

Bbb

acralen

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

neralem quandam Christi professionem connotet, non est absurdum, si, cum connotatio abest, absit quoque haereticum vocabulum. Quemadmodum, si quis cenam ad sequentem diem varijs poculis quam maxime possit, varioque item sermone produxerit, cena iam illi mutato tempore in ientaculum, aut prandium etiam couertetur, nec proprie nomenclaturam priorem retinebit.

Secundum verum argumentum ita refellitur. Non est dubium, quam apostata in poenas haereticorum incurant. Id quod ab ineunte ecclesia perpetuo seruatum est, quemadmodum ex Cypriani opusculis, vel maxime liquet. Falluntur autem in ea replurimi, quod omnes ecclesiae leges à iuris voluminibus petendas esse existimant, in quibus vel Raymundus, vel Gratianus, vel quilibet alius decretis sanè quam plura congesit. Hinc enim Caletanus non ster præceptum ieiunij quadragesimalis, quonia in decretis pontificijs, quae passim circumferuntur, non apparet, vix potuit constitui, eodemque labore penè confectus est, dum legem quaereret, qua clerici monasticam religionem professi, ad diuinas praescriptas preces exolucendum astingerentur. Multa sunt, mihi crede, ecclesiae leges, quas non scriptura, sed vsus inseruit. Nec conciliorum atque Pontificum scripta omnia iuris contriti volumen complectitur. Apostatarum ergo poenas ante Bonificium octauam mos ecclesiae praescripserat. Sed quonia quispiam dubitauit, illius dubitationem Pontifex in eo capite resoluit, definitens non aliter aduersum apostatas, quam contra haereticos procedendū. Verūm è Pontificis verbis & diffinitione non habetur, apostatas haereticos esse. Nam illa particula, Tanquam, similitudinem rei aliquando, non semper veritatem affect. Cuius rei exempla non est opus in praesentia referre: quia in sacris & profanis literis obuia sunt plurima. At de hoc argumento, cum nominis etiam controuersia habeat, nimis multa dicta sunt.

Ad 5. 272. Illud porro rethmonium, quod Hieronymi nomine scho. & Theologi iuris periti etiam tenent, Hieronymi non est, sed à Magistro sententia acceptum, Diuus Thome. ceteraque dem. eps, vt solet, vsurparunt. At, si illa Hieronymiana

LIBER DVODECIMVS.

378

tonymiana ad Damasum epistola de triu hypostascon vocabulo accuratius relegatur, Diuus Hieronymus in ea potius sententia est, vt existimet è sensu non è verbis hętesim estimandam. Equid enim aliud sibi vult, cum ita loquitur? Ab Artianorum præfule & Campensibus triu hypostascon, nouellum à me homine Romano nomen exigatur. Interrogamus, quid tres hypostases posse arbitrentur intelligi. Tres personas subsistentes agunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit sententia, ipsum nomen inflagitant: quia nescio quid veni in syllabis later. Et quia vocabula non edicimus, haereticis iudicamus. Et multa alia posterius eiusmodi, è quibus intelligas, Hieronymum nihil sibi in recta & sana intelligentia à crimine haerescos timuisse, sed non à voce, ubi venenum sub melle latere suspicabatur, reformidasse. Alioqui illud Hilarij Hieronymus legerat, de intelligentia haerescis, non de scriptura orta est, & sensus, non sermo sit crimen. Itaque ex verbis inordinate prolatis in haerescis suspicem incurere fortasse possumus: in haerescim, si error in fide absit, non possumus. Quam eam fides in intellectu sit, necesse est, in fidelitatem, cuius species est haerescis, in intellectu quoque esse. Item, veniati nihil contrarium est, nisi error: quom ergo haerescis fidei veritati aduertitur, sine dubio est error. Sed quonia interdum legislatores & iudices iuris fictione & praesumptione in foro exteriori crimina persequuntur, dicta factaque externa, quae haerescim testari solent, & haerescis vocant, & pro haerescibus puniunt. Quemadmodum & in eos, qui foris deserunt fidem, operentur externo cultum idolo exhibent, quamuis ex metu id faciant, perinde animaduertunt, ac si interius à fide & religione descisissent. Sed quod ad voces attinet, nihil moror. Nam sicut externa testatio & professio fidei interdum fides nuncupatur, ita etiam externa testatio haerescis eandem quoque nomenclaturam habet. Rerum quippe signa & imagines rerum sepe nominibus appellatur. Quo modo proverbum illud vetus atq. laudatum, cui ego vix unquam sum assensus, verū est in sermone vulgari, Ex verbis inordinate prolatis incurritur haerescis.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

At sermone propositio, vt diximus, heresis apud Christianos error est eius, qui fidem Christi generaliter se habere profiteretur, nec tamen veram habet. Sed enim de rebus ipsis eos, qui fidei & religionis iudicium exercent, admonendos putavi, vt non eodem modo dictorum ac factorum iudicia faciant. In factis sanè, quæ ipsa per se tetra ac flagitiosa sunt, nihil est periculi, si ritu Iudaico circuncidentem aut idolo demoniùe sacra faciente pœnis hæreticorum muldent. Tametsi non sum nescius, viris & Theologie & iuris peritissimis placuisse id, quod mihi ipsi non displicet, vt quoniam illiusmodi homines non sunt aut heretici aut apostatae, nisi iuris fictione & presumptione probabili, iudices fidei in ea ipsa quidem externa flagitia studiosè nimis ac diligenter inquirent, num re vera ex interiori infidelitate proficiscantur & prodeant. Quod si cõsuleris, non errore intellectus, sed cupiditate, metu, aut alia quavis animi perturbatione id genus scelera patrata perfecta que fuisse: tunc illa nõ tanquam hereses, sed leuiore animaduersione punienda. Verùm, quùm verba quãtuncunq; inordinate prolata, sepè à crimine hereseos, nonnunquam etiam à crimine omninò vacent, in eorum sensu & mente inuestiganda adhibeat iudex licet diligentiam vel maximam, sed si in verbis peruersis & inquinatis recta sententia elcentis appareat, sanaque & munda fides, admonendus est homo, corripiendus, terrendus quoque: clementer tamen moderateque mulcandus. Interdum verò dissimulante est vel tota poena mortalium inscitæ & imbecillitati condonanda: cum liberior loquendi licentia hominib; leuissimorũ, quib; errorẽ non habeat, vehementer coercenda sit: vt quæ afferant audientibus aliquando perniciẽ. At hæc vi à presenti influito aliena, quasi primoribus labris gustata nodimus. Quæ sequuntur, ea nostra sunt, atque ad hoc tempus & locum proprie pertinent. Quamobrem, vt breuiter quidem illa, sed enodate explicentur, ingenij quantum poterò, laboris plus penè quàm poterò, adhibebo.

ad q. ar.
gim.

Controuersiantur ergo iuris periti atque Theologi, an dubius in fide hæreticus sit: itemque similiter, eadem enim

LIBER DVODECIMVS.

379

enim questio est, dubitare de vna qualibet catholica veritate an sit etiam heresis. Nam esse, ratio illa posita prius in 2. m. videtur ostendere. Deinde & Augustini testimo. cap. 17. nium illud, errare est, verum putare quod falsum est, falsum quod verum est, vel certum habere pro incerto, incertum verò pro certo, siue falsum siue verũ sit. At qui de vna quavis fidei veritate dubitat, is habet certa pro certis, errat ergo contra fidem: fides enim, vt Bernardus ait, ambiguum non habet, quòd si habet, fides non est. Hæsitatio igitur illiusmodi error est cõ fide pugnans. Quare si pertinaciam habeat aduersam, procul dubio est heresis. Præterea, concilium Viennense doctrinam omnẽ aut temerè asserentem aut verentem in dubium, quòd substantia animæ rationalis nõ sit humani corporis forma, tanquam erroneã ac veritati fidei catholicæ inimicam reprobat. Non igitur ille solum errat in fidem, cuiusque cõtrarius est, qui asserit propositionẽ hereticam, sed etiam qui veritatem catholicam vertit in dubiũ. Quorsum insuper illud caput, Dubius in fide infidelis est, in titulo de hæreticis cæteris omninò capitibus præponetur, nisi vt intelligeremus, id genus homines & hereticos habèdos esse, & tanquã hereticos puniendos: Præterea, is qui dubitat, fidem amittit, alioquin nõ esset infidelis: at fides in baptisimo suscepta, nisi per heresim nõ amittitur. Adde, quod de ratione fidei est cõstans & certa firmitudo: vacillatio autem & dubitatio pertinax fidei corrumpit firmitudinem: est ergo fidei saltẽ indirecte contraria, atque adeò est heresis. Ea enim re error aduersus theologice conclusioni heresis est, quia fidei est indivisi- ble corruptor. His argumentis vtuntur illi, qui dubium in fide, si est in dubitãdo pertinax, hæreticũ censent. Nã si ex infirmitate, non ex pertinacia vacillat & claudicat, omnium vna sententia est, hunc hæreticum non esse: Adrian Modicæ, inquit, fidei, quare dubitasti? Dubitatio igitur hominis infirmi non suaditũs tollit fidem, quam in Gab. 3. d. imbecillo modicam ait Dominus esse nonnullam. A. 21. q. 2. Ar. h; verò auctores etiam ipsi eruditissimi contra sentiunt, cõtr. Firm. dubitationem in fide fidei quidem opponi priuatiuè, 3. p. 11. 23. e. non contrariè: heresim autem fidei esse contrariam sicut Ioan. postul.

Bbb 3

postul.

DE LOCO VSV IN SCHO. DISP.

*Aug. 6.
P. 1. 1. 1.
de har.
Aug. de An.
tho. in li.
de potesta.
nec. vide
Turcre.
li. 4. p. 2. c.
11. Mar. 14.*

positiue, sic enim scholastici loquantur, itaque dubitationem non proprie esse hæresim, etiam si homo prudens viderique dubitauerit. Quam opinionem multis & ipsi argumentis persuadere conantur. Primum est D. Tho. testimonium prioris ad Cor. 1. lect. 4. ubi docet, de ratione hæresis esse, ut quis privatae disciplinæ pertinaciter inhæreat. Nam electio, ut ait, firmam importat in hæsiōe: unde colligit, hæreticum non esse, nisi qui spernit disciplinā fidei diuinitus traditā, & pertinaciter propriū errorem sectatur. Quæ eadem sententia Hieron. est in ca. 3. epist. ad Gal. & in ca. 1. epist. ad Titum, inquit: Hæresis ab electione dicitur, quod scilicet eam hæreticus sibi eligat disciplinam, quam putat esse meliorem.

*2. 3. 9. 3. 1.
Geregi.*

Atque Augustinus lib. de uilit. creden. ad Honora. cap. primo, Hæreticus, inquit, est, qui falsas opiniones vel gignit vel sequitur. At qui dubitat, hic neque habet firmam in hæsiōem, nec alterutram questionis partem eligit, nec opinione falsam aut gignit aut sequitur: non est igitur hæreticus. Rursum, hæresis contrariè opponitur fidei, & non per negationem aut priuationem: at dubitatio, cum non habeat assensum nec dissentium, non aduersatur fidei contrariè, nam fides assensum præ se fert. Dubitatio igitur non est hæresis. Præterea, hæresis, error est catholice veritati contrarius, error autem assensus est, vel dissentus falsus: eum ergo hesitatio nec assensus nec dissentus sit, ne hæresis quidem est. Ad hæc dubitatio mediū quoddam est inter duas extremas controuersantium partes, fides verò & hæresis duo sunt extrema summè maximeque pugnantia: dubitatio igitur, quæ inter dogma hæreticum & veritatē catholicam intermedia est, non est hæresis, sed illius particeps atque vicina. En cause, quibus auctores sanè nobiles moueri solent, ut isto modo opinentur.

Nec argumenta eos aduersariorum vident, quò minus in sua sententiā persistent. Etenim cum primū illis obijciatur, dubium in fide infidelē esse, hoc ita repellat. Infidelitas, inquit, tripliciter accipi potest: uno modo secundum puram & simplicem negationē, ut dicatur quis infidelis ex hoc solo, quod non habet fidē, & hoc modo,

vt

LIBER DVODECIMVS.

150

vt dicit sanctus Tho. 2. 2. q. 10. arti. 1. in his, qui nihil audierunt de fide, non habent rationem culpæ, sed magis poenæ. Secundò capitur infidelitas secundum contrarietatem ad fidem, qua scilicet aliquis repugnat auditiæ fidei, vel etiam contemnit ipsam, & in hoc proprie, ut eodem loco Diuus Thomas affirmat, ratio infidelitatis perficitur. Tertius modus infidelitatis est mediū inter duos modos prædictos, & est fluctuatio quadam inter duas partes, nec vni nec alteri adherendo: quomodo Stephanus Papa loquitur in illo ca. 1. de hæreticis. Tres verò infidelitatis species eius esse intelliguntur, quæ proprie fidei contraria est, hoc est, non primo aut tertio modo, sed secundo.

Errare autem eos, qui certa pro incertis habent, ita deum esse interpretatur, si aut affirmant incerta esse illa, quæ certa sunt, aut negent etiam esse certa. Error enim est, propositio falsa verbo siue affirmato siue negato. Qui vero nihil vel affirmat vel negat, hoc proprie non errare, nisi forte is etiā errare dicitur, qui scopum non attingit, quam sagittam quidem non iecerit, collinearurus tamē si iecisset, in quem sensum peccatores in vniuersum errant, non in modo, qui operantur malū, verameritā illi, qui non faciunt bonū. Sed hoc improprium est. Alioqui, ut ad propositum reuertamur, si propter eā quod fidem certam esse oportet, quisquis incertus est, errorem habet, qui opinabitur Christum esse Deum, hic quoque proprie & errabit & erit hæreticus, nempe eum non habeat firmitadinem eam, quam veritas fidei requirit. Sicut enim dubitatio fidem pellit, ita etiā opinatio. Formido namque opinionationi conuicta, perinde certè fidei assensu repugnat, ut illa dubitantis ambiguitas. At est ne quisquam tanto ductus errore, ut veram opinionem esse errorem existimer, quia cum certo assensu, quem fides exigit, simul esse non potest? Qui igitur habebit certa pro incertis, nihil aut asserendo aut inficiando, sed quia pendēs animi nec veritatem catholicam, nec dogma contrarium eligit, is scilicet one iuris hæreticus fortè erit, voel certe proprietate non eris, cum non sit contrariè & posituè infidelis, quamquam est infidelis negatiue, aut etiam

Bbb 4

privatè.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

privatiud, eò quòd fides sine vilo errore & abiecta omni
formidine & cunctatione vera esse intelligitur: si autem
formidinem aut cunctationem habet, fides non est.

Quòd verò ex concilio Viennensi testimonium exci-
tatur, non modò nò est contra hos, sed maximè horum
causam opinionemq; confirmat. Cùm enim doctrinam
omnem siue asserentem siue verètem in dubium, quòd
substantia animè rationalis, humani corporis nò sit for-
ma, tãquam erroneam ac fidei catholice inimicam syn-
odus reprobasset, ne quispiam putaret dubium, atq; as-
sertionem eodem gradu & loco habendam esse, subiu-
git, Desinientes quòd quisquis deinceps asserere, de-
cedere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quòd anima
rationalis non sit forma corporis humani, tanquam he-
reticus sit censendus. In quibus verbis perspicuum est,
eos, qui eam rem in dubium verterent, non esse à concilio
tanquam hereticos condemnatos, sed eos tantummodo,
qui eius rei contrarium pertinaciter assererent. Nec
enim sine causa existimandum concilium est eos, qui in
dubium verterent, prætermisisse. Doctrina igitur ea, quæ
in dubium vocat catholicas veritates, inimica est fidei
Christianæ, non consummarè & absolute, sed imperfec-
tè & inchoarè: nam & suo quodã modo colores medi-
albo inimici & contrarij sunt, & non solum color aciei
extremus. Quæ ex re satis intelligitur, hesitationem me-
tam sine assensu atque dissensu neq; errorem proprie esse,
neque fidei omni ex parte inimicam.

Iam, quòd caput illud, Dubius in fide infidelis est, an-
te cetera ponitur in eo titulo, qui de hæreticis inscri-
ptus est, non probat, dubiũ in fide hæreticum verè esse
sed iuris fictione esse. Id quòd secundum eius tituli cap-
ostendit. Qui alios, inquit, Leo, cū potest, ab errore non
reuoocat, seipsum errare demonstrat. At qui hæreticis sa-
uent, & in eorum errore conueniunt, affectu illucientes,
nò errante intellectu, hi iuris quidem suspitione hære-
tici sunt, verè autem & proprie nò sunt. Error, Innocen-
tius ait, cui non resistitur, approbatur, & veritas quæ mi-
nimè defensatur, opprimitur. Quid ita nec enim caret
scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori de-
sunt

23. dist. 84.
Er. 10.

LIBER DVODECIMVS.

luit obuiare, Et Gregorius: Contentire, inquit, videtur
eranti, qui ad refecanda, quæ corrigi debent, nò occurrit.
Nec Stephanus Papa, cuius decretũ illud esse dicitur, a-
liter se ipse interpretatur. Nempe, docere volebat, qui-
busnam testib. fides habèda sit, & inter ceteros eos à te-
stimoniũ fidei rejicit, qui aut fidem veritatis ignorant,
aut dubij animũ in fide sunt. Hos enim Põtifex iure &
infideles esse sumit, & in testimonijs ferèdis mendaces.
Quæ circa primum illud caput non eò forsitan spectat,
vt ex illius sententia homines heretici iudicètur, sed eò
potiũ, vt fidei iudices intelligant, quosnam sint in cau-
sa fidei testes legitimos habituri. Absurdum enim esse, vt
infideles de fide aduersam Christianos testificètur, sine
infideles veritatis ignorance aut dubitatione sint, seu
multoq; etiam magis errore contrario.

At eum, qui non infirmitate, sed pertinacia dubitat,
fidei habitum amittere mihi vehementer probabile est.
Nam actum fidei omnis vel pertinax vel imbecilla du-
bitatio tollit, qui quidem ambiguum nò habet, & si ha-
ber, actus fidei non est. Fidem verò in baptismo susceptã
non nisi per hæresim perdi, huius opinionis auctores fa-
cile negant. Colorem nanque album non modo ates ex-
pellit, sed gilvus etiam & glaucus, ac ceteri omnino in-
ter medij. Fides item nò solum infidelitate excluditur, sed
etiam clara visione. Quam enim venerit quod perfectũ
est, euacuabitur quòd ex parte est. Nihil igitur obstat,
quin & per hæresim perfectè contrariam, & per dubita-
tionem & opinationem, quæ ex parte fidei aduersæ sunt,
fides ipsa tollatur.

Enimverò, quòd postremo loco argumentum ad-
ditur, facillimum est, Error quippè theologie contrarius
cũ & assensum falsum habeat, & in falsitate cõtinua-
tiam: indirectè licet, vndique tamen fidei aduersus est,
tum ex intellectu, tum ex voluntate. Dubitatio au-
tem pertinax ex voluntate quidem fidei perfectè aduer-
satur, ex intellectu nò item, vt qui, quamdiu dubitat, er-
rorem assensionemq; non habeant. Quæ ex parte ratione
cõtrarijs claudicare, qui aut admiratur, aut ambigit, is
se, qui sit vir doctus, nescire fatetur. Cũ ergo hæresis non

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

ex parte, sed vndiq; fidei contraria sit, efficitur, dubitationem hæresim proprie non esse, quantumvis dubitatio sic pertinax.

Quid ergo fati hoc est, vt de fidei veritate pertinaciter dubitantes non esse heretici videantur? Mihi quidē non videtur, quanquam alterum earum opinionū metaphysicus probat, alteram philosophus moralis non se probat. Ad normam siquidem Metaphysicę legesq; contrarium a dialecticis physicisq; prescripseras dubitatio neque speciem habet, neque formam. Nihil enim asserit, nihil ponit, quod aut res sit, aut forme rationē habeat. Constat autem, quæ proprie contraria sunt, ea duas formas esse maxime repugnantes. Quo modo satis euincitur, dubitationem, nec esse hæresim, nec fidei esse contrariā. At si philosophi moralis sequimur leges, quæ in id spectant, quod frequentissimum est, tum vero hominē pertinaciter de veritate catholica dubitantem, eundem nullum omnino eorum habere fidei verē contrarium, profur in credibile est. Quod enim quispiam vel de conclusione aliqua, vel de vno etiam quolibet Theologiæ principio ambigat, nihil est admirandū. Quod autē non conclusiones modō in ecclesia certas, verum etiam omnia catholice doctrinæ prima principia in dubium vertat, nulla assentiatur, nulli repugnet, nequaquam verisimile sit, nisi velintus hominē quempiam fingere hærentē ad omnia & nunc, cui vniuersarum rerum infinita quæstio sit, & nullo loco constans & fixa veritas. Verū pone hominē cuiusmodi reperiri, qui accipit semper gradū pendat, nisi Christum generaliter profitemur, Christianiæ doctrinæ in generali probat, sic ergo cum scripturas sacras admittere, aut eorū ecclesie auctoritatem. Cum ergo is dubitauerit de vno quolibet dogmate, q̄ in scripturis inuenitur, vel ab ecclesia definitum est, si illi ostendat aut ecclesie definitionem aut scripturæ apertum dogma, necesse est illum aut dubium abijcere, aut credere ecclesie scripturæq; testimonia incerta esse. Nam si certa illi sunt, omnem facilitationem pellent. Merito igitur ecclesiastici iudices & Theologorum & iurū peritorum auctoritate confirmati, eos omnes hære-

LIBER DVODECIMVS.

182

hereseos nomine condemnant, qui de dogmate catholico pertinaciter dubitant. Sed nunc quid pertinacia sit, quæ vel maxime hæreticum perficit, quam breuissime explanandum est.

Quid autem hæresis esse sine pertinacia nequeat, non est primum queritum, non est difficile ostendere, tum communium omnium & Theologorum & iuris peritorum consensione, tum grauissimis veterum testimonijs, in quibus illa præclara sunt, quæ ex Augustino referuntur 24. questione 2. capit. dixit Apostolus & capit. Qui in ecclesia. Idem colligitur ex cap. Damianus de summa Trinitate, non enim tanquam hæreticus condemnatur, nisi qui doctrinam fidei contrariam defendere pretium. Plerumque præsumptio autem, sic enim vulgus arrogantiū appellat, radix est pertinaciæ. Et cap. vni. de summa Trinitate in 6. Illi censentur hæretici, qui præsumserint aut temerario ausu asseruerint, & cat. Et in Clement. de sum. Trinitate. Quisquis asserere pertinaciter præsumperit, & cer. Dinus quoque Thomas tantum abest, vt ab hac sententia alienus sit, vt non modō arbitretur, si hæresim sine pertinacia reperiri non posse, sed etiam condat, eam in hæresis ratione includi. Quam rem suadet in primis ex nominis origine, nam vt explicatum est, hæresis Græcè ab electione dicitur. Non est ergo hæreticus, nisi qui videns & prudens doctrinam eligit fidei contrariam, id quod sine pertinacia non fit. Vt ut deinde illo A postoli testimonio, Si quis aliter docet, & non acque-

Ad 5. ar. 2. hanc consuetudinem in quibus id vel maxime queritur, quid hæreticus sit, etiam sine illa hæresis esse possit. In epist. ad Ciceronem. Et de vni. dei. V. 18. Et cetera. 12. q. 2. 6. 2. cor. 11. 1. 4. Tim. 6.

Qua-

DE LOCO. VSV IN SCHO. DIS.

Quapropter etiam si rationes nec probabiles essent, nec factis idoneas ad faciendam fidem: communi tamen omnium sensu ea finitionis particula comprobaretur. Non enim arbitrantur hominem quempiam hereticum esse, quin idem in errore sit pertinax.

At quid pertinacia sit, à multis quidem addubitatum est, à paucis verò expeditum. Siue autem dicatur pertinax, quasi ninium tenax, seu plus etiam, quam decet animo præterdens, hæc enim minutula nimisque depicta libentius omitto, perspicuum est tamen, eum nunc vocari pertinacem, qui valde nimisque etiam in errore permanet, falsamque sententiam moridius tenet atque defendit. Ita à quibusdam definitur hoc modo, Pertinax est, qui id tenere præterdit, quod debet dimittere. Cui definitioni illa, vel finitioni, vel certè eadem, Pertinax est, qui in errore persistit, quem deserere tenetur. Facillimè dicuntur hæc, quis dubitat? Sed si ea pertinacia explicata est, quæ errori adiuncta facit hereticum, plures sanè in hæreticis habebuntur, qui heretici non sunt. Primum enim si error contra fidem sit, illum fugere ac declinare debeo, siue fidei contrariam esse videam, siue etiam ignorem. Errant quippe illi vehementer, qui ignorantem existimant obligandi vim à præceptis auferre. Non id, mihi crede, ignorantio efficit, ut obligatione solvamur, sed ne res alias verita nobis impingatur ad culpam. Omnis igitur homo, etiam si in ignorantia versetur, errores fidei contrarios simplicitè & absolutè evitare debet, si eos nondum habet, & si habet, deslituere. Itaque si in eis persistat vel ignorans, id nimirum tenet, quod dimittere tenebatur. Verù isthæc missa faciamus, quæ tenuis differuntur, quàm ut quis ea possit agnoscere, & ea persequamur, quæ facile vel imperiti comprehendant. Enimverò, cum homo imperitus vel ab episcopo suo est admonitus, vel à fidei iudicibus, vel à theologis insignis cuiuspiam academix, vel ab amicis etiam crudis & pijs, si adhuc errorem non deserit, in eo nimirum persistat, quod debet dimittere. Est ergo verè pertinax, si in verbi eius definitione neque abest quicquam nec redundat. Nihil igitur decrit, quod ad hæresim constituen-

LIBER DVODECIMVS.

35

stuentiam est necessarium. Habet enim homo ille errorem fidei contrarium, in quo etiam est pertinax. At minime ambigitur, eiusmodi hominem, tamen omnino peccat, hæreticum tamen non esse: si non existimat, sententiam suam ecclesie esse contrariam, sed aut episcopum aut inquisitores, sic vulgò appellantur, aut Theologos academix falli. Quocirca nondum viderur ex ijs, quæ dicta sunt, pertinacia illa innotescere, quæ hæresis constituitur. Sed ne hanc rem quidem ea pertinacia insignia patefaciunt, quæ ut edereat, plurimi sine causa iudicant. Nam rei huius quosdam notas septem, alios duodecim, alios etiam viginti edidisse peruulgatum est. Et cum signa ex illis quædam dubia sint, potest accidere, ut aliquod signum dubie datam pro certo à fidei iudicibus sit acceptum, ita fiet, ut pertinax is & hæreticus iudicetur, qui hæreticus verè non est. Sed quoniam aliter iurisperiti, aliter theologos hæc & similia tractant: iurisperiti, quatenus tenere manu res possunt, theologos quatenus ratione & intelligentia: exponamus primò ad theologorum leges, quæ nam ea pertinacia sit, quæ hæresim perficit: deinde, si fieri potest, intra quoque prudentibus pertinacix huius signa notasque tradamus, non illas tam multas, tam varias, tam ambiguas, sed per paucas, fixas atque constantes.

Ratio igitur hoc theologis postulat, ut pertinacia, quæ hæresim facit, non sit temporis diuturnitate estimanda. Ut scilicet ille sit pertinax, qui diu in errore persistit. Certè si constaret quod vna solùm hora quispiam, Deum non esse trinum, ex animo defendisset, is hæreticus ab ecclesia iudicaretur, quæ ex vno actu quantumvis breui, vel adorandi idola, vel puerum circumcidendi, solet homines, tanquam si essent hæretici, iudicare nequaquam iudicatura, si crimen hæreticos diuturnum longumque illud replet exigeret. Rursus, si quis sciens prudensque totam fidem abnegarit, quamuis breuissimam moram interposuerit, apositata verè & iure ab ecclesia censetur, ergo & ille hæreticus iudicabitur, qui manifesto si lei articulo repugnauerit, etiam si repugnantia illa diuturna & longinqua non fuerit. Præterea, ut fidei actus omnibus suis

numcris

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

*Quæ sit
et perit
natura, quæ
heretis ex-
ign. 2. 2. q.
1. art. 2.*

numerus expletus sit, temporis longinquitas nulla est ne-
cessaria, ergo nec hæreticos aduersa actio diuturnitatem
sibi erroris vendicat & requirit. Illud rursum ratio theo-
logia docet, hæreticum eum esse, qui volens vnicuique
dogmati assentitur, tum etiam cum intelligit ecclesie fi-
dei esse contrarium. Vt si quis postea, quam illi contat-
rem, quam credit, vel sacris literis vel ecclesie parte de-
finitioni refragat, sui ad huc iuris sententiaque hirs, non
scilicet vera heretis est, atque in sua specie perfecta. Id
quod egregio argumento Coieranus demonstrauit. Fi-
des enim assentiu intellectus perficitur, ex consensione
voluntatis in eo, qui rem, quam credit, cognoscit esse ca-
tholicam veritatem, ergo & infidelitas dissentiu intelle-
ctus perficitur, ex consensione voluntatis, in eo, qui rem,
cui assentit, cognoscit esse contra ecclesie communem
fidem. Contrarium enim contrarias oportet esse no-
tiones. Confirmat autem hoc vel maxime præclarum il-
lud Augustini testimonium iniquentis, Constituumus a-
liquem id sentire de Christo, quod Photinus opinatus
est, exillimantem ipsam esse catholicam fidem. Istum non-
dum hæreticum dico, nisi manifeste sibi doctrina catho-
licæ fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat, elege-
rit. Præterea, qui sic tenet errorem fidei contrarium, ut non
separatus ab ecclesia corrigi, sine dubio est hæreticus,
ut August. idem in epist. ad Gloriam & Kiclium affirmat.
Sed qui videt suam opinionem aduersam esse catholicam
fidei, & ad huc in ea permanet, hic non est paratus ab eccle-
sia corrigi, cuius videbet auctoritatem tenent & contem-
nit, verum igitur crimen heretis admittit. Quæ ex re
intelligitur, pertinaciam eam, quæ hereticum facit, sem-
per solumque in eo inueniri, qui dogma aliquod tenere
pergit, cui cognoscit catholicam sententiam aduersari. Id
vero nominis ipsa quoque notio declarat. Perinax quippe
is dicitur, qui plus nimio in propria sententia hæret. At
qui opinionem suam intelligit commuui ecclesie senten-
& fidei repugnare, atque in ea persistat nimis, profecto il-
le in priuata sententia perseverat, verè igitur est perti-
nax, imò hæc sola consummata pertinacia est, quæ abso-
lute cum fidei constantia pugnat, atque adeo sola ea sim-
pliciter

LIBER DVODECIMVS.

244

placiter hæretum conficit. Nam que in modum, ut pau-
lo ante dictum est, fides ea electione perficitur, ubi is, qui
vult veritati assentiri, intelligit illam esse catholicam ve-
ritatem, sic & heretis contra omni electione consum-
matur eius, qui aduersante catholica fide propria sen-
tentiam videns volensque complectitur. Equis enim eo
perinacior esse potest, quem desuscipit causa propo-
sitaque sententia nulla ecclesie vis, nulla catholicorum de-
pellit auctoritas. Præclare itaque Hieron. interpretatur,
hæreticum idcirco subuersum esse & proprio iudicio co-
demnatum, quia suo arbitrio ab ecclesie institutione dis-
cessit, quæ discessio proprie consentiæ videtur esse da-
natio.

Quibus rebus positis, illa confectaria sunt. Primum, si
dogma aliquod nondum est certum & expeditum ad ca-
tholicam fidem attingere, quamuis plerique viri docti exi-
stunt, à Deo esse reuelatum, peccat ille quidem graui-
ter, qui cum eo dogmate pugnat, esse item pertinax, qui
plurimorum & doctissimorum auctoritatem contemnit,
tamque obstinatione quadam sententia repudiat, sed non
est hereticus, quoniam pertinacia illa tamen impudens
& vitiosa est, non tamen in ecclesiam tendit, sed in vitios
illos eruditos ac pios, quos ille arroganter despiciat ac
pro nihilo putat.

Illud deinde confectariu est, si certum exploratumque
sit, dogma vnumquodlibet fidei veritatem esse, qui igno-
rauerit eiusmodi dogma ad fidem spectare catholicam,
& quam admonitus ab episcopo, ab hisque, rursum, qui-
bus fidei cognitio concessa est, à viris demum doctis &
pijs placitum suum præfractè nimis obstinateque defen-
derit, hic temerarius, contumax, præceptis insolens, sapientia
hæretus, & quibusque huius generis nominibus notari
poterit, nec tamen etiamnum notam hærescos habebit,
quia, dicendum est enim sapiens, pertinacia eius nondum
cum fidei veritate & ecclesie auctoritate pugnat, sed
cum eorum sententia, qui se fallere & falli possunt. Re-
cte igitur D. Thomas asseruit, eum, qui paratus est corri-
gi secundum ecclesie determinationem, hæreticum non
esse: quia non ex malitia errat, sed ex ignorantia. Quod
de

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

de crassa etiam ignorantia dictum accipio, nam que affectata est, hanc non tollit, quin peccatum sit eiusmodi, eiusmodi esset, si a sciente & vidente committeretur. Nepe affectatus error ex electione est, nec paratus est ille corrigi, qui de industria commotionem ecclesie doctrinamq; declinat. At, qui ex ignorantia non affectata errat, hic quodammodo inuitus est & repugnans, non libens & voluntarius. Quocirca nec errorem elegit, nec grauare feret, quum ab ecclesia corrigetur, errorem suum ipse corrigere.

Veru nostris hisce documentis illud in primis obiicitur, quod error ille ignorantie vitiosus mortale peccatum est. Praesertim post admonitionem episcopi docti prudentium iudicium, Theologorum sapientium. Peccatum autem mortale hoc non nisi sub infidelitatis genere continetur. Tres vero solum esse infidelitatis species Diuus Thomas definiuit. Cum ergo animus eiusmodi nec Paganismus, nec Iudaismus sit, erit profectio haeresis. Adde, quod si quis ex ignorantia vitiosa & supina hominem occideret, vere & proprie homicida esset, in eoque penas incurreret, quae fuerint homicidis a iure praescriptae. Eadem vero causa subest in eis, qui manus violentas clericis attulerint, atque in ceteris omnino sacrilegis. Qui igitur ex ignorantia crassa post susceptum Christi baptismum errorem habuerit fidei contrarium, is vere erit haereticus. Actus enim, qui ex huiusmodi ignorantia proficiscitur, simpliciter & absolute, & volentis est & consentientis, poterit ergo excusari quidem ne tam grauis culpa sit, non autem ut haereseos culpa non sit, & eius omnino generis, cuius esset, si a non ignaro proficisceretur. Adde etiam Diui Thomae testimonium in haec verba. Ab errore circa articulos fidei non possunt aliqui propter simplicitatem excusari, quin sint haeretici, praesertim quantum ad ea, quae ecclesia solennizat, & quae communiter versantur in ore fidelium. Sed circa alia, quae indirecte pertinent ad fidei disciplinam, ut quod Isaac fuit filius Abrahae, non iudicatur aliquis haereticus, nisi ab errore non recedat, etiam viso quod ex eo sequatur. Haec illi. Quae verba adeo aperte cum hac nostra doctrina pug-

1. Cor. 11. lect. 4.

LIBER DVODECIMVS.

pugnare videntur, vt non sit necesse argumentari. Sed Hom. 6. in & Chrysostomus videntur quoque nobis aduersari, qui epist. ad illum Pauli locum, Cum modestia corripientes eos, Titum. qui resistunt veritati, &c. de eis accipit, qui non aduersari, sed studio discendae veritatis veritati resistunt. Titum. 2. laudi affectu, sed studio discendae veritatis veritati resistunt. At Paulus de haereticis loquebatur, quos alio loco semel atque iterum commonefaciendos esse corripientes, docetque praecipit, sed post vnam & alteram correptionem deuitandos.

Quibus argumentis breuiter ita respondeo. Diximus supra dupliciter aliquod peccatum in genere & specie collocari, vno modo formaliter & directe, altero modo materialiter & reductiue. Dent mihi Latini veniam praecor, si verba minus Latina usurpauim. Sic a dialecticis accepimus, materiam in praedicamento substantiae ponimus, punctum in genere quantitatis, embryonem in eius specie animantis, cuius gratia a natura paratur, poni inquam, non per se & proprie quidem, sed per accedens, & quasi improprie. In moribus itidem quaedam peccata sunt in sua specie perfecta, quae videntes & scientes de industria committunt, & ea proprie per se, & formaliter in sua quoque specie reponuntur. Alia vero imperfecta sunt, quae praeter intentionem ignorantes admittunt, & eiusmodi ad speciem & genus per accedens reducuntur. Error igitur ille catholice veritati contrarius, quando in vino ignorantia est, ad speciem heresis referretur, nec tamen heresis perfecta erit, nec perfecta infidelitas, quae, vt antea etiam dictum est, in tres species a Diuo Thoma distinguitur. Prima itaque obiectio minimo negotio pellitur. Illa altera difficilior est, vbi quaeritur, qui hominem ignorans perimit, vere homicida est, atque adeo penas homicidii contrahit, si eius ignorantia est in vitio, is autem, qui contra fidem errat post fidem in baptismo susceptam, nec tamen haereseos vere perimit, nec in penas haereticorum incidit. Quae sane quaestio ita soluitur. Non est haereticus, nec Theologorum, nec Iurisperitorum vsu, qui in heresim illam imperfectam inuenit, nec heresis illa imperfecta in frequenti vulgatoque sermone simpliciter & absolute haeresis est, sed ille

Cec

sed ille

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

sed ille tantummodo hæreticus dicitur, qui formaliter & electione quasi dedita opera cum cõmuni fide pugnat. Quare nisi à perfecta & consummata hæresi nulum hæreticum nominabimus, si frequentem eundemque proprium huius vsus vocabuli volumus cõseruare. Eam rem quoniam tum ex nominis origine & notione, tum ex veterum testimonijs, tum ex communi omnium sensu paulo antè ostendebamus, nihil est necesse acta agere. Hinc illud est, excommunicamus omnem hæresim extollentem se aduersus catholicam fidem. Non errorem, ait, extollentem se aduersus episcopum, non aduersum inquisitores, non aduersum Theologos, aut Parisienses, aut Salmaticenses, aut Complureses, aut Bonomenses, sed aduersus catholicam fidem. Hinc enim illud, Non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ. Non dixit, sanis sermonibus episcopi sui, non eorũ, qui de fide inquirunt, non Theologorum etiam multorum, sed Domini nostri, &c. Quod si vel in diuinis libris, vel in ecclesiæ doctrina nõ acquiescit, hæreticus est, quãuis non sit nec ab amicis, nec à Theologis, nec à fidei iudicibus admonitus. Contrà verò, si horum omnium repudiatis & monitis & præceptis, sermones tamen Dei & ecclesiæ non industria repudiat, sed ignorantia, hæreticus nõ est. Nec verò eadem causa subsunt, vt cetera vitia, cum ex ignorantia crassa supinaque prodierint, & nomen & speciem amittant. Non enim homicida is solum dicitur, qui hominem data opera occidit, sed qui iniuste occidit, quamuis animi perturbatione, aut etiã imprudens id fecerit. Atque item similiter in reliquis.

Iam D. Thomas vel prudenter fidei iudices admonet, idẽ illis præcipit, quod non suspicari modo, sed sumere etiã atque existimare debent: vel non putat ea, quæ in omnium catholicorum ore versantur, ab vilo omnino fidei ignorari posse, nisi qui errore affectauerit: vel de hæresi imperfecta intelligit, quæ nec pertinaciam requirit, nec absolute & simpliciter hæreticum facit, sed quodammodo. Atque hoc responsum idem illa etiam verba recipiunt, quæ ex 1. par. supra scripsimus.

At

LIBER DVODECIMVS. 336

At Chryostomus à nobis stat, non contra nos. Qui enim non studio errandi, sed discendæ veritatis doctrinæ resistit, cum doceri paratus sit, cum nec Chryostomus, nec alius quisquam hæreticum propriè vocauerit. Et illos tamen, de quibus Paulus Timotheo sermonem faciebat, graue peccatum peccauisse, veri in questione non potest inueniri ergo, Chryostomo auctore, error fidei contrarius, qui tamen in vitio est, non tamen est hæresis: quia non est malitiosus error, sed ignorantis. Quod si Chryostomi interpretationem sequimur, non erit Paulo de hæreticis sermo, qui, quoniam obstinate pugnares sunt, non sunt admonendi, sed vitandi. Quæ sententia iudices fidei videntur sequi, cum in vniuersum iubeant, hæreticos vel omnia fraterna correctione denunciari. Quod vtiq; præceptum vulgo datum prudentia plenissimum est, quanquam non omnium hæreticorum aures, vt quidam falso putat, ita clausæ sunt veritati, vt ab amico præsertim docto & sapienti verum audire non queant. Hanc spem, fateor, de amicis hæreticis nõ sunt passim indocti habituri: paucorum erit ista fiducia, eaque prudētissimorum, sapientissimorum, cõiunctissimorum, qui & prudenter intelligant, quorum non sit desperanda salus, & sapienter amiceque possint suos ad fidem ecclesiæ reuocare. De quibus non valdè obfirmatis, Paulum quoque ad Timoth. loqui haud absurdè intelligimus: Nolo autem, vt quispiam quamuis doctus & amicus, hac periculossima aetate, vbi hæretici obfirmatissimi sunt, vel plerique, vel omnes, fraterna correptione aburatur, nisi firmiter & certo existimaue- rit, hæreticum esse ex animo conuertendum. Non enim propter cõiecturas, aut verosimiles, aut etiã probabiles, tem tanti momenti debet periculo exponere, præsertim cum experimento exploratum fuerit, quantum nostratibus in commodi attulerit in crimine hæresi intentata correptione. Meminisse debet vir doctus & prudens Pauli mulieri cõsulere, vt maneat cū viro infidelis: quod videlicet inter gentes, quibus tunc scribebat, spes erat, vt vxor virum suum ad fidem alliceret. At vbi ecclesiã cõperrit, inter iudeos præsertim vxores potius corumpi à viris, prudent.

Ccc 2

De here-
ti. ca. Ex-
communi-
catis.

1. Tim. 6.

1. Tho. 2.

1. Cor. 6.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

prudētissimè sanxit, ne vxor ad fidem conuersa cō viro infideli maneret. Quis lege non Pauli cōsiliū euerit, sed firmavit. Sic fidei iudices, quando multis magnisq; experimentis acceptis legem tulerint, de denūciando hæretico quamuis occulto, fraternæ correptionis legem à Christo præscriptam non violant, sed stabi- liant. Nisi naturæ iuribus legislator repugnavit, cum sapientissimè edixit, Si tibi voluerit persuadere frater tuus, aut filius tuus, vel filia, sive vxor, quæ est in sinu tuo, amicus, quem diligis, ut animam tuam, clam dicēs: Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu & patre tu, non pareat ei oculus tuus, ut miserearis & occul- tes eum, sed statim interficies, &c. Deut. 13. Hęc igitur ex in crimine hæresis populo seruanda est diligenter, ne dū per fallam misericordiam homini indulget, in re Chri- sti publicam crudelis sit.

Ad confir- mationem 2. qnti argum.

Luc. 18.

Matth. 16.

Nec operæ precium erit hoc loco disputare, an Apo- stoli hæretici fuerint, quod, qui faceret, quæ hinc obli- gatione, aut quo potius cōuicio à tanto errore conuer- teret? Potest enim, Deus immortalis, absurdius dici quicquam, quàm ministros primos Euangelij ad vnum omnes, nō à fide modò alienos, verum etiam hæreticos fuisse: Quanto & verius & modestius illi sentiūt, qui ar- bitrantur Apostolos Christi nō ex malitia, nec de indu- stria, sed ex animi perturbatione & ignorantia peccasse. Apertè illis Dominus mortem & resurrectionem suam prædicabat, & tamen ipsi, ut Lucas ait, non intelligebāt, quæ dicebantur: & credemus nos post tot adeoq; ma- gnas turbas excitatas, discipulos nō perturbatione ani- mi, sed malitia dubitasse? Nā incredulitas & duritia cor- dis cuiusmodi illa fuerit, euangelista nobis exposuit, in- quies, Quia his, qui viderant eum resurrexisse, nō cre- diderunt, illi porro, qui viderant, digni omninō erant, quibus fides haberetur: sed falli poterāt tamen. His er- go nō credentes Apostoli quidam & multis & incor- ruptis rebus duris erant, increduliq; etiam erant: at non Deo, sed hominibus, Pertinaces itaque erant aduersus homines, non aduersus Deū & Christum eius. Quæcir- ca Christi discipulos hæreticos insimulare, stultitia est mani-

LIBER DVODECIMVS.

manifeste, si ea, quæ diximus in hæresis finitione con- sistuenda, rectè & dista & confirmata sunt. Confirma- tum est aut multa esse, quæ concurrant, ut quispiam hæ- reticus constituatur. Primum, errorem habere oportet. Deinde ut is error catholice veritati contrarius sit. Ter- tio loco certum esse necesse est atque expeditam, errorem illum veritati catholice repugnare. Quarto, errori per- tinaciam adiungi, non quamuis, sed quæ cum certa ec- clesie regula pugnet. Quinto, ut is error sit post susce- ptam fidei professionem in illo, qui Christo se credere professetur. Hactenus Theologis nostris attenuatè pres- se que sinuimus, quidnam hæresis sit, vnde illis statim perspicuum fiat, quamnam sit hæretica propositio. Nam in mente eadem profus res sunt, in voce eadem vel scri- pto hæretica propositio dicitur, quæ hæresim interiorè enunciat, illiusque est omninō signum. Quia verò solus Deus nouit & corda & cogitata filiorum hominum, ne- mo mortalium profectò potest alterius habere clarè co- gnitam hæresim, & satis firmè conceptam animo atq; comprehensam. Quamobrem, cum vox scripturæ que ipsum, ac cetera demum omnia externa signa fallacia aliquando fiat, non est facile certas & constantes for- mulas fidei iudiciis exprimere, ut rectè atque ordine valeant de hæresibus iudicare. Nam Theologi quum compertum habuerint, propositionem aliquam fidei ca- tholice esse manifestè contrariam, subscribent fortè il- lico, hæreticam illam esse, quoniam interdum de rebus ipsis audè positis ex genere naturæ loquuntur, & eas, quas circūstantias appellant, quandoque aut negligunt, aut certè in iudicium fide ac diligentia deponunt. Itaque suo se munere probè sanctos arbitrantur, si vnū illud explorauerint, an error, cuius ab eis nota queritur, fidei apertè aduersetur. Cum autem ad hæresim perfi- ciendam eam, quæ legibus proscripserit & damnata est, quedam alia sint, ut diximus, necessaria, non videtur esse bene consultum multorum infirmitati & innocen- tix, nisi fidei censores iterum atque iterum admonen- tur, ut diligentissimè errantium iudicium, ingenium & animum studeant indagare, illudque potissimum, an

DE LOCO, VSV IN SCHO. DISP.

et in pertinaciam habeant, que supra studiosè nobis & sedulo diffinita est, quòd in hac re vel maxime ecclesiastici iudicii cardo versatur. Nec satis est ad sententiam de hæresi ritè iusteque ferendam, hæresim ipsam suspitione attingisse, sed comprehensione quadam opus est, ut sine errore de erroribus iudicetur. Nisi enim illos iudex quasi manu teneat, præcepta ferè erit temerariumque iudiciu. Quòd si in causa sanguinis id civiles leges prescripsere, ut probationes essent luce meridiana clariore: quid fieri oportet ab ecclesiæ iudicibus in eis causis decernendis, in quibus non solum res, honor, fama, vita hominis vnus periclitatur, sed totius etiam generis ac familiæ præclara & sempiterna exilimatio? Age ergo normas præstituamus, quibus ecclesiæ iudices iurò in hæresi dijudicanda uti possint.

CAPVT IX.

Regule tres, ad quas fidei externa iudicia dirigenda sunt.

Prima formula in promptu est, ipsius contra se extantis testimonium, quòd in omni foro exploratum est, admissi criminis argumentum, præsertim si crimen suum reus sua sponte & voluntate testificetur. Tamen si ea etiam confessio, quam à reo iudex questione ac tormentis exprimit, secundum leges tum civiles, tum canonicas idonea est ad faciendâ in externo iudicio fidem, sed de toto hoc de confessionis & questionis genere commodius non à iurisperitis solum, verù à quibusdâ etiam optimis viris familiariter colloquantibus, quàm ab vllis Theologis vlla in schola disputatur. Nec verò quempiam velim in eam sensum formulæ huius verba interpretari, ut reus, qui hæresis fortasse vim & naturam nescit, hæresim ipse sit suo iudicio aestimaturus, illumque sententiâ iudices. Sed ita accipi oportet, ut reus eum factorum atque dictorum suorum, eum propriè conscientia atque animi testis contra se sit, iudices ex factis, dictis, mente, ingenioque illius hæresim deprehendant, cuius notione ante oculos positam habere in omni fidei religionisque iudicio debent. In hominem præceptor olim meus incidit, qui vehemèter se ipse affirmaret hereticum esse.

LIBER DVODECIMVS.

esse. Quid ita? rogar. Cur te hereticum esse arbitraris? Respondit se tenere contra catholicam fidem. Hic ille vrger. An tu credis catholicam fidem falsam esse? Minime gentium, inquit iste, ideò enim me hereticum existimo, hoc est errantem, & à veritate alienum, quia contra fidem catholicam sentio. Iam præceptor risum corine te non valens, ab stulte, ait, eò enim minus hereticus es, quò magis te hereticum opinaris. Salus quippe res est, si tunc errare te sentis, quàm fidei catholice repugnare. Sic hominis stultitia est non tam Theologie rationibus, quàm prudentie manibus comprehensa. Mihi etiam ipsi aliquando contigit, ut à iudicibus fidei errores nescio quos denotandos acciperem: certe hominis eius errores, ut postea comperi, qui iudicium nec iussu nec auctore ad tribunal venerat, sed sacerdotis cuiusdam suasu & consilio, què penitentiaè administratum habebat. Spontè igitur suoque iudicio hæreses aduersum se plurimas, sic censebat, excipiente notario, prodidit. Ad me ergo itum est, ut errorum notas ederem. Quos ut multos variosque conspexi, ceptum mecum ipse attentius cogitare, quoniam eorum auctor haberi posset. Quicumque porro is esset, partim ex Artih, partim ex Macedonij, partim ex VVicleffij, partim ex Lutheri fontibus, quasi quosdam diduxisse iuulos videbatur. Crederes eum assidue in omnium hereticorum lectione versatum. Quòd si vlla esset rerum consequentia & connexio, errorumque compositio & coagmentatio aliqua, mihi quoque iniecta esset ista suspicio. Sed cum cernebam, in tanta errorum copia non complexionem esse, non vinculum, in tante hominis portus, quàm hæreses veniunt in mentem. Nolui itaque de erroribus iudicare, nisi prius auctoris ingenium & iudicium explorassem. Ergo iudices rogo, num copia sit videndi hominis. Ait esse. Nam datus erat in custodiam, & coniectus in carcerem. Soluitur vinculis, coram me producit, intueor oculos, animo certo, video illum parum sana mente esse. Periculum ex rebus præsentibus feci, quas longum esset commemorare, probavi ita se habere rem, ut ante ego cogitarem. Vix tamè a iudicium animis opinionem infixam potui diuellere. Sed victandem, & persuasi, atque,

DE LOCO VSV IN SCHO. DISP.

ut erant viri boni, dederunt manus, amicumque sponte confessum, suoque iudicio conuictum, in parentum domum cerebro vacuum quidem, sed omni etiam pena vacuum dimiserunt. Ac de his nihil est necesse, vt Theologi precipiant sed tamen ea cognoscenda, pertinent enim ad eum vsu, quem iuris prudens sunt & locis theologicis habituri, de qua re hoc libro disserimus. Reliqua deinceps persequatur, nam formula hæreticorum attingenda fuit.

9. 2. ar. 4.
c. 1. l. 4.

Alceram D. Thomas protulit in prima parte, & in priorem ad Corin. epistolam. Ea est huiusmodi: Si error fidei contrarius circa ea sit, quæ nullo modo est probabile ab errantibus ignorari, quin ad fidem catholicam certò pertineant, tunc iudices tuto de hæresi pronuntiant. Vt si, exempli causa, homo quiuis etiam de media plebe aut negat Christum crucifixum, verè mortuum, verè à mortuis excitatum: aut ait, superfluum esse & vanum orare pro mortuis, nullo premio iustos à Deo affici, nullo supplicio improbos, & cætera similia: si vir in schole Theologia diu multumque versatus contendat spiritum sanctum à filio non procedere, aut patrem & filium spiritus eiusdem duo esse principia, aut non esse tres penitentiæ partes, aut Christianiam nullo modo esse licitam cum hostibus belligerare, aut episcopum non esse superiorem simplici sacerdote, aut quicquam eiusmodi, quod incredibile est nescire Theologos ad ecclesiæ communem fidem attinere, præsertim si in schola, vt dixi, per diu sese ac valde exercuerunt. Quæ in re non dabitur, quandoque à iudicibus per remissionem nimiam aut magnam certè ignorantiam erratum. Nolo enim suspicari, fidei leges per gratiam esse, aut populi furori, aut potentiam voluntati concessas. Fuerunt ante hos paucos dies theologi quidam habitus doctissimi, in ijs erroribus deprehensi, quos & Lutheranos esse proprios, & ecclesiæ communem fidem aduersos, nemo ad dubitare poterat, qui vel mediocriter rebus Theologicis esset instructus. Coacti sunt hæreses abiurare quasi suspecti, de hæresibus non conuicti. Cum tamen, si hæc non dico ad rhythmicorum aut musicorum acerrimam normam, sed ad per-

LIBER DVODECIMVS.

389

ad perpendiculum communis iuris & vulgarem rationis formulam dirigerentur, nullum facilius erat procliuusque iudicium. Turpe fuit autem ea dubitare peccatos, quæ ne rusticis quidem dubitant, neipè nullo pacto verisimile fieri, vt homines in earum, quas diu multumque tractarunt, ignorantie versentur. Equis autem credat, viros theologicissimos, sic censebat vulgus, earum rerum infetos & iudices, quæ Theologis vniuersis notæ & pernulgatæ sunt: Erat in animo, quæ horum Theologorum fuerant, errata subscribere: vt in hac quasi imagine & huius præscriptionis regula illustrior appareret, & admonerentur quoque futuri iudices, vt alio periculo saperent, neque animi relaxatione & molliorem, elementiam, & misericordiam esse arbitrarentur. In illis nimirum & reis & iudicibus, ne quod perniciosum exemplum esset proditum, pertimescebam. Quod cuius exemplo sit, iure fieri putant. Sed quoniam iam rei ipsi decellernat, omniq; odio carent & inuidia, non putavi eiusmodi errores traducendos, quos si conuictos & consignatos ederem ad sempiternam memoriam turpitudinis, non solum in mortuos reos, sed in viuos etiam iudices videret maledicta conferre. Quamquam sortè ibi timoreo, vai non erat timor. Sed utrunque res habeant, iurisperitos admouus, ne in animum inducant credere, nullos esse pertinaces, nisi qui iudicium monitiones præceptaque despexerint. Ante hominum hortatus istos, crede mihi, vera hereticorum pertinacia reperitur, eorum scilicet, qui minime ignorant opiniones suas contra fidem ecclesiæ venire, ipsa vero omnium fidelium vox idemque communis sensus, non pro vna monitione dico, sed pro mille sufficit. Quapropter ecclesie vnam vocem qui spernit, hic multo pertinacior est, quam si sexcentas, aut Theologorum aut iudicum contempserit. Ac de secunda quidem regula hæcenus. Tertiam hanc habebimus.

Si de cuiuspiam errantis pertinacia dubitant iudices, duæ res illis sunt accuratius transigende: quarum vna Theologorum propria est, altera cum Theologis iurisperitorum etiam communis. Priorem ergo à Theologo iurisperitus mutuabitur, posteriorem autem suo sibi

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

iure vindicabit. Primum igitur a sapientissimis Theologis illud explicatum diffinitumque habeant iudices, an error, qui in iudicium venit, cum fide catholica aperte pugnet. Nam vna ex hac parte dupliciter heresicos iudicium excludatur: vel quia incertum est dogma illi errori contrarium catholice fidei veritatem esse, vel quia repugnancia erroris eiusmodi & catholice veritatis obvia est, & in opinione posita. Vt si, verbi gratia, olim negaret quis epistola ad Hebræos esse Pauli, habeat autem pro certo illam esse canonicam, & de auctore epistolæ quærit, moueat, non de auctoritate, sunt Theologi qui sentiant hæc illam esse. Ego verò nisi ecclesie definitio obstaret, non puto, qui existimem Christi fidem in nullo extremo versari discrimine, si libri canonici auctorem nesciamus, modo sciamus librum esse canonicum. Quocirca siue Pauli, siue Luc. seu Barnabam illius epistolæ auctorem quispiam dixerit, si solida ei est fixa, & constantis epistolæ auctoritas, non continuo Christi fidem euerteret. Cui igitur tempore D. Hieron. nondum fuerit exploratæ cognitum, an fidei certa veritas sit, Pauli illam ad Hebræos epistolam scripsisse, si error aduersus ad tribunal fidei tunc referretur, criminis fortasse quidem iudicium fuisse, sed hæresicos iudicium non fuisse. Item, Dei auxilio peculiari nos egerit, ut sicut oportet credere, sperare, diligere, possimus, fidei dogma est longè certissimum. Qui inficiabuntur, nullos esse habitus spei & charitatis in infos, illi dogmati huius, quidam sentiant, repugnabunt, sed quia ea pugna, tamen valde probabiliter apparet, non tamen est manifesta ratione comprehensa, eorum hominum error notandus est, temeritas & impudètia notanda: hæresis ne suspicanda quidam ante facti concilij Trident. decreta. Qui locus nullo etiam commemorante fidei censores admonet, ut id mutui, quod à Theologis sunt necessario acceptum, non à quibusuis accipiant, sed ab eruditis, expertis, exercitatis. Qui scilicet cum exploratum habeant, qui nam ex Theologie locis certi ac firmi sint, qui contra probabiles & non necessarios, tum argumentorum Theologorum frequenti atque expedito vii facile quoscunque errores deprehendant, qui fidei catholice dilucide refragen-

LIBER DVODECIMVS.

390

refragetur. Altera etates, ut iudices diligentem nanent, et etiam, quò illis errantis pertinacia patescat. Quæ si in eubium fortasse vertitur, & neque ex parte aut dicitur aut factis, neque ex errantium statu, conditione & ingenio colligitur, non alia eam ratione melius deprehendent, si erranti certum signum catholice eius veritatis ostendat, cui error illius contradicit. Vt si proferatur apertus aliquis scripturæ locus, aut definitio legitimi concilij generalis, aut decretum concilij apostolicæ sedis, aut vna quelibet alia certa norma eorum, quibus & catholice veritates & contra-rio omnino hereses diiudicantur. Quod si hinc signis notatis, platis ille cessarit, argumentum erit ignorantie probabilius: si repugnauerit, argumentum erit pertinacitatis certissimum, præsertim si nec ingenij nec doctrinæ expertus sit. Nam si adeo iudicium imperitus est, ut hæc rerum intelligentiam nullo modo habere possit, equidem nullam certam regulam præscriptionis, & latere exprimeret, ut hominis eiusmodi pertinacia innotesceret. Certè si qua est causa pinguis, Minerua describenda formula, ea erit sententia ecclesie communis, fideliumque consensus & inspiratio eadem, quibus si ille aduerserit, tum etiam cum videri contra se venire omnes, pertinax atque adeo hæreticus existimabitur. Nec necesse erit tamen orbem omnium peragere, rerum, & singulorum fidelium rogare sententiam. Nam quæ sit fidelium singulorum, neque ante aliquam, nec diligentem inquisitionem & inquisitione perpenditur, sed quodam quali prudente sensu iudicatur. Quemadmodum enim si quispiam neget omnem ignem calefacere, non est opus, eorum maxime in naturam habeatur, propositionem illam generalem in dictione & demonstratione singulorum ignium, sed significatione potius & ratione declarare, cum quibusdam demonstrationis eadem sit de cæteris ratio. Sic in fidem ecclesie ille erit pertinax, qui supponeat aut ciuitatis fidelibus vniuersis in fidei sententia repugnauerit. Sed relinquamus, idque langiamur in certam nostram, inepti enim sumus, ut hebetes ac rudes ad regulam & lineam exigamus. Hæc verò omnia, quæ in hac postrema constituenda regula diximus, si ad vulgaris prudentie rationem dirigas, recta fortasse erunt, si perpendere ad

Sic fuit interpretanda est sententia Bar. l. Turor. ff. de suspell. l. i. c. Felini in rubrica. de heresi. c. Card. in Clem. i. de imm. l. Tur. Qui sententia est inquisita - non a dno unione esse legitimum, vi qui ad concensuit, hic pertinax censetur.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

re ad exactioris disciplinæ præcepta velis, reperientur quædam fortasse non recta. Quid enim in tam iniquabili & rerum & ingeniorum veritate præscribere nos possumus, quod æquabile inter omnes & vnum omnibus esse queat? præsertim cum id genus causæ propemodum coniecturales sint, in quibus iudices iudicij quibusdam atque vestigijs in ipsa penetrare hominum corda pertentant, quæ si cognoscerent, non egerent perpendicularis, non normis, non regulis. Quid igitur hæresis sit, quæ hæretica propositio, qua demum via ac ratione vtrique & theologo & iurisperito interoscenda, mihi iam satis superque dixisse videor.

CAPVT X.

De propositione erronea, sapiente heresim, piarum aurium offensiuam, temeraria, scandalosa.

Dinceps ut erat propositum, de propositione erronea videamus. Cuius notio ac definitio non eadem omnibus, sed sua cuique est, vti hic etiam verum id esse comprobet. Quæ homines, tot sententiæ. Illud autem in primis definitum & constitutum sit, propositionem erroneam ab hæretica non cogitatione modo, sed etiam separari. Non enim, ut quidam existimant, concilium Constantiense, vnde varia ista errorum genera accepimus, propositionem erroneam usurpat in significatione generali, ut erroris heretici & ceterorum genus commune sit, quæ videtur esse eius nominis propria significatio. Et quis enim credat quicquam aliud esse propositionem erroneam, quam errorem? Sed concilium, ut dixi, ab hac usurpatione longe abest, id quod statim planum faciam, si verba patrum adscribam. Compertum est, inquit, ex præfatis articulis plures esse notorie hæreticos, alios non catholicos, sed erroneos, alios scandalosos, quosdam piarum aurium offensiuos, nonnullos temerarios. Quæ forma sermonis esset & falsa & absurda, si propositio erronea pro quocumque errore communiter sumeretur. Iam enim rectè quoque dici posset post multas argumentationes enumeratas, in his quosdam esse syllogismos, quosdam inductiones, quosdam argumentationes, quod

LIBER DVODECIMVS.

391

quod quàm sit ineptum, nemo est, qui non intelligat. Si ne dubio igitur erronea propositio ab hæretica secernitur, non tanquam genus ab specie, quod esset discriminationis, sed tanquam vna erroris species ab altera, quæ vera rerum, non modo vocabulorum, distinctio est.

Illud deinde constituere debemus, quod prius forsandatum oportuit, sed doctrina fera non est reprehendenda, præsertim si in opportunum tempus reseruata sit. Constituendum ergo catholicas veritates non singulari modo, sed bipartito reperiri. Quædam enim sunt catholice veritates, quæ ita ad fidem pertinent, vt his sublatis, fides quoque ipsa tollatur. Quas non vsu frequenti, non solum catholicas, sed fidei veritates appellauimus. Aliæ veritates sunt etiam ipse catholice & vniuersales, nempe quas vniuersa ecclesia tenet, quibus licet eueris fides quatitur, sed non eueritur tamen. Atque in huiusmodi veritatum contrarijs erroribus supra dixi fide obsecrari, non extinguuntur, non petire. Has ergo nonquam fidei veritates censui vocandas, quamuis doctrinæ Christianæ veritates sint. Speciales orationes applicatas vni personæ per prælatos vel religiosos plus prodesse eadem, quàm generales, fratres non teneri labore manuum victum quaerere, sed licere eis esse mendicos, & complures alias similes propositiones, quas omnes catholici veras esse sine dubio existimant, ideoque veritates catholice vocari possunt, atque etiam debent. Quæ igitur propositiones huius posterioris generis veritatibus contradicent, eas equidem erroneas appello, quæ quoniam doctrinæ catholice aduersantur, errores sunt hæresim proximi, hæreticos non sunt. Nec nostro more nos ita loquimur, sed est etiam hoc in more positum sermoneque maiorum, vt nomen generis speciei illi absolute tribuant, quæ est in eo genere imperfectissima. Sic Aristoteles in prædicamentis dispositionem se iunxit ab habitu, cum tamen dispositio alias habitus plus genus sit. Virtus quippe, quam habitum esse nemo est qui nesciat, dispositio est perfecta ad optimum. Ac ne plura exempla, quæ sunt propè ianua mera, referamus, illud est passim vulgi etiam ore contrarium, quo animalis vocem, cum omnium animantium com-

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

communis sit, interdum pro his solum accipiunt, in quibus nihil aliud, quam vis animantis apparet. A qua consuetudine Paulus quidem abhoruit, quam animalem hominem dixit, quasi brutum expertemque rationis. Patres item concilij Constantiensis hoc sensu videntur esse locuti, si accuratè eorum voces expendamus, ex quibus facile intelligimus, erroneas propositiones contra catholicas fuisse locatas. Error itaque qui & minus quiddam quam aperta hæresis, & catholica doctrinæ tamen contrarius est, propositio erronea vocatur. Theologi denique modestiores, quam in disputationibus suis quæquæ sanæ doctrinæ aduersum hæreticum appellare non audent, temperato vocabulo erroneum esse confirmant. Quam verò in hunc sensum & vulgari consuetudine alligat, & compellat maiore Philosophiæ ratione, facile me patior in eum adduci libenterque, in eo cupio retineri. Est & propositionis erronee alius item gradus. Quam enim veritas aliqua, sapientum quidem opinioe vehementer, fidei veritas est, sed non est planè ab ecclesia definita, nec certo argumento demonstrata, tunc veritati illi aduersari non est hereticum, sed erroneum. Videlicet hæresis, quæ admodum supra diximus, à voluntate quoque errantium pendet, nedum ab intellectu. Error autem licet & falsitas, è rebus ipsis significatis perpenditur, nulla asserentis habita ratione. Ita licet veritas illa ad fidem suapte natura pertineat, quia tamen nec hoc certum nec expeditum est, hæretica pertinacia abest, error grauis & periculosus non abest. Similiter & propositio erronea tertio quodam gradu vocari potest, quæ certæ veritati catholice fidei aduersatur, non manifeste quidem, sed sapientum omnium longè probabili ac ferè necessaria sententia. Eius quippe ratio grauis est, qui hoc defendit, eorumque, quod vix omnes docti sentiunt, periculo graui de catholice fidei constare. Quicumque ergo vel doctrinam fidei appendicem liquidò euerit, vel fidem ipsam in discrimen adducit, vehementer ille tanè in Christiana disciplina errat, atque adeo eius dicta iure appellatur erronea. Vera de erronea propositione plura, si satis dicta est.

170.

LIBER DVODECIMVS.

392

Propositio verò sapiens hæresim à quibusdam de finitur ea, quæ in significatione, quam verba prima facie ostendunt, sensum habet hæreticum, quamuis pie intellecta sensum aliquem habeat verum, vt sunt, inquit, istæ propositiones, Pater est maior filio, Christus est creatura. Tres sunt dii. Quæ definitio nec vocabuli potestatem exprimit, nec rei distinctæ vim naturamque declarat, nec mutuo nexu cum illa est copulata. Quis enim dubitat, illam propositionem, ridiculum est Eucharistiæ sacramentum, solenni ritu per vias publicas circumferre. Lutheranorum hæresim sapere, quæ negat in Eucharistia corpus Christi verum contineri, & tamen in nullo pio sensu vera est. Huiusmodi propositiones multas in Erasmo, Iohanne Carione, aliisque quibusdam huius seculi scriptoribus passim leges, quæ nec aptas hæreses præ se ferant, nec sanum aliquem habeant sensum, sed quia hæresicos saporem quandam & odorem referunt, merito eas quidè dicimus hæresim sapere, qui verò illas proferunt, hos hereticorum & saporem habere & proferre odorem. Nec exemplum illa placent, quibus in suam definitionem illustrant. Veriora equidè exempla desidero & magis ad rem, de qua agitur, accommodata, quamuis in hoc genere nihil ab ipsis requirèdum est, qui omnes istos propositionum gradus permixtos esse ac confusos opinantur. Sed primum exemplum à Ioannis Evangelio Christi, doctrina sumptum est. Quod verò Christi doctrina & Evangelium hæresim sapiat, scribere ego non auderem. Illud secundum exemplum congruens atque aptum est, si eis assentiamus, qui exillamant, illam orationem, Christus est creatura, simpliciter veram esse, sed eam Theologos refutasse, quod fecerem quandam ab Ario contraxerit. In quam sententiam Dicitur Thomas multa dixit. Ac Sophronius in sexta synodo planè fateatur, Christum creaturam & increatum, idemque in tertio libro Ioannes Damascenus Sed & Hieronymus creaturæ nomen in Christo non horret. Ego vero semper habui persuasum, enunciationem illam & simpliciter falsam esse, & catholice fidei absolute contrariam. Est enim in creaturæ voce negatio inuis inclusa, quæ Christi supposito absolute diuinitatè tollit. Nam qui

3. p. 9. 4. et
28. 6. 27. 11
in 1. 1. 10
45. 22.

DE LOC. VSV IN SCHO. DIS.

qui dicit rem aliquam factam ex nihilo, is negat eam de substantia generantis extitisse, hoc enim discrimine, id quod verè & proprie factam est, ab eo, quod verè & proprie est genitum, separatur. Quemadmodum igitur illud, Christus egit esse, fidei aduersum est, quoniam in de perspicua argumentatione sequitur, filium Dei esse coepisse, atque adeo aliquando non fuisse, sic & illud, Christus factus est ex nihilo, fidei quoque aduersatur, quod implicite filius Dei de natura eius, à quo extitit, esse negatur. Siue igitur incipere, siue factum esse, seu esse creaturam, de filio Dei verè euunciari non possunt, quoniam infirmitatem abditam & latentem continent, quæ à filio Dei, pro quo nomē Christi accipitur, vel perpetuum esse vel esse à patre depellat. Itaque, ut mea fuit opinio, propositiones illæ ac ceteræ eiusmodi non tanquam sapientes heresim, sed tanquam hereticæ à Nicæa sapientem heresim eandem esse, mihi quidem non sit verosimile. Scilicet nempe haberetur is, qui quam rem vinum esse conlaret, hanc vinum sapere, nisi per iocum & ridiculum, diceret, iam patrem & filium & spiritum sanctum tres Deos esse, cum fide aperte pugnat. Nā sensus ille, qui pius dicitur, impius est. Pari certè ratione illa propositio, Deitas est crucifixa, heresim sapere dicitur, quam tamen, vt hereticam manifestè quinta synodus condemnauit. Illa item, essentia generat essentiam, in gradu sapientium heresim locaretur, quam in hereticarum numero poni oportere, Concilium Lateranense dedit. Quid illæ? Essentia diuina non est persona patris, in tribus personis tres sunt Deitates, aliæque plures huiusmodi, quas in sensu nouitio, & nuper a se excogitato, quidam veras esse dixerunt. Sane nihil tam absurdum dici aut excogitari poterit, quod in sensum aliquè fictum si derorqueas, verum non sit, ac rationi tum humanæ, tum diuinæ consentaneum. Sed consentaneum non est, sensa eiusmodi commentitia, ab vsuque sanctorum & ecclesie aliena, pia nuncupare, & homines fatiles talium sensorum excogitatione defendere. Ego certè, vt quod sentio loquar, harum propositionum auctores

LIBER DVODECIMVS.

395

res nihil minus, quam hereticorum sapore habuisse arbitror. Sed si in eis aliquem meo gustu percipio, inscitie sapor ille est, non hereseos. Quam verò loquendi vim & consuetudinem verborum teneo, propositiones ipsar, de quibus loquimur, non sapientes heresim dico, sed fidei manifestè contrarias. Sermones p̄rro illos per metaphorā figuratos, considerata intelligentia magis percipere possumus, quàm circūscripta definitione explicare. Quamobrem, quid heresim sapiat, quid non sapiat, non in definitione & argumentatione speculatricis disciplina, quàm sensu quodam gustuq; prudentie iudicatur. Videat hominem in Lutheranorum dogmatis expugnandis & intermolenda mente exercitū, qui, vt canes venatici, in libro, què legendum suscipit, hereses odore quodā suspicionis quàm sagacillimè peruestiget, cuiusq; libri auctorem corruptum esse acutissime sentiat. Leget cum librum fortasse alius stipes sine sensu, qui nihil omnino indagare, nihil ostendere, nihil ne suspicionem quidem possit attingere. Quales sunt hodie non pauci, qui Iapritam Cremensem, Henricum Herpp, Ioannem Taulerum, aliosq; huius farinae auctores quotidie habentes in manibus, quotidie in ore, eorum errata tamen, mentis, animam, non odore villo, non vestigijs, no sapore capiunt. Videlicet, abuluit Dominus à Iuda & Hierusalem iudicè & prophetam, & Ariolum, & senè, & sapientè, de architectis, & prudentem, nō solum eloquijs mystici, sed heresis occulte dijudicande. Quid ni muti sint canes & latrare non valeant, quibus ad inuestigandum nulla iam est sagacitas natū? Et cum tor signis lupi declarent, qui sint ac velint, quid querent ac desiderè, canes tamen serè stupor oppressit, pastores verò creuitiè & obsurdè sunt nescio quo modo, vt nec ea, quæ à viris sagacibus monentur, audiant, neque ea, quæ à lupis genuntur, videant, nisi forte omnes & pastores & canes fupidi timore obmutuerunt. At qui vnde liber stupiditas accidat, ad ecclesie perniciè idem est. Securi enim in potuerunt viri improbi non modo ad aurè ad mouere sermonem, qui vt cancer serpat, sed parentius venenū spargere, atque euomere virus pestilentissimum erroris sui.

D d d

Quòd,

DE LOCO. VSV IN SCHQ. DISP.

Quòd, si mens non laua fuisset, etiam occultum atque in venis inclusum, à sano humore secerni & intermisci poterat adhibita diligentia & cura, grauique & acuti iudicio, quàm potest color albus à nigro, aut dulcis sapor ab amaro distingui. Sed non est huius loci ecclesiæ calamitatem deplorare. Nunc enim id solù agitur, propositionum saporis magis sentiendi & gustandi viribus discernendos, quàm speculandi. Causa quippè hos, non natura distinguit. Itaque non præceptis & regulis, sed prudentia & sagacitate dijudicantur. Expediã breui rem hanc, & planam exemplo vno faciam. Leges illam propositionem, Pater maior me est, in Euangelio. Habet illius doctrinæ auctorem cognitum & perspectum antecedentia & consequentia in Euangelio verba diligenter attendis, eius doctrinæ principia reliqua memoria retines. Iã experire, nisi habes humore aliquo malo affectum gustum, propositionem illi, Pater maior me est, non hæresim tibi sapere, sed modestiam. Legebat eandem in Arrianorū libris Athanasius, auctores intus & in ore nouerat Arriani disciplinæ causas & effecta, principia & connexa perspexerat, & que in Euangelio Christi dulcis erat super mel & huius, eadē propositio in Arrij libros transfusa sapiebat hæresim, eratque eius gustus vel amarissima. Atque ut idem vinum ex vase vno sapit picem, ex altero non sapit, & res eadem illud olet, vnde sit, & cœco male, ex arcula muliebri bene, sic vna & eadē oratio ex vno corde & ore odorem spirat in euandissimum, ex altero terribissimum, ex vno saporem suauem seruat, ex altero insuauem. Quemadmodum etiam videmus, aquam à radicibus & canalibus, per quas transit, aliud atque aliud & olere & sapere. Non itaque iterum ipsarum orationumque natura, sapor odore omnis existimandus est, sed tum res, tum orationes ipsæ à venis aliquando & vitijs per quas permeant, saporis & odorem accipiunt. Saporis igitur propositionum, ut dixi, non tam scientia, quam prudentia dijudicat. Quæ circa, que propositio hæresim sapiat, que contra non sapiat, non Theologi quibus, sed prudentes solùm atque experientes poterunt iudicare. Idem verò de propositione male sonante, seu piarum aurium

LIBER DVODECIMVS.

394

aurium offensiuam dixerim. Est enim, ut linguæ nariumque, ita & aurium, iudicium suum, absurdos & abhorrentes sonos respicientium. Quemadmodum autem non solum res falsæ atque perabsurdæ, sed graues quoque ac veræ sententiæ inconditis verbis elatè offendunt aures, ac ter præsertim & acutas, sic Theologorum aures terebretes, & religiose, non à sententijs modò falsis & hæreticis, sed ab ijs etiam abhorrent, quas intelligenti iudicio percipiunt malè atque absurdè sonare, quamuis nullam in eis falsitatem hæreseos deprehendant. Dupliciter ergo de propositione malè sonante loqui possumus: vno modo generaliter, quò omnis propositio fidei contraria fidelium aures offendit, eoque magis, quò apertius illam vident fidei catholice esse contrariam. Alio modo specialiter, quò gradum quandam propositionum consistimus ab illo hæreticarum supremo distantem. Quæ ratione ea propriè malè sonantes propositiones & piarum aurium offensiuas dicimus, in quibus nullus error fidei aduersus manifestè notari potest, sed absolum nescio quid atque absurdum, quod indignum esse pijs & religiosis auribus videatur. Enimvero in hisce absolis & absurdis propositionibus discernendis, nollem equidem imperito atque imprudenti vulgo aures dederim, quorum est iudicium pinguisimum. Sanè quanquam nonnullis in rebus, que fidelium omnium scilicet cõmunes sunt, iudicium rectum ad eò doctis, atque indoctis, est & promiscuè & cõmuniter à fide datum, ut que propositiones vulgi opinione malè sonantes habentur, intelligentium quoque iudicio malè sonantes fieri sint: at promiscuum vulgus auditum plerumque hebetiorem habet, interdum etiam tenacitorem, quàm opus est, & multa sepe tum auribus accipit, tum animo fert, que tunc atque intelligentes aures aspiciuntur: quedam contra refutat quasi absolis, quæ Theologos peritos & sapientes non modò non læcessunt, sed ne mouent quidem. Theologos, inquam, peritos & sapientes. Nam in quibusdam aurium sensus fastidiosissimus est, in quibusdam etiam superbissimus. Quia igitur vel Theologi quidam nonnulla respuunt, quæ aures elementes & modestas

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

minimè offendat, necessarium est, si res has rectè & sapienter diiudicare volumus, aurium habere sensum politum, rectum, subtilem, prudentem. Quod si propositionum absonarum consonarumq; iudicium ecclesia in vulgi auribus collocasset, illam certe propositione, Beata virgo peccatum originis à primo parente contraxit, malè sonare, & pijs aures offendere iudicaremus. Illa enim audita vulgus sine dubio perstringitur, percutitur, torquetur. At piarum aurium offensio crimen est. Id autem in crimine ponere, quod ecclesia ab omni alienum crimine censuit, temerarie insolentia est. Euangelij iè verba que dam, si turba nobis lex est, malè sonantia fuisse, & piarum etiam aurium offensiu. Turbas quippè aliquando Dominus vocibus ambiguis, obscurisq; turbauit. Quin insigniter atque asperè discipulorum quandoque teneras auriculas perculit, nà Phariseorum aures mordaci solebat radere vero. Pharisei audio Christi verbo scandalizabantur: plerisq; discipulis durus erat illius sermo: turbis habere demonium videbatur. Nec est ambiguum hoc tempore esse Phariseos quosdà, esse stolidam turbà, & multitudinem falsis opinionibus obrutam, certos demùm esse discipulos, quibus est sermo veritatis durissimus. Hi si abusus reprehendas, qui in imaginibus & colidix, & ornãdis, in sacellis, tēplis, monasterijs, sepulchrorũ monumentis, sempiternisq; memorijs condendis sunt plurimi: si affirmes, in huiuscemodi interdum, vel potius nimium sæpè plus varietatē valere, quàm religionem, diabolum, quàm Christum: hi inquam, fortasse dicent, se Lutheranis opinionibus occupatum intolerabiles sonos fundere. Non est igitur hæc bēda ratio vulgi promiscui, imbecilli, perturbati, imprudentis, sed prudentis, sinceri, pijs, incorrupti. Nec Theologia modo requirenda est, sed pietas & prudentia, sine qua nullas aures possunt consentaneos sonos abhorrentesque discernere. Itaque, vt semel finiamus, eum non sit cuiusuis malè sonantē propositionem à bonè sonantē distinguere, prudentissimi Theologi, quod iam iterum ac sæpè dixi, consulendi à iudicibus ecclesiæ sunt, nisi velint in hanc rerum iudicij vehementer errare. Et quamuis

Ioan. 6.

LIBER DVODECIMVS.

quamuis nullam nos quidem comprehensionem habeamus, definitionē nullam, qua iudicari valeat singulas in specie malè sonantes propositiones iudicare, illud tamē speciatim admonere possumus, huiusmodi propositionū duos esse gradus, Vnum earum, quas antè diximus, heresim sapere, videlicet, quæ fidelium gustatui malè sapiat, eodem malè sonantē auditui. Verùm quia gustatus sensus pinguior & crassior est, auditus subtilior & acutior, alter gradus malè sonantiū propositionum est, quæ licet heresim nō sapiant, sonum tamen quendam absurdum & peregrinum referunt, quia doctrina sana sinceroq; & solido ecclesiæ sermone discrepare videatur. Quæ ratione pijs illæ aures feriunt & asperè & grauitè, tamen tunc ita feriant, causa sæpè oculatissima est. Huius generis illa exempla videntur appositissima, quæ Conciliū Constantin. notauit. Graduationes, & magisteria vniuersitatis esse vana gentilitate introducta, & rãrum prodesse ecclesiæ, quantum diabolus, Siluestrum & Constantinũ errasse ecclesiã dorãdo, Ecclesiam Romanam esse synagogam Sathanæ, Electionem Papæ à Cardinalibus per diabolum fuisse introductam. Item, Papam non debere dici sanctissimum propter officium, Alioqui diabolus diceretur sanctus, quia est officialis Dei. Item, plures Romanæ salutari ex conjugatis, quàm ex clericis. Item, monacharum nō esse pietatem, item Romani episcopi monachiam post D. Hieronymi tempus exortam esse. Itē, Phocam instituisse Romanam ecclesiam omnium esse ecclesiarum caput: & alia innumera, quæ, ne longum faciam, pretermitto. Quod si quis adeo tenui palato est, vt has etiã propositiones hereseos sapore referre iudicet, eò equidem non magnopere contendeim, presertim si de hac vna & inem altera sermo sit. Quamquam mihi fateor, palatum torpescit quandoq; ac inæt, auris subtilior & erectior est. Ita mihi videor facilius posse propositiones auditui, quàm gustatui percipere, sed, vt dixi, neuter sensus regulis instituitur, si defuerit prudentia & spiritus quidam diiudicandi: si verò hæc aduerint, sine preceptis nostris theologi iudicium poterit esse vel rectissimum. Ac de propositione malè sonante hæc auctus.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

Propositio verò temeraria duobus iisdem modis v^o surpari solet: & communiter, & propriè. Communiter, vt omnis propositio à fide auersa temeraria quoque appelletur, etià si heresis manifesta sit. Ecquid enim in consideratissima ac dementissima temeritate pleniùs, quàm Christi ecclesiam contradicere? Propriè autem ea vox usurpatur, quum a sœuicario, vt temeraria notari potest: vt hæretica, vel erronea, vel sapiens heresim non potest. In quem sensum possit propositiõnũ gradus postremum locum propositio temeraria tener. Temetas porro non vno & simplici modo intelligitur. Temerè enim ea quandoque fieri dicimus, quæ non consilio, sed fortuito geruntur. Quo modo ea temeraria sunt, quæ turbulentè & inconsultè effusa sunt. In hoc verò significato temeritas, quæ nullo delectu aut discrimine dicitur ad iudicandum, sapientie contraria est, in qua nõ casus & fortuna, sed ratio & consilium valet. Qui ergo nulla aut ratione aut auctoritate impulsus res ipsas assermat, sed temerè scribit & distinat, vel quod in buccam venit, iure is tanquam stultus & temerarius reprehenditur. Nam quamuis vera aliquando dicat, sed vt vera dicat, tamen non id consilium & ratio, sed fors & casus efficit. Qualia sunt nonnulla, quæ viri quidam p̃i in vita rebusque gestis Christi Domini magis ediminficuntur quàm coatemplantur, quæ etiam scribunt, non tam verè & prudenter, quàm deuotè & seruenter. Quorum est interdum ceca actemeraria quidam, & in assentiendo credulitas, & in asserendo facilitas: sed temeritas hæc tamen non est eiusmodi, vt à fidei iudicibus coerceri debeat, qui grauiorem errorũ censuram assumere suo iure possunt, seuioris huius vel imprudentis vel stultitiae non possunt. Fidei quippè cognitio illis mandata est, non prudentie, eius præsertim, quæ viros pios sæpè destituit. Videmus autem illiusmodi, seu meditationes, seu contemplationes, licet inconsideratè atque imprudenter, sine ratione & graui testimonio editas, cū pietate ferè atque adeo cum sanctitate esse coniunctas. Non decet igitur, vt simplicitas columbina seuerrissimi tribunalis iudicio vexetur, quantumuis illa sit inconsulta & imprudens

Dicit

LIBER DVODECIMVS.

396

Dicitur rursus & id temerè asseri, quod insolenter, ni-
mirumque audaciter asseritur. Quo modo omnibus in re-
bus asseuerandi temeritas pronunciandi; audacia tur-
pis est quidem, sed in his, quæ ad ecclesie doctrinam at-
tinent, est periculosa vel maxime. Habet enim contem-
ptionem superbam, ecclesiasticæ regulæ: quam contem-
ptionem nisi fidei iudices coercerant & comprimant, dici
non potest quatum discriminis omnis ecclesie doctrina
sit habitura. Quæ igitur nõ inconsulta oratione modo,
sed, vt verbis vtas grauioribus, cõfidenti audacia, info-
lencia proterua, exultatione impudeti, iactatione super-
ba, non contra fidem dico, sed cõtra ecclesiasticæ mode-
stie regulam asseruntur: ea Theologi in presenti teme-
raria censent, atque inter errorum gradus constituunt &
locant, qui, quoniam heresim appetentes sunt, à fidei iu-
dicibus sunt animati uertendi. Vt, Beatam Virginem non
esse in celos cum corpore assumptã, quod licet fidei mi-
nimè aduersum sit, sed quia cõmuni ecclesie cõsensioni
repugnat, petulanti temeritate diceretur. Ita, in baptis-
mo non infundi paruulis in formãrem gratiam & virtu-
tes, eum concilium Vienneuse contrariam opinionem
duxerit eligendam. Item, Angelum non esse simul cum
mũdo corporeo creatum, aut ipsum etiam non esse in-
corporeum; cum vtriusque rei contrarium concilium
Lateranense sub Innocentio tertio nos docuit. Item, Diẽ
iudicij ad certum quendam diem, mensẽ, annũ uen-
turum. Vt, verbi causa, ab hinc quinto vel sexto, quod à
concilio Lateranen. sub Leone decimo diligenter præ-
cautum atque pronisum est. Nec enim est parua temeri-
tas eius rei præiugionem usurpare, quam in christam di-
uinitus pater in sua posuit potestate, & neque Apostolis, ^{Lacti}
neque angelis reuelauit. Item, Ioan. euangelista fuit in v-
tero sanctificatus, atque in summa omnes ille propositio-
nes, in quibus à fidei & scripturarũ lege vniuersali quis-
piam sine idoneo testimonio, aut probabili ratione exi-
mitur. Nam huius generis exceptiones, temerariæ fidei
leges, tamen non tollant, præcidunt tamen. Est demũ &
ea temeraria propositio, quæ in doctrina fidei cum cele-
stis vniuersitatis cõmuni decreto ac definitiõne pugnat.

D d d 4

Quan-

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

Quamquam enim circumferuntur articuli Parisienses, qui non sunt articuli fidei omnes, quoniam nec hanc quidem vel longissime tangunt: sed eius academicæ tomæ de fidei & religione fixa constantiaq; decreta semper Christi ecclesia suspexit. Qui vero contempserunt, inanisque & leuia, ac pro nihilo existima uerunt, omnes ad unum periclitati suat, & ij qui manifestè ab ecclesia discesserunt, & ij qui ecclesie suere suspecti: postremo ij, qui in occulto adhuc latent, sed suo se tempore, ut ceteri, prodent.

Propositionem autè scandalosam quidam cum piarum aurium offensiuâ cõfundunt, ut uerbis distinguatur, se eadem profus sint. Atq; huius generis exempla illa ponunt: Tyrannus potest quilibet illius subditus occidere, Ieiunare imperitiosus est Christianæ perfectioni, Nullum est præceptum de baptismo suscipiendo. At ij ita perturbati sunt & confusi errorum gradus, nullus ut sit primus, nullus ut secundus, nullus ut tertius aut quartus. Propositio igitur scandalosa duob. similiter modis appellari solet. Prius usurpatione communi, qua omnis oratio, quæ occasionem ruinæ præbet, quamuis hæreticè aperte sit, scandalosa dicitur. Quo sensu Conciliū Constantinense ij. illam propositionem, Quilibet tyrannus potest licitè à quocunque subdito occidi, &c. tanquam hæreticam & scandalosam condemnauit. Quales sunt itè reliquæ dicitur, quæ ab his in exemplum sunt positæ. At uerò posterius scandalosa illa propriè oratio uocatur, in qua scandalum notari potest, hæresis non potest. Qualis illa fuit enumeratio incommodorum auricularis confessionis, in qua incommodorum enumeratione tæto cum Germaniæ scandalo Erasmius uersatus est. Tales illæ sunt siue committitig; fabulæ, seu narrationes etiam ueræ, quibus monachorum occulta uita, vel finguntur, uel deteguntur. Id quod sine dubio sine imbecillium offendiculo fieri non potest. Non enim hic scandalum more uulgi usurpamus, pro eo, quod aures offendit, quod siue fidelis populus horret: sed pro eo, quod infirmis causam ruinæ præstat, & q; ante fidelium pedes positi eos facit in illud incurrere, irruere, offendere. Sic ecclesie Romane abusus plebi rudi obijcere atq; in uulgus edere, scandalum est. Sic

LIBER DVODECIMVS.

403

Sic propositiones illæ scandalosæ sunt: Prelatus malus est uerè fur & latro, Per cõfuras ecclesiasticas clerus populum suppeditat & auaritiâ multiplicat, Sacerdotes criminose uiuentes sacerdotij polluant potestatem, Clerici episcopis decretalibus studentes stulti sunt, Dantes Cœmolynam fratribus mendicantibus sunt excommunicati, Confirmatio iuuenum, clericorum ordinatio, locorum consecratio, referuntur episcopis propter cupiditatem iuri temporalis & honoris, Vniuersitates & collegia uarietate hominum sunt inducta, Leguminibus & piscibus uenter infatur & turget, atque aded ad concubitum ac uenerias voluptates aptissimus redditur. Quorum nonnullæ hæresim sapiunt, non inficior, sed quamuis in uerum sensum descedantur, non solum error, sed ipsa etiam isthæc ueritas, qualiscunque illa sit, quæ forte in his didici inueniri potest, scandalum affert idiotis & infirmis. Non enim solum falsa scandalum faciunt, sed aliquando etiam uera. Ac de propositione scandalosa satis serè diximus. Propositionem autem schismaticam, seditiosam, maledicâ, & contumeliosam, quorsum attinet desinare? Quis est enim, cui non perspicua sint illa, quæ pluribus uerbis à quibusdam explicantur? Res itaque faciles & cuiq; per se satis expositas, consulo prætereo. Quoniam liber hic noster non pollicetur, quæ passim uulgata & contraria sunt, sed ea conatur exponere, quæ & sunt obscura, nec statim omnibus occurrentia & obuia. Sed ne Amaltheam quidem edimus, & bibliothecam rebus uariis instructam. Breuitati quippè studemus, atque uinam non hoc decipiat nos breuitatis studium. Decepit enim multos, quosdam, qui cū se breues esse patarent, suere longissimi, alios, qui cū se breues esse laborarent, suere obscurissimi. Sed hæc hætenus, iam pergamus ad reliqua.

CAPVT XI.

Quemadmodum argumenta Theologicæ inuenienda atque è locis ducenda sint.

DE notis & catholicæ ueritatis & erroris contrarij diximus, erroresq; ipsos, quam breuissimè sic

D d d 5 po.

DE LOCO. VS V IN SCHO. DISP.

potuit, internominamus. Sequitur, ut utriusque generi
nora queratur & formula, viam rationemque docere.
Que eadem erit ars argumenti inueniendi, ex locisque
Theologiæ ducendi. Quamquam Theologiæ argumenti
inuestigandi quidem atque eruendi cõmuniora præce-
pta sunt. Illud enim perspicuum est, omnium rerum in
contrarias partes facultate ex eisdem suppeditari locis.
Quocirca nihil minus hereticus è locis Theologiæ argu-
mẽta ducet, quàm Theologus. Sed illius incerta, infir-
ma, & specie veri fallacia erunt; huius, ut qui nõ vmbra,
sed veritate ipsam assecutus est, erunt certa, firma, & cõ-
stantia. Nec argumentationes tamen omnes Theologus
è locis certas exprimit, sed interdum, imò sæpè etiam
probabiles. Nec id solum, quia loci quidam incerta sæpè
argumenta præbent, sed quia locus firmus argumentũ
quandoq; præbet non firmũ. Nolim enim quisquam hoc
ducatur errore, ut si locus firmus est, omnia argumenta
inde ducta esse firma arbitretur, aut si cõtrario infirmus
est locus, omnia ex eo accepta infirma esse. E sacris quip-
pè literis interdum argumenta probabilia ducuntur, ut si
è sensu mystico petita sint, aut sensus etiam literalis non
sit exploratè distinctus. Atque ediuerso historiæ humanæ
auctoritas, imbecilla ipsa ea sit, certa aliquando argumẽ-
ta suppeditat. Quapropter vbi artè & præcepta adhibue-
rimus, quibus argumenta è locis Theologicis eruuntur,
adhuc iudicium deest, ut explorentur. Quod si nulla iu-
dicii ratio, nullum discrimen accesserit, copia quidem
argumentandi facilis & prompta erit, sed nullo in pretio
tamè nisi apud eos, qui res numero estimare solent, non
pondere. Perfectus autè absolutusq; Theologus nõ mo-
do varia è locis argumenta congeret, sed differentia &
contentientia, certa que & incerta secerneret. Quema-
modum enim dialectici consummati facultas duabus re-
bus expletur, inuentione ac iudicio, sic Theologũ instru-
ctum esse oportet cum ad inueniendũ, tam ad iudican-
dũ, si aut illi in Theologia differendi expleta futura est, p-
quam dico, & sua dogmata firmare possit, & errores cõ-
trarios refellere. Theologi porro iudiciũ tunc mihi vi-
deor instruxisse, cum locorũ Theologicorum & naturã
expressi.

LIBER DVODECIMVS.

398

expressi. Nempe è decem partibus, in quas loci theologi-
ci amplitudinem potestate inque diuisi, quænam earum
partium firma argumenta contineant, quæ verò infir-
ma, patefeci. Cumq; etiam veritatum catholicarum no-
te eadem sint & certissima signa, ut quæstiones fidei dif-
ferantur, & argumenta quoque certissima, ut conclu-
siones theologiæ probeantur, non aliud mihi negocij dã-
dum credidi in dijudicandis argumentis, quæ dogmata
nostra probarent, quàm datum paulò antè fuit in his no-
tis edendis, quæ nostras veritates insignirent. Pars ergo
illa iudicandi nec post ea, quæ diximus, admonitione ac
præceptis indiget, nec propriè ad locorum tractatũ atti-
net, què liber hic noster sua inscriptione pollicetur. Quod
cum perspicuum sit, sequitur ut differamus, id quod præ-
sentis est negocij, quibus rebus possimus eum, quem è lo-
cis theologiæ volumus, adipisci usum argumentandi. Vbi
illud primum occurrit, quod disciplinarũ ordo rerumq;
contextus ipse ac connexio monet, ut quisquis è theolo-
giæ locis inuenire cupiet, is communes præceptiones te-
neat, quas de inueniendis argumentis dialectici tradide-
rant. Hæc etenim, si est simpliciter breuiterq; dicendum,
quibus præceptis eruuntur à locis dialecticis, eisdem fer-
mè à theologicis, tamen si est alius quoq; quidam aditus
ad theologicos, ut ex ijs peculiari via & ratione argumẽ-
ta deriuentur, firma præsertim, quæ vsui theologi sunt
necessaria vel maxime.

Omniũ autem eiusmodi præceptorum illud est ca-
put, ut theologus habeat omnes theologiæ notas & tra-
ctatos locos. Notos, inquam, & tractatos locos. Nec enim
memoria tenuisse sit est, sed paratos & expeditos habere
oportet. Primum ergo discatur numerus naturaq; loco-
rum qui sint, quot sint, quæ vis cuiusq; ac proprietates. Quæ
res, siue à nobis accipientur seu ab alio, qui ad hæc scribẽ-
da paratior post me atq; instructior venerit, nõ multum
referet. Certè, quæ hisce rebus perdiscendis necessaria sunt,
ea mediocriter, ut mihi videtur quidem, libris superiori-
bus edocui. Locorum itaq; numerum, vires & propieta-
tes siue hinc, siue aliunde ad manum habere, id est in co-
rum cognitione primum.

Proxi.

DE LOC. VSV IN SCHO. DIS.

Proximum est locus ipso illustrasse ac comprehendisse vniuersos. Nam qui sacras literas aut non legerit, aut etiam lectas minime intellexerit, in quo pacto primo loco argumentabitur? Qui traditiones Christi & apostolorum nunquam omnino obserauerit, quo hinc modo è secundo loco argumenta ducet? Qui nec in ecclesiis, nec in Conciliorum, nec in pontificum doctrina fuerit assiduus, quæ huic argumentandi loci eiusmodi suppedita sunt? Quas vero argumentationes è sanctis auctoribus ille colliget, qui sanctorum libros ne attingit quidem? Quam autem differendi facultatem è scholæ theologis habere poterit, qui nullo se tempore in scholæ consultationibus exercuerit? An è Physica, Metaphysica, Astronomia, Geometria, is homo ratiocinabitur, qui humanam rationem hinc nunquam disciplinis excoluerit? Philosophi demum & historici, ecquid ei emolumentum afferent, qui non facie in illorum lectione versatus? Hæc igitur omnia, cum argumentum querimus, complecti animo, cogitatione, intelligentiaque dehemus, nec locos modo habere cognitos, sed ipsos etiam diligentissime coluisse. Sed ait: Est ne quisquam tanto in flatu errore, ut sibi se illa scire omnia persuaserit? Ego si Theologus isthæc non fuerit consecutus, nihil sanè vitupero, id reprehendo, si non securus nomen sibi Theologi usurpauerit. Illud autem argumentandi genus, quod ex omnibus locis aptè ducitur, perfectum & absolutum est, atque omnes numeros habet, nec præter consummatum Theologum cadere in quenquam potest. Cum vero aliquid persuasum est, in quo vel mediocria argumenta compareant, id cumulatè videtur esse perfectum, propterea quod vulgus Theologorum quid abire à perfecto non serè intelligit, quatenus autem intelligit, nihil putat prætermisum. Quod etiam, ut Cicero ait, in poeticis & picturis vsu venit, in alijsque compluribus, ut delectentur imperiti laudentque ea, quæ laudanda non sint, ob eam, ut credit, causam, quod insit in his aliquid probi, quod capiat ignaros. Sic non illos inuenias, quos, quoniam iidem, quid in vnaquaque re vitij sit, nequeunt iudicare, mirifice delectent iuniorum opuscula quædam, in quibus nihil reconditum & exactum est.

LIBER DVODECIMVS.

399

est, nulla ex proprijs argumenta ducta: communia omnia vulgaria, imperfecta, ac serè ex genere probabilium. Ita leuinitas & arida illorum tota est disputatio, quæ vix vni fontis cuiusque vulgaris ac triti, aqua communi & perexigua rigatur. Quanto Diuus Thomas copiosior & nermior est, qui non solùm aut rationi aut auctoritati confidit, sed omni modo argumentatur, & accuratè ex omni loco discit, testimonijs que simul ac rationibus conquistis disputat. At obscura quædam in Thomæ lucubrationibus sunt, illorum vero lucubrationes sunt lucidæ. Sane quidem. Non tamen ab illo ita dicuntur de industria: nec in ingenio inest, sed in rebus ipsis obscuritas. Et propria, quam communis, obscuriora sunt. Vnum quoque aqua micrum clarius est quidem, sed dilutius est tamen. Merum ad bibendum difficilius, plus omnino habet vitium. Ac de primo inuentionis præcepto hætenus. Reliqua persequamur.

Argumentationes porrò Theologorum suis locis redere, adeo videtur esse facile, ut non sit fortasse præcipiendum. Nemo enim tam rudis est, quin sciat eò statim vnumquodque argumentum Theologiæ referre, vnde petitur est, aut ad sacras literas, aut ad concilia, & cetera. Quamquam non est inuicem argumenta, quæ in doctoribus probatis inueniuntur, ad locum suum quodque redigere. Hinc enim & thesaurum tibi comparabis ex aliorum inuentis, & cum intellexeris cuius loci usus illis defuerit, ipse per te ea, quæ omissa sunt, diligenter inquires, ut in controuersia catholicorum cum Pelagianis, post sacram literarum, conciliorum, sedis Apostolicæ, sanctorumque testimonia, quibus Augustinus satis abundè causam obtinuit, rationes Theologiæ Thomas addidit, quæ & testimonijs pondus & causæ lucem adhiberent. Agnosce igitur apud veteres Theologos argumentationum locos plurimum profectum, tum in intelligendis eorum virtutibus, tum in discernenda varia eorum argumentandi ratione, tum quod copia quædam paratur hæc diligentia & vsu, ut non solum quæ illi inueniunt, ea habeamus in prompta, sed ut, quoties è locis Theologiæ quæremus, similibus in rebus similes nobis argumentationes occurrant.

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

currant. Atque in omni arte vtrumque scire oportet. Quod est, & quid, & quo pacto sit faciendum. Ambas vero has res imitatione peritorum sic assequimur, vt difficile sit iudicare, plus ne præceptis assequamur, an exemplis. Theologos sane, quod ad inuentionem attinet, magis veterum exempla iuuabunt, quam præcepta, non dico nostra, sed ne cuiuscunque quidem alterius artificis. Prudentia nempe argumentandi nedum scientia Theologi veteres polluerint, qui nec indoctiores, quam recentes isti, & certe prudentiores melioresque fuerunt viri. Nam de scripturæ sacræ peritia, in qua argumenti Theologici thesauri præcipue inclusus est, certare cum veteribus nulli possunt. Verum non in scripturæ solùm intelligentia quaerenda, sed cum multis alijs in rebus negligentes iniores sunt, tum maxime in argumentis Theologiae proprijs erudendis. Nec recentiores ego Theologos contemno, quorum satis arguta multa, sed vt modo primumque nascencia, depicta nimis atque minuta, si ad vetera conferantur. Quæ plus nescio quo pacto videntur habere auctoritatis, plus neruorum, plus virium, non solum ad effectus permouendos, sed ad fidei quoque emendandos aduersarios. In hac ergo præceptione quamuis facili elaborandum est, si non copiam modò, sed gradus etiam argumentorum exquirimus.

Tertium præceptum.

Multò verò magis Theologo elaborandum, vt cognitio ac tractatus locis, quaestionem, quam versare cupit, in locos Theologiae coniciat. Cùm autem illam per omnes deduxerit, consideratè accuratius debet, quid e singulis in vtraque parte dici argumentando possit. Tibi colligenda sunt omnia, & quæ consentire cause propositæ, & quæ dissentire videantur, & iudicio adhibito peruidendum, vtrumne quaestionis partem ducta argumenta probent. Vix enim, quemadmodum supra dicti, Theologus potest ab inuentione iudicium separare, si veritatè querere & amplecti est illi institutum. Nec in omni loco tamen aut pro, aut contra re argumenta semper idonea reperiemus. Non enim si aut venator, aut piscator loca apta venationi ac piscationi cognouerint, quamuis diligentiam adhibeant,

LIBER DVODECIMVS.

400

hibeant vel maximam, protinus aut piscabitur hic, aut ille venabitur. Nulla quippè ars aut adeò esse certa potest, quæ non interdum operis sui fructu careat. Vtigitur in disputatione nostra loci concurrant omnes, optabile est. Si minus, plures maioresque, ponderis plus habebunt. Si verò nulli, non est inuenda artis opinio, nec de gradu deiciendus animus, sed etiam atque etiam argumenta quaerenda. Quamuis enim demersa sint, emergent tamè hæc aliquando, si pelagus vel immensum & nostra diligentia excitetur, & diuina gratia, quæ pulsantibus aperit, & querentibus nunquam deest. Illud autem de probabilitate quaestionum genere dictum accipi velim. Nam si dei dogmata ab his locis, qui auctoritate consistunt, manant omnia. Quare nullum apud nos certum decretum est, quod non idem è locis oriatur. Nò itaque verèdum, ne in fidei quaestione locorum nos argumenta desituant. Sed vtrunque aduertunt res, nec enim omnes eodem ingenio & solertia, nec similiter inquirimus, argumenta rerum huiusmodi semper quidem in locis inclusis erunt: eò autem eruentur vel pauciora, vel plura, quò inquirētis erit eruditio, ingenium, ac diligentia maior. Atque hæc quidè hæcenus. Patet facta enim res ipsa est, vt non sit difficile, in exquirendo argumento quid cuique faciendum sit, videre. Et multa etiam sine inquisitione se ipsa offerunt, præsertim hominibus eruditis, atque in harum rerum vlti diu multumque versatis. Quanquam quæ cogitatio meditata & preparata in disputatione inferuntur, ea iure illis antepo nimus, quæ repentiua animi cogitatione procedunt. Quæ, quoniam celerissima est atque ad breuissimū tempus, offerre argumenta potest, ponderare non potest. Itaque vt sine vilo errore & inuestigare argumenta & inuenire possimus, formula quædam constituenda est, quam si sequemur in disputatione theologica, nunquam à recto tramite recedemus. Exit autem hæc formula theologorum rationi disciplinæque maxime consentanea. Vbi theologo differendi materia fuerit oblata, quaestionem accurate habet expendere, statueretque in primis, cuius generis illa sit ex omni illa, quam supra explicauimus, quaestionum varietate. Nisi enim theologus naturam quaestionis compere-

DE LOCO, VSU IN SCHO. DIS

henderit, nec facile intelliget qualia sint ei inuestiganda argumenta, nec ex quibus etiam petenda locis. Quamquam enim omnes inter se colligati atq; implicati sunt, tamen ex singulis certa argumentorum genera nascuntur: nec vniuersi, vt à principio statim huius operis dicitur, æque omni questionibus accommodantur. Cùm verò genus questionis constituerit illud vel maxime, quod est omnium difficilissimum, an fidei sit, an non sit per omnes locos ducat eam, illos presertim, qui erunt questionibus magis apti & congruentes. Nam si questio est supernaturalis, in eos locos est conicienda potissimè, qui Dei auctoritate nituntur. Sin autem est naturalis, per eos præcipue locos deducatur, qui nature ratione collant. Quòd si mixta questio est, & partim à natura, partim à reuelatione pèdet, per oēs ducatur oportet: cõstit enim iuxta possunt argumenta præbere. Tã si nullius omnino generis questio est, que non per omnes locos vtiliter deducatur. Nature quippè res sæpè scriptura tradit: & res quoq; supernaturales vel suadet: ratio, vel exponit. Ac diuina auctoritas humanã fuleit, contraq; humana diuinã seruit. Nec verò veritas, que simplex esse debet, ex dissimilibus rebus misceri & tẽperari potest. Sed diuina & humana ratio, quæ sæpissimè dixi, dissimiles non sunt, nec alio hæc, alio dicit illa, quin eodem spectant ambæ, & in eundem finem referuntur. Itaq; accepimus maiores nostros solitos excorari eos, qui primum hæc natura coherentia opinione distaxissent. Quibus quidem ita sunt scholæ Theologice assensu, vt nisi has duas res in disputatione sua coniunxissent, non se putarent theologos verè esse. Comeda itaque per omnes locos questione, & collectis hinc inde argumentis, siue que discrepare, seu que congruere videantur, in vtriusq; partem disputet: sed tamen ad extremum finiat, quid verum sit, quid contra falsum. Doceat verò primum quid fides Christi de ea questione teneat, quibusq; idoneis ac certis testimonijs id quod tenet, euincat: deinde, quæ aut præferat, aut certè suadeat ratio. Nã si questio naturalis est, ratio prescribitur: si est supernaturalis, ratio suadet. Quam rem, vt modestissime dicã, se hõs apud nostros mediocriter ego iuuu. Quo autem nos nõ erat

LIBER DVODECIMVS.

401

rat ad eò fidei argumentis instructa: à ratione ductis res theologica propemodum agebatur. Ordinem ergo D. Thom. immutauit. Et enim in summa aduersum Gentes ille quidem primò rationes, mox testimonia ponit. Ego verò in lectõibus meis semper à principio docui, quid præferret de vna qualibet questione fides, cum quid ostenderet ratio. Sed immutationis huius prõpra est atq; expedita causa. D. porrò Thomas aduersum Gentes theologice negotium conficere ratione debuit: quia scripturæ testimonia apud eas, vel secundo, vel nullo etiam loco sunt. At apud nos, qui Christianos discipulos instituinus, primas partes auctoritas habet, secundas ratio. Quin & hunc differendi ordinem, tanquam nature nostre consentaneum magis, Augustinus probat: quamuis Manichæis se se attemperans id agat in eadum, quod in disputando fatetur esse vitiosum. Natura, inquit, ordo ita se habet, vt, cùm aliquid discimus, rationem præcedat auctoritas. Sed quoniam cum ijs nobis res est, qui omnia contra ordinem & sentiunt & loquuntur, nihilque aliud maxime dicant, nisi rationem prius esse reddendam, morem illis geram, &, quod fateor in disputando vitiosum esse, suscipiam. Quo exemplo Thomas ad eundem modum se Gentibus accommodauit: nam in Summa theologiæ auctoritas ferè rationi præparat hominem, ratio deinceps ad intellectum cognitionem. que perducit. In ipsa verò & auctoritate & ratione sunt gradus argumentorum, & quod cuiq; præster, intelligi facile potest: vt prima sint, que è scriptura ducuntur, secunda, que è traditionibus Christi & Apostolorum, tertia, que ex ecclesiæ decretis, deinceps gradatim reliqua consequuntur. Est autem inter theologos controuersum, vtra sit prior, scripturæ auctoritas, an ecclesiæ. Verum hæc, sicut & cetera, que non ad inuentionem, sed ad dispositionem attinent, non putauit esse persequenda. Atq; hæc res, si quando in contentione venerit, quemadmodum dijudicanda sit, satis est, nisi malè memini, supra disputatum. Illud perspicuè est, eandem omnino esse spiritus sancti in scriptura & ecclesiæ auctoritatem, si res ipsas inspicias. Quare in se quidem neutra, aut prior

De mori.
eccle. ca.
10. ca. 2.

Augst. de
verb. reti.
c. 11.

Ecc

aut ma-

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

aut maior, ventera aut posterior, aut minor est. Quid est ergo, quod in hoc loco nonnunquam dubitatione asserere soleat, considerandumque videatur? Credo, si quando dubitatio accidit, quale sit hominis eius ingenium, et iudicio, institutum, qui cum disputationem institueris, spectare debeat. Ut enim sunt, qui scripturas ecclesie vsu anteponunt, si reperias multos, quibus ecclesie mos & sensus maiores esse videantur. Quia verò ecclesia prior & antiquior est, dubitari non potest, ipsius auctoritatem quodammodo esse maiorem: nam quod sic & notior & crebrior, exploratum est. At in omnibus, vt dixi, eius, cum quo differas, habenda est ratio. Sic enim Petrus Iudex ait, Habemus firmiorem propheticum sermonem: cum Petri tamen sermo nullo nobis gradu inferior sit. Sed de hoc, magna enim res est, alio loco pluribus. Nec ad propositum. Illa igitur & talia circumspicienda sunt in omni questione, & consuetudo exercitatioque capienda, vt boni ratiocinatores argumentorum esse possimus & addido deducendoque videre, quæ omnium summa fiat, ex quo quantum cuique questionis debeat, intelligas. Sed vt nec medici, nec imperatores, nec oratores, quavis artis præcepta perceperint, quæ quæ magna laude dignum sine vsu & exercitatione consequi possunt, sic argumenti theologici inueniendi præcepta traduntur, illa quæ vt seruamus ipsi, sed rei magnitudo vsuam exercitatio nemque desiderat. Quia igitur parum verba prodesse nostra poterunt, nisi a Teren conferantur, vsusque præcepta confirmet, necesse fuerit theses exercitationis gratia dicere id, quod seipsum est à Peripateticis institutum. Archelaum primum scribit Diogenes in vtraque parte disputasse, fides sit penes illum, Cicero enim huiusmodi exercitacionem tradit ab Aristotele inuentam. Cuius consuetudo de omnibus in contrarias partes differendi, iure ab scholæ theologia probata est, eo, quod quid in vnaquaque re verum sit, quid contra falsum, aliter nequeat inueniri. Quanquam enim cognitio veritatis, vt Augustinus ad Dioscorum ait, omnia falsa, si modò proferantur, etiam quæ prius inaudita erant, & diiudicare & subuertere idonea est: quia tamen hæc ipsa veritas elucere in disputa-

2. Pet. 1.

In 14. lib.

Epist. 56.

LIBER DVODECIMVS.

402

tionem neque, nisi ex vtraque parte causarum sit facta contentio, nec potest fides vlla de re fieri, nisi prius aduersariorū persuasiones euellantur: maxime naturale est, vt anteq̃ probemus nostra, amoliamur aduersa, & opiniones contrarias refutemus. Vix autem reperietur aliquid tam omnibus ingenijs concitantem & quadrans, vt neminem habeat repugnantem. Omnis namque, vt Hilarij verbis vtar, humani eloquij sermo contradictioni obnoxius fuit semper, non solum quia in alio capite & mente alia prope modum sententia est, sed quia dissentientibus voluntatum moribus dissentiens quoque sit sensus animorū. Vnde existimat Philosophorū placita dici, quod vnusquisque illud sermone amplectitur, non quod ratio prescribit, sed quod placet animo: non quod dicitur illa, sed quod dicitur affectus. Necesse est ergo Theologis variè in contrarias partes differendo, quasi in simulachro pugne exercere se ipsos: ad quod D. Tho. in questionibus disputatis diligentissimè fecit. Cum verò in omnium artium vsu optimiorum imitatio artificum valeat plurimum, exempla in Theologia differendi ab his per æquum est, qui in hac arte excelluerunt, quorum Augustinus & Thomas sunt facillè principes, Augustinus citra aliam, Thomas iudicio peritorum. Neque enim in accipiti solum disputatione, in qua de vniuerso genere vtriusque differi copiosè licet, sed in omni omnino questione adeò hinc inde vber ac diues est, vt mirandum sit, in rebus tam multis & varijs, ipsique sæpè, neque peruulgatis, neque tritis egregia in vtramque partem argumenta propria illi parataque fuisse. In multos articulos, fateor, concidit omnia, & articulo serè cuique prescripsit, velut lege quodam argumentationum numerum. Aridum quoque illi fuit disputandi genus, & questionum tractatus vna perpetuè specie compositus. In ea denique fuit auctorum secta, quæ adeò nullum florè orationis sequitur, vt apparentibus sine carne nervis deformev deatur disputationis corpus, certè ab omni eloquentie ornatu alienum. Ita à doctissimo & gravissimo viro curiosi quidam homines & debeatuli longioris operis satietate, fallidio similitudinis inculæque dictio nis horrore abalienantur. Dixit in concilio Tridenti-

hec 2

no vir

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

no vis eloquens sanè ac facundus, sed parum Theologus tamen, qui id suadere veller audientibus, aduersum hereticos, præsertim Lutheranos, non esse magnum vsu scholasticæ cõcertationis: oratio potius more cõ illis differendum, nostrum enim spinosum esse ac permollem. Quæ si vera essent, exempla in Theologia disputandi non ab his, quos antè dixi, meliora peterentur. Equidem etsi non tum nescius, quàm sit non scholæ dico in disputando mos, sed tota omninò scholæ Theologia hereticis iniusta, sed eò magis existimo, scholasticæ differendi formam ad hæreses refellendas efficaciorẽ, quò magis hæreticis iniusta est. Quòd si Lutherani academicè subtilitate minimè capiuntur, ac oratione quidem ad rhetorum leges artificiosè composita capi poterunt: quoniam grandiores sunt & callidiores effecti, quàm vt orationis artificio apprehendantur. Cùm autem nec argutum Theologum pertimescant, nec rhetorem quatuus eloquentem: non sunt, mihi crede, aut Theologi acuminẽ, aut rhetoris flumine, hoc est, non verbis sunt, & disputatione, sed viribus & flagellis feriendi. Verùm si eo loco res sit, vt aduersum Lutherana dogmata certare cogar, eligãt alij, nihil enim impediò, suaue orationis genus, quo mollius & familiarius homines istiusmodi ad ecclesiæ beneuolentiã alliciantur: dummodò mihi relinquant scholæ ossa nervosque, ac pressam differendi soliditatem. Quæ Augustinus porò contra aduersarios ecclesiæ disseruit, tam etsi & inuenta sunt acutius & dicta subtilius, quàm vt quis ea possit agnoscere, ad refellendos tamen hereticos tantò maiorem habent efficacitatẽ, quantò tenuius ad vnum refecata sunt. Atque etiã, quàm oratorum more quasi torrens sentur oratio, quamuis multa cuiusq; modi rapiat, nihil tamẽ ferere neas, nihil apprehendas. Cùm aut ad scholæ normã certata via & ratione prematur, contineri amplectiq; facilius potest. Itaq; præclarum à Dno Thoma accepimus morem disputandi, si eum teneremus. Nemo verò à viro grauissimo orationis delicias querat, pigmenta multibria, sucum puerilem, sed veras grauesq; sententias, argumenta solida & propria, sermonè rei, de qua dissertur, ac-

LIBER DVODECIMVS.

403

tur, accommodatum. Quæ omnia Dniur Thomas ad eò egregiè præstitit, vt si vitia in eo pauca sint, quæ ab istis inuidiosè commemorantur, plurimis tamè maximisq; virtutibus illa compenset. Quæquam, vt erat & modestus & prudens, minutissimorum articulorum numerũ, legemq; disputationis equabilem, tum rudioribus, cum magis suo illi seculo dedit. Equidem non Dnum Thomam modò, sed scholæ auctores quosdam alios existimo, si humaniores literas coluissent, & quæ in schola didicerant, eloqui voluissent, ornatissimè splendidissimèque potuissent facere, & viros eloquentiæ studiosos, si ab scholæ instituto non abhorruissent, sed Theologiam hæc didicissent & tractare voluissent, grauissimè & copiosissimè dicere potuissent. Sed aut vtrique suo studio delictari alteros contempserunt, aut nihil omni ex parte beatum, vt semper aliquid desideremus. Verùm si alterum sit optandum, malim quidem in disertam scientiã, quàm infertiam loquentem. Nam exempla illa disputationis Theologicæ suis omnibus numeris absoluta it solùm suppeditare potest, qui obloquentiam sapientiæ coniunxerit. Age tamen qualiscumque nostra sint, & ea ipsa asseramus, quæ etsi non meliõra erant, quàm vetera, erunt temporis fortassis aptiora.

CAP. XII.

Exemplum primum, vbi principium Theologiæ in que siationem vertitur.

DE Eucharistiæ sacrificio prima mihi cõ Vitalesis & Lutherani controversia est. Facioq; cõtra institutum meum, cùm de re apertissima disputationem insituo. Nã si quid ad eò certum & exploratum est, vt de eo inter viros doctos constanter perpetuoq; conueniret, argumerari non soleo, ne rem minimè dubiam argumerando dubiam faciam. Nec verò in hoc dabo operam, vt re planè in ecclesiã definitã meis ego argumentis probem: sed in id potius incumbam, vt vnum è Theologiæ principijs, non tam ratiocinatione, quàm expositione confirmem. Ita fiet, vt veritate illustrata, omnium tenebras depellam errorum.

Ecc 3

Quan-

DE LOCO, VSV IN SCHO. DISP.

Lib. cū Quamquam argumēta pro ecclesie sacrificio certissimē
fapē aliis, ma sunt: quibus autē Lutherani contra pugnant, ut ipsi
am in lib. quidē videtur, sunt maxima, ut ego verō sentio, friuola
de abro- & commentitia sunt omnia, vix digna lucubratione &
gat. mif. ingenio anicularum, talia cētē, propter que non modo
pri. Et de à communi fidelium sensu cuique esset, sed nec ab ami-
cap. Baby ci vnius priuata opinione discedendum. * At discipuli
Oecolamp. caci magistri parentis rapiuntur errore, sibiq; Eucharis-
in libello, tiam non esse sacrificium argumentando persuadent.
qui à qui Caluinus porō illo Apostoli testimonio in primis
bus dē in nititur. Et alij quidem plures facti sunt sacerdotes, id-
scribitur, circo, quōd morte prohiberētur permanere. Hic autē eō,
de ca. do. quōd maneat in æternum, sempiternum habet sacer-
e. g. Buce- dotium. Vnde & saluare in perpetuū potest accedentes
rus lib. 2. per ipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum
de re. & pro nobis. Talis enim decebat, ut nobis esset pontifex,
sal. ca. do. sanctus, in nocēt, impollutus, segregatus à peccatoribus,
ad m. Cal- & excelsior cælis factus, qui non habet necessitatē quo-
uinus inf. tidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis
e. 18. hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit sende
Præf. 2. se offerendo. Lex enim homines constituit sacerdotes
ter in apo- infirmitatem habentes, sermo aut iurisiurandi, qui post
lo. Augu- legem est, filium in æternum perfectum. Quo loco Pau-
sta. lus sacerdotium veteris Testamenti à noui sacerdotio
Primum distinguit, q̄ in illo plures erant sacerdotes, in hoc vni-
argum. cus est sacerdos. Huius verō rei causam explicat, quōd
Heb. 7. illi mortales erant, quare indigebant successoribus, qui
in demortuorum locum subrogarentur. At Christo, qui
immortalis est, nullos oportet succedentes vicarios sub-
stituere: quales ij sunt, qui nunc quotidie sacrificant, &
plures ipsi atq; mortales ad vmbas legis descedunt, in
qua plures ijdemq; mortales facti sunt sacerdotes. No-
stri quoq; sacerdotes infirmi & ipsi sunt, habentes ne-
cessitatē quotidie, quemadmodū veteres prius pro suis
delictis hostias offerre, deinde pro populi. Noui ergo isti,
cū sint veteribus simillimi, legales sacerdotes sunt, nō
Euangelici. Confirmat autem, ut ait, hoc illud vel maxi-
mē, quōd sacerdos à Deo vocatus esse debet, quemad-
modum Aaron, ut Apostolus idem affirmat: at nullam
vocationem

LIBER DVODECIMVS.

404

vocationem proferre nos possumus, quæ nostro sacer-
dotio patrocinetur. Euanescit igitur sacrificium, quod
sine sacerdote esse non potest.

Exiimat rursum Caluinus idem, Paulum cum ecclesie
fide pugnaire, cū in eadem epistola inquit, Nec ut saepe
offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in
sancta per singulos annos in sanguine alieno. Alioquin
oportebat frequenter eum pati ab origine mūdi. Nunc
autem semel in cōsummationem seculorum ad delitu-
tionem peccati per hostiam suam apparuit. Quo ex loco
iterum colligit, nostros sacerdotes esse legales, qui non
modo per singulos annos, verum etiam per singulos dies
intrant in sancta, offerentes alienum sanguinē, qui semel
iuxta Apostolum oblati est. Cū verō diceret Paulus
offerat hostiam, quæ oblatione sacrificatur, immolari &
occidi necesse esse, profectō si singulis missis Christus in
sacrificium offeratur, singulis quoque missis interficitur.
Aut ergo Pauli argumentum vanum est, cū ait, Alio-
quin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi,
aut si Christus in sacrificium exhibetur, verē patitur. At
corpus viuū & impassibile in altari nos offerimus: ob-
latio igitur forsitan esse poterit, sacrificiū nullo modo.
Hoc verō illud argumentum est, quod Caluinus atque
Oecolampadius mirē iactant; & nondum collata manu
tanquam feroces victores insultant.

Illius præterea locum Lutherani pressūs vrgēt, vni-
bram habens lex futurorum bonorū, non ipsam imagi-
nem rei, per singulos annos, eisdem ipsi hostijs, quas
offerunt in definenter, nunquam potest accedentes per-
fectos facere, alioquin cessassent offerri, ideo quōd nul-
lam haberent ultra consuetudinē peccati cultores semel
mundari. Et post multa alia, que referre longum est, ita
legimus, Omnis quidem sacerdos præsto est quotidie
ministrans & easdem sepē offerens hostias, hic autem v-
nam pro peccatis offerens hostiam, vna oblatione con-
summauit in sempiternū sanctificatos. Oblationes igitur
veteris testamētis imbecillas ac debiles ostendit Pau-
lus, quōd saepius iterabatur. Qui ergo in noua lege ca-
dem sacrificia iterant, ij sua repetitione testes sunt, obla-
tiones

Secundum
argumen-
Heb. 9.

Tertium
arg.
Heb. 10.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

Hom. 17. tiones suas priores infirmas exiguasq; fuisse, atque ad
in epist. ad Christi oblationē fuisse imperfectā, qui quotidie multas
Hebr. in adijciunt. Medicamenti enim illa virtus est, quod Chry-
10. ca epist. solomus ait, ut semel imponatur, & non frequenter. Et
ad Hebr. Theophylactus, pharmaca, inquit, fortiora semel etiā
imposita curant: quæ autē sæpius iterantur & imponū-
tur, hoc ipso ostendūtur minus fortia. Sed & pharmacū
q; sæpè admouetur idem, significat eādem egritudinem
interturbare laborantem. Quocirca si eadē etiam hostia
Heb. 10. nouis sacerdotū oblationibus, quasi idem medicamen-
tum sæpius apponitur, prima Christi oblatio, nec pfectē
curauit egrotos, nec consummauit in eternū sanctifica-
tos, utpote cum homines nouos quotidie ac repetitis sa-
crificijs curentur, sanctificentur, consummentur. Ad e-
quod paulō post Apostolus asserit, Vbi peccatorū remis-
sio est, iam nō esse oblationem pro peccato. Post Christi
igitur hostiam unicam, qua omnia sunt in cruce expiata
delicta, post remissas etiam per Christi sacramenta in-
iquitates, nulla reliqua est oblatio, p peccato. Nō est ita-
que in ecclesia huiusmodi sacrificiū. Id quod Apostolus
euehigid testatur inquirens, Voluntariē peccantibus no-
bis post acceptam noticiam veniatis, iam nulla relinquitur
pro peccatis hostia. Qui autem nullam dicit, is non
baptisma solū, sed nullā dicit hostiam sapere. Nos
autem dicimus, quod aliqua superest: contra Apostolum
ergo dicimus. Neque his occurrī potest, inquirunt, præ-
texendo in noua lege nō varia esse aut multa sacrificia,
ut olim in lege, sed vnum idem sæpè reperi: quo modo
Apostolus & Theophylactus occurrunt. Quoniam
Apostolus è nouo testamento, nō solū multarum di-
uersarumque rerum sacrificia rejicit, sed eiusdem etiam
Heb. 9. hostiæ repetitam oblationem damnat in hæc verba: Ne-
que ut sæpè offerat semetipsum, &c. At Christus in altari
Heb. 10. se ipsum nunc etiam offert, ut posterius ex catholicorū
fateantia ostendetur. Iteratam quoque oblationem in
veteri testamēto idē factam esse dicit, quia prior erat
imperfecta. Siue autem plures res, siue eadē sæpius of-
feratur, Pauli argumentum manet inuictū, si prima ob-
latio perfecta esset, nulla posteriore indigere: ita poste-
riora

LIBER DVODECIMVS.

iores sacerdotes ab offerendo cessaturos. Quo fieri ar-
gumentantur, ut illud alterum catholicorum effugiam
vanum etiam sit. Nempe Apostolum loqui de oblatio-
ne cruenta, qua Christus semel in cruce defunctus est:
nostras autem esse incruentas. Siue enim cruentam, seu
incruentum sacrificium sit, si sæpius resumitur, prior ob-
latio non perfecte sanctificauit, nec exhausta delicta præ-
terita, pro quibus alia hostia profertur. Nulla itaque, ut
putant, rima effugere possumus, sed fateamur necesse
est, totam ad Hebræos epistolam nouorum sacrificia sa-
cerdotum explodere, præsertim cap. 10, vbi si Paulus de
cruenta solū hostia sermonem faceret, facile eladeret-
ur, vel quum ait, Vbi autem horum remissio, iam non
est oblatio pro peccato, vel etiam magis quam dicit, Vo-
luntariē peccantibus nobis nulla relinquitur pro pecca-
tis hostia, Nihil enim interest cruenta sit an incruenta, si
oblatio est & hostia pro peccato.

Ad hæc, Matthæus, Lucas & Paulus, apertè narrant,
Dominum in vltima cena nō obtulisse quidem corpus
& sanguinem Deo, sed Eucharistiam discipulis accipiē-
dam distribuisse. Optima igitur missa illa erit, quæ erit
primæ quàm simillima: prima autē cena fuit, nō sacri-
ficiū. Etenim si sanguinem pro peccatis tunc Christus
obtulisset, iam ante cruce essent remissa peccata, nisi fru-
stra Christi sanguis in cena oblatus est, qui peccatorum
remissionem non obtinuit, quam vel nunc obtinet patri
à sacerdotibus exhibitus.

Ea insuper loca nobis Lutherus obiicit, quibus locis
calix in sanguinis Christi testamētū dicitur. Testamē-
tum verò non est opus heredis, sed testatoris. At sacri-
ficiū opus est nostrum. Sacramentum igitur sanguinis
non est sacrificiū. Hanc verò ratiocinationem, bene
Deus, quanto verborū ornatu quasi simiam purpura ve-
sit. Quæ est, inquit, tanta temeritas, ut testamētum, hoc
est, promissionem hæreditatis nos opus esse nostrum di-
camus, quod testatori in satis factiōe exhibemus? Et v-
bi de acceptis gratos nos esse oportet, vbi accedamus su-
perbi daturi accipienda: ut testator iam nō suorum lar-
gitor bonorum, sed nostrorum sit acceptor. Neque enim
Ecc 3 facti

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

fieri potest, ait, vt idem ab eo sem simul & recipiatur & detur, & offeratur & acceptetur. Quam verò infanus erit pauper & indigens, si bonum opus dicat se conferre dicit, de cuius manu accipit beneficium? Afferunt etiam in hanc rem sanctorum veterum testimonia. Primum illud Chrysostomi: Hoc nostrum sacrificium exemplar est illius, quod Christus in cruce fecit. Non aut aliud sacrificium, sed id ipsum semper facimus, magis autem recordationem ipsius operamur. Et Theophylactus, Imò potius, ait, memoriam illius oblationis facimus, qua se Christus obtulit. Ex qua correctione Oecolampadius colligit, Chrysostomo & Theophylacto missam nostram non esse proprie sacrificium corporis & sanguinis Christi, sed exemplar. Alioqui non correxissent quoddam verè ac proprie dictum est. Addunt illud Augustini, Holocausti sui imaginem in ecclesia celebrandam dedit. Et alio rursus loco, Christianos, inquit, peracti sacrificij memoriam celebrare. Et in epistola quadam ad Bonifacium docet, in Eucharistia immolatione nomen rerum ipsi figuræ exemplariq; tribui solere. Basilius demum apud Euthymium hæc nostra exemplaria dixit esse veri sacrificij. Non ergo sunt verum sacrificium, sed sacrificij figura.

Nec testimonijs solum premerentur, sed etiam ratione volunt. Nam si sacrificio peccata redimeretur, quod catholici astruimus, redemptio nostra à nobis quoque ipsis per nostras oblationes existeret. Ita non solus Christus redemptor esset, sed homines etiam sui essent redemptores. Id quod stultitia est manifesta.

Ad dunt fieri non posse, vt operatio nostra alteri peccati remissionem conferat ex vi ipsius operis, quod nostri quidam dicunt ex opere operato. Solius enim Christi opera & actiones ex se peccata remittunt. At sacrificium & missa operatio nostra est, nefarium est igitur affirmare, quod ratione sui & Deum propitium reddat, & deleat quoque peccata. Atque in hoc vno Lutherani huius controuersie statum constituendum censent. Afferunt enim se habere hanc rationem adeo firmam, certam, expeditam, vt aduersus omnes portas inferi consistere queat.

Lib. 4. ca. 34.

Hanc autem rationem videtur confirmare Irenæus in hæc verba

Sextum ar. 29. Hom. 27. in epist. ad Heb. in 10. ca. epist. ad Hebr.

Lib. 82. quest. Lib. 20. in Fan. Ann. Cap. 12. epist. 12. In Math. cap. 36.

Septimum argumentum

Octauum arg.

LIBER DVODECIMVS.

verba: Non sacrificia sanctificant hominem, sed conscientia eius qui offert, sanctificat sacrificium pura existes, & prestat acceptare Deum quasi ab amico. Peccator, inquit, qui occidit mihi vitulum, quasi qui occidat carnem. Quoniam igitur cum simplicitate ecclesia offert, iuste munus eius purum sacrificium apud Deum deputatum est. Quemadmodum & Paulus Philippenibus ait. Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misisti in odorem suauitatis hostiam acceptam, placentem Deo. Dixerat autem sacrificium hoc illud esse, quod ex Malachie primo capite Theologi conantur inferre. Nulla igitur apud nos hostia manet, quæ ex se aliorum peccata deleat, sed si quid habet, id habet ex offerente. Quod argumento nos Bucerus impugnat.

Præterea, remissio peccatorum, hominis sanctificatio & iustificatio est, hæc autem per fidem cuique propriam obuenit, vt ad Romanos scribit Apostolus: nulla ergo sacerdotis oblatio ex opere operato aliorum peccata remittit. Nam ne Christi operationes quidem, nisi per propriam fidem applicantur hominibus, iuxta illud Quem proposuit Deus propitiatorè per fidem. Item, si vi sua oblatio sacerdotis aliorum diluit culpas, gratiam ergo hoc sacrificium confert. Ablutio enim culparum si ne gratia aquæ salientis in vitam æternam esse non potest. Neque elabi possumus dicentes remitti per sacrificium peccata venialia, non etiam mortalia. Quoniam si sanguis Christi in sacrificium offertur, omnia peccata remittit, qui in omnium remissionem effusus est. Nisi frustra ac sine causa catholici petimus, vt hoc sacrificium omnia crimina nostra detergat: & rursus, vt sit ablutio scelerum, & omnium remissio peccatorum.

Præterea, cum catholici fateamur, in hoc sacrificio sanguinem Christi contineri, feret, vt vnico sacrificio omnes peccatorum peccata abolerentur. Res quippè oblati infiniti valoris est. Vanum itaque esset pro eisdem plures missas celebrare. Qui verò dicunt infinite hostiæ fructum à sacerdote offerente limitari, hi reselluntur à Lutheranis multiplici variaque ratione. Primum, quod sacramento fructus non desinitur à ministris, ergo

Nonum arg. Rom. 3.

Decimum argum.

ne

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

ne sacrificij quidem. Deinde, quia quamuis sacerdos offerens in peccato mortali sit, sacrificium tamen illi prodest, pro quo offertur. Non ergo huius sacrificij virtus à sacerdote offerente terminum vllum accipit. Item, quia infinitæ rei precium non minuitur, siue à paupere detur, siue à diuite. Centum scilicet aurei centum valent, à quocunque tandem offerantur. Imò quod res oblata maior est, & hic, qui offert, est pauperior, eò oblatio maiori habetur in pretio. Ad hæc, si semel offero sanguinem meum Deo, sanguis meus iustus est idoneus ad omnia peccata delenda, nec pretium imminuitur ab offerente. Martyres namque vaiuersi, iniquabilis licet menti, æque tamen consequebantur omnium veniam peccatorum. Si igitur verè offert sacerdos sanguinem Christi, nullus cum sinibus circumscribit, quin satis sit etiam semel oblatus ad omnia redimenda peccata. Sacrificium denique altaris à Christo summo sacerdote, nunc etiam patri pro nobis offertur, ab illo infinitum valorem habet, quem videlicet eadem ex causa infinitum habuit in cruce. Neque enim illud negare possumus, cum Christus sempiternum habeat sacerdotium, vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis. Atque Lateranense concilium sub Innocentio tertio, Vna, inquit, est fidelium vniuersalis ecclesia, in qua idem ipse est & sacerdos & sacrificium. Loquitur autem sine dubio de eo, quod offerimus in altari. In cõcilio rursus Tridentino definitum est, nostras omnes satisfactiones Christum offerre patri: multò ergò magis illam victimam offerret, quàm, vt Deum placemus, nos in altari probemus ad sacrificium. Quam rem non Ambrosius modò insigniter præter Latinos ceteros, sed Græci in canone suo manifestè testantur. Sanè quemadmodum sacerdos non nomine suo consecrat & conficit eucharistiæ sacramentum, ita nõ in nomine suo, sed Christi offert eucharistiæ sacrificium. Quod si Christi sanguis hostia nunc est ad culparum redemptionem, huius verò sanguinis pretium nullo sine concluditur, præsertim si à Christo ipso offeratur: manet omnino

vnica

LIBER DVODECIMVS.

407

Vnica oblatione omnes culparum poenas resolu.

Contendit postremò Calvinus, eucharistiæ sacramentum cum sacrificij voce pugnare. Eucharistia, inquit, do arg. nam est cum gratiarum adione percipiendum: sacrificium verò est pretium, quod Deus in satisfaciouem accipit. Quantum ergo interest inter dare & accipere, tantum à sacramento sacrificium distat. Hæc enim argumentatione fit, vt reliqua sacramenta sacrificia esse nõ queat. Eucharistia quoque post peccata gratis remissa, post reconciliationem adeptã, vitæ nobis promittit, & gratiarum augmentum. At sacrificium cantilenam aliã canit, nempe Deum quasi adhuc iratum, tanquam pretio quodam exhibito placari, nec esse piata scelera, quæ sacrificium expiare dicitur. Præterea alia argumenta ridicula, indigna enim sunt, quibus nos seriò respondeamus. Sed & illa superiora, vt antè iam dixi, tamen in faciem apparent probabilia, diligenter tamen inspecta vana esse deprehenduntur. Id tãtis per, dum explico, & fidem meam de ecclesiæ sacrificio breuiter expono, quæso lector attende.

Si qua disputatio est, vbi id, de quo disputetur, necesse sit definire, hanc ego vel maxime esse crediderim, quæ nobis hodie instituitur. Cum non modò vniuersitas & Lutheranos, sed quosdam etiam catholicos videamus, sacrificij vi & natura ignorata, in summo errore & maximarum rerum ignoratione versari. Explicaturus igitur quidnam sacrificium sit, quidque sua definitione contineat, illud in primis accipio, sacrificium proprium esse religionis opus, id est, eius virtutis, quæ cultum Deo & reuerentiam affert. Est enim sacrificium quasi sacrum factum, vt Gregorius ait. Sacra verò Deo facere, haud dubie ad Dei cultum & reuerentiam pertinet. Sacrificare igitur propria est religionis actio, quæ videlicet solius Dei honori dedicata est, quemadmodum August. con. aduer. leg. & proph. li. 1. ca. 18. Et de ciui. Dei, lib. 10. ca. 4. Adlo. quoque 14. cap. Lucas scribit.

Illud deinde sumo, sacrificium speciem esse operis facti & religiosi: atque ad eò opus sacrum quasi genus esse sacrificij. Etenim qui vocem hanc ad sacras omnes ceremonias

monias

DE LOC. VSV IN SCHO. DIS.

monis & religionis actus extendunt, qua ratione id faciunt, ipsi viderint: certe enim perpetuo & ecclesie & scripturæ vsu pugnant. Septem enim sacramenta agnoscit ecclesia, septem sacrificia non agnoscit. Non itaque quodcumque opus sacrum, quicunqueue religionis ritus est sacrificium. Unde & Concilium Florentinum non obscure à sacris cæteris sacrificia distinguit. Atque in lege veteri alias fuisse leges de sacrificijs constat, alias de rebus sacris ritibus. Quæ causa necessaria est, ne nos sacrificia cum sacris alijs confundamus. Adde, quod in sacrificio hostiâ esse oportet, quæ Deo immoletur: hostiam vero in omni religiosa cæremonia velle fingere, ridiculum est. Adde etiam, quod sacrificium Latinus interpres semper appellat, quam Græci *θυσία*. Græcis autem *θύσια* non est quodlibet vnum sacrum opus, sed specialis religionis cæremonia, in qua res Deo sacra, vel per sanguinem, vel per ignem, vel alio quouis modo conficitur. Quamquam Theophylactus auctor est *θύσια* propriè magis esse, quæ per ignem sacrificantur, quam ea, quæ per sanguinem. Sed & Porphyrius ab exhalatione, inquit, ignis, quam Græci *θύσια* dicunt, Thyfia quoque, quam sacrificium Latine appellamus, apud Græcos antiquitus dicta est. Nunc vero non rectè capimus thyfiam illum cultum appellantes, qui sanguine celebratur. Hactenus Porphyrius. Sed, ut prima vocis origo illa sit, non negant auctores hi vulgarem eius vocis usurpationem vniuersa ea continere, quæ vel per ignem, vel per sanguinem immolantur. Atque hæc Latini interpretes sacrificia vocari perhibent. Sit itaque exploratum, sacrificium speciem quandam esse cultus sacri.

Quid si ex vsu rectè loquentiū diuinæque scripturæ consuetudine propria huius nominis significatio accipienda sit, inueniemus sane, sacrificium tunc solum esse, quæ res aliqua sacra offertur Deo. Vbi namque oblatio non est, ibi ne sacrificium quidem esse potest. Quis enim aut baptisim, aut confirmationis, aut ordinis, aut matrimonij, aut victionis extremæ sacramentum conficit, ita quævis sine dubio rem sacram & diuinam faciat, sacrificium

tamen

LIBER DVODECIMVS.

408

tamen facere non nisi absurdissimè diceretur. Quoniam, ne ipsa quidem eucharistia, quandiu seruetur in pixide, sacrificij nomē habet. Tunc vero primò hostia nuncupatur, quæ offertur. Oblatio igitur est de ratione sacrificij. Id quod Paulus sæpe docet, vñ ad Heb. 2. Omnis, ait, pontifex constituitur, ut offerat sacrificia pro peccatis. Et ca. 7. Pro suis delictis hostias offerre. Et ca. 9. Munera & hostias offerantur. &c. Et ca. 10. Eisdem ipsis hostijs, quas offerunt immolent, &c. Nec hic laborare opus est, ubi nihil est ambigui. Illud addo, quod difficulter admittunt quidam, si vis & natura huius vocabuli perpendatur, non omnem oblationem sacram sacrificium esse, sed quiddam aliud præter oblationem sacrificij vocè vèdicare, quæ admodum D. Thom. argutissime, ut omnia, dixit. Et Theophylactus, Doni, inquit, & victimæ exacta ratione quidem est *θύσια*. *θύσια* enim, hoc est, sacrificia sunt per sanguinem & carnem oblationes, vel certe omnia, quæ per ignem sacrificantur. Dona autem sunt, ut fructus & quæcumque alia exanguia & igni carentia. Quod vñq; discernit Paulus in epistola ad Hebræos diligenter obseruat. Omnis, ait, pontifex constituitur, ut offerat dona & sacrificia. Et iterum, Omnis pontifex ad offerendū munera & hostias constituitur. Atq; Chrysostomus explicans illud, sacrificium & oblationem noluisse, oblationis & sacrificij hæc differentiam esse accuratè notauit. Non itaque omnis oblatio sacrificium est. Quam omninò re illud vel maxime argumentū probat, quod cum animalis viuus iuxta legis præscriptum fiebat oblatio, nusquam hæc aut hostia aut sacrificium vocabatur. Nisi velis, cum a Iudæis filios immolari in sacrificium, cum post purificationis extremas domino sistebantur. Quod quoniam absurdum est, consentiamus, non omnes res Deo oblatas hostias esse aut sacrificia. Porro autem si circa re, quæ offerebatur, quippiam sacri sacerdos faciebat, ut si animalis iundebat sanguinem, si thus ad eum faciebat, si conterebat frumentum, si oleo simillam conspersam iungebat in sartagine, tum demum verè sacrificium faciebat. Earum quippe rerum omnium sacrificia esse: Leuitici secundo & sexto Nume-

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

Numeri quinto, & secundi Paralip. 28. cap. legimus. Scitè ergo ac præclare Diuus Thomas admonuit, in eo licetam cõsolationem sacrificij, si circa rem Deo oblatam quicquam fieret, quo res ipsa sacra quodammodo conficeretur. Nam si integram & illasam sacerdos offerret, donum dici & munus, non item sacrificiũ. Id quod in Græca voce *hostia* explicatius animaduertitur, vt paulò antè dicebamus.

Quibus rebus expositis facie intelligitur, Lutheranos in Apologia Augustiniana perperam sacrificium definisse, quòd sit cõmmonia vel opus à nobis Deo redditum, vt cum honore afficiamus. Veluti munera, primitiæ, decimæ. Hanc verò finitionem cum exemplis suis, vt alijs argumenta prætereamus, satis refellit Apostolus tum donà à sacrificijs distinguens, tum magis argumentans, quòd si Christus sæpè se in sacrificium offerret, sæpè etiam pateretur.

Sed vt occulte atque inuoluntè rei notitia aperiat, his, quæ dicta sunt, illud primum obicitur, quòd Propheta sacrificium laudis sæpè commemorat, quòd Paulus interpretatur fructum laborum consentium nomini Dei. Sacrificij igitur definitio non est tam angustè conclusa.

Rom. 12. Illud deinde videtur esse contrarium, quòd Apostolus ad Roman. scribit: Obsecro vos, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuam. Non ergo in sacrificio hostiam esse oportet, quæ maculetur, sed satis est, si corpus nostrum viuum ad sacrificium præbeamus. Tertio loco id opponitur, quòd in omnium ore est, sacrificium Deo spiritibus contribulatus. Illa demum, Repletus sum his, quæ missis in odorem suauitatis, hostiam acceptam. Et rursum. Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus. Quibus videlicet argumentis moti quidam putauerunt, sacrificij nomen terminis esse latioribus circumscribendum, à nobis enim strictissimè coarctatum. Ego verò tantum absam ab ista sententia, vt non modò non arbitrer, veram sacrificij finitionem, quæ est à nobis antè posita, his argumentis obscurari, sed fieri etiam illustriorem existimem. Dubius

LIBER DVODECIMVS.

409

bus quippè modis verba in sacris literis vsurpantur, vno per proprietatem, altero per figuram. Atq; id quidem, licet facillimum, est tamè animaduersione dignissimũ. Multos enim & ex alienis & ex nostris huius rei ignorantio sefellit. Dico igitur, nomen sacrificij dupliciter in scriptura sacra accipi, & propriè & translattè. Nos porro, quàm res definimus, necessaria Philosophiæ ducti ratione non quid vox per metaphoram, aut aliũ tropum translata significet, sed quid propriè contineat, exponimus. Sacrificij itaq; natura propria planè nobis definita est, at in omnibus testimonijs, quæ contrà posuimus, nominis translatio quædam & abusus est. Id, quòd in singulis facillè intelligimus, si ead veram & propriam sacrificij naturam referamus.

In primo siquidè testimonio fructus laborum laudantium Deum hostia dicitur, cum lingua labiaq; mortificata Dei laudibus consecrantur. Quemadmodum enim vitulus mactatus in hostiã, nullas alias edebat voces, quàm in Dei laudem & gloriam, sic lingua cõuicij, detractioni, ac turpiloquio mortua, & soli Deo laudando facta, quasi sacrificium quoddã offeritur, iuxta illud, quòd scriptum est. Reddemus vitulos labiorum nostrorum. Quæquam in psalmis dici potest sacrificij hostiæq; voces sine tropo vsurpata. Erat enim in lege præscriptum inter cetera gratiarum actionis sacrificiũ, in quo veræ hostiæ mactabantur. Sed Paulus, vt solet, per allegoriam hostias illas carnales ad labiorum laudantium Deum spirituale sacrificium traduxit.

In secundo verò testimonio expeditior & planior est metaphoræ ratio. Tunc enim offerimus corpus nostrum hostiam Deo, quàm mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram, carnemque nostram peccato quidem mortuam, viuentem autem iustitiæ Domino offerimus. Quemadmodum Hieronymus, illa, inquit, virginitas hostia Christi est, cuius nec mentem cogitatio, nec que carnem libido maculauit. Atque fortassis quàm Apostolus viuam hostiam dixit, quasi pugnantibus inter se vocibus de more lusit. Similia sunt illa, Quæ in delicijs est vidua, viuens mortua est, mare dulce, terra ex-

fff lectis,

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

lestis, spiritualis caro, spiritus carnis. Non itaque ex eo, quod Apostolus vinam hostiam dixit, statim colligere oportet, animal non esse mandandum, quum in hostiam præbetur. Quis potius, si Pauli ingenium teneamus, contrario modo argumentabimur. Iam in tertio quoque testimonio aperta translatio est. Cor namque inflat frumenti continentum, & diuini amoris igne quasi succentium similitudine quadam sacrificium vocatur. Adde, quod familiare auctoribus sacris est, imaginum vocabula rebus per imagines significatis attribuire: vt nomen Dauidis Christo Ezechielis 34. Nomen etiã Petri eidem, 1. ad Corinth. 10. Tale illud est, Ego sum vitis vera. Quia igitur per sacrificia illa legis externa, res quedam spirituales potiores præsignabantur, has omnino res sacrificia, holocausta, hostias, sacre literæ appellant. Vt mastrationes biutorum animantium figura erant mortificationis carnalium & irrationalium astrictuum, qui regnat in corpore, ideoq; carnis mortificatio hostia dicitur, non proprie quidem, sed figurata dictione. Et hunc in modum cetera, quæ non sunt modo longo sermone explicanda. Tres ergo priores scrupulos planè excusimus: quartum verò illum facilius excitemus, si semel stabilitum fuerit his in locis Apostolum non proprie loqui, sed figuratè. Id quod liquidò demonstrari potest. Primum, quia sacrificium ad religionem proximè pertinet, at elemosyna & beneficentia ad misericordiam vel liberalitatem. Dein ex illo Osee testimonio, Misericordiam volo, & non sacrificium. Quo loco sacrificium non obscurè à misericordie operibus separatur. Certè si sacrificij vox dona pauperibus collocata proprie contineret, nullo modo Propheeta diceret, Sacrificium & oblationem nolui. Quid igitur sibi Apostolus vult, quum ea munera hostias vocat, quæ pauperibus tribuuntur? Nempe, illa esse Deo acceptissima. Videlicet hostias credebat populus maxime placere Deo, spirareque illi odorem iucundissimum. Gene. 8. Exo. 29. Leui. 1. & 3. Num. 28. V. que co autem persuasio hæc in animis vel fidelium infederet, vt præ sacrificijs opera interdum pietatis charitatisque contemnerent. Huius rei Apostoli minime

Ad extendè
modum Aug.
gust. o. de
em. l. c. 6.
loquitur,
cum affir-
mat, vt
sacrificium
esse omne
opus, quod
agitur, vt
sancta so-
cietate in-
heremus
Deo. Nam
c. 5. dicitur
sacrificium
visibile est.
seu in sibi
in sacrifici-
ij sacramen-
tum ad est,
sacrum si-
gnum D.
Ibo. 2. 1. g.
852.
Ose. 6.

Psal. 39.

LIBER DVODECIMVS.

410

minimè ignari & plebem rudem ad veram & germanam pietatem reuocare cupientes, misericordie ac charitatis officia hostias appellabant, non falsò id quidem, sed verbis paululum quadam dicendi figura immutatis. Sic Paulus hostiam acceptam dixit in odorem suauitatis. *Philip. 4.* Sic Iacobus, Religionem mundam & immaculatam esse, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. *Iaco. 1.* Quam rem planè & sine verborum immutatione legis ille periculus significauit, inquit, Diligere proximum, *Mat. 22.* tanquam seipsum maius est omnibus holocaustibus & sacrificijs. Quid ergo proprie sacrificium sit, qua etiam ratione per tropum transferatur, satis dictum est. Nec hæc tamen nimis multa videri debeat, eum huius vocis vi ac potestate ignorata, multorum disputationes vagari & errare cernamus. Erant autem hæc copiosius explicanda, ne immo dieq; breuitatis studio preteritur verborum pondera differentis celeritate. Sed de his hæcenus. Sequitur, vt sacrificium in species suas quam breuissimè partiamur.

Lutherani in apolo. August. duas proximas sacrificij species esse aiunt, nec esse plures. Vnum enim esse sacrificium propitiatorium, nempe ad placandum Deum, & impetrandam veniam peccatorum, alterum *λογαρισμῶν*, id est, gratiarum actionis. Has duas species sacrificij magnopere oportere asserunt in hac controuersia nos in conspectu positas habere, & singulari diligentia cauere, ne confundantur. Id quod ipse etiam atque etiam moueo, sed illud quoq; animaduerto, hæc diuisione multas sacrificiorum species vitiosè fuisse prætermittas. Non enim solum vel pro peccato vel etiam ad gratiam referendam sacrificium fieri solebat, sed & vice supplicationis, vt à Deo vitæ commoditas ac prosperitas haberetur. Quod, si Latine liceret, possemus imperatorium vocare. Quale fuit sacrificium Iacob Genes. 28. quales, que etiam mulier illa prætulit, que in prouerbis dicitur, Victimam pro salute deuouit. Sane in Leuitico post sacrificium pro peccato, hostiæ pacificæ in duas species distri- *Pro. 7. Leui. 7.* buuntur, vt aliq; sint gratiarum actionis Deo exorato, aliq;

DE LOCO. VSU IN SCHO. DISP.

voto vel sponte susceptæ Deo exorando. Ac præter hæc sacrificij genera aliud fortasse fuit in hoc paratum, vt fœdus cum Deo suo sanguine sanciretur. Cuiusmodi Exod. 24. & 4. Reg. 23. mentio fit. Vt omittam sacrificium pro consecratione pontificis, quod legislator à reliquis sacrificijs distinxit. Nam holocaustum, quod humana feruitus tributum proprium erat, & ad restorationem diuinæ maiestatis ac dominationis Deo factum, dubium non est, ad duas illas sacrificij species minime pertinere. Plura itaque, quàm duo holliarum genera fuisse in veteri Testamento, at in nouo vtrum vnum saltem sit, quaeritur. Cui quaestioni statim ego respondeo, si duo illa prius explicuero, quæ in hac controuersia explicata quidem facillima sunt, sed sunt tamen necessaria vel maximè. Illud primum est, nomen sacrificij interdum pro re, quæ Domino offertur, interdum vero pro actione ipsa sacrificiâdi solere accipi. Pro re, vt ad Hebr. 5. Omnis pontifex constituitur, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Pro actione, vt illo apud Tullium loco, præbere hostias ad sacrificium. Quo modo D. Thomas hanc vocem vsurpauit, nec vsurpauit absurdè, artificium, lanificium, & similia ad eundem modum à doctissimis vsurpentur. Alterū est, catholicos sicut Eucharistiæ sacramentum, ita Eucharistiæ sacrificium duobus modis asserere. Est enim sacramentum tantum, hoc est species illæ vini & panis externæ, quæ corpus Christi ac sanguinè continent. Est item res & sacramentum, nempe, corpus Christi & sanguis, quæ res interius sub speciebus continentur. Similiter etiâ in oblatione & Missa nostra est sacrificiū externum specierum panis & vini: quod Augustinus in Psal. 37. Sacrificiū panis & vini nuncupauit. Est & rursus sacrificiū interius corporis & sanguinis Christi, quod Deo patri sub speciebus illis potissimum offerimus. Interius dico, nō quod ipsum per species non suo quodâ modo videatur, sed quod intra species inclusum, occultum in se & inuisum sit.

His positis sit prima conclusio. In lege noua verè nūc est & propriè sacrificium. Quæ omnino res primum ex Malachia aperte vohetur. Non est, ait, mihi voluntas in vobis,

Leui 7.

2. 4. 85.
art. 3. ca.
ad 7.

Mal. 2.

LIBER DVODECIMVS.

411

vobis, & munus non suscipiâ de manu vestra. A solis ortu vsq; ad occasum magnū est nomen meū in Gētib. & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio mūda. At interpretatur hunc locum Lutherani de sacrificio spiritali omnibus fidelibus communi. Id quod nullo pacto defendi potest. Primum, quia nostra opera omnia sunt tanquam pannus menstruatæ. Esai. 64. non igitur possunt dici absolute oblatio munda, Luthe. ro præsertim, qui nostras iustitias peccata esse contendit. Deinde quia offerre opus nostrum tanquam mundam oblationem & sacrificium, illi dicunt esse Pharisæicum. At propheta non loquitur de Pharisæico sacrificio.

Præter eâ, quia sacrificia spiritalia nō sunt propria legis euangelicæ, sed cōmunia in omni lege fuisse. Propheta autem disertè loquitur de sacrificio quodâ legis nouæ proprio ac singulari. Postremò, quia idem propheta 3. loquens rursus de ipso eodē nouæ legis sacrificio, se debet, ait, cōflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Nō dicit filios Israel, sed Leui: & erunt domi no offerētes sacrificia in iustitia. Peculiare ergo sacerdotium erat instituendū, & peculiare sanctificandi ministri, ad peculiare sacrificium legis euangelicæ. Nam quod Protestantés illud primi capitis referunt ad sacrificium spiritali commune omnium fidelium, hoc verò tertij capitis ad prædicationem euangelij, de qua Paul. ad Rom. 15. Sanctifico Euangelij, & tua hæc varietate testantur se à veritatis unitate discedere. Cūque hæc sint per figuratam dictionem sacrificia, qui ad tropos confugiūt hoc loco, ij & omnem scripturarum vim labefactant, & sibi etiam regnāt. Fatentur enim & ipsi non esse in sacrarū literarum intelligentia ad tropos confugiendum, nisi ex proprietate vocabulorum magna absurditas sequeretur. Nec verò cum his Augustinus facit, qui libro contra Iheras Petilianij secundo, hunc Malachie locum de laudis sacrificio interpretatur, de quo scriptum est, Imola Deo sacrificium laudis. Sic enim & septuaginta vertunt, Ab ortu solis vsque ad occasum glorificatū est nomen meum in nationibus. Id quod Apostolus explicat inquit, Per ipsum ergo offeramus hostiâ laudis semper

III 3

Deo,

Mal. 3.

Cap. 16.

Psal. 49.

Rom. 15.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

Id est in
Deo.

Deo, id est, fructum laborum cōsistentium nomini eius. Sed ne Hieron. quidem ab his dicit, quum Malachia: testimonium his verbis exponit. Ergo proprie nunc ad sacerdotes Iudaeorum sermo fit, qui offerunt cœcum & claudum & languidum ad immolandum, ut sciant carnalibus victimis spirituales victimas successuras, & nequaquam taurorum hircorumque sanguinem, sed thymiama, hoc est, sanctorum orationes domino offerendas, & non in vna orbis prouincia Iudæa, sed in omni loco offerri oblationem nequaquam immundam, ut à populo Israhel, sed mundam & in caeremonijs Christianorum. Non sunt, inquam, pro aduersarijs auctores hi, nec stant à mendacio contra verum. Regula siquidem scripturatum est, ut idem Hieron. eodem ipso loco testatur. Vbi manifestissima propheta de futuris textur, per incerta allegorie non extenuare que scripta sunt. Cum ergo in vniuerso orbe atque adeo apud omnes gentes vna & eadem offeratur hostia munda sacramentalis, & externa quidem specierum panis & vini, ab omni carnis & cruoris foeditate aliena, interior verò in cruenta etiã, quamuis corporis sanguinis, que ipsa sit, quid attinet vaticinatione, quam in purissimo Christi sacrificio proprie impletã cernimus, allegoricis & spiritualibus interpretationibus inuere? Non itaque si August. atque Hieron. in ecclesia gentium laudis sacrificium, sanctorum orationes, & cetera demum spirituales hostias agnoscunt, que allegoricè & figuratè hostie sunt, idcirco verum & proprium eucharistiae sacrificium excludunt. Quum enim is ipse August. ad Paulinum scribens in missa & sacrificio, quod celebrat ac frequenter ecclesia, omne precum, orationum, laudumque genus, de quo Paulus 1. Timoth. 2. loquitur, contineri existimauit. Sanè quidem eucharistie oblatio magna cum excellentia præstantia que oblationum reliquarum, sacrificiũ est gratiarum actionis & laudis, in quo nomen Dei gloriosissimè & magnificentissimè summo splendore illustratur. Eucharistia item verum illud thymiama suauissimi odoris est, quo omnes sanctorum preces & orationes referuntur, vnde iucundum & ipse odorem mutuatur. *Lib. 4. c. 10. tra. hær. c. 32. et 34.* Que causa itenq̃ fuit, ut ex Malachia: propheta verumque hostiam

LIBER DVODECIMVS.

418

hostiam in Christi ecclesia futuram intelligeret, & eam que proprie hostia est gratiarum actionis & laudis, quã ob id ipsum eucharistia appellamus, & que figuratè per allegoriam hostia nuncupatur. Verum ne propheticis obcurisq̃ue testimonijs Lutheranis se impugnari cauferentur, alterum ex euangelio clarissimum proferamus.

Erant ergo apud Lucam scriptum apertissimum testimonium ad huius rei approbationem. Accepit, inquit, panem & gratias egit & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meum quod pro vobis datur: hoc facite in meam cõmemorationem. Similiter & calicem, hoc est, accepit & gratias egit dicens, Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis funderetur. Vbi illud primũ animaduerto, iure Cornelium episcopum Britonum in cõcilio apud Trid. à patribus & Theologicis vniuersis explosum, qui dixerit, Christum in cena non suum corpus & sanguinẽ obtulisse. Ritu quippe Iudæico gratias Deo agere, calicem in manibus accipiendo & leuando, verè est hostiam gratiarum actionis offerre. Quum itaque dixit Dominus, Hoc facite, planè iussit apostolis, ut quod ipsum facere cernerent, id quoque illi facerent eucharistia, hoc est, gratiarum actionis hostia exhibendo. Quemadmodum Cyprianus ad Ceciliũ euauleauit in hæc verba, Scriptura dicit, ut quoscuq̃ue calicem in cõmemoratione Domini & passionis eius offerimus, id quod cõstat Dominum fecisse, faciamus. Et paulò post: A Domino admoniti & instructi sumus, ut calicẽ Domini cum vino mixtum secundum quod Dominus obtulit, offeramus: Atque Irenæus Calicem, inquit, similiter suum sanguinẽ confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem. Quã ecclesia ab apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo ei, qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum in nouo testamento. Et cap. postea 34. Offerimus, ait, et eucharistiam non quasi indigenti, sed gratias agentes donatori eius, &c. Vbi omnia auctoritatibus non dubitem, ipsi re & ratione exquirere veritatẽ. Quemadmodum enim in rebus alijs contingit, ut eas sanctè ac religiose offeramus Deo ab illo primum acceptas, ita, ac multò etiam magis, cum in Eucharistia

Enc. 11.

De cõfess. d. 2. c. 3. c. 4.

Lib. 4. c. 32.

Ratio Iren.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

corpus Christi ac sanguinem caelestis benedictionis largitate accepimus, impj profecto erimus & ingrati, nisi summam gratiam referamus, eadem dona, quae a Deo accepimus, ipsi reddendo, iuxta illud, quod scriptum est: Tua sunt Domine omnia, & quae de manu tua suscepimus, reddimus tibi. Et iterum, Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi? Calicem salutatis accipiam. In quem locum paraphrasis Chaldaica sic habet, Calicem redemptionis accipiam mundo venturo. Nam & hunc Psalm. ad mysteria & fidem euangelij pertinere auctor est Paul. Salutare autem Christus est, ut Simeon in euangelio cecinit, Sed bene, Accipiam, quia nisi accipero, retribuere non valco. Et cum generaliter nihil ex nobis Deo dare possimus, sed quod ab illo accepimus, id tanquam iam nostrum iterum illi reddere, cuius dono accepimus, peculiariter tamen haec dona, haec munera, haec sancta sacrificia caelestia erant, de caelo ergo accipienda erant, & nomen Domini inuocandum, ut tali nomine consecrata, nobis fierent corpus & sanguis Domini nostri Iesu Christi.

Quod si nos pie, grate, atque sapienter sanguinem Deo proprium fundimus, ut beneficiorum non memoriam modo, sed obseruantiam tenemus, cur sanguinem Christi a Deo nobis proprie tributum non illi resudamus, qui nobis cum filio filij sanguinem dedit? Hestolus eadem mensura inber reddere, quae accepit, aut eius cumulatione si possit. Nos, qui Christi sanguinem & corpus accepimus, si mensura cumulatione non possumus, non reddemus eadem? Quid Christus? Au non per amicitiae vim, quasi vnus nobiscum esset, dona nobis a patre collata pro suis existimabat? Sane quidem. Nisi ergo tultus fuit & ingratus, accipiens panem & calicem non solum nostro nomine gratias egit, sed patri pro suo summo beneficio meritam ac debitam gratiam cumulatissime retulit, certe patrem patri persoluit, & commemorandam, dum fidelium genus erit, persolvendamque putauit. Hoc, ait, facite in meam commemorationem. Te appello, Lutheri, arque adeo vos appello omnes Lutherani. Nonne intelligitis, quam apertum vobis sit esse Christ euangelio certamen? Vos potro eucharistiam percipientes, non item offerentes, Domini

LIBER DVODECIMVS.

413

Domini quidem coenam agitis, sacrificium vero crucis pro agitis? Quod vester quidam confitetur cuiusdam. In nota, ait, eucharistia mors Christi tantum verbis, non etiam symbolis predicatur. Non igitur Christiana est eucharistia vestra. Christus enim non iussit ut dicamus haec in memoriam eius, sed ut faciamus, Haec facite, ait, in meam commemorationem. Non est itaque in mysterijs hostia Christi dicenda solum, sed etiam facienda. Symbolis ergo & non verbis tantummodo sacrificij Christi memoria in altari representanda erit. Alioqui si manducatio est, non oblatio, exemplar & imago coenam erit, exemplar & imago sacrificij non erit. Quanto melius tota per orbem ecclesia intellexit, quae quae sacerdos confectis in nomine Christi mysterijs ait, Haec quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. Ipsius voce sacerdotis illa respondet, Vnde & memores, Domine, nos tui serui, sed & plebs tua sancta, &c. offerimus preciarque maiestati tuae de tuis donis ac datis hostiam puram, &c. Nullo ergo modo negari potest, quin ecclesia offerens corpus Christi & sanguinem in eucharistia, & Christi exemplo id faciat, & euidenti ratione ducta, & precepto denique ipsius Domini impulsae.

Sed his tamen obicitur, quod cum apostolus illud domini praecipuum retulisset, Hoc facite, &c. euestigio subiecit, Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini annuebitis, &c. Ipsa ergo manducatio & potatio symbolum est dominicae passionis. Non itaque necessarium est offerre sacrificium, ut hostiam Christi etiam symbolis commemoremus. Hinc argumento primum ita respondeo. Non si quispiam dicat, Quotiescunque concenauerimus, confabulabimur, mox intelligimus concenationem & confabulationem eadem esse. Sic si Apostolus dixit, Quotiescunque manducabitis, &c. non necesse est interpretari concenationem dominicae mortis annunciationem esse. Voluit ergo Dominus, ut quae mensa est, ea sit nobis & altare, hoc est, ut non modo cenaremus, verum etiam sacrificaremus. Quare id instituit ut esset simul & sacramentum & sacrificium, quorum alterum dominicae coenam, alterum domini-

Eucerus 1.
2. de vera
& falsa
Domini
coena ad-
mi. ca. 9.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

et mortis esse symbolū. Pauli ergo sententia hæc est. Ne putetis vos satisfacturos legi, si manducetis & bibatis, qua in re cenæ Christi cōmemorationē facietis: oportet enim vos mortem etiam cōmemorare, id quod magis sacrificando, quàm manducando fit. Deinde non inficior e quidem, quin manducando corpus, sanguinemq; potando in diuisione sanguinis ex corpore, id quod in cruce gestum est, aperte delignetur. Cum frangitur hostia, Aug au, cū sanguis Christi in ora fidelū funditur, quid aliud, quàm dominici corporis in cruce immolatio designatur? Sed re vera, vt diximus, in separatione sanguinis à corpore mors significare potest, nō autē propriè significatur hostia, nisi corpus quod moritur, offeratur. Quamquā consumptio specierum oblatarum ad perfectionem sacrificij pertinet. Ita populus cum sacerdote hostiam olim consumens, verè explebat sacrificium, atque adeo hostiæ crucis perfectum signum dabat.

Illud præterea animaduertendum censeo, quamuis *Matth. 26.* Christus in cenæ nullum omninō sacrificium obtulisset, eo tamen quod dixit, Hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur, &c. mox verò subiungit. Hoc facite in meam cōmemorationem, satis ostendisse, nos mysticè corpus traditoris, sanguinemq; effusuros: quod re ipsa aperte & sine mysterio ipse erat postea facturus. Hoc scilicet quod ego faciam, vos facite, sed ego faciam sacrificio cruento, vos facite in meam cōmemorationē in cruento. At Dominus, vt in Græcis omnib; exēplarib; vide relicer, semper est vltus verbo presentis temporis. Non enim ait, Hoc est corpus meū, quod pro vobis dabitur, sed, quod pro vobis datur. Nec si verbum verbo reddidit, *Luce 22.* dixit, Hic est sanguis, qui pro vobis effundetur, sed, qui pro vobis effunditur. Et apud Paul. *1. Cor. 11.* ὁμοῦν ἡμῶν μενεν, id est, Hoc mecum corpus, quod pro vobis frangitur: quemadmodum & Ambrosius in hunc Pauli locum, & Beda enarrans euangeliū Lucæ legūt. Nec dubitandum catholice est, quam rem posterius explanabimus, in altaris sacrificio sanguinē Christi fundi non aliter ad effectū, quàm si nūc fundere in cruce: corpus Christi item frangi ad efficientiam, perinde, vt si nunc

LIBER DVODECIMVS.

nūc nobis in cruce frangeretur. Præterq; quod in sacrificio externo mysticè, & tanquam in exemplari atq; imagine, & sanguis Christi funditur, & frangitur corpus. Vnde *De cons. d.* Augustinus, Quis frangitur hostia, inquit, quid aliud, quàm dominici corporis in cruce immolatio designatur? Ac ne sacramentum quidem solum, sed verum etiam corpus Christi sacerdotum manibus frangi, Romanum concilium sub Nicolao definiuit. Vides ne quemadmodum nobis omnia consentiunt, qui & Christū in cenā corpus suum & sanguinem mysticè tradidisse, & ad eandem nos formam instruisse, non rebus solis & rationib; sed verbis quoq; ipsis effecimus? Nihil enim prohibet, quā Lutheri nos redarguimus, exemplaribus Græcis præsertim consentientibus adhaerescere.

De cons. d.
1. ca. Quis frangitur.
De cons. d.
1. Ego frangi.

Sed quia sacramentarij causantur se his ferè argumētis nō premi, vt quæ maiori ex parte sumūt, corpus Christi verū & sanguinē in eucharistia esse, id quod isti pernegant, agē rationib; conquisitis hos quoq; vrgemus. Tācū quædam ex his, quas ante posuimus, sacramentarijs etiam pressius astringunt, q̄ vt fugere aliquando possint. Atq; vt omittā quod rem perspicuam, atq; è sacris literis manifestè exploratam & comprehensam inficiatur, nolo enim hodie hæc de re cū sacramentarijs ceitare, de sacrificio dico, etiā in speciebus panis & vini, nec corpus Christi, nec sanguis essent, vt verè sunt, adhuc tamen sacrificia in altari Christianorum exillere multis & grauib; argumētis posse doceri. Est hoc primum & ex definitione sacrificij & ex perpetua consuetudine ecclesiæ grauissimum & firmissimū argumētum, quod sacerdotes nostri panē & vinum offerunt Deo, faciuntq; sacri aliquid cingentes vino, addē, si placet, rem vtrāq; etiam consumentes verè ergo & propriè sacrificant. Si enim oblatio simile ac farinæ conspexit oleo in figurā mortis Christi futuræ sacrificium erat, nihil est ambiguum, quin panē oblatū frangere ac vino tingere in figurā mortis præteritæ sacrificiū sit. Quid aut in hoc opere Lutherani reprehendēt? An q̄ panis & vini munera à Deo accepta referim? Arguant Abel ac ceteros in lege naturæ patres, arguant Moysen

DE LOCO. VSV IN SCHO. DIS

Moyſen cum ſcripta lege ſua, arguant oblationes, quaſi eccleſia primitiua pie offerri ſolere, libenter illi concedunt. Quia naturam ipſam potius arguant, quæ nos ad gratiam referendam informauit, quam Deo tamen referre aliter non valemus, niſi dona, quæ accepimus, ipſi reddendo. Sed panem frangi actungi reprehendent. At hiſce cæremonijs crucis immolationem designamus. Mirum eſt autem, ſi hoc nobis vitio vertant, quòd Chriſti paſſionem non verbis modò, ſed rebus etiam commemoremus, præſertim cum Dominus dixerit, Hoc facite in meam commemoratiõem, Sanè ſi illud peccatum eſt, qui baptizant, ij quoque peccant, quoniam ſymbolis mortem Chriſti figurant. Si ergo huius verbi definitio rectè nobis declarata & circumſcripta eſt, ſine dubio ſacerdos in altari verè ſacrificat, quamuis nihil aliud ſpecies, quam ſpecies ipſas vini & panis externas. Atque etiam, ſi ſacrificij partes ipſas expendat, hoc eſt, offerri, frangi, tingi, adde etiam conſumi, cum hijs rebus myſticè peragendis nihil inſit vitij, quemadmodum oſtenſum eſt, ſit vt non ſolùm verè ac propiè, ſed pie etiam atque religioſè ſacerdotes noſtri ſacrificent. Tam quippè rem

De conſ. d. 2. Cũ frangitur hoſtia ſacrificij pa uer vi ni Auguſt. vocat in Pſal. 37.

Auguſtinus conſiderans, ſpeciem panis hoſtiæ appellat, quod utique nomen vſque ad eò in omnium fidelium & auribus & linguis in hæſit, vt vanus & ſtultus ſit, qui illud inde euellere tentarit. Sacramentarij igitur qui uis negareat eſſe in eccleſia corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium, at ſacrificium panis & vini nullo modo erant negaturi, ne propriam ſacrificij notionem ignorare viderentur. Præterea, Melchifelech ſacerdos erat Dei altiffimi, ſacrificium ergo offerebat Deo: omnis enim ſacerdos conſtituitur, vt ſacrificium offerat, ac non legitur aliud, quam panem & vinum obtuliſſe. Cũ igitur nos ad eundem modum & ordinem panis & vini ſpecies offeramus, propiè veròque ſacrificium exhibemus. Quæ cauſa eccleſiæ ſunt, vt illud Diui Thomæ in die feſto atque ſoleni euchariftiæ celebraret, Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchifelech, panem & vinum obtulit. Verùm argumentum hoc Lutherani duobus modis elidunt.

LIBER DVODECIMVS.

dunt. Primum negant, Melchifelech Deo panem & vinum obtuliſſe, ſcilicet, Abrahamo obtulit, non Deo, vt Gen. 14. c. legitur. Id quod Epiphanius lib. 2. contra hæreſes hæreſi 55. agnouit. Deinde negant, ſacrificium Chriſti in eo fuiſſe ſecundum ordinem Melchifelech, quòd panem & vinum obtulerit: ſed in eo fuiſſe affirmant, quòd Chriſtus non ſecundum legem mandati carnalis, oleo iſto corporeo ſacerdos effectus eſt, ſed, quemadmodum Melchifelech, oleo ſpiritus vnũ ſit à Deo præcipibus ſuis. Sic enim Apoſtolus ad Hebræos interpretatur. Sed ſcrupulus prior ſic eximitur. Non inſerior e- quidem, Melchifelech panem & vinum Abrahamo ad teſtendum exercitum contuliſſe, ſed cum ſcriptura ita tim adiecerit. Erat enim ſacerdos Dei altiffimi, niſi cauſa inepta eſt, intelligere oportet, eaſdem res obtuliſſe ſolitum Deo, quas tunc proferebat Abrahamo, ſed huic in cibum, illi in ſacrificium. Quemadmodum Cyprianus ad Cecilium, Ambr. li. 5. de ſacramentis, ca. 1. Hieronymus in 26. Matthæi caput, Auguſtinus in Pſal. 37. concio. 1. Caſſiodorus in Pſalm. 109. Damascenus lib. 4. ca. 14. Chryſoſtom. homil. de prodit. Iudæ. auctores ſunt. Scrupulum verò poſteriorum hoc modo eximemus, Non ſi in vna re ſacerdotium Chriſti ſimile eſt Melchifelech ſacerdotio, omnis alia ſimilitudo excluditur. Quin ſi figura perfecti eſt, aptè quadrare ad multa poteſt. Nihil igitur obſtat, cur non in ſacerdotij & conſtitutione & oblatione, Melchifelech Chriſtus appareat ſimilimus. Lex in ſuper & religio nulla eſt ſine ſacerdotij munere atque ſandip- ne. Hæc enim tria ita ſunt ſemperque fuere coniuncta, vt ſi vnum tollas, reliqua neceſſe ſit eſſe ſublata. Tranſlato, inquit, ſacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis tranſlatio fiat. Si ergo Chriſtiani legem ac religionem habemus, habemus proſectò & ſacerdotium. At ſacerdos omnis in hoc paratur, vt ſacrificium offerat: Chriſtiani ergo etiam nũ ſacrificium tenemus, ſine quo nec ſacerdotium, nec religio tenemus, nec legem tueri poſſamus. At non omnes eſſe ſacerdotes affirmant, hoſtiasque ſpirituales offerre, ſed cum hæ non propiè ſint hoſtiæ, ſed tranſlatè, ſacerdotium quoque non proprium, ſed tranſlatum & impro- prium

Ad Heb. 7. Eufeb. 1. libr. eccleſ. hiſto. cap. 2.

De conſect. d. 2. tuca- lucen. 6. c. Accipit

Ad Heb. 7.

Ad Heb. 5. & 8.

DE LOC. VSV IN SCHO. DIS.

Dani. v.

Mb. 16. qui est de regno

Dial. 8. de legib. li. v. c. 3. v. d. 1. 7. c. 9.

li. de din. Ci. li. Valerius.

priam erit, translatio verò sacerdotio, religionis itè translatio fiet. Ita nimirum qui nobis sacrificium eripiunt, simul hi & veram Christi religionem conantur eripere, & falsam vias inducere, qui iuge ab ecclesia auferet sacrificium. Nam & Danielis testimonio constingi fortis potest, quàm ut elabantur. Rogandi sunt videlicet aduersarij, quodnam sit illud iuge sacrificium, quod Antichristus ab ecclesia ablaturus est per dies 1290. Et cùm in ecclesia non sit aliud sacrificium iuge præter id, quod in altari offerimus, iure arguimus, Lutheranos ministros esse Antichristi. Sed quid ego arguor? quid plura disputo? Itaque in tam perspicuis rebus argumentatio querenda, aut coniectura capienda est: An dubitari potest, ubi nullum peculiare sacrificiũ, priuatim res sacra nulla, sacerdos propriè nullus est, ubi ne religionem quidem esse posse? Tradit Plato, sacerdotes magna claritate oportere abundare propter eorum que tractant, magnitudinem. Quapropter apud Aegyptios non licere regem absque sacerdotio imperare. In plurimis quoque Græcorum ciuitatibus, præcipua sacra à magistratibus summis instituta, atque apud Athenienses etæto regi sacra maxima esse attributa. Tradit rursum oportere, ut vnus semper ex magistratibus, deorum alicui pro ciuitate sacrificet. Aristoteles deinde auctor est, in heroicis temporibus reges diuinæ rei cultam exercere solitos, nisi talia essent sacrificia, que sacerdotiũ requirerent. Docet alio loco idem in prima Republica sacerdotes honoratissimos constitutos. Neque enim, ait, agricola, neque artifex, neque villum exercitorum quisque sacerdos est deputandus: honor namque dijs est à ciuibus impendendus. Cicero & Valerius scribunt, tantum studij antiquis obseruandæ religionis fuisse, ut senatus rite, quæ florebat imperiũ, decreuerit, ut de principũ filijs pauci quidam electi Hetruricæ populis ad disciplinam faciorum percipiendã traderentur: ne ars tanta propter tenuitatem hominum & religionis auctoritate regi, adduceretur ad mercedem & que sum. Tantus honor apud veteres natura duce religioni est habitus, ut nulli nisi principes & optimates caeremoniarum erga Deum haberent facultatem. Et voluit Lutherani ad eum Christum

LIBER DVODECIMVS.

Christum desipuisse, ut Rempub. instituerit, in qua sacrificia omnia vulgaria passim & contrita essent, sacerdotes deliri etiam lenes, garulæ anus, adolefcentes leues, fattores, lanij & coqui, quos honos præfandus sit, si vel cursum velis recensere. Scilicet, sacerdotium nostrum Lutheranis Turcarum more informare cupiunt, apud quos a communi populo non multum sacerdotes differunt. Quanto religiosius antiqui olim Germani statuerunt, ut verberandi animadue tendique in hominem, nisi sacerdotum auctoritate nullis esset concessa facultas, quo iudicia non humana, sed diuina viderentur. Sed quid ego communis naturæ rationes profero? Ad nostras, hoc est, Theologica s redeamus. Apostolus fideles cupiens ab idololorum cultu deterrere, eo maxime argumento vsus est, quod si idolis immolarent, participes essent altaris & mensæ impiæ atque irreligiosæ: nam sine discrimine eandem vocat & mensam & altare. Qui autem ad altare Christi accedunt, participes sunt huius etiam altaris: si autem non possent, ut vnusque simul participes sumus, nisi Deo & idolis pariter seruamus. Altare igitur habet ecclesia, habet igitur sacrificium. Etenim sicut mensa dicitur, in qua edatur cibus, sic altare, in quo offertur sacrificium. Negent ergo altaria fidelibus Lutherani, solum concedant mensas, quia cibum nobis esse aiunt, sacrificiũ non item. Nec altaris modò, sed & missæ nomenclaturã adimat, que calum quiddam & inanis vocis sono decoratum erit, si nobis in altari oblatio non est. Missæ portatam vocem ex Hebræa lingua mutuo acceptam eũ doctissimi tibi è nostris, tam plerique Lutherani familia testantur. Est autem Hebræis Micca oblatio.

Sane verò tum altaria, tum oblationem corporis & sanguinis Christi, quam missam & sacrificiũ appellamus, ex apostolorum traditione nos habere, exploratissimum erit, si regulas eas huc referamus, que in uestigandis apostolorum traditionibus libro huius operis tertio sunt à nobis constitutæ. Certè & Irenæus verbis nihil obsecris affirmat ex traditione apostolorum esse, quod corpus & sanguis Christi, & audire verbum Dei sine genitum, sine hereticum, sine iudeum, vsque ad missam catæchu de qua. d. Episcopus. c. 1. 4. ca. 37. 33. & 64.

Deu. 18. ubi nos habentur. Spontaneè oblatione, Hebræi habent Micca. Quo etiam significatur. c. 1. ca. 37. 4. c. 84. hoc nomen vsurpat. in hac verba, & Episcopus. nulli prohibet.

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

sanguinem Domini offeramus. Andreas quoq; Apollus referente Philacteto ex literis sacerdotum Achaiae. Egee proconsuli, Immaculatū, ait, agnum quotidie in altari sacrificio. Iacobū & missae celebratione addidisse testes sunt patres Trullanae synodico. 32. Concilii in super Carthag. 3. ait dominum tradidisse, ut in sacramento corporis & sanguinis eius nihil amplius, quā panis & vinum offerantur. Sed, ut dixi, nihil est opus oratione longiore, ubi promptum est formulas illas quaerendae traditionis ad praesentem disputationem accommodare.

Iam ecclesiae auctoritas pro hac conclusione notior & crebrior est, quā ut iudicanda sit. Nihil enim frequentius, tum in canone, tum aliās sepe intonat, quā hostiā Deo se corporis & sanguinis Christi puram & immaculatam offerre.

De conf. d. 1. c. Iacobus Cap. 14. Cōcilia verò ab hac sententia sunt plurima. Toletanum primum, cap. 5. Toletanum vndecimum, ca. 14. Tomianum de cōletanum 12. ca. 5. Bracharense tertium, cap. 1. Antistidense, d. 2. Nerense, capi. 8. Carthaginense tertium, Ephesinum, Nicenesse, 3. num, cap. 14. Lateranense sub Innocentio 5. Adde etiam Trullanum, quod nomine sextae synodi à Gratiano refertur. Adde etiam Florentinum in decreto unionis Armeniorum. Sed & in concilio Constantiensi ille error condemnatus est. Non esse fundatū in evangelio, quòd Christus Missam ordinaverit.

De conf. d. 2. Non oportet. Epi. 7. qua est de officio sacerdotu. Quid sedis apostolicae antistites? Nempè eandē apostolorū & ecclesiae fidem profitentur. Anacletus de consec. dist. 2. ca. Episcopus. Clem. de conse. d. 2. ca. Hic ergo. Alex. 1. de consec. d. 2. c. Nihil. Euseb. de consec. d. 1. c. Constantino. Iulius de conse. d. 2. c. Cum omne crimen. Felix de consec. dist. 1. ca. Sicut non alij. Sorher in epistola ad episcopos Italiae. Syricus ad Cumerium Tarraconens. Episcopum cap. primo. Innocen. 1. ad Exuperium Tolos. episcopum, c. 1. Leo ad Dioscorum epist. 79. de cons. dist. 1. c. Necessè est. Hi omnes antiqui ecclesiae pontifices, nō posteriores quid attinet commemorare?

Auctores verò veteres, quos ecclesia & consecravit & publicè dedicavit, si referre velim, negotium lectori saeculetur. Itaq; non omnes referam, sed nobilissimos, Docent

LIBER DVODECIMVS.

tent in primis hoc ex Graecis Dionysius, cap. 3. libr. de eccle. Hiera. Ignat. in epist. ad Smirnen. Athan. in li. questionum ad Antiochum, quaest. 34. Gregorius Nazanzenus in carminibus ad episcopos, Eusebius Emisicus de consec. dist. 2. Quia corpus. Chrysostronus homil. 17. in epist. ad Hebraeos, qui falso nomine Ambrosij citatur à Gratiano, de consec. dist. 2. cap. in Christo. Chrysostronus quoque idem lib. 6. de sacrodo. paulo post principium. Cui Theophylactus consentit in cap. 10. epist. ad Hebr. Et Damascenus lib. 4. cap. 14. Et latinis verò habes Irenaeum lib. 4. cap. 37. & 38. & 34. & 63. Cyprianum lib. 2. epist. 3. quae scribitur ad Concilium de conse. d. 2. cap. 1. & 2. Atque idem repetit in sermone de coena Domini. Ambro. lib. 1. officiorum cap. 48. Hieronymum ad Hebraeos quaest. 2. & ad Tit. 1. Paschasium in lib. de pascha. de consec. d. 2. cap. iteratur. August. lib. 10. de civi. ca. 20. & lib. 17. cap. 20. & lib. 20. contra Iulianum ca. 18. Quem locum & Calvinus & Bucerus impudenter pro se referunt. Greg. 4. lib. dialogorum, c. 38. & in quadam homilia paschali de consec. dist. 2. cap. Quid sit. Fulgentiū de trique II. 2. ad Moimum.

At omnibus his testimonijs Calvinus responder, Eucharistia ideo à patribus sacrificium vocari, quia est exemplar & imago sacrificij. Nec enim aut nouum aut insolitum est, rerum vocabula rerum imaginibus attribueri. Ad Gal. 3. Ante quorum oculos lectus proscriptus est, & in vobis crucifixus. ad Rom. 6. Cōsepulti in baptismū, Apoca. 10. Agnus, qui occisus est ab origine mundi. Sic aut Chrysostronus, Theophylactus, & Augustinus, fidē suam de sacrificio explicuisse. Hec Calvinus. Nam Bucerus dicit quidem alios patrum in hac sacrificij appellatione id spectasse maximè, sed alij tamen in vtu, inquit, huius vocis praecipuè spectarunt oblationes, quas inarum rerū fideles offerebāt, & Domino cōsecrabant. Id quod Lutherus etiā animaduertit in libro illo peccatissimo de captiuitate Babylonica. Sed sciram illud est, qui verecundiae fines semel transierit, eum bene & nauiter oportere esse impudentem. Primum enim isti colligunt, si sancti auctores asserunt, Eucharistiam esse exemplar

DE LOCO. VSV IN SCHO. DIST.

exemplar sacrificij in cruce facti, statim haberi, non esse verum sacrificium. Quod si ad eum modum colligerelicet, ne verera quidem sacrificia proprie & vere sacrificia fuissent, quoniam omnia figura & imago et ante vni- ce illius hostie, qua Christus mortis immolauit. Verun- que igitur signum vnius & eiusdem hostie censendum est, nostrum quidem præteritæ, illud autem legis veteris futurae, sed vtrumque tamen vere sacrificium. Nisi quis adeo insaniat, vt putet, magis pertinere ad rationem sa- crificij, quod significet rem faciendam, quam quod com- memoret rem factam. Ego sane ita iudico, Eucharistiam nostram exemplar sacrificij Christi esse non posse, nisi es- set quoque ipsa sacrificium. Quæ res paulo ante est à me diligenter explicata. Quemadmodum enim cœna no- stra commemoratio non esset dominicæ cœnæ, imago- que illius & exemplar, nisi verè manducaremus, sic nec Eucharistia nostra hostiæ Christi exemplar & imago es- set, nisi verè sacrificaremus. Deinde illud ab his quor- am sancti dicant, offerre nos in hoc mysterio corpus Chri- sti & sanguinem. Bucerus negat, sed rem tamen aperte negat. Nam vt ceteros omittam, manifestè id tradunt Cyprianus ad Ceciliam. Ambro. libr. officior. 1. Augusti- 17. de ciuita. Dei. Et contra Faustum libr. 20. Damasce- nus lib. 4. Irenæus item lib. 4. Ac demum Alexander pa- pa ad omnes orthodoxos: nolo enim esse longus in re- liquis exciñdia. Quod si sanguinem Christi in hoc my- sterio offerimus, verè illud est quidem sacrificium, & exemplar est tamen, quoniam hostie cruenta imago in- cumenta est, sed ita incruenta, vt pro eo sit, ac si nunc cruor ipse effunderetur.

Atque argumenta hæc vsque adeo plerosque Luth- eranos cogunt, vt in sacrificio asserendo ex parte iã cum ecclesia consensiant. Non enim penitus sacrificium ne- gant: sed in eo persistant, qui hostiam pro peccatis admit- tunt, eos iniuriam imponere Christi perfectissimo sacri- ficio, quo vno cuncta sunt remissa peccata. Itaque gra- tiarum actionis sacrificium in ecclesia esse quidè, quod eucharisticum isti vocant, sed pro peccato nullum esse, quod propitiatorium appellant. At nobis secunda in hac con-

LIBER DVODECIMVS.

413

hac controuersia conclusio certissima & ipsa est, Eucha- ristiam non modo iuxta nomen suum sacrificium esse, quo Deo gratiam referamus, sed id etiam esse, quod no- bis Deum placatum propitiumque reddat. Eandem ita- que hostiam pro gratiarum actione & pro peccato esse. Hæc primùm ostenditur ex illo apud Lucã, Hoc est cor- Luc. 22. pus meum, quod pro vobis datur. Et de calice similiter, Qui pro vobis effunditur. Est ergo sacrificium pro pec- Ambro. de caris. Id quod forma consecrationis præ se fert, quæ ha- cõse. dist. ber, Effundi sanguinem in remissionè peccatorum. Nam c. si quo- quod Lutherani quidam aiunt, verba, quibus hoc my- stericum sacerdos conficit, materialiter accipi, non signi- ficatiuè, non est huius loci temporisque resellere. Illud sane exploratum est, si verba forme materialiter accipe- rentur, nec sacerdotem in Christi nomine corpus san- guinemque conficere, imò ne conficere quidem vilo modo. Quia etiam, si sacerdos verba illa significatiuè nõ profert, ex vi verborum, neque corpus Christi in Sa- cramento habemus, neque sanguinem. Ex quo Sacramen- tariorum stultitia existit.

Deinde, Omnis sacerdos, vt ad Hebræos tradit Apo- Hebr. 5. stolus, constituitur, vt offerat dona & sacrificia pro pec- catis, aut ergo nullus nobis sacerdos est, aut sacrificium propitiatorium habemus. Nec verò Paulus de solo lega- li sacerdote loquebatur, nisi inceptè argumentatus fuisset, Christum pro peccatis quoque obtulisse, quoniam sacerdos erat.

Præterea, poenam aliquam manere remissa iam cul- pa, non solum ecclesia desinente, sed scriptura etiã tra- dente credimus. Cum ergo corpus Christi & sanguinem Dei dono tanquam res nostras habeamus, vtique pote- rimus, offerre Deo ad redemptionem animarũ nostra- rum, quemadmodum & poenas proprias & sanguinem quoque nostrum offerimus.

Hanc verò esse Apostolicam traditionem & Epipha- nius li. 3. cõtra hereses, & Chrys. ad populum Antioch. aperte docent, & facillè per regulas supra à me positas ostendi potest, quas permolestiam erit post tam lon- gam disputationem ad huius nos loci vsam in presentia

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

conuertere. Quoniam vna ecclesia satis est ad huius rei certam fidem in animis inferendam. Illa quidem cum alias frequentissime, tum in canone maximè proficitur, plebem sanctam fidelium hanc hostiam Deo pro redemptione animarum suarum offerre.

Romanos verò pontifices superuacuum erit recedere. Itaq; duos solum antiquissimos & sanctissimos referemus, Alexandram in epist. ad omnes orthodoxos iniquentem, crimina atque peccata his sacrificijs deleri. Cui assentitur Iulius de consecr. dist. 2. c. Cum omne crimen. Quibus D. etiam Gregorium addo de consecr. dist. 2. cap. Quid sit.

Nam in concilijs habemus Cambinolense de consecr. dist. 1. c. Visum est. Florentinum quoq; habemus ac Tridentinum, adde etiam, si videtur, & Trullanum.

Iam sancti veteres eam rem constantissimè tradunt. Chrysost. hom. 17. ad Hebræos, & Theophylactus in c. 2. eiusdem epistolæ palam dicunt, in mysterijs & sacrificio esse remissionem peccatorum, Eusebius Emisenus hæc redemptionis oblationem vocat. Damascenus affirmat esse omnisfordis expiationem. Idem astruxit & Athanasius libr. quest. ad Antiochum. Epiphanius item inducit heresim Aenij in hæc verba, Orat viuus, aut dispensationem facit, id est, missam, quid profuerit mortuo? Cui respondet Epiphanius, quod omnino profuerit preces eius. modi defunctis, etiam si totam culpam non abstergant. Quem locum incredibile dictu est, quam prauè Bucerus torquere nititur. Sed bene habet, quòd habemus alios, quos heretici, rumpantur licet, torquere non possunt. Chrysostomus hom. 69. ad populum Antiochenū, Nō temerè, inquit, ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim inde multum eis posse contingere lucrum. Cum enim totus consisteret populus, sacerdotalis plenitudo & tremendam proponatur sacrificium, quomodo non exorabimus pro his deprecætes? Vide etiam eundem lib. 6. de dignit. sacer. Gregorius lib. 4. dialog. c. 33. Si culpæ, aut, post mortem insolubiles non sunt, sicut non esse docuerat, multum soler animas etiã post mortem sa-

LIBER DVODECIMVS.

419

tem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare. Theophylactus in c. Luc. 12. in illud, Eum timere, & c. Nō semper, ait, qui moriuntur peccatores, mittuntur in gehennam. Sed sunt in potestate Dei, vt etiam dimitti possint. Hoc autem dico propter oblationes, quæ sunt pro defunctis, quæ nō parum conducunt, etiã ijs, qui in grauib; peccatis mortui sunt. Vide etiam Ambrosium epist. 2. lib. 2. ad Faust. Et Cyprianum lib. 1. epist. 9. vñ in sermone de curia Domini aperte dicit, hoc sacrificium esse iniquitatum expiationem. Vide etiã Paschosium de consecratiō. dist. 2. c. Iteratur. & August. de eu. pro mor. ge. c. 1. & lib. con. 9. ca. 11. & 29. & de hære. ca. 33. & in onchi. c. 110. Post secus his Theologorum sequentium manū adiungere, in hæreticorum cæde iam sæpè videlicet. Sed victoribus occurrent aucto iam de inimicis ecclesiæ triumpho? Itaque ad prælium serò venient quidem, sed ad palmā oportune. Quoniam hoc loco necesse fuit eos aduocare, non vt nostra confirmarent argumentis ac rationibus, sed vt scholæ more præbè atq; argutè contraria refutarent. In refutandis quippè hæreticorum argumētis tantum scholæ Theologia valet, vt facillè possit ea, quæ illis videntur esse graua, ostendere vel leuissima.

Primum sane argumētū, quod Caluinus tantoperè iactat, facillimè diluitur. Quis est enim, cui nō perspicua sunt illa, quæ verbis ille multis exornat & amplificat? Vnicum sacerdotē nostrum prestittisse id, quod oēs illi veteres minimè præstiterunt, nempe remissionem peccatorum in sanguine proprio. Rursum immortale esse & perpetuum, qui semper corā Deo pro nobis assilat, nec suorum modò vulnerum cicatrices, sed etiã sanguinem, quæ effudit in cruce, omneis ecclesijs & oblationes & orationes, sed demum ecclesiãq; suam patri in sublimi altari representet. Itē vna sola oblatione cōsecisse, quod ne plurimis quidem veteres illi sacrificiū valuerunt. Hæc videlicet cōtrita sunt, & vel minutis Theologis peruulgata. Illud nos addimus, qd Caluinus ignorat discrimen esse inter sacerdotes veteres & nostros, quòd in illis nemo fuit, cuius ceteri vicarij essent, neq; enim posteriores prioris alicuius gerebant vices, sed quisq; sua offer-

Ggg ; rebat

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

sebat hostiam, & suo, non alterius sacerdotis nomine offerrebat. Ita ex hac parte plures omnino erant sacerdotes. Non enim in vno veluti capite conveniebant, cuius loco ad ministrarent. At nostri eum in nomine Christi & in persona eius accedant ad altare, quodammodo omnium vnum est sacerdotium, sicut episcopi ac vicarij vnum iudicium est. Aliunde etiam veteres illi plures erant sacerdotes, quia plures hostias easdemque differentes exhibebant, at sacerdos à sacro faciendo dicitur, ubi eandem hostiam offert, idemq; omnino sacrum conficit, aliquo modo idem est, licet plures esse videantur. Ac reuera sacerdos, qui Deum sanguine placet & reconciliaret mudo, vnus est Christus. Nos quippe hoc sensu non dicimur sacerdotes, sed quia dispensatores sumus mysteriorum eius, applicantes populo sanguinem, quod ille effudit in cruce, & simul cum illo offerentes. Inde enim nostra oblatio vim habet, non ex nobis. Non igitur nos plures sacerdotes sumus ad eum modum, quo veteres plures fuisse tradidit Apostolus. Quod vero Calvinus ait nostros sacerdotes esse infirmos ac peccatores, ut olim in lege, magno discrimine agnoscamus. Etenim illi eum adterrent hostias, quæ ex se placere Deo non poterant. Nec placita sunt, inquit, quæ tibi secundum legem offeruntur, cum sanguinem, inquam, hircorum & taurorum afferrent, si peccatores erant, per sacrificia sua nihil conseruebatur: Respexit quippe Deus ad Abel & ad munera eius, neque offerens à muneribus, sed munera ab offerente placuerunt, ut rectè Gregorius admonuit. Legis ergo infirmitas erat, quod nec hostiam habebat, quæ ex se Deo esset accepta, nec sacerdotes impollutos, qui Deo gratiosi gratiam quoque hostiam efficerent. Sacerdotes vero nostri, tamen infirmi sunt, nihil tamè ecclesie sacrificio incommodant, vtpote, quod vim suam non ab illis habet, sed à Christo summo sacerdote, in quo patri bene complacuit, qui simul est & sacerdos & sacrificium, quæadmodum Innocentius tertius in concilio dixit. Hostiæ igitur Evangelicæ excellens præstantia est, quod & ipsa per se Deo est quam gratissima, & vnum habet perpetuò sacerdotem sanctum atq; impollutum, cuius oblatio vim tribuit sacrificio,

ad Heb. 9

De sum.
trio. fir.
miter.

LIBER DVODECIMVS.

420

sacrificio, omnibusque fidelibus memoria seculorum omnium prodest. Quocirca sicut in Christi sacramento impius administrator nihil ecclesie nocet, ita ne in Christi qui eum sacrificio sacerdos improbus diuinæ utilitatis fructu ecclesie priuat, quamuis ipse sibi non emolumentum cõparet, sed exitum. Verù de primo argumento hætenus.

Huius autem confirmatio argumenti non est nunc oratione longa in firmanda, ne nouam hic controuersiam de noui sacramenti sacerdotio constituamus. Illud breuiter dicimus, eos sacerdotes à Deo esse vocatos, qui ab Apostolis & eorum successoribus ritè & ordine vocati sunt. Nec verò sacerdotij nostri ratio popularis est, multorumue suffragijs declaranda, non de terra cõstita, sed de celo ducta & delapsa est. Resuscita, inquit, gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. Et alio loco. Noli negligere gratiam, quæ data est tibi cum impositione manuum presbyteri. Et in epistola ad Titum, Reliqui te Cære, ut cõstituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Paul. deniq; & Barnabas constituerunt per singulas ecclesias presbyteros in oratione & ieiunijs, ut mos est, & nunc in ecclesia fieri solet. Quemadmodum igitur qui Apostolos audiebat, is Christum audiebat, ita etiam quos apostoli vocabant, hos vocabat Christus, & quos à sacerdotio repellebant, eos Christus ipse repellebat. Nam quod hæc nunc ab illis defensionis ratio viaque tentatur, in his scripturæ locis de senioribus agi, qui Rempublicam gererent, non de sacerdotibus, qui rem diuinam facerent, satis ostendunt, quam parum in sacerdotij dignitate & auctoritate ponant, qui illud existiment aut à senectutis veneranda canicie, aut ab ecclesie administratione seiunctum. Aristoteles porro non credidit alios fore ad sacerdotium idoneos, nisi vel qui reges essent, aut principes civitatis, vel certe quos post Rempublicam suo cõsilio gubernatam, aut res in bello preclare gestas, defessos iam atq; defatigatos omni cura humana & labore vacuos esse oporteret, ut non nisi in ætate & auctoritate senatoria sacerdotium resideret. Quam naturæ institutionem Apostoli secuti, cum sentirent sacerdotibus ecclesie gubernationem fuisse à

2. ad Tim.
1. 1. ad Th.
meth. 4.
Tit. 1.
Act. 14.

Pol. 7. c. 2.

Ggg 4 Christo

DE LOCO. VSU IN SCHO. DISP.

Christo commissam, ea existimant esse in sacerdoti ordinem cooptandos, qui verè presbyteri essent, hoc est, seniores. Ita factum est, vt presbyteri nomen in eum, qui sacra facit, remaneret. Sed nos coloco locati sumus, vt non longè prospicere oporteat futuros sacerdotij eius, cum eos in presentia videamus. Desexit enim in de spacio curriculum, multumque deslexit consuetudo maiorum, & eos nobis episcopi initiatos sacerdotio tradunt, qui non modo presbyteri non sunt, sed sunt etiam valde iuuenes. Ita sacerdotij auctoritas sceleratissimis ecclesie hostibus in libris est. Verùm de episcoporum abusu minimè contendimus, in eo certamus, sacerdotis creandi ratione nos ab apostolis, Apostolos à Christo accepisse. Quod ne dubitare possimus, certissimo est argumento, quod Christus in coena dixit, Hoc facite in meam commemorationem. Si enim hoc, quod precepit facere, factum erat, imò si, vt antè probatum est, sacrificium erat, Apostolos sanè tunc sacerdotes instituit, nisi iussit facere nec dedit tamen potestatem faciendi. Consecrare autem Christi corpus & sanguinem, vt sacra nostra Deo faciamus, quoniam supra naturam est, sine diuina facultate fieri non potest. Quia verò sacrificium hoc Dominus facere iussit donec veniat, necesse est, vt copiam, quam Christus fecit apostolis sacrificij iugis & perpetui faciendi, illi in posterum sempiternis seculorum ætatibus transfuderint. Sic enim, vt Oecumenius ait, sacerdotium Christi æternum est secundum ordinem Melchisedech. Sed primi argumenti confirmationi, refellendæ pasculum etiam quam concedebat ratio largiti sumus.

In secundo verò argumento multa simul obijciuntur aduersum ea, quæ ex ecclesie sententia diximus, sed nos exprimemus omnia perspicue, vt res dicta propè manentari possit. Primum autem illud sacerdotibus nostris opponitur, quod offerunt alieni sanguinem, id quod sine dubio falsum est, quippè cum Christi sanguis, dono Dei licet, noster sit tamen, postea, inquam, veluti vniuersalis causa nostra est. Sol autem tuus ad generandum est, ac non ita tuus, vt sine peculiari tua generet actione.

Illud deinde Calvinus obijcit, Christi sanguinem semel iuxta

LIBER DVODECIMVS.

iuxta Apostolum oblatum esse. Quam rem non absurde intelligunt plurimi de oblatione cruenta, quæ palam ante oculos omnium posita fuit. Sic enim se idem Apostolus exposuit, quum subiecit, semel in consummatione seculi, lotum per hostiam tuam apparuit. De illa ergo victima sermo fit, quæ in monte Caluarie palam in ore atque oculis Iudeæ prouincie mactata est. Ex quo intelligitur, contra oblationem altaris, vbi sanguis Christi in mysterio fusus non corporis, sed mentis oculis cernitur, ne verbum quidem vllum Apostolum dicere. Acque videlicet Pauli verba torquere aduersarij possunt in eam oblationem, quæ Christus in calce incurueti fecit, semper patri pro nostris peccatis apparens. Sed ne me in hanc quasi fugam cõteram, maxime animaduertendū censo, oblationem non simpliciter & vno modo esse. Vna enim est vniuersalis, altera est particularis, quæ generalem illam quasi ad efficiendum applicat. Et quoniam Lutherani omnes oblationes ad vnum exemplum & regulam quærunus nos huius diuisionis exemplum ex similitudine rerum naturalium capiemus, vt horum ignorantio illustrior appareat. Illuminatio dupliciter à Philosophis accipitur, & ea, quæ vniuersalis est, & ea, quæ est particularis. Videlicet, simul atque que Deus produxit solem, potest dici semel mundum illuminasse, nempe tanquam in causa vniuersali. Sed sunt tamè plures quotidie illuminationes proprie, quæ non solum cum generali illa non pugnant, sed ita subteruunt, vt sine illis vniuersalis illa aut propemodum ociosa sit, aut certe penitus ociosa. Sic & illud interpretamur, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, scilicet, illustratione quadam generali, quæ in hoc quod genere vna & eadè sufficiens & idonea est, atque adeo sempiterna, sed si illustrationes peculiare desint, quibus singulorum hominum mentes priuatim illuminentur, vniuersalis illa sufficientiam habet, efficaciam non habet. Nec enim generales cause quicquam efficiunt, nisi priuatis & proprijs causarum secundarum adiouibus, vs illa efficiendi communis ad singulos effectus adiungatur. Similiter ergo oblatio Christi: vna generalis fuit redemptionis ac sanctificationis humanæ, non solum idonea causa, sed

Ioan. 1.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

fuit etiam omnibus numeris absoluta: cui, in genere suo dico, nihil addi, nihil detrahi possit. At sunt plures oblationes particulares, quibus vniuersalis illa efficientia ad effectum quendam singularitatem contrahitur. Nemo igitur nos legales sacerdotes existimet, quod singulis altarium sacrificijs sepe ac priuatim offerimus, sed potius ita secum reputet, sacerdotes sunt isti secundi sub vno primo pontifice Christo administrati & dispensatores mysteriorum eius. Ac de prima quidem huius argumentationis parte, itaque de secunda disputatum est, reliqua est tertia eademque postrema, in qua Caluinus & Bucerus se insolentius iactant, quasi argumentum inuenerint, quod refellere nequeamus. Quia vna in re, fateor, superiores sunt. Illi namque quomodo opinionem commentitiam confirmarent, inueniunt, ego tam leue argumentum qua ratione infirmum ac diluam reperire non possum. Sed age, horum insolentiam reprimumus, iamque doceamus serid, quam ridicule exultent homines, non solum doctrine Apostolicę ignari, sed omnis omnino philosophię. Primum autem, quamuis denuo velimus sacrificij obplicitam notionem euoluere, non facile tamen reperiemus, an ea eadem occisionemque contineat, cum animal sacrificandum est. Contra enim dicitur fortasse quis, prophetas Baal quoddam etiam sacrificij genus prebuisse, qui lanciolis & cultis se incidere, donec perfunderentur sanguine. At demus illud & concedamus argumentantibus quod ad perfectam animalis immolationem nos quoque pertinere credimus, cõfici, dico, ipsum & occidi oportere, si verè sacrificatur. At corpus viuum & spirans nõ offerimus, idem enim in eucharistia est atque in celo. Sed etiam Christi corpus in eucharistia viuum est, ac sanguis in corpore, non tamen a nobis aut corpus offertur quia viuum est, aut sanguis quia est in corpore. Sed illud quia mactatum, hic quia effusus in cruce. Quod si Christus in cruce se offerens non se e cõspectu nostro abstinisset, sed perpetuo penderet in cruce, ante omnium fidelium oculos omni & loco & tempore positus, nihil necesse erat, exemplum facti relinqueret, & in simulacrum ex animali exemplo veritas transferretur. Sicut enim, qui tunc fuerunt iuxta crucem eandem

1. Reg. 33.

LIBER DVODECIMVS.

422

eandem cum Christo hostiam patri obtulerunt, si modo verè erant pii, & rem que gerebatur, intelligebant, sic si eadem externa crucis hostia in cõspectu nostro aeterna permaneret, nullo exemplari & imagine hõlic illius indigeremus. Quia verò licet oblatio illa & mactatio excelsa testifera, sic tamen coram Deo cõstat acceptabilis, & perpetua virtute cõsistat, ut non minus hodie in cõspectu patris illa sit efficax, quã eo die, quo de faucibus lateris sanguis exiit, ideo verè aucte offerimus eandem crucis hostiam cum Christo, perinde atque illi, qui erant iuxta crucem, quamuis illi nullo posito sub oculis simulacro, quia nullo tunc opus erat, cum res ipsa viuua in presentia esset, atque ante oculos posita, nobis autem per imaginem Christus hostiam illam excitauit, & quasi in quodam exemplari statuit ante oculos. Sed imago hæc & exemplar nihil reuera obstat, cur nõ eundem illum sanguinem modo offeramus, quem Christus iudit in cruce, nõ aliter ac si nunc coram essunderetur. Que est sententia Chrysostr. *Vide etiam falso tamen Ambro. attributa, ac consecrat. distinct. 2. Enchir. B. cap. in Christo. Adde, quod quale fuerit sacrificium, ta. missent de illis est requirenda mors, ut si illud cruentum est, hæc sit etiam cruenta: sin illud incruentum erit, mors quoque erit my. Quia cruenta & incruenta, id est, effectus mortis ceu nunc presentens adesset. Satis est enim ut verè & proprie sit sacrificium, quod mors ita nunc ad peccati remissionem applicetur, ac si nunc Christus ipse moreretur. Id quod veterum testimonijs confirmatur. Greg. In lea. *Quid sit. ipso, inquit, immortaliter viuens iterum in hoc mysterio moritur. Et August. Semel immolatus est in semetipso. Christo, & tamen quotidie immolatur in sacramentum. mel. to. Paschasius, Quotidie Christus mystice pro nobis immolatur, & passio Christi in mysterio traditur, &c. Et dist. 2. Itaque Cyrillus in concilio Ephesino, Athanasius ad Antiochum, Throphylactius in decimum caput epistolę ad Hebręos, Damascenus in quarto libro, Gregorius demum Nazanzenus, ut ceteros prætermittam, hanc incruentam exanguemque immolationem vocant, vnicam illam quidem, qualis nõ fuit alia similis, per quam ad effectum scilicet sic nobis Christus immolatur, ut illis, qui presentes erant* quau.*

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

quando se in cruce offerebat. Sed quia sine effusione cruoris, quæ in presentia cernatur oculis, applicatiõ verò cruoris iam effusi sit oblatio, rectè à patribus, in cruentũ sacrificium nuncupatur. Atque ad ea, quæ sunt à Lutheranis in secundo argumento dicta, diximus satis.

In tertio quoque argumento refutando post hæc nihil est necesse laborare. Docuimus enim Christi oblationem in cruce nõ aliter se habere ad redimenda peccata, quã aut lucem ad illustrandum, aut medicinam ad curandũ. Lucem dico, quæ omne lumen ederet: medicinam, quæ omnes sanaret morbos. Equis autem dubitet, causas perfectas & principales sine adiuuantibus & proximis nihil efficere? Medicamentũ quippe quãlibet presens & salutare sit, nisi aegro corpori adiungitur, neque opem indigenti fere nec salute. Quod si agnus, qui tollit peccatũ mundi, sine adiutrice & socia causa ipse per se expiauit nostra delicta, baptisma tollatur, poenitentia absit, sacerdotia silicet, ministeria facessant, atque ad eodẽ omne salutis officium & sacramentũ remoueatur & instrumentũ. Preceptum illud vanũ sit, Baptizate in nomine patris & filij & spiritus sancti: gratia illa vana, Quorũ remissio est peccata, remittetur eis: inanis sermo ille, Poenitentia agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in remissionem peccatorum: ut denique ille falsus, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Quin etiam, si ita liber, qui orauit pro nobis Christus, non oremus, quia ieiunauit, non ieiunemus, quia lachrymatus est, non ploremus. Colligunt enim arguti isti dialectici, quia obtulit semel Christus, nos non offeramus. Sicut ergo cõpatimur, ut passionis eius participes simus, ita etiam offerimus, ut oblationis ipsius partem capiamus. Nobis sanè religio actiuosa est, Lutheranis ociosa. Qui nos feriatos volunt cessatione torpere, & quasi pueros delicatos nihil agere. Ita ex animis hominũ extrahunt radicibus religionẽ, eodẽ sacrificia, sacerdotes, ceterosque religionis administratos tollunt. Non ergo nos repetitis oblationibus Christi sacrificiũ testamur fuisse imbecilla, sed causam principalem perfectamque fuisse, quæ quantumuis liger sufficiens in se & consummata sit, sine explanatione tamen causarum adiuuantium nihil

Matth. vi.
Ioh. 20.
Act. 2.

Tu. 3.

Heb. 10.

LIBER DVODECIMVS.

423

nihil efficit. Illud verò, Vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos, simile est, ut si dicerent, Deum vna illustratione mundum in æternũ illustrasse. Id quod tenera lætis, quam solem quãsi sempiternum lumen accendit. Alio qui quid alio loco Apostolus iubet, *Ut emũ. 2 ad Cor. 7* deremus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perfectos sanctificationem in timore Dei. Certè Christi sanguis emũdauit nos ab omni delicto, & tamen Paulus ait, Mũdemus nos. Certè vna oblatione Christus consummauit sanctificatos, & tamen Paulus monet ut ipsi perfecti amus sanctificationem in timore Dei. Christus igitur mandat ac perficit, & nos quoque perfectimus ac mundamus, sed ille agit nobiscum ut causa principalis, nos sub illo agimus ut cause adiuuantes. Dei namque adiutores sumus. Sed adiuuat illud, Vbi peccatorum remissio est, iam non est oblatio pro peccato. Respondemus. Si remissio solũ est ut in causa vniuersali, iam non est oblatio generalis quidem pro peccato, est tamen oblatio specialis, quæ vni illius ad efficiendum applicat. Quomodo modum si illustratio est mundi vniuersalis, nulla alia generali est opus, non enim alio sole indigemus, alia luna, alijs stellis. Sed necesse est tamen illustrationes quotidie singulas acris interuenire, si terra est diebus singulis illustrada. Addunt etiam, Post remissas per Christi sacramenta iniquitates, quorũ oblationes facimus pro peccato? Respondet deo, remissio iniquitatis duplex est, vna perfecta, altera imperfecta. Perfecta, quum non solum culpa, sed tota etiam poena remittitur, de qua illa intelliguntur, Projecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum recta sunt peccata. Projecit in profundum maris peccata nostra, Mich. 7. & cetera similia. Atque hæc per baptismum contingit omnibus baptizatis, imperfectam vero illam dicimus, in qua vel culpa remittitur, sed non tota poena, vel remittitur poena remissa iam culpa, de qua illud accipimus. Propter remissionem præcedentium delictorum. Et rursus, In redemptionem earum prauaricationum, quæ erant sub priori testamento. Antiquis porro patribus culpas ante Christi mortem fuisse remissas ambiguum non est, iuxta

1. Cor. 7

Esai. 38.

Psal. 51.

Rom. 7.

Heb. 9.

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

Iuxta fidem quippe defuncti sunt testimonio fidei probati. Non esse autem perfecte remissas confirmat Paulus cum ait, Christum mortuū esse in remissione precedentis delictorū. Quæ si plenè Moyſi, Aaron, Dauidi, cæterisque sub lege & natura sanctis condonata fuissent, nec illis esset ianua regni cælestis ocellusa, nec loci inferi in custodia deputati. Sequis enim dicat, omnino resoluta crimina, quorum pœnæ luuntur in carcere? Dauidi rursus homicidij & adulterij scelera relaxata quo tempore ad Nathan prophetae vocem peccatum confessus est, & Nathan ipse idem, & auctor libri ecclesiastici testes sunt. At si plenam remissionem percepisset, quorū illa? Dele iniquitatem meam, Amplius laua me ab iniquitate mea, Auerte faciem tuam a peccatis meis, &c. Certe hanc ampliorē & plenorem indulgentiam non prius a domino impetrauit, quā multis supplicijs in eodominus acerrime vindicasset. Itaque si per Christi sacramenta plena cuiquam peccatorum remissio contingit, non pro illiusmodi peccatis hostiam minimè offerimus, ut si quis proximè recens baptismā suscepit, ac si peccator non est perfectam remissionem consecutus, quod in sacramento penitentiae ferè accedit, pro huius delictis sacrificium exhibemus, ut cui Deus subiratus etiamnum est, ei fiat aliquando propitius.

Quid igitur sibi Apostolus vult, quum minis horribilib. audientium animos perterrefacit in hæc verba, Voluntate peccantibus nobis iam nō relinquitur pro peccatis hostia? Nempe, qui dicit, voluntarie peccantibus post acceptam notitiam veritatis nullam hostiam esse reliquā, is sine dubio significat, ignorantibus aliquam hostiam superesse, ij. præsertim, qui ante acceptam notitiā veritatis peccauerunt, quemadmodum Chrysostomus ac Theophylactus argumētantur. Rem ergo Apostolus verbis grandiorib. exaggerat, atque, ut solet, terrorem exuperatione iniecit. Offendit atque non quid clemens & misericors iudex interdum sua lenitate concedat, sed qua poena dignus sit, qui singulari baptismi beneficio suscepto fillum Dei cōculcat, & sanguinem testamenti pollutum ducit, & spiritui gratiæ contumeliam facit, indignus nimirum

LIBER DVODECIMVS.

424

mirum est, qui fuerit huiusmodi, cui Christi iterum crucifigatur. Toties autē nobis crucifigitur, toties immolatur, quoties eius crux nobis & mox ad peccati remissionem applicatur. Si de iustitia ergo agitur, nulla relinquitur pro peccatis hostia ijs, qui ex malitia peccāt. Si a verō de misericordia Dei agitur, quæ omnem etiam sensum exuperat, nō solū in firmis & ignorantibus aliqua superest hostia, sed ijs etiam, rarō tamē, qui voluntate peccauerūt post acceptam doctrinā veritatis. Enimvero quod hæc apostoli oratio alta & exaggerata sit, illud primum *Heb. 10.* argumento est, quod statim subditur, Terribilis autē quædam expectatio iudicij, &c. Atque euelligio, Iratam quia faciens legem Moyſi, &c. & post pauca, Rememoramini pristinos dies, &c. & tandem, Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationē. Illud deinde hoc confirmat maximè quod in 6. ca. eū dixisset. Impossibile est eos, &c. ne existimaretur nulla esse rerū *Heb. 6.* expectatio meliorum, quā si a desperatōe ad spem renouare cupiēs, Cōfidimus, ait, de vobis dilectissimi meliora & viciniora saluti, tamen si ira loquimur. Ex quo tēperamento Hieronymus li. aduers. Iouin. 2. colligit, Apostolum Hebræos per exaggerationem terruisse. Est & aliud *De peni. d. 2. Si enim* responsum dignum, omni me fallunt omnia, quod magno perē animaduertatur. Videlicet, hostia pro peccato duobus modis intelligi potest. Vno modo pro pœna, altero etiam pro culpa. Quod enim peccati vox pro pœna peccati viurpetur, illa demonstrant, Non ego operor illud, *Rom. 7. Luca 7.* sed quod habitat in me peccatum. Et rursus, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, cui autē minus dimittitur, minus diligit. Quo loco multorum peccatorum pœnas multa dominus peccata vocat. Nam culpas autē fuisse remissas, qui superiores lachrymas cōsecrauerūt, is vocare in dubiū non poterit. Et si dilexerat, & ingemuerat, ea certè culparum veniā fuerat cōsecuta. Sed cui in presenti dicitur, Remittuntur tibi peccata, Va de in pace, ei plenissima indulgētia cōceditur, omniūque penarum p̄solutio. In pœnis verō locū habet, ut maiori dilectioni maior remissio respondeat, minori que etiam *Luc. 7.* minor, nā culpæ vel simul remittuntur omnes, vel nullæ. *Macha*

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

Math. 12. Machabzorum sententia vulgò etiam sermone teritur. Sanctam & salubrem cogitationem esse pro delinctis exorare, vt à peccatis soluantur. Vbi poenas purgatorias & culpas deitas peccata sine dubio appellauit. Simile est illud, Peccata tua elemosinis redime. Poenas autem Daniel pecunia redimendas existimabat: nam culpas autem penitentia diluit, aut certe sine argento gratia resoluit. Atqui siue figuratè nomen causæ ad effectum transferatur, siue remissio poenæ ad integram remissionem culpæ pertineat, non valdè inter est quidem, tamen D. Thomas atque Innocentius huiusmodi locutiones improprias esse restantur, quibus peccata delicti, detergi, abluunt, remitti dicuntur, quia soluantur poenæ. Iam ergo cum Apostolus ait, nullam hostiam superesse pro peccato, pro culpa propriè intelligendus est. Cui sententia non est illa contraria, relinquit penitentia sacramentum, quod iudicium est, non sacrificium, relinquit etiam hostiam pro peccato, quæ improprie dicitur hostia pro peccato, vèd queris, quid causæ plerisque antiquorum tuerit, vt baptismum hostiam appellauerint, ideoque dixerint, non superesse hostiam pro peccato, quia baptismus repertus non potest. Sane quia in baptismo Christo commemoratur, & per hoc sacramentum applicatur nobis hostia crucis, ad plenam peccati remissionem, hinc illi baptismum translatiue hostiam nuncupantur, ac post baptismum semel acceptam nullam hostiam esse reliquam interpretati sunt quia baptismum secundum non est. At in penitentia sacramento non applicatur mors Christi pro peccato, sed per modum iudicij. Itaque quamuis penitentia post baptismum super sit, non proinde tamen hostia superest pro peccato, sed de tertio argumento nimis multa.

Quartum verò non confutatione eget, sed reprehensione. Ecce enim vel incertia vel imprudentia est, ea aduersum nos testimonia excitare, quæ à nobis faciunt maxime. Constat tamen, eucharistici sacrificij partes quatuor esse, vnam consecrationem corporis & sanguinis, alteram oblationem, tertiam fractionem, postremam consumptionem. His quippe quatuor partibus nostrum sacrificium

LIBER DVODECIMVS.

425

cum redintegrari, confici, absolui, qui negauerit, nihil illum de ratione perfecti sacrificij didicisse, nihil quæsisse, nihil scire conuincam. Consecrationem porro atque oblationem cum gratiarum actione coniunctam ex Evangelio colligi, ostendimus paulò antè, fractio autè aperit sine traditur. In eo discrimen est, quòd Lutherani in fractione, nihil mysticum esse arbitrantur, sed solam panis distributionem, nempe, vt sua cuique portio contingat ecclesia sancta quam hostiam frangit, dominici corporis in cruce fractionem significando, Christi hostiam commemorat, quemadmodum Christus ipse & verbo & exemplo commemorandam tradidit. Quod verò ad plenam huius sacrificij rationem consumptio specierum attineat, concilium Toletanum duodecimum testatur, inquit, Quale erit sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur. Augustinus in super in libro sententiarum Prosperi consentit, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, dominici corporis immolationem, eiusque sanguinis effusione designari. Spectat ergo ad perfectam significationem sacrificij consumptio specierum. Quæ causa catholicis perpetua fuit, vt dum sacerdos species sumit, non edere illum dicant, edat licet, sed consumere. Vt intelligamus, in missa potius haberi rationem consumptionis, quam manducationis, magisque sacrificium spectat, quam cenam. Quod Lutherani sentientes negauerunt, Christum corpus suum sanguinemque sumplisse, ne consumplisse & sacrificasse probaretur. Verum ratio primùm conuiuij hoc exigit, vt cibi comunione & consociatione habeat, alio qui ad cenam inuitat, is non conuictor esset, sed cõdicator instructorque conuiuij. Atque accubationem epularem amicorum, tamen melius nostri conuiuium, bene tamen Græci tum comotationem, tum connotationem vocant: vt qui vocat ad cenam, nec conuator ipse & comotator est, non solum non vrbani conuiuium ineat, sed ne conuiuium quidem. Deinde, vt Chrysostomus argumentatur, ne discipuli horretet carnem & sanguinem, necesse erat, vt Christus prior ipse degustaret. Christus certè, quod se videbant facere, id vt

H h h faceret

De consec. dist. 2. quæ frangitur.

De consec. dist. 2. c. Relatum.

De consec. dist. 2. Quæ frangitur.

DE LOCO, VSU IN SCHO. DISP.

facere iussit Apostolis. Intellexit autem semper ecclesia sacerdotibus in iunctum esse, ut sumerent, sumpsit ergo & Christus, nisi sacerdos omnibus suis numeris absolutus non absolutum, sed inchoatum sacrificium fecerit. Nec me fugit D. Thomam aliquando, ut videtur, quidem, docuisse sacrificium ante fractionem hostiæ esse peractum, summptionemque spectare proprie ad sacramentum, oblationem verò ad sacrificium. Et rursus asserere, fractionem hostiæ non ita esse necessariam, ut, si omitatur, sacrificium maneat imperfectum, quod videlicet huius rei significatio non ad corpus Christi verum, sed ad mysticum referatur, non ergo fractio in partibus sacrificij numeranda est. Quod autem sacrificium ante fractionem peragatur, id magno argumento sit, sacerdos statim à consecratione illa verba dicere, Offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, &c. Iam ergo nondum fracta hostia & oblatio est & sacrificium. Verum, qui D. Thomam nobis objicit, id ille agit, ut & secum ipse Thomas, & cum vera sacrificij ratione pugnet, eius enim in Secunda Secundæ, verba non obscura sunt, sacrificium proprie dici, cum circa res oblatas aliquid sit. Quam rem illo etiam exemplo confirmat, ut quum panis frangitur & comeditur. Vnde colligit, primitias oblationes esse, non aut sacrificium: quia nihil factum circa eas fiebat. Hostiam igitur aliquando ante fractionem non solum D. Thomas, sed etiam ecclesia vocat eo more, quo rem instantem & proximam quasi presentem nominamus. Sic Cicero præbere, ait, hostias ad sacrificium. Vbi animal sacrificandum hostiam appellat. Quin & in Leuitico, & in alijs quoque plerisque locis holocaustum, hostia ac sacrificium ab eo, quod proxime futurum est nomen accipiunt. Sed & panem ipsum ante consecrationem hostiam vulgò appellamus, à qua appellatione ne Divus quidem Thomas abhorret. Sacerdos porro ante consecrationem dicit se offerre sancta sacrificia illibata, &c. Quis autem Theologus tam insigne stultus fuit, ut peractum sacrificium ante hostiæ consecrationem existimaverit? Atque de occulto & interiore sanguinis & corporis sacrificio nihil dicam, exter-

num cer-

LIBER DVODECIMVS.

426

num certe & mysticum sola oblatione non consistat. Cum itaque circa species ante fractionem nihil sit à sacrificio factum, ne sacrificium quidem peractum est. Item cum symbolis rerum Christo insitente debeamus mortem ipsius agere, si verum & perfectum nostrum sacrificium est, eiusque viciniam absolutum exemplar, quam Christus in cruce præbuit, nullum autem sit rerum symbolum ante, quam species frangantur, misceantur, consumantur, certissimum accipere argumentum possumus, ante fractionem nondum esse completum sacrificium. Manet igitur, non consecrationem modò & oblationem, verum & fractionem quoque ac consumptionem ad integritatem externi sacrificij pertinere. Quæ res non pertenu nobis argumento indicioque patefacta est, sed gravi constantique ratione, præterquam quòd ab Apostolis has nos sacrificij partes accepisse, promptissimum est ostendere, nam Christum tradidisse, satis supra est à me demonstratum. Ut Lutherani argumenta probabiliora deinceps excogitent: siquidem quartum hoc, quòd modo diluimus, improbabile est. Improbabile esse dico, Lucæ Paulique testimonijs veti, ut ecclesiæ sacrificium explodatur. Nam ratio ea, quæ adiungitur, captiosa est, & veri similitudine fallere imperitos potest. Primum autem, qui Lutheranis responderet, Christum in cena sacrificium, non pro peccato quidem, sed gratiarum tamen actionis obtulisse, hic non ab illis facile cluderetur. Eius enim rei probabilè rationem redderet, quòd cum sacrificij cruciatibus instaret iam plane, aut certe iam appropinquaret hora, non oportebat hostiam in cena pro peccato mysticam exhibere, cum impenderet generalis hostia illa, in qua patri complacuit omnia peccata resolui. Quamquam & sanguinem circumcisionis pro nobis Christus obtulit & ieiunavit, fleuitque pro nobis, nec tamen remissio ea peccati secuta est, quæ à cruce tandem expedienda erat. Quæmadmodum enim martyrij plena efficacia non in qualibet sanguinis effusione est, sed in ea demum, in qua martyrium consummatur, quævis sanguis suum Deo statim à principio martyr obtulerit, sic passionis Christi perpetuæ vis illa absoluta &

H h 2

perfecta

DE LOCO, VSV IN SCHO. DISP.

perfecta, non in initio aut medio, sed in fine fuit. Deinde mysticæ oblationis effectus, non is est, quæ falsò existimant Lutherani nos credere, nempe, vt omnes culpas pœnasque resoluat. Quæ de re paulò post dicturi sumus. Alia enim efficientia hostiæ illius est, quam Christus palàm tractauit in cruce: alia illius est, quæ sub speciebus definitis mysticè præbuit in coena. Illa generalis est, sicut diximus, nec per sacrificium modò, sed per omnia sigillatim sacramenta ad effecta longè diuersa applicatur. Hæc peculiaris efficientia est, & sub speciebus certis ad peculiaria quædam effecta concluditur. Obiicit ergo Christus hostiam in coena, tum pro culpa venialium, tum pro pœna, quæ pro culpa etiam mortali deberetur. Quin in peccato soluendo sacrificij peculiaris effectus est. Hanc verò habuit in coena sanguis oblati: nam in cruce vim remissionis habuit generalem, sed quoniam, vt modò dixi, hanc rem sumus in confutatione sequenti argumentorum falsis explicaturi, pergamus ordine resellere argumenta, quæ restant.

Quinto verò argumèto refutando Rossensis episcopus calicem ait nouum Testamētum ideo dici, quia noui Testamēti confirmatio est. Quem vocis vsum, vt probare testimonijs non queo, ita non audeo explodere. Illud affirmo, nomen hoc pro re, quæ ex testamento obuenit, interdum accipitur in epistola ad Hebræos, ca. 7. Melioris testamēti sponsor factus est Iesus. Sic enim promissionis vocabulum pro re, quæ promittitur, scripturæ auctores vsurpant: ad Hebræos 6. Imitatores eorum, qui fide & patientia hæreditabunt promissiones, ad Hebræos 9. Repromissionem accipiant eterne hæreditatis, & Ad cor. 1. Expectarent promissionem patris. Si ergo promissio pro re promissa accipitur, & testamētum Lutherò ipsi quoque promissio est: nihil mirum, si pro re ipsa, quæ testamento est relicta, vsurpetur. At prima res eademque potissima, quam nobis in testamēto suo legauit Christus, fuit sanguis. Quid igitur oblat, cur rē, quæ beneficio testatoris habuerim, no ego in sanus eius exequiasq; rependā? Quid, inquā, oblat, cur quod de manu morientis accepimus, non id nos viuenti illi reddamus?

Nisi

LIBER DVODECIMVS.

427

Nisi illud frustra atque importunè repetimus, Tua sunt Domine omnia: & quæ de tua manu suscepimus, reddimus tibi. Quod aut calix impropiè dicatur testamētum, manifestum est. Siue enim, vt Innoce. placet, testamētum promissio est: siue vt Vlpian. verè sentit, sententia est voluntatis iusta de eo, quod post mortē fieri voluerimus, omnino liquet, calicem nec promissione propriè, nec sententiā esse, sed rem, quæ testatoris promissione voluntatis, siue sententia relinquatur. Hanc verò nos hostiam præbere ad sacrificium quis prohibet? Sed de quinto argumēto hæctenus.

Iam argumēto sexto quid attinet respondere, nisi eadem velim, quæ supra dixi, verba repetere? Colligunt enim acuti scilicet Dialectici, si eucharistia exemplar & imago est, non esse illam verè ac propriè sacrificium. Quæ sane collectio petri dicula est. Quid enim stultius dici potest, quàm legis veteris hostias sacrificia non fuisse, quod veterum exemplaria fuerint. Innocentius porò tertius quosdam merito irridet, qui putarint, in sacramento non esse corpus Christi & sanguinis veritatem: ex eo, quod scriptura interdum commemorat, id, quod in altari suscipitur, mysterium, imaginem, figuram & exemplum esse. Quorum errorem Pōt. sex doctè grauitèque resellit, si enim, quia figura est, sacramentum altaris veritas esse negatur: ergo nec mors, nec resurrectio Christi veritas esse credenda: siquidem eas similitudinem & imaginem esse Apostolus tradit, ac Petrus quoque scribit Christum exemplum nobis in sua passione reliquisse. Nihil igitur obstat, cur non in externo sacrificio forma sit, species, imago, & exemplar sacrificij crucis, in sanguine verò & corpore, quæ sunt res intus incluse, eiusdē sacrificij existat veritas. Sed quoniam in cruce, quod aliàs diximus, palàm & sine mysterio hostia cruenta fuit, in altari occultè & mysticè abscondita, ne eodem modo, quo Christus, sacrificare putaremur, rectè eū suo Chrysostomo Theophylactus admonuit, nos non immolare Christum, quemadmodum se ipse in cruce immolauit, sed potius illam crucis hostiam commemorare. Verum quia commemoratio nostra ociosa & vmbra illis non est,

Hhh ;

sed

Cap. Cum
Martha de
celeb. Miss.

Cap. Cum
Martha de
celeb. Miss.

1. Pet. 2.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

sed efficit, quod significat: quauquam non Christum occidimus, qui resurgens ex mortuis iam non moritur, Christi tamen mortem applicamus eum nunc facta sit.

Math. 26. Applicamus autem non fide sola aut solis verbis, sed etiam symbolis. Post illa namque verba, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, non ait Dominus, Hoc credite: non, Hoc dicit: sed, Hoc facite in meam commemorationem. Quae causa, nisi me fallit animus, Apostolo fuit, ut veteris legis symbola, quoniam vacua erant, umbras appellaret, non ipsas imagines rerum. Nam euangelium ipsas rerum imagines quasi viuas continet, non ad significationem modo, sed ad efficientiam. Verba baptismus imago est spiritualis ablutionis, quae per Christi sanguinem facta in cruce est, sed habet tamen res ita coniunctas, ac si Christus ipse nunc pro baptizato sanguinem funderet. Quae circa & aliquando idem ausus est dicere, in singulis baptizatis Christum crucifigere non illa solum loquendi forma, qua Ioannes euangelista scripsit, agnū occisum esse ab origine mundi, sed ita potius, ut ad effectum idem prorsus sit, ac si Christus verè nunc pro his, qui baptismum suscipiunt, crucifigeretur. Nec verò existimo, quomodo Paulus legem dixit umbram habere futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, de significato discipulasse, quod plerique interpretari sunt, ut umbram signum obscurum & imperfectum, imago rei expressum perfectumque signum intelligatur. Quae si vera esse non inficior, ita à praecipuo Apostoli instituto esse aliena iudico. Id quod ex verbis eiusdem Apostoli manifestè conficitur. Ait enim, Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum eisdem ipsis hostijs, quas offerunt indefinenter, nunquam potest accedere perfectos facere, &c. Quia igitur hostiae illae vim efficiendi non habebant, ideo legem umbram habere dixit, futurorum in lege gratiae bonorum. Umbra quippe ignis non id efficit, quod ignis, nec umbra hominis idem praestat atque homo, neque enim in agendo quicquam aut imbecillius umbra aut inanius est. Sacramenta verò & sacrificia nostrum imagines rerum sunt, non picturae vel umbratiles inanesque ad efficiendum & imbecillae, sed eum ad viuū

Epist. 101

LIBER DVODECIMVS.

418

viuum rerum ipsarum expressæ, tum, si ita loqui liceat, ad efficacitatem res ipse viuarum, quarum imagines sunt. Ita Christi & euangelij potentia est, ut eadem vim penitentis symbolis imaginibusque tribuerit, quam res ipse haberet, si quam earum commemoratio sit, verè patretur. Sed in secundo argumèti reprehensione multum temporis insumpsi. Nihil enim responsione opus erat: sed ut loca eadem diligenter isti pertractarent, & bona fide religerent. Ibi enim planè reperirent, auctores sanctos, & verum in ecclesia corporis ac sanguinis Christi sacrificium, & verissimum quoque exemplar affirmare: alterum in externa forma & figura, alterum in re, quae inclusa atque abscondita in mysterio lateri occulto. Quamquam Euthymius ante consecrationem exemplar interpretatur: post consecrationem autem sacrificij veritatem. In quæ etiam modum Basilium exponit Damascenus 4. lib. cap. 14.

In septimo argumèto existimant homines parum in Theologia exerciti, actus nostros nostræ redemptionis, sanctificationis, ablutionis, nullo modo causas esse. Quae si vera essent, illa omnia essent falsa. Omnis, qui habet hanc spem, sanctificat se. Item, Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficietes sanctificationem in timore Dei. Item, Peccata tua elemosinis redime. Item, Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Item, Misericordia & veritate redimuntur iniquitas, & cetera id genus, quæ in sacris literis passim occurrunt. Neque ex his, quæ modò isti falso indicant, quicquam de Christi in nos gratia, merito, vi, & redemptione detrahitur, quia gratia Dei & Christi multo magis attribuitur. Exemplum ponam ex natura, ut gratia vis manifestius cluceat. Res vniuersas ad suum quæcumque finem vi quam ingenita moueri, philosophis omnibus exploratum est. Sic igni, ut ad locum naturæ suæ congruentem ascenderet, leuitatem induit procreator ille mundi Deus, ut verò calefaceret, quæ erat actio ignis naturæ conueniens, impertiret calorem. Id quod in reliquis promptum est cernere, quæ sic à principio & forma interiore mouentur, ut non solum non repugnent, sed agi spontè videantur. Animalia porro non modò hanc inclinationem &

1. Ioan. 3.

2. Cor. 7.

Dani. 4.

Prou. 15.

Prou. 16.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

formam à natura habent, verùm ipsa etiam se mouent actionib. quibusdam suis, & ad quærendum sibi conseruantes bonũ, & ad propulsanda aduersantia mala. Quæ res præcipue in hominib. illustrior apparet, q. quonia non aguntur, vt ferui, sed liberè potius agunt, vt Dominũ, ratione eligunt mediã & se ipsi cient, vt per talia media fines propósitos consequantur. Nec idcirco tamen aut primæ causæ virtus minor est, aut potestas inferior, imò hoc vberior & maior, quod attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Equa enim vis ea fortior esse potuit, quæ adeo suauis & cõgruentes impetus in rerũ natura posuit, vt eas nulla vi quidẽ illata moueat, sed vehementissimè moueat tamẽ. Quæ Dei virtus eximia insignisq. suauitas multò latius in gratuitis effectis, quam in naturalib. se effundit. Non enim solũ vitales operationes, quæ supra naturam sunt, in se edit mortalis homo per gratiæ formã & virtutes, sed ad vitam ipsam capiendam sua se actione parat, & viuendi sibi causa est. Quæmadmodũ enim, si materia dispositiones, quibus ad suscipiendam formam ignis preparatur, ipsa in se faceret, eadem sibi causa esset effectrix, vt à forma illa in formaretur, sic quonia preparationes viuificantis gratiæ homo in se efficit, ipse in sui generatione Dei adiutor existit. Quæ in re, vt dixi, suauior & effusior gratia, quam natura est. Vitã namq. à natura datã curare ac tueri ipse valeas, salutẽ quærere, morbos pellere aduersos, tũ exterius quibusdã medicamentis adhibitis, tũ animæ vitibus interius excitatis. At vitæ causã tibi esse non poteris, sed aliunde eam accipis nulla interueniente operatione tua, dispositione tua nulla. Dispositio quippe omnis, quæ ad animã corpus aptatur, à patre generate editur. à filio genito nullo modo, in naturitate verò spiritualis is ipse, q. nascitur, non solum principium est, vt postea gratitudine sanus sit, verum etiam, vt postquam fuerit mortuus, & vitam habeat, & abundantius habeat. Præclarè itaq. dictum illud est, atq. ad Philosophiæ rationem aptè, iustus ex fide sua viuet. Ex quo Hieronymus colligit, hominẽ sibi esse viuificationis suæ causam. Nempe actus fidei, spei, charitatis, penitentia, quibus Deus vitur ad animam

Sap. 1.

Ab. 2.
Rom. 1.

LIBER DVODECIMVS.

mũ viuificandũ, homo ipse in se facit, gratuito quamuis & supernaturali auxilio permotus. Ne certes, quasi actus nostri gratiæ remissionisq. culpabili causæ efficietes sint, cum nihil aliud, quam disponant animũ, vt gratiã Dei iustitiãq. recipiat. Quemadmodũ calor preparatio est, quæ ligni materiam efficit, vt & formã ignis capiat & naturã. Sed sicut homo alteri homini nõ est causa anime rationalis, sed causa tamen est, vt per rationalẽ animã viuat, sic homo licet causã gratiæ non sit, causa tamen sibi est, vt per gratiã viuat. Cuius sententiæ illa iam confectã sunt, Animas vestras castificantes: Item, abluẽ à malitiã cor tuum: Item, si quis emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatũ & ad omne opus bonũ paratum. At vasa hæc quidẽ Deus ipse fecit in honorem, & preparauit in gloriam. Sed si nõ à voluntate nostra purgatio anime nostræ fieret, vt Damas. argumentatur, nõ ito, vtiq. dixisset Paulus, si quis emundauerit se, &c. Verũm hæc subtilius, fortasse discernatur, quam vt ea Lutherani omni omnino Philosophiã ignari possint agnoscerent. Illud breuiter intelligant, nos in salutis nostræ opere, sanctificatione, purgatione, curatione Dei adiutores esse. In die, inquit, salutis adiuu te, ac iussum, Gratia Dei mecum. Nam de peccatorum redemptione quæstio est multò facilior, hæc nempe voce aliquando per solutionẽ pœnarum scriptura significat, quæ post culpã remissam manent. Hæc autem non modo Christus per sacramenta sua, sed nos etiam ieiunijs nostris elemosynisq. resoluimus. Pœna itaq. Deo constituta, quum pro pœnis debitis enumeramus ac pendimus, tunc peccata nostra redimimus. Nec verò pretium hoc æquale natura nostra, sed Dei gratia fecit, qui tum pro culpis grauiores pœnas, tum pro pœnis grauiorem posset compensationem exigere. Sed hæc pœna ille pepigit, lege clementia & misericordiæ quidem, sed æquitate iustitiæque permixta. Quod si ad peccatorum redemptionem pœna hæc, nõ sit licet, momenti alicuius sunt tamẽ, quoniam ita sua is lege constituit, qui arbitrio propriæ voluntatis rerum omnium iustus æstimator est: quantò verius & iustius nostras ipsi iniquitates redimemus Christi corpus & sanguis

1. Petri.
Hier. 4.
2. Tim. 2.
hb. 4. c. 10.
ride Chry.
Rom. 4. ad
popu. An-
gatio. nõ ito.
1. Cor. 6.
1. Cor. 15.

H h 5

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

sanguinem in altari offerendo? Christi, inquam, qui nobis est factus sanctificatio, iustitia, & redemptio. A cramentis redemptor noster vnus est ille, sed quia nobis tamen nostrisque actionibus vitur ad effectum redemptionis explendum, eum quoque in hac parte nos iuauimus. Nec gloria redemptoris minuitur inde, sed augetur, qui non natura diuina modo, verum diuine operationis socios nos etiam fecerit & consortes. Sed in hoc argumento refutando multum omnino operæ laborisq; consumpsimus, præsertim cum proximè quædam horum simus adhuc latius explicaturi.

In octauo enim argumento ridiculi eitharæ di chorda semper oberat eadem, cum causas Deo adiutrices in redemptionis humanæ opere negant. Que stulticia cuiusmodi sit, exemplo naturæ demonstrare possumus. Fuerunt quidam vsque ad eam naturalis sapientiæ imperiti, vt opinarentur causas secundas, sic eam appellant Physici, nihil omnino ex se agere, sed rerum omnium effectorem Deum ad præsentiam causarum, quæ secundæ proximæque dicuntur, per seipsum omnes effectus edere. Que deliratio incredibilis stultissimorum hominum è schola Philosopharum, non modò sibilis, sed etiam conuicio explorata est. Verum quod illi in natura, idem in his, que supra naturam sunt, Lutherani peccant, quò soli Deo redemptionem tribuentes, causas adiutrices accipiunt, quasi blasphemia sit, quod in natura sapientissimam qui que dixere, id nos in gratia dicere: nepe causas esse adiutrices & proximas, quib. prima & principalis vratur, vt res supernaturales efficiat. Quo loco vis & potestas illius eo præclarior extat atque eminent, quo magis se homini confert, cum illoque communicat non modo vt sit, sed vt causa etiam sit, que, vt licet accepta diuinitus, verè efficiat tamen, & Deum quoque ipsam in rebus faciendis adiuet. Nã & Apostolus nõ dubitauit scribere, Dei nos adiutores esse, dispensatoresque & ministros mysteriorum eius. Item, se plantasse, & vt sapientem architectum fundamentum posuisse, ac filios per euangelium in Christo genuisse. Vt illa prætereamus, Bapuzantes eos in nomine patris, &c. Quæcunque solueritis super

1. Cor. 1.
5.
Matth. vi.
Matth. 18.
Ioen. 20.
Iste Am.

super

LIBER DVODECIMVS.

439

super terrã, &c. Quorum remissionis peccata, &c. Ex qui *br. lib. 1. de*
bus Constantiensis synodus aperte consecit, sacerdotem *par. cap. 2.*
Verè absoluerè, verè conficere. Que si certissima sunt, vt *Non aut*
sunt sanè, nihil necesse est, quod Albertus Pighius facit *enim de-*
sacrificium operatione nostrã esse negare. Multò enim *bat se de-*
costius Diuus Thomas asseruit, quem locum breuiter *uino de-*
perstrinxi paulò antè, sacrificium oblationem esse, & *serre bono-*
eius actum virtutis, quæ Dei cultu pio continetur. No- *rem, cum*
stra igitur est operatio, non inferior equidem. Sed dupli- *soli remis-*
ces sunt operationes nostræ. Quædam, quas nostro no- *tendarum*
mine redamur, & quæ nostra gratia, meritisque nitun- *crinum*
tur, vt elemosyna & ieiunium. Alteræ verò sunt, quæ *potestatem*
non à nobis efficacitatem habent, sed prorsus à Christo, *tribuat.*
vt baptismus & absolutio sacerdotis in penitentia sacra-
mento. Quia enim sacerdos, non in suo, sed in nomi-
ne Christi baptizat & absoluit, istiusmodi actiones, in
quibus purum nudumq; ministris est, non à ministro
vim accipiunt, sed à Christo, cuius reuera magis dicun-
tur esse, quam nostræ. Nam ille est, qui baptizat, ille est,
qui absoluit. Quocirca, siue iustus administrator sit, siue in-
iustus, ad effectum sacramenti nihil omnino interest. Sic
ut refert etiam nihil, qui ignem accendit, & ad exustio-
nem admoet, frigidus an calidus ille sit. Tantum quip-
pe caloris impertiet, non quantum habet ipse, sed quan-
tum habet ignis admotus. Priores igitur operationes
nostræ non conferunt alijs peccati remissionem ex ope-
re operato, id est, ex vi re factæ: sed quemcunque effi-
ciam sortiuntur, ex merito eum nostro sortiuntur. At
posterioris generis operationes ex se possunt peccata re-
mittere, quia, vt diximus, Christi sunt potius, quam no-
stræ. Ita si semel nos Christi sacramenta conficimus, ea-
que alijs admoemus, ex vi rerum effectarum, & aliorum
culpæ peccataq; resoluimus, & gratiã Christi imparti-
mur, non nostram. Sacrificium porò altaris, quod pri-
mo argumento refutando explicui, in posteriore opera-
tionum genere includitur. Non enim suo nomine sacer-
dos hostiã prebet, sed Christi, nec suum meritum & gra-
tiam Deo repræsentat, sed Christi, nec suam offert san-
guinem, sed Christi. Quemadmodum autem, si ignem

fa.

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

faceret, & ad comburendum adiungeret, ignis effectio-
nem induceret, sic cum sanguinem Christi in altari con-
ficiat, eundemq; sua oblatione applicet, sanguinis Christi
efficientiam affert. Quo fit, vt nec sacrificij huius effe-
ctus, aut à bono administro maior sit, aut à malo minor,
nec sacerdotis iniquitas effectum huius impedit sacri-
ficij, quemadmodum Innocentius libro 3. de sacro alta-
mysterio, cap. 5. testatur. Non est autem dogma hoc nu-
per inuentum, nam auctorum etiam veterum libris per-
uulgatum est. Id Gregorius tradit i. quest. 1. Multi, Augu-
stinus de consec. distict. secunda, Vtrum. Hierony. ad
Timot. epistolam, cuius verba libuit subscribere. Sacra,
inquit, oblatio, siue Petrus, siue Paulus, siue cuiusuis me-
riti sacerdos offerat, eadem est, quã dedit Christus ipse
discipulis, quamque sacerdotes modo conficiunt. Nihil
habet ista, quàm illa, minus. Cur id? Quia non hanc san-
ctificant homines, sed Christus, qui antè sacrificauerat.
Qui autem hanc illa minus habere putat, ignorat Chris-
tum esse, qui nunc etiam adest atque operatur. Hactenus
ille. Quam rem exemplo Philosophiã apertius expono-
mus. Docent sanè Philosophi causas administras non e-
dem modo esse omnes. Quædam enim non agunt, nisi
qualitatem similem à principali causa receperint. Vt aer
non illuminat oculos, nisi sol lumen cum eo communi-
cauerit: aqua non calefacit, nisi prius ab igni calorem
habuerit. In quo genere eò effectus vel maior vel minor
est, quò forma & virtus agendi magis vel minus fuerit
adiuanti causæ communicata. Quæ etiam forma & vir-
tute si caruerit, nihil penitus ager, vt aer sine lumine, si-
ne calore aqua, &c. Aliæ sunt causæ adiutrices, quæ vim
principalium causarum applicaut, vt is, qui admonet ignem
ad stipulam vel lignum. In quo genere actionis non fa-
cit diuersos effectus diuersa applicantium qualitas, mo-
do ignis idem applicetur. Ministri autem & sacramenti,
& sacrificij Christiani, sunt causæ secundi generis. Non
enim per sanctitatem participatam reliquos ipsi sancti-
ficant, nec mundat alios, quia prius à Christo ipsi munda-
ti sunt. Sed qualescunq; sint, si Christi aut sacramen-

tum

LIBER DVODECIMVS.

411

tum exhibent, aut præbent sacrificium, eundem Christi
sanguinem & merita adiungunt.

Irenæus verò primùm non de solo altaris sacrificio
loquitur, sed de cæteris quoque oblationibus, quæ figu-
rate sacrificia dicuntur. Id quod facile apparet, quoniam
Pauli testimonium ad Philippenses excitat, vbi de elec-
tiosynis sermo fit. Illud etiam refert, Respexit Deus ad
Abel, & ad munera eius: & itè illud, Si offers munus tuum
ad altare, &c. Deinde Irenæus sermonem apertè facit de
sacrificio in ordine ad offerentem. At ne hostia quidem
altaris eum, qui offert, purificat, si ipse nequam & impu-
rus est. Quin magis ex oblatione sacrilega inquinatur. *li. 4. c. 14.*
Vnde & ait, quòd si quis timorem Dei non habeat, ne-
quaquam per id, quod rectè foris oblatum est sacrificiũ,
ad se ducit Deum, intus habens peccatum. Nec oblatio
talis, inquit, proderit ei aliquid. Præterea, sacrificium al-
taris, non solum administri est, sed ecclesiæ totius. Ita li-
cet sacerdoti malo offerenti non prosit, sed noceat ei,
pro quo offertur, vile est non sacerdotis merito, sed ec-
clesiæ. Quam rem exposuit Irenæus eo etiam capite in
hæc verba, Quia igitur cum simplicitate ecclesiæ offert,
iustè munus eius purum sacrificium deputatũ est. Cum
verò in ecclesiâ Dei caput etiam includatur, quod est
Christus, conlequens sit, non oportere, vt sanctitas sacer-
dotis administrantis sanctificet sacrificiũ, quod & per se
sanctum est, & ab impolluto sacerdote oblatum. Idem
quippe est & sacerdos & sacrificium Christus Iesus. Cũ
ergo argumentum illud, quod istis firmissimum & gra-
uissimum videbatur, responsis omni luce clarioribus e-
go resellatim, qualia obsecro erunt argumenta reliqua?
In quibus ad probandũ vis nulla est, ad contradicendum
est profectò imbecilla.

Videlicet argumentum nouum minimo negotio re-
futabitur. In remissione enim peccati duo intelliguntur,
& condonatio culpe, & resolutio pœnæ. Atque illa qui-
dem, vel per propriam fidem & charitatẽ contingit homi-
nibus, vel per fidei sacramentum, hæc verò per fidem et-
iam & charitatem alienam. Ecclesiæ nempe societas fra-
trum fidelium pœnas communes per amicitiam facit,
quam

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

quam reprobare, alterius loci ac temporis est. Multo
verò magis hanc pœne relaxationem vir iustus à Christi
passione participari Christi autem passio per sacrificium
altaris, non solum commemoratur, sed communicatur
etiam. Sacerdotis igitur oblatio ei, pro quo fit, bis con-
ducit ad relaxandam pœnam, & quia sacerdotis ipsius
opus meritorium est, quod ille ad solvendam pœnâ pro-
ximo suo benigne ac liberaliter impartitur, & quia ec-
clesiæ atque ad eò Christi sacrificium est, quem effectum
sacrificii ex opere operato attribuimus, nam priorem
illum habet ex opere operantis. Quare si sacerdos probus
est, & suam operam & satisfactionem vult fratri indigenti
dare, dupliciter, vt modò dicebam, illius commodis &
utilitati seruit, sin est in pœnis, vna est utilitas sacrificij,
quæ ab ecclesiâ & Christo offerente proficitur, quam
omnino minister sacrilegus non intereipit. Sicut ne ele-
mosynæ quidē fructum domino admittat, qui eam
distribuit, detestabilis.

In huius autem confirmatione argumenti vis sacrifi-
cij in peccato remittendo queritur, culpas ne remittat
an pœnas, an vtraq; potius & culpas & pœnas. De qua
re res video sententias ferri, quarum nullâ probo. Vnâ,
vt oblatio sacra culpas etiam mortales remittere possit,
atque ad eò gratiam conferre. Alteram, quæ in remissio-
ne peccati nullam vim sacrificio tribuit, nisi ad impe-
trandum, quomodo elemosyna ab omni peccato, & à
morte liberat, quia orationis loco apud Deum est, per
quam ea bona impetramus. Id quod Ecclesiasticus expo-
nit, inquit, Concludit elemosynâ in sinu pauperis, &
hæc pro te exorabit ab omni malo. Nec ideo tamen sa-
crificium propitiatorium esse negat. Quoniam & is, qui
veniam alteri impetrat, illum propitium redidisse dici-
tur, quem suis precibus placauit. Per hanc igitur viam &
rationem hoc sacrificium non pœnas solum auert, sed
culpas etiam mortales remittere. Tercia
sententia est, quæ sacrificium ex opere operato in pœnas
valere dicat, nulli modo. Satisfactionem itaq;
in altari hostia esse & exolutionem pœnæ, non expiatio-
nem & remissionem culpæ. Ad hunc enim effectum sacra-
ta pa-

Eccle. 7.

LIBER DVODECIMVS.

412

ta parata esse, ad illum verò esse institutum sacrificium.

Sane qui primam illam opinionem inducunt, hi eis-
dem argumentis videntur, quæ nos attingunt, quod A-
lexander & Iulius tradunt, crimina omnia hoc sacrificio
deleri: Athanasius, Cyprianus, & Damascenus affirmat
omnes sacerdotes expiari: Chryostomus & Theophyla-
tus non obscure docent, esse remissionem peccatorum.
Quòd si ex verbis illis, Quorum remiseritis peccata, &c.
colligunt Theologi, ministros posse & culpas omnes re-
mittere, & gratiam ex opere operato conferre: cur nos
aliter eadem verba de sacrificio interpretemur? Præter-
tim cum peccata proprie vocentur culpe: reatus verò
pœnæ non nisi per tropum, quo effectus significatur no-
mine cause. At qui confugere ad tropos Theologo non
licet, quando nihil absurdum est in proprio sermone.

Rursus sancti patres docuere, sacrificium hoc crimina
ablueri, sordesque detergere. Qui autem abluit & de-
tergit sordes, is maculam tollit, nõ ergò solas pœnas hæc
hostia resoluit, sed culpas quoque, in quibus maculam
intelligimus. Remissa enim culpa, manet pœna, non ma-
cula. Adde quòd sanguis Christi mysticè hic funditur in
remissionem peccatorum, quemadmodum nos ipsa for-
ma consecrationis instruit, at sanguis Christi pro culpis
etiam effusus est, non pro pœnis tantum. Vtraque ergò
hoc sacrificium soluit. Postremo, cum idem Christus pa-
tri offeratur in altari, qui se patri offert in celo, sicut
oblatio, quam sancta sanctorum ingressus patri exhibet,
mortales etiam culpas remittit, ita & ea, quæ in altari
fit, culpas remittit & pœnas.

Nec secunda opinatio presidij suis destituta est. Qua-
niam post oblatum sacrificium pro peccato, vt fideles in-
telligerent vim orationis in hostia ad illud delendum
esse, ecclesiâ his verbis deprecatur: Sit hoc sacrificium in-
tercessio salutaris ad veniam, sit ablutio scelerum, sit for-
titudo fragillium, sit contra mundi pericula firmamen-
tum, sit remissio omnium peccatorum. Atque Dicitur
Thomas in quarto, distinctione duodecima, quaestione
secunda, articulo secundo, quaestione secunda, cum
in primo argumento obieisset illud, Fit ablutio scele-
rum,

DE LOCO. VSV IN SCHŌ. DIS

rum, &c. respondit, huiusmodi locutiones esse improprias. Dicitur enim hoc sacramentum scelera abluere, quia ipsa impedit, contra ipsa robor ministrando. Et ad quantum, Eucharistia (ait) in quantum est sacrificium, habet effectum in illis, pro quibus offertur, in quibus non perexigit vitam spirituales in actu, & ideo si eos dispositos inueniat, eis gratiam obtinet victorie veri sacrificii, à quo omnis gratia in nos influxit: & per consequens peccata mortalia in eis delet, non sicut causa proxima, in quantum gratiam contritionis eis impetrat. Hactenus D. Thomas.

Tertia demum opinio, si opiniones tamen istas habeo dicere, quas video cum comuni Catholicorum sensu pugnare, quoniam in hostiæ huius efficacia peccata mortalia nescit à venialibus secerere, ac utraque concedat per sacrificium remitti, ad penas virorumque necessario coniungendam putat, quæ est in his potissima ratio ita sentiendi.

Harum trium sententiarum, ut dixi, nulli profusus assentior. Nec enim illa prima vera est, nisi omnes Theologi fallantur, qui vno ore animoque dissentiant. Nam si culpæ mortales per sacrificium soluerentur, poenitentia sacramentum non esset ad salutem necessarium. Vbi enim sacerdos ea semel oblato sacrificio deleisset, non esset opus eadem iterum culpas alio remedio extinguere. Neque Deus, qui non abundat in superfluis, duo externa signa proximè ad eundem effectum institueret. Cõstat autem poenitentia sacramentum ad remittendas culpas fuisse institutum. Quod si sacrificium altaris ex se quoque peccata aboleret, duobus externis signis indifferiminatim ad culpæ remissionem abuteremur. Hanc cum adeo facile sacrificium exhiberet, poenitentia disciplina penitus eluderetur, quoniam sacrificium offert remedium est cuique vel promptissimum. Quid? quod culpas mortales sine confessione sacerdotes remitterent, oblati videlicet sacrificijs. Id si fieri à sacerdote potest, frustra confessionis præceptum ecclesia virgeret. Siquidem sacerdotes & sine cognitione causæ, & sine confessione peccantium, culpas vniuersas per sacrificium soluerent.

Ita

LIBER DVODECIMVS.

435

Ita post baptismum susceptum aliqua superesset hostia pro peccatis. Id quod retrò diximus antiquis omnibus expositioibus repugnare, nouos enim fortasse isti continent.

Ex quo Ambrosij Catharini deliratio patet, peccata ante baptismum admissa per crucis sacrificium remitti, post baptismum verò omnia per sacrificium altaris. Hostiam quippe crucis generalem causam esse remissionis peccatorum, siue ante baptismum siue postea commissa sint, tum ad Romanos & Hebræos tradit Apostolus, tum etiam nos manifestissimè probaremus, nisi stultum esset commenta improbabilia refellere. Illa potius refellenda sunt, quæ isti contrà asserbant. Alexander, Iulius, Athanasius, &c. sacrificium aiunt delere crimina peccataque remittere. Hoc tribus modis refutamus. Primum diximus, nec ita multò antè, cum poenæ pro culpis debite delentur, soluuntur, remittuntur, tunc crimina deleri, solui, remitti. Quo sensu ecclesia per indulgentias concedit peccatorum omnium plenissimam veniam, id est, poenarum omnium, quas peccando contraximus. Nec refert multùm, an improprie & figuratè illa sint dicta, an sine figura proprie, quia scilicet non est plene remissa culpa, quam diu peccator reus est soluendæ poenæ.

Deinde cum ad perfectionem sacrificij pertineat sumptio, quemadmodum superius ostendimus, nisi enim consumeretur, non existimabant veteres consummatum & perfectum esse sacrificium, nihil mirum est, si corpus & sanguis Christi, quoniam gratiam conferunt, dum sumuntur, culpas omnes ex consequenti remittant, nempe effectus gratiæ proprius & coniunctus est. Atque hoc ecclesia videtur significare, cum ait, Sumpta sacramenta, quæ sumus domine, omnia crimina nostra detergât. Quibus verbis intelligi voluit, sacrificium, si culpâ spectes, non quia offertur delere crimen, sed quia sumitur. Eadem enim hac ratione & sacramentum est & perfectio sacrificij. Postremò D. Thomas in quartis Sententiarum, ut modò citatum est, respondit sermones illos ad eam formam esse redigendos, quæ hæc, quæ orationis

lii

tionis

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

trone impetrantur, dicitur oratio facere. In quem se-
sum dictum est. Viram presta puram, Solue vincula reis,
&c. Quò Moyses etiã spectasse videtur, cum prescriptis
singulis hostijs pro peccato subiungit, Et orabit pro eo
sacerdos, & dimittetur.

At verò ridiculum est, si verba illa, Quorum remise-
ritis peccata, &c. simpliciter ad culpas pœnasq; referri-
mus, omnia similia, utcumque, vbi cumq; , & à quocunq;
dicantur, ad eundem quoque modum interpretari. Ali-
ud est, mihi crede, iudices constituere, qui de peccatis
sententiam ferant, qui retinendi ac soluendi habeant
potestatem, qui pro culparum vel leuitate vel grauitate
seuuiorem, mitioremue pœnam iniungant, aliud post
gratiam initam & sacramentum reconciliationis acce-
ptum altaris Domini participem fieri. Quòd si post re-
missam culpam nulla prorsus maneret pœna, nec post
mortales condonatas veniales admitteretur, nihil esset
opus, post institutum pœnitentiæ sacramentum hostiã
propitiatiõis habere. At hac etiam in re præcipue no-
bis indulgit Christus, qui non solum pœnitentiam dedit
ad reparandam refarciendamque amissam gratiam, sed
sacramentum Eucharistiæ, idemque altaris sacrifi-
cium reliquit, quò gratiam factam restam haberemus.

Hoc enim sacrificio nõ modò pro cõciliata amicitia
par pari referimus, verum etiã subitacum iudicẽ & pœ-
nam temporale pro admissa ac remissa culpa minitantiẽ
propitiũ reddimus, hoc sacrificio detergimus pedes, &
quòd Apostolis aqua in peluim missa cõcalit, id ac mul-
to etiam magis pœnitentibus tribuit sanguis missus in
calicem, hoc deniq; oblato sacrificio disponimur, ablu-
mur, præparamur, vt ad mensam dominicã puriter ne-
dum amicẽ valeamus accedere, epulisq; accumbere di-
uum. Ordo igitur rerum sacramentorumq; natura po-
scit, ne remissionẽ peccatorum eodem modo in pœnitenti-
æ sacramento, & in altaris hostia interpretemur.

Nec ad tropos hic fugimus. Explicatum est namque,
resolutionem pœnæ ad remissionem integram peccati
attinere, nec esse plenẽ remissionem culpam, pro qua ma-
net soluenda pœna.

Ac 6

LIBER DVODECIMVS.

434

Ac si sanctorum dicta hoc sanè loco ad tropum desie-
serimus, nec sine necessaria causa, nec sine peruulgata
tius vocis vsurpatione id faceremus.

At ablutio criminum sine aqua gratiæ non est. nec,
nisi maculam habeat, quicquam aut tergitur aut ablu-
tur. Ego, Lector, nolo abluitionis & maculæ metaphoras
ad vinum referre, quæ ad modum ij, qui ista subtilius in-
quirunt fortasse verè, sed ad communem vtilitatem pa-
rum. Nam si scripturæ ac veterum testimonia semper ad
illam normam velimus exigere, inueniemus ea quãdo-
que à veritate discrepare. Id quòd vno solum exemplo
manifestum faciam, quoniam vel mihi ipsiã huius dis-
putationis longitudo molestã est. Dauidi ad peccati cõ-
fessionem culpam esse remissam, nemo vocare in dubiũ
potest, nisi qui ea, quæ paulò antè scripsimus, aut non le-
gerit, aut nunquam secum reputauerit. Dixi, ait, confi-
tebor aduersum me iniustitiã meam Domino, &c. Sed
quòd remissa culpa nondum fuisset plenam munditiem
consecutus, is ipse testatur, inueniens; Amplius laua me
ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Item,
Asperges me, &c. Qui amplius dicit, hic eorum se esse
procul dubio sentit, sed non plenè atque perfectè. Macu-
la igitur aliqua relista erat, sordẽs aliquæ permanebãt,
quæ nõ fuerãt penitus priore abluitione deterse. In hũc
ergo modum dixere veteres, sacrificium abluere cum idẽ
sordẽsq; purgare, quamuis scirent, per pœnitentiam an-
te & remissam culpam, & gratiam iustificationis acce-
ptam. Pœnæ itaque resolutionem, quoniam purgatiõ
& medicamentum animi est pœna omnis, abluitionem
deterfionemque appellãrunt veteres, vel certè senserũt,
per gratiam imperfectam non plenè sanari, abluĩ, mun-
dari cor humanum, quoniam habitus vitiorum inhe-
rentes & inclinationes quasdam ad bonum commuta-
bile ex peccato trahimus, quæ omninò res, cum non sta-
tum per quamlibet contritionem euanescant, tum explo-
ratum est, quasi sordẽs animi & morbos esse. Benignè
igitur fecit Dominus in voluntate sua Sion, cum possi fa-
cificiũ cordis humiliari atq; contriti, quo deletur cul-
pa, alterum acceptat sacrificium iustitiæ, quo resoluitur

111 2

pœna,

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

pena. Vtroque purgantur sordes, vtroque abluimus, & mundamur, sed non eodem modo tamen. Multe enim variaeque purificationes à rebus diuersis existunt, quas si similes omnibus esse velis, stultum te esse fatcare. Nam peccati maculam omninò toram, ita vt ne vestigiū maneat quidem, per quamuis gratiae ablutionem penitus elui, nec ratio admittit, nec auctoritas.

Sed sanguis Christi offertur, & mysticè funditur in remissionem omnium peccatorum. Mihi profectò sepius de ea re cogitanti, maximè illud considerandum videri solet, quod in superioris cuiusdam argumenti refutatione breuiter admonui, sanguinem Christi in omnibus quidem sacramentis operari, sed in singulis suum cuique proprium effectum edere, iuxta cuiusque peculiarem & significationem & naturam. Quemadmodum causa vniuersalis prima, non totā vim in singulis adiuuantibus causis effundit, sed ad illarum omnino vires vel perfectas vel imperfectas se attemperat, & varias quasi partus procreat perfectione & imperfectione differentes. Sic Christi sanguis per se quidem & in baptismo & poenitentia remissionē peccatorum facit, sed non similiter tamen. Nā in baptismo quoniam regeneratio est, tota perfectè culpam poenamque resoluit in poenitentia verò, quoniam est iudicium, & satisfactionē habet adiunctam, culpam resoluit, poenā non plenè, donec satisfactio fuerit expleta. Atque in reliquis sacramentis omnibus remissio quidem peccatorum est, sed quodā modo & quasi per accidens. Quia nimirum nō sunt per se aut eō firmatio, aut eucharistia, aut ordo, aut matrimonium, ad remittendum peccatum instituta: sed propriae tamē operationes habere nequeunt sine gratia, quae si peccata in anima reperiat, ea depellit, vt contraria. Sacrificiū altaris inuenio, cum ad veritatem cepti reuocare rationem, quia per se propitiatorium est, ex se quoque ad remissionem peccati institutum.

Verum cum species habeat panis & vini, idemque & altare hic & mensa sit, ratio ipsa rerum & ordo naturae postulat, vt huius altaris effectus in illis existat, qui mensae huius participes esse possunt, nempe, sacramentū

LIBER DVODECIMVS.

435

mento reconciliationis accepto, antequā ad amicorum conuiuium accedere absurdum est. In his autem culpa mortalis remissa est. Quare sanguis Christi in speciebus panis & vini per se quidem remissionem poenae & culpae venialium tribuit: interdum tamen, quamuis per accidens, tribuit etiam mortali, non quia offertur, sed quia sumitur. Tunc enim, vt sepe dixi, consummatur sacrificium. Quod quum forte inuenit hominē in peccato mortali, ignorato tamen, gratiam confert, illamque iustificat, si D. Tho. auctori credimus.

Quamobrem tamen si Christi sanguis offertur & mysticè funditur in remissionē peccatorum, vt in argumento respondeamus, ex significatione tamen specierum panis & vini, tanquā ex causa instrumentali & adiutrice definitur, vt eam remissionē efficiat, cuius participes sunt illi, qui nō indignè ad altare Domini accedunt, id est, qui nullius culpa mortalis sibi sunt conscij, quam nō prius per poenitentiam eluerint. De effectu sacrificij ex opere operato sermo sit: nā quasi orationis loco ad impetrandam gratiā seipso pro mortali posse etiam offerri. Nec tamen effectū semper habere necesse est, & quasi lege edita poenitentiam peccatori, atque adeo veniā impetrare, tamen oratio est haec Deo gratiosa vel maximè. Sed obijcis: Exauditus est filius semper pro sua reuerentia: & hoc sacrificium semper offert patri filius, sempiternū ergo effectum habet. Nec enim oratio filij frustra & vane fundi potest. Cui argumento respondeo. Quas Christus per se ipse fundit preces, eas omni & tempore & loco exaudit pater: at quas ille offert per homines, non semper exaudit. Sicut causa prima, quos effectus per se sine adiutrice alia voluit edere, in his nihil frustra egit aliquando. At cum per secundas causas operatur, frustra quandoque agere dicitur, hoc est, quandoque finis euasit non à praecipua causa, sed omninò ab adiutrice.

Ad eundem quoque modum, si Christus in caelo hoc sacrificium offert, vt verè offert, non ad omnem effectum sanguinis instituit offerre, sed ad effectum sub certis speciebus & figuris definitum. Prima igitur sententia sic nobis refutata sit.

DE LOCO. VSU IN SCHO. DISP.

Qui verò solam vim impetrandi in altaris hostia ponunt, hi in poenis peccatorum primum errant. Quis sacrificio sanguinis Christi tanquam precio exhibitio redimi, quoniam res nota erat, perstrinximus breuiter paulo ante. Si enim elemosynis peccatorum poenae redimuntur, cur negemus Christi sanguine oblato in altari redimi? Equis autem ferat sacrificij veteris legis poenas resolui, sacrificio nouae legis non resolui? An vtilior est Deo, sanguis Christi, quam sanguis hirci? Sed quem admodum in sacramentis non modò, quia actio nostra meritoria est, satisfactionem habet ad iudicem pro poena culpae debita, verum etiã ex eo, quòd per talia signa propriè nobis sanguis Christi applicatur, vt ipsius sanguinis & maior gratia conferatur, & maior pars poenae remittitur: sic in sacrificio altaris non solum quia oblatio nostra meritum habet, sed quia de eiusmodi exterum signum passionis Christi commemoratio, atq; adeò applicatio fit, ex opere operato, id est, virtute sanguinis ipsius cumulator poenae remissio, & offerenti contingit, & ijs etiã, pro quibus offertur. De viuis intelligo, nam in defunctis non subest causa eadem. Ad hos quippè sicut merita Christi per indulgètiã, non nisi ad modum suffragij perueniant, ita forsã nec sacrificij vis, nisi orationis & suffragij locum habet. At viuis per viam redemptionis & pretij prodest, quod lege iustitiæ acceptandum est, perinde vt si quanta pecunia debetur, tanta etiã exoluatur.

Errant deinde isti in culpis venialibus, quas hoc omnino sacrificio delecti, testes sunt & scholae Theologi, & veteres etiã sancti. Nec enim minore ecclesiae confessione venialis per sacrificium altaris, quàm per aquam benedictam, per orationem dominicam, aut similia huiusmodi religionis opera remittuntur. Estque argumentum in promptu certissimum, quod ex vi forinæ, qua consecratur sanguis, specierumque panis & vini retro colligimus, peccata amicorum, qui videlicet ad mensam dominicam haud indignè accedunt, per hoc sacrificiũ resolui. Illa autem leuia sunt & venialia, quae in amicis etiã inueniri queunt. Vt aperte Christi erga nos prou-

*De cons. d.
2. ca. ltera-
tur, ca.
7. hunc.*

LIBER DVODECIMVS.

456

providètiã & benignitatem intelligas, qui grauiorib. morbis grauiorem poenitentiae curationem adhibuit, leuioribus autem faciliiori sacrificij medicamento curauit. Sed haec haestenus. Isti atque etiã qui tertiam sententiam secuti sunt, videant quomodo tueri causam suam possint, cum non solum poenas, sed veniales etiã culpas per altaris hostiam remitti, ratio & veritas ipsa conuincat. Ac de argumenti noni confirmatione, vertor ne aliquid multa dixerimus.

Decimum verò argumentum quæstionem perobscuram habet de valore sacrificij, vbi quibusdã Theologis, quos video doctissimos habitos in schola, placuisse intelligo mirabilia quaedam, sed nihil est tam improbabile, quin argumendo probabile quandoq; appareat. His presertim, qui de facie rerum iudicant, & argutijs suis fumos Theologiae persequuntur. Horum de valore missae sententias rescilere longum & molestum erit. Meam itaque breuiter exponam, quantum videlicet satis erit, vt argumento huic respondeatur. Primum ergo vocari in dubiũ non debet, quin valor missae ratione quadatenus infinitus sit, hoc est, ad sufficientiam, non ad efficientiam. Nam sicut Dei virtus & potentia sufficiens est qui deo, vt infinitum effectum edat, quoniam in finita ipsa est, sed semper tamen edit finitũ, quia infinitũ capere res creata non potest, sic Christi sanguis, vbicunq; reperitur, siue in cruce siue in altari, infiniti pretij est, quia idoneus vt pro infinitis, si essent, hominib. satisfaceret: sed quoniam sunt finiti semper, effectus semper finitus est, quannis pretium sanguinis nullo sine circumscriptione sit. Ac de hostia esuicis quidem nulla hodie nobis cõtrouersia est: hostiam vero altaris infiniti valoris esse duobus argumentis exploratè perceptum est & cognitum. Vnũ illud est, quod resutare modò nitimur. In ea enim parte, qua docet, sacrificium infinitum esse, quia sanguinem Deo infiniti pretij exhibet: difficile factum est, efficacitatem illius argumentationis non probare.

Alterum argumentum est, quod si valor missae finitus esset, minis satisfaceret pro poena debita decem homines, qui offerrent sacrificium, quàm si duo tantum modò

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

offerent. Si enim rem quācunque finitam in decem ho-
minibus partiaris, non tanta portio obueniet singulis,
quanta duobus contingeret, si inter duos solum diuide-
retur. Ita si decem audirent missam, valor distributus in
plures, minor in quocunque illorum existeret, quam si
duo tantum sacrificio interessent. Item, quo plures mi-
nistri vel in altari vel in choro sacrificio solenni inter-
suerint, eò minorem hostiæ partem acciperent. Quæ-
re qui post me vel auditor vel adiutor ad missam acce-
deret, is fructus mihi & satisfactionis partem adimeret.
Quæ profectò omnia absurda sunt. Quibus rebus effici-
tur, vt si duo fideles sacerdoti stipem & eleemosynam
conferant, qui pro illis hostiam præbeat, non sit prior
minorem ex Christi sanguine utilitatem percepturus,
quam si posterior nullus omninò existeret. Quemad-
modum si iuxta crucem quis vnà cum Christo patri of-
ferret sanguinem illum, nihil cõsequeretur minus, si so-
lus, quam si infiniti tunc simul adessent, qui idem cum
filio sacrificium exhiberēt. Eadem quippè hostia in cru-
ce atque in altari est: tamen si ibi patens, hic in mysterio
abscondita. Nec sacerdos tamen laboris sui mercedem
quamlibet accipere à multis promissà vnà potest, sed
quæ factis erit, vt de altari ad sobrietatem comedat. Non
enim sanguinis Christi fructum meritumq; vendit, sed
operas suas ministrisq; locat. Quocirca nihil omninò
plus à plurib. vindicare potest, ac si minor esset utilitas
pluribus quam in vno. Omnis autem opinio in hoc cõ-
lentiatur necesse esse, sacerdotem, siue pro paucis siue pro
multis celebret, cibum vitæ necessariū expectere suo iu-
re posse. Quæ si vnus nō dederit, nulli facit iniuriã, si ex-
petierit à pluribus. Quin iniurius es tu, si cogas sacerdo-
tem, vt solum pro te hostiã præbeat, nisi tu illi præbeas
cibū. Qui quantus qualisq; sit homini necessarius, pru-
dētia magis quam Theologia diiudicat. Vno in tempo-
re & loco non satis erit argenteus numus, alio forsitan
plus nimio erit.

Sanè quod de utilitate sacrificij diximus, rectè Caie-
tanus admonuit, hoc ad eos tantum, qui offerunt, referen-
dum esse. Nam qui non offerunt, non equalem partem

acci-

LIBER DVODECIMVS.

457

accipiant, si pro pluribus, ac si pro vno duntaxat offeren-
tur. Vt si sacerdos sua sponte à nemine amicorū inuita-
tus pro illis absentibus sacrificet, dico nō tantum valere
multis, quantum valeret vni, si pro vno illorū singulari-
ter sacrificaretur. Ad factis factionem loquor, ad impetra-
tionem namque nulla vis minor in sacrificio est, quod p
multis offerretur, quam in eo, quod pro vno solo. Quæ
omninò res eundem orationibus communis est, quibus
nihil detrimenti ad impetrandum est, quod pro pluri-
bus effundatur. At adiutores auditoresq; missarum ijetia,
qui sacerdoti alimenta ministrant, vel quoquo modo
sacrificio inseruiant, re vera offerunt sacrificium, ideoq;
pro sua deuotione quisq; partē caput hostiæ illius. Certè
quod causa adiutrix sacrificij principali cause cõiunctior
est, eò magis pro peccata factis facit. Vt sacerdos plusquam
diaconus, diaconus plusquam subdiaconus, subdiaconus
plusquam acolytus, acolytus plusquam auditor, horum
autem vtrunque excellit is, qui sacerdoti stipendium vi-
tæ necessarium dederit. Atque hi etiam, quod deuotius
ac religiosius suo quisque munere fungentur, eò magis
satisfacient. Tanta verò deuotio & religio in offerendo
sacrificium esse poterit, vt vna oblatione tota peccata de-
bita resoluatur. Nec enim si sacrificium infiniti valoris
est, idcirco tota semper peccata redimitur. Quoniam infi-
nitum est in genere cause vniuersalis, quam infinitam li-
cet, cause adiutrix ad finitos effectus determinare so-
lent, tanto vel maiores, vel minores, quanto vis adiuua-
tium causarū vel maior vel minor est. Id quod in prima
rerum naturalium causa criminis, quæ tamen si infinitæ
virtutis ipsa est, per causas secundas finitos effectus edit
tantos & tales, quantos & quales causas adiutricum
vis & natura poscit. Nec sacerdos sacrificio imponit li-
mites ex merito & sanctitate, sed ex intentione & appli-
catione sua, qua huic aut illi, pro quo offert, sacrificij vir-
tutem applicat. Sanè quemadmodū parvulis baptizatis
per ministri intentionem Christi sanguis applicatur, cer-
tusque gradus gratiæ confertur, non quam administri
sanctitas præstinit, sed quem prescribere voluit Chri-
stus, nam quoniam gradus ille sit, mortalibus ignotum est

lii s

lic his

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

hic hinc, pro quibus sacrificiū offertur, si simul ijdem nos offerunt, certus gradus pœnæ remittitur, quem nos ignoramus, Christus sua voluntate præstituit. Sed vt adulti eò maiorem à baptismo gratiam percipiunt, quò religio sūa & deuotius percipiunt baptismū: ita à sacrificio maiorem vtilitatem capiet is, qui sacrificiū sanctius & frequentius offeret. Paruulis porro ablutio peculiaris ministri vim crucis ad certum gradum gratiæ definit, quem æqualem in omnibus illis esse credimus, quodd æqualis in omnibus dispositio est, adultis verò, quoniam non est eadem dispositio, sed alia cuique atque alia, non idem gratiæ gradus, sed alius alij conferetur. Quomodo vim sacrificij variatalem & infinitam & sacerdotis singularis oblatio determinat, vel ad certam & æqualem remissionem pœnæ in his, qui eodem modo se habent ad sacrificium: vel etiam ad inæqualem in ijs, qui cum causa adiuuantes sint sacrificij, aliter atque aliter afficiuntur, hoc, est, bene, melius, optimè.

Quòd si Christi sanguis tam propriè noster esset, quàm suus cuiusque proprius est, sine dubio Christi sanguine oblato tota pœna quauis infinita solueretur. At licet dicimus, noster est Christi sanguis eo modo, quo lux solis nostra est, nempe vt causa vniuersalis, cuius vis maior minore recipitur, pro eo vt subiectum magis minusue disponitur, pro eoque vt cause adiuuantes maius minusue opis ferunt ad effectum. Atque post hæc in refutando argumento decimo ociosum erit verba plura prodigere.

Vndecimum quoque argumentū ridendum magis erat quàm refutandum. Sed ridicula missa, presertim eum in tanta hominū excitate & miseria nihil est, quod rideamus. Prior ergo eius argumenti particula facillimè eluditur. Nulla enim repugnantia est, quin conuenit maximè, vt qua re Deo gratiam referimus benéfico, eam rem offeramus irato. Eisdem quippè munerib. boue, oue, agno, veteres patres & gratiam Deo referebant, & illi placere curabant. Quæ in modum nos corpus & sanguinem Christi, diuino nobis dono concessa munera, Deo & propitiatori reddimus & eucharistice. Nam quod putant sacrifici.

LIBER DVODECIMVS. 418

sacrificiorum species confundi, si idem eucharisticum & propitiatorium sit, in eo misericordie isti falluntur. Non enim confunditur triplex animæ vis vegetandi, sentiendi, intelligendi, si in vna rationali anima tres excellenter existant. Ex quo intelligitur, si veteris legis multa eademque, varia sacrificia vni nouæ legis omnia transierint, vbi contineantur & emineant, non hanc esse specierum permutationem confusam, sed Christiani sacrificij excellentiam perfectam. Deinde in moribus hoc videmus, vt diuersa virtutum ac vitiorum genera in vnam actionè cocant, si huic diuersi fines accedant. Idem scilicet actus est furtum & sacrilegium, idem misericordia & religio. Nihil igitur vetat, quin eadem hostia ad diuersos telata fines & propitiatoria sit & eucharistica. Deū sanè nos in remissione etiam peccati & misericordie & iustitiam agnoscimus, vt & gratis remittat peccata, & pretio remittat, rament. Iustificati, ait, gratis per redemptionem, *Rom. 3. que est in Christo Iesu. Et rursus, Empti eius pretio mat. 1. Cor. 6. pro. Donauit autè Christus nobis pretium hoc, gratisque donauit, vt debita nostra soluamus. Quem obrem tuum filio, tuum patri ingentes gratias agimus: imò, vt aliquando diximus, par pari referimus. Quia verò pretium istud acceptum licet, sed nostrum est tamen. verè hoc exhibito peccata nostra redimimus. Deūque suis beneficijs placamus. Quam rē Irenæus in hæc verba persequitur, Qui nullius est indigens Deus, in se assumit bonas operationes nostras ad hoc, vt præstet nobis retributionè bonorum suorum: sicut Dominus ait, Venite benedicti, & c. ita & verbū dedit populo faciendarum oblationū, quamuis nō indigeret eis. Ita & nos offerre vult munus ad altare. Hactenus Irenæus. Et Celestinus huius nominis primus leganter exclamat, O misericordiam Dei, qui nostra vis omnes Gal esse merita, quæ tua sunt dona: & pro his, quæ liberaliter largitus es, eterna premia es daturus. Quæ causa Christo Domino fuit, vt in initio statim coenæ, gratias egerit acceci iens panem et vinum, vt distribuere discipulis. Accipiebat ergo ipse, qui dabat, & idèo gratias agebat. Quo modo nos & gratias agimus Deo pro accepto munere, & damus acceptum pro redemptione animarū nostrarum*

*Idem ha-
bet Argu-
hæ ecclie.
dog. ca. 30.*

DE LOCO VSV IN SCHO. DISP.

nostrarum. Quæ omnia ferè in argumento 2. pro prima conclusione, & in argumento 3. pro 2. conclusione, & in responsione ad 3. argumentum explicata sunt. Nã & posterior huius vnderimi argumenti particula in responsione ad 3. satis confutata est. Cur autè eucharistia sacrificium sit, cætera sacramenta non sint, non est illa causa, quam illi reddunt, sed quia in eucharistia corpus & sanguis Christi verè manent, in cæteris sacramentis non manent. Vnde cum tam pretiosa munera in eucharistia habeamus, offerre ea Deo & possumus iure & debemus. Sine oblatione autem sacrificium non est. In eucharistia quoque oblatione mysticè Christus & incruentè immolatur, ideoque ibi hostia est, in alijs sacramentis non est. Proprie dico, nam per translationem baptismus quandoq; hostia dicitur. Abeant ergo cæci & indocti Lutherani, quos in vno hoc exemplo patefecimus disciplinarum omnium ignaros esse: Theologia, Philosophia, Dialecticæ, Grammaticæ. Nec enim tantummodò, sed sacrificij etiam nomen ignorant.

CAPVT XIII.

*Exemplum secundum, vbi Theologia conclusio in qua-
sitiois vertitur.*

Quamquam in singulis præcedentibus lib. Lutherano-
rum nos milita coegit, de vno aliquo Theo-
logiæ principio disserere, atq; ad eò questionū, quæ
præter naturæ ac disciplinæ ordinem in controuersiam
veniunt, multa exempla ponere, sed capite superiore tam
in eo pugnæ genere stylum diligentius exercuimus, &
quasi ad spectaculum liberiore disputatione lusimus.
Tamen non ludicrum hoc, sed verum certamen fuit,
quod spectante orbe in Tridentino concilio certauimus.
Vbi patribus magnum lumen accendimus, tenebras
aduersariorū dispulimus, Theologi vili sumus, audacius
verò fecimus, quàm scholæ auctores cæteri. Illi enim
iesuè solent nullis ornamentis oratorijs adhibitis
hæreticorum sensa rationesque referre: nos autem illa
ipsa hæreticorum argumenta ita amplificauimus, au-
ximus, ornauimus, vt & quæ arma inimici habet, acuis-
sè vi-

LIBER DVODECIMVS.

439

se videatur: & quæ non habent, suppeditasse. Sed, quod
aliàs sæpè dixi, veritas mendacium superat: miris licet
modis instructum & oratum. Verum ne plus iusto vo-
lumen excreseat, non ad eum morem reliqua copiosè
exempla persequemur: angustè & contractè disputabi-
mus, atque vtriusque partis argumenta non omnia, sed
præcipua breuiter perstringemus.

Agedum ergò illa sit nobis secunda questio, an Chri-
sti anima statim ab initio creationis suæ Deum clarè vi-
derit? Sunt enim in vtraque partem argumenta ad eò
probabilia, vt neutra firmè stabilita videatur. Bucerus
porrò negat Christi animã fuisse à principio perfectam,
Erasmus in dubium vocat, Theologi vix ostendunt. Qui
verò inficiantur, ij huiusmodi argumentis vt possunt:
Primum in Christo fuit fides: sicut scriptum est, *Erit fi-*
des cinctorum renam eius. Non ergò mens, eius vide-
bat Deum, quoniam fides argumentum est non appa-
rentium.

*Mat. 17.
Hebr. 12.
Psal. 111.
Rom. 8.*

Deinde Christus spem habuit, quemadmodum ipse
patri loquens ait, *Spes mea vberibus matris meæ.* Quod
autem videt quis, quid sperat.

Præterea timuit, vt videre est apud Marcum, timor au-
tem futuri & incerti mali est. Aristoteli, 2. Rhetoric. libr.
Non igitur videbat clarè Deum, in quo nihil vt futurum
incertum ve cognoscitur.

Marc. 14.

Præterea, creuit gratia non solum apud homines, *Lucæ 2.*
sed etiam apud Deum. Non itaque erat beatus, nec vide-
bat Deum, quia beati crescere in gratia non queunt.

In notitia insuper & vili de beata nulla rerum cogni-
tarum successio est. At Deus Christiani animæ quædam de-
monstrabat, alia celabat postea demonstraturus, iuxta
illud, Pater omnia demonstrat filio, quæ ipse facit, & ma-
iora his demonstrabit ei opera. Et rursus, de die illa ne-
mo scit, nec filius.

*Ioan. 5.
Marc. 13.*

Præstantius item & iucundius est gloriam & hono-
rem consequi per opera digna, quàm sine vilo omnino
merito. Christus ergò animæ suæ felicitatem tanquam
virtutis præmium accepit. Quare non est in primo in-
stanti visionè Dei consecutus. Meritum enim præmium
ac-

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

accedit laborq; mercedē. Nec fieri potest, vt simul quis & mer eatur beatitudinem & beatus sit, nisi simul sit anima & in via & in vie termino. Confirmat autem argumētum hoc sacrarum literarum testimonia plurima. Vtiliud, Pro eo quod laborauit anima eius, videbit & futurabitur. Satiabitur aut, cum apparuerit gloria Dei. Item, Dilexisti iusticiam & odisti iniquitatē, propterea vixit te Deus oleo laticis p̄ae confortibus suis.

*1m. 51.
Psal. 16.
Psal. 44.*

Psal. 15.

Apo. 5.

1m. 62.

Hebr. 2.

Hebr. 11.

Mat. 26.

Psal. 87.

Item, cum dixisset, Caro mea requiescet in spe: &. Nō derelinques animam meam in inferno: subiicit Christus ipse, Notas mihi fecisti vias vitæ adimplebis me letitia cum vultu tuo. Non igitur ante mortē adimpleuerat eū Deus letitia vultus sui: qua dēre ne ad faciem quidem videbat Deum. Item, Dignus est agnus, qui occisus est accipere diuinitatem & sapientiam: non ergo ante mortem acceperat, sed meritis est accipere moriendo.

Item, Ecce saluator tuus venit, ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. En merces, en opus, gloriam ergo animæ conmeruit. Nam gloria corporis, tametsi merces fuit operis sui Christo, nō tamen fuit simul cum eo. Item, Dicebat eum, propter quem omnia & per quem omnia, qui multos filios in gloriā adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. Quid autem per consummationem intelligat Paulus, quanquam nomē ipsum p̄ae se fert, in eadē epistola exponit, inquit, Vt non sine nobis consummarentur. Finem ergo suum Christus per passionem adeptus est.

Postremo, nō potest esse cum summo gaudio summa tristitia coniuncta: at qui videt Deum maximē gaudet, Christus verō maximē tristatus est, iuxta illud, Tristis est anima mea, &c. & iterum, Repleta est malis anima mea. Non ergo Deum videbat, nisi velis duo simul contraria in eodem subiecto extitisse, eandemque animam pariter & repletam malis & repletam letitia cum vultu Dei. Hæc videlicet sint argumēta porissima, quæ e locis Theologiz contra verā Theologiz conclusionē depromuntur. Nā si quæ sunt alia, vel facilia sunt, & cuiq; in promptu parata, vel ad ea, quæ posuimus, oīa referuntur. Sed nihil mouere nos debet, vt ab scholæ decreto recedamus.

Om.

LIBER DVODECIMVS.

Omnes autem Theologi definiunt, Christum ab in-stanti conceptionis Dei essentiam vidisse. Quæ conclusio, licet sola Theologorum auctoritate probaretur, satis firma habenda esset, quemadmodū lib. 8. constitimus, sed his quoque argumentis demonstratur.

Primum ex illo, Vidimus gloriam eius, gloriā quasi vnigeniti à patre. Quo loco Diuus Thomas aduertit, gloriam animæ Christi ex personali vnione verbi & animæ esse deriuatam. Id enim Euangelista non obscure significat, cum voce eadem repetita ait, Gloriam quasi vnigeniti à patre. Illam tantē animam talem existimemus necesse est, qualem decebat eam esse, quæ esset Deo cōiuncta vel maximē. Nimirum vndeunque perfectam, omnibusque omnino numeris absolutam. Quod qui non sentiat, hic de vnione personali Dei & hominis stultifimē sentiat. Iam si anima Christi vnita verbo non fuisset glorificata, fuisset profectō imperfecta. Magna quippē humanæ mentis perfectio deest, si felicitas deest. Ac videte Deum per speculū in ænigmate imperfecti hominis esse, testis est Paulus in hæc verba, Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Cum essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus: quando autem factus sum vir, euacuauī, quæ erant paruuli. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, &c. Quia igitur ab vtero Christus non sapiebat vt paruulus, sed vt omnino perfectus erat, ab vtero quoque Deum facie ad faciem videbat. Id quod Hieremias prædixit inquit, Nonum creauit domus super terram: cœmina circumdabit virum. Adde, quod cui communicator esse, eietiam comunicatur propria rei operatio, quæ consequitur esse. Vt cui datur esse ignitum, eidem quoque datur vt calefaciat, & cui daretur esse solis, is sine dubio illuminaret. Ac propria Dei actio est videre seipsum: hæc enim visione beatus est: ergo cum anima Christi haberet esse diuinum, habebat itē suo modo diuinæ naturæ propriam actionē, atque adeo videbat Deum. Adde etiam, quod maior erat vnio animæ Christi cum verbo, quā vnio beatorum, sed ex hac existit claritas in intellectu beati

Hier. 9.

DE LOC. VSV IN SCHO. DIS.

beati vt Deum videant : ergò multò magis ex illistalis claritas orietur. Id D. Thomas hac ratione confirmat. Quanto receptiuū propinquius est causæ influenti, tanto abundantius & plenius recipit influentiam eius. Sed mens Christi propinquior erat causæ luminis gloriæ, quam omnes angeli beati : plenius ergò atq; perfectius cognoscebat Deum.

Argumentatur præterea D. Thom. gloriam in anima fieri ex eo, quòd diuinitas sit præsens intellectui, sicut iumen in aere ex præsentia solis. Quia enim gloria Dei ingrediebatur per viam orientalem, terra splendebat à maiestate eius. Cum ergò lux ipsa non solum ingredia fuerit in animam Christi, sed ei fuerit in idem esse personale coniuncta : claritas gloriosa inde secuta est, vt splendor sequitur solem. Præterea, Deus attingitur à natura intellectuali per cognitionem & amorem, at anima Christi propinquissime attingebat Deum, quia erat Deo propinquissima, ergò eius propriæ actiones, noticia & amor, non longe, sed proximè Deum attingebant. Mens verò eum est viatrix, peregrinatur à Domino longèq; repositiones aspicit: cum autem videt per speciem, præsens est & propinqua, vt ad Corinthios & Hebr. tradit Apostolus. Si ergò anima Christi peregrina & hospes erat super terram, certè nõ erat Deo per cognitionem proxima, sed angeli erant Deo proximiores.

2. Cor. 5.
Hebr. 11.

Nec me fugit posse calumniantibus obijci, aliud esse quod res sit præsens animæ secundum esse reale, aliud quod sit præsens secundum esse intelligibile. Anima enim nostra intellectui nostro coniunctissima est, si esse reale consideres. Sed quia coniuncta non est secundum esse intelligibile, videre eam in se, quamdiu mortali corpore circundamur, non valeamus.

At hæc obiectio haberet fortasè locum, si filius Dei animæ rationali perinde, vt lapidi aut stipiti fuisset vnitus, nec in vnibe illa esse intellectualem primò spectatum exquisitumque fuisset. Verùm patres ecclesiæ veteres mentem potissime assumptam credidère, per mentem animam, per animam vel ipsam carnem. Augustinus in lib. de ago. Christian. Inuisibilis, ait, & incommutabilis

veritas

LIBER DVODECIMVS.

441

Veritas per spiritum animam, & per animam corpus accepit. Et in epist. ad Volusianum, ipsa magnitudo, inquit, diuinæ virtutis animam sibi rationalem, & per eandem corpus humanum totumque omnino hominem in melius mutandum coaptauit. Ac Damasc. in 3. lib. vnitum esse ait carni per medium intellectum verbum Dei. Quam rem D. Tho. 3. p. q. 6. diuinitè, vt omnia, explicauit. Atque hæc causa, ni fallor, Euangelistæ fuit, cur nõ diceret, aut filium, aut vitam, aut lucem, sed verbum carnem factum esse. Verbum enim prolem mentis aperte significat, & naturam intellectualem præ se fert. Quorsum aut Ioannes diceret, primum intelligibile, hoc est, verbum extremo illi, id est, carni se iunxisse, nisi vt moneret, Sapientiam Dei attigisse quidem à sine vsq; ad finem fortiter, sed disposuisse tamen omnia suaviter, & carnem sibi propter animam vnuisse. Etenim quod per se intelligibile erat, id eum se prius, quam intellectui mentisq; coniungeret: Nempè ex sine assumptionis liquido apparet, quid Dei verbum in coniunctione expetierit. De qua re quoniam non ita multò post latius dicturus sum, nunc illud satis est, finem hominis Dei noticia constare. Qui ergo factus est homo, vt hominem ad finem suum, id est, claram Dei cognitionem duceret, is mentem sibi præcipuè coniunxit, qua finis prænosceatur, quaeritur, possidetur.

1. p. 2.

Hoc verò illa etiam argumentatio confirmat. Filius Dei in hoc natus est, & ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhiberet veritati. Ecce, ait, testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus. Vt autem testis perfectus sit, illa res in eo prima quaeritur, vt hoc probè cognoscat & teneat, de quo testimonium est laturus. Si dux itidem & præceptor consummatus quispiam habendus est, scire illum oportet & finem, quo ducat, & veritatem omnino, quam doceat. At Christus testis veritatis erat à patre dux & præceptor constitutus, quo circa necesse erat, vt à Dei verbo mens potissimum & ratio hominis in ipsa vnione perscicerentur. Nec laborare diu opus est, vt inuenias, quando à postoli gloria quasi vnigeniti à patre viderint, eum Petrus id significatissimis

1. p. 2.

Kkk

cantissimis

2. Pet. 1.

*Idememo
scriptum
esse, Non
videbit
me homo,
& videbit.*

*Psalms. 41.
ad Christum
esse refe-
rendum o-
stendit lo-
cutus e.
Euangelij
13. vide
Cicero. in
Psal. 8.
Hier. 14.*

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

antissimis verbis patefaciat: Non indoctas fabulas sicut
uti ait, notam facimus Domini nostri Iesu Christi vir-
tutem & presentiam, sed speculatores facti illius ma-
gnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorē & glo-
riam voce delapsa ad eum huiusmodi à magnifica
gloria. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi compla-
cui ipsam audite: & hanc vocem nos audimus de cae-
lo allatam, cum essemus in monte sancto cum ipso. Vir-
tutem & potentiam vocat, qua verbum caro factum
est: presentiam verò, qua habitauit in nobis, at virtutem
& presentiam simul, quia filius hominis erat in
caelo, hoc est, eius anima videbat Deum, & vivebat tamē
in mortali corpore super terram. Ita enim pronuncia-
uerat Dauid in paucissima verba, Beatum faciet eum in
terra. Nam, quod beatus aliquis quasi transiens fuerit
in terra, in scripturis saepe legimus. Sed quod habitauit
in nobis quasi colonus & quasi viator declinans ad
manendum, haec presentia potentiae miraculum est.
Sanè viderunt gloriam animae in corpore tantquam in
speculo, id est apud dicit, speculantes, gloriam autem quasi
vni geniti in voce delapsa à magnifica gloria. Hic est, & c.
Tessis oculatus est, Ipsum audite: doctor veritatis explo-
rator ac visor est, Ipsum audite: dux est, qui & viam sciatis
& terminum sciatis, Ipsum audite, atque adeo videre &
contrectare: nam habitat in vobis, quamuis gloria cae-
lestis apud me, quam in presentia cernitis. Sed de primo
Ioannis testimonio nimum multa. Secundum prin-
cipale testimonium pro ea conclusione comprobanda
illud est, Verbum habitauit in nobis plenum gratiae &
veritatis. Unde Diuus Thomas bifariam colligit. Siue
enim plenitudinem gratiae in Christi anima ponas, siue
plenitudinem veritatis: utrinque conficitur, eam Dei
essentiam vidisse. Gratia quippe viae in ordine ad gra-
tiam patriae imperfecta est, tantumque deficit à plenu-
tine, quantum à perfectione deficit. Quare si imperfec-
ta gratia in Christo fuit, non fuit nimum gratia plenus.
Obicit autem, Beata virginem, dum vitam etiam
mortalem degeret, plenam gratiae fuisse, nec vidisse ta-
men Deum. Verum hunc scrupulum eximit, 3. p. quæst.
7. art.

LIBER DVODECIMVS.

442

7. art. 10. Non enim fuit Christus gratia plenus ex parte,
sed omni modo, ut art. 1. & 9. eiusdem quæstionis osten-
derat. Nempe in ipso complacuit omnem plenitudinē
inhabitare pacificans, & c. Et iterum, In ipso inhabitat
omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Nulla ergo
ei gratiae perfectio aut plenitudo defuit. Ita habuit gra-
tiam consummatam, cum qua gloria animae coniuncta
& colligata est.

Quod autem anima illa habuerit scientiae ac veritatis
plenitudinem, probat 3. p. q. 9. art. 1. & 2. q. item 10. art. 4.
Videlicet non in Christo omnis plenitudo inhabitasse,
quia plenitudo ei scientiae defuisset. Nam, cum venit,
quod plenum & perfectum est, euacuatur, quod ex parte
est. Non igitur cognoscebat ex parte anima Christi
Deum, sed plene atque perfecte. Quoties nō erat in ca-
fides, sed vilis.

Atqui huius argumenti vim & nervos omneis Caic-
tanus frangit, eū probabilis ratione cōtendit, legi oportere:
Plenus gratiae & veritatis Ioannes testimonium per-
hibet de his. Frangeret sanè, si probabilis sententia esset.
Verum vulgata editione reprehensa, graecis latinisque
exemplaribus reiectis, interpretibus suggillatis, sanctis ex-
positoribus explosis, quid probabile fore putamus? Ec-
clesia certe melius intellexit verba illa, Et vidimus glo-
riam eius, gloriam quasi vni geniti à patre, per patrem
fuisse in terra: cum ait, Verbum caro factum est,
& habitauit in nobis, cuius gloriam vidimus quasi vni-
geniti à patre plenum gratiae & veritatis.

Tertium pro illa conclusione testimonium mox in
eodem Euangelio sequitur, Et de plenitudine eius nos
omnes accepimus, quia gratia & veritas per Iesum Chri-
stum facta est. Quae sententia superiori connexa, nisi ce-
ci sumus, apertissime ostendit, verba ea, Plenum gratiae
& veritatis, ad Christum esse referenda. Sed hac re mis-
sa, id, quod instat, agamus. Accepit igitur Christus gra-
tiam & veritatem, ut ex eo gratia in omnes & veritas ema-
narent. Habuit itaque maximam & perfectissimam gra-
tiam ac veritatem. Quia enim sol lucem habuit, ut inde
omnia lumē acciperent, habuit nimum maximam &
perio

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

perfectissimam lucem. Quare sicut perfectissima lux omnes lucis effectus edere potest, perfectissimamq; iustitiam omnes effectus iustitiæ, sic Christi gratia & veritas omnes habebant gratiæ & veritatis effectus. Vnde Dionysius ait, solem, quia vniuersalis causa generationis est, ad ea omnia sua virtute se extendere, quæ sub generatione cadunt. At effectus præcipuus gratiæ & veritatis consummata, est videre Deum.

Præterea, felix humanæ naturæ finis fuit humanitatis assumptæ. Per hanc enim tanquam per instrumentum operatus est Deus salutem in medio terræ. Vnde & Christum Apostolus scribit multos filios in gloriam adduxisse auctorem salutis eorum. Et alio loco, Misit Deus filium suum, inquit, vt adoptionem filiorum reciperemus. Instrumenti verò dispositio & qualitas præcipue quidem pensatur ex fine. Salus autem animæ intellectu sano constat & voluntate sana. At voluntas per gratiam sanatur, intellectus per veritatem. Perfecta igitur oportuit habuisse & gratiam & veritatem eum, per quæ cæteris omnibus salus futura erat, omnisque omnino & gratia & veritas. Quia principium in vnoquoque genere oportet esse perfectum, sicut solem videmus in genere lucidorum, ignem in genere calidorum. A principio ergo Christi voluntas perfecte amabat Deum, ex gratia perfecta, & perfecte cognoscebat ex perfecta veritate, iam felicitas animæ in perfectis Dei & amore & cognitione sita est. Felix itaque erat ab initio Christi anima, adeoq; videbat Deum.

Præterea, illud, quod est in potentia, reducitur in actum per id, quod est in actu. oportet enim esse lucidum, per quod illustrantur alia.

Cum ergo per Christum gratiam, veritatē, gloriam cæteri essent habituri, ipse profecto simulatq; ceteros illum ad finem mouere cepit, & gratiam habuit, & veritatem, & gloriam. Eam verò motionem ab initio nimirum inchoauit.

Ea demum, quæ à primis causis mouentur in finem, quadam solent temporis successione perfici: at causæ ipsæ mouentes à principio statim suam largiente prouidenteq;

LIBER DVODECIMVS.

443

denteque natura perfectionem habent. Vt ignis est substantia calorem accepit, aqua paulatim fit calida. Cælestia quoque corpora mox omnino suas virtutes acceperunt, quibus in tempore res terrestres inferioresque perficerent, Deus ergo, qui per Christi humanitatem, & gratiam, & gloriam erat omnibus communicaturus, eas licet res cæteris in tempore largiatur, at Christi animæ ab initio statim contulit. Nam cur non corpori gloriam ab initio daret, causa sunt in promptu expeditæ.

Quartum pro illa conclusione testimonium euelligit subditur: Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Vbi in homine piscatore videre licet, & rerum contextum admirabilem, & compositionem disciplinæ incredibilem. Quod vt perspicias lector, quæso diligenter attende. Nullum porro fidei negotium ritè tangitur, si omnes testes auiti sint, oculatus nullus. Quia, vt Augustinus ait, auribus credimus, quia audierunt à fide dignis, qui oculis suis rem se vidisse testificarentur. Cum ergo Moyses & Ioannes Baptista primus & postremus de lege antiqua atque adeo prophete omnes, & noua item lege Apostoli Christi testes fuerint: ex auditu vniuersi, oportuit vnū esse pro omnibus, qui ex visu testimonium daret. Testes autem eiusmodi, qui non pro mille dico esset, sed pro mille milibus, esse non poterat, nisi & iustus esset, ne scilicet vellet fallere, & sapiens etiam, ne ipse vti que falleretur. Quocirca necesse fuit plenum fuisse gratia & veritate, ne quicquam in optimo & absolutissimo teste desideraremus. Etenim quia gratia plenus, iustissimus erat, quia plenus veritate, veracissimus.

Quia igitur plenitudo testificationis & absoluta omnino perfectio ex visu est, ideoque ex auditu testis plenus veritate non est, cum scriptura de Ioanne dixisset, Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de luce: de Christo verò, Erat lux vera, &c. & de Moyse lex per Moysen data est, illa etiam illico nexuit, De plenitudine eius omnes, Moyses, Ioannes, Prophete, Apostoli, prorsusq; testes in vniuersum omnes accepimus. Quia & lux erat, & plenus gratia & veritate erat, & gratia &

Kkk 3 veritas

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

veritas per eum facta erat, & denique testis ex visu erat. Deum quippe nemo vidit vnquam, nec Moyses, nec Ioannes, nec Propheta, nec Apostoli, nec Euangelista: v-nigenitus, qui est in sinu patris, qui vidit arcana, ipse e-narravit. Ne verò hoc ad diuinitatem filii, nò etiam ad humanitatem referatur, tum ratio probabit, tum aucto-ritas. Ratio illa est, quòd Christus testis veritatis erat à patre destinatus, non solum quia Deus, sed quia homo. Quare ex vtraq; natura opus erat testimoniũ esse perfe-ctum, Auctoritas eiusdẽ Christi est, qui hanc rem posseã manifestũs exposuit: inquit, Amen amẽ dico tibi, quia quod scimus, loquimur, & quod vidimus, testamur, &c. Et protinus, Nemo ascendit in cælũ, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo. Quo loco verè Ca-ietanus & diligenter aduertit, verbum, Ascendit, non presentis, sed præteriti temporis esse, quæ ex Græco ex-emplari patet. Quod enim Ioannes antè dixerat, Deum nemo vidit vnquam, id nunc alijs verbis Christus ait, Nemo ascendit in cælum. Tunc enim homo secundum animam in cælo esse dicitur, quum videt Deum. Quo sensu Latroni dictum est, Hodie mecum eris in paradiso. Et angeli in custodiam hominum diffiniti, quia sem- per vident faciem patris, qui in cælis est, semper quoque in cælis esse dicuntur, quamuis in terra sæpè sint. Antè Christum ergo, sicut nemo viderat Deum, ita nemo in cælum ascenderat. Vt autem quasi manu tangeres, ser- monem de Christo secundũ naturam humanam fieri, appositè subiunctum est, Filius hominis, qui est in cælo. In quam sententiam patris ipse postea locutus est, Volo pa- ter, vt vbi sum ego, & illi sint mecum, vt videant clarita- tem meam, quam dedisti mihi. Nec Baptista hanc Chri- sti in testificando perfectionem tacuit, imò in hac quo- que re sub à Christi testimonio excelli professus est in- quiens, Quod vidit & audiuit, hoc testatur.

Iohan. 1.

Iohan. 1.

Matt. 18.

Iohan. 17.

Iohan. 7.

Affirmat

Elter Chri-

stus iuxta

suscipit

corpora di-

spersione

veritas per eum facta erat, & denique testis ex visu erat. Deum quippe nemo vidit vnquam, nec Moyses, nec Ioannes, nec Propheta, nec Apostoli, nec Euangelista: v-nigenitus, qui est in sinu patris, qui vidit arcana, ipse e-narravit. Ne verò hoc ad diuinitatem filii, nò etiam ad humanitatem referatur, tum ratio probabit, tum aucto-ritas. Ratio illa est, quòd Christus testis veritatis erat à patre destinatus, non solum quia Deus, sed quia homo. Quare ex vtraq; natura opus erat testimoniũ esse perfe-ctum, Auctoritas eiusdẽ Christi est, qui hanc rem posseã manifestũs exposuit: inquit, Amen amẽ dico tibi, quia quod scimus, loquimur, & quod vidimus, testamur, &c. Et protinus, Nemo ascendit in cælũ, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo. Quo loco verè Ca-ietanus & diligenter aduertit, verbum, Ascendit, non presentis, sed præteriti temporis esse, quæ ex Græco ex-emplari patet. Quod enim Ioannes antè dixerat, Deum nemo vidit vnquam, id nunc alijs verbis Christus ait, Nemo ascendit in cælum. Tunc enim homo secundum animam in cælo esse dicitur, quum videt Deum. Quo sensu Latroni dictum est, Hodie mecum eris in paradiso. Et angeli in custodiam hominum diffiniti, quia sem- per vident faciem patris, qui in cælis est, semper quoque in cælis esse dicuntur, quamuis in terra sæpè sint. Antè Christum ergo, sicut nemo viderat Deum, ita nemo in cælum ascenderat. Vt autem quasi manu tangeres, ser- monem de Christo secundũ naturam humanam fieri, appositè subiunctum est, Filius hominis, qui est in cælo. In quam sententiam patris ipse postea locutus est, Volo pa- ter, vt vbi sum ego, & illi sint mecum, vt videant clarita- tem meam, quam dedisti mihi. Nec Baptista hanc Chri- sti in testificando perfectionem tacuit, imò in hac quo- que re sub à Christi testimonio excelli professus est in- quiens, Quod vidit & audiuit, hoc testatur.

Nec verò inscius sum veteres Theologos hæc serè loca ad Christi diuinitatem retulisse, secundum quam Christus & videbat Deũ & vbiq; erat, sed ea ex parte bellũ erat illis cum Arianis & Eunomianis acerrimũ, ob id. que omnibus testimonijs, quibus poterant, Christi Dei-

tatem

LIBER DVODECIMVS.

tatem asserabant, præsertim cum res erat in promptu & facillima, quemadmodum sermẽ in præscriptis locis. Nam illud, Nemo ascendit in cælum, nisi filius homi- nis, qui est in cælo, quo pacto verè ac propriè in diuini- tatem quadrare possit, non satis intelligo. Non enim fi- lius hominis, quia Deus erat, tunc in cælum ascenderat, sed quia homo. Quomodo aut in cælum ascendisset, ni- si secundum animam, vix explicari queat. Cogor itaq; cum Caicetano hanc euangelij locum ad asserendam a- nimæ Christi gloriam vrgere.

Quintum testimonium, quo Diuus Thomas vitur. exat eiusdẽ euangelij cap. octauo: Et si ego testimoniũ perhibeo de me ipso, verum est testimonium meũ, quia scio vnde veni & quò vado. Et postèrius, si dixerò, quia nescio Deum, ero similis vobis mendax. Sed scio eum, & sermonem eius seruo. Quòd enim sermo sit de scientia. Vt à fide distinguitur, illa verba videntur ostendere: Ero similis vobis mendax. Iudæi quippè fidem habebant eo- tempore, quamuis cum Christo errarent. Quòd autem secundum humanitatem loqueretur, illud probat, Scio eum, & sermonem eius seruo.

Hoc verò Diui Thomæ argumentum video refutati posse. Quoniam est quædam scientia sanctorum, que cum charitate cõiuncta est, quamuis euidentiam nõ habeat. In hoc scimus, ait, quoniam cognouimus eum, si man- data eius obseruamus. Qui dicit se nosse Deum, & man- data eius non seruat, mendax est. De hac scientia, si quis contendat Christum Ioannis octauo cap. sermonem fa- cere, vix refelli poterit. Quin dicet fortassè quispiam, hæc Diui Thomæ argumenta probare id quiddẽ, quod deceat: non id tamen, quod oporteat. Incongruentia illa esse, cogentia non item. Sed nos primũ non id a- gimus, omnia Diui Thomæ argumẽta, ea etiam, que ad certam Theologiæ conclusionem probandam asserun- tur, certa esse & necessaria. Nimirum enim in veteribus quoque Theologis, in summis ecclesiæ pontificibus, in concilijs tandem quædam argumẽta inuenias, que sua- deant quiddẽ, non cogant: ac certis alijs exploratis quo- permixta, non modò totum disputationis corpus exor- nent,

Kkk +

nent,

à patre etc.
dico quid
loquatur,
ergo iuxta
humanam
naturã
vidit &
audiuit,
& in ista
cap. 30.

Iohan. 20

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

neat, verum etiam confirmant. Probabilia igitur argu-
menta necessarijs adiuncta, tantum abest vt reprehenda-
nda sint, vt sint etiam commendanda. Quamquam istis
equidē argumentis vtor, dum adsunt, cum absunt,
non requiro. Illud huius generis videtur esse, In ipso
sunt omnes thesauri sapientie & scientie Dei absconditi.
illos in Christo non fuisse omnes, si scientia ei beatorum
defuisset. Simile est hoc, Christum fuisse caput, non
solum hominum, sed etiam angelorum. Eph. 1. Colof. 2.
Incongruens verò esse, vt membra capiti scientia & claritate antecederent. In hoc denique probabilium genere
forsitan & illud est, Quod si ministratio mortis fuit
in gloria, ita vt non possent intendere filij Israel in
faciem Moysi propter gloriam vultus eius, quae euacuatur,
&c. Et posterius, Nam nec glorificatus est, quod claruit
in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim
quod euacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet,
in gloria est, &c. Usque ad illud, Nos autem reuelata
facie, &c. Non ergo decebat, vt primus noui testamenti
administer spiritus atque animae gloria careret,
ex qua non solum facies, sed totum corpus glorificaretur
ex integro. Matth. 17. vide Orige. hom. 12. in Exod.
Haec igitur dicta in primis sint.

Deinde, quae res certe est animaduersione dignissima,
non mihi illi probari possunt, qui ea in Theologia argu-
menta confundunt, quae id, quod decet, offendunt: quasi
non interdum idem etiam oporteat, quasi indecora
omnia paria sint, & non sint quaedam, à quibus & ratio
& Theologia omnis abhorreat.

Sane argumenta, quae confirmant esse quicquam in religione
nostra congruens & decens, ea omnino bipartita sunt.
Quaedam enim sunt eiusmodi, vt etiam si non existisset
ea res, quae probanda sumitur, nihil tamen incon-
sentaneum emergeret. Vt cum Theologi ostendunt, de-
cuisse, vt Deus ad reparandum humanum genus carnem
sumeret: vtque ex diuinis personis situs is esse, & deuisse
caeteraque id genus plurima. Quae decens fuisse, vel
maximè Theologus probat quidem, sed quando illa
Deus remedia peccato nostro parasset, quae innumera
sunt

LIBER DVODECIMVS.

sine dubio potuit, nullum rationis incommodum, nihil
Deo indecorum haberetur. Talia verò argumenta nil
profecto in Theologia demonstrant, sed solum expli-
cant id, quod fide credimus, congruentissimum Deo
nobisque fuisse. Altera argumenta sunt, quae ita mon-
strant quicquam consentaneum esse, vt nisi res sic ha-
beat, aliquid semper emerget, quod nullo modo audiri
vine naturae, aut rationi humanae consentiens videatur.
Vt diuina Virginem intactam existisse post partum
scriptura sacra in sensu literali nusquam forsitan edocuit.
Id tradit aperte, in conceptu & partu Virginem existisse.
Sed quoniam indecens Virgini erat, vt integritatem tam
singularem & miraculo & mysterio conseruata ipsa postea
volens, vt dicitur, & prudens labefaceret, & quae praeter
naturae ordinem incorrupta permanserat, eadem si ex-
poneret corruptori, adeo fidelium animis inhaesit perpetuae
huius virginitalis firma sententia, vt etiam si nulla
fuisse apostolica traditio, ea tamen ratio esset idonea
ad faciendam fidem ipsi, qui non ad contentiorem infor-
mati, sed ad disciplinam sunt vel mediocriter instruiti.
Nec aliter ego puto in praesenti questione philosophandum.
Cum enim ostendimus non decere, vt verbum Dei
animam intellectualem imperfectam, scientiaque ac sapi-
entia vacuam assumeret, causam nos obtinuisse arbitramur.
Quia res contraria scilicet adeo indigna verbi
sapientia & prouidentia est, vt ne verosimilis fiat quidem,
si de vnione personali verbi & animae recte senti-
mus. Consentiamus igitur, ceteris ecclesiae sanctis gratiam
per patres distributam, nempe secundum mensuram
donationis Christi: ac Christo ipsi non fuisse datum spi-
ritum ad mensuram. Tancam enim gratiam dari con-
gruebat, quantum anima capere illa posset, tantam, quan-
tam in reb. esse ipsa gratia natura paterecetur. Quod verò
de spiritu gratiae dicimus, id vt de spiritu sapientiae, scientiae,
intellectusque dicatur, subest omnino causa eadem.
Tantò enim melior in omnib. est angelis effectus, quàm
tò differentius praestitit nomen hereditauit. Itaque vn-
ctus est à Deo o'eo exultationis praeparatibus suis.
Non ergo solum habuit parem cum angelis felicitatem,
Kkk 1 sed

Eph. 4. 1
Ioan. 3.

Heb. 1.

DE LOCO, VSV IN SCHO. DISP.

sed multo etiam maiorē. Quocirca vt fruebarur, ita quocumque videbat Deū. Quod qui negant, non ab schola modo, verum à Theologia veteris institutione desiscunt.

*De in-
car-
na-
tione
cap. 7.*

Ambrosius, Deus in carne perfectionem naturæ assumpsit humanæ, suscepit sensum hominis, &c. Perfecta ergo animam assumpsit verbum, non imperfectam. Et lib. 7. episto. 47. ad Irenæum, Accepit plenitudinem naturæ & perfectionis humanæ, sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi, vt esset perfectus in vtraque forma. Vnde & David dicit, Speciosus forma, &c.

Augustinus in lib. de trinit. Mox vt verbum venit in vitrum, factum est perfectus homo. Et super Exod. Nō habuit omnino Christus iuxta animæ meritū, quo posset proficere. Et illū versum Psal. 64. Beatus, quem elegisti & assumpsisti, de vnica humanitate interpretatur.

Luc. 3.

Remigius in illud, Et ecce aperti sunt ei cæli, Sed nūquid tunc primò aperti sunt ei cæli etiam secundum humanam naturam? Fides enim ecclesiæ tenet, quod non minus aperti sunt ei cæli ante, quam post.

Græcus, quē refert sepius D. Tho. in cathena, quāuis hoc loco vitiosa sit lectio, & tribuatur Gregorio Nazanzeno, Dicitur, ait, secundū humanitatem proficere, non quod ipsi suscipiat augmentum, quæ ab initio fuerit perfecta, sed ex eo quod paulatim manifestabatur.

3 lib.

Damasceus. Qui proficere dicit Christum gratia, nō venerantur vnionem, quæ est secundum hypostasin.

Theophylactus. Diuina erant, quæ dicebantur & agebantur à puero, nō quasi duodecim annorum, sed quasi perfecti viri. Euangelista verò interpretatur, quid sit proficere illum sapientia. Subdit enim & statura. Profectum enim ætatis sapientiæ dicit profectum.

*In illud vt
fiant re-
probare
mā. cor.
In illud,
Nō creas-
uit Domi-
nus, &c.*
Hieronymus in Esi. 7. cap. Licet multa post secula de eo euangelista testetur, Puer autem proficiebat, &c. & hoc dicatur, vt veritas humani corporis approberur, tamen ad huc pannis inuolutus habebit boni, maliq; iudici, vt per hæc verba noscatur infantia humani corporis diuine nō prejudicasse sapientiæ. Et in Hier. 31. c. luxa incrementa quidem ætatis proficere videbitur sapientia, sed perfectus vir in vitro semineo continebitur.

Leo

LIBER DVODECIMVS.

Leo Deitas assumptam naturam beatificans, vt glo. Epist. ad glorificante permaneat. Loquebatur autem de incarnatione. Et alio item loco Cyrillum erat in hæc

*Epist. ad
Leonem
August. 95.*

verba, Assumpsit verbum humanitatis naturam in sua ratione perfectam. Et Cyrillus ipse in Ioan. libr. 1. cap. 17. Videmus, inquit, gloriam Christi adeo sublimiorem creaturarum gloria, vt mentis quisque compos nulli alii, quam vnigenito Dei filio illam conuenire fateretur. Plenus enim erat veritate ac gratia. Non enim mensura sibi datur, vt cæteris, sed vt in perfecto perfecta inest. Sed si plena est, inquiens, gloria eius gratiæ & veritatis, quomodo sapientia & gratia proficisse apud Lucam scribitur aut quid accedere potest ad plenam? Illorum potius de Iesu opinio, quam illius perfecta crescebat gratia, vt magis indies cognosceret magis illum procedere ac gratia crescere arbitrentur. Vide etiam ca. 20. in illud. De plenitudine eius omnes accepimus.

Multa sunt eiusmodi veterū testimonia, quæ nos gratia breuitatis omittimus: cum hæc etiam, quæ recitauimus, sine vlla aut expositione aut argumentatione persinaxerimus. Nunc argumenta contrariæ partis breuiter quoq; refellemus. Non enim hoc loco volumus, nisi per qualdam summas & signa data rudiores admonere, vt in similibus questionibus, quæ non sunt Theologorum vsu contriti, se diligentius exerceant. Inuenient quippe semper, si quaesierint. Atque in presenti etiam questione non dubito eum longè plura inuenturum, cui & vberior lectio & maior eruditio fuerit.

*In commē.
super Esai.*

Primum autem argumentum nihil difficile est, si intellegamus, iustitiam ibi & fidem pro iustis & fidelibus vsurpari, cuius rei non modo Hierony. auctor est, sed 70. etiam interpretes. Vide Tho. 3. part. quest. 7. art. 3.

Ad secundum facilius ad huc responsio est. Dicitur enim Deus spes Christi, quia in Deo erat fiducia eius, non in homine. Itē quia multa etiam à Deo sperabat, quamuis non speraret gloriam animæ, quam iam habebat. D. Tho. 3. part. quest. 7. art. 4.

Ad tertium vide S. Thom. 3. part. quest. 15. art. 7. Ad quartum vide S. Thom. testia part. quest. 7. art. 12. vbi

DE LOC. VSV IN SCHO. DIS.

vbi etiam respōdet illi euāgelij testimoniō. Ac nos etiam paulō antē veteres referebamus nō paucos, qui aulō modo admitterent, aut gratiam aut sapientiam Christi potuisse in se ipsam aliquando proficere: adeo plenus ab initio & gratia & sapientia fuit. Sed qui in hominum existimatione creuit, tamen idem ipse omnino perseueret, eum dicit scriptura crescere. Proficiebat David vadens & crescens. Item, Circuit Iosaphat, & magnificatus est vsque in sublime. Item, illum oportet crescere, me autē minui. Quia verō quod sepe hominibus altum est, adominatio est ante Deum, ne existimares, ostentationē esse prestigiosam & Pharisaeam. Talis, inquit, erat Deus intus, qualem se homini exhibebat foris, nec hominib. probabatur solum, sed etiā Deo. Voluit enim euāgelista illud forsitan commemorare, quod de Samuele scriptum est, Puer autem Samuel proficiebat atque crescebat, & placebat tam Deo, quā hominibus. Ad D. Thodocet Christum creuisse in effectibus & operibus gratiæ & sapientiæ, quia in dies perfectiora opera faciebat. Quod autem in effectu creuit, hoc crescere quandoq; dicitur. Vt vbi, Verbum Dei crescebat: & rursus, Fortiter crescebat verbum Dei.

In quinto argumēto duo testimonia referuntur, quibus Arriani filij sapientiam atque adeo diuinitatem impugnare soliti. Que causa quibusdam patribus fuit, vt ea de filio iuxta humanam naturam interpretando satis se putarint aduersarij respondisse. Ac re vera in ea pugna, quam cum Arrio gerebamus, sat illud erat, vt in hac parte eius conatusq; omnes eluderentur. Sed nobis opus est vniuersos errores euincere, & Christi etiā animam ab omni ignoratione vindicare, quæ de eius dignitate quicquam detrahere videatur. Ambrosius porro libro quinto de fide cap. 8. non audet asserere, tametsi cum Arrio disputabat, Christum secundum humanitatem aut in sapientia profecisse, aut quicquam penitus ignorasse, si hæc vocabula propriè capiamus. Contrariam verò sententiam nonnullos ait tenuisse, sed qui fuerint, inquit, intimidiores, quā ego sum. D. sanè Thom. non dubitat, vel eiusdem Ambrosij auctoritate confirmare, Chri-

LIBER DVODECIMVS.

447

Christum non secundum scientiam aut beatam aut insusam, sed secundum aliam acquisitam seu experimentalem quippiam aliquando ignorasse, quod postea didicerit. Didicit enim ex ijs, quæ passus est. Itaq; si de scientia hac experimentalis sermo sit, Pater demonstrabat filio ea, quæ faciebat per illum mirabilia, maiora tempore futuro demonstraturus, quoniā & maiora facturus. Secundum hanc scientiam item dicit iudicij nesciuit, anteq; esset, nam tunc experietur, cum iudicium fiet. Probabiliter dicta sint hæc, non negemus: verum nihil necesse est, in has nos angustias conijcere, quippè cum sit alia horū locorum intelligentia sanior. Ac de priore quidem testimonio sic sentio. Reprehensus fuerat à iudeis Christus, & quod sabbatum solueit, & quod se æqualem faceret Deo. Respondet ergo simul vtriq; calumniam in hæc verba, Non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Vbi primum sic parentis æqualitatem agnoscit, vt nihil sibi arrogare videatur. Agnoscit enim patris etiam auctoritatem, qui accepta refert quæcunque facit. Non potest, ait, filius à se facere quicquid. Deinde ita arguētes redarguit. Cur me, o iudei, reprehenditis? Eadem certè ratione & patrem meum reprehenditis. Quoniam nō ex meo capite, vt dicitur, quæ facio, ea ego consergo, nec affectu & libidine opera edo, sed à patre acceptid, quod facio. Non potest, &c. Non autem somnio accipio aut opinione aliqua commentitia, sed visu certissimo atque clarissimo cerno & comprehendo operantem patrem, & quæcunque ille facit, hæc ipsa eadem ego non clausis oculis, sed videns similiter facio. Si ergo me carpit, quasi opera illicita faciam in sabbato, facio autem eadem, quæ pater meus, eodemque modo facio: coarguit, si ita lubet, Deum ipsum, quem ego operum omnium meorum auctore & principium habeo. Vt autem probat se videre patrem facientem opera, subdit: Pater enim diligit filium, ideoq; nihil illum exulat, sed in conspectu eius, ipsoque adeo cernente omnia facit. Nec solum, quæ antehac fecit, ea coram filio fecit, sed & maiora, quæ facturus est, in conspectu filij filioq; proinde spectante simulq; faciente faciet. Quibus verbis non

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISE.

plena delicia fructus passionis Christi fuit. Qui, vt Paulus ait, conresuscitauit nos & condesere fecit in caelis, tunc scilicet, cum ipse excitatus, sedit à dextris Dei. Si ergo Christus in hoc loco nō in persona sua modò, sed in membrorū persona loquitur, nihil est difficile intellectu. Quod si Saulo dicebat, Cur me persequeris, quia membra ipsius Paulus insectabatur, dicere quocq; potuit patri, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Quoniam gloria nostra gloria Christi est, nō minus, quàm ignominia laborque noster Christi omninò est. Atrox etiam non video equidem, cur non propriè de Christo ipso accipiamus, quod post resurrectionem adimpletus lætitia fuerit cum vultu Dei. Antè enim & corpus vacuum erat ea voluptate, quæ à visione Dei in corpus emanat, & anima nō vndique plena erat lætitia, quin appetitus sensitivus totuat tristitia angonice patebat. Post passionem ei gò impleuit cum lætitia Deus cum vultu suo. Quoniam & si prius Dei vultum clarè pleneq; videbat, non tamen affectus appetitusque omnis plenè perfecteque gaudebat. Quæ de re in refutatione postremi argumenti non nihil adijcimus, quod sit animaduersione dignissimū. Quartum insuper testimonium facilem intelligentiam habet: nam & scriptum à poeta est, Priami faciem dignam fuisse imperio. In quo aurem mercedem Christi Ithias vocat fidelium populum. Postula à me, inquit, & dabo tibi gentes hereditatem tuam. Vnde euefugio subdit, Et vocabunt eos populus sanctus, redempti à Domino. Iulianus verò martyr in dialog. cum Tryph. aliter legit & interpretatur hunc locum. En tibi, inquit, seruator adest, qui mercedem suam reddit, opusque suum ante se. Verè enim Christus id quod meruit, hoc est, mercedem operis sui, nobis reddidit. At Hieronymus planè interpretatur, hoc idè dico, quia saluator ipse iudex sit omnium, vt reddat vnicuique secundum opera sua, iustis præmia peccatoribus eterna supplicia. De sexto testimonio denique nil aliud in præsentia dico, nisi gloria Christi ante passionem nondum fuisse consummatam, sed quicquid ei propter nos & propter nostram salutem ad absolutam hominis glorificationem desuit, hoc nō dubium est

Abor. 9.
Psal. 15.

Psal. 1.
Isai. 35.

LIBER DVODECIMVS.

449

est per passionem suam Christum metuisse. Sanè verò nō eodem modo omnia edificia consummantur, quibusdam enim vel pariter desunt, alijs non deest nisi telum. Nos itaq; consummamur accepta, nō solùm gloria corporis, verùm etiam animæ, quoniam vtriusq; partis gloria deerat, at Christo non nisi alterius duntaxat, quare per illius adiunctionem consummatus est.

Ad postremum argumentum D. Thom. respondet de passionibus animæ articulo 10. ad 9. Contraria non posse esse in eodem per se quidem, sed bene per accidens. Vt cum quis in nauis ambulans fertur in contrarium eius, ad quod nauis mouetur. Ita, inquit, in superiori ratione animæ Christi erat gaudium per se, quia per actum proprium, dolor autem per accidens, quia per corporis passionem. Deinde respondet, quòd gaudium illud & dolor non erant contraria, quia non erant de eodem. Verùm responsum illud prius refelli potest. Quoniam locales motus si in eodem contrarij aliquando sunt, nihil mirum est, quippè cum tota serè eorum substantia & ratio exterius quidam respectus sit. Ita pater & filius relationes contrarias præ se ferunt, & in ordine ad diuersos terminos esse in eodem verè possunt. At in formis & qualitatibus absolutis id fieri nequit, vt sine per se, sine per accidens duo contraria in eodem subiecto sint. Pugnat enim cum natura rerum, vt aqua simul calida & frigida sit, præsertim in summo: nec si quis contendat alterum esse per se, alterum per antiparitalitatem. Gaudium verò & tristitia qualitates sunt absolute. Sed & posterius responsum quispiam coarguet, quoniam Christus videns rationes in Deo essentia diuinas, de sua morte lætatur, quam cernebat Dei & rationi & voluntati conformem. Tristatur autem de eadem, quia erat malum nature contrarium. Quare obiectum materiale gaudij atque tristitiæ idè erat. Vt gaudium porò tristitiæ cōtrarium sit, fat est vtrumque in materiali obiecto conuenire. Nam formalis gaudij tristitiæq; ratio discrepant semper, siue de eadem re, siue de alia atq; alia tristemur & gaudeamus. Non ergo negare possumus, si in Christi voluntate gaudij summum summajq;

LII tristitia

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

tristitia de morte sua fuit, quin duo simul in eodem fuerint contraria. Atq; hæc animi affectiones se vicissim expellunt, tamen si non res eadem obiecta est. Nimirum enim, cum pellere tristitiam volumus, alij non modo rationibus, sed rebus etiam gaudere curamus. Quod argumentum est, eas affectiones esse contrarias.

Ceterum difficultas hæc tribus modis videtur excedi. Primum enim dicitur fortasse quispiam, in appetitu intellectuali Christi, que voluntas proprie vocatur, nullam penitus tristitiam existisse. Quoniam illa animæ portio Deo fruebatur plenissime. Quæ ad modum autem à superiore potentia non derivabatur gaudium ad inferiores, ut salutis nostræ mysterium in Christi passione transferretur, sic ab inferiore potentia non perueniebat ad superiorem dolor. Non fuit itaque in Christi voluntate tristitia, sed in appetitu sensitivo fuit, qui proprie tristitiæ subiectum est. Quam sententiam visus est Dominus significare, cum ait: Tristis est anima mea. Appetitus enim animalis, quia animalis est, non est intellectualis, sed sensitivus. Cui etiam sententiæ tænet D. Tho. 3. p. q. 13. art. 4. & 6. & q. 46. art. 7. & 8. Nam Scoti argumenta abundè refutat Caietanus. Quod si verum est, hæc contraria non sunt in eodem subiecto proximo: sed gaudium in voluntate, tristitia in appetitu sensitivo. Ideoq; proprie contraria quidem sunt. D. Tho. 3. p. q. 18. art. 6. in corp. & q. 46. art. 8. ad 1.

Huic verò responsioni illud obijcitur, quòd Dominus habuit in voluntate actum, quo morte verè noluit, at tristitia est de his, quæ nobis nolentibus accidunt, ut Augustinus ait. Prior propositio, quoniam eam Caietanus negat, probatur. Primo ex D. Thom. 3. par. q. 18. art. 6. ubi dicit, quod voluntas naturalis & voluntas sensualitatis aliud voluit in Christo, quàm divina voluntas. Et art. 3. refert Augustinum contra Maximinum in hæc verba, in hoc, quod Christus ait, Non quod volo, sed quod tu aliud se ostendit voluisse, quam pater. Quod nisi humano corde non posset. Ac revera ex illo Evangelij testimonio non solum sancti veteres, sed synodus sexta sub Agathone collegit, & duas voluntates in Christo, & duas

LIBER DVODECIMVS.

voluntatum operationes, sanè qui ait, Non sicut ego volo, is actum voluntatis aperte significat. Verùm Caietanus elaberetur dicens, appetitum sensitivum vocari interdum voluntatem. De qua Ambrosium hunc Evangelij locum explicare D. ipse Tho. interpretatur 3. p. q. 13. art. 2. Quin D. Thom. questionis decimæ octavæ, tertie partis articuli quinti argumentum tertium non poterat refellere, si admisisset, Christi voluntatem aliquid velle, quod non habuerit. Beatus enim est, ut Augustinus docet, qui habet quæcumq; vult. In reliquis certè beatis probabilissimè Caietanus eiusmodi noleitates negat, quoniam in illo statu otiose sunt. Cum ergo Christus secundum intellectum & voluntatem perfecte fuerit beatus, non videtur eiusmodi noleitates habuisse.

Possumus deinde postremum hoc argumentum eludere, etiam si dicimus id, quod reuera probabile est, in voluntate Christi intellectuali, que proprie voluntas est, non tristitiam modo, sed summam maximamq; fuisse. Quia enim in hostia pro peccato, cordis contritio voluntarij; tristitia potissimè desideratur, sacrificiū quippe Deo spiritus contribulatus, &c. & tristitia spiritualis hæc contraria est peccato medicina, quod sedem suam præcipue in voluntate habet: contentaneum profectò erat, ut filius Dei hostiã se pro peccato exhibiturus, non solum corporis & animæ sensitivæ dolores, sed angores quoque spiritus & voluntatis tristitiam susciperet, quo pro culpis nostris omnibus hostia illa Deo acceptissima omnibus omnino modis cõtereretur. Sic verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse partavit. Sic non modo vulneratus est propter iniquitates nostras, sed attritus est propter scelera nostra. Sic disciplina pacis nostræ super eum, & livore atque dolore eius sanati sumus. Sic Dominus eum voluit infirmitate contere, qui posuit pro peccato animam suam.

Augustinus insuper 14. de civi. lib. asserit Christum eos nature nostræ defectus suscepisse, qui perfectioni gratie non repugnant quidè, sed de amore boni & sancta charitate veniunt. At commendat magis charitatem suam Christus, si tristitiam quoq; eam Deo pro culpis nostris

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

In sacrificium præbuit, quam nos Deo pro illis debemus maximè. Plane item Ambrosius ad Gratianum imperatorem dixit, Sicut susceperat voluntatem meam, suscepit tristitiam meam. Nam voluntas propriè appetitus intellectualis est. Et velle propriè actus voluntatis est, ait autem, Non sicut ego volo.

Voluntatis etiam dolor hominis propriè tristitia est, nam qui in solo appetitu sensitivo reperitur, hic animatis magis dolor est, quam hominis. Decuit aut, ut per dolorem propriè humanum humana peccata soluerentur. Ita cum dixit, Repleta est inanis anima mea, omnem anime appetitum repletum dolore intellexit, siue sensuale siue rationalem. Quoniam & pronomen, Mea, rationale magis, quam sensualem præ se fert. Ea si vera sunt, ut videntur esse, nihil obstat, cur non per potentiam super naturalem & gaudium summum & summa tristitia in eodè subiecto fuerint. Tum quia nec propria contraria erant, cum oppositio debeat fieri circa idè, ut D. Tho. sepe sumit. Tam quia quod præter naturæ ordinè à Deo fit, id in naturæ leges referre velle stultum est. Miraculum fuit, quòd idem homo esset & viator & comprehensor miraculum, quòd à gloria animæ nihil derivaretur ad corpus: miraculum, quòd à superioris gaudio poterit nihil solatio in inferiores redundaret: miraculum, quòd inferioribus perturbatis nec superiores turbarentur, nec à sua perpetua operatione cessarent, nec remitterent opus, nec quietem & delectationem vel ex minima parte resolverent. Inter hæc miracula propter mysterium nostræ redemptionis explendum, quamquã voluntas Deo viso fruebatur, suscepit tamen spontè tristitiam quantã maximam capere potuit: potuit aut capere tantã, quanta maxima esse in rerum natura poterat. Ut dolor pro peccatis non minor esse, quam charitas & scientiæ ipsæ quoque superemineret.

Sed & olim iuuentis, ut hinc iam nos demùm extricemus, coram celebri Theologorum concione diximus: quòd sicut per totam vitam Dominus gloriam animæ quasi premebat, ne in corpus efflueret: sic saltem in cruce retinuit gaudium, quòd suapte natura ex clara Dei

notitia

LIBER DVODECIMVS.

491

notitia prodiret. Gaudium, fateor ex Deo viso in voluntate necessario nasci, non secus atque ex sole lumen, calorem ex igne. Sed retraxit aliquando sol radios suos, & ne calefaceret, comprehensus est etiam ignis: quare nihil mirum videri cuiuspiã debet, si in hominum redemptione per hominis vnius dolores explenda voluptas omnino reprimeretur, quam aliàs ex visione Dei proficisci naturæ ratio demonstrat. Nec obstat, quòd beatitudinè Benedictus huius nominis duodecimus definitur in visione & fruitione consistere. Christus autem beatus fuit in via. Quoniam illud pontifex tradidit de beatitudine consummata. Christus autem licet habuerit essentiam beatitudinis, non tamen accidentia, que inde per se etiam consequuntur. Decuit enim cum per passionem consummari. Quamquam & si nitio sine gaudio intelligi potest: fruitur enim arboris suæ fructibus, tunc etiam homo, cum per morbum voluptatem nullam capit ex eis. Ita Christus non solum videbat, sed etiam fruebatur, quam. *ut quid uis derelictus à Deo omniq; penitus solatio destitutus dereliquit. non gaudebat. Quamobrem, ut ceteri martyres gaudium sibi futurum ante oculos posuit, ut crucem sustineret consensione contempta ad Hebræos 12. cap. Vbi miris omnino modis & charitatem suam in nos commedauit & exemplum. Certè siue primo, siue secundo, seu tertio modo questionem soluas, miraculum facis: sed est hoc postremum eo plausibilis, quò maiores in nobis igniculos excitat tum penitentia, tum amoris, tum gratitudinis. Sed sic iam huius questionis finis. Perspicuum est enim, in reserili & ieiuna non paruam & exiguam copiam è locis Theologiæ suppeditatã. Restat restitui questionis genus pertractandum eius, quæ à fide & natura pendet: de qua recapite sequenti disseremus.*

CAPVT XIII.

In quo ea questio vocatur in dubium, quæ cum naturalis sit, tum etiam ad fidem pertinet.

Quoniam de eo genere argumentorum dictum est, quæ & ad fidei principia explicanda spectant, & ad conclusiones Theologiæ confirmandas: deinceps de

LII 3

ceptis de

DE LOC. VSV IN SCHO. DIS.

ceps de ijs, quæ ad rerum etiam naturalium probationem attinent disputandum est. Sunt autem naturales quæstiones in duplici differentia. Quædam enim solis naturæ argumentis probari possunt, aliæ fidei etiam auctoritate confirmantur. Et in naturæ ratione, quidem nullum inter hæc duo genera discrimen est. Vtrinque enim quæstionis argumenta ex eiusdem omnino loci petenda sunt, hoc est, ex humanis disciplinis. Quæ argumenta omnia tribus ultimis locis continentur. In hoc differunt, quod quæstiones posteriores, quoniam fidei sunt, latius patet atque ex omni loco comprobari possunt. In hoc genere illa est, quam hoc capite vertare cupio.

An animus hominis immortalis sit, quemadmodum Pythagoræ, Socrati, Platoni, Theophrasto, Themistio, Senecæ, Ciceroni, melioribusque Philosophis visum est, an potius mortalis, quod Lucretio, Galeno, Plinio, Alexandro video placuisse. Nec me verò reprehenses vituperare debent, quod rem aggrediar, quæ diligentissime est à pluribus disceptata. In quibus D. Thomam esse constat, cuius tanta est in utranque partem argumentorum copia, ut nihil addi posse videatur. Sed quoniam fidei argumenta nulla ferè protulit, naturæ verò rationes Henricus atque Scotus probabiliter suadere, aiunt, non necessariò demonstrare: nihil, ut mihi videtur quidem, temerè facturus sum, si de ea ipsa quæstione disputo, quam tam multa & præclara ingenia versarunt. Nò enim rem ad hæc agam, sed, nisi me fallit animus, planè vilem, ne dicam necessariam: præferim eum Caietanum etiam nosser sui valde dissimilis scripserat, se credere quidem animam rationalem incorruptibilem esse, at nescire tamè. Quæ in se cum Henrico, & Scoto ex parte consentit: quos idem miris olim modis exploserat. Ex parte, inquam, quoniam non alios quidem, sed se scire inficiatus est.

Ve ergò hæc controuersia, quam fieri poterit, accuratissime constitutur, principio argumentabimur, hanc quæstionem nullo modo ad fidem attingere, deinde non

1. argu. De posse naturæ ratione demonstrari.
2. argu. De posse fidei quæstionem, an anima rationales ex tradu-

LIBER DVODECIMVS.

432

ce sine: an potius ex nihilo in singulis creetur singulæ. At *retra. c. 1.* si anima hominis ex traduce vi feminis propagaretur, & *10. sub sine* dubio esset, ut generabilis, ita etiam corruptibilis. *per gen. c. 4.* Dein Sadducæi existimabant animum hominis esse *1. 3. c. 4.* mortalem: nec tamen habebantur hæretici, quin & *re. 2. argu.* ligiosos eos colebat fidelis populus.

* Præterea, quatuor sunt scripturæ testimonia, quibus *2. argu.* vel maxime animorū immortalitas doceri potest. Vnū *Eccl. 12.* illud est, Donec reuertatur puluis in terram, vnde erat, *Sap. 12.* & spiritus redeat ad Deū, qui dedit illū. Alterum, Deus creauit hominem inextinguibilem, & ad imaginē similitudinis suæ fecit illum. Tertium, Nolite timere eos, *Matth. 10.* qui occidunt corpus, animam autem nò possunt occidere. Quartum, quo Dominus in euangelio vitur, Ego sum *Matth. 24.* Deus Abrahæ, Isaac, & Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium. Etenim quod Augustinus affirmat ex lege Moysis esse cæteris euidentius, id ne probabile quidem mihi videri solet, ut animas ab interitu vendicemus. Ex quatuor autem illis, quæ passim à Theologis referuntur, primum eludi potest, quod Augustinus docet, infirmū esse aduersum eos, qui credunt animas per propaginem generari. Infirmum ergo etiam est contra eos, qui dixerint eas cum corporibus interire. Ac sicut *Psal. 77.* scriptum est, ait, Donec spiritus redeat ad eum, quid dedit illum: sic etiā legimus, Spiritus vadēs & nò rediens. *Sc. Sap. 2.* cundum item resellet fortasse quispiam dicens, nò ibi de anima sermonē esse, sed de homine, quem Deus per gratiam fecit à principio immortalē. Vnde statim subiicitur, Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Tertium autem de morte spirituali animæ, hoc est, de eterna, interpretari licet, de qua illud habes, Dentēs leonis dentes eius interficientes animas hominum. Quæ res suadet, quia pronius additur, Eum timete, qui postquam occiderit, habet potestatem mittendi in gehennam. Quare Diuus Thom. nec in 1. part. nec in Sum. contra gent. nec in quæst. de anima hoc testimonium voluit usurpare. Nam quantum de resurrectione agit, non de immortalitate. Sic enim Dominus ait, De resurrectione autē mortuorum non legitis, &c. Nihil verò

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

prohibet, vt anima cum corpore simul intereat, & postea cum corpore simul exurgat. Non ergo fidei decretum est, animas esse immortales.

4. arg. De bono mor. Quod verò naturali argumentatione animæ immortalitas nequeat ostendi, illa prima coniectura est, quod cū *de in* Ambrosius & Augustinus, vt id probaret, omnes neruos *mor. aut.* intenderint, nihil omnino consecere. Non autem præcellimus Ambrosium & Augustinum.

4. d. 47. q. Ad hæc cū Scotus, Iandunus, Galetanus Diui Tho. 2. laud. 3. rationes expederint, viri scilicet magno ingenio magnæque Philosophiæ eruditione præditi, ac prænuñciarunt tãdem, rem nō esse demonstratam, sed creditã. Non est aut *de in* te verosimile, rationes eas, si euidentes essent ac lucidæ, nullū euidens lumen acutisq; oculis allaturas.

9. Præterea, Aristot. non idem semper in hæc re, sed tū hoc, tum illud scripsit: non est ergo probabile, eū in tanta varietate & inconstantia certã exploratamq; animæ immortalitatem habuisse. Nam quod pro animæ rationalis incorruptione aliquando senserit, vt cetera loca omittam, que & D. Tho. 2. aduer. gen. c. 79. Ferrar. in commentarijs asserunt, is locus planus & expeditus est, qui 2. lib. de gen. anim. c. 3. habetur: vbi aperte docet Aristot. mentē hominis non in seminis virtute esse, vt reli-

quas animas, sed extrinsecus aduenire. Quod si nō educitur de potētia materiæ, nec à generāte homine vi seminis editur: certē subsistens est, nec à materia dependit. Quod verò de hæc sententiã interdū etiam desierit Caset. multifariam suadet: & mihi his argumētis sic verosimile. Primò, quod nō potest effugere, si sua principia Arist. retinet, animarum infinitatē, nisi incidat in errorem Auerois, vel in Pythagoræ deliramentū. Secundò, quia, t. cæli asserit, quicquid incorruptibile sit, id perpetuū etiam fuisse. Tertio, quia in eth. li. 1. Solonē reprehendit, qui asseruerit, post mortem verã superesse hominis beatitudinem. Vnde & deplorat breuē hominis felicitatem, & opes ac diuitias tanquam felicitatis adiumenta requirit. Nec de hominis animo post mortem verbum vllum in illo reperies. Non est autem credibile eum si existimaret animã esse immortalem, nec de modo, quo intelli-

LIBER DVODECIMVS.

intelligeret separata, nec de eius felicitate quicquã vel breuiter perstricturum. Quas, ex præmio lib. de anima, vbi illud fundamentum iecit: si intelligere est phantasia, aut nō sine phantasia, non contingit anima separari: in tertio aut libro posuit antecedens, quod intelligere non est sine phantasia: vnde & consequens, &c. Quintò, quia non Greg. Nilenus modo, quem D. Tho. refert, verum etiam Iulianus martyr in lib. admonitorio gentium, & Theodoritus lib. quinto de curat. græ. affecti. consentiunt, Aristotelem animorum immortalitatem negauisse. Quis autem credat, tantos talesque viros falsum testimonium dixisse? Nisi etiam Alexand. Aphrodisæus insignis præter ceteros Peripateticus falso etiam magistro suo hanc sententiã imposuit.

Præterea, animarum immortalitas cū Dei erga homines prouidentia ad eò coniuncta & colligata est, vt qui illam negarit, is hanc quoq; inficiaturus sit: qui verò hæc cōcesserit, eum necesse sit illam admittere, quemadmodū supra diximus. At Dei erga res humanas prouidentia nō potest esse per rationes humanas manifesta, sed solū ex diuinis oraculis exploratè percipitur. In quod Propheta testatur inquit: Existimabã vt cognoscerẽ: hoc labor est ante me, donec intre in sanctuariũ Dei, & intelligam in nouissimis eorum. Et iterum, Dominus scit cogitationes hominũ, quoniã vana sunt. Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eũ.

Præterea, ad indagandã animi immortalitatem illa relictissima via est, quam Aristot. est ingressus; nempe animi operatio propria. Sicut enim res se habet ad operationẽ, ita se habet ad esse, Experimento autem quotidiano ille probauit, animam nostrã nihil sine phantasmatibus intelligere. Pendere itaq; à corpore non solum vt species intelligibilem accipiat, sed vt eis etiam utatur, resq; ipsas intelligat. Respondent, pendere animi propriam actiõnem à corpore non tanquam à subiecto, sed tanquam ab obiecto. Verum hæc responsio refellitur. Quia si, quãtum rationis lumen & sensuum indagatio docet, nulla nostrã intellectio sine corpore est, nihil refert hoc, an illo modo sit, eũ vtrinq; probabilissimè colligatur, animã

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

si extra corpus esset, in modum glitium torpentem omni opere vacaturam, Experimur siquidem species intelligibiles & in fieri & in operari à phantasmatum dependere. Hinc enim Aristot. vacillavit, nec quiesquam effecit, si effecit tamen, nisi animas cū corporibus interire: ne vanæ scilicet & otiose extra corpora remanerent.

9. argu. Confirmat autē hoc vel maximē, quōd si animus per se subsisteret atque ad eō immortalis esset, nō indigeret corpore, quemadmodum aliæ formæ, propter esse, sed solum propter operationem. Necessē quippē est, cū species intelligibiles à corporibus per corporis sensus enūdicare. Alioqui intellectus per se in natura subsilens, id eōq; à corporis gravitate & materiæ imperfectione liber nullo se modo corpori colligaret, si ex se haberet species ingentitas, quibus sine corporis adiumento intelligeret. Videmus autem, species à corpore acceptas, à corpore etiam in operando pendere. Ideo enim necessē est, intelligentem phantasmata speculari. Non ergo per illas anima à corpore separata intelliget. Alias vero species non habet superinditas. Quare se iuncta à corpore, somno otiose torpebit, quod est absurdum.

10. arg. Sexta in super synodus actio. 11. tradit, animam hominis non esse immortalem per naturam, sed per gratiā illam à morte coequentem. Et rursus. Nō, inquit, naturā propriē immortalem habent animæ, sed gratia id fortitq; sunt. Nulla ergo ratio naturalis animæ immortalitatem monstrare potest, utpote cū sit suprà natura mortalis.

Adde vnum & viginti argumenta, quibus S. Tho. probabiliter egit, ut anima corruptibilis videretur. Quæ si ego hic repetam, molestus ero. Nam his alia adijcere, nō video qui possem, nisi Ianduno, alijsq; huius farinae auctoribus velim esse simillimus, qui ut argumenta afferat, quibus animi mortalitas probare posse videatur, ea ponant, quibus suadeant eum nō esse formam actumq; corporis essentialiter. Quæ argumenta quidem Caietanus in 3. lib. de anima reculit, fecissetque fortasse multū prudentiā, si contempisset.

11. arg. 4. Adde etiam, quod Scotus argumentis, quæ probat animam esse immortalem, arguit respondet. Si ergo ratio

11. arg. 9. de anima 4

11. arg. 4. d. 4. q. 1.

nes

LIBER DVODECIMVS. 454

nes inuentæ à prioribus nō demonstrant, alias verò explorare nouat non opus est nostræ, fateamur, animam immortaliter viuere, nullo certo naturæ argumento patetescere. Hæc afferre breuissimè potui, quibus illi vterentur, qui animorum immortalitatem infirmare pergerent. Quam tamē & fides catholica firmissimè docet, & certa naturæ ratio. Id quod conclusiones rationesq; sequentes patefacient.

Prima conclusio. Animum hominis esse mortale, fidei catholice manifestè repugnat. Gene. 37. Descendam ad filium meum lugens in infernum. Job. 21. Ducunt in bonis dies suos & in puncto ad inferna descendunt. Sapient. item esp. 2. 3. 4. & 5. apertissimè traditur, animas cū corporibus nō interire. Eccles. 12. Et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. 2. Machab. 12. Sancta ergo & salubris, &c. Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius timere eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Ioan. 12. Qui odit animam suam in hoc mūdo, in vitam æternam custodit eā. Philip. 1. Mihi viuere Christus est, & mori lucrū. Coartor autem è duobus, de siderium habens dissolui & esse cum Christo. Prīmè ad Cor. 15. pro absurdissimo Apostolus colligit, Ergo & qui dormierunt in Christo, perierūt. Si in hæc vita tantū in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Et posterius referens illam insipientiā vocem, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur, illico subdit, Nolite seduci. Corruptunt, &c. 2. Cor. 5. Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, audemus autē & bonam voluntatē habemus magis, peregrinari à corpore & presentè esse ad Deū. Et pauld antè: Scimus quidd si terrestris domus nostra, &c. Sed de scripturæ testimonijs, quæ D. Tho. dixit esse infinita, satis multa recitauimus. Quāquam vecor, ne quis nos iure ac merito reprehendat, quin in re nō dubia vli fuerimus testibus non necessarijs. Presertim eūm ij, qui animæ immortalitatem insipienter, nec Christo, nec euangelio credunt, ecclesiæ verò sanctorumq; fidem pro nihilo putent. Ita superuacaneum videtur esse, ex ijs locis, qui auctoritatē

Iustin. in colloquio est Triphone illud offert quidd Platonis spiritum sanctum. euocant, in q. verū genitū. q. 77. citat illud: Infernus subiectus te caritate. que est in occursus aduenit. Quod de Nabuto chodonotar distū esse ambigū non est.

fidei

DE LOCO. VSV IN SCHO. DIST.

Et q. 76. illud, Hodierni in paradiso.

Heb. 11.

fidei continent, argumenta depromere. Nec conclusio hec proprie Theologia est, vt sit argumentationibus Theologie cōsistenda. Quia Theologia, qua ratione efficitur est, & agēdi muneri incūbit, illa duo habet primaria fundamenta, Deū esse hominis & principium & finem, atq; ad eō procuratorem, esseq; item animorum perpetuā vitam, in qua remunerator Deus sit inquirētium se. Quæ nisi fidelis penitus habeat infixā & in animo quasi inculpta, nō dico media, & finē consequi felicitatis suæ, sed ne ad Deū quidem accedere potest, vt ab eo media finemq; requirat. Cū igitur prima cuiusque disciplinae principia tanquam notissima anticipationes supponantur, nihil opus erat vel ea testimonia referre, quæ ex sacris literis commemorauimus. Nisi quōd sunt quidam adeo curiosi, qui etiam optarint, Paulū de animorum incorruptione manifestius loqui. Quod perinde est, ac si quis Philosophus adeo esset insigniter stultus, vt in philosophorū libris, præsertimq; Aristotelis, cuperet principium illud sapē & clarē resumī, quodlibet est, vel non est. Verū de hac prima propositione, quoniam est ante oculos posita, diximus satis. Secunda propositio, Animus naturaliter est immortalis, & nō ex dono gratuito. Fuere porro quidam Arabes, qui dicerent, animum natura esse mortalem: sed in nouissimo eum corpore immortaliter suscitandum. Simili autem errore ductus posset quispiam dicere, animum cum corpore statim quidem interiturū, si naturæ suæ relinqueretur, sed vt diuinæ potentie fieri, vt vel ad præmia, vel ad poenas conseruetur eternus.

Hoc qui assereret, is scripturas facile in sensum suum detorqueret. Nō enim affirmant illæ, animum esse natura sua immortalem, sed solū eum aiunt manere post mortem. Sicut corpus post resurrectionem fides aluit perpetuam vitā habiturum, nō tamen id in natura corporis, sed in diuina potentia erit. Quam sententiam sextæ synodi verba retrō citata sonare videtur. Atq; August. 10. super Gen. ad lit. c. 23. in illam magis opinionem inclinā, quæ docet animas à parentib; generari. Quæ si vera sententia est, nō est animus sua natura immortalis. Id q̄ solebam

LIBER DVODECIMVS.

455

solebam equidem, non tanquam hereticum, sed tanquā errōnem condemnare, semper quippe malui citra lineam consistere, quā transire, stultæque ignorantie potius argui, quā insolentie temerarie. Ac si rem diligentius animaduertas, non dubites, huic errori hæreticos notam inurendam, quando ad sedem Apostolicam referatur.

Primum, quia manifestum est, quosdam Philosophos naturæ ratione duce, animorum immortalitatem & vt stitisse & inuenisse, Nō est ergo supernaturalis animo. tum perpetua vita, aut dono eis gratuito concessa. Quis enim hominū scire poterit consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus? nisi ille dederit sapientiam, & miserit spiritum sanctum suum de altissimis.

Deinde in Concilio Lateranen. sub Leone 10. sessione 2. definitur, hæreticum esse dicere, quōd ex principijs Philosophiæ sequitur, animam esse mortalem. Et tamen si naturaliter esset anima corruptibilis, huius corruptio nis esset causa aliqua naturalis. Item cū nonnulli, inquit, ausi sint dicere de natura animæ rationalis quōd mortalis sit, & aliqui temerè philosophantes secundum Philosophiam saltem verum esse assererent, damnamus omnes asserentes animā rationalem mortale esse. Cum illa nō solū per se, & essentialiter humani corporis forma sit, verū etiam immortalis. Hactenus concilium.

Præterea, non Theologi modò, verū et fideles etiam vniuersi animarum immortalitatem, ita à maioribus accepimus, vt non per miraculum eas incorruptibiles, sed per naturam esse credamus. Hic autem ecclesiæ consensus certissimo nobis argumento esse debet catholici dogmatis. Quod autem idem in hæc Theologi ac fideles sentiant omnes vel ex eo liquet, quōd asserentē quemcunque, animos esse mortales, statim exhorrent. Eadem quippe fide inscriptam in mente habent, angelos & hominum animas natura sua, vt intellectuales, ita quoque immortales esse. Adde quōd post Augustini seculum nemo fidelium in dubium verit, qui animæ rationales creentur ex nihilo, & singulæ singulis corporibus infundantur, vt Concilij Lateranen. verbo vtar. Quod si non gene.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISE-

Ecle. 11.

generantur vi naturæ animæ rationales, nec de potētia
materia educuntur, sed foris veniunt; nimirū ex se sub-
sistunt, quare non cum corpore intereunt. Illud verò te-
stimonium, spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum, ut
August. quidem ipse expedit. Si enim foris venit spiritus
hōis, consequens sit, ut nulla vi agentis naturalis propa-
getur. Quocirca si ingenitus natura est, natura quoque
est incorruptus. Nec enim naturales cause corrumpunt
aliquid, nisi quod exdem possunt gignere. Nam quod
interpretatur Augustinus, Deum primo homini spiritū
dedisse, cum inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ,
in illo vero, qui cæterorum hominum caput erat, ceteris
dedisse spiritum, hoc, pace tanti viri dictum sit, nulla ex
parte argumenti vires infringit. Cum enim Moyses in
principio Geneseos rerum naturalium propriam vim &
naturā exprimat, quod in primo homine significatum
est, id de reliquis etiam intelligitur. Scriptura porro, ut
ostenderet viuentia reliqua viribus naturæ edi posse, ait,
Germinet terra herbam virentem, &c. Et rursum, Pro-
ducant aquæ reptibile animæ viuentis, &c. Et iterū, Pro-
ducant terra iumenta & reptilia, &c. Nemini quippè am-
biguum esse potest, prius a cæterorum, iumentōrum, serpen-
tium, leonum individua, a Deo sine media causa adiu-
uante condita creataq; fuisse. Ob id namque adiectum
est, Creavitq; Deus cæte grandia & omnem animam vi-
uentem atque motabilem, quam produxerant aquæ in
species suas. Item, Et fecit Deus bestias terræ iuxta spe-
cies suas, &c. At significare scriptura voluit, si tūc a Deo
huiusmodi animantia esse edita, ut in vi tamen elemen-
torum & corporum, quæ ex elementis constarentur, il-
lorum generationem sitam esse censeremus. Sed enim
etiam ad hominem ventum est, ne huius similis conditio
crediderit, de corpore ait, Fecit Deus hominē ex limo
terre: de animo aut, Inspiravit in faciem eius spiraculum
vitæ. Quod differentis conditionis varium discrimen à
Moysē ad eā accuratè obseruatam manifestè indicat, eg-
rerorum viuentium animas in potentia materiæ esse,
hominis spiritum, quo factus est in animā viuentē, non
esse, sed à Deo creati & infundi, qui solus eius & spirator
& crea-

Gen. 1.

*Ceterum
supra
hic lapsus
est, ad in-
teligent
scriptura
sensum.*

LIBER DVODECIMVS.

456

& creator est. Præterquā quod qui dicit, Redeat ad Deū,
qui dedit illum, is non obscure docet, spiritum non peri-
re, sed manere. Explicat enim id, quod paulo antè dix-
erat, Ibit homo in domum æternitatis suæ. Alioqui quo-
modo ad Deum vadit, si dissoluitur tūquam mollis aer,
& sicut umbra ac fumus evanescit? Quemadmodū aut
corporis naturam exprimit, cum ait, Reuertatur puluis
in terram suam, unde erat, sic naturam spiritus manife-
stat inquitens, Et spiritus redeat ad Deum, &c. Iam quod
Augustinus assert, spiritus vadeas, & non rediens, à no-
bis est. Non enim scriptura dicit, spiritus veniens & non
rediens, sed spiritus vadeas, scilicet à corpore, & non re-
diens, &c.

Ecle. 12.

Psal. 77.

Præterea, stulti illi, quorum error Sap. e. 2. inducitur,
animum existimabant naturaliter esse mortalem. Non
enim de miraculo loquebantur, sed de natura. At Sa-
piens non modò cum illis aperte pugnat, verum etiam
ut insipientes & insensatos reprehendit. Animos ergo
sentit natura esse immortales.

Tertia propositio. Erroneum est, ne dicā hereticum,
astruere, animæ immortalitatem naturali ratione de-
monstrari non posse. Si enim naturā habet incorruptibi-
lē, huius rei vel à priori, vel à posteriori ratio aliqua de-
monstratiua erit. Nulla siquidē propositio ex natura rei
& connexionē terminorum per se ac necessaria est, quin
vel ex effectu, vel ex proprietate, vel ex definitione, vel
ex causa subiecti ostendi necessariò queat. Sed ais: Qua-
dratura circuli demonstrabilis est quidem, sed demon-
stratio adhuc inuenta non apparet. Sic ergo scotus lan-
dunusque sentient, animæ quidem immortalitatem o-
stendi posse, at non esse ostensam tamen.

Quarta propositio. Periculosum ac temerarium est,
ne quid amplius addā, affirmare, quod nullum argumē-
tum hastenus inuentum verè demonstrat animæ immor-
talitatem. Quia argumentum, quod sumitur ex opera-
tione propria, vel etiam ex potētia, quæ substantiā rei ne-
cessariè naturaliterq; consequitur, verè ostendit, quali-
tatem eius rei natura atque substantia. Theologi verò
tūc ex propria operatione, tum ex propria potētia,
intelle-

*Qui dicit
rationes
non esse,
nec demon-
stratiua
nec neces-
saria, se
videtur*

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

hanc conclusionem reprobari. intellectione scilicet & intellectu, animi in corruptionem argumentantur. Syllogismi igitur illi veræ sunt demonstrationes. Dicit fortasse quispiam, Non nego demonstrationes esse, sed nobis demonstrationes esse nego. Quibus argumenta illa certa & clara non sunt, quamuis idonea ex se sint, vt certitudinem atque euidẽtiam pariant. O insolentem temeritatem, cæteros ex tuo ingenio metiri, exque tuis aliorum oculos æstimare. Asserere, mel quidem ex natura sua dulce esse, sed dulce tamen fuisse nemini, quia tibi non fuerit, nullũ videre id posse, quod tu non videas, omnibus obscurum esse, quod tibi non

2. 2. son. gen. cap. 79. pateat. Ait D. Thomas, ex præmissis manifeste ostendi posse, animam humanam non corrumpi cum corpore: concludit verò hæc verba, Patet igitur, quod intellectus humanus est incorruptibilis, ergo & anima humana,

2. p. q. 75. art. 2. & 6. quæ est intellectualis substantia. Item, Necessè est dicere, animam intellectualem esse incorpoream subsistentem, incorruptibilem: Scorus contra, Non sunt, inquit, rationes patentis & necessariae. Afirmat Chrysostomus, qui Philosophi de animæ immortalitate dubitent, eos ad dubitare, an in meridie sit dies: & credemus nos, viros & sanctissimos & modestissimos euidẽtiam, quam non

* 1. de trinitate, cap. 9. Mirus est Scotus huic habebant, fuisse euenti Augustini locum citasse, vt opinionem suam totus? Atque Augustinus confirmaret. Resurrectionem Augustinus ait non asseuerat. Philosophos ratione, sed auctoritate tenent: ac de immortalitate anime contradicit. Nam 2. lib. de ci. Dei, v. ne animæ immortalitate cap. 22. scribit Platonem, qui mente immortalitatem inuenisse: quãquam rem anima vidit, ne qui sibi mortem conscisceret, prohibendum iudicasse.

non deficit in necessarijs, ad vitã iuxta naturæ rationem bene & constantè instituendam. At vix homo potest vitam rectè & iuste instituere, nisi & Deum esse sentiat, & animos esse immortales: vix, inquam, aut certè nullo modo. Qui enim vel sine Deo fuere, vel animam putant cum corpore intetere, eos ferè perditissimis moribus fuisse memoriæ proditum est. Quam omninò rem Sapiens sapietèr expressit. Nam simulatque impij illam opinionem induerunt, animos mori, consequenter de

Sapient. 2. p. d. 93. Job 35.

om.

LIBER DVODECIMVS.

459

omni bono futuræ vitæ desperantes, & nihil post mortem mali timentes, semetipfos tradiderunt impudicitia, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiã. Post hæc, inquit, erimus tanquam si non fuerimus. Venite ergo & fruamur bonis, quæ sunt, &c. Et Augustinus Confess. lib. 6. capit. postrem. Nisi credidisset, ait, restare post mortem animæ vitam & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit, Epicurus palmam in animo meo accepisset. De atheis autem cum propheta illud posuisset, Non est Deus: statim subiunxit, Corrupti & abominabiles facti sunt, &c. Sic Iustinus in dialogo cum Thyryphone: Eorum, inquit, sententia, qui Deum me atque te curare negant, quò spectet, non est difficile cognoscere. Impunitas enim & licentia faciendi & dicendi, quæ velint omnia, eos consequitur, qui nec supplicia metuant, nec beneficium vllum à Deo spectent. Diuinæ itaque procurationis fuit, vt in morum & vitæ necessaria regula duces naturæ ac magistris, non coniecturis & opinionibus imbueret, quæ huc atque illuc facile traherentur, sed certa constantique ratione. Sic enim scriptum est, Qui docet hominem scientiã. Et iterum, Qui docet nos, super iumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos. Quod si animantibus cæteris data à natura sunt quidam instinctus, & quasi anticipatæ cognitiones, non vagæ & instabiles, sed fixæ firmæque, vt ad bonum naturæ congruens rectã ferantur, retrahantur à noxiõ: cur in eorum saltem mentibus, quos natura auctor ad aliorum institutionem comparauit, inditas esse certas & constantes prænotiones inficemur, si ne quibus ad veritatem bonitatis non satis instructi informatique fuissent? Nec enim melior est belluarum cõditio, quàm nostra. Nihil verò piger, eadem sæpè verba resumere. Hinc barbaræ etiã nationes pœnas improbos luere cum sapientibus conserunt, atque adeo animos esse immortales. Deus enim semper ea, quæ cuique natura necessaria sunt, prouidentissime curat. Quis autem communes animi corruptiones incertas esse asseueret? Sed ais tandem, Quæ nam istæ rationes sunt necessariae & euidẽtes, quæ Scoto & Caserano probabili-

M m m les &c

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

2. Eth.

les & obscuræ visa sunt. Dicam, si illud prius commemo-
ravero, quod ab Aristotele prudentissime dictum est,
fructum esse æqualem in omnibus, certitudinem & eui-
dentiam exigere. In naturalibus quippè disciplinis mi-
nor est, quàm in mathematicis: in moralibus minor est
etiam, quàm in naturalibus. At in dispari certitudine tã
fructus nemo est, quin scientiæ illis nomen impertiat.
Syllogismi ergo illi & faciunt scire, & verè demonstra-
tiones sunt, quibus & de natura & de moribus philoso-
phamur: quamvis in eis rationibus nõ adeo magna aut
necessitas aut euidencia insit. Prima igitur ratio demon-
strativa auctore Chrysostomo est hæc: Qui animum es-
se mortalem, ait, is neget necesse est Deum humanam
rerum esse & procuratorem & iudicem. Si enim iusti mi-
grat affectu iniurijs, improborum omnium abundantia
potiri, nec post mortem aut merces aut supplicium
est, nulla certe est in celo pietas, quæ talia curet: nulla ius-
titia, quæ vel malos puniat, vel tribuat præmia bonis.
Et cætera, quæ capite huius libri quarto latius persecu-
tus sum.

Homil. 4.
de provi-
dentia ve-
l fati.

Sepi. 2.

Respondet Scotus, argumentum hoc infirmius mul-
tò esse, quàm reliqua. Non enim, ait, ratione naturæ
notum est, esse unum rectorem hominum secundum leges
iustitiæ retribuentem & punientem. Quæ responsio
bilariam confirmari potest. Prius, quia Sapiens, cum hoc
eodem argumento usus esset, huius rei ignoratione in-
scientiam esse dixit sacramentorum Dei. Quod si inter my-
steria Dei censet & Dei providentiam & animorum im-
mortalitatem, non est cur nos inter perspicua censeamus.
Verba autem illius sic habent, Et nescierunt sacra-
menta Dei, neque mercedem speraverunt iustitiæ, nec
iudicaverunt honorè animarum sanctarum. Posteriorus,
quia Iustinus martyr & philosophus in lib. de Aristote-
lis reprehensione docet, gentes non scientia, quæ ad de-
monstrandum valet, de Deo creataque natura disputa-
tiones confecisse, sed probabili ratione suam explicasse
sententiam. Et postea, Hæc, inquit, satis etiam declarat,
verum esse, quod à nobis de gentium philosophis dictum
est, eos nõ scientia demonstrandi de naturis diservisse,
sed con-

LIBER DVODECIMVS.

458

sed coniectura verisimilique ratione suam explicavisse
sententiam. Adde his, quod D. Thomas hoc argumen-
tum ubique gentium prætermisit, non prætermittitur,
si certum & necessarium esset.

Verùm enimverò nulla me huius generis argumen-
ta movere possunt, ut ab ea sententia discedam, quam
Chrysostomo video placuisse. Habuit quippè pro re per-
spicua & constanti non alium negaturum, Deum esse
hominum & gubernatorem & iudicem, nisi cum, qui di-
xisset in corde suo: Nõ est Deus. Sed quia hæc res supra,
ut dixi, manifesto argumento nobis demonstrata est, &
accuratius est postea demonstranda: satis nunc confectum
esse arbitramur, si rationem illam, quæ animæ immorta-
litate doceat, eò tandem ducere probaverimus, ut nõ
possit Dei erga homines providentia iustitiæque cõsist-
ere, nisi animæ incorruptio consistat. Nam quod Scotus
alter eludi hanc ratiocinationem putat, peridiculum
est. Ut admittamus, ait, Deum pro meritis & præmia bo-
nis & malis supplicia retribuere: non exigua tamen im-
probiorum vindicta est culpa turpitudine ipsa, cruciatus
animi conscientiaque flagellum.

C. 4. ad 7.

Abundè verò magna merces & præmium, fructus ip-
se virtutis, quo iusticiæ delectantur probi. In quam sen-
tentiam illud Augustini citat omnino sermone cõtriturum,
Voluisti, domine, & ita est, ut omnis inordinatus animus
sibi ipsi sit poena. Poterat & illud ex Apostolo asserere,
Mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis reci-
pientes. Quæ eum dicit, parã attentè considerat, in quos
laqueos incurrat. Primum enim nodum illum explicet
necesse est, si in hac vita tantum in Christo sperantes su-
mus, miserabiles sumus omnibus hominibus.

Rom. 1.

1. Cor. 15.

Deinde, Propheta non existimavit questionem hanc
expediri posse, nisi ad fines bonorum & malorum refer-
retur, hoc est, ad novissima, quæ probos improbosque ma-
nerent. Ex præsentibus autem aut bonis aut malis illam
non modo non solvi, sed etiam implicari. Mei, inquit, Psal. 72.
mori sunt pedes, quia zelavi super iniquos, pacem pec-
catorum videns, &c. Existimabam, ut cognoscerem: hoc
labor est ante me, donec intelligam novissima eorum.

M m m 2

Quomodo

Hier. 11.
Abac. 1.
23.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

Quomodo facti sunt in desolationem, &c. Nec aliter aut Hieremias aut Abacuc hinc questionem respondendum putauerunt. Quorum ego sensum libentius exponerem, nisi ad alia festinare oratio.

Præterea, valde restrictum Deum facimus, qui suis id solū in mercedis loco numeret, quod animo æquo, imò verò etiam gaudenti ac libenti seruiert. Optimum singulare, quod eripit spem futuri cuiusq; boni, quæ sola, ut ait Cicero, hominem in miseris consolatur. Quis enim dubitet, mortalium animos in arduis aduersisque rebus spe futurorum erigi & subleuari: frangi autē & cōsistere, si cum omnium rerum desolatione confligant? Talē mihi temp. frange, ubi pessimi eius metum omnē poenæ & futurę vindicationis abijciant, optimi verò de spe futura gratiæ ac beneficii depellantur, & cum nec probis lex adhiberit cæcariā, nec improbis frenos, ciuitas non dico benè morata, sed ne esse quidem poterit. Ita qui eam sine præmio punaę constituit, hunc tu ipse stultissimum iudicabis. Quale ergo est eius reip. Deo procuracionem administrationemq; tribuere, quā nemo vir sapiens sibi assignari pateretur? Demonstratum est igitur, animas esse immortales, tam euidenti & necessaria ratione, quæ refelli non valeat, nisi Deum facias aut improvidum esse & negligentē rerum hominis, aut eam stultē urbem constituisse, in qua nullus supplicij timor sit, præmij expectatio nulla.

At Sapiēs ait, animorum incorruptionem ad Dei sacramenta pertinere. Primū id ego negare verè possum. Nec enim rem hanc ille in mysteria retulit, sed quod via impiorum prosperetur, quod ubique relinquunt legitime signa, quod opprimant pauperē iustum, nec vidue parent, &c. Et in his omnibus Deus non taceat modò, verū etiam probos duxit & acerbè, improbos contra blande & molliter tractare videatur. Hæc scilicet Dei sacramenta sunt, quæ humana ratio cōprehendit, aut vix aut nullo certè modo. Deinde sunt naturalis res quedā in oculis omnium clarè posite: alia late in occulto tenebris dehiscentibus cum fatis. Quæ naturæ mysteria retulisse dixeris, in his factor, animi immortalitas est, quæ

LIBER DVODECIMVS.

499

quæ paucis quidem, idq; difficulter, inuelligari tamen atq; inueniri potest, Iustini autem verba magna ex parte vera sunt, at vnuerſas demonstrationes Philosophis eripere, tum absurdum est, tum Paulo etiam contrariū, quæ admodum refutando 7. argumēto pateſcit. Nam D. Tho. eiusmodi argumētationibus uti non solet, quāuis sint liquidæ & exploratæ. Cauet enim ne argumētando de genere in genus transeat, quod Aristoteli demonstrandi arte docuit esse vitiosum. Constat verò in hac rationatione Dei providentiæ & iustitiæ ad animi incorruptionem transiri, quæ in eodem genere non existunt. Verū de prima demonstratione satis.

Secunda est huiusmodi, ut a protestis refelli queat, a viris rectè institutis non queat. Eam verò in probatione quartæ propositionis postremā fecimus. Confirmat illā Cicero hunc in modū: Sicut satis probatur Deum esse, quia nulla natio tam fera est, quin Deū habēdum sciat, ita apud omnes gentes cōmuni consensu firmatum est, animos defunctorū interitu esse liberos. Quam omnino rem funeris cæremonijs reſtatam esse voluerunt. Nec enim eas corporibus impartirēt, nisi animos sacros esse ac diuinos in animum induxissent. Hinc verò, ut Cicero affirmat, mercedē funeris sepultureq; constiri, nefas esse putarunt, & brutis animantibus huiusmodi honores negauerūt. Quas duas rationes sapiēs, ut mihi videre videtur, perstrinxit. Vnam, cum ait: Nec mercedem spectauerunt iustitiæ: alteram, cum subdit, Nec indicauerunt honorem animarum sanctorum. Sanè qui iudicat, vnum esse meritum hominum & iumentorum, is cum animū suū summa ignominia & dedecore afficiat, nō hominū ritu ac religioe, sed sepultura asini sepeliendus erat: ut dignum haberet sua opinione & sententiā funus. Sed de secunda ratioe hæc tenus. Tertiam significat magis scriptura, quæ explicat, eū euestigio subijci. Quoniam Deus creauit hominē inextremabile, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Hominem quippe ad imaginem Dei esse factū, eò quod natura intellectuālis est, verū in dubium nō potest. Ex ea ergo parte homini corruptio conuenit, quia intellectuū habet. Animum igitur, vade

Lib. de Senectute. 6. 1.
Tig. 7.

Eccl. 3.

DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.

vnde homo intelligit, & similis Deo est, in exterminabi-
le esse oportet. Quæ ratio, quoniã ex hominis natura
& forma propria ducitur, atq; adeo nõ ex alienis & ex-
traneis, sed ex proprijs aptiq; principijs, diligentius no-
bis & illustranda & exponenda est. Id quod D. Tho. diui-
nè fecit: intelligebat enim hãc esse certã expeditamque
viam, qua ad animi immortalitatẽ veniretur.

Primum igitur fundamentũ huius demonstrationis
est, formam omnem intellectualem esse subsistentẽ, hoc
est, esse eius non à materia pendere. Hanc propositionẽ
ostendit D. Tho. 2. con. gen. ca. 13. Quia intellectus non
eget corpore sustinente; cũ intellectus nec recipiatur in
corpore, nec per corpus fiat. At dicitur, Non eget corpo-
re quidem tanquã subiectio, sed eget tanquam obiectio.
Verũm hoc duobus modis manifestè refellitur. Primũ
enim animal non esset per se subsistens, quia indiget ad
propriam operationẽ extraneis obiectis. Deinde id, quod
per accidens alicui conuenit, non variat iudicium de na-
tura rei. Vt lapis, qui in loco superiore detinetur, &c. Cũ
ergo anima intellectiua ex natura proprię operationis
non sustentetur à corpore, consequens est, quod per se
nõ pender ab illo. Quia actus nõ potest per se à corpore
nec omnes res sine discrimine intellectus perciperet,
pendere, nisi tanquam à materia & subiecto, in quo re-
cipitur. Vide S. Tho. in q. de ani. q. 14. & 2. contra gent.
ca. 35. & 79. Certè si intellectio in corpore susciperetur,
nec vniuersale cognosceret, sed solum singulare. Quod
si huiusmodi argumenta tibi euidẽtia non sunt, memẽ-
to nec ceteros ex tuo ingenio æstimandos esse, neq; hic
euidẽtiam mathematicam requiredam. Sed iam tem-
pus est, vt obiectioes oppositas repellamus.

Prima ergo sic repellitur. Fidei questionẽ duobus mo-
dis interpretari possumus, & ex natura sua, & quo ad nos.
Ex natura sua illa fidei quæst. est, quæ est à Deo ecclesię
reuelata, quamuis à plerisq; ignoretur. Vt spiritũ a pa-
tre filioque procedere, ipse spiritus apostolis reuelauit.
Item, animas sanctorum, statim vt à corpore exierint, vi-
sant q; san. dere Deũ. De quibus licuit olim varie sentire, & sine fi-
sentia, fuit, dei discrimine aut affirmare aut negare, cũ neutra res sci-
licet erat planè ab ecclesiã definita. Ita quo ad nos non

LIBER DVODECIMVS.

semper fidei quæstiones illæ sunt habitæ, sed salua fide
viri quidam docti contrariam veritati sententiam te-
nuerunt. Quomodo a seruis Augustinus non esse fidei
quæstionem, num anima rationalis ex traduce sit. Nunc
autem cũ post ea tempora Theologorum fidelium q;
omniũ consensu firmatum sit, animum nõ per genera-
tionem, sed per creationem exstere, sine dubio ad fidei
illa quæstio pertinet. Nec tamen si hoc fuit aliquando in
controuersia positum, eadem de anime immortalitate
causa subest, quæ nunquam est à catholicis in dubium
vocata. Sed de primo argumento satis.

At secundo nil est difficile respondere. Cũ vide-
mus, non solũ sub infideli principe, quales Romani tũc
erãt, sed sub imperatore catholico multos in Germania
nunc publicè manifestas hereses proficere. Tantum re-
fert de fert principes habere, & fideles, & qui hereticorum inso-
lentissimam temeritatẽ coercere, tum veliat, tum etiam
possint. Præterquam quod vbi factiones sunt, ibi fauore
partim, in repub. tolerantur, quid dico tolerantur? quæ-
rantur, fouentur, stringuntur homines deterrimi ac se-
leratissimi. Hoc in statu: es Iudeorum publica cum esset,
non est sanè mirandum, si Sadducees terret carnales po-
pulus, homines videlicet sacrosos, qui & carni vsque a-
deo in seruiscent, vt omnem spiritum esse negarent. Quæ-
admodum autem gentes tales esse volebant Deos, qua-
les ipsi etiam essent, nempe adulteros, bellatores, rapo-
res, sic plebs vitijs corrupta eos vult habere religionis
presides, q non relegari sinit, sed liberi, nõ spiritus serui,
sed micipia carnis. Verũm in argumento facillimore
sutando plura, quàm necesse erat verba cõsumpsimus.

Tertium verò breuissimè refellimus. Nam primum il-
lud testimonium certissimè probare animorum immor-
talitatem ostensum est à nobis paulo antè. Secundum etiã
quantũ momenti habeat, nunc nunc explicabamus. At
tertium nulla responsione eludi potest. Si enim homines
animam non possunt occidere, corpus autem occidere
possunt, certum est, animas nõ cõ corporibus interire.
Item, si animas Deus mittit in gehennam, non ergo cũ nulli, vido
corpore moriuntur. Quartum denique Catechæus affir-
mar, et q; cath.

*animas in
singulis cor-
porib. crea-
ri singularit
quæ post
tota eccles.
secuta est.
da eccl. do.
c. 14. an.
mas enim
nõ creati,
sed ex partẽ
in semine
est. Luc.
feri error
sunt, vt ut.
refert de
herr. c. 8.
At certe d
2. ab c. 12.
Dicit
dominus
existens co-
pula certã
et fingent
spiritũ bo-
minis in
eo nihil a-
liud signi-
ficat, nisi
ea opera à
Deo ipsa se
ne causa
subiecta et
subseruio
parrari
quæ admo-
dũ Hiero.
ide admo-
Bia. 42. a-
mar, et q; cath.*

DE LOC. VSV IN SCHO. DISP.

mar, probare quidē simpliciter animę immortalitatem, vnde Sadduceos de resurrectione vinceret, qui deo ne gabāt mortuos resurgere, quia credebant cum corpore animam mori. Per synecdochen autē scriptura nomina Abraham, Isaac, & Jacob, pro animis eorū vsurpat. Quo loco Ambr. Catharinus cum, vt sepe alia, sine causa reprehendit. Coarguit enim Theophyla imō verō Hiero. qui Caletano illius auctor sententię fuit. At D. Tho. expositio preclarior est. Non repugno. Nec D. Tho. solum illum locum sine figura intellexit, sed Chryso. Theoph. etiamque Ambro. At dicit, Quomodo Abraham illo tempore viuus erat? Respondet Chrysol. quomodo Adam posteaquā de ligno vetito comedit, sententia tamē prolata mortuus erat, sic Abraham pollicitatione resurrectionis certissima viuus erat. Alioqui, quid sibi ecclesia vult, cum ait: Regē cui omnia viuunt, & cui non pereant corpora nostra? Ac de tertio argumento hastenus.

Quartum autē iam antē expeditum est. Diximus enim in 7. huius operis libro, sanctos veteres non tam humanas disciplinas, quā diuinas literas coluisse. Quę causa fuit, vti in rebus nature perobscuris ratione vulgari contenti essent, nec meliores requirerent. Conclusionū itaque naturalium à Philosophis petenda demonstratio est, præsertimq; à D. Tho. perfecto, mea sententia, Philosopho, cuius admirabilem naturam & ingenium cum gratia perfecisset, tum ubiq; alias, tum in libro contra gentes maxime quidquid expecti ab hominis ingenio poterat, id vnus videtur ad miraculum præstitisse.

Sed Scoto, Landano, Caletano, rationes probabiles vix sunt, non item necessarię. Scotus porro & Landanus, nam de Cate. dicam postea, videntur demonstratio- nes Mathematicas quęsiisse. Si enim sapere ad sobrietatem vellent, & rei naturā, de qua differitur, attentè perpendere, sanè intelligerent, rationes, quę animę incorruptionem probant, non suadere, sed vincere, si non proteruum & repugnātem, at verè doctum hominem, & ad discipline leges benè informatum.

FINIS.

INDEX COPIOSISSIMVS RERVM OMNIVM, QUAE IN HOC OPERE

continentur, ordine alphabetico digestus.

A

- A**braham non est mentitur pueris cum dixisset. *205. b*
- Spectare hic, ego & puer cum adorauerimus, reuertemur ad vos. *12. a*
- Abraham fuisse mentitum, ea ratione quod contra mentē dissimulandi causa locutus est, aliqui admittūt. *13. a*
- Actio & passio in vno eodemq; opere cōsiderari possunt. *10. a*
- Actus qui peccatum est, si in reum mortalium ordine consideretur, ad causas naturaliter agentes ineptē quidem & absurdē reuocatur. *19. b*
- Actus humani in iustificatione impij, nihil aliud faciunt, quā disponere animam vt gratiā Dei iustitiamq; recipiat. *83. o*
- Adam primum iacere vbi secundus sepultus est, publica rerū veterū memoria prodit. *301. b*
- Affectio animi optima facit, vt homo doctrinam Dei ad salutem necessariā, discernat ab errore contrario. *30. a*
- Alexander Tertius cum iubet in testamentis duos vel tres solum testes à iudicibus exigere, cum esses, de testamen. quomodo sit intelligēdas. *205. b*
- Alexander voluit iudices etiam laicos in ecclesie patrimonio non secundum imperatorum leges, sed secundum statuta canonū de testamētis iudicare. *206. b*
- Alexander non impedit, quin principes seculares liberè possint plures, quā duos vel tres testes in ciuim suorū testamētis exigere. *216. a*
- Aloysius Lipomannus historiam de vitis sanctorum edit grauem. *335. a*
- Altare dicitur in quo effertur sacrificiū, sicut mēsa in qua editur cibus. *416. a*
- Ambrosius cum ait Petrum amisisse fidem, nomen fidei pro fidelitate accipit, seu pro fidei confessione. *211. a.*
- Ambrosius non audeat asserere Christū secundum humanitatem, aut in sapientia profecisse, aut quicquā penitus ignorasse. *416. b*
- Animæ immortalitatem naturali demonstrari nō posse. *Mum 5* asse-

INDEX.

- asserere erroneum est, ne di-
cam hæreticum. 455. a
Anamam esse immortalem de-
monstratis rationibus ostē-
ditur. 457. b
Animam Christi ab instante cō-
ceptionis Dei essentiam vi-
disse omnes Theologi desi-
niunt. 440. a
Animus hominis naturaliter est
immortalis & non ex dono
gratuito. 454. b
Animum hominis non esse in-
potentia materię, ceterorū
autem viventium animas
esse, Moyses manifestē indi-
cat. 455. b
Annorum numerus ab egressio-
ne filiorū Israel de Aegypto
ad templum à Salomone in-
choatum. 315. b
Annorum numerus omnium
qui præfuerunt à Moysē ad
Salomonem in veteri testa-
menti libris singulatim desi-
gnatus est, quatuor exce-
ptis, nempe Iosue, Sanga, Sa-
muel, & Saul. 317. b
Antonius & Vincentius Val-
tuacensis, non tam vera scribe-
re curavit, quàm ne nihil præ-
tereant, quod ubique scriptū
reperitur. 24. a
Apocalypsis liberum à canoni-
cis excipere, hæreticum est.
38. a
Apostate in penas hæreticorum
incurrunt. 377. b
Apostasia non est hæresis. 376. a
Apostoli maximis de causis alia
quidem literis, alia autem
viva voce prodidit. 95. b.
96. a. b. & seq.
Apostoli tempore dominicę pas-
sionis Christi fidem non a-
miserunt. 129. a. b.
Apostoli exanimi perturbatio-
ne & ignorantia dubitave-
runt. 386. b
Apostoli cum baptizarent in no-
mine Christi, non putandi
sunt spiritus sancti, patrisque
nomen omisisse. 208. a
Apostoli rationibus naturali-
bus multis in locis vsi sunt.
262. b
Ad apostolos spectantia quare-
nus ecclesię sacerdotes, hæc
ad solos futuros sacerdotes
referenda sunt. 209. b
Apostolos confirmatos fuisse
in gratia, Theologi recte col-
ligunt, ex illis verbis ego ro-
gabo patrem, & alium pa-
racterum dabit vobis, &c.
214. b
Apostolos Christi hæreseos in-
simulare stultitię est manife-
stus. 386. b
Apostolorum nemo in legibus
ecclesię ferendis poterat er-
rare, successores vero illorū
possunt errare. 12. b
Ad apostolos primum pertinet,
libros sacros probare, non sa-
cros rejicere. 26. b
Arabes quidam fuisse qui di-
cerent animum natura esse mor-

INDEX.

- mortalem, sed in nouissimo
cū corpore immortaliter
suscipiendum. 454. b
Arca in eo potissimum ecclesię
Typus est, quod extra eam
nullus servatus est. 137. b
Argumenta omnia, vel à ratio-
ne, vel ab autoritate ducun-
tur. 5. b. 6. a
Argumenta eorum, qui suadere
conantur scripturam sacram
non egere ecclesię approba-
tione, habentur. 12. a. b
Argumenta contra autoritatē
scholasticorum. 31. b
Argumenta quę confirmant esse
quicquam in religione nostra
congruum & decens bipartita
sunt. 454. b
Argumentis quę posita sunt
contra Machabæorum libros
sit satis. 45. b. 46. a. b. & se-
quent.
Aristoteles cū ait summum
hominis bonum in contem-
platione supremarum rerum
consistere, errat, nam de præ-
sentis vitę felicitate loqui-
tur. 261. b
Aristoteles euidentiā in disci-
plinis flagitat, vt rerum co-
gnitio, neq; fallere possit, nec
mutari. 247. a
Ars est duplex, quàm anti-
ora. 344. a
Articulus fidei est, Deum in prin-
cipio temporis exlum ter-
ramque creasse, non tamen
est fidei articulus, mundum à
Deo extitisse. 359. a
Auctoritas in Theologica di-
sciplina primum locum te-
net, ratio postremum, in soli
quis verò disciplinis est ecō-
tra. 6. a
Auctor libri Regum interre-
gnorum annis omisis cos-
tantum redegit in numerū,
quos intellexit, dum iudi-
ces administrarent, inter-
cessisse. 317. a
Auctores aliqui ex iunioribus
arbitrantur se posse proba-
re, Deum etsi non per se, sed
per alium tamen posse de-
cipere. 10. a. b. & seq.
Auctores sacri quomodo se ha-
beant circa vulgi opiniones
falsas. 301. a
Auctores sacre scripturę ali-
quando loquuntur, vt vul-
gus solet loqui. 118. b
Auctores sacros in libris cano-
nicis non semper diuino spi-
ritu fuisse locutos aliquibus
argumentis quidam nitun-
tur probare. 76. b
Auctores sacri in libris canoni-
cis singula quęque, siue ma-
gna seu parua spiritu sancto
dicente locuti sunt. 10. a. b
Auctores sacri, quę scripsere,
in duplici sunt differentia.
72. a
Auctores sacri non habuerunt
expressam & peculiarem re-
velationem in singulas scri-
pturas

INDEX.

- pruræ particulas: sed tamen singulas ex peculiari spiritus sancti instinctu afflatuq; scripserunt. 71. a.
- A**uctores sacros post apostolos, & eos, qui ab apostolis probati sunt, non debemus expectare. 162.
- A**uctores doctrinarum prisce: magnam copia diuitiarum dotissimis quibusq; suppeditauere, fuerunt enim rerum inuentores. in proemio. li.
- A**uctores recentiores parauerunt rationem & viam, qua disciplina facilius traderentur. ibidem.
- A**uctores profani sunt non pauci, quorum ingenuitas & verecordia sic celebrata est, ut nec mo illos mendaces & in fingendo imprudentes existima uerit. 33. b.
- A**uctoribus sacris familiare est imaginum vocabula rebus per imagines significatis tribuere. 409. b.
- A**ugustinus cum ait concilia priora sepe a posterioribus emendari, loquitur de emendatione legum, non fidei. 185. b.
- A**ugustinus, non sic quicquam ait, nisi omnipotens fieri uelit, vel fingendo ut fiat, vel ipse faciendo. 19. b.
- A**uxilium speciale Dei necessarium est ad credendum. 31. a.
- B**
- B**alaam & Caiphæ uerba non quia ipsi dixerunt ad fidem spectant, sed quia auctores sacri scripserunt. 355. b.
- B**aptismus dictus fuit hostia ab antiquis, quia per illum Christo comorimur, & applicatur nobis hostia crucis. 424. b.
- B**aptismus in nomine Christi collatus nostro hoc tempore ratus ne sit. 207. b.
- B**aptismi trina immersio per contrariam consuetudinem abolita est. 102. b.
- B**aptismi sacramentum an institutum fuerit ante passionem Christi non satis constat. 243. a.
- B**aptismum fuisse, collatum ab apostolis sub illis uerbis. Ego te baptizo in nomine Christi, non est necesse sentire. 207. b.
- B**aruch à canone sacrarum scripturarum eximere, non solum temerarium, sed etiam erroneum est. 16. a.
- B**aruch propheta tanquam pars quedam Hieremij fuit à ueteribus computata. 43. a. b.
- B**erosos duos ponit, unum Ananiam & medacem, alterum uerum. 326. a. b.
- B**erosos duos opponit in multis. 326. b.
- B**ucerus asserit tunc esse credendum ecclesie, cum pronunciat secundum scripturas recte

INDEX.

- recte intellectas. 126. a.
- B**ucerus errat turpiter, cum ait, in synodum ecclesie non debere cogi nisi Dei filios. 152. a.
- B**ucerus negat Christum animam fuisse à principio perfectam. 160.
- C**
- C**aietanus habet Deum non esse auctorem peccati, ut sic, sed quatenus est peccata peccantis, vel alterius. 16. b.
- C**aietanus fallitur in eo, quod putat Danielis prophetiam non potuisse ad idolum Antiochi referri. 46. b.
- C**aietanus arguitur de falsa intelligentia illius loci, Accedentem ad Deum oportet credere quia est, &c. 336. b.
- C**aietani error in sacrarum literarum expositione. 223. b.
- C**alainus ait eucharistiam, idem à patribus sacrificium uocari, quia est exemplar & imago sacrificij. 417. a.
- C**anones apostolorum non sunt computandi inter libros canonicos. 176. a.
- C**anones Trulliani non habent ecclesiasticam auctoritatem. 180. & seq.
- C**anonicis iuris cognitio Theologo multum necessaria probatur. 251. a. b.
- C**anonum sacrorum interpretibus Christus adesse creditur, cum canones in ecclesie
- utilitatem per spiritum S. editi sint. 244. b.
- C**arion & eius historia Lutheri sapient. 339. a.
- C**ausæ aduutrices non eodem modo se habent omnes. 430. b.
- C**ausarum duo genera, naturale & morale. 19. b.
- C**eteros fidei admonetur. 388. b.
- C**hæ Typographiceorum fuit. 376. b.
- C**haldæi & Aegyptij non alios auctores historiae approbant, nisi qui sacerdotio fungerent, quos meritorios esse nullo modo existimabant. 336. a.
- C**hristus non accepit testimonium ab homine propter se, sed propter alios. 29. a.
- C**hristus nullum unquam uerbum locutus est, quod non idem à spiritu sancto exierit. 80. b.
- C**hristus in celo altaris sacrificium offert, non ad omnem effectum sanguinis, sed ad effectum sub certis speciebus & figuris definitum. 439. a.
- C**hristus est ecclesie saluator, nec tam omnes, qui sunt in ecclesia, saluos facit. 128. a.
- C**hristus & spiritus ueritatis cum ecclesia usque in finem seculi permanebunt, sine quibus consistere illa non potest. 178. b.
- C**hristus que dixit Petro ut presceto ecclesie, ea ad successores illius sine vi aliqua pertinet. 209. b.
- C**hristus eucharisticum sacrificium

INDEX.

- clum, hoc est, gratiarum actio. nis obruit. 407. a. b.
- Christus præcepit Apostolis, vt hostiam eucharistie in gratiarum actione offerent. 209. b.
- Christus, quæ mandauit Apostolis, quia pastores ecclesie futuri erant. hæc ipsa Episcopis & pastoribus succedentibus ad literam esse mandata tenendum est. 209.
- Christus ecclesie suæ librum signatum perpetuo aperuit. 368. a.
- Christus & Melchisedech in oblatione similis. 45. a.
- Christus non fuit gratia plenus ex parte, sed omnimodo, nulla ei quidem gratiæ perfectio aut plenitudo defuit. 442. a.
- Christus gratiam & veritatem accipit, vt ex eo gratia in omnes, & veritas emanarent. 442. b.
- Christus solus fuit testis oculatus in fidei negotio, omnes alij auriti. 443. a.
- Christus testis veritatis erat à patre destinatus, non solum quia Deus, sed quia homo. 443. b.
- Christus quomodo proficiebat sapientia & gratia apud Deum & homines. 446. a.
- Christus passus est anno ætatis suæ 32. inchoato per tres menses & decem fortassis dies. 298. a.
- Christus primo anno post baptismum non est publicè conuocatus. 298. b.
- Christus secundum D. Thomam aliquo modo interius admittitur est. 301. a.
- Christi præceptum consilium, vt in quo differat a præcepto & consilio Pauli. 81. a.
- Christi corpus videtur, tangitur, frangitur, &c. cum species sacramentales videntur, tanguntur, &c. 168. a.
- Christi corpus frangitur manibus sacerdotum, & non solum sacramentum. 417. b.
- Christus in sacrificio altaris immolatur quotidie pro nobis, & passio illius in mysterio traditur. 432. a.
- Christi sacrificium per sacramenta expiat nostra delicta, sicut principalis per adiutantes causas proximas efficit. 422. b.
- Christi gratia & veritas omnes habebant gratiæ & veritatis effectus. 44. b.
- Christi gratia & redemptio commendatur in eo, quod homo sua operatione est causa aliquo modo, & redemptionis & sanctificationis propria. 428. a.
- Christi gloria ante passionem non fuit consummata, & quicquid ei defuit ad absolutam hominis glorificationem, hoc per passionem meruit. 448. b.
- Christum passum fuisse 34 gratissimæ anno defendi nullam rationem.

INDEX.

- ratione potest. 289. a.
- Christum in coena non solum corpus & sanguinem obtulisse, dixit quidam Episcopus in concilio Tridentino, qui propterea à patribus expulditur. 412. a.
- Christum nullam tristitiam habuisse in voluntate, sed in solo appetitu sensitivo potest dici. 381.
- Christum habuisse in voluntate intellectuall maxime tristitiam probabile est. 281.
- Christum in cruce saltem non habuisse gaudium, quod ex Deo visum in voluntate necessario nascitur probabiliter sustentari potest. 451. a.
- Clemens non omnes libros canonicos collegit, quos Apostoli verbo tenus ecclesie tradiderunt. 45. a.
- Clemens non omnes canones Apostolorum edidit, sed nonnulli à Græcis adiecti sunt. 44. b. 45. a.
- Cognitio naturæ manca quodammodo est, si nulla actio rerum sequatur. 345. b.
- Cognitio gratuita supponit cognitionem naturalem, quemadmodum gratia naturam. 456. a.
- Conclusionem aliquam Theologicam: si vel ecclesia vel concilium, vt etiam sancti vna mente confecerint, & fidelibus præscripserint, hæc veritas Catholica censetur. 350. b.
- ad Concilium vniuersale præcipue pertinet definire, qui liber sit canonicus. 27. b.
- Conciliorum aliud generale, aliud prouinciale, aliud verò Episcopale. 153. a.
- Concilium generale est, quod omnium Christianorum pontificum conuocatione & congregatione celebratur. ibidem.
- Concilium prouinciale est, cum à Metropolitanis vel primatibus omnes vnius prouinciæ, aut etiam regni pontifices euocantur. 153. b.
- Concilium Episcopale est, quod ab Episcopis singulis in sua Diocesi haberi solet. ibidem.
- Concilium generale quod auctoritate Romani pontificis nec congregatum nec confirmatum est, errare in fide potest. 154. a.
- Concilium generale etiam congregatum Romani pontificis auctoritate errare in fide potest. 155. a. 173. b.
- Concilium generale confirmatum auctoritate Romani pontificis certam fidem scilicet Catholicorum dogmatum. 155. a. 170. a.
- Concilium prouinciale non confirmatum à summo pontifice errare in fide potest.
- Concilium prouinciale summum. Chui.

INDEX.

pontificis auctoritate firma. Concilij & synodi nomen patu in fide nequit errare. 137. a
Concilium provinciale licet Episcopi Romani auctoritas ei desit, probabile argumentum facit ad fidei dogmata suadenda. 137. b
Concilium episcopale si à Romano pontifice in decretis fidei confirmetur, certum argumentum veritatis exhibet. 132. a. b
Concilium episcopale per se quidem in iudicio hæresis probabilem fidem facere potest, certam non potest. 138. b
Concilium per legatos pontificis actum errare in fide posse aliqui asserunt, alij verò latentur, concilium generale etiam antequam à summo pontifice confirmetur, solidam certamque habere auctoritatem. 139. b
Concilium totum cum legatis posse errare non est admittendum. 163. b
Concilium, aut pontificem maximum, diligentiam aliquam necessariam quaestionibus fidei decernendis omisisse non est admittendum. 167. a
Concilium definire potest duplex conclusionum genus. 168. b
Concilium summi pontificis auctoritate firmatum, minime per aliud posterius emendatur, sed illud, quod pontificis confirmatione caret. 183. a. b

Concilij & synodi nomen patres & pontifices in unum locum congregatos ut causas definitent, quæ ad ecclesiæ fidem seu mores pertinerent, complectitur. 130. a. & seq.
Concilij generalis maioris partis iudicium, etiam si legatis sequantur, non est certum, erit tamen si à summo pontifice confirmetur. 157. b
Concilij patres in fidei causis non modo conciliarij sunt, verum etiam iudices. 163. a
Concilia minime frustra coguntur etiam si summus pontifex firmus in fidei causa iudex sit. 135. b
Concilia & epistolæ pontificiæ certas notas habent, quibus internoscimus quando desinant. 243. a
Conciliorum auctoritas multis argumentis impugnatur. 148. a
Conciliorum definationes non pertinent ad sacram scripturam. 162. a. 148. b
Conciliorum & pontificum iudicia, ut firma esse credantur, non fat est in diuino officio publice à tota etiam ecclesia celebrari. 169. b
Conciliorum certa in fide decreta quibus notis internoscitur queant. 170. a
Conciliorum robur ab eo est, pro quo rogauit Christus ne deficeret fides eius. 179. b

Con.

INDEX.

Constantinum donasse urbem tione. 18. a
Syluestro pontifici non est certum. 319. a
Constantini sepra. 319. b
Constantini baptismum. ibid.
corpus & sanguis Christi in eucharistia à nobis offertur, non tamen quia corpus viuum est, & sanguis in corpore est, sed quia illud mactatum, hic autem effusus in cruce. 221. b
contrarietas quæ est mali & boni, eadem est veri & falsi. 12. b
creturæ vox negationem habet intus inclusam, quæ Christi supposito absolute diuinitatem tollit. 392. a
credo huic, Deus reuelauit mortus à Deo immediate per insinatum speciale. 32. b
culpa in reatum est alterius peccata. 16. a
culpa condonatur hominibus per propriam fidem & charitatem, peccata verò non solum per propriam, sed per alienam. 431. a

D.

Decretis pontificiis duo distinguenda sunt, vnum est intentio conclusio, quæ decreti, alterum quasi ratio & causa à pontifice reddita. 219. a
Deo excicare, indurare, decipere, hominum corda in odiu conuertere, improprie & figurate tribuuntur triplici ratione. 18. a
Deus tam alienus est à falsitate, quam ab iniquitate. 12. b
Deus mentiri non potest, nec per se nec per alium, etiam de potentia absoluta. 12. b
Deum posse mentiri ex ordinata potentia asserere hæreticum est. 11. b
Deum mentiri vel fallere posse per administrum ex potentia ordinata, qui existimat, errat in fide turpissimè. ibid.
deus præcepit filijs Israël ne redderent Aegyptijs vasa, quæ ab ipsis commodato acceptant. 15. a
Deus non iussit filijs Israël, ut circumuenerent Aegyptios, sed ut vasa peterent commodato. 15. a
deus in opere quocunque illius auctor est, quod est bonum, ab eo autem alienus, quod est malum. 13. b. 16. a
deus non decipit, deceptionem ipsam faciendo, sed permitiendo ut fiat. 16. a
deus indurare eum dicitur, quæ molli non uoluerit, excicare etiam quem non uoluerit illuminare. 16. a
deus eorum peccatum verè & proprie causa est, quæ solum peccata sunt, non culpa. 16. b
deus rectè potest dici auctor esse operis mali, non quia est malum culpa, sed malum peccati, id est, Deus potest dici auctor

* non

INDEX.

non male actionis, sed bonę disciplina oīs humana ad Deū passionis. 17. a
deus eodē omnino lumine male affectum excicare dicitur, bene institutum illuminare, eodemque beneficio indurare illum, hunc mollire. 18. a, b
deus est causa naturalis omnium notionum, moralis autem causa non est nec erroris, nec prauę cuiusque actionis. 19. b
deum bifariam possumus considerare, aut quia principium est finisque nature, aut quia supra naturam est, & principium & finis. 33. a
deus si index hominū & rector est, sit ut premia virtutibus parata habeat, & supplicia vitij. 35. a
deum quomodo nature lumine agnoscamus esse, agnoscamus & esse remuneratorem inquiringentium se. 37. b
deus humano more homines instituit, & erudit, hoc est, rationales rationibus. 36. a
deus in remissione peccati & misericors & iustus est, gratis enim & remittit peccata, & precio remittit tamen. 43. a
disciplina quęlibet duas habet partes, vnam in qua principia ipsa tanquam fundamenta statuuntur, alteram, in qua principijs positis conclusiones leguntur. 21. a

disciplina oīs humana ad Deū tanquam ad fontem & principium sapientię cuiusque; principium referenda est. 16. b
In disciplinis humanis duo vitia sūt maxime vitanda. 26. 4. a
In disciplinis humanis viri doctissimi patresque nostri quid reprehendant damnentque. 286. a
discrimen duplex inter sacros auctores & summum pontificem patresque concilij reperitur. 163. a
distributio accommodata est ibi, spiritalis homo iudicat omnia, sicut & ibi, ille docet vos omnē veritatem, & ibi etiā, vāctio docet vos de omnibus. 35. b
doctrina moralis nō minus exigitur ad passum ouium Christi salutem, quam fidei disciplina. 172. a
doctrina fidei singulis hominibus necessaria vnicuique spiritum manentem in se habenti, per se forte innotescit. 29. a
doctrina Euāgelica propriē nec heresim, nec secta appellatur. 376. a
doctoris Christiani præcipuum institutum est, exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. in proemio. 1. lib.
doctores Ecclesię vniuersi quoniam diuino spiritu gubernantur.

INDEX.

nantur, nequeunt in falsam fidei doctrinā venire. 130. a
doctores iuniores in sacrarum literarum expositione quid facere possunt & debeant. 184. a
doctores Hebræorum multo studio ostenderunt textū Hebraicum corrumpere. 60. b
dogma quodcunque fidei, vel ecclesię habuerit, vel concilium, vel summus pontifex fidelibus præscripserit, vel omnes sancti concordissimē tenuerint, nobis pro catholica veritate habendum est, quamuis nec apertē nec obscure in scriptura sacra contineatur. 170. a, b
dolor voluntatis est propriē hominis tristitia, qui autē in solo appetitu sensitiuo reperitur, magis est animantis dolor, quam hominis. 45. b
Driedo vehementer errauit, qui relicto Hieronymo & alijs probe fidei, aurē Hieroso & alij accommodauit in Persarū regum gestis. 331. a
dubius in fide, an infidelis sit. 379. a
dubitatio sine assensu atque dissentio, nec error propriē est, nec fidei ex omni parte inimica.
E.
Ecclesię fidelium nunc videntium scribere librum canonicum non potest, sed definire quisnam liber sit canonicus, potest. 26. b
Ecclesię præsens docere eos, qui fidem susceperint, suo iure potest, quęcumque fidei sunt. 27. a
Ecclesię quę præcepta possit solue, quę verō nō possit. 82. b
Ecclesię antiquior est, quam scriptura, fidesque proinde ac religio sine scriptura constant. 94. b
Ecclesię non potest eximere fideles a traditionum vinculo, quas à Christo Apostoli acceperunt, nec illas contraria aliqua consuetudine abolere. 102. a
Ecclesię Grecum nomen est, Latine, conuocatio, seu concio dicitur, vnde Ecclesiastes, conuocator. 116. b
Ecclesię est locus ipse, quo multitudo confluit, & ipsa multitudo. 117. a
Ecclesię conuocationem sonar, synagoga verō congregationem notat: congregari peccata solent, homines conuocari, ibid.
Ecclesię dupliciter potest dici: primū ea, quā fidelium omnium ab initio mundi usque in finem congregatio consistit, secundō ea dicitur, quę in Christi nomine per baptismum cogitur. 117. b, 119. a, b
Ecclesię ē quib. verē & propriē cōstitetur. 69. a, b. & seq. & 138. a
Eccle.

I N D E X.

ecclesia in credendo non potest errare. 124. a
ecclesia, quæ nunc est, quæ sit futura est, in fide errare non potest, sicut nec ecclesia antiqua. 27. a. 76. a. 143. a
ecclesia est immaculata in his, quia crimine damnabili munda sunt, quamvis culpæ venialis nonnihil contrahant omnes. 140. b
ecclesia nec debet nec potest appellari synagoga satanæ. 143. a
ecclesia vna manet mortuo summo pontifice, manca tamen & imminuta, & ideo licet spiritum habeat veritatis, iudicia illius in cõtrouersia fidei non ad eam certa erunt. 143. a
ecclesia catholica, id est, vniuersalis, nominatur propter communem fidem, vniuersalemque doctrinam, & quia in toto orbe iuxta prophetarum edictiones diffusa est. 145. a
ecclesia in morum doctrina corru, qui ad salutem sunt necessarij errare non potest. 172. a
ecclesia in re graui non potest toti populo habere quicquam, quod euangelio, aut rationi naturæ contrarium sit. 173. a
ecclesia in moribus, qui ad priuatos homines, vel ecclesias referuntur, errare per ignorantiam potest. 175. b
ecclesia ne erret in canonizatione sanctorum Deo peculiariter prouidisse credendus est. 175. b

ecclesia Christi custodit, custodietque semper scripturam & scripturæ intelligentiam, 367. b
ecclesia non haberet verum Dei euangelium, atque ad eam fidem Christi, si non haberet legitimum scripturæ sacræ sensum. 367. b
ecclesiæ auctoritas certa regula est ad determinandum quicquam libet sit canonicus. 24. b
ecclesiæ auctoritas cum sacrarum literarum auctoritate conexa est, & per legem connexionem sumitur. 34. a
ecclesiæ auctoritas non est ratio per se mouens credendum, sed causa, sine qua non crederemus. 33. a
ecclesiæ illi omnes sunt partes, qui à baptismo Christi characterem habent, nisi post heresim externam publico ecclesiæ iudicio fuerint excisi. 118. a. 144. b
ecclesiæ fides deficere non potest. 123. a
ecclesiæ quæ futura erat post apostolos Christus promisit spiritum veritatis, quæ ipsi apostolis promisit. 124. a
ecclesiæ, quam apostoli fundarunt, spiritus veritatis, ceteraque spiritus sancti charismata & promissa & data sunt. 131. b
ecclesiæ decreta, quæ non certis & firmis principijs innuntur, cer.

I N D E X.

tur, certa & firma esse non possunt. 175. a
ecclesiæ Romanæ auctoritas multis argumētis impugnatur. 187. a. b. & seq.
ecclesiæ publicum priuilegium fuit, quod Petrus alijs conferendis solidam fidem prouideret, nec in fidei iudicio deficeret. 366. b
ecclesiæ Romanæ consuetudines alix sunt communes toti ecclesiæ, alix verò ipsi peculiaris, illas ecclesiæ omnes tenentur amplecti, has non tenentur. 216. a. b
ecclesiæ intelligentia eadem est Germana scripturæ intelligentia. 367. a. b
ecclesiæ societas fratrum fidelium penas communes per amicitiam facit. 431. a
ecclesiam manifestam esse & congnitam fidelibus necessum est. 130. b. 131. a
ecclesiastici scriptores si mentionantur impudenter & impij sunt, quia ratio virtutis & bonæ fidei cognoscendæ facilior est illis. 333. b
editio vetus atque vulgata fidelibus est retinenda in his omnibus, quæ ad fidem & mores spectabunt. 37. a. b.
editionem Latinam vulgatam corrigendam esse per Græca, Hebræaque exemplaria, aliqui intendunt probare. 36. a. b

Enunciations loco interrogationum in iudicijs usurpantur. 20. a
Epiphanius in rerum gestarum temporumque ratione nullos graues auctores sequi sollet, atque ad eam in his interdum fallitur. 207. b
episcopus Antiochenus si Petrus semper Antiochie sedisset, ut coepit, legitime illi in pontificatu successisset. 210. b
episcopum Romanum esse, qui Petro in eadem auctoritate & potestate succedat, ex multis pontificum sanctorumque veterum, ac cõciliorum testimonijs clarissimis comprobatur. 185. a. b. & seq.
episcopum Romanum in fidei cõtrouersijs definiendis errare non posse, multis exactissimisque rationibus ostenditur. 130. a. b
episcopum Romanum Petri successore esse non constat per se ex sacris literis, sed ex grauissimis historijs. 210. a
episcopi anulares sine causa aliquando in cõcilio sunt admitti. 152. a
episcopi successere Apostolis in potestate ordinaria, quam singuli in suis ecclesijs habuerunt, non tamen in potestate generali & extraordinaria. 214. b
episcopos Romanos Petro succedere ab Apostolis, quaff

INDEX.

per manus traditum est ecclesie. 217. b
Epistolam ad Hebræos inter canonicas non reponere est hereticum. 37. a, 50. a. b
Epistolam Iacobi inter canonicas non referre, hereticum est. 37. b, 55. a
Epistolam secundam Petri, duas posteriores Iohannis, & illam aliam Iude in canonicis non annumerare, hereticum censetur. 37. b, 54. a. b
Erasmus quas tenebras super vniuersam terram factas scribit Euangelista, ipse super Iudæam tantum, ignorans humanas historias, fufas inteligit. 235. b
Erasmus licenter multum Hieronymum mendacio notat. 332. b
Errare quid. 379. a
Error duplex, alter personalis, alter vero iudicialis. 205. a
essentia diuina nec gratia est nec generat. 371. a
Euangelium Pauli non fuisset receptum, nisi auctoritate Petri & ecclesie non fuisset reboratum. 25. b, 28. b
Euangelium non in scripturis, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in verborum folijs, sed in radice rationis consistit. 367. b
Eucharistia sacrificij Christi exemplar non esset, nisi esset quoque ipsa sacrificium. 417. a, b
Eucharistia non modo sacrificium est, quo Deo gratiam referimus, sed id eam est, quod nobis Deum placatum propitiumque reddat. 418. a
Eucharistia est sacrificium gratiarum actionis & laudis. 411. b
eucharistia sacrificium quatuor partes habet, consecrationem, oblationem, fractionem, consumptionem. 424. b
eucharistia inter omnia sacramenta solum est sacrificium, quia in ipsa duntaxat corpus & sanguis Christi verè maneat. 438. b
Eusebius & veteres non satis explicant, quantum fuerit tempus prædicationis Christi. 360. a
Eusebij Cæsariensis persona, chronicon, & historia ecclesiastica à Gelasio papa, & multis alijs notatur. 358. a
Exeplaria Latina in his, quæ ad fidem & mores pertinent, non sunt per Hebræica vel Græca corrigenda 38. b. & seq.
explicatur caput primum de heretico dubio in fide infidelis est. 382. b.
expositores quæ apponunt in margine, ea scriptorum vitio textui nonnunquam inseruntur. 31. b

F.

Falsum, absurdè in typum veritatis assumitur. 14. a
Festus

INDEX.

Festus dies pro pascha solet in euangelio accipi. 399. b
Festum de quo meminit Ioannes cap. 5. non erat Pentecostes, licet Chrysolomo. & Cyrillus affirmant. 300. b.
Fides non potest manere in solo vno, quia si vnus tantum crederet, non crederet ecclesia.
Fides Romani pontificis interior non est ecclesie necessaria. 214. b
Fides se ipsa sola sine doctrina & ratione tutari non potest.
Fides immediatè auctoritate nititur, Theologia verò immediate ratione. 348. a
Fides & Theologia non aliter se habet, quàm habitus principiorum & scientia conclusionum. 348. a
Fides innititur reuelationibus quas Apostoli & prophete ediderunt. 333. a
Fides non sequitur priuatas reuelationes, sed eas, quæ ad communem religionem continent. 355. a
Fides cum natura non pugnat. 352. b
Fides rationem naturalem dirigit. 319. a
Fides non ad verba, sed ad sensa refertur. 367. b
Fidei quædam sunt, quæ omnes fideles explicitè credunt, quædam quæ soli maiores credere tenentur explici.
tè. 52. a, 146. a. b
Fidei ratio formalis non est ecclesie auctoritas. 31. b
Fidei resolutio vltima fit in causam interiorem efficientem, hoc est, in Deum mouentem ad credendum. 32. a
Fidei ratio formalis, quæ est diuina veritas, reuelans non sufficit ad mouendum, nisi adsit Deus interiorius mouens. 31. a. b
Fidei dogmata siue Christus per se Apostolis reuelauit, seu Spiritus sanctus post eius ascensionem, mutari non possunt. 103. a
Fidei dogma non statim si quicquam iuris canonici volumine continetur, credendum est. 169. b, 205. b
Fidei doctrina, non solum illud est, quod Apostolis expressè reuelatum habetur, verum illud etiam, quod ex altera propositione reuelata, & altera certa in lumine naturali conficitur. 210. a
Fidei ratio formalis non est ratio theologie formalis. 352. b
Fidei quæ sunt, ea in duplici sunt differentia. 338. a
Fidei quodammodo aduersum est, quod sanè doctrinæ aduersatur. 365. b
Fidei habitum per dubitationem pertinacem amitti vehementer probabile est. 382. a
Figurata dictione multa, quæ

* 4 paro

INDEX.

patri conueniunt, solent in to-
tum transferri. 137. a
Filius Dei dicitur nescire diem
iudicij, quia scire se dissimu-
lat, nec vult alij reuelare. 447. b
Filij Dei non semper probi in-
telliguntur, sed ij quoq; inter-
dum, qui bona paterna pro-
degerunt. 138. a
Finis est duplex, alius doctrinae,
alius doctoris. i. alius finis
doctrinae primarius, alius se-
cundarius. 345. b
Flumen omnium verborum dis-
plicet quibus sententia deest
in proemio. 2. lib.
Fraus & consumptio specieru
ad integritatem externi sacri-
ficij pertinent. 251.
Fratres in scriptura, non modò
germani, sed propinqui di-
cuntur. 293. b
Fratres vocat scriptura eos, qui
sunt consobrini. 295. a
Fundamentum secundum meta-
phoram domus, idem est, qd
seruata analogia corporis ca-
put. 190. b

Gelagius multos libellos
recipit. 338. a
Gelasij papae censura de
historijs sanctorum. 334. a
Gens tam fera nulla est, quae nò
sciat Deum habendum. 338. a
Gentes tales esse volebant Deos
quales ipsi etiam essent. 448.
Gratia suauior & effusior est quã

natura. 428. b
Graeca historia falsa creditur an-
te Olympiades, post Olympi-
ades res verè gestas scribitur
et orsi sunt Graeci. 322. a
Graeci nò solum schismatici, sed
sunt etiam haeretici. 131. a
Graeci negant vnum totius eccle-
siae pastorem esse à Christo
in beato Petro institutum.
ibidem.
Graeci multis locis vt scriptu-
ram ad suum sensum traher-
ent, Nouum testamentum
violant. 60. a. b
Gregorius primus & Gregor,
tertius loquuntur de muliere
quae ante matrimonium erat
impudens ad soluendum de-
bitum. 208. a. b
Gregor. decimus ratione Theo-
logiae constanti demonstra-
uit Spiritum sanctum ex pa-
tre & filio tanquam ex vno
principio vnaque aspira-
tione procedere. 371. a
Gregorius in dialogis & Beda
in historia Anglorum quor-
dam miracula scribunt, quae
minus certa haberi possent.
337. b

Habitus fidei in ordine ad
Theologiam habet se
vt habitus intellectus
in ordine ad disciplinas hu-
manas. 32. b
Hebraei historiae humanae peni-
tus sunt ignari, quia nulla

INDEX.

externi regni monumenta
habent. 322. a
Heli idem fuisse qui & Ioachim
pater virginis Mariae quibus-
dam probabiliter quidem vi-
sum est. 292. b
Heli, Heliakin, Ioachim, idem
fere significant. 293. a
Hereseos nota non est inuen-
da illis, qui tenent ecclesiam
in aliqua lege & more posse
errare. 173. b
Heresis secundum propriam ho-
ministrationem sine pertinacia
non constat. 381. a
Heresis est error pertinax illius,
qui professus fuit fidem, con-
trariusq; veritati, quae catho-
lica certò sit. 375.
Heresis & secta eadem res sunt.
735. b
Heresis vnde dicta. 375. b & 379. b
Heresis generale nomen est, sed
contracto vocabulo haeresis
dicitur secta seu diuisio, qua
quis à communi se ecclesiae
fide seungit. 375. b
Heresis non incurrit ex verbis
inordinatè prolatis, si error
in fide absit. 378. a
Heresis haereticaq; propositio in
mente eadem res sunt. 387. a
Heresim constare posse sine per-
tinacia, aliqui doctores asse-
runt. 373. a
Heretici est, qui volens vnicui-
libet dogmati assentire, etiã
eum intelligat ecclesiae fidei
esse contrarium. 383. b

Heretici nò est qui paratus est
corrigi ab ecclesia. 384. a
Heretici nisi à perfecta & con-
summata haeresi nullus no-
minabitur. 385. b
Heretici vt quispiam confi-
tuatur, quae necessaria sint.
387. b
Heretica propositio dicitur, quae
haeresim interioreni enunciat,
illiusque est omnino signu.
387. a
Heretici non sunt partes eccle-
siae. 117. b
Heretici spiritui veritatis conce-
dunt ecclesiae sanctoru, eccle-
siae verò quae malos habet omni-
xios non concedunt. 130. b
Herodes Romanus vocatus, vt ac-
cusationi filiorum respon-
deret, distulit necem Inno-
centium. 297. a
Hieronymus nò est regula eccle-
siae in libris canonicis decer-
endis. 44. a
Hieronymus risit Adami sepul-
turam in loco caluarij. 301. a
Hierusalem ab Aram centum se-
tuaginta duabus Paralagis
Persicis & Hispanis, Ab Ve
verò Chaldaeorum 112. di-
stat. 297. b
Historia etiã ad narrandum non
ad probandum scripta sit, a-
liquid tamen sine dubio pro-
bat, probabiliter ferè, nam
aliquando etiam necessariò
292. a
Historia non solum ecclesiasti-

INDEX.

Africa, sed etiā ethnica Theologo contra aduersarios fidei vtilissima est. 286.a

Historicū cognitio Theologo necessaria multum. 284.a

Historia Socratis Scholastici nō placet auctori. 340.b

Historiæ humanæ auctoritas multis argumentis impugnatur. 287.a

Historiæ veritatis signum certum est, si de eisdē rebus eadē omnes describunt. 292.a

Historiæ usurpatio & approbatio non eisdem. 318.b

Historiam Sozomeni improbat D. Grego. 339.b

Historiam esse vtilem Theologo vsus clarissimorum virorū confirmat. 286.a

Historias scribentes sanctorum, res humanas ab ipsis alienas fore non censent, sed sicut euangelistæ, nec affectus naturæ imbecilliores, nec casus etiam grauiores dissimulant. 329.a

Historicus certus esse non potest ad faciendam certā Theologie fidē præter auctores sacros. 291.a

Historico debemus fidē, cui auctoritatem tribuit ecclesia, cui autem ecclesia derogat fidem & nos similiter. 337.b

Historici graues ac fidē digni probabile argumētum Theologo suppeditant. 291.a

Historici omnes in eandem rem gestam concurrentes certum argumētum faciūt, vt Theologie dogmata firma etiam ratione constituantur. 291.b

Historici gentium veraciores fuerunt, quā multi ex nostris. 333.a

Historici illi præponendi sunt, qui ingenij seueritati quandam prudentiam adiungunt, & ad eligendum, & ad iudicandum. 336.a

Homo non solum vitales operationes per gratiæ formam, & virtutes in se edit, sed ad vitam ipsam capiendam sua se adione parat, & viuendi sibi causa est. 428.b

Homo in sui generatione Dei adiutor existit, quorū preparationes viuificantis gratiæ in se efficit. 428.b

Homo in se facit actus fidei, spei, & charitatis, quib. Deus vtitur ad animum viuificantem gratuito, quamuis & supernaturali auxilio permotus. ibidem.

Homo licet causa gratiæ, nō sit, causa tamē sibi est, vt per gratiam viuat. 429.a

Homo tunc secundū animam dicitur esse in cælo, cūm videt Deum. 369.

Hominem peccare in eo, quod Deo præcipiente agit, cum recta ratione pugnat. 19.a

Homines eo ingenio sunt, vt mentiri possint. 12.b

Ho.

INDEX.

Homines boni & si pauci sint, plus valent, vt plebs bona sit, quā multumali vt nominetur mala. 143.a

Interpres Machabæorum veniā petit, non falsitatis, sed elocutionis. 46.b

Interpres verbis Hebraicis re-tentis iure suo potest interpretationem apponere, quod tacere poterat verbis Hebraicis non retentis. 52.a

Interpres non est assidens, eisdē omnino res, quæ in Hebræo habentur, semper in Græco Latinumq; conuertere, si sensus idem manet. 70.b

Interpres editionis vulgariæ habuit spiritū quendam propheticū vicinū & proximū. 71.b

Instrumētum a Ianis obsequatū testamentum dicitur. 53.b

Ioanæs euangelista quare non dixit, aut filium, aut vitā, aut lucem, sed verbum caro factū esse. 441.a

Ioannis locus ille, Omnis qui natus est ex Deo, non facit peccatum, triplici explicatione optime exponitur. 90.a

Ioannes Vergara canonicus Toleranus Græcis & Latinis lingue peritissimus. 331.a

Ionas nolbat Niniue subuersionem prænūciare, eō quod diuinam putabat misericordiam Niniuitis poenitentibus esse flexendam. 14.b

Ioseph non esse mentitū in illis verbis, Per salutē Pharaonis exploratores estis vos, &c. asserit D. Aug. accepit enim verbum, etis, pro verbo habenti.

Iacob in illis verbis, Ego sum primogenitus tuus Esau, &c. secundum aliquos mentitus est, sed matre consalente, non Deo reuelante. 13.b

Iacob cūm præripuit fratris benedictionem, si dem gentium prænotauit. 14.a

Iacob & est vetē primogenitus secundū carnē & primogenitus secundum ius. ibidem.

Iacobus frater Domini vocatus, non fuit filius Ioseph, nisi illum duas simul uxores habuisse, nulla ratione contendas. 249.b

Ieiunium quadragesimale apostolicum institutum est. 102.

Iesu epistola ad Abagarum regem. 338.a

Imperandi verbum an semper præceptum aut consiliū secūferat. 15.a

Inciamēta aliqua exteriora & humana necessaria sunt iuxta communem legem, vt in euangelij fidem iudicamur. 30. b

Infidelitatis species quot sunt. 384. b

Interpretatio quæ apponitur re-tentis vocibus Hebraicis, pertineat ne ad sacram scripturam. 52.a

bcni.

INDEX.

benini. 19. b
Ioseph aliâ preter Mariam habuisse vxorē edicatur, quia aliqui in euangelio fratres Domini vocantur. 294. a
Ioseph cum Mariam coniugem accepit, octoginta fuisse annorum Epiphanius nō semel astruit. 294. b
Ioseph & Cleophas erant fratres secundum Egesippū. ibidem.
Ioseph egregius historicus à multis laudatur. 341. a
Is longissime abest à vera disciplina, qui Deum non prænouerit procuratorem esse rerum humanarum, atque ad eō hominum rectorem & iudicem. 356. a
Iudaico ritu gratias Deo agere calicem in manibus accipiendo & leuando, verè est hostiam gratiarum actionis offerre. 412. a
Iudei habebant verba quedam vel Chaldaica, vel Syriaca, quæ potuerunt commode in linguam Hebræam verti.
Iudicem vnum oportet in ecclesia esse, qui fidei controuersas decidere possit. 26. b
Iudices ecclesiastici merito eos omnes hæreticos nomine condemnant, qui de dogmate catholico dubitarint. 381.
Iudices tunc de hæresi tuto pronunciant, cum error circa ea sit, quæ nullo modo est probabile ab errantibus
ignorari. 388. b
Iudices de errantis pertinacia dubitantes duas retransigere debent. 389.
Iudicium de scripturis per scripturas ipsas idoneum esse nō potest. 38. b
Iudicium de scripturis canonicis ad priuatos reipublicæ ciues non pertinet. 24. a
Iulij Aphricani de temporibus quinque volumina. 341. a
Iuniores aliqui arbitrantur se persuadere posse aliquando Deum humano angelicoue ministerio homines sefellisse, non scripto tamen. 9. b
Iuris canonici cognitio Theologo necessaria probatur. 251. a
Iuris consultorum auctoritate non eget Theologus in his quæ ad fidem pertinent. 252. b
Iuris consultos modo primum locū tenere in negotio cognitionis fidei, Theologos verò postremum non videtur quoniam consilio sit. 254. b
Iuris consultorum auctoritas Theologo parum confert in his, quæ ad mores pertinent, de quibus lex euangelica vel ratio philosophiæ preferbit. 254. a
Iuris peritorum omnium concors sententia fidem facit Theologo cum de moribus ecclesiæ & religionis institutis per legestantum pontificum

INDEX.

ficum decernitur, &c. 255.

L

Latius fulgor & gloria Græcæ claritatem obscurauit. 335. b
Legatum vetus testamentum erat signatum à viuo, sed apertum moriente Christo. 51. b
Leges ecclesiæ non omnes peragenda sunt à iuris voluminibus, in quo multi falluntur. 377. b
Leges ecclesiæ multæ sunt, quas non scriptura, sed usus inseruit. 377. b
Lex de hæretico denunciando, quamuis occulto, fraternæ correctionis legem non violat. 376. b
Libri sacri appellatur, quos Spiritu sancto distante sacri auctores exceperunt. 8.
Librum esse huius aut illius scriptoris non admodum interest catholicæ fidei, dummodo Spiritus sanctus auctor esse credatur. 49. a
Liber qui sub antiquitatis nomine profertur maxime, maxime debet viro prudenti suspensus esse. 331. b
Libellos Adam Enoch, & Noe, noluit recipere ecclesiæ. 351. a
Libri lintei apud Romanos fuerunt quondam. 24. a
Libros profanos redarguit, & quos contra istos nonnulli edunt mysteriorum ecclesiæ plenos. 356. b
Linguarum peritia vtilis est ad explicandas dictiones illas, quæ magnam emphasin habent. 71. b
Linguarum est alia vtilitas ad accipiendos plures sensus catholicos ex eadem scriptura. 72. a
Linguarum quarta vtilitas est, ad cognoscenda idiomatica phrasæ & prouerbia lingue alienæ. 72. b
Linguarum quinta commoditas est, ad menda ea corrigenda, quæ ex incuria typographorum, aut eorum qui scripturæ imperitia, obrepserunt. 73. a
Linguarum sexta vtilitas est ad intelligenda quedam loca, quæ ab interprete apertius reddi poterant, quæ vel sine linguarum cognitione nequeunt explicari. 73. a
Linguarum septima vtilitas est, ad emendandum errorem ex Latini sermonis amphibologia. 75. a
Linguarum alia vtilitas est, ad quedam vocabula vel Hebræica vel Græca percipiendanda, quæ in editione Latina remanserunt. 75. b
Litteræ sacræ etiamnum non continent expressè omnia, quæ ad doctrinam Christianam pertinent. 77. b
Lite.

I N D E X.

Literæ sacræ multa, quæ ad Christianorum doctrinam & fidem pertinent, nec aperiè neque obscurè continent. 77. b. 78. a.

Literarum sacrarum consuetudo est, eundem omnino populum nunc propter inillos falsicem dicere, nunc propter improbos miserum & infelicem. 142. b.

De Luengas vias luengas mentiras. 334. b.

Lutherani aliquando asserunt faciam scripturam per se cuique habenti spiritus sancti & fidei lumē esse manifestam. 21. b.

Lutherani vna serè sola asserunt audacia vtuntur. 32. b.

Lutherani putant nullū dogma posse traditione probari. 95. b.

Lutherani nullam in ecclesia legem esse volunt, per quam scripturæ sensū finiatur præter rationē propriam. 92. b.

Lutherani nec suas nec Magistri possunt ineptias deprehendere, nec nos cum illis disserendo aliud possumus quam tempus & operam ludere. 92. b.

Lutherani asserunt sacras literas vnum solum habere sensum, illumque in promptu cuique sine magistro docente patere. 93. a.

Lutheranorum sententia refellitur multis rationibus. 93. a.

Lutherani sanctorum auctoritatem multis argumentis expugnare contendunt.

Lutherani ne quando à discipulis errores lectæ absurdissimi deprehendantur, capiunt eos ab omni ratione cognoscendi suocare. 259. a.

Lutherani nituntur probare eucharistiam non esse sacrificium. 402. b. & seq.

Lutherani perperam sacrificiū definiunt, quod sit egermonia vel opus à nobis Deo redditum, vt cum honore afficiamus. 408. b.

Lutherani duas proximas sacrificij species esse asserunt, & non plures. 410. a.

Lutherani sacerdotium nostrū Turcarum more informare cupiunt. 416. a.

Lutherani eucharistiā percipientes nō item offerentes Domini cenam agunt, sacrificium crucis non agunt. 417. a.

Lutherani Ministri Antichristi iure dicuntur, qui sicut & ille faciet, iuge sacrificiū ecclesie tollunt. 416. b.

Lutherani non omnino negant sacrificium, sed in eo, quod pro peccatis dicitur offerri, Christum volentes magnificare, qui semel oblatas omnia remisit peccata. 417. b.

Lutherus asseruit Philotophiam esse Theologo inutilem & noxiam, omnesque disciplinas

I N D E X.

plinas speculatiuas errores esse. 258. b.

Luthero data est clavis putei abyssi, vt errores ibi demersos erueret. 336. b.

Lumine naturæ errantes non minus à Deo falleremur, quàm si per fidei lumen erraremus, vtumque enim lumen à Deo est. 265. b.

Luminis naturalis inuestigationem & argumenta repellere, non modo stultum est, verum etiam impium.

Lux diuina per se quidem ad videndum editur, sed per occasionem in eo cæcitatem efficit, qui prauè affectos habet oculos. 18. b.

M

Machometus omnem disputationis aditū suis edita lege præclusit. 92. b.

Magi, qui Christum adorauerūt, fuerint ne reges an non, parū interest. 295. b.

Magi Christum. 15. die ex qua natus est, adorauerunt. 296. a.

Marcus Evangelista in illo quod scripsit hora tertia dominum crucifixum, quo pacto vendicandus sit à falsitate. 384. a.

Maria Magorum oblationem in quo consumpsit. 296. b.

Matrimonij materiam & formā, & an matrimonium conferat gratiam inconstanter & variè affirmant Theologi. 245. a.

Matrimonium sine ministro ecclesie contractū an sit sacramentum. 245. a.

Matrimonium, quod inter absentes per literas & procuratores contrahitur, non est sacramentum. 246. b.

Matrimonium sine ministro ecclesie contractum non esse sacramentum multis rationibus probatur. 247. a.

Matrimonij ministri, vir & femina contrahentes non sunt. 247. a.

Melchisedech panem & vinum obtulisse Deo in sacrificium, quomodo colligatur ex. 14. capit. Gene. 414. b.

Mendacium emanaret à fonte veritatis, si quispiam Deo auctore falleretur. 12. b.

Mendacium dicere, sicut & facere malum cum natura stabili immobilique pugnat. 12. b.

Mentiri est asserere falsum animo fallendi. 11. a.

Metaphoram & figuram imaginemque rerum trahi, nisi à rebus vicinis & similibus minimè consentaneum est. 14. a.

Methasthenem Annij historica repellit auctor. 328. a.

Micca Hebræis est oblatio. 416. a.

Ministri & sacramenti & sacrificij altaris, sunt cause ad modum,

I N D E X

dum, quo qui applicat ignem ad stipulam causa est. 430. b
Mille valor infinitus est quo ad sufficientiam, non autem quo ad efficientiam. 437. a
Missam ex traditione Apostolorum habemus. 416. a
Missam esse sacrificium probatur auctoritate ecclesie, conciliorum, pontificum, & sanctorum. 416. b
Moyles preceptum accepit a Deo, ut legem populo scriberet, legis autem occulta mysteria ministro suo Iosue reuelaret. 96. a
Moyles fuit sacerdos. 131. a

N

Nemrot translatum a dijs dixit Berofus. 326. b
Noc preter tres primores filios plures genuisse post diluuiū asserit Berofus Annianus contra sacras literas, ut videtur. 326. b
Noc cum iaceret ebrius carmine magico a Cham filio sterilis effectus est secundum Herofum, esseque lanum, &c. 326. b
Nomina quedam sunt, quae si in eadem lingua alijs verbis explicentur, nihil absurdum orietur, quod in nominibus Benoni & Melchisedech enunciare potuit. 32. a
Nomen generis speciei illi absolute tribuere, quae est in eo

genere imperfectissima, in more sermoneque maiorum positum est. 391. a
Numerus locorum Theologorum denotatus est. 6. b
Numeri deprauati reperiuntur in historia sacra & prophetica. 31. b
Nuptias in Cana non fuisse factas anno integro post baptismum elapso non sine causa aliqui putant. 298. a

O

Oblatio corporis & sanguinis Christi, quam missam & sacrificium appellamus, ex Apostolorum traditione habetur. 416. a
Oblatio duplex, vna vniuersalis, altera particularis. 421. a
Offerentes sacrificium non minorem partem accipiunt, si pro pluribus, ac si pro vno duntaxat offerretur. 436. b
Non offerentes non accipiunt aequalem partem, si pro pluribus, ac si pro vno tantum offerretur. 436. q
Offerentes sunt adiutores, auditoresque missarum, hi etiam qui sacerdoti alimenta ministrant, vel quoquo modo sacrificio inferunt. 437. a
Offerentium quisque pro sua deuotione partem capit sacrificij altaris. 437. a
Operationes humanae sunt, quae

I N D E X

in propria gratia & meritis nituntur, aliae vero sunt, quae non a nobis efficacitatem habent, sed prorsus a Christo. 430. a
operosum & arduum est simul in Theologiae controuersijs, & elegans dicendi & argutum disputandi genus obseruare. 7. b
opus idem si quatenus poena est ad Deum, quatenus est culpa ad satanam auctorem referamus, nihil absurdi est. 35.
ordines a summo pontifice approbati, vel retelli non pertinent ad ea, in quibus ipse errare non potest. 175. b
oriens in sacris accipitur pro terris, quae orientales ad illam sint, in qua sunt, qui loquuntur. 297. b
Ostender & alij catholici continent, quod de duobus partibus Ioseph naturali & legitime refertur commentum esse. 190. a
ouis nomen plerumque pro iustis & bonis accipitur, non uquam etiam pro malis & improbis. 138. b
omne Christi aliquando pro solis probis iustisque accipitur. 138. b

P.

Pastum veritatis cum ecclesia in unum ad pastores & doctores ipsius tandem re-

ferendum est. 177. a
Parabolae aliud in medulla, aliud in superficie pollicetur. 73. a
Passio non potest esse honesta, sicut nec actio, quando vnum peccatum est poena alterius. 17. a
Pastores ecclesiae non propter maiorem sapientiam firmi in fide & doctrina sunt, sed propter peculiarem Christi procuracionem. 176. b
Pater, quas Christus per se fundit preces, omni tempore & loco exaudit: at quas offert per homines, non semper exaudit. 435. a
Patres veteres in locutionibus, quae actionem Dei sonare videntur circa duritiam exitum errores & peccata, solam permissionem agnoscunt. 18. a
Patriarchae duodecim sepulti sunt in Sichem, non autem in Hebron. 88. b
Paulus semen Abrahae vocat populum gentium, eundemque fratrem appellat minorem. 14. b
Peccatum collocatur in genere & specie vno modo formaliter & directe, altero modo materialiter & reductiue. 385. a.
Peccati vox pro poena peccati saepe usurpatur. 424. a
Poenitentiae sacramenti institutio pra-

I N D E X.

rio præceptumque confessio
nis conficit synodus Cõplu-
tensis ex illo, quorum remi-
seritis peccata, &c. 371. b
Pertinax ille est, qui nimis in er-
rore permanet, fallam senten-
tiam mordicus tenet, arcteq;
defendit 382. b.
Petrus Apostolus vt caput eccle-
siae, ita fundamentum est.
191. a
Petrus cum Ecclesiam docebat
& oves in fide firmabat, erra-
re non potuit. 191. b
Petrus si posset oves Christi fal-
sis erroribus pascere, non ef-
feret à Christo ecclesiae prou-
sum. 192. a
Petrus dominicis oraculis com-
monitus è ciuitate Antioche-
na Romam emigravit, cathedramque inde transtulit.
212. a
Petri priuilegium fuit, vt eius ne
personalis quidem fides de-
ficere posset. 212. b
Petro & successoribus eius pri-
mū firmā erramque doctri-
nam asserere debemus, mox
verò ecclesie Romanae. 205. a
Petro data est potestas non mi-
nus ad tollendam ignoran-
tiam, quam ad tollenda pec-
cata. 191. b
Petro intelligantur esse commissi,
quicumque fidei sacramen-
tum habent. 195. a
Petrus significantissimis verbis
paterfacit, quando Apostoli

gloriā, quasi vnigeniti à pa-
tre viderint. 441. a
Petrum Apostolum Christus in-
stituit pastorem Ecclesie vni-
uersalis. 191.
In Petro aliud est, quod spectat
ad priuatam hominis excel-
lentiam: aliud, quod perti-
net ad ecclesie vilitatem.
214. a
Petrum Romæ & collocasse se-
dem, & pro Christo martyrij
gloria coronatum esse om-
nes graues historię tradunt.
291. b.
Philones duo fuerunt, vnus Phi-
losophus & Theologus gra-
uissimus, alius historicus &
mendax. 324. b
Philonis auctoritas magna fu-
it, sed breuiatium temporū,
& libellus alter de antiquita-
tibus, Philonis non fuerunt.
340. b
Philosophia non est meretrix
vaga & garrula, &c. sed Tha-
mar, que causa prolis sedit in
triuio. 269. a
Philosophia vera est rerum hu-
manarum ac diuinarum, ter-
restrium atque celestium sci-
entia. 269. b
Philosophia circa fidei veritatē
quomodo se habeat.
Plato voluptatem appellat escā
malorum. 269. a
Plato asserit animos esse im-
mortales, vt saltem aliquan-
do virtutis præmiū vni pro-
bit.

I N D E X.

bi recipiant. 326. a
Plato tradit sacerdotes magna
claritate oportere abundare,
propter eorum, quæ tractant
magnitudinem. 415. b
Pontifex summus tantam in ec-
clesia habet auctoritatem,
quā ad continendos Chri-
stiane Reip. ciues in fide, reli-
gione, & officio est necessa-
ria. 185. a
Pōtifex summus potest esse hē-
reticus. 214. a.
Pontifex Romanus non fuit hē-
reticus, sed successit in his,
quæ spectabant ad ecclesie
communes & necessarias cō-
moditates. ibidem
Pontifex summus non tenetur
amplecti ecclēiæ maioris par-
tis sententiam. 164. a
Pontifex summus nusquam cō-
tra patres concilij bene sen-
tientes dixit. 164. b
Pontifex & concilium in fidei fi-
nitionibus diligentem sus-
ficientem tenentur adhibere.
165. a
Pontifex & ecclēiæ patres, quod
in se est, præstant semper cum
de fide pronuntiant. 167. a
Pontifex summus & concilium,
qua nam via in fidei iudicijs
procedant, & quæ pontifici,
concilioque tribuenda sunt.
169. a
Pontificem summum fideles iu-
dicare possunt in solo casu
hæresis. 214. a.
Ad pontificem summum petri-
net definire, qui nam liber
sit canonicus. 28. a
Pontifices respondent sæpè ad
priuatas quæstiones suam o-
pinionem de rebus explican-
dis exponendo, non autem
sententiam ferendo. 207. b.
Pontifices Romani cum edunt
libros de re qualibet, nō tan-
quam iudices de fide pronun-
tiant. 209. a.
Pontifices aliqui inciderunt in
hæresim.
Populus Iudæorum Machabæis
ducatum tradidit, non tan-
quam proprium & hæredi-
tarium, sed ad legem depositi
conseruandum. 28. a
Potentia diuina absoluta diffi-
niri solet circa eas res, quæ
non implicat contradichio-
nem. 11. a
Potentia diuina ordinata diffi-
nitur circa ea, quæ esse pos-
sunt salua lege statutisque di-
uinis. ibid.
Præceptum vulgò datum de hē-
retico denunciando puden-
tia plenum est. 386. a
Præceptum in sacris libris pro
lege & ordinatione quando-
que accipitur. 19. a
Præceptum domini, seu consilij
Paulus vocat, quod Christus
ore proprio præcepit in Euā-
gelio, vel consuluit. 81. a
Præcepta, quæ in sacris literis
scripta

I N D E X.

scripta sunt, quædam à Christo Apostoli acceperunt gen-
tibus euulganda, altera ipsi
Apostoli populo tradiderunt,
illa non potest ecclesia solu-
uere, ista potest. 83

Præcepta & instituta Aposto-
lorum quædam temporaria
fuisse, alia verò ppetua. 102. a

Præcepta tria ponuntur, ad ar-
gumenta Theologiæ inue-
nienda, atque è suis locis de-
ducenda. 398. a

Præcepto diuino id fieri dici-
tur, quod ordine iustitiæ di-
uinæ sit. 19. a

Presbyteri dicuntur sacerdotes
id est, seniores, quoniam etiã
apud gentes, non nisi in re-
gibus vel senioribus sacerdo-
tium residebat. 420. a

Principes & prælecti ecclesiasti-
ci, ecclesia appellatur & sunt.
123. a

Principes & optimates soli erga
Deum habebant olim cere-
moniarum facultatem. 415. b

Principia disciplinarum biparti-
ta sunt. 21. a

Principia disciplinarum quæ-
dam simpliciter sunt prima,
alia sunt precipua quidem &
immediata, sed contractiora,
354. a.

Principia hæc Deus est, & est re-
munerator iniquentium se,
tanquam prima credibilia o-
mnes fidei articulos implici-
tes in se continet. 354. b

Professores Christianæ doctri-
næ duabus quali personis in-
dari sunt. 259. b

Prolixitas utilitate p̄satur. 8

Prophetæ intelligebant, quæ nã
prophetiæ essent cõminato-
rix, quapropter minimè sal-
lebantur. 14. b

Propositionum, quæ ad fidem
attineat duo gradus genera-
les collocantur. 366. a

Propositio erronea ab heretica,
non modò cogitatione, sed
re etiam separatur. 390. b

Propositio erronea est error, qui
minus quiddam, quàm aper-
ta hæresis catholicæ doctri-
næ contrarius. 391. b

Propositionem hanc, Christus
est creatura, quidã existimãt
simpliciter veram, auctor ve-
rò asserit simpliciter esse fal-
sam, fideiq; contrariam. 392

Propositio sapiens hæresim quæ
sit. 391. b

Propositionum sapes magis
discernuntur vicibus sentiē-
di & gustandi, quàm specu-
landi. 303. a

Propositio male sonans quæ sit.
394. a

Prouerbia Salomonis vix expli-
cari possunt, nisi habita ra-
tione Hebræicæ consuetudi-
nis & sermonis.

Questio Theologica est du-
plex, altera, cuius cogni-
tio est ad salutem neces-
saria,

I N D E X.

altera, cuius ignoratio
sine salutis iactura esse po-
test. 171. b

Questio & conclusio eadem res
est. 366. b

Questio Theologica siue ad cõ-
templationem siue ad mores
attineat, alia est naturalis, a-
lia supernaturalis, aliaq; me-
dia. 362. a

Questio fidei bifariam intelli-
gitur, vna quæ immediatè ad
fidem attinet, altera, quæ me-
diatè fidei est. 365. b

Questio fidei interpretari po-
test, & secundum naturam
suam, & quo ad nos.

Questio illius, vtrum beata
virgo penitus à peccato ori-
ginali fuerit libera, neutra
pars ad catholicam fidem po-
test attinere.

Questiones quatuor, quas Ari-
stoteles inserit de vnaquaque
re, quo pacto terminari que-
ant. 361. a

Questiones cognitionis qua-
drupartitæ sunt. 362. a

Questiones Theologiæ sunt
quædam, pro quarum veri-
tate Theologo est in capitis
discrimen veniendum, sunt
& alix, quæ ignorari & ne-
gari sine fidei iactura possunt.
362. b

Questiones naturales in dupli-
ci sunt differentia, quædã so-
lis naturæ argumentis pro-
bantur, alix fidei etiã aucto-
ritate confirmantur. 451. b

Questionum actionis duo sunt
genera. 362. a

R.

Ratio res omnes cõtinet,
& nulla disputatiõ ex-
cluditur. 270. b

Rationes naturales & humanas
theologo non solum viles,
sed necessarias esse ostendi-
tur. 259. b

Rationes naturales non sunt ar-
ma Saulis, quæ pugilem ma-
gis grauant, quàm iuuat, sed
potius gladius Goliath. 264. a

Rationes naturæ, quæ in vsum
Theologiæ veniunt interdũ
infirme, firmæ nonnunquã
sunt. 265. a

Rationes philosophiæ quæ rei-
citur, Dei veritati, quæ ille sub-
sistunt, refragatur. 65. b

Rationibus naturalibus exteri ad
fidem adducuntur, fratres cõ-
firmantur, dociles inuitantur,
repugnantes repelluntur. 263. a

Regulæ tres, ad quas fidei iudi-
cia externa dirigenda sunt.
387. b

Regulæ tres Annij quasi indi-
ces, quibus historici cuius-
cunq; fides ac veritas explo-
retur. 320. a

Regulæ istas Annij vanas esse
ostendit auctor. 322. a

Regulæ Annij in iudicio histo-
riæ viles esse non possunt.
322. a. & b

Regula.

I N D E X.

Regularum Annij & ipsius An-
nij censura, que pag. 321. in-
cepta est, finitur. 322. b
Regulę & leges multiplices sunt,
que veraces historicos à fal-
sacib. distinguere valēt. 322. b
Regula prima ex hominū pro-
bitate integritateq. sumitur.
ibidem.
Regula secunda presert historico-
cos, qui ingenij seuernati
quandā prudentiam adiun-
xerunt, & ad eligēdum & ad
iudicandū. 326. a
Regula tertia, cui historico aucto-
ritatem ecclesia tribuit, hic
dignus est, cui nos etiam au-
thoritatem adiungamus. 337. b
Religionis apud veteres quantus
honus habitus. 413. b
Remissio iniquitatis duplex, v-
na perfecta, altera imperfe-
cta. 423
Res à Deo creatae improprie di-
cuntur esse fallaces. 14
Respublica non potest continē-
ri nisi duabus rebus, nempe
premio & pœna. 336. a

S.

Sacerdos laboris sui merce-
dem quamlibet accipere à
multis pro vna missa non
potest. 436. b
Sacerdos siue pro paucis, siue pro
pluribus celebret, cibum vi-
tę necessarium expetere suo
iure potest. 436. b

Sacerdotes illi à Deo vocati sūt,
qui ab Apostolis & eorum
successorib. nre vocati sunt.
420. a
Sacrificare quid. 407. a
Sacrificium est proprium opus
religionis. 307. a
Sacrificium est species operis sa-
cri & religioni, atque adeo o-
pus sacrum est, quali genus
sacrificij. 307. a
In sacrificio hominē oportet esse,
que Deo immoletur.
Sacrificium esse non potest, vbi
non est oblatio. 307. b
Sacrificium quiddam aliud pre-
ter oblationem sibi vendi-
cat. 408. a
Sacrificium & donum differūt,
408. a.
Sacrificij nomē dupliciter in sa-
cra scriptura accipitur, & p-
prie, & translate. 408. b.
Sacrificium si fuerit cruentum,
mors erit cruenta: sin autem
fuerit incruentum, mors quo-
que erit mystica & incruen-
ta, id est, effectus mortis cru-
entę nunc presens adesset. 422. a
Sacrificiorum plura, quam duo
genera fuerunt in veteri te-
stamento. 410. b
Sacrificij nomē interdū pro re,
que Domino offertur, inter-
dum verò pro actione ipsa sa-
crificandi solet accipi. 410. b
Sacrificium Eucharistię duobus
modis à Catholicis asseritur.
ibidem

Sacri.

I N D E X.

Sacrificium verè & proprie est
in lege noua. 410. b
Sacrificij altaris effectus, nec à
bono ministro sit maior, nec
à malo sit minor. 410. b
Sacrificium altaris per modum
redemptionis & pretij pro-
dest viuis, defunctis verò for-
san per modum orationis &
suffragij tantum. 435. b
Sacrificium quo pacto dicatur
delere crimina remittere que
peccata. 433. a
Sacrificium altaris per se propi-
tatorium est, ex se quoque ad
remissionem peccati institu-
tum. 435. a
Sacrificium an contineat occi-
sionem animalis quod offer-
tur, & quomodo in eucharis-
tię hostia mors interueniat.
423. b
Salomon in peccatis Christi ty-
pus nō fuit, sed in pace. 1. a
Salmanasar & Senacherib eun-
dē fuisse dixit Euse. manife-
stè contra sacram scripturam.
339. b
Salomonis sentēcias sparsas alij
collegerunt. 49. a
Sancti oēs & Doctores Ecclesię
hæseruerint aliquem librum
esse canonicum, habendum
est, perinde ac si tota ecclesia
asseruisset. 28. a
Sanctorum testimonia referri pos-
sunt, vel ad philosophię do-
gmata, vel ad assertiones si-
dei comprobandas. 218. a.

Sanctorum disputatio est du-
plex. 217. b.
Sanctorum auctoritas cū asseritur,
ad facultates que naturali lu-
mine cōtinētur, tantum pol-
let, quantum ratio naturę
consentanea persuaferit.
Sanctorum vnus aut duorum
auctoritas etiam in his, que
ad doctrinam fidei pertinent,
probabile argumentum sub-
ministrare potest, firmum nō
potest. 218. b.
Sancti auctores etiam probatissi-
mi non eodem gradu & loco
sunt omnes. 221. a
Sanctorum plurium auctoritas
reliquis licet paucioribus re-
clamantibus firma argumen-
ta Theologo prestare non va-
let. 221. b
Sanctorum omnium auctoritas
in his, que ad fidem non per-
tinent, probabilem facit hōē,
certam non facit. 222.
Sanctorum omnium communis
intelligentia certissimum ar-
gumentum Theologo præ-
stat ad Theologicas assertio-
nes corroborandas. 434. &
724.
Sanctos doctores in eundem
scripturę sensum conuenien-
tes qui cōtempserit, non ho-
minem contemnit, sed Deū.
228. a
Sanctorum veterem concordē
expositionem, qui reijcit, in-
telligentiam quam hætenus

*** 4 ***

INDEX.

ecclesia habuit, reijcere con-
uincitur. 230. a
Sancti ecclesie doctores non
tam ipsi docet, quam in ipsis
Deus. 230. b
Si a sanctis antiquis fideles sen-
sum scripturae falsam accepe-
re, certe non receperunt Dei
euangelium. 231. a
Sanctis doctoribus sacrarum li-
terarum intelligentia si qui-
bus, maximè, per spiritum da-
ta est. 231. b
Sanctis omnibus in scripturae sa-
cre interpretatione qui spiritum
veritatis negat, hic eundem spi-
ritum ecclesie tollit. ibidem.
Sancti simul omnes in fidei do-
gmate errare non possunt.
231. b. 370. b
Sanctorum patrum doctrina &
ecclesie traditio ita sunt con-
iuncta, vt dissociari non pos-
sint. 233. a
Sanctorum partium antiqua con-
sensio non in omnibus diui-
ne legis quaestiuiculis, sed in
fidei regula nobis certo est
sequenda. 234. a
Sanguis Christi in singulis sa-
cramentis peculiarem effe-
ctum operatur iuxta cuiusq;
peculiarem & significationem
& naturam. 434. b
Sanguis Christi in speciebus pa-
nis & vini per se remissionem
peccati & culpatum venia-
lium tribuit, interdum tamè
quamuis per accides tribuit

etiam mortaliu, non quia offer-
tur, sed quia sumitur. 435. a
Sanguis Christi ex significatione
specierum panis & vini, tan-
quam ex causa instrumenta-
li & adiuuante definitur, vt
eam remissionem efficiat, cui-
us participes sunt ij, qui non
indigne ad altare domini ac-
cedunt. ibid.
Sanguis Christi si tam proprie
noster esset, quam suus cuius,
que proprie est, sine dubio
Christi sanguine oblato ro-
ta poena quantum infinita sol-
ueretur. 435. a
Sanguis Christi noster est, eo
modo, quo lux solis nostra
est, nempe vt causa vniuer-
salis. 420. b
Scientia pietatis est nosse legem,
intelligere prophetas, euan-
gelio credere, a apostolos non
ignorare. 270. a
Scripturae sacrae firmitas con-
suet, si per administratos falli à
Deo possumus. 21. a
Scriptura minus numeros pre-
terire aliquando solet. 318. a
Scripturae sacrae vis & energia
in aliquibus locis non satis
per negationem explicatur. 19. a
Scriptura est iudex mortuus, qui
negligentium vtrinque ra-
tiones audire, nec sententiam
eloqui valet. 23. a
Scripturae vsus est perinde po-
pulum repraesentare ac si o-
mnes mali essent, atq; ita cõso-
lari

INDEX.

lari vt si omnes essent boni.
123. b. 124. a. 142. b. 143. a &
178. b
Scripturae sacrae expositio legi-
tima per traditionem maiorum
accipienda est. 227. & seq.
Scriptura in pluribus locis he-
braicu verbum cum interpre-
tatione sua ponit. 51. b. 52. a
Scripturae precepta quaedam te-
poraria, quaedam vero aeter-
na sunt. 82. b
Sedes apostolica & infidenci
in fide iudicio atq; decreto p
eodem reputantur. 204. b
Synagoga post tempora etiam
Moysis habuit semper vnum
summum Pontificem, è cuius
iudicio priuati omnes ciues
ac iudices etiam minores pe-
derent. 193. b
Spiritus sanctu à filio procede-
re conc. Ephesinu ex illo scri-
pturae loco, de meo accipiet,
& ex illo, quem ego mittam
vobis, &c. accipit. 368. b
Speculum exemplorum & aurea
legenda taxantur. 337. a
Stellam apparuisse Magis ante
Christi natiuitatem Chryso-
stomo & Aug. placet. 279. b

T

Terulliani opuscula apocri-
pha per Gelasium. 341. b
Testamentum minus so-
lenne an sit validum secundu
sententiam Alexandri tertij,

ca. cum esset, de testa. 226. a. b
& Testamentum apud Latinos in-
terdum pactum & promissio-
nem significat. 53. a
Testimonia ex vetustate defum-
pta potentiora sunt ad pro-
bandum.
Theologia ratio est sermoque
de Deo. 543. b
Theologia scientiae appellatio-
nem proprie sibi veditat. 343. b
348. a
Theologia circa res etiam con-
tingentes versatur sine sui no-
minis iactura. ibidem.
Theologia duplex, altera natu-
ralis, altera supernaturalis.
344. b
Theologia euidens & clara esse
potest. 352. b
Theologia nullo modo inutilia
colligit, quin super Dei fun-
damentum aurum, argentum,
lapides pretiosos superaddifi-
cat. 366. b
Theologica conclusio seu qua-
estio ea proprie est, quae ex
theologiae principijs vt effe-
cta è causis suis oritur. 366. b
Theologiae tractatio bipartita
est. 344. a
Theologiae finis primarius est
diuinae naturae contemplatio,
postremus autem earum re-
rum actio, quae ad bene bea-
teque viuendum sunt necessa-
riae. 346. b
Theologiae consequentiae firmæ
& cui-

INDEX.

& evidentes sunt. 342.a
 Theologiæ ratio formalis duplex & bipartita. 352.a
 Theologiæ ratio formalis est esse reuelatum à Deo, lumen ÷ diuinitus infusum. 351.b
 Theologiæ principia per fidem intelligi asserunt ferè theologi, quia de viatoru theologia disputant. 352.b
 Theologiæ nostræ formalis ratio eadem ac fidei est. 353.a
 Theologiæ principia ea sunt habenda, quæ per sacros auctores ecclesiæ diuinitus sunt reuelata. 354.a
 Theologiæ vera & germana principia in libris sacris atq; in Apostolorum traditionibus continentur. 202.b
 Theologiæ primaria principia sunt articuli fidei, cætera omnia quæ in sacris literis vel in traditionibus assumuntur, sunt veluti secundaria. 354.a
 Theologiæ principia philosophi ostendere probabiliter possunt, demonstrare necessariè non possunt. 358.a.b
 Theologiæ effecta cum in dubium vocantur, quæstiones sunt, cum ratione coguntur, conclusiones. 366.a
 Theologiæ principia vel disposita inter se & ordinata sunt, vel cõnexa & colligata. 361.a
 Theologiæ scholasticæ propriu munus, quod sit. 236.b
 Theologiæ veræ tres hæc, scilicet scientia Dei, cælestium rerum cognitio, humanarum prudentia & vsus. 221.a
 Theologiam scholasticam exploant & exhibent hæretici iuniores. 231.a
 Theologiam non esse speculatiuam sed effectiuam aliqui nituntur persuadere. 344.b
 Theologus materiam à priscais auctoribus, formam à iunioribus mutari debet, in proemio. lib.
 Theologus præter communem artem differendi quam dialectici tradunt, aliam habeat necesse est. in proemio lib. 1.
 Theologus scholasticus est, qui de rebus diuinis prudenter, doctè & literis institutisq; diuinitus ratiocinatur. 236.b
 Theologo necessaria est & auctoritas & ratio. in proemio.
 Theologi qua de causa nullum principium in Theologia reliquerunt, quod in quæstionem non verterint. 361.b
 Theologi differentis primum officium quod sit. 363.b
 Theologi vniuersi in theologiæ certis constantibusq; decretis definitis errare non possunt. 371.b
 Theologi quidam indignè nominantur. 327.a
 Theologi sunt quidam in discordiam nati. 236.a
 Theologorum scholasticorum testimonio si alij viri docti contra

INDEX.

contra pugnant, nõ plus valet quàm ratio eorum, vel auctoritas comprobatur. 239.a
 Theologorum communi omnium sententiæ resistari, temerarium est. 239.b
 Theologorum omnium eõcordem sententiam de fide aut moribus contradicere, si hæreticis non est, proximum est hæresi. 239.b. 240.a
 Theologus qui pontificum canones ignorat, multa desunt ad vius Theologiæ necessaria. 241.a
 Theologos omnes in vna se cõcordare fieri non potest, nisi diuino spiritu promoueantur. 241.a
 Traditio ad hæreticos confutandos maiorem vim, quàm scriptura habet. 98.a
 Traditionum Apostolicarum alteras Apostoli à Christo Domino acceperunt, alteras vero apostoli ipsi spiritu sancto suggerente ad ecclesiæ utilitatem ediderunt. 102.b
 Traditiones Apostolicæ impugnantur ab hæreticis. 103. 90. b. & seq.
 Ad traditiones Christi & apostolorum inuestigandas viæ quatuor sternuntur. 100.a vsque 101.b
 Traditionum Apostolicarum certitudo ac firmitas multis magnisque rationibus atque auctoritatibus & explicantur & muniuntur 103.a & seq.
 Traditiones sunt diuina verba, non aliter ac illa quæ sacris libris scripta sunt. 108.a
 Traditiones non sunt diuinarum scripturarum additamenta, sed completa sunt potius, & earum quasi commentaria. 208.a
 Transmigrationis septuaginta annorum quomodo computandi sint, an in primum annu Cypri, an vero in secundum Dariusi iustissime disputatur. 30. b
 Transmigrationis septuaginta annorum initium à desolatione ac sumendum est, non à transmigratione. 203.a
 Turris David, id est, sacre scripturæ auctoritas, arietibus quatuor concuti solet. 9.a

V
 Vasa argentea & aurea ac supellex Aegyptiorum quid significant. 257.b
 Verbum imperandi non semper aut præceptum aut conciliu secum, sed aliquando etiam permissionem fert. 15.a
 Verbum, iudico, frequenter in ea significatione accipitur, vt idem sit, quod sentio seu opinor. 250.b
 Veritas purissima non est, cui quoquomodo est vel falsitas vel fallacia permixta. 15.a
 Veritas quædam est, quæ non habet pietatem. 170.a

Veni

I N D E X.

Veritas scripturæ semper fuit
connexa cum rectitudine si-
dei. 39. b

Veritas scripturæ verè & propriè
in intellectu est, in scriptura
autè impropiè tanquam in
signo. 368. a

Veritates quædã catholicæ ita
ad fidem pertinēt, vt his sub-
latis fides quoque ipsa tolla-
tur. 391. a

Veritates quædã catholicæ sunt
quibus euerfis fides quatitur
sed non evertitur. ibid. c. m.

Vincentius Valuacen. & D. An-
toni. nō tam vera, quàm mul-
ta scripserunt. 337. b

Viri Apostolici & spirituales o-
mnia discernunt quæ ad salu-
tem sunt necessaria. 36. b

Viri prudentes nolunt cognitio-
nem de Deo vacantem & o-
ciosam esse. 348. a

Vnctio interior sapientibus ec-
clesiæ Magistris sufficit ad ea,
quæ fidei aduersantur refu-
tanda, at ignorantibus opus
est externa doctrina. 29. a

Vnctio non docet quemcunque
de omnibus, sed quemque de
ijs, quæ sunt sibi propria &
necessaria. 29. b

Volente aliquo ea fieri dicuntur,
quæ illo non inuito fiunt. 19. b

In voce ambigua non licet v-
numquodlibet significatum
accipere. 151. b

Vtrum concilium per legatos
summi Pontificis celebratū
firmam habeat auctoritatem
159. b

Vtrū summus pōtiffex teneatur
in serenda sententia maiore
partem iudicū sequi. 163. b

Vtrum concilia in moribus er-
rare possint. 171. a

Vtrum sit hæreticū asserere vel
aliquam ecclesiæ consuetudi-
nem esse malam, vel aliquam
ipsius legem iniustam. 174. a

Vtrum Anima Christi statim
ab initio suæ creationis Deū
clare viderit. 439. a

Vtrum animus hominis sit im-
mortalis. 431. b

Vulgata dictione rerum vocabu-
la pro rerum imaginibus v-
surpantur. 301. a

Vulgi falsæ opiniones in dupli-
ci sunt differentia. 300. b

Vulgi sermones non solent ho-
mines seueri aucupari, quam
uis grauissimi viri in scriben-
do id fecerint. 336. b

Indicium finit.

AUTHORITATES SACRÆ SCRIPTURÆ, QUÆ IN HOC OPERE
interuntur, & explicantur.

Genesis. 2.
Inspirauit in faciem eius spi-
raculum vitæ, & factus est
homo in animam viuē-
tem. 368. a

16 Illa concepisse se videns, de-
spexit dominam suam, &c.
261. a

18 Descendam & videbo vtrum
clamorem opere compleue-
rint. 447. b

19 Ne respicias post tergum. 72. b

22 Expectate hic, ego & puer
postquam adorauerimus, re-
uertemur ad vos. 13. a

26 Isaac discedens vt veniret ad
torrentem Gerare, habitare-
que ibi, rursus fodit alios pu-
teos, quos foderant serui pa-
tris sui Abraham, &c. fode-
runtque in torrente, & repe-
rerunt aquam viuam. Sed &
ibi iurgium fuit pastorū Ge-
rare aduersus pastores Isaac
dicentium, nostra est aqua,
&c. fodit aliam, pro quo non
contenderunt. Itaque voca-
uit nomen eius latitudo 65. a

24 Per salutem Pharaonis explo-
ratores estis. 20. a

27 Ego sum primogenitus tuus

Esau, &c. 14. a
Exodi.
31 Vocari ex nomine Beseleel
& impleuit cum sapientia.
263. b

12 Fecerunt filij Israel, sicut
præceperat Dominus Moy-
si, & perierunt ab Aegyptijs
vasa argentea & aurea. 15. a
Leuitici.
4 Orabit pro eo & pro peccato
eius, & dimittetur ei. 433. a
Numer.
22 Si vocare te venerint homi-
nes isti, surge & vade cum
eis. 15. a

23 Non est Deus vt homo vt
mentiarur, nec, vt filius ho-
minis vt mutetur. 12. b
Deuter.
17 Si difficile & ambiguum apud
te iudicium esse prospexeris,
venies ad sacerdotes Le-
uiti generis, &c. 151. a. 192. b

17 Qui autem superbiebit, no-
lens obedire sacerdotis im-
perio, &c. ex decreto iudi-
cis morietur. 163. a

18 Qui verba Prophetæ, qui lo-
queretur nomine meo nolue-
rit audire, ego vltor existam,
&c.

AVCTORITATVM.

Sec. quod si in nomine Do-
mini Propheta ille praedixe-
rit, & non euenit, hoc Do-
minus non est loquutus. 34. b
Primi Regum.

13 Filius unius anni erat Saul cu
regnare coepisset. 312. a
Secundi Regum.

16 Dominus praecipit ei, vt ma-
lediceret Dauid. 19. a
Tertij Regum.

6 Factum est ergo quadringen-
tesimo octogesimo anno e-
gressions filiorum Israel de
terra Aegypti, &c. 14. a

8 Non est homo qui non pec-
cet. 120. a

22 Ero spiritus mendax in ore o-
manum Prophetarum. 19. a
Quarti Regum.

11 Atalia vero mater Ochoziaz
videns mortuum filium suum,
occidit omne semen regium.
324. b
Primi Paralipowe.

11 Proficiebat Dauid vadens &
crescens.
Secundi Paralipomenon.

11 Bellum vero non fuit vsque
ad tricesimum quintum an-
num regni Asa. 311. b

17 Creuit Iosaphat, & magni-
ficatus est vsque in sublime.
874
Iob.

22 Qui immutat cor principum,
& decipit eos, & errare eos
facit quasi ebrios. 16. a

35 Qui docet nos super iumenta

terra, & super volucres cae-
li, erudit nos. 276. b
Psalms.

11 Saluum me fac, quonia de-
fecit sanctus. 174. a

15 Adimplebis me laetitia cum
vultu tuo, &c. 44. b.

21 Spes mea ab vberibus ma-
tris meae. 446. a

31 Beati quorum remisse sunt
iniquitates, & quorum cuncta
sunt peccata. 423. a

41 Beatum faciet eum in terra.
441. b

44 Diloxi si iustitiam, & odisti
iniquitatem, propterea vr-
xit te Deus. 448. a

47 Circundate dion & compla-
dimini eam, &c. quoniam
hic est Deus Deus noster, i-
pse reget nos in secula. 123. b

49 Immola Deo sacrificiū lau-
dis. 408. b

50 Sacrificiū Deo spiritus con-
tribulatus. 408. b

52 Deus de caelo prospexit su-
per filios hominum, vt vi-
deat si est intelligens, &c.
247. b

73 Iratus est furor tuus super o-
ues pacis tuae. 139. a

88 Disposui testamentum ele-
ctis meis, iuravi Dauid ser-
uo meo, vsque in aeternum
preparabo semē tuum. 123. b

93 Qui docet hominem scien-
tiam. 416. b

118 Erravi sicut ovis, quae pe-
rixi. 137. b

Fide.

I N D E X.

144 Fidelis Dominus in omni-
bus verbis suis, & sanctus in
omnibus operibus suis. 12. b
Proverborum.

5 Ne intenderis fallaciae mulie-
ris, fauus enim distillans labia
meretricis, &c. 269. a

7 Mulier garrula & vaga quietis
impatiens, &c. ibidem.
Ecclesiastes.

1 Vanitas vanitatum, & omnia
vanitas. 261. b

7 Non est homo iustus in terra,
qui faciat bonum & non pec-
cet. 120. a

12 Verba sapientium sicut stimu-
li, & quasi clavi in altum de-
fixi. 228. b

12 Donec reuertatur pulvis in
terram vnde erat, & spiritus
redeat ad Deum qui dedit il-
lum. 892

12 Deum time & mandata eius
serua, hoc est enim omnis ho-
mo. 268. b
Canticorum.

2 Sicut lilium inter spinas, sic a-
nima mea inter filias. 138. a

2 Tenui eum nec dimittā. 123. a
Sapientia.

13 Vani enim sunt omnes homi-
nes, in quibus non est scientia
Dei, &c. 265. b

2 Nescierunt sacramenta Dei,
neque mercedem sperauerunt
iustitiae, &c. quoniam Deus
creauit hominem in extermi-
nabilem, & ad imaginē simi-
litudinis suae fecit illum. 894.
458. b.

9 Cogitationes mortalium ti-
midae, & incertae providen-
tiae nostrae. 268. a
Ecclesiastici.

8 Non te pretereat narratio
seniorum. 227. a

15 Non dicas ille me implana-
uit. 14. b

17 A consiliario serua animam
tuam, ne forte mittat sudem
in terra, & dicat tibi, bona
est via tua. 72. b
Esaie.

11 Erit fides cinctorium renum
eius.

22 Expellam te de statione tua,
& de ministerio tuo depo-
nam te, &c. 178. a

38 Projeci post tergum tuū
omnia peccata mea. 43. a

38 Citas morieris & non viues.
14. b

50 Dedit illis linguam erudi-
tam, vt sciant sustentare eū,
qui cassus est verbo, aperuit
illis quoque aurem. 339. a. b

53 Pro eo, quod laborauit ani-
ma eius, videbit & saturabi-
tur. 448. b

54 In misericordia sempiterna
misertus sum tui, dixit re-
demptor tuus Dominus, &c.
vsque, & foedus pacis meae
non mouebitur. 177. b

59 Spiritus meus qui est in te,
& verba mea, quae posui in
ore tuo non recedent, &c.
123. b. 12. b

26 Ecce

AVCTORITATVM.

- 62 Ecce saluator tuus venit, ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. 444
- 63 Quare errare nos fecisti Domine de visis tuis?
Hieremia.
- 2 Omnes dereliquisti me dicit Dominus.
- 3 Conuertimini filij reuertetes, & sanabo auersiones vestras. 138.b
- 3 Dabo vobis pastores, qui pascant vos scientia & doctrina. 151.b
- 4 Ablue à malitia cor tuum.
- 20 Seduxisti me Domine & seductus sum. 18.b
- 25 Seruientes geres ista regi Babilonis septuaginta annis, cum que impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babilonis. 302.a
- 31 Nouum creauit Dominus super terram, sexmina circumdabit virum. 440.b
- 32 Fenam eis pactum sempiternum, & non desinam eis benefacere, & timorem meum recedant à me. 177.b
- 32 Iste est populus, quem transtulit Nabuchodonosor, &c. 312.a.b
Ezechiel.
- 3 Domus Israel noluit audire te, quia noluit audire me. 134.a
- 34 Homo qui posuerit immunditias in corde suo, & venerit ad Prophetam interrogans, per eum me, &c. Ego Dominus de cepi Prophetam illum sanguine tuum ex te & vixi te oleo, &c. 140.a
- 34 Suscitabo super ea pastorem unum qui pascat ea, ipse erit eis in pastorem. 228. b
- 37 Percutiam illis foedus pacis, pactum sempiternum erit eis. 177.b
Daniel.
- 9 In dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium. 136.b
- 12 Et à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio.
Osea.
- 2 Desponsabo te mihi in fide, &c. sponsabo te mihi in sempiternum. 123.a
- 14 Reddemus vitulos labiorum nostrorum. 401.a
Amos.
- 6 Vae vobis qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariae optimates capita populorum. 143.a
Iona.
- 3 Adhuc quadraginta dies & Ninive subuertetur. 318.a
Michea.
- 2 Vinam vir essem non habes spiritum, & mendacium potius loquerer.
Abachuc.
- 2 Iustus ex fide sua viuit. 428
Aggel.
- 2 Interroga sacerdotes legem. 131.a

Ma-

I N D E X

- Malachia.*
- 1 Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra, à solis enim ortu, &c. & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. 410.b. 411.a
- 2 Labia sacerdotis custodient secretum, & legem requirer ex ore eius. 151.a
Primi Machabeorum.
- 7 Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos. 336.a
Matthai.
- 2 Ecce Magi ab oriente veniunt. 290.b
- 2 Tunc Herodes videns, quoniam illud esset à Magis, mittens occidit omnes pueros, &c. 297.a
- 5 Vos estis lux mundi. 120.b
- 6 Dimitte nobis debita nostra. 119.b
- 10 Quae in aure auditis, praedicate super totam terram. 11.b
- 10 Nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. 80.b
- 10 Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.
- 12 Ecce mater tua & fratres tui foris stant querentes te aliquis. 294.a
- 13 Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram. 135.b. 136.a
- 16 Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis: & quodcumque solueris super terram, &c. 191.b, & 209.b
- 16 Cauete à fermento pharisaeorum. 139.a.b
- 16 Tibi dabo claves regni caelorum. 172.b
- 16 Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, & portae inferi non praeualebunt aduersus eam. 123.b. 177.b. 194.b
- 16 Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, &c. 190.a
- 18 Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re, quaecumque petierint, fiet illis à patre meo. 149.a. 179.a
- 18 Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum, &c. 210.a
- 22 Simile factum est regnum caelorum homini regi, &c. 121.a
- 27 Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Iacob, non est Deus mortuorum, sed viuentium, &c. 439.b
- 23 Vae vobis, qui edificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumeta iustorum. 241.b
- 23 Super cathedram Moysi sederunt scribae & pharisaei, &c. 154.b. 176.b
- 25 Simile est regnum caelorum decem virginibus, &c. 121.a
- 25 Omni habenti dabitur & abundabit, ei autem, qui non habet, &c.

*** bet, &c

AVCTORITATVM.

bet, & quod habet auferetur ab eo. 72. b

26 Tristis est anima mea. 432. b

28 Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad con- summationem seculi. 123. a. 124. b. 177. b

Mari.

1 Initium Euāgelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptum est in Esaiā propheta. 83. a. b

13 De die autem illa nemo scit nec filius.

23 Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate. 209. b

15 Erat autem hora tertia & crucifixerunt eum. 34. a. b

16 Petrus autem cucurrit ad monumentum. 212. b

16 Prædicare Euāgelium omni creaturæ. 145. b

Luce.

1 Regnabit in domo Iacob in æternum. 123. b. 177. b

2 Iesus proficiebat sapientia, græte & gratia apud Deum & homines. 446. a

3 Qui fuit Sale, qui fuit Cainā, qui fuit Arphaxat. 86. b

7 Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, &c. 424. a

10 Qui vos audit, me audit. 155. b

12 Nemine salutaeritis in via. 72. b

21 Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. 12. a. b

22 Accepto pane gratias egit, &c. hoc est corpus meum, &c. vsque nouum testamen- tum. 412. a. 418. a

22 Hoc facite in meam commemorationem. 209. b. 368. b

22 Ego rogavi pro te Petre, vt non deficiat fides tua. 164. a. 166. a. 167. a

24 Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. 70. a. 368. a

Iouan. 1.

1 Dedit eis potestatem filios Dei fieri. 121. a

1 Verbum caro factum est, &c. 441. b

1 Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigenitiã patris. 440. a

1 Illum oportet crescere, me autem minui. 446. a

1 Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus, qui est in sinu patris ipse enarrauit. 443. b

2 Nuptie factæ sunt in Cana Galilee. 298. a. b

3 Quod vidit & audiuit hoc testatur. 443. b

5 Pater omnia demonstrat filio, quæ ipse facit, &c. 447. a

5 Ego non ab homine testimonium accipio. 29. a

5 Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat de doctrina vtrum ex Deo sit. 30. a

10 Oves mee vocem meam audiunt,

I N D E X.

diunt, alienum autem non se- quantur. 30. b

11 Cùm esset pontifex anni il- lius prophetauit. 177. a

24 Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia. 172. b

24 Ego rogabo patrem & alium paraclerum dabit vobis, vt maneat, &c. 24. b

23 Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcunque audiui à patre meo nota feci vobis. 168. b

16 Cùm autem venerit ille spi- ritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. 174. a. 172. a

17 Sanctifica eos in veritate, &c. 124. b

17 Volo pater, vt vbi sum ego, & illi sint mecum, &c. cætera. 443. b

18 Ego in occulto locutus sum nihil. 110. a

19 Non haberes potestatem in me vllam, nisi tibi datum es- set desuper. 15. a

20 Sicut misit me pater, & ego mitto vos, accipite spiritum sanctum, &c. 209. b. 214. b

21 Pasce oves meas. 172. a. 190. a

21 Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibuit de his, & scimus, quia verum est testi- monium eius. 25. a

Act.

3 Cæcis denunciauerunt ne o- mainò loquerentur in nomi- ne Iesu. 208. a

6 Verbum Dei crescebat.

7 Ioseph accersiuir Iacob pa- trem suum, & omnem co- gnationem suam in anima- bus septuaginta quinq. 37. b. 38. a. b

7 Positi sunt in sepulchro, qui emat Abraham pretio argen- tiã filijs Emor filij Sichem. 28. b. 29. a

15 Conueniunt Apostoli & se- niores videre de verbo hoc. 151. b

15 Viri fratres vos scitis quo- niã ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum Euan- gelij & credere. 192. a

15 Visum est spiritui sancto & nobis. 156. b. 161. b.

20 Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos re- gere ecclesiam Dei. 151. b

Romanorum.

1 Quod notum est Dei manife- stum est in illis.

1 Tradidit illos Deus in repro- bum sensum. 18. a

2 Non caim, qui in manifesto Iudeus est, neque quæ in ma- nifesto in carne est circumci- sio, &c. 152. b

3 Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu. 438. a

3 Propter remissionem præce- dentium

AVCTORITATVM.

dentium delictorum. Dominus. 81. a

Habemus accessum ad Deum 10 Omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem ad correptionem nostram. 178. a

7 Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. 424. a

12 Er quidem in omnem terram exiit sonus eorum. 192. a

12 Non plus sapere, quam oportet sapere, &c. 227. a

12 Obsecro vos, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, 408. b

14 Infirmum in fide assumite. 120. a
121. a

1. Corinb.

1 Ecclesia Dei, quae est Corinthi vocatis sanctis. 116. b

1 Perdam sapientiam sapientium. 269. b

1 Obsecro vos, ut id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata. 136. a

1 Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem. 176. b

3 Tanquam parvulus in Christo lac vobis potum dedi, non escam. 120. a

4 Hic iam quarrent inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur, &c. 122. b

5 An nescitis, quia corpora vestra membra sunt Christi.

7 Praecipio non ego, sed Dominus, ceteris ego dico, non

11 Si quis videtur contentiosus esse, nos tamen talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei. 103. b

12 In vno spiritu omnes nos, in vnum corpus baptizati sumus. 121. b

12 Non potest caput dicere pedibus, non estis mihi necessarii. 439. b

13 Cum venerit, quod perfectum est, euacuabitur, quoniam ex parte est. 439. b

14 Non est dissensionis Deus, sed pacis. 116. a

14 Prophetae duo aut tres dicant, & ceteri disjudent, &c. 227. b

15 Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. 59. b

15 Alia claritas solis, alia claritatis lunae, &c. 221. a
2. Corinb.

1 Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo, est & non, sed est in illo est. 143. b

16 Id, quod in praesenti est momentaneum & leue tribulationis nostrae, aeternam gloriae pondas operatur in nobis. 369. b

17 Scimus enim, quod si terrestris

INDEX.

restris domus nostra huius habitationis dissoluatur, edificationem, &c. 369. b. 370. a

11 In quo quis audeat (in insipientia dico) audeo & ego. 21. b
Ephe. 1.

2 Eratis illo in tempore alienari a conuersatione Israel & homines testamentorum. 121. a

4 Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, &c. 120. a. 228. a. b

4 Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. 124. a

4 Vnum corpus & vnus spiritus sicut vocati estis in vna spe vocationis vestrae, &c. 143. b

5 Eratis aliquando tenebrae, &c. 121. a
Philipp.

4 Repletus sum excepris ab Epaphrodito, quae misistis in odorem suauitatis hostiam placentem Deo. 410. a
Coloss.

1 In ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, pacificans, &c. 442. a

2 In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. 442. a
2. Thessalon.

2 Idem mittet illis Deus operationem erroris. 16. 17. & 18
1. Timot.

4 Noli negligere gratiam, quae data est tibi cum impositione manuum presbyteri.

6 Non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, &c. 215. b

6 O Timothee deuota prophetae vocum nouitates. 76. a

6 O Timothee depositum custodi, &c. 116. a
1. Timot.

1 Resuscita gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum. 420. a

2 Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum, &c. 118. b. 119. a

2 Si quis emundauerit se ab istis, erit vas in honorem, &c. 429. a

3 Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est, &c. 139. b
Hebr.

2 Nusquam enim angelos apprehendit. 369. a

2 Decebat enim propter quae omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. 448. b

3 Pro hominibus constituitur, ut offerat sacrificia pro peccatis. 119. b

5 Omnis pontifex constituitur, ut offerat dona & sacrificia. 408. a

9 Nec ut saepe offerat semetipsum quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos, &c. vsque per hostiam suam apparuit. 416. a. b

9 In redemptionem earum praeparata.

AVCTORITATVM

- uaricationem, quæ erant sub
priori testamento. 423. a
- 10 Umbram habens lex futuro-
rum bonorum, &c. vsque se-
mel mandati: & infra, omnis
quidem sacerdos præsto est
quotidie ministrans, &c. vsq;
in æternũ sanctificatos. 423. b
- 10 Voluntariè peccãtibus nobis
post acceptam notitiam veri-
tatis, iam nulla relinquitur
pro peccatis hostia. 424. a
- 13 Beneficentiæ & communio-
nis nolite obliuisci, talibus
enim hostijs promeretur Deus,
408. b
- 13 Per ipsam offeramus hostiam
laudis, &c. id est fructum la-
biorum confitentium nomi-
ni eius. 408. b
Iacobi.
- 1 Deus neminẽ tentat. 15. b. 16. a
- 1 Religio munda & immacula-
ta apud Deum & Patrem hæc
est, visitare pupillos & viduas
in tribulatione eorum. 410. a
- 3 In multis enim offendimus o-
mnem. 119. b
1. Petri.
- 1 Animas vestras castificantes.
249. a
- 2 Qui aliquando non populus
Dei, nunc autem populus
Dei. 121. a
2. Petri.
- 1 Non indoctas fabulas sequi.
ti notam facimus Domini
nostri virtutem & præsen-
tiam, &c. 440. a
- 1 Habemus firmiorem prophe-
ticum sermonem, cui bene
facitis attendentes, &c. 70. a
1. Iohannis.
- 1 Deus lux est, tenebræ in eo vl-
læ non sunt. 141. a
- 1 Si dixerimus quoniam pec-
catum nõ habemus, ipsi nos
seducimus, & veritas in no-
bis non est. 119. b
- 2 In hoc scimus quoniam co-
gnouimus Deum, si mandata
eius obseruamus. 141. a
- 2 Non necesse habetis, vtrali-
quis doceat vos, sed sicut
vñctio eius docet vos de o-
mnibus. 29. a. b
- 3 Omnis qui peccat non co-
gnouit Deum, & omnis qui
natus est ex Deo, peccatum
non facit. 141. b
- 3 Qui facit iustitiam, iustus est,
qui facit peccatum ex dia-
bolo, &c. 142. a
- 3 Si testimonium hominum ac-
cipitis, testimonium Dei ma-
ius est.
Apocalypsi.
- 5 Dignus est agnus qui occisus
est accipere diuinitatem &
sapientiam. 419. a

Fini auctoritatum.

11-3-91

